T.C.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

19. YÜZYILA AİT ÇAĞATAYCA TIP METNİ (İNCELEME-METİN-DİZİN)

ELİF GİZEM KARAOĞLU

DANIŞMAN

DOÇ. DR. SEVDA KAMAN

BARTIN-2023

T.C.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

19. YÜZYILA AİT ÇAĞATAYCA TIP METNİ (İNCELEME-METİN-DİZİN)

DOKTORA TEZİ

Elif Gizem KARAOĞLU

BARTIN-2023

KABUL VE ONAY

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Doç. Dr. Sevda KAMAN danışmanlığında hazırlamış olduğum "19. YÜZYILA AİT ÇAĞATAYCA TIP METNİ (İNCELEME- METİN-DİZİN)" başlıklı doktora tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımı kabul edeceğimi beyan ederim.

03.02.2023

Elif Gizem KARAOĞLU

ÖN SÖZ

İnsanın fiziksel ve ruhsal açıdan iyi olması sağlığının yerinde olmasıyla mümkündür. Sağlığını korumak, hastalıklardan korunmak, yaralarını sarmak isteyen insanoğlu tarih boyunca bu amaçlar ekseninde çaba göstermiş ve tıp biliminin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Başlangıçta şifahen aktarılan tıbbi bilgi ve birikimler yazının bulunmasıyla kayda geçirilmiş ve tıp metinleri ortaya çıkmıştır.

Tıp metinleri bir dilin bilim dili olduğunu gösteren, halkın ihtiyaçlarına cevap veren, içerisinde yer alan bilgilerle filoloji, zooloji, botanik, tıp tarihi ve folklor çalışmalarına malzeme sunan önemli metinlerdir.

Tarihi Türk lehçeleriyle edebiyat, tarih, din, astronomi, tıp vb. konularda yüzlerce eser vücuda getirilmiştir. Günümüzde araştırmacılarca bu eserler çeşitli yönleriyle incelenmiş; hâlihazırda incelenmeye de devam etmektedir. Tıp konulu çalışmaların Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçesiyle sahalarında yoğunlaştığı, Çağatay Türkçesi sahasında ise bu konudaki çalışmaların azlığı yapılan incelemeler sonucu ortaya çıkmıştır. Bu eksikliği gidermek, alana katkı sunmak maksadıyla yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerde Çağatay Türkçesiyle yazılmış tıp konulu metinler taranmış ve İsveç Lund Üniversitesi Kütüphanesi Jarring Koleksiyonunda Jarring Prov. 357 numarasıyla kayıtlı bir eser tespit edilmiştir. Katalogda "Tıbbi eser/risale/tez" adıyla kaydedilen eser, çalışmamızda ana nüsha olarak yer almıştır. 147 varak ve çoğunlukla 11 satırdan oluşan eserin yazarı ya da müstensihi belli değildir, temmet kaydında belirtilen H. 1299/M. 1881-1882 tarihinin ise eserin yazılış tarihi mi istinsah tarihi mi olduğu bilinmemektedir. Kütüphane katalog taramaları neticesinde belli bölümlerde paralel ilerleyip belli bir bölümden sonra ana nüshadan tamamen ayrılan iki nüshaya daha ulaşılmıştır. Bu nüshalardan biri, İBB Atatürk Kitaplığı Muallim M. Cevdet Yazmaları bölümü Yazma Eserler Koleksiyonunda MC_Yz_K_0490 demirbaş numarasıyla kayıtlı *Tıbba dair bir kitap, Müfredât-ı Tıb* olarak adlandırılan İstanbul nüshasıdır. Bir diğeri Berlin Devlet Kütüphanesi İslami El Yazmaları kategorisinde Ms. or. oct. 1681 olarak kayıtlanmış *Tıbbî El Yazması* başlığıyla adlandırılan Berlin nüshasıdır. Çalışmada esas alınan ana nüsha (İsveç nüshası) ile Berlin ve İstanbul nüshalarının içeriklerinin belli bir bölümden sonra tamamen değişmesi tam bir edisyon kritik yapılmasını engellemiştir.

Bununla birlikte ana nüshada geçen kelimelerin okunmasında ve anlaşılmasında diğer nüshalardan destek mahiyetinde faydalanılmış; dipnotlarda açıklamalar yapılmıştır. Ana nüsha ve destek nüshaların paralel yazılan bölümlerinin ana metin olduğu düşünülen bir tıp eserinden kopya edilip bir yerden sonra yazarın hem kendi hem de bildiği hekimlerin tecrübelerini sunmasıyla "adaptasyon eserler"; bazı hekimlerin tecrübelerini yer yer sunması aynı zamanda "derleme metinler" olabileceğini düşündürmüştür.

Çağatay Türkçesinin son döneminde yazılan eserin dil özellikleri hem Çağatay Türkçesinin karakteristik özelliklerini hem de XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın başlarında Yarkent'te konuşulan Uygur ağzının dil özelliklerini yansıtmaktadır. Eserin içerisinde humoral patoloji anlayışında hastalıklar ele alınmış ve bu hastalıkların tedavi yöntemi olarak halk hekimliğine yönelik uygulamalardan (maddi ve dinsel/büyüsel tedavi yöntemleri) yararlanılmıştır. Eserin son bölümlerinde bitkilerin Arapça-Farsça-Türkçe karşılıkları verilmiş, bitkilerin ve hayvansal ürünlerin özellikleri sunulmuş ve Lokman Hekim'in hayatı alegorik biçimde anlatılmıştır. Eserin içerisinde yer alan organ, hastalık, bitki ve hayvan adlarının Türkçenin tıbbi terminolojisine, halk hekimliği uygulamalarının da Türk tıp tarihi ve folklor çalışmalarına katkı sunması amaçlanmaktadır.

Tez konumun belirlenmesinde ve çalışmada yararlandığım Berlin nüshasına ulaşmamda yol gösteren, tezimin her aşamasında yardım, ilgi ve desteğini gördüğüm, değerli hocam, danışmanım Doç. Dr. Sevda KAMAN'a, başım her sıkıştığında kapısını çaldığım ve engin bilgilerinden istifade ettiğim Doç. Dr. Sibel MURAD'a, tezime sundukları katkılardan dolayı jüri üyesi hocalarım Prof. Dr. Mesut ŞEN, Doç. Dr. Anıl ÇELİK ve Doç. Dr. Sedat BALYEMEZ'e, sorduğum her soruya ilgiyle cevap veren Prof. Dr. İdris Nebi UYSAL, Doç. Dr. Ümit EKER ve Dr. Öğr. Üyesi Saidbek BOLTABAYEV'e, Arapça kelimelerin yazımında desteklerini gördüğüm Arş. Gör. Dr. Kamil ÇAYIR'a, tezimle ilgili farklı bakış açıları kazandıran Dr. Öğr. Üyesi Deva ÖZDER'e şükran ve hürmetlerimi sunarım.
Hayatımın her alanında elimden tutan, beni bugünlere getiren, bana sonsuz güvenen aileme ve bu süreçte en önemli motivasyon kaynağım olan yeğenim Taylan Emir'ime minnettarım. Son olarak samimiyet ve ilgileriyle her zaman yanımda olan dostlarıma da teşekkür ederim.

ELİF GİZEM KARAOĞLU

ÖZET

Doktora Tezi

19. YÜZYILA AİT ÇAĞATAYCA TIP METNİ

Elif Gizem KARAOĞLU

Bartın Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Sevda KAMAN

Bartın-2023, sayfa: 812

Tarihin her döneminde sağlıklı kalma, hastalıklardan korunma, yaralarını sarma gibi konular insanın temel meseleleri olmuştur. Bu doğrultuda geliştirilen yöntemler, edinilen bilgi ve birikimler tıp bilimini ortaya çıkarmıştır. Başlangıçta şifahen aktarılan tıbbi bilgi ve birikimler yazının bulunmasıyla kayda geçirilmiş ve tıp metinleri ortaya çıkmıştır. Tıp metinleri hem halkın ihtiyaçlarına cevap veren hem de içerisinde yer alan bilgilerle çeşitli disiplinlerin çalışmalarına malzeme sunan önemli eserlerdir.

Bu çalışmada, İsveç Lund Üniversitesi Kütüphanesi Jarring Koleksiyonunda Jarring Prov. 357 numarasıyla kayıtlanan eser doktora tezi olarak ele alınmıştır. Eserin yazarı ya da müstensihi belli değildir, temmet kaydında belirtilen H. 1299/M. 1881-1882 tarihinin ise eserin yazılış tarihi mi istinsah tarihi mi olduğu bilinmemektedir. 147 varak ve çoğunlukla 11 satırdan oluşan eser,

dil özellikleri açısından Çağatay Türkçesinin son dönemini yansıtmaktadır. Eserin içerisinde humoral patoloji anlayışına dayalı hastalıklar ve bu hastalıkların tedavi reçeteleri sunulmuştur. Halk hekimliğine yönelik uygulamaları barındıran eserin son bölümlerinde bitkilerin Arapça-Farsça-Türkçe karşılıkları, bitkiler ve hayvansal ürünlerin özellikleri ve Lokman Hekim'in hayatına yer verilmiştir.

Çalışma, "Giriş, Çağatayca Tıp Metni Nüshaları Tanıtımı, İnceleme, Metin, Sözlük ve Sonuç" bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Türk tıp tarihi dönemlerinin genel özelliklerine yer verilmiş ve bu dönemlerde yazılan tıp metinleri hakkında bilgiler sunulmuştur. 19. Yüzyıla Ait Çağatayca Tıp Metni bölümünde ele alınan eserin ana nüshası (Jarring Koleksiyonunda Jarring Prov. 357) ve destek nüshaları (Berlin ve İstanbul) tanıtılarak nüshaların birbiriyle ilişkisi değerlendirilmiştir. İnceleme bölümünde eserin dil özellikleri "Yazım Özellikleri, Ses ve Şekil Bilgisi" başlıkları altında incelenmiştir. Metin bölümünde eser, transkripsiyon harfleri kullanılarak Latin alfabesine aktarılmış; bu aktarımda destek nüshalardan (Berlin ve İstanbul) gerekli yerlerde destek alınmış ve dipnotlarda açıklamalar yapılmıştır. Sözlük bölümünde kelimeler, gramatikal dizin şeklinde verilmiş ve kelimelerin anlamlandırılmaları metin esas alınarak yapılmıştır. Sonuç bölümünde ise elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Hazırlanan doktora tezinin Türk dilinin tıbbi terminolojisine, Türk tıp tarihi ve folklor çalışmalarına katkı sunması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çağatay Türkçesi, Jarring Koleksiyonu, tıbbi eser, inceleme, dizin.

ABSTRACT

Ph. D. Thesis

CHAGATAİ MEDİCAL TEXT OF THE 19th CENTURY

Elif Gizem KARAOĞLU

Bartın University

Graduate School

Department of Turkish Language and Literature

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Sevda KAMAN

Bartın-2023, pp: 812

In every stage of history, the issues of staying healthy, having protection against diseases, healing wounds have been the basic concerns of human beings. The methods developed, the knowledge and experience gained in this direction have brought about the science of medicine. The medical knowledge and experience that was transferred orally in the beginning, were recorded upon the invention of writing and medical texts emerged. Medical texts have been important works that both respond to the needs of the public and provide material for the studies of various disciplines with the information contained in them.

In this study, the manuscript which is currently registered in the Jarring Collection of Swedish Lund University Library Jarring with number Prov. 357 has been handled as a doctoral thesis. The author or copyist of the work is not known, it is not known whether the date H. 1299/M.

1881-1882, which is stated in the temmet record, is the date of writing or the copy date of the work. The work, which consists of 147 leaves and mostly 11 lines, reflects the last period of Chagatai Turkish in terms of language features. In the study, diseases based on humoral pathology and treatment prescriptions of these diseases have been presented. The Arabic-Persian-Turkish equivalents of plants, the characteristics of plants and animal products and the life of Lokman Hekim are included in the last chapters of the work, which contains applications for folk medicine (material and magical treatment methods).

The study consists of "Introduction, Presentation of Copies of Chagatai Medical Texts, Analysis, Text, Dictionary and Conclusion" sections. In the introduction part, the general characteristics of the Turkish Medical History periods have been given and information about the medical texts written during these periods have been presented. In the part of Chagatai Medical Text of the 19th Century, the main copy (Jarring Prov. 357 in the Jarring Collection) and auxiliary copies (Berlin and İstanbul) by introducing the relationship of the copies with each other have been evaluated. In the analysis section, the language features of the work have been examined under the headings of "Writing Characteristics, Phonetics and Shapes". In the text section, the work has been transferred to the Latin alphabet using transcription letters; in this transfer, support has been received from the auxiliary copies (Berlin and Istanbul) where necessary and explanations have been made in the footnotes. In the the dictionary part the words, have been given in the form of a grammatical index and the meanings of the words have been identified based on the text. In the conclusion part, the obtained findings have been evaluated.

It is aimed that the prepared doctoral thesis will contribute to the medical terminology of the Turkish language, Turkish medical history and folklore studies.

Keywords: Chagatai Turkish, Jarring Collection, Medical Text, analysis, index.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY ..... **ii**
BEYANNAME ..... **iii**
ÖN SÖZ ..... **iv**
ÖZET ..... **vi**
ABSTRACT ..... **viii**
İÇİNDEKİLER ..... **x**
ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ ..... **xiv**
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ..... **xv**
1. GİRİŞ **1**
1.1. İslamiyet Öncesi Türk Tıp Tarihine Genel Bir Bakış 2
1.1.1. Göktürklerde Tıp 5
1.1.2. Uygurlarda Tıp 6
1.2. İslami Dönem Türk Tıp Tarihine Genel Bir Bakış 9
1.2.1. Karahanlılar Döneminde Tıp 9
1.2.2. Kıpçaklar Döneminde Tıp 12
1.2.3. Anadolu Sahasında Tıp 12
1.2.3.1. Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Tıp (Beylikler Dönemi) 13
1.2.3.2. Osmanlılar Döneminde Tıp 14
1.2.4. Çağatay Sahasında Tıp 17
1.2.4.1. Çağatay Türkçesi Dönemi Genel Özellikleri 17
1.2.4.2. Çağatay Türkçesiyle Yazılmış Tıp Metinleri 24
2. *19. YÜZYILA AİT ÇAĞATAYCA TIP METNİ* **42**
2.1. Ana Nüsha ve Destek Nüshaların Tanıtımı 42
2.1.1. *Çağatayca Tıp Metni*: İsveç Nüshası (Ana Nüsha) 42
2.1.2. İstanbul Nüshası (Destek Nüsha) 47
2.1.3. Berlin Nüshası (Destek Nüsha) 48
3. İNCELEME **55**
3.1. Yazım Özellikleri 55
3.1.1. Ünlülerin İmlası 56
3.1.1.1. a ünlüsünün imlası 56

3.1.1.2. é ünlüsünün imlası 57
3.1.1.3. ı - i ünlülerinin imlası 59
3.1.1.4. o - ö - u - ü ünlülerinin imlası 60
3.1.2. Ünsüzlerin İmlası 61
3.1.2.1. ç ünsüzünün imlası 61
3.1.2.2. g ünsüzünün imlası 62
3.1.2.3. ğ ünsüzünün imlası 62
3.1.2.4. h ünsüzünün imlası 63
3.1.2.5. k ünsüzünün imlası 63
3.1.2.6. ŋ ünsüzünün imlası 64
3.1.2.7. p ünsüzünün imlası 64
3.1.2.8. s ünsüzünün imlası 65
3.1.2.9. ş ünsüzünün imlası 65
3.1.2.10. t ünsüzünün imlası 65
3.1.3. Hemzenin Kullanımı 66
3.1.4. Hareke Kullanımı 67
3.1.5. Tamlamaların Yazımı 69
3.1.6. Diğer Yazım Özellikleri 70
3.1.6.1. Eklerin Yazımı 70
3.1.6.2. Bitişik Yazılan Kelimeler 71
3.1.6.3. İkiz Ünsüzlerin Yazımı 71
3.2. Ses Bilgisi 72
3.2.1. Ünlüler 72
3.2.1.1. Ünlü Uyumları 73
3.2.1.2. Ünlü Değişmeleri 78
3.2.1.3. Ünlü Düşmesi 81
3.2.1.4. Ünlü Türemesi 82
3.2.1.5. Birleşme 82
3.2.2. Ünsüzler 83
3.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri 83
3.2.2.2. Ünsüz Uyumları 94
3.2.2.3. İkizleşme 96

3.2.2.4. Göçüşme (Metatez) 97
3.2.2.5. Ünsüz Türemesi 98
3.2.2.6. Ünsüz Düşmesi 99
3.2.2.7. Hece Düşmesi 101
3.3. Şekil Bilgisi 101
3.3.1. İsimler 101
3.3.1.1. İsim Çekimi 101
3.3.2. Sıfatlar 106
3.3.2.1. Niteleme Sıfatları 106
3.3.2.2. Belirtme Sıfatları 106
3.3.3. Zamirler 109
3.3.3.1. Şahıs Zamirleri 110
3.3.3.2. İşaret Zamirleri 110
3.3.3.3. Dönüşlülük Zamirleri 111
3.3.3.4. Belirsizlik Zamirleri 111
3.3.3.5. Soru Zamirleri 112
3.3.3.6. Birliktelik Zamiri 112
3.3.4. Zarflar 113
3.3.4.1. Durum Zarfları 113
3.3.4.2. Zaman Zarfları 113
3.3.4.3. Miktar Zarfları 113
3.3.4.4. Yer-Yön Zarfları 114
3.3.5. Edatlar 114
3.3.5.1. Bağlama Edatları 114
3.3.5.2. Ünlem Edatları 116
3.3.5.3. Ön Çekim Edatları 116
3.3.5.4. Son Çekim Edatları 117
3.3.6. Fiiller 119
3.3.6.1. Şahıs Ekleri 119
3.3.6.2. Fiil Çekimi 123
3.3.6.3. Fiilimsiler 132
3.3.6.4. Ek Fiiller 138

3.3.6.5. Birleşik Fiiller 138
3.3.7. Yapım Ekleri 141
3.3.7.1. İsimden İsim Yapma Ekleri 141
3.3.7.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri 142
3.3.7.3. İsimden Fiil Yapma Ekleri 143
3.3.7.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri 144
4. METİN **149**
5. SÖZLÜK **248**
6. SONUÇ **498**
KAYNAKLAR **501**
TIPKIBASIM **512**
ÖZGEÇMİŞ **810**

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

ء	: ʾ	ش	: ş
آ	: ā	ص	: ṣ
ا	: a, e	ض	: ż
ب	: b, p	ط	: ṭ
پ	: p	ظ	: ẓ
ت	: t	ع	: ʿ
ث	: ṡ	غ	: ġ
ج	: c, ç	ف	: f
چ	: ç	ق	: ḳ
ح	: ḥ	ك	: k, g, ŋ
خ	: ḫ	ل	: l
د	: d	م	: m
ذ	: ẕ	ن	: n
ر	: r	و	: v, o, ō, ö, u, ū, ü
ز	: z	ه	: h, a, e
س	: s	ى	: y, ı, i, ī

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

[ ] : Eksik yazılan kelimenin tamamlandığını gösterir.

{ } : Yanlış yazılan harf ya da eki gösterir.

(...) : Öncesi ya da sonrasında cümlelerin olduğunu gösterir.

→ : Metinde karşılığı olarak verilen kelimeyi gösterir.

\+ : Kelimenin isim soylu olduğunu gösterir.

\- : Kelimenin fiil soylu olduğunu gösterir.

>/< : Kelimenin gelişim yönünü gösterir.

~ : Kelimenin benzer kullanımını gösterir.

KISALTMALAR

akt. : Aktaran

Ar. : Arapça

B. : Berlin Nüshası

bk. : Bakınız

c. : Cilt

Çev. : Çeviren

E. Yun. : Eski Yunanca

Ed. : Editör

Far. : Farsça

Haz. : Hazırlayan(lar)

İ. : İstanbul Nüshası

k.a. : Kişi adı

krş. : Karşılığı

mec. : Mecaz

Ör. : Örneğin

s. : Sayfa

Skr. : Sanskritçe

Sür. : Süryanice

T. : Türkçe

taml. : Tamlama

vb. : Ve benzeri

y.a. : Yer adı

1. GİRİŞ

Tıp konusu tüm insanları ilgilendiren hayati bir konudur. İnsanoğlunun yaralarını sarma, hastalıklardan korunma, sağlığını muhafaza etme isteği; tıp biliminin ortaya çıkma sebeplerindendir. Tıbbın ne zaman başladığı kesin bir tarih ile henüz belirlenememiştir fakat hastalıkların insanın var oluşundan önce de mevcut olduğu paleopatolojik çalışmalarla ortaya konmuştur (Bayat, 2016: 30). Primitif çağlardan günümüze tıp tarihi incelendiğinde gerek ilkel gerek çağdaş metotlarla tıp bilimi sürekli ilerleme ve gelişme içerisinde olmuştur. İnsanlığın hastalıklara ve hastalıkların etiyolojisine ilişkin tutumu onu çözüm bulma arayışına itmiştir. Bu arayış hem tıbbın gelişimine katkı sunmuş hem de hekimlik mesleğinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Hayvanlar, insanlar, bitkiler; canlılar familyasını oluşturan üç önemli sınıftır. Bu üç sınıf tarih boyunca hep iç içe olmuş ve etkileşim içerisinde hayatlarını sürdürmüşlerdir. Bitkiler ve hayvanlar ile insanı birbirinden ayıran en önemli özellikler; insanın homo sapiens (bilici) ve homo faber (yapıcı/imal edici) olmasıdır. Hayvanlar, iç güdüleri sayesinde milyonlarca yıl hayatta kalmış ve hastalıklarını tedavi edebilmiştir. Hayvanların ayakta kalmasını sağlayan iç güdü insanda yerini zekâya bırakır. Zekâsını kullanarak düşünen insan, hayvanların faydalı ve zararlı bitkileri ayırt edebildiğini gözlemlemiş ve hasta hayvanların hangi bitkileri yediğini tespit ederek bunları kendisi için kullanmaya başlamıştır. Kendisinin hem hekimi hem eczacısı olan insanoğlu hastalıklar karşısında bitkilerle birlikte doğada bulunan hayvansal ve madensel her türlü unsurdan yararlanarak maddi tedavi yöntemleri; doğal sebeplerden kaynaklanmayan hastalıklarını da tabiat olaylarına bağlayarak günümüz tıp anlayışına göre ilkel kabul edilen büyüsel (majik) tedavi yöntemleri geliştirmiştir (Bayat, 2016: 31).

Yazının bulunmasıyla tıbba ilişkin tecrübe edilen her ne varsa kaydedilmeye başlanmış ve bu kayıtlar metinler halinde tertip edilmiştir. Günümüzde “tıp metinleri” olarak adlandırılan bu metinler, dönemin kültürel hayatına ışık tutan, toplumun sosyo-ekonomik özelliklerini gösteren önemli metinlerdir. Bu metinler yalnızca tıp tarihine ışık tutmaz; aynı zamanda kültür tarihi, eczacılık, kimya, dil, botanik gibi disiplinlerin geçmişini aydınlatır, geleceğine yön verir.

1.1. İslamiyet Öncesi Türk Tıp Tarihine Genel Bir Bakış

"*Bir toplumla ilgili birçok şeyin öğrenilmesi bazen o toplumun tıp kültürünü tanımakla da mümkün olabilmektedir. Doğum, yaşam ve ölüm konusunda kişilerin düşünceleri, felsefe ve mantık düzeyleriyle hayatı sürdürücü işlemleri bize istediğimiz bilgileri verebilmektedir*" (Çavdar, 1987: 2).

Tarih sahnesine çıktıkları günden bugüne birçok medeniyetin gelişimine katkıda bulunmuş ve aynı zamanda birçok kültürlerle de etkileşim içerisine girmiş olan Türklerin yaşadığı coğrafya çok geniş bir alanı ihtiva etmektedir. Bu geniş coğrafi alan Türklerin tarihini incelemeyi zorlaştırdığı gibi gücünü, tarihin her dönemindeki etkili rollerini göstermesi bakımından mühimdir. Türklerin kültür ve medeniyetinin oluşumunu, gelişimini etkileyen merkez coğrafya Orta Asya'dır; bu kültür ve medeniyeti aynı zamanda tıbbi hayatı dini inançlar ve çevre ülkelerin etkilediği muhakkaktır (Bayat, 2016: 236).

Türk tıp tarihi genel hatlarıyla İslam Öncesi, İslami ve Modern Dönem olarak üç grupta incelenmektedir (Bayat, 2016: 236). Coğrafi şartlar göz önüne alındığında ise Orta Asya ve Anadolu olmak üzere iki ayrı sahada tıbbi gelişmeler yaşanmıştır. Orta Asya, "batısında Hazar Denizi, kuzeyde Sibirya düzlükleri, doğusunda Kingan (Kadırgan) dağları, güneyinde ise Hindikuş ve Karanlık dağları ile çevrili, bereketli vahalardan bozkırlara; Taklamakan, Karakum, Kızılkum gibi çöllerden, aşılması zor sıradağlara, değişik ve çetin coğrafi koşulların bir araya geldiği bir bölgedir." (Gürgan, 2010: 3). Türkler, "anavatan" olarak telakki ettikleri Orta Asya'da Uygurların yerleşik hayata geçtikleri döneme kadar genellikle bozkır kültürünün etkisinde konargöçer yaşamıştır (Bayat, 2016: 71). Bu coğrafyada yaşayan Türklerin tıbbı, halk hekimliğine yahut diğer adıyla geleneksel tıbba dayanmaktaydı. Orta Asya Türk tıbbının karakteristiğini oluşturan geleneksel tıp; ilk insanın açıklayıp anlamlandıramadığı tabiat olayları ve hastalık karşısında takındığı tavır ve işlemlerden doğmuştur (Çavdar, 1987: 5).

Eski Türk tıbbının metodolojisi, inançlar temellidir. Bu inançlardan Şamanizm; sosyal, kültürel ve tıbbi hayat içerisinde etkinliğini önemli derecede ortaya koyan, halkın yaşayış tarzına yön veren bir inanç şekli olarak dikkat çeker. Türkler, dünyada canlı-cansız her nesnenin bir ruhu olduğu fikrine dayanan animistik inanç yapısına sahipti. Bu anlayış da onların doğada,

yaşadıkları topraklarda "kült" olarak kabul ettikleri, anlam yükledikleri bazı nesne ve unsurları ortaya çıkarmıştır. Eski Türk inançlarının temelinde üç önemli kült vardır, bunlar: tabiat kuvvetlerinden doğan kültler, atalar kültü ve Gök Tanrı kültüdür (Çavdar, 1987: 6-15).

İlkel insan mantığı, bedeninde oluşan olayları anlamdıramadığından bu olayların sebebini ruhani varlıkların müdahalesine dayandırmış ve tabiat olaylarını ruhların yönettiğini, dünyanın ruhlarla dolu olduğuna inanmıştır. Eski Türk inanışını da şekillendiren bu animist yapı, tıbbi hayatı da şekillendirmiş ve etkilemiştir. Buna göre sağlık, ruhlarla dolu olan çevre ile insanın dengeli olması ile mümkündür ve kötü ruhlar bu dengeyi bozduğunda hastalıklar meydana gelir (Çavdar, 1987: 21).

Eski Türkler insanı ceset (beden) ve can (ruh)dan ibaret görüp cesedin de et (ed), kemik (söögi) ve kanı (kanı)dan oluştuğunu düşünmüşlerdir. Tın; insanın büyüme, nefes alma gibi hayati fonksiyonlarını karşılayan bir kelime olup bedenle ilgili tüm fizyolojik olayların yapıcısı sayılmıştır. Can da insanın psişik yapısıyla ilgili olup andaki değişiklikleri sağlayan ruhtur. Kuzey ve Orta Asyalı Türklerde insanın üç ya da yedi ruhu olduğuna inanılmış; bu ruhların da kendi içerisinde iyi ve kötü türlerinin olduğu düşünülmüştür. Konuyla ilgili olarak "yel" sözcüğünün kavram alanı dikkat çekicidir. Yel, "rüzgâr" anlamına gelmektedir; Eski Türkler tarafından bu kelime "kötü ruhlar" anlamında kullanılmıştır. Yel, Sanskritçede "samnipāta" yani "vücudun üç humorunun bozukluğu" anlamına gelir (Clauson, 1972: 916). Rüzgâr ve kötü ruhlar arasında ilişki kurularak "rüzgârın hastalık getirdiği şeklinde bir inanış" yer edinmiş hatta Teleütlerde batıdan doğuya esen rüzgarın hastalık getirdiğine inanılarak kötü ruhların insan bedenine kulak yoluyla girdiği düşünülmüş ve aynı yoldan çıkacağına inanılarak kulağı emmek suretiyle tedavi edileceğine inanmışlardır (Çavdar, 1987: 23-30). Vücutta bulunan humorlara ilişkin eski tıp anlayışının Türklerde de kabul edildiği görülmektedir. Evreni oluşturan unsurlar teorisi Türklerde "Universalist kosmoloji" fikrine dayanır. Bu kaynak Choulardan gelmiş ve Türklerin ortak mirası olarak kabul edilmiştir. Buna göre, kainatın başlıca iki ilkesi "gök ile yer (yir-sub)" idi. Bu ilkelerin birleşimi "ateş, ağaç, su, yer ve madenden" ibaret beş unsuru meydana getirmiş ve bu unsurlar da birbiriyle çeşitli oranlarda kaynaşarak kainatı oluşturmuştur (Esin, 1978: 45).

İslam öncesi Orta Asya Türk tıbbı, uygulanan tedavi yöntemleri ve amaçlarına göre ikiye ayrılır:
1. Şamanizm'in büyüsel tedavi yöntemlerini uygulayan kam (şaman) ve baksıların yürüttüğü hekimlik,
2. Bitkisel ve hayvansal ürünler ile diğer tedavi yöntemlerini barındıran maddi tıp anlayışı ekseninde otacı, emçi ve atasagunların yürüttüğü hekimlik (Bayat, 2016: 237).

Buna göre kam ve baksılar daha çok büyüsel işlemler ve ruhsal sıkıntılara çözüm bulmaya, otacılar ise maddi yöntemler yani bitkisel ve madensel kökenli ilaçlarla tedavi etmeye çalışmışlardır. Bu tasnif göz önüne alındığında Orta Asya Türk tıbbını kesin bir şekilde "büyüsel ve maddi" olarak ayırmak doğru değildir çünkü kam (şaman) ve baksılar ile otacı ve emçiler tedavi işlerini beraber yürütmüşlerdir. Büyüsel yöntemlerle tedavi yapıldığında bitkisel ya da hayvansal ürünlerden, maddi yöntemlerle tedavi yapıldığında da büyüsel unsurlardan faydalanılmıştır (Bayat, 2016: 249).

Şaman dininin ayin ve törenlerini düzenleyen, ruhlarla insanlar arasında köprü görevi gören kişiye Türk kavimlerinde "kam" adı verilirdi (İnan, 1986: 72). Turan'ın aktardığına göre İranlı tarihçi Cüveynî, kamlar için "*Uygurlarda sihir ilmini bildiklerini, bunların şeytanlara hükmettiklerini iddia ettiğini, hastaları da onların tedavi ettiğini*" belirtmiştir (Turan, 2014: 76). Uygurlarda Budizm'in kabulünden önce "bakşı/kam" olarak "ruhani, büyücü, falcı, hekim, cerrah" anlamlarında kullanılan baksı ise hem büyüsel hem de maddi yöntemlerle hastaları tedavi eden hekimler için kullanılmıştır (Bayat, 2016: 241). Büyüsel tedavi yöntemlerinin beslendiği kaynak Şamanizm'dir ve bu inanışın etkisinde gelişen tıbbi anlayış "Kültler, Alazlama, Göçürme, Fal (Irk Bakma), Kurşun Dökme, Uçuklama, Arbav ve Koruyucu Nitelikteki Büyüler" konuları çerçevesinde şekillenmiştir (Bayat, 2016: 241-245).

Otacı ve emçiler, büyüsel yollarla tedavi uygulayan kam, baksı ve arbavcılar yanında bitkisel, hayvansal ve madensel kökenli ilaçlar ve diğer tedavi yöntemlerini uygulayan kişilerdir. Bitkilerle tedavi eden otacı, "ot" kelimesinden türetilmiştir. Ot, "ateş; tıbbi bitki, ilaç, çare, zehirli ot, zehir, kendiliğinden yetişen bitki" (Clauson, 1972: 34); otamak ise "tedavi etmek"

anlamına gelir. Otacı[1], otamak fiilinin köküne Türkçe meslek eki olan +CI getirilerek türetilip "hekim" anlamını karşılamaktadır. Bitkilerle tedavi yöntemi Türklerde büyüsel tedaviler kadar eski bir geçmişe sahiptir çünkü ilk devirlerde şamanların tedavi için büyüsel işlem yaptıklarında bitkilerden yararlandıkları bilinmektedir. Em, Türkçede "deva, ilaç"; emlemek, "bir kişiyi ya da hastalığı çeşitli devalarla iyileştirmek" anlamına gelir. Otamak ve emlemek aynı anlamdaymış gibi görünse de ilki maddi yöntemlerle tedaviyi, ikincisi droglarla tedaviyi kapsar. Emçi, "hekim" anlamına geldiği gibi "ilaç yapan, eczacı" anlamında da Türk lehçelerinde kullanılmıştır (Çavdar, 1987: 77-82). *Dîvânu Lugâti't-Türk*'te geçen "ata sagun" kelimesi ise "doktor, Türk doktor" anlamına gelmektedir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2018: 563).

Orta Asya Türklerinin ilaçla tedavi yöntemleri dışında başka tedavi metotlarını da kullandıkları bilinmektedir. Bunlardan birisi kırık-çıkık tedavisi diğeri ise dağlama yöntemidir (Çavdar, 1987:92-100).

Uygurlardan itibaren İslam öncesi Orta Asya Türk tıbbının geçmişe göre hayli gelişmiş olduğu *Kutadgu Bilig, Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü* ve *Dîvânu Lugâti't-Türk*'teki tıpla ilgili kelimelere bakılarak da söylenebilir (Bayat, 2016: 245).

1.1.1. Göktürklerde Tıp

Türkçenin ilk yazılı belgeleri olmasıyla kadim kültürel mirasımızın başat eserlerinden sayılan Orhun Kitabeleri, Göktürkler döneminde yazılmıştır. Göktürklerin sosyal, siyasi, kültürel ve ekonomik hayatlarına ilişkin verilerin sunulduğu bu anıtlarda tıbbi konulara dair kesitler bulunmaktadır (Ağırakça, 2016: 68).

Göktürklerin tıp tarihi açısından dikkat çeken özellikleri halk sağlığına verdikleri önemdir. Bu çerçevede örnek olarak Rus arkeologlarının izini bulduğu Göktürkler tarafından açılan Tötö sulama kanalı gösterilebilir. Halk sağlığının gözetilmesine ilişkin diğer uygulamalar ise iklime uygun olarak giyinilen kıyafetler, beslenme hijyenine gösterilen özen, yemekten sonra ellerin

[1] İsimden isim yapma eki /+cı/'nın doğrudan fiilin üzerine gelmesi yerine; "ot" ismine önce isimden fiil yapma eki /a-/'nın ardından fiilden isim yapma eki /-ġ/'nın son olarak isimden isim yapma eki /+cı/'nın geldiği düşünülmektedir. otacı*: ota-ġ+çı

yıkanması ve temiz havluların kullanılmasıdır. Bunların yanı sıra dönemin tıbbi hayatına ilişkin; sakal temizliğine verilen önem, madenlerden ilaç kaplarının yapılması, hayvansal drogların[2] ilaç olarak kullanılması ve özellikle adli tıpla ilgili konular ilgi çekicidir (Erdemir, 2014: 106-107).

Erken dönem Tibet tıp metinlerinin incelenmesiyle Orta Asya'da yaşayan bazı Türk devletlerindeki tıbbi hayata dair bilgilere ulaşılmıştır. Bu metinlerde yer alan Türk tıbbına dair bilgilerin özeti şöyledir: Tibet'te 728 yılında tıp konulu bir konferans düzenlenmiş ve bu konferansa en az bir Türk hekim katılmıştır. Tibet komşu ülkeleri arasında yerleşik tıp geleneklerinden biri de Türk tıbbıdır. Türk hekimler tarafından yazılan bazı tıbbi kitaplar bulunmakta ve Türk hekimlerinin tıbbın belli alanlarında ihtisas sahibi oldukları bilinmektedir. Tibetliler Türklerin başarılı oldukları tedavi yöntemlerini benimsemiş ve kendi uygulama alanlarına dahil etmişlerdir. Hekim Biguta, Göktürklerin; Hekim Harina ise Karlukların tıpla tanışmasını sağlamışlardır (Acar, 2015: 115).

1.1.2. Uygurlarda Tıp

Önceleri Hiyong-nu ve Tukyu devlet ve imparatorluklarına bağlı olan Uygurlar, 740 yılında Orhun nehri yanında merkezi Karabalgasun şehri olmak üzere devlet kurup XIV. yüzyıla kadar hâkimiyetlerini devam ettirmişlerdir (Nasuhioğlu, 1975: 116). Yalnız ilim sahasında değil tıp sahasında da büyük etkiler meydana getiren Uygur medeniyeti çağdaş medeniyetler arasında her yönüyle üstün konumda olup Türk irfanını, ilmini, tıbbını Asya'da muhafaza etmişlerdir (Ünver, 1936: 15).

Türklerin bilinen ilk tıp metinleri Uygurlar tarafından yazılmıştır. Bayat (2016: 246) konuyla ilgili şu bilgileri aktarmıştır:

"*İslamiyet öncesi Orta Asya bilimsel Türk tıbbı, bu dönemin yazılı belgeleri olan Uygur tıbbi metinlerinden öğrenilmiştir. XX. yüzyılın başında Albert von Le Coq [1860-1930] başkanlığındaki heyetin Orta Asya araştırmaları sırasında İdikut (Turfan)'da bulunan bu*

[2] Drog: Hayvan ve bitkilerden kurutularak veya özel metotlarla toplanarak elde edilen, eczacılık ve kısmen sanayide kullanılan ham veya yarı ham madde (URL-2, 2022).

yazmalar, Reşit Rahmeti Arat tarafından yayınlanmıştır. 1'i tam [TID 120] [21 sayfa, 210 satır] diğerleri parçalar halindeki 31 metne ait çalışma haricinde, değişik alanlardaki Uygur metinleriyle birlikte yayınlananların arasında da 14 tıbbi belge bulunmaktadır. 45 metinlik Uygur tıbbı literatürü konularına göre tasnif edildiğinde, dönemin hastalık ve ilaç varlığı tespit edilebilmiştir."

Bu metinlerin büyük kısmını bilim dünyasına Reşit Rahmeti Arat tanıtmıştır (*Zur Heilkunde der Uiguren*, 1930; *Zur Heilkunde der Uiguren*, 1932). Süheyl Ünver *Uygurlarda Tababet* (Ünver, 1936), Osman Fikri Sertkaya "Uygur Tıp Metinlerine Toplu Bir Bakış" (Sertkaya, 1997) adlı çalışmalarıyla Arat'ın yayımladığı metinleri tercüme ederek Uygur tıp geleneğini incelemişlerdir.

Bahsi geçen Turfan Koleksiyonu, Uygurların tıbbi hayatının aydınlatılması noktasında çok önemlidir. Uygur tıbbına ait ele geçen vesikaların okunanlarına göre Uygur tıbbının özellikleri şöyledir:

- Uygurlar hastalıklar ve bu hastalıkların tedavilerinde Hint ve Çin gibi komşularından ayrı yöntemler geliştirmişler; tedavide bitkisel ve hayvansal kökenli ilaçlardan yararlanmışlardır. Ayrıca iklim özellikleri dolayısıyla kendilerinde yetişmeyen fakat civardan getirilen ilaçlarla tedavi yöntemlerini çok geliştirmiş ve bazı hastalıkları kısa ve etkili şekilde nitelendirmişlerdir (Ünver, 1936: 12).
- Bitki, hayvan ve madenlerden ilaç yapan Uygurlar bölgede önde gelen bir tıbbi bilgiye sahipti; teşhis, tedavi şekilleri, ilaç ve ilaçların kullanımı konularında kendilerine özgü hekimlik ve eczacılık yöntemleri bulunmaktaydı. Uygurların tıbbında dikkati çeken özellik tamamen ilaç ve gıdaya dayanan bir tedavi yöntemi olması ve bu alanda büyüsel tedavi yöntemlerine başvurulmamasıdır. Ayrıca bu dönemde deri, göz, kulak, burun, boğaz, diş, nefes yolları, idrar yolları ve sinirsel hastalıklar en çok bilinen ve tedavileri yapılan hastalıklardandır (Ünver, 1936:16-21; Ağırakça, 2016: 68-69).
- Uygurlar, tedavi etme yöntemi olarak bitkilerden ve hayvansal maddelerden oldukça fazla yararlanmışlardır. Özellikle hayvanların organları, dışkı ve idrarları vb. maddelerin dahilen ve haricen tedaviye dahil edilmesi "opoterapi"nin Uygur tıbbında çok eskiden beri bulunduğunu göstermektedir. Ampirik bir şekilde kullanılan bu unsurlara örnek

verilecek olursa kara öküz gübresi diş ağrısında haricen, kurt pisliği soğuk hummada dahilen kullanılmıştır (Ünver, 1936: 25-27).

- İslami tıp literatüründe "ahlatıerbaa" Batı tıp literatüründe "Humoral Patoloji" olarak bilinen "dört unsur teorisi"nin Uygurlarda da bilindiği tıp metinlerinin incelenmesiyle mümkün olmuştur. Ahlatıerbaa'yı oluşturan "kan (haima), safra (chole), sevda (melanchole) ve balgam (pflegma)" Uygur metinlerinde "sarıg, sarıg suv (chole), lisp~lişp (pflegma), kan (haima)" şeklindedir (Sertkaya, 1997). Buna göre dört hılt arasındaki uyumsuzluk insan sağlığını olumsuz etkiler; ancak bu hıltlar arasındaki denge yeniden sağlanırsa kişi iyileşebilir (Batmaz, 2013: 30).
- Uygur tıbbı hem çevirilerden edinilen bilgiler hem de kendi gelenek ve pratiklerine göre şekillenmiştir.

Uygurca tıp metinleri, Sanskritçe yazılmış ve Hint tıbbına ait *Astângahrdayasamhitâ, Siddhasâra, Yogasataka* gibi temel eserlerden tercüme edilmiştir. Uygur tıbbi bilgilerinin çoğunlukla Sanskrit, Soğd, Çin… dillerinden tercüme edilerek öğrenildiği düşünülmektedir (Bayat, 2016: 247).

Hint ve Çin tıbbı her ne kadar Uygur tıbbını etkilese de Hint ve Çin'de de Türk tıbbının yankı ve etkileri olmuştur. 730 tarihinde Nanto isminde bir Türk âlim elçilikle Toharistan'dan Çin'e gitmiş, yanında Çin âlim ve tabiplerinin hiç bilmedikleri birçok tıbbi eczayı götürmüştür. Bu Türk hekimi tıp alanındaki ustalığı ile yüksek bir mevki kazanmıştır. Çin tarihçileri 759 tarihinde Toharistan yabgusu tarafından imparatora gönderilen hediyeler arasında iki yüz çeşit tıbbi ilaç, birçok cins ıtriyatın varlığını kaydetmişlerdir (Ünver, 1936: 12-13).

Uygurca yazılmış tıp metinleri dışında Uygurlar dönemine ait *Altun Yaruk* eserinde de tıbba dair bilgiler yer almakta ve ayrıca XIV. yüzyıldan kalma Süryani harfli Uygurca tıp metni bulunmaktadır (Ölmez, 1999: 815-820; Sarman, 2014: 39).

Uygurların ilaçla tedavi yöntemleri incelendiğinde kullandıkları ilaçların üretim şekilleri ikiye ayrılır: Basit ve birleşik ilaçlar. Bunların yanında uygulanan tedavi yöntemi dağlama ve kırık-çıkık tedavisidir. Uygurlarda hekim grubu ordugâh ve saray memurları arasında yer almıştır.

Saray tabipleri arasında: Otacılar (hekimler), emçiler (eczacı hekimler), sınuk baglağucılar (kırık bağlayıcılar) bulunmaktaydı. Bugün "kırık çıkıkçı" olarak adlandırılan bu son grup, eski tıpta hekimlerden ayrı olarak eski Mısır ve Mezopotamya uygarlıklarında olduğu gibi cerrah olarak değerlendirilmiş; bunlar büyüsel ve maddi yöntemlerle tedavi eden hekimlerden ayrı bir grubu oluşturmuşlardır (Çavdar, 1987: 100). Bunlara ilaveten bir de rahip tipi hekimler olduğu, bu hekimlerin de dönemin tıbbi hayatına katkıda bulundukları ve özellikle Budacı Uygur rahiplerinin Hint tıbbını Orta Asya'da yaygınlaştırdığı bilinmektedir (Gürgan, 2010: 11).

1.2. İslami Dönem Türk Tıp Tarihine Genel Bir Bakış

Bu bölümde ele alınan dönemlerin tıbbi hayatına dair verilen bilgiler daha çok tıbbi metinlerin tanıtımını içermektedir.

1.2.1. Karahanlılar Döneminde Tıp

Karahanlılar döneminde yazılan herhangi bir tıp kitabı bulunmamaktadır. Dönemin tıbbına ilişkin verilere dönem metinlerinden *Kutadgu Bilig, Atebetü'l Hakâyık, Dîvânu Lugâti't-Türk ve Satırarası Kur'an Tercümesi*'nde rastlanılmıştır. Uygurlarda olduğu gibi Karahanlı coğrafyasında da Türklerin gerek Çin gerek Hint tıbbının birikiminden faydalandıkları, bu coğrafyadan getirilen ilaçları kullandıkları, Türk hekimi için özel bir ifadeyle "ata sagun" hitabı kullanıldığı ve Türk hekimlerinin çurnı 'müshil ilacı' gibi ilaçları hazırladığı sözü edilen eserlerin incelenmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu eserlerde hatırı sayılır derecede tıbbi malzemenin Türkçe olarak adlandırılıp kullanılması Karahanlıların tıp bilimiyle özel olarak ilgilendikleri, evrensel tıbbi gelişmelerden haberdar oldukları ve Türkçeyi tıp alanında bilim dili olarak kullandıklarını ortaya koymuştur (Işık, 2016: 84).

Karahanlı Türkçesi metinlerindeki tıbbi unsurlara ilişkin yapılan çalışmalar hem dönemin hem de Türklerin tıp tarihini aydınlatması açısından mühimdir. Bu konu çerçevesinde Ayten Altıntaş'ın "Divanü Lügat-it-Türk'teki Tıbbi Bitkiler" (Altıntaş, 1988), Zafer Önler'in "Divânü Lügâti't-Türk ve Kutadgu Bilig'de Tıp Terimleri" (Önler, 2006) ve Utku Işık'ın "Karahanlı Türkçesinde Tıp Terimleri" (Işık, 2016) çalışmalarını zikretmek gerekir. Konunun ele alınışı bakımından Işık'ın yüksek lisans tezi çalışması en kapsamlı olanıdır; bu çalışmada *Kutadgu*

Bilig, Dîvânu Lugâti't-Türk, Atebetü'l-Hakâyık ve günümüzde Rylands Kütüphanesinde bulunan *Satırarası Kur'an Tercümesi* eserlerinde yer alan tıp terimleri detaylıca incelenmiştir (Işık, 2016).

Dîvânu Lugâti't-Türk ve *Kutadgu Bilig* doğrudan tıpla ilgili kaynaklar olmasa da tıbbi terim ve dönemin tıp anlayışına ilişkin bilgileri barındırdıkları için Türk tıp tarihi ve Türkçe tıbbi terimler açısından önemli kaynaklardır. *Dîvânu Lugâti't-Türk*'te halk hekimliği uygulamalarına ilişkin örnekler şöyledir:

"*Kovuç: Herhangi bir cin çarpması izi. Buna yakalanan, yüzüne soğuk su çarparak tedavi edilir. Sonra da kovuç kovuç denir ve üzerlik ve öd ağacı ile tütsülenir. Sanıyorum ki bu, 'kaç ve firar et ey cin' anlamındaki kaç kaç sözlerinden alınmıştır*" (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2018: 415).
"*İgit: Nazardan ve cin çarpmasından korunmak için çocukların yüzüne sürülen bir ilaç. Bu ilaç safran ve benzer şeylerle karıştırılarak yapılır*" (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2018: 24).

Eski Türk tıbbında tedavilerde bitkisel, hayvansal ve madensel kökenli ilaçlar da kullanılmıştır. Bu konuya ilişkin *Dîvânu Lugâti't-Türk'*te yer alan tıbbi bitkilerden bazıları şöyledir:

"*Egir: Karın ağrısını tedavi etmek için kullanılan bir kök, eğir kökü (Acorus calamus)*" (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2018: 26).
"*Sīgun otı: yerde biten bir ot (adamotu-Mandragora officinarum). Kökü insan suretindedir; çiftleşmekten yorulan ve soğuyan kimse onunla tedavi edilir*" (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2018: 176).

Kutadgu Bilig de içerisindeki tıbbi bakış ve anlayış bakımından önem ihtiva eder. Eserin 4355-4365. beyitlerinde "muazzim ve otacı" olarak verilen hekimler karşılaştırılmıştır (Arat, 1974: 315; 2007: 438-439):

OTAÇILAR BİRLE ḴATILMAḴNI AYUR

bularda basa ḳaç ḳutu bar aḍın

baḳa körse bilgi biligde öŋin

olarda birisi otaçı turur

ḳamuġ ig toġaḳa bu emçi erür

yime ök kereklig saŋa bu kişi
anıŋsız oŋulmaz tiriglik işi
tirig bolsa yalŋuḳ yime igler ök

igin emçi körse otun emler ök

ig ol kör kişike ölüm ḳoldaşı
ölüm ol kişike tiriglik tuşı

bularnı yime eḍgü tutġıl yaḳın

ḳereklig kişi bu küḍezgil ḥaḳın

TABİBLER İLE İLİŞKİLERİ SÖYLER

bunlardan sonra daha birkaç zümre vardır,

dikkat edersen birinin bilgisi diğerininkinden farklıdır.

bunlardan biri tabiplerdir,

bütün hastalıkları ve ağrıları bunlar tedavi ederler.

bu insanlar da senin için lüzumludur,
hayat işi onlarsız sağlanamaz.
insan hayattayken hastalanabilir,

tabibe müracaat ederse tabip o hastalığı ilaç ile tedavi eder.

insan için hastalık ölümün arkadaşıdır,
yaşayan her insan için de ölüm vardır.

bunlara karşı iyi davran ve onları kendine yakın tut,

bunlar lüzumlu insanlardır, haklarını gözet.

MUʿAZZİMLER BİRLE ḴATILMAḴNI AYUR

bularda basa keldi afsunçılar

bu yil yeklik igke bu ol emçiler

bularḳa yime ök ḳatılġu kerek

bu yil yeklig igke oḳıġu kerek

ḳalı asġı tegsün tise sen saŋa
yime eḍgü tutġıl ay ersig toŋa
otaçı unamaz muʿazzim sözin
muʿazzim otaçıḳa evrer yüzin

BÜYÜCÜLERLE İLİŞKİLERİ SÖYLER

bunlardan sonra efsuncular gelir,

cin ve periden gelen hastalıkları bunlar tedavi ederler.

bunlar ile de görüşmek, tanışmak gerektir,

cin ve peri çarpmasından gelen hastalıkları okutmak lazımdır.

eğer sana faydaları dokunmasını istersen,
ey merd yiğit onlara karşı da iyi muamele et.
tabip efsuncunun sözünü beğenmez,
efsuncu da tabibe kıymet vermez.

ol aymış otuġ yise igke yarar	birinin sözüne göre ilaç alınırsa hastalığa iyi gelir,
bu aymış bitig tutsa yekler yıra	diğerinin sözüne göre muska taşırsan cinler senden uzaklaşır.

1.2.2. Kıpçaklar Döneminde Tıp

Kıpçak sahasında yazılan tıbbi eserler Arapça ve Türkçe olmak üzere ikiye ayrılır. Arapça eserler:

1. Ebu'l Hasan Ali İbnü'n-Nefis: *Şerh-i Teşrihü'l-Kanun*
2. Ebu Bekir İbni'l-Munzirü'l-baytar: *Kâmilü's-Sınaʿateyn el-baytara ve'z-zartaka*
3. Abdü'l-mümin ed-Dimyâtî: *Fadlu'l-Hayl*
4. Muvaffaküddin Ebu'l-Abbas Ahmed İbni Ebi Usaybiʿa: *Uyûnu'l-enbâ fi tabâbeti'l-etibbâ*
5. Ali İbni Yûsuf el-Kıftî*: İhbarü'l-ulema bi ahbâri'l-hukemâ.*

Kıpçak Türkçesiyle yazılan eserler daha çok hayvan sağlığı özellikle atçılık ve at hastalıkları konuludur:

1. *Baytaratü'l-vâzıh*
2. *Kitab-ı Riyazatü'l-Hayl*
3. *Münyetü'l-Guzat*
4. *Kitab ilmü'n-nüşşâb* (Ağar, 1986: XIII).

Kıpçak Türkçesi yadigarlarından Codex Cumanicus'ta yer alan tıbbi unsurların varlığı Abdullah Yıldız tarafından ele alınmıştır. Yıldız, "Codex Cumanicus'ta Yer Alan Tıbbi ve Psikolojik Terminolojiye Bakış" adlı çalışmasında tıbbi terimleri altı başlıkta ele alarak detaylı bir şekilde incelemiştir (Yıldız, 2020: 439).

1.2.3. Anadolu Sahasında Tıp

Anadolu sahasında tıbbi hayat -Selçuklular döneminde Türkçe yazılan herhangi bir tıp eseri olmadığı için bu döneme dair bilgi verilmeden- "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Tıp ve Osmanlılar Döneminde Tıp" olarak iki ayrı başlıkta incelenmiştir.

1.2.3.1. Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Tıp (Beylikler Dönemi)

Anadolu'da yazı dili olarak Türkçenin yayılması XIII. asrın sonundadır. Her ne kadar Türkçe daha önceden edebiyat sahasında yer almaya başlamış ve Selçukluların yıkılışı ile Farsça artık resmî dil olmaktan çıkmışsa da ilmi eserlerin Türkçe olarak yazılması XIV. asrın sonunda başlar ve sonraki yıllarda devam eder. Selçuklular devrinde Türkçe, Arapça ve Farsçanın tesiri altındaydı ve tıp öğretimi İbni Sina çağdaşları veya takipçilerinin klasik eserlerine dayanmaktaydı (Şehsuvaroğlu, 1957: 3). Selçukluların yıkılmasıyla bölgeye hâkim olan Türkmen beylerinin Arapça-Farsça bilmemeleri ve Arap-Fars kültürüne itibar etmemeleri, Türkçenin güçlenmesini sağlamış; beylerin millî ruha bağlı sosyal ve kültürel öncülüğünde Türkçe, devlet ve yazılı edebiyat dili olarak Anadolu'da söz sahibi olmuştur. Bununla birlikte Türkmen beylerinin Türkçe yazan bilim adamı ve sanatçıları himaye etmelerinin Türkçeye olan ilgiyi artırdığını da eklemek gerekir. Bu teşebbüslerin sonucunda Arapça ve Farsçadan Türkçeye birçok eser kazandırılmış; Türkçe yazı dili olma yolunda önemli bir yol almıştır (Bayat, 2016: 280-281).

XIII. yüzyılın ilk çeyreğinde tıp konulu telif ve tercüme eserlerin yazımı çok yavaş ilerlerken Beylikler döneminde bu durum önem ve hız kazanmış; beylerin emri ve teşvikiyle bir taraftan Arapça ve Farsçadan Türkçeye birçok eser kazandırılmış bir taraftan da yarı telif yarı toplama sayılabilecek eserler yazılmıştır (Bayat, 2016: 281). XIV. yüzyılın ikinci yarısında Türkçe tıp kitapları sanat kaygısı güdülmeden anlaşılır, öğretmek ve faydalı olmak amacıyla sade bir dille yazılmış; dönemin tıbbi terminolojisinin içerisinde Arapça, Farsça ve Yunancanın yanında Türkçe de yerini almıştır (Erdağı, 2001: 46-47; Bayat, 2016: 281). Eski Anadolu Türkçesi döneminde Türkçe yazılan/Türkçeye tercüme edilen tıp eserlerinden bazıları şunlardır:

"*Hekim Bereket tarafından Arapça olarak yazılan Lubâbü'n-Nuhab'ın, yine aynı yazar tarafından Hudâvendigâr Melikü'l-ümerâ Mübârizü'd-devle ve'd-dīn unvanlı zat adına Tuhfe-i Mübârizî adıyla yapılan çevirisi, Aydınoğullarından Bahaeddin Umur Paşa (1340-1408) adına tercüme edilen İbni Baytar'ın Câmi'ü'l-Müfredâtü'l-Edviye ve'l-Ağdiye tercümesi, Ali bin Abbas (ölm. 248H/994M) tarafından yazılan Kâmilü's-Sınâ'a''nın Kitâbü'l-Melikî adıyla*

yapılan tercümesi, İshak bin Murad (792H/1387M) Edviye-i Müfrede, Hacı Paşa (1334-1417?) Müntahab-ı Şifâ ve Teshîlü'ş-Şifâ, Ahmedî (1330-1413)-Tervîhü'l-Ervâh, XV. yüzyıl hekimlerinden Ali Çelebi bin Şerîf tarafından Timurpaşazade Gazi Umur Bey Çelebi adına yazılan Yâdigâr-ı İbn-i Şerîf, Menteşeoğullarından İlyas Bey (1402-1421) adına Şirvanlı Mehmed bin Mahmud tarafından İlyâsiyye adıyla Arapça olarak yazılan ve sonra İlyas Bey'in isteği üzerine aynı yazar tarafından yapılan Türkçe tercümesi, Kütahya Germiyan beylerinden Yakub Bey (1388-1390) adına yapılan Türkçe Bâhnâme çevirisi, Abdulvahhab tarafından Çelebi Sultan Mehmed (1413-1421) adına yazılan Kitâb-ı Müntahab, II. Murad (1404-1451) döneminde Şirvanlı Mehmed bin Mahmud tarafından yazılan Kemâliyye, Şirvanlı Mehmed bin Mahmud tarafından yazılan, kıymetli taşlarla ilgili Tuhfe-i Muradı fiʿilm-i Cevahir (…)" (Erdağı, 2001: 47).

Eski Anadolu Türkçesi dönemi özellikle tıbbi eserlerin Türkçe yazılması ve Türkçeye tercüme edilmesi bakımından önem arz eder. Bu dönemde yazılan/tercüme edilen eserlerle ilgili pek çok çalışma yapılmıştır: Örneğin Hekim Bereket'in *Tuḥfe-i Mübârizî* adlı eseri hakkında Binnur Erdağı önce doktora tezi hazırlamış (Erdağı, 2000) ardından bu eseri kitap olarak yayımlamıştır (Erdağı, 2013). Hacı Paşa'nın *Müntahab-ı Şifâ* adlı eseri hakkında Zafer Önler önce doktora tezi hazırlamış (Önler, 1981) ardından bu eseri kitap olarak yayımlamıştır (Önler, 2019). İshak bin Murâd'ın *Edviye-i Müfrede* adlı eseri hakkında Süleyman Aydeniz doktora tezi olarak hazırlamış (Aydeniz, 2008), Mustafa Canpolat ve Zafer Önler ise bu eseri kitap olarak yayımlamıştır (Canpolat ve Önler, 2016). Bu örnekler dışında makale, bildiri, kitap, doktora ve yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu dönemle ilgili diğer çalışmalar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. "Eski Anadolu Türkçesi ile Yazılmış Tıp Eserleri ve Bu Eserler Üzerine Yapılan Çalışmalar" (Canan Yıldız, 2019: 416-436).

1.2.3.2. Osmanlılar Döneminde Tıp

Osmanlılar döneminde tıp "Klasik Dönem ve Batıya Açılma/Modernleşme Dönemi" olarak iki ayrı başlıkta incelenmiştir.

Klasik Dönem: Bu dönem kendi içinde iki alt başlıkta incelenir: 1. İslam tıbbının devamı olan klasik dönem, 2. Batı tıbbını tanıma ve tercüme dönemi.

1. İslam tıbbının devamı olan klasik dönem [1450-1730]: Bu dönemde Huneyn b. İshak'ın eserleri, İbn Sinâ'nın *el-Kânûn fi't-tıb,* Ebü'l-Kâsım ez-Zehrâvî'nin *Kitâbü't-Tasrîf,* Ebû Bekir er-Râzî'nin *el-Hâvî fi't-tıb,* İsmâil b. Hasan el-Cürcânî'nin *Zahîre-i Hârizmşâhî,* İbnü'l Baytar'ın *el-Câmiʿ li-müfredâti'l-edviye ve'l-ağziye,* İbnü'n Nefîs'in *el-Mûcez fi't-tıb* gibi tıbba dair temel eserleri okutulmuş; bu kitaplardan Türkçeye alıntılar ve çeviriler yapılmıştır. Osmanlı tıbbı bu yüzyıl içerisinde Arabistan ve Orta Asya'dan gelen bilim adamları sayesinde gelişmiş olup Avrupa'daki Rönesans dönemine kadar kendi içinde kapalı kalmıştır. Darüşşifalarda hekimler, usta-çırak ilişkisi içerisinde teorik ve pratik bilgiler verilerek yetiştirilmiş ve eğitim, tıp medresesinde özel hocalardan alınan derslerle sağlanmıştır. Fatih döneminde özellikle İstanbul'un fethinden sonra İstanbul bilim merkezi haline gelmiş ve tabiplerden bazıları ilim tahsili için dışarı çıkmış, bazıları da Mısır ve İran'dan İstanbul'a gelmişlerdir. Bunların yanı sıra ünlü hekimlerin hükümdarların davetiyle saraya intisap ettikleri, XIV. yüzyılın sonlarından XVII. yüzyıla kadar Fransa, Almanya ve özellikle İspanya'dan sürülerek Osmanlı Devleti'ne sığınan çok sayıda Yahudi hekimin sarayda hizmet ettiği, ayrıca birçok gayrimüslim ve Avrupalı hekimin Osmanlı topraklarında serbestçe mesleklerini icra ettikleri bilinmektedir. Bu dönemin tedavi metotları olarak Osmanlı ordusunun yaptığı seferlerde cerrahların kırık ve çıkıkları tespit etmesi, apseleri açması, yaraların çoğunlukla dağlama ve merhemler ile tedavi edilmesi dikkat çekicidir. Tıbbi kurumlar açısından Kanuni Sultan Süleyman'ın külliyesinin bir bölümünde bağımsız tıp eğitiminin verildiği Süleymaniye Tıp Medresesi ve uygulama hastanesinin bulunduğu Süleymaniye Darüşşifası'nı zikretmek gerekir. Osmanlıların hüküm sürdüğü bu dönemde dünya bilim merkezinin Doğu'dan Batı'ya kayması, Avrupa'da gelişmekte olan yeni tıbbın XVI. yüzyılda ürünlerini vermesi ve Batı tıbbında yaşanan Rönesans'ın XVII. yüzyılda Osmanlı tıbbını etkilemeye başlaması da dönemin tıbbi hayatını gösteren diğer gelişmelerdir (Ceylan, 2012: 45; Sarı, 2012: 101).

2. Batı tıbbını tanıma ve tercüme dönemi [1730-1827]: İslam tıp geleneğinden Batı tıbbına yönelim bu dönem içerisinde gerçekleşmiştir. "Tıbb-ı atîk" adı verilen geleneksel Doğu tıbbına dair eserler yazılmakla birlikte Rönesans sonrası Avrupa'da gerçekleşen büyük tıbbi gelişmeler

-başlangıçta uzaktan da olsa- takip edilmiş, daha sonra tıbbi eserlerin tercümeleri ile tanışılmış ve Batı tıbbı yavaş yavaş ülkeye girip tanınmaya başlamıştır. Avrupa'dan gelen ve Osmanlı topraklarında yaşayan Batılı ve Hristiyan hekimler, hastalarını Doğu'nun bitkiden yapılmış ilaçları yerine Batı'nın kimyevi ilaçlarıyla tedavi etmeye başlamışlardır (Ağar, 1986: XVIII; Ceylan, 2012: 45). Bu dönemde madeni unsurların tıbbi amaçlı kullanılmasıyla ilgili Adıvar'ın ifadeleri dikkat çekicidir: "*Bu sırada Türkiye'de yeni tıp adıyla, madeni maddelerle tedavi usulü özellikle frenk hekimleri arasında pek yayılmış ve bundan ürken hükümet yasaklama yoluna gitmiştir*" (Adıvar, 1982: 164).

Batıya açılma/modernleşme dönemi: XVIII. yüzyılda somut etkileri görülmekle birlikte büyük değişimin bu dönemde gerçekleştiği söylenebilir. Çağdaş eğitim bu dönemde başlamış ve eğitimin modern kimlik kazanması adına ilk olarak 1827'de "Tıbhâne-i Âmire" adıyla açılan okul çeşitli sebepler nedeniyle ikinci defa 17 Şubat 1839'da "Mekteb-i Tıbbiyye-i Adliye-i Şâhâne" adıyla yeniden açılmıştır. Avrupa'da eğitim görmüş Fransızca bilen hocaların burada görev almasıyla eğitim dili Fransızca olmuş ve botanik bahçesi, ayda bir çıkarılan tıbbi dergi, laboratuarlar ve daha da önemlisi disseksiyon ile okul, modern tıp fakültesi kimliği kazanmıştır. Fakat okuldaki hoca ve öğrencilerin çoğunluğunun gayrimüslimlerden oluşması ve Türk hekim yetişmemesi sorun teşkil etmiş; bu durumun da sebebi olarak yabancı dilde eğitim verilmesi gösterilmiştir. Böylece tıp eğitiminin Türkçe yapılması, kitapların Türkçeye tercüme edilmesinin gerekliliği ve tıp bilgilerinin tartışıldığı Türkçe bir dergi yayınlanması gibi meseleler gündeme gelerek bu konularla ilgili çalışmalar başlamıştır. 1865'te kurulan "Cemiyet-i Tıbbıye-i Osmaniyye Derneği"nin çabalarıyla tıp eğitiminin Türkçe olması yolundaki mücadele şiddetlenmiş, Namık Kemal gibi aydınlar da bu mücadeleye destek vermişlerdir. Bu mücadele 1866'da etkisini göstererek sivil sağlık işleri için hekim yetiştirmek üzere Türkçe tıp eğitimi veren "Mekteb-i Tıbbiyye-i Mülkiye" kurulmuş ve Mart 1867'de eğitime başlamıştır. 1870'te askerî tıbbiyede de Türkçe eğitim kararı alınmış, böylece 31 yıl süren Fransızca tıp öğrenimi sona ermiştir (Ceylan, 2012: 45; Sarı, 2012: 101; Bayat, 2016: 324-327).

Osmanlı dönemi tıp kitaplarına verilebilecek örneklerden bazıları şöyledir: "Sabuncuoğlu Şerefeddîn: *Cerrahiyetü'l-Hâniye*, Eşref Bin Muhammed: *Hazâ'inü's-Sa'âdât*, İbrahim Bin Abdullah: *Alâ'im-i Cerrâhîn*, Nidâî: *Menâfiü'n-Nâs*, Zeynel Âbidîn Hali: *Şifâu'l-Fuâd li*

Hazreti Sultân Murâd, Sâlih Bin Nasrullah: *Gayetü'l-Beyân fî Tedbîr-i Bedeni'l-İnsân*, Şânizâde Mehmed Ataullah: *Müfredât-ı Eczâ-i Tıbbiye*, Ali Paşa: *Nebatât* (...)" (Bayat, 2016: 335-338).

1.2.4. Çağatay Sahasında Tıp

Bu bölümde önce Çağatay Türkçesi dönemi genel özellikleri sunulmuş ardından bu dönemin tıp metinleriyle ilgili bilgiler verilmiştir.

1.2.4.1. Çağatay Türkçesi Dönemi Genel Özellikleri

Çağatay Türkçesi Adı ve Kullanımı: Çağatay adı, Cengiz Han'ın ikinci oğlunun adından gelmiştir. Cengiz Han ölümünden önce topraklarını oğulları arasında paylaştırmış ve ikinci oğlu Çağatay'a Isık Göl bölgesi, Balkaş Gölü'nün güneydoğusunda yer alan İli Irmağı havzası ile Çu ve Talas bozkırlarını vermiştir. Çağatay kelimesinin Moğol Devleti ve ulusu için ad olarak kullanılması Çağatay'ın ölümünden sonra gerçekleşmiştir. Çağatay ölmeden önce tahtını torunu Kara Hülegü'ye bırakmış ve 1242-1246 yılları arasında Çağatay Hanlığı kurulmuştur. Kara Hülegü'den sonra yaşanan kağanlık mücadeleleri bir süre devam etmiş, Çağatay soyundan Barak'ın oğlu Duva Han zamanında hanlık eski sınırları içerisinde önceki refahına kavuşmuştur. Hanlığa Duva Han'dan sonra Kebek, onun ardından ise Tarmaşirin hükümdarlık yapmıştır. Tarmaşirin zamanında Çağatay Hanlığı idare bakımından ikiye bölünmüş; bu bölünmeye Tuğluk Timur zamanında son verilmiş ve Çağatay birliği yeniden kurulmuştur. Tuğluk Timur'un ölümünden sonra ise Çağatay ulusu Timur'un kontrolüne geçmiştir. "Çağatay" adı Duva Han zamanında devletin resmi adı olarak kullanılmış aynı zamanda Maveraünnehir'in Türk ve Türkleşmiş göçebelerine de bu ad verilmiştir. Hanlığın doğusundaki göçebeler ise "Moğol" olarak adlandırılmıştır. Timur hâkimiyeti zamanında da imparatorlukta yaşayan bütün ahali için Çağatay adı kullanılmıştır (Canpolat, 2002: 1354).

Çağatay adının Türk dilinin dönemlerinden biri olarak kullanılması alan araştırmalarınca tartışılmıştır. Kafalı (2005: 10-11), konuyla ilgili şu ifadelere yer vermiştir:

"*Mogol istîlâsı tamamlandığı zaman, bütün Türkistan'ın evvelce mâmûr vaziyetteki şehirleri, yağma, tahrîb ve katliamlar ile harabeye dönmüştü. Bu durum devrin bütün kaynaklarında uzun uzun tasvir olunur. Medenî hayatın çöküşü ile san'at, edebiyat ve ilmi gelişme bir anda hiç derecesine inmişti. Mâlûm olduğu üzere san'at, edebiyat ve ilim, taleb ve teşvîk ile geliştiği için; Çağatay Hanlığı'nın hissesine düşen Türkistan'da, bu mevzuda uzun bir müddet boşluk meydana gelecektir. Zîrâ Çağatay hanlarından böyle bir teşvik, mevcut şartlarda zaten beklenemezdi. Bu durum iki yüz yıl bir fasıladan sonra Timurîler zamanına kadar böyle devam edecektir. Bu münasebetle bir noktada yıllardan beri devam eden garib bir isimlendirmenin ne kadar hatalı olduğuna temas etmek zaruretini duymaktayız. Günümüzde Türk dili ve edebiyatının bir devresinin edebî mahsullerinin Çağatay'ın ismine izafeten Çağatayca ve Çağatay Edebiyatı şeklinde isimlendirilişi, söylemek istediğimiz tarihen hatalı tesbittir. Çağatay hanlığı devresinde ilmî hayat yok denecek bir durumda olduğu gibi Çağatay hanlığı sahasında, bilindiği kadarıyla tek bir tane Doğu Türkçesi ile edebî mahsul meydana gelmemiştir*."

Bu dönemde yazılan eserler çoğunlukla Harezm sahasında Kıpçak yahut Oğuz-Kıpçak dil özelliklerini taşıdığından bu eserlerin Çağatay Hanlığı dönemiyle bir ilgisi yoktur. Doğu Türkçesinin yeniden canlanışı ancak Timur döneminde XV. yüzyılın ikinci yarısında mümkün olabilmiştir, dolayısıyla Çağatay Hanlığı'nın yıkılışından bir asır sonraki bu devrin Çağatay dili ve edebiyatı olarak adlandırmak tarihi bakımdan doğru kabul edilmemektedir (Kafalı, 2005: 11-12).

Önceleri Çağatay ulusunda yaşayan göçebe Türkler için kullanılan "Çağatay" terimi daha sonra "Timurlular Devletinin Türk halkı, Timurlu Türkleri" için kullanılmıştır. Bu dönemde gelişen dil için de "Çağatay tili, Çağatay Türkîsi" terimlerine yer verilmiştir. Oysaki o dönemde Çağatay Türkçesiyle yazan şair ve yazarlar kendi dilleri için "Türkî, Türk tili, Türkî til, Türk lafzı, Türk elfâzı, Türkçe, Türkçe til" gibi terimleri tercih etmişlerdir. Nevayî kendi döneminin edebi dilini adlandırmak için "Çağatay lafẓı (Çağatay dili)" terimini kullanmıştır. Ebulgazi Bahadır Han *Şecere-i Terakime*'de Arapça, Farsça ve Çağatayca'dan kelime katmadığını belirtmiş ve Çağatay Türkçesi terimi ile Timurlular devrindeki Arapça ve Farsça kelimelerle karışmış olan edebi dili kastetmiştir. Muhammed Salih, Şibanînâme'de "Çağatay" kelimesini Timurlu Türkleri için kullanmıştır. *Senglah* adlı Çağatayca-Farsça sözlüğü yazarı Mirza Mehdi Han

eserinin giriş bölümünde kendisi tarafından kullanılan dil için "luġat-ı Türk/luġat-ı Türkī" (Türk dili) ve "luġat-ı Çaġatay" (Çağatay dili) terimlerini kullanmıştır. Mehdi Han'ın ana kaynakları da Timurlular devri yazarları Lutfî, Nevayî, Hüseyin Baykara ve Babür gibi önemli isimlerdir. Nevayî, Ebülgazi Bahadır Han, Mirza Mehdi Han ve diğer yazarların ifadelerinden, doğuda Çağatay dili terimiyle özellikle Nevayî ve çağdaşlarının dili kastedilmiştir. XVI. ve XVII. yüzyılın bazı yazarları bu dil için "Nevayî dili" terimini de kullanmışlardır. Modern çağda bu ad ilk defa Armin Vámbéry tarafından kullanılmıştır. Vámbéry, 1867'de Leipzig'de basılan *Çagataische Sprachstudien* adlı eserinde bir dönemin dilinin "Çağatayca" olarak kullanılmasına ve bu adın yerleşmesine öncülük etmiştir. Macar Jozsef Thury, Alman Martin Hartmann ve bazı Türkologlar da Çağatay kelimesini bu anlamıyla kullanıp yaygın hale getirmişlerdir. Osmanlı sahasında Çağatay Türkçesi-Osmanlı Türkçesi yazarı Buharalı Şeyh Süleyman Efendi de "Lugat-i Çagatay" terimini ilk kullananlardandır. Fransız Türkologları "Çağatay" terimi yerine "Doğu Türkçesi" terimini tercih etmişlerdir. Rus Türkologlar ve öğrenimlerini Rusya'da yapan yabancı Türkologlar "Çağatay" teriminin anlamını daraltmışlar; Radloff, Radlov, Korş gibi araştırmacılar Doğu Türkçesi terimini daha geniş bir anlamda ele almışlardır. İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren Sovyet Türkologları "Çağatayca" yerine İslami Orta Asya edebi Türk dilinin Çağatayca öncesi devirlerini de kapsayan "Eski Özbekçe" terimini kullanmışlardır (Eckmann, 2013: 11-14; Argunşah, 2018: 17-18).

Çağatay Türkçesinin Dönemleri: Samoyloviç, Şçerbak, Köprülü, Eckmann gibi Türkologlar Çağatay Türkçesini dönemlere ayırıp tasnif etmişlerdir.

Samoyloviç, şive farklarını dikkate alarak "Çağatayca" terimini sadece XV.-XX. yüzyıllar Orta Asya edebi Türk dili için kullanmış ve İslami Orta Asya edebi Türk dilini şu şekilde tasnif etmiştir:

1. Karahanlı Türkçesi veya Kaşgar Türkçesi (XI.-XII. yüzyıllar)
2. Kıpçak-Oğuz Türkçesi (XIII.-XIV. yüzyıllar)
3. Çağatayca (XV.-XIX. yüzyıllar)
4. Özbekçe (XX. yüzyıl) (Eckmann, 2013: 13-14).

Yalnızca edebi gelişmeyi göz önünde bulunduran Köprülü, Çağatayca kelimesinin anlamını genişletmiştir. Ona göre Çağatayca XIII.-XIV. yüzyıllarda Çağatay İmparatorluğu ve Altın Ordu'nun kültür merkezlerinde gelişmiş Orta Asya edebi şivesi olup klasik şeklini 15. yüzyılda Timurlular zamanında almıştır. Bu şiveyle zengin bir edebiyat vücuda getirilmiştir. Köprülü'nün Çağatayca tasnifi şu şekildedir:

1. Erken devir Çağataycası (XIII.-XIV. yüzyıllar)
2. Klasik öncesi Çağatayca (XV. yüzyılın ilk yarısı)
3. Klasik Çağatayca (XV. yüzyılın ikinci yarısı)
4. Klasik Çağataycanın devamı (XVI. yüzyıl)
5. Çöküş devri (XVII.-XIX. yüzyıllar) (Eckmann, 2013: 14).

Eraslan da Köprülü'nün tasnifini kabul ederek Çağatay Edebiyatını beş dönemde incelemiştir:

1. İlk Çağatay Devri (XIII.-XIV. yüzyıllar)
2. Klasik Devrin Başlangıcı (XV. yüzyılın ilk yarısı)
3. Klasik Çağatay Devri (XV. yüzyılın ikinci yarısı)
4. Klasik Devrin Devamı (XVI. yüzyıl)
5. Gerileme ve Çöküş Devri (XVII.-XIX. yüzyıllar) (Eraslan, 1993: 169).

Şçerbak, Çağatay Türkçesini Özbek dilinin bir dönemi kabul ederek "Eski Özbek" dilini 10. yüzyıldan başlatarak tasnif etmiştir:

1. İlk devir (X.-XIII. yüzyıllar): Batı ve Güney Türkçesi unsurlarının dile girmeye başlamıştır. Bu gelişmeye Moğol istilası son vermiştir.
2. İkinci devir (XIV.-XVII. yüzyıllar): Çağatayca'nın suni dil olarak nitelendirildiği dönemdir.
3. Üçüncü devir (XVII.-XVIII. yüzyıllar): Mahalli dil unsurlarının edebi dile girdiği dönemdir (Eraslan, 1993: 169; Eckmann, 2013: 14-15).

Eckmann, Çağatay Türkçesini Karahanlı ve Harezm Türkçesinin devamı olarak ele alıp üçe ayırmıştır:

1. Karahanlıca veya Hakaniye Türkçesi (XI.-XIII. yüzyıllar)
2. Harezm Türkçesi (XIV. yüzyıl)
3. Çağatayca (XV. yüzyıl-XX. yüzyılın başlangıcı) (Eckmann, 2013: 16).

Canpolat, Çağatay Türkçesi veya Çağatayca ile XI.-XIX. yüzyıllar arasında yer alan Orta Türkçe döneminin yani Orta Asya Türk-İslam yazı dilinin Karahanlı ve Harezm-Altın Ordu Türkçelerinin devamındaki yazı dili olarak kastedildiğini belirtir. Çağatay Hanlığı döneminde göçebe Türklerin dili olarak tahmin edilen ve Timurlular zamanında şekillenen bu yazı dilinin klasik şeklini Nevayî ile aldığını ve XIX. yüzyılın sonuna kadar Orta Asya Türk devletlerinde yazı dili, edebî dil ve diplomasi dili olarak kullanıldığını ifade etmiş; ardından Çağatay Türkçesini Eckmann'ın tasnifine uyarak üç devreye ayırmıştır:

1. Erken (ilk Çağatayca) veya Nevayi Öncesi Devir (XV. yüzyılın ilk yarısı)
2. Klasik Çağatayca Devri (XV. yüzyılın ikinci ve XVI. yüzyılın ilk yarısı)
3. Klasik Sonrası Devir (XVI. yüzyılın ilk yarısından XIX. yüzyılın sonuna kadar) (Canpolat, 2002: 1355-1357).

Eckmann'ın tasnifine göre Çağatay Türkçesi dönemlerinin izahı şöyledir:

Klasik Öncesi Devir (15. yüzyılın başlarından Nevayi'nin 1465'te ilk divanını tertibine kadar): Çağatay Türkçesinin bu dönemi 1390'lı yıllarda yazılan ilk eserlerden Nevâyî'nin ilk divanını yazdığı 1465 yılına kadarki 70-75 yıllık süreyi ihtiva eder. Bu dönemin dili klasik döneme göre bazı farklılıklar gösterir. Çünkü bu dönem Harezm Türkçesinin son bulup Çağatay Türkçesinin başladığı dönemdir. Bu dönemde bir taraftan Harezm Türkçesinin kimi eskicil dil özellikleri devam etmekte bir taraftan da Çağatay Türkçesi yazı dili olarak oluşumunu gerçekleştirmektedir. Ayrıca bu döneme ait metinlerde Nevayîden itibaren görülmeyen kimi dil özellikleri bulunmaktadır; bunların da bir kısmı Oğuzcaya aittir. Temsilcileri: Sibicabî, Mevlana Sekkâkî, Lutfî, Yusuf Emirî, Atayî, Haydar Harezmî (Tilbe), Harezmli Hâfız, Seyyid Ahmed Mirza, Gedaî, Yakinî, Ahmedî, Hocendî, Mansur Bahşı, Seyyid Kasımî (Argunşah, 2018: 28-46).

Klasik Devir (1465-1600): Bu devir "Nevayî" yahut "Nevâyî-Baykara" devri olarak bilinir. Timur'un oğlu Şahruh'un 1443 yılındaki ölümünden sonra Timur İmparatorluğu'nda taht kavgaları dolayısıyla devlet zayıflamıştır. Taht kavgasını kazanan Baykara, Herat merkez olmak üzere 1469-1506 yılları arasında iktidar sürmüş ve Herat, bu dönemde büyük bir kültür ve medeniyet merkezi hâline gelmiştir. Baykara, siyasi iktidarında bu coğrafyada hem kendisi hem

de yakın dostu Nevayî ile klasik bir edebiyat geliştirmiştir. Temsilcileri: Hüseyin Baykara, Ali Şir Nevayî, Hamidî, Şahî (Sultan Mesud Mirza), Şibanî, Muhammed Salih, Padişah Hoca, Gazi Zahireddin Muhammed Babur, Ubeydullah Han, Bayram Han, Kâmran Mirza (Argunşah, 2018: 46-78).

Klasik Sonrası Devir (1600-1921): Son Şeybanî hanı Abdullah Han ve oğlunun 1598'de ölümüyle Şeybaniler dönemi kapanmış, Çağatay Türkçesinin klasik dönemi de sona ermiştir. Hanlık; Buhara, Hive ve Hokand olmak üzere üçe ayrılmıştır. Bu dönemde hanlardan bazıları Orta Asya'da birliği tesis etmeyi denese de başarılı olamamışlardır. Hanlıkların gerek kendi içindeki mücadeleleri gerek birbirleriyle olan savaşları neticesinde Orta Asya'da birlik ve güç zayıflamış ve Rusya bu coğrafyayı istila etmiştir. 1868'te Buhara, 1873'te Hive ve 1876'da da Hokand Hanlığı Rus egemenliği altına girmiştir. Yaşanan olaylar neticesinde XVI. yüzyılda zirve dönemini yaşayan Çağatay edebiyatı gerilemeye hatta kaybolmaya başlamıştır. XIX. yüzyılda Buhara'da dikkati çeken hiçbir Çağatayca eser yazılmamış buna karşılık Hive ve Hokand'da Çağatay dilinde canlı edebi faaliyetler dikkat çekmiştir. Bu dönemde aşk, şarap ve zamandan şikayet gibi eski konular üzerinde Nevayî ve Fuzulî tarzında pek çok şiirler yazılmış, XVIII. yüzyılda rağbet gören tasavvuf şiiri sönmüş, Buharalı şair Turdî'nin başladığı ve güncel problemlere de yer veren yergi şiiri ön plana çıkmıştır. Yergi şairleri, Ruslar aracılığıyla tanıdıkları Batı kültürünün etkisi altında divan şiiri kalıplarına dokunmadan yeni konular da ele almışlardır. Bu devir edebiyatında şiir üstün durumdadır; edebi nesrin ise birkaç temsilcisi vardır ve bunlarla birlikte divan edebiyatındaki eski şiir türleri de devam etmiştir. Devrin yazarları klasik Çağatay dilini özenerek taklit etmişlerdir fakat bu dil o dönemde artık konuşulmamaktadır. Yazarlar ele aldıkları konulara göre farklı tavırlar sergilemişler; eski konulardan bahsettikleri eserlerinde divan edebiyatı söz varlığını kullanmışlar, yeni konular işlediklerinde de klasik Çağatay gramerine dokunmadan Özbekçe hatta Rusça kelimeleri kullanmaktan kaçınmamışlardır (Eckmann, 1964: 121-123).

XIX. yüzyılda Çağatay edebiyatının temsilcileri Hive ve Hokand olmak üzere iki merkez etrafında toplanmışlardır. Hive'de Nevayî geleneğini sürdürenler Munis Harezmî, Muhammed Rıza Âgâhî ve Kâmil Harezmî'dir. Ayrıca Çağatayca yazan son Hive şairleri arasında İvaz Otar'da zikre değerdir. Hokand'da Ömer Han ve oğlu Muhammed Ali Han döneminde klasik

Çağatay edebiyatı son bir hamle göstererek canlılık kazanmış; şiirler Nevayî ve Fuzulî tarzında kaleme alınmıştır. Ömer Han'ın sarayında yaşayan şairler arasında Namanganlı Fazlî, Gülhanî, Hâzık, Mahmur gibi isimler sayılabilir. Bu çevrede Nadire, Mahzune, Üveysî gibi eserleriyle dikkat çeken şaireler de bulunmaktadır (Eckmann, 1964: 123-141; Abik, 2005: 12).

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Ruslar vasıtasıyla Batı kültürü Türkistan'a girmeye başlamıştır. Yeni tanıştıkları bu kültürün etkisi altında kalan bazı şairler Kazan, Azerbaycan ve Türkiye topraklarından gelen yenilik fikirlerinden de cesaret alarak Türkistan'ın kültürel hayatında da yeniliklerin olması gerektiği kanaatini yaymaya başlamışlardır. XIX. yüzyılın göze çarpan en önemli hadisesi "Cedidçilik" adıyla tanınan bu yenileşme hareketidir fakat bu yenileşme hareketi edebiyatta köklü olmamıştır. Bu dönemde şairlerin eserlerinde iki eğilim vardır; biri, eski konuları ve dili ile devam eden eski şiir, diğeri ise eski şekilleri muhafaza ederek kısmen yeni bir dille yeni konuları işleyen yeni bir şiir. Cedidçi edebiyatın başlıca temsilcileri: Hiveli şair İvazlı Otar ve Hokandlı şairler Mukimî, Furkat, Zevkî ve Zarî'dir. Bunların dışında eserleriyle tanınan bir diğer şair de Namanganlı Şevkî'dir (Eckmann, 1964: 141-153).

Eckmann, klasik sonrası dönem yazarlarının Çağatay dilini özenerek taklit ettiklerini ama artık bu dilin konuşulmadığını belirtmiş ve konuşma dilinin Çağatay yazı dili üzerindeki etkisi sorusunun henüz incelenmediğine dikkat çekmiştir (Eckmann, 1964: 123). Abik ise Çağatayca için en son ölçünlülüğün XVII. yüzyılda oluştuğunu, bu tarihte yazı dilinin birtakım yenilikleri kabul ettiğini belirtir. Ayrıca klasik sonrası metinlerde yazım özellikleri bakımından geleneğin sürdürüldüğünü ve bu durumun değişik zaman ve değişik bölgelerin konuşma dilinin özelliklerinin belirlenmesine olanak tanımadığını da ifade eder (Abik, 2015: 14-15).

Çağatay Türkçesinin son döneminde yazılan eserler kimi araştırmacılarca "Son Dönem Çağatay Türkçesi" (Tanç, 2003), "Geç Dönem Çağatay Türkçesi" (Turan, 2016), "Çağatay Türkçesinden Çağdaş Uygurcaya Geçiş Dönemi", "Çağatay Türkçesiyle Çağdaş Uygur Türkçesinin Kesişme Dönemi", "İlk Dönem Yeni Uygur Türkçesi" (Uysal, 2020a: 38) olarak farklı şekillerde adlandırılmıştır. Bu dönemde yazılan eserlerde mahalli unsurların dile girdiği aşikardır. Bilhassa bu dilin mirasçıları olarak gösterilen Özbekçe ve Yeni Uygurca'nın kelime kadrosu eserlerin söz varlığı bölümünde tespit edilerek ortaya konmuştur. Eckmann bu dönemde kullanılan dil

hususiyetine dair, Rus istilasından sonra sartça adıyla Türkistan'da kullanılan Türk yazı dilinin aslında yerli ağızların az çok tesiri altında kalan Çağatayca'dan başka bir şey olmadığını dile getirmiştir. Fakat Özbekistan'da 1923'te Çağatayca yerine şehirlerde konuşulan ağızlara dayanan Özbek yazı dili geçtikten sonra bile Çağatayca'nın tamamen sönmediğini hatta Özbek yazı dilinde bugün dahi Çağatayca'dan kalma birtakım arkazimlerin devam ettiğini de ekler (Eckmann, 1958: 115). Çağatayca'nın etkilediği diğer bir dil ise Yeni Uygurca'dır. XX. yüzyıla kadar Çağatay Türkçesine bağlı kalan Uygur Türkleri 1930'lu yıllardan başlayarak Urumçi ağzını esas alan merkezi ağız grubunu edebi dillerine temel teşkil etmiş ve bu grup Urumçi merkez olmak üzere Kaşgar, Konaşehir, Yenişehir, Yarkent Kargılık, Mekit, Yenihisar, Artuş, Aksu, Kuçar, Korlabey, Turfan, Piçan, Kumul ve Gulca gibi Uygur Türklerinin büyük çoğunluğunu barındıran yirmiden fazla vilayet ve nahiyenin ağızlarından oluşmuştur. Uygur Türkçesinin ağızlarından diğer iki grup da Hoten ve Lobnor grubudur (Öztürk, 1992: 12-13). 1950'li yıllarda Çin'in bölgeyi işgal etmesiyle Yeni Uygurca resmiyet kazanarak yeni bir yazı dili görünümüne bürünmüştür (Yeloğlu, 2018: 2).

Çağatay Türkçesinin üç döneminde de tarih, edebiyat, din, tıp gibi konularda yüzlerce eser vücuda getirilmiştir. Bu eserlerin içerisinde çalışmanın temel konusu olması dolayısıyla yalnızca "tıp metinleri" ele alınacaktır.

1.2.4.2. Çağatay Türkçesiyle Yazılmış Tıp Metinleri

İlk tıp eserlerini vücuda getirdiklerinden Türk tıp tarihinde önemli yer teşkil eden Uygurlar; tıbba, hekimliğe dair bilgi ve tecrübelerini tarihin hemen her döneminde yazıya geçirmişlerdir. İslam öncesi dönemde Eski Uygur Türkçesiyle ortaya konulan tıbbi eserler, İslam dininin kabulüyle Çağatay Türkçesi alanında da verilmiştir (Uysal, 2020a: 19). Başlangıçta Orta Asya'da İslam tıbbı üzerine yazılan eserlerin dili Arapça ve Farsça iken XVII. yüzyıldan itibaren Türkçe yazılmış İslami tıp kitapları da ortaya çıkmaya başlamıştır (Károly, 2014: 284).

Esrāru'l-Eṭıbbā

Çağatay Türkçesi dönemine ait tıp metinlerinden ilki 1506 yılında yazılmış *Esrāru'l-Eṭıbbā* isimli eserdir. Haydar Vaner tarafından kaleme alınan "Esrarü'l-Etıbba Türk-Çağatay İllerinin

Tıp Kitabı" tanıtma yazısının girişinde "Bu eserden, Türklerin tıbbı Yunanilerden almadıkları ve kendi tecrübeleri ve bulguları neticesi bir müstakil Türk tababeti vücuda getirdikleri anlaşılıyor." ifadesi yer almaktadır. Vaner (1939: 128-129) bu eserin Yunanlı hekim Tolozan tarafından H. 911/M. 1506 tarihlerinde vücuda getirildiğini, eserin aslının Çağatay Türkçesiyle yazıldığını ve bu sayede Maveraünnehir Türklerinin buldukları ve uyguladıkları tedavi yöntemlerinin İran'a, Hindistan'a ve Çin'e yayıldığını belirtir. Vaner (1939: 129-130), eserin düzenlenişini şöyle izah etmiştir:

"*Fihristte hastalıkların isimleri Yunanca ve Arapca yazılacağı işaret edildiği halde metinde büyük kısmı -Yunancadan sonra- Farsca ve bazı hastalıkların adı fransızca yazılmıştır. Ölçü mikyasları; Miskal (ki yirmi kırattır) Kırat; (bir kırat beş arpadır.) Tole (Hintce iki buçuk miskaldir.), Rıtl (Arapca 130 dirhemdir.) gibi Hintce, Arapca ve Farscadır. Kitabın 14. sayfasında bazı hastalıklara ait hususî tedavi tarzlarından ve ilâçlarından bahsedilen ve Yarkandlı bir Türk olan Hacı Ahmet Candan başka bir hekimin adı anılmamıştır. (...) Kitabın basım tarihi belli değildir. Maddî tarifi; 24,5x16-19x16. Kâğıt, bayağı-sarımtrak-beyaz. Yazı; vasat derecede tâlik. Bu eser eski tıb ve bilhassa Türk tababeti tarihi bakımından çok mühimdir. Çünkü Yunanlı bir hekimin şehadetile de Türklerin kendine has bir tababet usulleri olduğu teeyyüt ediyor. Esrarületibba, başka eski tıb kitaplarında bulunmıyan mühim bahisleri de ihtiva ediyor. Esasen bence mütercimin tasarrufî bir tercüme yaptığı muhakkaktır. Bu sebeplerden dolayı bu eserin Türkçe aslını mutlaka bulmamız lâzımdır.*"

Bu bölümden sonra kitapta bahsedilen tedavi yöntemleri ve hastalıklara ait içerik özet olarak verilmiştir (Vaner, 1939: 130-134).

Özbek Türkçesiyle Yazılmış Tıbbi Bir Yazma

14-18 Eylül 1981 tarihinde I. Uluslararası Türk-İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Kongresinde bildiri olarak ele alınan "Özbek Türkçesi ile Yazılmış Şimdiye Kadar Bilinmeyen Arap Harfli Tıbbî Bir Yazma ve Bu Yazmanın Türk Dil-Kültür ve Tababet Tarihi Bakımından Değeri" adlı çalışma Terzioğlu ve Sertkaya tarafından sunulmuştur. Bildiriye konu olan bu yazma, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsündeki Arat terekesinde Osman Fikri Sertkaya tarafından tespit

edilmiştir. Eser hakkında verilen bilgilere göre I. Turfan seferi esnasında elde edilen I B 4177 katalog numaralı yazma, Berlin Dahlem'deki Museum für Indische Kunst (Hint Sanatı Müzesi)'un Turfan salonunda tahta dolap içerisinde 9 numaralı gözde muhafaza edilirken II. Dünya Savaşı'nda Ruslar tarafından götürüldüğünden yazmanın nerede bulunduğu bilinmemektedir. Yazma, Albert von Le Coq tarafından 1905 yılında Alman transkripsiyon sistemiyle Arap harflerinden Latin harflerine çevrilmiş ve Reşid Rahmeti Arat ise Von Le Coq'un transkripsiyonladığı 767 satırlık bu metni Özbek Türkçesinde Alman diline tercüme etmiştir. Bu tercümenin üzerinde yer yer tashihlerin yapıldığı da verilen bilgiler arasındadır (Sertkaya ve Terzioğlu, 1981: 144).

Sertkaya ve Terzioğlu tarafından aktarılan bilgilere göre yazma, İbn Ḳutluḳ Mollā Toḫ-niyāz Aḫon(d) Toġ Begi tarafından yazılmıştır fakat yazılış tarihi belli değildir. Eserde kullanılan kelimeler ve gramer şekillerine göre dayanılarak metnin 17.-18. yüzyıllarda Özbek Türkçesi ile kaleme alındığı düşünülmektedir. 767 satırdan oluşan metnin içerisinde çeşitli hastalıkların çarelerine ilişkin reçeteler bulunnamaktadır. Yazarlar bu eserle ilgili Humoral Patoloji esasına dayalı bir tıp kitabı olduğunu ifade etmişlerdir. Metnin tıbbi değerine ilişkin ise eserin Turfan'da elde edilmiş olmasının onun eski Uygurca ile yazılmış tıp metinlerini yer yer açıklaması ve tamamlamasıyla tıp tarihi açısından önem arz ettiği bilgisi verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde şu önemli bilgiler kaydedilmiştir: "*Bu Özbekçe eserde hıltlar arasındaki uyuşmazlığın bir neticesi olarak hastalıkların veriliş şekli, İbn Sinâ devrinde yazılan Kabus-nâme'deki bilgilerle paralellik arz etmektedir. İşin enteresan tarafı, İbn Sinâ'da büyük yer alan bu bahis ve bilhassa nabızla teşhis usullerinin metnimizde de detaylı olarak görülmesidir* (...)" (Terzioğlu ve Sertkaya, 1981: 149).

Terzioğlu ve Sertkaya tarafından tanıtılan Özbek Türkçesiyle yazılmış tıp metni, 2005 yılında Aysun Gürgüz tarafından "İbn-i Kutluk Molla Toh Niyaz Ahond-nıng Tıbb Kitabı" adıyla doktora tezi olarak çalışılmıştır (Gürgüz, 2005: iii).

Ṭıb-nāme-i Türkī

Bu eser, 1992 yılında Osman Fikri Sertkaya danışmanlığında Bilge Baydan tarafından "Ṭıb-nāme-i Türkī" adıyla yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Metnin ilk tanıtımı Osman Fikri Sertkaya tarafından 17-19 Şubat 1988 tarihinde İstanbul'da toplanan I. Türk Tıp Tarihi Kongresinde yapılmış; tanıtımda şu bilgiler verilmiştir: "*Tıb-nâme-i Türkî adlı Özbekçe metin samanlı kağıda taş basması olarak basılan Taʿbir-nâme-i Yûsufʿaleyhi's-selâm adlı 48 sahifelik bir mecmuada yer almaktadır. Taşkent'te "Türkestanskiy Kur'yer" Gazetesi basımevinde basılan, tarihsiz mecmuada şu dört metin yer almaktadır:* (...)" (Baydan, 1992: 1). Bu bölümde sayılan metinlerin arasında *Tıb-nâme-i Türkî* de bulunmakta ve metnin özellikleri *Taʿbir-nâme-i Yûsuf 'aleyhi's-selâm* mecmuasının içerisinde yer almaktadır. Verilen bilgilere göre sözü edilen metnin yazarı belli değildir. Talik hattıyla kaleme alınan metin toplam 444 satırdan oluşmaktadır. Metnin içerisinde ahlatıerbaa temelinde oluşan hastalıklara, sözü edilen hastalıkların halk hekimliği uygulamalarını barındıran tedavi yöntemlerine yer verilmiştir (Baydan, 1992: 1-4).

Risāle-i Ṭıb

Önal Kaya, "Doğu Türk Yazı Dili Alanına Ait Bir Tıp Metni" başlıklı makalesinde Çağatay Türkçesinin son dönemine ait *Risāle-i Ṭıb* adlı eseri incelemiştir. Kaya (2006: 113) tarafından verilen bilgilere göre eserin özellikleri şöyledir: "*A275 (643ç) numaralı A.M. Muginov Kataloğu'nda 131. sayfada 227 sıra numaralı, 19x13 el yazması, metin kısmı 13x8 ebadında, 148 varaktan ibaret, her sayfada 11-13 satır bulunan bir el yazması vardır. XIX. yüzyılda istinsah edilmiştir. Eser, K. Zaleman listesinde 263, No: 67 numarada Fāl-nāme adıyla kayıtlıdır. El yazmasının 4b-91a varakları arasında [Risāle-i Ṭıb], 92v-148b varakları arasında ise Fāl-nāme bulunmaktadır.*" Eserin yazarı, müstensihi, telif ve istinsah tarihinin belli olmadığı, metnin her sayfasında 11 satır bulunduğu ve dil özellikleri açısından Çağatay Türkçesinin son dönem özelliklerini yansıttığı verilen bilgiler arasındadır. "*Eserde Allah'a hamd ü sena ve Hz. Muhammed'e salat u selamdan sonra yer alan konular, kısa başlıklar aşağıda gösterilmiştir. (4b-5a) kimerseʾi ornıdın ḳopġanda aġzı ...* (...)" (Kaya, 2006: 114) şeklinde konular yazar tarafından bölüm bölüm ele alınmıştır. Konuların tamamı tıp ile ilgili olup eserde tabipler ve eserlere yer verildiğine ayrıca eserin Anadolu'da yazılan tıp eserleri gibi

düzenli olmadığına da değinilmiştir. Kaya'nın eserle ilgili tespiti Çağatay Türkçesiyle yazılan tıp metinlerinin hangi kategoride ele alınması gerektiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir: "*Metinde konu başlıklarında yer alan Farsça terkipler, bunların Türkçe karşılıklarından sonra konu ile ilgili Farsça rubailerin yer alması, bu eserin Farsça manzum bir tıp metni veya metinlerinden meydana getirilmiş bir derleme olduğunu göstermektedir*" (Kaya, 2006: 119).

Bu makaleye konu olan eserle tarafımızca çalışılan eserin konuların işlenişinde paralellik olduğu belli bir yerden sonra da konuların birbirinden tamamen farklı işlendiği tespit edilmiştir.

Ṭabīblik Kitābı

Ṭabīblik Kitābı, XVII. yüzyılda Subhân Kulı tarafından yazılan tıp konulu bir eserdir. Bu eser önce László Károly'nin 2000 yılında başlayıp 2002 yılında bitirdiği "Sayyid Subhān Qulï Muḥammad Bahādur kán orvosi traktátuma [Seyyid Subhân Kulı Muhammed Bahâdır Han'ın Tıp Hakkındaki Çalışması]" adlı yüksek lisans tezi, ardından *A Turkic Medical Treatise from İslamic Central Asia: A Critical Edition of a Seventeeth-Century Chagatay Work by Subḥān Quli Khan* adıyla yayımlanan eserinde incelenmiştir (Uçar, 2015: 297).

Károly'nin çalışmasında en dikkat çeken konu I.3. bölümünde *Ṭabīblik Kitābı* müellifi Subhân Kulı'nın tıpla ilgili eserleridir. Müellifin iki eseri bulunmaktadır; ilk eseri *İḥyāʿaṭ-ṭıbb-ı Subḥānī te'līf-i Seyyid Subḥānḳulï Bahādur ḫān* başlıklıdır ve Farsça olarak kaleme alınmıştır. Eserin dört nüshası bulunmaktadır: Biri St. Petersburg Şark Yazmaları Enstitüsünde, diğer üç tanesi de Ebu Reyhan El Biruni Şarkşinaslık Enstitüsünde (Taşkent)'dir. İkinci eseri ise Çağataycanın klasik sonrası dil özelliklerini gösteren *Ṭabīblik Kitābı*'dır. Çalışmanın I.4. bölümünde *Ṭabīblik Kitābı* adlı eserin hem tanıtımı yapılmış hem de nüshaları üzerinde durulmuştur (Károly, 2015: 6-7). Eser ile ilgili verilen bilgiler şöyledir:

"*Eseri ilk keşfeden Ármin VÁMBÉRY, esere "Ṭabīblik Kitabı" adını vermiş ve eser Batı ilim âleminde bu adla yayılmıştır. Hâlbuki VÁMBÉRY'nin tespit ettiği nüshanın hiçbir yerinde eserin adıyla ilgili bir kayıt geçmemektedir. VÁMBÉRY'nin 1862-1864 yılları arasında Orta*

Asya'ya yaptığı ilmî seyahat sırasında Herat'ta keşfettiği bu nüsha, bugün Macar Bilimler Akademisi Şark Yazmaları Koleksiyonunda ***Török O.38*** *kayıt numarasıyla muhafaza edilmektedir. Yazma toplam 66 varak olup her bir sayfada 13 satır bulunur. Talik hatla yazılmıştır. 195x125 mm ebadında olan yazma ebru ciltle süslenmiştir. Yazmada bazı önemli kelime ve ibarelerde kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Ayrıca bazı yerlerde VÁMBÉRY'nin mürekkep kalemle yaptığı müdahalelerinin olduğu görülmektedir. Toplam 55 bâbın olduğu yazmada eksik ve mükerrer kısımlar mevcuttur ve bu eksikliği müstensihin kendisi de Farsça olarak yazmada dile getirmiştir.* (...) *Esere ait diğer bir nüsha da* ***436/III*** *numaralı Taşkent yazmasıdır. Yazma, tıpla ilgili farklı eserlerle beraber ciltlenmiştir. Ciltli kitap rutubetten dolayı hasar görmüş ve bazı kelimeler artık okunamaz hâle gelmiştir. Yazma toplam 37 varaktan meydana gelir. Talik hatla yazılmıştır. Nüshanın her sayfasında 19 ile 25 arasında değişen satır sayısı mevcuttur. Török O.38 kayıt numaralı Budapeşte yazmasında olduğu gibi bu yazmada da önemli görülen cümle ve ibareler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Subhân Kulı'nın bu Çağatayca eserinin 436/III numaralı yazma ile beraber diğer sekiz nüshası yine Ebu Reyhan El Birunî Şarkşinaslık Enstitüsünde (Taşkent) saklanmaktadır. Özbek âlimler, Taşkent'teki nüshalara dayanarak eseri Ḫulāṣat al-ḥukamā olarak adlandırmıştır*" (Uçar, 2015: 299).

Károly, metni hazırlarken hem Török O.38 numaralı Budapeşte yazmasını hem de 1860 tarihli 436/III numaralı Taşkent yazmasını birlikte kullanmıştır. Esas aldığı metin Török O.38'dir, eksik kısımlar yahut yanlış ifadelerin düzeltilmesinde diğer nüshadan faydalanılmış olup küçük farklılıklar da dipnotta gösterilmiştir (Uçar, 2015: 297-304).

Károly, Subhân Kulı'nın eserini yazma amacını çeşitli hastalıklardan mustarip insanların tedavisinde kullanılmak üzere hazırlanmış pratik bir eser olduğunu ifade etmiştir. Fakir fukaraya hitap eden eserin tıbbi yönüyle ilgili özellikler şöyledir: Hastalıkların nedenleri ve belirtileri üzerinde durulmamış, cerrahi yöntem tedavinin bir parçası olarak görülmemiş ve tedavide hayvansal ürün, idrar ve dışkı kullanılmıştır. Ayrıca tedavi yöntemleri ve ilaçlar oldukça basit sunulmuştur. Eserin içerisinde filozoflar ve eserlerine de yer verilmiş; bunlar için ikincil kaynaklar kullanılmıştır. Eserde Subhân Kulı tarafından hastalıkların tedavisi için çeşitli yöntemler kullanılmış; maddi tedaviyi içeren yöntemlerde ise hayvansal, kimyasal ve bitkisel ürünlerden faydalanılmıştır (Uçar, 2015: 302-303).

Károly hem yukarıda zikredilen çalışmasının I.I. bölümünde hem de "Türkçe yazılmış İslami tıp eserlerindeki şifalı dualar" makalesinde henüz yayımlanmayan Çağatayca el yazmalarına ilişkin bilgiler sunmuştur:

- ***Menāfi'ül-insān/İnsanlar için faydalı şeyler*:** 1644-1663 yılları arasında Hive hükümdarı Ebu'l-Gazi Bahadır Han tarafından yazılmış 64 yapraktan oluşan kısa bir tıbbi incelemedir. 19. yüzyılın ilk yarısına ait bir kopyası Taşkent'te bulunmaktadır.
- ***Risāle'-i şifā' el-abdān/Bedeni iyileştirmek üzerine bir inceleme*:** 15 varaktan oluşan kısa tıbbi bir incelemedir. 1854'ten kalma bir kopyası Taşkent'te bulunmaktadır. Katalog numarası 436/V'dir. Bu kaynakla ilgili herhangi bir yayın bulunmamaktadır.
- ***Kabā'id el-ilāc*:** 226 varaklık bir eserdir. Bir kopyası Hoten'de bulunmaktadır. Katalog numarası bilinmemekte ve hakkında yapılmış herhangi bir çalışma bulunmamaktadır (Károly, 2014: 284-285; 2015: 5).

Károly'nin tez ve kitap çalışması dışında tıbbi metinlerle ilgili bildiri ve makaleleri de bulunmaktadır: "Lexical Analysis of a Seventeenth-Century Chaghatay Treatise on Medicine" (Károly, 2003), "Egy 17. Szádadi Csagatáj Orvosi Könyv Mint Nyelvi Forrás" (2005), "A Seventeeth-Century Chaghatay Treatise on Medicine" (Károly, 2006), "Panaceas and Other Miraculous Cures in Middle Turkic Medical Writings" (Károly, 2012), "Türkçe Yazılmış İslam Tıp Eserlerinde Şifalı Dualar" (Károly, 2014).

Ṭabībçılıḳ

Bu eser, İdris Nebi Uysal tarafından 2020 yılında hazırlanmıştır. Esere konu olan metin, verilen bilgilere göre "*İsveç Lund Üniversitesi Kütüphanesi Jarring Koleksiyonunda Jarring Prov. 4 numarasıyla kayıtlı yazmada yer almaktadır. Eserin 1928-9 yılında Doğu Türkistan'ın Yarkend şehrinde yazıldığı, aynı yıl İsveçli misyoner Gunnar Hermansson için istinsah edildiği, bir süre sonra da filolog Gunnar Jarring'in eline geçtiği bilinmektedir* (...)" (Uysal, 2020a: 33). Yazarı bilinmeyen yazma, koleksiyonda 4 ayrı metin hâlinde düzenlenmiş; *Ṭabībçılıḳ* metni ise bu dört metin içerisinde 9b-20b varakları arasında *On a physician's profession (Hekimlik mesleği/Bir*

hekimin mesleği) adıyla yer almıştır. Toplam 319 satırdan oluşan metin talik hattıyla yazılmış ve hareke az kullanılmıştır. Eserin konusu -koleksiyonda yazılı olan adı da göz önüne alındığında- hekimlik mesleği yahut şifacılık geleneği üzerinedir. Metinde günlük hayatta, gebelik ve doğumda karşılaşılabilecek kimi hastalıklarla bunların tedavisinden söz edilmiştir. Ağrılar, yaralanmalar, yılan, akrep gibi hayvanların ısırması yahut sokmasıyla yaşanan zehirlenmeler, yırtıcı hayvanların yol açtığı tehlikeler, hırsızlığa karşı alınacak önlemler ele alınan konular arasındadır. Metinde ayrıca sure, dua gibi dinî unsurların tedavide kullanılmasıyla ilgili örnekler, kişilerin insanlar arası ilişkilerde nasıl söz sahibi ve saygın olabileceğine dair bilgi veren bölümler, halk arasında sözü geçen, sevilen ve muteber kişi olmak için yapılması gerekenlere dair uygulamalar gibi konular da yer almıştır (Uysal, 2020a: 33-36; 2022: 18).

Uysal, metnin ketebe kaydının olmayışı, hacmi ve içeriği de dikkate alındığında bir tıp kitabından ziyade risale kategorisinde değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiş; ayrıca metnin Anadolu'da yazılan tıp kitapları gibi düzenli olmadığını, hastalıkların baştan ayağa şeklinde verilen klasik sıralama içerisinde verilmediğini ve bu şekliyle bir tıp kitabı özelliğinden ziyade bazı tıbbi pratikleri ve faydalı bilgileri içeren derleme niteliğinde olduğunu ifade etmiştir (Uysal, 2020a: 35-36).

Metnin dil özellikleri ise yazar tarafından "*Çağatay Türkçesinin son döneminde Çağatay diliyle yazıya geçirildiği*" şeklinde ifade edilmiştir. Metinde Çağatay Türkçesinin karakteristiği olarak ifade edilen özelliklerin başat olduğu, bunun yanında metnin içinde mahalli unsurların özelliklerini taşıyan örnekler de bulunduğu için "Çağatay Türkçesinden Çağdaş Uygurcaya geçiş dönemi", "Çağatay Türkçesiyle Çağdaş Uygur Türkçesinin kesişme dönemi" olarak adlandırılan bir dönemde yazıldığı belirtilmiştir (Uysal, 2020a: 36-38). İdris Nebi Uysal'ın Çağatay Türkçesi tıp metinleriyle ilgili "Türk Dili Tarihinde Çağatay Türkçesiyle Yazılmış Tıp Metinleri ve Ṭabībçılıḳ" (Uysal, 2020b) ve "Türkiye Türkolojisi'nde İhmal Edilmiş Bir Konu: Çağatayca Tıp Metinleri" (Uysal, 2022) çalışmaları da bulunmaktadır. Uysal'ın son çalışmasında bahsettiği Patrick Hällzon'un "Languages of Healing Theories, Practise and Terminology within Eastern Türki Medicine in the Late 19th and Early 20th Centuries" başlıklı doktora tezi Çağatay Türkçesiyle yazılmış tıp metinlerinden (Hällzon, 2022: 94-105),

bahsetmesi dolayısıyla önem arz etmektedir. Hällzon, çalışmasının III. bölümünde İsveç Lund Üniversitesi Kütüphanesi Jarring Koleksiyonundaki Kaşgar ve Yarkent'te bulunan Doğu Türkçesiyle yazılmış tıp metinlerinin genel özelliklerine değinmiştir. Bu bölümde metinlerin birkaçı dışında çoğunun yazarının ve yazılış tarihinin belli olmadığı, tarih itibarıyla metinlerden en eskisinin 19. yüzyılın ortalarına ait olabileceği, metinlerin hacmi konusunda ise birkaç sayfadan oluşan karalamalar olduğu gibi yüzlerce sayfadan oluşanların da varlığına değinilmiştir. İçerik yönüyle bazı metinlerin ağırlıklı olarak çeşitli hastalıkların açıklamalarına ve tedavilerine; tedavilerde kullanılan bitkisel, hayvansal, mineral bazlı kaynatma içeren tariflere, bunların yanı sıra dinsel/büyüsel uygulamalara yer verildiği belirtilmiştir.

Açıklaması verilen eserler İsveç Lund Üniversitesi Kütüphanesi Jarring Koleksiyonundan seçilmiş ve kronolojik olarak sunulmuştur: (Bu bölümde tarafımızca tanıtılan eserlerin yeniden açıklaması verilmemiş; bunların dışında kalan çalışmamızda söz edilmeyen eserlerin tanıtımı Hällzon'un aktardığı bilgilerin çevirisi yapılarak sunulmuştur.)

- **Prov. 24 *Ṭebabčiliq 'On a physician's profession'/Bir Hekimin Mesleği Üzerine*:** (bk. *Ṭabībçılıḳ*)
- **Prov. 28 *Prescriptions for curing of different diseases, partly with traces of ancient shamanistic rites/Kısmen eski şaman ayinlerinin izleriyle, farklı hastalıkların tedavisi için reçeteler*:** İsveçli misyoner Gunnar Hermansson tarafından 1930'larda Yarkent'ten temin edilen metnin tam çevirisi Bellér Hann tarafından yapılmıştır. Metnin yazıldığı tarih ve yazarı belli değildir fakat Gunnar Jarring'in notlarına göre muhtemelen 1930'larda yerel bir "ilaç kitabından" kopyalandığı düşünülmektedir. 360 x 225 mm ölçülerindeki eserin cildi ve kapağı yoktur. Nestalik hatla yazılmış eser, 1a-4b varakları arasında sekiz sayfa ve toplam 113 satırdan oluşmaktadır. Eserin içerisinde hem tıbbi reçeteler hem de büyüsel uygulamalar mevcuttur.
- **Prov. 248 *The treasure of Khorezm (al-Jurjānī's work in Turki)/Harezm'in Hazinesi (el-Cürcânî'nin eserinin Türkçesi)*:** Bu eser, Zeyneddin İsmail Cürcânî'nin *Ẕaḫîre-i Ḫârizmşâhî* adlı eserinin Doğu Türkçesi versiyonudur. Eserin yazılış tarihi kesin değildir fakat 20. yüzyılın başlarına ait olduğu düşünülmektedir. Nestalik hattıyla yazılan eser, toplamda 400 varak ve 47 bölümden oluşmaktadır. Baş ağrısının tedavisi

ile ilgili bir bölümle başlayan eserde hastalıklar, tanı ve tedavi türlerine ilişkin bilgilerle eserin son sayfasında "sıtmanın" nasıl tedavi edileceğine dair bir not bulunmaktadır.

- **Prov. 283** ***A Medical Treatise - An Eastern Turki manuscript/Bir Tıp İncelemesi – Doğu Türkçesiyle Yazılmış Bir El Yazması*****:** İsveçli misyoner L.E. Högberg tarafından Kaşgar'dan temin edilen eserin yazarı ve derlendiği tarih kesin olarak bilinmemektedir. 225 mm x 175 mm ölçülerindeki eser, kapak hariç 69 varaktan oluşmaktadır. İki yazar tarafından kaleme alındığı düşünülen eserin içerisinde tıbbi reçete ve bitkilerin yanı sıra Farsça metinler bulunmaktadır. Ayrıca eserin içerisinde yer alan bir tabloda farklı kategorilerde bazı yazılar bulunmaktadır: 1. Farklı gezegenlerin, ayın ve güneşin Arapça adları. 2. Farsça on iki yıllık hayvan takvimi. 3. Farsça haftanın günleri. 4. Farsça ve Türkçede dört element ateş, toprak, rüzgar ve su. 5. Türkçe güneş takvimi. 6. Türk dilinde aylar.
- **Prov. 304** ***Medical prescriptions in Turki (15b-17a)/Türkçe tıbbi reçeteler*****:** Gunnar Jarring tarafından Kaşgar'dan temin edilen eserin yazarı ve yazılış tarihi belli değildir fakat 19. yüzyılın sonlarında yazıldığı düşünülmektedir. Nestalik hatla yazılan eser, 180 mm x 120 mm boyutlarındadır. Eserin bazı sayfalarında 10-15 satıra varan bilgiler bulunurken, bazı sayfalarında yalnızca birkaç kelimeyle kısıtlı daha az bilgi bulunmaktadır. Ayrıca eserde bazı sayfalar boş, bazıları da yırtık olduğu için bilgi eksikliğinin de olduğu söylenebilir. Eserin içerisinde tıbbi reçeteler ve dualar yer almaktadır. Eser özelllikle çeşitli hastalıklar için hangi duaların iyi geldiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bu eserde yalnızca tıbbi bilgiler yoktur; aşkı bulmak isteyenler yahut eşleriyle birbirini sevmeyi bıraktıklarında eski ilişkilerini yeniden kurmak isteyenler için hangi duanın kullanılacağı ayrıntılarıyla anlatılmıştır. Farklı konu başlıklarını içeren eserin içerisinde özetle hem tıbbi konular hem ilişkiler bağlamında büyüsel uygulamalar bulunmaktadır.
- **Prov. 351** ***A Practical Handbook of Medicine and the Treatment of Different Diseases/Pratik Bir Tıp El Kitabı ve Farklı Hastalıkların Tedavisi*****:** (bk. *Tıp El Kitabı*)
- **Prov. 354** ***A formula for Curing Headache (43a), Medical Treatise (43b–53b)/Baş Ağrısını Gidermek için Bir Formül (43a), Tıbbi İnceleme*****:** Gunnar Jarring tarafından Kaşgar'da satın alınan eserin yazarı ve yazılış tarihi belli değildir. Nestalik hatla yazılan eser, 79 varaktan oluşmaktadır ve 185 mm x 115 mm ölçülerindedir. Eserin

bazı sayfalarında 10-13 satıra varan bilgiler bulunurken bazı sayfalarında daha az bilgi bulunmaktadır. Bu eser, bir dizi farklı konuyu ele alan metinlerin bir derlemesidir. Eserin içerisinde baş ağrısını gidermek için bir formül ve ardından bir tıbbi konulara değinen iki bölüm bulunmaktadır.

- **Prov. 357** ***A Handbook of Medicine and the Treatment of Different Diseases and their Remedies/Tıp El Kitabı ve Farklı Hastalıkların Tedavisi ve Çözümleri*****:** [bk. 2.1.1. *Çağatayca Tıp Metni*: İsveç Nüshası (Ana Nüsha)]
- **Prov. 473** ***Prescriptions against İllness/Hastalığa karşı Reçeteler*****:** Eser, Gunnar Jarring'in Kaşgar'dayken 1929-30'da edindiği farklı metinlerin küçük parçalarını içeren anonim bir bileşik çalışmadır. Yazarı ve yazılış tarihi belli olmayan eserin içerisinde muska metinleri ve çeşitli hastalıklara karşı tıbbi reçeteler bulunmaktadır. Birden fazla yazı stiliyle kaleme alınan eser, farklı boyut ve içerikte 10 ayrı kağıt üzerinde Doğu Türkçesiyle yazılmış metinlerin bir derlemesidir. Eserin satırları farklı farklıdır; en uzunu 17 satırdan oluşmaktadır (Hällzon, 2022: 93-106).

Hällzon, çalışmasının bibliyografya bölümünde de İsveç ve Sincan'da bulunan tıp metinlerine değinmiştir (Bu bölümdeki bilgiler Hällzon'un aktardığı bilgilerin çevirisini içermektedir.):

Tıp konulu Doğu Türkçesiyle yazılmış İsveç el yazmaları

- Backlund, Magnus. 1902-1903 yakl. *Bäcklunds Grammatik* [*Magnus Bäcklund'un Doğu Türkçesi Dilbilgisi*]. Riksarkivet [İsveç Ulusal Arşivleri], Arninge, İsveç.
- Högberg, L. E. 1907.57. *Samling 1907.57. L. E. Högbergs samling* [Koleksiyon 1907.57.]. Stockholm, İsveç Etnografya Müzesi.
- Högberg, L. E. 1907. *Kaschgarsk medicin.* [*Kaşgar Tıbbı*]. (El yazması L. E. Högberg tarafından yazılmıştır). Etnografya Müzesi, Stockholm, İsveç (Hällzon, 2022: 466).

Sincan arşivlerindeki tıbbi el yazmaları

- ***Ṭıbbî hâṭıra*****:** Sincan Sosyal Bilimler Akademisi Enstitüsünde muhafaza edilen eserin derleme tarihi ve yazarı bilinmemektedir fakat 19. yüzyılda derlendiği

düşünülmektedir. Eser, günlük hayatla ilgili bir dizi tıbbi konuyu ele alır ve çeşitli hastalıkların tedavilerini sunar.

- ***Şifâ'at el-ḳulûb*:** Sincan'ın kuzeybatısındaki İli bölgesinde yer alan Tash-kuruk köyünde muhafaza edilen eserin yazarı, Bedred-dîn Kâşgârî'dir. Kaşgar'da kaleme alınan eser, bir dizi hastalığı ve bunlara karşılık gelen tedavi yöntemlerini sunmaktadır. M. 1894-1895'e tekabül eden H. 1314 yılında kopyalanan eserin ne zaman yazıldığı bilinmemektedir. Eser; baş ağrısı, felç, kulak-burun-boğaz hastalıkları, diş, dil ve ağız, akciğerler, bağırsaklar, karaciğer, böbrekler ve üreme organları, yorgunluk, tifo, cilt hastalıkları, travma ve zehirlenme, çocuk hastalıkları ile ilgili on iki bölümden oluşur.
- ***Ṭıbbî Yûsufî*:** Sincan Müzesi'nde muhafaza edilen eserin yazarı, Hakîm Yûsuf'tur. Eser, anatomi ve çeşitli hastalıklar ile bunlara karşılık gelen tedavi yöntemleri hakkında bilgiler sunmaktadır. Devin DeWeese'in Orta Asya tıp yazmaları üzerine yazdığı makalesinde Hindistan'da Moğol hükümdarı Babür için hazırlanmış aynı veya benzer başlıklı (*Ṭıbb-ı Yūsufî*) bir el yazmasından birkaç kez bahsetmesi de dikkat çekicidir (DeWeese, 2013: 6).
- ***Darûgharlîq ḳullanmasî*:** (A.S.S.X.) kütüphanesinde muhafaza edilen eser, 88 varaktan oluşmaktadır. Başı ve sonu eksik olan eser, geleneksel Uygur tıbbında kullanılan farmasötik tedavi yöntemlerini ele alır.
- ***Destûr el-ʿilâc*:** B.L.A'da muhafaza edilen eserin yazarı, Abd ar-Raḥmân ibn Rahmat Allâh'tır ve derleme tarihi bilinmemektedir. Eser, hastalığın teşhisi ve tıbbi reçete oluşturma yöntemleri ile ilgili bilgiler sunar.
- ***Risâle-yi ʿilâc-ı çehâr pâyî*:** B.L.A'da (XKG/327) muhafaza edilen eser, hayvan hastalıklarının tedavi yöntemlerini ele alır.
- ***Risâle-yi hikmet*:** B.L.A.'da (XKQ/708) muhafaza edilen eser, Bedred-dîn Ṣûfî tarafından yazılmıştır. Eser, dokuz bölüme ayrılmıştır; teşhis ve reçetenin nasıl yapılacağını açıklamaktadır. Eserin içerisinde baş ağrısı, felç, göz ve kulak hastalığı, karın ve mide, hipostazlar (ödem) ve ayrıca genel tıbbi problemlerle ilgili bilgiler bulunmaktadır. Taşkent'te aynı adlı bir nüshanın da bulunması dikkat çekicidir.
- ***XKKA*:** Dr. Eric Schluessel'e göre Kaşgar'daki bir arşivde bulunan yazmanın bir nüshası kendisine 2013 yılında verilmiştir. Eser, 326 yapraktan oluşmaktadır ve numarası 276 olarak verilmiştir (Hällzon, 2022: 466-467).

Kırım-Tatar Sahasına Ait Karışık Dilli Bir Tıp Risalesi

Bu risale, Şükrü Halûk Akalın'ın danışmanlığında Tarık Topay tarafından 2022 yılında yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Risale, Akalın'ın şahsi kütüphanesinde yer alan bir tıp yazmasının içerisinde tespit edilmiştir. Aynı cilt içerisinde iki yazma birden derlenmiştir; biri çalışmanın konusu olan tıp risalesi, diğeri de *Menâfi'ün-nâs* yazmasıdır. Eserle ilgili verilen bilgilere göre eserin yazarı, yazım ya da istinsah tarihi belli değildir. Fakat eserde Ebu'l Gazi Bahadır Han'a ait bir tıp eserinden bahsedilmesi risalenin en erken 17. yüzyıla tarihlendirilebileceğini düşündürmüştür. Kıpçak-Çağatay-Oğuzca dil özelliklerinin görüldüğü metin toplam 19 varaktır ve her sayfada 17 satır bulunmaktadır. Metnin konusu temelde "dört hılt üzerine kurulu tıp anlayışında sevda (kara safra) unsurunun dengesizliğinin vücutta sebep olduğu hastalık olan cüzzamın sebepleri, belirtileri ve tedavisi"ni içermektedir. Bunun yanında risalede sevda unsuru kaynaklı temriye, sıtma, siroz vb. diğer hastalıklara ve bunların tedavi reçetelerine de yer verilmiştir. Ayrıca hastalıkların tedavi yöntemi olarak hem maddi unsurlar hem de halk hekimliğine yönelik uygulamalardan faydalanılmıştır (Topay, 2022: 2-3).

Burada Ebulgazi Bahadır Han'a ait olduğu düşünülen eser, *Menâfiü'n-nâs*'tır. Karoly'nin de zikrettiği (Károly, 2015:5) ve bir kopyasının Taşkent'te olduğunu belirttiği eserden bu çalışmada da bahsedilmesi oldukça önemlidir.

Mürekkebāt

Bu eser, Jale Demirci danışmanlığında Maıeryanmu Sulıtang (Meryem Sultan) tarafından "Mürekkebāt" adıyla yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Verilen bilgilere göre eser, Doğu Türkistan'ın Aksu eyaletine bağlı Kumbaş köyünde Hacı Ahmet Velet beg tarafından H. 1283 yılında yazılmış 58 varaklı bir tıp yazmasıdır. Eserin içerisinde kimi zaman eski dönem tıp metinlerine göndermeler yapılmış kimi zaman da hikmet ve felsefe kitaplarıyla bilinen bilginlere ait olduğu iddia edilen cümlelere rastlanmıştır. Eserin içeriği ile ilgili şu bilgiler aktarılmıştır:

"*İnsan, hastalık ve ilaçların doğası, nabız, idrar, kan tahlil yöntemi gibi konulara da değinmiş olan bu eser, birçok hayvansal, bitkisel, madensel ilaç ve ilaç malzemeleri tarifini anlatmaktadır. Eserde kalp damar hastalıkları, üroloji hastalıkları, beyin hastalıkları, mide ve bağırsak hastalıkları, akciğer hastalıkları, karaciğer hastalıkları, böbrek hastalıkları, safra kesesi ve dalak hastalıkları, çocuk hastalıkları, ağız ve diş hastalıkları gibi birçok hastalığa iyi geldiği ya da bu hastalıkları önlediği düşünülen gıda takviyelerinin tarifleri yer almaktadır. Bunun dışında eserde, günümüzün ölümcül hastalıklarından biri olan "ebola" hastalığına da değinilmiş olup, "ebola" virüsünün önlenmesi, hastayı ayırmak, hastalar için yemek tarifleri, hastalığın belirtileri, yayılma ve iyileşme süresi, tedavi karışımları hakkında bilgiler bulunur. Alzheimer hastalığını önleyici gıda takviyeleri de sunan eserde hayvansal ve bitkisel kaynaklı zehir ve panzehirler de ayrıntılı tanıtılmaktadır. Böcek ilacı tarifleri de eserde yerini bulmuştur. Eserde çeşitli antibiyotikler ve ağrı kesicilerin tarifine de zaman zaman rastlamaktayız*" (Sulıtang, 2022: 7-8).

Söz varlığı açısından zengin ve sade Türkçeyle yazıldığı belirtilen eser, Çağatay Türkçesinin genel özelliklerini yansıtmaktadır (Sulıtang, 2022: 7-8). Bu çalışmaya konu alan eserle tarafımızca çalışılan eserin konu bakımından birbiriyle paralel ilerlediği fakat bir yerden sonra bölümlerde konuların tamamen farklı işlendiği tespit edilmiştir.

Tıp El Kitabı

İsveç Lund Üniversitesi El Yazması Eserler Koleksiyonunda Çağatay Türkçesiyle yazılmış tıp metinleri bulunmaktadır.[3] Bunlardan biri de *Tıp El Kitabı*dır. Yazmaya dair bilgiler katalogda şu şekilde belirtilmiştir: Düşük kalitede Hoten kâğıdının kullanıldığı kitap, 1929'da Kaşgar'da gezgin kitap satıcısı Roze Akhon'dan Jarring tarafından satın alınmıştır. Eser, karton ciltlidir ve çiçek desenli mavi bir bezle kaplanmıştır. Jarring, bu eseri 1982 yılında Doğu Türkistan El Yazmaları Koleksiyonunun bir parçası olarak Lund Üniversitesi Kütüphanesine bağışlamıştır. Eserin içerisinde yer alan tıbbi bilgilerin 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında güney Tarım Havzası bölgesindeki yaygın tıbbi uygulamalara ışık tuttuğu söylenebilir. 54 varaktan oluşan yazmanın satır sayısı 10-13 arasında değişmektedir. Eserin tarihi 20. yüzyılın başları

[3] http://uyghur.ittc.ku.edu/manuscripts/Jarring_Prov_351.facsimile.xhtml (URL-4, 2021)

olarak belirtilmiştir; s. 2a'ya yapıştırılmış ve kitabın tahmini kopyalanma yılını gösteren 1331/1912-13 tarihli bir makbuz bulunmaktadır. Eserin içerisinde geçen Molla Abdülhamid adının eserin eski sahibine ait olabileceği ihtimaller dahilindedir. Eserin içeriği "s. 45b itibarıyla hırsızlığa ve hırsızlarla baş etmeye karşı yöntemler gibi reçetelerin, çeşitli muska türlerinin çizimlerinin eklendiği (s. 46b-47a), s. 52b-53a'da bilge Lokman'dan alıntılarla kitabın niteliklerine methiye içeren pratik tıp ve farklı hastalıkların tedavisi el kitabı adıyla isimsiz bir inceleme" şeklinde özetlenmiştir. Ayrıca eserin içerisinde birçok fiziksel ve zihinsel rahatsızlığa ve bunların yanı sıra belirli kişisel sorunlara (çalınan veya kaybolan eşyaların kurtarılması gibi) değinilmiş, hastalıklarda uygulanan maddi tedavi yöntemleriyle birlikte inanç temelli uygulamalara da yer verilmiştir. Eserin içerisinde yer alan hastalıklar ve bunlara karşı önerilen tedavi reçetelerinin düzensiz sıralanması, sistematik bir eksikliğin olduğunu göstermiş dolayısıyla bu durum eserin birkaç kaynaktan kopyalanmış olduğunu düşündürmüştür.

Eserin Eski Yunan-Fars formüllerine dayanması, çok sayıda Farsça tıbbi terim içermesi ve bu uygulamaların Fars kültürüyle olan bağlarının açık olduğunun belirtilmesi Çağatay Türkçesiyle yazılan tıp metinlerinin genel özelliklerinin tespit edilmesine katkı sunan bilgilerdendir.

Kitâb-ı ʿilm-i Tıp

Bu eser, Kazakistan Millî Kütüphanesi Nadir Kitaplar ve El Yazmaları bölümünde Osman Kabadayı tarafından tespit edilmiştir. Kabadayı tarafından aktarılan bilgilere göre eserin dış ölçüleri 27,2 x 18,2 cm, iç ölçüleri 18,5 x 11,5 cm'dir ve konusu tıptır. Nestalik hatla yazılan eserin toplam varak sayısı 238'dir ve her sayfasında 17 satır bulunmaktadır. Bölüm başları ve bazı kısımlarında kırmızı mürekkep kullanılan eserin yazıldığı tarih ve yazarı hakkında bilgi elde edilememiştir. Ayrıca bu kütüphanede tespit edilen yazmaların büyük çoğunluğu son dönem Çağatay Türkçesi dil özelliklerini taşımaktadır (Kabadayı, 2021: 131-150).

Kitâb-ı Ta'birnâme-i ma' Tıbb-ı Türkî[4]

Kabadayı ve Shadkam tarafından Kazakistan Millî Kütüphanesinin Nadir ve El Yazması Eserler bölümünde yer alan Arap harfli Türkçe nadir eserler tespit edilip kataloglanmıştır. Bu kütüphanede Çağatay Türkçesiyle yazılmış eserler de bulunmaktadır ve bunlardan biri de *Kitâb-ı Ta'birnâme-i ma' Tıbb-ı Türkî*'dir. Eserin konusu araştımacılar tarafından "Tıp ve Rüya Tabirleri" olarak belirlenmiştir. Verilen bilgilere göre eserin yazıldığı tarih H. 1326'dır ve basıldığı yer Taşkent Gulamî Matbaasıdır. Eserin ölçüsü 205x125-180x100 mm, yazı cinsi talik, sayfa sayısı 46 ve satır sayısı 15'tir. İçeriği ile ilgili aktarılan bilgiler şöyledir: "*Dış cildi suni deri ile kaplı kitabın sonradan tamir edildiği anlaşılmaktadır. Kitabın taş baskısı Taşkent'te yapılmıştır. Kitap üç bölümden oluşmaktadır. İlk 19 sayfa yani birinci bölüm, tabirnâme olup rüya yorumlarıyla ilgilidir. Kitabın 20-44. sayfaları arası ikinci bölümdür ve tıpla ilgilidir. Üçüncü bölüm ise astronomi hesaplamalarıyla Nevruz Bayramı'nı konu etmekte olup sondan eksiktir. Kitapta üçüncü bölümün sadece 44-46. sayfaları mevcuttur. Kitabın müellifi ile ilgili bir kayda rastlanılamamıştır*" (Kabadayı ve Shadkam, 2021: 366).

Çağatayca Yazılmış Bir Tıp Metni

Berezin'in *Turetzkaya Xrestomatiya* adlı eserinde Türk lehçelerine ait derlenmiş metinler bulunmaktadır ve bu metinler Berezin tarafından lehçelere göre tasnif edilerek sunulmuştur. Çağatay Türkçesiyle yazılmış metinlerin tanıtımında dikkati çeken bir tıp metninden sunulan örneklerdir (Berezin, 1857: 127-139). Listede 7. sırada bulunan ve 13 sayfalık örneği verilen bu metnin başlangıç sayfasıyla *Risāle-i Ṭıb* ve Berlin nüshasının başlangıç sayfaları birbirine oldukça benzemektedir. Eserin tamamının sunulmaması karşılaştırmayı imkansız hâle getirmekle birlikte eserin tam şekli yapılan araştırmalar sonucunda da bulunamamıştır.

Eserin ilk sayfası şöyledir:
Bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥim

[4] Bu eserle Baydan tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanan *Tıb-nâme-i Türkî* adlı eserin aynı olup olmadığı anlaşılamamıştır. Eserlerin genel özellikleri -varak ve satır sayıları, ölçüleri vb.- ve bölümlerinin kısmen farklı olduğu tespit edilmiştir. Bu noktada belirleyici olanın içerik özellikleri olduğu düşünüldüğünde iki eserin de bölümleriyle ilgili yapılacak çalışmanın daha aydınlatıcı olacağı düşünülmektedir.

El-ḥamdüli'llāhi rabbi'l-ʿālemīn ve'l-ʿāḳıbetü li'l-müttaḳīn ve'ṣ-ṣalātu ve's-selāmu ʿalā resūlihī Muḥammed ve ālihī ve aṣḥābihī ecmaʿīn bilgil ve āgāh bolġıl kimerse ornıdın ḳopḳanda aġzı açıġ bolsa ṣaḫrā ṣafrāsı ẕiyādedür savuḳ açıġ nemersege meyl ḳılmaḳ kerek ve eger tatlıġ bolsa ḳannıŋ ẕiyādelikdin turur ḳannı kemer ḳılmaḳ kerek eger turş bolsa sevīdānıŋ ẕiyādeligidin turur yaġlıḳ nemersege meyl ḳılmaḳ kerek eger aġzı şūr bolsa balġamnıŋ ziyādeligidin turur (...)

Eserin son sayfasında ise şunlar yazmaktadır:
ḳılıp her érte nehārda iki miśḳālnı ġalūṭ ḳılıp yutmaḳ kerek ġızāġa kebāb yā ḳalye-i ḫuşk yemek kerek eger kimerse ḳara çibinni ézip saç saḳalġa suvasa saç ve saḳal dāyim ḳara turġay ve ḳılġay kim mücerrebdür.

Esere dair bunların dışında herhangi başka bir bilgi bulunmamaktadır, dolayısıyla hangi yüzyılda kim tarafından ve nerede yazıldığı bilinmemektedir.

Bu eserlerin dışında;

- Devin DeWeese'in "Muslim Medical Culture in Modern Central Asia:A Brief Note on Manuscript Sources from the Sixteenth to Twentieth Centuries" başlıklı çalışması hem Orta Asya'daki yerli tıp ilminin hala keşfedilmemiş önemli miktarda kaynak bıraktığını belirtmesi hem de içerisinde söz edilen tıbbi eserlerin tanıtımı açısından önem arz eder (DeWeese, 2013: 3-18).
- Özbekistan Bilimler Akademisi Ebû Reyhân el-Birûnî Doğu Araştırmaları Enstitüsü El Yazması Koleksiyonu barındırdığı tıbbi eserler dolayısıyla dikkat çekicidir. Karimova'nın aktardığı bilgilere göre ana koleksiyonda yer alan XIII.-XX. yüzyıllar arasında Arapça, Farsça, Türkçe dillerinde yazılan eserlerin konusu tıptır. Karimova eserlerin tematik tasnifini genel tıp (148 parça), tıp teorisi (33 parça), tıbbi el kitapları (160 parça), özel sayılar (128 parça), basit ilaçlar (91 parça), farmakope (161 parça) ve sözlükler (32 parça) şeklinde vermiştir. Eserler hakkında detaylı bilgi için bk. "Natural and Exact Sciences", *The Treasury of Oriental Manuscripts Abu Rayhan Al-Biruni Institute of Oriental Studies of The Academy of Sciences of The Republic of Uzbekistan* (Karimova, 2012: 29-37).

- “Ali Şir Nevâyî’nin Eserlerine Göre Timurlular Dönemine Ait Bazı Tıbbî Terimler” başlıklı makale de konu kapsamında zikredilmesi gereken önemli bir çalışmadır (Kyzy, 2021: 1971-1990).

2. *19. YÜZYILA AİT ÇAĞATAYCA TIP METNİ*

Bu bölümde tezimizin konusunu oluşturan "*19. Yüzyıla Ait Çağatayca Tıp Metni*" adını verdiğimiz eser ile bu eserin incelenmesinde destek mahiyetinde faydalanılan "Berlin" ve "İstanbul" nüshası diye adlandırdığımız nüshalar hakkında bilgiler verilmiştir. Metinde geçen kelimelerin okunmasında ve anlaşılmasında destek mahiyetinde faydalanılan bu eserlerin isimleri belli değildir; kataloglama yapan/eseri edinen kişilerce adlandırılmışlardır. Metnin incelenmesinde muğlak ifadelerin önüne geçilmesi adına eserler "nüsha" şeklinde ifade edilmiş ve bulundukları yer göz önüne alınarak nüsha adları belirlenmiştir:

2.1. Ana Nüsha ve Destek Nüshaların Tanıtımı

2.1.1. *Çağatayca Tıp Metni*[5]: İsveç Nüshası (Ana Nüsha)

Katalog kaydında "Tıbbi eser/tıbbi tez/tıbbi risale" olarak adlandırılan eser, İsveç Lund Üniversitesi Kütüphanesinde Doğu Türkistan El Yazmalarından oluşan Jarring Koleksiyonunda bulunmaktadır. Jarring Prov. 357 numarasıyla kayıtlı olan eser, Gunnar Jarring tarafından 1930'da Kaşgar'da satın alınmıştır. Eserin kimin tarafından yazıldığı yahut istinsah edildiğine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Temmet kaydında yer alan "*temmetü'l-kitāb (4) bi-ʿavünü'l (5) melikü'l (6) Vehhāb (7) Şīd tevfīk-i Ḫudā-yı lā-yenām/ În kitābet rūz-ı pencşenbe tamām (8) Eger körseŋ ḫaṭmide köp ḫaṭānı/ Özüm sög velī sögme atamnı (9) Sene 1299*". ifadesinden eserin H. 1299/M. 1881-1882 tarihinde tamamlandığı anlaşılmaktadır fakat bu tarihin eserin yazılış tarihi mi istinsah tarihi mi olduğu bilinmemektedir. Süslemeli yeşil kartonla ciltleme yapılmış ve iç kapak kısımlarına yapıştırılmış sarı deri bulunan eserin ölçüleri 210x135 mm'dir. Eserin sayfaları Jarring tarafından numaralandırılmış ve başlığı "*Farklı hastalıkların tedavileri ve çareleri için bir tıp el yazması*" olarak belirlenmiştir. Lund Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan ve Jarring'in bizzat eserle ilgili kaleme aldığı notlarda eserin içeriğine dair şu bilgiler yer almaktadır: "*Sayfa 126-141'de Lokman'dan alıntı yapan çeşitli ilaçlar ve diğer tedaviler numaralandırılmıştır. Sayfa 112b'de iyileştirme sürecinde kullanılan büyü formülleri bulunmaktadır. Sayfa 1b'de kitap birden, besmelesiz başlar. Kapağa yapıştırılmış*

[5] https://uyghur.ittc.ku.edu/manuscripts/Jarring_Prov_357.facsimile.xhtml (URL-3, 2021)

olan sayfa 1a ise boş bir sayfa olarak gözükmektedir. Eserin 142b-147a varakları arasında Türk şiirinden, hikâyelerinden ve tıbbi reçetelerden parçalar yer almaktadır. Sayfa 148 ve arka iç kapakta çeşitli yazma alıştırmaları ve notlar vardır. Kâğıt özelliği; beyaz ya da sarımsı, geleneksel (yerli malzeme), cilasız ve hafif cilalı çeşitli kalitede kâğıt." Kütüphane kayıtlarında 148 varak olarak belirtilen eserin 142a'da yer alan temmet kaydıyla tamamlandığı görülmektedir. 142b-147a varakları arasında Jarring'in de bahsettiği Türk şiiri, hikâyeleri vb. bölümler bulunmaktadır. Hattın değişmesi ve temmet kaydından sonra yazılmış olması nedeniyle bu bilgilerin başka biri tarafından daha sonra eklendiği düşünülmektedir. Eser, çoğunlukla 11 satırdan oluşsa da bazı sayfalarda satır sayıları 12-15 arasında değişmektedir.

Eserde Anadolu sahasında yazılan tıp kitapları gibi hastalık isimleri klasik sıralama ile "baştan ayağa" şeklinde verilmemiş, bab ve fasıl başlıkları altında işlenen konularda herhangi bir tertip gözetilmemiştir.

Katalogda 1, çalışmada 1b şeklinde numaralandırılan eserin ilk sayfası, 41a sayfası ile aynıdır; dolayısıyla eserin ilk sayfasının 1b olmadığı açıktır. İlk sayfanın nerede olduğu, içerisinde neler yazıldığı bilinmemektedir fakat eserin ikinci sayfasında ahlatıerbaa konusunun işlenmesi ilk sayfada da bu konunun ele alındığına işaret etmektedir.

Eserin 1b-126b varakları arasında ahlatıerbaa, nabız yoklama, idrar tahlili yöntemleri, ahlatıerbaa temelinde vücudun çeşitli organlarında oluşan hastalıklar ve bunların halk hekimliği uygulamalarını[6] içeren tedavi yöntemleri, cinsî gücü artıracak formüller vb. konular işlenmiştir. Bununla birlikte eser içerisinde önemli hekimlere ve bahsi geçen konuyla ilgili kaynak eserlere, hadis ve ayetlere, din büyükleri ile ilgili kıssalara göndermeler yapılmıştır. 126b-131b varakları arasında "bedel" başlığı altında bitkilerle ilgili açıklamalar yapılmış ve bitkilerin Arapça, Farsça ve Türkçe karşılıkları verilmiştir. Bu hâliyle eserde küçük bir sözlük oluşturulduğu söylenebilir.

[6] Çalışmanın giriş bölümünden itibaren söz edilen "halk hekimliği uygulamaları" ifadesiyle maddi ve dinsel/büyüsel tedavi yöntemleri anlatılmak istenmiştir. Maddi tedavi yöntemi olarak bitkisel ve hayvansal ürünlerle tedavi, dinsel/büyüsel tedavi yöntemi olarak geleneksel inanç ve ritüller, dinsel ve büyüsel unsurlarla tedavi kast edilmektedir. Halk hekimliği ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. "Anadolu'da Rastlanan Halk Hekimliği Uygulamalarına Genel Bir Bakış" (Şar, 2005: 1163-1178), "XIV.-XV. Yüzyıl Türkçe Tıp Metinlerinde Halk Hekimliği İzleri" (Doğan, 2011: 120-132), "Anadolu'da Yaşayan Halk Hekimliği Uygulamalarının Eski ve Orta Türkçe Tıp Metinlerindeki Temelleri" (Yaylagül, 2014: 48-58).

131b-137a varakları arasında bitkisel ve hayvansal ürünlerin çeşitli özellikleri verilmiştir. 137a-139b varakları arasında Lokman Hekim'in hayatı alegorik bir biçimde anlatılmış ve 139b-142a varakları arasında cinsî münasebet konusu ile bu konuda hazırlanan reçetelere yer verilmiştir.

Eserde bazı bölümler içerisinde anlatılan konuyla ilgili Farsça rubailer yer almaktadır. Bu rubailere destek nüshalarda (Berlin ve İstanbul), Kaya (2006: 119) ve Sulıtang (2022: 134-226)'ın çalışmalarında da rastlanmıştır. Aydın ve Tören (1996: 16), Shterenshis (2000: 101), DeWeese (2013: 6) ve Hällzon (2022: 467)'un çalışmalarında bahsettikleri *Tıbb-ı Yûsufî*[7] adlı eserde sözü edilen rubailerin aynısının yer aldığı görülmüştür. Eser hakkında edinilen bilgilere göre *Kitâb-ı Tıbb-ı Yûsufî*'nin[8] yazarı Yûsuf ibn Muḥammad Yûsufî Hiravî (Bazı kaynaklarda adı Mevlânâ Yûsufî şeklinde de bilinir.) Horasan'ın Havâf bölgesinde doğmuş, 1526 yılında Herat'tan Babür Şah ile birlikte Hindistan'a göç etmiştir. Babası Heratlı hekim Muhammed b. Yûsuf'tur. Babürlü sarayında önemli görevlerde bulunan Mevlânâ Yûsufî'nin Babür ve Hümayun şahlarının hekimliği ile birlikte Hümayun'un saray münşiliğini de yaptığı bilinmektedir. İnşa ve tıp alanlarında yazdığı eserleriyle Hint-İslam literatüründe önemli bir şahsiyet olarak yer alan yazarın üç divan sahibi bir şair olduğu rivayet edilir. Bazı yazarlar Yûsufî b. Muhammed adlı iki ayrı kişinin olabileceği ihtimalini belirtseler de bu ihtimal çoğunlukla kabul görmemiştir. Yazarın eserleri ise şunlardır: 1. *Cevâhirü'l-luġa*, 2. *Baḥrü'l-cevâhir fî taḥkīḳi'l-muṣṭalaḥâti'ṭ-ṭıbbiye*, 3. *Bedâyiʿu'l-inşâ*, 4. *Câmiʿu'l-fevā'id fi'ṭ-ṭıb* (TDV İslâm Ansiklopedisi, 2004: 454).

Yazarın dördüncü eseri yukarıda sözü geçen rubailerin yer aldığı eserdir. Bu eserle ilgili verilen bilgilere göre *Câmiʿu'l-fevâ'id fi'ṭ-ṭıb*, yazarın *ʿİlâcü'l-emrâż'ının (Rubâʿiyyât-ı Yûsufî)* şerhi olup *Ṭıbb-ı Yûsufî* olarak da bilinir. Çeşitli hastalıkları ve tedavileri için yazılan bu eser, yazarın tıbba dair risaleleriyle birlikte basılmıştır (TDV İslâm Ansiklopedisi, 2004: 454).

[7] **Ṭıbb-ı Yûsufî* 1992 yılında Mähmud Häsäniy tarafından *Baburning khas täbibi Yusufiy täbabäti* adıyla Özbek Türkçesine aktarılmıştır. Bu tercümede *Kitâb-ı Tıbb-ı Yûsufî*'nin iki defa eski Özbekçeye çevrildiği (Häsäniy, 1992: 8) bilgisi yer almıştır. Bu bilgiye istinaden söz konusu çeviriler araştırılmış fakat bulunamamıştır. Dolayısıyla hem çalışılan eserin hem de diğer eserlerin kopya ettiği ve hatta ana metin olma ihtimali tam anlamıyla bir sonuca bağlanamamıştır.
**Mähmud Häsäniy'in bir diğer eseri *Täbabät durdanäläri*nde de (1993: 47-95) bu eserden bahsedilmiş ve örnek metinler sunulmuştur.

[8] [https://books.google.com.tr/books/about/Kit%C4%81b_i_%E1%B9%ACibb_i_Y%C5%ABsuf%C4%AB.html?id=NL0pAAAAYAAJ&redir_esc=y (Erişim tarihi 15.06.2021)]

Hem ana nüsha ve destek nüshalarda hem de *Kitâb-ı Tıbb-ı Yûsufî*'de yer alan rubailerin aynı olduğunu gösteren örnekler şöyledir:

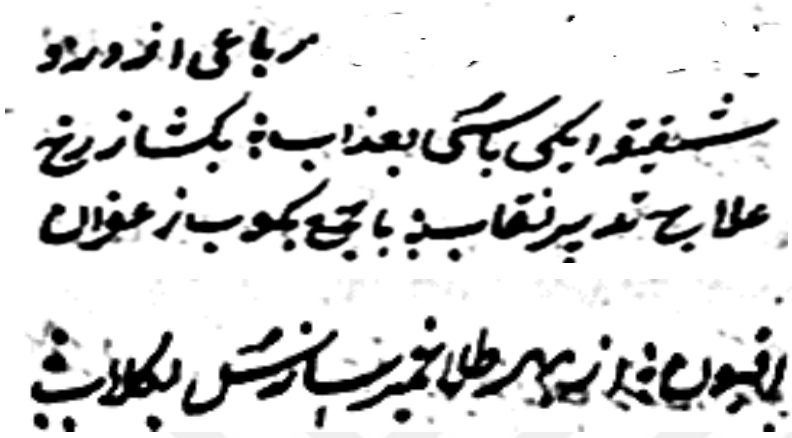

(İsveç Nüshası 10b/9-11, 11a/1)

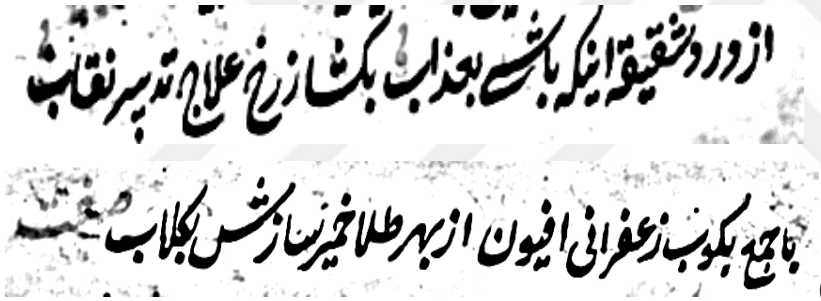

(Berlin Nüshası, 6a/15-6b/1)

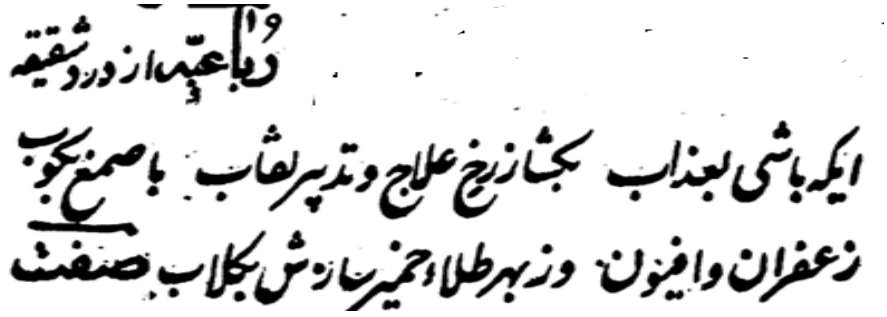

(*Kitâb-ı Tıbb-ı Yûsufî*, 15/8-10)

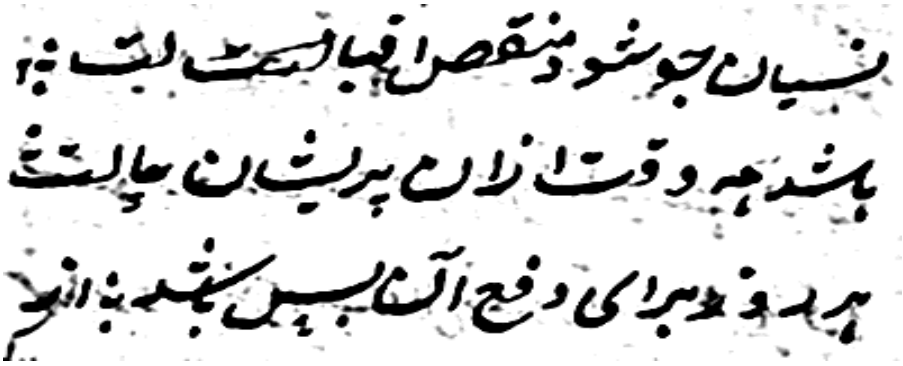

(İsveç Nüshası, 13a/2-5)

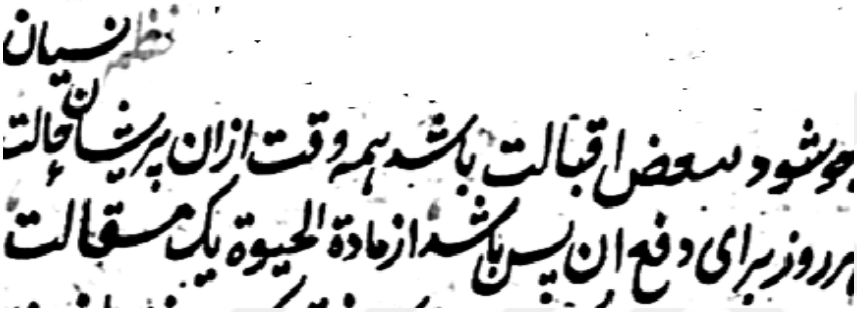

(Berlin Nüshası, 7b/7-9)

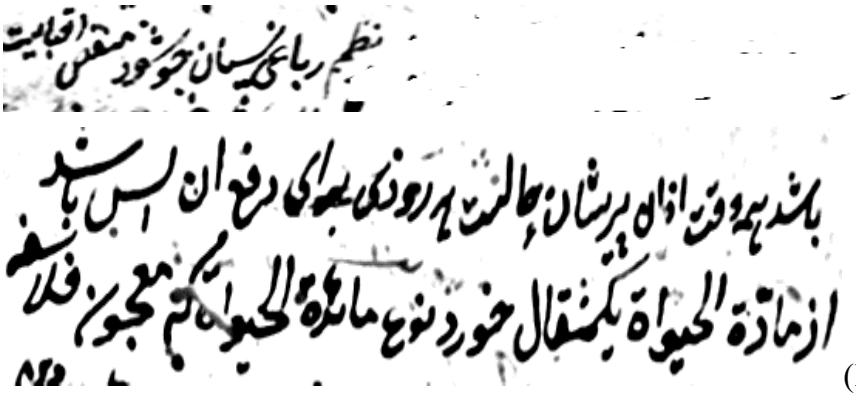

(İstanbul Nüshası, 12b/15-13a/1-2)

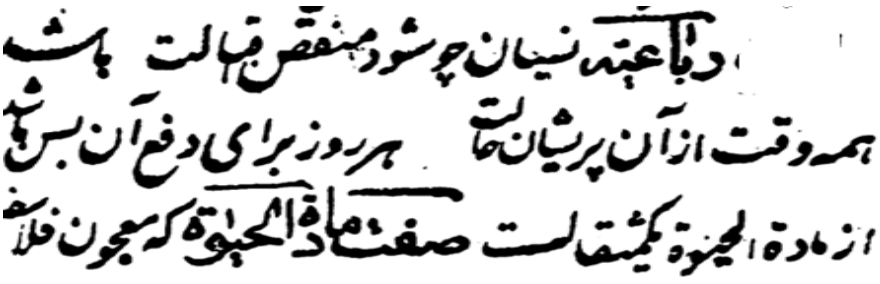

(*Kitâb-ı Tıbb-ı Yûsufî*, 17/13-15)

2.1.2. İstanbul Nüshası (Destek Nüsha)

Eser, İBB Atatürk Kitaplığı Muallim M. Cevdet Yazmaları bölümü Yazma Eserler Koleksiyonunda *Tıbba dair bir kitap, Müfredât-ı Tıb* olarak adlandırılmıştır. MC_Yz_K_0490 demirbaş numarasıyla kayıtlı eserin yer numarası 610TIB1 ve ölçüleri ise 215x150, 175x100 mm'dir. Yazarı, yazılış tarihi, müstensihi, istinsah tarihi bilinmeyen eser, 70 varak ve çoğunlukla 15 satırdan oluşmaktadır (14, 16, 17 satır olarak yazılan bölümleri de bulunmaktadır.). Eserin bazı bölümleri kurt yenikleri sebebiyle okunamaz durumdadır. Eser, 2b'de verilen dua metninin ardından 3a'da *Bi'smi'llāḥi'r-raḥmāni'r-raḥīm (3a/1) El-ḥamdüli'llāhi rabbi'l-ʿālemīn ve'l-āḳıbetü li'l-müttaḳīn (3a/2) ve'ṣ-ṣalāvatu es-selāmu ʿalā resūlihī Muḥammed ve ālihī ecmaʿīn (3a/3) ammā bilmek kerek kim bu kitāb keşīrü'l-ḥikmet ḥażret-i Loḳmān (3a/4) ḥekimdin menḳūl turur naḳlidür ki* (...) cümleleriyle başlar, *(69b/9) dīvāne urugı alta miśḳāldın cemʿlerni ʿuṣāreni müśelleśde ḳaynatıp ḳalġan dārūlarnı yinçip elgep üç ḥiśśe ʿaselde hemesini bir ḳılıp yoġurup çīni yā şīşe -silik- (69b/10) alta ay turġuzup bir miśḳāldın yegey ḳuvveti üç yılġaça turur* cümleleriyle biter. Klasik bir tıp kitabından ziyade derleme hüviyeti taşıyan eserin içerisinde makrokosmoz ve mikrokosmozdan ahlatıerbaa temelinde oluşan çeşitli hastalıklara, hastalıkların halk hekimliği uygulamalarına dayanan tedavi yöntemlerinden cinsel münasebete iyi gelecek reçetelere değin birçok konu yer almaktadır.

Bu eser, 18-20 Eylül 1996'da düzenlenen IV. Türk Tıp Tarihi Kongresinde Aydın ve Tören tarafından "Çağatayca Bir Tıp Kitabı" başlığıyla bildiri metninde tanıtılmıştır (Aydın ve Tören, 1996: 16).

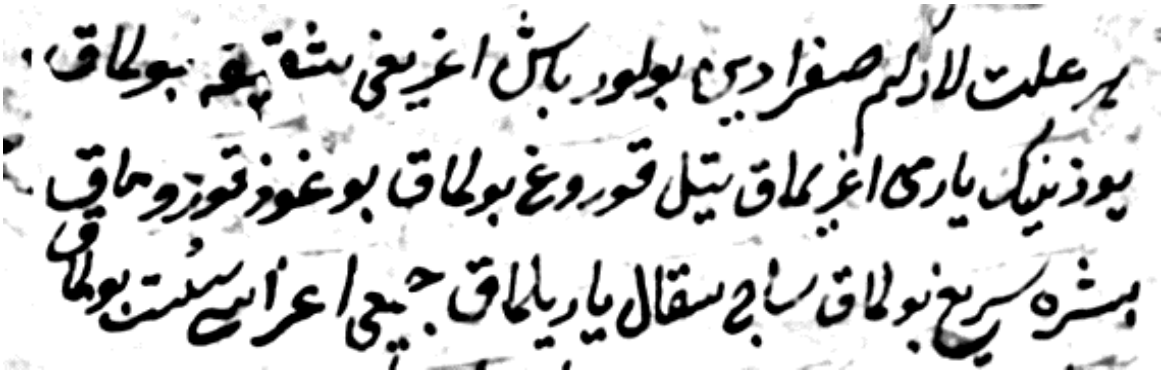

(9a/1-03)

2.1.3. Berlin Nüshası (Destek Nüsha)[9]

Eser, Berlin Devlet Kütüphanesi Avrupa Dışı El Yazmaları, İslami El Yazmaları kategorisinde yer almaktadır. *Tıbbî El Yazması* başlığıyla adlandırılan eser, Ms. or. oct. 1681 olarak kayıtlanmış ve dili Çağatayca, alfabesi Arapça olarak belirtilmiştir. Eser, 156 varak ve çoğunlukla 15 satırdan oluşmaktadır. Yazarı, yazılış tarihi, müstensihi, istinsah tarihi bilinmeyen eserin ölçüleri ise 24,2 x 15,2 x 2,7 cm'dir. Hartmann kataloğunda bu eser, 52. sırada yer almış ve verilen bilgilere göre Hartmann tarafından 24 Aralık 1902 yılında Yarkent'te satın alınmıştır (Hartmann, 1904: 6). Eserin ciltleme malzemesi preslenmiş deri kayış olup iyi korunmuştur; kağıdı sarımsıdır ve yazımında siyah, kırmızı mürekkepler kullanılmıştır.

Eser 2. sayfadan itibaren *Bāb-ı der-dānisten-i bīmār-ı merdüm Bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥim (1b/1) Neçük kim kimerse ornıdın bamdādda ḳopaça aġzı açıġ bolsa ṣafrānıŋ ziyāde- (1b/2) ligidin turur savuġluḳ ve açıġ nemersege meyl ḳılmaḳ kerek ve eger aġzı (1b/3) tatlıġ bolsa ḳannıŋ ziyādeligidin turur* cümleleriyle başlar, *(76a/4) ber-ṭaraf bolġay eger aṭ tilini (76a/5) tili çıḳmaġan ıyālġa berse (76a/6) elbette tili çıḳaġay (76a/7) temmet-i tamām bi-ʿavni'l-meliki'l-Vehhāb* cümleleriyle sona erer. Eserin içerisinde ahlatıerbaa temelinde oluşan hastalıklar ve bunların tedavi reçeteleri, cinsî gücü artıracak formüller, halk hekimliği uygulamalarına yönelik tedavi yöntemleri gibi birçok tıbbi konu yer almaktadır.

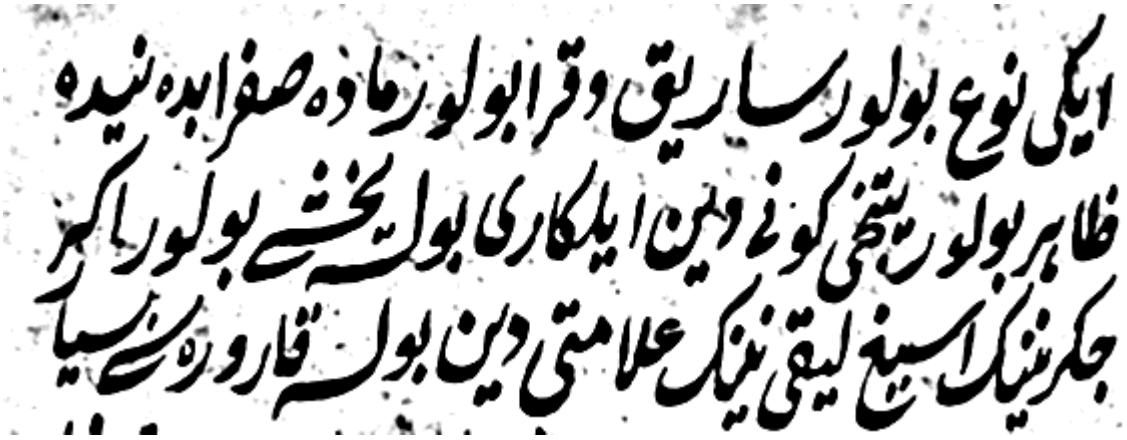

(65a/1)

[9] https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht/?PPN=PPN833558137 (URL-1, 2020)

İsveç, İstanbul ve Berlin nüshaları incelendiğinde ele alınan konuların bu üç nüshada bazı kelime farklılıkları dışında aynı cümlelerle izah edilen bölümler görülmekle birlikte söz konusu nüshalarda konuların tamamen birbirinden farklı izah ve yöntemlerle işlendiği ve pek çok bakımdan birbirinden tamamen ayrıldığı tespit edilmiştir.

Konuların aynı işlendiği bölümlerden bazıları şöyledir:

Tıbbi Eser: İsveç Nüshası	**Tıbba Dair Bir Kitap-Müfredat-ı Tıb: İstanbul Nüshası**	**Tıbbi El Yazması: Berlin Nüshası**
[4b] (1) tüş körmek içi tarlıḳ ḳılmaḳ tola sözlemek (2) köz aġrımaḳ unutḳaḳ bo{a}lmaḳ bu ʿilletler (3) hemesi sevdādındur peydā bolur **faṣl** ol (4) ʿilletler ki balġamdın peydā bolur aġzıdın (5) ḳara su kelür saç saḳal pat aḳarmaḳ (6) beden sebeb bo{a}lmaḳ miʿde aġrımaḳ ḳulunc bolmaḳ (7) bél aġrıḳı tiz aġrıḳı yürek aġrıḳı fālic ve laḳvā (8) bolmaḳ ḳol ve fut titremek istisḳā bo{a}lmaḳ til (9) aġır bo{a}lmaḳ közdin yaş aḳmaḳ kedū-dāne bo{a}lmaḳ (10) yötel bo{a}lmaḳ şeb-kūr bo{a}lmaḳ aççıġ kekirmaḳ tola (11) uyḳulamaḳ bu	**[9a]** (7) (...) tüş körmek içi tarlıḳ (8) ḳılmaḳ tola sözlemek köz aġrımaḳ ve unutġaḳ bolmaḳ (9) bu ʿilletler barçası sevdādın turur ol ʿilletler kim balġamdın (10) peydā bolur aġzıdın ḳara su kelmek saç saḳal fat aḳarmaḳ miʿde yolun (11) aġrıġı ḳulunc aġrıġı bel aġrıġı yürek aġrıġı pālenc laḳva ḳol put (12) titremek istisḳā bolmaḳ til aġır bolmaḳ közdin yaş aḳmaḳ (13) ḳurt kedū-dāne peydā bolmaḳ yötel bolmaḳ şeb-kūr bolmaḳ açıġ (14) kégirmek tola uyḳulamaḳ bu ʿilletler barçası balġamdın turur (...)	**[2b]** (13) (...) tüş (14) körmek içi tarlıḳ ḳılmaḳ tola sözlemek köz aġrımaḳ unutḳaḳ (15) bolmaġlıḳ bu hemesi sevdādın bolur **ol ʿilletī ki balġamdındur** aġzıdın **[3a]** (1) ḳara su kelmek saç saḳal pat aḳarmaḳ ve beden süst bolmaḳ miʿde aġrımaḳ (2) ḳulunc bolmaḳ bel aġrımaḳ tiz aġrımaḳ ve yürek aġrımaḳ pālenc laḳvā bolmaḳ (3) ḳol fut titremek istisḳa bolmaḳ til aġır bolmaḳ ḳurut kedū-dāne (4) bolmaḳ yötel bolmaḳ közdin yaş aḳmaḳ şeb-kūr bolmaḳ açıġ kégirmek (5) tola uyḳulamaḳ bu heme ʿilletler balġamdın bolur (...)

ʿilletler hemesi balġamdındur (...)		
[35a] (1) ḳurutup yese küll-i istisḳānı ber-ṭaraf (2) ḳılur sıçḳan ḳannı dūd ḳılsa (3) teb-lerze ber-ṭaraf bolur **eger kişi** aṭ (4) miŋesini taz başıġa çafsa tük üngey (5) ḳoy mayaḳını köydürüp külini yese (6) tüşide simegey **eger kişi** tézegini (7) żaʿīfe özige dūd berse içideki balası (8) ḫ̆āh ölüg ḫ̆āh tirig bolsa hem tüşkey ḳoltuḳı arasıda sasıġlıḳ bolsa sengni sirke bile ṣalāye ḳılıp ḳoltuġ arasıda ḳoyup andın keyin bir gülāb birle ber-ṭaraf bolur (9) **eger kişi** böri ötini ṣarʿā (10) aġrıḳlıḳ kişiniŋ burnıġa tamızsa ber-ṭaraf (11) bolur **eger kişini** tişi aġrısa zencebīl birle (...)	**[22a]** (5) (...) küll-i istisḳānı defʿ ḳılur eger kimerse (6) teb-lerẕe bolsa sıçḳan ḳanı birle dūd ḳılsa teb-lerẕeni (7) defʿ ḳılur eger maẓlūm kişi aṭ tézegini fercige dūd berse (8) balası ḫ̆āh tirig ḫ̆āh ölüg tüşkey eger kimerseniŋ (9) ḳoltuḳı sasıḳ bolsa mürdār-sengni sirke bile ṣalāye (10) ḳılıp ḳoltuḳı arasıġa ḳoysa andın gülāb bile yusa ber-ṭaraf bolġay (11) eger kimerse böri ötini ṣarʿā aġrıġılıḳ kişiniŋ başıġa tamızsa (12) defʿ bolġay ve yana eger kimerseniŋ ḳulaḳı aġrısa toḫmnıŋ aḳını ḫatun (22a/13) (...)	**[18b]** (6) (...) ḳurutup yese küll-i istisḳā ber-ṭaraf ḳılur **eger kimerse** (7) sıçḳannıŋ ḳanını dūd ḳılsa teb-lerze ber-ṭaraf bolur **eger kimerse** aṭ (8) miŋesini taz başḳa sürtse tük üngey eger kimerse ḳoy tuvaḳını (9) köydürüp yese tüşide simegey eger kimerse aṭ mayaḳını żaʿīfe yüzige (10) dūd berse ḫāʿh tirig ḫāʿh ölügni fi'l-ḥāl tüşürgey eger kimerse būy-ı (11) baġal bolsa mürdār-sengni sirke birle ṣalāye ḳılıp baġal altın ḳoysa (12) baʿde'z-zān gülāb birle yuġay būy-ı baġal ber-ṭaraf bolur **eger kimerse** (13) böri ötini saraġrıġlıḳ kişiniŋ burnıġa tamızsa ber-ṭaraf (14) bolur bisyār mücerreb turur eger kişi tişi aġrısa zencebilni aḳ tuz bile (...)

[72b] (1) ṣalāye ḳılıp sürtse nāfiʿ turur yüzge (2) sürtse dāġını ber-ṭaraf ḳılur rūşen (3) ḳılur mücerreb turur **eger żaʿīfeniŋ** ʿıyāli (4) içide ölgen bolsa yarım misḳal aḳ (5) kendirni şehd birle şerbet ḳılıp nāştāda (6) içse içideki balası tüşkey **eger żaʿīfe** (7) **lūbiyānı** sürüp yüzige neçe merātibe çafsa (8) dāġ ber-ṭaraf bolur eger sūsen (9) yıldızını ḳaynatıp suyıda yüzini (10) yusa dāġını ber-ṭaraf ḳılur **eger kişi tavuḳ-** (11) nıŋ perini köydürüp kül ḳılıp iki (...)	**[37b]** (11) eger yüzige sürtse dağını ber-ṭaraf ḳılur rūşen ḳılur eger (12) żaʿifeniŋ ʿıyāli içide ölgen bolsa aḳ ḳandnı kendirni şehd birle şerbet (13) ḳılıp içse ʿıyālnı tüşürür lūbiyānı sürüp neçe mertebe yüzige sürtse (14) dāġını alur eger gül-i sūsen yıldızını ḳaynatıp suyıda yüzini yusa dağını **[38a]** (1) ber-ṭaraf ḳılur eger kimseniŋ ḳursaḳı ıssıġdın aġrısa çigdeni (2) ḳaynatıp içse defʿ bolġay eger kimerse toḫınıŋ üstüḫ̆ānını (3) köydürüp yā şundaġ un ḳılıp yüzge çafsa dağını alur (4) yüzini rūşen ḳılur eger żaʿīfeniŋ ʿıyāli içide ölgen bolsa aḳ (5) ḳandnı kendirni şehd birle şerbet ḳılıp içse balanı tüşürür (6) eger kimerse lūbiyānı sürüp neçe merātibe yüzige çafsa dāġını alur eger (7) gül-i sūsen yıldızını ḳaynatıp suyıda yüzini yusa dağı (8) ber-ṭaraf bolur eger kimerse taḫunıŋ üstüḫ̆ānını köydürüp külini her (38a/9) (...)	**[36a]** (4) (...) ṣalāye ḳılıp bedenge sürtse menāfiʿ turur eger yüzige (5) sürtse dağnı ber-ṭaraf ḳılur ve rūşen ḳılur **eger żaʿīfeniŋ** (6) ʿıyāli içide ölgen bolsa yarım miśḳāl aḳ kendirni şehd (7) birle şerbet ḳılıp nāştāda içse içideki ölüg ʿıyāl (8) tüşkey **eger żaʿīfe** lūbiyānı süzüp yüzige sürtse yüzideki (9) dağnı ber-ṭaraf ḳılur **eger żaʿīfe** gül-i sūsen yıldızını ḳaynatıp (10) suyıda dāyim yüzini yusa barça dağnı ber-ṭaraf ḳılur **eger kimerse** (11) ademniŋ üstüḫ̆āᵕnını köydürüp gülāb birle ḫamīr ḳılıp (12) başḳa çafsa derd-i serni şaraʿnı derd-i mafāşılnı defʿ ḳılur (13) eger kimerse taḫu tügini köydürüp (...)

İsveç nüshası ile İstanbul ve Berlin nüshaları arasında konu birliğinin yer yer bozulduğu bir yerden sonra ise tamamen konuların farklı işlendiği tespit edilmiştir.

İsveç nüshası 2b-102a/10 ve İstanbul nüshası 7b-53a/8 varakları arasında konuların ve bölümlerin işlenişi çoğunlukla aynıdır. İsveç nüshasında 102a/10-117a/6 varakları arasındaki konular İstanbul nüshasında farklıdır. Konu bütünlüğünün yeniden sağlandığı sayfalar İsveç nüshasında 117a/6, İstanbul nüshasında ise 53a/8'dir. Bu sayfaların ardından İsveç nüshası 117a/6-137a/2 ve İstanbul nüshası 53a/8-65a/7'ye kadar konu bütünlüğü yeniden yer yer sağlanmış; fakat İsveç nüshası 137a/2 ve İstanbul nüshası 65a/7'den itibaren eserlerde farklı konular işlenmiş ve bu durum eserlerin son sayfalarına değin sürmüştür.

İsveç nüshası 2b-131a/10 ve Berlin nüshası 1b-75b/6 varak ve satırları arasında konu bütünlüğü çoğunlukla sağlanmış fakat bu bölümlerden sonra konuların farklı işlendiği tespit edilmiştir. Örneğin İsveç nüshasında 2b-101a/5 ve Berlin nüshasında 1b-56b/5'e kadar paralel giden konular İsveç nüshasında 101a/5, Berlin nüshasında ise 56b/5'ten itibaren kopmuş; İsveç nüshasında 108a/7'den ve Berlin nüshasında da 56b/6'dan itibaren yeniden konu birliği sağlanmıştır. Belirtilen sayfalardan İsveç nüshası 109a/5 ve Berlin nüshası 57a/10'a kadar benzer konular işlenirken bu sayfalardan itibaren yeniden konu bağlantısı kopmuş; bütünlük ise İsveç nüshası 111a/4 ve Berlin nüshası 57a/10'da yeniden sağlanmıştır. İsveç nüshası ve Berlin nüshası arasında konular belirtilen sayfalardan İsveç nüshası 126b/4, Berlin nüshasında ise 71b/15'e kadar yer yer birbiriyle paralel gitmiş; yer yer farklılaşmıştır. İsveç nüshasında 126b/4-127b/1 varakları arasındaki konu, Berlin nüshasında 33a/13-34a/12 varakları arasında işlenmiştir. İsveç nüshasında 127b/1-128a/5 arasında Berlin nüshası ile kopan bağlantı İsveç nüshası 128a/5'ten 131a/10'a, Berlin nüshasında ise 72a'dan 75b/6'ya yeniden sağlanmış, İsveç nüshasında 131a/10'dan Berlin nüshasında ise 75b/6'dan itibaren iki eser arasındaki bağlantı tamamen kopmuştur. Konular belli bir düzende işlenirken birden düzenin bozulup farklı sayfalarda ele alındığı da görülmüştür. Örneğin "istisḳā" konusu İsveç nüshasında 40b'den 47a'ya kadar işlenmiş; Berlin nüshasında ise 21a-22a arası işlenirken birden başka konuya geçilmiş konunun devamı ise 68b-71a arasında işlenmiştir.

İsveç nüshasının son bölümünde verilen Lokman Hekim'in hayatına ilişkin alegorik anlatım ve devamındaki cinsellik güçlendirici formül diğer iki nüshada bulunmamaktadır.

İsveç nüshası 126b/4-131b/2, Berlin nüshası 33a/13-34a/12 ve 72a-75b/6, İstanbul nüshası 59a/5-62a/6'da yer alan Arapça-Farsça ve Türkçe karşılıklarıyla verilen bitki adları bölümü Gürgüz'ün çalışmasında da kısmen yer almaktadır (Gürgüz, 2005: 47-50).

Bitkiler ve hayvansal gıdaların özelliği İsveç ve İstanbul nüshasında çoğunlukla aynı şekilde işlenirken Berlin nüshasında bu bölüme yer verilmemiştir.

Üç nüshanın içerisinde ele alınan müşterek konular olmakla birlikte bir nüshada işlenen bazı konuların diğer nüshalarda bulunmaması, konuların işleniş sırasının paralellik göstermemesi, üç nüshanın da başlangıç ve bitiş sayfalarının farklı olması tarafımızca bu nüshaların birbirinin aynısı olmadığı kanaatine ulaştırmıştır.

İsveç nüshasının ana nüsha olarak belirlenmesindeki nedenler şöyledir:

- Temmet kaydında tarih verilen tek nüshadır.
- Bu nüshada ele alınan konular, nicelik bakımından diğer nüshalardan daha fazladır.
- Üç nüshada ortak ele alınan bazı konular, bu nüshada diğer nüshalara göre daha ayrıntılı işlenmiştir.

Eserlerin birbirinin aynısı olmaması bu eserlerin tanımlanma sorusu/sorununu gündeme getirmiştir. Bu konuyla ilgili düşünülen ihtimaller şöyledir: Birincisi, konuların başlangıçta üç eserde aynı işlenip ilerleyen bölümlerde farklılaşması belli bir yerden sonra da kopması bu eserlerin "temel bir tıp kitabından yola çıkılarak belli bölümlerin yazıldığı, ortak konu çerçevesinde ilerlemeyen bölümlerin de yazarın kendi ve bildiği bazı hekimlerin tecrübelerinden/eserlerinden aktarılan bilgilerin yer aldığı adaptasyon eserler" olabileceğidir. *Kitâb-ı Tıbb-ı Yûsufî* adlı eserin içerisindeki rubailerle eserlerdeki rubailerin aynı olması bu eserlerin sözü edilen eserden yola çıkılarak hazırlandığı ve bu sebeple konuların büyük ölçüde aynı işlendiğini, ilerleyen bölümlerde de yazarların kendi ve o dönemde bilinen hekimlerin

tecrübelerinden yararlanarak eserlerine katkı sundukları; bu cihetle de konuların farklı işlendiği ihtimalinin kabul edilebilirliği bu şekliyle oldukça kuvvetlidir. Eserin orijinali ve *Baburning khas täbibi Yusufiy täbabäti* başlığıyla yapılan Özbekçe tercümesi göz önüne alındığında bu eserin diğer eserlere kaynaklık ettiği fakat bu eserden tercüme olmadığı düşünülmektedir. Çünkü hem bölümlerin işlenişi *Kitâb-ı Tıbb-ı Yûsufî* ile nüshalar arasında farklılık arz etmektedir hem de eserlerin türü birbirinden farklıdır [*Kitâb-ı Tıbb-ı Yûsufî* klasik tıp kitabı (hastalıkların baştan ayağa sıralanması vb.) özelliğini taşırken eldeki mevcut eserler risale özelliğini taşımaktadır.]. Dolayısıyla sözü edilen nüshaların adaptasyon eserler olma ihtimali zayıftır; adaptasyon eser olarak kabul edilseler dahi ana metnin ne olduğu bilinmemektedir. İkincisi ise Önal Kaya'nın "*Farsça manzum bir tıp metni veya metinlerinden meydana getirilmiş bir derleme olduğunu göstermektedir*." (Kaya, 2006: 119) tespitine dayanmaktadır. Eserlerin "derleme hüviyetine" sahip olduğunu da düşündüren bu açıklamayı destekleyen bir kanı da içerisinde yer yer hekimlerin ve eserlerinde yer alan tıbbi pratiklerin yer alması ve aynı zamanda eseri yazanların kendi tecrübelerini aktarmalarıdır. Fakat buradaki sorun, eserlerdeki konuların belli bölümlerde paralel işlenmesidir; kesin olarak derleme metinler şeklinde tanımlanması için eserlerin içerisinde yer alan konuların tamamen farklı işlenmesi beklenirdi. Sonuç olarak eserlerin "adaptasyon" yahut "derleme" kategorisinden hangisine dahil edilebilecekleri kesin olarak belirlenememiştir.

3. İNCELEME

Metin hem Çağatay Türkçesi hem de XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın başlarında Yarkent'te konuşulan Uygur ağzının dil özelliklerini göstermektedir. Sülayman tarafından aktarılan bilgilere göre Kaşgar'daki İsveç Misyonu matbaası tarafından XX. yüzyılın başlarında basılan materyallerde kullanılan dil, Uygur dilinin klasik Çağatay Türkçesinden Modern Uygurcaya dönüştüğü döneme aittir. Aynı zamanda bu matbu materyallerde görülen dil, Çağatay Türkçesinin temel özelliklerini ve Kaşgar ve Yarkent lehçelerinin diyalektik unsurlarını korumuştur. G. Raquette ve öğrencisi Gunnar Jarring gibi Batılı Türkologlar tarafından bu dönemde yazılan eserlerin dili Doğu Türkçesi olarak adlandırılmıştır (Sülayman, 2013: 82). Ele alınan metnin dili baskın oranda Çağatay Türkçesinin dil özelliklerini yansıtmakla birlikte Uygur ağzı ve Yeni Uygur Türkçesinin dil özelliklerini de barındırdığı için "Ses ve Şekil Bilgisi" başlıkları altında incelenen konular (özellikle ses hadiseleri, ekler vb.) sözü edilen dil özellikleri göz önünde bulundurularak karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

3.1. Yazım Özellikleri

İncelenen metnin yazımında iki farklı talik hattı görülmüş ve bu durum metnin iki müstensih tarafından yazıldığını düşündürmüştür. Örneklerde görüldüğü üzre metnin 1b-46b varakları arasındaki yazı stili 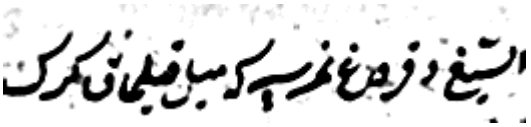 (Ör. 2a/1) şeklinde iken 46b-50a varakları arasındaki yazı stili 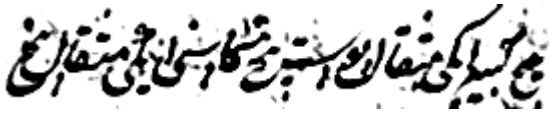 (Ör. 46b/1) şeklindedir. Metinde değişken yazım özelliği vardır; özellikle metnin 50b-76b varakları arasında kimi zaman birinci müstensih kimi zaman da ikinci müstensihin yazı stili görülmüştür. Bu değişken yazım özelliği 84b'de son bulmuş ve ardından ikinci müstensih metni belirtilen sayfadan 142a'ya kadar -118b/5. satır-119a arası hariç- ele almış ve tamamlamıştır. Birinci müstensihin yazımı açık ve anlaşılırdır; ikinci müstensihin yazı stilinde ise karmaşıklık ve harflerin iç içe oluşu göze çarpmaktadır. İkinci müstensihin yazdığı bölümlerde görülen en belirgin özellik, kelimelerin yazımındaki hataların çokluğudur. Sözü edilen kelime hatalarının müstensihin eğitim düzeyiyle mi ilgili olduğu yahut bu kelimelerin ağız özelliklerine mi

dayandığı tam olarak anlaşılamamıştır. Özellikle bu bölümlerde destek nüshalar takip edilerek kontrollü şekilde ilerleme sağlanmış ve gerekli yerlerde dipnotlar verilerek açıklamalar yapılmıştır.

Metin içerisinde aralıklarla değişen yazı stilinde dikkati çeken nokta, dipnotta verilen kelimelerin doğru yazımı yahut açıklamaların birinci müstensih tarafından yapılmasıdır. Bu konuyla ilgili birinci müstensihin bir yerden sonra yazmayı bırakıp biri(leri)ne devrettiği yahut bu kişi bir öğretici olduğundan devrettiği kişinin/kişilerin yazdıklarını kontrol ederek düzeltme ve eklemelerde bulunduğu düşünülmektedir.

İki müstensih tarafından oluşturulan metinde kelime ve eklerin yazımında tam bir istikrardan söz edilemez. Bir müstensihin yalnızca kendi stiliyle oluşturduğu metinde dahi kelime ve eklerin yazımında tutarsızlıklar vardır. Bu durumun en önemli nedeni o dönemlerde Doğu Türkçesinde resmî olarak kabul edilmiş bir imlanın olmamasıdır (Jarring, 1991: 6).

3.1.1. Ünlülerin İmlası

3.1.1.1. a ünlüsünün imlası

Ön Seste: ***a*** ünlüsü, ön seste hem "elif" (ا) hem de "medli elif" (آ) ile gösterilmiştir:

2a/2 *ağzı* 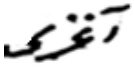 **4b/7** *ağrıḳı* 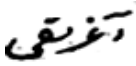

108a/11 *arıġ* **123a/3** *ayaġ* 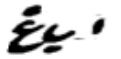

Bu ünlü için herhangi bir harfin kullanılmadığı örnekler de görülmüştür:

50a/1 *ḳaysıdın* 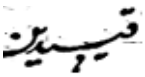 **83b/8** *çaḳtı* 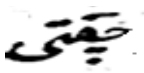

İç Seste: *a* ünlüsü, iç seste genellikle “elif” (ا) ile gösterilmiştir:

33b/7 *arasıġa* 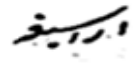 **74a/8** *aḫşamlıḳ* 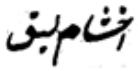

18a/7 *atala* 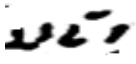 **121a/4** *alaḳan*

Son Seste: *a* ünlüsü, son seste hem “elif” (ا) hem de “he” (ه) ile gösterilmiştir:

4a/7 *tola* 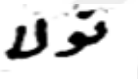 **76b/6** *taŋla* 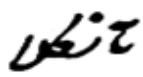

39b/3 *barça* 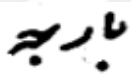 **119b/9** *arfa*

Aynı kelimenin hem “elif” (ا) hem de “he” (ه) ile yazılan örnekleri de metinde mevcuttur:

24a/8 *sona* 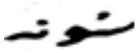 **24b/10** *sona*

3.1.1.2. é ünlüsünün imlası

Ön Seste: *é* ünlüsü, ön seste genellikle “elif+ye” (ای) ile gösterilmiştir:

22b/8 *érte* **64b/10** *élgekdin* 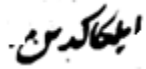

100b/2 *érenlik* 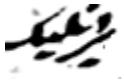 **103b/5** *éçkü*

Ön seste bazı kelimelerin hem “ye” (ی) ile gösterildiği hem de herhangi bir harfle gösterilmediği örnekler görülmüştür:

21a/1 *dédiler* 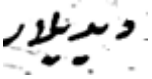

99a/6 *deseŋ*

22b/8 *érte*

24b/5 *erte* 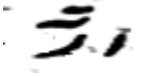

23b/4 *kéçe*

46b/11 *keçe*

61a/8 *béş* 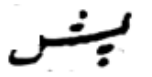

41b/8 *beş* 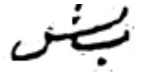

69b/1 *béz*

53b/1 *bez*

69a/8 *berür* 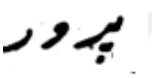

61a/6 *berip* 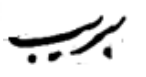

78b/8 *émçegige* 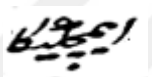

110a/6 *emçegide* 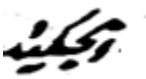

86b/9 *ézip* 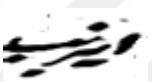

124a/1 *ezip* 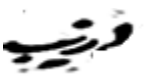

88b/3 *étip*

87b/4 *etmek*

88b/10 *teşmegen* 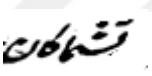

125a/2 *téşip* 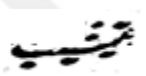

90b/1 *elig* 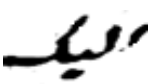

90b/1 *élig*

96a/8 *kesip*

34b/9 *késer* 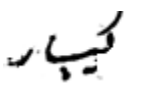

99b/10 *tézek* 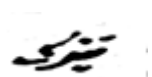

60a/1 *tez[e]gini* 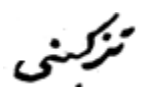

103b/5 *éçkü*

79a/7 *eçkü* 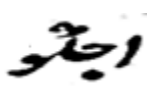

107a/3 *ér*

113a/3 *er*

116a/1 *eşek*

81a/11 *éşek* 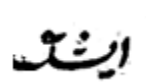

119a/2 *tegip* 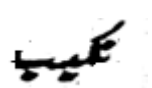

23a/1 *tégürür* 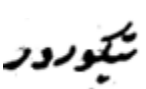

120b/7 *terlege[y]*

77b/8 *térler* 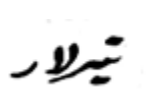

120b/9 *kézikke* **28a/5** *kezik* 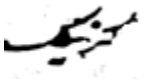

138b/7 *kéldi* 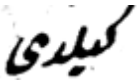 **84a/1** *keldiler* 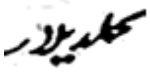

Son Seste: ***é*** ünlüsü, son seste "ye" (ى) ile gösterilmiştir. Bu durum son dönem Çağatay Türkçesiyle yazılan eserlerde kapalı é'nin son seste varlığını göstermesi bakımından önemlidir.

87b/3 *ördék* 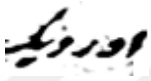

3.1.1.3. ı - i ünlülerinin imlası

Ön Seste : ***ı-i*** ünlüleri, ön seste genellikle "elif+ye" (ای) ile gösterilmiştir:

3a/3 *ikinçi* 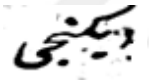 **26a/7** *ilgeri*

48a/10 *inek* 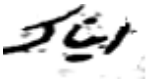 **107a/8** *ıṭ*

Bu ünlüler için herhangi bir harfin kullanılmadığı örnekler de görülmüştür:

8b/4 *ısıtma* 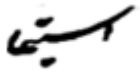 **17b/6** *ıssıġlıḳdın* 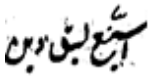

İç Seste: ***ı - i*** ünlüleri, iç seste genellikle "ye" (ى) ile gösterilmiştir:

3a/6 *altınçı* 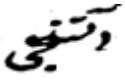 **49b/5** *yıldızı* 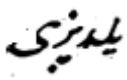

97a/9 *ikinçi* 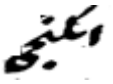 **121a/2** *yetinçi* 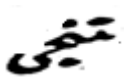

Bu ünlüler için herhangi bir harfin kullanılmadığı örnekler de görülmüştür:

12a/7 *çibinni* 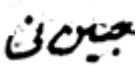 **113a/7** *ağyırnı*

Son Seste: *ı - i* ünlüleri son seste her zaman "ye" (ى) ile gösterilmiştir:

2b/1 *yaḫşı* **24a/3** *yılġı*

46a/1 *ḳaysı* 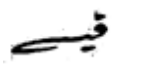 **53a/1** *kişi*

111a/9 *[i]kki* **117a/7** *yeti*

3.1.1.4. o - ö - u - ü ünlülerinin imlası

Ön Seste: *o - ö - u - ü* ünlüleri, ön seste genellikle "elif+vav" (او) ile gösterilmiştir.

11b/7 *ucı* 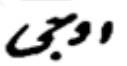 **13a/1** *uyḳuçı* 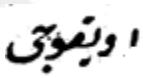

16a/4 *üç* 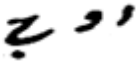 **17a/6** *üzüm* 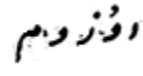

22a/5 *oġlan* 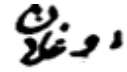 **61a/6** *oġrı tiken* 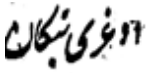

87b/9 *ötler* **114b/3** *öfkeni* 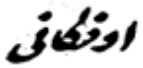

Bu ünlüler için herhangi bir harfin kullanılmadığı örnekler de görülmüştür:

38a/8 *yumurtġanıŋ* 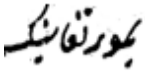 **108a/11** *uvasıġa* 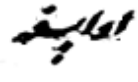

8a/1 *ḳoyuḳ* 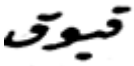 **120a/15** *köfük*

İç Seste: *o - ö - u - ü* ünlüleri, iç seste genellikle "vav" (و) ile gösterilmiştir:

14b/10 *urugı* 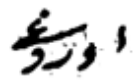 **18b/9** *temüretkü* 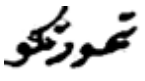

79b/3 *törtünçi* 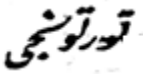 **97b/3** *üçünçi*

110b/4 *oşuḳıda* 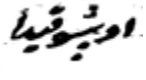 **124b/9** *örükçisini* 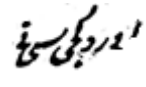

Son Seste: *o - ö - u - ü* ünlüleri, son seste her zaman "vav" (و) ile gösterilmiştir:

3a/5 *uyḳu* 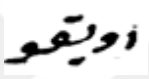 **15a/6** *taḫu*

28b/2 *toġrağu* **31a/9** *éçkü* 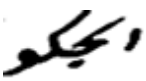

84b/4 *örük* **96a/10** *kündüz* 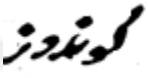

3.1.2. Ünsüzlerin İmlası

3.1.2.1. ç ünsüzünün imlası

ç ünsüzü, hem "çim" (ﭽ) hem de "cim" (ﺟ) ile gösterilmiştir:

4a/10 *aççıġ* 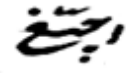 **57b/1** *açuḳ* 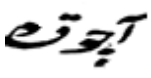

59b/8 *saçḳan* 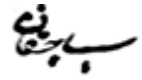 **127a/9** *çaçke*

Bu ünsüz için özel yazım şeklinin kullanıldığı örnekler de görülmüştür:

80b/3 *çigerni* **82a/4** *çalıp* 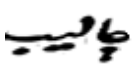

3.1.2.2. g ünsüzünün imlası

g ünsüzü, genellikle "kef" (ك/ک) ile gösterilmiştir:

35a/8 *tirig* **58b/6** *bezgek* 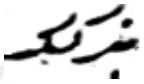

89a/7 *ilgep* 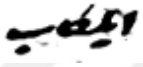 **98a/1** *yigit* 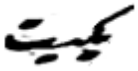

Bu ünsüz için özel yazım şeklinin kullanıldığı örnekler de görülmüştür:

50a/5 *rengi* **77a/4** *yigirme* 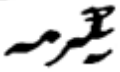

Yalnızca alıntı bir kelimede "gef" (گ)'li yazım örneğine rastlanmıştır:

82b/2 *geşm* 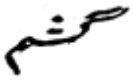

3.1.2.3. ġ ünsüzünün imlası

ġ ünsüzü, genellikle "gayın" (غ) ile gösterilmiştir:

27a/2 *andaġ* 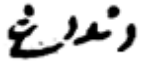 **40a/2** *ağır*

52b/8 *yılıġ* **67b/9** *sarıġ*

Bu ünsüz için özel yazım şeklinin kullanıldığı örnekler de görülmüştür:

47b/5 *ḳuruġ* 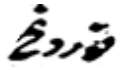

3.1.2.4. h ünsüzünün imlası

h ünsüzü, kelimenin yazımına göre üç harf "ha" (ح), "hı" (خ) ve "he" (ه) ile gösterilmiştir:

13a/5 *māʾü'l-ḥayʿāt* 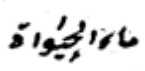 **22b/8** *aḫşam* 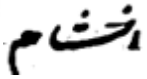

42a/11 *hari* 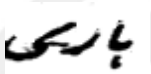 **96b/3** *maḥmūde* 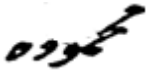

hı (خ) ünsüzü için özel yazım şeklinin kullanıldığı örnekler de görülmüştür:

86b/3 *ḫılṭdın* 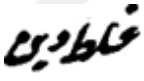 **90b/7** *surḫ*

3.1.2.5. k ünsüzünün imlası

k ünsüzü, genellikle "kef" (ك) ile gösterilmiştir:

9a/2 *yürekde* **14a/9** *kündüz* 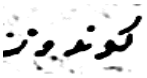

60b/9 *keyin* 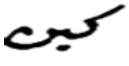 **87b/2** *bürküt*

Bu ünsüz için özel yazım şeklinin kullanıldığı örnekler de görülmüştür:

46b/5 *iki* 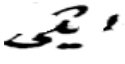 **77b/6** *kerek*

79a/7 *eçkü* **79b/8** *kimerse*

3.1.2.6. ŋ ünsüzünün imlası

ŋ ünsüzü, her zaman “nun+kef” (نک) ile gösterilmiştir:

39a/11 *miŋ* **59b/6** *siŋer* 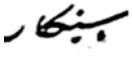

60a/10 *ḳoyaŋ* 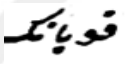 **71a/1** *yıġlaŋġu* 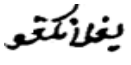

79a/10 *almanıŋ* 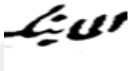 **78b/8** *çoŋ* 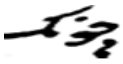

3.1.2.7. p ünsüzünün imlası

p ünsüzü, hem “be” (ب) hem de “pe” (پ) ile gösterilmiştir:

5b/6 *soḳup* 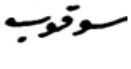 **36b/10** *köp*

51a/5 *çapıp* 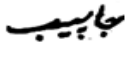 **79b/4** *peydā*

Bu ünsüz için özel yazım şeklinin kullanıldığı örnekler de görülmüştür:

95a/7 *peş* **118a/2** *putı*

3.1.2.8. s ünsüzünün imlası

s ünsüzü, kelimenin yazımına göre “sin” (س), “sad” (ص) ve “peltek se” (ث) ile gösterilmiştir. Özellikle “sin” (س) harfinin yazımında özel işaretler kullanılmıştır:

30b/2 *yasmuḳ* 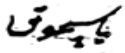 **54b/6** *basıp* 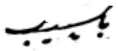

76a/1 *sirke* **83b/1** *sarmusaḳnı* 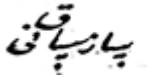

89b/13 *ṣandal* **95b/11** *ṣubḥ*

97a/4 *teṡīr* 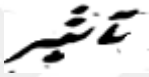 **121b/7** *miṡḳal* 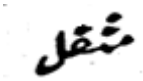

3.1.2.9. ş ünsüzünün imlası

ş ünsüzü, genellikle “şin” (ش) ile gösterilmiştir:

19a/1 *yumşaḳ* 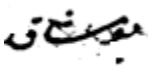 **47a/5** *ḳaşuḳ* 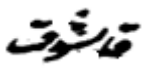

57b/1 *başnı* 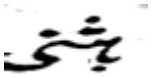 **67b/1** *şamuşa* 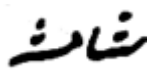

Bu ünsüz için özel yazım şeklinin kullanıldığı örnekler de görülmüştür:

9b/5 *yaḫşı* **80a/8** *ḫaşḫāşnı*

3.1.2.10. t ünsüzünün imlası

t ünsüzü, hem “te” (ت) hem de “tı” (ط) ile gösterilmiştir:

4b/1 *tarlıḳ* 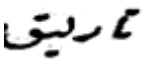 **14a/2** *tatlıġ* 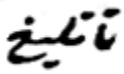

35a/6 *aṭ* 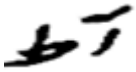 **100b/4** *ṭavuḳ*

3.1.3. Hemzenin Kullanımı

Bünyesinde "hemze" (ء) bulunduran alıntı kelimeler, metinde kimi zaman "hemze" (ء) işareti kullanılarak yazılmıştır:

13a/5 *māʾü'l-ḥayāẗ* 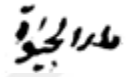 **55a/4** *māʾü'l-ʿasel* 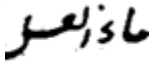

61a/9 *sināʾ-i Mekkī* 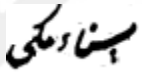 **61b/10** *teʾsir*

87b/11 *ibtidāʾ* 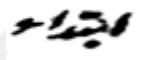 **129b/9** *ḥurfü't-tāʾ* 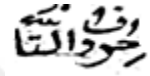

Sözü edilen kelimeler kimi zaman da "hemze" (ء) işareti kullanılmadan yazılmıştır:

97a/4 *teśīr* **76b/11** *śinā-ı Mekkī*

"Hemze" (ء) işaretinin birkaç örnekte "ye" (ى) harfine dönüştüğü tespit edilmiştir:

21a/2 *zāyil* 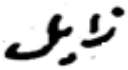 **42b/9** *fāyide* 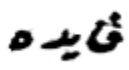

58a/1 *dāyim* 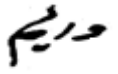 **105a/5** *ʿacāyib* 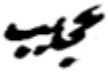

Bir kelimede ise bünyesinde "hemze" (ء) işareti bulundurmamasına rağmen bu işaretin kullanıldığı görülmüştür:

92a/2 *perdeʾ* 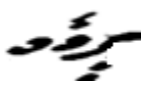

3.1.4. Hareke Kullanımı

Metinde kelimelerin yazımı çoğunlukla harekesiz gösterilmiştir. Fakat hem Türkçe hem de alıntı kelimelerde bazen yer yer bazen de tamamında hareke kullanılmıştır:

Türkçe kelimeler

4a/10 *aççıġ*	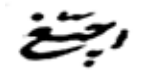	**15a/8** *ḳuçḳaç*	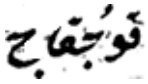
58b/3 *ıssıġdın*	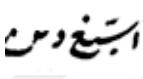	**73b/1** *sübüt*	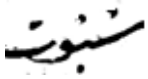
74a/10 *çıḳḳan*	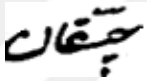	**98a/3** *urruġını*	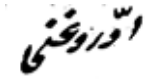

Alıntı kelimeler

3a/9 *sevdā*	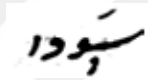	**3b/4** *delīl*	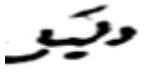
65b/10 *direm*	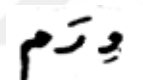	**78a/10** *māddeten*	
113a/2 *ʿalā haẕā'l-ḳıyās*	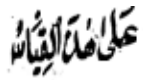	**114a/11** *ẕükām*	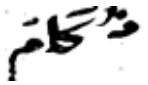

Ele alınan metinde yer alan Türkçe ve alıntı kelimeler çoğunlukla harekesiz yazılmıştır. Harekeli yazılan kelimelerin kimisi ağız özelliklerini ortaya koymak kimisi de yazımın aslına uygun şeklini göstermek içindir fakat metinde özellikle Arapça kelime yahut cümlelerin harekelenmesindeki yanlışlıklar göze çarpmaktadır:

Metindeki yazım		**Doğru yazım**
82b/8 *ekeli'l-melik*	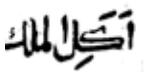	*iklīlü'l-melik*
84a/4 *maʿuvẕetīni*	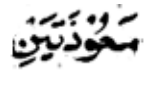	*muʿavvizeteyn*
86b/10 *nüzūlı'l-māʾ*	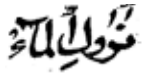	*nüzūlu'l-māʾ*

89a/2 *ṣufat-ı ḥubb-ı eyārenc-i feyḳarā*	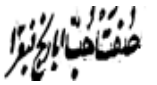	*ṣıfat-ı ḥabb-ı eyāric-i feyḳarā*
89a/7 *ibütidā*	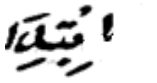	*ibtidāʾ*
125a/8 *fażıl*	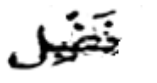	*faṣl*
129b/9 *el-bābi'ṡ-ṡāliṡ fī ḥurfü't-tāʾ*		*el-bābü'ṣ- ṡāliṡ fī ḥarfü't-tāʾ*
130a/5 *ḥarfi'l-ḥā{r}*	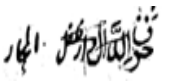	*ḥarfü'l-ḥā'*
130b/2 *ḥarfî'd-dāl*		*ḥarfü'd-dāl*
130b/3 *ḥarfi'r-rāʾ*	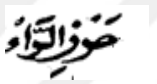	*ḥarfü'r-rāʾ*
130b/7 *ḥarüfi'z-zaʿ*	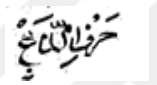	*ḥarfü'z-zā'*
131a/4 *harfe'ṣ-ṣad*	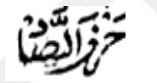	*ḥarfü'ṣ-ṣād*
131a/6 *ḥarfe'ḍ-ḍād*		*ḥarfü'ḍ-ḍād*
134a/6 *ḥubbü'l-ketān*	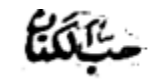	*ḥabbü'l-kettān*
135b/4 *baḳlate'l-ḥamḳā*	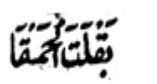	*baḳlatü'l-ḥamḳā*
136a/5 *ʿaraḳa'n-nisā*	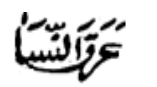	*ırḳu'n-nisā*
136a/6 *el-bābe's-sādüṡ*		*el-bābü's-sādüṡ*
136b/2 *el-bābi's-sābiʿ*	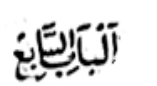	*el-bābü's-sābiʿ*
142a/4 *temmeti'l-kitāb*		*temmetü'l-kitāb*

3.1.5. Tamlamaların Yazımı

Metinde Arapça-Farsça tamlamaların yazımında birlik yoktur. Farklı kuruluş şekilleriyle oluşturulan tamlamalar şöyledir:

- Herhangi bir işaret yahut harf kullanılmadan kurulan tamlamalar:

54b/8 *zerāvend-i ṭavīl* 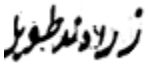 **62a/2** *nev'-i dīger* 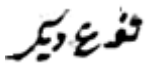

- Yâ-yı izafet ve hemze-i izafet ile kurulan tamlamalar:

11a/2 *ṣıfat-ı ṭılā-yı meẕkūr* 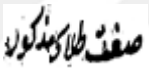 **75a/9** *ālū-yı Buḫārī* 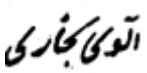

22a/9 *māye-i ḥayvānāt* 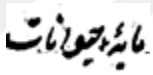 **62b/9** *ḳāḳule-i kibār* 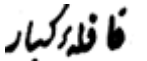

- Yâ-yı izafet'in kelimeye bitişik şekilde yazılmasıyla kurulan tamlamalar:

30b/3 *güşt-ı ṣadef* 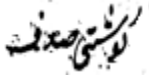 **39b/2** *ḫūn-ı fāsidni* 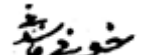

44a/3 *büzūr-ı serd* **92a/6** *gül-i nīlūfer-i deryāī* 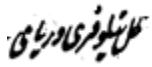

90b/7 *gül-i surḫ* **95b/6** *ḥarāret-i ten* 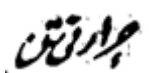

- "Vav" (و) ile kurulan tamlamalar:

22b/9-10 *ārmūrūd-u ḫuşk* 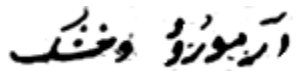

63b/3-4 *zerāvend-ü müdaḥrec*

- "-nı/-ni" ekiyle kurulan tamlamalar:

73b/7-8 *fünūs-ı ḫıyār-nı şenbez* 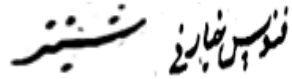

80a/8 *gül-ni surḫ* 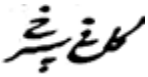

- Tenvin işaretiyle kurulan tamlamalar:

14a/7 *ʿilāc-ı ʿaṭse-i ḳūdekān* 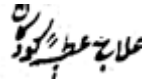 **23a/1** *fāyide-i ʿaẓm* 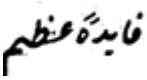

3.1.6. Diğer Yazım Özellikleri

3.1.6.1. Eklerin Yazımı

Metinde eklerin yazımında birlik yoktur. Kök/gövdeye bitişik yazılan ekler olduğu gibi kök/gövdeden ayrı yazılan ekler de mevcuttur:

Bitişik Yazılanlar

7a/5 *yoḳdur*	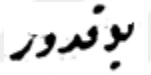	**7a/9** *yoḳtur*	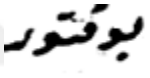
19a/6 *ağızlandurur*	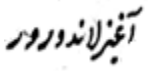	**25a/8** *arasıdaḳı*	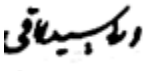
33a/10 *ḳurutnı*	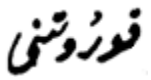	**50b/2** *yötelgende*	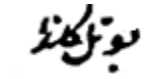

Ayrı Yazılanlar

6a/7 *ḳannı*		**6a/9** *nemerselerdin*	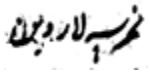
14b/4 *şoḫlasınıŋ*	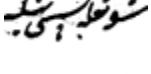	**25b/6** *sürtmek*	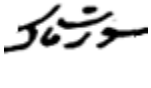
29a/8 *yafurmaḳını*	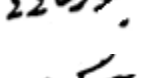	**35a/6** *simegey*	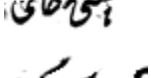
38b/3 *çiçegini*		**42b/2** *kiçikkine*	

Bitişik yazımlarda ekler dışında göze çarpan bir diğer konu açıklama edatı olarak kullanılan kim/ki'nin yazımıdır. Bu edatın kelimeye bitişik yazılan örnekleri görüldüğü gibi kelimeden ayrı yazılan örnekleri de mevcuttur:

Bitişik Yazılanlar

9a/3 *ḳaçan kim* 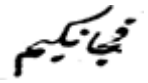 **9b/2** *neçük kim* 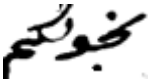

14a/11 *buyurdu kim* 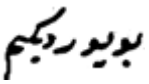 **19a/11** *kerek kim*

30a/8 *żımādī ki* 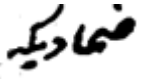 **52a/8** *yaġı ki* 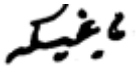

Ayrı Yazılanlar

16a/10 ağrıḳ ki 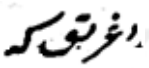 **63b/8** *müshil ki*

22b/1 *kerek kim* 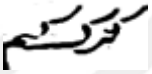 **45b/8** *bilgil kim* 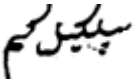

3.1.6.2. Bitişik Yazılan Kelimeler

Metinde iki kelimenin birleşiminden oluşan alıntı kelimelerin kimi zaman birleşik kimi zaman ayrı yazıldığı görülmüştür:

7b/5 *piş-āb* 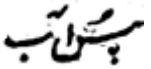 **8b/6** *pişābı* 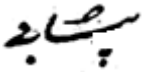

62b/4 *ḫōşbūy* 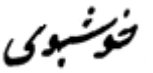 **99b/3** *ḫōş-būy* 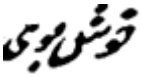

3.1.6.3. İkiz Ünsüzlerin Yazımı

Metinde ikiz ünsüz şeklinde yazılan kelimeler çoğunlukla şeddeyle gösterilmiştir:

2a/4 *neççe* **3a/11** *ıssıġ* 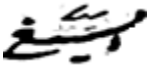

5a/6 *aççıġ* 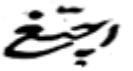 **98a/3** *urruġını* 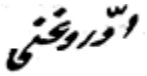

111a/9 *[i]kki* 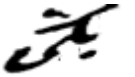 **114a/8** *on yette*

3.2. Ses Bilgisi

3.2.1. Ünlüler

Çağatay Türkçesinde dokuz ünlü bulunmaktadır: "a, e, é, ı, i, o, ö, u, ü". Arapça ve Farsçadan ödünçlenen kelimelerdeki "ā, ī, ū, ō" uzun ünlüleri de bu grup içerisinde yer alır.

Ünlüler; teşekkül noktalarına göre "kalınlık ve incelik", telaffuz esnasında dudağın aldığı şekle göre "düz ve yuvarlak", ağzın açıklık durumuna göre "geniş, dar ve yarı geniş" olarak tasnif edilirler (Argunşah, 2018: 97):

- **Teşekkül noktalarına göre:**
  Kalın ünlüler: a, ı, o, u
  İnce ünlüler: e, é, i, ö, ü
- **Dudağın aldığı şekle göre:**
  Düz ünlüler: a, e, ı, i
  Yuvarlak ünlüler: o, ö, u, ü
- **Ağzın açıklık durumuna göre:**
  Geniş ünlüler: a, e, é, o, ö
  Dar ünlüler: ı, i, u, ü
  Yarı geniş ünlü: é

é-i meselesine dair: Anadolu coğrafyasında ağızlarda yaşayan kapalı e sesi, hem yerli hem yabancı Türkologların tartışma konusu olagelmiştir. Eski Türkçeden günümüz Türk dillerine değin tanıklanmaya çalışılan bu harf, kimi araştırmacılar tarafından kabul edilirken kimileri kesin dille reddetmiştir. Konuyla ilgili yapılan çalışmalar[10] aydınlatıcı ve açıklayıcı olsa da bu

[10] Kapalı e sesi meselesi üzerine yapılan çalışmalar için bk. "Küçük Çağatay Grameri" (Eckmann, 1960: 44), "Eski Türkçedeki Oğuzca Belirtiler" (Korkmaz, 1974: 19-21), "Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü" (Yılmaz Ceylan, 1991: 151-165), "Türkçede Kapalı E" (Yavuz, 1991: 271-306), "Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler" (Tekin, 1995: 47-48), "Klasik Osmanlı Türkçesi Döneminde i/e Meselesine Dair" (Duman, 1999: 65-104), "Tarihi Türk Lehçeleri Metinlerinin Transkripsiyonlanmasında Kapalı é/i Meselesi" (Kocaoğlu, 2003: 266-281), "Kapalı e (é) Sesi Bağlamında Eski Anadolu Türkçesi-Anadolu Ağızları İlişkisi" (Erdem ve Gül, 2006: 111-148), "Türk Lehçelerindeki Bir Ses: Kapalı ė" (Semedli, 2008: 522-532), "Harezm Dönemi Metinlerinde e/i Sorunu" (Argunşah, 2010: 47-60), "Çağatay Türkçesi" (Argunşah, 2018: 97).

harfin tarihi Türk metinlerinde nasıl ele alınması gerektiği henüz kesin bir şekilde ortaya konulamamıştır.

Çağatay Türkçesi metinlerinin yazıldığı Arap alfabesinde kapalı e sesi için ayırıcı bir harf yahut gösterge bulunmadığından (Nadir de olsa bazı metinlerde esre harekesiyle harf gösterilmeye çalışılmıştır.) sesin varlığı (ى) şeklinde gösterilmiş (Eckmann, 1960: 44) ve kimi araştırmacılar tarafından "é" kimilerince de "i" şeklinde okunmuştur.

Kapalı e sesi, Latin kökenli Türk alfabesinde bulunmamakla birlikte ağızlarda -İstanbul Türkçesi telaffuzu esas alındığı için- kullanımı da işlek değildir (Argunşah, 2018: 97). Türkiye dışındaki Türk topraklarında varlığını sürdüren bu ses, Çağatay Türkçesinin mirasçıları olarak kabul edilen Özbek ve Uygur Türkçelerinde bulunmakta ve yazımı için ayrı bir harf kullanılmaktadır. (Kapalı e sesinin metindeki yazım ve kullanımıyla ilgili bk. 3.1.1.2. é ünlüsünün imlası)

3.2.1.1. Ünlü Uyumları

Kalınlık-İncelik Uyumu

Kalınlık-incelik, damak yahut büyük ünlü uyumu adı verilen hadise, Türkçenin temel kurallarından biri olup seyri Eski Türkçeden beri takip edilebilmektedir. Bu kuralda esas nokta, kalın yahut ince ünlülerin birbirini takip etmesidir. Eğer bir kelimenin ilk hecesinde kalın ünlü varsa diğer hecelerinde de kalın ünlü; ilk hecesinde ince ünlü varsa diğer hecelerinde de ince ünlünün bulunması bu uyumun temelini oluşturur.

Ünlülerin kalınlık ve inceliğinin esas alındığı bu uyum, Arap harfleriyle yazılmış tarihi metinlerde belli metotlarla izlenebilmektedir: k ve g harfinin ince sesletiminde "kef" (ك), k harfinin kalın sesletiminde (ق), g sesinin kalın sesletiminde ise "gayın" (غ) harfi kullanılmasıyla ünlülerin ince mi kalın mı olduğu anlaşılmaktadır (Argunşah, 2018: 98). Kalın yahut ince ünlüler barındıran kelimelerin ekleri de bu yapıya göre şekillenmektedir.

Çağatay Türkçesi dönemi metinlerinde Türkçe kökenli kelimeler ve bu kelimelere getirilen eklerde kalınlık-incelik uyumu çoğunlukla sağlamdır fakat alıntı kelimeler ile ekler arasında uyumun bozulduğu görülmektedir (Eraslan, 1970: 113-115; Bodrogligeti, 2001: 15; Argunşah, 2018: 99).

Ek uyumsuzluğuna dair: Konuyla ilgili Türkologlar arasında tam anlamıyla bir görüş birliğine varıldığı söylenemez. Eckmann'ın konu hakkındaki görüşü "İnce-kalın vokal uyumu Türkçe kelimelerde esas itibariyle muhafaza edilmiştir. Kalın vokalli kelimelere kalın, ince vokalli kelimelere de ince ekler eklenir. (...) Kaideye aykırı hallere (al-dük, kimse-ġa vb.) eski yazmalarda nisbeten nadiren, yeni yazmalarda daha sık rastlanır. Bu uyum bozukluklarını şehirlerde konuşulan Özbekçenin tesirini atfetmek gerekir. Arapça ve Farsça kelimelere ekseriyetle kalın vokalli ekler eklenir." (Eckmann, 2017: 113) şeklindedir. Eckmann bu konuda ayrıca Arapçada arka ve ön ünlüler için özel harfler olmadığından kriter olarak ġ/ḳ ve g/k harflerinin dikkate alındığını, klasik dönem metinlerinde bu kuralın istisnalarının karşılaşılmasının müstensih hatasının olabileceğini belirtmiş ve alıntı kelimelere kalın ünlülü eklerin getirilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Eckmann, 1966: 29-30).

Eraslan'ın sözü edilen konuyu ele aldığı çalışmasında, Arapça ve Farsçada kalın ünlülerin hakim olmasını bu uyumsuzluğunun nedenlerinden biri olarak göstermiş; metinde yer alan bir kelimeye getirilen ekin hem kalın hem ince ünlülü şeklinin getirilmesinin bir imla istikrarsızlığı olabileceğini belirtmiştir. Arap alfabesinin sisteminin ünsüzlere dayandığını ve ünlü sistemine dayanan Türkçe ile uyum gösteremediğini özellikle bu hususun büyük ölçüde Klasik Çağatay yazı dilinde göründüğünü eklemiştir. Bu uyumsuzluğun nedenlerinden bir diğeri olarak da Arapça ve Farsça kelimelerin kalın telaffuz edilişlerini fakat bir kelimeye hem kalın hem ince ünlülü ekin getirilmesinin imla istikrarsızlığının yanında tereddütlü telaffuz durumunun varlığının da olabileceğini hatta yabancı kelimelerde ortaya çıkan bu durumun müstensihler tarafından zamanla Türkçe kelimelere de yayıldığını ifade etmiştir. Ayrıca klişeleşmenin imlada önemli bir yer tuttuğunu, birden fazla şekilleri bulunan eklerin bir şekliyle imlada genelleşmesinin normal bir durum olduğunu, imlada kolaylığı sağlayan bu durumun yabancı kelimelere kalın ünlülü ek getirme eğiliminde etkili olabileceğini belirtmiştir (Eraslan, 1970: 114-115).

Şen ise, Tarihi Türk şivelerinde ödünç kelimelere çoğunlukla kalın sırada ek getirme eğiliminin Uygur Türkçesinde başladığını Hakaniye Türkçesi ile yazılmış eserlerde kalın sırada, Harezm Türkçesi eserlerinde yer alan kelimelerde hem kalın sırada hem de ince sırada eklerin getirildiğini, Oğuz ve Kıpçak Türkçelerinde ise alıntı kelimelerde çoğunlukla ince sırada eklerin geldiğini tespit etmiştir. Çağatay Türkçesi ile yazılmış eserlerde alıntı kelimelere çoğunlukla kalın sırada eklerin getirildiğini özellikle Çağatay edebi dilinin gerileme döneminden Özbek Türkçesine doğru gidildikçe bu durumun daha da arttığını ifade etmiştir. Şen, bu durumun bir uyumsuzluk olduğunu düşünmemekte ve bu durumun ödünç kelimelerin telaffuzunun Türkçe kadar sağlam olmadığını hem kalın hem ince sıradaki söylenişlerinin dilde hatta yazarın kendi dilinde baskın şekilde yaşadığını gösteren durum olarak belirtmiştir (Şen, 2007: 38-39).

Metinde yer alan Türkçe ve alıntı kelimeler ile ekler arasında kalınlık-incelik uyumu genel itibarıyla sağlamdır:

ḫaṭardur 2a/10, *sebebdür* 3a/3, *ıssıġdın* 9b/9, *yeldin* 12b/7, *aralıḳıda* 20b/8, *bözde* 21a/6, *keyinki* 24b/3, *eytken* 24b/3, *açmaġan* 31b/10, *ḳurutnı* 33a/11, *kaşnıŋ* 33b/6, *ḳazanġa* 42a/8, *hemelerni* 49b/5, *dārūlarnı* 76b/3, *noḫūdça* 78b/3, *miʿdege* 102a/5, *yılġaça* 113a/2, *müŋüzlük* 117a/9, *ferāmūşluḳnı* 113b/10, *teşnelik* 133b/10, *susalıḳnı* 135a/4, *kiyāhlar* 138a/5, *ādemīler* 140a/10

Bazı eklerin kelime tabanıyla uyuşmaması sonucu uyumun bozulduğu örnekler de hem Türkçe hem alıntı kelimelerde görülmüştür:

/+ġa, +ge, +ḳa, +ke/ Yönelme hâli eki	*ṭarafke* 9b/4, *ishālġa* 22b/2, *boġuzge* 30a/1, *ḳıvāmıge* 43b/7, *balġamge* 52b/6, *cerāḥatke* 85b/7, *işḳa* 109b/10, *dimāġḳa* 136b/10
/+ḳı, +ki/ Aitlik eki	*üstüḫʿānıdaḳı* 16b/6, *ḳursaḳıdaki* 80a/11, *evvelḳı* 83a/5, *ḳazandaki* 99b/11
/+ġaça/ Sınırlama hâli eki	*tiziġaça* 27b/6, *künġaça* 97a/3, *hefteġaça* 97b/4
/+raḳ/ Karşılaştırma hâli eki	*ḳavīraḳ* 83a/3, *bihraḳ* 122b/5, *kemraḳ* 132a/6, *ġalīẓraḳ* 132b/9

/+lıḳ, +lik, +luḳ/ İsimden isim yapma eki	*ten-dūrūstluḳ* 3a/2, *şifālıḳ* 8b/7, *rūşenālıḳ* 9b/5, *ṣıḥḥatlik* 28a/8, *teşnelıḳ* 79b/1, *süstluḳ* 112b/5
/-mAḳ/ İsim-fiil Eki	*bilmaḳ* 77b/11
/-gen/ Sıfat-fiil eki	*savugen* 32b/5, *ḳaçgen* 56b/8

Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Düzlük-yuvarlaklık, dudak yahut küçük ünlü uyumu, düz ünlülerden sonra düz ünlülerin yuvarlak ünlülerden sonra ya dar yuvarlak yahut düz-geniş ünlülerin gelmesi hadisesidir.

Tarihi Türk lehçeleri ve bu lehçelerle yazılan metinlerde düzlük-yuvarlaklık uyumuna kalınlık-incelik uyumuna nazaran daha az rastlanır. Çağatay Türkçesi metinlerinde ise uyumla ilgili bir tutarsızlık bulunmaktadır; bir kelimenin hem düz hem yuvarlak şekilli örnekleri olduğu gibi eklerin de yalnızca ya düz ünlülü yahut yuvarlak ünlülü şekilleri vardır (Bodrogligeti, 2001: 15; Argunşah, 2018: 101). Bunun da sebebi olarak Çağatay Türkçesinde düzlük-yuvarlaklık uyumunun tam olarak gelişmemiş olmaması gösterilmektedir (Eckmann, 1966: 33). Eklerin tek şekilli varlığı Yeni Uygur Türkçesi sahasında da görülmektedir ve bu durum uyumu bozan temel etkenlerdendir (Öztürk, 2010: 8). Metinde yer alan Türkçe ve alıntı kelimelerde düzlük-yuvarlaklık uyumuna giren örnekler şöyledir:
yerige 3b/6, *bolmasa* 8b/8, *aġrıḳnıŋ* 9a/10, *çıḳarmaḳnıŋ* 11a/11, *ḳurutup* 12a/5, *bularnı* 16a/4, *yılġaça* 20b/11, *astındaḳı* 50a/5, *benefşeni* 61a/10, *köydürüp* 68b/5, *aḫşamlıḳda* 74a/8, *ḳaysıdın* 81b/5, *oldurur* 122b/5

Türkçe ve alıntı kelimelerde eklerin tek şekilli olması nedeniyle kelime tabanlarıyla ekler arasında kimi uyumsuzluklar meydana geldiği örnekler de görülmüştür:

Düz Ünlülü Ekler	
/+(ü)nçi/ İsimden isim yapma eki (ikinci vokal)	*törtünçi* 2a/10, *üçünçi* 7a/6
/+sız/[11] İsimden isim yapma eki	*tuzsız* 33b/10, *uyḳusız* 80a/7
/+nI/ Yükleme hâli eki	*üçini* 5b/5, *uyḳunı* 16b/3, *māzūnı* 15a/10, *yulġunnı* 18a/6, *munı* 21a/6
/-DI/ Görülen geçmiş zaman eki[12]	*buyurdı* 80b/11, *kördiler* 98b/1, *sordılar* 98b/2, *aldurdılar* 137a/5
/+DIn/ Ayrılma hâli eki	*sudın* 45a/2, *közdin* 85b/1, *kündin* 97a/8, *savuḳdın* 97b/6, *töşükdin* 125a/2
/-GIl/ Emir kipi II. teklik şahıs eki	*turġuzġıl* 11b/9, *ḳoyġıl* 11b/10, *kömgil* 32b/3
/+(s)I/ İyelik eki	*ornı* 7b/1, *üstide* 9a/9, *közi* 9b/10, *ḳolıdın* 37b/4, *köksi* 107a/5, *dalusı* 20b/3, *dārūsı* 78b/2, *çārbūsı* 97a/1, *oşuḳıda* 110b/4, *ebrūsı* 137a/7
/+nIŋ/ İlgi eki	*ḫamuşnıŋ* 62a/11, *üzümniŋ* 63a/10, *maʿcūnnıŋ* 65b/1, *gülniŋ* 70b/4, *toḫmnıŋ* 70b/6, *közniŋ* 87a/8
/+ḳı, +ki/ Aitlik eki	*üstüḫ̆ānıdaḳı* 16b/6, *ḳursaḳdaki* 48a/3, *ṭarafıdaki* 109a/8
Yuvarlak Ünlülü Ekler	
/-DUr/ Fiilden fiil yapma eki	*aldursun* 6a/8, *deydürler* 11b/2, *yedürmek* 14a/7, *keltürür* 16b/3, *aġızlandurur* 47b/11, *yandurur* 53b/2, *aldurdılar* 137a/5
/-ġunça, -günçe/ Zarf-fiil eki	*çıḳġunça* 17b/11, *ḳalġunça* 17b/2, *ötmegünçe* 43a/3, *atġunça* 105a/5, *yetmegünçe* 108a/5
/-ġuz/ Fiilden fiil yapma eki	*yatġuzup* 108b/7

[11] Çoğunlukla düz ünlülü kullanılan bu ekin bir örnekte yuvarlak şekline rastlanmıştır: uyḳusuzluḳġa 131b/10
[12] Çoğunlukla düz ünlülü kullanılan bu ekin birkaç örnekte yuvarlak şekline rastlanmıştır: kördüm 14a/8, meşġūl boldum 79b/5, muḳayyed boldum 79b/7

/mu/ Soru edatı	*bolsa mu* 33a/1
/+dUr/, /+turur/ Ek-fiil	*yamandur* 10a/1, *mücerrebdür* 12a/9, *bardur* 25a/8, *ḳısmdur* 45b/9, *çigde turur* 22b/11, *mücerreb turur* 29b/1, *ṣafrā turur* 39b/1
/-Ur/ Geniş zaman eki	*kelür* 4b/5, *ziyāde ḳılur* 69a/8
/-ür-/ Fiilden fiil yapma eki	*içürse* 68a/9
/-Ur/ Sıfat-fiil eki	*yürek salurını* 68a/10, *kelür maḥalde* 77b/1
/-sUn/ Emir kipi III. teklik şahıs eki	*yesün* 6a/5, *aldursun* 6a/8, *ḳılsun* 6a/9, *silatsun* 24b/5, *bolmasun* 78b/7, *taşlasun* 103a/6, *çafsun* 103b/4

3.2.1.2. Ünlü Değişmeleri

Düzleşme

Düzleşme, yuvarlak ünlülerin çeşitli sebeplerle düz ünlülere dönmesi hadisesidir. Çağatay Türkçesi metinlerinde sıklıkla karşılan bu hadisenin (Argunşah, 2018: 104) metinde görülen örnekleri şöyledir:

/o-/>/a-/ değişmesi	*s**o**ġıḳ>s**a**vuḳ* 2a/7
/u-, -u/>/ı-, -ı/ değişmesi	*y**u**ltu**z**>y**ı**ldı**z*** 17a/1, *y**u**ltuz>y**ı**lduz* 48b/9, *buġ**u**>buġ**ı*** 49b/3, *taşġar**u**>taşḳar**ı*** 123a/2
/-ü/>/-e/ değişmesi	*böl**ü**k>böl**e**k* 20b/6, *sid**ü**k>süd**e**k* 34a/8, *töp**ü**>töp**e**>töf**e*** 110a/9, *köt**ü**r->köt**e**r-* 137b/10
/-ü/>/-i/ değişmesi	*ilger**ü**>ilger**i*** 26a/7

Yuvarlaklaşma

Yuvarlaklaşma, düz ünlülerin çeşitli sebeplerle yuvarlak ünlülere dönüşmesi hadisesidir. Çağatay Türkçesi metinlerinde sıklıkla karşılaşılan bu hadise, üç şekilde meydana gelir:

Gerileyici ünlü benzeşmesi, İlerleyici ünlü benzeşmesi ve Dudak ünsüzlerinin etkisi (Argunşah, 2018: 103).

Metinde bu hadisenin görüldüğü örnekler şöyledir:

Gerileyici Ünlü Benzeşmesi: İkinci hecesinde yuvarlak ünlü barındıran kelimelerin ilk hecesindeki düz ünlüyü yuvarlaklaştırması hadisesidir.	
/a-/>/o-/ değişmesi[13] Bu hadiseye metinde iki şekilli kullanımıyla bir örnekte rastlanmıştır.	***a**şuḳ* 110a/3>***o**şuḳ* 110b/4
/e-/>/ö-/ değişmesi[14]	*t**e**şük*>*t**ö**şük* 125a/2 ***e**rük*>***ö**rük* 128a/7
Dudak Ünsüzlerinin Etkisiyle: Kelimenin içerisinde yer alan dudak ünsüzlerinin "b, m, p, v" düz ünlüleri yuvarlaklaştırması hadisesidir.	
/a-/>/o-/ değişmesi[15]	***ā**bādān*>***o**bdan* 135a/7
/ı-, -ı-, -ı/>/u-, -u-, -u/ değişmesi[16]	*soġ**ı**ḳ*>*sav**u**ḳ* 3b/8 *tab**ı**şġan*>*tav**u**şḳan* 25b/9 Bu kuralın dışında söz konusu hadiseyi gösteren örnekler nadirdir: ***ı**lġ**ı**n*>*y**u**lġ**u**n* 18a/6
/i-/>/ü-/ değişmesi	*b**i**t->b**ü**t->p**ü**t-* pütken bolsa 56b/10

Metinde ilerleyici ünlü benzeşmesini gösteren örnek bulunmamaktadır.

[13] "*Bugün Uygur lehçesi ve ağızlarında ilk hece a ünlüsünde görülen ikinci önemli ayırıcı değişme Ortak Türkçenin a-u dizilişindeki kelimelerinde yine benzeşmeyle ilk hecedeki /a/ ünlüsünün yuvarlaklaşarak /o/ ünlüsüne gelişmesi hadisesidir. Bu olay, Orta Türkçe dönemi Doğu Türk çevresine ait eserlerde seyrek de olsa tespit edilebilen erken bir ses değişmesi olarak karşımıza çıkar. Bu gelişmeyi bugün Lopnor ağzı dışında, Uygur lehçesinin standart türü de dahil bütün ağızlarında düzenli olarak görmek mümkündür*" (Emet, 2000: 66). Bu hadiseye Yeni Uygur Türkçesinde de rastlanır (Öztürk, 2010:11).

[14] Yeni Uygur Türkçesi ve Uygur ağızlarında karşılaşılan bir hadisedir (Emet, 2000: 84-85; Öztürk, 2010: 13)

[15] Yeni Uygur Türkçesi ve Uygur ağızlarında karşılaşılan bir hadisedir (Emet, 2000: 61; Öztürk, 2010: 11)

[16] * Uygur ağızlarında karşılaşılan bir hadisedir (Emet, 2000: 66)
**Kaşgar, Lopnor ve Hoten ağızlarında geçen "puşur-(>bışır-)" fiili (Emet, 2000: 70) metinde "fuşur-" şeklindedir ve /b-/>/p-/>/f-/ hadisesi dolayısıyla bu kapsam içinde örnek olarak gösterilememiştir.

Genişleme

Genişleme, bir kelimede yer alan dar ünlülerin çeşitli sebeplerle genişlemesi hadisesidir.

Metinde "altı ve yedi" sayısının hem dar ünlülü "altı, yeti" hem de geniş ünlülü "alta, yete, yette" şekilleri kullanılmıştır. Çağatay Türkçesi metinlerinde sözü edilen sayıların genellikle düz (Argunşah, 2018: 157); Yeni Uygur Türkçesinde de geniş ünlülü şekillerinin (Öztürk, 2010: 14) kullanılması metnin hem Çağatay Türkçesi hem de Yeni Uygur Türkçesi fonetik özelliklerini barındırdığını göstermesi bakımından önemlidir:

/-ı/>/-a/ değişmesi	*alt**ı**>alt**a*** 54b/10
/-i/>/-e/ değişmesi	*yet**i**>yet**e*** 1b/8 *ter**i**>tér**e*** téresi 83a/2 *on yett**i**>on yett**e*** 114a/8

Bu değişimin belirgin örneklerinden biri de metinde sıklıkla geçen "tola(<tolu)" (2b/4) kelimesidir.

"*Kök hecesinde geniş-yuvarlak /o/ ünlüsü olan OTü. pek çok tek veya çok heceli kelimede o ünlüsü, Uygur ağızlarında çok heceli kelimelerde veya tek ve çok heceli kelimelerin çekimli biçimlerinde bu ünlüyü takip eden hecelerdeki /ı, u, a/ ünlülerini etkilemiş; bu ünlüler ya genişleyip /a/ olarak kök hecedeki /o/'ya daha yaklaşmış ya da tam veya yarım benzeşmeyle /o/ veya /u/ olmuştur. o-ı/u>o-a yönündeki gelişme daha çok edebi dil, merkez ağızları ve Hoten ağzında tespit edilirken o-ı/u/a>o-o (seyrek olarak da o-a/u da) yönündeki tam benzeşme Lopnor ağzı için ayrıdır*" (Emet, 2000: 74).

Daralma

Daralma, bir kelimede yer alan geniş ünlülerin çeşitli sebeplerle daralması hadisesidir. Metinde bu hadisenin görüldüğü örnekler şöyledir:

/a-/>/ı-/ değişmesi[17]	*ç**a**dan>ç**ı**yan* 83b/5
/-e/>/-i/ değişmesi[18]	*örükç**e**>örükç**i*** 124b/9

Kalınlaşma

Uygur ağızlarında da görülen bu hadiseye (Emet, 2000: 68-69) metinde iki şekilli kullanımıyla bir örnekte rastlanmıştır. Bu hadisenin gerçekleşmesindeki sebep "tı" (ط) harfinin kalınlaştırıcı etkisidir:

it 96a/9 ~ *ıṭ* 107a/7

İncelme

İncelme, bir kelimedeki kalın ünlülerin çeşitli sebeplerle incelmesi hadisesidir. Metinde bu hadiseye yalnızca bir örnekte rastlanmıştır: *yorı->yür-* 9a/6. Bu örnekte incelme hadisesi /y-/ ünsüzünün daraltıcı etkisiyle ilgilidir; /-o-/ ünlüsü önce daralmış, ardından ince sıraya geçmiştir. Uygur ağızlarında da fiilin bu şekilde kullanımı mevcuttur (Emet, 2000: 73).

3.2.1.3. Ünlü Düşmesi

Metinde ön ve son seste ünlü düşmesi hadiselerini gösteren örnekler bulunmamaktadır; bu hadiseyle daha çok iç seste karşılaşılmıştır. Orta hece düşmesi olarak da bilinen bu hadise "*son hecelerinde dar ünlü bulunan Türkçe kelimelerin bir grubu isim çekimi ve iyelik ekleri aldıklarında, iç heceye geçen son hecedeki dar ünlülerin, eklerle genişletilmiş bazı kelimelerde de Türkçenin ses tarihi içinde geçirdiği çeşitli gelişmeler sonunda vurgunun kendinden sonraki heceye kayması yüzünden, iç seste kalan veya bağlantı görevi yapan ünlülerin düşmesi*" olarak tanımlanır (Korkmaz, 1995: 115). Bu hadiseye Çağatay Türkçesi, Yeni Uygur Türkçesi ve Uygur ağızlarında da rastlanır (Emet, 2000: 230; Öztürk, 2010: 14; Argunşah, 2018: 105).

[17] Uygur ağızlarında karşılaşılan bir hadisedir (Emet, 2000: 65).
[18] Yeni Uygur Türkçesinde karşılaşılan bir hadisedir (Öztürk, 2010: 13).

Metinde bu hadisenin görüldüğü örnekler şöyledir:
orun+ı>ornı 7a/7, *yumuşaḳ>yumşaḳ* 11b/2, *burun+ıdın>burnıdın* 12b/11, *yumuşat->yumşatıp* 15b/1, *boyun+ı>boynı* 46a/1, *ayıtıpdurlar>aytıpdurlar* 89a/9, *ayıtay>aytay* 98b/4, *köŋül+ide>köŋlide* 110b/8, *köküside>kökside* 107a/5, *ḳarınını>ḳarnını* 117b/8, *oġulı>oġlı* 137a/4

Bu kuralın dışında iç seste ünlü düşmesini gösteren bir örnek bulunmaktadır:
ābādān>abdan>obdan 135a/7

3.2.1.4. Ünlü Türemesi

Ünlü türemesi "*ses özelliklerine veya birbirleri ile birleşme şartlarına bağlı bazı sebeplerle kelimenin ön, iç ve sonuna ünlü getirilmesi*" (Korkmaz, 1992: 161) hadisesidir. Bu hadiseye Çağatay Türkçesi, Yeni Uygur Türkçesi ve Uygur ağızlarında da rastlanır (Emet, 2000: 223-225; Öztürk, 2010: 14-15; Argunşah, 2018: 105).

Metinde ön ve son seste ünlü türemesi hadisesine dair örnekler mevcut değildir, bu hadiseye iç seste -Türkçe ve alıntı kelimelerin iki şekilli kullanılan örneklerinde- rastlanmıştır:
turş 7b/4>*tūrūş* 2b/2
yasmuḳ 26a/8>*yasımuḳnı* 37a/8
kāsīnī 67a/6>*kāsnī* 121b/1

3.2.1.5. Birleşme

Ünlüyle biten bir kelime ünlüyle başlayan bir ek ya da kelime ile karşılaştığında ünlülerden biri düşer ve ünlü çatışması giderilerek tek kelime formuna dönüşür, bu hadiseye "birleşme" adı verilir. Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde bu hadiseye rastlanır (Öztürk, 2010: 15; Argunşah, 2018: 104). Metinde bu hadisenin görüldüğü örnekler şöyledir:
neme erse>nemerse nemersege 2a/1
ne+çe ök>neçük 83b/1

3.2.2. Ünsüzler

Çağatay Türkçesinde ünsüzler, telaffuz yerlerine "dudak, diş, diş-damak ve gırtlak" ve telaffuz şekillerine göre "kapalı, açık, yarı açık, akıcı, nazal ve yarı ünlü" tasnif edilirler (Eckmann, 2013: 36):

	Kapalı		**Açık**		**Yarı Açık**		**Akıcı**		**Nazal**		**Yarı Ünlü**
	s.lı	**s.sız**	**s.lı**	**s.sız**	**s.lı**	**s.sız**	**s.lı**	**s.sız**			
Dudak	b	n							m		w
Diş-Dudak			v	f							
Diş	d	t	z	s			r	l	n		
Diş-Damak			j	ş	c	ç					y
Damak	g	k									
Art Damak		ķ	ġ	ḫ				ŋ			
Gırtlak		ʿ		ḥ							

3.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri

Akıcılaşma

Akıcılaşma, "*b, d, g, ġ gibi ötümlü patlamalı ünsüzlerin r, l, m, n, y, v, ğ, ğ gibi sürtünücü olmayan, bol sesli akıcı ünsüzlerden birine veya yarı ünlüye değişmesi olayı*" şeklinde tanımlanır (Karaağaç, 2010: 62).

/b-/>/m-/ değişmesi: Kelime başında bulunan /b-/ ünsüzünün gerileyici benzeşmeyle /m-/ sesine değişmesindeki esas neden, kelime ortasında yahut sonundaki /-n-, -n, -ŋ-, -ŋ/'nin etkisidir. Bu değişmeye Çağatay Türkçesi, Yeni Uygur Türkçesi ve Uygur ağızlarında da rastlanır (Emet, 2000: 220; Öztürk, 2010: 17; Argunşah, 2018: 108). Metinde bu durumu gösteren örnekler şöyledir:

munça "bu kadar" 5a/7, *mende* "bende" 20b/11, *munı* 21a/6 "bunu" , *mundaķ* "böyle" 29a/11, *munıŋ* "bunun" 37b/3, *mundaġ* "böyle" 66b/8, *miŋ bir* "bin bir" 39a/11, *müŋüz* "boynuz" 49b/4, *munıda* "bunda" 116b/6

“Bu” işaret zamiri yalın hâlde iken /b-/ sesini korumuş fakat hâl eki aldığında /m-/ sesine dönüşmüştür. Oğuz Türkçesinin etkisiyle bazı örneklerde söz başı /b-/ sesinin korunduğu örnekler de vardır (Argunşah, 2018: 108). Metinde bu durumu gösteren örnekler şöyledir:
bularnı 5b/9, *bularnıŋ* 10b/2, *bular* 36b/8, *buŋa* 56b/2, *bulardın* 65b/7

Metinde bu kuralın dışında da /b-/>/m-/ değişmesini gösteren örnekler bulunmaktadır:
mozay “buzağı” 132a/7

/-d-, -d/>/-ḏ-, -ḏ />/-y-, -y/ değişmesi: Eski Türkçedeki kelimelerde iç ve son ses olarak kullanılan /-d-, -d/ sesi, Harezm ve Karahanlı Türkçesinde /-ḏ-, -ḏ /’ye Çağatay Türkçesinde ise /-y-, -y/’ye dönüşür (Eckmann, 2013: 39). Bu hadise Çağatay Türkçesini Harezm Türkçesinden ayıran önemli ses özelliklerinden biridir (Argunşah, 2018: 110).

Metinde bu hadiseye hem ilk hem son seste rastlanmıştır:
kedin>keḏin>keyin 11b/11
uḏı->uyu- uyḳuçı 13a/1
adaḳ>aḏaḳ>ayaḳ 18a/11
boḏ>boy boyı 50a/5
uḏ>uy 97b/6
ḳudruġ>ḳuḏruġ>ḳuyruġ ḳuyruğını 107a/8
ḳod->ḳoḏ>ḳoy- ḳoyar 83b/10
adır->aḏır->ayır- ayırmaḳnı 139a/9

/-b/>/-w/>/-y/ değişmesi: Metinde bu hadiseye yalnızca bir kelimede rastlanmıştır:
sub>suw>suy suyda 42b/8, suydın 109a/3, aġız suyı 15a/11 vb.

Süreksizleşme

Süreksizleşme, sürekli ünsüzlerin süreksiz ünsüzlere dönüşmeleri hadisedir.

/f-, -f-/>/p-, -p-/ değişmesi: Yeni Uygur Türkçesi ve Uygur ağızlarında alıntı kelimelerde görülen bu hadiseye (Emet, 2000: 222; Öztürk, 2010: 18) metinde de alıntı kelimelerde rastlanmıştır:
fāẖtek>pāẖtek 132b/4
ferbih>perbih 70a/11

Bu hadisenin görüldüğü alıntı kelimelerin iki şekilli kullanımları da metinde mevcuttur:
fāyide 42b/9>*pāyide* 133b/11
fetīle>filte 58a/2>*pilte* 126b/5
be-Fārsī 128b/5>*be-Pārsī* 129a/3

Tonlulaşma

Tonlulaşma, ötümsüz ünsüzlerin ses yolunu genişleterek çıkarılan ötümlü ünsüzlere dönüşmesi hadisesidir (Karaağaç, 2010: 91).

/p-/>/b-/ değişmesi: Metinde bu hadiseye alıntı bir kelimede rastlanmıştır:
pād-zehr>bād-zehr 74a/9

/t-, -t-, -t/>/d-, -d-, -d/ değişmesi: Çağatay Türkçesinde söz başı /t-/ sesi genellikle korunmuştur (Argunşah, 2018: 114). Metinde bu durumu gösteren örnekler şöyledir:
tarlıḳ "darlık" 4b/1, *til* "dil" 4b/8, *tal* "dalak" 7b/3, *tiş* "diş" 31a/1, *taz* "dazlak" 35a/4, *tirig* "diri" 35a/8, *tiken* "diken" 69a/10, *téresi* "derisi" 83a/2 , *tamur* "damar" 87a/9, *üzüm talı* "üzüm asması, üzüm dalı" 91a/10, *téŋ* "denk, eşit" 107a/4, *tegürüp* "değdirip" 109b/8, *tar* "dar" 111b/3, *tegip* "değip" 119a/2, *taşḳarı* "dışarı" 123a/2, *taġ zebūdesi* "yabani pırasa, dağ pırasası" 127b/6

Çağatay Türkçesinde söz başı korunan /t-/ sesinin tonlulaşarak /d-/ sesine değiştiği örnekler sıklıkla yer alır (Argunşah, 2018: 114); buna karşın bu hadiseye Yeni Uygur Türkçesi ve Uygur ağızlarında çok daha az rastlanır (Emet, 2000: 217; Öztürk, 2010: 20).

Metinde bu hadiseye, Eski Türkçeden beri ek-fiil olarak kullanılan /+turur/ bildirme ekinin ekleşerek /+dur/ hâline geldiği örneklerde rastlanmıştır:
yoḳ turur>yoḳdur 7a/5
ḳılıpturlar>ḳılıpdurlar 27a/1
ḳurut turur>ḳurutdur 50a/4
aytıpturlar>aytıpdurlar 101a/7

Metinde bu hadisenin ön seste görüldüğü örnekler şöyledir:
ti- ~ té->de- 99a/11 ~ *dé-* derler 16b/9
tek ~ teg ~ tég>dek 47b/11 ~ *dék* 3a/6

Metinde alıntı bir kelimenin son sesinde de bu hadiseye rastlanmıştır:
armūd>armut 70a/2

Metinde yer alan "yıldız~yılduz" kelimesinin arkaik şekli "yıltız~yultuz" şeklindedir. Birden çok heceli kelimelerdeki "t" ünsüzünün ötümlüleşmesi, Hoten ağzında karşılaşılan bir durumdur (Tanrıdağlı, 2001: 14 akt.: Çakmak, 2016: 415).
yıldızını 17a/1, *yılduzını* 48b/9

/-k-, -ḳ/>/-g-, -ġ/ değişmesi: Çağatay Türkçesinde söz başı /k-/ sesi her zaman korunmuştur (Eckmann, 2017: 89). Metinde bu durumu gösteren örnekler şöyledir:
kün "gün" 5a/10, *kirip* "girip" 31a/9, *keçe* "gece" 46b/11, *keltürmek* "getirmek" 56a/1, *kerek* "gerek" 58a/3, *keldiler* "geldiler" 84a/1, *künde* "gündüz" 87b/4, *kiter* "gider"104a/5, *keç* "geç" 132b/6

Çağatay Türkçesi ve Uygur ağızlarında (Emet, 2000: 218; Argunşah, 2018: 112) son seste görülen /-ḳ/>/-ġ/ değişmesine metinde de iki şekilli -hem tonsuz hem de tonlulaşmaya uğramış- örnekleriyle rastlanmıştır:
balıḳ 17b/8>*balıġ* 26b/8
ḳatıḳ 119a/9>*ḳatıġ* "yoğurt" 121a/10

İki ünlü arasındaki tonsuz ünsüzün tonlulaşması konusu karışıktır. Metinde /+lik/ ekinin kef harfiyle yazılması, gef harfine dair herhangi bir belirleyici göstergenin olmaması nedeniyle bu ekten sonra ünlü harfin gelmesi durumunda "lik-i" yahut "lig-i" mi şeklinde okunması gerektiği açık değildir. Çağatay Türkçesinde örneği az olmakla birlikte, Yeni Uygur Türkçesi ve Uygur ağızlarında /-k/ sesinin tonlulaşarak /-g/ ünsüzüne dönüştüğü örnekler mevcuttur fakat bu hadise 1988 yılından önceki imlada yansıtılırken yeni imlada yansıtılmamıştır (Emet, 2000: 218; Eckmann, 2017: 89).

Metnin yazıldığı yüzyıl göz önüne alındığında tonlulaşma olması gerektiği kanaatine varılmış ve okuyuş şekli buna göre belirlenmiştir:
ziyādeligidin 8a/5, *kindigige* 62a/5, *emçegi* 69b/1, *tīreligi* 71b/3, *érenligi* 103a/1

Tonlulaşmış örneklerin yanında tonlulaşma hadisesine uğramamış sözcükler de bulunmaktadır; burada belirleyici noktayı harflerin yazımı oluşturmuştur. Metinde bu durumu gösteren örnekler şöyledir:
ġāliblıḳıdın 5a/1, *şışmaġlıḳı* 5a/3, *ḳanatını* 15a/6, *aralıḳıda* 21a/8, *ḳaḳını* 23b/4, *ḳursaḳıda* 23b/7, *taşlıḳını* 27a/3, *ıssıġlıḳıdın* 43a/6, *toḳluḳıda* 53a/5, *ḳulaḳıġa* 58a/11, *sasıḳı* 60b/4, *oşuḳıda* 110b/4

Tonsuzlaşma

Tonsuzlaşma, "*ses tellerinin ciğerlerden gelen havayı titreştirmemesi ve ton vermemesi; ünsüzlerin boğumlanma sırasında titreşimlerini kaybederek tonsuzluk niteliği kazanması*" (Korkmaz, 1992: 151) hadisesidir.

/-g-, -ġ-/>/-k-, -ḳ-/ değişmesi: İç ve son seste görülen /-ġ-, -ġ, -g-, -g/>/-ḳ-, -ḳ, -k-, -k/ değişmesine Çağatay Türkçesi, Yeni Uygur Türkçesi ve Uygur ağızlarında sıkça rastlanır (Emet, 2000: 222; Öztürk, 2010: 16; Argunşah, 2018: 112).

Metinde bu hadisenin görüldüğü örnekler şöyledir:
aġrıġ>aġrıḳ 3a/2
ḳuruġsaḳ>ḳuruḳsa 19a/9

süçig>çüçük 48b/8
sasıġ>sasıḳ sasıḳı 60b/4
sancıġ>sancıḳ 75a/4
ayıġ>ayıḳ 87b/3

Son seste korunan /-ġ/ sesinin hem asli hem de tonsuz şekilli örneklerine Çağatay Türkçesi metinlerinde rastlanır (Eckmann, 2017: 89). Metinde bu durumu gösteren örnekler şöyledir:
munı teg>mundaġ 66b/8>*mundaḳ* 29a/11
fişıġ 119b/4>*fişıḳ* 84b/6
ḳatıġ 92b/9>*ḳatıḳ* 122a/2
sarıġ 74b/2>*sarıḳ* sarıḳġa 123a/3
ḳuruġ 96a/1>*ḳuruḳ* 134a/5

Çağatay Türkçesinde çokça örneği bulunan (Argunşah, 2018: 112) /+luġ/ sıfat yapma ekinin tonsuz şekilli örneklerine de metinde rastlanmıştır:
ḳurutluġ>ḳurutluḳ 37a/6
boġumluġ>boġumluḳ 50a/6

/b-, -b-/>/p-, -p-/ değişmesi: Yeni Uygur Türkçesi ve Uygur ağızlarında sıklıkla rastlanan bu hadisenin (Emet, 2000: 221; Öztürk, 2010: 17) metindeki örnekleri nadirdir:
bit->büt->püt- pütken 56b/10
keber>keper 136a/4

Metinde bu hadiseye Türkçe ve alıntı bir kelimenin iki şekilli kullanımıyla rastlanmıştır:
bitürde 107b/4>*pitse* 65b/2
ṣābūn 33a/5>*ṣāpūn* 117b/5

/-z/>/-s/ değişmesi: Çağatay Türkçesinde geniş zamanın olumsuzu ekinde yer alan tonlu ünsüz /-z/, tonsuzlaşarak /-s/'ye dönüşür (Argunşah, 2018:115). Bu hadiseye Yeni Uygur Türkçesinde de rastlanır (Öztürk, 2010: 20).

Metinde bu hadisenin görüldüğü örnekler şöyledir:
ermez>ermes yaḫşı érmes 9b/5
kelmez>kelmes 67b/9
körünmez>körünmes 141a/1

Metinde bu kuralın dışında /-z/>/-s/ değişmesini gösteren bir örneğe rastlanmıştır:
köküz>köküs kökside 110b/1

Sızıcılaşma

Sızıcılaşma, patlayıcı ünsüzlerin çeşitli sebeplerle sızıcı ünsüzleri dönüşmesi hadisesidir (Korkmaz, 1992: 135).

/-b-/>/-w-/>/-v-/ değişmesi: Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde söz başı /b-/ sesi genellikle korunmuştur (Öztürk, 2010: 18; Argunşah, 2018: 109). Metinde bu durumu gösteren örnekler şöyledir:
bardur 25a/8, *bar édi* 39a/6, *barça* 39b/3, *bérür* 69a/8, *berdi* 79b/6, *barını* 108a/11, *bar érdi* 125b/3

Metinde /b-/ sesinin iç seste korunduğunu gösteren örnekler nadirdir:
télbe>tilbe 97a/1

İç ve son seste Harezm ve Karahanlı Türkçesinde /-w-, -w/ sesine dönüşen Eski Türkçedeki /-b-, -b/ sesi, Çağatay Türkçesinde /-v-, -v/'ye dönüşmüştür (Eckmann, 2013: 37). Çağatay Türkçesinde sıkça rastlanan bu hadiseye (Argunşah, 2018: 109) Yeni Uygur Türkçesinde de rastlanır (Öztürk, 2010: 18). Metinde bu hadisenin görüldüğü örnekler şöyledir:
tabışḳan>tawışḳan>tavuşḳan 106a/11
tebe>téwe>téve 132a/9

Metinde bu hadiseye alıntı bir kelimede de rastlanmıştır:
keber>kevre 30a/2

/-ġ-/>/-w-/>/-v-/ değişmesi: İki ünlü arasında kalan Eski Türkçenin /-ġ-/ sesi, Karahanlı ve Harezm Türkçesinde /-w-/, Çağatay Türkçesinde de /-v-/'ye dönüşmüştür. İç seste gerçekleşen bu hadise, Çağatay Türkçesini Karahanlı ve Harezm Türkçesinden ayıran önemli ses özelliklerinden biridir (Argunşah, 2018: 109).

Metinde bu hadisenin görüldüğü örnekler şöyledir:
soġık>savuḳ 57a/5
yaġuk>yavuḳ 93a/9

Bu hadisenin görüldüğü kelimelerin iki şekilli kullanımları da metinde mevcuttur:
ḳaġun 23a/2>*ḳavun* 36a/4

/ḳ-, -ḳ-/>/ḫ-, -ḫ-/ değişmesi: Çağatay Türkçesi, Yeni Uygur Türkçesi ve Uygur ağızlarında da görülen bu ses hadisesinin (Emet, 2000: 218-219; Öztürk, 2010: 19; Argunşah, 2018: 113) metinde görülen örnekleri şöyledir:
yaḳşı>yaḫşı 2b/1
toḳta->toḫta- toḫtamay 7a/1
taḳıġu>taḫu 15a/6
aḳşam>aḫşam 30a/9

Bu hadisenin görüldüğü kelimelerin iki şekilli kullanımları da metinde mevcuttur:
ḳamuş 49b/5>*ḫamuş* ḫamuşnıŋ 62a/11

/p-, -p-, -p/>/f-, -f-, -f/ değişmesi: Dudak ünsüzü /p-, -p-/'nin diş-dudak ünsüzü /f-, -f-/'ye dönüşmesi, Çağatay Türkçesinin karakteristik ses özelliklerinden biridir (Argunşah, 2018: 113).

Metinde bu hadisenin görüldüğü Türkçe ve alıntı kelimelere sıkça rastlanmıştır:
pat>fat 11a/11
yapurmaḳ>yafurmaḳ yafurmaḳını 29a/7
yapırġaḳ>yapraḳ>yafraġ yafraġı 37a/10

paḳlan>faḳlan 45a/1
perpīn>ferfīn ferfīni 71a/2
yip>yif yifni 83a/8
kirpik>kirfik 88a/3
paḫte>fāḫte 106b/5
töpü>töpe>töfe 110a/9
arpa>arfa 119b/9
köpük>köfük 120a/15
pānīd>fānīd 127a/4
yapçan>yafçan 127a/7
pūlād>fūlād 140b/9

Bu hadisenin görüldüğü Türkçe ve alıntı kelimelerin iki şekilli örnekleri de metinde mevcuttur:
pīş-āb 7b/5>*fīşāb* fīşābı 7b/11
piyāle 21a/11>*fiyāle* 21a/4
tap-ar 27b/7>*taf-ar* 56b/9
çap-ıp 51a/5>*çaf-ıp* 107a/5
piyāz 58a/10>*fiyāz* 36a/1
pāk 64b/7>*fāk* 69b/9
perhīz 79a/11>*ferhīz* 97a/6

/b-, -b-/>/f-, -f-/ değişmesi: Metinde bu hadiseye alıntı kelimelerde rastlanmıştır:
tūbāl>tūfā tūfāsını 30a/5
baṭrāsāliyūn>faṭrāsāliyūn 129b/1

/b-, -b->/p-, -p-/>/f-, -f-/ değişmesi: Metinde bu hadisenin örneklerine hem ön hem iç seste sıkça rastlanmıştır:
but>put putı 118a/2>*fut* 4b/8
bütün>pütün>fütün 12a/2
balçıḳ>palçıḳ>falçıḳ 12a/5
bişür->pişür->fuşur- fuşurup 13b/3

bıçaḳ>pıçaḳ>fiçaḳ 16a/2
baḳa yapurmaḳı>paḳa yapurmaḳı>faḳa yafurmaḳı faḳa yafurmaḳını 29a/7
burçaḳ>purçaḳ>furçaḳ 31a/4
bış->piş->fiş- fışḳay 42b/1
boḳ>poḳ>foḳ foḳı 81a/1
öbke>öpke>öfke 135a/3
bışıġ>pişik>fişiġ 119b/4 ~ *fişıḳ* 84b/6

Metinde alıntı bir kelimenin üçlü şekline rastlanmıştır:
ṣābūn 33a/5>*ṣāpūn* 117b/5>*ṣāfūn* 69b/4

Diğer Değişmeler

/s-/>/ç-/ değişmesi: Gerileyici benzeşme sonucu oluşan bu hadiseye Çağatay Türkçesi metinlerinde nadiren (Argunşah, 2018: 115) Yeni Uygur Türkçesi ve Uygur ağızlarında sıklıkla (Emet, 2000: 168-170; Öztürk, 2010: 19) rastlanır.

Metinde bu hadiseye yalnızca bir kelimede rastlanmıştır:
süçik>çüçük çüçük buya 51b/4

/-y-/>/-v-/ değişmesi: Metinde bu hadiseye yalnızca bir kelimede rastlanmıştır:
uya>uva uvasıġa 108a/11

/ç-/>/s-/ değişmesi: Metinde bu hadiseye yalnızca bir kelimede rastlanmıştır:
çeçek ~ çéçek>seçek 50a/10

Bu değişmeler dışında bir de "ağız özelliği" yahut "imla özelliği" mi olduğu bilinmeyen bazı değişmeler tespit edilmiştir:

/c-, -c-, -c/>/ç-, -ç-, -ç/ değişmesi: Metinde bu hadiseye alıntı kelimelerde rastlanmıştır:
Andicān>Andiçān 82b/7

Bu hadisenin görüldüğü alıntı kelimelerin iki şekilli örnekleri de metinde mevcuttur:

ʿilāc 14a/10>*ʿilāç* ʿilāçı 78a/5

cüdā 24b/8>*çüdā* 78a/9

cüz 103b/9>*çüz* 78b/3

cān 98b/3>*çān* 79b/4

cev 131b/6>*çev* 80a/2

cām 12b/3>*çām* 80a/5

ciger 19a/10>*çiger* çigerni 80b/3

cüvānī 102b/3>*çüvānī* 80b/5

maʿcūn 102a/3>*maʿçūn* 80b/8

/-z/>/-ş/ değişmesi: Metinde bu hadiseye yalnızca alıntı bir kelimede rastlanmıştır:

bustan-efrūz>bustān-fürūş 70b/4

/s-, -s-, -s/>/ş-, -ş-, -ş/ değişmesi: Metinde bu hadiseye alıntı kelimelerde rastlanmıştır:

kerefs>kerefş 44b/4

ḳusṭūriyūn>ḳuşṭūriyūn 130a/3

sükker>şükker 130b/9

Bu hadisenin görüldüğü Türkçe ve alıntı kelimelerin iki şekilli örnekleri de metinde mevcuttur:

soḳup 5b/6>*şoḳup*125b/4

ishāl 22a/8>*işhāl* işhālnı 134a/11

sekbinec 87b/7>*şekbinec* 103b/9

ḫasek 124b/7>*ḫaşek* 66b/2

türmüs 128b/2>*türmüş* 93a/1

/-s/>/-z/ değişmesi: Metinde bu hadiseye alıntı bir kelimenin iki şekilli kullanımıyla rastlanmıştır:

rubb-ı sūs 1b/3>*rubb-ı sūz* 41a/2

/-ş-/>/-ç-/ değişmesi: Metinde bu hadiseye alıntı bir kelimenin iki şekilli kullanımıyla rastlanmıştır:
fülūs-ı ḫıyārşenber>fülūs-ı ḫıyārçenber 96b/10

/l-/>/r-/ değişmesi: Metinde bu hadiseye yalnızca alıntı bir kelimede rastlanmıştır:
lāçī>raçī 128b/5

3.2.2.2. Ünsüz Uyumları

Ünsüz uyumu; sert ünsüzle biten kelimelerin sert, yumuşak ünsüzle biten kelimelerin yumuşak ünsüzle başlayan ek almaları hadisesidir.

Çağatay Türkçesinde olduğu gibi metinde de ünsüz uyumlarının tam anlamıyla sağlamlığından söz edilemez. Kimi kelime ve ekler uyuma girerken kimileri de uyum dışı kalmıştır. Bunun da en önemli nedeni eklerin tek şekilli olmasından kaynaklanır. Bu eklerin yine kimileri kelime ile uyumlanırken kimileri de uyum dışı kalmıştır.
Metinde hem uyuma giren hem uyum dışı kalan ekler şunlardır:

/+dIn/ Ayrılma hâli eki (Tek Şekil)	
Uyuma Giren Örnekler	*kündin* 2a/11, *közdin* 4b/9, *balġamdın* 5b/4, *ġamdın* 8a/8, *aġızdın* 80a/10
Uyum Dışı Örnekler	*savuḳdın* 2a/7, *ruṭūbetdin* 8a/6, *nebātdın* 77a/8, *sāʿatdin* 79b/5, *kündin* 81a/3
/+dA/ Bulunma hâli eki (Tek Şekil)	
Uyuma Giren Örnekler	*tende* 2a/2, *aftābda* 8a/9, *ḳazanda* 27b/5, *boġuzda* 29a/11, *yaġda* 62a/5
Uyum Dışı Örnekler	*yürekde* 9a/2, *otda* 15b/10, *ḳursaḳdaki* 48a/3, *toḳluḳda* 53a/9, *aḫşamlıḳda* 74a/8
/-ġıl, -gil/ Emir eki teklik II. şahıs (Tek Şekil)	

Uyuma Giren Örnekler	*ḳoyġıl* 6a/11, *bilgil* 7a/4, *turġuzġıl* 11b/9, *kömgil* 32b/3, *kelgil* 83b/11, *salġıl* 89a/8
Uyum Dışı Örnekler	*yafġıl* 84b/4
/+çA/ Eşitlik ve benzerlik hâli eki (Tek Şekil)	
Uyuma Giren Örnekler	*munça* 5a/7, *ança* 122b/10, *seniŋçe* 141a/1
Uyum Dışı Örnekler	*noḫūdça* 78b/3
/+ġa, +ke/ Yönelme hâli eki	
Uyuma Giren Örnekler	*maŋlayġa* 10b/7, *saḳalġa* 12a/1, *ishālġa* 23a/2, *kindikke* 28b/10, *şerbetke* 47a/4, *küfke* 63a/6
Uyum Dışı Örnekler	*otġa* 12a/6, *ḳaşuḳġa* 12b/6, *ḳulaḳġa* 38a/6, *kākūnecke* 61a/3, *şışuḳġa* 69a/1
/+DUr/, /+durur/ Bildirme eki	
Uyuma Giren Örnekler	*ḫaṭardur* 2a/10, *yoḳtur* 2b/10, *mücerrebdür* 13b/11, *bardur* 25a/8, *münāsībdür* 51b/10, *naḳldür* 120a/8, *oldurur* 122b/5
Uyum Dışı Örnekler	*yoḳdur* 7a/5, *ḳurutdur* 50a/4, *künlükdür* 76b/2, *bihraḳdur* 83a/1, *ġıẕā-yı laṭīfdür* 131b/7, *işdür* 137b/11
/-ġay, -gey, -ḳay, -key/ Gelecek zaman eki	
Uyuma Giren Örnekler	*tapḳay* 17b/7, *salġay* 20a/9, *içkey* 29b/9, *basḳay* 31a/2, *üngey* 35a/4, *tüşkey* 35a/8, *yürgey* 38a/4, *kelgey* 47b/8, *ölgey* 59b/10, *açılġay* 68b/3, *ḳalġay* 80a/4, *fişḳay* 84b/5, *yetkey* 125a/3
Uyum Dışı Örnekler	*çıḳġay* 43b/4, *ḳaynatġay* 77a/11, *fişġay* 85a/8, *tapġay* 104a/5, *yoluḳġay* 140a/3
/-ġan, -gen, -ḳan, -ken/ Sıfat-fiil eki	

Uyuma Giren Örnekler	*aḳarġan* 11a/9, *köygen* 15a/11, *tügülgen* 22b/1, *eytken* 24b/3, *fışḳan* 40b/8, *alġan* 50a/4, *çıḳḳan* 74a/10, *tutḳan* 82a/5, *ḳafarġan* 85b/3, *tüşkenni* 86b/10, *uçadurġan* 117a/9
Uyum Dışı Örnekler	*soḳġan* 50b/4
/-ġunça, -günçe/ Zarf-fiil eki	
Uyuma Giren Örnekler	*ḳalġunça* 17b/2, *ḳılġunça* 19b/4, *kélgünçe* 95a/4, *bolġunça* 97b/1
Uyum Dışı Örnekler	*çıḳġunça* 17b/1, *atġunça* 105a/5
/-ġanda, -ḳanda, -kende/ Zarf-fiil eki	
Uyuma Giren Örnekler	*ḳalġanda* 19b/4, *yötelgende* 50b/2, *ḳopḳanda* 57a/4, *arınganda* 77b/10, *öltürġanda* 84b/11, *tüşkende* 87b/11, *tutḳanda* 124b/5
Uyum Dışı Örnekler	*tapġanda* 117a/5

3.2.2.3. İkizleşme

İkizleşme, "*iç seste iki ünlü arasında bulunan bazı ünsüzlerin iki ayrı heceye ait olma kaidesiyle yinelenmeleri hadisesi*" olarak tanımlanır (Karaağaç, 2010: 80).

Çağatay Türkçesi metinlerinde çoğunlukla sayı isimlerinde rastlanan (Argunşah, 2018: 117) bu hadiseye Yeni Uygur Türkçesi ve Uygur ağızlarında da rastlanır (Emet, 2000: 227-228; Öztürk, 2010: 20-21).

Metinde bu hadisenin görüldüğü örnekler şöyledir:
ısıġ>ıssıġ 3a/11
eki>ékki 111a/9
on yeti>on yette 114a/8

Bu hadisenin görüldüğü Türkçe ve alıntı kelimelerin iki şekilli kullanımları da metinde mevcuttur[19]:

uruġ+ı 14b/10>*urruġ+ını* 98a/3

açıġ 21b/10>*aççıġ* 4a/10

neçe 34b/11>*neççe* 2a/4

kele 40a/7>*kelle* 97a/6

zengār 49a/7>*zenggār* 37b/1

sāde 114b/4>*sādde* 114a/11

tere 134b/8>*terre* 65b/7

3.2.2.4. Göçüşme (Metatez)

"*Gerçekleşme biçimine göre çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmasına rağmen türlerini henüz net olarak belirleyip adlandıramadığımız göçüşme, bir söz içindeki iki ses biriminin göçüşmesi, yer değiştirmesidir. Nöbetleşme veya ögelerin sıralanışındaki değişiklik olarak da tanımlanan göçüşme, Türkçede daha çok ç, s, d, t, z, ş, v, f, n, y gibi diş ve dudak bilhassa da r, l akıcı ünsüzleri taşıyan sözlerde görülür*" (Karaağaç, 2010: 77). Uzak ve yakın olmak üzere iki göçüşme türü vardır. Yanyana bulunan ünsüzlerin yer değiştirmesi "yakın", yan yana olmayan ünsüzlerin yer değiştirmesi "uzak göçüşme" olarak tanımlanır.

Bu hadiseye hem Çağatay Türkçesi hem de Yeni Uygur Türkçesi ve Uygur ağızlarında (Emet, 2000: 238-240; Öztürk, 2010: 22; Argunşah, 2018: 118) rastlanır.

Metinde yakın göçüşme hadisesinin görüldüğü örnekler şöyledir:

alma>amla 12a/9

yaġmur>yamġur 118b/5

ögren->örgen- örgengeli 138a/3

ḳarçıġa>ḳarġıça 87b/2

çaġmur>çamġur 98a/2

[19] İkiz ünsüzler "zenggār" (37b/1) 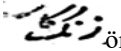 örneği dışında şedde ile gösterilmiştir (bk. İkiz Ünsüzlerin Yazımı).

tatıḳ>tatḳı 17b/1
aygır>agyır 113a/7

Bu hadisenin görüldüğü kelimelerin iki şekilli kullanımları da metinde mevcuttur:
yılıġ 52b/8>*yılġı* 24a/3
yedla- 134b/9>*yelda-* yeldasa 136b/6

Uzak göçüşme hadisesine metinde bir örnekte rastlanmıştır:
ḳuşġaç>ḳuçḳaç 102a/2

3.2.2.5. Ünsüz Türemesi

Ünsüz türemesi, kelimenin ön yahut iç sesine bir ünsüzün eklenmesi, türemesi hadisesidir. "*Ünsüz türemesi, kelimelerde akıcılığı ve kelimelerin dillerde tutunmasını sağlamak için gerçekleştirilirler*" (Coşkun, 2010: 99).

Çağatay Türkçesinde ön seste /h-/ ve /y-/ ünsüzleri, Yeni Uygur Türkçesi ve Uygur ağızlarında ön, iç ve son seste /h-/, /y-/, /-g-, -ġ-/, /-r-/, /-ş-/, /-y-, -y/ ünsüzleri türer (Emet, 2000: 225-226; Öztürk, 2010: 22; Argunşah, 2018: 117). Metinde ön ve iç türeme hadisesinin görüldüğü örnekler mevcuttur.

Ön Türeme: Ünlüyle başlayan bazı kelimelerin önlerinde bir yarım ünlü türetmeleri hadisesidir (Banguoğlu, 2000: 67). Çağatay Türkçesi, Yeni Uygur Türkçesi ve Uygur ağızlarında /y-/ ve /h-/ ön türemesine rastlanır (Emet, 2000: 225-226; Öztürk, 2010: 22; Argunşah, 2018: 117). Bu hadisenin metinde tespit edilen örneklerinde /y-/ genellikle /ı/ ve /i/ gibi düz ünlülerden önce /h-/ ise /ö/ gibi yuvarlak bir ünlüden önce türemiştir:
ıġla->yıġla- yıġlaşı 71a/1
ip>yip>yif yifni 83a/8
ıġaç>yıġaç zirik yıġacını 89a/8
ıraḳ>yıraḳ 138b/4
ılıġ>yılıġ 52b/8

ılġın>yulġun 18a/6

/h-/ ön türemesinin metinde iki şekilli kullanımıyla bir örneği mevcuttur:
öl 14b/3>*höl* 111a/11

İç Türeme: Metinde Türkçe ve alıntı kelimelerde iç seste bir ünsüzün eklenmesi, türemesine rastlanmıştır:
ahek>ahenk 30a/7
küde>kürde 127b/3

Bu hadisenin görüldüğü kelimelerin iki şekilli kullanımları da metinde mevcuttur:
tört 3b/7>*törşt* 76a/11
sona 24a/8>*sorna* 127a/11
boz boġa 49b/2>*boz borġa* 127a/10
rāziyānec 130b/4>*rāziyānenç* 82a/11
sipistān 121b/4>*sirpistān* 25b/2
ısfanāḫ 135a/11>*ıstfanāḫ* 135b/2
bādincān 111a/2>*bādrīncān* 136a/4

Arapça kelimelerde kullanılan hemzenin telaffuzundaki zorluk nedeniyle ünlülerden birinin /i/ yahut /ī/ olduğu durumlarda sözü edilen ünlüler arasında y türemesine rastlanır (Eckmann, 2013: 27). Bu hadise, ağız özelliklerini göstermesi bakımından mühimdir:
zāʾil>zāyil 21a/2
dāʾim>dāyim 58a/1
fāʾide>fāyide 61a/3
ʿacāʾib>ʿacāyib 105a/5

3.2.2.6. Ünsüz Düşmesi

Ünsüz düşmesi; ön, iç ve son seste ekte yahut kelimede yer alan ünsüzlerden birinin düşmesi hadisesidir. Çağatay Türkçesi metinlerinde ön, iç ve son seste /b-, -b/, /-g-, -g/, /-l-/, /-n-/, /-r-/,

/-v-/, /y-/ (Argunşah, 2018: 115-116); Yeni Uygur Türkçesinde iç ve son seste /-l/, /-r-/, /-t-, -t/, /-h/ (Öztürk, 2010: 21); Uygur ağızlarında ön, iç ve son seste /y-/, /h-/, /-r-/, /-l-/, /-y/, /-ġ-, -g-/, /-ķ-, -k-/, /-h-/, /-r/, /-l/, /-h/, /-n/ (Emet, 2000: 230-238) ünsüzlerinin düştüğü görülür.

Metinde iç ve son seste ünsüz türemesini gösteren örnekler bulunmaktadır:

İç Seste

/-r-/ düşmesi: Metinde bu hadiseye, kelime ve eklerin iki şekilli kullanımlarıyla rastlanmıştır:
*yahşı é**r**mes* 9b/7>*ḫūb émesdür* 36b/4
*bi**r**le* 25a/10>*bile* 3b/7
*bi**r**len* 121b/7>*bilen* 24b/5

/-ġ-, -g-, -ķ-/ düşmesi: Metinde bu hadiseye hem kelime hem eklerde rastlanmıştır:
*ķul**ķ**aķ*>*ķulaķ* 70a/8
*ker**g**ek*>*kerek* 58a/3
*eş**g**ek*>*eşek* 116a/1
*kenār+**ġ**a*>*kenār+a* 109b/6

Metinde bu örneklerin dışında /-ġ-, -ġ, -g/ ünsüzleri kelime ve eklerde genellikle korunmuştur:
ölüg 35a/8, *tirig* 35a/8, *yumurtġanıŋ* 38a/8, *élig* 45a/7, *bezgek* 58b/6
/+lıġ, +lig/ İsimden sıfat yapma eki: *yaġlıġ* 2b/5, *ķuvvetlig* 24a/11
/-ġanda/ Zarf-fiil eki: *ķalġanda* 45a/5, *öltürġanda* 84b/11
/+ġa, +ge/ Yönelme hâli eki: *yüzge* 13b/8, *maẓlūmġa* 106a/3, *otġa* 107a/9

Son Seste

/-b/ düşmesi: Metinde bu hadiseye yalnızca bir kelimede rastlanmıştır:
*su**b***>*su**w***>*su* 8a/6, suda 15a/2, sudın 29a/10 vb.

/-ķ/ düşmesi: Metinde bu hadiseye yalnızca bir kelimede rastlanmıştır:
*ķuruġsa**ķ***>*ķuruķsa* 19a/9

3.2.2.7. Hece Düşmesi

Hece düşmesi, ses bakımından birbirine benzer ya da eşit seslerden oluşan iki heceden birinin zamanla eriyip düşmesi; bir sözdeki hecelerden birinin terk edilmesi hadisesidir (Karaağaç, 2010: 74).

Çağatay Türkçesi metinlerinde görülen bu hadiseye (Eckmann, 2013: 43) Yeni Uygur Türkçesinde de rastlanır (Öztürk, 2010: 23).

Metinde bu hadise /+dUrUr, +turur/ bildirme ekinin ekleşmiş örneklerinde görülmüştür:
ḫaṭardurur>ḫaṭardur 2a/10
yoḳdurur>yoḳdur 66b/9
sebebdürür>sebebdür 3a/3
yoḳ turur>yoḳtur 7a/9

Metinde bu örneklerin dışında bildirme ekinin ekleşmemiş /+turur/ şekline dair örnekler çoğunluktadır:
ıssıġ turur 6b/9, *mücerreb turur* 10a/10, *müfīd turur* 15b/9, *çigde turur* 22b/11, *āzmūde turur* 40a/5, *bedel turur* 52a/3, *bu turur* 65b/4, *devā turur* 73b/11, *menfaʿat turur* 1118a/2

Bu ekin /+durur/ şekli de metinde görülmüştür:
oldurur 122b/5

3.3. Şekil Bilgisi

3.3.1. İsimler

3.3.1.1. İsim Çekimi

Hâl, aitlik, çokluk ve iyelik ekleri bu kapsamda değerlendirilir:

Hâl Ekleri

Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde (Öztürk, 2010: 50-53; Argunşah, 2018: 142-151) kullanılan hâl ekleri şöyledir:

	Çağatay Türkçesi	**Yeni Uygur Türkçesi**
İlgi Hâli Eki	/+Iŋ, +Uŋ/, /+nIŋ+, nUŋ/, /+nI/, /+ø/	/+niŋ/
Belirtme hâli eki	/+nI/, /+n/, /+I/	/+ni/, /+n/
Yönelme Hâli Eki	/+ġa, +ḳa, +ge, +ke/, /+ŋA/, /+a/	/+ġa, +ḳa, +ge, +ke/
Bulunma Hâli Eki	/+DA/	/+DA/
Ayrılma Hâli Eki	/+DIn/	/+din, +tin/
Vasıta Hâli Eki	/+n/, /+lA/	/bilen/
Eşitlik ve Benzerlik Hâli Eki	/+çA/	/+çe/, /+çilik/ /dek, tek/
Yön Gösterme Hâli Eki	/+ḳarı, +keri/, /+ḳaru, +kerü/, /+rA/, /+rU/, /+Ar/, /+r/	(-)
Sınırlama Hâli Eki	/+ġaça, +geçe/	/+ġiçe, +giçe, +ḳiçe, +kiçe/

Metinde kullanılan hâl ekleri ise şunlardır:

İlgi Hâli Eki[20]	**/+Iŋ/ /+nIŋ/, /+nI/, /+ø/**	*aġrıḳ**nıŋ*** 2b/10, *ṣafrā**nıŋ*** 3a/10, *kişi**niŋ*** 3b/6, *oġlan**nıŋ*** 10b/6, *köknār uruġı* 10a/11, *kāse**niŋ*** 11b/8, *süzek**niŋ*** 12b/1, *kimerse**niŋ*** 13b/6, *Ḫıṭāy şoḫlası**nıŋ** suyı* 14b/4, *tiş**niŋ*** 17b/10, *ḳuruġ üzüm uruġını* 23a/7, *beçe**ni** anası**nı** süti 25a/9, kişi**ni** zaḫmeti* 26b/8, *tavuḳ**nı** taşlıḳını* 27a/3, *til**ni** astıda* 27a/10, *tal**ıŋ*** 37b/8, *seçek uruġı* 50a/10, *at**ıŋ*** 138b/7, *men**iŋ*** 138b/9

[20] /+nIŋ/, /+nI/ ekleri metinde hem ünlü hem ünsüzle biten kelimelerden sonra gelmiştir.

Belirtme Hâli Eki[21]	**/+nI/ /+i/**	*barça**nı*** 26a/3, *kökboya**nı*** 28a/4, *merhem**ni*** 28a/11, *taḫu**nı*** 29a/4, *kebüter**ni*** 29b/10, *boz boġa**nı*** 30a/1, *encīr**ni*** 34b/2, *su**nı*** 45a/4, *men**i*** 137b/4, *sen**i*** 138b/11
Yönelme Hâli Eki	**/+ġa/, /+ḳa/, /+ge/, /+ke/, /+ŋa/ /+a/**	*başḳ**a*** 11a/7, *kindik**ke*** 28b/10, *istisḳāġ**a*** 45b/7, *muŋ**a*** 46a/9, *şerbet**ke*** 48a/7, *ṭabaḳḳ**a*** 52a/7, *buŋ**a*** 56b/2, *suġ**a*** 56b/11, *ḥamāmġ**a*** 57b/6, *ḳulaḳġ**a*** 59b/3, *tazġ**a*** 61a/2, *közg**e*** 61a/7, *lebg**e*** 62a/1, *bedeng**e*** 62b/2, *küf**ke*** 63a/6, *yötelg**e*** 70a/4, *kenār**a*** 109b/6, *şuŋ**a*** 117a/10, *ḳatıkḳ**a*** 120a/9, *maŋ**a*** 125b/3, *saŋ**a*** 137b/5
Bulunma Hâli Eki	**/+dA/**	*ten**de*** 2a/2, *yürek**de*** 9a/2, *beden**de*** 16a/10, *ot**da*** 52a/7, *toḳluḳ**da*** 53a/9, *kişi**de*** 60a/6, *yaġ**da*** 62a/5, *aḫşamlıḳ**da*** 74a/8, *ḳazan**da*** 76a/2, *maḥal**de*** 90a/5
Ayrılma Hâli Eki	**/+dIn/**	*ciger**din*** 43a/3, *savuḳ**dın*** 56b/1, *nebāt**dın*** 77a/8, *köz**din*** 85b/8, *élgek**din*** 86b/4, *ḳaysı**dın*** 91a/8, *şerbet**din*** 94b/11, *beden**din*** 96a/1, *su**dın*** 97a/5, *maʿcūn**dın*** 102a/5
Vasıta Hâli Eki	**/+la/ /birle, birlen, bile, bilen/**	*suy**la*** 114b/6 *tavuḳ yumurtḳası aḳı **bile*** 15a/3, *arfa unnı **bile*** 18a/7, *iki kāse su **birle*** 68a/1, *şehd **birle*** 72b/5, *ḳalın lete **bilen*** 77b/5, *éri **bilen*** 113b/9, *engübīn **birle*** 114b/11, *ḳoy gūştı **bilen*** 118a/10, *bu ṭarīḳa **birlen*** 121b/7, *su **bile*** 125a/10, *żaʿīfe süti **birle*** 126a/8, *anı **bile*** 126a/9, *turb **bile*** 132a/4, *ʿasel **birle*** 135a/8
Eşitlik ve Benzerlik Hâli Eki	**/+çA/ /dek ~ dék/**	*noḫud**ça*** 78b/3, *seniŋ**çe*** 141a/1 *noḫūd **dék*** 26a/4, *çıḳan **dek*** 47b/11, *noḳṭa **dék*** 57a/10, *örük **dék*** 84b/4, *talḳan **dek*** 84b/6
Sınırlama Hâli Eki	**/+ġaça/**	*on iki yıl**ġaça*** 20b/11, *tizi**ġaça*** 27b/6, *üç kün**ġaça*** 97a/3, *hefte**ġaça*** 97a/5

[21] /+nI/ eki metinde hem ünlü hem ünsüzle biten kelimelerden sonra gelmiştir. /+i/ eki ise yalnızca şahıs zamirlerinden sonra gelmiştir.

Açıklama Hâli Eki[22]	**/+ī ki/**	*her bimārī* ***ki*** 9b/4, *rūġanī* ***ki*** 11b/5, *her ruṭūbetī* ***ki*** 39a/6, *bir tārbūzī* ***ki*** 42a/6, *ol ṭaʿāmī* ***ki*** 92b/9
Yön Gösterme Hâli Eki	**/+ḳarı/**	*taşḳarı* 125b/2

Aitlik Eki

Çağatay Türkçesinde sıfat ve aitlik yapımında /+ġı, +ḳı/ şeklinde kullanılan (Argunşah, 2018: 142) bu ek, Yeni Uygur Türkçesinde /+ḳı, +ki, +ġı, +gi/ şeklindedir; ekin bulunma ve ilgi hâli ekleriyle kullanımı yaygındır (Öztürk, 2010: 25).

Aitlik eki metinde genellikle bulunma ekiyle birlikte kullanılmıştır:
*üstüḫ̆ānıda****ḳı*** 16b/6, *astında****ḳı*** 50a/5, *arasıda****ḳı*** 62a/11, *içide****ki*** 72b/6, *ḳursaḳıda****ki*** 80a/11, *evvel****ḳı*** 83a/5, *ḳursaḳda****ḳı*** 99b/3, *ḳazanda****ki*** 99b/11, *ṭarafıda****ki*** 109a/8

Çokluk Eki

Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde /+lAr/ şeklinde kullanılan (Öztürk, 2010: 49; Argunşah, 2018: 138) bu ekin metindeki örnekleri şöyledir:
*ʿillet****ler*** 2a/3, *ṭabīb****ler*** 14a/10, *Türk****ler*** 16b/9, *bu****lar*** 36b/8, *tārbūz****lar*** 42a/9, *kéçe****ler*** 57a/3, *dārū****lar*** 82a/10, *öt****ler*** 87b/9, *ḳurut****lar*** 92b/8, *heri****ler*** 108a/11, *mīve****ler*** 133a/2, *baʿzı****lar*** 134b/2, *dūşmen****ler*** 137a/5, *kiyā****hlar*** 138a/5, *yıl****lar*** 138b/3, *müslāmān****lar*** 140b/6

Metinde Arapça ve Farsça kelimelerin çokluk şekilleri şöyledir:
*bīmār****hā*** "hastalıklar" 9b/1, *eṭfāl* "çocuklar" 14b/2, *kūdek****ān*** "çocuklar" 14b/2, *ḥayvān****āt*** "hayvanlar" 22a/9, *maraż****hā*** "hastalıklar" 90a/2, *merār****āt*** "ödler, safralar" 87b/1, *tevābil* "baharatlar" 136a/6

[22] "/-ī/ ya da "yâ-yı işârat", eklendiği kelimenin açıklamasının yapılacağını gösterir ve genellikle ki/kim edatlarıyla kullanılır." (Bodrogligeti, 2001: 56).

Hükemā (110b/10) kelimesi "doktorlar" anlamına gelmektedir fakat metinde "*hükemālar*" (140b/1) şeklindeki kullanım da çokluğun tekrar çokluk haline getirildiğine yani genişletildiğine örnektir.

İyelik Ekleri

Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde (Öztürk, 2010: 49-50; Argunşah, 2018: 138-141) kullanılan iyelik ekleri şunlardır:

	Çağatay Türkçesi	**Yeni Uygur Türkçesi**
Teklik I. Şahıs	/+(I/U)m/	/+(i/U)m/
Teklik II. Şahıs	/+(I/U)ŋ/	/+(i/U)ŋ/, /+(i/U)ŋiz/
Teklik III. Şahıs	/+I/, /+sI/	/+i/, /+si/
Çokluk I. Şahıs	/+(I/U)mIz, +(I/U)mUz/	/+(i/U)miz/
Çokluk II. Şahıs	/+(I/U)ŋIz/	/+(i/U)ŋlar/; /+liri/
Çokluk III. Şahıs	/+lArI/	/+i/, /+si/

Metinde çokluk I. ve II. şahıs iyelik ekinin örneği bulunmamaktadır. Bunların dışındaki şahıslarda kullanılan iyelik eklerinin örnekleri şöyledir:

Teklik I. Şahıs	**/+(I/ü)m/**	*ḫāṭr**ım**ġa* 79b/6, *Ḫudāy**ım*** 113b/11, *ḥāl**im**ġa* 137b/11, *mūylar**ım*** 139a/2, *öz**üm*** 142a/8, *ata**m**nı* 142a/8
Teklik II. Şahıs	**/+(i)ŋ/**	*ḫāṣiyyeti**ŋ**i* 138b/11, *til**iŋ*** 141a/1
Teklik III. Şahıs[23]	**/+I/, /+sI/**	*otra**sı**da* 9a/5, *ana**sı**nıŋ* 14a/6, *ḳuyḳa**sı*** 24b/1, *arḳa**sı**dın* 39a/4, *suy**ı**nı* 47a/10, *ḳatıḳ**ı**da* 48a/10, *yıldız**ı**nı* 52b/9, *toḳluḳ**ı**da* 53a/5, *ağz**ı**da* 62a/8, *ısıtma**sı*** 67b/5, *ḫorūs gūšt**ı***

[23] Metinde ḥayżu (77b/10) ve suyu (52a/6) kelimelerindeki /+u/ ekinin iyelik eki olduğu açıktır fakat Çağatay Türkçesinde her zaman düz ünlülü yazılan bu ekin örnek kelimelerdeki durumu yazım yanlışı olduğunu düşündürmektedir.

		62a/9, *kéçe**si*** 76b/6, *téres**i**din* 83a/2, *süt**i**de* 83b/3, *ḳulaḳ aġrıḳ**ı*** 92b/5, *çilan şerbet**i*** 92a/5, *simāb suy**ı*** 111a/7, *üze**si**din* 116a/5, *dāne**si**ni* 124b/10
Çokluk III. Şahıs	**/+lArI/**	*tiş**leri**ni* 9b/11, *ayaġ**ları**nı* 10a/1, *köz**leri**ni* 10a/2, *üstüḫ̆ān**ları**nı* 39b/10, *fut**ları*** 46a/3, *ḳol**ları**da* 73a/11, *engüşt**leri*** 84a/4, *leb**leri**de* 110a/7, *reng**leri*** 137a/7, *meḥāsin**leri*** 138b/5

3.3.2. Sıfatlar

Metinde kullanılan sıfatlar "niteleme ve belirtme sıfatları" başlıkları altında tasnif edilerek incelenmiştir.

3.3.2.1. Niteleme Sıfatları

Metinde kullanılan Türkçe ve Arapça-Farsça kökenli niteleme sıfatları şöyledir:
aḳ *ḳand* 1b/7, ***tūrūş*** *nemerseler* 2b/2, ***aççıġ*** *nemerselerdin* 5b/3, ***ḫūbraḳ*** *nemerse* 7a/5, ***yaḫşıraḳ*** *nemerse* 7a/9, ***kiçik*** *ʿıyāl* 14a/1, ***ḳuruġ*** *ḳamuşnıŋ bergi* 15a/9-10, ***ḳatıġ*** *şışuḳnıŋ* 21b/3, ***sarıġ*** *tavuḳnı* 29a/3, ***tuzsız*** *omaç* 33b/10, ***yötel*** *kişi* 36a/4, ***ḳızıl*** *gül* 37a/7, ***mazlūm*** *kişini süti* 38a/8, ***tatlıġ*** *enārnı* 46a/7, ***yılıġ*** *su* 52b/8, *kök lete* 59a/5, ***on iki yaşlıḳ*** *bir kimersege* 79b/2, ***ḳara*** *kezik* 79b/8, ***ḳavīraḳ*** *menfaʿat* 83a/3, *her* ***türlüg*** *derd* 83b/4, ***boz*** *çümaleni* 108a/6, ***taş*** *tuz* 113a/10, ***müşkil*** *işdür* 137b/11, ***ḫūr-liḳā*** *ḫatunları* 140a/11

3.3.2.2. Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları "işaret, soru, belirsizlik ve sayı sıfatları" başlıkları altında tasnif edilerek incelenmiştir.

İşaret Sıfatları

İşaret sıfatları Çağatay Türkçesinde "bu, ol, şol, uşbu, uşol ~ uşal", Yeni Uygur Türkçesinde "bu, şu, o; avu (a), eşe ~ aşu, mavu (ma), munu, muşu, uşbu" şeklindedir (Öztürk, 2010: 58-59; Argunşah, 2018: 152).

Metinde kullanılan işaret sıfatları şöyledir:

bu	***bu*** *teşvīş* 20b/11, ***bu*** *yötel* 25a/6, ***bu*** *edviyeler* 40b/2, ***bu*** *ʿillet* 51a/2, ***bu*** *maʿcūnnıŋ* 65b/1, ***bu*** *ötlerdin* 87b/10, ***bu*** *yıldın* 98a/9, ***bu*** *şīşeni* 104a/4, ***bu*** *kişidin* 106b/7, ***bu*** *rivāyet* 107a/1
ol	***ol*** *aġrıḳnıŋ* 2a/5, ***ol*** *sebebdin* 9a/1, ***ol*** *kāseni* 11b/9, ***ol*** *ṭaʿāmdın* 43a/2, ***ol*** *ḳurut* 50a/4, ***ol*** *ʿillet* 61b/9, ***ol*** *marażge* 81a/3, ***ol*** *ʿamelge* 83a/2, ***ol*** *maẓlūmġa* 106a/3, ***ol*** *ḫatun* 141b/6
şol	***şol*** *maḥalde* 74b/3, ***şol*** *yanını* 75b/6, ***şol*** *zamān* 77b/10, ***şol*** *yılı* 79b/8
şu	***şu*** *künlerini* 110b/7
uşbu	***uşbu*** *mizāclar* 3b/2
şubu	***şubu*** *dārūlarnı* 16a/11, ***şubu*** *nemerselerni* 30b/7, ***şubu*** *tertīb* 76b/7, ***şubu*** *maʿcūn* 102a/4, ***şubu*** *türideki* 140b/6

Soru Sıfatları

Metinde kullanılan soru sıfatları şöyledir:

ḳaysı	***ḳaysı*** *kişiniŋ* 46a/1
ne	***ne*** *peyġamber* 83b/10, ***ne*** *ġayrnı* 83b/10, ***ne*** *dārū* 87a/2, ***ne*** *nemersedür* 137b/8, ***ne*** *kiyāhdur* 138a/8

Belirsizlik Sıfatları

Metinde kullanılan Türkçe ve Arapça-Farsça kökenli belirsizlik sıfatları şöyledir:

ança	***ança*** *ḫūb émes* 122b/10, ***ança*** *resīdedür* 134a/4, ***ança*** *şīrīndür* 134b/5, ***ança*** *melāḥat* 139b/8
barça	***barça*** *renclerdin* 39b/3, ***barça*** *aʿżāsını* 71a/5, ***barça*** *ʿilletlerge* 137a/1, ***barça*** *meḥāsinleri* 138b/5
baʿżı	***baʿżı*** *bu ötlerdin* 87b/10, ***baʿżı*** *ādemīler* 140a/10
bir	***bir*** *kimersege* 79b/2, ***bir*** *kün* 83b/6
bisyār	***bisyār*** *fāyide ḳılur* 1b/5, ***bisyār*** *ḳara bolur* 12a/7, ***bisyār*** *mücerreb turur* 48a/1, ***bisyār*** *māyil bolur* 56b/11, ***bisyār*** *nāfiʿ turur* 76b/10, ***bisyār*** *ferāmūş-kār* 94b/5
bölek	***bölek*** *kişi* 106b/7
cemʿ	***cemʿ*** *aʿżāsıġa* 125b/1
cemīʿ	***cemīʿ*** *ötler* 87b/9, ***cemīʿ*** *kiyāhlar* 138a/5
heme	***heme*** *kün* 108a/8, ***heme*** *ḥükemālardın* 120a/8, ***heme*** *ʿilletlerge* 120a/12, ***heme*** *gūştlardın* 132a/3
her	***her*** *kün* 5b/1, ***her*** *yerige* 13b/6, ***her*** *aġrıḳ ki* 16a/10, ***her*** *türlüg* 18a/4, ***her*** *kimde* 32b/7, ***her*** *dimāġda* 39a/6, ***her*** *hefte* 42b/11, ***her*** *cānverge* 59b/10, ***her*** *kéçe* 62a/4, ***her*** *ṣabāḥ* 63b/6
hīç	***hiç*** *neme* 9b/3, ***hīç*** *ʿilācı* 25a/4, ***hiç*** *ʿillet* 99b/8, ***hiç*** *dārū bile* 117a/11
ḳaysı	***ḳaysı*** *kişiniŋ* 46a/1
köp	***köp*** *ḳan barmaḳı* 36b/10-11, ***köp*** *ḫaṭānı* 142a/8
neçe	***neçe*** *mertebe* 68b/1, ***neçe*** *merātibe* 72b/7, ***neçe*** *kündin* 81a/3, ***neçe*** *kişide* 81a/4, ***neçe*** *dāne* 89a/10, ***neçe*** *ʿaded* 124a/5
özge	***özge*** *neme* 33b/9-10, ***özge*** *tekye* 91b/7, ***özge*** *kişi* 106a/3
yana	***yana*** *sebebdin* 53b/11

Sayı Sıfatları

Sayı sıfatları "asıl, sıra ve üleştirme sayı sıfatları" başlıkları altında tasnif edilerek incelenmiştir.

Asıl sayı sıfatları

Metinde kullanılan asıl sayı sıfatları şöyledir:

tört *direm* 10b/1, ***alta*** *noḫūd* 20a/8, ***on iki*** *yılġaça* 20b/11, ***on*** *yılḳı* 34b/7, ***yette*** *ḥākim* 39a/8, ***toḳuz*** *saʿāt* 43a/2, ***üç*** *mertebe* 58a/5, ***on beş*** *dāne* 67a/4, ***iki*** *misḳal* 75a/8, ***bir*** *tutam* 84b/6, ***sekiz*** *misḳal* 89a/6, ***on yette*** *misḳal* 114a/8-9, ***beş*** *men* 114b/6, ***iki*** *ḳaşuḳ* 116b/2

Metinde bir örnekte Farsça kökenli sayı sıfatı kullanılmıştır:
ṭılā-ı be-cihet-i süziş-i miyān ***dū*** *şāne* 20b2-3

Sıra sayı sıfatları

Sıra sayı sıfatları Çağatay Türkçesinde /+(I/U)nçI/, Yeni Uygur Türkçesinde ise /+(i)nçi/ ekiyle yapılır (Öztürk, 2010: 60; Argunşah, 2018: 154). Metinde kullanılan sıra sayı sıfatları şöyledir: ***ikinçi*** *küni* 2a/10, ***törtünçi*** *küni* 79b/3, ***üçünçi*** *küni* 97b/3, ***altınçı yetinçi*** *küni* 122b/4, ***sekizinçi*** *küni* 138b/6-7

Metinde kullanılan Arapça kökenli sayı sıfatları da şöyledir:
evvel *havā* 3a/3, ***aḫiride*** *zaġīrni soḳup* 79a/2

Üleştirme sayı sıfatları

Üleştirme sayı sıfatları Çağatay Türkçesinde /+Ar, +şAr, +rAr/, Yeni Uygur Türkçesinde ise /+din, +tin/, nadiren /+er/ ekleriyle yapılır (Öztürk, 2010: 60; Argunşah, 2018: 155).

Metinde yalnızca /+er/ ekiyle yapılan örnekler mevcuttur:
birer *misḳalnı* 23a/11, ***birer*** *ḳaşuḳ* 29a/9, ***birer*** *çimdim* 42b/4

3.3.3. Zamirler

Metinde kullanılan zamirler "şahıs, işaret, dönüşlülük, belirsizlik, soru, birliktelik zamirleri" başlıkları altında tasnif edilerek incelenmiştir.

3.3.3.1. Şahıs Zamirleri

Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde (Öztürk, 2010: 63; Argunşah, 2018: 161) kullanılan şahıs zamirleri şunlardır:

	Çağatay Türkçesi	**Yeni Uygur Türkçesi**
I. Teklik Şahıs	mén/bén	men
II. Teklik Şahıs	sén	sen/siz
III. Teklik Şahıs	ol	u
I. Çokluk Şahıs	biz/bizler	biz
II. Çokluk Şahıs	siz/sizler	siler
III. Çokluk Şahıs	olar/alar/anlar	ular

Metinde I. ve III. çokluk şahıs zamiri bulunmamaktadır. Bunların dışında kalan şahıs zamirlerinin hâl ekleriyle çekimlenen örnekleri şöyledir:

	men/mén	**sen/sén**	**ol**	**siz/sizler**
Yalın Hâl	***men*** 98b/4	***sen*** 137b/4	-	-
Bulunma Hâli	***men****de* 20b/11	-	-	-
Yönelme Hâli	***maŋ****a* 125b/3	***saŋ****a* 137b/5	-	***siz****ge* 113b/11
Belirtme Hâli	***men****i* 137b/4	***sen****i* 138b/11	***a****nı* 125b/3	-
Ayrılma Hâli	***men****din* 21a/2	-	***a****nıdın* 79b/8	-
Tamlayan Hâli	***men****iŋ* 138b/9	-	-	-

3.3.3.2. İşaret Zamirleri

İşaret zamirleri Çağatay Türkçesinde "bu, uş/şu, uşbu/uşbular, ol, uşol/uşal/şol, ol, bular/bunlar/munlar, şular, anlar/alar/olar", Yeni Uygur Türkçesinde ise "bu, şu, o, uşbu, mavu, munu, eşu ~ aşu, muşu, avu" (Öztürk, 2010: 64; Argunşah, 2018: 162) şeklindedir.

Metinde hâl ekleriyle çekimlenen işaret zamirleri şöyledir:

	bu/bul/mu	**şu**	**ol**	**bular**
Yalın Hâl	***bul*** 8a/7	-	***ol****dur ki* 10a/4	***bu****lar* 36b/8
Bulunma Hâli	***mu****nıda* 116b/6		***a****nda* 98b/3	-
Yönelme Hâli	***mu****ŋa* 46a/9 ***bu****ŋa* 56b/2	***şu****ŋa* 117a/10	***a****ŋa* 14b/6	-
Belirtme Hâli	***mu****nı* 21a/6	-	***a****nı* 11b/6	***bu****larnı* 26b/7
Ayrılma Hâli	***mu****nıŋnıdın* 104a/1 ***mu****ndın* 133a/6	-	***a****ndın* 7a/9	***bu****lardın* 65b/7
Tamlayan Hâli	***mu****nıŋ* 25a/6 ***mu****nı* 113b/8	-	***a****nıŋ* 57a/7	***bu****larnıŋ* 10b/2
Eşitlik ve Benzerlik Hâli	***mu****nça* 5a/7 ***mu****ndaḳ* 29a/11 ***mu****ndaġ* 111b/9	-	***a****nça* 122b/10	-

3.3.3.3. Dönüşlülük Zamirleri

Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde kullanılan "öz" dönüşlülük zamiri (Öztürk, 2010: 66-67; Argunşah, 2018: 163-164), metinde hem tek başına hem de iyelik ekleriyle çekimlenerek kullanılmıştır:

öz*idin bī-ḫaber bolsa* 9b/2, ***öz****ini ḫādım ḳıldurup* 24b/4, ***öz****ige dūd berse* 35a/7, ***öz****i birle tutsa* 73a/8, ***öz*** *ḥālimġa* 137b/11, ***öz*** *ḫāṣiyyetini* 138a/9, ***öz****üm sög* 142a/8

3.3.3.4. Belirsizlik Zamirleri

Metinde kullanılan Türkçe ve Arapça-Farsça kökenli belirsizlik zamirleri şöyledir:

barça	***barça****nı* 26a/3, ***barça****sını* 101a/2
baʿżı	***baʿża****lar* 89a/6, ***baʿża****lar ḳavlide* 134b/2
cümle	*ve toḫm-ı arça zebān-ı güncişk bu* ***cümle****ni* 139b/3

heme	***heme**si* 4a/8, ***heme**sini* 11a/4, ***heme**ni* 17a/11, ***heme**lerni* 49b/5, ***heme**din* 82a/6, ***heme*** 88b/2
her bir	*bularnı soḳup ḥal ḳılıp* ***her bir**ini müştī(?) alıp* 115a/10-11, *pōst-ı ḥalīle-i zerd türbüd ḫınā* ***her bir**i béş mišḳaldın* 118a/5
her ḳaysı	***her ḳaysı**da* 46a/5-6, ***her ḳaysı**dın* 53a/11, ***her ḳaysı**nı* 137b/7
kim	*her* ***kim**de* 32b/7, *her* ***kim*** 98b/5
kimerse	***kimerse**niŋ* 6a/7, ***kimerse*** 17b/7, ***kimerse**ni* 51b/2, *bir* ***kimerse**ge* 79b/2
kişi	*her* ***kişi*** 106a/6
küllī	***küllī** taşḳarı* 123a/2
neme	*hiç* ***neme*** 9b/3, *bir* ***neme*** 32b/3
özge	***özge**sini* 67a/7, ***özge**ni* 141b/7

3.3.3.5. Soru Zamirleri

Metinde kullanılan Türkçe ve Farsça kökenli soru zamirleri şöyledir:

çend	*her* ***çend*** 14a/10
ḳança	*her* ***ḳança*** 98b/6, ***ḳança*** 135a/7
ḳaysı	***ḳaysı*** 46a/1, *her* ***ḳaysı**nı* 137b/7
ne	*ol* ***ne** nemersedür* 137b/8, *bu* ***ne** kiyāhdur* 138a/8
neçe	*her* ***neçe** ki* 34b/11, *ol* ***neçe*** 103a/7, *her* ***neçe*** 112a/7
neçük	***neçük** kim* 2a/11, ***neçük** ki* 79b/6
neme	*bul* ***neme** kitāb* 98b/2, ***neme** kerāmet ḳılasın* 137b/6, *atıŋ* ***neme** turur* 138b/7

3.3.3.6. Birliktelik Zamiri

Metinde birliktelik ifadesini karşılayan tek zamir “birbir(i)”dir.

***birbiri**ge* 3b/1, ***birbiri**din* 3b/4, ***biribir**le* 110a/1

3.3.4. Zarflar

Metinde kullanılan zarflar "durum, zaman, miktar, yer-yön zarfları" başlıkları altında tasnif edilerek incelenmiştir.

3.3.4.1. Durum Zarfları

Metinde kullanılan Türkçe ve Arapça-Farsça kökenli durum zarfları şöyledir:
nāḫōş *bolsa* 2a/2, ***pat*** *aḳarmaḳ* 4b/5, ***süst*** *ḳılay* 5a/6, ***tīz tīz*** *salsa* 6b/1, ***pey-der-fey*** *ʿaṭse urdı* 14a/9, ***yumşaḳ*** *soḳup* 15b/6, ***açıġ*** *kekirse* 21b/10, ***mundaḳ*** *ḳılmaḳ kerek* 29a/11, ***ḫūb*** *ḳaynatıp* 36a/11, ***āheste*** *ḳaynatıp* 47a/1, ***nim-germ*** *ʿamel ḳılmaḳ kerek* 74b/11, ***hergīz*** *aḳarmaġay* 86b/8

3.3.4.2. Zaman Zarfları

Metinde kullanılan Türkçe ve Arapça-Farsça kökenli zaman zarfları şöyledir:
be-vaḳt-i ḫācet *başḳa saç saḳalġa sürmek kérek* 11b/11-12a/1, ***nehārda*** *içmek kerek* 17a/6, ***hemīşe*** *aġzıda saḳlaġay* 20b/1, ***andın keyin*** *ḳaynatıp* 23b/5, *ḳursaḳını* ***erte*** *bilen silatsun* 24b/5, ***her kün*** *nāştāda yese* 25a/1, ***ısıtmadın ilgeri*** *bermek* 26b/2, ***fi'l-ḥāl*** *içi revān bolġay* 28b/10-11, ***üç aḳşam yatarda*** *yegey* 39a/4, ***bir keçe*** *turġuzup* 46b/11, ***üç ṣabā*** *tamızsa* 59b/1, ***derḥāl*** *tüşkey* 60a/1, ***taŋla kéçesi*** *hem şubu tertīb birle içkey* 70b/6-7, ***közi yarıġanda keyin*** *kezik bolsa* 78a/4, ***evvel*** *perhīz buyurmaḳ kerek* 79a/11, ***baʿde*** *ṣāf ḳılıp* 80a/4, ***ḫuften maḥalde*** *meyl ḳılmaḳ kerek* 93a/7-8, ***ṣubḥ vaḳtide*** *yemek kerek* 95b/11, ***ol yıldın bu yılġaça*** *ṭabībge ḥācet tüşmegey* 99b/7, ***baʿde'z-zān*** *alıp* 108b/1, ***bir kéçe kündüz*** *turġuzup* 118b/5, ***otuz iki yıldın keyin*** *aydılar* 137b/3

3.3.4.3. Miktar Zarfları

Metinde kullanılan Türkçe ve Arapça-Farsça kökenli miktar zarfları şöyledir:
tola *içer* 2b/4, *birbiridin* ***ziyāde*** *bolsa* 3b/4, ***bir munça*** *gülāb bile ḳoşup* 5a/7-8, ***endek endek*** *başnı yumaḳ kerek* 18b/1, ***bir ḥiṣṣe*** *ḳalġanda* 45a/5, ***bī-ḥad*** *kelse* 71b/10, ***bisyār*** *yegendin bolur* 98b/10, ***üç direm*** *yese* 101a/4, ***çendān*** *ḳuvvet berür ki* 114a/3, *āb-ı püşt* ***kem*** *bolmaġay* 114a/4

3.3.4.4. Yer-Yön Zarfları

Metinde kullanılan yer-yön zarfları şöyledir:
közlerini ***astın üstün*** *ḳılsa* 10a/2, *bir neme* ***arasıġa*** *alıp* 32b/3, ***astıda*** *tutmaḳ kerek* 36a/8, *āheste* ***üzesige*** *çıḳıp* 108b/7, *başnı* ***tüben*** *saldı* 137b/10, ***ḫatun aldıda*** *seniŋçe körünmes* 141a/1

3.3.5. Edatlar

Metinde kullanılan edatlar "bağlama, ünlem, son ve ön çekim edatları" başlıkları altında tasnif edilerek incelenmiştir.

3.3.5.1. Bağlama Edatları

Metinde kullanılan Türkçe ve Arapça-Farsça kökenli bağlama edatları şöyledir:

birle/bile/bilen	*bihī urūġını luʿābı birle ispeġūl suyı* ***birle*** *fuşurup ḳaynatıp* 27a/8-9, *ḳoy gūştı* ***bile*** *noḫūd-ab içsün* 46a/9, *şuŋa yaḳıp ḳafatmaḳ kerek ġızāsıġa ḳoy gūştı* ***bilen*** *şūrbā içmek kerek* 118a/10-11, *soḳup ḳoy dünbesi* ***birle*** *tavuġnı toḫmnı sarıġını* ***birle*** *ḥal ḳılıp* 119a/4, *cemʿ-i ʿArabī* ***birle*** *māzūnı soḳup* 119a/6, *kāfūr* ***birle*** *arfa ḫamīrni* 122a/4-5
belki	*eger ol ér inzāl bolsa olʿavratbı bedh ḳalur* ***belki*** *bir bahāne* 109b/11
ʿale'l-ḫuşūş	*bir piyāle māʾü'l-ʿasel içmek kerek ʿ****ale'l-ḫuşūş*** *ḳuvvet-i bādġa mundaġ maʿcūn* 66b/7-8, *sīne ḥarāretni pest ḳılur ʿ****ale'l-ḫuşūş*** *ḥarāret-i ten kim dārū-yı kārdın keyin peydā bolur* 95b/6-7
amā/ammā	*beyānı toladur* ***amā*** *bu bābda mücmel beyān ḳılduḳ* 45b/10, *dārūnı ḳuvveti kiter* ***ammā*** *żaʿīfeni bī-nihāyet leẕẕet tapġay* 104a/5, ***amā*** *bu maʿcūn yemesdin ilgeri sarmuḳnı yemek kerek* 141b/1
çünki	*bile yese nefʿ turur* ***çünki*** *yelni köydürür nemerse turur* 82a/7

egerçi	*üzesige* ***egerçi*** *iştihānı ḳalġannı bolsa hem yemegil her kim* 98b/5, *ẕekerige sürtüp her żaʿīfe birle mücāmaʿat ḳılsa* ***egerçi*** *żaʿīfe zāhid bolsa* 105b/10-11
ez-berāy	***ez-berāy****-ı tengī-i nefes bu şerbet-i zūfānı bermek* 19b/7, ***ez-berāy****-ı defʿ-i derd-i ser ḫˇāh māddedin* 75b/7, ***ez-berāy****-ı kelān-şuden-i ḳażib ḫarāṭinni* 103a/8
ḫˇāh ... ḫˇāh	***ḫˇāh*** *ölüg* ***ḫˇāh*** *tirig bolsa hem tüşkey* 35a/8, *ḫarḳu'l-bevl yaʿnī süzek* ***ḫˇāh*** *ṣafrādın* ***ḫˇāh*** *yana sebebdin bolsa* 53b/10-11, ***ḫˇāh*** *ṣafrādın* ***ḫˇāh*** *sevdādın* ***ḫˇāh*** *balġam her ḳaysıdın bolsa* 120a/5-6
hem	*boġuzda derdi bolsa* ***hem*** *mundaḳ ḳılmaḳ kerek* 29a/11-29b/1, *eger yüz yılḳı köhne yötel bolsa mu* ***hem*** *defʿ bolur* 33a/1-2, *ādemni āb-ı menīsini sürtse* ***hem*** *defʿ ḳılur* 51a/9-10
gūyā	*kişi aldıda ḳılur* ***gūyā*** *mīḫ ẕekerni best-i cimāʿ eyleseŋ* 141a/2, *bisyār ġālib ḳılur ẕekerini saḫt ḳılur* ***gūyā*** *Rüstem-i şīr-i ner dék* 141b/2
kim	*faṣl bilmek kerek* ***kim*** *ol aġrıḳnıŋ* 2a/5, *bir şaṣıḫ buyurdı* ***kim*** *bir ẕerre ḳandnı zaʿferān birle* 14a/11, *Mevlānā Zeyne'd-dīn ṭabīb buyurdı* ***kim*** *bu teşvīş mende tā on iki yılġaça* 20b/10-11
ki	*faṣl ol ʿilletlerī* ***ki*** *sevdādındur aġzı aççıġ bed-būy bol-maḳ* 4a/9-10, *ḫākister-i ḳayṣūm* ***ki*** *ʿibāretde ez-būy-māderān deydürler* 11b/1-2, *nevʿ-i dīger rūġanī* ***ki*** *mūylarnı ḳara ḳılur* 11b/5 Metinde "ki" edatının "ġa" ve "ḳı" şeklinde kullanıldığı örnekler de mevcuttur: *ḫaṭmī* ***ġa*** *lāle turur* 79a/3, *ẓufr* ***ġa*** *anı nāḫūne dérler* 87a/8 *tapanıġa ḳoysa yana* ***ḳı*** *bir çep tapanıġa ḳoysa* 29a/5
meger	*öz ḫāṣiyyetlerini ʿarż ḳıldı* ***meger*** *bir kiyāh hiç sözlemedi* 138a/7
pes	*laʿnet ol çıyanġa kim ne peyġamber ḳoyar ne ġayrnı* ***pes*** *Bilālġa* 83b/10, *kāsnī şerbet-i līmū birle zāyil bolmasa* ***pes*** *maʿlūm boldı kim dāmne turur* 121b/1, *veyā żaʿīf bolur* ***pes*** *her kün ḫām benefşe şerbetidin içmek kerek* 121b/3

ve	*ekeli'l-melik* ***ve*** *gül-i bābūne* ***ve*** *toḫm-ı kerefş* ***ve*** *bādyān* ***ve*** *toḫm-ı ʿuṣfūr* ***ve*** *ḳanṭūryūn* 82b/8-9, *ḳaranfil* ***ve*** *bezbāz* ***ve*** *mażṭakī* 91a/8, *yüzi aḳ* ***ve*** *rūşen bolġay* 119b/2
velī	*eger körseŋ ḫaṭmide köp ḫaṭānı özüm sög* ***velī*** *sögme atamnı* 142a/8
velīkīn	*ḳaynatıp bermek kerek nāfiʿ turur* ***velīkīn*** *ḥaẕer ḳılmaḳ kerek* 22a/11, ***velīkīn*** *miʿdeni teng ḳılur bisyār mücerreb turur nevʿ-i dīger-i* 141a/7
veyā	***veyā*** *ruṭūbetdin* ***veyā*** *su tola içkendin bolur* 8a/6, *bu edviyelerni ḳıçı* ***veyā*** *semiz ot urugı* 61a/1, *çafmaḳ kerek bih bolur eger kişini pāşine* ***veyā*** *ayaġı yarılġan bolsa* 119a/5
yā/yā ... yā	*yaḳı ḳılmaḳ kerek* ***yā*** *bir neççe mertebe ġarġara ḳılmaḳ kerek* 2a/4, *eger astıda* ***yā*** *üzeside* 8b/2, *bile yoġurup* ***yā*** *şeker-i surḫ bile* ***yā*** *nebāt bile endek rubb-ı sūs bile ḥal ḳılıp* 14a/4-5, *eger ḳılınç* ***yā*** *fıçaḳ* ***yā*** *oḳ tégip* 16a/2, *sumāḳnı* ***yā*** *zirik* ***yā*** *enār dāne fuşurup* 22b/3-4
yaʿnī	*ḥarḳu'n-nār* ***yaʿnī*** *sūḫten-i āteş* 15a/1, *şerbet-i sīb* ***yaʿnī*** *alma şerbeti miʿdege yürekke ḫāṣiyye ıssıġdın bolġan* 47a/7, *ʿilāc-ı azaḫ* ***yaʿnī*** *sögelni aytur* 51a/1

3.3.5.2. Ünlem Edatları

Metinde kullanılan Türkçe ve Arapça-Farsça kökenli ünlem edatları şöyledir:

ey	***ey*** *cān ferzend* 98b/3, ***ey*** *bar Ḫudāyā* 137b/3, ***ey*** *Loḳmān bu kiyāh mergdür* 138a/10
/-ā/	*Ḫudāvend****ā*** *peyġamberlik işi müşkil işdür* 137b/11, *ey bar Ḫudā****yā*** 137b/3,
/-ī/	*İlāh****ī*** *ol ne nemersedür* 137b/8
yā	***yā*** *Loḳmān saŋa eşni arasıda iḫtiyār berdim* 137b/6-7

3.3.5.3. Ön Çekim Edatları

Metinde kullanılan Türkçe ve Farsça kökenli ön çekim edatları şöyledir:

ve yana	*bolur* ***ve yana*** *afyūnnı kāfūrnı* 37a/10, *bolur* ***ve yana*** *armūd yaġını* 38b/1, *bolur* ***ve yana*** *hezārsifendni ḳoy sütide bir kéçe* 83b/3, *aytur* ***ve yana*** *közni aḳıda ḳızıl ét peydā bolur* 88a/4, *bolur* ***ve yana*** *tavuşḳannı ḳaynatıp* 117b/9
tā kim/tā ki	*żımād ḳılmaḳ kerek* ***tā kim*** *yaḫşı bolġay* 42b/7, *otġa ḳoymaḳ kerek* ***tā ki*** *bu dārūlar* 82b/3-4, *kerek* ***tā kim*** *yüzige teśīr ḳılmaġay* 97a/3-4, *kéltürgey* ***tā kim*** *sütni özige ḫūb alġay* 100a/4, *bolġay* ***tā kim*** *ol ʿavrat inzāl bolġay* 109b/4
eger	***eger*** *kéçe ziyāde bolsa ol savuḳdın turur* 2a/7, ***eger*** *miŋe bolmasa cuġrat birle çafmaḳ kerek* 10a/9, *bih bolur* ***eger*** *ḳılınç yā fıçaḳ yā oḳ tégip zaḫm bolsa* 16a/2, *faṣl* ***eger*** *miʿde yeldin aġrısa bir misḳāl* 23a/9, *dārçīn içmek kerek* ***eger*** *kişiniŋ ḳursaḳıda* 32a/1

3.3.5.4. Son Çekim Edatları

Metinde kullanılan Türkçe ve Arapça-Farsça kökenli son çekim edatları şöyledir:

birle/birlen/bile/bilen	*temr-i Hindī çilan bularnı gül-āb* ***birle*** *şerbet ḳılıp* 5b/9, *miŋe* ***birle*** *yegey* 10a/7, *bularnı yalġur suyı* ***birle*** *ḳaynatıp* 11a/9, *eger toḫmnıŋ aḳını gül yaġı* ***bile*** *ḥal ḳılıp* 15a/6, *ḳursaḳını erte* ***bilen*** *silatsun* 24b/5, *meyde soḳup nebāt* ***bile*** *yā beçeni anasını süti* 25a/9, *ve ṣabr bularnı meyde ḳılıp ʿasel* ***birle*** *ḫamīr ḳılıp* 28b/6, *bedeli küncid yaġı* ***bile*** *merhem ḳılıp* 35b/10, *baʿd ḳalın lete* ***bilen*** *süzüp* 77b/5, *eger kişi uynı ötini sarmuḳ* ***bile*** *ḳoşup ḥal ḳılıp* 92b/4, *nevʿ-i dīger bir direm behmenni alma şerbeti* ***bile*** *nehār yese* 100a/7, *andın éri* ***bilen*** *yaḳınlıḳ ḳılsa* 113b/9, *eger terlemese yana bermek kerek bu ṭarīḳa* ***birlen*** *benefşe iki miśḳal* 121b/7, *bularnı yumġaḳ sübüt suyı* ***birle*** *sürüp żımād* 122a/8

...dIn keyin	*an**dın keyin** müshil içmek kerek* 17a/8, *çılap an**dın keyin** ḳaynatıp pāre* 23b/5, *eger ża'īfe tevellüd ḳılġan**dın keyin** kezik bolsa* 29a/2-3, *an**dın keyin** küfke alıp aġzını* 63a/6, *béş sa'āt**din keyin** mücāma'at ḳılmaḳ kerek* 102b/10, *bir zamān**dın keyin** ḳay ḳılmaḳ kerek* 120a/10, *otuz iki yıl**dın keyin** aydılar* 137b/3
üçün	*şışuḳnıŋ def' **üçün** şamuşa şīresi* 21b/4, *turur eger ṣafrā **üçün** ḳay ḳılay déseŋ* 52b/7, *tiz aġrıḳı derd-i mafāṣıl **üçün** ālūnı* 123b/4, *ḳurutmaḳ **üçün** muḳl kendir ve zerniḫ ve toḫm-ı hezārsipend* 124b/11, *anı **üçün** sözlemeydür andaġ aytıpdurlar kim* 138a/11
yana	*bözde süzüp **yana** ḳand birle ḳaynatıp* 21a/7-8, *süzüp altmış miśḳāl ḳand iżāfe ḳılıp **yana** āheste* 47a/2, *andın sāyede ḳurutup **yana** teb berip tört miśḳal zencebīl* 91a/3, *bir yerdin **yana** bir yerge ḳozġalur* 116b/9-10, *ḳırḳ miśḳal ḳand salıp **yana** ḳaynatmaḳ kerek* 123b/3, *esīr ḳılıp sattılar bende boldılar **yana** bir rivāyetde* 137a/6
yaraşa	*müşkil işdür öz ḥālimġa **yaraşa*** 137b/11, *ol kiyāhnı ḥāliġa **yaraşa** münasībitide* 139a/1-2
-mu[24]	*eger yüz yılḳı köhne yötel bolsa **mu** hem def' bolur* 33a/1-2, *eger sarıġdın bolsa **mu** bir misḳāl ḳoşmaḳ kerek* 58b/9-10
taşḳarı	*ḳuvvet-i bāhġa nihāyetdin **taşḳarı** taḳavvī ḳılur* 140b/4
dek/dék	*noḫūd **dék** ḥab ḳılıp* 26a/4, *bez kever-dünbe çıḳan **dek** nemerselerge çafsa* 47b/11, *fi'l-ḥāl burunġu **dék** bolġay* 71b/9-10, *meśel talḳan **dek** ḳılıp* 84b/6-7, *derḥāl taş **dék** saḫt bolġay* 108a/9-10
ḳaş	*ol kiyāh **ḳaş**ıġa kéldi aydılar* 138b/7
'alā haẕā'l-ḳıyās	*peydā bolur anı lu'āb dérler **'alā haẕā'l-ḳıyās*** 26b/6, *müdevver ra'şe **'alā haẕā'l-ḳıyās** eger kişi* 71a/7, *iki miśḳal yese iki yılġaça toġmas **'alā haẕā'l-ḳıyās*** 113a/2

[24] Bu edat Yeni Uygur Türkçesinde genellikle pekiştirme görevinde kullanılır. İşlev itibarıyla Türkiye Türkçesindeki da/de edatına benzemektedir (Öztürk, 2010: 120).

3.3.6. Fiiller

3.3.6.1. Şahıs Ekleri

Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde kullanılan zamir kökenli şunlardır (Öztürk, 2010: 72; Eckmann, 2013: 122):

	Çağatay Türkçesi		**Yeni Uygur Türkçesi**	
	Teklik	**Çokluk**	**Teklik**	**Çokluk**
I.	men/mén	biz	men	miz
II.	sen/sén	siz, sizler	sen/siz	siler
III.	/+ø/ veya -dur/-tur, -durur/-turur	/+ø/, /-lAr/, -durlar/-turlar	/+ø/	/+ø/, /-lAr/, /-ş-/

Metinde kullanılan zamir kökenli şahıs ekleri; öğrenilen geçmiş, geniş, şimdiki ve gelecek zaman çekimlerinde kullanılmıştır. I. çokluk şahıs çekiminin örneği metinde bulunmamaktadır. Bunun dışındaki şahısların zaman çekimlerinde kullanılan örnekleri şöyledir:

I. Teklik Şahıs Çekimi:
Metinde yalnızca geniş zaman çekiminde örnekleri bulunmaktadır:
peyġamberlikni ḫāʿhlar ***men*** 137b/9, *ʿilm-i ḥikmetni ḫāʿhlar* ***men*** 138a/1

II. Teklik Şahıs Çekimi:
Metinde gelecek ve geniş zaman çekiminde örnekleri bulunmaktadır:
ʿacāyiblerni körer ***sen*** 102b/11, *körgey* ***sen*** 105a/6

III. Teklik Şahıs Çekimi:
Bu çekimin metinde sözü edilen tüm zamanlarda örneği bulunmaktadır:

saḳlaġay 2b/11, *tamızġay* 10a/7, *teskīn berür* 16a/9, *basḳay* 31a/2, *tegüzmegey* 32a/11, *simegey* 35a/6, *fışḳay* 42b/1, *içkey* 54b/3, *aḳarmas* 62b/5, *çoŋ bolmas* 78b/8, *ḳaynar* 90b/6, *ārām tapmas* 91b/7, *bağlar* 92b/10, *fışġandur* 96b/8, *ferāmūş ḳılmas* 110b/7, *toġmas* 113a/2, *azmūde ḳılġan turur* 115a/3, *ḳaynatġay* 139a/11, *ḳalġay* 139b/2, *yoluḳġay* 140a/3

II. Çokluk Şahıs Çekimi:
Metinde yalnızca geniş zaman çekiminde örneği bulunmaktadır:
*yād ḳılġay**sizler*** 141a/5

III. Çokluk Şahıs Çekimi:
Metinde geniş, şimdiki ve öğrenilen geçmiş zaman çekiminde örnekleri bulunmaktadır:
*dér**ler*** 16b/9, *terkīb ḳılıpdur**lar*** 27a/1, *déydür**ler*** 65a/4, *tér**ler*** 77b/7, *aytıpdur**lar*** 101a/7, *ye**ydür**ler* 132a/11, *yasapdur**lar*** 140b/5

İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde kullanılan iyelik kökenli şahıs ekleri şunlardır (Öztürk, 2010: 73; Eckmann, 2013: 122):

	Çağatay Türkçesi		**Yeni Uygur Türkçesi**	
	Teklik	**Çokluk**	**Teklik**	**Çokluk**
I.	/-m/	/-ḳ, -k/	/-(ı, U)m/	/-ḳ, -k/
II.	/-ŋ/	/-ŋIz/, /-ŋlAr/	/-(ı, U)ŋ/, /-ŋiz/	/-(ı, U)ŋlar/
III.	/+ø/	/+ø/, /-lAr/	/+ø/	/+ø/, /-lAr/, /-ş-/

Metinde kullanılan iyelik kökenli şahıs ekleri, görülen geçmiş zaman ve şart kipi çekimlerinde kullanılmıştır; rastlanan örnekler şöyledir:

I. Teklik Şahıs Çekimi:
Metinde yalnızca görülen geçmiş zaman çekiminde örnekleri bulunmaktadır:

*içti**m*** 21a/1, *kördü**m*** 14a/8, *meşġūl boldu**m*** 79b/5, *muḳayyed boldu**m*** 79b/7, *be-ʿilm-i ḥikmet āfrīde ḳıldı**m*** 114a/1, *ḫiẕmet ḳıldı**m*** 137b/4, *iḫtiyār berdi**m*** 137b/7, *azmūde ḳıldı**m*** 138b/11

II. Teklik Şahıs Çekimi:

Metinde yalnızca şart kipi çekiminde örnekleri bulunmaktadır:

*dése**ŋ*** 5a/6, *ḫāʿhlasa**ŋ*** 95b/11, *kerāmet ḳılsa**ŋ*** 138a/1, *best-i cimāʿ eylese**ŋ*** 141a/2, *körse**ŋ*** 142a/8

III. Teklik Şahıs Çekimi:

Hem görülen geçmiş zaman hem de şart kipi çekiminde örnekleri bulunmaktadır:

ziyāde *bolsa* 2a/6, *perhīz ḳılsa* 6a/2, *salsa* 6b/1, *yaşursa* 9b/6, *yatsa* 9b/7, *ʿaḳlıdın kétmese* 10a/4, *yusa* 11a/10, *fayide ḳılmadı* 14a/10, *sürtse* 15a/5, *içse* 16a/8, *berse* 18a/77, *kekirse* 21b/10, *yötelse* 25b/7, *térlese* 28a/7, *ḥayżı turmasa* 34b/4, *köyse* 48a/9, *ṭaʿām siŋmese* 59b/4, *ʿārıż boldı* 79b/3, *ḫāṭrıġa yetti* 79b/4, *rūy berdi* 79b/6, *peydā boldı* 80b/10, *ṣıḥḥat taptı* 82a/2, *giriftār bolmadı* 82a/2, *çıyan çaḳtı* 83b/8, *ḳāyim bolmasa* 105b/6, *ḥikāye ḳıldı* 125b/4, *nidā kéldi* 137b/6, *fermān kéldi* 137b/8, *ʿilm-i ḥikmet berdi* 138a/3, *yedi* 138b/7, *ḳaşıġa kéldi* 138b/7

I. Çokluk Şahıs Çekimi:

Metinde yalnızca görülen geçmiş zaman çekiminde örnekleri bulunmaktadır:

beyān ḳılduḳ 45b/10, *muḫtaṣar ḳılduḳ* 65b/3, *yedürdü**k*** 125b/4

II. Çokluk Şahıs Çekimi:

Metinde yalnızca şart kipi çekiminde örneği bulunmaktadır:

*bili**ŋler*** 139b/8

III. Çokluk Şahıs Çekimi:

Metinde yalnızca görülen geçmiş zaman çekiminde örnekleri bulunmaktadır:

*ʿilāc ḳıldı**lar*** 14a/10, *dūd berdi**ler*** 14b/1, *buyurdı**lar*** 32b/7, *aydı**lar*** 39a/8, *berdi**ler*** 81a/3, *kördi**ler*** 98b/1, *sordı**lar*** 98b/2, *aldurdı**lar*** 137a/5, *bende boldı**lar*** 137a/6, *tābiʿ boldı**lar*** 138a/4, *at ḳoydı**lar*** 138b/9

Metinde III. çokluk şahıs çekiminde kullanılan /+lAr/ ekinin saygı işlevinde kullanılan örnekleri de mevcuttur:

*Mevlānā Zeyne'd-dīn ṭabīb buyurdı kim bu teşvīş mende tā on iki yılġaça bar érdi dédi**ler*** 20b/10-21a/1

*bir kün ḥażret-i risālet-penāh Resūl ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem namāzda édi**ler** mübārek engüştlerini çıyan çaḳtı namāzdın boldı**lar** aydı**lar*** 83b/6-8

*Bilālġa buyurdı**lar*** 83b/10-11

*ḥażret-i Bilāl bir dāne sarmusaḳnı alıp keldi**ler*** 83b/11-84a/1

*Ḥażret-i peyġamber ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ol sarmusaḳnı tuz bile ṣalāye ḳılıp mübārek engüştlerige sürdi**ler** maʿuvẕetīni oḳudı**lar*** 84a/1-4

*Loḳmān Ḥakīm üç miŋ béş yüz yıl ʿömr kördi**ler*** 137a/3-4

*yana bir rivāyetde Loḳmānnı ḥażret-i Eyyūb ʿaleyhi's-selām satıp alıp azād ḳıldı**lar*** 137a/8-9

*Loḳmān ḥekīm beyābānġa bardı**lar*** 137a/9

*ḥażret-i Loḳmān ol ġārġa kirdi**ler** keçe ve kündüz Ḫudā-yı teʿālāġa meşġūl boldı**lar*** 137a/10-11

*el-ḳıṣṣa otuz iki yıl bu ṭarīḳa ʿibādet ḳıldı**lar*** 137b/2

*ḥażret-i Loḳmān aydı**lar*** 138a/8

*Loḳmān ol kiyāhdın bir zerre yediler ol kün be-ġāyet ḫōş-ḥāl boldı**lar*** 138b/2-3

*Loḳmān ḥākīm buyurdı**lar*** 139a/5

Emir Kipi Şahıs Ekleri

Metinde bu kipin I., II. ve III. teklik ve II. çokluk şahıs çekimli örnekleri bulunmaktadır; I. ve III. şahıs çokluk şekilleri mevcut değildir (Ayrıntılı bilgi için bk. Emir Kipi):

I. Teklik Şahıs Ekleri:

*süst ḳıl**ay** déseŋ* 5a/6, *ḫalāṣ bol**ay** déseŋ* 39b/4, *men söz ayt**ay*** 98b/4, *derd-i miyān körme**y** déseŋ* 99a/6, *mücāmaʿat ḳıl**ayın*** 110b/7, *sunıŋnı bedelini ḳıl**ay** déseŋ* 114b/10, *seni men azmūde ḳıldım saŋa bir at ḳoy**ay** kim ḫāṣiyyetiŋi aymaḳ ḥācet bolmaġay* 138b/11-139a/1, *ḫāʿhlasaŋ kim cüvānīdin menfaʿat al**ay** déseŋ* 139a/4-5, *eger ḫāʿhlasa kim ẕaʿīfni bar ḥāmilesini tüşür**ey** déseŋ* 59b/10-60a/1, *başıdın yigit ve tüvānā bol**ayın** déseŋ* 98a/1

II. Teklik Şahıs Eki:

*faṣl-ı dīger bil**gil** kim ṭabīblerge çāre yoḳtur* 2b/9-10, *tört éligni berāber ḳoy**ġıl*** 6a/10-11, *enārnıŋ içige salıp çendān turġuz**ġıl*** 11b/8-9, *kāseni yaġ birle aftābda ḳoy**ġıl*** 11b/9-10, *bir neme arasıġa alıp otġa köm**gil*** 32b/3, *ol ṭaʿāmdın ber**megil*** 43a/2, *bir dāne sarmusaḳ tapıp kel**gil*** 83b/11, *ḫamīr arasıġa alıp otġa kömüp üç sāʿat alıp yaf**ġıl*** 84b/3-4, *zirik yıġacını otġa sal**ġıl*** 89a/8, *üzesige egerçi iştihānı ḳalġannı bolsa hem ye**megil*** 98b/5, *eger bāver ḳılmasaŋ elbette imtiḥān ḳıl**ġıl*** 104b/1-2

III. Teklik Şahıs Eki:

*nāştāda içs**ün*** 5b/2, *kakanıŋ sarıġını ḳoşup ye**sün** tatlıġ nemersege raġbet ḳıl**sun*** 6a/4-5, *tā yarmı ḳal**sun*** 18b/6, *bu eytken ṭaʿāmlardın ye**mesün*** 24b/3-4, *ḳursaḳını erte bilen silat**sun*** 24b/5, *yā tuznı tut**sun*** 24b/7, *eger żaʿīfe ḥayżı tur**sun** déseŋ* 49a/6, *eger ḳız ʿıyālni émçegi çoŋ bol**masun** dése* 78b/7, *her kün bir miśḳal ye**sün*** 80b/8, *kiṭāb-ı ṭabībge ḥācet bol**masun*** 98b/4, *aftābda ḳoyġıl tā germ bol**sun*** 100b/10, *saʿātdin keyin alıp taşla**sun*** 103a/6, *aḫşām ẕekerige sürt**sün*** 105a/5, *balıġ ötini yedür**sün*** 120b/7

II. Çokluk Şahıs Eki:

*bili**ŋler*** 139b/8

3.3.6.2. Fiil Çekimi

Basit Çekim

Fiilerin yapısında tek bir şekil yahut zaman bulunan, herhangi bir ek fiil almadan oluşan çekimdir.

Haber (Bildirme) Kipleri

Türkçede temelde dokuz fiil şekli vardır; bunlar haber ve tasarlama kipleri olarak iki ayrı başlık altında değerlendirilirler. Haber kipleri, belli bir zaman ve hareketi bildiren kiplerdir. Metinde haber (bildirme) kipleri başlığı altında ele alınan zamanlar; geniş, şimdiki, gelecek, görülen geçmiş, öğrenilen geçmiş zamandır.

Geniş Zaman

Bu zaman, fiilin her zaman yapıldığını, yapılacağını yahut yapılmakta olduğunu bildirir. Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde (Öztürk, 1997: 143; Argunşah, 2018: 192) bu zamanın yapısı "fiil+/-r, -Ar, -Ur/+şahıs eki" şeklindedir.

Metinde bu zamana dair rastlanan örnekler şöyledir:
*ẖ̆āhla**r*** 2b/4, *kés**er*** 5a/11, *köter**ür*** 13b/11, *teskīn tap**ar*** 16b/1, *keltür**ür*** 16b/3, *dé**rler*** 16b/9, *tégür**ür*** 23a/1, *öltür**ür*** 33a/11, *aç**ar*** 44a/7, *şişer* 46a/1, *siŋ**er*** 59b/6, *tur**ar*** 97b/4, *térle**r*** 77b/7, *tut**ar*** 89b/9, *ḳayn**ar*** 90b/6, *baġla**r*** 92b/10, *kit**er*** 104a/5, *saḫt bol**ur*** 104b/11, *menfaʿat ḳıl**ur*** 109a/9, *bedh ḳal**ur*** 109b/11, *uruş**ur*** 110a/1, *ayt**ur*** 125b/2, *peyġamberlikni ẖāʾhla**r** men* 137b/9, *ʿilm-i ḥikmetni ẖāʾhla**r** men* 138a/1

Geniş Zamanın Olumsuzu: Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde geniş zamanın olumsuzu genellikle /-mAs/ ekiyle yapılır (Öztürk, 1997: 147; Argunşah, 2018: 192).

Geniş zamanın olumsuzu yapı itibarıyla "fiil+/-mAs/+şahıs eki" şeklindedir. Metinde bu yapıya dair rastlanan örneklerin tamamı teklik III. şahıs ekiyle çekimlenmiştir:
*tüg ön**mes*** 33a/3, *aḳar**mas*** 62b/5, *çoŋ bol**mas*** 78b/8, *ārām tap**mas*** 91b/7, *toġ**mas*** 113a/2, *kār ḳıl**mas*** 134a/8, *körün**mes*** 141a/1

Şimdiki Zaman

Bu zaman, fiilin şimdiki zaman içerisinde yapıldığını bildirir. Çağatay Türkçesinde şimdiki zamanın yapısı "fiil+zarf-fiil eki (-A, -y)+tur-/yoru-" şeklindedir (Argunşah, 2018: 194). Yeni Uygur Türkçesinde dört tip şimdiki zaman eki bulunmaktadır; sözü edilen zaman tipleri Çağatay Türkçesindeki zaman yapısı bakımından oldukça farklıdır (Ayrıntılı bilgi için bk. Öztürk, 1997: 129-143).

Metinde bu zamana dair rastlanan örneklerin tamamı çokluk III. şahıs ekiyle çekimlenmiştir: *de**ydür**ler* 11b/2, *ye**ydür**ler* 132a/11

Çağatay Türkçesinde şimdiki zamanın olumsuzu yapı itibarıyla "fiil+/-mAydUr/+şahıs eki" şeklindedir (Eckmann, 2013: 139). Metinde bu yapıya dair rastlanan örneklerin tamamı teklik III. şahıs ekiyle çekimlenmiştir:
*beyān ḳıl**maydur*** 138a/9, *sözle**meydür*** 138a/11

Gelecek Zaman

Bu zaman, fiilin gelecek zaman içerisinde yapılacağını bildirir. Çağatay Türkçesinde bu zamanın yapısı, "fiil+/-ġa, -ge; -ġay, -gey, -ḳay, -key/+şahıs ekleri ve fiil+/-ġu, -gü, -ḳu, -kü/+iyelik eki (+dur/turur)" şeklindedir (Argunşah, 2018: 196). Yeni Uygur Türkçesinde ise beş tip gelecek zaman eki bulunmaktadır, bu eklerden Çağatay Türkçesindeki yapıya en çok benzeyen dördüncü tip zaman ekidir: "fiil+/-GI, -GU/+iyelik ekleri" Fakat bu yapı hem az kullanılır hem de arkaik durumdadır (Ayrıntılı bilgi için bk. Öztürk, 1997: 152-170).

Metinde bu zamana dair rastlanan örneklerin tamamı teklik III. şahıs ekiyle çekimlenmiştir:
*olur**ġay*** 27b/7, *ye**gey*** 39a/4, *siyeh bol**ġay*** 42a/6, *ḫūb çıḳ**ġay*** 43b/4, *nıṣf ḳal**ġay*** 47a/1, *bar**ġay*** 57b/7, *olurġuz**ġay*** 76a/5, *ḳara ḫū bol**ġay*** 78a/3, *ḫūb fış**ḳay*** 89a/11, *kél**gey*** 110b/9, *éził**gey*** 116a/3, *yet**key*** 125a/3

Bu ekin geniş zaman anlamı ifade eden örneklerine de rastlanmıştır:
*gūşt-ı buzġāla yā cūce gūştı bile yemek kerek ıssıġlıḳdın perhiz ḳılmaḳ kerek şifā tap**ḳay*** 17b/6-7
*ṭarīḳa birle toḳaç étip ıssıġ ıssıġ miʿdege [tut]sa defʿ bol**ġay*** 32b/6-7
*ḳoy ötni birle ḳaynatıp endek endek ḳulaġıġa tamızsa on yılḳı saġraġu bolsa açıl**ġay*** 34b/6-7
*eger kişi aṭ miŋesini taz başıġa çafsa tük ün**gey*** 35a/3-4
*aççıġ örük maġzı birle her cānverge berse öl**gey*** 59b/9-10
*beçe ölüp tüşmese zerdīk uruġını fercige dūd berse derḥāl tüş**key** elbette müçerreb turur* 81a/5-6
*hiç dārūlar fāyide ḳılmasa sarmusaḳnı yete nāştāda yete menfaʿat-i ʿaẓīm kör**gey*** 84a/8-9
*küncid yaġını cemʿ aʿżāsıġa sürtüp āftābda oltursa asānlıḳ birle taşḳarı çıḳ**ḳay*** 125b/1-2

Gelecek Zamanın Olumsuzu: Çağatay Türkçesinde gelecek zamanın olumsuzu yapı itibarıyla "fiil+/-ma-/+/-ġay, -gey, -ḳay, -key/+şahıs ekleri" şeklindedir (Eckmann, 2013: 128). Metinde bu yapıya dair rastlanan örneklerin tamamı teklik III. şahıs ekiyle çekimlenmiştir:
*si**megey*** 35a/6, *kār ḳıl**maġay*** 59b/8, *aḳar**maġay*** 86b/8, *ḥācet tüş**megey*** 99b/7, *inzāl bol**maġay*** 113a/7, *ḥācet bol**maġay*** 139a/1, *naṣīb ḳıl**maġay*** 141a/4

Görülen Geçmiş Zaman

Bu zaman, fiilin görülen yahut bilinen geçmiş zamanda yapıldığını bildirir. Çağatay Türkçesinde görülen geçmiş zaman yapısı "fiil+/-DI, -DU/+şahıs ekleri" şeklindedir (Argunşah, 2018: 118). Yeni Uygur Türkçesinde iki tip görülen geçmiş zaman eki bulunmaktadır; bunlardan Çağatay Türkçesiyle aynı yapıda görünüm arz eden birinci tiptir. Sözü edilen zamanın yapısı Yeni Uygur Türkçesinde "fiil+/-Di, -DU/+şahıs ekleri" şeklindedir (Öztürk, 1997: 109).

Metinde bu zamana dair rastlanan örnekler şöyledir:
*körd**üm*** 14a/8, *ʿaṭse ur**dı*** 14a/9, *iç**tim*** 21a/1, *meşġūl bold**um*** 79b/5, *muḳayyed bold**um*** 79b/7, *buyur**dı*** 80b/11, *ber**diler*** 81a/3, *taḥrīr tap**tı*** 93b/2, *maʿlūm bol**dı*** 121b/1, *sat**tılar*** 137a/6, *endīşe ḳıl**dı*** 137b/10, *dé**di*** 138a/1, *çıḳ**tılar*** 138a/5, *yet**tiler*** 138b/2

Görülen Geçmiş Zamanın Olumsuzu: Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde görülen geçmiş zamanın olumsuzu yapı itibarıyla "fiil+/-mA-/+/-DI, -DU/+şahıs ekleri" şeklindedir (Öztürk, 1997: 109; Eckmann, 2013: 125). Metinde bu yapıya dair rastlanan örneklerin tamamı teklik III. şahıs ekiyle çekimlenmiştir:
*fayide ḳıl**madı*** 14a/10, *giriftār bol**madı*** 82a/2, *sözle**medi*** 138a/7

Öğrenilen Geçmiş Zaman

Bu zaman, fiilin öğrenilen yahut duyulan geçmiş zamanda yapıldığını bildirir. Çağatay Türkçesinde üç tip öğrenilen geçmiş zaman eki bulunmaktadır: **I.** "fiil+/-mIş/+şahıs ekleri" **II.** "fiil+/-(I/U)p, -(I/U)ptIr, -(I/U)ptUr, -(I/U)p turur/+şahıs ekleri" **III.** "fiil+/-ġandur, -gendür; -ġan turur, -gen turur/" (Argunşah, 2018: 189-191). Yeni Uygur Türkçesinde de üç tip öğrenilen geçmiş zaman eki bulunmaktadır ve Çağatay Türkçesiyle benzer yapılara sahiptirler: **I.** "fiil+/-

ġan, -gen, -ḳan, -ken/+şahıs ekleri” **II.** “fiil+/(I/U)p/+şahıs ekleri” **III.** “fiil+/-miş/+şahıs ekleri” (Ayrıntılı bilgi için bk. Öztürk, 1997: 116-129).

Metinde II ve III. tip öğrenilen geçmiş zamana dair rastlanan örneklerin tamamı teklik ve çokluk III. şahıslarla çekimlenmiştir:

II. Tip Öğrenilen Geçmiş Zaman
*fiş**ġandur*** 96b/8, *azmūde ḳıl**ġan turur*** 115a/3

III. Tip Öğrenilen Geçmiş Zaman
*keltürü**pdürler*** 18a/2, *terkīb ḳılı**pdurlar*** 27a/1, *aytı**pdurlar*** 84a/9, *müdāvemet ḳılı**pdurlar*** 102a/4, *yasa**pdurlar*** 140b/5

Tasarlama Kipleri

Emir Kipi

Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde emir kipinin her şahıs çekiminde ayrı ekler kullanılır (Öztürk, 1997: 189; Argunşah, 2018: 199-201). Sözü edilen ekler şunlardır:

	Çağatay Türkçesi		**Yeni Uygur Türkçesi**	
	Teklik	**Çokluk**	**Teklik**	**Çokluk**
I	-y, -Ay -Ay men -yIn, -AyIn -AyIm, -AyIŋ -ġayın, -geyin -ḳayın, -keyin	-AlIm, -AlI -aluḳ, -elük -AlIŋ, -AlUŋ	-y/-Ay	-(a)yli/-(e)yli -ayluḳ/-eyluḳ -ili (-elin, eni, -ini, -yni, -ayniŋ/-eyniŋ, -niŋ)
II	/+ø/, -ġıl, -gil -ḳıl, -kil	-(I/U)ŋ, -(I/U)ŋIz,	/+ø/, -ġın, -gin, -ḳin, -kin,	-ŋ, -ŋlar

	-ġın, -gin	-(I/U)ŋlar, -(I/U)ŋIzlAr	-ġil, -gıl, -ḳil, -kil -sila/-sile	
III	-sUn, -sU	-sUnlAr	-sun	-ş-sun

Çağatay Türkçesinde kullanılan emir kipinin şahıs eklerine göre tasnifi Eckmann ve Bodrogligeti tarafından farklı şekilde değerlendirilmiştir. Araştırmacılar emir kipinin I. teklik ve çokluk şahıs eklerini, istek kipi I. teklik ve çokluk şahıs ekli çekimi olarak ele almışlar; emir kipini de I. teklik ve çokluk şahıs çekimi olmaksızın yalnızca II. ve III. teklik ve çokluk şahıs ekleriyle tasnif etmişlerdir (Bodrogligeti, 2001: 172-180, Eckmann, 2013: 123-124). Bu farklılığın nedenleri olarak emir ifadesinde bir istek anlamının da bulunması, kişinin kendine emir verememesi bunun yerine ancak bir şey isteme/arzu etmesi düşünülebilir.

Metinde bu kipe dair rastlanan örnekler şöyledir:
*bil**gil*** 2b/9, *iç**sün*** 5b/2, *ye**sün*** 6a/5, *raġbet ḳıl**sun*** 6a/5, *perhiz ḳıl**sun*** 6a/6, *ḳan aldur**sun*** 6a/8, *ḳoy**ġıl*** 6a/11, *turġuz**ġıl*** 11b/9, *ḳal**sun*** 18b/1, *silat**sun*** 24b/5, *tut**sun*** 24b/7, *köm**gil*** 32b/3, *tur**sun*** 49a/6, *ḳavīraḳ bol**sun*** 83a/3, *kel**gil*** 83b/1, *yaf**ġıl*** 84b/4, *sal**ġıl*** 89a/8, *farigˇ bol**ayın*** 98a/1, *yigit ve tüvānā bol**ayın*** 98a/1, *taşla**sun*** 103a/6, 103b/4, *sürt**sün*** 103a/10, *yu**sun*** 103a/11, *çaf**sun*** *imtiḥān ḳıl**ġıl*** 104b/2, *mücāmaʿat ḳıl**ayın*** 110b/7, *ḳoy**sun*** 113b/8, y*edür**sün*** 120b/7, *bili**ŋle**r* 139b/8

I. Teklik Şahıs Emir Ekinin Olumsuzu: Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde I. teklik şahıs emir ekinin olumsuzu yapı itibarıyla "fiil+/-mA-/+/-y/" şeklindedir (Öztürk, 2010: 90; Argunşah, 2018: 199). Metinde bu yapıya dair rastlanan örnekler nadirdir:
*kör**mey*** 99a/6

II. Teklik Şahıs Emir Ekinin Olumsuzu: Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde II. teklik şahıs emir ekinin olumsuzu yapı itibarıyla "fiil+/-mA-/+/-ġıl, -gil-ḳıl, -kil, -ġın, -gin/" şeklindedir (Öztürk, 1997: 193; Eckmann, 2013: 123) Metinde bu yapıya dair rastlanan örnekler şöyledir:
*ber**megil*** 43a/2, *ye**megil*** 98b/5

III. Teklik Şahıs Emir Ekinin Olumsuzu: Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde III. teklik şahıs emir ekinin olumsuzu yapı itibarıyla "fiil+/-mA-/+/sUn/" şeklindedir (Öztürk, 2010: 90; Argunşah, 2018: 200). Metinde bu yapıya dair rastlanan örnekler şöyledir:
*ye**mesün*** 24b/4, *çoŋ bol**masun*** 78b/7, *ḥācet bol**masun*** 98b/4

Şart Kipi

Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde bu kipin yapısı "fiil+/-sA/+şahıs ekleri" şeklindedir (Öztürk, 1997: 170; Argunşah, 2018: 201-202).

Metinde bu kipe dair rastlanan örnekler şöyledir:
*savuḳ bol**sa*** 3b/8, *ṭılā ḳıl**sa*** 15a/4, *aġrı**sa*** 17b/10, *yut**sa*** 24a/9, *sarıġla**sa*** 27b/11, *taŋ**sa*** 30a/4, *susa**sa*** 31b/11, *dé**seŋ*** 60a/1, *ḫāʾhla**saŋ*** 95b/11, *kerāmet ḳıl**saŋ*** 138a/1, *cimāʿ ḳıl**sa*** 140a/3, *kör**seŋ*** 142a/8

Şart Kipinin Olumsuzu: Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde şart kipinin olumsuzu yapı itibarıyla "fiil+/-mA-/+/-sA/+şahıs ekleri" şeklindedir (Öztürk, 1997: 174; Eckmann, 2013: 126). Metinde bu kipe dair rastlanan örnekler şöyledir:
*dé**mese*** 9b/3, *ʿaḳlıdın két**mese*** 10a/4, *miŋe bol**masa*** 10a/9, *ṭaʿām siŋ**mese*** 24a/10, *tur**masa*** 34b/4, *tüş**mese*** 81a/5, *fāyide ḳıl**masa*** 84a/8, *yıġ**masa*** 98b/11, *aġız al**masa*** 115a/9, *tap**masa*** 117a/11, *terle**mese*** 120b/3, *kél**mese*** 125a/5

Gereklilik Kipi

Çağatay Türkçesinde gereklilik kipi her zaman kérek ile yapılır ve bu yapının "kérek, kérek turur, mAḳ/-mek kérek, -sA kérek, kérek+sA" şekilleri bulunmaktadır. Bunların dışında az da olsa "mAlI, /-ġu, -gü, ḳu, -kü/ sıfat fiil eki, /-ġuluḳ, -gülük/eki, /-ġay, -gey, -ḳay, -key/" gelecek zaman eklerinin de gereklilik kipi olarak kullanımları mevcuttur (Argunşah, 2018: 203-204). Yeni Uygur Türkçesinde de gereklilik ifadesi çoğunlukla "kérek" ile karşılanır (Ayrıntılı bilgi için bk. Öztürk, 1997: 180).

Metinde gereklilik ifadesi /-maḳ, -mek/ kerek ve /-ġuluḳ, -gülük/ ekleriyle karşılanılmıştır; rastlanan örnekler şöyledir:

/-maḳ, -mek kerek/:
*meyl ḳıl**maḳ kerek*** 2a/1, *iç**mek kerek*** 2a/3, *bil**mek kerek*** 2a/5, *çaf**maḳ kerek*** 10a/9, *bağla**maḳ kerek*** 11a/5, *sür**mek kerek*** 12a/6, *yut**maḳ kerek*** 13b/4, *sürt**mek kerek*** 13b/10, *yedür**mek kerek*** 14a/7, *sal**maḳ kerek*** 16a/5, *perhiz ḳıl**maḳ kerek*** 17b/6, *yu**maḳ kerek*** 18b/1, *sürt**maḳ kerek*** 32a/10, *ḳıvāmıġa keltür**mek kerek*** 56a/1, *tart**maḳ kerek*** 88b/5, *ḳaynat**mek kerek*** 123a/11

Metinde "kerek" kelimesinin bazen emir kipi, şart kipi, gelecek zaman eki ve isimlerden sonra geldiği ve bu şekilde gereklilik anlamını sağladığı görülmüştür. Özellikle şart kipiyle oluşturulan yapı, Yeni Uygur Türkçesindeki kullanımla aynıdır (Öztürk, 1997: 180).
*iḫtiyār ḳıl**sun kerek*** 19a/10, *nehārī ḳıl**sa kerek*** 47b/2, *būy **kerek*** 58a/3, *tur**ġay kerek*** 97b/1

/-ġuluḳ, -gülük/:
/-ġuluḳ, -gülük/ eki, /-ġu, -gü/ gelecek zaman sıfat-fiil eki ve /+luḳ, +lük/ isimden isim yapma ekinin genişletilmiş şeklidir. Bu yapıya dair rastlanan örneklerin tamamı olumsuz çekimlidir:
*müshil ber**gülük émes*** 93b/3, *maẓlūm kişige ḳıl**ġuluk émes*** 111a/5, *müshil ġıẓāġa ber**gülük émes*** 122b/4

İstek Kipi

Çağatay Türkçesinde istek kipi çekiminde çoğunlukla gelecek zaman eklerinden ve /-maḳçı, mekçi/ eklerinden faydalanılır (Argunşah, 2018: 202). Bu kipin yapısı Yeni Uygur Türkçesinde "fiil+/-ġay, -gey, -ḳay, -key/+şahıs ekleri" şeklindedir (Öztürk, 1997: 175).

Metinde bu kipe dair rastlanan örnekler şöyledir:
*miŋe birle ye**gey** bir ẕerresini dimāġıġa tamız**ġay** bir ẕerresini başıġa çaf**ġay** derdi sākīn bolur* 10a/7-8-9
*benefşe üç misḳāl sirpistān on dāne bir piyāle suda ḳaynat**ġay*** 29b/5-6
*bādyān suy[ı] birle turġuzup iç**key*** 53b/9

*iki ġadāre su bile çılap ḳoymaḳ kerek tā dārūnı tatḳı ḥūb çıḳ**ay***[25] 77a/9-10
*eger kişi uynı öt[i]ni sarmuḳ bile ḳoşup ḥal ḳılıp aġrıġan ḳulaḳġa tamız**ġay** ḳulaḳ aġrıḳı def‘ bolġay* 92b/4-5-6
*ḳand bile sunı ḳaynatmek kerek tā köfük çıḳ**ay*** 120a/15[26]

İstek Kipinin Olumsuzu: Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde istek kipinin olumsuzu yapı itibarıyla "fiil+/-ma-/+/-ġay, -gey, -ḳay, -key/+şahıs ekleri" şeklindedir (Öztürk, 1997: 175; Eckmann, 2013: 128). Metinde rastlanan örnekler şöyledir:
*ġıẕā ḳıl**maġay*** 33b/10, *oltur**maġay*** 78a/2, *tegüz**megey*** 32a/11, *iç**megey*** 45a/3, *sözle**megey*** 107b/4, *yat**maġay*** 112a/8

Birleşik Çekim

Çağatay Türkçesinde hikâye, rivayet ve şart birleşik çekimlerinde "é-, ér-", -özellikle şart çekiminde- "bol-" yardımcı fiillerinden yararlanılmıştır (Bodrogligeti, 2001: 211; Argunşah, 2018: 204). Yeni Uygur Türkçesinde ise hikâye ve rivayet çekiminde "é-, i-, er-"; şart çekiminde ise "bol-" yardımcı fiili kullanılır (Öztürk, 1997: 195).

Metinde rivayet birleşik zamanın çekimi bulunmamaktadır; çoğunlukla hikâye ve şart birleşik çekimine yer verilmiştir. Bu çekimlerde "é-, er- ve bol-" yardımcı fiillerinden yararlanılmış; bol- fiili ise "-mIş i-se" anlamında kullanılmıştır:

Hikâye

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi
*meẕkūr bolu**p édi*** 64b/11

[25] Emir kipiyle karıştırılmaya müsait bu ek, B. (-) ve İ. (24b/12)'de de bu şekilde yazıldığından yazım yanlışı olmadığı; ekin bu şekliyle o dönemde kullanıldığı düşünülmüştür.
[26] Emir kipiyle karıştırılmaya müsait bu ek, B. (64a/15) ve İ. (-)'de de bu şekilde yazıldığından yazım yanlışı olmadığı; ekin bu şekliyle o dönemde kullanıldığı düşünülmüştür.

Geniş Zamanın Hikâyesi

*Loḳmān ḥakīm bir ṭarafke bar**ur érdiler*** 138b/1, *hem ḳara bol**ur érdi*** 139a/3

Şart Kipinin Hikâyesi

*men yigirme kün ye**sem érdi*** 139a/2

Şart

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Şartı

*üzesige çıḳ**ġan bolsa*** 8b/9, *yaġda köy**gen bolsa*** 15b/2, *abile bol**ġan bolsa*** 15b/3, *miʿde süt tügül**gen bolsa*** 22b/1, *kimerseni tişiġa ḳurt kirip aġrı**ġan bolsa*** 31a/8-9, *eger kişiniŋ ḳursaḳıda yel tügül**gen bolsa*** 32a/1-2, *eger miʿde savu**gen bol**sa* 32b/5, *eger kimersege ḫale tur**ġan bolsa*** 33a/4, *istisḳā bol**ġan bolsa*** 43a/4, *cigerniŋ ıssıġlıḳıdın peydā bol**ġan bolsa*** 43a/6-7, *élig ayaġları şış**ḳan bolsa*** 45a/7, *ḥayżı kel**mes bolsa*** 67b/9, *yā tiken ḳal**ġan bolsa*** 69a/10, *eger közige aḳ tüşken **bolsa*** 85a/3, *eger kişini güng bol**ġan bolsa*** 85a/9-10, *eger ḫamīr fış**ġan bolsa*** 96b/8, *iştihānı ḳal**ġannı bolsa*** 98b/5, *eger kişini āvāzı ḫasta bol**ġan bolsa*** 118b/1-2, *eger kişini pāşine veyā ayaġı yarıl**ġan bolsa*** 119a/5

Geniş Zamanın Şartı

*eger kişini başı ḳay**ar bolsa*** 17a/1, *su bisyār iç**er bolsa*** 17a/2, *alaḳanı ḳızıp köy**er bolsa** tapanı ḳızı**r bolsa*** 17a/2-3, *közidin yaş bar**ur bolsa*** 33b/2, *eger kişini kuni ḳıçışu**r bolsa*** 73b/4, *eger kişini içidin ḳan kélü**r bolsa*** 78a/11, *dimāġıdın köksige zerd-āb ḳoyup tur**ar bolsa*** 114b/1, *eger kişini içidin ḳan baru**r bolsa*** 116a/9

3.3.6.3. Fiilimsiler

İsim-Fiil Ekleri

İsim-fiil ekleri, fiiileri geçici ya da kalıcı isimleştiren eklerdir. Metinde isim-fiil ekleri olarak /-maḳ, -mek/ ve /-maġlıḳ/ ekleri kullanılmıştır; rastlanan örnekler şöyledir:

/-maḳ, -mek/: Fiil kök ve gövdelerine gelerek geçici hareket isimleri meydana getirme işlevini görür. Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde (Ersoy, 2007: 410; Argunşah, 2018: 175) bu ekin örnekleri mevcuttur.	*ḥareket ḳıl**maḳ*** 3a/4, *nemerse çıḳ**maḳ*** 3a/6, *boġuz ḳuru**maḳ*** 4a/3, *süst bol**maḳ*** 4a/5, *pişāb tutul**maḳ*** 4a/6, *ẕekeri köy**mek*** 4a/6, *tüş kör**mek*** 4b/1, *tola sözle**mek*** 4b/1, *köz aġrı**maḳ*** 4b/2, *ḳol ve fut titre**mek*** 4b/8, *közdin yaş aḳ**maḳ*** 4b/9, *beden ḳızı**maḳ*** 5a/2, *pişāne aġrı**maḳ*** 5a/4, *yüraḳ sal**maḳ*** 39b/11, *perīşān uyġan**maḳ*** 40a/3, *simābnı ye**mek** ṭarīḳni aytur* 99b/9, *bevāṣīrni dānesini ḳurut**maḳ** üçün* 124b/10-11, *kim ḫāṣiyyetiŋi ay**maḳ** ḥācet bolmaġay* 138b/11-139a/1
/-maġlıḳ/: /-maḳ/ isim-fiil ekinin /+lıḳ/ isimden isim yapma ekiyle birleşmesinden meydana gelmiştir. Fiilleri isimleştiren bu eke Çağatay Türkçesinde rastlanırken (Argunşah, 2018: 175) Yeni Uygur Türkçesinde rastlanmaz.	*tiş şiş**maġlıḳı*** 5a/3, *piş-ābnı tanu**maġlıḳ*** 7b/5

Sıfat-Fiil Ekleri

Sıfat-fiil eklerinin esas görevleri fiilleri sıfat hâline getirmektedir; ikinci işlevleri de isim çekim eklerini üzerlerine aldıklarında isim-fiil olarak kullanılmalarıdır (Argunşah, 2018: 176). Bu konu János Eckmann'ın iki çalışmasında farklı başlıklar altında değerlendirilmiştir. Araştırmacının *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar* eserinde konu "İsim-Fiiller" olarak ele alınmıştır (Eckmann, 2017: 145-153). Çevirisini Günay Karaağaç'ın yaptığı *Çağatayca El Kitabı*nda ise konu aynı maddelerle "Partisipler" başlığı altında ele alınmıştır (Karaağaç, 2013: 107-113).

Metinde sıfat-fiil ekleri olarak /-ġan, -gen, -ḳan, -ken/, /-an/, /-ġuluḳ, -gülük/, /-mAs/ ve /-(U)r/ ekleri kullanılmıştır; rastlanan örnekler şöyledir:

/-ġan, -gen, -ḳan, -ken/: Genellikle geniş zaman sıfat-fiili olarak işlev görmesine karşın bazen öğrenilen geçmiş zamanı da karşılar. Fiilden sıfat üreten bu ek, isim çekim eklerini üzerine alarak isimleşebilmektedir. Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde bu ekin örnekleri mevcuttur (Öztürk, 2010: 102-105; Argunşah, 2018: 177).	*ıssıġdın aġrı**ġan** aġrıḳnıŋ* 9b/9, *aḳar**ġan** saç saḳalnı yusa* 11a/9-10, *köy**gen** yerge* 15a/5, *ṣafrā sebebidin aġrı**ġan** başḳa* 16b/2, *ıssıġdın bol**ġan** ṣudāʿġa* 18a/8, *beli iki dalusı köy**gen**niŋʿilācı* 20b/3-4, *ḳabż bol**ġan**nıŋ ʿilācı* 22a/2-3, *ḥıḳ tut**ḳan**nıŋʿilācı* 23b/11, *fatīr nān ye**gen** sebebdin bolsa* 24b/2, *bu eyt**ken** ṭaʿāmlardın* 24b/3, *yeŋi ḳalye ḳıl**ġan** mīs ḳazanda* 27b/4-5, *ḫale tur**ġan** yerge* 33a/6, *yarım fışḳ**an** sarıġı* 40b/8, *derdi tutḳ**an** maḥalde* 48b/5-6, *ol ḳurut su al**ġan** kūze* 50a/4, *yarım misḳāl soḳ**ġan** encübār* 50b/4-5, *boġuzıġa yā burnıġa kel**gen**ini aytur* 55b/4, *hayvānātnıŋ içidin çıḳḳ**an** siyāh ishālġa* 74a/10, *ol meẕkūr bol**ġan** dārūlarnı* 76b/3, *yeŋi ḥayż kör**gen** ża ʿīfe duḫterni* 77b/7-8, *böri tutḳ**an** ḳoynı* 82a/5, *közni ḳafar**ġan** yelni* 85b/3, *su tüş**ken**ni ayturlar* 86b/10-11, *leb şışḳ**an**ı* 90a/7, *öfke ḳabarıp şışḳ**an**nı aytur* 91b/6, *bir rıṭl dé**gen** veznde toḳsan miśḳal* 131b/4-5, *zehr ber**gen** kişiġa* 134a/7
/-an/: /-ġan, -gen, -ḳan, -ken/ ekinin Oğuz Türkçesinin etkisiyle metinlerde yer alan şekli olup Çağatay Türkçesinde kullanımı nadirdir (Argunşah, 2018: 177). Yeni Uygur Türkçesinde ekin bu şekline rastlanmaz.	*ādemni içidin çıḳ**an** ḳurtnı* 60b/5, *bīḫidin üzgende çıḳ**an** suynı* 62a/3
/-(U)r/: Geniş zaman sıfat-fiil eki olarak kullanılır. Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde bu ekin örnekleri mevcuttur (Öztürk, 2010: 104; Argunşah, 2018: 176).	*ḳıvāmıġa kel**ür** maḥalde* 77b/1, *Molla Ḳuṭb ayt**ur**nı mücerrebātdın turur* 121b/11

Ayrıca ekin çoğunlukla dar-yuvarlak ünlülü /-Ur/ olması nadiren de düz-geniş ünlülü /-Ar/ olması Kumul ağzına mahsus bir özelliktir (Yakup, 2005: 9; Arziev, 2006: 410 akt.: Çakmak, 2016: 416).	
/-mAs/: Geniş zaman sıfat-fiil ekinin olumsuzu olarak kullanılır. Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde bu ekin örnekleri mevcuttur (Öztürk, 2010: 104; Argunşah, 2018: 179).	*heẓm bol**mas**lıḳ* 4a/7, *kūlék çıḳmasdın ilgeri* 26a/6-7, *ṭaʿām ḥażm bol**mas**lıḳı turur* 86a/10, *inzāl bol**mas**lıḳnı beyānı* 107a/7
/-dük/: Geçmiş zaman sıfat-fiil eki olup Çağatay Türkçesinde nadiren kullanılmıştır. Bu ekin kullanımında Oğuz Türkçesinin tesiri bulunmaktadır (Argunşah, 2018: 177). Yeni Uygur Türkçesinde ekin bu şekline rastlanmaz.	*si**dük**niŋ köfügini* 51a/6-7

Zarf-Fiiller

Fiilleri zarflaştıran eklerdir. Çağatay Türkçesinde hem basit hem de sıfat-fiil eklerinin durum ekleriyle kaynaşması sonucu oluşan birleşik yapıdaki şekilleri mevcuttur (Argunşah, 2018: 180). Metinde zarf-fiil ekleri olarak /-may/, /-ġanda, -gende, -ḳanda, -kende/, /-ġandın, -gendin, -kendin/, /-ġunça, -günçe/, /-arda, -(U)rdA/, /-geli/, /-(I)p, -(U)p/, /-mesdin/ ekleri kullanılmıştır; rastlanan örnekler şöyledir:

/-may/: Olumsuzluk eki /-mA-/ ve zarf-fiil eki /-y/'nin birleşmesinden meydana gelmiştir. Eklendiği fiile "-madan, -mayıp" anlamları katar. Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde bu ekin örnekleri	*yalba bolup toḫta**may** salsa* 7a/1, *yavuḳ bol**may** saçılıp* 9a/8, *rūşenālıḳ ḫʿāhla**may** yüzini yaşursa* 9b/6, b*ādyānnı soḳup özgesini soḳ**may** bir kāse suda ḳaynatıp* 67a/6-8

mevcuttur (Öztürk, 2010: 107; Argunşah, 2018: 185).	
/-ġanda, -gende, -ḳanda, -kende/: Sıfat-fiil eki /-ġan, -gen, -ḳan, -ḳen/ ve bulunma durumu eki /+dA/'nın birleşmesinden meydana gelmiştir. Eklendiği fiile "-dığında, -dığı zaman, -ınca" anlamları katar. Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde bu ekin örnekleri mevcuttur (Öztürk, 2010: 112; Argunşah, 2018: 183).	*yarmı ḳal**ġanda*** 19b/4, *bir ḥişşe ḳal**ġanda*** 45a/5, *yötel**gende** ḳan kelür* 50b/2-3, *ıssıġ ḳop**ḳanda*** 57a/4, *bīḫidin üz**gende** çıḳan suynı* 62a/3, *ḥayżu arın**ġanda*** 77b/10, *közi yarı**ġanda** keyin* 78a/4, *ḳoynı öltür**ġanda*** 84b/11, *su tüş**kende*** 87b/11, *derdi teskīn tap**ġanda*** 117a/5, *aġrıḳı tut**ḳanda*** 124b/5
/-ġandın, -gendin, -kendin/: Sıfat-fiil eki /-ġan, -gen, -ḳan, -ḳen/ ve ayrılma durumu eki /+dIn/'ın birleşmesinden meydana gelmiştir. Çağatay Türkçesinde kullanılan ekin bu şekline (Argunşah, 2018: 183) Yeni Uygur Türkçesinde rastlanmaz.	*su tola iç**kendin** bolur* 8a/6, *tola oltur**ġandın** bolur* 8a/9, *gūşt tola ye**gendin** bolur* 8a/11, *ḫılṭ köy**gendin** bolur* 8b/3, *miʿdeniŋ ıssıġı tamām két**kendin** bolur* 9a/1-2, *ʿillet yet**kendin** bolur* 9a/4, *aġır ḳuvvetlig ṭaʿām ye**gendin** bolsa* 24a/11, *ol ʿillet mizāc bozul**ġandın** sebebdin* 61b/9, *üç kün öt**kendin** keyin* 79a/1, *dimāġnı püt**kenidin** peydā bolur* 88a/5, *ṭaʿām ye**gendin** żararlik bolmas* 98b/8, *terle**gendin** keyin* 122a/10
/-ġunça, -günçe/: Eklendiği fiile "-ınca, -ıncaya kadar" anlamları katar. Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde bu ekin örnekleri mevcuttur (Öztürk, 2010: 110; Argunşah, 2018: 184).	*tatḳı çıḳ**ġunça*** 17b/1, *yarmı ḳal**ġunça*** 17b/2, *kifāyet ḳıl**ġunça*** 19b/4, *toḳuz saʿāt öt**megünçe*** 43a/2, *iḫrāc bol**maġunça*** 93b/3, *ḳıvāmıġa kél**günçe*** 95a/4, *pest bol**ġunça*** 97b/1, *kişnīzde yu**maġunça*** 105a/3, *taŋ at**ġunça*** 105a/5, *tam boyıġa yet**megünçe*** 108a/5, *meyl kél**megünçe*** 109b/4
/-arda, -(U)rdA/: Geniş zaman sıfat-fiil eki /-Ar, -(U)r/ ve bulunma durumu eki /+dA/'nın birleşmesinden meydana gelmiştir. "-ırken, -ınca" anlamlarını verir.	*üç aḳşām yat**arda** yegey* 39a/4, *cimāʿ ḳıl**urda*** 104a/1, *bu naḳşnı bit**ürde*** 107b/4

Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde bu ekin örnekleri mevcuttur (Öztürk, 2010: 111; Argunşah, 2018: 181). Ayrıca ekin /-(U)rdA/ şeklindeki kullanımı Uygur ağzı özelliklerinden biridir (Çakmak, 2016: 416)	
/-geli/: Sebep ve zaman işlevlerinde kullanılan zarf-fiil ekidir. Çağatay Türkçesinde kullanılan (Argunşah, 2018: 182) bu ekin Yeni Uygur Türkçesindeki görünümü /-ġili, -gili, -ḳili, -kili; -ġini, -gini/ şeklindedir (Öztürk, 2010: 108).	*tūrūş nemerseler ye**geli** ārżū ḳılur* 2b/2-3, *ādemīler ḥikmet örgen**geli** tābiʿ boldılar* 138a/3-4
/-(I)p, -(U)p/: Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde en çok kullanılan zarf-fiil ekidir (Öztürk, 2010: 106; Argunşah, 2018: 185).	*şerbet ḳıl**ıp*** 5a/8, *yılan dék tolġan**ıp*** 6b/10, *çalġan**ıp*** 9a/6, *ḳaynat**ıp*** 10b/2, *yumşat**ıp*** 15b/1, *oḳ tég**ip*** 16a/2, *yoġan**ıp*** 21b/8, *yar**ıp*** 29a/3, *iç**ip*** 30a/3, *toḳaç ét**ip*** 32b/6, *éz**ip*** 37b/2, *tef ber**ip*** 48a/2, *két**ip*** 55a/8, *yinç**ip*** 61b/11, *ötkez**ip*** 64b/10, *ḳurut**up*** 66a/11, *soḳ**up*** 66b/5, *fuşur**u**p* 69a/6, *yatḳuz**up*** 71b/8, *ḳoş**up*** 84b/6, *turġuz**up*** 89b/6, *tut**up*** 106b/4, *sürt**üp*** 106b/10, *çök**üp*** 107a/3, *içtür**üp*** 109a/3, *tegür**üp*** 109b/8, *köydür**üp*** 111a/2, *ḳıvāmıġa kéltür**üp*** 117a/2, *köy**üp*** 119b/7
/-mesdin/: Geniş zamanın olumsuzu /-mAs/ ve ayrılma durumu eki /+dIn/'ın birleşmesinden meydana gelmiş olup Çağatay Türkçesinde az kullanılan bir zarf-fiil ekidir (Argunşah, 2018: 185). Bu ekin Yeni Uygur Türkçesindeki görünümü /-mastin, -mestin/ şeklindedir (Öztürk, 2010: 108).	*terle**mesdin** ilgeri* 122a/10, *maʿcūn ye**mesdin** ilgeri* 141b/1

3.3.6.4. Ek Fiiller

Çağatay Türkçesinde sıklıkla kullanılan ek-fiiller "é-, ér- ve tur-" dur. Metinde bu iki ek fiilin kullanımı dışında bir de "bol-" fiili kullanılmıştır:

é-, ér-: *bu teşvīş mende tā on iki yılġaça bar* ***ér****di* 20b/11-21a/1, *her dimāġda her ruṭūbetī ki bar* ***é****di* 39a/6, *hem ṣıḥḥat tapmaḳġa ümīd yok* ***ér****di* 79b/9, *bir kün ḥażret-i risālet-penāh Resūl ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem namāzda* ***é****diler* 83b/6-7, *bir şaḫısnı kördüm anıŋda seng-i meśānī ʿilleti bar* ***ér****di* 125b/3, *vilāyetidin* ***ér****diler* 137a/7

DUr-, DUrUr: *mücerreb* ***tur****ur* 1b/1, *törtünci küni hem ḫaṭar****dur*** 2a/10, *tamurı yalba bolup toḫtamay salsa delīl-i ten-dürüstluḳ****dur*** 7a/1-2, *ḫūbraḳ nemerse yoḳ****dur*** 7a/5, *tenide andın yaḫşıraḳ nemerse yoḳ****tur*** 7a/9, *derd-i serge müfīd* ***tur****ur* 10b/3, *mürr-i Mekkī yaʿnī mürdār-seng* ***tur****ur* 15b/9-10, *lisānü'l-ḥamel hem deydürler yaʿnī toḫm-ı zūfa* ***tur****ur* 22a/7, *anı senced dérler Türk tilide çigde* ***tur****ur* 22b/11, *eger kişige ṭaʿām siŋmese ʿilācı ol****dur*** *kim* 24a/10, *miŋ* bir *rencniŋ anası ṣafrā* ***tur****ur* 39a/11-39b/1, *bularnıŋ beyānı tola****dur*** 45b/9-10, *cerāḥatni gūşt türetmegini pat ḳurutmaḳnı ʿilācı bu* ***tur****ur* 49b/7-8, *ṭaʿām ḥażm bolmaslıḳı* ***tur****ur* 86a/10, *bu terkīb ʿācāyib* ***tur****ur* 104a/6, *bu rivāyet Eflāṭūndın* ***tur****ur* 107a/1, *bu rivāyet ḥükemā-yı Ḥindūstān ḥāẕıḳlarını tertībidin* ***tur****ur* 110b/10-11, *Molla Ḳuṭb ayturnı mücerrebātdın* ***tur****ur* 121b/11, *bisyār ḫatar* ***tur****ur bihraḳ ol****dur****ur* 122b/5, *gendüm derece-i höl ıssıġ* ***tur****ur* 131b/6, *kişmiş hem mundın ḫūbraḳ****dur*** 133a/6

bol- fiilinin isimleri yüklemleştirdiği örnekler de metinde mevcuttur:
bol-: ol *aġrıḳ iki ḳısm* ***bol****ur* 121a/1, *cigerni tal arasıda* ***bol****ur* 121a/9, *bir rıṭl dégen veznde toḳsan miśḳal on béş direm dégen on miśḳāl* ***bol****ur* 131b/4-5

3.3.6.5. Birleşik Fiiller

"*Birleşik fiiller bir ad ile bir yardımcı fiilin veya iki ayrı fiil şeklinin yahut da ad soylu bir veya birden fazla kelime ile bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık olan fiil türleridir*" (Korkmaz, 2019: 693).

Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde birleşik fiiller iki şekilde oluşturulur (Öztürk, 1997: 97; Argunşah, 2018: 209):

1. Asıl fiil+zarf-fiil eki+yardımcı fiil
2. İsim+yardımcı fiil

Metinde çoğunlukla "isim+yardımcı fiil" şeklinde oluşturulan birleşik fiil yapısı bulunmaktadır. "Asıl fiil+zarf-fiil eki+yardımcı fiil" şeklinde oluşturulan birleşik fiil yapısında ise yalnızca süreklilik ve yeterlik fiiline dair örneklere rastlanmıştır:

İsim+yardımcı fiil şeklinde oluşturulan birleşik fiiller

Metinde sıklık bakımından en çok "bol- ve kıl-" yardımcı fiilleri kullanılmıştır.

bol- fiilinin birleşik fiil yapısı metinde iki şekildedir: **I.** isim+bol- **II.** sıfat-fiil+bol-

I. isim+bol-**:** *ziyāde* ***bol****sa* 2a/6, *peydā* ***bol****ur* 3a/9, *ġālib* ***bol****sa* 6a/7, *defʿ* ***bol****ġay* 10b/8, *puḫte* ***bol****ġay* 11b/10, *bih* ***bol****ur* 13b/8, *teskīn* ***bol****ur* 16a/8, *pest* ***bol****ur* 17a/7, *zāyil* ***bol****dı* 21a/2, *ḳabż* ***bol****ġannıŋ ʿilācı* 22a/2-3, *ber-ṭaraf* ***bol****ur* 25a/2, *bend* ***bol****sa* 28b/9, *revān* ***bol****ġay* 28b/11, *giriftār* ***bol****sa* 29b/4, *defʿ* ***bol****masa* 32b/8, *āşūbī* ***bol****up* 33b/3, *ḫalāṣ* ***bol****ay* 39b/4, *ġalīẓ* ***bol****ġay* 48a/5, *ṣıḥḥat* ***bol****ur* 49a/5, *meẕkūr* ***bol****up édi* 64b/11, *ẓāhir* ***bol****ur* 74b/3

II. sıfat-fiil+bol-**:** *mīs ḳazanda yeŋi ḳalye ḳılġan* ***bol****ġay* 76a/2-3, *teşmegen* ***bol****ġay* 88b/10, *eger tennūrī ki örük otunı köydürġan* ***bol****ġay* 97a/10-11, *bir yılġaça toġmas* ***bol****ur* 113a/1-2

Diğer birleşik fiiller ise şöyledir:

ḳıl-: *tevellüd* ***ḳıl****ġandın keyin* 29a/2, *perhiz* ***ḳıl****sa* 29a/10, *şīrīn* ***ḳıl****ıp* 75b/2, *imtiḥān* ***ḳıl****ġıl* 104b/2, *ġalūle* ***ḳıl****ıp* 117a/8, *żımād* ***ḳıl****ıp* 117b/3, *mecmūʿ* ***ḳıl****ıp* 118a/8, *yoḳ* ***ḳıl****ur* 118a/9, *meyde* **ḳıl**ıp 119a/12, *ṣāf* ***ḳıl****ıp* 120a/4, *pāy-şūyluḳ* ***ḳıl****maḳ kerek* 120b/11, *müdāvemet* ***ḳıl****maḳ kerek* 121b/6, *iżāfe* ***ḳıl****ıp* 121b/10, *muḳaşşer* ***ḳıl****ıp* 122a/11, *mülāyim* ***ḳıl****ıp* 123b/2, *defʿ* ***ḳıl****ur* 123b/8, *cüdā* ***ḳıl****ıp* 124a/4, *ḫal* ***ḳıl****ıp* 124b/1, ṣalāye **ḳıl**ıp 124b/5, *ʿādet* ***ḳıl****sa* 126b/3

tap-: *ṣıḥḥat* ***tap****ar* 1b/5, *şifā* ***tap****ḳay* 17b/7, *teskīn* ***tap****ar* 45b/7, *tecrübe* ***tap****tılar* 79a/10, *ārām* ***tap****mas* 91b/7, *taḥrīr* ***tap****tı* 93b/2, *lezzet* ***tap****ġanını beyānı* 103b/6-7, *rāḥat* ***tap****ar* 108b/9, *ferāġat* ***tap****ġay* 109a/5, *encām* ***tap****ar* 114b/2

ber-: *dūd* ***ber****diler* 14b/1, *teskīn* ***ber****ür* 16a/9, *tef* ***ber****ip* 48a/2, *zehr* ***ber****gen bolsa* 59b/6, *rūy* ***ber****di* 79b/6, *ḳuvvet* ***ber****ür* 80a/9, *tertīb* ***ber****ip* 96b/5, *lezzet* ***ber****ür* 108a/2
et-/ét-: *falçıḳ* ***ét****ip* 12a/5, *muḥkem* ***ét****ip* 63a/7, *ḥab* ***ét****ip* 87a/7, *şāf* ***et****mek kerek* 87b/4, *maʿcūn* ***et****mek kerek* 102b/6, *külçe* ***ét****ip* 119b/9, *toḳaç* ***et****ip* 125b/6

eyle-: *best-i cimāʿ* ***eyle****seŋ* 141a/2

öte-: *namāz* ***öte****diler* 138b/4-5

İki fiilden oluşan birleşik fiiller/Tasvirî fiiller

İki ayrı fiilin birleşmesinden meydana gelmiş birleşik fiil yapısıdır. Bu yapıda esas anlam birinci fiildedir ve bu fiil bir zarf-fiil yapısındadır. İkinci fiil ise esas fiil olmasına rağmen anlam kayması nedeniyle hem asıl anlamından uzaklaşarak yeni bir anlam kazanır hem de esas fiil konumundan yardımcı fiil konumuna geçer (Korkmaz, 2019: 708). Tasvir fiilleri; "yeterlik, tezlik, süreklilik, yaklaşma ve uzaklaşma" olmak üzere beş alt gruba ayrılırlar.

Metinde yalnızca süreklilik ve yeterlik fiiline dair örneklere rastlanmıştır:

Yeterlik fiili: Bu yapıda yardımcı fiil esas fiile, "*bir oluş ve kılışı gerçekleştirme güç ve yeterliğini yani yapabilme iktidarını yahut da bir oluş ve kılışın gerçekleşme olasılığının bulunması*" anlamını katar (Korkmaz, 2019: 709).
Bu fiilin yapısı Çağatay Türkçesinde "fiil+-A, -y al-, bil-, u-" Yeni Uygur Türkçesinde ise "fiil+-(a)la-, -(e)le-" şeklindedir (Öztürk, 2010: 101; Argunşah, 2018: 210). Metinde yalnızca bir örnekte rastlanmıştır:
*satı****p al****ıp* 137a/9

Süreklilik fiili: Bu yapıda yardımcı fiil esas fiile "*bir oluş ve kılışın belirli bir zaman içinde yapıladurma, bir zamandan beri yapılagelme veya belirli bir durumda kalakalma*" gibi anlamlar katar (Korkmaz, 2019: 716).

Bu fiilin yapısı Çağatay Türkçesinde "fiil+-A, -U, -y, -p tur-" Yeni Uygur Türkçesinde ise "fiil+-vat-, -ivat-, -uvat-, -üvat-" şeklindedir (Öztürk 2010: 102; Argunşah, 2018: 210). Metinde rastlanan örnekler şöyledir:
*uruşturu**p tur**sa* 9b/11, *basıp tursa* 54b/6, *alıp tursa* 72a/5, *tartıp turup* 107a/5, *ḳızıl bolup tursa* 115a/9

Kalıplaşmış Birleşik Fiiller

Metinde örnekleri nadirdir:
rūy berdi 79b/6 *rūy ber-: hatırlamak*, aġız almasa 115a/9 *aġız al-: iyileşmek*

3.3.7. Yapım Ekleri[27]

3.3.7.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

/+An/	*oğl**an*** 22a/5, *ér**en**lik* 140a/11
/+ArI/	*taşḳ**arı*** 123a/2
/+çA/	*mun**ça*** 5a/7, *ne**çe*** 31b/4, *bar**ça*** 39b/3,
/+çaḳ, +çek/	*em**çek*** 78b/5, *örme**çek***[28] 126a/7, *ḳuç**ḳaç***[29] 132b/4
/+çı/	*uyḳu**çı*** 13a/1
/+dız, +düz/	*kün**düz*** 2a/6, *yıl**dız*** 49b/5
/+e/	*keç**e*** 46b/11
/+egü+le>+ele/	*iki**le**si* 109a/4
/+er/	*bir**er*** 23a/11

[27] Bu bölümde kelimelerin köken bilgisi için çoğunlukla *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü* eserine müracaat edilmiştir (Gülensoy, 2007).
[28] Metinde bu kelime ör-me+çek şeklinde ele alınmıştır.
[29] Ross (1991: 1) çalışmasında "kuş" kelimesinin büyük kuşlara, ḳuçḳaç kelimesinin de küçük kuşlara denildiğini belirtmiştir. Eski Türkçede "ḳuşġaç" olarak tanıklanan kelimenin ḳuş+çaḳ olması ihtimali de düşündürücüdür.

/+ġaç/	*ı**ġaç*** 89a/8
/+geri/	*il**geri*** 122a/*10*
/+ġır/	*ça**ġır*** 81b/3
/+ġu, +ḳı/	*yıl**ḳı*** 33a/1, *burun**ġu*** 71b/9, *evvel**ḳı*** 83a/5
/+ġ, +k/	*kiçi**k*** 9b/10, *ḳatı**ġ*** 92b/9, *açı**ġ*** 97a/6
/+ḳa, +ge/	*başḳ**a*** 77a/8, *öz**ge*** 106a/10
/+kine/	*kiçik**kine*** 42b/2
/+(ı)l/	*ḳız**ıl*** 7b/6
/+lA, +lan/	*bir**le*** 5b/9, *bi**len*** 24b/5, *taŋ**la*** 76b/6
/+lıġ, +lüg, +lıḳ, +lik, +luḳ, +lük/[30]	*ḳuvvet**lik*** 10a/4, *tür**lüg*** 18a/4, *aġrıḳ**lıḳ*** 35a/9, *ḳurut**luḳ*** 37a/6, *muḫālīf**lıḳ*** 37b/11, *teşvīş**lik*** 39b/8, *boġum**luḳ*** 50a/6, *tat**lıġ*** 71a/11, *żarar**lik*** 98b/8, *müŋüz**lük*** 117a/9
/+lıḳ, +lik, +luḳ, +lük/[31]	*tanumaġ**lıḳ*** 7b/5, *rūşenā**lıḳ*** 9b/5, *kün**lük*** 76b/2, *yaḳın**lıḳ*** 77b/10, *sasıġ**lıḳ*** 35a/8, *teşne**lik*** 44a/1, *éren**lik*** 100b/2, *süst**luḳ*** 112b/5, *peyġamber**lik*** 137b/11, *ferāmūş**luḳ*** 140a/9
/+(i/ü)nçi/	*iki**nçi*** 2a/10, *tört**ünçi*** 3a/4, *beş**inçi*** 3a/5, *altı**ncı*** 122b/4
/+raḳ/	*ḫūb**raḳ*** 7a/5, *yaḫşı**raḳ*** 49a/11, *ḳavī**raḳ*** 83a/3, *bih**raḳ*** 122b/5, *kem**raḳ*** 132a/6, *ġalīẓ**raḳ*** 132b/9
/+saḳ/	*ḳur**saḳ*** 74a/5
/+salıḳ/	*su**salıḳ*** 135a/4
/+sız, +suz/	*tuz**sız*** 33b/10, *uyḳu**sız*** 80a/7, *ḳand**sız*** 90b/3, *uyḳu**suz**luḳġa* 131b/10
/+ük/	*ne+çe+ök>neç**ük*** 2a/11
/+yin/	*ke**yin*** 17b/2
/+(ı/ü)z/	*aġ**ız*** 15a/11, *müŋ**üz*** 49b/4, *kök**(ü)s*** 25a/4

3.3.7.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri

/-a, -e/	*yan**a*** 10a/2, *ert**e*** 24b/5, *tol**a*** 65a/7, *yaraş**a*** 137b/11
/-aḳ, -ek/	*fiç**aḳ*** 16a/2, *böl**ek*** 20b/6, *ḳafaḳ* 31b/10

[30] Türkiye Türkçesinde isimden sıfat yapma eki olarak kullanılan /+lI, lU/ ekinin arkaik şeklidir.
[31] İsimlerden soyut isimler türetir.

/-(I/U) ġ, -ķ, -k/	*ķuruķ* 6b/7, *yavuķ* 9a/8, *ķurugˇ* 13a/8, *sancıķ* 32a/3, *tirig* 35a/8, *savuķ* 43a/3, *çüçük* 51b/4, *toķluķ* 53a/9, *açuķ* 57b/1, *sasıķ* 60b/4, *élgek* 64b/10, *fışıķ* 84b/6, *süzük* 86b/11, *fışıġ* 119b/4, *töşük* 125a/2, *yılıġ* 123b/8, *yıraķ* 138b/4
/-ġa, -ķa/	*yumurtķa* 15a/3, *yumurtġa* 38a/8
/-ġu, -ķu/	*uyķu* 3a/5, *yıġlaŋġu* 71a/1, *saçratġu* 119a/8
/-ı/	*yaḫşı* 19a/5
/-ķaķ/	*unutķaķ* 4b/2
/-m/	*yar(ı)mı* 4a/2
/-mA/	*ısıtma* 8b/4, *yarma* 18a/10
/-maç/	*omaç* 33b/10
/-maķ, -mek/	*çıķmaķ* 3a/6, *bilmek* 3b/7, *ķurumaķ* 4a/3, *tutulmaķ* 4a/6, *köymek* 4a/6, *aġrımaķ* 4a/7, *susamaķ* 4a/8, *sözlemek* 4b/1, *körmek* 4b/1, *aķarmaķ* 4b/5, *titremek* 4b/8, *aķmaķ* 4b/9, *kegirmaķ* 4b/10, *yafurmaķ* 29a/7, *ķurutmaķ* 49b/8
/-maslıķ/	*bolmaslıķ* 4a/7
/-mur/	*tamur* 6a/10, *yaġmur>yamġur* 118b/5
/-t/	*ķur(u)t* 80a/4
/-(u)z/	*sözlemek* 4b/1, *boġuz* 5a/2

3.3.7.3. İsimden Fiil Yapma Ekleri

/+ar-/	*aķarġan* 11a/9, *ķızarıp* 86a/4
/+da-/	*yeldasa* 91b/3
/+I-/	*aġrıķan* 89a/7, *bitip* 107b/2
/+(u)k-/	*yoluķġay* 140a/3
/+lA-/	*ḫˇāhlar* 2b/4, *saķlaġay* 2b/11, *uyķulamaķ* 4b/11, *sözlemek* 4b/1, *bağlamaķ* 11a/5, *aķlap* 21a/4, *taşlap* 23a/7, *sarıġlasa* 27b/11, *bağlap* 29b/10, *térlese* 36b/6, *yaġlap* 62a/5, *mūmlap* 112a/10
/+lAn-/	*aġızlandurur* 19a/3, *ķafarcuķlansa* 25b/4, *bağlansa* 49a/1, *terlense* 117b/10
/+sa-/	*susamaķ* 4a/8

3.3.7.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

/-ala-/	*yum**ala**tıp* 86b/7, *uv**ala**p* 110b/8
/-ar-/	*çıḳ**ar**maḳ* 11a/11
/-DUr-/	*al**dur**sun* 6a/8, *uruş**tur**up tursa* 9b/11, *ol**tur**ġandın* 8a/9, *köy**dür**üp* 10a/6, *kel**tür**ür* 16b/3, *ağızlan**dur**ur* 19a/3, *ḳıl**dur**up* 24b/4, *öl**tür**ür* 33a/11, *éliş**tür**üp* 49a/8, *yan**dur**ur* 53b/2, *öl**dür**ür* 80a/11, *iç**tür**üp* 109a/3
/-ġur-/	*yat**ġur**up* 24b/9
/-ġuz-, -güz-/	*tur**ġuz**ġıl* 11b/9, *yat**ġuz**up* 49b/6, *oltur**ġuz**ġay* 76a/5, *ki**güz**üp* 109b/8
/-ker-/	*öt**ker**mek kerek* 38a/1
/-kez-/	*öt**kez**ip* 64b/10
/-ma-, -me-/	*açma**ġ**an* 31b/10, *si**me**gey* 35a/6, *içme**gey* 45a/3, *oltur**ma**ġay* 78a/2, *bol**ma**dı* 82a/3, *teş**me**gen* 88b/10, *kör**me**gey* 99a/8, *tüş**me**gey* 99b/7, *yat**ma**ġay* 105a/3, *sözle**me**gey* 107b/4, *çıḳ**ma**ġay* 113a/1, *toġ**ma**ġay* 114a/11
/-(ı/u)l-/	*saç**ıl**ıp* 9a/8, *aç**ıl**ġay* 34b/7, *tut**ul**up* 57a/5
/-(ü)n-/	*tolġa**n**ıp* 6b/10, *çalġa**n**ıp* 9a/6, *uyġa**n**maḳ* 40a/3, *arı**n**ġanda* 77b/10, *tepre**n**se* 84b/11, *kör**ün**se* 86a/9
/-(U)r-/	*yaş**ur**sa* 9b/6, *yoġ**ur**up* 10b/7, *iç**ür**se* 68a/9
/-(u)ş-/	*ḳıçı**ş**ıp* 57a/3, *tap**uş**turmaḳ kerek* 62b/1, *ur**uş**ur* 110a/1
/-t-/	*ḳuru**t**up* 12a/5, *sür**t**se* 12a/8, *yumşa**t**ıp* 15b/1, *sila**t**sun* 24b/5, *savu**t**up* 47a/3, *türe**t**megini* 49b/7, *semrü**t**üp* 61a/6, *térle**t**tür* 66b/11, *éri**t**ip* 97a/2, *tebre**t**ip* 104a/4, *ḳızı**t**ıp* 117a/10, *ısı**t**ıp* 121a/11
/-y-/	*kö**y**dürüp* 10b/5, *ḳo**y**sa* 29a/5
/-(ı)z-/	*tamı**z**ġay* 10a/7

METNİN KURULUŞUNDA TAKİP EDİLEN YOL

- Metin bölümü, İsveç Lund Üniversitesi Jarring Koleksiyonu Jarring Prov. 357 numaralı tıp yazmasının transkripsiyon harfleri kullanılarak Latin alfabesine aktarımıdır. Bu aktarıma Arapça ayet, hadis ve Farsça şiirler dâhil edilmemiştir. Ayet ve hadisler resim şeklinde, Farsça şiirler de "Farsça Rubāʿī/Naẓm" olarak metinde yer almıştır. Ayet, hadis ve Farsça cümlelerin açıklamaları dipnotta verilmiştir. Farsça rubailerin orijinal şekilleri ise eserin sonunda yer alan tıpkıbasım bölümünde bulunmaktadır.
- Metnin okunuşunda Berlin ve İstanbul nüshalarından destek alınmıştır. Bu nüshalara müracaat edildiğinde Berlin nüshası "B.", İstanbul nüshası "İ." şeklinde kısaltılarak sayfa ve satır numaralarıyla dipnotta gösterilmiştir.
- Metnin orijinaline çoğunlukla sadık kalınmaya çalışılmıştır. Bu orijinalliği bozmayacak şekilde yer yer eksik yazılan kelimeler "[...]" işaretiyle gösterilerek tamamlanmıştır. Bu tamamlama yönteminde Berlin ve İstanbul nüshalarındaki yazım ve metin içerisindeki bağlama uygunluk esas alınmıştır. Şayet diğer iki eserde kelimenin yazımı yoksa aktarım metninde de bu düzeltme yahut tamamlama yapılmamıştır. Bağlama uygunluk konusunda ise metnin içerisinde yazımı doğru şekliyle yaygın olan kelimelere müdahale edilmiştir.

  Ör.: **[49a]** (...) (9) birle fercige ḳoygey eger aḳ[a]ḳıyā ve şīb-i Yemānī (10) (...)

  Metinde 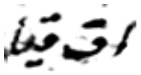 şeklinde eksik yazılan kelime, B. (23b/7) 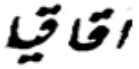 ve İ. (27b/8)'deki 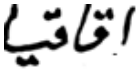 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

  [79a] (...) (6) çafsa hem nāfiʿ turur eger kişi [dü]bīle bolsa zaġīrni küncid- (7) ni (...)

  Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (41a/12)'deki 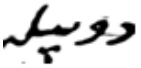 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

  [31b] (...) tü- (2) bige [ba]sıp baḳsa defʿ bolur eger kişige (3) (...)

Metinde 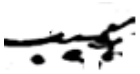 , B. (-), İ. (-) şeklinde eksik yazılan kelime, bağlama göre "basıp" olarak tamamlanmıştır.

- Metinde unutulan yahut yazılmayan iyelik ekleri [...] şeklinde gösterilerek kelime bünyesine dahil edilmiştir.

  Ör.: ḳoy mayaḳ[ı]nı 78a/5, ferc[i]ni 110b/11, enārnı gül[i]ni suy[ı]nı 126a/8 vb.

- Metinde 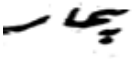 2b/1, 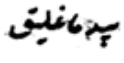 3a/7, 10b/7, 19b/2, 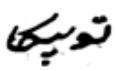 31a/6, 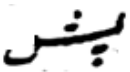 61a/8 örneklerinde yazılan kelimeler "pi" yerine "bé/bi/bī" olarak "bīmār, bī-dimāġlıḳ, bile, bīḫ, tübige, béş" şeklinde okunmuştur. 19b/2'de "piḫ" şeklinde okunmaya müsait yazım ve 34a/3'te "bīḫ" şeklinde açıkça yazıldığı için iki harfin birbirine çok yakın yazılması yahut iç içe geçmesi sonucu bu şekil bir yazım ortaya çıktığı düşünülüp tarafımızca kelimenin doğru yazılması uygun görülmüş ve metnin bütününde bu metot uygulanmıştır. Aynı durum 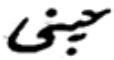 17a/11, 109a/1 vb. örnekleri için de geçerlidir. Metinde ç harfinin aynı zamanda c harfiyle gösterimi mevcut olduğu için (bk. ç ünsüzünün imlası) bu kelimeler "çīnī" yahut "darçīn" şeklinde okunmuştur.

- Kef harfinin tek şekilli yazımı nedeniyle (bk. Tonlulaşma) tirig/tirik, ölüg/ölük, süçig/süçik gibi kelimeler tonlu şekilleriyle eytgen/eytken, tüşgende/tüşkende, içgey/içkey gibi kelimeye gelen ekler ise Çağatay Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesinde çoğunlukla eklerin uyumlanması nedeniyle uyum gözetilerek okunmuştur.

- Metinde harflerin üzerinde nokta olmayan yahut çentiği olup da noktası konulmayan kelimelerin tamamı nokta varmış gibi okunmuş ve bu metot metnin tümünde uygulanmıştır.

  Ör.: 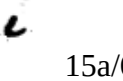 15a/6 "yaġı", 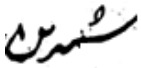 21a/7 "şīrīn", 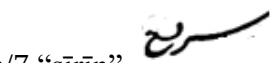 24a/8 "sarıġ", 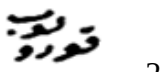 25b/7 "ḳurutup", 61a/2 "tazġa", 98a/4 "zencebil" vb.

Buna karşılık kelimenin yazımında olmaması gereken fakat metindeki yazımda noktası olan kelimelere müdahale edilmemiştir.

Ör.: 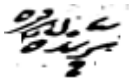 pezzende (87b/10) “perrende”, ḫorūş (105b/5) “ḫorūs” vb.

- Metinde yanlış yazılan kelimelere müdahale edilmemiş, önemli görülen bazı kelimeler Berlin ve İstanbul nüshalarındaki şekilleriyle dipnotta gösterilerek diğerleri ise sözlük bölümünde doğru yazımlarıyla belirtilmiştir. Fonetik hususiyetler barındırmayan dolayısıyla yazımında yanlışlık olduğu düşünülen kelimelerdeki harfler ve ekler “{...}” işaretiyle gösterilmiştir.
  Ör.: pōstını{nı} 21a/4, kişiniŋ{ni} 90b/5, şīre{ni}ge 118b/3 vb.

[4a] (...) (6) aġrımaḳ pişāb tutu{a}lmaḳ ẕekeri köymek (7) (...)

Metinde 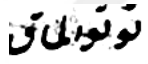 , B. (2b/10) 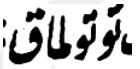 ve İ. (9a/4)’de 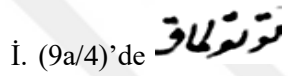 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu “tutulmaḳ”tır.

[30b] (...) (4) seng uffe üstüḫ̆ān[ı] bādām-ı şīrīn{ī}tere uru- (5) ġı (...)

Metinde 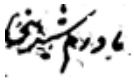 , B. (16a/4) 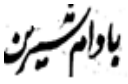 ve İ. (20a/11)’de 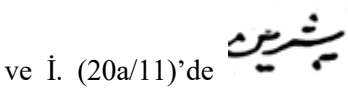 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu “şīrīn”dir.

- Metinde eksik bırakılan yahut anlaşılamayan cümle yapıları da yine Berlin ve İstanbul nüshalarındaki şekilleriyle dipnotta gösterilmiştir.
- Okunan metnin içerisinde haşiyeler bulunmaktadır, bu haşiyelerde verilen açıklamalar da aktarım metninde belirtilmiş; buna uygun ekleme yahut düzeltmeler metin içerisinde yapılmıştır.
- Metinde okunamayan kelimelerin orijinal yazımdaki şekli ekran görüntüsü alınarak metne kopyalanmış, diğer nüshalardaki şekilleri de dipnotta gösterilerek araştırmacıların dikkatine sunulmuştur.

Okunamayan Kelimeler

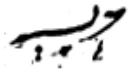 24b/1

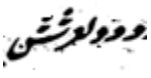 116a/11

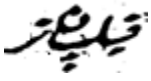 127a/8

127b/7

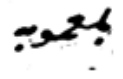 65b/9

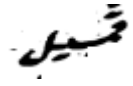 119a/8

127a/11

128a/1

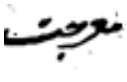 66a/9

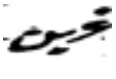 126b/9

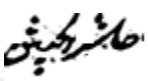 127b/1

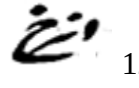 128b/7

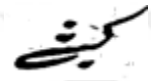 66b/2

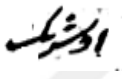 126b/10

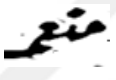 127b/2

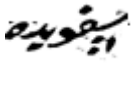 128b/9

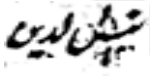 94b/3

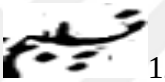 127a/1

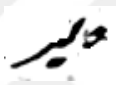 127b/3

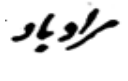 129b/6

104a/10

127a/1

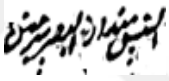 127b/5

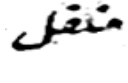 130b/7

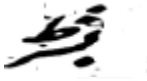 111a/6

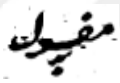 127a/4

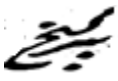 127b/5

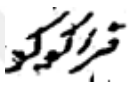 131a/11

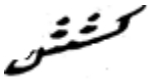 113b/6

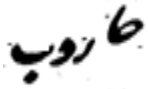 127a/6

127b/5

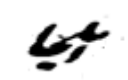 137a/7

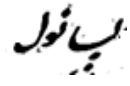 141a/8

4. METİN

[1b][32]

(1) (...) bisyār mücerreb turur ʿ**ilāc** ġārīḳūn yarım (2) misḳal türbüt yarım misḳal zencebīl çārek (3) rubb-ı sūs yarım misḳal ḥabbü'l-melik[33] iki dāne (4) rīvend beş misḳal bu ed[vi]yelerni[34] şerbet ḳılıp (5) içse bisyār fāyide ḳılur ṣıḥḥat tapar ʿ**ilāc-ı istisḳā-yı** (6) **ṭabl[ī]**[35] usṭūḫudus üç misḳal yarım misḳal bādrencbūye (7) iki misḳal ebrişim-i ḫām üç misḳal aḳ ḳand (8) yete misḳal bādyan-ı Rūmī bir yarım eftimūn (9) üç misḳal bādyan-ı resmī iki misḳal toḫm-ı kāsīnī (10) iki engūr iki misḳal bīḫ-i sūs-ı şīrīn iki (11) misḳal bularnı ḳaynatıp ṣāf ḳılıp yete **[2a]** (1) ıssıġ ve ḳuruġ nemersege meyl ḳılmaḳ kerek (2) eger aġzı nā-ḫōş bolsa delīl ḳılur kim tende (3) ʿilletler bolġay dārū-yı müshil içmek kerek (4) yaḳı ḳılmaḳ kerek yā bir neççe mertebe ġarġara ḳılmaḳ (5) kerek **faṣl** bilmek kerek kim ol aġrıḳnıŋ (6) renci ziyāde bolsa kündüz ḳuruġ ıssıġ[36] (7) turur eger kéçe ziyāde bolsa ol savuḳdın (8) turur ol aġrıḳnıŋ ıssıġdın bolsa (9) sersām ısıtması ḳavī bolur (10) törtünçi küni hem ḫaṭardur ikinçi küni hem (11) ḫaṭardur neçük kim yigirme bir kündin ötse **[2b]** (1) ol bīmār yaḫşı bolur eger bīmār ḳan (2) ziyādeligidin bolsa tūrūş nemerseler (3) yegeli ārżū ḳılur eger ṣafrādın bīmār (4) bolsa sunı tola içer ve hem ḫunuk ḫˇāh- (5) lar eger sevdādın bolsa tatlıġ ve yaġlıġ (6) nemerselerni ḫˇāhlar eger bīmār balġamdın (7) bolsa şūr ve bī-meze nemerselerni (8) ḫˇāhlar va'llāhu aʿlem bi'ṣ-ṣavāb (9) **faṣl-ı dīger** bilgil kim ṭabīblerge

---

[32] Metnin ilk sayfası bu bölümle başlamaktadır fakat hem cümlenin sonu eksik bırakılmış hem de ikinci sayfa farklı bir konuyla devam etmiştir, ayrıca sözü edilen bölümün aynısı ve tam şekli de 41a'da verilmiştir. Dolayısıyla bu sayfanın ilk sayfa olmadığı gün yüzüne çıkmıştır. İlk sayfanın ise nerede olduğu, nasıl başladığı bilinmemektedir. Bu bölümün öncesinde yazılanlar B. (1b/1-5) "neçük kim kimerse ornıdın bamdādda ḳopaça aġzı açıġ bolsa ṣafrānıŋ ziyādeligidin turur savuġluḳ ve açıġ nemersege meyl ḳılmaḳ kerek ve eger aġzı tatlıġ bolsa ḳannıŋ ziyādeligidin turur ḳannı kem ḳılmaḳ kerek ve eger aġzı turş bolsa sevdādın bolur tatlıġ ve yaġlıġ nemerse yemek kerek ve eger aġzı şūr bolsa balġamnıŋ ziyādeligidin turur ıssıġ ve ḳuruġ nemersege meyl ḳılmaḳ kerek (...)" ve İ. (5b/9-15)'de "(…) eger kimerse erte bile ornıdın ḳopġanda öti açıġ bolsa ṣafrādın turur savuḳluḳ açıġ nemerselerdin perhīz ḳılmaḳ kerek eger aġzı tatlıġ bolsa ḳan ziyādeligidin turur ḳannı kem ḳılmaḳ kerek eger aġzı turş bolsa sevdā ġāliblıḳıdın turur sevdāġa yaġlıġ ve tatlıġ ġızā bermek kerek eger aġzı açıġ höl bolsa balġamdın turur ḳuruġ ıssıġlarge meyl ḳılġaylar (...)" şeklindedir.

[33] Metinde 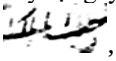 , B. (21b/4) 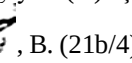 ve İ. (23b/11)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḥabbü'l-mülūk"tur.

[34] Metinde 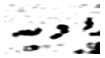 şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (23b/12)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[35] Metinde 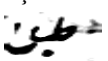 şeklinde eksik yazılan kelime, B. (21b/6) 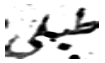 ve İ. (23b/13)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[36] Kelimenin üzerinde haşiye vardır fakat herhangi bir yerde açıklama bulunmamaktadır.

çāre (10) yoḳtur aġrıḳnıŋ sebeb ve ten-dürüst- (11) luḳnıŋ sebebi revşen[37] bile saḳlaġay **[3a]** (1) der[d]ge[38] nerevīş[39] bile devā ḳılġay cemīʿ esbāb-ı (2) ten-dürüstluḳ bile aġrıḳ bolmaḳġa (3) elbette nemerse sebebdür evvel havā ikinçi (4) ġıdā üçünçi ḥareket ḳılmaḳ törtünçi (5) uyḳu beşinçi istifrāġ yaʿnī nemerse bedendin (6) bul ġāyet dék nemerse çıḳmaḳ altınçı (7) ḫōş-ḥāllıḳ ve bī-dimāġlıḳ va'llāhu aʿlem (8) **faṣl** bilgil kim ʿanāṣır-ı erbaʿadın (9) tört ḫılṭ peydā bolur ṣafrā ve sevdā (10) ve balġam ve ḳan bilgil kim ṣafrānıŋ mizācı (11) ḳuruḳ ıssıġ ot ṭabīʿatlik {balġam} **[3b]** (1) balġamnıŋ mizācı savuḳ su ṭabīʿatlik (2) her ḳaçan kim uşbu mizāclar birbirige (3) berāber bolsa mizācı muʿtedil bolur ten-dürüst- (4) luḳġa delīl ḳılur eger birbiridin ziyāde (5) bolsa mizācı muḫālif bolur aġrıḳ bolmaḳġa (6) delālet ḳılur **faṣl** kişiniŋ mizācını (7) bilmek tört vech bile bolur eger kişiniŋ (8) bedeni savuḳ bolsa mizācı ḳuruḳ savuḳ (9) bolur eger kişiniŋ bedeni yirik bolsa (10) mizācı ḳuruġ ıssıġ bolur eger otra ḫayl (11) bolsa mizācı muʿtedil turur **faṣl** ol ʿilletler ki **[4a]** (1) ṣafrādındur baş aġrıḳı ṣaḳīḳa bolmaḳ (2) yüziniŋ yarmı aġrımaḳ tili ḳuruġ bolmaḳ (3) boġuz ḳurumaḳ beşere sarıġ bolmaḳ (4) saç saḳalnıŋ ucı yarılmaḳ (5) aʿżā süst bolmaḳ ḳulunc bolmaḳ tal (6) aġrımaḳ pişāb tutu{a}lmaḳ[40] ẕekeri köymek (7) yan aġrımaḳ ṭaʿām heẓm bolmaslıḳ tola (8) susamaḳ bu ʿilletler hemesi ṣafrādın (9) peydā bolur **faṣl** ol ʿilletlerī ki sevdā- (10) dındur aġzı aççıġ bed-būy bolmaḳ köz (11) tīre bolmaḳ tola endişe-nāk bolmaḳ perşān **[4b]** (1) tüş körmek içi tarlıḳ ḳılmaḳ tola sözlemek (2) köz aġrımaḳ unutḳaḳ bo{a}lmaḳ[41] bu ʿilletler (3) hemesi sevdādındur peydā bolur **faṣl** ol (4) ʿilletler ki balġamdın peydā bolur aġzıdın (5) ḳara su kelür saç saḳal pat aḳarmaḳ[42] (6) beden sebeb[43] bo{a}lmaḳ[44] miʿde aġrımaḳ ḳulunc bolmaḳ (7) bél aġrıḳı tiz aġrıḳı yürek aġrıḳı fālic ve laḳvā (8) bolmaḳ ḳol

---

[37] Metinde , İ. (-), B. (2a/6)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu [3a/1; bk. nerevīş] "perveriş"tir.

[38] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, İ. (-), B. (2a/6)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[39] Metinde , B. (2a/6) ve İ. (7b/4)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "perveriş"tir.

[40] Metinde , B. (2b/10) ve İ. (9a/4)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "tutulmaḳ"tır.

[41] Metinde , B. (2b/15) ve İ. (9a/8)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "bolmaḳ"tır.

[42] Kelimenin üzerinde haşiye vardır fakat herhangi bir yerde açıklama bulunmamaktadır.

[43] Metinde , İ. (-), B. (3a/1)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "süst"tür.

[44] Metinde , İ. (-), B. (3a/1)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "bolmaḳ"tır.

ve fut titremek istisḳā bo{a}lmaḳ[45] til (9) aġır bo{a}lmaḳ[46] közdin yaş aḳmaḳ kedū-dāne bo{a}lmaḳ[47] (10) yötel bo{a}lmaḳ[48] şeb-kūr bo{a}lmaḳ[49] aççıġ kekirmaḳ tola (11) uyḳulamaḳ bu ʿilletler hemesi balġamdındur **[5a]** (1) **faṣl** ol ʿilletler ki ḳan ġāliblıḳıdın (2) peydā bolur beden ḳızımaḳ boġuz aġrımaḳ ʿaṣaba (3) aġrıḳı töş aġrıḳı tiş şışmaġlıḳı ḫafaḳān (4) bo{a}lmaḳ[50] pişāne aġrımaḳ ḳulaḳ aġrımaḳ köz aġrıḳı (5) bu ʿilletler ḳan ġāliblıḳıdın peydā bolur **faṣl** (6) eger ṣafrānı süst ḳılay déseŋ üç aççıġ (7) enārnı iki tatlıġ enārnı urugını bir munça (8) gülāb bile ḳoşup şerbet ḳılıp bir kéçe (9) kündüz ögüzede ḳoyup bir misḳāl engübīn {ḳo} (10) ḳoşup üç kün nāṣtāda içse ṣafrānı (11) késer **faṣl** eger sevdānı süst ḳılay déseŋ **[5b]** (1) zaʿferān engübīn bile ḳoşup her kün[51] (2) nāṣtāda içsün sevdānı ber-ṭaraf ḳılur (3) aççıġ nemerselerdin cimāʿdın perhiz (4) ḳılmaḳ kerek **faṣl** balġamdın ber-ṭaraf ḳılay déseŋ (5) zencebīl kebābe-i Çīnī dārçīn-i selīḫa üçini (6) ḳoşup soḳup ḫamīr ḳılıp on kün nāṣtāda (7) yese balġamnı ber-ṭaraf ḳılur eger ḳannı (8) ṣāf ḳılay déseŋ ḫurmā-yı Hindī ḳara örük (9) temr-i Hindī çilan bularnı gülāb birle şerbet (10) ḳılıp nāṣtāda içse üç kün ḳannı ṣāf (11) ḳılur ʿilletler ber-ṭaraf bolur eger ṣafrā **[6a]** (1) ġālib bolsa sikencübīnni şeker birle içse ıssıġ- (2) lıḳ nemerselerdin perhīz ḳılsa ṣafrā ber-ṭaraf (3) bolur eger sevdā ġālib bolsa semiz ḳoy gūṣtı (4) buġday nānını kakanıŋ sarıġını ḳoşup (5) yesün tatlıġ nemersege raġbet ḳılsun aççıġ (6) nemerselerdin perhiz ḳılsun sevdā ber-ṭaraf (7) bolur **eger kimseniŋ** ḳannı ġālib bolsa (8) ḳan aldursun çilan şerbeti içsün tatlıġ (9) nemerselerdin perhiz ḳılsun ber-ṭaraf bolur (10) **faṣl** tamur tutmaḳnıŋ beyānı tört éligni (11) berāber ḳoyġıl eger bīmārnıŋ tamurı yinçke **[6b]** (1) bolup tīz tīz salsa ṣafrādın turur (2) ṣafrā ḳuruḳ ıssıġdın turur eger bīmārnıŋ (3) tamurı yalba bolup āheste salsa sevdā- (4) dın turur ḳuruḳ savuḳ turur eger (5) bīmārnıŋ tamurı dürūşt bolup āheste (6) salsa balġamdın öl savuḳ turur

[45] Metinde 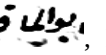 , B. (3a/3) 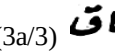 ve İ. (9a/12)'de 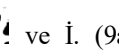 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "bolmaḳ"tır.

[46] Metinde 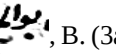 , B. (3a/3) 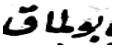 ve İ. (9a/12)'de 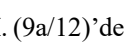 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "bolmaḳ"tır.

[47] Metinde 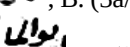 , B. (3a/4) ve İ. (9a/13)'de 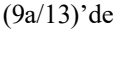 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "bolmaḳ"tır.

[48] Metinde 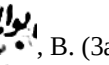 , B. (3a/4) 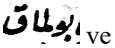 ve İ. (9a/13)'de 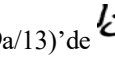 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "bolmaḳ"tır.

[49] Metinde 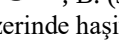 , B. (3a/4) 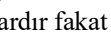 ve İ. (9a/13)'de 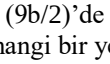 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "bolmaḳ"tır.

[50] Metinde , B. (3a/7) ve İ. (9b/2)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "bolmaḳ"tır.

[51] Kelimenin üzerinde haşiye vardır fakat herhangi bir yerde açıklama bulunmamaktadır.

sevdā (7) ḳuruḳ savuḳ turur eger bīmārnıŋ[52] tamurı ciḳ[53] (8) bolup tīz tīz salsa ḳan (9) ġāliblıḳıdın turur öl ḳan ıssıġ turur (10) eger bīmārnıŋ tamurı yılan dék tolġanıp çümüle (11) dék mıdrap salsa ʿalāmet-i mergdür eger bīmār- **[7a]** (1) nıŋ tamurı yalba bolup toḫtamay salsa delīl-i (2) ten-dürūstluḳdur eger bīmārnıŋ tamurı (3) tik tik[54] toḫtap salsa ʿalāmet-i mergdür (4) **faṣl** bilgil kim ādemīniŋ tenide tört (5) nemersedin ḫūbraḳ nemerse yoḳdur evvel (6) ḳan ikinçi ṣafrā üçünçi balġam törtünçi sevdā (7) ḳan germ turur anıŋ ornı ciger turur mezesi (8) ṣīrīn nemerse rengi ḳızıl turur ādemniŋ (9) tenide andın yaḫşıraḳ nemerse yoḳtur ikinçi (10) ṣafrā anıŋ ṭabʿı germ ḫuşk turur ornı (11) öt turur mezesi telḫ rengi sarıġ turur **[7b]** (1) üçünçi balġam anıŋ ṭabʿı öl savuḳ ornı (2) öfke turur mezesi şūr rengi aḳ turur (3) törtünçi anıŋ ornı tal ṭabʿı öl ıssıġ turur (4) rengi mezesi turş turur **faṣl-ı dānisten-i ḳārūre** (5) yaʿnī piş-ābnı tanumaġlıḳ piş-āb tört (6) ḳısm bolur evvel aḳ ikinçi ḳızıl üçünçi ḳara törtünçi (7) sarıġ eger kişiniŋ piş-āb[ı] aḳ bolsa (8) savuḳdın balġamdın bolur eger ḳızıl bolsa (9) ḳan ġāliblıḳıdın bolur eger ḳara bolsa sevdā- (10) dın bolur eger sarıġ bolsa ṣafrādın bolur (11) eger fīşābı muʿtedil reng bolsa ten-dürūstluḳġa **[8a]** (1) delīldür eger ġalīẓ ḳoyuḳ aḳ bolsa balġamdın (2) bolur eger ġalīẓ ḳızıl bolsa ḳan ziyādeligidin (3) bolur eger ḳızıl bolsa rūşen bolsa ṣafrānıŋ (4) itiklig[i]din bolur eger aḳ bolsa rūşen (5) bolsa żaʿfnıŋ ziyādeligidin bolur (6) veyā ruṭūbetdin veyā su tola içkendin (7) bolur bul bisyār ḳılur eger sarıġ bolup (8) rūşen bolsa rūze tutḳandın bolur yā ġamdın (9) yā ıssıġ aftābda tola olturġandın bolur (10) eger ḳızıl ḳoyuḳ bolsa şarāb içkendin bolur (11) veyā gūşt tola yegendin bolur eger ḳara ḳoyuḳ **[8b]** (1) bolsa ıssıġdın bolur ve ḳavī ısıtmadın (2) bolur eger astıda yā üzeside ḳızıl yā sarıġ (3) yā ḳara bolsa ḫılṭ köygendin bolur delīl-i mergdür (4) **faṣl ol bīmārī ki** itik ısıtma birle kézik (5) bolup bī-ḫodluḳ birle bolsa sevdādın (6) delīl-i şifā turur eger kişiniŋ pişābı ḳara (7) bolsa ısıtması bolsa ümīd-i şifālıḳ turur (8) eger yel birle bolmasa eger ġalīẓ ḳoyuḳ sarıġ (9) üzesige çıḳġan bolsa ʿalāmāt-ı (10) teb-ü dıḳḳ bolġay eger ısıtması bolup (11) teşnelik tola bolsa pişābı aḳ bolsa ʿalāmāt-ı **[9a]** (1) mergdür ol sebebdin

[52] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "tamurı" yazmaktadır.

[53] Metinde , B. (4a/1) ve İ. (10a/12)'de şeklinde yazılan kelime "çok" anlamına gelmektedir. Sözü edilen kelime, Osman Fikri Sertkaya'nın (Sertkaya, 1981: 147) makalesinde "yogan dürüst (kalın ve kaba)" olarak belirtilmiştir.

[54] Metinde , B. (4a/5) ve İ. (10b/1-2)'de şeklinde yazılan ikilemenin doğrusu "itik itik"tir.

miʿdeniŋ ıssıġı tamām (2) kétke{a}ndin[55] bolur yürekde ḳuvvet ḳalmaġandın (3) bolur her ḳaçan kim sevde[56] rüsūb bolsa ʿalāmāt-ı (4) yaḫşı bolġay ammā ʿillet yetkendin bolur (5) rüsūb ol bolġay kim şīşeniŋ otrasıda[57] (6) çalġınıp yürür mānend-i mūy ve pāḫte dék (7) aḳ bolur şīşede bisyār bolur birbirige (8) yavuḳ bolur eger yavuḳ bolmay saçılıp (9) aġrıḳ bolġay eger şīşeniŋ üstide (10) bolsa aġrıḳnıŋ ḳavīlıḳıdın bolur eger ḳara (11) bolsa ḫılṭ köygen sebebdin bolur delīl-i mergdür **[9b]** (1) **faṣl-ı ḫaṭar-ı bīmārhā Cālinūs ḥākim aytur** (2) her bīmārī ki özidin bī-ḫaber bolsa neçük kim ün (3) ḳılıp hiç neme démese ol ʿalāmāt-ı sersām-ı mergdür (4) ḫaṭar turur her bīmārī ki ḳolını her ṭarafke salsa hem (5) yaḫşı érmes her bīmārī ki rūşenālıḳ ḫ̌āh- (6) lamay yüzini yaşursa tām sarı ḳılıp (7) yatsa ol hem yaḫşı érmes her bīmārī ki ısıtması (8) bolsa nā-gāh ısıtması yoḳ bolup żaʿf kim bolmasa (9) ʿalāmāt-ı mergdür eger ıssıġdın aġrıġan aġrıḳ- (10) nıŋ bir közi kiçik bolsa ol hem yaḫşı (11) érmes eger tişlerini birbirige uruşturup **[10a]** (1) tursa hem yamandur eger ayaġlarını bisyār (2) uzatıp yana yıġıp közlerini astın üstün (3) ḳılsa hem yamandur aġrıḳnıŋ nişānesi (4) oldur ki ʿaḳlıdın kétmese yürek ḳuvvetlik bolsa (5) ḫūbdur va'llāhu aʿlem **faṣl-ıʿilāc-ı derd-i ser** uy (6) tuyaḳını köydürüp meyde ḳılıp bir ẕerresini (7) miŋe birle yegey bir ẕerresini dimāġıġa tamızġay (8) bir ẕerresini başıġa çafġay derdi sākīn (9) bolur eger miŋe bolmasa cuġrat birle çafmaḳ (10) kerek mücerreb turur **nevʿ-i dīger** on direm (11) köknār uruġı béş direm maġz-ı cevz béş **[10b]** (1) direm sendūs[58] tört direm nişeste[59] bularnı (2) ḳaynatıp başını bularnıŋ telefiġa alıp (3) suy[ı]nı içmek kerek derd-i serge müfīd turur (4) miŋeni ziyāde ḳılur ʿ**ilāc-ı derd-i ser** eçkü (5) mayaḳını köydürüp kül ḳılıp iki misḳāl (6) çuḳı[60] iki misḳāl yaş oğlannıŋ (7) sidügi bile yoġurup maŋlayġa çafsa (8) defʿ bolġay ʿ**ilāc-ı derd-i şaḳīḳa** başnıŋ (9) yarmı aġrıġannı aytur **Farsça Rubāʿī** (9-11) **Farsça Rubāʿī [11a]** (1) **Farsça Rubāʿī** (2) **şıfat-ı** ṭılā-yı meẕkūr cemʿ-i ʿArabī[61] bir misḳāl afyūn (3) yarım misḳāl

---

[55] Metinde , B. (5a/6) 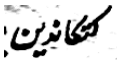 ve İ. (11a/14)'de 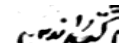 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ketkendin"dir.

[56] Metinde , B. (5a/6) ve İ. (11a/15)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "sevdā"dır.

[57] Metinde 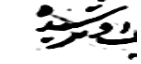 şeklinde yazılan kelimede, re (ر) ve sin (س) harfleri arasındaki elif (ا) harfi sehven yazılmamıştır.

[58] Metinde , İ. (-), B. (6a/7)'de 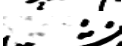 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "senderūs"tur.

[59] Metinde 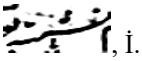 , İ. (-), B. (6a/8)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "nişāste"dir.

[60] Metinde , B. (6a/5) ve İ. (12a/2)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "çuḳa"dır.

[61] Metinde , İ. (-), B. (6b/2)'de 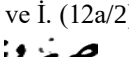 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ṣamġ-ı ʿArabī"dir.

zaʿferān yarım misḳāl bularnı (4) hemesini soḳup élgep gülāb birle ḫamīr ḳılıp (5) kāġıẕge yörgep başġa bağlamaḳ kerek bih bolġay (6) **ve yana** uy tézegini köydürüp yaġı (7) birle başḳa çafsa defʿ bolur **ṭarīḳa-i siyāh-kerden-i** (8) **mūy** varaḳ-ı tūrt[62] varaḳ-ı encīr-i siyāh varaḳ-ı (9) engūr bularnı yalġur[63] suy[ı] birle ḳaynatıp[64] aḳarġan (10) saç saḳalnı yusa ḳara bolġay **nevʿ-i dīger** (11) ḳaş ve saḳalnı fat çıḳarmaḳnıŋ beyānı **[11b]** (1) köfük-i deryā ve ḫākister-i ḳayṣūm ki ʿibāretde ez-būy- (2) māderān deydürler yumşaḳ meyde ḳılıp (3) élgep zeyt yaġı birle zeyt yaġı bolmasa (4) küncid yaġı birle ḥal ḳılıp çafmaḳ kerek ḳara uzun (5) bolġay **nevʿ-i dīger** rūġanī ki mūylarnı ḳara (6) ḳılur tāze enār bolġay anı cuvāldūznıŋ (7) ucı birle şikāf ḳılıp abgine kāse étip (8) kāseniŋ içige gül yaġı ḳoyup enārnıŋ içige (9) salıp çendān turġuzġıl ol kāseni yaġ (10) birle aftābda ḳoyġıl ḫūb puḫte bolġay andın (11) keyin ol yaġdın be-vaḳt-i ḥācet başḳa **[12a]** (1) saç saḳalġa sürmek kérek bisyār ḳara (2) bolġay **nevʿ-i dīger** bir fütün tārbūznı (3) şikāf ḳılıp urugını alıp içige yaġ (4) salıp şikāfını ḫamīr birle étip anıŋ (5) taşıdın falçıḳ étip suv[a]yap[65] ḳurutup (6) otġa kömüp ḳaynatıp alıp[66] mūyġa sürmek kerek (7) bisyār ḳara bolur eger kişi ḳara çibinni (8) saç saḳalġa sürtse ḳara bolur dırāz (9) bolur mücerrebdür **nevʿ-i dīger** amla[67] (10) suy[ı] birle helīle-i zengī bile yusa rūġan-ı (11) mürūd[68] emleni mūyġa sürtse ḳara uzun bolur **[12b]** (1) mücerreb turur **ḫurḳatü'l-bevl yaʿnī** süzekniŋ beyānı- (2) nıŋ ʿilācı her[69] kün bir yarım misḳāl ispeġūlnı üç (3) cām su birle ter nem ḳılıp üç misḳāl aḳ ḳand (4) salıp {içse} içmek kerek tā üç kün (5) bu ṭarīḳa birle ḳılmaḳ kerek mücerreb turur **büzürg-** (6) **şuden-i beyża** Mir Ṭabīb Buḫārī aytur bu ʿillet öl (7) yeldin peydā bolur anıŋ ʿilācı ṣabırnı sarıġ (8) yaġ birle ḥal ḳılıp çafmaḳ kerek bih bolur **nisyān** (9) yaʿnī ferāmūş-güẕārnı aytur bu ʿillet

---

[62] Metinde , B. (6b/6) ve İ. (12a/6)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "tut"tur.

[63] Metinde , B. (6b/7) ve İ. (12a/6)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "yamġur"dur.

[64] Metinde şeklinde yazılan kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada, "-yna" yazmaktadır.

[65] Metinde , B. (7a/6) ve İ. (12a/6)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "suvasa"dır.

[66] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "mūyġa" yazmaktadır.

[67] Metinde , B. (7a/7) ve İ. (12b/7)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "alma"dır.

[68] Metinde ve İ. (12b/7)'de şeklinde yazılan kelimenin okunuşunun "Mürūd: Armut" yahut "Mūrd: Mersin ağacı ve yemişi" olarak iki ihtimali bulunmaktadır. Fakat sözü edilen kelime B. (7a/8)'de "ḥabbü'l-as" olarak belirtildiğinden "Mūrd: Mersin ağacı ve yemişi" olarak anlamlandırılmıştır.

[69] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "kün" yazmaktadır.

balġam- (10) dın peydā bolur ʿalāmeti oldur kim başı (11) savuḳ bolur burnıdın ruṭūbet tola **[13a]** (1) kelür aġzıdın su barur uyḳuçı bolur **Farsça Rubāʿī** (2-5) **Farsça Rubāʿī** (5) **ṣıfat-ı māʾü'l-ḥayāˇt**[70] **ki** (6) maʿcūn-ı felāsife hem deydürler maġz-ı çilġūze (7) maġz-ı cevz-i Hindī her ḳaysıdın on misḳāl (8) bolġay ḳuruġ üzümni dānesidin (9) cüdā ḳılıp soḳup otuz misḳāl bolġay (10) üç misḳāl ʿasel birle ḥal ḳılıp filfīl-i dırāz (11) murç zencebīl ve dārçīn ve pōst-ı helīle ve emle **[13b]** (1) ve şe[y]ṭaranc[71] bedeli öradan ve zerāden-ü müdaḫrec[72] (2) ve bīḫ-i bābūne her ḳaysıdın on misḳāl soḳup (3) fuşurup hemesini ḥal ḳılıp her kün (4) nehārda iki misḳāl ġalūle ḳılıp yutmaḳ (5) kerek bih bolġay ʿ**ilāc-ı dāġ mücerrebāt-ı Mollā Ḳuṭb** (6) eger kimseniŋ közige yā her yerige dāġ tüşse (7) zernīḫ-i zerdni yumġaḳ sübüt suyı (8) birle sürüp yüzge çafsa bih bolur **nev**ʿ**-i** (9) **dīger** būre-i Ermenī kebūter mayaḳını berāber soḳup (10) élgep arfa suyı birle ḥal ḳılıp yüzge sürtmek (11) kerek dāġını köterür mücerrebdür ʿ**ilāc-ı [14a]** (1) **be-cihet-i sürfe-i kūdekān** yaʿnī kiçik ʿıyāl bisyār (2) yötel bolsa toḫm-ı bihī ki[73] tatlıġ bolġay bādām (3) maġzı ve ketīrā[74] yā cemʿ-i ʿArabī birle soḳup ʿasel (4) suyı bile yoġurup yā şeker-i surḫ bile (5) yā nebāt bile endek rubb-ı sūs bile ḥal ḳılıp (6) yā anasınıŋ süti bile ḥal ḳılıp endek endek (7) yedürmek kerek bih bolur ʿ**ilāc-ı** ʿ**aṭse-i kūdekān** (8) Mollā Ḳuṭb aytur bir kūdekni kördüm üç kéçe (9) kündüz pey-der-fey ʿaṭse urdı ez[75]-fey-i helāk (10) ṭabībler her çend ʿilāc ḳıldılar fāyide ḳılmadı (11) bir şaṣıḫ[76] buyurdı kim bir ẕerre ḳandnı zaʿferān birle **[14b]** (1) soḳup ḥal ḳılıp dimāġıġa dūd berdiler (2) ṣıḥḥat taptı ʿ**ilāc-ı** teşnegī-i eṭfāl yaʿnī kūdekān (3) öl

---

[70] Metinde 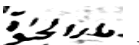 , B. (7b/10) 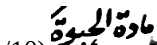 ve İ. (13a/3)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu, Kitâb-ı Tıbb-ı Yusûfî (17/15)'de belirtildiği gibi 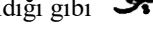 "mâddet'ül-ḥayˇât"tır.

[71] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (7b/14) 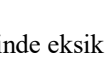 , İ. (13a/6) 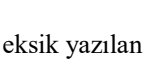 ve Kitâb-ı Tıbb-ı Yusûfî (18/4)'deki 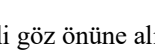 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[72] Metinde 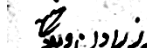 , B. (7b/15) 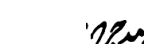 ve İ. (13a/7)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu, Kitâb-ı Tıbb-ı Yusûfî (18/4)'de belirtildiği gibi "zerāvend-i müdaḫrec"dir.

[73] Metinde 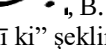 , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin okunuşu tam olarak anlaşılamamıştır. "Bihī-si", "bihī-ge" yahut "bihī ki" şeklinde okunabilen kelimenin bağlama göre "bihī ki" olduğu düşünülmektedir.

[74] Metinde 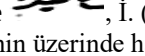 , İ. (-), B. (8a/10)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "keśīrā"dır.

[75] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "fey" yazmaktadır.

[76] Metinde 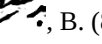 , B. (8b/2) ve İ. (13a/11)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "şaḫıs"tır.

ḳabaḳnı ö[l][77] tereni ʿınebü’ṡ-ṡaʿlebni (4) yaʿnī Ḫıṭāy şoḫlasınıŋ suyı öl (5) kişnīz suy[ı] ve gül yaġı ve endek semiz ot (6) berginiŋ suy[ı] endek sirke aŋa żam ḳılıp (7) başıġa çafmaḳ kerek teşnelik ber-ṭarap (8) bolur ʿ**ilāc** toḫmnıŋ aḳını gül yaġı birle ḥal (9) ḳılıp her-maḥal[78] başıġa çafsa bih bolur ʿ**ilāc-ı** (10) **dīger** endek ṭabāşīrni semiz ot urugı (11) bile ḥal ḳılıp yedürmek kerek fāyide ḳılur **[15a]** (1) mücerrebdür **ḥarḳu’n-nār** yaʿnī sūḫten-i āteş (2) kimerseniŋ her yeri otġa köygen bolsa nişesteni (3) tavuḳ yumurtḳası aḳı bile ḥal ḳılıp zamān (4) zamān ṭılā ḳılsa fāyide ḳılur **nevʿ-i dīger** ḳoy (5) mayāḳını köygen yerge sürtse fāyide ḳılur (6) eger toḫmnıŋ aḳını gül yaġı bile ḥal ḳılıp taḫu (7) ḳanadını köydürüp meyde ḳılıp sürtse (8) fāyide ḳılur **nevʿ-i dīger** aḳ ḳuçḳaçnı (9) üstüḫ̆ānını köydürüp ḳuruġ ḳamuş- (10) nıŋ bergi birle iki yā üç māzūnı yumşaḳ (11) soḳup élgep köygen yerini aġız suy[ı] **[15b]** (1) birle yumşatıp bu dārūlarnı salsa nāfiʿ (2) turur ammā ıssıġ suda yā yaġda köygen (3) bolsa abile bolġan bolsa kim merhem-i sefīd (4) yā merhem-i āhenk[79] bisyār fāyide ḳılur **ṣıfat-ı** (5) merhem-i āhenk oldur ki āhenkni yete mertebe (6) suda yup yumşaḳ soḳup meyde (7) ḳılıp aŋa ṭılā ḳılġay **ṣıfat-ı** merhem-i sefīd (8) oldur kim mūydın yaġ étken anı ṭılā (9) ḳılsa müfīd turur **mürr-i Mekkī** yaʿnī mürdār-seng (10) turur eger otda yā ıssıġ suda köygen (11) bolsa mürdār-sengni meyde ḳılıp toḫmnıŋ sarıġ- **[16a]** (1) nı sarıġ yaġ birle ḥal ḳılıp çafmaḳ kerek (2) bih bolur **eger ḳılınç** yā fıçaḳ yā oḳ tégip zaḫm (3) bolsa ḫūn-ı siyāvşān üç misḳāl ʿan- (4) zevīt[80] üç misḳāl ṣabır bir misḳāl bular- (5) nı meyde ḳılıp élgep ol zaḫmlerge salmaḳ (6) kerek defʿ bolur **eger kişi** ısıtma bolsa (7) toḳuz dāne siristānnı[81] ḳaynatıp (8) içse teskīn bolur **nevʿ-i dīger** benefşeni (9) şeker bile yese ısıtma ṣafrāvīġa teskīn berür (10) her aġrıḳ ki bedende ısıtması[82] bolsa nāfiʿ turur (11) şubu dārūlarnı sikencübīn étip berse **[16b]** (1) ısıtması teskīn tapar teşnelik defʿ ḳılur (2) ṣafrā

---

[77] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, İ. (-), B. (8b/4)’deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[78] Metinde 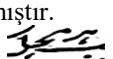 , İ. (-), B. (8b/8)’de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu “ber-maḥal”dir.

[79] Metinde , İ. (-), B. (9a/6)’de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu, Kitâb-ı Tıbb-ı Yusûfî (118/10)’de de belirtildiği gibi “āhek”tir.

[80] Metinde 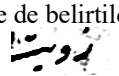 , B. (9a/10) ve İ. (13a/14)’de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu “anẕarūt”tur.

[81] Metinde 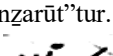 , B. (9a/12) ve İ. (13b/1)’de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu “sipistān”dır.

[82] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (-), İ. (13b/3)’de şeklindedir.

sebebidin aġrıġan başḳa fāyide ḳılur (3) uyḳunı keltürür közge çafsa aġrıḳnı (4) ber-ṭaraf ḳılur ẕātü'l-cenb ve ẕātü'r-riye yürek (5) aġrıḳıġa nāfiʿ turur **eger kişi** kişnīzni şeker (6) birle şerbet ḳılıp içse üstüẖ̆ānıdaḳı (7) ısıtmanı zāyil ḳılıp baş aġrıḳını (8) ber-ṭaraf ḳılur ʿ**ilāc** dārū-yı dendān (9) zāg-ı būlūrī[83] ki anı Türkler açıġ taş dérler (10) ve mirbāz[84] bu ikisini berāber ḳılıp yumşaḳ (11) meyde ḳılıp tişiġa çafmaḳ kerek bih bolur **[17a]** (1) yıldızını muḥkem ḳılur **eger kişini** başı ḳayar (2) bolsa su bisyār içer bolsa ve alaḳanı {ḳızıp} (3) ḳızıp köyer bolsa tapanı ḳızır bolsa her küni (4) tört yā üç misḳāl toḫm-ı ḫurfe şīre[85] (5) çıḳarıp yete misḳāl ḳand birle yā ḳand bolmasa (6) bedeli ḳuruġ üzüm anıŋ bile şerbet (7) ḳılıp nehārda içmek kerek ḥarāret pest (8) bolur andın keyin müshil içmek kerek {**şıfat-ı müshil**} (9) **şıfat-ı müshil** bu turur béş misḳāl sināʾ-ı Mekkī (10) yete misḳāl ḫıyārşenbez[86] bir misḳāl rīvend-i Çīnī (11) iki misḳāl nīl[ū]fer[87] iki misḳāl benefşe hemeni **[17b]** (1) bir kāsege alıp suda tatḳı[88] çıḳġunça ḳaynatıp (2) tā yarmı ḳalġunça andın keyin bözde süzüp (3) yete[89] misḳāl ḳand birle şerbet ḳılıp (4) nīm-germ içmek kerek ġıẕāsıġa māş muḳaşşer (5) ḳılıp gūşt-ı buzġāla yā cūce gūştı bile yemek (6) kerek ıssıġlıḳdın perhiz ḳılmaḳ kerek (7) şifā tapḳay ʿ**ilāc** eger kimerse sil bolsa (8) balıḳ yelimini ıssıġ su birle ḥal ḳılıp şekerge {ḳo} (9) ḳoşup berse bisyār mücerreb turur[90] (10) **eger kişi**niŋ tişi aġrısa yā sına yā tişniŋ (11) yıldızı aġrısa mürdār-sengni zemc birle ḥal ḳılıp **[18a]** (1) çafsa[91] derdi ber-ṭaraf bolur **Ḳānūn-ı Ebū** ʿ**Alīde** (2) keltürüpdürler kim eger kimerseniŋ aʿżāsıda (3) yā başıda cerāḥat bolsa aḳ tuz zemc birle (4) ḥal ḳılıp salsa bih bolġay ve her türlüg (5) cerāḥat çıḳsa hem nāfiʿdür ʿ**ilāc-ı kezik** (6) eger żaʿīfe kezik bolsa yulġunnı ḳaynatıp (7)

---

[83] Metinde 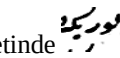 , B. (9b/6) 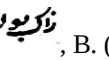 ve İ. (13b/13)'de 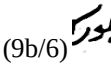 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "zāg-ı billūrī"dir.

[84] Metinde 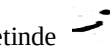 , B. (9b/6) ve İ. (13b/14)'de 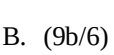 şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır. Fakat hemen öncesinde bir taştan bahsedildiğinden bu kelimenin "Mirād: Güneşe maruz kaldığında birçok renk gösteren ve harika özellikler atfedilen bir taş; opal taşı; panzehir taşı olduğu düşünülmektedir.

[85] Kelimenin üzerinde haşiye vardır fakat herhangi bir yerde açıklama bulunmamaktadır.

[86] Metinde 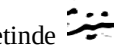 , B. (9b/15) 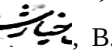 ve İ. (14a/6)'de 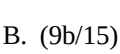 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḫıyārşenber"dir.

[87] Metinde 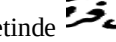 şeklinde eksik yazılan kelime, İ (-), B. (10a/1)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[88] Metinde , B. (-), İ. (14a/7)'de 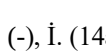 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "tatıḳ"tır.

[89] Metinde 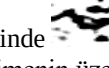 şeklinde silik yazılan kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "yete" yazmaktadır.

[90] Kelimenin üzerinde haşiye vardır fakat herhangi bir yerde açıklama bulunmamaktadır.

[91] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime B. (-), İ. (14a/15)'de 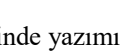 şeklindedir.

suyıda arfa unnı bile atala ḳılsa berse (8) bih bolur **naṭūlī k[i][92] ıssıġdın** bolġan ṣudāʿ- (9) ġa köknār pōstı gül-i nīlūfer-i deryāī ve bābūne (10) her ḳaysıdın bir tutam arfa yarması bular- (11) nı bir ayaḳ suda ḳaynatıp iki ḥiṣṣedin bir ḥiṣṣe **[18b]** (1) ḳalsun ṣāf ḳılıp endek endek başnı yumaḳ (2) kerek nāfiʿ turur **naṭūlīdür ki savuḳdın** (3) bolġan ṣudāʿġa müfīd turur iklilü'l- (4) melik her ḳaysıdın bir tutam şibt ve merzengūş (5) ve şīḥ her ḳaysıdın bir yarım tutam hemeni (6) bir ḳılıp ḳaynatıp tā yarmı ḳalsun nim-germ (7) ḳılıp endek endek başını yumaḳ kerek (8) baş aġrıḳı defʿ bolur va'llāhu aʿlem **ḫanāzīr** (9) veremīdür ki şekli kiçik misāl-i temüretkü (10) yel-i müdevver deydürler ʿasel bile belādur (11) yaġını zeyt bularnı berāber ḳoşup şeḫārnı **[19a]** (1) meyde ḳılıp bir direm ṣabır çārek yumşaḳ (2) soḳup köhne sirke bile ḥal ḳılıp ḫamīr ḳılıp (3) ḫanāzīr-i kebūdġa kökinege[93] çafsa pat aġız- (4) landurur **nevʿ-i dīger-i ḫanāzīr** āhenkni dünbe (5) bile yaḫşı soḳup çafsa sāʿatīdin (6) keyin aġızlandurur ʿ**ilāc-ı derd-i dendān** (7) eger ḳıçını meyde ḳılıp sirke birle ḫamīr ḳılıp (8) tişleriġa çafsa derd sākīn bolur (9) **ṣıfat-ı şerbet-i büzūrī** ḳuruḳsa[ḳ][94] verem (10) bolsa miʿde ciger aġrısa bu şerbetni iḫtiyār[95] (11) ḳılsun kerek kim üç direm bādyān toḫm-ı kāsnī **[19b]** (1) üç direm toḫm-ı küşūṣ üç direm toḫm-ı şibt (2) kerefīş iki direm égir iki direm pōst-ı bīḫ-i (3) kerefş[96] hem[e]siġa[97] yarım soḳup bir ayaḳ su birle (4) ḳaynatıp tā yarmı ḳalġanda kifāyet ḳılġunça ḳand (5) salıp ṣīrīn ḳılıp ḳıvāmıġa keltürüp (6) bir ḳaşuḳġa iki ḳaşuḳ su ḳatıp içmek (7) kerek **ez-berāy-ı** tengī-i nefes bu şerbet-i zūfānı bermek (8) kerek zūfā béş direm çilan on iki ʿaded (9) siristān altmış ʿaded encīr yigirme ʿaded ve toḫm-ı (10) bihī on ʿaded nīlūfer on direm bādyān (11) béş direm bādrencbūye béş direm afyūn **[20a]** (1) bir direm cemʿ-i ʿArabī bir direm rubb-ı sūs bir direm (2) hemesini bir kāse suda {mül} mülāyim ḳaynatıp (3) ḳıvāmıġa keltürüp bözde süzüp yetmiş (4) misḳāl ḳand-ı sefīd salıp ṣīrīn ḳılıp (5) bir ḳaşuḳġa tört ḳaşuḳ su ḳoşup (6) nāṣtāda içmek kerek ʿ**ilāc-ı żīḳ-ı nefes ġārīḳūn** (7)

---

[92] Metinde 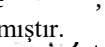 , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelime, 18b/2'de bulunan "naṭūlīdür ki" şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[93] Metinde 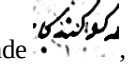 , B. (10b/1) 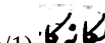 ve İ. (15a/3)'de şeklinde yazılan kelimenin "kökkinege" olduğu düşünülmektedir.

[94] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-) ve İ. (15a/7)'deki 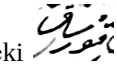 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[95] Kelimenin üzerinde haşiye vardır fakat herhangi bir yerde açıklama bulunmamaktadır.

[96] Metinde , B. (10b/8) 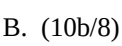 ve İ. (15a/11)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "kerefs"tir.

[97] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (10b/9) ve İ. (15a/11)'deki 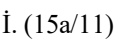 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

ve rubb-ı sūs her ḳaysıdın bir yarım direm şaḥm-ı ḥanẓal (8) alta noḫūd hemesini meyde soḳup élgep ḥab (9) ḳılıp aġzıġa salġay eger sīnede ḥarāreti (10) bolsa ġārīḳūn-ı puḫte yarım direm rubb-ı sūs (11) benefşe her ḳaysıdın[98] ketirā dāngī hemesini yumşaḳ **[20b]** (1) soḳup ḥab ḳılıp hemīşe aġzıda saḳlaġay (2) ḥarāretni pest ḳılur **ṭılā-ı be-cihet**-i sūziş-i (3) miyān dū şāne yaʿnī beli iki dalusı köygen- (4) niŋ ʿilācı gül-i kişnīz engūr-ı şifā[99] ārd-ı cev toḫm-ı kāsnī (5) ispeġūl her ḳaysıdın bir misḳāl ispeġūl- (6) dın bölek hemesini soḳup élgep (7) zift-i Rūmīniŋ su[yı] birle ḫamīr ḳılıp iki (8) dalusınıŋ aralıḳıda çafmaḳ kerek bisyār (9) nāfiʿ turur ʿ**ilāc** müshil-i sūziş-i miyān (10) dū şāne Mevlānā Zeyne'd-dīn ṭabīb {buyur} (11) buyurdı kim bu teşvīş mende tā on iki yıl- **[21a]** (1) ġaça bar érdi dédiler bu müshilni içtim bu teşvīş (2) mendin zāyil boldı dédiler **ṣıfat-ı** müshil (3) bu turur bir yarım noḫūd[100] maḥmūde bir noḫūd zaʿferān bir misḳāl (4) çehārek türbüd-i Mıṣr[ī][101] pōstını{nı} aḳlap bir fiyāle (5) su birle mülāyim ḳaynatıp tā nıṣf ḳalġunça (6) tā tört ḳaşuḳ munı bözde süzüp (7) yana ḳand birle ḳaynatıp şīrīn ḳılıp (8) nāştāda içmek kerek tā bir yarım kün ṣabr ḳılmaḳ (9) kerek dārū ʿameli münḳaṭıʿ[102] bolġay andın (10) keyin bir misḳāl toḫm-ı reyḥān yete misḳāl (11) ḳand birle yarım piyāle su ḳoşup **[21b]** (1) nīm-germ içmek kerek bir sāʿātdin keyin (2) ġıẕā-yı leẕīẕ yā cūce gūştı bile yemek kerek (3) ʿ**ilāc-ı Mollā Ḳuṭb** mesel çılḳan kev[er]-dünbe[103] ve ḳatıġ (4) şışuḳnıŋ defʿ üçün şamuşa şīresi[104] (5) zaġīr şīresi aḳ lāleniŋ (6) şīresi bu hemeni ördek çārbesi[105] (7) bile ḥal ḳılıp veremge çafmaḳ kerek (8) yoġanıp aġızlandurur[106] bisyār mücerrebdür (9) ʿ**ilāc-ı** żaʿīf-i miʿde eger kimseniŋ miʿdesi (10) żaʿīf bolup açıġ kekirse ḳaranfilni yatarda (11) su bile ḳaynatıp nebāt

---

[98] Metinde eksik yazılan cümle, B. (11a/7) ve İ. (15b/6)'da "bir direm" şeklindedir.

[99] Metinde , B. (11a/10) ve İ. (15b/9)'de şeklinde yazılan "şifā" kelimesinin Farsça "seg (it/köpek)" kelimesiyle karıştırıldığı anlaşılmıştır; olması gereken "engūr-ı seg"dir. Çünkü metnin ilerleyen bölümlerinde bu kelimenin karşılığı olarak "it üzümü/tilki üzümü" olarak verilen "şoḫla" kelimesi yer almaktadır.

[100] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "maḥmūde bir noḫūd" yazmaktadır.

[101] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, İ. (-), B. (11b/3)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[102] Metinde , B. (11b/6) ve İ. (16a/3)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "menfaʿat"tir.

[103] Metinde ve İ. (16a/6)'de 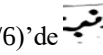 şeklinde eksik yazılan kelime, B. (11b/10)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[104] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "-si" yazmaktadır.

[105] Metinde , B. (11b/12) ve İ. (16a/8)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "çerbī"dir.

[106] Metinde şeklinde yazılan kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "nun (ن) ve dal (د)" harfleri vardır.

bile şīrīn **[22a]** (1) ḳılıp içse nāfiʿ turur bisyār mücerrebdür (2) ʿ**ilāc kūdek**niŋ ḳursaḳı ḳabż bolġan- (3) nıŋ ʿilācı uy ötini[107] ḳursaḳıġa çafsa (4) defʿ bolġay **nev**ʿ**-i dīger** sıçḳan mayaḳını (5) ézip çafsa defʿ ḳılur kiçik oġlan (6) ishāl bolsa berg-i ḫarḳūla keşmīr[108] anı (7) lisānü'l-ḥamel hem deydürler yaʿnī toḫm-ı zūf[109] (8) turur ishāl bisyār fāyide ḳılur lecāb-ı[110] (9) ḫarḳūla iki dāngī māye-i ḥayvānāt māye-i ḫargūş (10) gevher-i buzḫāla[111] ve gevher-i gev-berre bularnı su birle (11) ḳaynatıp bermek kerek nāfiʿ turur velīkīn ḥaẕer **[22b]** (1) ḳılmaḳ kerek kim miʿde süt tügülgen (2) bolsa[112] **nev**ʿ**-i dīger** ishāl miʿde żaʿīflıḳıdın (3) bolsa kūrūncnı[113] teb bérip sumāḳnı yā zirik (4) yā enār dā[ne][114] fuşurup berse endek fūdīne[115] (5) salıp yemek kerek nāfiʿ turur **nev**ʿ**-i dīger** (6) eger kişide ısıtma yötel bolsa şerbet-i mürūr[116] ki (7) ʿibāret ḥabbü'l-as deydürler her kün (8) érte ve aḫşam iki nevbet bermek kerek bārhā (9) āzmūde turur bisyār mücerreb turur ārmūrūd- (10) u[117] ḫuşk ve bihī-i ḫuşk ve sīb-i ḫuşk ve ġubeyrā ki (11) anı sincid dérler Türk tilide çigde turur **[23a]** (1) kiçik ʿıyālġa bisyār fāyide-i ʿaẕm tégürür (2) nāştāda

---

[107] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "ö-" yazmaktadır.

[108] Metinde 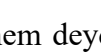 , B. (12a/4) , İ. (16a/14)'de 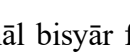 şeklinde yazılan kelimenin yazımı ve anlamı sözlüklerde bulunamamıştır. Fakat hem metinde hem de B. ve İ.'de sözü edilen kelimenin yazımı ve karşılığı aynı şekilde verilmiştir. "Keşmīr" yahut "geşmīr" olarak okunma ihtimali olan kelime -tercihen- "keşmīr" olarak okunup verilen karşılığa göre anlamlandırılmıştır.

[109] *Metinde , B. (12a/4) ve İ. (16a/15)'de 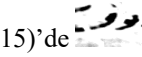 şeklinde yazılan kelime yazım itibarıyla "zūf" yahut "zevef" mi olduğu bilinmediğinden -tercihen- "zūf" olarak okunmuştur.
**Sözü edilen kelimenin anlamı araştırılmış fakat hiçbir sözlükte bulunamamıştır. Metinde anlamsal karşılığı "Lisānü'l-ḥamel: Kuzudili otu; sinir otu, sinirli ot, bağa yaprağı" olarak verildiğinden anlamlandırma buna göre yapılmıştır.

[110] Metinde , B. (12a/5) ve İ. (16b/1)'de 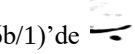 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "luʿāb" dır.

[111] Metinde , B. (12a/6) ve İ. (16a/2)'de 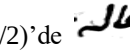 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "buzġāla"dır.

[112] Metinde eksik yazılan cümle, B. (12a/7-8) "miʿdede süt tügülgen bolsa" ve İ. (16b/3)'de de "miʿdede süt tügülgen bolsa" şeklinde eksik bırakılmıştır.

[113] Metinde , B. (12a/9) ve İ. (16b/4)'de 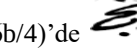 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "kürinc" dir.

[114] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, İ. (-), B. (12a/10)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[115] Kelimenin üzerinde haşiye vardır fakat herhangi bir yerde açıklama bulunmamaktadır.

[116] Metinde , B. (12a/12) ve İ. (16b/6)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "mūrd"dur.

[117] Metinde 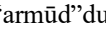 , B. (12a/14) ve İ. (16b/8)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "armūd"dur.

ḳaġun yese ishālġa fāyide ḳılur (3) ʿ**ilāc-ı derd-i miʿde** bu ed[v]iyeler[118] mücerreb turur (4) iki misḳāl égir iki misḳāl zencebīl iki misḳāl (5) gül-i surḫ iki misḳāl cüvāne[119] iki misḳāl (6) fūdīne sekiz misḳāl aḳ ḳand eger ḳand bolmasa (7) bedeli ḳuruġ üzüm urugını taşlap (8) ḫūb maʿcūn ḳılıp nehārda yemek kerek mücerreb (9) turur **faṣl** eger miʿde yeldin aġrısa bir misḳāl (10) égir toḫm-ı turb toḫm-ı terre-tīz[120] toḫm-ı ermen[121] toḫm-ı kişnīz (11) her ḳaysıdın birer misḳalnı ḫūb soḳup **[23b]** (1) bir ẕerre ḳand bile ḥal ḳılıp nāştāda yemek kerek (2) bisyār nāfiʿ āzmūde turur **nevʿ-i dīger** (3) ḳursaḳ aġrıḳı bolsa ārmūrūd ḳaḳını (4) alma ḳaḳını ẕīre suyı birle bir kéçe kündüz (5) çılap andın keyin ḳaynatıp pāre (6) ḳand salıp şīrīn ḳılıp içse defʿ (7) bolġay **eger kimerseniŋ ḳursaḳıda** ḳa- (8) tıġ bolsa ḳara ḳoynıŋ ḳuruġını (9) kerbe yıldızını pōstını soḳup (10) meyde ḳılıp yaḳsa suyını hem içse defʿ (11) bolġay **faṣl ḥıḳ tutḳannıŋ** ʿilācı **[24a]** (1) [-][122] (2) [-][123] eger ıssıġ ġāliblıḳıdın (3) bolsa yılġı[124] suyı bādām yaġı birle içse ve meske (4) yaġı yese defʿ bolur ve yana ḳızıl gül aḳ ṣandal (5) bādyān uruġını ḳaynatıp ḳand salıp (6) germ germ içse ḥıḳ tutḳan defʿ bolur (7) **ve yana her kün** nāştāda sarıġ küçi[125] ve mestekī[126] zer- (8) būẕe[127] ve sarıġ sona uruġını aġzında {ça} (9) çaynap suyını yutsa ḥıḳ turġay (10) **eger kişige** ṭaʿām siŋmese ʿilācı oldur kim (11) aġır ḳuvvetlig ṭaʿām yegendin bolsa **[24b]** (1) mesel[128]

---

[118] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (16b/11)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[119] Metinde , B. (12b/3) ve İ. (16b/12)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "cüvānī"dir.

[120] Metinde , B. (12b/7) ve İ. (17a/11)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "tere-tīzek"tir.

[121] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "şīḥ-i Ermenī"dir.

[122] Metnin bu bölümünde yazılanların üstü çizilmiştir.

[123] Metnin bu bölümünde yazılanların üstü çizilmiştir.

[124] *Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "suyı" yazmaktadır.

**Metinde , B. (12b/15) ve İ. (17a/8)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "yılıġ"dır.

[125] Metinde , B. (13a/3) ve İ. (17a/11)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "kunçi/künçi"dir.

[126] Metinde , B. (13a/3) ve İ. (17a/12)'de "mestekī/mistekiyy/müstekā/ müstekī" şeklinde okunma ihtimalleri olan kelimenin doğrusu "maṣṭakī"dir.

[127] Metinde , B. (13a/3) ve İ. (17a/12)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "zebūde"dir.

[128] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (13a/6) ve İ. (17a/14)'de şeklindedir.

niŋ[129] ḳuyḳası ve pāyçeniŋ (2) ḳuyḳası veyā fetīr nān yegen sebebdin (3) bolsa keyinki küni bu eytken ṭaʿāmlar- (4) dın yemesün özini ḫādım ḳıldurup (5) ḳursaḳ[ı]nı erte bilen silatsun defʿ (6) bolġay andın keyin ḳursaḳıġa kökni[130] (7) yā tuznı tutsun defʿ bolġay **eger kişi** (8) **sīne-dāneni**[131] cüvāneni pōstıdın cüdā ḳılıp (9) sütde yatġurup ermen uruġı (10) zerdek uruġı ḳara sona bularnı alıp (11) zencebīl ve cevz ve zerçūbe[132] bularnı maʿcūn **[25a]** (1) ḳılıp her kün nāştāda yese her ʿilletī ki (2) ādemīniŋ tenide bolsa ber-ṭaraf bolur ve ḳuvvet-i (3) bā[h]nı[133] ziyāde ḳılur **eger kiçik**[134] ʿıyāl yötel bolsa (4) hīç ʿilācı bolmasa ve teng-i nefes bolsa kök- (5) sini tutsa nezdīk helāket bolsa (6) ekṡer bu yötel zemistānda bolur munıŋ ʿilā- (7) cı oldur kim ḳoynıŋ köziniŋ gevheri (8) arasıda aḳı bardur anı alıp ḳurutup (9) meyde soḳup nebāt bile yā beçeni ana- (10) sını süti birle yoġurup her kün (11) nehārda yemek kerek bisyār mücerreb turur **[25b]** (1) **ez-berāy** yaʿnī seçekniŋ devāsı on ʿaded (2) çilan on ʿaded sirpistān[135] on ʿaded (3) encīr üç direm bādyān nīm-kūfte bir misḳāl (4) ḳand eger ıssıġ bolup seçek ḳafarçuḳ- (5) lansa aḳ ṣandal gül-i surḫ ve nişeste gülāb (6) bile ḥal ḳılıp sürtmek kerek **eger kişi** (7) yötelse sil bolsa uy ötini ḳurutup (8) her küni nāştāda ḥab ḳılıp yese bisyār (9) mücerreb turur **nevʿ-i dīger** tavuşḳan (10) öfkesini ḳurutup yençip zūfā-ı Mıṣr[ī][136] (11) bir misḳāl rīvend yarım misḳāl maġz-ı bādām-ı **[26a]** (1) muḳaṣṣer béş misḳāl dārçīn pōstı bīḫ-i (2) sūsen pōst-ı enār-ı şirīn bularnı (3) barçanı meyde soḳup zaġīrniŋ suyıda (4) ḫamīr ḳılıp noḫūd dék ḥab ḳılıp tilniŋ (5) astıda saḳlaġay bisyār mücerreb turur (6) **nevʿ-i dīger** ʿıyālġa gülīk[137] çıḳmasdın[138] (7) ilgeri

---

[129] Metinde , B. (13a/6) ve İ. (17a/15)'de şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[130] Metinde , B. (13a/10) ve İ. (17b/2)'de şeklinde yazılan kelimenin "kök" yahut "kül" mü olduğu anlaşılamamış ve bağlama göre kelime "kök" olarak okunmuştur.

[131] Metinde , B. (13a/11) ve İ. (17b/3)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "siyāh-dāne"dir.

[132] Metinde , B. (13a/13) ve İ. (17b/5)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "zerd-çūbe"dir.

[133] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (13a/14) ve İ. (17b/7)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[134] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "ʿıyāl" yazmaktadır.

[135] Metinde , B. (-), İ. (17b/12)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "sipistān"dır.

[136] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B (13b/8) ve İ. (18a/4)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[137] Metinde , B. (13b/13) ve İ. (18a/8)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "gülek"tir.

[138] Kelimenin üzerinde haşiye vardır fakat herhangi bir yerde açıklama bulunmamaktadır.

ṭabāşīr béş misḳāl sumāḳ iki (8) direm yasmuḳ iki direm ḥabbü'l-as iki (9) misḳāl aḳ ṣandal yarım misḳāl ḫurfe iki (10) direm köknār pōstı iki misḳāl bularnı (11) soḳup élgep līmū şerbeti yā sikencübīn **[26b]** (1) şerbeti bile ḥal ḳılıp bermek kerek bu darū- (2) larnı ısıtmadın ilgeri bermek tā anı ki (3) seçekdin selāmet ḳalġay ʿ**ilāc-ı** (4) **żīḳ-ı** nefes luʿāb-ı dāne-i bihī yaʿnī bihī (5) uruġını suġa çılap ézse leş (6) peydā bolur anı luʿāb dérler ʿalā haẕā'l-ḳıyās (7) benefşe bīḫ-i sūs bularnı ḥal ḳılıp (8) yemek kerek **eger kişini** zaḫmeti[139] bolsa balıġ (9) yelimini meyde ḳılıp ıssıġ su bile içse (10) ṣıḥḥat tapḳay mücerreb turur **eger kişi yötel** (11) bolsa bu ed[viye]lerni ḥükemā-ı Yūnānī ḥażret-i **[27a]** (1) İskender üçün terkīb ḳılıpdurlar (2) andaġ kim pōst-ı sengdān-ı mākiyān-ı (3) siyāh yaʿnī ḳara tavuḳnı taşlıḳını (4) ḳurutup yā fuşurup bir miḳdār (5) cemʿ-i ʿArabī ve rubb-ı sūs iki misḳāl toḫm-ı (6) ḫıyār bir misḳāl nişeste üç misḳāl maġz-ı (7) bādām maġz-ı enār bu ed[viye]lerni misḳāl- (8) lap bihī uruġını luʿābı birle ispeġūl (9) suy[ı] birle fuşurup ḳaynatıp (10) noḫūd dék ḥab ḳılıp ḳurutup tilni (11) astıda saḳlamaḳ kerek defʿ bolur **eger kişi [27b]** (1) kezik bolsa béş misḳāl nīlūfer iki misḳāl (2) aḳ lāle-gül[140] iki tutam yazġı buġday (3) kefegi iki ḳara sögüt yafraġı bir piyāle sirke (4) bu ed[viye]lerni[141] yeŋi ḳalye ḳılġan mīs (5) ḳazanda ḳaynatıp ḳıvāmıġa keltürüp (6) ayaġlarını tiziġaça olturġuzup üç (7) sāʿat olturġay elbette şifā tapar (8) inşāʾa'llāhu teʿālā **eger kişini** ṭabīʿatı ḳabż bolsa (9) bādām maġzını muḳaşşer ḳılıp suyıda pāy- (10) şūyluḳ ḳılmaḳ kerek bisyār mücerreb (11) turur ʿ**ilāc** eger kişi sarıġlasa kök- **[28a]** (1) boyanı soḳup iki ḳoltuḳıġa ve maŋlayıġa (2) yaḳsa ḫōş bolġay bisyār mücerreb turur (3) ʿ**ilāc** āftāb çıḳmasdın ilgeri (4) kökboyanı urup astınġa salıp (5) yatsa defʿ bolur ʿ**ilāc kezik aġrıḳ[ı]da** (6) ḥaṣba çıḳsa yā sarıġlasa yā aġzı bur- (7) nıdın ḳan kelse yā ḳay ḳılsa yā térlese (8) yā içi yürse ümīd-i ṣıḥḥatlik turur {bu zaḫmet} (9) bu zaḫmet defʿ bolur eger ḳan ḥaddidin (10) aşsa ʿilāc ḳılmaḳ kerek **heme {cerāḥat}** (11) cerāḥatler üçün bu merhemni ḳılmaḳ **[28b]** (1) kerek mücerreb turur ve engūze küçüle ve būretü'-l (2) Cend[142] yaʿnī toġraġu bularnı meyde soḳup (3) dünbe yaġı birle atala ḳılıp kāġıẕge alıp (4) cerāḥatke

[139] Metinde eksik yazılan cümle, B. (14a/6) ve İ. (18b/1)'de "sil zaḫmeti" şeklindedir.

[140] Metinde 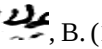 , B. (14a/15) 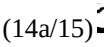 ve İ. (18b/10)'de 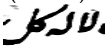 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "gül-i lāle/gül-lāle"dir.

[141] Metinde 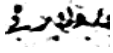 şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (18b/12)'deki 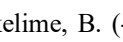 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[142] Metinde , B. (14b/14) 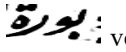 ve İ. (19a/9)'de 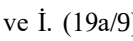 şeklinde yazılan kelime yazım itibarıyla "būre" yahut "bevre" mi olduğu bilinmediğinden -tercihen- "būre" olarak okunmuştur.

taŋmaḳ kerek defʿ bolur ʿ**ilāc** (5) ḥabb-ı ḳoyaŋ sürüncān[143] helīle-i zürd[144] (6) ve ṣabır bularnı meyde ḳılıp ʿasel birle ḫamīr (7) ḳılıp ḥab étip bir yarım misḳāldın yese (8) ḳoyaŋ defʿ bolur bisyār mücerreb turur (9) **eger kişini** içi bend bolsa uy ötini (10) it ḫamakı birle kindikke ḳoysa fi'l-ḥāl (11) içi revān bolġay ʿ**ilāc** eger żaʿīfe ḳara **[29a]** (1) sornanı[145] ḳaynatıp suyıġa kirse ḥayżı revān (2) bolġan[146] **eger żaʿīfe** tevellüd ḳılġandın keyin (3) kezik bolsa sarıġ tavuḳnı yarıp (4) endāmıġa ḳoysa yana bir sarıġ taḫunı yarıp (5) tapanıġa ḳoysa yana ḳı[147] bir çep tapanıġa ḳoysa (6) ṣıḥḥat tapḳay **eger kişige** nāṣūr yā ḳulġuna (7) peydā bolsa ḥavīż lebideki faḳa yafurmaḳını (8) keşmīr yafurmaḳını ḳaynatıp ḳıvamıġa keltürüp (9) nāştāda üç tört mertebe birer ḳaşuḳ (10) içip savuḳ sudın perhiz ḳılsa bih (11) bolġay **boġuzda** derdi bolsa hem mundaḳ **[29b]** (1) ḳılmaḳ kerek bisyār mücerreb turur bu edviyelerni (2) Serāndīblig Seyyid Ḳalender turur terkībi- (3) din turur **eger kişi** żīḳ-ı nefes zaḫmetiġa (4) giriftār bolsa persiyāvşān üç misḳāl (5) benefşe üç misḳāl sirpistān on (6) dāne bir piyāle suda ḳaynatġay yete misḳāl (7) ḳand iżāfe ḳılıp ḳand bolmasa bedeli ḳuruġ (8) üzüm uruġını taşlap ḳaynatıp (9) içkey ʿ**ilāc-ı** derd-i ʿunāḳ boġuz aġrıḳı- (10) ge kebūterni üç kün baġlap zaġīr yedürüp (11) andın keyin mayaḳını meyde ḳılıp **[30a]** (1) boġuzge taŋsa ṣıḥḥat tapḳay boz boġanı (2) kevre[148] yıldızını pōstını alıp meyde ḳılıp (3) ḳaynatıp suy[ı]nı içip telefini hem boġuzge (4) taŋsa defʿ bolur ʿ**ilāc**-ı derd-i gelū iki misḳāl (5) mīs tūfāsını[149] iki cevz-i muḳātīl iki misḳāl (6) būre-i Ermenī iki misḳāl varaḳ-ı zernīḫ (7) bir misḳāl āhenk yarım misḳāl yulġun yelimi (8) bularnı gül yaġı birle ṣalāye ḳılıp[150] çafmaḳ kerek żımādī ki yüzini tāze ve rūşen ḳılur arfa unı nişeste ve ketirā turb uruġı bularnı üç (9)

---

[143] Metinde 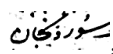 , B. (15a/4) 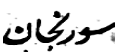 ve İ. (19a/11)'de 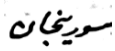 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "sūrincān"dır.

[144] Metinde 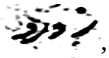 , B. (15a/4) ve İ. (19a/11)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "zerd"dir.

[145] Metinde 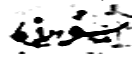 şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (15a/8) 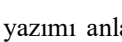 ve İ. (19b/1)'de 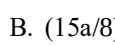 şeklindedir.

[146] Metinde 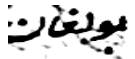 , B. (15a/9) 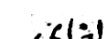 ve İ. (19b/1)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "bolġay"dır.

[147] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "ḳı" yazmaktadır. Bu kelime için iki ihtimal söz konusudur: Birincisi "ki" bağlacının "ḳı" olarak yazılmış şekli olabilir, ikincisi ise diğer iki nüshada bulunmadığından sehven yazıldığı ihtimalidir. İhtimallerden birincisi tercih edilmiştir.

[148] Metinde 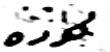 , B. (15b/8) 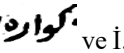 ve İ. (19b/14)'de 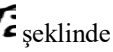 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "keber"dir.

[149] Metinde 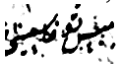 , B. (15b/10) 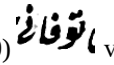 ve İ. (20a/3)'de 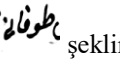 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu, Kitâb-ı Tıbb-ı Yusûfî (118/10)'de belirtildiği gibi 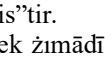 "tūfāl-i mis"tir.

[150] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "çafmaḳ kerek żımādī ki yüzini tāze ve rūşen ḳılur arfa unı nişeste ve katīrā turb uruġı bularnı" yazmaktadır.

aḫşam yüzge sürtüp yatıp ertesi ıssıġ (10) su birle yuġay sepūs[151] benefşe hem bisyār (11) fāyide ḳılur **nevʿ-i dīger** yüzini ḫōş reng **[30b]** (1) tāze ḳılur lūbiyā unı arfa unı buġday (2) unı yasmuḳ unı kūrinc unı kendir maṣṭakī (3) toḫm-ı murġnı pōstı gūşt-ı ṣadef muḳl mürdār- (4) seng uffe üstüḫ̆ān[ı] bādām-ı şīrīn{ī}[152] tere uru- (5) ġı ḳavun uruġı ḳabaḳ uruġı (6) turb uruġı cırcır zerd-i lisān-ı ʿaṣāfūr (7) suy[ı] şamuşa iklilü'l-melik şubu nemerselerni (8) meyde ḳılıp yüzge sürtse bisyār mücerreb (9) turur ʿ**ilāc-ı ḫūn-ı** bīḫ-i dāndān[153] eger kimerseni (10) tişleriniŋ tübidin ḳan kelse evvel tuz {yā} (11) yā zirik bile yup andın keyin enār pōstını **[31a]** (1) sumāḳnı māzūnı mecmuʿ ḳılıp tiş tübige (2) basḳay fāyide ḳılur **nevʿ-i dīger** kişini (3) tişlerini tübi boşasa ḳan kelür (4) bolsa ḳızıl gül yasmuḳnı furçaḳnı nū- (5) şādīrni küçüleni meyde ḳılıp tişni (6) tübige basḳay ʿūdnı köydürüp (7) tuz bile sürüp tişiġa salsa (8) tişi bisyār aḳ bolur **kimerseni** tişiġa (9) ḳurt kirip aġrıġan bolsa éçkü (10) çārbesini gendenā birle dūd berse defʿ (11) bolur **nevʿ-i dīger** eger kişini tişleri tüni[154] **[31b][155]** (1) boşasa enār gülini soḳup tişni tü- (2) bige [ba]sıp[156] baḳsa[157] defʿ bolur **eger kişige** (3) cerāḥat peydā bolsa çakandanı yıldızını köydü- (4) rüp neçe mertebe {pey} pey-der-pey salmaḳ (5) kerek hüve'ş-Şāfī miʿde aġrıḳınıŋ devāsı (6) bir tutam oġrı tiken bir tutam kevre (7) yıldızı[158] bir tutam tuz[159] bir tutam ḳızıl gül bir (8) tutam[160] yumġaḳ sübüt bu ed[vi]yelerni[161] (9) soḳup meyde ḳılıp ḳaynatıp aġzını (10) açmaġan ḳafaḳnı içige alıp

---

[151] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (-), İ. (20a/8)'de 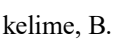 şeklindedir.

[152] Metinde 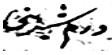 , B. (16a/4) 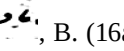 ve İ. (20a/11)'de 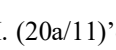 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "şīrīn"dir.

[153] Metinde 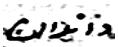 , B. (16a/11) 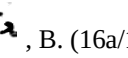 ve İ. (20a/14-der-kenar)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "dendān"dır.

[154] Metinde , B. (16b/5) 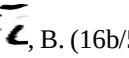 ve İ. (20b/5)'de 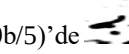 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "tübi"dir.

[155] Metnin bu sayfasının çoğu yeri silik ya da okunamaz durumda olduğundan B. ve İ.'den destek alınmıştır.

[156] Metinde 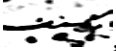 , B. (-), İ. (-) şeklinde eksik yazılan kelime, bağlama göre tamamlanmıştır.

[157] Metinde şeklinde yazılan kelime bağlama göre doğru değildir. İ. (-), B. (16b/5-6)'de "tişleriniŋ yıldızı boşasa enār gülini soḳup yatarda tişniŋ tübige salsa defʿ bolġay" cümlesinden anlaşıldığı üzere kelimenin "yatsa" olduğu anlaşılmıştır.

[158] Metinde silik yazılan kelime, B. (-), İ. (20b/8)'de şeklindedir.

[159] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (16b/14) 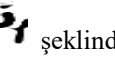 ve İ. (20b/8)'de 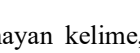 şeklindedir.

[160] Metinde 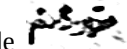 şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (16b/14) ve İ. (20b/8)'de şeklindedir.

[161] Metinde 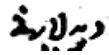 şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (20b/9)'deki 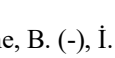 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

miʿdege (11) tutmaḳ[162] kerek defʿ bolur susasa **[32a][163]** (1) dārçīn içmek kerek eger kişiniŋ ḳu[r]saḳıda[164] (2) yel tügülgen bolsa her[165] yerde yürüp (3) sancıḳ bolsa bir misḳāl küçi iki (4) yarım misḳāl égir bir misḳāl zencebīl égir bolmasa (5) béş misḳāl engūr iki misḳāl bādyān (6) bularnı ḳaynatıp berse defʿ bol- (7) ġay ʿ**ilāc-ı** ʿ**unāḳ** mücerreb-i Serāndibī Ḳale[n]der- (8) [d]in[166] turur yıġaç ḳurtını un ḳılıp[167] (9) bir ẕerre su tamyatıp[168] yıġaç[169] birle[170] yoġu- (10) rup boġuzġa sürtmaḳ kerek zinhār (11) ḳol teg[üz]megey[171] bisyār mücerreb turur[172]ʿ**ilāc-ı [32b][173]** (1) ḫale[174] bir nist[175] gül-i sur[ḫ]{nıŋ}[176] bir nist bādyān bir nist (2) yazġı buġday unı bularnı[177] ḫamīr ḳılıp (3) bir neme arasıġa alıp otġa kömgil ḫūb mülāyim (4) fişkey alıp ḫale turgen yerge tutmaḳ (5) kerek eger miʿde savugen bolsa hem şubu (6) ṭarīḳa birle toḳaç étip ıssıġ ıssıġ miʿdege (7) [tut]sa[178] defʿ bolġay **ḥükemā** buyurdılar kim her kimde (8) köhne yötel bolsa hiç

---

[162] Metinde silik yazılan kelime, B. (17a/1) ve İ. (20b/10)'de şeklindedir.

[163] Metnin bu sayfasının çoğu yeri silik ya da okunamaz durumda olduğundan B. ve İ.'den destek alınmıştır.

[164] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (17a/2) ve İ. (20b/11)'de şeklindedir.

[165] Metinde şeklinde yazılan kelimenin noktalaması karışık verilmiştir, sözü edilen kelime B. (17a/2) ve İ. (20b/12)'de şeklindedir.

[166] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (-), İ. (20b/15)'de şeklindedir.

[167] Metinde silik yazılan kelime, B. (-), İ. (20b/16)'de şeklindedir.

[168] Metinde , B. (-), İ. (20b/16)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "tamızıp"tır.

[169] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (-), İ. (20b/16)'de şeklindedir.

[170] Metinde silik yazılan kelime, B. (-), İ. (20b/16-der-kenarda)'de şeklindedir.

[171] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelime, bağlama göre tamamlanmıştır.

[172] Metinde silik yazılan kelime, B. (-), İ. (21a/2)'de şeklindedir.

[173] Metnin bu sayfasının çoğu yeri silik ya da okunamaz durumda olduğundan B. ve İ.'den destek alınmıştır.

[174] Metinde silik yazılan kelime, B. (17a/8) ve İ. (21a/2)'de şeklindedir.

[175] Metinde , B. (17a/8) ve İ. (21a/2)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "muşt"tur.

[176] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, İ. (-), B. (17a/8)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[177] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (17a/9) ve İ. (21a/3)'de şeklindedir.

[178] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (17a/14) ve İ. (21a/6)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

dārū bile defʿ (9) bo[l]masa[179] gül-i surḫ nebāt-ı Mışrī maġz-ı bādām kişnīz (10) bularnı meyde soḳup ḥab ḳılıp (11) nehārda her küni[180] üç ḥab ḳılıp yemek **[33a]** (1) kerek eger yüz yılḳı köhne yötel bolsa mu hem defʿ (2) bolur **eger kişi** {éçü} éçkü öti bile nūşā- (3) dīlni[181] her yerge sürtse hergīz tük ünmes (4) **eger kimersege** ḫale turġan bolsa ḫınā ve zerçūbe (5) ve ṣābūn bularnı berāber ḥal ḳılıp ḳaynatıp (6) ḫale turġan yerge yaḳsa defʿ bolur **eger żaʿīfe** (7) kézik bolsa zerçūbe ve sarıġ yaġ yazġı (8) buġday unı bularnı merhem ḳılıp ḳoysa fi'l-ḥāl (9) ṣıḥḥat tapḳay **eger kişini** her yer[i]ge cerāḥat (10) bolsa[182] aḳ tuznı zemc birle meyde ḳılıp (11) salsa ḳurutnı öltürür fi'l-ḥāl **[33b]** (1) yaḫşı bolur eger ḥayvānātnı cerāḥatige salsa (2) hem yaḫşı bolur **eger kişiniŋ** közidin yaş (3) barur bolsa āşūbī bolup derd ḳılsa pāre (4) dünbeni ve toḫmnıŋ sarıġını pāre-i zerçūbe birle (5) ḳoşup ḫamīr ḳılsa ḫamīrniŋ arasıġa alıp otġa (6) kömüp alıp ıssıġ ıssıġ iki ḳaşnıŋ (7) arasıġa üç merātibe yaḳmaḳ kerek elbette yaş barurnı (8) ber-ṭaraf bolur **eger kişi ḳay** ḳılay dése evvel üç (9) kün perhiz ḳılmaḳ kerek noḫūd-abdın özge (10) neme ġıẕā ḳılmaġay törtünçi küni bir kāse tuz- (11) sız omaç içkey andın keyin bu ed[vi]yelerni[183] **[34a]** (1) münāsībdür üç misḳāl sarıġ çiçek uruġı (2) üç misḳāl turb uruġı üç misḳāl (3) bīḫ-i sūs-ı şīrīn bularnı bir yarım ayaḳ (4) suda ḳaynatıp tā yarmı ḳalġunça nīm-germ[184] (5) ḳılıp içmek kerek çendān ḳay ḳılur kim bisyār (6) menfaʿat ḳılur **eger kimerseniŋ** aʿżāsıda (7) cerāḥat bolsa éçkü müŋüzini köydürüp (8) meyde ḳılıp kiçik balanıŋ südegi yā çirgi (9) bile ḥal ḳılıp engübīn birle ḳoşup cerāḥatke (10) salmaḳ kerek bih bolġay **eger kişini** (11) ḥayżı tizi aġrısa turb uruġını tāze **[34b]** (1) yaġ birle tiz aġrıḳıġa laḳvāġa żımād ḳılsa (2) bih bolġay eger encīrni sirke birle ḳaynatıp (3) yese on yılḳı yötel defʿ bolġay {**eger żaʿīfe**} (4) eger żaʿīfeni ḥayżı turmasa uy tuvaḳını meyde (5) ḳılıp ḳoysa turġay eger sarmusaḳnı[185] (6) ḳoy ötni birle[186] ḳaynatıp endek

---

[179] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (17b/1) ve İ. (21a/7)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[180] Metinde silik yazılan kelime, İ. (-), B. (17b/2)'de 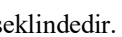 şeklindedir.

[181] Metinde 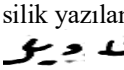 , B. (17b/4) 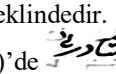 ve İ. (21a/10)'de 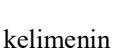 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "nūşādır"dır.

[182] Metinde bu cümlenin devamında kurttan bahsetmektedir; bağlama göre eksik kaldığı düşünülen cümle, B. (17b/12) "eger kimerseniŋ bir yerige cerāḥatġa ḳurut peydā bolsa" ve İ. (21a/13-14)'de "eger kimerseniŋ başıda veyā her yeride cerāḥat bolsa hiç ṣıḥḥat tapmasa veyā ḳurtlasa" şeklindedir.

[183] Metinde 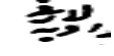 şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (21b/6-7)'deki 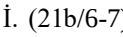 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[184] Kelimenin üzerinde haşiye vardır fakat herhangi bir yerde açıklama bulunmamaktadır.

[185] Metinde 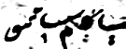 şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (18b/3) 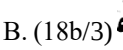 ve İ. (21b/17)'de 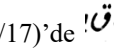 şeklindedir.

[186] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "ḳaynatıp" yazmaktadır.

endek ḳulaġıġa ta- (7) mızsa on yılḳı saġraġu bolsa açılġay (8) **eger ḫorūs** ötini közge tartsa ziyāde mūynı (9) késer eger ḫıyārnı otġa kömüp alıp (10) yaġ birle ḥal ḳılıp zaḫm-ı cerāḥatke ḳoysa (11) her neçe[187] ki zaḫmda anı çıḳarur eger kişi melaḫnı **[35a]** (1) ḳurutup yese küll-i istisḳānı ber-ṭaraf (2) ḳılur sıçḳan ḳannı dūd ḳılsa (3) teb-lerze ber-ṭaraf bolur **eger kişi** aṭ (4) miŋesini taz başıġa çafsa tük üngey (5) ḳoy mayaḳını köydürüp külini yese (6) tüşide simegey **eger kişi** tézegini (7) ża'īfe özige dūd berse içideki balası (8) ḫ̌āh ölüg ḫ̌āh tirig bolsa hem tüşkey ḳoltuḳı arasıda sasıġlıḳ bolsa sengni sirke bile ṣalāye ḳılıp ḳoltuġ arasıda ḳoyup andın keyin bir gülāb birle ber-ṭaraf bolur[188] (9) **eger kişi** böri ötini ṣar'ā (10) aġrıḳlıḳ kişiniŋ burnıġa tamızsa ber-ṭaraf (11) bolur **eger kişini** tişi aġrısa zencebīl birle **[35b]** (1) aḳ tuznı meyde ḳılıp tişiġa çafsa elbette ber-ṭaraf (2) bolur **eger ża'īfe[189] kezik** bolsa uy tézegini (3) otġa kömüp ıssıġ ḳılıp taŋsa def' bo- (4) lur mücerreb turur **eger kişi ḳulunc** bolsa ḫorūs- (5) nı tuz bile ḳaynatıp yese bih bolġay (6) **eger kişi** tiz aġrıḳı bolsa iki misḳāl sūrūn- (7) cān tört misḳāl hezārsifend bir misḳāl kendir (8) bir misḳāl müşk iki misḳāl zerçūbe bularnı (9) meyde soḳup zeytūn yaġı zeyt yaġı (10) bolmasa bedeli küncid yaġı bile merhem ḳılıp çafmaḳ (11) kérek **eger kişi** derd-i şaḳīḳa bolsa turb uruġını **[36a]** (1) ḳıçı uruġını sarmu[sa]ḳ[190] uruġını ḳızıl (2) fiyāz suy[ı] bularnı ḥal ḳılıp başıġa (3) çafsa burnıġa hem tamızsa def' bolur (4) **eger yötel** kişi bādām maġzını ḳabaḳ ḳavun iki (5) misḳāl nişeste iki misḳāl lu'āb-ı (6) kāsīnī nebāt-ı Mışrī béş misḳāldın (7) bularnı ṣalāye ḳılıp ḥab ḳılıp yatarda (8) tilni astıda tutmaḳ kerek bih bolġay 'ilāc-ı (9) dīger iki misḳāl bādyān iki misḳāl nīlūfer (10) on 'aded çilan üç misḳāl rubb-ı (11) sūs bularnı ḫūb ḳaynatıp içse def' **[36b]** (1) bolur bisyār mücerreb turur **bāb-ı kezik** kezik (2) aġrıḳını 'ilācı kezik aġrıḳı ḥaṣba çıḳarsa (3) yā sarıġlasa burnıdın ḳan kelse ḳanġa (4) pat 'ilāc ḳılmaḳ ḫūb émesdür kezik (5) aġrıḳı[191] tört ḳısm bolur istifrāḳ bile yana[192] bolġay (6) burnıdın

---

[187] Metinde silik yazılan kelime, B. (18b/5) 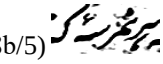 ve İ. (22a/4)'de 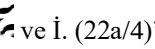 şeklindedir.

[188] *Metinde "ḳoltuḳı arasıda sasıġlıḳ bolsa sengni sirke bile ṣalāye ḳılıp ḳoltuġ arasıda ḳoyup andın keyin bir gülāb birle ber-ṭaraf bolur" cümlesi der-kenarda yazmaktadır; B. (18b/10-12) ve İ. (22a/8-10)'de yazıldığı yer itibarıyla metne alınmıştır.

**Metinde 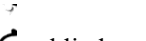 , B. (18b/11) ve İ. (22a/9)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "mürdār-seng"dir.

[189] Kelimenin üzerinde haşiye vardır fakat herhangi bir yerde açıklama bulunmamaktadır.

[190] Metinde 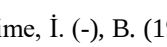 şeklinde eksik yazılan kelime, İ. (-), B. (19a/9)'deki 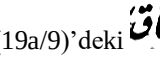 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[191] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "tört ḳısm" yazmaktadır.

[192] Metinde 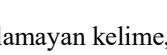 , B. (-), İ. (-) şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, bağlama göre "yana" olarak okunmuştur.

ḳan kelse yā térlese yā ḳay (7) ḳılsa yā içi yürse ve {fī} pişābı yürse (8) bular hem istifrāḳ ornıda bolur ümīd-i (9) ṣıḥḥatlik turur eger ḳan ḥaddidin aşsa (10) ʿilāc ḳılmaḳ kerek eger burnıdın köp (11) ḳan bar{maḳ}maḳı ıssıġ sarıġ sebebi[d]in[193] **[37a]** (1) bolur bağırnı aḳ ṣandal yā ḳızıl gül keşġūr[194] (2) yıldızı arfa unı bularnı un ḳılıp (3) sirke birle yoġurup toḳaç étip (4) üç érte taŋsa defʿ bolur eger tal ıssıġ- (5) lıḳ bolsa yazġı buġday kefegini ısıtıp (6) ḳurutluḳ sirke birle yoġurup başıġa (7) yaḳsa ḳan turġay ve dīger ḳızıl gül sarıġ (8) küçi bile māzūnı yasımuḳnı un ḳılıp (9) burnıġa hürse soḳılıp[195] çafsa ḳan sākīn (10) bolur ve yana afyūnnı kāfūrnı sögüt (11) yafraġı birle un ḳılıp maŋlayġa çafsa defʿ **[37b]** (1) bolur eger bular bile hem turmasa zenggārnı[196] (2) sirke birle ézip burnıġa tamızsa (3) defʿ bolur eger munıŋ birle hem turmasa (4) ḳolıdın ḳan alsa turar eger munıŋ (5) birle hem turmasa baḳmak kerek eger (6) ḳan[197] oŋ ṭarafıdın kelse bağırnıŋ üstidin (7) mecāmat[198] ḳılmaḳ kerek eger çep ṭarafıdın (8) kelse talıŋ üstidin ḥacāmat ḳılmaḳ (9) kerek defʿ bolġay eger iki ṭarafıdın kelse (10) iki eṭrāfıdın ḥacāmat ḳılmaḳ kerek (11) defʿ bolur ʿ**ilāc aġrıḳ**[199] muḫālīflıḳ **[38a]** (1) aḫlāṭlardın bolsa ötkermek (2) kerek ālū-yı Buḫārī ḫurmā-yı Hindī her ḳaysıdın (3) on misḳāl sarıġ helīle bolmasa sir-ḫışt[200] (4) bile içi yürgey helīle yarım misḳāl sir-ḫışt (5) béş misḳāl berse defʿ bolur eger ıssıġ- (6) dın[201] bolsa kāfūrnı benefşe yaġı birle ḳulaḳġa (7) tamızsa defʿ bolġay **eger kişi** ḳulaḳ (8) aġrıḳıġa yumurtġanıŋ aḳını maẓlūm

---

[193] Metinde 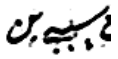 şeklinde yazılan kelime, İ. (-), B. (19b/5)'deki 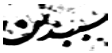 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[194] Metinde şeklinde yazılan kelimenin karşılığı, İ. (-), B. (19b/5)'de olarak verilmiştir. "Keşmīr" kelimesinin metindeki karşılığı (22a/7) ise "ḥarḳula ve lisanü'l-ḥamel (kuzu dili otu; sinir otu; sinirli ot; bağa yaprağı)"dir. "Kaşġūr" kelimesinin de kuzu dili anlamına gelen "çerġūl/çerġūn" kelimesiyle ilintili olduğu düşünülmektedir.

[195] Metinde 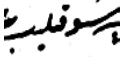 "su ḳılıp" şeklinde de okunabilen ifade bağlama göre doğru değildir. İ. (-), B. (19b/10)'deki şekli göz önüne alınarak bu yapının "soḳılıp" olduğu düşünülmektedir.

[196] Metinde 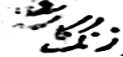 , İ. (-), B. (19b/13)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "zengār"dır.

[197] Metinde silik yazılan kelime, B. (-), İ. (-) bağlama göre "kan" olarak okunmuştur.

[198] Metinde 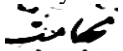 , İ. (-), B. (20a/1)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḥacāmat"tır.

[199] Metinde eksik yazılan cümle, İ. (-), B. (20a/2)'de "eger kimersede ḳulaḳ aġrıḳı bolsa" şeklindedir.

[200] Metinde 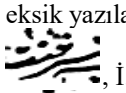 , İ. (-) ,B. (20a/4)'de 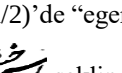 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "şīr-ḫışt"tır.

[201] Metinde 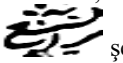 şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, İ. (-), B. (20a/6)'de 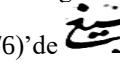 şeklindedir.

kişini (9) süti birle āyen[202] dāne suyı birle ve şoḫla (10) suyı birle ḳulaḳġa tamızsa defʿ bolġay (11) eger yana savuḳdın bolsa afyūn żaʿīfe süti **[38b]** (1) birle tamızsa defʿ bolur ve yana armūd yaġını (2) saġraġu ḳulaḳġa tamızsa açılur ḳabaḳ (3) çiçegini küncid yaġı birle yoġurup tamızsa hem (4) açılur ve yana uy ötini enār suy[ı] birle (5) tamızsa on yılḳı saġraġu bolsa hem (6) açılur ʿ**ilāc**-ı teb[203] aḳ ṣandal iki misḳāl (7) zaʿferān yarım misḳāl rīvend-i Çīnī iki misḳāl toḫm-ı kāsnī (8) iki misḳāl yumalaḳ sübüt uruġı yarım (9) misḳāl arfa unı vurūḳ-ı[204] gül-i surḫ bularnı (10) soḳup gülāb {gülāb} birle ḫamīr ḳılıp (11) cigerge çafmaḳ kerek defʿ bolur **şıfat-ı müshil**[205] tenni **[39a]** (1) ṣıḥḥat ḳılur maṣṭakī bir misḳāl aḳ türbüd-i (2) mücevvefni soḳup élgep bādām yaġı (3) birle ḥal ḳılıp tört dāng[206] zencebīl ve şeker berāber (4) ḳılıp üç aḳşam yatarda yegey arḳa- (5) sıdın endek ıssıġ su içkey miʿde- (6) de her dimāġda her ruṭūbetī ki bar édi heme (7) bisyār menfaʿat ḳılur bisyār (8) mücerreb turur **faṣl** yete ḥākim aydılar (9) Buḳrāṭ Ḥākim Astoṭalīs[207] Ḥākim Loḳmān Ḥākim Behrāt (10) Cemherāt[208] Ḥākim Berḥayāt Ḥākim Rende'l-ḳubūr[209] (11) Ḥākim bular aydılar kim miŋ bir rencniŋ **[39b]** (1) anası ṣafrā turur ve üstüḫˇān bolmaḳ[210] (2) ḫūn-ı fāsiddin turur ṣāfranı ḫūn-ı fāsidni (3) defʿ ḳılay déseŋ barça renclerdin (4) ḫalāṣ bolay déseŋ üç misḳāl bīḫ-i (5) sūsnı şirīn ḳılıp üç misḳāl (6) ḳavun yıldızı üç misḳāl sarıġ (7) çiçek uruġı üç misḳāl nemek-i Hindī (8) bularnı cemʿ ḳılıp teşvīşlik kişige (9) berse ṣafrānı ber-ṭaraf ḳılur ḫılṭnı yoḳ (10) ḳılur ve üstüḫˇānlarını sebük ve yüzini (11) ḳızıl ḳılur **yüz sarıġ**

---

[202] *Metinde آبین دانه, B. (20a/8) ابَین دانه ve İ. (22a/13)'de ایین دانه şeklinde yazılan kelimenin "Abyūn: Afyon" olarak okunma ihtimali olsa da metinde (127b/4) bulunan bitkiler listesinde sözü edilen kelimenin karşılığı olarak "tohm-ı kişnīz" verildiğinden "afyon" olarak okunamamıştır.

**Metinde آبین دانه, B. (20a/8) ابَین دانه ve İ. (22a/13)'de ایین دانه şeklinde yazılan kelimenin yazım itibarıyla "āyen" yahut "ābīn" mi olduğu anlaşılamamış, sözü edilen kelime metinde yazıldığı şekliyle okunmuştur.

[203] Cümlenin sonunda ciğerden bahsedildiği için eksik yazıldığı düşünülen cümle, İ. (-), B. (20a/14)'de "teft-i ciger" şeklindedir.

[204] Metinde ورروق, B. (20b/2) ورقَ ve İ. (22b/7)'de ورق şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "varaḳ"tır.

[205] Kelimenin üzerinde haşiye vardır fakat herhangi bir yerde açıklama bulunmamaktadır.

[206] Metinde تنگ وتکه şeklinde yazılan kelimede, elif (ا) harfi sehven vav (و) harfine benzer şekilde yazılmıştır.

[207] Metinde ارسطوطالیس, B. (20b/10) ارسطوطالیسَ ve İ. (22b/15)'de ارسطون şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "Aristoṭālīs"tir.

[208] Metinde جمهرات, B. (20b/10) جمهراتَ ve İ. (23a/1)'de جمیراط şeklinde yazılan hekim adı, Önal Kaya'nın çalışmasında (Kaya, 2016:120) "Cemrāt" olarak belirtilmiştir.

[209] Metinde رند القبور, İ. (-), B. (20b/11)'de زبدالقبور şeklinde yazılan hekim adı, Önal Kaya'nın çalışmasında (Kaya, 2016:120) "Zübde'l-ḳubūr" olarak belirtilmiştir.

[210] Metinde eksik yazılan cümle, B. (20b/12) ve İ. (23a/2)'de "derd-i üstüḫˇān" şeklindedir.

bolmaḳ yüraḳ {sa} **[40a]** (1) salmaḳ ḳursaḳ aġrımaḳ pişābı köyüp (2) kelmek ve üstüẖˇān aġır bolmaḳ baş ḳaymaḳ (3) uyḳudın perīşān oyġanmaḳ bular (4) ẖayāl-i fāsidlerni ḳılmaḳ ṣafrānıŋ (5) ʿalāmātıdın āzmūde turur **eger kişini {zenbūr}** (6) **zenbūr çafsa** der-maḥal ermenni sürtse aġrıḳı (7) defʿ bolur kele foḳını sirke bile ḥal ḳılıp (8) çafsa hem fāyide ḳılur mücerreb turur **cemīʿ** (9) **şışuḳ bezniŋ** dārūsı buġday kefegi (10) aḳ lāle bābūne şamuşa unı zaġīr sarıġ (11) çiçek her ḳaysıdın berāber yumşaḳ soḳup **[40b]** (1) ıssıġ su birle ẖamīr ḳılıp çafmaḳ kerek elbette (2) veremi yanar bu ed[vi]yeler[211] kitāb-ı Ḳarbān[212] turur (3) **eger kişini** içi revān bolup turmasa (4) sumāḳ iki direm māzū-yı sebz bir direm (5) pōst-ı enār-ı turş yarım misḳāl bularnı (6) soḳup élgep su birle ẖamīr ḳılıp (7) ḥab ḳılıp[213] mayaḳ{ı}[214] dék ḳılıp tavuḳ toẖmnı (8) yarım fışḳan sarıġı birle ḳoşup bermek (9) kerek bisyār nāfiʿ turur içi turar ʿ**ilāc-ı** (10) istisḳā-yı laḥm[ī][215] ẖıyārşenbez-i fülūs[216] kāsnī (11) bergini suy[ı] birle ḥal ḳılıp yegey bisyār **[41a]** (1) mücerreb turur[217] ʿilāc ġārīḳūn yarım miśḳal (2) türbüd yarım miśḳal zencebīl çārīk[218] rubb-ı sūz[219] yarım miśḳal (3) ḥabbü'l-melīk iki dāne rīvend béş miśḳāl bu edviye- (4) lerni şerbet ḳılıp içse bisyār fāyide ḳılur (5) ṣıḥḥat tapar ʿ**ilāc-ı istisḳā-yı ṭabl[ī]** (6) usṭūẖudūs üç miśḳal yarım miśḳal (7) bādrencbūye iki miśḳal ebrişim-i ẖām üç (8) miśḳal aḳ ḳand yeti miśḳal bādyān-ı Rūmī (9) {Rūmī} bir yarım miśḳal eftimūn üç miśḳal (10) bādyān-ı resmī[220] iki misḳāl toẖm-ı kāsnī iki engūr iki (11) misḳāl bīẖ-i sūs-ı şīrīn iki miśḳāl **[41b]** (1) bularnı ḳaynatıp ṣāf ḳılıp

---

[211] Metinde 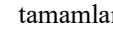 şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), i. (23b/3)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[212] Metinde 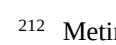 , B. (21a/12) 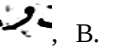 ve İ. (23b/3)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "Ḳarābādīn"dir.

[213] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (21a/14) 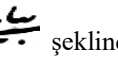 ve İ. (23b/6)'de şeklindedir.

[214] Metinde 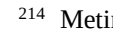 şeklinde yazılan kelime, B. (-), İ. (23b/6)'de şeklindedir. Dolayısıyla "mayaḳ+ı" şeklinde yazılan kelimedeki "ı" belirtme ekinin sehven yazıldığı düşünülmektedir.

[215] Metinde şeklinde yazılan kelime, B. (21b/1) 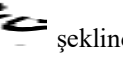 ve İ. (23b/8)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[216] Metinde 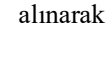 , B. (21b/1) 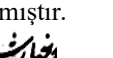 ve İ. (23b/8)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "fülūs-ı ẖıyārşenber"dir.

[217] Metinde silik yazılan kelime, B. (21b/2) 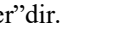 ve İ. (23b/9)'de şeklindedir.

[218] Metinde , B. (21b/3) 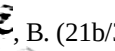 ve İ. (23b/10)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "çārek"tir.

[219] Metinde 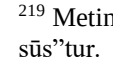 , B. (21b/3) 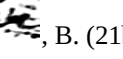 ve İ. (23b/11)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "rubb-ı sūs"tur.

[220] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "bādyān" yazmaktadır.

yete misḳāl (2) gülḳand bile şerbet ḳılıp nehārda içmek (3) kerek şifā tapḳay **şıfat-ı şerbet-i** {şerbet} (4) büzūrī ki müstesḳīġa bisyār nāfiʿdür (5) cigerge miʿdege bisyār menfaʿat[221] ḳılur pōst-ı bīḫ-i kāsīnī o- (6) tuz direm toḫm-ı kāsīnī yigirme direm pōst-ı (7) bīḫ-i bādyān-ı şehrī yigirme direm küşūṡ (8) anı leteġa alıp yörgep beş direm (9) pōst-ı bīḫ-i kevre on direm bularnı (10) yarım soḳup mülāyim ḳaynatıp bir yarım (11) ayaḳ sunıŋ nışf ḳalġunça andın keyin **[42a]** (1) ḫūb ṣāf ḳılıp ḳand bile ḳaynatıp (2) ḳıvāmıġa keltürüp her kün nehārda (3) bir ḳaşuḳġa tört ḳaşuḳ su (4) ḳatıp nim-germ ḳılıp içmek kerek bisyār (5) fāyide ḳılur ʿ**ilāc-ı** istisḳā bir tārbū- (6) zī ki siyeh bolġay yana bir tā[r]būzī[222] ki (7) yek reng bolġay aḳ bolġay bu tār- (8) būznı su bile ḳazanġa salıp ḳaynatıp (9) tā ki tārbūzlar ḫūb ġavṭ yegey (10) alıp tā artedin[223] aḫşamġa ḳaynatıp (11) aŋa hari urdasını[224] salıp ḳaynatmaḳ **[42b]** (1) kerek ḫūb fışḳay andın keyin bu tār- (2) būznı ḳazandın alıp kiçikkine şikāf (3) ḳılıp tārbūznıŋ içige {birer} (4) birer çimdim ʿasel salmaḳ kerek kéçe (5) aydında ḳoymaḳ kerek nehārda her tārbūz- (6) dın birer ḳaşuḳ su içmek kerek bede- (7) nige żımād ḳılmaḳ kerek tā kim yaḫşı bolġay (8) bāḳī suyda ġusl ḳılmaḳ kerek bisyār (9) fāyide ḳılur **cüllāb** cüllāb ki istisḳā-ı ṭabl[ī]ge[225] (10) sūd ḳılur üç direm usṭūḫudūs- (11) nı rāziyāne suyı birle yemek kerek her hefte **[43a]** (1) bir mertebe bermek kerek ḥükemā aydı kim istisḳāġa (2) ul[226] ṭaʿāmdın bermegil tā toḳuz sāʿat (3) ötmegünçe **eger savuḳ** mizāc cigerdin (4) istisḳā bolġan bolsa nūş-dārū (5) ve tiryāḳ-ı büzürg bermek kerek **eger istisḳā** (6) cigerniŋ ıssıġlıḳıdın peydā bolġan (7) bolsa sikencübīn-i büzūrīni şīr-i ḫar (8) birle bermek kerek ġıẕāġa noḫūd-ab yegey (9) mücerreb turur **şıfat**-ı sikencübīn toḫm-ı (10) kāsīnī iki misḳāl pōst-ı bīḫ-i kāsīnī (11) üç yarım misḳāl bularnı yumşaḳ soḳup **[43b]** (1) bir yarım ayaḳ su birle bir piyāle sirkege (2) çılap bir kéçe turġuzup andın (3) keyin āheste ḳaynatmaḳ kerek dārūlar- (4) nıŋ ṭaʿāmı ḫūb çıḳġay andın keyin (5) bözde süzüp ṣāf ḳılıp toḳsan (6) misḳāl ḳand-ı sefīd salıp

---

[221] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "[ciger]ge miʿdege bisyār" yazmaktadır. Tamamlamalar B. (21b/11) ve İ. (24a/4)'ye göre yapılmıştır.

[222] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (68b/4) ve İ. (24a/12)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[223] Metinde , B. (68b/7) ve İ. (24a/13)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "erte"dir.

[224] Metinde , B. (68b/6) ve İ. (24a/14)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "heri avası"dır.

[225] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde eksik yazılan kelime, bağlama göre tamamlanmıştır.

[226] Metinde , B. (-), İ. (24b/5)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "un"dur.

yana mülāyim {ḳa} (7) ḳaynatmaḳ kerek tā ḳıvāmıge[227] (8) kelgey bu şerbetdin her ṣabāḥ yete (9) misḳālnı üç ḳaşuḳ ıssıġ su birle (10) ḥal ḳılıp içmek kerek murġ-ı civān zirik (11) bile bermek kerek nāfiʿ turur **eger istisḳāda [44a]** (1) ḥarāret-i ciger bolsa ve teşnelik bolsa şerbet-i (2) büzūr-ı serd bermek kerek **ṣıfat**-ı şerbet-i (3) büzūr-ı serd toḫm-ı kāsīnī ve toḫm-ı ḫıyār ve (4) toḫm-ı bādreng ve tōḫm-ı ḫarbūze-i nīm-kūfte[228] (5) her ḳaysıdın beş misḳāl ve pōst-ı bīḫ-i (6) kāsīnī iki misḳāl[229] seksen misḳāl ḳılmaḳ (7) kerek **ṣıfat-ı şerbet**-i büzūrī ki süddeni (8) açar toḫm-ı kāsīnī ḳāriyāne[230] ṣaḥm-ı[231] küşūṡ (9) her ḳaysıdın iki yarım misḳāl on (10) direm pōst-ı bīḫ-i rāziyāne béş direm (11) bularnı yarım soḳup ḳaynatıp **[44b]** (1) ḳıvāmıġa keltürüp ṣāf ḳılıp (2) içmek kerek ʿ**ilāc**-ı istisḳā eger savuḳdın (3) ve balġamdın bolsa büzūr-ı germ bermek (4) kerek **ṣıfat**-ı büzūr-ı germ toḫm-ı bādyān ve kerefş (5) anisūn her ḳaysıdın béş misḳāldın (6) pōst-ı bīḫ-i bādyān ve bīḫ-i kerefīş her ḳaysıdın (7) iki misḳāl bularnı bir kāse su birle ḳaynatıp (8) ṣāf ḳılıp yetmiş misḳāl ḳand iżāfe (9) ḳılıp yana āheste ḳaynatıp ḳıvāmıġa (10) keltürüp bu şerbetdin bir ḳaşuḳġa (11) üç ḳaşuḳ su ḳoşup içmek **[45a]** (1) [kerek][232] noḫūd-āb ġıẕā ḳılmaḳ kerek faḳlan gūştı (2) birle amā sudın perhīz ḳılmaḳ kerek (3) ṣāḥib-i istisḳā hergīz su içmegey eger (4) nā-çār bolsa temür ḳazanda sunı ḳaynatıp (5) tört ḥiṣṣedin bir ḥiṣṣe ḳalġanda içmek (6) kerek ʿ**ilāc**-ı istisḳā ṣafrādın ruṭūbet- (7) din peydā bolġan bolsa élig ayaġları (8) şışḳan bolsa sikencübīn-i büzūrīni (9) bu ṭarīḳa birle yasap bermek kerek bādyān toḫm-ı (10) küşūṡ toḫm-ı ḫarbūze her ḳaysıdın üç (11) misḳāl bādyān-ı Rūmī pōst-ı bīḫ-i **[45b]** (1) kāsīnī[233] her ḳaysıdın iki misḳāl ve toḫm-ı kāsīnī béş misḳāl ve toḫm-ı ḫıyār tört misḳāl (2) pōst-ı bīḫ-i keper[234] bir misḳāl köhne sirke bir piyāle ḳand (3) yetmiş misḳāl bularnı ḳıvāmıġa keltürüp (4) bir ḳaşuḳ şerbet üç ḳaşuḳ bādyān (5) ʿırḳı birle ḥal ḳılıp içmek kerek süddeni (6) ve cigerni güşāde ḳılur şışuḳını ber-ṭaraf (7) ḳılur ṣafrā teskīn tapar istisḳāġa bisyār (8) nāfiʿ turur **faṣl** bilgil kim istisḳā

[227] Kelimenin üzerinde haşiye vardır fakat herhangi bir yerde açıklama bulunmamaktadır.
[228] Kelimenin üzerinde haşiye vardır fakat herhangi bir yerde açıklama bulunmamaktadır.
[229] Metinde eksik yazılan cümle, B. (15a/13) ve İ. (25a/3)'de "iki misḳāl ḳand" şeklindedir.
[230] Metinde فاریانه, B. (69a/14) رازیانه ve İ. (25a/4)'de رازیانه şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "rāziyāne"dir.
[231] Metinde , B. (69a/15) ve İ. (25a/5)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "toḫm"dur.
[232] Metinde 44b sayfasının sonunda "kerek" kelimesi yazmaktadır.
[233] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "her ḳaysıdın iki misḳāl ve toḫm-ı kāsinī" yazmaktadır.
[234] Metinde , B. (70a/4) ve İ. (25b/6)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "keber"dir.

(9) üç ḳısmdur zıḳḳī ṭablī ve laḥm[ī][235] bularnıŋ (10) beyānı toladur amā bu bābda mücmel beyān ḳılduḳ (11) ʿilleti oldur kim reng rū-yı yaman bolur **[46a]** (1) ḳaysı kişiniŋ ḳursaḳı ağır bolsa şişer boynı (2) yinçke bolur ve nefesi teng bolur fīşābı endek (3) endek kelür ve ḳol futları şişer yol (4) yürse yanı āvāz ḳılur bu istisḳā (5) barça istisḳādın żaʿīf turur ammā her (6) ḳaysıda ısıtma bolur taḫṣīṣ[236] istisḳā-yı zıḳḳī (7) bolsa zinhār su içmegey susasa tatlıġ enārnı (8) şerbet ḳılıp içsün ġıẕāġa tavuḳ gūştı (9) yā ḳoy gūştı bile noḫūd-ab içsün muŋa hem (10) dārçīnni ve zīreni bādyān salıp (11) ḳaynatıp bermek kerek şerbetige pōst-ı **[46b]** (1) bīḫ-i kebīr[237] iki miśḳāl pōst-ı bīḫ-i kāsnī iki miśḳāl bīḫ-i (2) kerefş iki miśḳāl pōst-ı bīḫ-i bādyān iki miśḳāl (3) sūs şīrīn ḳılıp pōst-ı bīḫni terāş ḳılıp (4) iki miśḳāl toḫm-ı kāsnī nim-kūfte iki miśḳāl toḫm-ı {küşūt} (5) küşūt[238] üç miśḳāl toḫm-ı bādyān-ı şehrī iki miśḳāl (6) gül-i sīrḫ[239] bir kef bādyān-ı Rūmī nim-kūfte iki miśḳāl (7) persiyāvşān iki pōst-ı dıraḫt-ı yedā[240] iki miśḳal (8) rīvend-i Çinī-i aʿlā on miśḳāl sirke otuz miśḳal (9) egīr[241] yötel bolsa toḫm-ı tere ve bādreng üç miśḳāl {eger} (10) eger ısıtması bolsa bu edviyelerni revenye[242] suy[ı] bir yarım (11) kāse sirke bile çılap bir keçe turġuzup ertesi **[47a]** (1) āheste ḳaynatıp tā nıṣf ḳalġay andın keyin letede (2) süzüp altmış miśḳāl ḳand iżāfe ḳılıp yana āheste (3) ḳaynatıp tā yarmı ḳalġunça yana süzüp savutup (4) rīvendni ḫūb soḳup bu şerbetke ḳoşup her kün (5) bu şerbetdin nehārīde bir ḳaşuḳnı tört ḳaşuḳ (6) su bile içmek kerek mücerreb turur vaʾllāhu aʿlem biʾṣ-ṣavāb (7) şerbet-i sīb **yaʿnī alma şerbeti miʿdege yürekke ḫāṣiyye ıssıġ-** (8) dın bolġan żaġifetke[243] menfaʿat bisyār ḳılur ol (9) teşnelikni defʿ ḳılur aççıġ alma ve tatlıġ almadın berāber (10) alıp soḳup suy[ı]nı çıḳarıp

---

[235] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (70a/10) 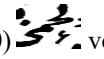 ve İ. (25b/11)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[236] Metinde , B. (70b/2) 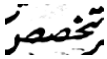 ve İ. (26a/2)'de 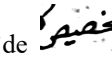 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "taḫaṣṣuṣ"tur.

[237] Metinde 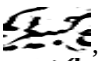 , B. (70b/5) ve İ. (26a/6)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "keber"dir.

[238] Metinde , B. (70b/8) 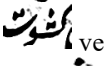 ve İ. (26a/9)'de 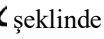 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "küşūš"tur.

[239] Metinde , B. (70b/9) ve İ. (26a/10)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "surḫ/sürḫ"dür.

[240] Metinde , B. (70b/11) 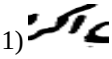 ve İ. (26a/11)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "bīd"dir.

[241] Metinde , B. (70b/11) 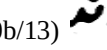 ve İ. (26a/12)'de 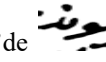 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "eger"dir.

[242] Metinde 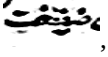 , B. (70b/13) 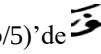 ve İ. (26a/13)'de 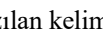 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "rīvend"dir.

[243] Metinde , B. (-) , İ. (26b/5)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "żaʿf"tır.

ḳaynatıp (11) tā nıṣf ḳalġunça ṣāf ḳılıp bir kéçe turġuzup **[47b]** (1) ḳand salıp yana aheste ḳaynatıp ḳıvā[m]ıġa[244] kéltürüp (2) nehārī ḳılsa kerek[245] ġıẕāġa noḫūd-ab yegey **nevʿ-i dīger {alma}** (3) **tatlıġ almanı suy[ı]dın** altmış miśḳal alıp otuz miśḳāl (4) aḳ ḳand salıp ḫūb ḳaynatıp almaḳ kerek ʿavāmıġa[246] (5) kéltürüp ḳand salıp eger ḳand bolmasa bedeli ḳuruġ (6) üzüm **şerbet-i habbü'l-as Fārsīde mürūd dāne** (7) dérler yigirme miśḳālnı yarım piyāle suda ḳaynatıp (8) almaḳ kerek tā ḳıvāmıġa kelgey **eger kişi zaġīrni ḥulbeni** (9) maġz-ı bihī penbe-dānīni[247] küncidni her ḳaysıdın berāber alıp soḳup (10) ıssıġ suda yoġurup merhem ḳılıp şışuḳ (11) ve bez kever-dünbe[248] çıḳan dek nemerselerge çafsa ağız- **[48a]** (1) landurur bisyār müçerreb[249] turur eger ʿadesni kişnīz bile (2) ḫaşḫāşnı şīr[e]si[250] bile tef berip yese {ḳu} (3) ḳursaḳdaki ḳannı defʿ ḳılur **şerbet-i sikencübīn** (4) yüz miśḳal ḳand-ı sefīdni ṣāf ḳılıp ḳaynatmaḳ kerek (5) tā yaḫşı ġalīẕ bolġay aŋa otuz miśḳāl sirkeni (6) iżāfe ḳılıp yana iki üç ḳaynatıp her ṣabāḥ (7) yete ḳaşub[251] şerbetke yete ḳaşuḳ su ḳatıp (8) içmek kerek **eger kişini alaḳanı** ve kef-i pāy ve (9) iki dalusı köyse bīḫ-i īrsiyāhnı[252] soḳup (10) inek ḳatıḳıda[253] āftābda yatḳuzup köygen yerge (11) żımād ḳılsa defʿ bolġay eger kişini yüregi **[48b]** (1) salsa [sa]vuḳdın[254] ağrısa sarıġ çiçek ve bābūnec (2) her ḳaysıdın iki miśḳāl zaġīr toḫm-ı ḥulbe her

---

[244] Metinde 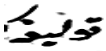 şeklinde yazım yanlışı bulunan ve eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (26b/9)'de 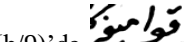 şeklindedir.

[245] Metinde anlaşılamayan cümle, B. (-), İ. (26b/10)'de "nehārda içmek kerek" şeklindedir.

[246] Metinde 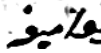 , B. (-), İ. (26b/12)'de 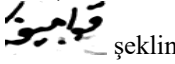 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḳıvāmıġa"dır.

[247] Metinde , B. (60a/10) ve İ. (26a/1)'de 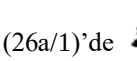 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "penbe-dāne"dir.

[248] Metinde , B. (60a/8) 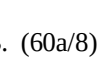 ve İ. (27a/2)'de 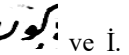 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu ġavar-dümel'dir. Kitâb-ı Tıbb-ı Yusûfî'de (130/10) verilen açıklamaya göre dümel bir çıbandır ve en tehlikeli çeşidi 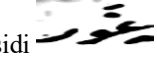 "ġavar"dır.

[249] Metinde , B. (-), İ. (27a/3)'de 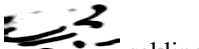 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "mücerreb"dir.

[250] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (27a/4)'deki 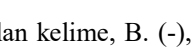 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[251] Metinde , B. (22b/9) 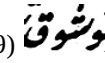 ve İ. (27a/7)'de 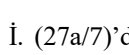 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḳaşuḳ"tur.

[252] Metinde 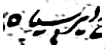 , B. (23a/2) 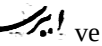 ve İ. (27a/9)'de 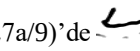 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "īrsā"dır.

[253] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "āftābda" yazmaktadır.

[254] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (23b/9) 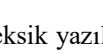 ve İ. (29a/12)'deki 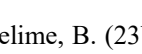 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

ḳaysıdın (3) üç miśḳal toḫm-ı maʿcīki[255] ve toḫm-ı ḫaṭīm[256] her ḳaysıdın (4) yete miśḳal bularnı ḫūb soḳup ilge[p] (5) bādyān suy[ı] birle nim-germ ḳılıp derdi (6) tutḳan maḥalde çafmaḳ bih bolur nevʿ-i dīger (7) {nevʿ} yürek aġrıḳı savuḳdın bolsa bu şerbet (8) içmek kerek fāyide ḳılur çüçük buya (9) yılduzını pōstını aḳlap yarım soḳup (10) iki miśḳāl toḫm-ı kāsnī yarım soḳup ḳaynatıp (11) yete misḳāl ḳand bile şerbet ḳılıp içmek kerek **[49a]** (1) şifā bolur egīr żaʿīfeni ḥayżı baġlansa (2) güşāde ḳılur murd tört direm pūdīne-i (3) kūhī tört direm mevīz-i nī-dāne[257] yigirme direm (4) bularnı soḳup uy öti birle ḥal (5) ḳılıp şāf étip ḳoymaḳ kerek śıḥḥat (6) bolur **eger żaʿīfe ḥayżı tursun déseŋ** (7) enār çiçegi birle ve sürme zengār bir miśḳal mürūd (8) suyı birle élištürüp ve pāre-i peşm (9) birle fercige ḳoygey eger aḳ[a]ḳıyā[258] ve şīb-i Yemānī[259] (10) ve māzū bularnı ḳoşup ḥal ḳılsa henüz (11) yaḫşıraḳ bolġay **defʿ rīş-i kel berg-i [49b]** (1) merdūd[260] birle miśḳal[261] ḫınā tört miśḳāl nūşādır (2) üç miśḳāl boz boġa üç miśḳal égir yete miśḳāl (3) buġı[262] müŋüzini köydürüp béş (4) miśḳal örük yel[i]mi iki miśḳal eçkü müŋüzi {kö} (5) köydürüp bir miśḳal ḳamuş yıldızı hem bu hemelerni soḳup (6) köhne sirkede bir kéçe yatġuzup taznıŋ başını ḫūb tatalap tavuḳ (7) peri birle neçe nevbet çafmaḳ kerek arıġay[263] cerāḥatni gūşt (8) türetmegini pat ḳurutmaḳnı ʿilācı bu turur mūm béş direm anẕarūt[264] (9) béş

---

[255] Metinde , B. (23a/11) ve İ. (27a/12)'de şeklinde yazılan kelimeyle ilgili iki ihtimal bulunmaktadır: Birincisi, Macirek elması: Bir elma çeşidi https://www.daka.org.tr/panel/files/files/yayinlar/mus-yoresel-urunler-ve-cografi-isaretler.pdf (URL-5, 10.06.2021). İkincisi, Majıra; *Lat. comarum* Rosaceae cinsine ait çok yıllık otsu bitkilerdir (Turıkpenova, 2021: 197). Anlamsal olarak kesinlik bulunmayan kelimeye iki anlam birden verilmiştir.

[256] Metinde , B. (23a/10) ve İ. (27a/12)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḫaṭmī"dir.

[257] Metinde , B. (23b/3) ve ve İ. (27b/4)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "mevīz-i bī-dāne"dir.

[258] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (23b/7) ve İ. (27b/8)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[259] Metinde , B. (23b/7) ve İ. (27b/8)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "şeb-i Yemānī"dir.

[260] Metinde , B. (23b/8) ve İ. (27b/10)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "mürūd" dur.

[261] Metinde eksik yazılan cümle, B. (23b/8) ve İ. (27b/9)'de "bir misḳāl" şeklindedir.

[262] Metinde , B. (23b/9), İ. (27b/11) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "buġu"dur.

[263] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (-), İ. (27b/15)'de şeklindedir.

[264] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (24b/5) ve İ. (28a/11)'de şeklindedir.

mišḳal sefīde-i ḳalʿī beş mišḳal seng-i sürme beş mišḳal gül yaġı (10) birle merhem ḳılıp cerāḥatke bolsa[265] tāze bolur eger kişini cigeride ḥarāḥati[266] (11) bolsa ḳızıl ṣandal aḳ ṣandalnı arfa unı birle benefşe ve [n]īlūfer[267] **[50a]** (1) gül-i surḫ her ḳaysıdın bir direm bularnı meyde ḳılıp (2) élgep kāsnī suy[ı] birle yā ḫurfe suy[ı] birle rīvend-i Çīnī (3) iżāfe ḳılıp çigerige[268] çafmaḳ kerek bisyār mücerreb turur (4) **ḫavāṣ-ı ṭarāṭīn**[269] yaʿnī ḳurutdur ol ḳurut su alġan kūze (5) yā ḳabaḳnı astındaḳı nemnāk yerde bolur rengi sarıġ boyı (6) uzun boġumluḳ anı Fārsīde ḫarāṭīn dérler Türkīde (7) yer ḳurutı dérler eger kişini siŋiride cerāḥat peydā bolsa ḫarāṭīn- (8) ni meyde ḳılıp ol cerāḥatke salsa bih bolur {**ṣafrā**} **ṣafrā dārūsı** (9) üç mišḳal bīḫ-i sūs-ı şīrīn üç mišḳal toḫm-ı ḫarbūze (10) üç mišḳal sarıġ seçek uruġı üç mišḳal turb (11) uruġı bir mišḳal rīsmān[270] u[r]uġı[271] üç mišḳal nemek-i Hindī **[50b]** (1) bularnı ḳaynatıp içmek {ker} kerek bisyār (2) menfaʿat ḳılur **nefşü**'d-dem[272] yaʿnī yötelgende (3) ḳan kelür şarāb-ı encübār bermek kerek ṣıfat-ı (4) encübār bu turur yarım misḳāl soḳġan (5) encübār alta misḳāl iki yarım direm aḳ (6) ṣandalnı meyde ḳılıp ḳoşup bir piyāle (7) su birle ḳaynatıp tā nıṣf ḳalġunça (8) ṣāf ḳılıp otuz misḳāl ḳand-ı sefīd (9) birle endek ḳaynatıp ḳıvāmıġa keltürüp (10) içmek kerek bisyār fāyide ḳılur ġıẕāġa (11) yasmuḳ yegen[273] arfa suy[ı] içkey **[51a]** (1) ʿilāc-ı azaḫ yaʿnī sögelni aytur (2) buʿillet ḫılṭ-ı ġalīẓ sevdādın (3) peydā bolur açıġ tārbūznı leşini (4) sarıġ çiçek birle

---

[265] Metinde "cerāḥatke bolsa" ifadesi bağlama göre doğru değildir. "Bolsa" kelimesi B. (24b/6-7) ve İ. (28a/13)'de "ḳoysa" şeklindedir.

[266] Metinde , B. (24b/7) ve İ. (28a/14)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḥarāreti"dir.

[267] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (24b/8) ve İ. (28a/15)'de şeklindedir.

[268] Metinde , B. (24b/11) ve İ. (28b/2)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ciger"dir.

[269] Metinde , B. (24b/12) ve İ. (28b/3)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḫarātīn"dir.

[270] Metinde şeklinde yazılan kelimenin anlamlarından biri "pamuk"tur. Sözü edilen kelime B. (25a/5) ve İ. (28b/9)'de "Hezārsifend/Sifend-dāne: Üzerlik Üzerlik tohumu" kelimesine karşılık gelmektedir. Kelimenin "pamuk" yahut "üzerlik otu" mu olduğu kesin olarak bilinemediğinden iki anlam birden verilmiştir.

[271] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde eksik yazılan kelime, bağlama göre tamamlanmıştır.

[272] Metinde , B. (25a/6) ve İ. (28b/10)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "nefsü'd-dem"dir.

[273] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "yegey"dir.

çafsa veyā her kün (5) sirke birle tuznı çapıp yumaḳ (6) kerek fāyide ḳılur **nevʿ-i dīger** sidük- (7) niŋ köfügini sürtse hem fāyide ḳılur (8) **nevʿ-i dīger** sögelni o[r]nıdın[274] yulup (9) ādemni āb-ı menīsini sürtse hem (10) defʿ ḳılur **nevʿ-i dīger** sarıġ zerniḫ- (11) ni ḳuruḳ üzümni uruġını çıḳarıp **[51b]** (1) meyde ḳılıp sögelge sürtse defʿ bolur (2) ʿ**ilāc** Mollā Ḳuṭb aytur eger kimerseni yötel (3) tutsa kéçe tola tola teşvīş birle bu ḥabnı (4) tenāvül[275] afyūn rubb-ı sūs yaʿnī çüçük (5) buya cemʿ-i ʿArabī nişeste her ḳaysıdın berāber (6) soḳup élgep şīre-i ḫaşḫāş yaʿnī (7) köknārnıŋ şīresi bile yoġurup (8) ḥab ḳılıp yemek kerek bisyār fāyide ḳılur **eger kişi** (9) yötel bolsa ḳuruġ[276] Mollā Ḳuṭb aytur şerbet-i (10) līmū münāsībdür līmūnıŋ bedeli pūdīne eger pūdīne **[52a]** (1) bolmasa bādyān zirik ḳara örük her (2) ḳaysıdın alıp ḳaynatmaḳ kerek līmūġa (3) bedel turur **ṣıfat**-ı rūġan-ı bādām-ı muḳaşşer (4) otuz misḳāl aḳ ḳand beş misḳāl (5) ḳand bolmasa bedeli ḳuruġ üzüm turur (6) anı yumşaḳ meyde ḳılıp neçe ḳaṭre suyu (7) tamızıp mis ṭabaḳḳa alıp otda ḳoymaḳ (8) kerek tā yaġı ki bar çıḳar **ṣıfat**-ı rūġan-ı (9) şūnīz yaʿnī siyeh-dāne turur yigirme misḳāl (10) açıġ bādām-ı maġz-ı muḳaşşer otuz misḳāl aḳ (11) ḳand beş misḳāl bularnı yumşaḳ meyde ḳılıp **[52b]** (1) rūġan-ı cevzniŋ düstūrı birle yaġ (2) tartmaḳ kerek **ṣıfat**-ı rūġan-ı cevz otuz (3) misḳāl[277] beş misḳāl aḳ ḳand bularnı yumşaḳ (4) soḳup neçe ḳaṭre tuz bile tamızıp (5) rūġan-ı bādāmnıŋ düstūrıda[278] yaġ çıḳar- (6) maḳ kerek ṣafrā ve sevdā ve balġamge bisyār müfīd (7) turur **eger ṣafrā üçün** ḳay ḳılay déseŋ[279] (8) sikencübīnni ḳandnı ʿaselni yılıġ su bile (9) yā turb suy[ı] birle yā ḳavun yıldızını birle (10) ḳaynatıp yā hinduvāne suy[ı] birle tatlıġ enār (11) suy[ı] birle hinduvāne suyıġa bir z̲erre sir-ḫışt **[53a]** (1) ḳoşup nehārda içmek kerek mücerreb turur eger kişi (2) balġam üçün ḳay ḳılay dése sikencübīn ʿasel sarıġ çiçek- (3) ni ḳavun yılduzını ḳaynatıp endek tuz (4) salıp ḳıç[ı]nı[280] hem ḳaynatıp yā toḫm-ı tīzni[281] ḳaynatıp

---

[274] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (25b/9) ve İ. (29a/3)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[275] Metinde eksik yazılan cümle, B. (26a/5) "tenāvül ḳılmaḳ kerek" ve İ. (29a/6-7)'de "tenāvül ḳılġan" şeklindedir.

[276] Metinde anlamsal açıdan karışıklık bulunan cümle, B. (26a/9) "ḳuruġ yötel bolsa" ve İ. (29a/9)'de "ḳuruġ yötel" şeklindedir.

[277] Metinde eksik yazılan cümle, B. (26b/4-5) ve İ. (29b/4)'de "maġz-ı cevz otuz misḳāl" şeklindedir

[278] Metinde şeklinde yazılan kelimede, dad (ض) harfinin yanındaki elif (ا) harfine benzer işaretin sehven yazıldığı düşünülmektedir.

[279] Kelimenin üzerinde haşiye vardır fakat herhangi bir yerde açıklama bulunmamaktadır.

[280] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (26b/13) ve İ. (29b/12)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[281] Metinde , B. (26b/13-14) 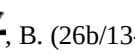 ve İ. (29b/12)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "tere-tīz"dir.

endek (5) ʿasel ḳoşup ḳarın toḳluḳıda aḳşam içmek kerek (6) eger sevdā üçün ḳay ḳılay déseŋ sikencübīn (7) ve maṣṭakī ve nemek-i Hindī ve [bū]re-i tāze[282] ve sarıġ (8) çiçek bularnı ḳaynatsa namāz-ı ḫuftendin keyin (9) toḳluḳda iç[me]gi[283] bisyār mücerreb turur eger kişi zaġīrni (10) ḥulbeni yaʿnī şamuşa maġz-ı pūnbe-dāneni[284] ve kütüçe[285] (11) bularnı her ḳaysıdın berāber alıp meyde ḳılıp[286] **[53b]** (1) ıssıġ su birle merhem ḳılıp katıġ yel ve bez (2) kev[er]-dünbege[287] ve yerāḳānġa çafsa yumşatıp yandurur (3) **mücerrebāt-ı** Ḫāˇce Ḳaḍīdın turur balġam sebebidin (4) bolġan[288] miʿdege menfaʿat ḳılur maṣṭakī sünbül (5) bādyān-ı şehrī gül-i surḫ bu hemeni berāber ḳılıp (6) soḳup élgep ḳand birle maʿcūn ḳılıp erte (7) ve aḫşam bir misḳālnı bihī suy[ı] birle ḥal (8) ḳılıp yemek kerek māş-ı muḳaşşer nefis ügre ḫamīr[i]ni (9) bādyān suy[ı] birle turġuzup içkey (10) mücerreb turur **ḥarḳu'l-bevl** yaʿnī süzek ḫˇāh (11) şafrādın ḫˇāh yana sebebdin bolsa **Farsça Rubāʿī [54a]** (1-4) **Farsça Rubāʿī** (4) ṣıfat-ı ḳurṣ-ı kākünec maġz-ı (5) ḫıyār ve maġz-ı toḫm-ı bādreng ve maġz-ı bādām-ı muḳaşşer (6) ve çüçük buya suy[ı] nişeste cemʿ-i ʿArabī ve ketir[ā][289] (7) ḫūn-ı siyāvşān ve kündür-i deryāī ve kākünec ki (8) perde-i ʿarūsek[290] dérler her ḳaysıdın on (9) direm toḫm-ı kerefīş iki direm afyūn bir direm bularnı (10) meyde ḳılıp élgep bādyān suy[ı] birle ḫamīr ḳılıp (11) on misḳāl ḳand ḳoşup şīrīn ḳılıp {semiz} **[54b]** (1) semiz otnıŋ şīresi birle yemek kerek (2) ġıẕāge māş-ı muḳaşşer öl yumalaḳ sübüt (3) köknār şīresi bile

---

[282] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (27a/2) ve İ. (29b/15)'de şeklindedir.

[283] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde eksik yazılan kelime, bağlama göre tamamlanmıştır.

[284] Metinde , B. (29a/11) ve İ. (30a/1)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "penbe"dir.

[285] Metinde ve B. (27a/11)'de şeklinde yazılan kelime "kenevir" olarak tanımlanmaktadır. Fakat sözü edilen kelimenin karşılığı İ. (30a/2)'de olarak verildiğinden ve "کنوچه" kelimesinde kef (ك) ve nun (ن) harfinin arasında vav (و) harfi olmadığından kelimenin "kenevçe" değil "küçüle" olması gerektiği düşünülmektedir.

[286] Metinde, B (-), İ. (-) sayfanın 9. satırının der-kenarında "ḳay ḳılur" ifadesi vardır fakat hangi kelime için açıklama yapıldığı belli değildir.

[287] Metinde ve İ. (30a/3)'de şeklinde yazılan kelime, B. (27a/12-13)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[288] Metinde eksik yazılan cümle, B. (27b/4-5) "balgam sebebidin miʿde żaʿīf bolġan üçün" ve İ. (30a/5)'de "balġam sebebidin żaʿīf bolġan miʿdege" şeklindedir.

[289] Metinde eksik yazılan kelime, B. (28a/2) ve İ. (30a/15)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[290] Metinde , B. (28a/3) ve İ. (30b/1)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ʿarūsek der perde"dir.

içkey ügre hem içkey (4) ʿ**ilāc**-ı derd-i sırd yaʿnī tal aġrıḳı ʿalāmeti (5) oldur kim ḳolını derd bar yerge ḳoyup (6) basıp tursa derdi ziyāde bolur anıŋ[291] (7) ḳurṣ-ı keper turur **ṣıfat**-ı ḳurṣ-ı kebīr pōst-ı (8) bīḫ-i kebīr béş direm zerāvend-i ṭavīl iki direm (9) fencegüşt[292] ve filfil-i siyāh her ḳaysıdın (10) altı direm bularnı soḳup élgep (11) otuz[293] direm köhne sirkege tört direm [u]şaḳ[294] **[55a]** (1) żam ḳılıp ḥab étip her kün nehārda (2) bir misḳāl[295] on misḳāl şerbet-i sikencübīn (3) birle ḳoşup tenāvül ḳılmaḳ kerek mücerreb (4) turur ʿ**ilāc** fālicge māʾü'l-ʿasel münāsībdür (5) ṭarīḳi oldur kim ʿasel bir rıṭl yaʿnī yarım ayaḳ (6) bolur ḳaynatıp[296] her ikisini ḳoşup (7) cīlābnıŋ[297] ṭarīḳide mülāyim (8) ḳaynatmaḳ kerek bir ḥişşesi kétip iki ḥişşesi (9) ḳalġandın keyin zencebīl filfīl sünbül dār- (10) çīn ḳaranfil ḫavlīncān[298] maṣṭakī her ḳaysıdın (11) bir misḳālnı soḳup élgep ḫalṭage alıp yana iki **[55b]** (1) üç ḳaynatmaḳ kerek ḥācet vaḳtide (2) bu māʾü'l-ʿaselni endek endek yemek kerek (3) ʿ**ilāc**-ı zükām yaʿnī ruṭūbet dimāġdın (4) boġzıġa yā burnıġa kelgenini aytur eger (5) ısıġdın bolsa burnı boġzı köyer (6-9) **Farsça Rubāʿī** (9) **ṣıfat**-ı şerbet-i (10) nīlūfer gül-i nīlūfer-i deryāī tört misḳal (11) bularnı bir piyāle su birle ḳaynatıp **[56a]** (1) ḳıvāmıġa keltürmek kerek **eger savuḳdın** (2) bolsa ʿalāmeti oldur ki başı yüzi (3) aġır bolur muŋa şerbet-i zūfā bermek (4) kerek **ṣıfat**-ı şerbet-i zūfā zūfā iki (5) misḳāl bīḫ-i bādyān bīḫ-i kerefīş ve ir- (6) siyāh yaʿnī bīḫ-i sūs ve persiyāvşān (7) her ḳaysıdın bir misḳāldın encīr on (8) ʿaded hemesini soḳup bir piyāle su (9) birle ḳaynatmaḳ kerek tā yarmı ḳalġunça (10) andın keyin ṣāf ḳılıp ḳand ḳoşup (11) yana ḳaynatıp ḳıvāmıġa keltürmek kerek **[56b]** (1) eger savuḳdın bolsa ʿalāmeti oldur ki başı yüzi (2) aġır bolsa buŋa şerbet-i zūfā bermek kerek **ṣıfat**-ı (3) şerbet-i zūfā zūfā iki miśḳal bīḫ-i[299] bādyān bīḫ-i kerefş ve ir- (4) siyāh yaʿnī bīḫ-i sūsen

---

[291] Metinde eksik yazılan cümle, B. (-), İ. (30b/6)'de "anıŋ ʿilācı" şeklindedir.

[292] Metinde 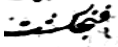 , B. (28a/14) 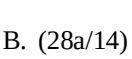 ve İ. (30b/8)'de 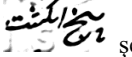 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "fencengüşt"tür.

[293] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "direm" yazmaktadır.

[294] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (-), İ. (30b/9)'de 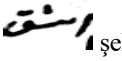 şeklindedir.

[295] Metinde eksik yazılan cümle, B. (28b/1) ve İ (30b/10)'de "bir misḳālnı on misḳāl" şeklindedir.

[296] Metinde eksik yazılan cümle, B. (-), İ. (30b/12-13)'de "alta rıṭl su ḳaynatıp" şeklindedir.

[297] Metinde 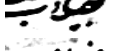 , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin bağlama göre "cüllāb" olduğu düşünülmektedir.

[298] Metinde , B. (-), İ. (30b/15)'de 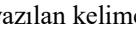 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḫavlencān"dır.

[299] Metinde şeklinde yazılan kelimede, hı (خ) harfinin ortasındaki noktanın sehven konulduğu düşünülmektedir.

ve persiyāhvişān[300] her ḳaysıdın (5) bir misḳaldın āncīr[301] on ʿaded hemesini soḳup bir piyāle (6) su bile ḳa[y]na[t]mek[302] kerek tā yarmı ḳalġunça andın keyin sāf (7) ḳılıp ḳand ḳoşup yana ḳaynatıp ḳıvāmıġa kéltürmek (8) kerek[303] eger **kişiniŋ** tişlerini güş[t]ı[304] ḳaçken bolsa kendirni (9) soḳup sirkeni ʿasel bile çafmaḳ kerek şifā tafar (10) **eger kişi** āvāzı[305] ıssıġdın ḫasta bolsa ıssıġdın pütken (11) bolsa suġa bisyār māyil bolur anı ʿilācı bir zerre nebāt **[57a]** (1) bile bir ẕerre meskeni ḥal ḳılıp yemek kerek (2) defʿ bolur tebs-i nebā'ü'l-leyl {tebs-i} nebā'ü'l-leyl[306] uşaḳ- (3) ḳına ḳaynap çıḳar ḳıçışıp bu renc kéçeler or- (4) nıdın ıssıġ ḳopḳanda pişānesige (5) savuḳ şemāl tegip dimāġı tu- (6) tulup bu maraż andın peydā bolur (7) anıŋ ʿilācı bāḳlā unı yaʿnī lūbiyā unı (8) beş misḳāl gül yaġı on misḳāl bularnı (9) sirke bile ḳoşup nim-germ ḳılıp çafmaḳ (10) kerek bih bolur **nemeş** nemeş yaʿnī noḳṭa dék[307] (11) ẕerre ẕerre ḳızıl ve tīre bolur pōstnıŋ **[57b]** (1) üzeside peydā bolur bu maraż başnı açuḳ ḳoyup (2) yatḳandın bolur anı ʿilāçı[308] nişeste bāḳlā unı (3) taḫu toḫmnı pōstnı köydürgen[309] ṣadef ve mürdār- (4) seng ve turb uruġı toḫm-ı[310] ḫıyār ve ḳavun uruġı ve (5) maġz-ı bādām-ı muḳaşşer bularnı fuşurup (6) arfa suy[ı] birle ḥal ḳılıp çafmaḳ[311] értesi ḥamāmġa (7) barġay ġızāġa cūce ve māş-ı muḳaşşer öl yumaḳ (8) sübüt bile yegey Buḳrāt Ḥākim aytur eger kimerse nāṣūr (9) bolsa balıġ üstüḫˇānnı köydürüp téve mayasını (10) birle meyde ḳılıp nāṣūrġa dūd berse on yılḳı nāṣūr (11) bolsa hem defʿ bolur defʿ-

---

[300] Metinde , B. (29a/3) ve İ. (31a/9-10)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "persiyāvşān"dır.

[301] Metinde , B. (29a/4) ve İ. (31a/10)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "encīr"dir.

[302] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (29a/4) ve İ. (31a/11)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[303] Metnin bu bölümü 56a'da yazılanların mükerrer hâlidir.

[304] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (29a/10) ve İ. (31a/12)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[305] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "ıssıġdın" yazmaktadır.

[306] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (29b/2) ve İ. (31a/15)'de şeklindedir.

[307] Kelimenin üzerinde haşiye vardır fakat herhangi bir yerde açıklama bulunmamaktadır.

[308] Metinde , B. (-), İ. (31b/7)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ʿilāc"dır.

[309] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "-gen" eki yazmaktadır. Metinde "köydürüp" şeklinde yazılan kelime, B. (29b/12)'de "ṣadef-i sūḫte", İ. (31b/8)'de "köydürgen" olarak yazıldığı için metinde de "köydürgen" olarak yazılmıştır.

[310] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "ḫıyār" yazmaktadır.

[311] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (29b/14) ve İ. (31b/11)'de şeklindedir.

i ḫūn-ı bīnī eger kişini **[58a]** (1) burnıdın[312] dāyim ḳan kélse uy téz[e]gini[313] suy[ı]nı (2) paḫte birle filte[314] ḳılıp ḳoysa ḳan turar bādrīngni[315] (3) suy[ı]da yumaḳ kerek[316] andın keyin kāfūrnı dimāġıġa būy kerek eger kişi nāṣūr ʿilleti bolsa (4) zeytūn yaġı birle ḫūn-ı siyāvşānnı żam ḳılıp (5) üç mertebe sürse defʿ bolur eger kişide (6) baş aġrıḳı bolsa yumalaḳ sübüt suy[ı] (7) bile gülāb sirke bile ḥal ḳılıp dimāġıġa çaḳmaḳ[317] (8) kerek ıssıġ su içip ḳay ḳılmaḳ kerek[318] elbette ṣıḥḥat eger (9) kişide ḳulaḳ aġrıḳı bolsa téve mayaḳ[ı]nı (10) piyāz bile ḥal ḳılıp bir zerre zaʿfer hem ḳoşup (11) filte ḳılıp ḳulaḳıġa ḳoymaḳ kerek bir sūziş **[58b]** (1) peydā bolur bir kéçe kündüzde dürüst (2) bolur **eger kişide** teb zaḫmeti bolsa (3) ıssıġdın bolsa yumalaḳ sübütni (4) soḳup ḳand bile şerbet ḳılıp (5) üç kün nāştāda içmek kerek eger üstüḫ̆ānıda (6) hem defʿ bolur **eger kişi** bezgek dārūları (7) bu turur bir misḳal nīlūfer yigirme dāne ḳara örük (8) bir misḳāl bādyān-ı Rūmī bularnı ḳaynatıp (9) bermek kerek eger sarıġdın[319] bolsa mu (10) bir misḳāl ḳ[o]şmaḳ[320] kerek **eger kişini** yılan (11) çaḳsa encīrni bergini cevzni soḳup **[59a]** (1) endek endek[321] ḫūb térletür zehri (2) ber-ṭaraf bolur **eger kişi** tal aġrıḳı bolsa (3) sirke birle gülābnı ḳaynatıp ḳıvāmıġa (4) keltürüp bermek kerek luʿāb peydā bolur (5) anı alıp kök lete birle ḥal ḳılıp yanıġa (6) yaḳmaḳ kerek elbette ṣıḥḥat tapar mücerreb turur (7) **eger kişi** defʿ-i ḫūn-ı şikem

---

[312] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada “dāyim” yazmaktadır.

[313] Metinde şeklinde yazılan kelime, B. (30a/4) 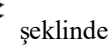 ve İ. (32a/1)’deki 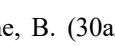 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[314] Metinde , B. (-), İ. (32a/2)’de 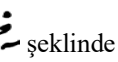 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu “fetīle”dir.

[315] Metinde 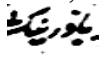 , B. (30a/5) 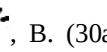 ve İ. (32a/2)’de 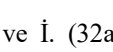 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu “bādreng”dir.

[316] *Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada “andın keyin kā[fūrnı] dimāġıġa būy kerek” yazmaktadır. Tamamlamalar B. (30a/6) ve İ. (32a/3)’ye göre yapılmıştır.
**Ayrıca der-kenarda “andın keyin ... kerek” cümlesinden önce bir de “eger ḳanı” ifadesi vardır fakat bu ifadenin hem diğer iki nüshada bulunmadığından hem de haşiyenin olmayışından sehven yazıldığı düşünülmektedir.
***Metinde “būy kerek” şeklinde eksik yazılan cümle, B. (30a/6) “ve yana kāfūrnı dimāġıġa būy ḳılsa” ve İ. (32a/3)’de “andın kāfūrnı dimāġıġa būy ḳılmaḳ kerek” şeklindedir.

[317] Metinde , B. (30a/10) 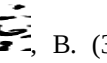 ve İ. (32a/7)’de 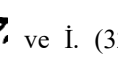 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu “çafmaḳ”tır.

[318] *Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada “elbette ṣıḥḥat ta” yazmaktadır.
**Buradaki “ta” hecesinin B. (30a/11) “elbette ṣıḥḥat tapar” ve İ. (32a/7)’de “elbette ṣıḥḥat tapġay” cümlelerinden “tap-” fiiline ait olduğu anlaşılmıştır. Fakat “tapar” yahut “tapġay” mı şeklinde yazımı bilinmediğinden metne alınmamıştır.

[319] Metinde anlamsal açıdan anlaşılamayan kelime, B. (-), İ. (32a/15)‘de “sarıġ çiçekdin bir misḳāl ḳoşmaḳ kerek” şeklindedir.

[320] Metinde 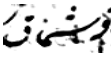 şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (32a/15)’deki şekli 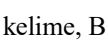 göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[321] Metinde eksik yazılan cümle, B. (30b/8) “endek endek yesün” ve İ. (32b/2)’de “endek endek taŋsa” şeklindedir.

kimerseni içidin (8) ḫūn kelür bolsa sarıġ gül yaġını (9) alıp toḫm-ı reyḥān bile endek nebāt bile (10) żam ḳılıp bermek kerek **eger kişini** ḳulaġı (11) saġruġu bolsa ḳara ḳarġanı ḳanını **[59b]** (1) üç ṣabā[ḥ][322] tamızsa açılur {nevʿ} nevʿ-i (2) dīger aḳ ḫorūsnıŋ ötini bādām yaġı (3) birle ḳulaḳġa tamızsa açılur **eger kişini** (4) miʿdesi żaʿīf bolsa ṭaʿām siŋmese (5) çigdeni nebāt bile ḥal ḳılıp yese (6) ṭaʿām siŋer **eger kişige** zehr bergen bolsa (7) pūdīne soḳup şarāb bile ḥal ḳılıp içse (8) ol zehr kār ḳılmaġay **eger kişi** saçḳan (9) yaġını aççıġ bādām birle aççıġ örük[323] maġzı (10) birle her cānverge berse ölgey eger ḫˇāh- (11) lasa kim żaʿīfni bar ḥāmilesini tüşürey **[60a]** (1) déseŋ tez[e]gini[324] berse derḥāl tüşkey (2) **eger kişi** éşek tézegini köydürüp (3) köhne letteni köydürüp ikisiniŋ (4) kökini[325] berāber ḳılıp soḳup tuz bile ṣalāye (5) ḳılıp her cerāḥatke ḳoysa pat ṣıḥḥat (6) tapar **eger kişide** ez-cihet-i dırāz-şuden-i (7) mūy küncid yaġı birle tavuḳ toḫmnı sarıġını (8) ḥal ḳılıp neçe mertebe fey-der-fey çafmaḳ kerek elbette (9) dırāz bolur mücerreb turur **eger kişi** derd-i (10) ḳoyaŋ bolsa hezārsifend uruġını (11) siyeh-dāneni ʿasel birle ḥal ḳılıp **[60b]** (1) yese ḳoyaŋ bih bolur **eger kişi** būy-ı baġal (2) bolsa eger mürdār-sengni urfeni[326] gül (3) suy[ı] birle ḥal ḳılıp sürtse (4) ḳoltu[ḳ]nıŋ[327] sasıḳı ber-ṭaraf bolur (5) **eger ādemni** içidin çıḳan ḳurtnı (6) her yerde cerāḥat[328] bolsa ʿasel birle ḥal ḳılıp çafsa (7) defʿ bolur **eger kişi** kebūter foḳını meyde (8) ḳılıp bir ẕerre arfa unı ḳoşup (9) fuşurup andın keyin iki ḳaşuḳ (10) sirke ḳoyup merhem étip ḳatıḳ (11) şışuḳ ve bezge sürtse defʿ bolur **[61a]** (1) bu ed[vi]yelerni[329]

---

[322] Metinde eksik yazılan kelime, B. (30b/15) ve İ. (32b/8)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[323] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "maġzı" yazmaktadır.

[324] *Metinde eksik yazılan cümle, B. (31a/10) "aṭnıŋ terini berse" ve İ. (32b/15)'de "aṭ terini berse" şeklindedir.

**Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde eksik yazılan kelime, 60a/2'de yer alan "tezegini" kelimesine göre tamamlanmıştır.

[325] Metinde 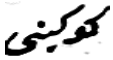 , B. (-), İ. (33a/1)'de 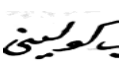 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "kül"dür.

[326] Metinde şeklinde yazılan kelime, B. (31a/15) 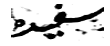 ve İ. (33a/6)'de şeklindedir. "Arfa" olarak da okunma ihtimali olan kelimenin doğrusu -diğer iki nüsha göz önüne alınarak- "uffe"dir. Uffe'nin karşılığı olarak "sefîde" kelimesi yer aldığı için bu kelime "bir deniz hayvanı; mezgit" olarak anlamlandırılmıştır.

[327] Metinde 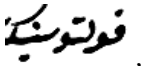 , B. (-), İ. (-) şeklinde eksik yazılan kelime, bağlama göre tamamlanmıştır.

[328] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "bolsa" yazmaktadır.

[329] Metinde 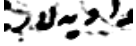 şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (33a/13)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

ḳıçı veyā semiz ot uruġı (2) bile ḳoşup mafāṣīlġa tazġa ḳurt- (3) luḳ temrütküge[330] kākūnecge[331] çafsa fāyide ḳılur (4) eger ḳursaḳ aġrıḳıġa şaḳīḳaġa (5) çafsa ber-ṭaraf bolur **eger kişi** tavuḳnı (6) oġrı tiken berip semrütüp öl- (7) türüp yaġını közge sürtse aġrıḳı (8) ber-ṭaraf bolur **ṭarīḳ-i müshil** béş misḳāl (9) sināʾ-ı Mekkī iki misḳāl gül-i benefşe iki misḳal (10) bīḫ-i benefşeni soḳup on ḳaşuḳ (11) ıssıġ suġa çılap tatḳını çıḳarıp **[61b]** (1) yana bir piyāle su ḳoşup içmek kerek (2) bisyār nāfiʿ turur iḫrāc-ı tamām ḳılur (3) **eger kişini** ḥaṣbasıda[332] yel bolsa piyāz uruġını (4) gül yaġını biryān ḳılıp ḳızıl şeker (5) birle yese ber-ṭaraf bolur **eger kişi**[333] (6) uy ötini çaġır lāy[ı] birle ḥal ḳılıp tazġa (7) çafsa ber-ṭaraf bolur tük ünür **eger kişi** (8) şūşden-i[334] leb yaʿnī lebni yarılmaḳı[335] (9) ol ʿillet mizāc bozulġan sebeb[i]- (10) din yā havānıŋ teʾsiridin peydā (11) bolur ketirānı aġızġa salıp yençip **[62a]** (1) suy[ı]nı lebge sürtmek kerek nāfiʿ turur (2) mücerreb turur **nevʿ-i dīger** {nevʿ}[336] ḫıyārnı bādreng- (3) ni bīḫidin üzgende çıḳan suynı (4) çafmaḳ kerek müfīd turur **nevʿ-i dīger** her kéçe yatarda (5) maḳʿadıge kindigige yumşaḳ yaġda yaġlap (6) yatsa hem defʿ bolur ġıẓāġa nerm ṭaʿām (7) yemek kerek eger ḳıçışıp ḥarāreti bolsa bihī (8) uruġını alū ve[337] ḫurmā-yı Hindūnı aġzıda (9) saḳlaġay aḳ cūce ḫorūs gūştı (10) yegey nāfiʿ turur **nevʿ-i dīger** Ḫıṭāy kāġıẓnı (11) yā ḫamuşnıŋ[338] arasıdaḳı nefīs pōstını lebge

---

[330] Metinde , B. (31b/9) ve İ. (33a/15)'de 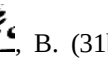 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "temretkü"dür.

[331] Metinde şeklinde yazılan kelime, B. (-), İ. (33a/15)'de şeklindedir. "Kākūnec" bir bitki olduğundan anlamsal açıdan "boġuz" ifadesi daha uygundur; burada "kākūnec" ile kastedilmek istenenin "boğaz" yahut anlamsal bir hata mı olduğu tam olarak anlaşılamamıştır. Kesinlik içermeyen bu durum nedeniyle metinde yazılan esas alınıp bitki adı olarak anlamlandırılmıştır.

[332] Metinde 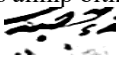 şeklinde yazılan kelime, B. (32a/10) 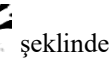 ve İ. (33b/7)'de şeklindedir. Sözü edilen kelimenin "husye" yahut "ḥaṣba" mı olduğu tam olarak anlaşılamamış; metindeki yazımı dikkate alınarak anlamlandırılmıştır.

[333] Kelimenin üzerinde haşiye vardır fakat herhangi bir yerde açıklama bulunmamaktadır.

[334] Metinde 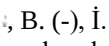 , B. (-), İ. (33b/10)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "şuden"dir.

[335] Metinde anlamsal açıdan eksik yazılan kelime, B. (32a/13) "terkīden-i leb" ve İ. (33b/10)'de "şaḳḳ-şūden-i leb" şeklindedir.

[336] Metinde şeklinde yazılan kelime, B. (-), İ. (33b/13)'de 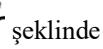 şeklindedir. Burada "nevʿ" kelimesiyle ilgili iki ihtimal bulunmaktadır: Birincisi, sehven yazıldığı; ikincisi "taze hıyar" anlamında kullanılmasıdır. "Taze" anlamına gelen "nev" ile buradaki yazımın uyuşmaması sebebiyle sehven yazıldığı kuvvetle muhtemeldir.

[337] Metinde 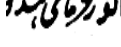 şeklinde yazılan cümlede, vav (و) harfinin yazılış şeklinde yazım hatası olduğu B. (32b/5) ve İ. (34a/1)'deki 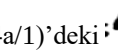 şekliyle tespit edilmiştir.

[338] *Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "+nIŋ" yazmaktadır.

**Metinde , B. (32b/7) 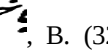 ve İ. (34a/2)'de 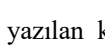 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḳamış"tır.

[62b] (1) tapuşturmaḳ[339] kerek nāfiʿ turur **eger kişi** (2) maʿcūn-ı nūş-dārū miʿdege bedenge cigerge (3) bisyār fāyide ḳılur rengini ve ağızını (4) ḫōşbūy ḳılur saç saḳal hem fat (5) aḳarmas nāştāda yemek kerek gül-i (6) surḫ {rem} alta direm suʿd-ı Kūfī beş (7) direm ḳaranfil maṣṭakī sünbül ve asārūn (8) ve zerneb her ḳaysıdın iki misḳāl (9) ḳāḳule-i ṣıġār ḳāḳule-i kübār bezbāz ve (10) ḳırfe-i cevz-i bevvā bularnı iki misḳāldın (11) soḳup bir ẕerre ḳand ḳoşup **[63a]** (1) ḳaynatmaḳ kerek gülāb birle ḥal ḳılıp yemek (2) kerek bisyār mücerreb turur **eger kişi** müsellesˇ (3) meẕkūr üzüm şīresidin otuz (4) menni ḳaynatmaḳ kerek tā on men ḳal- (5) ġunça yigirme[340] su iżāfe ḳılıp yana iki ḳaynatmaḳ (6) kerek andın keyin küfke alıp aġzını (7) muḥkem étip tutmaḳ kerek ḫūb ḳaynap (8) basılġay **eger maʿcūn-ı** māʾü'l-ḥayāˇt felāsife (9) hem déydürler maġz-ı çilġūze cevz-i Hindī (10) her ḳaysıdın on misḳāl ḳuruġ üzüm- (11) niŋ dānesini taşlap otuz misḳālnı **[63b]** (1) ḫūb soḳup üç yüz misḳal ʿasel birle güdāz (2) ḳılıp ḥal ḳılıp filfil-i dırāz zencebīl dārçīn (3) pōst-ı helīle[341] ve emle şeṭranc[342] ve zerāvend (4) -ü müdaḥrec ve bīḫ-i bābūne ve ḫuṣyetü'ṣ-ṣaʿleb (5) her ḳaysıdın on misḳāl meyde ḳılıp heme- (6) sini ḳoşup ḳaynatıp her ṣabā[ḥ][343] bir misḳāl- (7) dın iki misḳālnı ġalūle ḳılıp yemek kerek (8) ġıẕāġa kebāb yā ḳuruġ ḳalye yegey **müshil ki** (9) ten-dürüstluḳġa bisyār müfīd turur maṣṭakī (10) bir misḳal türbüd-i sefīd-i mücevvefni meyde ḳılıp (11) élgep bādām yaġı żam ḳılıp tört dāng[344] **[64a]** (1) zencebīl iki dāngī şeker hem vezn birle salmaḳ (2) kerek on kün yatarda ıssıġ su birle (3) içmek kerek her ruṭūbetī ki miʿdede bardur (4) dimāġda turur defʿ bolur bisyār mücerreb turur (5) **ḥuḳne** ḥuḳne ḳılmaḳdur bādyān toḫm-ı (6) kerefīş sarıḫ çiçek bādyān-ı Rūmī her (7) ḳaysıdın üç misḳal bularnı bir piyāle (8) suda ḳaynatmaḳ kerek tā yarmı ḳalġay (9) ṣāf ḳılıp beş misḳal küncid yaġı küncid (10) yaġı bolmasa bedeli zāġūn[345] yaġı bularnı (11) ḥal ḳılıp nim-germ ḥuḳne ḳılmaḳ

---

[339] Metinde , B. (-), İ. (34a/3)'de şeklinde yazılan kelimede, bağlama göre ye (ى) harfinin noktasının yanlış yere konulduğu kanaatine varılmıştır.

[340] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "su" yazmaktadır.

[341] Metinde şeklinde yazılan kelime, "helile" şeklinde okunmuştur çünkü kelime önce "ḥalīle" şeklinde yazılmış, ardından be (ـبـ) harfinin yazılışına benzer şekilde he (ه) harfi yazılmıştır.

[342] Metinde , B. (-), İ. (34b/4)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "şeyṭarac"dır.

[343] Metinde şeklinde yazılan kelime, B. (-), İ. (34b/6)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[344] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (33a/9) ve İ. (34b/10)'de şeklindedir.

[345] Metinde , B. (-), İ. (35a/2)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "zerġunc"dur.

kerek **ṣıfat-ı [64b]** (1) sikencübīn ḳand-ı sefīd yā bedeli ḳuruġ (2) üzüm ve dānesini taşlap yüz (3) misḳal ḳaynatmaḳ kerek tā yaḫşı ġalīẓ (4) bolġay baʿd otuz misḳal sirke iżāfe (5) ḳılıp yana iki üç ḳaynatmaḳ kerek (6) her kün nehārda bir ḳaşuḳ meyl ḳılmaḳ (7) kerek **müshil** ki miʿdeni[346] pāk ḳılur muḫālif (8) ḫılṭlarnı[347] yoḳ ḳılur ṣabr-ı Suḳūṭarīni (9) soḳup élgep yarım misḳal ki ġārīḳūn- (10) nı élgekdin ötkezip bir misḳāl (11) ıṭrīfil-i ṣaġir ki ṣıfat-ı dārūda meẕkūr **[65a]** (1) bolup édi bularnı ḥal ḳılıp ġalūle (2) ḳılıp tutmaḳ[348] bisyār nāfiʿ turur (3) **nev**ʿ māʾcūn-ı felāsife-i kebīr māʾü'l-ḥayāˇt (4) hem déydürler bu maʿcūn filsūflarġa münāsīb- (5) dür balġamnı pāk ḳılur rūḥını tāze[349] (6) ḳılur ve ḳuvvet-i tamām berür ve iştihānı (7) tola keltürür ve ḥıfẓnı ziyāde ḳılur (8) ve [savu]ḳnı[350] zekeridin dūr ḳılur muḫālif (9) belālarnı keser ve āb-ı menīni ziyāde (10) ḳılur ve ḳażibni muḥkem ḳılur derd-i (11) mafāṣīl ve derd-i püştni ber-ṭaraf ḳılur **[65b]** (1) ve tişni muḥkem ḳılur bu maʿcūnnıŋ (2) ḫāṣiyyet[i]ni pitse bisyār kitāb bolur (3) muḫtaṣar ḳılduḳ ammā bisyār mücerreb turur (4) **nev**ʿ**-i dīger** edviye-i maʿcūn bu turur zirik (5) uruġı kerefīş uruġı sarıḫ (6) çiçek uruġı çüçük buya uruġı (7) terre uruġı kerefīş yıldızı bu- (8) lardın béş misḳāldın be[s]bāse[351] (9) ḳaranfil bezbāz ve [illegible][352] ve ʿāḳırḳarhā (10) her ḳaysıdın üç direm ve ḳırfe-i zaʿferān (11) kendir maṣṭakī ve ʿūd her ḳaysıdın tört **[66a]** (1) direm ve toḫm-ı helmūn[353] ve ṣaḳāḳul būzīdān (2) ve bihī-i[354] surḫ sefīd ve lisān-ı ʿaṣā- (3) fūr her ḳaysıdın beş direm ve zencebīl (4) ve toḫm-ı ṣalġam toḫm-ı eṣibet[355] ve toḫm-ı cırcır (5) ve

---

[346] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "-k ḳılur" yazmaktadır. Burada "-k" harfinin "pāk" kelimesine ait olduğu aynı satırdaki üzeri çizilmiş ifadeden anlaşılmıştır.

[347] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "yoḳ" yazmaktadır.

[348] Metinde [illegible] şeklinde yazılan kelime, bağlama göre doğru değildir. B. (-), İ. (35a/10)'de [illegible] şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "yutmaḳ"tır.

[349] Kelimenin üzerinde haşiye vardır fakat herhangi bir yerde açıklama bulunmamaktadır.

[350] Metinde [illegible] şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (-), İ. (35a/13)'deki [illegible] şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[351] Metinde [illegible] şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (35b/6)'deki [illegible] şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[352] Metinde [illegible], B. (-), İ. (35b/6)'de [illegible] şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[353] Metinde [illegible], B. (-), İ. (35b/8)'de [illegible] şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "helyūn"dur.

[354] Metinde [illegible], B. (-), İ. (35b/9)'de [illegible] şeklinde yazılan kelimenin "kırmızı ve beyaz ayva" olduğu düşünülmektedir.

[355] Metinde [illegible] şeklinde yazılan kelime, B. (-), İ. (35b/10)'de [illegible] şeklindedir. Kelime, "esībet/eşibet" olarak araştırıldığında Arapça "eşşebit/şibit" kelimesiyle bağlantılı olduğu ortaya çıkmıştır. https://www.maajim.com/dictionary/%D8%A7%D8%B4%D8%A8%D8%AA (URL-7, 2021)

toḫm-ı terre-tīz[356] ve ḥabbü’r-reşād ve gendene (6) ve toḫm-ı gendenā ḫavlīcān ve cevzü’ṭ-ṭīb (7) ve toḫm-ı ḫurfe ve dār-ı fīlfīl her ḳaysıdın (8) üç direm başīlu’l-fār-ı[357] meşvī bir yarım (9) direm ḥabb-ı filfil ve [358] irim ve (10) maġz-ı çilġūze ve maġz-ı nārcil her ḳaysıdın (11) beş direm ḫuşye ve ẕekeriġa bularnı ḳurutup **[66b]** (1) soḳup élgep érkek miŋesini[359] (2) tilini ḳurutup ḫaşek[360] mirbād [361] (3) ḫurmā her ḳaysıdın on misḳal ʿanber-i eşheb (4) iki direm müşk-i Türkī yarım direm bu- (5) larnı soḳup élgep ʿasel yā ḳand (6) birle ḥal ḳılıp yemek kerek arḳasıdın (7) bir piyāle māʾü’l-ʿasel içmek kerek ʿale’l- (8) ḫuṣūṣ ḳuvvet-i bādġa[362] mundaġ maʿcūn (9) yoḳdur bisyār mücerreb turur **{keṡṡāf}** (10) keṡṡāf-ı dāmne yaʿnī kézik aġrıḳıġa (11) berse pat térletür gül-i benefşe {iki} **[67a]** (1) iki misḳāl persiyāvşān iki (2) misḳal nīlūfer yarım misḳāl arfa bād- (3) yān bir misḳāl toḫm-ı kāsnī iki[363] (4) misḳal siristān on[364] beş dāne encīr-i (5) puḫte iki dāne çilan on dāne (6) ḳand beş misḳāl kāsīnī bādyānnı soḳup (7) özgesini soḳmay bir kāse suda (8) ḳaynatıp yarım kāse ḳalġay baʿd (9) ṣāf ḳılıp ḳand salıp bermek kerek (10) pat térletür **eger kişige** ḫale tursa (11) gül-i benefşe ve bābūne ve sarıḫ çiçek buġday kefeg[i] **[67b]** (1) aḳ lāle urugı toḫm-ı ketān şamuşa (2) unı arfa unı bularnı soḳup (3) élgep çigit yağı birle merhem ḳılıp (4) çafmaḳ kerek defʿ bolur bisyār mücerreb (5) turur **nevʿ-i dīger** eger ḥarā[re]ti[365] bolsa yā ısıtması (6) bolsa gil-i Ermenī berrāḳ ḫōşbūynı (7) gülāb birle ḥal ḳılıp nim-germ bermek kerek (8) **nevʿ-i dīger** yelniŋ żaʿīfidin żaʿīfiniŋ (9) ḥayżı kelmes bolsa gül-i surḫ ve sarıġ (10) gül bādyān-ı Rūmī bīḫ-i rāziyāne (11) kākünec égir būy-māderān tāc-ı ḫorūs **[68a]** (1) bularnı iki kāse su birle ḳaynatıp (2) tā nıṣf ḳalġunça ṣāf ḳılıp üç ḥiṣṣe (3) ḳılıp üç kün

---

[356] Metinde , B. (-), İ. (35b/10)’de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu “tere-tīzek”tir.

[357] Metinde , B. (-), İ. (35b/12)’de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu “başalu’l-fār”dır.

[358] Metinde , B. (-), İ. (35b/12)’de şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[359] Metinde eksik yazılan cümle, B. (-), İ. (35b/14)’de “érkek ḳuçḳaçnıŋ miyesini tilini ḳurutup” şeklindedir.

[360] Metinde , B. (-), İ. (35b/14)’de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu “ḫasek”tir.

[361] Metinde , B. (-), İ. (35b/14)’de şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[362] Metinde , B. (-), İ. (36a/2)’de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu “bāh”tır.

[363] Kelimenin üzerinde haşiye vardır fakat herhangi bir yerde açıklama bulunmamaktadır.

[364] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada “beş” yazmaktadır.

[365] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelime, bağlama göre tamamlanmıştır.

yüzni ḳıble ḳılıp (4) ıssıġ süt bile içmek kerek (5) yelni ve bād-ı raḥmni ber-ṭaraf ḳılur **eger kişi** (6) būy-ı baġal bolsa mürdār-sengni (7) sirke bile ṣalāye ḳılıp baġalnıŋ (8) arasıġa gülāb bile suvasa yusa (9) ber-ṭaraf bolur **eger kişi** ṣandalnı içürse (10) yürek salurını ve yelni ber-ṭaraf (11) ḳılur **eger kimerse** zükām bolsa zaġīrni dimāġıġa **[68b]** (1) neçe mertebe dūd berse defʿ bolur **eger kişiniŋ** āvāzı (2) tutulsa turb urugını ézip ġarġara (3) ḳılsa āvāzı açılġay mücerreb turur **eger kişini** (4) burnıdın ḳan turmasa pūdīneni (5) köydürüp dimāġıġa pürümek[366] kerek (6) ḳanı turar **eger kişiniŋ** yüzide dāġ bolsa (7) sarmusaḳnı turb urugını bile ṣalāye (8) ḳılıp yüzige sürtse defʿ bolur **eger kişi** (9) sir[ke]ni[367] zīre bile biryān ḳılıp nehārda (10) yese miʿdege ḳurtnı ber-ṭaraf ḳılur (11) **eger kişi** kişnīzni sirke bile ṣalāye ḳılıp **[69a]** (1) şışuḳġa sürse defʿ bolur **eger kişi** (2) şamuş[a]nı[368] ṣalāye ḳılıp yese yötel dem- (3) kūtāhlıḳnı ber-ṭaraf ḳılur **eger kişi** encīrni (4) süt bile ḳaynatıp yese yötel ber-ṭaraf (5) ḳılur **eger kişi** nāṣūr bolsa zaġīrni uy (6) yaġ[ı]da fuşurup çafsa defʿ bolur (7) **eger kişi** nehārda āhen suynı içse miʿdege (8) ḳuvvet bérür érenlikni ziyāde ḳılur (9) mücerreb turur **eger kişiniŋ** bedenide oḳ (10) yā tiken ḳalġan bolsa ḳamuş yıldızını (11) soḳup sürüp şehd bile çafsa çıḳarur **[69b]** (1) **eger kişiniŋ** emçegi béz yā şışuḳ bolsa şerbet-i (2) sikencübīn birle lūbiyā unı bir müşt alıp (3) ḥal ḳılıp çafsa defʿ bolur **eger kişide {tiz}** (4) tiz aġrıḳı bolsa ḫınānı ṣāfūn[369] suyıda ézip (5) tizġa çafsa derd sākīn bolur **eger kişi** (6) yarım misḳāl sürüncān tört noḫūd (7) zaʿferānnı soḳup nehārda gülāb (8) birle içse miʿdedeki yelni ber-ṭaraf ḳılur ishālnı (9) hem defʿ ḳılur balġamnı hem fāk ḳılur ve iştihānı (10) açar **eger kişi** küncid yaġını dāyim yese şehvetni (11) ziyāde ḳılur **eger kişi** bādyānnı ḳaynatıp **[70a]** (1) içse miʿdege ḳuvvet bérür yelni ber-ṭaraf (2) ḳılur ḳannı ziyāde[370] ḳılur **eger kişi** armūt (3) urugını suy[ı]nı içse miʿdege ḳuvvet (4) bérür yötelge nāfiʿ turur pişābnı {revān} (5) revān ḳılur kişnīzni benefşeni gül-i surḫ- (6) nı her ḳaysıdın bir direm soḳup mecmūʿ (7) ḳılıp aḳ ḳand salıp içse baş aġrıḳı (8) ḳulaḳ aġrıḳı defʿ bolur bir[371] misḳāl muḳl bir

---

[366] Metinde , B. (-), İ. (36a/14)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "pürkimek"tir.

[367] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (52b/12) 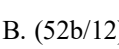 ve İ. (36b/1)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[368] Metinde 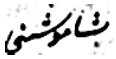 şeklinde eksik yazılan kelime, B. (34a/12) 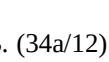 ve İ. (36b/3)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[369] Metinde , B. (34b/7) ve İ. (36b/11-12)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ṣābūn"dur.

[370] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "ḳılur" yazmaktadır.

[371] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "misḳāl" yazmaktadır.

ẕerre (9) zaʿferān ketirā birle soḳup ʿasel birle (10) ḥal ḳılıp yese ḫūb kār ḳılur balġamnı (11) ber-ṭaraf ḳılur süddeni açar tenni perbih[372] ḳılur **[70b]** (1) **eger kişini** başı ıssıġdın aġrısa aḳ lāle (2) köknārnı meyde ḳılıp başıġa çafmaḳ kerek (3) defʿ bolur **eger kişini** cigeride ḳurut (4) yā ıssıġ bolsa bustān-fürūş[373] gülniŋ (5) suy[ı]nı zirik suy[ı] birle her kün (6) içse ber-ṭaraf bolur **eger żaʿīfe** toḫmnıŋ (7) aḳını yüzige çafsa yüzni rūşen ḳılur (8) **eger kişi** sevz-abnıŋ[374] suy[ı]nı ʿasel (9) birle içse raʿşege baş aġrıḳı ṣarʿāge (10) kedū-dānege mafāṣılġa yürekġa nāfiʿ (11) turur **eger kişi** éşekniŋ ḳulaḳı çīrkini **[71a]** (1) yıġlaŋġu balaġa berse yıġlaşı defʿ bolur (2) **eger kişi** nāştāda ferfīni yese raʿşe baş (3) aġrıḳı ṣarʿāge süddeni derd-i püştni (4) ve ḳuluncnı defʿ ḳılur gūgūrşk[375] su- (5) yıda barça aʿżāsını yusa barça ʿilletni (6) defʿ ḳılur ol ḫāriş ve nisyān ve (7) müdevver raʿşe ʿalā haẕā'l-ḳıyās **eger kişi** (8) sīmaḳ[376] suy[ı]nı ḫınā suy[ı]nı eml[e][377] (9) suy[ı]nı osma suy[ı]nı cemʿ ḳılıp (10) aḳarġan saç saḳḳalġa sürtse (11) ḳara bolur **eger kişi** tatlıġ enārnıŋ suyını **[71b]** (1) şīşege alıp āftābda ḳoyup ḳaynatıp (2) ḳıvāmıġa keltürüp közge tartsa köz- (3) niŋ tīreligi defʿ bolur ve rūşen (4) bolur **eger kişi** nūşādīlni[378] şāf[379] (5) ḳılıp fercige ḳoysa ḥayż revān bolur (6) beççesini tüşürür eger żaʿīfeniŋ (7) ḳanı ḳaçsa bir ayaḳ bustān-fürūşnı (8) bir kéçe sütde yatḳuzup andın (9) keyin suy[ı]nı içse fi'l-ḥāl burun- (10) ġu dék

---

[372] Metinde , İ. (-), B. (35a/4)'de şeklinde yazılan kelime, "pürbih" yahut "ferbih" şeklinde okunabilmektedir. Fakat sözü edilen kelime Kitâb-ı Tıbb-ı Yusûfî'de "ferbih" olarak yazıldığından anlamlandırma buna göre yapılmıştır.

[373] Metinde , B. (35a/8) ve İ. (37a/6)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "būstān-fürūz<bustān-efrūz"dur.

[374] Metinde şeklinde yazılan kelime, B. (35a/9) ve İ. (37a/7)'de şeklindedir. "Sevz-āb" kelimesi hiçbir sözlükte bulunmamaktadır; "sebz-āb" (B. 35a/9) ise "su yosunu" anlamına gelmektedir. Metin ve B.'deki benzer kullanım kelimenin "şarab" (İ. 37a/7) olmadığını apaçık ortaya koymuştur. Bu bilgiler ışığında kelimenin okunuşu ve anlamlandırılmasıyla ilgili iki ihtimal bulunmaktadır: Birincisi "sebz-āb", ikincisi ise metnin birçok yerinde geçen "sezāb" kelimesine göre okunup anlamlandırılmasıdır. Metnin birçok yerinde geçmesi ve tıbbi kullanımının etkililiği gibi nedenler çerçevesinde ikinci ihtimal tercih edilmiştir.

[375] Metinde , B. (35a/15) ve İ. (37a/11)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "gūgird"dir.

[376] Metinde , B. (35b/1) ve İ. (37a/13)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "sumāḳ"tır.

[377] Metinde ve İ. (37a/13)'de şeklinde eksik yazılan kelime, B. (35b/2)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[378] Metinde , B. (35b/8) ve İ. (37b/2)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "nūşādır"dır.

[379] Metinde , B. (35b/8) ve İ. (37b/2)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "şāf"tır.

bolġay eger ḳan bī-ḥad kelse toḫm-ı (11) zūfnı teb berip soḳup élgep **[72a]** (1) kafatsa ḳan turġay **eger servniŋ** (2) bergini suyını sirke bile ḥal ḳılıp her yerge (3) çafsa saḳalġa sürtse {sürtse}[380] (4) ḳara bolur eger aġrıḳ tişġa zamān (5) zamān alıp tursa hem aġrıḳı defʿ[381] (6) bolur ʿilāc-ı derd-i miʿde **Farsça Rubāʿī** (7-10) **Farsça Rubāʿī** (11) **eger kişi** köfük-i deryānı gül yaġı mūmġa {ṣalāye} **[72b]** (1) ṣalāye ḳılıp sürtse nāfiʿ turur yüzge (2) sürtse dāġını ber-ṭaraf ḳılur rūşen (3) ḳılur mücerreb turur **eger żaʿīfeniŋ** ʿıyāli (4) içide ölgen bolsa yarım misḳal aḳ (5) kendirni şehd birle şerbet ḳılıp nāştāda (6) içse içideki balası tüşkey **eger żaʿīfe** (7) **lūbiyānı** sürüp yüzige neçe merātibe çafsa (8) dāġ ber-ṭaraf bolur eger sūsen (9) yıldızını ḳaynatıp suyıda yüzini (10) yusa dāġını ber-ṭaraf ḳılur **eger kişi tavuḳ-** (11) nıŋ perini köydürüp kül ḳılıp iki **[73a]** (1) üç kün her cerāḥatke salsa ṣıḥḥat (2) ḳılur **eger kişiniŋ** ḳursaḳı ıssıġdın (3) aġrısa pūdīne yep arḳasıdın fiyāz (4) suy[ı]nı içse defʿ bolur defʿ-i şükūfe (5) eger sipendeni[382] sürüp ıssıġ su birle (6) şükūfege çafsa defʿ bolur **eger kişi** (7) ḳulunc bolsa tavuşḳannıŋ çep tizini (8) özi birle tutsa ḳulunc ber-ṭaraf bolur (9) **eger żaʿīfe** sıçḳannıŋ kakasını (10) ḳurutup yese ferzend bolur (11) ekṡer kişiniŋ bedenide yā ḳollarıda **[73b]** (1) aġrıḳı bolsa nebāt birle yumalaḳ sübütni (2) ḳoşup yese defʿ bolġay **eger kişi** (3) turb urugını engübīn birle yese barça renc- (4) lerige devā turur **eger kişini** kuni[383] ḳıçışur (5) bolsa sir urugını çaynap kunige sürtse (6) defʿ bolur **eger kişiniŋ** ḥalḳıda renci bolsa (7) şoḫlanı yasımuḳnı fünūs-ı ḫıyār-nı (8) şenbez[384] çilan arfa bādyān her ḳaysıdın (9) berāber alıp iki fiyāle su bile ḳaynatıp (10) ġarġara ḳılmaḳ kerek defʿ[385] **eger kişi** şoḫla un (11) ḳılıp boġuzġa çafsa hem devā turur şışuḳ **[74a]** (1) bolsa hem ber-ṭaraf bolur **nevʿ-i dīger** yumalaḳ (2) sübütni yasmuḳnı ve gül-i surḫnı ve (3) şoḫlanı endek {endek}[386] [kö]knār[387] bularnı su (4) bile ḳaynatıp ġarġara ḳılsa boġuz aġrıḳı (5) ḳursaḳ aġrıḳı şışuḳ bolsa defʿ bolur (6) mücerreb turur **eger kişiniŋ** āvāzı pütken (7) bolsa encīrni zebūdeni ḳaynatıp

---

[380] Metinde iki defa yazılan kelime, B. (35b/14) ve İ. (37b/6)'de tek olduğu için ikincisinin sehven yazıldığı düşünülmektedir.

[381] Kelimenin üzerinde haşiye vardır fakat herhangi bir yerde açıklama bulunmamaktadır.

[382] Metinde 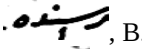 , B. (-), İ. (38a/9)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ispend"dir.

[383] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (-), İ. (38b/3)'de 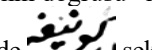 şeklindedir.

[384] Metinde , B. (36b/6) ve İ. (38b/1)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "fülūs-ı ḫıyārşenber"dir.

[385] Metinde eksik yazılan cümle, B. (36b/9) ve İ. (38b/2)'de "defʿ bolġay" şeklindedir.

[386] Metinde iki defa yazılan kelime, İ. (-), B. (36b/12)'de tek olduğu için ikincisinin sehven yazıldığı düşünülmektedir.

[387] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (36b/12) 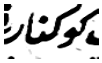 ve İ. (38b/6)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

suyıda cemʿ-i (8) ʿArabīni yoġurup bāmdādda aḫşamlıḳda (9) endek yemek kerek āvāzı açılġay **bād-zehr** (10) yaʿnī ḥayvānātnıŋ içidin çıḳḳan siyāh (11) ishālġa devā turur mücerreb turur āzmūdedür **[74b]** (1) **eger kişi ẕātü'l-**cenb bolsa ṣafrādın bolsa ʿalāmātı (2) ol bolur kim balġam sarıġ kelür bisyār teşnelik (3) keltürür ve tili nārenc ẓāhir bolur şol maḥalde (4) ʿilāc ḳılmaḳ kerek yā evvelide yā āḫiride nestānec-i[388] (5) fıstıḳī üç misḳal sināʾ-ı Mekkī beş misḳal gül-i[389] (6) benefşe tört misḳal bābūne iki misḳal nīlūfer iki (7) misḳal persiyāvşān üç misḳal siristān on (8) beş ʿaded çilan on ʿaded encīr-i puḫte üç ʿaded (9) ve şamuşa üç misḳal oġrı tiken bir yarım (10) misḳal aḳ tuz-ı seng[390] bir misḳal lāy-ı ḳand yaʿnī kūze[391] (11) yete misḳal bularnı ḳaynatıp nim-germ ʿamel ḳılmaḳ **[75a]** (1) kerek ʿilāc **eger kimerse** ẕātü'l-cenb bolsa iki (2) noḫūd fārfīni[392] {noḫūdnı}[393] yarım piyāle gülābnı (3) ıssıġ ḳılıp bermek kerek ṣıḥḥat bolur **eger kimerse-** (4) **niŋ** her yeride ḫale ve sancıḳ bolsa defʿ bolur (5) **ṣıfat-ı müshil** ki bir-perhizlikde[394] içmek kerek (6) ez-berāy-ı iḫrāc-ı ṣafrā üçün senā (7) üç misḳal pōst-ı helīle-i zūrd (8) iki misḳal temr-i Hindī on misḳal gül-i surḫ on misḳal (9) ālū-yı Buḫārī on iki misḳal benefşe iki (10) misḳal siristān on beş dāne bu ed[vi]yelerni[395] (11) iki yarım ayaḳ suda ḳaynatmaḳ kerek tā nıṣf **[75b]** (1) ḳalġay andın keyin ḳazandın alıp on (2) misḳal terencübīn sir-ḫışt bile şīrīn (3) ḳılıp ṣāf ḳılıp içmek kerek nāfiʿ (4) turur eger bir ḳaşuḳnı iki misḳal sarıġ (5) yaġ bile nim-germ yese ḫale turġan bolsa (6) şol yanını basıp yatsa bisyār mücerrebdür (7)

---

[388] Metinde , B. (37a/6) ve İ. (39a/1)'de 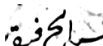 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "bespāyic-i fıstıḳī"dir.

[389] Kelimenin üzerinde haşiye vardır fakat herhangi bir yerde açıklama bulunmamaktadır.

[390] Metinde şeklinde yazılan kelime, B. (37a/10) ve İ. (39a/4-5)'de 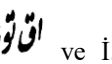 şeklindedir.

[391] Metinde , B. (37a/10) ve İ. (39a/5)'de 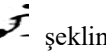 şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamıştır. "Kevre", "kūre" yahut "kūze" şeklinde okunabilen kelime, Steingass sözlüğünde "Küze: Toprak bir tavada kristalize edilmiş şeker." şeklindedir. Bu kelimenin bağlama uygun olduğu düşünülüp anlamlandırma buna göre yapılmış ve ze (ز) harfinin noktasının sehven konulmadığı kanaatine varılmıştır.

[392] Metinde , B. (34a/12) 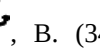 ve İ. (39a/7)'de 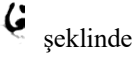 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ferfīn<perpīn"dir.

[393] Metinde 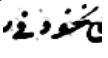 şeklinde yazılan kelime, metnin bu bölümünde "ağırlık ölçüsü" anlamındadır; bağlama göre burada yazılması doğru değildir. Ayrıca sözü edilen kelime iki nüshada da bulunmamaktadır. Dolayısıyla metinde sehven yazıldığı düşünülmektedir.

[394] Metinde 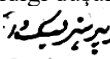 , B. (37a/15) ve İ. (39a/9)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "bī-perhizlik"tir.

[395] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (37b/3) ve İ. (39b/13)'deki 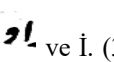 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

ez-berāy-ı defʿ-i derd-i ser ḫˇāh māddedin (8) ve ḫˇāh yana sebebdin ve ḫˇāh kezik sebebi- (9) din bolsa pāy-şū ḳılmaḳ kerek bisyār (10) nāfiʿ turur béş misḳāl nīlūfer iki misḳal (11) gül-i ḫīr buġday kefegi bir ayaḳ pōst-ı türbüd-i **[76a]** (1) sefīd siyāh[396] iki tutam bir piyāle sirke (2) bile bu ed[vi]yelerini[397] mīs ḳazanda yeŋi ḳalye (3) ḳılġan bolġay anıŋda ḳaynatġay ayaġ- (4) larını tizlerini ḳoyup üç sāʿat (5) olturġuzġay eger térlese bisyār nāfiʿ (6) turur **cüllāb-ı dīger ṡinā**ʾ gül-i benefşe iki misḳal (7) nīlūfer iki misḳal persiyāvşān bir misḳal (8) bādyān iki misḳal toḫm-ı kerefīş iki misḳal (9) pōst-ı bīḫ-i bādyān iki misḳal bīḫ-i kerefīş (10) iki misḳal gāvzebān bir misḳal toḫm-ı kāsīnī (11) iki misḳal ḳand törşt[398] misḳal helīle-i zerd **[76b]** (1) iki miṡḳal rīvend iki terençīn[399] béş miṡḳal nebāt-ı (2) sefīd béş miṡḳal bu eçzā-ı çüllāb[400] bir künlükdür (3) ol meẕkūr bolġan dārūlarnı kéçe bir kāse (4) su bile çılap értesi bāmdādda ḳaynatsa (5) mülāyim ḳılmaḳ[401] tā yarım kāse ḳalġay andın keyin (6) ḳand salıp ıssıġ içmek kerek taŋla kéçesi (7) hem şubu tertīb birle içkey tā üç kün kéçe (8) içmek kerek medeni[402] rīze ḳılur andın keyin (9) eger ḳolıdın kigse ḳay[403] ḳılmaḳ kerek dārū-yı müshil (10) içmek kerek bisyār nāfiʿ turu[r] ṣıfat-ı müshil (11) ṡinā-ı Mekkī gül-i benefşe iki miṡḳal iki miṡḳaldın **[77a]** (1) nīlūfer iki misḳal toḫm-ı kāsnī nim-kūfte iki miṡḳal (2) alū-yı Buḫārī temr-i Hindī her ḳaysıdın on (3) misḳal çilan on béş ʿaded pōst-ı bīḫ-i (4) helīle-i zerd tört miṡḳal siristān yigirme (5) dāne nebāt yete misḳal gül-i surḫ iki misḳal (6) terençīn on béş miṡḳal ṭarīḳ oldur ki (7) toḫm-ı kāsnī pōst-ı helīle-i zerdni érte bilen (8) nebātdın terençīndin başḳa soḳup (9) iki ġadāre su bile çılap ḳoymaḳ kerek (10) tā dārūnı tatḳı ḫūb çıḳay andın keyin (11) ḳaynatġay tā bir ġadāre ḳalġay {ḳıvāmıġa} **[77b]** (1) ḳıvāmıġa kelür maḥalde (2) endek gül-i benefşedin salmaḳ kerek (3) yana iki üç misḳal

---

[396] Metinde 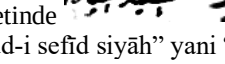 , B. (38a/4) 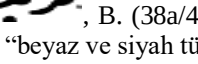 ve İ. (39b/10)'de 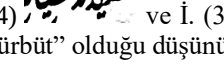 şeklinde yazılan kelimenin "türbüd-i sefīd siyāh" yani "beyaz ve siyah türbüt" olduğu düşünülmektedir.

[397] Metinde 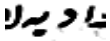 şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (39b/10)'deki 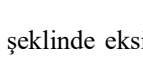 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[398] Metinde , B. (38a/10) 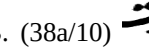 ve İ. (40a/3)'de 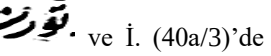 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "tört"tür.

[399] Metinde 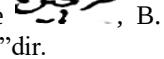 , B. (38a/11) 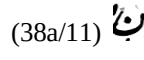 ve İ. (40a/4)'de 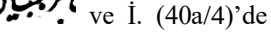 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "terencübīn"dir.

[400] Metinde 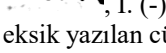 , İ. (-), B. (38a/12)'de 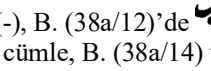 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "eczā-yı cüllāb"dır.

[401] Metinde eksik yazılan cümle, B. (38a/14) ve İ. (40a/7)'de "mülāyim ḳılmaḳ kerek" şeklindedir.

[402] Metinde , B. (38b/1) ve İ. (40a/8)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "mādde"dir.

[403] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (38b/2) ve İ. (40a/9)'de şeklindedir.

ḳaynatıp baʿd terençīnni kāsege (4) ḳoyup ṣāf ḳılmaḳ kerek tā terençīn güzār[404] bolur (5) baʿd ḳalın lete bilen süzüp nebātnı meyde ḳılıp (6) salmaḳ kerek berhem berip nim-germ içmek kerek nāfiʿ turur (7) maẓlūm ḥāmile bolmaḳnı beyānı ḥāmile teşne bolur pişānesi (8) térler aġzı āb bolur hem nemerseni ārzū ḳılur bu (9) ʿilletler bile bolsa bī-şek ḥāmile turur neçük[405] żaʿīfe (10) ḥayżu [a]rınġanda[406] şol zamān éri yaḳınlıḳ ḳılsa (11) ḥāmile bolur eger ḥāmileni oŋ yanı aġır bolsa bilmaḳ **[78a]** (1) kerek kim[407] ḥāmile ḳız bolur eger der-miyāne-i selīm girān bolsa (2) oġul bolur żaʿīfe otġa yaḳın olturmaġay (3) menʿ ḳılmaḳ kerek ve gerne ferzendi ḳara ḫū bolġay (4) żaʿīfeni közi yarıġanda[408] keyin kezik bolsa (5) ʿilāçı oldur ki ḳoy mayaḳ[ı]nı yumşaḳ soḳup (6) fuşurup sarıġ yaġ birle yā aṭ[409] birle ıssıġ (7) ıssıġ farḳ-ı serge kef-i destġa ve kef-i pāyġa {çafmaḳ} (8) çafmaḳ kerek menfaʿat-i ʿaẓīm turur eger behem bolsa nimşek (9) sarmusaḳnı pōstıdın çüdā[410] ḳılıp ḳaynatıp içmek kerek (10) bedeli piyāz hem bolur zīrā ki māddeten kezik māddeten ġalīẓ- (11) din bolur eger kişini içidin ḳan kélür bolsa **[78b]** (1) bihī uruġ[ı]nı yaġ birle fuşurup yese derḥāl (2) ḳanı turar mücerreb turur **ḥabbü's-suʿāl yaʿnī yötelni** dārūsı (3) bir çüz[411] zaʿferān bir çüz afyūn bularnı ḥal ḳılıp noḫūdça (4) értede aḫşam yemek kerek nāfiʿ turur eger żaʿīfeni (5) emçegidin ḳan kelür bolsa tereni soḳup suy[ı]nı (6) sāf ḳılıp içse derḥāl ḳanı turar müçerreb turur (7) **eger ḳız ʿıyālni émçegi[412] çoŋ bolmasun dése yeŋi ḥayż körgen** (8) żaʿīfe duḫterni ḥayżnı émçegige sürse çoŋ bolmas (9) ʿ**ilāc-ı** verem-i pistān eger kimerse emçegige şışuḳ bolsa (10) ḳızıl lūbiyānı gül yaġı birle çafsa bih bolur ʿınebü'ṡ-ṡaʿlebni (11) yaʿnī şoḫlanı soḳup gül yaġını birle żam ḳılıp çafsa **[79a]** (1) hem bih bolur neçük[413] ki üç kün ötkendin keyin (2) aḫiride zaġīrni soḳup sirke bile ḥal ḳılıp çafsa (3) bih bolur eger diremī ḫaṭmī

---

[404] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "güdāz"dır.

[405] Metinde 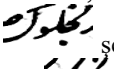 şeklinde yazılan kelimede, cim (ج) harfinden sonraki lam (ل) harfinin sehven yazıldığı İ. (-), B. (38b/6)'deki şekliyle ortaya çıkmıştır.

[406] Metinde 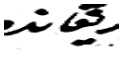 şeklinde eksik yazılan kelime, İ. (-), B. (38b/6)'deki 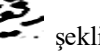 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[407] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "kerek kim" yazmaktadır.

[408] Metinde 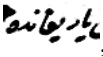 , İ. (-), B. (38b/11)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "yaruġandın"dır.

[409] Metinde eksik yazılan cümle, B. (38b/13) ve İ. (40b/10)'de "at yaġı " şeklindedir.

[410] Metinde , B. (39a/1) 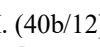 ve İ. (40b/12)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "cüdā"dır.

[411] Metinde 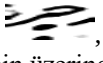 , B. (-), İ. (41a/1)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "cüz"dür.

[412] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "çoŋ" yazmaktadır.

[413] Metinde şeklinde yazılan kelimede, cim (ج) harfinden sonraki harf sehven yazılmıştır.

ġa[414] lāle turur iki direm zaʿferān (4) bile süzüp toḫmnı uruġnı[415] birle merhem ḳılıp çafsa nāfiʿ (5) turur eger benefşeni gül yaġı birle uy öti birle ḥal ḳılıp (6) çafsa hem nāfiʿ turur eger kişi [dü]bīle[416] bolsa zaġīrni küncid- (7) ni bīḫ-i süsenni eçkü mayaḳını soḳup gül[417] yaġı birle maġz-ı (8) sāḳ-ı gāv ve müsėlleṡ bile ḥal ḳılıp çafsa bisyār nāfiʿ (9) turur ḳurānīṭus sersān-ı[418] germ yaʿnī dāmne-i siyāh Türkīde (10) ḳara kezik dérler bu renclerde neçe ki tecrübe taptılar (11) evvel perhīz [bu]yurmaḳ[419] kerek eger ṭabīʿatı ḳabż[420] bādām maġzı- **[79b]** (1) nı şiresini muḳaşşer ḳılıp pāy-şūyluḳ ḳılmaḳ (2) kerek mücerreb turur on iki yaşlıḳ bir kimersege (3) sersām ʿārıż boldı törtünçi küni andaġ ḥāl (4) peydā boldı kim ez-bey-i[421] nezġ-i[422] çān[423] aḫir faḳir ḫāṭrıġa yetti kim anı pāy- (5) şūyluḳġa meşġūl boldum bir sāʿatdin keyin eṡer-i (6) ṣıḥḥatlik ḫāṭrımġa rūy berdi neçük ki neçe mertebe pāy- (7) şūluḳġa muḳayyed boldum Ḫudā-yı teʿālānı ʿināyeti birle rencidin (8) ṣıḥḥat taptı ve yana şol yılı kimerse ḳara kezik boldı anı- (9) dın hem ṣıḥḥat tapmaḳġa ümīd yoḳ érdi[424] (10) be-ʿināyet-i şāfiü'l-emrāż pāy-[şū]yluḳ[425] bile ṣıḥḥat taptı (11) sersāmda yā dāmne yā ṣafrā ġālib bolsa teşnelıḳ bisyār **[80a]** (1) keltürür ṭabīʿatını bu

---

[414] Metinde şeklinde yazılan "+ġa" eki, İ. (-), B. (39a/14)'de şeklindedir.

[415] Metinde , B. (39a/15) ve İ. (41a/9)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "sarıġ"dır.

[416] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (41a/12)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[417] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "yaġı" yazmaktadır.

[418] Metinde , B. (39b/2) ve İ. (41b/1)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "sersām"dır.

[419] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (39b/4) ve İ. (41b/3)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[420] Metinde eksik yazılan cümle, B. (39b/4) "eger ṭabīʿatıda ḳabż bolsa" ve İ. (41b/3)'de "eger ṭabīʿatı ḳabż bolsa" şeklindedir.

[421] Metinde , B. (39b/7) ve İ. (41b/6)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "pey"dir.

[422] Metinde , B. (39b/7) ve İ. (41b/6)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "nezʿ"dir.

[423] Metinde , B. (39b/7) ve İ. (41b/7)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "cān"dır.

[424] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "tapmaḳġa ümīd yok érdi" yazmaktadır.

[425] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, İ. (-), B. (39b/13)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

ʿamel yumşatur benefşe ve toḫm-ı lāle-vü (2) sefīd[426] keşk-i çev[427] yazġı buġdaynı kefegi her ḳaysıdın (3) bir tutam bularnı iki ayaḳ su bile çılap ḳaynatmaḳ kerek (4) tā yarmı ḳalġay baʿde ṣāf ḳılıp on miśḳal ḳara (5) ḳur[u]t[428] on miśḳal sir-ḫışt bile ḥal ḳılıp iki çām[429] gül yaġı (6) birle iżāfe ḳılıp iki nevbet ḥuḳne ḳılmaḳ kerek bisyār (7) nāfiʿ turur eger uyḳusız bolsa tola perīşān bolur benefşe (8) nīlūfer gül-ni surḫ ve pōst-ı ḫaşḫāşnı ve keşk-i çev berg-i kök-i (9) puḫte başıḳa ḳoymaḳ kerek maʿçūn-ı[430] Sencerī[431] miʿdeġa ḳuvvet (10) berür balġamnı keser aġızını ḫōş-bū ḳılar ve aġzıdın su (11) barurnı defʿ ḳılur ḳursaḳıdaki ḳurtlarnı öldürür **[80b]** (1) ve muḫālif yellerni ber-ṭaraf ḳılur gürd[e]ni[432] ḳavī ḳılur (2) ve seng-i meśāneni hem ber-ṭaraf ḳılur nāṣūrnı derd-i (3) miʿdeni ber-ṭaraf ḳılur şehvetni ziyāde çigerni tāze (4) ḳılur ve iştiḥānı açar tenni tāze ḳılur ol meẕkūr (5) dārūlarnı edviyesi bu turur çüvānī[433] ve toḫm-ı kerefşni (6) her ḳaysıdın bir ser maṣṭakī iki direm ʿūd-ı ḫām iki direm ʿāḳır- (7) ḳarhā-yı Mıṣrī iki direm besyāse bir direm bularnı soḳup (8) élgep maʿçūn ḳılıp her kün bir miśḳal yesün ammā (9) bu maʿçūnnı ḫāṣiyyeti bisyār turur inşāʾa'llāhu teʿālā (10) müçerreb turur bir żaʿīfeġa yerāḳān peydā boldı (11) bisyār rengi sarıġ ḳavī[434] bir ḥükemā buyurdı kim her kün ʿırḳ-ı **[81a]** (1) kāsnī sirke birle ḥal ḳılıp ve it foḳı bolġay kim (2) köhne bolup aḳ bolġay ḫūb süzüp bu edviyelerni (3) żam ḳılıp ol marażge berdiler neçe kündin keyin ṣıḥḥat (4) taptı ve yana neçe kişide āzmūde boldı maẕlūmnı içide (5) beçe ölüp tüşmese zerdīk[435] uruġını fercige dūd (6) berse derḥāl tüşkey

---

[426] Metinde , B. (39b/15) ve İ. (41b/14)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "lāle-i sefīd"dir.

[427] Metinde , B. (39b/15) ve İ. (41b/15)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "cev"dir.

[428] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (40a/3) ve İ. (42a/11)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[429] Metinde , B. (40a/3) ve İ. (42a/2)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "cām"dır.

[430] Metinde , B. (40a/7) ve İ. (42a/6)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "maʿcūn"dur.

[431] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (40a/7)'de ve İ. (42a/6)'de şeklindedir.

[432] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (42a/8)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[433] Metinde , B. (40a/12) ve İ. (42a/11)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "cüvānī"dir.

[434] Metinde eksik yazılan cümle, B. (40b/2) "bisyār rengi sarıġ ve ḳavī boldı" ve İ. (41a/15)'de "bisyār rengi sarıġ ve ḳavī bolur" şeklindedir.

[435] Metinde , B. (40b/7) ve İ. (42b/5)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "zerdek"tir.

elbette müçerreb turur eger kişini barça (7) aʿżāsı ḳıçışur bolsa zerdīk bergini soḳup suy[ı]nı (8) sürse ber-ṭaraf bolur kişide sil zaḫmeti bolsa balıġ (9) yel[i]mini bir ẕerre şeker ve aḳ ḳand bile ḥal ḳılıp berse her küni (10) üç nevbet yese bisyār nāfiʿ turur eger ḥayvānātnı ötini (11) éşek süti birle ṣalāye ḳılıp yese hem nāfiʿ turur Şeyḫ **[81b]** (1) Ḳānūnda aydılar kim engübīn[436] yaʿnī gülḳandnı nān bile (2) ġıẕāsıġa yese sil aġrıḳını bīḫni keser eger fārfini ḫamīr (3) ḳılıp yese nāfiʿ turur yana çaġır birle ʿamel ḳılıp nāfiʿ turur (4) ʿilāc-ı dīger yaʿnī bāḳlā ḳızıl lūbiyānı unı bezārü'l-ʿaṡār[437] toḫm-ı (5) bādreng bezārü'l-ḫıyār yaʿnī toḫm-ı tere-i muḳaşşer her ḳaysıdın (6) beş miśḳāl bādāmnı soḳup ol toḫmlarnı hem soḳup (7) ḳuruġ üzüm birle ḥal ḳılıp yarım kāse su bile aḳ ḳand (8) iżāfe ḳılıp āheste ḳaynatmaḳ kerek nāfiʿ turur (9) ez-berāy-ı bād-ı ḳulunc set[438] üzümni ḳaynatıp ḳıvāmıġa keltürüp (10) nehārda içmek kerek nāfiʿ turur eger kişide bād-ı ḳīlunc[439] ʿilleti (11) bolsa müçerreb turur devāsı oldur ki iki kün nāştāda **[82a]** (1) zīblü'l-ḥımār yaʿnī éşek tézegini maḫfī bermek bisyār nāfiʿ (2) turur tola ḳulunc bu ḳısm birle ṣıḥḥat taptı aṣlā bu ʿilletke giriftār (3) bolmadı eger ḳulunc aġrıḳı tutḳan vaḳtde ḳotaz müŋüzini (4) köydürüp külini suġa çalıp içürse nefʿ-i tamām ḳılur (5) eger böri tutḳan ḳoynı dünbesini yedürse sürse ʿamel (6) ḳılsa defʿ ḳılur hemedin müçerreb turur eger sarmusaḳnı nān (7) bile yese nefʿ turur çünki yelni köydürür nemerse turur teşnelikni (8) defʿ ḳılur ve rūdege[440] ḳuvvet berür maʿçūn-ı kemmūnī[441] maʿçūn-ı şehriyārān (9) bisyār nāfiʿ turur ḳulunc ʿilletige müçerreb turur Derviş Ḫan bile (10) Ḥāfıẓ Kuḥkī birle bu ʿillet ʿārıż boldı bu dārūlar birle (11) iḫlāṣ boldı anı ṣıfat bu

---

[436] Metinde , B. (40b/14) ve İ. (42b/10)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "gülengübīn"dir.

[437] *Metinde 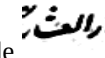 , B. (41a/2) ve İ. (42b/13)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "bezr"dir.

**Metinde , B. (41a/2) ve İ. (42b/13)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "bezrü'l-ḳıśśāʾ"dır.

[438] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (41a/7) 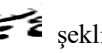 ve İ. (43a/1)'de şeklindedir.

[439] Metinde , B. (-), İ. (43a/2)'de 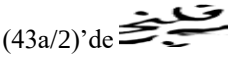 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḳulunc"dur.

[440] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (-), İ. (43a/7)'de şeklindedir.

[441] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "kemmūn"dur.

turur ki rāziyānenç[442] **[82b]** (1) yaʿnī bādyān bir çüz {ve} şeker-i Tebrīzī[443] bir çüz yaʿnī ḳand-ı sīrḫ[444] (2) nemek-i geşm yaʿnī aḳ tuz bir çüz bu edviyelerni yumşaḳ (3) soḳup mis piyālege salıp otġa ḳoymaḳ kerek tā ki (4) bu dārūlar ézilip bir bolġay baʿde engüşt berāber şāf (5) ḳılıp yutmaḳ kerek ṣāḥib-i rencni maḳʿadıdın pü- (6) dimaḳ kerek müçerreb turur ḥuḳne derd-i ḳulunc beyānıda turur (7) varaḳ-ı sezāb yaʿnī Andiçān[445] dıraḫtnı yafraġı turur **nev**ʿ (8) ekeli'l-melik[446] ve gül-i bābūne ve toḫm-ı kerefş ve bādyān (9) ve toḫm-ı ʿuṣfūr ve ḳanṭūryūn bularnı ḳaynatıp (10) meẕkūr resm bile ṣāf ḳılıp aŋa rūġan-ı ḫırvaʿ salıp (11) ʿamel ḳılmak nefʿ-i tamām ḳılur eger böri tutḳan ḳoynı {dünbe} **[83a]** (1) dünbe yaġıdın endek iżāfe ḳılıp henūz bihraḳdur (2) eger ol ʿamelge böri téresidin yā[447] yolbars yā keftār téresi yā ḳotaz téresidin salsa (3) henūz ḳavīraḳ menfaʿat ḳılur yana hem ḳavīraḳ bolsun (4) déseŋ ḳunduz-ḳırī ẕerre hing salsa[448] ʿamel ḳılsa (5) henūz ḫūbraḳdur nevʿ-i dīger evvelḳı tutḳan maḥalde (6) berg-i sīzāb[449] ve ketīr[ā][450] nān-ḫʿāh ve būre yaʿnī toġraġu (7) bularnı berāber soḳup ʿasel bile ḥal ḳılıp leteni filte ḳılıp (8) ol dārūlarge merhem ḳılmaḳ kerek aŋa yifni (9) bend ḳılıp filteni yutmaḳ kerek elbette derdi pest (10) bolur eger kişige zehr bergen[451] bolsa meṡel mürdār-seng yā sefīd[e][452] (11) simāb yā

---

[442] Metinde , B. (41b/11) ve İ. (43a/9)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "rāziyānec"dir.

[443] Metinde , B. (41b/11) ve İ. (43a/10)'de şeklinde yazılan kelimenin "Ṭaberz[ed]" yahut "Tebrīzī" olarak okunmasına ilişkin iki ihtimal vardır: Birincisi, kelime "Ṭaberzed" olarak okunduğunda anlamsal açıdan karşılığı olarak verilen "ḳand-ı surḫ" kelimesiyle aralarında uyuşmazlık meydana gelmektedir çünkü "ṭaberzed: beyaz şeker", "ḳand-ı surḫ: kırmızı şeker" anlamındadır. Dolayısıyla ikinci ihtimal tercih edilmiş ve kelime, "Tebrīzī" şeklinde okunup metinde verilen karşılığa göre anlamlandırılmıştır.

[444] Metinde , B. (41b/12) ve İ. (43a/10)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḳand-ı surḫ"tur.

[445] Metinde , B. (42a/2) ve İ. (43a/15)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "Andicān"dır.

[446] Metinde , B. (42a/2) ve İ. (43a/15)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "iklilü'l-melik"tir.

[447] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "yolbars yā keftār téresi yā ḳotaz" yazmaktadır.

[448] Metinde anlaşılamayan cümle, B. (42a/9-10) "bir zerre ḳunduz-ḳīrī bir zerre ḫīng aŋa salıp" ve İ. (43b/7-8)'de "bir ẕerre hīng bir ẕerre ḳunduz-ḳīrī salıp" şeklindedir.

[449] Metinde , B. (42a/11) ve İ. (43b/9)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "sezāb"dır.

[450] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (43b/9)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[451] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "bolsa" yazmaktadır.

[452] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (42a/15) ve İ. (43b/13)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

zengār yā zaġīr yā zerniḫ yā merg-i mūş yā afyūn **[83b]** (1) neçük ki sarmusaḳnı fuşurup kala yaġı birle yese (2) derḥāl ṣıḥḥat tapar eger ḫalege uy mayaḳını ısıtıp (3) çafsa defʿ bolur ve yana hezārsifendni ḳoy sütide bir kéçe (4) yatḳuzup yese ḳu[r]saḳıda[453] her türlüg derd bolsa (5) defʿ bolur eger yılan çıyan çafsa sarmusaḳnı fuşurup (6) ol yerge çafsa defʿ bolġay bir kün ḥażret-i risālet-penāh Resūl (7) ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem namāzda édiler mübārek engüşt- (8) lerini çıyan çaḳtı namāzdın boldılar aydılar 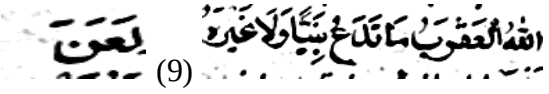 (9) [454] yaʿnī (10) laʿnet ol çıyanġa kim ne peyġamber ḳoyar ne ġayrnı pes Bilālġa (11) buyurdılar bir dāne sarmusaḳ tapıp kelgil dép ḥażret-i **[84a]** (1) Bilāl bir dāne sarmusaḳnı alıp keldiler ḥażret-i peyġamber (2) ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ol sarmusaḳnı tuz (3) bile ṣalāye ḳılıp mübārek engüştlerige sürdiler (4) maʿuvẕetīni oḳudılar mübārek engüştleri (5) derḥāl şifā taftı eger kişini tişi aġrıp ḫˇāh yel (6) ḫˇāh yana sebebdin bolsa hem sarmusaḳnı fuşurup tiş- (7) leriġa basıp tursa defʿ bolur eger kişi köhne yötel bolsa (8) hiç dārūlar fāyide ḳılmasa sarmusaḳnı yete nāştāda yete[455] (9) menfaʿat-i ʿaẕīm körgey andaġ kim Mevlānā Yūsuf aytıpdur- (10-11) lar **Farsça Rubāʿī [84b]** (1) amā puḫte sarmusaḳnı andaġ ḫāṣiyyetini andaġ aytıpdur- (2) lar kim ūstād andaġ kim yete dāne ol sarmusaḳdın {kā} (3) kāġıẕġa yörgep dünbeniŋ arasıda alıp yana ḫamīr arasıġa (4) alıp otġa kömüp üç sāʿat alıp yafġıl kim örük (5) dék fışḳay būyı her ṭarafġa barur bularnı dünbe[456] bile (6) merhem ḳılıp bir tutam fışıḳ noḫūd unı ḳoşup meśel talḳan dek (7) ḳılıp yemek kerek miʿdeġa menfaʿat-i ʿaẓm ḳılur eger kişiġa (8) ḫale turġan bolsa ḫına ẕevercūbde[457] ṣābūn bularnı ḫūb (9) soḳup ḳaynatıp ḫale turġan[458] ıssıġ ıssıġ çafmaḳ kerek (10) bisyār mücerreb turur faẓl[459] köz aġrıḳını beyānı eger kimerseni (11) közi aġrısa ḳoynı öltürġanda her yeri kim teprense ol yerdin **[85a]** (1) guşt alıp köziġa yaḳsa defʿ bolur eger kişini közidin yaş barur (2) bolsa ḳara ḳoynı ḳuyruġ[ı]nı égir bile soḳup yaḳsa ḫōş (3) bolur eger

---

[453] Metinde 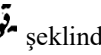 şeklinde eksik yazılan kelime, B. (42b/4) ve İ. (44a/2)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[454] "Allah, nebi ve onun dışında (namaz kılan) birini ısıran akrebe lanet etmiştir (yani bu durumda akrebin öldürülmesi uygundur.)." Hadisin metinde yer alan yazımındaki harekelendirmede yanlışlıklar tespit edilmiştir fakat anlamlandırılması doğru harekeleniş şekline göre yapılmıştır.

[455] Metinde 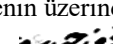 , B. (43a/3) 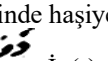 ve İ. (44a/15)'de 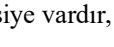 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "yese"dir.

[456] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "dünbe" yazmaktadır.

[457] Metinde 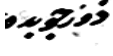 , İ. (-), B. (43a/12)'de 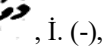 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "zerd-çūbe"dir.

[458] Metinde eksik yazılan cümle, İ. (-), B. (43a/13)'de "ḫale turġan yerge" şeklindedir.

[459] Metinde , İ. (-), B. (43a/14)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "faṣl"dır.

közige aḳ tüşken bolsa lāle-ḳızaḳnı[460] suy[ı]nı (4) ʿasel birle közige tartsa bih bolur eger kişini közi aġrıp neçe (5) kün bolġan bolsa köknārnı nebātnı nāyrūn[461] bile ṣalāye (6) ḳılıp köziġa salmaḳ kerek defʿ bolur nevʿ-i dīger ḳızıl alma- (7) nı içige sarıġ yaġnı çaḳnaġıp[462] ḫamīrni arasıġa alıp otġa (8) kömmek kerek ḫamīr ḫūb fışġay andın ḫamīrni taşlap merhem (9) ḳılıp ıssıġ[463] çekekke taŋmaḳ kerek bih bolur eger kişini güng (10) bolġan bolsa bisyār fāyide ḳılur nevʿ-i dīger anẕarūtnı (11) tavuḳnı toḫmnı aḳı bile żam ḳılıp közge çafsa aġrıḳı bih bolur **[85b]** (1) nevʿ-i dīger ṣārencni[464] żaʿīfeni süti birle közge çafsa (2) yaş barurı defʿ bolur nevʿ-i dīger benefşeni {gülāb} (3) gülāb birle ṣalāye ḳılıp közge tartsa közni ḳafar- (4) ġan yel[i]ni ber-ṭaraf ḳılur nevʿ-i dīger üç yarım ṣabr-nı (5) zerdni bir ẕerre nebāt bile ṣalāye[465] közge tartsa ḫāriş- (6) bi[466] ber-ṭaraf ḳılur eger ademni saç[ı]nı köydürüp külini (7) cerāḥatke salsa köz cereb bolsa bih bolur nevʿ-i dīger (8) ıssıġdın bolsa közdin yaş barur bolsa közi (9) ḳızıl bolur eger savuḳdın bolsa aḳ ḳand bolur bolsa eger (10) ıssıġdın devā ḳılsa[467] bāseliḳūn tartmaḳ kerek ṣıfat-ı (11) bāseliḳūn rūy-ı sūḫte tört direm köfük-i deryā iḳlimā-yı **[86a]** (1) zer nemek-i Nişābūrī şārenc-i maġsūl ve cünd-i bīdester ve sürme sünbül (2) her ḳaysıdın yarım direm mürr-i Mekkī nūşādır

---

[460] Metinde , İ. (-), B. (43b/3)'de şeklinde yazılan kelime, A. v. Le Coq'un çalışmasında (1922: 128) "leylī ḳazaḳ: *Papaverart*" ve Jarring'in çalışmasında (1964: 183) "leylī ḳazaḳ: *Hollyhock*" şeklinde geçmektedir. Jarring (1964: 183) ve A. v. Le Coq (1922: 118)'un çalışmalarında işaret ettikleri üzere Bernard Shaw bu kelimeyi *the Poppy*, *Papaver* olarak anlamlandırmıştır. Fakat tarafımızca bu kelimenin anlamı "kırmızı çiçek; hatmi; gülhatmi" şeklinde verilmiştir. Çünkü metinde "leylī" yerine "lāle" kullanılmış ve metin içerisinde lāle kelimesi "çiçek; hatmi; gülhatmi" olarak anlamlandırılmıştır. Ayrıca Jarring'in bu çiçek için verdiği anlamlardan biri de "hatmi çiçeği/gülhatmi"dir. "Ḳazaḳ" kelimesi de oldukça dikkat çekicidir. Başlangıçta bu çiçeğin Kazak Türklerine ait olduğu düşünülse de yapılan araştırmalar neticesinde bu çiçeğin sözü edilen topluluğa ait olmadığı ortaya çıkmıştır. Bunun yanında bir de çiçek/hatmi/gülhatminin kırmızı çiçekli türünün de olduğu göz önüne alınarak bu kelimenin "ḳızak" yani "kırmızı" olarak anlamlandırılabileceği düşünülmektedir.

[461] Metinde şeklinde yazılan kelimenin ne olduğu tam olarak anlaşılamamıştır. "Naṭrūn" olduğu düşünülen kelime, İ. (-), B. (43b/6)'de 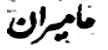 kelimesine karşılık gelmektedir. Kelimenin "māmīrān" yahut "nāṭrūn" mu olduğu anlaşılamadığından metindeki yazıma en yakın "naṭrūn" olduğu için anlamlandırma buna göre yapılmıştır.

[462] Metinde 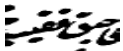 şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, İ. (-), B. (43b/7)'de 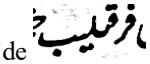 şeklindedir.

[463] Metinde anlamsal açıdan karışıklık bulunan cümle, İ. (-), B. (43b/9)'de "merhem ḳılıp ıssıġ ıssıġ iki çekege" şeklindedir.

[464] Metinde , İ. (-), B. (43b/12)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "şādenc"dir.

[465] Metinde eksik yazılan cümle, İ. (-), B. (44a/1)'de "ṣalāye ḳılıp" şeklindedir.

[466] Metinde şeklinde yanlış yazılan kelime, İ. (-), B. (44a/1)'de 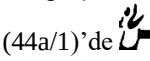 şeklindedir.

[467] Metinde hem "aḳ ḳand" şeklinde yazılan kelime hem de bu kelimeyi takip eden cümle anlaşılamamıştır. Sözü edilen cümle, İ. (-), B. (44a/4-5-6-7)'de "eger kişiniŋ közidin ıssıġdın dāyim yaş barur bolsa közi ḳızıl bolur eger savuḳdın bolsa közi aḳ bolur ıssıġdın bolsa aḳ sürme tartmaḳ kerek savuḳdın bolsa bāseliḳūn tartmaḳ kerek" şeklindedir.

ve zerçūb[468] her ḳaysıdın (3) bir direm pōst-ı helīle-i zerd tört direm bularnı soḳup élgep (4) ṣalāye ḳılıp ḳılmaḳ[469] **eger kişiniŋ** közleri ḳızarıp aġrısa zirik (5) yıldızını ézip çafsa defʿ bolur nevʿ-i dīger açıġ enārnı tatlıġ (6) enārnı yafurmaġ[ı]nı pōstını yençip közge çafsa defʿ bolur **eger** (7) **kişi yaş** aḳar{ġan} bolsa[470] közge balıġ öt[i]ni żaʿīfeni süti birle (8) ḥal ḳılıp közge tartsa defʿ bolur eger kişini közige meṡel çibin (9) peşe dék nemerse körünse ol buḫārāt miʿdedin[471] pāydā turur ʿalāmeti (10) oldur ki miʿdeni ḳuvvet ve bozuġluḳlıḳ ṭaʿām ḥażm bolmas- (11) lıḳı turur **Farsça Rubāʿī [86b]** (1) **ṣıfat-ı müshil** ki miʿdeni ḫılṭdın pāk ḳılur **Farsça Rubāʿī** (2) **Farsça Rubāʿī** müshil ki (3) miʿdeni ḫılṭdın pāk ḳılur ṣabr-ı Ṣuḳūṭarīni élgep soḳup (4) yarım miṡḳāl ġārīḳūnnı ḳıl élgekdin ötkezip bir miṡḳal (5) ıṭrīfil-i ṣaġīr ki dārūda meẕkūr édi iki miṡḳāl bularnı heme- (6) sini bir ḥal ḳılıp ġalūle ḳılıp benefşe şerbetide yā aŋa münāsib (7) nemersege yumalatıp yemek kerek **eger kişi** benefşeni helīle birle ḥal (8) ḳılıp başını yusa saçı hergīz aḳarmaġay mücerreb turur eger żaʿīfe (9) tevellüd ḳılur balası tīz[472] kélse tornı ézip beçeni aġzıġa sürtse (10) rāst kigey nüzūlı'l-māʾ yaʿnī közni gevherige su (11) tüşkenni ayturlar andaġ kim közni gevheri süzük ṣāf **[87a]** (1) bolur ibtidā evvel ol dārūda bih bolur ibtidā aḫir mīl salġay ṣıḥḥat (2) bolmas andaġ kim ḳara ḳızıl kök ve tīre aḳ bolur ne dārū ve yana mīl (3) bile ʿilāc bolmas **Naẓm** (3-4) **Farsça Naẓm** (5) **ṣıfat-ı ḥabb-ı ẕaḥab-ı ṣıḥḥat** ṣabr-ı Suḳūṭarī bir miṡḳal pōst-ı helīle-i {e}zerd[473] (6) maṣṭakī ve ketirā maḥmūdā[474] ve zaʿferān her ḳaysıdın dāng[475] gül-i sīrḫ iki (7) dāng hemesini soḳup élgep su bile ḫamīr ḳılıp ḥab étip yutmaḳ (8) kerek bih bolur ẓufr ġa anı nāḫūne dérler mīz[min][476] yaʿnī köhne bolsa közniŋ (9) aḳıda ḳızıl tamur bolur aŋa bisyār nāfiʿ turur şengerf mis-i sūḫte (10) ḳızıl zernic[477] nebāt uşaḳ

---

[468] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "zerd-çūb"dur.

[469] Metinde eksik yazılan cümle, İ. (-), B. (44a/12)'de "ṣalāye ḳılıp çafmaḳ kerek" şeklindedir.

[470] Metinde eksik yazılan cümle, İ. (-), B. (44a/15)'de "eger yaş aḳar közge" şeklindedir.

[471] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "pāydā" yazmaktadır.

[472] Metinde şeklinde yazılan kelimenin -takip eden cümleye bakıldığında- bağlama göre doğru olmadığı anlaşılmıştır. Sözü edilen kelime İ. (-), B. (44b/15)'de "tertur (ters, tersyüz, yanlış yön) kelse" şeklindedir.

[473] Metinde , İ. (-), B. (45a/7)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "zerd"dir.

[474] Metinde , İ. (-), B. (45a/8)'de 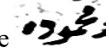 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "maḥmūde"dir.

[475] Metinde eksik yazılan cümle, İ. (-), B. (45a/8)'de "bir dāngī" şeklindedir.

[476] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, İ. (-), B. (45a/11)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[477] Metinde , B. (45a/13) ve İ. (44b/1)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "zernīḫ"tir.

kendir her ḳaysıdın tört direm mürr-i Mekkī zaʿferān (11) zerçūbe her ḳaysıdın bir direm bularnı ḫūb soḳup ṣalāye ḳılıp **[87b]** (1) ṣāf[478] étmek kerek **ṣıfat-ı** şām-ı[479] merārāt mācere[480] ve nüzūl-ı āb yaʿnī ol tüş{i}gen (2) maḥalde ḳırġuy ötini ḳarġıça[481] ötini turna öti müşük öti bürküt (3) öti tülek[482] öti ayıḳ öti ördék öti bularnı bādyān suy[ı] (4) birle ṣalāye ḳılıp ṣāf etmek kerek künde taşda sürüp közge tartmaḳ (5) kerek bisyār mücerreb turur **ṣıfat**-ı şām-ı merārāt turna öti balıġ öti (6) bürküt öti keklik öti ḳarçıġa öti bularnı berāber alıp béş (7) miśḳal bir direm ferfiyūn iki yarım direm toḫm-ı ḥanẓal yarım direm sekbinec bularnı (8) bādyān suyı birle ṣalāye ḳılıp ṣāf etip közge tartmaḳ kerek (9) cemīʿ ötler közge menfaʿat-i ʿaẓīm turur ḫuṣūṣā çehār pāylarda (10) kiyik öti pezzendelerde[483] keklik öti baʿżı bu ötlerdin bādyān suy[ı] birle (11) endek ʿasel birle ṣalāye ḳılıp közge ibtidāʾ su tüşkende nefʿ-i küll **[88a]** (1) turur be-ġāyet mücerrebest **sebel-i çeşm** közge aḳ tüşken bolsa tülki öfke- (2) sini[484] sāyede ḳurutup yumşaḳ soḳup bir miśḳalnı savuḳ su bile (3) içse elbette mücerreb bolur[485] sebel ve çirk[486] yaʿnī közni kirfikni tübini yoġan ḳızıl (4) gūşt basılġan aytur ve yana közni aḳıd[a] ḳızıl ét peydā bolur (5) cereb sebel dimāġnı pütkenidin peydā bolur (5-7) **Farsça Rubāʿī** (7) ṣıfat-ı şiyāf-ı aḫżar zengār (8) üç direm iḳlimā-yı nuḳr[e][487] ve cemʿ-i ʿArabī ve sefīdī[488] ezberner[489] her ḳaysıdın (9) iki direm

---

[478] Metinde , B. (45b/1) ve İ. (44b/3)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ṣāf"tır.

[479] Metinde , B. (45b/1) ve İ. (44b/3)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ṣāf"tır.

[480] Metinde , B. (45b/1) ve İ. (44b/3)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "mācerā"dır.

[481] Metinde , B. (45b/9) ve İ. (44b/9)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḳarçıga"dır.

[482] Metinde , B. (-), İ. (44b/4)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "tülki"dir.

[483] Metinde , İ. (-), B. (45b/14)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "perrende"dir.

[484] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "sāyede" yazmaktadır.

[485] Metinde anlaşılamayan cümle, B. (46a/9) "elbette ber-ṭaraf bolur" ve İ. (45a/1)'de "elbette bih bolur" şeklindedir.

[486] Metinde , B. (46a/2) ve İ. (45a/2)'de şeklinde yazılan kelimenin bağlama göre "cereb" olduğu düşünülmüş ve anlamlandırma buna göre yapılmıştır.

[487] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (46b/8) ve İ. (45a/7)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[488] Metinde , B. (46b/8) ve İ. (45a/7)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu, Kitâb-ı Tıbb-ı Yusûfî (33/7)'de belirtildiği gibi "sefīd-āb"dır.

[489] *Metinde , B. (-), İ. (45a/7)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu, Kitâb-ı Tıbb-ı Yusûfî (33/7)'de de belirtildiği gibi "erzīz"dir.

bularnı soḳup élgep süzüp suynı[490] birle iki yarım (10) direm aŋa uşaḳnı ḥal ḳılıp[491] ṣāf ḳılıp etmek kerek[492] **ṣıfat**-ı şiyāf-ı aḥmer şārenc-i maġsūl (11) altı yarım[493] direm cemʿ-i ʿArabī beş direm rūy-ı sūḫte her ḳaysıdın iki direm[494] zengār iki[495] zaʿferān **[88b]** (1) mürr-i Mekkī her ḳaysıdın yarım dāng ṣabr-ı Ṣuḳūṭarī afyūn (2) her ḳaysıdın yarım dāng heme soḳup élgep su bile ḥal ḳılıp (3) ṣāf étip közge ḳoymaḳ kerek **ṣıfat-ı** aġber ṭuṭiyā-yı şüste ve şiḫ-ı (4) sūḫte sefīd-mühre her ḳaysıdın iki direm nebāt-ı Mışrī béş direm (5) hemeni soḳup élgep ṣalāye ḳılıp közge tartmaḳ kerek **ṣıfat-ı ḥab** (6) ki tenḳıye-i dimāġ ḳılur ṣabr-ı Suḳūṭ[ar]ī[496] bir miśḳal türbüd pōst-ı helīle-i (7) erzed her ḳaysıdın iki direm tārbūz uruġı ve muḳl-ı azraḳ ve maṣṭakī (8) ve ketirā ve her ḳaysıdın bir dāng nemek-i Hindevī[497] yarım dāng hemeni soḳup (9) élgep yarım direm[498] ġārīḳūnnı élgep ṣāf ḳılıp bādyān suy[ı] birle ḫamīr ḳılıp ḥab étip yutmaḳ kerek **ṣıfat**-ı kuḫl-ı (10) rūşenāyī mürvārīd ki teşmegen bolġay[499] bir miśḳal māmīrān-ı Çīnī bir (11) miśḳal būre-i Ermenī iki miśḳal ḳaranfil ẕaraʿferān[500] ve sürme her ḳaysıdın **[89a]** (1) yarım miśḳal müşk ḳırāṭī rubuʿ dāngī bularnı soḳup élgep ṣalāye (2) ḳılıp közge tartmaḳ kerek ṣufat-ı ḥubb-ı eyārenc-i feyḳarā[501] maṣṭakī (3) ve zaʿferān ve sünbül ḥabb-ı [be]lesān[502] ve ʿūd-ı [be]lesān[503] asārūn selīḫa-ü dārçīnī (4) her ḳaysıdın bir direm türbüd-i mücevvef ġārīḳūn her ḳaysıdın bir miśḳal (5) ḥabbü'n-nīl ḥabbü'l-melik her ḳaysıdın yarım miśḳal ṣabr-ı Suḳūṭarī (6) sekiz miśḳal

---

[490] Metinde eksik yazılan cümle, B. (46b/9) "sezāb suyı iki yarım direm" ve İ. (45a/8)'de "sezāb suyı iki yarım direm" şeklindedir.

[491] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "ṣāf ḳılıp" yazmaktadır.

[492] Metinde eksik yazılan cümle, B. (46b/10-11) "ḥāl ḳılġan bolġay anı iżāfe ḳılıp ḥal ḳılıp ṣāf etip yaḳmaḳ nāfiʿ turur" ve İ. (45a/9)'de "ṣāf ḳılıp ṣāf ḳılmaḳ kerek" şeklindedir.

[493] Kelimenin üzerinde işaret vardır, açıklamada "altı" yazmaktadır.

[494] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "zenġār iki" yazmaktadır.

[495] Metinde eksik yazılan cümle, B. (46b/13) "iki yarım direm" ve İ. (45a/10-11)'de "iki direm" şeklindedir.

[496] Metinde 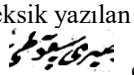 eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (45b/1)'deki 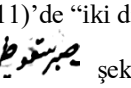 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[497] Metinde 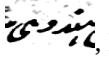 , B. (-), İ. (45b/3)'de 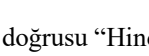 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "Hindī"dir.

[498] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "ġārīḳūnnı élgep ṣāf ḳılıp bādyān suy[ı] birle" yazmaktadır.

[499] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "bolġay" yazmaktadır.

[500] Metinde 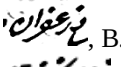 , B. (47a/5) 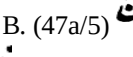 ve İ. (45b/7)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "zaʿferān"dır.

[501] Metinde 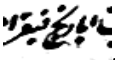 , B. (48a/11) 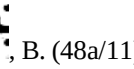 ve İ. (45b/9)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "eyāric-i feyḳarā"dır.

[502] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (45b/10)'deki 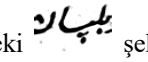 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[503] Metinde 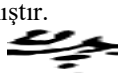 şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (45b/10)'deki 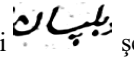 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

baʿżılar on miśḳal hem dépdürler hemesini soḳup (7) élgep şīşe saḳlaġay köz ibütidā evvel aġrıḳan[504] maḥalde (8) zirik yıġac[ı]nı otġa salġıl yıġaç ucıdın bir ḳaṭre su çıḳar (9) ol ıssıġ sunı közge tartsa derdi muṭlaḳ defʿ bolur (10) nevʿ-i dīger neçe dāne ḳaranfilni almanıŋ içige alıp almanı (11) ḫamīrġa yüzgep[505] otġa kömmek kerek ḫamīr ḫūb fışḳay baʿde'z-zān (12) ḳaranfilni cüdā ḳılıp soḳup alma birle ḫūb merhem ḳılıp[506] paḫte alıp közniŋ arḳasıġa yanıġa su bile merhem ḳılıp çafmaḳ (13) kerek bih bolur ṣufat-ı eyārenc-i feyḳarā on direm helīle-i zerd **[89b]** (1) ve eftīmūn besfāyic her ḳaysıdın béş direm ḥabbü'n-nīl on direm (2) toḫm-ı ḥanẓal üç direm ṡinā-ı Mekkī iki direm muḳlnı bādyān suy[ı] birle (3) żam ḳılıp[507] ḥal ḳılıp bu dārūlarnı anıŋ bile ḥab ḳılmaḳ kerek erte ve aḫşam yemek kerek ṣufat-ı (4) rūġan-ı gül gül-i surḫnı tāze bergi on béş miśḳal bolġay (5) küncid yaġı yüz miśḳal bularnı şīşeġa alıp āftābda ḳırḳ (6) kün[508] turġuzup ḳurutup ve ḳuruġ gül-i surḫ bir tutam bularnı bir piyāle (7) su bile ḳaynatıp tā yarmı ḳalġay anı iżāf[509] ḳılıp bir piyāle (8) küncid yaġı iżāfe ḳılıp yana ḳaynatmaḳ kerek tā yarmı ḳalġay (9) ʿilāc-ı emrāc-ı[510] māşerā yaʿnī ḳızıldur[511] kim tamām-ı yüzni tutar teşne- (10) lik ve ısıtma her yan bisyār bolur (10-12) **Farsça Rubāʿī** (12) ṣıfat-ı (13) ṭılā-yı meẕkūr ḳızıl ṣandal aḳ ṣandal her ḳaysıdın yarım miśḳal **[90a]** (1) yigirme miśḳal[512] kişnīz her ḳaysıdın kişnīz[513] ḥal ḳılıp kök leteġa çalap (2) fat fat ṭılā ḳılmaḳ kerek **şıfat[514]** māşerāġa cemʿ-i marażhā-yı ṣafrā- (3) vīġa nāfiʿ turur tört miśḳal şerbet-i temr-i Hindī ālū-yı (4) Buḫārī her ḳaysıdın otuz miśḳal küncidni kéçe suġa çılap (5) seḥer maḥalde ṣāf ḳılıp yigirme miśḳal sir-ḫışt on miśḳal (6) gülāb bile ḥal ḳılıp nim-germ içmek kerek mücerreb turur **veremü'ş-** (7) **şefe** yaʿnī leb şışḳanı eger

---

[504] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "maḥalde" yazmaktadır.

[505] Metinde , B. (48a/7) 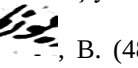 ve İ. (46b/2)'de 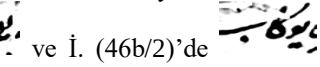 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "yürgep"tir.

[506] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "paḫte alıp közniŋ arḳasıġa yanıġa su bile merhem ḳılıp" yazmaktadır.

[507] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "ḥal ḳılıp bu dārūlarnı anıŋ bile" yazmaktadır.

[508] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "turġuzup" yazmaktadır.

[509] Metinde , B. (49a/1) 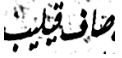 ve İ. (46a/13)'de 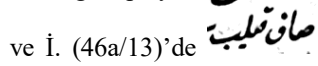 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ṣāf"tır.

[510] Metinde , B. (49a/2) ve İ. (46a/14)'de 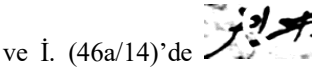 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "emrāż"dır.

[511] Metinde ve İ. (46b/1)'de şeklinde eksik yazılan kelime, B. (49a/3)'de 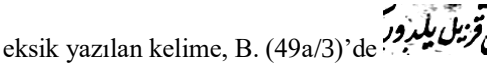 şeklindedir.

[512] Kelimenin üzeri çizilmiştir, der-kenarda verilen açıklamada "kişnīz" yazmaktadır.

[513] Metinde anlamsal olarak anlaşılamayan cümle, B. (49a/7-8) "her ḳaysıdın yarım miśḳāl yigirme miśḳāl yumġaḳ sübüt suyı birle ḥal ḳılıp" ve İ. (46b/5)'de "yigirme miśḳal kişnīz suyı birle ḥal ḳılıp" şeklindedir.

[514] *Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "maşerāġa" yazmaktadır.

**Metinde eksik yazılan cümle, İ. (-), B. (49a/9)'de "ṣıfat-ı müshil" şeklindedir.

ḫūn ġālibidin bolsa ḫām- (8) yāze ve aġzı şīrīn bolur **Farsça Rubāʿī** (8-11) **Farsça Rubāʿī** (11) **şıfat**-ı müleyyin ki cemʿ-i maraż-ı ṣafrāvīġa nāfiʿ turur **[90b]** (1) temr-i Hindī elig mišḳal çilan élig ʿaded bularnı (2) kéçe suġa çılap ḳoyup értesi ṣāf ḳılıp ḳand bile (3) şīrīn ḳılıp yā hem ḳandsız meyl ḳılmaḳ kerek ġıẕāġa māş-ı (4) muḳaşşer öl kişnīz suy[ı] bile ügre étip bermek kerek bisyār (5) nāfiʿ turur eger kişiniŋ{ni} aġzı ḳaynap köyer bolsa demev{v}īdin (6) bolsa ʿālāmet oldur kim ḳızıl ḳaynar eger ṣafrādın bolsa (7) sarıġ bolur anı ʿilācı gülnār ve gül-i surḫ ve sumāḳ bularnı (8) ṣalāye ḳılıp ertelikde sürtmek kerek **seyelānü'l-māʾi mine'l-fem** (9) aġzıdın su barurnı aytur neçük kim balġamdın bolsa (10) ʿalāmet ʿadem-i teşnelikdür (10-11) **Farsça Rubāʿī [91a]** (1) **Farsça Rubāʿī ṣıfat-ı güvāriş**[515] (2) yā nebāt ṣāf ḳılıp yüz mišḳal zīre ki bir kéçe sirkeġa çılap (3) andın sāyede ḳurutup yana teb berip tört mišḳal zencebīl (4) üç mišḳal murç bir mišḳal būre-i Ermenī bularnı hemesini so- (5) ḳup élgep iżāfe ḳılıp ḥal ḳılmaḳ kerek taşnı {güvāzīş} (6) yüzide ḳoyup fuşurmaḳ kerek güvāriş-i[516] ʿūdnı güvāriş-i zīz[e][517] dék ḳılmaḳ (7) kerek **anıŋ ṣıfat** bu turur ʿūd-ı Ḳamārī béş direm pōst-ı turunc tört (8) direm ḳaranfil ve bezbāz ve maẓṭakī[518] her ḳaysıdın iki direm zencebīl filfil-i (9) dārāz[519] ve cevz-i bevvā her ḳaysıdın bir direm aḳ ḳand yā nebāt yüz mišḳal (10) ẕātü'l-cenbge üzüm talı kiçikkine yıġaçıdın bir tutam alıp {ḳa} (11) ḳaynatıp yā suġa çılap yā nehārda içse nāfiʿ turur ʿilāc-ı **[91b]** (1) emrāż-ı sīne ve öyke yaʿnī sil ʿalāmeti oldur ki dāyim (2) ısıtma bolur yötelse balġam bile yiriŋ kélür balġamnı yiriŋ farḳı (3) oldur ki otġa salsa yeldasa[520] bed-būyluḳ ẓāhir bolur (4) eger suġa {salsa} salsa sunı tegige olturur (4-5) **Farsça Naẓm** (6) ẕāt[ü'r-riye][521] öfke ḳa[ba]rıp[522]

---

[515] Metinde 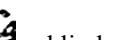 şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (49b/12) ve İ. (47a/6)'de 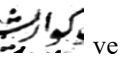 şeklindedir.

[516] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "güvāriş-i ʿūdnı" yazmaktadır.

[517] Metinde 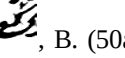 , B. (50a/2) 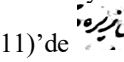 ve İ. (47a/11)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "güvārīş-i zīre"dir. Tamamlama B. ve İ.'ye göre yapılmıştır.

[518] Metinde 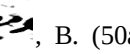 , B. (50a/4) 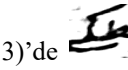 ve İ. (47a/13)'de 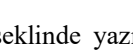 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "maṣṭakī"dir.

[519] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (50a/5) 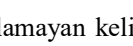 ve İ. (47a/14)'de 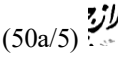 şeklindedir.

[520] Metinde 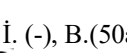 , İ. (-), B.(50a/11)'de 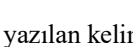 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "yedlasa"dır.

[521] Metinde 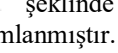 şeklinde eksik yazılan kelime, B. (50a/15) 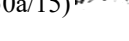 ve İ. (47b/9)'deki 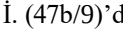 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[522] Metinde 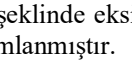 şeklinde eksik yazılan kelime, B. (50a/15) 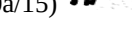 ve İ. (47b/9)'deki 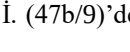 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

şışḳannı aytur anı ʿalāmeti ısıtma tīz (7) nefes teng bolur oŋda yatmaḳdın özge tekye ḳılsa ārām (8-10) tapmas **Farsça Rubāʿī** (10) **şıfat**-ı şerbet[523] benefşe alta miśḳal aḳ ḳand (11) otuz miśḳal şerbet-i enḫübārnı[524] düstürıda fuşurmaḳ kerek şerbet-i **[92a]** (1) encübār [be]nefşe[525] aldıda meẕkūrdur ẕātü'l-cenb [o]ldu[r][526] ki bıḳında (2) bir perdeʾ bardur ol şişse dāyim ısıtma bolur bıḳında ḫale (3) peydā bolur nefesni teng bolur anı ʿilācı baselīḳdın ḳan (4) almaḳ kerek andın keyin şerbeti bermek kerek baselīḳ tamurıdın (5) ki heft endāmı tamurıdın tüben bolur çilan şerbet[i] bermek (6) kerek **şıfat-ı şerbet-i** nīlūfer gül-i nīlūfer-i deryāī tört miśḳal bir piyāle (7) su bile ḳay[na]tmaḳ[527] kerek tā yarmı ḳalġunça anı iżāfe ḳılıp ḳırḳ (8) miśḳal aḳ ḳand ḳoşmek kerek yana ḳıvāmıġa kéltürüp nim-germ (9) içmek kerek **nefs-i dem** yaʿnī yötelgende ḳan kélür (9-11) **Farsça Rubāʿī [92b]** (1) **şıfat-ı**[528] şerbet-i encübār yarım miśḳal soḳup alta miśḳal bir piyāle su bile (2) ḳaynatıp tā yarmı ḳalġunça anı ṣāf ḳılıp otuz miśḳal (3) ḳand-ı sefīd salıp iżāfe ḳılıp aŋa ḳoşmaḳ kerek ḳıvāmıġa (4) kélgey eger kişi uynı öt[i]ni sarmu[sa]ḳ[529] bile ḳoşup ḥal (5) ḳılıp aġrıġan ḳulaḳġa tamızġay ḳulaḳ aġrıḳı defʿ (6) bolġay **eger kişiniŋ**{ni} içidin uzun ḳurut tüşer[530] bolsa (7) yā üç kün yā tört kün süt içip andın keyin şeftālū (8) berg[i]ni emrūt berg[i]ni soḳup sıḳıp içse ḳurutlar ölgey (9) **eger miʿde** germ sebebidin aġrısa ol ṭaʿāmī ki ḳatıġ ve ġalīẓ- (10) dür miʿdeni südd[e]sini[531] baġlar ol kişini lebi ḳuruġ bolur (11) aġzıdın su barur anı ʿilācı budur ki ḳanbīl ve biring sir-ḫışt **[93a]** (1) türmüş[532] her ḳaysıdın bir direm ve ḥabbü'n-nīl ve türbüd ve şiḥ her ḳaysıdın (2) yarım direm hemeni soḳup élgep bir piyāle inek süti bile

---

[523] Metinde eksik yazılan cümle, İ. (-), B. (50a/4) 'de "ṣıfat-ı şerbet-i benefşe" şeklindedir.

[524] Metinde , B. (50b/5) ve İ. (47b/14)'de 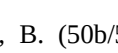 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "encübār"dır.

[525] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde eksik yazılan kelime, bağlama göre tamamlanmıştır.

[526] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (47b/15)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[527] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (50b/13) ve İ. (48a/5)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[528] Haşiye yoktur, der-kenarda yazmaktadır; bağlam ve yer sırasına göre metne alınmıştır.

[529] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (51a/7) ve İ. (47a/11)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[530] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "-şer" yazmaktadır.

[531] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (48a/16)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[532] Metinde , B. (-), İ. (48b/2)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "türmüs"tür.

(3) ḥal ḳılıp ıssıġ içmek kerek **ḥabbü'l-ḳarḥ**[533] **ki** anı kedū-dāne dérler (4) ʿalāmeti oldur ki ṭabīʿatı ḫurūc ḳılur anıŋ ilācı biritg (5) iki miśḳal maġz-ı cevz on miśḳal ḫurmā seng dānesini taşlap (6) béş miśḳal bir miśḳal türbüd iżāfe ḳılıp içmek kerek nefʿ-i ʿaẓīm (7) tégürür heme cüdā cüdā soḳup ḳoşmaḳ kerek ḫuften maḥalde (8) meyl ḳılmaḳ kerek **zātü'ṣ-ṣadr** yaʿnī sīneni bir ṭarafıda pehlūġa (9) yavuḳ bir şışuḳ bolur nişānesi oldur ki dāyim ısıtma bolur (10) derd-i sine bolur (10-11) **Farsça Rubāʿī [93b]** (1) **Farsça Rubāʿī şıfat**-ı şerbet-i nīlūfer ẕātü'l- (2) cenb taḥrīr taptı işāret oldur ki ẕātü'l-cenb ẕātü'r-riye ẕātü'ṣ- (3) ṣudūrda mādde iḫrāc bolmaġunça müshil bergülük émes (4) ammā ḥuḳne ḳılmaḳ **ṣıfat-ı ḥuḳne ki** ẕātü'l-cenb ẕātü'r-riye ẕātü'ṣ- (5) ṣadrge münāsibdür ve sūd-mend turur benefşe savuḳ nīlū- (6) fer turur[534] ʿınebü'ṡ-ṡaʿleb gül-i ḫaṭmī her ḳaysıdın iki miśḳal çilan (7) ve siristān otuz ʿaded alū-yı Buḫārī béş ʿaded maġz-ı kā- (8) çire-i nim-kūfte yete miśḳal çuġundur suy[ı] yarım piyāle bir piyāle su (9) bile ḳaynatıp tā yarmı ḳalġay andın ṣāf ḳılıp yigirme (10) miśḳal sir-ḫıştnı ṣāf ḳılıp béş miśḳal uy yaġı birle ḳoşup[535] nim-germ (11) ḥuḳne ḳılmaḳ kerek żaʿfü'l-kilye[536] börek aġrıḳını aytur ʿalāmeti **[94a]** (1) oldur ki pişānı[537] tāze gūştnı suda çayḳap tükdende[538] (2-4) bolur **Farsça Rubāʿī** (4) **ṣıfat**-ı fulūniyyā (5) murç bezr-i benc her ḳaysıdın iki direm[539] afyūn iki zaʿferān béş direm sünbül ʿāḳır- (6) ḳarhā ve ferfiyūn her ḳaysıdın iki direm cünd-i bīdester bir direm zurunbāt (7) ve zerniḫ-i ʿaḳrebī her ḳaysıdın yarım direm hemeni fuşurup toḳsan (8) miśḳal ʿasel bile ḥal ḳılıp her kün bir ġalūle yutmaḳ kerek (9) ġıẕā toḫm-ı murġnı sarıġnı çala fuşurup cemʿ-i ʿArabī bile ṣalāye (10) ḳılıp yemek kerek ʿilāc-ı neftü'd-dem[540] mücerreb turur bir miśḳal ṭabā- (11) şīrni soḳup un ḳılıp üç miśḳal toḫm-ı ḫurfeni meyde **[94b]** (1) ḳılıp şīresini çıḳarıp ṭabāşir

---

[533] Metinde 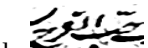 , B. (51a/13) 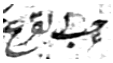 ve İ. (48b/4)'de 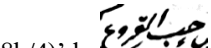 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḥabbü'l-ḳarʿ"dır.

[534] *Metinde "savuḳ nīlūfer" şeklinde yazılan kelime anlaşılmamıştır. Sözü edilen kelime, B. (51b/9) "benefşe ṣāf nīlūfer ve ʿınebü'ṡ-ṡaleb ve gül-i ḫaṭmī" ve İ. (48b/15)'de "benefşe ve sāf nīlūfer ve ʿınebü'ṡ-ṡaleb gül-i ḫaṭmī " şeklindedir.

**Ayrıca cümlenin sonundaki "turur"la benefşenin karşılığı olarak "savuḳ nīlūfer" kelimesinin verildiği izlenimini uyandıran cümle, B. (-) ve İ. (-)'de bulunmamaktadır.

[535] Haşiye yoktur, der-kenarda yazmaktadır. B. (-), İ. (49a/5)'de yazıldığı yer itibarıyla metne alınmıştır.

[536] Metinde üstü çizilen kelimenin doğrusu der-kenarda yazmaktadır.

[537] Metinde 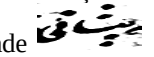 şeklinde yazılan kelime, B. (51b/15) 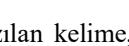 ve İ. (49a/7)'de 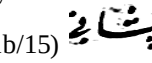 şeklindedir. Bağlama göre doğru olan kelimenin "pişābı" olduğu düşünülmüş ve anlamlandırma buna göre yapılmıştır.

[538] Metinde 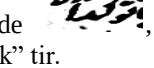 , B. (51b/15) 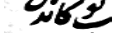 ve İ. (49a/7)'de 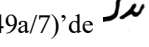 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "tüken dek" tir.

[539] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "afyūn iki" yazmaktadır.

[540] Metinde 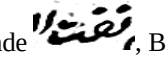 , B. (-), İ. (49b/1)'de 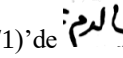 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "nefs"tir.

bile ḥal ḳılıp (2) endek ḳand[541] bile şīrīn ḳılıp ḳoşup içmek kerek elbette nāfiʿ turur bu (3) meẕkūr Mevlānā 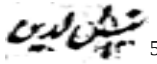 [542] turur mücerrebest **eger kişi** (4) bisyār ferāmūşkār bolsa bu dārūlarnı birle ḫāṭrını (5) tīz[543] ḳılur rūşen-żamīr bolur cünd-i bīdester her ḳaysıdın[544] béş (6) direm sezāb ve nān-ḫˇāh ve ʿāḳırḳarhā[545] her ḳaysıdın iki direm (7) sürüp ṣalāye ḳılıp merzengūş suy[ı] birle ḥal ḳılıp (8) başġa çafmaḳ kerek eger kişini baş aġrıḳı bolsa ḳulaḳ (9) aġrıḳı bolsa kişnīz ve benefşe gül-i surḫ her ḳaysıdın diremī alıp (10) soḳup mecmūʿ ḳılıp aḳ ḳand bile żam ḳılıp yemek kerek bisyār[546] mücerrebdür (11) **eger kişide**{de} ḳuruġ yötel bolsa bu şerbetdin tenāvül ḳılmaḳ **[95a]** (1) kerek nīlūfer benefşe çilan bīḫ-i sūsen pōst[ı]nı terāş (2) ḳılıp her ḳaysıdın berāber alıp üç miḳdār ḳand-ı sefīd yā nebāt (3) yā şeker hemesini suġa salıp nerm ḳılıp ḳaynatmaḳ kerek tā (4) ḳıvāmıġa ké[l]günçe[547] ıssıġ ıssıġ raġbet ḳılmaḳ kerek **eger kişi-** (5) de kūft ve ṣafrā[548] ziyāde bolsa derd-i ser ve ısıtma bél aġrıḳ[ı] bolsa (6) bu müshilni içmek kerek rīvend-i Çīnī gül-i gez üç miśḳal terencübīn (7) peş miśḳal bir ayaḳ suġa çılap ḳoyup ertesi ṣāf (8) ḳılıp ıssıġ süt birle içmek kerek bī-müddeʿā[549] kār ve ṣafrānı (9) iḫrāc ḳılur żaʿfdın ḫalāṣ bolur eger kişi sirke (10) bile zīreni ḫūb biryān ḳılıp ḳaynatıp içse içindeki (11) ḳurutlarnı öltürür ʿilācı inek sütiġa zīreni **[95b]** (1) salıp ḳaynatıp içse hem ber-ṭaraf bolur ʿilāc-ı derd-i (2) miʿde eger ıssıġdın bolsa temr-i Hindīni suy[ı]nı ālū-yı (3) Hindī Buḫārīni her kün nehārda bir ayaḳ içse fāyide (4) ḳılur ʿilāc eger[550] sebeb-i ʿataş sīne yā dil ḥarāreti bolsa[551] ṣafrādın (5) bolsa toḫm sarıġnı aḳıdın cüdā ḳılıp[552] endek soḳup yıġaç birle bulġap ṣalāye ḳılıp sīnege sürtse (6) sīne ḥarāretni pest ḳılur ʿale'l-ḫuṣūṣ ḥarāret-i ten kim dā- (7) rū-yı kārdın keyin peydā bolur bisyār

---

[541] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "bile şīrīn ḳılıp" yazmaktadır.

[542] Metinde 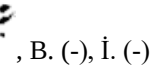 , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamıştır.

[543] Metinde üstü çizilen kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "tīz" yazmaktadır.

[544] Metinde eksik yazılan cümle, B. (51a/11) "ferfiyūn cünd-i bīdester her ḳaysıdın beş direm" ve İ. (49b/5)'de "ferfiyūn cünd-i bidester her biri beş direm" şeklindedir.

[545] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (52a/12) 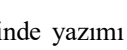 ve İ. (49b/6)'de 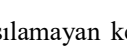 şeklindedir.

[546] Haşiye yoktur, der-kenarda yazmaktadır. İ. (-), B. (52b/2)'de yazıldığı yer itibarıyla metne alınmıştır

[547] Metinde 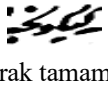 şeklinde eksik yazılan kelime, B. (52b/6) 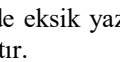 ve İ. (49b/14)'deki 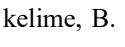 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[548] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "ziyāde" yazmaktadır.

[549] Metinde , İ. (-), B. (52b/11)'de 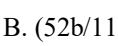 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "be-müddeʿā" dır.

[550] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "sebeb" yazmaktadır.

[551] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "sīne yā dil" yazmaktadır.

[552] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "[en]dek soḳup yıġaç [bir]le bulġap ṣalāye [ḳı]lıp" yazmaktadır. Tamamlamalar B. (53a/3-4) ve İ. (50a/8-9)'ye göre yapılmıştır.

mücerreb turur āzmūde (8) turur ʿ**ilāc-ı** ṣafūfī ki derd-i miʿdege ḳuvvet berür nāfiʿ (9) turur gül-i surḫ ḳuruġ sirke birle her ḳaysıdın üç direm tebāşir (10) yarım direm[553] maġz-ı toḫm-ı terre ve maġz-ı bādreng her ḳaysıdın üç direm bu edviyelerni soḳup élgep üç diremni (11) ṣubḥ vaḳtide yemek kerek nāfiʿ-i ʿaẓīm turur **eger ḫ̌āhlasaŋ** buḫārāt- **[96a]** (1) nı bedendin menʿ ḳılay déseŋ ḳuruġ yumalaḳ sübüt- (2) ni ve gül-i surḫ ve ıṭrīfil-i ṣaġīrni bu edviyelerni iżāfe ḳılıp (3) yemek kerek buḫārātnı menʿ ḳılur dimāġıġa ḳuvvet turur ʿ**ilāc-ı ābile** (4) āhenkni bile yaġ ḳaynatıp marażge[554] çafsa defʿ bolur (5) ʿ**ilāc** kū[ri]nc[555] dārūsı öl sirke birle yup andın keyin ḫınā ve (6) toġruġu tuz ve örük yelimini ḥal ḳılıp sürtmek kerek (7) defʿ bolur **eger kişige** yel ve sancıḳ tursa yā yötelse açıġ turmanı (8) ve ḳara turmanı uc[ı]nı kesip iç[i]ni kevek ḳılıp nūşādırnı içige (9) alıp otġa kömüp fuşurup yese defʿ bolur eger kişini tilbe (10) it tutsa ādem saç[ı]nı sirkede çılap üç kéçe kündüz (11) ḳoyup içse nāfiʿ turur eger kişige aġu bergen bolsa ḳara {fā} **[96b]** (1) fārfīni çaġırda ḥal ḳılıp içse defʿ bolġay faṣl-ı (2) devā-yı abile-i Frengī eftimūn bir miśḳal türbüd-i mücevvef bir miśḳal ġā- (3) rīḳūn yarım miśḳal maḥmūde-i meşvī dāng[556] maṣṭakī bir miśḳal (4) eger bend üstüḫ̌ānlarıda peydā[557] bolġan bolsa {bolsa} sūrīncān-ı (5) Mıṣrī meẕkūr bolġan müshilġa żam ḳılıp tertīb berip (6) {berip} nehārda içmek kerek **ṭarīḳ**-i meşvī-i maḥmūde bu turur (7) maḥmūdeni köhne letege yörgep bihīni arasıġa alıp kökke[558] (8) kömgey eger ḫamīr fışġan bolsa maḥmūde hem fışġandur mücerreb[559] (9) tatlıġ enār suynı bir çoŋ piyāleġa alıp gülāb iki ḳa- (10) şuḳ sir-ḫışt iki miśḳal fülūs-ı ḫıyārçenber[560] béş miśḳal (11) dārū-yı abile-i Frengī bu turur maṣṭakī béş miśḳal kündür-i deryāī **[97a]** (1) üç miśḳal cemʿ-i ʿArabī üç miśḳal zengār üç miśḳal simāb beş misḳāl eçkü çārbūsı üç misḳāl[561] (2) éritip bularnı ol yaġ birle ḫamir ḳılıp marażnı bend bağışlarıġa (3) sürtmek kerek tā üç küŋġaça bir nemersede muḥkem taŋmaḳ kerek (4) tā kim yüzige teśīr ḳılmaġay andın keyin ḥamāmda yā ıssıġ öyde (5)

---

[553] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "maġz-ı toḫm-ı terre ve maġz-ı bādreng her ḳaysıdın üç direm" yazmaktadır.

[554] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "marażge" yazmaktadır.

[555] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (50b/4)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[556] Metinde eksik yazılan cümle, İ. (-), B. (53b/12)'de "bir dāne" şeklindedir.

[557] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "bolġan" yazmaktadır.

[558] Metinde şeklinde yazılan kelime, B. (-), İ. (51a/3)'de şeklindedir. Bağlama göre doğru olan kelimenin "kül" olduğu düşünülmüş ve anlamlandırma buna göre yapılmıştır.

[559] Metinde eksik yazılan cümle, B. (-), İ. (51a/4)'de "mücerrebdür" şeklindedir.

[560] Metinde , B. (-), İ. (51a/5)'de 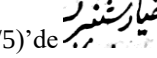 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḫıyārşenber"dir.

[561] Kelimenin üzerinde işaret vardır, açıklamada "beş misḳāl [eç]kü çārbūsı üç mis[ḳāl]" yazmaktadır. Tamamlamalar B. (54a/1-2) ve İ. (51a/8)'ye göre yapılmıştır.

ıssıġ su bile yumaḳ kerek tā bir hefteġaça savuḳ[562] sudın ve (6) açıġ nemerselerdin ferhīz ḳılmaḳ kerek kelle gūştı éçki (7) gūştı yemegi perhīz ḳılmaḳ kerek **ṭarīḳa-i sūḫten** ve tencīr-i cūşa-ı Ḫıṭāy[ī][563] (8) be-cihet-i ābile-i Frengī üç[564] yā tört kündin keyin perhīz ḳılmaḳ kerek noḫūd-ab (9) içmek kerek eger ḳavī bolsa evvel küni bir yarım miśḳal ikinçi küni bir (10) miśḳal cūşa-i meẕkūrnı dūd ḳılmaḳ kerek eger tennūrī ki örük (11) otunı köydürġan bolġay[565] baş[ı]nı ol tennūr içige soḳup **[97b]** (1) dūdı pest bolġunça tutup turġay kerek kim aġzını (2) közini muḥkem bir nemersede taŋmaḳ kerek tā dūd-ı meẕkūr teśīr (3) ḳılmaġay üçünçi küni dārūlarnı keyin toḫm-ı reyḥān şerbeti (4) ḳand birle şīrīn ḳılıp içmek kerek tā bir hefteġaça noḫūd-ab içmek kerek (5) noḫūd-ab bolmasa bedelide bir nemerse tenāvül ḳılmaḳ kerek şemāldın (6) savuḳdın turş nemerselerdin uy gūştıdın éçki gūş- (7) [tı]dın[566] ḳaḳ gūştıdın perhīz ḳılmaḳ kerek devā-yı merhem-i (8) abile marīż-i[567] abile eger nāzük yerge peydā bolġan bolsa zengār suy[ı]nı sirke (9) birle tört miśḳal ahenk-i şüste üç miśḳal her ikisini meyde (10) ḳılıp gül yaġı birle merhem ḳılıp sürtmaḳ kerek mücerreb turur (11) **bāb-ı der-beyān-ı ḳuvvet** ḳuvvet-i mücāmaʿat eger ḫ̌āhlasaŋ başıdın **[98a]** (1) yigit ve tüvānā bolayın déseŋ ruṭūbetdin fāriġ (2) bolayın déseŋ zerdīk uruġ[ı]nı çamġur uruġını (3) turb urruġ[ı]nı[568] piyāz uruġ[ı]nı pōst-ı bīḫ-i kebīr ve arça uruġ[ı]nı (4) lisān-ı ʿasāfūr ve fūdine-i bāġī murḫ[569] zencebil her ḳaysıdın ḳaydı[570] (5) alıp soḳup élgep tatlıġ nemerse birle maʿcūn ḳılıp (6) her kün nehārda bir miśḳāl yemek kerek miʿdeni ḳavī ḳılur (7) aġzıdın su barurnı defʿ ḳılur köŋli rūşen ḳılur (8) ve ab-ı menī ziyāde ḳılur tenni hem ferbih ḳılur ve börekni hem (9) ıssıġ ḳılur bu yıldın soŋ yılġaça cemʿ ṣafrā ve sevdā (10) ve balġamnı zāyil ḳılu[r] bisyār mücerreb turur bu naḳli **Ḥażret-i ʿAlī** (11) **kerema'llāhu veche turur** Ḥażret-i ʿAlī pādişāh Ḥażret-i İmām Ḥüseyin {ve} **[98b]** (1) {Ḥüseyin} raḍıyāllahu ʿanh{dın}nı ḳollarıda bir kitāb kördiler (2) bul neme kitāb dép sordılar Ḥażret-i İmām aydılar

---

[562] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "su" yazmaktadır.
[563] Kelimenin üzerinde işaret vardır, açıklamada "Ḫıṭāyī" yazmaktadır. Tamamlamalar B. (54a/10) ve İ. (51b/1)'ye göre yapılmıştır.
[564] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "yā tört" yazmaktadır.
[565] Metinde üstü çizilen kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "bolġay" yazmaktadır.
[566] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (54b/5) ve İ. (51a/13)'deki 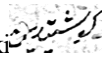 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.
[567] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "abile" yazmaktadır.
[568] Metinde 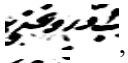 , İ. (-), B. (54b/12)'de 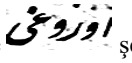 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "uruġ"dur.
[569] Metinde , B. (54b/13) ve İ. (52a/4)'de 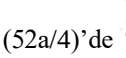 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "murç"tur.
[570] Metinde , B. (54b/14) ve İ. (52a/5)'de 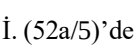 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu, "ḳadare"dir.

bu kitāb-ı (3) ṭabībdür dédiler anda Ḥażret-i Emīr aydılar ey cān ferzend (4) men söz aytay ki kitāb-ı ṭabībge ḥācet bolmasun ṭaʿām (5) yep üzesige egerçi iştihānı ḳalġannı bolsa hem yemegil her kim (6) iştihā-ı ṣādıḳda her ḳança ṭaʿām-ı ġalīẕ yese hiç nemerse iştihā-yı (7) ṣādıḳda yegendin ḫāṣiyyetlik bolmas hiç nemerse (8) iştihā-ı kāẕibde[571] ṭaʿām yegendin żararlik bolmas her ʿillet (9) iştihā-yı kāẕibde ṭaʿām yegendin bolur **eger kişi**ni hemīşe (10) kūft miʿdesi ṭaʿām bisyār yegendin bolur yemekdin (11) özini yıġmasa sirke yüz direm sezāb sebz-būde[572] her ḳaysıdın **[99a]** (1) béş miśḳal zencebīl filfil-i esved béş direm bularnı ḳoşup (2) élgep iki miśḳal cevz[573] iżāfe ḳılıp üç vezn asel bile (3) maʿcūn ḳılıp nehārda yemek kerek iştihānı ṣāf ḳılur ṭaʿāmnı (4) ḥaẓm ḳılur ḳuvvet-i bāhġa bisyār[574] menfaʿat bolur mücerreb turur **maʿcūn-ı** (5) **Buḳrāṭ Ḥākim** eger ḫˇāhlasaŋ her çend cimāʿ ḳılsa hiç derd-i (6) püşt derd-i miyān körmey deseŋ gūśāleni ẕekerini kebāb (7) ḳılıp turb uruġ[ı]nı meyde soḳup ḥal ḳılıp üç (8) kün yese hergīz derd-i püşt ve derd-i miyān körmegey **nevʿ-i dīger** (9) maʿcūn-ı ḳuvvet-i bāh bir ser nān-ḫˇāh yaʿnī cüvānī[575] bir ser toḫm-ı zerdek bir (10) ser toḫm-ı kerefş iki direm maṣṭakī iki direm ʿaḳırḳarhā iki direm (11) bebāsir[576] yaʿnī bezbāze[577] derler iki yarım direm **[99b]** (1) ʿūd-ı ḫām bularnı ʿasel birle ḳand birle ḥal ḳılıp maʿcūn ḳılıp her kün (2) üç direm yemek kerek muḫālif yel bar ve balġamnı keser aġzını (3) ḫōş-būy ḳılar ve bendlerini güşāde ḳılur ḳursaḳdaḳı (4) uzun ḳurutlarnı öltürür ve gürdeni ḳavī ḳılur (5) derd-i miʿdeni ber-ṭaraf ḳılur ve şehvet ziyāde ḳılur (6) ve iştihānı açar Buḳrāṭ Ḥākim aytur her kim bu maʿcūndın bir hefte- (7) de yese ol kişini ol yıldın bu yılġaça ṭabībge ḥācet tüşmegey (8) āzmūde turur[578] aŋa hiç ʿillet hem ʿārıż bolmaġay bisyār mücerreb turur **nevʿ-i** (9) **dīger** ḳuvvet-i bāh simābnı yemek ṭarīḳni aytur bir noḫūd sīmābnı (10) aḳ ḳuçḳaçnı içige alıp ḫamīrni arasıġa tézek[579] otıġa kömüp (11) bir kéçe

---

[571] Metinde anlamsal açıdan doğru kullanılmayan kelime, İ. (-), B. (55a/9-10)'de "ṣādıḳ" şeklindedir, doğru anlam da bu kelimeyle sağlanmaktadır.

[572] Metinde , İ. (-), B. (55a/15)'de 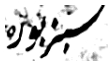 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "sebz-būre"dir.

[573] Metinde bu kelime yerine yazmaktadır, haşiye yoktur fakat dipnotta cevz yazmaktadır İ. (-), B. (55b/1)'de de "cevz" şeklinde yazılan kelime, bağlama göre daha doğru olduğu için metne "cevz" olarak alınmıştır.

[574] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "menfaʿat" yazmaktadır.

[575] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, İ. (-), B. (55b/8)'de şeklindedir.

[576] Metinde , İ. (-), B. (55b/10)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "besbāse"dir.

[577] Metinde 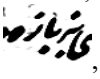 , İ. (-), B. (55b/10)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "bezbāz"dır.

[578] Haşiye yoktur, der-kenarda yazmaktadır; bağlam ve yer sırasına göre metne alınmıştır.

[579] Metinde üstü çizilen kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "tézek" yazmaktadır.

otda turġuzup[580] andın keyin ḳazandaki endekī otda turġuzup ol gūştdın yemek kerek **[100a]** (1) on kenīzek bolsa hem hemeni ḫōşnūd ḳılur nevʿ-i dīger bir ser (2) fīlfil-i dırāznı iki ser inek sütid[e] ḫām çılap ḳoymaḳ (3) kerek ḫūb fışġay andın keyin ḳaynatıp ḳıvāmıġa (4) kéltürgey tā kim sütni özige ḫūb alġay andın keyin (5) sāyede ḳoyup ḳurutup üç diremdin alta direm (6) nebāt-ı ḫāliṣ bile nim-puḫte süt bile içmek kerek mücerreb turur (7) **nevʿ-i dīger** bir direm behmenni alma şerbeti bile nehār yese şehvet (8) ziyāde bolur tenni ferbih ḳılur **maʿcūn-ı ḳuvvet**-i bāh Mevlānā (9) Faẓlullah Tebrīzīni terkibidin bisyār mücerreb turur dārçīn (10) iki miśḳal maṣṭakī béş miśḳal besbāse iki miśḳal zaʿferān iki (11) direm ḫuyṣa'ṡ-ṡaʿleb[581] béş miśḳal ʿūd-ı Ḳīmārī[582] iki miśḳal sünbül **[100b]** (1) bir miśḳal[583] ʿasel yā ḳand **nevʿ-i dīger** kendir[584] üç miśḳal zerdīk uruġı on (2) miśḳal ʿasel bularnı maġz-ı piste bile ḥal ḳılıp yese érenlik (3) bisyār bolur bu maʿcūn ẕekeri bisyār ḳāyim ḳılur maʿcūn-ı (4) dīger ṭavuḳ toḫmını sarıġ[ı]nı alıp zerdīk uruġı béş (5) ser zencebīl iki yarım direm dārçīn on direm zaʿferān (6) beş direm müşk ol toḫmnı aḳ[ı]nı taşlap sarıġ[ı]nı pōstı (7) içige alıp otd[a] nīm-puḫte ḳılmaḳ kerek fıçaḳnı ucıda (8) çıḳarıp zerdīk uruġ[ı]nı yaġ bile fuşurup dārçīnni (9) zaʿferānnı ḫūb soḳup toḫmnı sarıġnı birle ḥal ḳılıp (10) aftābda ḳoyġıl tā germ bolsun ḳolda avalap faḫş ḳılıp (11) andın keyin erte aḫşam iki direm yemek kerek bularnı neçe **[101a]** (1) kün müdāvemet ḳılsa ḫūbdur eger yüz kenīzek bolsa hem (2) barçasını ḫōş ḳılur **nevʿ-i dīger** eger kişini bir ser toḫm-ı zerdek (3) bir ser toḫm-ı kerefş iki direm ḳaranfil bir direm ʿūd-ı ḫām ʿāḳırḳarhā bularnı (4) soḳup maʿcūn ḳılıp her kün üç direm yese miʿdeġa ḳuvvet (5) berür aġzıdın su barurını bile defʿ ḳılur ve seng-i meśāneni (6) defʿ ḳılur içini turġuzur şehvetni ziyāde ḳılur ve iştihānı (7) açar Buḳrāṭ Ḥākim aytıpdurlar bu maʿcūnnı müdā[ve]met[585] ḳılsa (8) hergiz ṭabīb ḥācet ḳılmaġay **Ebū ʿAlī Sīnā** aytur kim bu maʿcūndın (9) yese neşāṭnı açar közni nūrını ziyāde ḳılur dimāġıġa ḳuvvet (10) berür yötelni defʿ ḳılur ve ḳuluncġa hem menfaʿat ḳılur (11) **Farsça Naẓm [101b]** (1-9) **Farsça Naẓm** (10) **eger kişini** altı savuḳdın süst[586] bolsa ve bī-ḳuvvet bolsa (11) **Farsça**

[580] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "[a]ndın keyin ḳazandaki [e]ndekī otda turġuzup" yazmaktadır. Tamamlamalar İ. (-), B. (57a/7)'ye göre yapılmıştır.

[581] Metinde 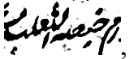 , İ. (-), B. (56a/11)'de 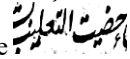 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḫuṣyetü'ṡ-ṡaʿleb"dir.

[582] Metinde 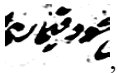 , İ. (-), B. (56a/11)'de 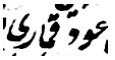 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ʿūd-ı Ḳamārī"dir.

[583] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "ʿasel ya ḳand" yazmaktadır.

[584] Metinde eksik yazılan cümle, İ. (-), B. (56a/13)'de "her kün yarım miśḳāl kendir" şeklindedir.

[585] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelime, bağlama göre tamamlanmıştır.

[586] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "bolsa" yazmaktadır.

Naẓm [102a] (1-2) **Farsça Naẓm** ʿuṣfūr turur ḳuçḳaç ḥamām kebūter toḫm[ı][587] (3) turur **maʿcūn Loḳmān Ḥakim** aytur Cālīnūs Ḥākim aytur engüdān-ı[588] (4) ittifāḳ şubu maʿcūn birle müdāvemet ḳılıpdurlar her kün (5) her kim bu maʿcūndın yese miʿdege ḳuvvet berür balġamnı keser (6) bevāṣirni ber-ṭaraf ḳılur aġızını bed-būyluḳnı ber-ṭaraf ḳılur (7) süddeni açar kedū-dāne ve seng-i meṡāneni defʿ ḳılur ve bel aġ- (8) rıḳı ve derd-i üstüḫᵛānnı ṣafrānı ve sevdānı keser közni (9) rūşen ḳılur ve cigerge ḳuvvet berür şehvetni ziyāde ḳılur (10) ve iştihānı açar her kim bu maʿcūnnı yese ol yıl ṭabibge ḥāceti (11) tüşmegey eger on kenīzegi bolsa hem rāżı ve ḫōşnūd ḳılġay **[102b]** (1) mücerreb turur **edviye-i maʿcūn** bu turur zencebīl üç miṡḳal murç üç (2) miṡḳal maṣṭakī iki miṡḳal dārçīn iki direm ḳaranfil iki direm (3) ʿūd-ı ḫām iki direm ʿāḳırḳarhā bir direm cüvānī üç miṡḳal sarıġ (4) çiçek üç miṡḳal toḫm-ı kerefş üç miṡḳal toḫm-ı piyāz üç miṡḳal (5) siyeh-dāne üç miṡḳal bu dārūlarnı soḳup élgep (6) bu ḳısm maʿcūn etmek kerek bisyār müfīd **turur nevʿ-i dīger** gūştnı (7) ḫūb maḥrā ḳılıp ḫışt-ı puḫte bolgay su tégmegen anı (8) otġa salġıl tā ḳızıl bolġay gūştnı anı üzesige (9) salıp biryān ḳılıp bir zerre tuznı hem żam ḳılıp bir zerre (10) hing hem ḳoşup yemek kerek béş sāʿatdin keyin mücā- (11) maʿat ḳılmaḳ kerek tā ʿacāyiblerni körer sen bisyār **[103a]** (1) mücerreb turur **eger kişi** toḫm-ı turbnı üç ṣabā[589] yese érenligi (2) ziyāde bolur nevʿ-i dīger zerdīk uruġ[ı]nı meyde so- (3) ḳup toḫm-ı murġnı sarıġ[ı]nı ḥal ḳılıp nāṣtāda yese şehvet- (4) ni ġālib ḳılur[590] on kenīzegi bolsa hem hemesini rāżı ḳılur (5) eger kişi toḫm-ı murġnı sarıġ[ı]nı inek[591] yaġı birle merhem ḳılıp (6) ẕekerini arasıġa alıp sāʿatdin keyin alıp taşla- (7) sun şehvet-i ʿaẓīm peydā bolur ol neçe on kenīzegi bolsa hem (8) ḫōşnūd ḳılur **ez-berāy**-ı kelān-şuden-i ḳażib ḫarāṭinni (9) yup ḳurutup yumşaḳ meyde ḳılıp cevz-i Hindī yaġ[ı]nı (10) ḳoşup uy yaġı yā küncid yaġı birle ẕekerige sürtsün (11) eçkü süti birle yusun yā ıssıġ su bile yusun neçe mertebe **[103b]** (1) mundaġ ḳılsa altı bisyār kelān bolġay dırāz bolur (2) ve saḫt bolur bisyār mücerreb turur **nevʿ-i dīger** çigit maġzını (3) meyde ḳılıp eçkü sütige ḳoşup yā bādām yaġı (4) birle ḥal ḳılıp yatarda ẕekerige çafsun ertelikde (5) éçkü sütige yusun bir neçe mertebe mundaġ ḳılsa kelān (6) dırāz bolur bisyār mücerreb turur **bāb**

[587] Metinde anlaşılamayan cümle, B. (-), İ. (52b/15-53a/1)'de "ʿuṣfūr ḳuçḳaç turur beyż-i ḥamām kebūter toḫmı turur" şeklindedir.

[588] Metinde 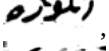 , B. (-), İ. (-) şeklinde yazımı anlaşılamayan kelimenin "encü" olduğu düşünülmektedir.

[589] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ṣabaḫ"tır.

[590] Metinde 4. satırın der-kenarında "ziyāde ḳılur" yazmaktadır. Fakat hem haşiye olmadığından hem de bu bölüm diğer eserlerde yer almadığından bu cümlenin nereye yazılması gerektiği anlaşılamamış bu sebeple de metne alınmamıştır. Anlamsal olarak "şehvetni ziyāde ḳılur" şeklinde düşünülebilir.

[591] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "yaġı" yazmaktadır.

żaʿīfeni leẕẕet {ta} (7) tapġanını beyānı rāziyāneni biryān ḳılıp filfil-i gird filfil-i (8) dırāz ʿāḳırḳarhānı ḳaranfil zencebīl her ḳaysıdın bir çüz cevz-i (9) bevvā ḳurdamānā ve şeker-i Tebrīzī her ḳaysıdın bir yarım cüz[592] ve ḥılsit[593] ve şekbinec[594] kāfūr her ḳaysıdın yarım cüz bularnı (10) ḳalın nemersede élgep hemesini ḳoşup andın keyin (11) be-ʿuṣāre-i rāziyāne ḥal ḳılıp şīşe alıp ḳoymaḳ kerek **[104a]** (1) cimāʿ ḳılurda munıŋ{nı}dın[595] bir zerre alıp ẕekerige sürtüp (2) ḳurutup andın keyin cimāʿ ḳılsa bisyār menfaʿat ḳılur (3) amā bu dārūlarnı şīşe alıp aġzını muḥkem ḳılıp on kün- (4) ġaça künde üç merātibe bu şīşeni tebretip ḳoymaḳ kerek mundaġ (5) ḳılmasa dārūnı ḳuvveti kiter amā żaʿīfe bī-nihāyet leẕẕet (6) tapġay kim bu terkīb ʿācāyib turur elbette şīşeni aġzı açuḳ (7) ḳalmaġay **nevʿ-i dīger** ḳara mākiyānnı ötini zencebil birle merhem (8) ḳılıp ḳażibge żımād ḳılsa mücerreb turur eger filfilni soḳup (9) sürtse hem ḫūbdur eger kişi bir miśḳal ʿāḳırḳarhānı mevīzec- (10) ni mevīzec mīve-i toḫm-ı [596] turur soḳup élgep ṣalāye ḳılıp (11) ẕekerige sürtse bir sāʿatdin keyin cimāʿ ḳılmaḳ kerek żaʿīfe **[104b]** (1) leẕẕetdin[597] bī-hūş bolġay eger bāver ḳılmasaŋ elbette (2) imtiḥān ḳılġıl **nevʿ-i dīger** eger kişi dārçīnni meyde ḳılıp (3) cimāʿ vaḳtide ẕekerige sürtüp cimāʿ ḳılsa żaʿīfe bisyār (4) leẕẕet tapġay kim ṣıfatke rāst kigmegey cihetidin hem maʿlūm (5) bolur ısıtma hem lāzım émes eger kişi uy ötini sürtse (6) hem dırāz bolur leẕẕet hem bisyār tapar eger kişi tavuşḳan (7) öt[i]ni ḳażibge sürtüp mücāmaʿat ḳılsa andaġ dūst (8) bolġay kim ḥaddidin bī-nihāyet **eger kişi** ḳoy öt[i]ni ḳażibġa (9) sürtüp mücāmaʿat ḳılsa żaʿīfe bī-nihāyet mihr-bān bolġay (10) eger kişi ḳuçḳaçnı mayasını ẕekerige sürtüp cimāʿ ḳılsa (11) bisyār saḫt bolur mücerreb turur eger kişi būre-i Ermenīni bir direm **[105a]** (1) alıpʿasel birle turġuzup rūġan-ı belesān birle ḥal ḳılıp (2) iki dāngnı ẕekerige sürtse çendān ḳāyim bolur ki her çend cimāʿ (3) ḳılsa yatmaġay tā āb-ı menī kişnīzde yumaġunça mücerreb turur **eger kişi** (4) sarıġ uynı ötini engübīn birle ḥal ḳılıp ḳaynatıp ol (5) aḫşam ẕekerige sürtsün ve ḫuṣyelerige hem taŋ atġunça ʿacāyib- (6) lerni körgey sen beġāyet āzmūde turur **nevʿ-i dīger** ʿāḳırḳarhānı (7) mevīzecni sürüp ʿasel birle ẕekerige çafıp bir sāʿatdin (8) keyin ẕekerini bir nemersede pāk ḳılıp andın keyin cimāʿ ḳılsa (9) çendān leẕẕet

[592] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "ḥılsit ve şekbinec kāfūr her ḳaysıdın yarım cüz" yazmaktadır.

[593] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḥıltīt"tir.

[594] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "sekbīnec"dir.

[595] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "+nıŋ" yazmaktadır.

[596] Metinde B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[597] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "ṣıfatke rāst kigmegey cihetidin hem maʿlūm bolur ısıtma hem lāzım émes" yazmaktadır.

tapġay kim żaʿīfe ẕevḳ-i leẕẕetdin dīvāne (10) bolġay bisyār mücerreb turur **nevʿ-i dīger** kebābe-i Çīnīni yumşaḳ (11) soḳup ʿasel zencebīl bile perverde ḳılıp ẕekerige żımād ḳılsa **[105b]** (1) andın cimāʿ ḳılsa andaġ leẕẕet tapġay kim dīvāne ve şeydā bolġay (2) eger kişi ḫorūsnı ḳanını ʿasel birle ḳaynatıp ḥal ḳılıp ẕekerige (3) sürtüp cimāʿ ḳılsa şehvet ziyāde bolur ḳażib hem bisyār (4) ḳāyim bolġay ʿavrat bisyār leẕẕet tapġay ol ḫatun bu (5) kişidin bir laḥẓa cüdā bolmaġay **nevʿ-i dīger** ḫorūşnı[598] ötini sürtüp (6) cimāʿ ḳılsa hem bisyār ḫūbdur eger kişini ẕekeri derḥāl ḳāyim (7) bolmasa hing şāf ḳılıp ẕekerini aġzıġa ḳoysa derḥāl ḳāyim (8) bolġay leẕẕet hem bisyār tapġay eger kişini ḳızıl gülni {yıld} (9) yıldızını yā her gülni yıldızını vezn birle alıp şeker birle ḥal (10) ḳılıp ẕekerige sürtüp her żaʿīfe birle mücāmaʿat ḳılsa egerçi (11) żaʿīfe zāhid bolsa hem ol kişini ʿaşkıda dīvāne bolġay **[106a]** (1) beste-şuden-i ʿavrat eger kimerse yek-şenbe küni tavuşḳannı (2) öltürüp mayasını ḳażibġa żımād ḳılıp cimāʿ ḳılsa inzāl (3) bolmaġunça cüdā bolmaġay beste bolur özge kişi ol maẓlūm- (4) ġa yaḳınlıḳ ḳılalmaġay eger kişi toḫm-ı murġnı ısısıġda o- (5) şatıp sarıġını ẕekerige żımād ḳılsa cimāʿ ḳılsa bisyār (6) leẕẕet tapġay kim żaʿīfe dīvāne bolġay her kişi ḳara (7) mākiyān ötini mürdār-seng birle ḥal ḳılıp ẕekerige żımād (8) ḳılsa cimāʿ ḳılsa ol żaʿīfe hergīz ol kişidin cüdālıḳnı (9) iḫtiyār ḳılmaġay eger kişi ḳara ḳarġanı miŋesini ḳażibġa (10) żımād[599] ḳılıp {ḳılsa} cimāʿ ḳılsa ol kişidin özge kişi yaḳınlıḳ (11) ḳılalmaġay eger kişini endāmı derd ḳılsa tavuşḳan {yaġını} **[106b]** (1) yaġ[ı]nı żımād ḳılsa bih bolġay **nevʿ-i dīger** fāḫtekni yaġını (2) ẕekerige żımād ḳılıp cimāʿ[600] ḳılsa żaʿīfe leẕẕet tapġay şeydā (3) bolġay **nevʿ-i dīger** beste-şuden-i ʿavrat yek-şenbe küni şeb- (4) perrekni tutup oŋ ayaġıda basıp tursa aġzıdın ḳan (5) kélür ol ḳannı fāḫteġa alıp anı çep ḳulaḳ[ı]nı özi (6) bile hemrāh ḳılsa ol ḳanı cimāʿ vaḳtid[e] ḳażibġa żımād ḳılsa (7) cimāʿ ḳılsa ol żaʿīfe beste bolur bu kişidin bölek kişi (8) vaṭī ḳılalmaġay ve yana oŋ ḳulaḳını alıp fercige (9) dūd ḳılsa güşāde bolur mücerreb turur **nevʿ-i dīger** müşükni (10) ẕekerini ḳurutup ṣalāye ḳılıp ḳażibġa sürtüp cimāʿ (11) ḳılsa żaʿīfe bī-hūş bolġay andaġ leẕẕet tapġay kim bī- **[107a]** (1) ḳarār bolġay mücerreb turur **nevʿ-i dīger**[601] bu rivāyet Eflāṭūndın turur (2) kimerse abyihsi birle ṣoḥbet ḳılsa żaʿīfe uçasıġa ḳalın (3) yastuḳ salıp ér kişi iki tizlerini birle çöküp olturup (4) iki ayaġını

[598] Metinde 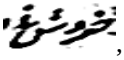 , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḫorūs"tır.
[599] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "ḳılıp" yazmaktadır.
[600] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "ḳılsa" yazmaktadır.
[601] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "bu rivayet" yazmaktadır.

yarmaḳlarını[602] téŋ ḳılıp ża῾īfe etgilidin[603] (5) tartıp turup āb-ı menī-kezde(?)[604] ża῾īfe köksi üzeside (6) yatsa ér ḫatun birbiridin andaġ ḫōşnūd bolur kim (7) bī-ḥad bī-nihāyet **nev῾** inzāl bolmaslıḳnı beyānı érkek (8) ıṭ māde ıṭ birle ṣoḥbet ḳılur maḥalde ḳuyruġını kesip alıp (9) ḳatıġġa kömmek kerek üstüḫ̆ānnı yifġa térip belige bağlap (10) cimā῾ ḳılsa tā anı belidin cüdā ḳılmağunça inzāl bolmağay (11) eger kebābe-i Çinīni ağzıġa alıp cimā῾ fat bolmağay **[107b]** (1) eger kişi bu naḳşnı yek-şenbe küni çāşt [va]ḳtid[e][605] şems sā῾atide (2) bitip belige bağlap cimā῾ ḳılsa her çend uzaḳ bolsa inzāl (3) bolmağay tā bu naḳşnı kemeridin ḳılmağunça ammā şarṭ oldur (4) kim bu naḳşnı bitürde kişige sözlemegey sözlese mücerreb (5) émes naḳş bu[606] turur

(6-9)

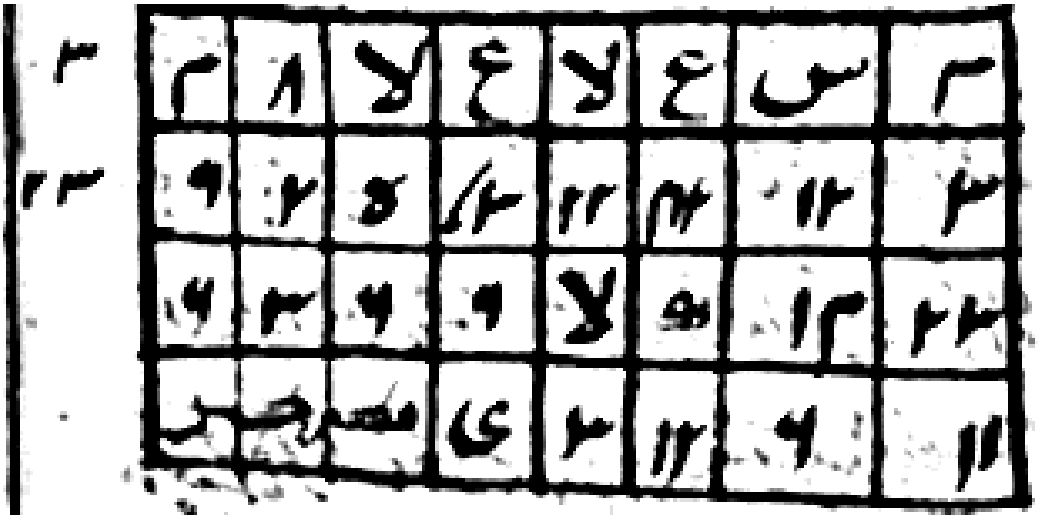

(10) eger kişi uy ötni piyāz nergis ῾āḳırḳarhānı ve mevīzec bularnı (11) berāber alıp ağzıġa salıp yumşaḳ çaynap uy öti birle **[108a]** (1) ḥal ḳılıp ḳażibġa żımād ḳılıp cimā῾ ḳılsa bisyār saḫt (2) ḳılur leẕẕet berür nev῾-i dīger böri öti iki dāng yete (3) direm rūġan-ı nergis ḥal ḳılıp yarım dāng müşk-i ḫālişni (4) yumşaḳ meyde ḳılıp ḳażibġa cerf ḳılıp żımād ḳılsa her (5) ḳança cimā῾ ḳılsa ῾ācizlık ḳılmağay tām boy[ı]ġa yetmegünçe (6) inzāl bolmağay ab-ı menī kélmegey nev῾-i dīger boz çümale- (7) ni rūġan bile ḥal ḳılıp temūzda āftābıda sekiz kün (8) ḳoymaḳ kerek heme kün āftāb bolġay cimā῾ vaḳtide tavuḳ (9) peri birle alıp kef-i pāyıġa sürtse ḳażib derḥāl taş dék saḫt

---

[602] Metinde 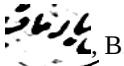 , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu “parmaḳ”tır.

[603] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu “eŋgil”dir.

[604] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamıştır.

[605] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelime, bağlama göre tamamlanmıştır.

[606] Haşiye yoktur, der-kenarda yazmaktadır; bağlam ve yer sırasına göre metne alınmıştır.

(10) bolġay bisyār mücerreb turur nevʿ-i dīger tirig ḳuçḳaçnı tü- (11) gini arıġ yulup barını uvasıġa[607] asıp ḳoymaḳ kerek heriler **[108b]** (1) çaḳıp öldürgey baʿde'z-zān alıp küncid yaġı yā uy (2) yaġı birle ḥal ḳılıp kef-i pāyġa ḳażibġa żımād ḳılmaḳ (3) kerek her çend cimāʿ ḳılsa henüz ḳāyim turġay mücerreb turur (4) **eger kişi** bir miḳdār dārçīn yarım diremni aġzıġa alıp (5) cimāʿ ḳılsa çendān leẕẕet tapġay kim bī-ḥad bī-nihāyet (6) **nev**ʿ ammā iʿtibār iki üç vech aytıpdurlar żaʿīfeni (7) evvel sīne ber-ḥavā[608] yatġuzup āheste üzesige çıḳıp (8) andaġ kim īzārını baġ[ı]nı özi ṭarafıge tartmaḳ kerek (9) mundaġ ḳılıp cimāʿ ḳılsa pat rāḥat tapar nevʿ-i dīger (10) iki direm lisān-ı ʿaṣārnı[609] sütde yatġuzup ıssıġ suġa (11) malġay tā ḳızıl bolġunça baʿde'z-zān bu dārūlarnı sürt- **[109a]** (1) mek kerek bisyār şaḫt[610] bolġay edviye bu turur dārçīn (2) zencebīl kebābe-i Çīnī bularnı berāber soḳup ʿasel bile ḥal ḳılıp (3) içtürüp cimāʿ ḳılsa ér ḫatun vaḳtide[611] aġzıġa alıp suydın (4) endek ḳażibġa żımād ḳılıp cimāʿ ḳılsa ér ḫatun iki- (5) lesi ferāġat tapġay **eger kişi** on miṡḳal terre uruġı- (6) nı ʿasel birle ḥal ḳılıp nehārda yese on kenīzegi bolsa hem (7) ḫōşnūd ḳılgay bisyār mücerreb turur eger kişi yılıḳnı[612] oŋ (8) ṭarafıdaki tişlerini ér kişi oŋ ṭarafıge baġlasa ḳuvvet-i bāh- (9) ġa menfaʿat ḳılur[613] ḳażibni saḫt ḳılur **Farsça Rubaʿī** (10) **Farsça Rubaʿī nev**ʿ zaʿferān ve ḳaranfil dār- (11) çīnī ve ʿāḳırḳarhā her ḳaysıdın béş direm ve ḳadar müşkni bularnı **[109b]** (1) soḳup ṣalāye ḳılıp şehd birle ḥal ḳılıp yarım direm ġalūle (2) cimāʿ vaḳtide aġzıġa salġay andaġ leẕẕet tapġay kim ol (3) ʿavrat dīvāne bolġay der-beyān-ı **şāḫten-i[614] āb-ı** menī-i zen (4) bilgil ki tā żaʿīfeni meyl kélmegünçe inzāl bolmas iş (5) ḳılmaḳ kerek ol żaʿīfe inzāl bolgay éridin ḫōşnūd (6) bolġay kerek kim ol ʿavratnı[615] kenāra alġay ve būse ḳılgay andın (7) keyin bir yana ḳılıp ḳażibni ʿavratnı fercige dūr ḳoya neçe mertebe (8) tegürüp azār ḳılmaḳ kerek endek ḳażibni yarm[ı]nı kigüzüp (9) yana çıḳarmaḳ kerek tā ʿavratnı

---

[607] Metinde eksik yazılan cümle, İ. (-), B. (56b/10)'de "ḥariler uvasıġa" şeklindedir.

[608] Metinde anlaşılamayan cümle, İ. (-), B. (57a/1)'de "maʿṣuḳa fī-sīne ber-havā yatḳuzġıl" şeklindedir. Bu cümleye göre anlam şu şekilde verilebilir: "Göğüs üstünde havaya/hava-yukarı/havaya kalkmış şekilde yatır."

[609] Metinde 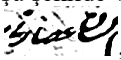 , İ. (-), B. (57a/4)'de 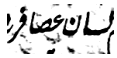 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "lisān-ı ʿaṣāfīr"dir. Bu kelimenin metinde yer alan diğer örnekleri "lisān-ı ʿaṣāfūr" şeklinde yazılmıştır; bu yazımla doğru okunuş şekli farklı olduğundan tamamlama yapılamamıştır.

[610] Metinde 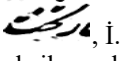 , İ. (-), B. (57a/6)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "saḫt"tır.

[611] Metinde eksik yazılan cümle, İ. (-), B. (57a/8)'de "cimāʿ vaḳtide" şeklindedir.

[612] Metinde 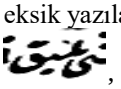 , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "yılḳı"dır.

[613] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "ḳażibni saḫt ḳı[lur]" yazmaktadır. Tamamlamalar B. (-), İ. (-) bağlama göre yapılmıştır.

[614] Metinde 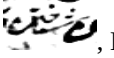 , B. (-), İ (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "sāhten"dir.

[615] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "kenāra" yazmaktadır.

şehveti hevāsı ziyāde bolġay (10) andın keyin işḳa muḳayyed[616] bolġay {bolsa} tā kim olʿavrat inzāl bolġay (11) eger ol ér inzāl bolsa olʿavratbı[617] bedh ḳalur belki bir bahāne **[110a]** (1) birle biribirle uruşur żaʿīfeni āb-ı menīsini turġan (2) cāynı bilmek kerek bilmekni beyānı aynı biride tavanıda (3) bolur ikiside püşt-i pāyda bolur üçide aşuḳda bolur (4) törtide sāḳıda bolur béşide tizide bolur altasıda yanıd[a] (5) bolur yeteside kindigide bolur sekizide sīneside bolur (6) toḳuzıda emçegide bolur onıda ḥulḳūmıda bolur on (7) biride lebleride bolur on ikiside yüzide bolur on (8) üçide közide bolur on törtide pişāneside bolur on (9) beşide töfeside bolur on altasıda hem pişāneside bolur (10) on yetiside oŋ közide bolur on sekizide oŋ yüzide (11) bolur on toḳuzıda lebide bolur yigirmeside boġzıda bolur yigirme **[110b]** (1) biride oŋ emçegide bolur yigirme ikiside kökside bolur (2) yigirme üçide kindige bolur yigirme törtide yanıda bolur yigirme (3) beşide tizide bolur yigirme altısıda sāḳıda bolur yigirme yeti- (4) side oşuḳıda bolur yigirme sekizide {püst} püşt-i pāyda bolur (5) yigirme toḳuzıda baş barmaḳıda bolur otuzıda kef-i pāyda (6) bolur va'llāhu aʿlem bi'ṣ-ṣavāb **eger ḫ̌āhlasaŋ şubu** (7) mücāmaʿat ḳılayın dép şu künlerini ferāmūş ḳılmas (8) köŋlide saḳlaġay tā ki şehvet turġan yerlerni uvalap (9) silamaḳ kerek tā żaʿīfeni āb-ı menīsi kélgey ẕevḳ (10) ziyāde bolġay bu rivāyet ḥükemā-yı Ḥindūstān-ı ḥāẕıḳ- (11) larını tertībidin turur **faṣl żaʿīfeniŋ** ferc[i]ni germ ve kiçik **[111a]** (1) ḳıladurġannı beyānı ḫōş-būy ḳıladurġan nemerse- (2) lerni beyānı eger māzūnı ḳuruġ bādincānnı soḳup köydürüp (3) kül[i]ni her ḳaysıdın bir cüz alıp berāber ḥal ḳılıp cimāʿdın ilgeri (4) fercige efşān ḳılsa ḳız dék bolur mücerreb turur ér kişi leẕẕet (5) tapadurġan dārūlarnı maẓlūm kişige ḳılġuluk émes (6) [618] ḳılsa ferc ābile bolur ʿilācı[619] oldur ki bir ḳadar gül-i bābūne rūġan-ı gül-i (7) yāḫte[620] birle fercige şāf ḳılsa yā benefşe yaġı yā simāb suyı (8) birle yā istiḫāşü'l-ʿālemni[621] fercige şāf ḳılsa bih bolur mücerreb turur (9) **nevʿ-i dīger** bezrü'l-verd yaʿnī toḫm-ı gül-i surḫ üç direm sünbül [i]kki (10) direm hemesini meyde ḳılıp élgep ṣalāye ḳılıp otra ḳolnı (11) gülāb

---

[616] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "bolġay" yazmaktadır.

[617] Metinde 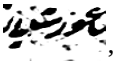 , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu bağlama göre "ʿavratnı"dır.

[618] Metinde şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılmamıştır. Sözü edilen kelime, İ. (-), B. (57a/12)'de şeklindedir.

[619] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "oldur ki" yazmaktadır.

[620] Metinde , İ. (-), B. (57a/13)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "paḫte"dir.

[621] Metinde 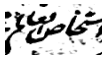 , İ. (-), B. (57a/15)'de 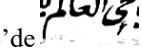 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḥayyü'l-ʿālem"dir.

birle[622] yā su birle höl ḳılıp ol dārūlarġa malıp ferciġa **[111b]** (1) iberip otra ḳolnı sürgep ḥal ḳılsa ferci teng[623] ve germ (2) bolur mücerreb turur eger inek öt[i]ni ḳurutup fercige efşān (3) ḳılsa bisyār tar bolġay eger mürdār-sengni aṭ süti birle ḥal (4) ḳılıp fercige ḳoysa on yaşar ḳız dék bolur mücerreb turur (5) eger kebūter mayaḳını soḳup yā tuz birle ḥal ḳılıp şeker bile ḥal (6) ḳılıp ḳażibġa sürtüp cimāʿ ḳılsa żaʿīfe ḳız dék bolġay (7) mücerreb turur **nev**ʿ ḳuvvet-i bāhnı Serāndī[624] Seyyid Ḳalenderdin turur (8) vaŋ uruġ[ı]nı her küni üç çimdim yep arḳasıdın noḫūdnı (9) ʿaselġa çılap ḳoyup yemek kerek tā her hefte mundaġ müdā[ve]met[625] (10) ḳılsa érenligi bisyār ġālib bolur nevʿ-i dīger yarım miśḳal maġz-ı (11) penbe-dāne çārek suʿd çārek ḳızıl ḳurut bularnı meyde **[112a]** (1) ḳılıp küncid yaġı ḳoşup küncid yaġı bolmasa bedeli zāġūn (2) yaġı ḥal ḳılıp ḳażibġa żımād[626] ḳılıp {ḳılsa} cimāʿ ḳılsa andaġ ḳāyim (3) turġay ki āb-ı menī {ab-ı menī} ornıġa ḳan kigey her çend cimāʿ (4) ḳılsa henūz ḳāyim ḳalġay eger on ʿavrat bolsa hem hemesini (5) ḫōşnūd ḳılġay mücerreb turur nevʿ-i dīger piyāz nergis ve ʿāḳır- (6) ḳarhānı ḫūb soḳup uy öti birle ḥal ḳılıp ẕekerige żımād ḳılıp cimāʿ[627] (7) ḳılsa bisyār şaḫt bolġay her neçe cimāʿ ḳılsa henūz ḳāyim (8) turġay tā neçe mertebe su bile yumaġunça yatmaġay mücerreb turur (9) eger kişini érenligi süst bolsa bu şeklni maġnı toziġa yā kāġıẕ- (10) ge bitip mūmlap ġalūle ḳılıp cimāʿ vaḳtide kindigide {ḳo} (11) ḳoyup kāġıẕġa muḳayyed bisyār ḳuvvet ḥāṣıl bolġay şekli bu turur **[112b]** (1) mücerreb āzmūde turur 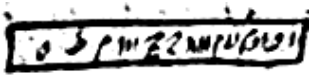 (2) 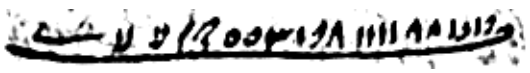 (3) 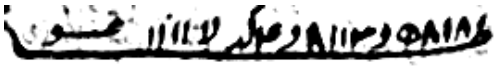 (4) eger bu āyetni bu şeklni bitip cimāʿ vaḳtide kāġıẕge bitip tilni astıda (5) tutup cimāʿ ḳılsa süstluḳ ḳılmaġay āyet bu turur 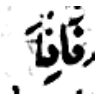 (6) 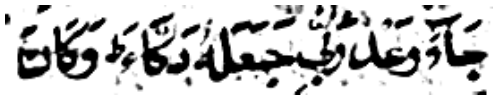 (7)

[622] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada “yā su birle” yazmaktadır.
[623] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada “ve germ” yazmaktadır.
[624] *Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada “ī” yazmaktadır.
**Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, İ. (-), B. (57b/10)’de 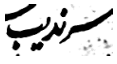 şeklindedir.
[625] Metinde 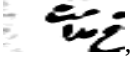 , B. (-), İ. (-) şeklinde eksik yazılan kelime, bağlama göre tamamlanmıştır.
[626] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada “ḳılıp” yazmaktadır.
[627] Haşiye yoktur, der-kenarda yazmaktadır; bağlam ve yer sırasına göre metne alınmıştır.

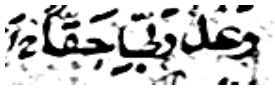 [628] āzmūde bu turur (8) (9) 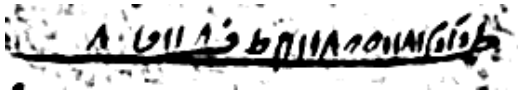 (10) eger żaʿīfeni ferci pür-ab bolsa çigde yafraġ[ı]nı inek süti (11) birle fercige dūd berse suy turġay her çend cimāʿ ḳılsa **[113a]** (1) ḳaṭre nem çıḳmaġay mücerreb turur eger żaʿīfe bir miśḳal nīl[629] yese bir yılġaça (2) toġmas[630] bolur iki miś[ḳ]al[631] yese iki yılġaça toġmas ʿalā haẕā'l-ḳıyās (3) eger kişi ḳuçḳaç ötini ḳażibġa sürtüp cimāʿ ḳılsa fat er (4) inzāl bolmaġay mücerreb turur nevʿ-i dīger cünd-i bīdester ve ḥıltsiś (5) yaʿnī hing būre-i Ermenī bularnı her ḳaysıdın berāber soḳup yāsemen (6) yaġı birle ḥal ḳılıp ḳażibġa żımād ḳılsa saḫt pür-ḳuvvet bolġay (7) nevʿ eger kişi aġyırnı[632] yāl[ı]nı özi birle tutsa inzāl bolmaġay nevʿ-i (8) dīger toḫm-ı sendāneni[633] üç direm meyde ḳılıp yāsemen yaġı birle ḥal ḳılıp (9) ısıtıp ḳażibġa żımād ḳılsa pür-ḳuvvet bolġay mücerreb turur (10) nevʿ-i dīger siḫāl[634] kebūterni çārbesini birle berāber taş tuz birle berāber (11) ḳılıp meyde ḳılıp ḳażibġa sürtse ʿacāyib pür-ḳuvvet bolġay **[113b]** (1) inzāl bolmaġay bisyār leẕẕet tapġay nevʿ-i dīger (1-4) **Farsça Rubaʿī** (4) **Farsça Rubaʿī** ferzend bolmaḳnı (5) beyānı cevz-i bevvā ḳır[fe]-i[635] ḳaranfil bādyān-ı Rūmī zīre-i Kirmānī her ḳaysıdın (6) bir miśḳal ḫurmā-yı [636] her ḳaysıdın iki miśḳal bu mecmūʿnı ʿasel (7) birle yoġurup yanġak dék üç ḥab ḳılıp her ḥabnı üç kéçe (8) kündüz żaʿīfeni fercige ḳoysun tā munı arası toḳuz kün (9) bolur andın éri bilen yaḳınlıḳ

---

[628] Kehf suresi 98. ayet: *Zülkarneyn, "Bu, Rabbimden bir rahmettir. Fakat Rabbimin vaadi gelince O, bunu yerle bir eder. Rabbimin vaadi haktır" dedi.* https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Kehf-suresi/2238/98-99-ayet-tefsiri (URL-6, 2021)

[629] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "yese" yazmaktadır.

[630] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "bolur" yazmaktadır.

[631] Metinde 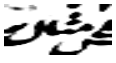 şeklinde eksik yazılan kelime, İ. (-), B. (58b/8)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[632] Metinde , İ. (-), B. (59a/1)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "aygır"dır.

[633] Metinde 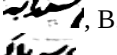 , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin "sipendān" olduğu düşünülmektedir.

[634] Metinde , İ. (-), B. (59a/8)'de 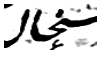 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "saḫle"dir.

[635] Metinde şeklinde yazılan kelime, İ. (-), B. (59a/11)'de 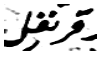 şeklindedir. "Kır" kelimesiyle ilgili iki ihtimal vardır: Birincisi "ḳaranfil"'in ḳaf (ق) ve re (ر) harflerinin sehven yazıldığı, ikincisi ise "ḳırfe" yazılmak istendiği fakat fe ve he (فه) harflerinin yazımının unutulduğudur. Tarafımızca ikincisi uygun görülüp metne yazılmıştır.

[636] *Metinde , İ. (-), B. (59a/12)'de şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılmamış, anlamı bulunamamıştır.

** Metinde anlaşılamayan cümle, İ. (-), B. (59a/12)'de "ḫurmā-yı (?) iki miśḳāl" şeklindedir.

ḳılsa elbette ferzend bolur nevʿ-i (10) dīger ḳuvvet-i bāh-ı maʿcūn Cibrīl ʿaleyhi's-selām ḥażret-i Muḥammed Muṣṭafā (11) ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellemġa aydılar yā Muḥammed Ḫudāyım sizge selām **[114a]** (1) yarlıḳadı aydı kim men cānrā be-ʿilm ḥikmet āferīde[637] ḳıldım bu edviye- (2) lerni meyde ḳılıp ʿaselge salıp ġalūle ḳılıp nehārda yese (3) yana çendān ḳuvvet berür ki toḳsan żaʿīfeni ḫōşnūd ḳılur (4) hergiz āb-ı püşt kem bolmaġay bu maʿcūndın yese Ḫudā-yı teʿālā ol (5) bendeni yetmiş püşt bilen raḥmet ḳılur ṣıfat-ı maʿcūn (6) bu turur ḫavlencān iki miśḳal zencebīl iki miśḳal ḳaranfil iki miśḳal cevz-i (7) bevvā béş miśḳal temr-i Hindī béş miśḳal ʿāḳırḳarhā iki miśḳal ʿūd-ı (8) ḫāliş iki miśḳal kebābe-i Çīnī iki miśḳal köhne ḳand on yette (9) miśḳal bu edviyelerni ʿasel birle ḫamīr ḳılıp yemek kerek (10) nevʿ-i dīger Muḥammed Zekeriyā aytur her żaʿīfe ki ḫorūs ötni yese ḳız toġ- (11) maġay[638] sādde[639] oġul toġar dāyim mücerreb turur faṣl-ı ẕükām {dimā} **[114b]** (1) dimāġıdın köksige zerd-āb ḳoyup turar bolsa sürgü- (2) lük émes ḫaṭar-ı ʿaẓīm turur ki silġa encām tapar ḫılṭ-ı tīz-i ṣafrā- (3) vī dimāġıdın öfkesige öfkeni ḫarāb ḳılur va'llāhu (4) aʿlem ṣıfat-ı rubb-ı ḫaşḫāş ki sāde yötelge nezlege[640] zükāmġa (5) müfīd turur nezleni sīnedin pāk ḳılur aḳ köknār yüz ʿadedni (6) yarım soḳup dānesi birle ḥal ḳılıp beş men suyla ḳaynatıp (7) bir kéçe kündüz tāze pāk-pāşīde ḳazanda baʿde'z-zān suynı (8) çıḳarıp alıp savutup ṣāf sudın iki men engübīn- (9) ni ṣāf ḳılıp bir men otda yumşaḳ ḳaynatmaḳ kerek[641] luʿāb bolur nehārda yemek kerek (10) eger ḫˇāhlasa müśelleś sunıŋ{nı} bedelini ḳılay deseŋ bir iki men (11) ḫaşḫāş suynı bir müşt müśelleś suynı yā şeker yā engübīn birle **[115a]** (1) ḳaynatmaḳ kerek ḳıvāmıġa kéltürgey baʿde'z-zān tenāvül (2) ḳılġay bisyār nāfiʿ turur ez-berāy-ı menfaʿat-ı miʿde ve bād Mevlānā (3) Muḥammed Ṣīrāzī azmūde ḳılġan turur rūmbād[642] yaʿnī boz boġa (4) bir miśḳal ḳāḳule bir miśḳal bādyān-ı Rūmī iki miśḳal ḫavlencān maṣṭakī (5) sünbül suʿd-ı Hindī iki miśḳaldın bularnı soḳup élgep (6) maʿcūn ḳılıp yemek kerek mücerreb turur eger kişini başı ıssıġdın (7) aġrısa bīḫ-i benefşeni helīle birle ḥal ḳılıp başıġa çafsa defʿ bolur (8) eger kişini aʿżāsı şışuḳ bolsa yā bez yā kev-dünbe yā dübīle peydā bolsa (9)

---

[637] *Men cān-rā be-ʿilm ü ḥikmet āferīde* "Ben canı ilim ve hikmet için yaratmışımdır."
[638] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "sādde" yazmaktadır.
[639] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "sāde"dir.
[640] Metinde üstü çizilen kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "+ge zükā" yazmaktadır.
[641] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "luʿāb bolur nehārda yemek kerek" yazmaktadır.
[642] Metinde , B.(-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin anlamı hiçbir sözlükte bulunamamıştır fakat yanındaki kelime, karşılığı olarak verilmiştir. Çağdaş Uygurcanın Ağızları ve Söz Varlığı tezinde yer alan (Maımaıtıaılı, 2019: 90; 2019: 373) "rūm" maddesinde, "rūm bedyān" kelimesi "anason" şeklinde anlamlandırılmıştır fakat yanındaki "boz boġa" kelimesi "zencefil" anlamındadır. Sözü edilen kelime, metin içerisinde verilen karşılığa göre anlamlandırılmıştır.

ḳızıl bolup tursa aġız almasa nişeste aḳ lāle-gül bābūne (10) ḥulbe zaġir penbe-dāne bularnı soḳup ḥal ḳılıp her birini müştī(?)[643] (11) alıp ol yerge żımād ḳılsa hergīz tük ünmeġay eger yana żaʿīfe- **[115b]** (1) ni yüzi sarıġ bolsa ẕer-revānd-i girde[644] şeṭranc her ḳaysıdın (2) iki direm lūbiyā unı noḫūd unı ḳızıl yasmuḳ unı her ḳaysıdın (3) beş direm bularnı soḳup élgep taḫunı toḫmnı aḳı birle ṣalāye (4) ḳılıp yatarda yüzige żımād[645] ḳılıp értesi ḳaġun uruġnı (5) ḳaynatıp suyıda yusa tāze ve rūşen bolur mücerreb turur (6) eger kişi terre uruġnı bādreng uruġnı her ḳaysıdın iki (7) direm gil-i Ermen[ī][646] yā cemʿ-i ʿArabī kendir ḫūn-ı siyāvşān bularnı (8) bir miśḳaldın aḳ köknār uruġnı bādām maġzını bīḫ-i sūs-ı (9) şīrīn nişeste ketirā her ḳaysıdın bir yarım miśḳal afyūn-ı Mıṣrī şoḫla-yı (10) Ḫıṭāy yarım miśḳaldın bularnı soḳup élgep toḳaç étip (11) her kün bu toḳaç yemek kerek süzek bād-ı küll defʿ bolu[r] eger kişi **[116a]** (1) süzek bolsa bir tutam buġdaynı bir kéçe suġa çılap eşek inek (2) sütiġa çılaġan buġdaynı salıp ḳoymaḳ kerek buġdaynı ḫūb (3) mülāyim ézilgey andın keyin yete miśḳal zīre yete miśḳal ḳand bu- (4) larnı meyde ḳılıp üç ḥiṣṣe ḳılmaḳ kerek her ḥiṣṣeni bir kün yemek (5) kerek üzesidin bayaḳı şīr{e}[647] sütini içmek kerek tā üç[648] künġaça (6) bih bolġay eger kişini tişi aġrısa engūr-ı şifā hārī(?)[649] zāg-ı būlūrī (7) sendāne her ḳaysıdın berāber iki ayaḳ suġa salıp ḳaynatmaḳ (8) kerek tā yarım kāse ḳalġay andın aġzıġa alġay bisyār mücerreb turur (9) eger kişini içidin ḳan barur bolsa ḳara sürmeni toḫm-ı murġnı sarıġı (10) ḥal ḳılıp ṣāf étip fercige ḳoysa ḫūn turġay mücerreb turur (11) **faṣl-ı derd-i mafāṣıl** derd-i [650] aḳ lāleni yıldızını soḳup **[116b]** (1) çafsa şifā tapġay eger kişini miʿdesi ıssıġdın aġrısa her kün (2) nāṣtāda şerbet-i līmūnı [i]ki[651] ḳaşuḳ su

---

[643] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır. Bağlama göre "müş[t]ī"olduğu düşünülmektedir.

[644] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "zerāvend-i girde"dir.

[645] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "ḳılıp" yazmaktadır.

[646] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, İ. (-), B. (61a/13)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[647] Metinde , İ. (-), B. (61b/9)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "şīr"dir.

[648] Metinde üstü çizilen kelimenin üzerinde haşiye vardır, der-kenarda "künġaça" yazmaktadır.

[649] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır. Fakat Nizamü'l-Edviye'de (Aydın ve Murad, 2019: 761) "Ḥarī: Yegni taş" olarak verilen bu madde ve dişe faydasının da bulunduğuna dair bilgi göz önüne alınarak kelimenin "ḥarī" şeklinde okunabileceği düşünülmektedir.

[650] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[651] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde eksik yazılan kelime, bağlama göre tamamlanmıştır.

bile yā gülāb bile içmek (3) kerek ġıẕāġa māş ügre ḫurmā-yı Hindīni suyı birle ḥal ḳılıp (4) bermek kerek munı bile berhem aġrıḳı teskīn bolmasa yarım miśḳal rīvend-i (5) Çīnī meyde ḳılıp kāsnīni şīresi birle ḥal ḳılıp bermek kerek (6) gülḳand hem bolur munıda teskīn bolur ʿ**ilāc-ı derd-i**[652] **miʿde** bādyān-ı (7) Rūmī iki miśḳal gül-i surḫ iki miśḳāl maṣṭakī iki miśḳal ḳand (8) béş miśḳal bu hemesini üç mertebe içmek kerek mücerreb turur ʿ**ilāc-ı** (9) **dīger** derdver-i miʿde eger yeldin bolsa ʿalāmeti oldur ki bir yerdin (10) yana bir yerge ḳozġalur şerbet-i dīnārī bermek kerek ṣıfat-ı (11) şerbet-i dīnārī toḫm-ı kāsnī yarım soḳup iki miśḳal gül-i surḫ **[117a]** (1) iki miśḳal kāsnī yıldızını bir miśḳal sarıġ[653] uruġı aḳ ḳand (2) otuz miśḳal bularnı ḫūb ḳaynatıp ḳıvāmıġa kéltürüp her (3) ṣabā on miśḳal gülābġa ḥal ḳılıp bir miśḳal rīvend (4) iżāfe ḳılıp nim-germ ḳılıp içmek kerek ġıẕāġa noḫūd-āb (5) bermek kerek derdi teskīn tapġanda maʿcūn-ı kemmūnī bermek kerek (6) **ṣıfat-ı maʿcūn**-ı kemmūnī zīre-i perverde sirke yigirme béş miśḳal (7) yeti miśḳal[654] zencebīl sezāb on misḳal būre-i Ermenī iki misḳal hemeni soḳup élgep yüz élig miśḳal ʿasel birle (8) ḥal ḳılıp ġalūle ḳılıp bermek kerek bih bolġay mücerreb turur (9) **eger kişi** şaḳīḳa bolsa kéçe uçadurġan müŋüzlük (10) **sarıġ**[655] **ḳoŋġuz**nı ḳurutup ibriḳni ḳızıtıp şuŋa salıp dūd bermek (11) kerek hiç dārū bile ʿilāc tapmasa bu dūd birle bih bolur nevʿ-i **[117b]** (1) dīger yumalaḳ sübütni kāfūrnı burnıġa tamızsa hem (2) defʿ bolur mücerreb turur **mafāṣīl**ni beyānı eger kimerse mafāṣıl bol- (3) sa aġrıġan yerlerige żımād ḳılıp ḳoymaḳ kerek sūrīcān[656] (4) iki miśḳāl köknār pōstı bir miśḳal begi dīvāneni uruġını (5) bularnı yumṣaḳ soḳup ṣāpūn[657] maġzını suyda yoġurup (6) ḳoymaḳ kerek nevʿ-i dīger eger kişini mafāṣılʿārīż bolsa nāş- (7) tāda tavuşḳannıŋ ḳanını içse defʿ bolur gūştını (8) yese hem defʿ bolur ḳarnını yarıp ıssıġda kisel bolġan (9) yerige yaḳsa hem defʿ bolur ve yana tavuşḳannı ḳaynatıp (10) terlense hem defʿ bolur nevʿ-i dīger börini tülkini téresini (11) yā üstüḫ̌ānını ḳaynatıp terlense hem defʿ bolur yana ürsan **[118a]** (1) uruġ[ı]nı sütde fuşurup yaġda ḳoġurup nāştāda (2) yese menfaʿat turur eger

---

[652] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "miʿde" yazmaktadır.

[653] Metinde 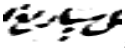 , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin "sarıġ çiçek" olduğu düşünülmektedir.

[654] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "zencebīl sezāb on mis[ḳal] būre-i Ermenī iki misḳal hemeni" yazmaktadır. Tamamlamalar B. (-), İ. (-) bağlama göre yapılmıştır.

[655] Metinde 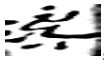 , B. (62a/2) 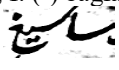 ve İ. (53a/13)'de 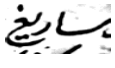 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "sasıġ"dır.

[656] Metinde 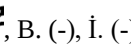 , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu, "sūrincān"dır.

[657] Metinde 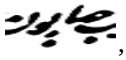 , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ṣābūn"dur.

kimerseni putı yā tizi mafāṣıl bolsa (3) veyā şişip aġrısa sefūb-ı[658] sürincān yegey sefūb-ı {sū} (4) sürincān bu turur senā yete miśḳal sürincān būzīdān (5) pōst-ı ḥalīle-i zerd türbüd ḫınā her biri béş miśḳaldın zaʿfer (6) zencebīl pōst-ı bīḫ-i keper ġārīḳūn ḳızıl gül bādyān her (7) biri iki miśḳaldın bādāmnı maġzı yeti miśḳal ḳand élig (8) bir miśḳal bularnı soḳup mecmūʿ ḳılıp künde iki miśḳal (9) kafatmaḳ[659] kerek bir iki kār ḳılsa menfaʿat turur aġrıḳnı yoḳ (10) ḳılur şuŋa yaḳıp kafatmaḳ kerek ġızāsıġa ḳoy gūştı bilen (11) şūrbā içmek kerek derd-i ḳoyaŋ eger kimerse téve miŋesini terencübīn **[118b]** (1) birle ḥal ḳılıp yese ḳoyaŋ defʿ bolur eger kişini āvāzı (2) ḫasta bolġan bolsa köknār uruġ[ı]nı şīre tartıp altun (3) çerīmdān[660] birle meyde ḳılıp ol şīre{ni}ge ḳoşup endek nebāt (4) hem salıp yemek kerek elbette avāzı açılġay derd-i miʿde üçün (5) bādyān-ı Rūmīni yamġur suy[ı]da bir kéçe kündüz turġu- (6) zup andın keyin sāyede ḳu- (7) rutup her kün bir misḳāl ḥab ḳılıp (8) nehārda yemek kérek teşnelik (9) hem ber-ṭaraf bolur **eger derd-i miʿde** şafrā- (10) dın bolsa bisyār köyse bir kef ḳuruġ (11) kişnīzni iki kef yemek kerek nāfiʿ **[119a]** (1) turur eger kişi{ni} böri ötini yese derd-i miʿde ber-ṭaraf bolur (2) eger fārfī yese hem ber-ṭaraf bolur eger kişini bir yerige fıçaḳ yā ḳılıç (3) tegip cerāḥat bolup ḳan turmasa mürdār-seng ve zerçūbeni (4) soḳup ḳoy dünbesi birle tavuġnı toḫmnı sarıġını birle ḥal (5) ḳılıp çafmaḳ kerek bih bolur eger kişini pāşine veyā ayaġı yarılġan (6) bolsa cemʿ-i ʿArabī birle māzūnı soḳup sendūrūs yaġı birle (7) ḥal[661] ḳılıp bāng[662] tozıġa[663] yā kāġızġa alıp cerāḥatke

---

[658] Metinde 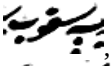 , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "sefūf"tur.

[659] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelime, Uygur el yazmalarındaki bir başka tıp metninde [https://uyghur.ittc.ku.edu/manuscripts/Jarring_Prov_351.facsimile.xhtml?page=23a (Erişim tarihi: 15.12.2022)] açıkça "kafatmak" şeklinde yazılsa da sözlüklerde "kafatmak" kelimesine ilişkin herhangi bir açıklama bulunamamıştır. Kelimeyle ilgili iki ihtimal bulunmaktadır: Bunlardan birincisi "kapatmak", ikincisi de Kaşgar ve Yarkend Ağzı Sözlüğü tezinde (Yıldırım, 2007: 329) yer alan "kupmak" kelimesiyle bağlantılı "kufatmak" olarak okunmasıdır. Sözü edilen kelime, bağlama göre "kapatmak" şeklinde okunup anlamlandırılmıştır.

[660] Metinde , B. (62a/7) ve İ. (53b/2)'de 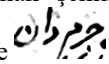 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "çermdān ~ çermedān"dır.

[661] Haşiye yoktur, der-kenarda yazmaktadır; bağlam ve yer sırasına göre metne alınmıştır.

[662] Metinde 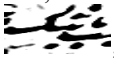 , B. (-), İ. (53b/11)'de şeklinde yazılan kelimenin okunuşu İ.'de anlaşılır olmadığından metindeki yazımı esas alınmıştır. Steingass sözlüğünde "Bāng: Kokulu bir çalının ve şifalı bir tohumun adı"; Çağdaş Uygurcanın Ağızları ve Söz Varlığı tezinde (Maımaıtıaılı, 2019: 65) "Vaŋ: Tatula" olarak anlamlandırılmıştır. Kelimenin doğrudan "bāng" olarak mı verildiği yahut fonetik bir hususiyet mi olduğu anlaşılamamıştır.

[663] Metinde 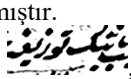 , B. (-), İ. (53b/11)'de şeklinde yazılan kelime "toz" olarak düşünülüp metne yazılmıştır. "Toz" Kaşgar ve Yarkend Ağzı Sözlüğü tezinde (2007: 162): "Dağ huş ağacının kabuğunun ince tabakaları (kağıt olarak kullanılır)." şeklinde anlamlandırılmıştır.

taŋmaḳ (8) kerek bih bolur eger kişige saçratġu çıḳan bolsa ni[664] (9) ḳatıḳ birle ḥal ḳılıp çafsa ḳurutur ṣıḥḥat bolur mücerreb (10) turur eger kiçik ʿıyālġa çıḳadurġan ḳurutnı ʿilācı mürdār- (11) seng birle uy yaġı birle ve ḳamsil ve ṭūṭiyā ve ḫınā {bul} bularnı (12) berāber alıp meyde ḳılıp merhem étip taznı başıġa neçe mertebe {ça} **[119b]** (1) çafsa defʿ bolur eger kişi tavuḳnı toḫmnı aḳını dāyim yüzige (2) sürse yüzi aḳ ve rūşen bolġay eger kişi köknār {u} (3) uruġnı kendir suʿd ve ḥabbü'l-as her ḳaysıdın yarım (4) soḳup élgep fışıġ tavuḳnı toḫmnı sarıġı birle yā şerbet-i (5) ḥabbü'l-as bile bermek kerek bu edviyelerni bārhā yeŋi tişi (6) çıḳar ʿıyālnı ishālġa bermek kerek anasını süti bile (7) bermek kerek bisyār nāfiʿ turur eger kişini yüregi köyüp (8) aġrısa bir kef gül-i surḫ bir kef yumġaḳ sübüt bir kef (9) arfa bularnı mecmuʿ ḳılıp külçe étip yürek üzesige (10) ṣandal sürtüp anı üzesige bu edviyelerni (11) żımād ḳılmaḳ kerek defʿ bolġay ʿilāc-ı ḳoyaŋ sū- (12) rincān helīle-i zerd ṣabır her ḳaysıdın berāber alıp soḳup (13) élgep ʿasel bile ḫamīr ḳılıp ḥab étip bir miśḳal yarım **[120a]** (1) miśḳāl[665] nehārda yemek kerek mücerreb turur **ṣıfat-ı müshil[666]** iki ayaḳ inek (2) süti birle yā éçki sütini sarıġ su ḳılıp[667] üç miśḳal (3) śinā-ı Mekki salıp ḳaynatmaḳ kerek tā sarıġ yarım ayaḳ ḳal- (4) ġay andın keyin ṣāf ḳılıp nāştāda içmek kerek tā (5) çāştkalāngaça[668] hiç neme yemegey her ʿilletī ki miʿdede[669] bardur ḫˇāh (6) ṣafrādın ḫˇāh sevdādın ḫˇāh balġam her ḳaysıdın bolsa (7) barçanı defʿ ḳılur mücerreb turur **eger kişi**ni tal aġrıḳı bolsa (8) hem bu müshil müfīd turur çirā ki heme ḥükemālardın naḳldür (9) eger kişi dem-kūtāh bolsa yötel[670] zengārnı ḳatıkḳa salıp (10) berhem berip içmek kerek bir zamāndın keyin ḳay ḳılmaḳ kerek bisyār (11) nāfiʿ turur **ṣıfat-ı sikencübīn-i büzūrī** yüz miśḳal ḳand seksen miśḳāl (12) sirke bile ḳaynatıp ḳıvāmıġa kéltürmek kerek heme ʿilletlerge (13) müfīd turur ḫuṣūṣā müstesḳīġa münāsib turur eger ḳand

---

[664] Metinde , B. (-), İ. (53b/13)'de şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[665] Metinde anlaşılamayan cümle, B. (63b/1-2) "ḥab etip künde bir miśḳāl nehārda yemek kerek" ve İ. (54a/11-12)'de "künde bir miśḳāl yarım miśḳāl nehārda yemek kerek" şeklindedir.

[666] Haşiye yoktur, der-kenarda yazmaktadır; kelimenin yeri B. (63b/2) ve İ. (54a/2)'ye göre belirlenmiştir.

[667] Metinde anlaşılamayan cümle, B. (63b/3-4) "sıfat-ı müshil iki ayaġ inek sarıġ süti yā öçkü sarıġ süti aŋa üç miśḳāl sinā salmaḳ kerek yana ḳaynatmaḳ tā sarıġ su yarım ayaḳ ḳalġunça" ve İ. (54a/12-14)'de "ṣıfat-ı müshil iki ayaġ inek süti yā eçkü sütini sarıġ su ḳılıp üç miśḳāl sināʾ-i Mekkī salıp kaynatmaḳ kerek tā sarıġ su yarım ayaḳ ḳalġay" şeklindedir.

[668] Metinde 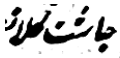 , B. (63b/5) 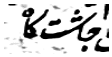 ve İ. (54a/15)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "çāşt-gāh"tır.

[669] Haşiye yoktur, der-kenarda yazmaktadır; kelimenin yeri B. (63b/6) ve İ. (54b/1)'ye göre belirlenmiştir.

[670] Metinde anlaşılamayan cümle, B. (63b/9-10) "eger kimersede yötel ve dem-kūtehlik bolsa" ve İ. (54b/3)'de "eger kimersede yötel dem-kūtehlik bolsa" şeklindedir.

bolmasa (14) bedeli vasalġu ṭarīḳası oldur ki iki ḥişşe sirke bir ḥişşe (15) ḳand bile sunı ḳaynatmek kerek tā köfük çıḳay ḫūb ġalīẓ **[120b]** (1) bolġay andın keyin sirkeni salıp iki üç ḳaynatmaḳ (2) kerek her kün yete miśḳal gülāb suy[ı] birle ḥal ḳılıp nehār- (3) da içmek kerek bisyār nāfiʿ turur **eger kezik** terlemese ısıtma (4) itik bolsa encīr siristān gül-i benefşe toḫm-ı ḫurfe bularnı suġa (5) salıp ṣabā[ḥ]da[671] otḳa ḳoyup āheste mülāyim ḳaynatıp (6) bermek kerek elbette ṣıḥḥat tapġay nevʿ-i dīger kezik terlemese (7) balıġ ötini yedürsün derḥāl terlege[y] mücerreb turur eger (8) kişige yel[672] ḫale turġan bolsa balıġ ötini ol yerge der- (9) ḥāl çafsa defʿ bolġay kézikke baş aġrıḳıġa pāy- (10) ṣūyluḳġa gül-i benefşe aḳ lāle ḳara sögüt yafraġı yazġı (11) buġday kefegi ḳaynatıp başıġa ayaġlarıġa pāy-ṣūyluḳ **[121a]** (1) ḳılmaḳ kerek eger kişi yerāḳān bolsa ol aġrıḳ iki ḳısm bolur (2) sebūḳ[673] ve ḳara bolur mādde-i ṣafrā bedenide ẓāhir bolur yetinçi künde (3) ilgeri bolsa yaḫşı bolur eger ciger ıssıġlıḳ[ı]nıŋ[674] ʿalāmetidin bolsa (4) ḳārūre siyāh sarıġ bolur alaḳan hem sarıġ bolur ʿilācı (5) oldur ki müshil-i ṣafrā müfīd turur cigerni savutudurġan şerbet (6) içmek kerek ve ġıẕā hem ez īn ḳībal[675] eger öt ıssıġlıġınıŋ bolsa arasıda (7) farḳ oldur ki ança ciger ıssıġıdın tamām-ı beden sarıġ bolur (8) ve ala[ḳan][676] yüzi ḳara reng bolur bedeni lāġar bolur ammā yerāḳān südde- (9) din[677] cigerni talnı arasıda bolur üç miśḳal gül uruġı soḳup (10) bir zerre ḳatıġ bile ḥal ḳılıp nāştāda içse yerāḳān defʿ bolur (11) bisyār mücerreb turur eger kişi ısıtıp iki üç kün baʿżı savusa **[121b]** (1) kāsnī şerbet-i līmū birle zāyil bolmasa pes maʿlūm boldı kim dāmne turur (2) müshil bergülük émes tā kim mādde ḥareketke kélgey ısıtıp (3) veyā żaʿīf bolur[678] pes her kün ḫām benefşe şerbetidin içmek (4)

---

[671] Metinde ve İ. (54b/13)'de 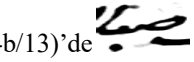 şeklinde yazılan kelime, B. (64b/8)'deki 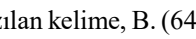 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[672] Metinde anlaşılamayan cümle, B. (64b/11) "yel veya ḫale turġan bolsa" ve İ. (55a/1)'de "yel yā ḫale tursa" şeklindedir.

[673] Metinde , B. (65a/1) ve İ. (55a/5)'de 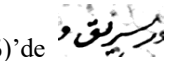 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "sarıḳ"tır.

[674] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "+lıḳnıŋ" yazmaktadır.

[675] *Metinde 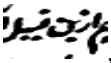 , B.(-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḳabl ez īn"dir.

**Metinde anlaşılamayan cümle, B. (65a/5-7) "cigerni savutadurġan şerbet içmek kerek eger öt ıssıġlıḳıdın bolsa ciger ıssıġlıġınıŋ öt ıssıġlıġınıŋ arasıdaḳi farḳ oldur kim ança ciger ıssıġıdın bolsa" ve İ. (55a/8-11)'de "cigerni savutadurġan şerbet içmek kerek eger ġıẕā hem şundaġ lāẕīmdür öt ıssıġlıḳıdın bolsa anı bilmek oldur ki eger cigerdin ötdin yerāḳān bolġannıŋ farḳı ol kim ança ciger ıssıġlıḳıdın" şeklindedir.

[676] Metinde 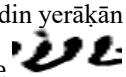 şeklinde eksik yazılan kelime, B. (65a/8) 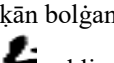 ve İ. (55a/12)'deki 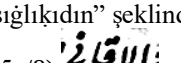 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[677] Metinde anlaşılamayan cümle, B. (65a/9-10) "amā yerāḳān siyāh sebebdin cigerniŋ talnıŋ arasıda bolur" ve İ. (55a/12-13)'de "yerāḳān siyāh sefīdedin cigerniŋ talnıŋ arasıda bolur" şeklindedir.

[678] Metinde anlaşılamayan cümle İ. (-), B. (65b/1)'de "sebeb-i izdiyād żaʿif bolur" şeklindedir.

kerek benefşe iki miśḳal sipistān on ʿaded bularnı bir ayaḳ suġa (5) çılap ṣāf ḳılıp bir kéçe ve kündüz bu ṭarīḳa birle üç (6) yā tört künġaça müdāvemet ḳılmaḳ kerek yetinçi küni terler (7) eger terlemese yana bermek kerek bu ṭarīḳa birlen benefşe iki miśḳal (8) encīr-i puḫte üç ʿaded çilan on béş dāne toḫm-ı kāsnī bir miśḳal (9) bu edviyelerni ḳaynatıp bermek kerek kezik ḥaṣba bolsa[679] bir (10) miśḳal nīlūfer iżāfe ḳılıp bermaḳ kerek bu cüllābnı ḥaṣba beyānı- (11) da aytıpdurlar **Mollā Ḳuṭb aytur**nı mücerrebātdın turur yana ḥaṣba **[122a]** (1) peydā[680] bolġandın keyin eger ġıẕā berse aş siŋ[se][681] rīze[682] kişnīz ve ter ḳabaḳ[683] (2) temr-i Hindī eger ḳabż bolsa ḳatıḳ zirik[684] eger iştihāsı bolsa ṣāf (3) bolġandın[685] keyin eger kef-i dest eger kef-i pāy ıssıġ bolsa arfanı yu- (4) malaḳ sübüt suy[ı] birle ḫamīr ḳılıp ṣandal ve kāfūr birle arfa (5) ḫamīrni ça[lıp][686] kef-i dest kef-i pāy[ı]ġa çafmaḳ kerek her herāretī ki cigeride (6) bolsa anı pest ḳılur bisyār mücerreb turur eger bu tebde derd-i sersām (7) tola bolsa başı bisyār ıssıġ bolsa ṣandal-ı sefīd endek kā- (8) fūr bularnı yumġaḳ sübüt suy[ı] birle sürüp żımād (9) ḳılmaḳ kerek mücerreb turur bu şerbet nīlūfer[687] çilan ḳand birle (10) kézik[688] ḥaṣbage terlemesdin ilgeri terlegendin keyin bisyār müfīd (11) turur ṣāf bolġandın keyin māşnı muḳaşşer ḳılıp kūrūnc birle **[122b]** (1) bermek kerek nīlūfer élig miśḳal çilan on ʿaded meẕkūr (2) bolġan ġıẕāġa bādām maġzını şīr[e]ni[689] ḳoşup bermek kerek (3) meẕkūr şerbetke yete miśḳal ḳand ḳoşup nim-germ bermek

---

[679] Metinde anlaşılamayan cümle, B. (65b/8) “eger kezikde ḥaṣba bolsa” ve İ. (55b/5-6)’de “eger kezikde kişi ḥasba bolsa” şeklindedir.

[680] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada “bolġandın keyin” yazmaktadır.

[681] Metinde 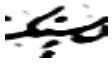 şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (55b/10)’deki 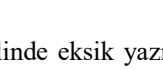 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[682] Metinde , B. (65b/13) ve İ. (55b/11)’de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu “zīre”dir.

[683] Metinde 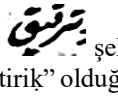 şeklinde yazılan kelime, B. (65b/15)’de şeklindedir. Bu şekli göz önüne alındığında kelimenin “tirik” olduğu, yazımında görülen nun (ن)/te (ت) harfinin de sehven yazıldığı düşünülmüştür. Sözü edilen kelime İ. (55b/11)’de 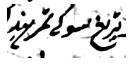 şeklindedir. Burada “tirig”den sonra gelen kelimesinin ne olduğu bulunamasa da bunun bir bitki ismi olduğu düşünüldüğünde “tirig” kelimesinin başka bir bitkiye yani “temr-i Hindī”ye ait olmadığı ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak kelimenin “ter ḳabaḳ” olduğu kuvvetle muhtemeldir.

[684] Metinde eksik yazılan cümle, B. (-), İ. (55b/11)’de “ḳatıḳ zirik bermek kerek” şeklindedir.

[685] Metinde eksik yazılan cümle, B. (66a/1) ve İ. (55b/12)’de “ḥasba ṣāf bolġandın keyin” şeklindedir.

[686] Metinde 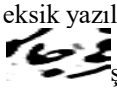 şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (55b/14)’deki 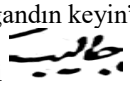 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[687] Metinde anlaşılamayan cümle, İ. (-), B. (66a/7)’de “bu şerbet hem şerbet-i nīlūfer çilan ḳand” şeklindedir.

[688] Metinde anlaşılamayan cümle, İ. (-), B. (66a/8)’de “kezīkde ḥaṣbage terlemesdin” şekildedir.

[689] Metinde 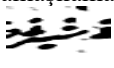 şeklinde eksik yazılan kelime, İ. (-), B. (66a/11)’deki 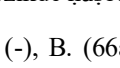 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

kerek (4) aytıpdurlar altınçı yetinçi küni müshil ġıẕāġa bergülük émes (5) bisyār ḫaṭar turur bihraḳ oldurur ki iki üç küngaça (6) ġızānı teḫīr ḳılmaḳ kerek va'llāhu aʿlem **eger kiçik** (7) ʿıyālġa[690] ḥaṣba yā ceder çiçek yā söġan yā ḳızıl çıḳan bolsa yamanı (8) oldur ki ḳara ve [be]nefş[e][691] bolur baʿde'z-zān sībz[692] bolur baʿde'z-zān (9) aḳ bolur eger tola bolup çuḳur bolsa (10) ançа ḫūb émes ve evvel ısıtmada bolup andın keyin (11) ḥaṣba çıḳsa[693] yā ceder peydā bolsa andın keyin ısıtma peydā bolsa bu iki **[123a]** (1) ʿillet ʿalāmātıdın turur herçi gāhī ki bu iki {bu iki} ʿilletde (2) ʿaṭaş ḳavī bolsa ve kūllī taşḳarı çıḳsa ḥaṣba ve cüderī (3) sarıḳġa yā kökġa māyil bolsa eger élig ayaġ savuḳ bolsa (4) ol marażdın yum[m]aḳ[694] kerek va'llāhu aʿlem **eger çilan-** (5) **nı ḳaynatıp şerbet ḳılıp** savutup berse ḥaṣbaġa (6) bisyār müfīd turur **cüllāb-ı ḥaṣba nīlüfer üç miśḳal toḫm-ı kāsnī** (7) üç miśḳal toḫm-ı ṭerre çilan on ʿaded bādyān bir miśḳal (8) ḳand-ı sefīd yete miśḳal bu cüllāb bir künlük turur **ṣıfat-ı şerbet-i** (9) **nīlüfer tört miśḳal nīlüferni bir piyāle** gülāb birle ḳaynatıp (10) tā yarmı ḳalġunça mülāyim ḳaynatıp ṣāf ḳılıp (11) ḳırḳ miśḳal ḳand iżāfe ḳılıp yana ḳaynatmek kerek ḳıvāmıġa **[123b]** (1) kélgey **ṣıfat-ı şerbet-i benefşe** alta miśḳal benefşeni bir (2) piyāle su bile ḳaynatmek kerek tā yarmı ḳalġunça mülāyim ḳılıp (3) ṣāf ḳılıp ḳırḳ miśḳal ḳand salıp yana ḳaynatmaḳ kerek tā ḳıvāmıġa (4) kélgey **tiz aġrıḳı derd-i mafāṣıl üçün** ālūnı yaġla- (5) ġuda fuşurup ıssıġ żımād ḳılsa derdi teskīn bolur (6) eger çaġırnı lāy[ı]nı māş-ı muḳaşşer birle ḳoşup ıssıġ żımād ḳılsa (7) defʿ bolur mücerreb eger kişi melaḫnı ḳurutup meyde ḳılıp yese (8) istisḳānı defʿ ḳılur eger kişi{ni} inek sütini yılıġ su[695] birle (9) ḥal ḳılıp başını yusa şebūş[696] ber-ṭaraf bolur saçı bisyār (10) uzun bolur mücerreb turur **eger kişi kiyik ötini nebāt birle** (11) żam ḳılıp yese yötel defʿ bolur bisyār mücerreb turur

---

690 Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "ḥaṣba" yazmaktadır.

691 Metinde 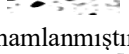 eksik yazılan kelime, B. (66b/3) ve İ. (56a/2)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

692 Metinde , B. (66b/3) ve İ. (56a/2)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "sebz"dir.

693 Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (62b/5) 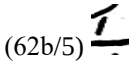 ve İ. (56a/4)'de 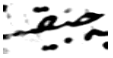 şeklindedir.

694 Kelime "yu-" fiili ile karıştırılmaya müsaittir fakat Çağdaş Uygurcanın Ağızları ve Söz Varlığı tezinde (Maımaıtıaılı, 2019: 238) "Yum-: Kapamak (göz, ağız, el)" olarak anlamlandırılmıştır. B. (66b/10) "élig yumak kerek" ve İ. (56a/7)'de "hem mergdür" şekli göz önüne alınarak tamamlanan kelime, "ümidi kesmek" şeklinde anlamlandırılabilir.

695 Metinde 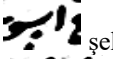 şeklinde yazılan kelimede, elif (ا) harfi sehven yazılmıştır.

696 Metinde 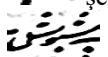 , B. (67a/10) 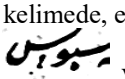 ve İ. (56b/4)'de 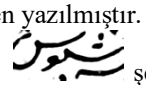 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "sebūs"tur.

{eger kişi} **[124a]** (1) eger kişi ṣandal ezip içse tamām-ı yelni yötelni{de} ve şışuḳnı ber-ṭaraf (2) ḳılur bisyār mücerreb turur **eger kişi** ḳoyaŋ bolsa hezārsipendni (3) dünbe arasıġa alıp ḫamīrġa yörgep otġa kömgey tā ḫamīr ḫūb (4) fışḳay andın keyin ḫamīrni cüdā ḳılıp nehārda yegey eger çafsa (5) hem ber-ṭaraf bolur ʿ**ilāc** neçe ʿaded cevz-i bevvānı dünbeni içige alıp (6) ḫamīr birle yörgep evvelḳı ṭarīḳa birle fuşurup her kün nehārda (7) yese ḳoyaŋ derd-i mafāṣıl balġamdın bolsa hem ṣıḥḥat bolur (8) **eger kişi** ʿ**ırḳu**'n-nisā bolsa yaʿnī ḳ[oy]andın[697] derd-i mafāṣıl bolsa (9) balġamdın bu ḥab birle ṣıḥḥat bolur sürincān bir miṡḳal türbüd-i (10) mücevvef-i sīfīd[698] bir miṡḳal cūzīdān[699] bir miṡḳal ġārīḳūn yarım miṡḳal (11) toḫm-ı ḥanẓal yarım miṡḳal [şā]hterec[700] yarım miṡḳal nemek-i Hindī yarım miṡḳal çārek **[124b]** (1) toḫm-ı kerefş bu hemeni soḳup élgep ʿasel birle ḥal ḳılıp ḫamīr ḳılıp (2) perhīzdin keyin yemek kerek mücerreb turur eger kişide bād-ı bevā- (3) ṣīr zaḫmeti bolsa zaġir ve toḫm-ı gendenā ve muḳl her ḳaysıdın üç (4) miṡḳal yumşaḳ soḳup élgep inek mesk[e][701] yaġı birle fuşurup (5) havançeġa salıp taş birle ṣalāye ḳılıp aġrıḳı tutḳanda (6) nim-germ maḳʿadge yaḳmaḳ kerek nevʿ-i dīger ekeli'l-melik ve maġz-ı bādām (7) ve ḫasek cüdārnī[702] ve gendenā her ḳaysıdın berāber alıp soḳup élgep (8) gendenānı suy[ı] birle ḫamīr ḳılıp ḳazanġa salıp otda mülāyim {fuşu} (9) fuşurup örük örükçisini yaġı birle ḥal ḳılıp nehār- (10) da iki yarım miṡḳalnı yemek kerek nevʿ-i dīger bevāṣīrni dānesini (11) ḳurutmaḳ üçün muḳl kendir ve zerniḫ ve toḫm-ı hezārsipend pōst-ı **[125a]** (1) bīḫ-i kebīr bularnı berāber soḳup élgep ʿasel bile gendenā suynı (2) bile ḫamīr ḳılıp ḥab étip ayaḳnı tübini téşip otġa salıp tö- (3) şükdin dūd ḳılmaḳ kerek tā maḳʿadıge dūd yetkey bih bolur (4) **nev**ʿ**-i dīger** yaŋak yaġıdın künde nehārda yete miṡḳal yemek kerek (5) bisyār nāfiʿ turur żaʿīfe tevellüd ḳılġandın ḳanı kélmese sarıġ yaġ (6) atala fuşurup bir miṡḳal toḫm-ı

---

[697] *Metinde 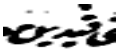 şeklinde eksik yazılan kelime, İ. (-), B. (67b/3)'deki 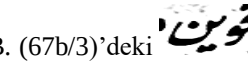 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.
**Metinde anlaşılamayan cümle, İ. (-), B. (67b/3)'de "ʿırḳu'n-nās yaʿnī ḳoyan veyā derd-i mafāṣıl bolsa" şeklindedir.

[698] Metinde , İ. (-), B. (67b/4)'de 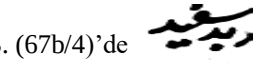 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "sefīd"dir.

[699] Metinde , İ. (-), B. (67b/5)'de 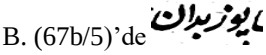 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "būzīdān"dır.

[700] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (67b/6) ve İ. (56b/11)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[701] Metinde 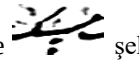 şeklinde eksik yazılan kelime, B. (67b/10) ve İ. (56b/15)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[702] Metinde 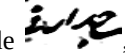 , B. (67b/14) 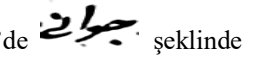 ve İ. (57a/1)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "cüvānī"dir.

reyḥānnı yup atalage salıp (7) içsün yaġını tenhā yesün[703] yā māʾü'l-ʿasel yesün tā beçedān ḳan- (8) dın pāk bolur **faẓıl-ı**[704] seng-i meśānī[705] eger kişi[706] seng-i meśānī bolsa berg-i (9) germ[707] bābūne iklilü'l-melik küncid sarıġ[708] maġz-ı ḫasek aḳ lāle persiyāvşān (10) bularnı su bile ḳaynatıp lekenge ḳoyup bu suda olturġuz- (11) maḳ kerek nāfiʿ turur nevʿ-i dīger eger kişi seng- i meśānīge giriftār bolsa **[125b]** (1) küncid yaġını cemʿ aʿżāsıġa sürtüp āftābda oltursa asānlıḳ (2) birle taşḳarı çıḳḳay[709] nevʿ-i dīger Cālinūs **Ḥākim aytur** (3) bir şaḫısnı kördüm anıŋda seng- i meśānī ʿilleti bar érdi maŋa (4) ḥikāye ḳıldı ḳavun uruġını şoḳup[710] şeker yedürdük (5) seng-i meśānīdin ṣıḥḥat taptı eger kişi yetmiş ʿaded murçnı soḳup (6) toḳaç etip yete kün yedürse meśānī pāk bolur va'llāhu (7) aʿlem ʿ**ilāc-ı be-cihet**-i żiḳ-ı nefes evvel iki dalusını aralıḳıdın (8) gerdenige yaḳın yerdin ḥacāmat ḳılmaḳ kerek baʿde'z-zān benefşe (9) persiyāvşān her ḳaysıdın bir miśḳal yigirme dāne ḳuruġ üzüm uruġını (10) taşlap yigirme[711] dāne siristān bādyān nim- kūfte yarım miśḳal pōst-ı bīḫ-i bādyān (11) yarım miśḳal pōst-ı bīḫ-i sūs-ı şīrīn terāşıda nim- kūfte yarım miśḳal **[126a]** (1) {yarım miśḳal} zaġīr nim-kūfte yarım miśḳal bu mecmūʿlarnı bir piyāle su bile (2) ḳaynatmaḳ kerek tā nıṣf ḳalġay ṣāf ḳılıp üç miśḳal (3) ḳand ḳoşup bermek kerek ġıẕāġa noḫūd-ab māş-ı muḳaşşer bādām şīre[si] (4) bile bermek kerek savuḳ sudın açıġ nemersedin perhīz ḳılmaḳ kerek (5) bisyār mücerreb turur **eger kişini dimāġı** aġır bolsa taş tuznı ḳara ḳoy- (6) nı süti birle ḳoşup burnıġa tamızsa defʿ bolur eger kişini burnıdın (7) ḳan turmasa örmeçek torını burnıġa salsa ḫūn turġay mücerreb (8) turur nevʿ-i dīger enārnı gül[i]ni suy[ı]nı żaʿīfe süti birle ammā (9) ferzendi ḳız bolġay anı bile ḳoşup burnıġa tamızsa ḳanı turġay

---

[703] Metinde eksik yazılan cümle, B. (68a/5-6) "yā sarıġ yaġnı tenhā yesün" ve İ. (57a/12)'de "veyā sarıġ yaġnı tenhā yese" şeklindedir.

[704] Metinde , İ. (-) ve B. (68a/7)'de 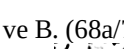 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "faṣl"dır.

[705] Metinde 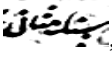 , B. (68a/7) 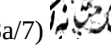 ve İ. (57a/13)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "seng-i meśāne"dir.

[706] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "seŋ" yazmaktadır.

[707] Metinde , B. (68a/8) 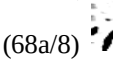 ve İ. (57a/14)'de şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır. "Kerm/kirm/germ/girm" gibi okunma ihtimalleri bulunan kelimenin karşılığı İ. (-), B. (33b/9)'de "toḫm-ı kerefeş yaʿnī kerm/kirm/germ/girm turur" şeklindedir. Kelime, -tercihen- "germ" olarak okunup B. (33b/9)'de verilen karşılığa göre anlamlandırılmıştır.

[708] Metinde eksik yazılan cümle, B. (68a/8) ve İ. (57a/14)'de "sarıġ çiçek" şeklindedir.

[709] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (68a/13) 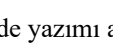 ve İ. (57b/3)'de şeklindedir.

[710] Metinde 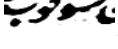 , B. (68a/15) 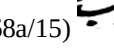 ve İ. (57b/5)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "soḳup"tur.

[711] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "dāne" yazmaktadır.

(10) mücerreb turur ʿilāc-ı būy-ı dehen bir direm ket-i Hindī[712] bir direm siyeh-dāne (11) bularnı ṣalāye ḳılıp tişni tübige salmaḳ kerek bih bolġay ʿilāc-ı **[126b]** (1) derd-i zebān filfil-i dırāz sendūrūs zerçūbe her ḳaysıdın bir direm (2) sāfālde[713] biryān ḳılıp sāyede ḳurutup üç kün tiliġa (3) sürtüp ʿādet ḳılsa yaḫşı bolġay va'llāhu aʿlem bi'ṣ-ṣavāb (4) **faṣl-ı der-beyān-ı dārūhānı beyānı bedel[i]ni aytur ḫaṭmī aḳ lāle** sebūs kefek (5) ʿades yasmuḳ nārenc enār-ı turş anı bedeli zerniḫ pilte-i ketān lete-i (6) gird turur sipistān bedeli çilan ısfanāḫ bedeli kişnīz temr-i Hindīni bedeli (7) ġaynalu sir-ḫıştnı bedeli sütni sarıġ suy[ı] anīsūn bādyān-ı Rūmī (8) ferfīyūn bedeli cevz-i bevvā selīḫa bedeli dārçīn ʿāḳırḳarhā égir cünd-i (9) bīdester ḳunduz-ḳırī [714] rūġan-ı küncid kündüs sendūrūş[715] mevīzeḫ[716] (10) şeḫār [717] bādrencbūye anı bedeli gāvzebān bestānec[718] turur ot (11) toḫm-ı kerefş ḥabbü'n-nīl toḫm-ı ʿışḳ fiçek ġārīḳūn bedeli türbüd maṣṭakī **[127a]** (1) yaʿnī [illegible] artuç(?)[719] ṣabr-ı Suḳūṭarī bedeli ṣabr-ı siyāh

---

[712] Metinde [illegible], B. (71b/12) [illegible] ve İ. (59a/1)'de [illegible] şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "kād-ı Hindī"dir.

[713] Metinde [illegible], B. (71b/14) [illegible] ve İ. (59a/3)'de [illegible] şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "sifāl"dir.

[714] Metinde [illegible], B. (33b/6) [illegible] ve İ. (59a/11)'de [illegible] şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[715] Metinde [illegible], B. (33b/7) [illegible] ve İ. (59a/12)'de [illegible] şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḫanderūs" tur.

[716] Metinde [illegible], B. (33b/7) [illegible] ve İ. (59a/12)'de [illegible] şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "mevīzec"dir.

[717] Metinde [illegible], B. (33b/7) [illegible] ve İ. (59a/12)'de [illegible] şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[718] Metinde [illegible] şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (33b/8) [illegible] ve İ. (59a/12)'de [illegible] şeklindedir. "Bestānec" ve "bespāyic" farklı bitkilerdir fakat metnin önceki bölümlerinde verilen ve yanlış yazılan "nestānec"in de karşılığı olarak "bespāyic" verildiğinden kelimenin anlamı "bespāyic"e göre verilmiştir.

[719] Metinde [illegible] şeklinde yazılan kelime, B. (33b/10) [illegible] ve İ. (59a/14)'de [illegible] şeklindedir. "Artuç", "ardıç" ile ilişkilendirilmiştir fakat "teslīm/teslem" kelimesinin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[720] gül-i gez bedeli (2) yulġun çiçek sünbül-i sefīd bīḫ-i çeḳirtmaḳ[721] ḥanẓal ḫarbūze-i segek[722] (3) eftimūn sarıġ ot ḫarbaḳ-ı siyāh bedeli siyeh-dāne ḥulbe şamuşa (4) bedeli bābūne fānīd şeker-i surḫ 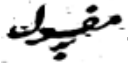 [723] bādreng rūy-ı sūḫte tūtġan-ı[724] (5) mīs iḳlimā-yı zer zer-varaḳ aşḳā[725] açıġ taş şe[y]ṭaranc[726] öradan (6) şūnīz siyeh-dāne sezāb [727] ḥabbü'l-ġār bedeli rīvend şeker-i surḫ yaʿnī (7) ʿasel ḳanṭīrūn[728] oġrı tiken ḳanṭūryūn yafçan turur **dārūlarnı** (8) ʿ**Arabīlersi atını Türkīsini beyān[ı]** dārçīn [729] zencebīl Türkīsi aḳ (9) çaçke ḫavlencān Türkīs[i] ḳızıl çaçke fi[l]fil-i[730] gird murç cedvār fārfī (10) kendi[r][731] sarıġ küçi

---

[720] Metinde , B. (33b/11) ve İ. (59a/15)'de şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[721] Metinde , B. (33b/12) ve İ. (59a/15)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "çeġirtmaḳ"tır.

[722] Metinde , İ. (-), B. (33a/13)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "seg"dir.

[723] Metinde , B. (33b/15) ve İ. (59b/1)'de şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[724] Metinde , B. (34a/1) ve İ. (59b/2)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "tūfāl"dir.

[725] Metinde , B. (34a/2) ve İ. (59b/2)'de şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış anlamı bulunamamıştır. Metnin önceki bölümlerinde "uşaḳ" olarak bir zamk türü geçmektedir fakat yazım şekli örtüşmediğinden anlam, sözü edilen kelimeye göre değil yanındaki "açıġ taş"a göre verilmiştir.

[726] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (34a/3) ve İ. (59b/3)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[727] Metinde , İ. (-), B. (34a/4)'de şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[728] Metinde , B. (34a/6) ve İ. (59b/4)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḳanṭarūn"dur.

[729] Metinde , B. (34a/7) ve İ. (59b/5)'de şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[730] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (34a/8) ve İ. (59b/5)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[731] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (34a/10) ve İ. (59b/7)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

zurunbāt boz borġa[732] ḥulbe sarıġ furçaḳ (11) nān-ḫ̌āh cüvānī sarıġ sorna kürkūm zaʿferān turur suʿd [733] turur **[127b]** (1) ʿāḳırḳarhā [734] yılduzı cırcır zārġūn[735] iklilü'l-melik (2) ḳarġa tamġaḳı[736] ʿınebü'ṣ-ṣaʿleb şoḫla [737] zeytūn ʿunnāb çilan (3) gendenā kürde[738] bezrü'l-ketān zaġīr [739] türbüd cāvşir ḥınā şibt sarıġ (4) çiçek ḫaşḫāş köknār āyen dāne toḫm-ı kişnīz ʿurūḳ-ı zerçūbe (5) ḫardal toḫm-ı ḳıçı [740] [741] [u]ruġı[742] [743] (6) taġ zebūdesi toḫm-ı küşūt sarıġ ot uruġı daḳīḳ yaʿnī (7) ul turur

---

[732] Metinde , B. (34a/11) ve İ. (59b/7)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "boz boġa"dır.

[733] Metinde , B. (34a/12) ve İ. (59b/8)'de şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[734] Metinde , B. (-), İ. (59b/8)'de şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[735] Metinde , B. (-), İ. (59b/9)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "zerġunc"dur.

[736] Metinde şeklinde yazılan kelime, B. (72a/2) ve İ. (59b/9)'de şeklindedir.

[737] Metinde , B. (-), İ. (59b/10)'de şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[738] Metinde , B. (-), İ. (59b/11)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "küde"dir.

[739] Metinde , B.(-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[740] Metinde , B. (-), İ. (59b/13)'de şeklinde yazılan cümlenin anlamı bulunamamıştır.

[741] Metinde , B. (-), İ. (59b/13)'de şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[742] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (59b/14)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[743] Metinde , B. (-), İ. (59b/14)'de şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılmamış, anlamı bulunamamıştır.

[744] yaʿnī ḳatġan[745] lisānü'l-ḥamel ḫarḳūla keşmīr yafraġı turur (8) ḳışrü'r-rummān enār pōstı ḥabbü'l-as toḫm-ı mürūt engūze evlecaŋ[746] (9) cırcır toḫm-ı tere-tiz hem gūyend ḫasek oġrı tiken ḳusṭ ispeġūl (10) isfidāc ufa nīm rıṭl bir ayaḳ zirik zirıḫ ġubeyr[ā][747] sincid sūs (11) çüçük buya ḫurfe semiz ot ḥabbü'r-reşād toḫm-ı tere-tīz[748] est tilbe nār **[128a]** (1) [749] maġz-ı nārcil toḫm-ı ḳıçı baṣalü'l-fār piyāz-ı pōstī[750] engūr-ı (2) şifā şoḫla zencār zengār zībaḳ sīmāb mişmiş örük (3) naẓrūn[751] būre-i Ermenī būre-i āhenk helyūn mār-çūbe mār-giyā (4) māhū-dāne ḥabbü'l-melik turur rıṭl vez[n]de[752] toḳsan miṡḳal turur (5) çilġūze żıbṭ-ı Rūmī[753] turur bedeli ḫuṣ[y]etü'ṡ-ṡaʿleb[754] turur cülnār (6) enār güli aṣlü'l-keper bīḫ-i keperest bāḳlā bedeli lūbiyā ḥumuṣ noḫūd serd (7) ḫuşkest aḳṭīn[755] ʿıneb fevākihest[756] ḥışrım ġūze-st[757] fucl

---

[744] Metinde , B. (-), İ. (59b/15)'de 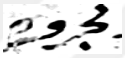 şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[745] Metinde , B. (-), İ. (59b/15)'de 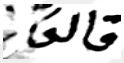 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḳalġan"dır.

[746] Metinde , B. (-), İ. (60a/1)'de 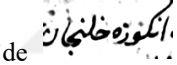 şeklinde yazılan kelimenin "evlecaŋ" olduğu düşünülmektedir.

[747] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (60a/3)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[748] Metinde 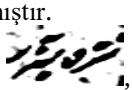 , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "tere-tīzek"tir.

[749] Metinde 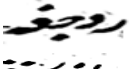 , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[750] Metinde 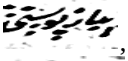 , B. (-), İ. (60a/4)'de 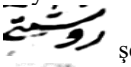 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "deştī"dir

[751] Metinde , B. (-), İ. (60a/5)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "naṭrūn"dur.

[752] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde eksik yazılan kelime, bağlama göre tamamlanmıştır.

[753] Metinde 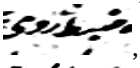 , B. (-), İ. (60a/7)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "zift-i rūmī"dir.

[754] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (60a/7)'deki 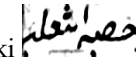 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[755] Metinde "aḳṭīn" kelimesinin karşılığı verilmemiştir. Sözü edilen kelimenin karşılığı İ. (-), B. (72a/5)'de "māş" olarak verilmiştir.

[756] Metinde , B. (72a/6) 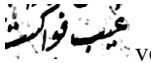 ve İ. (60a/10)'de 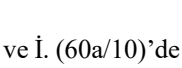 şeklinde yazılan kelimenin karşılığı olarak "fevākih/fevāk" kelimesi gösterilmiştir. "Fevākih: Meyveler" anlamına gelmektedir; hemen ardından üzümün karşılığı olabilecek "ḥışrım ve ġure" kelimeleri verilmiştir. Burada "ʿıneb fevākihest" cümlesi anlaşılamamış; "fevāk" kelimesinin ise ne olduğu bulunamamıştır.

[757] Metinde , B. (72a/6) 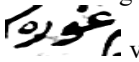 ve İ. (60a/10)'de 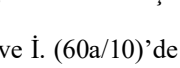 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ġūre"dir.

turb (8) şāhferec[758] reyḥānest mizāc-ı ū germ ḫuşkest Hind bagasnı (9) serd ḫuşkest bezr-i ekşef[759] toḫm-ı küşūbest[760] gezer toḫm-ı zerde-st (10) bezārü'l-baṣal toḫm-ı piyāzest bezrü'l-ketān mizāc-ı ū germest toḫm-ı (11) zaġīr mizāc-ı ū serd ḫuşkest bezārü'l-lift toḫm-ı şalġamest bezārü'l **[128b]** (1) ḳaṭūnā ispeġūlest necāsef[761] gül-i māder[ān]est[762] bābūnec bābūne-st (2) türmüs bāḳlā-yı Şām beyża toḫm-ı murġest afyūn şīre-i ḫaşḫāş (3) ḥafż[763] māzū-st ḥarmel hezārsendes[t][764] revāsin zencebīl-i Şāmest (4) māʾü'l-cübīn zerd-āb-ı şīrest pūdīne[765] kemmūnī zīre-st ḳışr aṣlü'l- (5) bezbāzest be-Farsī zirişk ḫā˘nend mizāc germest abil{e}[766] raçī[767] ḳāḳule-i (6) ṣıġārest ebū ʿals gül-i ḫīz[768] est ibn-i ʿirs sūsenest (7) [769] turuncest[770] [ic]cāṣ[771]

---

[758] Metinde , B. (72a/7) ve İ. (60a/11)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "şahsiferem"dir.

[759] Metinde , B. (72a/8) ve İ. (60a/12)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ekşūś"tur.

[760] Metinde , B. (72a/9) ve İ. (60a/12)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "küşūt"tur.

[761] Metinde , B. (72a/11) ve İ. (60a/14)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "birincāsef"tir.

[762] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (72a/11) ve İ. (60a/14)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[763] Metinde , B. (72a/14) ve İ. (60a/16)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ʿafṣ"tır.

[764] Metinde , B. (72a/15) ve İ. (60a/16)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "hezār-sipend"dir. Bu kelimenin metinde yer alan diğer örnekleri "hezārsipend/hezārsifend" şeklinde yazılmıştır; burada hangi yazımın kullanılmak istendiği bilinmediğinden tamamlama yapılamamıştır.

[765] Metinde "pūdīne" kelimesinin karşılığı verilmemiştir. Sözü edilen kelimenin karşılığı, B. (72b/5)'de "ṣaʿter" ve İ. (60b/1)'de "maʿter" olarak verilmiştir.

[766] Metinde , İ. (-), B. (72b/8)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "abil"dir.

[767] Metinde , İ. (-), B. (72b/8)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "lāçī"dir.

[768]Metinde , B. (72b/9) ve İ. (60b/3)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḫīr[ī]"dir.

[769] Metinde , B. (72b/9) ve İ. (60b/3)'de şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[770] Metinde şeklinde yazılan kelime, B. (72b/9) ve İ. (60b/3-4)'de şeklindedir.

[771] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (72b/11) ve İ. (60b/5)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

cemlūḫ[772] alū-yı siyāhest mizāc-ı ū serd (8) ḫuşkest örük savuḳ alūçe-st ṭabīʿat-ı ān serd terest (9) aẕrāḳī[773] küçüle est 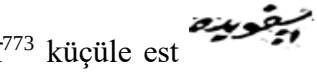 -st[774] sūsen-i şīrīnest (10) mizāc muʿtedilest aġiraṣ cevz-i Rūmī-st efrenc-güşt[775] (11) bālengū-st mizāc-ı ū germ ḫuşkest eflāṭūn muḳlest **[129a]** (1) afsenīn[776] necāsef-i kūh[ī]-st[777] mizāc-ı vey germ ḫuşkest (2) aṣlü'l-ḳaṣab bīḫ-i neyest fāġiye nīl[ū]ferest[778] aṣlü'l-levz bīḫ-i bād[ām]est[779] (3) erze[780] be-Pārsī birinc ḫā˘nend mizāc-ı ū serd ḫuşkest arah[781] ʿilk (4) maṣṭakī-i Rūmī[782] ermīnā nūşādırest ve yeznā[783] el-ḫamle[784] ism[785] ḫınā-

---

[772] Metinde , B. (72b/11) 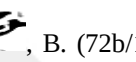 ve İ. (64b/5)'de 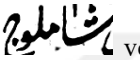 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "şāhlūc"dur.

[773] Metinde , B. (72b/14) 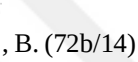 , İ. (60b/6)'de 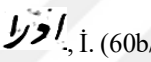 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "aẕārāḳī"dir.

[774] Metinde , B. (72b/14) 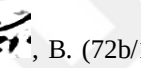 ve İ. (60b/6)'de şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[775] Metinde 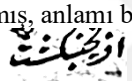 , B. (72b/15) 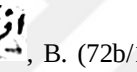 ve İ. (60b/7)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ferenc-müşk"tür.

[776] Metinde 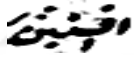 , B. (73a/1) 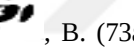 , İ. (60b/8)'de 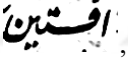 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "āfsentīn"dir

[777] *Metinde 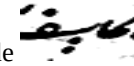 , B. (73a/1) 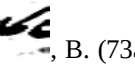 ve İ. (60b/8)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "birincāsef"tir.

**Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (73a/2) 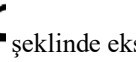 ve İ. (60b/8)'deki 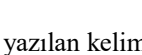 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[778] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (73a/3) 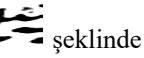 ve İ. (60b/10)'deki 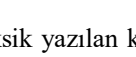 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[779] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (73a/4) ve İ. (60b/10)'deki 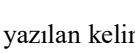 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[780] Metinde , B. (73a/4) 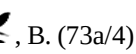 ve İ. (60b/10)'de 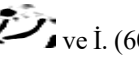 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "erz"dir.

[781] Metinde , B. (73a/5) 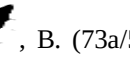 ve İ. (60b/11)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ārāt"tır.

[782] Metinde ve İ. (60b/11)'de "ʿilk" kelimesi yalnız yazılmış devamında ise "maṣṭakī-i Rūmī" kelimesi yer almıştır. Esasında "Rūmī" kelimesi "maṣṭakī" kelimesine değil "ʿilḳ" kelimesine aittir. Sözü edilen kelimenin doğrusu B. (73a/5)'de belirtildiği gibi "ʿilk-i Rūmī"dir.

[783] Metinde 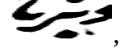 , B. (73a/6) 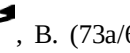 ve İ. (60b/11)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "yernā"dır.

[784] Metinde 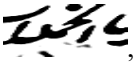 , İ. (-), B .(73a/6)'de 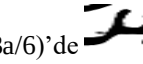 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "cümle"dir.

[785] Metinde eksik yazılan cümle, B. (73a/6) "ve beznā ve yernā īn cümle ism ḥayānest" ve İ. (60b/11-12)'de "beznā yernā ḥayānest" şeklindedir.

st (5) fūl cırcırest mizāc-ı ū muʿtedilest bezrü'l-ḳıṡṡā toḫm-ı ḫıyārest (6) mizāc-ı ū serd terest ve bādreng hem güyend bezrü'l-verd toḫm-ı gül-i surḫ (7) mizāc-ı ū serd ḫuşkest besbāse bezbāze-st mizāc-ı ū muʿtedil- (8) est bāderrūc[786] reyḥān-ı kūh[ī]-st[787] mizāc-ı ū germ ḫuşkest (9) şaʿrü'l-ḥayy[788] ve şaʿrü'l-ḫabbār[789] ve şaʿrü'l-arż sāvḳu'l-esved[790] īn cümle (10) persiyāvşānest mizāc-ı ū muʿtedilest bezrü'l-ḳatūnā be-Farsī (11) ispeġūleş ḫā˘nend-i ū Şirāzī ispeġūl mizāc-ı ū serdest **[129b]** (1) faṭr[ā]sāliyūn[791] kiyāh-ı kūh[ī]-st[792] mizāc-ı ū muʿtedilest bezrü'l-ḫaṭmī (2) toḫm-ı lāle-gülest mizāc-ı ū serd ḫuşkest bezrü'l-ḫurfe baḳlatü'l- (3) ḥa[m]ḳā[793] mizāc serd terest bezrü's-sezāb mizāc germ ḫuşkest bezrü'l- (4) ḫass be-Farsī kāhū[794] es[t] mizāc-ı ū serd ḫuşkest bezrü'l-ḫand- (5) ḳūḳī be-Pārsī end[e]ḳūḳī[795] güyend mizāc-

---

[786] Metinde , B. (73a/10) ve İ. (61a/1)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "bādrūc"dur.

[787] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (73a/11) 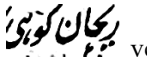 ve İ. (61a/1)'deki 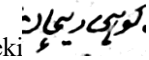 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[788] Metinde , B. (73a/11) ve İ. (61a/1)'de 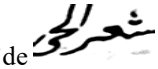 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "şaʿrü'l-cinn"dir.

[789] Metinde 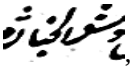 , B. (73a/11) 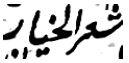 ve İ. (61a/11)'de 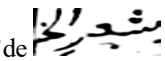 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "şaʿrü'l-cabbār"dır.

[790] Metinde 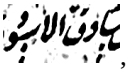 , B. (73a/12) ve İ. (61a/2)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "sāḳu'l-esved"dir.

[791] Metinde 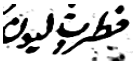 şeklinde eksik yazılan kelime, B. (73a/14-15) 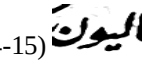 ve İ. (61a/3)'deki 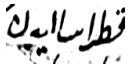 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[792] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (73a/15) ve İ. (61a/3)'deki 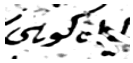 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[793] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, İ. (-), B. (73b/1)'deki 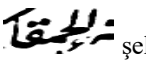 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[794] Metinde 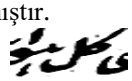 şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, İ. (-), B. (73b/3)'de şeklindedir.

[795] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (73b/4) 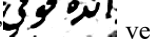 ve İ. (61a/5)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

ı ū germ ḫuşkest bezrü'l-ḥummās[796] (6) ḥabbü't-turşā güyend مراد باد [797] toḫm-ı fū est mizāc-ı ū serd ḫuşkest (7) tefesbec[798] be-Pārsī benefşe mizāc-ı ū serd terest bezrü'l-ketān zaġīrest (8) mizāc-ı ū muʿtedilest bezrü'l-kürrāt toḫm-ı gendenā-st mizāc-ı ū germ (9) ḫuşkest el-bābi'ṡ-ṡāliṡ fī **ḫurfü't-tā**ʾ tenbūn[799] (10) ṣad-bergest mizāc-ı ū germ ḫuşkest türmüs bāḳlā-yı Mıṣrī (11) reng-i vey sefīdest mizāc-ı ū germ ḫuşkest terencübīn mizāceş **[130a]** (1) muʿtedilest türbüd-i mücevvef mizāc-ı vey germest fırsād be-Farsī (2) tūt mizāc-ı ū germest cūr fülyūn[800] ḫā˘nend be-Fārsī ʿabīr[801] ḫā˘- (3) nend mizāc-ı ū muʿtedilest cünd-i bīdester ḳuşṭūriyūn[802] ḳunduz- (4) ḳīrī[803] ḫā˘nend ü seg-i ābī hem güyend cevz-i Hindī nācīlest[804] cevz-i māṡil (5) cevz-i muḳātilest mizāc serd terest **ḫarfi'l-ḫā{r}**[805] (6) ḥāşā pūdīne-i kūhest mizāc-ı ū germest ḫuşkest ḥabbü'n-nīl (7) mizāc-ı ū germ ḫuşkest ḥabbü'l-as mizāc-ı ū serd ḫuşkest ḥabbü'l-ḳarḥ[806] (8) be-Pārsī toḫm[807] ḫā˘nend mizāc serd terest ḥulbe şamuşa mizāc-ı ū (9) germ ḫuşkest ʿınebü'ṡ-ṡaʿleb mizāc-ı ū germ terest ḫaṭīm (10) mizāc-ı ū serdest ḫal be-Fārsī sirke mizāc-ı ū serd ḫuşk est (11)

---

[796] Metinde , B. (73b/5) ve İ. (61a/6)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḥummāż"dır.

[797] Metinde , B. (73b/5-6) ve İ. (61a/6)'de şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır.

[798] Metinde şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (73b/7)' ve İ. (61a/7)'de şeklindedir.

[799] Metinde , B. (73b/9) ve İ. (61a/8)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "tenbūl"dur.

[800] Metinde , B. (-), İ. (61a/15)'de şeklinde yazılan kelimelerin "caʿde fūliyūn" olduğu düşünülmektedir.

[801] Metinde , B. (-), İ. (61a/15)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ʿanber-i bīd"dir.

[802] Metinde , B. (74a/9) ve İ. (61a/16)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḳuşṭūriyūn"dur.

[803] Metinde , B. (74a/9) ve İ. (61a/16)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḳunduz-ḳūrī"dir.

[804] Metinde , B. (74a/10) ve İ. (61a/17)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "nārcīl"dir.

[805] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimede, re (ر) harfi sehven yazılmıştır.

[806] Metinde , B. (74a/15) ve İ. (61b/2)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "habbü'l-ḳarʿ"dır.

[807] Metinde eksik yazılan cümle, B. (74a/15) ve İ. (61b/2)'de "toḫm-ı kedū" şeklindedir.

ḫūḫ be-Fārsī şeftā[lū][808] gūyend mizāc-ı ū serd terest ḫafīf[809] {ḫar} **[130b]** (1) ḫarbūze-i nā-resīde mizāc-ı ū serd buved ḫıyārec mizāc-ı ū vey (2) muʿtedilest **ḥarfi'd-dāl**[810] dār-ı filfil murçest mizāc-ı ū (3) germ ḫuşkest ḥarfi'r-rāʾ zevend[811] be-Fārsī rīvend gūyend (4) mizāc-ı ū muʿtedilest rāziyānec bādyān-ı Rūmī-st mizāc-ı ū (5) germ ḫuşkest raṣāṣ ḳalʿī be-Pārsī ezrīz[812] mizāc-ı ū serd terest (6) rażā[813] rummān-ı ḥalvāī[814] nār-ı şīrin gūyend mizāc serd terest raża-ı (7) منقل [815] nār-ı turş **ḥarüfi'z-zaʿ** zāc ḳulḳangā[816] ḫāˇnend (8) be-Yūnānī māl-ternā ḫāˇnend mizāc-ı ū germ ḫuşkest saḳẓū[817] (9) ḫāye-i nehengest mizāc-ı ū germ ḫuşkest şükker[818] be-Fārsī şeker buved (10) mizāceş germ ter buved silf[819] mizāc germest sendürüs (11) cemʿest mizāc-ı ū

---

[808] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (74b/5) ve İ. (61b/4)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[809] Metinde , B. (74b/3) ve İ. (61b/5)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḫażaf"tır.

[810] Metinde ., İ. (-), B. (74b/6)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḥarfü'd-dāl"dır. Metinde bu şekilde yanlış yazılan tamlamaların doğrusu sözlük bölümünde belirtilmiştir.

[811] Metinde , B. (74b/8) ve İ. (61b/6)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "rāvend"dir.

[812] Metinde , B. (74b/10) ve İ. (61b/7)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "erzīz"dir.

[813] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "rānā"dır.

[814] Metinde , B. (74b/11) ve İ. (61b/7)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "rummān-ı ḥalvāʾ"dır.

[815] Metinde , B. (74b/12) ve İ. (61b/8)'de şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır. Bu kelimenin karşılığı Nizâmü'l-Edviye'de yer alan bilgiye göre (Aydın ve Murad, 2019: 415) "rummān-ı ḫāmız" olmalıdır.

[816] Metinde , B. (74b/13) ve İ. (61b/9)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḳulḳaṭār/ḳulḳanṭār"dır.

[817] Metinde , B. (75a/3) ve İ. (61b/11)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "saḳanḳūr"dur.

[818] Metinde , İ. (-), B. (75a/4)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "sükker"dir.

[819] Metinde , B. (75a/4) ve İ. (61b/12)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "silḳ"tir.

germ ḫuşkest sürincān der-Mıṣr[ī][820] **[131a]** (1) ʿaks[821] der-ʿIraḳ laʿbet[822] güyend mizāc-ı ū germ ḫuşk buved **ḥarfü'ş-şin** (2) şaḳāḳul güyend be-Türkūni[823] ḥankül[824] güyend şaḳāyıḳ[825] lāle-i (3) duḫterānest[826] mizāc-ı vey ḫuşk buved sir-ḫışt mizāceş muʿtedil- (4) est **ḥarfe'ṣ-ṣād** ṣābūn germ ḫuşkest buved ḳuluncrā (5) güşāyed[827] ṣabr-ı Suḳūṭarī mizāc-ı vey germ ḫuşkest ṣandal mizāc (6) serd ḫuşk ḥarfe'ḍ-ḍād żıfdaʿ be-Pārsī ġūk ḫā˘nend ṭabā- (7) şir mizāc serd ḫuşk buved ʿāḳırḳarhā mizāc serd ḫuşkest ʿades (8) mizāc muʿtedilest kāfūr mizāc serd ḫuşkest gāvzebān (9) kiyāḥī-st küzbere mizāc serd terest kemāfeṭyūs[828] toḫm-ı kerefş-i (10) Rūmī mizāc germ ḫuşkest ḳaraḫat[829] yaʿnī mevīzeḫ dirmene (11) yaʿnī ermen sumāḳ bedeli zirik muḳl-ı azraḳ yaʿnī [830] kākünec **[131b]** (1) yaʿnī ṣoḫla-ı Ḫıṭāy şeṭranc şāṭre[831] pişābı tutulġan (2) kişige böri üzümni ḳaynatıp berse şifā tapġay toḫm-ı (3) kök yaʿnī ḳara sornanı uruġını māmiyā

---

[820] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (61b/13)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[821] Metinde , B. (75a/6) ve İ. (61b/13)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ʿakne" dir.

[822] Metinde , B. (75a/6) ve İ. (61b/13)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "laʿbe-i Berberī"dir.

[823] Metinde , B. (75a/8) ve İ. (61b/14)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "be-Türkī"dir.

[824] Metinde , B. (75a/8) ve İ. (61b/14)'de şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılmış fakat anlamı ve okunuş şekli bulunamamıştır. "Hankül" yahut "hangül" şeklinde okunma ihtimali olan kelime, -tercihen- "hankül" olarak okunmuştur.

[825] Metinde , B. (75a/8) ve İ. (61a/14-15)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "şaḳāyıḳ-ı nuʿmān"dır.

[826] Metinde , B. (75a/8) ve İ. (61b/15)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "lāle-i duḫterī"dir.

[827] "Kuluncu açar."

[828] Metinde , B. (75b/5) ve İ. (62a/5)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "kemāfīṭūs"tur.

[829] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ḳaraġat"tır.

[830] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır. A von Le Coq'un çalışmasında (1922: 127) "qo koki: *Rumex klotschianus*" şeklinde verilen kelime, sözü edilen kelimeye yazım olarak benzemektedir fakat anlamsal açıdan uymamaktadır.

[831] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan "şāṭre"nin "şeyṭaranc" kelimesinin farklı bir yazımı olduğu düşünülmektedir.

téve tapanı bir dāng (4) dégen tört yarım noḫūd ve bir rıṭl dégen veznde toḳsan (5) miśḳal on béş direm dégen on miśḳāl bolur **faṣl** (6) gendüm derece-i höl ıssıġ turur cev derece-i höl savuḳ birinc (7) derece-i höl ḳuruġ savuḳ ġıẕā-yı laṭīfdür ıssıġ pat (8) haẕīm bolur gāvezs-i zevd[832] höl savuḳ ʿades ḳuruġ savuḳ (9) lūbiyā ḳuruġ savuḳ noḫūd höl ıssıġ[833] küncid höl ıssıġ ḫaşḫāş höl savuḳ (10) yötelġan[834] boġuz aġrıḳıġa uyḳusuzluḳġa nāfiʿ turur (11) bezerg höl ıssıġ nezlege ve yötelge menfaʿat ḳılur şāh-dāne **[132a]** (1) kendir ḳuruġ ıssıġ turur ḳar[a] toḫm[835] oġrı tiken[836] ḳuruġ ıssıġ (2) sūlsūl-i bevlge[837] fāyide ḳılur toḫm-ı reyḥān hem ḳuruġ ıssıġ (3) **bābü'ś-śāliś** luḥūmü'l-yān[838] heme gūştlardın ḳoy {gū} (4) gūştı bihraḳdur turb bile yese ḫūb menfaʿat ḳılur ḳoy (5) gūştı[839] derece-i höl ıssıġ eçkü gūştı ruṭūbet peydā ḳılur saġlıḳ gūştnı ruṭūbeti ve (6) ḥarāreti kemraḳ turur gūşt-ı buzġāla ḳuruġ savuḳ heme (7) gūştlar[840] bihraḳdur mozay gūşt[ı] yaman-ı be-ġāyet turur (8) gūşt-ı gāv ḳuruġ savuḳ turur ġalīẕ gūşt-ı gūśāle muʿtedil (9) turur pat heẕm bolur téve gūştı ḳuruġ ıssıġ turur ḳulan (10) gūştı hem ıssıġ turur anı ıssıġnı ziyāde ḳılur üçün (11) yeydürler tavuşḳan gūştı ḳuruġ savuḳ turur ḳābıż[841] **[132b]** (1) gūşt-ı gāv-ı kūhī ġalīẕdür ḳuruġ savuḳdur gūşt-ı (2) murġ-ı civān muʿtedil turur ruṭūbeti kemdür gūşt-ı kebūter (3) ıssıġ turur ḳuvvet-i bāhġa menfaʿat ḳılur ördek[842] ıssıġ (4) turur gūşt-ı keklik ve ḳuçḳaç ve pāḫtek ve küleng ḳuruġ (5) ıssıġ turur érenlikke taḳavvī ḳılur māh[ī][843] tāze savuḳ turur (6) keç hażm bolur ḳuruġ ıssıġ[844] her ḥayvānnı süti münāsib- (7) dür mizācdur amā ruṭūbetlik turur şīr-

---

[832] Metinde 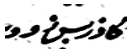 , B. (-), İ. (62a/8)'de 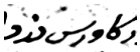 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "gāvers-i zerd"dir.
[833] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "küncid höl ıssıġ" yazmaktadır.
[834] Metinde anlaşılamayan kelime, B. (-), İ.'de (62a/10) "yötelge" şeklindedir.
[835] Metinde , B. (-), İ. (62a/12)'de şeklinde yazılan kelime, karşılığı olarak verilen kelimeye göre tamamlanmıştır.
[836] Metinde 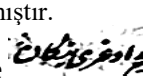 şeklinde yazılan kelime, B. (-), İ. (62a/12)'de 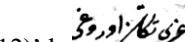 şeklindedir.
[837] Metinde , B. (-), İ. (62a/12)'de 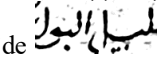 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "silsü'l-bevl ~ selesü'l-bevl"dir.
[838] Metinde , B. (-), İ. (62a/13)'de 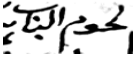 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "bāb"dır.
[839] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "derece-i höl ıssıġ eçkü gūştı" yazmaktadır.
[840] Metinde eksik yazılan cümle, B. (-), İ. (62b/1-2)'de "heme-i gūştlardın bihrakdur" şeklindedir.
[841] Metinde eksik yazılan cümle, B. (-), İ. (62b/6)'de "ādemge ḳābıżdur" şeklindedir.
[842] Metinde eksik yazılan cümle, B. (-), İ. (62b/8-9)'de "murġ-ābī" şeklindedir ve devamında "gūşt ıssıḳdur" yazmaktadır.
[843] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (62b/10)'deki şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.
[844] Metinde eksik yazılan cümle, B. (-), İ. (62b/11)'de "māhī śevr ḫuşk ıssıḳdur aġırdur" şeklindedir.

i gāv çerb ve (8) ġalīẓ turur şīr-i şütür şir-i set[845] munı ʿaḳside turur[846] şir-i büz (9) muʿtedil turur saġlıḳ süti eçkü sütidin ġalīẓ- (10) raḳ turur beyżhā toḫm-ı murġ münāsib mizāġ[847] turur sarığı (11) érenlikke ḳuvvet berür amā aḳıdın aḫlāṭ peydā bolur {kebūter} **[133a]** (1) kebūter ve ḳuçḳaç kakasını érenlikke fāyide ḳılur (2) **el-bābü'r-rābi**ʿ mīveler ıssıġ savuḳnı aytur şerbet-i (3) engūr ḥöl ıssıġ turur dāne-i engūr ḳuruġ ıssıġ pōst-ı engūr (4) ḳuruġ savuḳ ġūre ḳuruġ savuḳ likin yese ṣafrānı (5) ber-ṭaraf ḳılur ṭabīʿatnı baġlar ḳuruġ üzüm muʿtedil (6) miʿdege ve cigerge ḳuvvet berür kişmiş hem mundın ḫūbraḳdur (7) encīr ḥöl ıssıġ ġıẕā-yı laṭīf turur mizācnı pāk ḳılur (8) balġamdın peydā bolġan aḫlāṭnı defʿ ḳılur ḳuruġ (9) encīrniŋ ruṭūbeti kemdür raṭb höl ıssıġ turur érenlik- (10) ke{h}[848] miʿdeġa ḳuvvet ḳılur semiz[849] ḫurmā ḳuruġ ıssıġ turur (11) balġamnı münḳaṭıʿ ḳılur temr-i Hindī ḳuruġ savuḳ turur teskīn-i **[133b]** (1) ṣafrā ve teleyyün ḳılur baş aġrıḳıġa pāyide ḳılur ve teşneni (2) defʿ ḳılur tatlıġ enār höl savuḳ yürekke ḳuvvet berür (3) yötelni defʿ ḳılur bedenni aḫlāṭnı ber-ṭaraf ḳılur açıġ enār (4) ḳuruġ savuḳ miʿdege ḳuvvet berür ṣafrānı teskīn ḳılur (5) teşnelikni defʿ ḳılur eger pōstını sıḳıp içse müshil bolur (6) bihī-i turş ḳuruḳ savuḳ miʿdege taḳviyet ḳılur amā ḳulunc (7) ḳılur bihī-i şīrīn mizācnı iʿtidālıġa kéltürür sīb-i şīrīn (8) muʿtedil turur yürekke miʿdege menfaʿat ḳılur mürūt ḳuruġ (9) savuḳ turur bihīni bedeli turur idrār bol ḳılur ve yürekke (10) miʿdege taḳavvī ḳılur teşnelik ve ferāmūşluḳnı defʿ (11) ḳılur şeftālū höl savuḳ turur ḥarāretni ve teşnelikni **[134a]** (1) defʿ ḳılur zerdālū hem höl savuḳ turur ḥarāretni defʿ ḳılur (2) ve teleyyün-i ṣafrā ḳılur amā miʿdege żarar ḳılur yaman ḳan ḥāṣıl (3) ḳılur ālū-yı siyāh yaʿnī ḳara örük ḳuruġ savuḳ turur tūt (4) höl savuḳ turur teşnelikni defʿ ḳılur zeytūn ança resīde- (5) dür[850] ḳuruḳ savuḳ turur cevz ḳuruḳ ıssıġ amā cevz ḥöl (6) bolsa höl ıssıġ cevz-i Hindī ḳuruġ ıssıġ ḥubbü'l-ketān (7) funduḳ höl ıssıġ taḳviyet-i bāh ḳılur zehr bergen kişiġa berse (8) zehr kār ḳılmas bādām höl ıssıġ āb-ı menīni ziyāde ḳılur sīne- (9) ni aḫlāṭdın pāk ḳılur fustuḳ ḳuruġ ıssıġ taḳviyet-i bāh ḳılur (10) yötelge hütkenge[851]

---

[845] Metinde , B. (-), İ. (62b/13)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "esb"dir.

[846] Metinde anlaşılamayan cümle, B. (-), İ. (62b/13)'de "munıŋ süti ıssıḳdur" şeklindedir.

[847] Metinde , B. (-), İ. (62b/15)'de 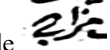 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "mizāc"dır.

[848] Metinde 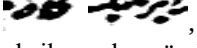 , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimede, he (ه) harfi sehven yazılmıştır.

[849] Metinde eksik yazılan cümle, B. (-), İ. (63a/6)'de "ademni semiz ḳılur" şeklindedir.

[850] Metinde anlaşılamayan cümle, B. (-), İ. (63b/1-3)'de "... tūt-ı resīde ḳuruḳ ıssıḳdur ... zeytūn-ı nā-resīde ḳuruḳ savuḳdur" şeklindedir.

[851] Metinde 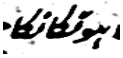 şeklinde yazımı anlaşılamayan kelime, B. (-), İ. (63b/7)'de 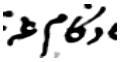 şeklindedir.

menfaʿat ḳılur amā ḫalḫālġa[852] miʿdeġa (11) żarar ḳılur ġubeyrā yaʿnī çigde ḳuruġ savuḳ turur iş{ti}hālnı[853] ḳay- **[134b]** (1) nı menʿ ḳılur nebḳ yaʿnī künār cin[es]te[854] ḳuruḳ savuḳ ʿunnāb {baʿżı} (2) baʿżılar ḳavlide ürçe[855] höl ḳuruġ ıssıġ turur sipistān höl (3) savuḳ teleyyün-i ḫulḳ-i sīne ḳılur müshil-i sevdāī turur ẕirişk (4) yaʿnī ẕirik höl savuḳ miʿdege çigerge taḳviyet ḳılur ʿaṭaşnı (5) defʿ ḳılur süddeni açar ḫarbūze ança şīrīndür ḳuruġ ıssıġ (6) idrār bol ve taḳviyet-i bāh ḳılur ḫarbūze ança şīrīn émesdür (7) höl ıssıġ ruṭūbet peydā bolur gīl ḳuruḳ savuḳ miʿdege (8) taḳviyet ḳılur ḫıyār tere ve ḫıyārze bādreng[856] höl savuḳ (9) anı yedlasa dimāḳġa ḳuvvet berür hindāne tarbuzek turur höl (10) savuḳ turur teb ve çigerni ḥarāretige nefʿ ḳılur[857] amā miʿdege żarar ḳılur höl ıssıġ (11) turur anıŋda ḳay ḳılsa balġamnı defʿ ḳılur ḳand höl ıssıġ turur fā- **[135a]** (1) nīd yaʿnī şeker taḳavvī ḳılur érenlikke taḳavvī ḳılur muḫālif (2) yelni ve balġamnı ber-ṭaraf ḳılur nebāt ġıẕā-yı laṭīf muʿtedil turur[858] (3) müshil-i ṣafrā turur boġuz aġrıḳı öfke aġrıḳıġa fāyide (4) ḳılur susalıḳnı ber-ṭaraf ḳılur sir-ḫışt muʿtedil bedeli turur (5) sütni sarığı suy[ı] ṭabīʿat turur gezengübīn yaʿnī gülḳand (6) höl ıssıġ miʿdeġa taḳviyet ḳılur balġamnı ber-ṭaraf ḳılur (7) ʿasel ḳuruġ ıssıġ ʿasel[859] ḳança tola bolsa obdandur sikencübīn (8) ıssıġ anı hem ḫāṣiyyeti ʿasel birle berāberdür **el-bābü'l-**(9) **ḫāmis** der-aḥvālge höl teşnelikni ber-ṭaraf ḳılur (10) pat heẕm bolur kāsnī savuḳ turur teşnelikni defʿ ḳılur (11) ısfanāḫ höl savuḳ turur ıssıġdın bolġan yötelni hem **[135b]** (1) defʿ ḳılur ıssıġdın ʿārıż bolġan aġrıḳġa hem devā (2) turur

---

[852] Metinde 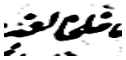 şeklinde yazılan kelime, B. (-), İ. (63b/8)'de şeklindedir. Bağlama göre doğru olan kelime "tal"dır.

[853] Metinde 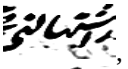 , B. (-), İ. (63b/9)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ishāl"dir.

[854] Metinde şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (63b/10)'deki 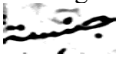 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır. "Vişne" olarak bilinen "cineste ve nebḳ" ile "künār"ın birbirlerinin karşılığı olan kelimelermiş gibi yazılması anlaşılamamıştır çünkü "nebḳ yahut künār, Arabistan kirazı denilen bir ağaca verilen isim"dir. Burada "vişne ile kiraz" arasında bir bağlantı kurulmak istendiği düşünülmektedir. İ. (63b/10)'de "nebīḳ künār yaʿnī cineste" yazılması da bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.

[855] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır. "Örçe", "urça" yahut "ürçe" şeklinde okunma ihtimali olan kelime, -tercihen- "ürçe" olarak okunup verilen karşılığa göre anlamlandırılmıştır.

[856] Metinde eksik yazılan cümle, B. (-), İ. (63b/14-16)'de "ḫıyārze yaʿnī bādreng öl savuḳdur ... ḫıyār yaʿnī terre öl savuḳdur …" şeklindedir.

[857] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "amā miʿdege żarar ḳılur" yazmaktadır.

[858] Metinde eksik yazılan cümle, B. (-), İ. (64a/1)'de "nebāt ġıẕā-yı lāṭīfdür terencübīn muʿtedildür müshil-i ṣāfrādur" şeklindedir.

[859] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "ḳança" yazmaktadır.

sermūḳ[860] höl savuḳ bedeli ıstfanāḫ[861] turur teleyyün-i ṭabīʿat (3) turur süddeni açar yerāḳānnı defʿ ḳılur kezīb[862] ḳuruġ ıssıġ (4) baḳlate'l-ḥamḳā el-mübārān[863] hem dérler höl savuḳ turur (5) ḥarāret ve teşnelikni ve tebni defʿ ḳılur merzencūş ḳuruġ ıssıġ (6) yılan ve çıyan çafġanġa żımād ḳılsa[864] bālengū ḳuruġ ıssıġ turur (7) nāfiʿ-i ḫafaḳān turur mā-ḫūlyāġa nāfiʿ turur tere-i Ḫorāsān[ī][865] hem bu (8) nevʿde turur naġnaʿ[866] ḳuruġ ıssıġ kişnīz ḳuruġ savuḳ kürde ḳu- (9) ruġ savuḳ sezāb ṣaʿter yalġuz[867] ḳuruġ ıssıġ şalġam höl (10) savuḳ taḳviyet-i bāh turur[868] ve közge ḳuvvet berür mafāṣılġa ve nıḳrisġa müfīd turur gezer höl ıssıġ turb (11) hem höl ıssıġ çuġundur hem ıssıġ savuḳ ve aḫlāf-ı[869] cigerge müfīd **[136a]** (1) turur piyāz höl ıssıġ balġamnı ḳaṭʿ ḳılur sīneni pāk ḳılur (2) érenlikni ziyāde ḳılur sarmusaḳ ḳuruġ ıssıġ yelni köydürür (3) dārū ve teleyyün-i ṭabīʿat ḳılur höl ıssıġ[870] raṣāṣ ḳuruġ savuḳ (4) kādū[871] höl savuḳ bādrīncān[872] muḫtelifü'l-eczā turur anı suyı (5) ḳuruġ ıssıġ turur keper ḳuruġ ıssıġ ʿaraḳa'n-nisā müfīd turur (6) **el-bābe's-sādüs**de tevābil nemek ḳuruġ ıssıġ sirke (7) ḳuruġ savuḳ ḳuruġ ıssıġ[873] zencebīl ḳuruġ ıssıġ yelni defʿ (8) ḳılur ruṭūbetni zāyil ḳılur dārçīn ḳuruġ ıssıġ (9) zīre ḳuruġ ıssıġ cüvānī ḳuruġ ıssıġ zaʿferān ḳuruġ (10) ıssıġ şūnīz ḳuruġ ıssıġ ḳuruġ yumġaḳ sübüt savuḳ (11) rāziyāne ḳuruġ ıssıġ savuḳ yelni defʿ ḳılur ve süddeni **[136b]** (1) açar **el-bābi's-sābi**ʿ dil dimāġ[874] sūsen

---

[860] Metinde 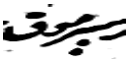 şeklinde yazılan kelime, B. (-), İ. (64a/8)'de 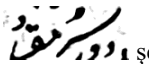 şeklindedir.

[861] Metinde , B. (-), İ. (64a/8)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "ısfanāḫ"tır.

[862] Metinde , B. (-), İ. (64a/9)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "zebīb"dir.

[863] Metinde , B. (-), İ. (64a/10)'de 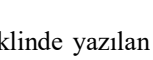 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "baḳlatü'l-mübārek"tir.

[864] Metinde eksik yazılan cümle, B. (-), İ. (64a/11-12)'de "yılan çıyan çafġanġa nāfiʿdür" şeklindedir.

[865] Metinde 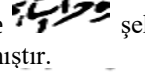 şeklinde eksik yazılan kelime, B. (-), İ. (64a/13)'deki 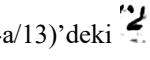 şekli göz önüne alınarak tamamlanmıştır.

[866] Metinde , B. (-), İ. (64a/13)'de 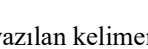 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "naʿnaʿ"dır.

[867] Metinde , B. (-), İ.(-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "yalpuz"dur.

[868] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "ve közge ḳuvvet berür mafāṣılġa ve nıḳrisġa müfīd turur" yazmaktadır.

[869] Metinde , B. (-), İ. (64b/2)'de 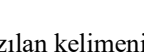 şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "aḫlāḳ"tır.

[870] Metinde eksik yazılan cümle, B. (-), İ. (64b/5)'de "kenger öl ıssıḳdur" şeklindedir.

[871] Metinde 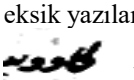 , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "kādī"dir.

[872] Metinde 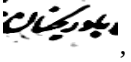 , B. (-), İ. (64b/6)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "bādincān"dır.

[873] Metinde eksik yazılan cümle, B. (-), İ. (64b/9)'de "filfīl ḳuruḳ ıssıḳdur" şeklindedir.

[874] Metinde eksik yazılan cümle, B. (-), İ. (64b/13)'de "gül-i surḫ ḳuruḳ savuḳtur muḳavvī-i dil ü dimāġdur." şeklindedir.

ḳuruġ ıssıġ (2) şāhferūm[875] ḳuruġ ıssıġ anı burasa ḫōşbūyluḳ kéltürür (3) nergis muʿtedil turur benefşe nīlūfer höl savuḳ turur ḳuruġ (4) savuḳ anı yaġı mūynı ḳara ḳılur bustān-efrūz ḳuruġ (5) savuḳ müşk ḳuruġ ıssıġ ʿanber höl ıssıġ ʿūd ḳuruġ (6) ıssıġ ġāliye mefrūḫ[876] turur anı yeldasa maṣrūʿ müfīd turur (7) ḳursaḳnı şışḳuġa[877] żımād ḳılsa nerm ḳılu[r] iḫtināḳ-buden-i (8) raḥmge müfīd turur ṣandal ḳuruġ savuḳ turur ḫafaḳānġa (9) tebge ıssıġdın aġrıġan cigerge żımād ḳılsa nefʿ-i tamām turur sünbül (10) ḳuruġ ıssıġ yerāḳānġa dimāġḳa menfaʿat turur sergīn-i (11) gāvac lādīn ḳuruġ ıssıġ mūynı ziyāde ḳılur yese idzār[878] **[137a]** (1) bol ḳılur balġam zāyil ḳılur barça ʿilletlerge müfīd turur (2) va'llāhu aʿlem bi'ṣ-ṣavāb **faṣl-ı der-beyān-ı** (3) **Loḳmān Ḥakīm üç miŋ béş yüz** (4) yıl ʿömr kördiler Ḥabeş pādişāhnı oġlı aydılar atalarıdın (5) kiçik ḳalıp vilāyetlerini aldurdılar düşmenler bularnı (6) esīr ḳılıp sattılar bende boldılar yana bir rivāyetde ḥażret-i (7) Loḳmān Ḥakīm [879] vilāyetidin érdiler rengleri ḳara ebrūsı (8) yana bir rivāyetde Loḳmānnı ḥażret-i Eyyūb ʿaleyhi's-selām (9) satıp alıp azād ḳıldılar Loḳmān Ḥakīm beyābānġa bardılar (10) ol beyābānda bir ġār bar érdi ḥażret-i Loḳmān ol ġārġa (11) kirdiler keçe ve kündüz Ḫudā-yı teʿālāġa meşġūl boldılar bular- **[137b]** (1) nı ḫurākī tābistānda kiyāh zemistānda kiyāhnı yıldızını (2) berāberdiler el-ḳıṣṣa otuz iki yıl bu ṭarīḳa ʿibādet ḳıldılar (3) otuz [i]ki[880] yıldın keyin aydılar ey bar Ḫudāyā otuz iki yıl ḫāˇce-i (4) mecāzīġa ḫiẕmet ḳıldım meni azād ḳıldı eknūn sen ḫāˇce-i (5) ḥaḳīḳīdursen otuz iki yıl kéçe ve kündüz saŋa ḫiẕmet (6) ḳıldım neme kerāmet[881] ḳılasın ol zamān nidā kéldi kim yā Loḳmān saŋa (7) eşni arasıda iḫtiyār berdim her ḳaysını ḫˇāhlasaŋ kerāmet (8) ḳılur men Loḳmān aydı İlahī[882] ol ne nemersedür fermān kéldi kim (9) ol saŋa ʿilm-i ḥikmetni peyġamberlikni ḫˇāhlar men Loḳmān (10) başnı

---

[875] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "şāhisferem"dir.

[876] Metinde , B. (-), İ. (65a/1)'de şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "müferriḥ"tir.

[877] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "şışuḳ"tur.

[878] Metinde şeklinde yazılan kelimenin doğrusu, B. (-), İ. (65a/6)'de "bevlni ziyade ḳılur" cümlesine göre "idrār"dır.

[879] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılmamış, anlamı bulunamamıştır. Fakat *Hz. Lokman'ın Eyle ve Medyen taraflarında yaşayıp Eyle'de öldüğü* (Miras, 1978: 163) bilgisinden hareketle kelimenin "Eyle" olduğu düşünülmektedir.

[880] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde eksik yazılan kelime, bağlama göre tamamlanmıştır.

[881] Haşiye yoktur, der-kenarda yazmaktadır; işaret, yer ve bağlam sırasına göre metne alınmıştır.

[882] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, açıklamada "ol" yazmaktadır.

tüben saldı endīşe ḳıldı başnı köterip aydı (11) Ḫudāvendā peyġamberlik [i]şi[883] müşkil işdür öz ḥālimġa yaraşa **[138a]** (1) ʿilm-i ḥikmetni ḫˇāhlar men eger kerāmet ḳılsaŋ dédi (2) ol zamān Ḫudā-yı teʿālā **ḥażret-i Loḳmān Ḥākim-** (3) ġa andaġ kim ʿilm-i ḥikmet berdi kim barça ādemīler ḥikmet ör- (4) gengeli tābiʿ boldılar andaġ aytıpdurlar kim neçük kim (5) ol ġārdın çıḳtılar yeryüzideki cemīʿ kiyāhlar tilġa (6) kéldiler andaġ kim miŋ bir kiyāh ḥażret-i Loḳmān- (7) ġa öz ḫāṣiyyetlerini ʿarż ḳıldı meger bir kiyāh hiç sözlemedi (8) ḥażret-i Loḳmān aydılar ey bar Ḫudāyā bu ne kiyāh- (9) dur ki maŋa öz ḫāṣiyyetini beyān ḳılmaydur dédiler (10) nidā kéldi kim ey Loḳmān bu kiyāh mergdür anı ʿilācı yoḳdur (11) anı üçün sözlemeydür andaġ aytıpdurlar kim {bir kün} **[138b]** (1) bir kün ḥażret-i Loḳmān Ḥakīm bir ṭarafke barur érdiler (2) bir kiyā[h]ġa[884] yettiler be-ġāyet tīz-būy-ı ḫürrem Loḳmān ol kiyāhdın (3) bir zerre yediler ol kün be-ġāyet ḫōş-ḥāl boldılar cemīʿ-i yıllar (4) bedendin yıraḳ boldı ol zamān ṭahāret ḳıldılar ve namāz (5) ötediler tā yeti kün ol kiyāhdın yediler barça meḥāsin- (6) leri ḳara boldı ve żaʿīf érlıḳ mübeddel boldı sekizinçi (7) küni yana yedi ol kiyāh ḳaşıġa kéldi aydılar atıŋ neme (8) turur ḫāṣiyyetniŋ ne turur dédiler kiyāh aydı ey ḥākīm-i ḥāẕıḳ (9) ve ey ṭabīb-i ṣādıḳ meniŋ bisyārdur her kim maŋa bir tilde aṭ (10) ḳoydılar meni tebū[885] dérler ol zamān ḥażret-i Loḳmān aydılar (11) seni men azmūde ḳıldım saŋa bir aṭ ḳoyay kim ḫāṣiyyetiŋi **[139a]** (1) aymaḳ ḥācet bolmaġay ḥażret-i Loḳmān ol kiyāhnı ḥāliġa (2) yaraşa münasībitide cüvānā[886] ḳoydılar eger men yigirme kün yesem érdi mūy- (3) larım hem ḳara bolur érdi bu sebebdin cüvānīni pōstı cümle-i (4) zehrlerdin turur eger ḫˇāhlasaŋ kim cüvānīdin menfaʿat alay (5) déseŋ andaġ kim Loḳmān Ḥakīm buyurdılar (5-9) **Farsça Naẓm** (9) cüvānīni pōstını ayırmaḳnı ṭarīḳde (10) oldur ki çārek cüvānīni bir kāse inek süti bile mīs ḳazanda (11) andaġ ḳaynatġay kim tā süt bile ḳaynap ḳazanda ḳuruġay **[139b]** (1) cüvānīni alıp sāyede ḳurutup ḳolda avalap pōstını dūr (2) ḳılġay maġzı ḳalġay andın keyin zerdek uruġı ve pūdīne-i (3) bāġī ve toḫm-ı arça zebān-ı güncişk bu cümleni aḳ tatlıġ nemerse bile (4) maʿcūn étip her ṣabā miḳdār miśḳal yemek kerek bisyār nāfiʿ turur (5) püşt kemer muḥkem bolur ḫavāṣ-ı maʿcūn Ḳubāt Ḥākim buyurdılar kim (6-7) **Farsça**

---

[883] Metinde 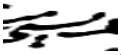 , B. (-), İ. (-) şeklinde eksik yazılan kelime, bağlama göre tamamlanmıştır.

[884] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde eksik yazılan kelime, bağlama göre tamamlanmıştır.

[885] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılamamış, anlamı bulunamamıştır. "Tebū" yahut "tebv" şeklinde okunma ihtimalleri olan kelime, -tercihen- "tebū" şeklinde okunmuştur.

[886] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "cüvānī"dir.

Naẓm (7) **Farsça Naẓm** ey ʿazīz (8) **biliŋler** kim nefs ança melāḥat ḳılmaḳ kerek kim nefs ekṡer żarar (9) kéltürür andaġ kim her kim ḳırḳ yaşdın keyin tola cimāʿġa (10) ḥarīṣ bolsa tamām-ı aʿżāsıdın ḳuvvet sāḳıṭ bolur ikinçi {ol} (11) ol kim vehm-nāk bolur **Farsça Naẓm** çirā ki ḳarı **[140a]** (1) ḫatun birle cimāʿ ḳılsa ādemni mayasını ḫuşk ḳılur pir-zen (2) nefs öyge noḳsān ḳılur ikinçi ḥayż içideki maẓlūm birle merd (3) bed-nefslik ḳılıp cimāʿ ḳılsa aġrıḳġa yoluḳġay Ḫudā-yı teʿālā (4) laʿnetige giriftār bolur ikinçi dimāġ şehvet-i ḥayż bolġay ve żarar (5) ḳılur üçünçi ol kim Ḫudā-yı teʿālā ferzend berse bisyār ḥürre bolġay (6) ʿāḳıbet ḥarām ʿilletke giriftār bolġay ve yana nā-resīde birle cimāʿ (7) ḳılsa hem ʿömrige żarar ḳılur şehvetni kūtāh ḳılur törtünçi pür-aġrıḳ (8) maẓlūmġa yaḳınlıḳ ḳılsa aġrıḳ érige teṡīr ḳılur beşinçi (9) maẓlūm kim bed-şekl bolsa dimāġnı żaʿīf ḳılur ve ferāmūşluḳ (10) kélürür **amā ḥikmetde aytıpdurlar** kim amā baʿżı ādemīler bardur ki (11) dil-rübā ḥūr-liḳā ḫatunları bardur kim érenlik nāḳışdur **[140b]** (1) ki ḥükemālar aytur maʿcūn ki oldur kerefş filfil ve cevz-i bevvā-ı ḳırfe (2) ve bābūne ve maġz-ı nārcil zencebīl behmenī[887] ve tūderī maṣṭakī bu- (3) larnı mecmūʿ ḳılıp ʿasel birle ḥal ḳılıp her küni ṣabāda bir miṡḳal (4) yemek kerek ḳuvvet-i bāhġa nihāyetdin taşḳarı taḳavvī ḳılur (5) bu maʿcūnnı ḥükemālar ekṡerī üçün yasapdurla[r] nāzenīn (6) ḥūr-liḳā duḫterlerdin kām-ı dil ḳıldı şubu türideki müslāmānlar (7) üçün terkīb ḳılıpdurlar eger maʿcūndın bir ḫurāk yese (8) reng-i rūylarını rūşen ḳılur ve tüvānā bolur ve ġam köŋlidin (9) kiter feraḥlik ḥāṣıl bolur āb-ı menīni ziyāde ḳılur ẕekerini mis (10) fūlād dék saḫt ḳılur bu maʿcūnnı vaṣf[ı]nı aytıpdurlar (11) kim **Naẓm** bolur süşt yürekleri nemçū[888] seng ḳılur Rüstem-i şīr-i ner bile ceng **[141a]** (1) tiliŋ bolur uzun ḫatun aldıda seniŋçe körünmes (2) kişi aldıda ḳılur gūyā mīḫ ẕekerni best-i cimāʿ eyleseŋ (3) köp ḳılur nālişi ammā bu maʿcūnnı yasamak şikāk münāfıḳġa (4) naṣīb ḳılmaġay likīn bu bende-i tengtesteni[889] elbette duʿāda birer (5) yād ḳılġaysizler inşāʾa'llāhu teʿālā **faşl** (6) eger kişi ḳara helīleni nāştāda ḳand birle[890] dāyim yese ḳuvvet-i bāhnı ziyāde ḳılur (7) velīkīn miʿdeni teng ḳılu[r] bisyār mücerreb turur **nevʿ-i dīger-i** (8) maʿcūn-ı ḫavāṣ-ı ḳuvvet-i bā[h][891]

---

[887] Metinde 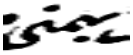 , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "behmen"dir.

[888] Metinde , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin "Neme+çū: Ne zaman" olduğu düşünülmektedir.

[889] Metinde 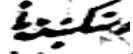 , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "teŋdest"tir.

[890] Haşiye yoktur, der-kenarda yazmaktadır; işaret, yer ve bağlam sırasına göre metne alınmıştır.

[891] Metinde 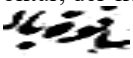 , B. (-), İ. (-) şeklinde eksik yazılan kelime, bağlama göre tamamlanmıştır.

[892] ʿāḳırḳarhānı sübüt bile ḳayna- (9) tıp ḫūb dil-pezīr bolġay toḫm-ı helāyūnını[893] ve toḫm-ı piyāz bile ve toḫm-ı (10) gezer bularnı meyde ḳılıp toḫmnı sarıġıda ḥal ḳılıp yoġurup (11) ʿaselni noḫūdnıŋ suy[ı] bile ḥal ḳılıp maʿcūn etip yemek kerek **[141b]** (1) amā bu maʿcūn yemesdin ilgeri sarmuḳnı yemek kerek şehvetni (2) bisyār ġālib ḳılur ẕekerini saḫt[894] ḳılur gūyā Rüstem-i şīr-i ner dék (3) bolur āb-ı menī süşt kem bolsa ʿaselni sütde ḳaynatıp (4) içmek kerek mücerreb turur eger kimerse hüdhüdni yüregini ḳurutup (5) ḳızıl şeker birle yese āb-ı menīni ziyāde ḳılur pat inzāl bol- (6) mas ve leẕẕet bisyār tapar ol ḫatun bu kişini üçün (7) dīvāne ve şeydā bolġay andın özgeni démegey nevʿ-i dīger (8) eger kişi keperni suy[ı]nı ʿasel birle ḳaynatıp yaġ birle ḥal ḳılıp (9) yese dāyim mizācı tüzgey āb-ı menīni ġālib ḳılġay encīrni (10) ḳaynatıp içse yürekke ḳuvvet bergey ve cimāʿnı ārżū ḳılġay (11) eger kişi üç miśḳal cevz-i Hindīni üç miśḳal güncişk maġzı **[142a]** (1) ḥal ḳılıp dāyim yese mizācnı tüzgey āb-ı menī bisyār ġālib (2) ḳılġay her kim nāştāda cimāʿ ḳılsa bād-ı laḳvāge mübtelā (3) bolġay temmeti'l-kitāb (4) bi-ʿavünü'l (5) melikü'l (6) Vehhāb

(7) Şīd tevfīk-i Ḫudā-yı lā-yenām/ Īn kitābet rūz-ı pencşenbe tamām

(8) Eger körseŋ ḫaṭmide köp ḫaṭānı/ Özüm sög velī sögme atamnı

(9) Sene 1299

[892] Metinde 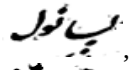 , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin yazımı anlaşılmamış, anlamı bulunamamıştır.

[893] Metinde 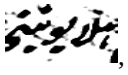 , B. (-), İ. (-) şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "helyūn"dur.

[894] Kelimenin üzerinde haşiye vardır, der-kenarda yazılanlar silik olduğundan okunamamıştır.

5. SÖZLÜK

- Kelimeler alfabetik sıralamayla verilmiş ve metindeki anlamlarına göre anlamlandırılmıştır.
- Bitkilerin Latince karşılıklarını vermekte -sözlüklerde tam anlamıyla birlik olmadığından- oldukça zorluk çekilmiştir. Bir bitkinin ortak kabul gören iki ayrı Latince ismi varsa onlar da sözlükte belirtilmiştir.
- Sözlükte Arapça ve Farsça tamlamalar "Ar. taml." ve "Far. taml." şeklinde gösterilmiştir. Sözlük içerisinde toplam 91 adet Arapça tamlama ve 171 adet Farsça tamlama bulunmaktadır. Arapça tamlamaların kuruluşu Ar. (13), Ar.+Ar. (65), Ar.+Far. (7), Ar.+Ar.+Ar. (6); Farsça tamlamaların kuruluşu ise Far. (1), Far.+Ar. (29), Far.+Far. (57), Ar.+Ar. (45), Ar.+Far. (27), E. Yun.+Far. (1), T.+Far. (2), T.+Ar. (2), Far.+Far.+Far. (1), Far.+Ar.+Far. (2), Far.+Far.+Ar. (1), Ar.+Ar.+Ar. (1), Ar.+Far.+Ar. (1), Far.+T.+Ar. (1) şeklindedir. Bunlar köken bilgisi istatistiğine dahil edilmemişlerdir.
- Sözlükte Far.+Far. (69), Far.+Ar. (34), Far.+T. (18), Ar.+Far. (6), T+Far. (3), T+Ar. (1), Ar.+T. (20), Ar.+Ar. (1), Far.+Far.+Far. (1), Far.+Far.+T. (6), Far.+Far.+Ar. (1), Far.+T.+Ar. (1), Far.+Ar.+T. (3), T+Far.+T. (1), T+Ar+T. (1) şeklinde kurulan birleşik yapılar da bulunmaktadır (Zirā ki, heft endām, bul ġāyet dék gibi kelimeler birleşik yapı olmamasına rağmen köken bilgileri Far.+Far., T.+Ar.+T. şeklinde verilmiştir.). Bunlar köken bilgisi istatistiğine dahil edilmemişlerdir.
- Yer ve kişi adlarında köken bilgisi verilmemiştir.
- Açıklama yapılması gerektiğinde ve birden fazla anlamı olan kelimelerin belirtilmesinde genellikle noktalı virgül işaretinden faydalanılmıştır.
- Bazı kelimelerin okunması ve anlamlandırılmasından emin olunamamıştır. Sözü edilen kelimeler sözlükte "[?]" ile gösterilmiştir:

Okunuşundan Emin Olunamayan Kelimeler

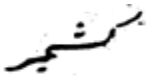 keşmīr 22a/6

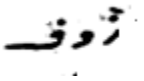 zūf 22a/7

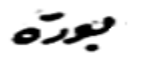 būre 28b/1

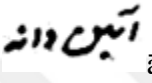 āyen dāne 38a/9

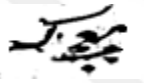 maʿcīki 48b/3

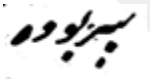 sebz-būde 98b/11

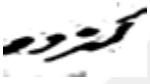 āb-ı menī-kezde 107a/5

rūmbād 115a/3

müştī 115a/10

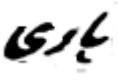 hārī 116a/6

germ 125a/8

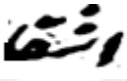 aşḳā 127a/5

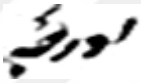 ürçe 134b/2

tebū 138b/10

Anlam Verilirken Emin Olunamayan Kelimeler

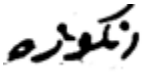 engūze 28b/1

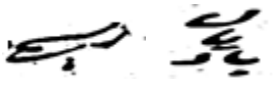 bādyān-ı resmī 41a/10

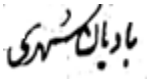 bādyān-ı şehrī 53b/5

engüdān 102a/3

maġ 112a/9

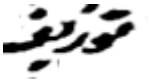 toz 112a/9

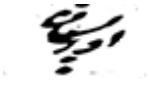 ürsan 117b/11

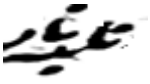 tilbe 127b/11

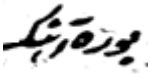 būre-i āhenk 128a/3

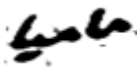 māmiyā 131b/3

A-Ā

ab bk. **āb**

a. 112b/10

āb Far. Su. krş. **ab**

ā. bolur 77b/8

ab-ı menī bk. **āb-ı menī**

a. 98a/8, 108a/6

āb-ı menī [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Meni suyu; kadın veya erkeğin tenasül organından gelen sıvı. krş. **ab-ı menī**

der-beyān-ı şāḫten-i ā.-i zen 109b/3

ā. 105a/3, 112a/3, 141b/3, 142a/1

ā.+ni 65a/9, 134a/8, 140b/9, 141b/5, 141b/9

ā.+si kélgey 110b/9

ā.+sini 51a/9, 110a/1

āb-ı menī-kezde [?] [Far.+Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<āb-ı menī-kerde)** Meni suyu gelmiş.

ā. 107a/5

āb-ı püşt [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Meni suyu.

ā. 114a/4

abgine Far. **(<ābgine)** Cam.

a. 11b/7

abil/ābil Far. Küçük kakule. **(→raçī, →ḳāḳule-i ṣıġār)**

a. 128b/5

abile bk. **ābile**

devā-yı merhem-i a. 97b/7

marīż-i a. 97b/8

a. bolġan bolsa 15b/3

ābile Far. Deri üzerinde meydana gelen kabarcık; sivilce. krş. **abile**

ʿilāc-ı ā. 96a/3

ā. bolur 111a/6

abile-i Frengī bk. **ābile-i Frengī**

dārū-yı a. 96b/11

faṣl-ı devā-yı a. 96b/1

ābile-i Frengī [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Fransız veya Avrupa çiçeği; zührevi hastalık. krş. **abile-i Frengī**

be-cihet-i ā. 97a/7

ʿabīr Far. **(<anber-i bīd)** Kekik türlerinden bir bitki *(Teucrium polium).* **(→fülyūn, →cūr)**

ʿa. 130a/2

abyih Far. **(<ābyih)** Yüzünde örtü bulunan utangaç kadın, kız.

a.+si 107a/2

ʿacāyib Ar. **(<ʿacā'ib)** Acayip, hayret verici; şaşırtıcı; fevkalade, olağanüstü. krş. **ʿācāyib**

ʿa. 113a/11

ʿa.+lerni 102b/11, 105a/5

ʿācāyib bk. **ʿacāyib**

ʿa. turur 104a/6

ʿācizlık Ar.+T. Güçsüzlük, beceriksizlik.

ʿa. ḳılmaġay 108a/5

aç- 1. Açmak.

işṭihānı a.-ar 69b/9, 99b/6, 101a/6, 102a/10

işṭiḥānı a.-ar 80b/4

a.-maġan 31b/10

2. Vermek.

neşāṭnı a.-ar 101a/9

3. Sökmek, çözmek.

süddeni a.-ar 44a/7, 70a/11, 102a/7, 134b/5, 135b/3, 136a/11

aççıġ bk. **açıġ**

a. 4a/10, 5b/3, 6a/5

a. alma 47a/9

a. bādām 59b/9

a. enār 133b/3

a. enārnı 5a/6

a. kekirmaḳ 4b/10

a. örük maġzı 59b/9

açıġ Ekşi; acı. krş. **aççıġ**

a. 97a/6, 126a/4

a. bādām 52a/10

a. enārnı 86a/5

a. kekirse 21b/10

a. tārbūznı 51a/3

a. turmanı 96a/7

açıġ taş Şap. **(→aşḳā, →zāg-ı būlūrī)**

a. 16b/9, 127a/5

açıl- Tutukluk, tıkanıklık, kapalı olma halinin gitmesi.

a.-ġay 34b/7

avāzı a.-ġay 118b/4

āvāzı a.-ġay 68b/3, 74a/9

a.-ur 38b/2, 38b/4, 38b/6, 59b/1, 59b/3

açuḳ Açık.

a. 57b/1, 104a/6

ʿaded Ar. Tane, sayı.

ʿa. 19b/8, 19b/9, 19b/10, 25b/1, 25b/2, 36a/10, 56a/8, 56b/5, 74b/8, 77a/3, 90b/1, 93b/7, 121b/4, 121b/8, 122b/1, 123a/7, 124a/5, 125b/5

ʿa.+ni 114b/5

adem bk. **ādem**

a.+ni saçını 85b/6

ādem Ar. İnsan. krş. **adem**

ā. saçını 96a/10

ā.+ni 51a/9, 60b/5, 140a/1

ā.+niŋ 7a/8

ʿadem Ar. Yokluk, var olmama, bulunmama.

ʿa.-i teşnelikdür 90b/10

ādemī Ar. İnsan.

ā.+ler 138a/3, 140a/10

ā.+niŋ 7a/4, 25a/2

ʿades Ar. Mercimek *(Lens esculenta).* **(→yasmuḳ)**

ʿa. 126b/5, 131a/7, 131b/8

ʿa.+ni 48a/1

ʿādet Ar. Alışkanlık.

ʿa. ḳılsa 126b/3

afsenīn Far.<E. Yun. **(<afsentīn)** Acı yavşan otu; acı pelin otu *(Artemisia absinthium).* **(→necāsef-i kūhī)**

a. 129a/1

aftāb bk. **āftāb**

a.+da 8a/9, 11b/10, 100b/10

āftāb Far. Güneş. krş. **aftāb**

a. 108a/8

ā. çıḳmasdın 28a/3

ā.+da 48a/10, 71b/1, 89b/5, 125b/1

ā.+ıda 108a/7

afyūn Far.<E. Yun. Haşhaş usaresi (öz suyu), afyon *(Lachryma papaveris/Papaver somniferum).* **(→şīre-i ḫaşḫāş)**

a. 11a/2, 19b/11, 38a/11, 51b/4, 54a/9, 78b/3, 83a/11, 88b/1, 94a/5, 128b/2

a.+nı 37a/10

afyūn-ı Mıṣrī [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Afyonun Mısır'a ait türü.

a.-ı Mıṣrī 115b/9

aġber Ar. Göze çekilen bir sürme.

ṣıfat-ı a. 88b/3

aġır 1. Ağır.

a. bolmaḳ 4b/9, 40a/2

a. bolsa 46a/1, 56b/2, 77b/11, 126a/5

a. bolur 56a/3

2. Sindirimi güç, mideye dokunan.

a. 24a/11

aġız Ağız.

a. almasa 115a/9 [aġız al-: iyileşmek]

a. suyı 15a/11

a.+dın 80a/10

a.+ġa 61b/11

a.+ı 2a/2, 4a/10, 28a/6, 77b/8, 90a/8, 104a/6

a.+ı ḳaynap köyer bolsa 90b/5

a.+ıda 20b/1, 62a/8

a.+ıdın 4b/4, 13a/1, 90b/9, 92b/11, 98a/7, 101a/5, 106b/4

a.+ıġa 20a/9, 86b/9, 105b/7, 107a/11, 107b/11, 108b/4, 109a/3, 109b/2, 116a/8

a.+ında 24a/8

a.+ını 31b/9, 63a/6, 97b/1, 99b/2, 104a/3

a.+nı 62b/3, 80a/10, 102a/6

aġızlandur- İyileştirmek.

a.-ur 19a/3, 19a/6, 21b/8, 47b/11

aġiraş Ar. **(<aġīres)** Ceviz, koz *(Juglans regia)*. **(→cevz-i Rūmī)**

a. 128b/10

aġrı- Ağrımak.

a.-ġan 9b/9, 16b/2, 117b/3, 136b/9

a.-ġan ḳulaḳġa 92b/5

a.-ġan bolsa 31a/9

başnıŋ yarmı a.-ġannı 10b/9

a.-ḳan 89a/7

boġuz a.-maḳ 5a/2

köz a.-maḳ 4b/2

ḳulaḳ a.-maḳ 5a/4

ḳursaḳ a.-maḳ 40a/1

miʿde a.-maḳ 4b/6

pişāne a.-maḳ 5a/4

tal a.-maḳ 4a/5

yan a.-maḳ 4a/7
yüziniŋ yarımı a.-maḳ 4a/2
közi a.-p 85a/4
tişi a.-p 84a/5
miʿde yeldin a.-sa 23a/9
közleri ḳızarıp a.-sa 86a/4
miʿde germ sebebidin a.-sa 92b/9
tizi mafāṣıl bolsa veyā şişip a.-sa 118a/3
yüregi köyüp a.-sa 119b/8
ciger a.-sa 19a/10
ıssıġdın a.-sa 70b/1, 73a/2, 115a/6, 116b/1
közi a.-sa 84b/11
savuḳdın a.-sa 48b/1
tişi a.-sa 17b/10, 35a/11, 116a/6
tişniŋ yıldızı a.-sa 17b/11
tizi a.-sa 34a/11

aġrıḳ 1. Ağrı; hastalık; şiddetli acı, sancı.
a. 37b/11, 72a/4, 121a/1, 140a/7, 140a/8
a. bolġay 9a/9
a. bolmaḳġa 3a/2, 3b/5
a.+ġa 140a/3
a.+ı 40a/6, 61a/7, 72a/5, 85a/11
berhem a.+ı 116b/4
kezik a.+ıda 28a/5
ıssıġdın ʿārıż bolġan a.+ġa 135b/1
ʿaṣaba a.+ı 5a/2
baş a.+ı 4a/1, 18b/8, 58a/6, 70a/7, 70b/9, 71a/2, 94b/8
bel a.+ı 102a/7
bél a.+ı 4b/7, 95a/5
boġuz a.+ı 74a/4, 135a/3
kezik a.+ı 36b/2, 36b/4
köz a.+ı 5a/4
ḳulaḳ a.+ı 58a/9, 70a/8, 92b/5, 94b/9
ḳursaḳ a.+ı 23b/3, 74a/5
tal a.+ı 54b/4, 59a/2, 120a/7
tiz a.+ı 4b/7, 35b/6, 69b/4, 123b/4
töş a.+ı 5a/3
yürek a.+ı 4b/7, 48b/7
ḳollarıda a.+ı bolsa 73a/11
ḳulunc a.+ı tutḳan 82a/3
a.+ı tutḳanda 124b/5
boġuz a.+ıġa 131b/10
baş a.+ıġa 120b/9, 133b/1
boġuz a.+ıga 29b/9
kézik a.+ıġa 66b/10
ḳulaḳ a.+ıġa 38a/7
ḳursaḳ a.+ıġa 61a/4
öfke a.+ıġa 135a/3
tiz a.+ıġa 34b/1
yürek a.+ıġa 16b/4
baş a.+ını 16b/7
kezik a.+ını 36b/1
köz a.+ını 84b/10
sil a.+ını 81b/2
börek a.+ını 93b/11
miʿde a.+ınıŋ 31b/5
a.+nı 16b/3, 118a/9
a.+nıŋ 2a/5, 2a/8, 2b/10, 9a/10, 10a/3

2. bk. **aġrıḳlıḳ**

a. 16a/10

a.+nıŋ 9b/9

aġrıḳlıḳ Ağrılı. krş. **aġrıḳ (2)**

ṣarʿā a. 35a/9

aġu Zehir.

a. bergen bolsa 96a/11

aġyır (<ayġır) Aygır.

a.+nı yalını 113a/7

āhen Far. Demir.

ā. suynı 69a/7

ahenk bk. **āhenk**

a.-i şüste 97b/9

āhenk Far. **(<āhek)** Kireç. krş. **ahenk**

ā. 30a/7

merhem-i ā. 15b/4

ṣıfat-ı merhem-i ā. 15b/4

ā.+ni 15b/5, 19a/4, 96a/4

aheste bk. **āheste**

a. 47b/1

āheste Far. Yavaş, sakin; dikkatle, ihtiyatla. krş. **aheste**

ā. 6b/3, 6b/5, 43b/3, 44b/9, 47a/1, 47a/2, 81b/8, 108b/7, 120b/5

aḫir bk. **āhir**

a. 79b/4, 87a/1

a.+ide 79a/2

āḫir Ar. Son; sonunda. krş. **aḫir**

ā.+ide 74b/4

aḫlāf Ar. **(<aḫlāḳ)** Tabiat.

a.-ı cigerge 135b/11

aḫlāṭ Ar. 1. Eski tıpta, insan vücudunu ve mizacını meydana getirdiği ve insan sağlığının bunların dengesine bağlı bulunduğu kabul edilen unsurlar. [Bunlar kan, balgam, sevda, safradır.]

a. 132b/11

a.+dın 134a/9

a.+lardın 38a/1

2. Karışık şeyler; karışıklık.

a.+nı 133a/8

a.+nı 133b/3

aḫşam Akşam.

a. 22b/8, 78b/4

a. 30a/9, 53b/7, 89b/3, 100b/11, 105a/5

a.+ġa 42a/10

aḫşamlıḳ O günün akşamı.

a.+da 74a/8

aḳ Ak, beyaz.

a. 7b/6, 7b/7, 8a/1, 8a/4, 8b/11, 9a/7, 18a/3, 31a/8, 42a/7, 81a/2, 87a/2, 114b/5, 119b/2, 122b/9, 139b/3

a. bolur 31a/8

a. cūce 62a/9

a. çaçke 127a/8

a. ḫorūsnıŋ ötini 59b/2

a. ḳand 1b/7, 12b/3, 23a/6, 41a/8, 47b/4, 52a/4, 52a/10, 52b/3, 70a/7, 81a/9, 81b/7, 85b/9, 91a/9, 91b/10, 92a/8, 94b/10, 117a/1

a. kendirni 72b/4

a. köknār uruġnı 115b/8
a. ḳuçḳaçnı 15a/8, 99b/10
a. lāle 120b/10, 125a/9, 126b/4 **(→ḫaṭmī)**
a. lāle uruġı 67b/1
a. lāle-gül 27b/2, 115a/9
a. lāleni yıldızını 116a/11
a. lāleniŋ şīresi 21b/5
a. ṣandal 24a/4, 25b/5, 26a/9, 37a/1, 38b/6, 89b/13
a. ṣandalnı 49b/11, 50b/5
a. tuz 82b/2 **(→nemek-i geşm)**
a. tuz-ı seŋ 74b/10
a. tuznı 33a/10, 35b/1
a. türbüd-i mücevvefni 39a/1
a. tüşken bolsa 85a/3, 88a/1
a.+ı 25a/8
taḫunı toḫmnı a.+ı 115b/3
tavuḳnı toḫmnı a.+ı 85a/11
tavuḳ yumurtḳası a.+ı 15a/3
közni a.+ıda 88a/4
közniŋ a.+ıda 87a/9
a.+ıdın 132b/11
toḫm sarıġnı a.+ıdın 95b/5
tavuḳnı toḫmnı a.+ını 119b/1
toḫmnıŋ a.+ını 14b/8, 15a/6, 70b/6
yumurtġanıŋ a.+ını 38a/8
toḫmnı a.+ını 100b/6
a. turur 7b/2

aḳ- Akmak.
yaş a.-argan bolsa 86a/7
yaş a.-maḳ 4b/9

aḳar- Beyazlamak.
a.-ġan 11a/9, 71a/10
a.-maġay 86b/8
pat a.-maḳ 4b/5
a.-mas 62b/5

ʿāḳıbet Ar. Gelecek, istikbal.
ʿa. 140a/6

ʿaḳırḳarhā bk.**ʿāḳırḳarhā**
ʿa. 99a/10

ʿāḳırḳarhā Ar. Yaban tarhunu kökü *(Anacyclus pyrethrum)*. krş. **ʿaḳırḳarhā**
ʿā. 65b/9, 94a/5, 94b/6, 101a/3, 102b/3, 109a/11, 114a/7, 126b/8, 127b/1, 131a/7
ʿā.+nı 103b/8, 104a/9, 105a/6, 107b/10, 112a/5, 141a/8

ʿāḳırḳarhā-yı Mışrī [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Mısır akırkarhası.
ʿā. 80b/6

aḳāḳıyā Far.<E. Yun. Akasya ağacı; akasya yaprağı ve meyvesinin usaresi (öz suyu) *(Acacia)*.
a. 49a/9

ʿaḳl Ar. Akıl.
ʿa.+ıdın kétmese 10a/4

aḳla- Temizlemek, soymak.
a.-p 21a/4, 48b/9

ʿaks [I] Ar. Benzer.
ʿa.+ide turur 132b/8

ʿ**aks [II]** Ar. **(<**ʿ**akne)** Çiğdem; acı çiğdem; güz çiğdemi; yabani safran *(Colchicum/Colchicum autumnale).* **(→sūrincān, →la**ʿ**bet)**

ʿa. 131a/1

aḳşam Akşam.

a. 39a/4, 53a/5

aḳṭïn Ar. Maş fasulyesi; mürdümük.

a. 128a/7

al- Almak.

menfaʿat a.-ay 139a/4

a.-ġan 50a/4

a.-ġay 100a/4, 109b/6, 116a/8

a.-ıp 10b/2, 12a/3, 12a/6, 17b/1, 24b/10, 25a/8, 28b/3, 30a/2, 31b/10, 32b/3, 32b/4, 33b/5, 33b/6, 34b/9, 41b/8, 42a/10, 42b/2, 47a/10, 47b/3, 47b/9, 52a/2, 52a/7, 53a/11, 55a/11, 59a/5, 59a/9, 63a/6, 69b/2, 71b/1, 73b/9, 75b/1, 84a/1, 84b/3, 85a/1, 85a/7, 87b/6, 89a/10, 89a/12, 89b/5, 91a/10, 94b/9, 95a/2, 96a/9, 96b/7, 96b/9, 98a/5, 99b/10, 100b/4, 100b/7, 103a/6, 103b/11, 104a/1, 104a/3, 105a/1, 105b/9, 106b/5, 106b/8, 107a/11, 107b/11, 108a/9, 108b/1, 108b/4, 109a/3, 111a/3, 114b/8, 115a/11, 119a/7, 119a/12, 119b/12, 124a/3, 124a/5, 124b/7, 139b/1

a.-ıp tursa 72a/5

a.-ıp yafġıl 84b/4 **(**bk. **yaf-)**

a.-maḳ kerek 47b/4, 47b/8

ḳan a.-maḳ kerek 92a/3

ağız a.-masa 115a/9

ḳan a.-sa 37b/4

al 1. Ön, önce.

aldıda: Önünde, öncesinde.

a. 92a/1

2. Ön; huzur.

aldıda: Önünde, huzurunda.

a. 141a/1, 141a/2

aʿ**lā** Ar. İyi; pekiyi.

rīvend-i Çinī-i a. 46b/8

ʿ**alā haẕā'l-ḳıyās** [Ar.+Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Bu kıyas üzere, bu kıyasla.

ʿa. 26b/6, 71a/7, 113a/2

alaḳan El ayası.

a. 121a/4, 121a/8

a.+ı 48a/8

a.+ı ḳızıp 17a/2

ʿ**alāmāt** Ar. Belirtiler, işaretler, nişanlar, izler.

ʿa.-ı mergdür 8b/11, 9b/9

ʿa.-ı sersām-ı mergdür 9b/3

ʿa.-ı teb-ü dıḳḳ 8b/9

ʿa.-ı yaḫşı 9a/3

ʿa.+ı 74b/1

ʿa.+ıdın 40a/5

ʿa.+ıdın turur 123a/1

ʿ**alāmet** Ar. Belirti, işaret, nişan, iz.

ʿa.-i mergdür 6b/11, 7a/3

ʿa. 90b/6, 90b/10

ʿa.+i 12b/10, 54b/4, 56a/2, 56b/1, 86a/9, 91b/1, 91b/6, 93a/4, 93b/11, 116b/9

ʿa.+idin 121a/3

aldur- 1. Başkasına kaptırmak.

a.-dılar 137a/5

2. Vücuttan herhangi bir parçayı veya organı sağlık sebebiyle çıkarttırmak.

ḳan a.-sun 6a/8

ʿale'l-ḫuṣūṣ [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Özellikle, bilhassa.

ʿa. 66b/7, 95b/6

ʿaleyhi's-selām [Ar. taml.] "Selam onların üzerine olsun." anlamına gelen söz.

ʿa. 113b/10, 137a/8

ʿAlī Ar. k.a. Dört halifenin sonuncusu, Hz. Ali.

ḥażret-i ʿA. 98a/10, 98a/11

alma Elma *(Malus domestica)*. krş. **amla**

a. 89a/12

aççıġ a. 47a/9

a. ḳaḳını 23b/4

a. şerbeti 47a/7, 100a/7

tatlıġ a.+dın 47a/9

a.+nı 89a/10

ḳızıl a.+nı 85a/6

tatlıġ a.+nı suyıdın 47b/3

a.+nıŋ 89a/10

alt Erkeklik organı.

a.+ı 103b/1, 101b/10

alta Altı. krş. **altı**

a. 20a/8, 50b/5, 62b/6, 91b/10, 92b/1, 100a/5, 123b/1

a.+sıda 110a/4

altı bk. **alta**

a. 54b/10, 88a/11

altınçı Altıncı.

a. 3a/6, 122b/4

altmış Altmış.

a. 19b/9, 47a/2, 47b/3

altun Altın.

a. 118b/2

alū bk. **ālū**

a. 62a/8

ālū Far. Erik *(Prunus domestica)*. krş. **alū**

ā.+nı 123b/4

alū-yı Buḫārī bk. **ālū-yı Buḫārī**

a. 77a/2, 93b/7

alū-yı siyāh bk. **ālū-yı siyāh (→cemlūḫ, →iccāṣ)**

ā.+est 128b/7

ālū-yı Buḫārī [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Buhara eriği. krş. **alū-yı Buḫārī**

ā. 38a/2, 75a/9, 90a/3

ālū-yı Hindī Buḫārī [Far.+Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Hint ve Buhara eriği.

ā.+ni 95b/2

ālū-yı siyāh [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Siyah erik *(Prunus nigra)*. krş. **alū-yı siyāh**

ā. 134a/3

alūçe Far. **(<ālūçe)** Küçük, ekşi erik *(Crataegus)*. **(→örük)**

savuḳ a.+st 128b/8

amā bk. **ammā**

a. 45a/2, 45b/10, 84b/1, 104a/3, 104a/5, 132b/7, 132b/11, 133b/6, 134a/2, 134a/5, 134a/10, 134b/10, 140a/10, 141b/1

ʿamel Ar. Uygulama.

ʿa. 80a/1

ʿa. ḳılıp 81b/3

ʿa. ḳılmak 82b/11

ʿa. ḳılmaḳ kerek 74b/11

ʿa. ḳılsa 82a/5, 83a/4

ʿa.+ge 83a/2

ʿa.+i 21a/9

amla bk. **alma**

a. suyı 12a/9

ammā Ar. Ama. krş. **amā**

a. 9a/4, 15b/2, 46a/5, 65b/3, 80b/8, 93b/4, 107b/3, 108b/6, 121a/8, 126a/8, 141a/3

ān Far. O.

ṭabīʿat-ı ā. 128b/8

ana Ana, anne.

a.+sı 39b/1

a.+sını süti 25a/9, 119b/6

a.+sınıŋ süti 14a/6

ʿanāṣır-ı erbaʿa [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Eskiden, maddi alemin esasını teşkil ettiğine inanılan ve basit cisim olarak kabul edilen dört unsur [Bunlar su, hava, ateş ve topraktır].

ʿa.+dın 3a/8

ʿanber Ar. Amber; güzel koku; amber balığının bağırsaklarından elde edilen güzel kokulu madde; aynı isimli ağaçtan elde edilen güzel kokulu reçine; Asya'ya özgü kokulu pembe çiçekleri olan bir bitki *(Amberboa moschata)*.

ʿa. 136b/5

ʿanber-i eşheb [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Beyaz amber; alaca amber.

ʿa. 66b/3

āncīr bk. **encīr**

a. 56b/5

ança O kadar; çok; o kadar çok.

a. 121a/7, 122b/10, 134a/4, 134b/5, 134b/6, 139b/8

anda Orada; ondan sonra; o zaman.

a. 98b/3

andaġ Öyle; böylece, böylelikle; bu suretle.

a. 27a/2, 79b/3, 84a/9, 84b/1, 84b/2, 86b/11, 87a/2, 104b/7, 105b/1, 106b/11, 107a/6, 108b/8, 109b/2, 112a/2, 138a/3, 138a/4, 138a/6, 138a/11, 139a/5, 139a/11, 139b/9

andın Ondan. krş. **anıdın**

a. 7a/9, 11b/10, 17a/8, 17b/2, 21a/9, 23b/5, 24b/6, 29b/11, 30b/11, 33b/11,

35a/8, 41b/11, 42b/1, 43b/2, 43b/4, 47a/1, 56a/10, 56b/6, 57a/6, 58a/3, 60b/9, 63a/6, 71b/8, 75b/1, 76b/5, 76b/8, 77a/10, 85a/8, 91a/3, 92a/4, 92b/7, 93b/9, 96a/5, 97a/4, 99b/11, 100a/3, 100a/4, 100b/11, 103b/10, 104a/2, 105a/8, 105b/1, 109b/6, 109b/10, 113b/9, 116a/3, 116a/8, 118b/6, 120a/4, 120b/1, 122b/10, 122b/11, 124a/4, 139b/2, 141b/7

Andiçān y.a. Andican.

A. dıraḫtnı yafraġı turur 82b/7

anı Onu.

a. 11b/6, 15b/8, 16b/9, 22a/6, 22b/11, 25a/8, 26b/2, 26b/6, 34b/11, 41b/8, 50a/6, 52a/6, 56b/11, 57b/2, 59a/5, 79b/4, 82a/11, 87a/8, 89b/7, 90b/7, 91b/6, 92a/3, 92a/7, 92b/2, 92b/11, 93a/3, 102b/7, 102b/8, 106b/5, 107a/10, 119b/10, 122a/6, 126a/9, 126b/5, 126b/10, 132a/10, 134b/9, 135a/8, 136a/4, 136b/2, 136b/4, 136b/6, 138a/10, 138a/11

anıdın bk. **andın**

a. 79b/8

anıŋ Onun.

a. 7a/7, 7a/10, 7b/1, 7b/3, 12a/4, 12b/7, 17a/6, 54b/6, 57a/7, 89b/3, 91a/7, 93a/4

anıŋda Onda.

a. 76a/3, 125b/3, 134b/11

anisūn bk. **anīsūn**

a. 44b/5

anīsūn Far.<E. Yun. Anason *(Pimpinella anisum)*. krş. **anisūn (→bādyān-ı Rūmī)**

a. 126b/7

anẕarūt Far. **(<anzerūt)** Afrika'da yetişen çalıdan *(Astragalus sarcocolla)* elde edilen reçine. krş. ʿ**anzevīt**

a. 49b/8

a.+nı 85a/10

ʿ**anzevīt** bk. **anẕarūt**

ʿa. 16a/3

aŋa Ona.

a. 14b/6, 15b/7, 42a/11, 48a/5, 82b/10, 83a/8, 86b/6, 87a/9, 88a/10, 92b/3, 99b/8

ara Ara.

a.+sı 113b/8

a.+sıda 25a/8, 35a/8, 84b/3, 121a/6, 137b/7

a.+sıda bolur 121a/9

a.+sıdaḳı 62a/11

a.+sıġa 32b/3, 33b/5, 33b/7, 68a/8, 84b/3, 85a/7, 96b/7, 99b/10, 103a/6, 124a/3

ʿ**Arabī** Ar. Arapça.

ʿA.+lersi 127a/8

arah Ar. **(<ārāt)** Sakız. **(→**ʿ**ilk,→maṣṭakī-i Rūmī)**

a. 129a/3

ʿ**araḳa'n-nisā** bk. **ırḳu'n-nisā**

ʿa. 136a/5

aralıḳ Aralık; arası.

a.+ıda 20b/8

a.+ıdın 125b/7

ārām Far. Rahat, huzur.

ā. tapmas 91b/7

arça Ardıç *(Juniperus).*

toḫm-ı a. 139b/3

a. uruġını 98a/3

ārd Far. Un.

a.-ı cev 20b/4

arfa Arpa *(Hordeum vulgare).*

a. 119b/9, 122a/4

a. suyı 13b/10, 50b/11, 57b/6

a. unı 30a/8, 30b/1, 37a/2, 38b/9, 49b/11, 60b/8, 67b/2

a. unnı 18a/7

a. yarması 18a/10

a.+nı 122a/3

arfa bādyān T.+Far. **(<arpa bādyān)** Anason *(Anisum sativum/Pimpinella anisum).*

a. 67a/2, 73b/8

arı- Temiz olmak.

a.-ġay 49b/7

arıġ Temiz.

a. 108a/11

arın- Temizlenmek.

ḥayżu a.-ġanda 77b/10

ʿ**ārıż** Ar. Görülmeye başlamak; gelip çatmak; ortaya çıkmak. krş. ʿ**ārīż**

sersām ʿā. boldı 79b/3

ʿillet ʿā. boldı 82a/10

ʿillet hem ʿā. bolmaġay 99b/8

ıssıġdın ʿā. bolġan aġrıḳġa 135b/1

ʿ**ārīż** bk. ʿ**ārıż**

mafāṣıl ʿā. bolsa 117b/6

arḳa Arka.

a.+sıdın 39a/4, 66b/6, 73a/3, 111b/8

a.+sıġa 89a/12

armūd Far. Armut *(Pyrus communis)*. krş. **ārmūrūd, armūt, emrūt.**

a. yaġını 38b/1

ārmūrūd bk. **armūd**

ā.-u ḫuşk 22b/9

ā. ḳaḳını 23b/3

armūt bk. **armūd**

a. uruġını suyını 70a/2

arte bk. **erte**

a.+din 42a/10

artuç Ardıç *(Juniperus).*

a. 127a/1

ʿ**arż** Ar. Söyleme, ifade etme, bildirme.

ʿa. ḳıldı 138a/7

ārzū Far. İstek, dilek. krş. **ārżū**

ā. ḳılur 77b/8

ārżū bk. **ārzū**

ā. ḳılġay 141b/10

ā. ḳılur 2b/3

as- Asmak.

a.-ıp 108a/11

ʿaṣaba Ar. Sinir.

ʿa. aġrıḳı 5a/2

asānlıḳ Far.+T. Kolaylık.

a. 125b/1

asārūn Far.<E. Yun. Yabani zencefil; afşar otu *(Asarum europaeum).*

a. 62b/7, 89a/3

asel bk. ʿ**asel**

a. 99a/2

ʿ**asel** Ar. Bal. krş. **asel**

ʿa. 13a/10, 18b/10, 28b/6, 42b/4, 53a/2, 53a/5, 55a/5, 56b/9, 60a/11, 60b/6, 63b/1, 66b/5, 70a/9, 70b/8, 83a/7, 85a/4, 87b/11, 94a/8, 99b/1, 100b/1, 100b/2, 105a/7, 105a/11, 105b/2, 109a/2, 109a/6, 113b/6, 114a/9, 117a/7, 119b/13, 124b/1, 125a/1, 127a/7, 135a/7, 135a/8, 140b/3, 141b/8

ʿa. suyı 14a/3

ʿa.+ġa 111b/9

ʿa.+ge 114a/2

ʿa.+ni 52b/8, 141a/11, 141b/3

aṣlā Ar. Hiçbir vakit, hiçbir zaman; hiçbir şekilde; kesinlikle.

a. 82a/2

aṣlü'l-bezbāz [Ar.+Far.'dan oluşan Ar. taml.] Hindistan cevizi kabuğunun kökü. **(→ḳışr)**

a.+est 128b/4

aṣlü'l-ḳaṣab [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Kamış kökü, kargı kökü. **(→bīḫ-i ney)**

a. 129a/2

aṣlü'l-keper [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<aṣlü'l-keber)** Gebere otu kökü. **(→bīḫ-i keper)**

a. 128a/6

aṣlü'l-levz [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Badem ağacı kökü. **(→bīḫ-i bādām)**

a. 129a/2

ast 1. Alt.

a.+ıda 8b/2, 26a/5, 27a/11, 36a/8, 112b/4

a.+ındaḳı 50a/5

2. Vücudun bacaklarla bel arasında kalan ve otururken yere gelen kısmı; kadın yahut erkeğin cinsellik organı.

a.+ınġa 28a/4

astın Alt, alttaki, altta olan.

a. 10a/2

Astoṭalīs Ḥākim (<Aristotalīs Ḥakīm) k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri.

A. 39a/9

aş- Aşmak, geçmek.

ḥaddidin a.-sa 28a/9, 36b/9

aş Yemek, gıda.

a. siŋse 122a/1

ʿ**aşk** Ar. Aşk; bir kimseye karşı duyulan çok sevgi.

aʿ.+ıda 105b/11

aşḳā [?] Şap. **(→açıġ taş)**
a. 127a/5

āşūbī Far Endişe, korku.
ā. bolup 33b/3

aşuḳ Ayak bileği kemiği.
a.+da 110a/3

at- Atmak.
taŋ a.-ġunça 105a/5

at Ad, isim. krş. **aṭ [I]**
a.+ını 127a/8
a.+ıŋ 138b/7

aṭ [I] bk. **at**
a. ḳoyay 138b/11
a. ḳoydılar 138b/9

aṭ [II] At.
a. 78a/6
a. miŋesini 35a/3
a. süti 111b/3
a. tézegini 35a/6

ata Baba; dede; cet.
a.+larıdın 137a/4
a.+mnı 142a/8

atala Bulamaç; bulamaç aşı.
a. 125a/6
a. ḳılıp 28b/3
a. ḳılsa 18a/7
a.+ge 125a/6

ʿataş bk. **ʿaṭaş**
ʿa. 123a/2
sebeb-i ʿa. 95b/4

ʿaṭaş Ar. Susuzluk, susama; hararet. krş. **ʿataş**
ʿa.+nı 134b/4

ʿaṭse Ar. Aksırma, aksırık.
ʿilāc-ı ʿa.-i kūdekān 14a/7
ʿa. urdı 14a/9

avala-/uvala- Ufalamak, ezmek; toz haline getirmek.
a.-p 100b/10, 139b/1

ʿavām bk. **ḳıvām**
ʿa.+ıġa kéltürüp 47b/4

avāz bk. **āvāz**
a.+ı açılġay 118b/4

āvāz Far. Ses. krş. **avāz**
ā. ḳılur 46a/4
ā.+ı 56b/10, 118b/1
ā.+ı açılġay 68b/3, 74a/9
ā.+ı pütken bolsa 74a/6
ā.+ı tutulsa 68b/1

ʿavrat Ar. Kadın.
ʿa. 105b/4, 109b/3, 109b/10, 112a/4
beste-şuden-i ʿa. 106a/1, 106b/3
ʿa.+bı 109b/11 **(<ʿavratnı)**
ʿa.+nı 109b/6, 109b/7, 109b/9

ay- Söylemek, konuşmak.
a.-dı 43a/1, 114a/1, 137b/8, 137b/10, 138b/8
a.-dılar 39a/8, 39a/11, 81b/1, 83b/8, 98b/2, 98b/3, 113b/11, 137a/4, 137b/3, 138a/8, 138b/7, 138b/10
a.-maḳ 139a/1

ay Yılın on iki bölümünden her biri.
a.+nı 110a/2

ayaġ bk. **ayaḳ (1)**
a. 123a/3
a.+ı yarılġan bolsa 119a/5
a.+ıda 106b/4
a.+ını 107a/4
a.+ları şışḳan bolsa 45a/7
a.+larıġa 120b/11
a.+larını 10a/1, 27b/6, 76a/3

ayaḳ 1. Ayak. krş. **ayaġ**
a.+nı 125a/2
2. Yarım arşın veya 30,5 santimetre uzunluğundaki ölçü birimi, kadem, fit, fut.
a. 18a/11, 19b/3, 34a/3, 41b/11, 43b/1, 55a/5, 71b/7, 75a/11, 75b/11, 80a/3, 95a/7, 95b/3, 116a/7, 120a/1, 120a/3, 121b/4, 127b/10

aydın **(<aydıŋ)** Mehtap, ay ışığı.
a.+da 42b/5

āyen dāne [?] Kişniz tohumu. **(→toḫm-ı kişnīz)**
ā. suyı 38a/9
ā. 127b/4

āyet Ar. Kur'an-ı Kerim'deki sureleri meydana getiren kelime veya cümlelerden her biri.
ā. 112b/5
ā.+ni 112b/4

ayıḳ Ayı.
a. 87b/3

ayır- Ayırmak.
a.-maḳnı 139a/9

ayrılıḳ Ayrılık; ayrı olma durumu.
a. 138b/6

ayt- Söylemek, konuşmak; belirtmek; iletmek.
a.-ay 98b/4
a.-ıpdurlar 84a/9, 84b/1, 101a/7, 108b/6, 121b/11, 122b/4, 138a/4, 138a/11, 140a/10, 140b/10
a.-ur 9b/1, 10b/9, 12b/6, 12b/9, 101a/8, 102a/3, 114a/10, 125b/2, 126b/4, 133a/2, 140b/1
a.-urlar 86b/11
a.-urnı 121b/11

aʿżā Ar. Organ; organlar.
a. 4a/5
a.+sı ḳıçışur bolsa 81a/7
a.+sı şışuḳ bolsa 115a/8
a.+sıda 18a/2, 34a/6
tamām-ı a.+sıdın 139b/10
a.+sıġa 125b/1
a.+sını 71a/5

azād Far. **(<āzād)** Özgür, kurtulmuş; serbest bırakma, serbestlik.
a. ḳıldı 137b/4
a. ḳıldılar 137a/9

azaḫ Far. Siğil.
ʿilāc-ı a. 51a/1

azār Far. **(<āzār)** Sıkıntı, üzüntü.

a. ḳılmaḳ kerek 109b/8

aẕrāḳī Far.<E. Yun. **(<aẕārāḳī)** Kargabüken; meyvesi zehirli bir ağaç *(Strychnos nux vomica)*. **(→küçüle)**

a. 128b/9

ʿaẕīm Ar. Büyük. krş. **ʿaẕm**

menfaʿat-i ʿa. 84a/9

nefʿ-i ʿa. 93a/6

şehvet-i ʿa. 103a/7

ḫaṭar-ı ʿa. turur 114b/2

menfaʿat-i ʿa. turur 78a/8, 87b/9

nāfiʿ-i ʿa. turur 95b/11

ʿazīz Ar. Kıymetli, değerli; saygı duyulan.

ʿa. 139b/7

ʿaẕm bk. **ʿaẕīm**

fāyide-i ʿa. 23a/1

menfaʿat-i ʿa. ḳılur 84b/7

azmūde bk. **āzmūde**

a. ḳıldım 138b/11

a. ḳılġan turur 115a/3

āzmūde Far. Denenmiş, sınanmış, tecrübe edilmiş. krş. **azmūde**

ā. turur 22b/9, 23b/2, 40a/5, 95b/7, 99b/8, 105a/6, 112b/1, 112b/7

ā. boldı 81a/4

ā.+dür 74a/11

B

bāb Ar. Bölüm, kısım.

b.-ı der-beyān-ı ḳuvvet 97b/11

b.-ı kezik 36b/1

b. 103b/6

b.+da 45b/10

bābūne Far. Papatya *(Matricaria chamomilla)*. **(→bābūnec)**

b. 18a/9, 40a/10, 67a/11, 74b/6, 115a/9, 127a/4, 125a/8, 140b/2

bīḫ-i b. 13b/2, 63b/4

gül-i b. 82b/8, 111a/6

b.+st 128b/1

bābūnec Ar. Papatya *(Matricaria chamomilla)*. **(→bābūne)**

b. 48b/1, 128b/1

bābü'ṡ-ṡāliṡ [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Üçüncü bölüm.

b. 132a/3

bād [I] Far. Yel; hava, şişkinlik, gaz; ağrı, sızı.

b.-ı küll 115b/11

b. 115a/2

bād [II] bk. **bāh**

ḳuvvet-i b.+ġa 66b/8

baʿd Ar. Sonra.

b. 64b/4, 67a/8, 77b/3, 77b/5

bād-ı bevāṣīr [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Basur yeli; basur ağrısı, basur sancısı.

b. 124b/2

bād-ı ḳūlunc bk. **bād-ı ḳulunc**

b. 81b/10

bād-ı ḳulunc [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Bağırsaklarda biriken gaz;

bağırsak şişkinliği ve bu nedenler sonucunda oluşan ağrı. krş. **bād-ı ḳīlunc**

ez-berāy-ı b. 81b/9

bād-ı laḳvā [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Lakva yeli; lakva hastalığı; lakva ağrısı.

b.+ge 142a/2

bād-ı raḥm [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Rahim yeli; kadınların vajinasında biriken hava ya da gazın çıkması; vajinadan gaz kaçırma.

b.+ni 68a/5

bād-zehr Far. **(<pād-zehr)** Panzehir.

b. 74a/9

bādām Far. Badem *(Prunus dulcis)*.

b.-ı maġz-ı muḳaşşer 52a/10

maġz-ı b.-ı muḳaşşer 25b/11, 54a/5, 57b/5

ṣıfat-ı ruġan-ı b.-ı muḳaşşer 52a/3

b.-ı şīrīn 30b/4

bīḫ-i b.+est 129a/2 **(→aşlü'l-levz)**

b. 14a/2, 134a/8

aççıġ b. 59b/9

maġz-ı b. 27a/6, 32b/9, 124b/6

b. maġzını 27b/9, 36a/4, 115b/8

b. maġzını şīreni 122b/2

b. maġzını şiresini 79a/11

b. şīresi 126a/3

b. yaġı 24a/3, 39a/2, 59b/2, 63b/11, 103b/3

b.+nı 81b/6

b.+nı maġzı 118a/7

ruġan-ı b.+nıŋ 52b/5

baʿde Ar. Sonra.

b. 80a/4, 82b/4

baʿde'z-zān [Ar.+Far.'dan oluşan Ar. taml.] Ondan sonra.

b. 89a/11, 108b/1, 108b/11, 114b/7, 115a/1, 122b/8, 125b/8

bāderrūc Far. **(<bādrūc)** Dağ reyhanı *(Ocimum basilicum)*. **(→reyḥān-ı kūhī)**

b. 129a/8

bādincān Far. Patlıcan *(Solanum melongena)*. krş. **bādrīncān**

ḳuruġ b.+nı 111a/2

bādrencbūye Far. Oğulotu; melisa otu; kovan otu; tatramba; koçboynuzu *(Melissa officinalis)*.

b. 1b/6, 19b/11, 41a/7, 126b/10

bādreng Far. Bir salatalık çeşidi; acur *(Cucumis melo var. flexuosus)*. krş. **bādrīng (→ḫıyārze)**

b. 46b/9, 127a/4, 129a/6, 134b/8

maġz-ı b. 95b/10

maġz-ı toḫm-ı b. 54a/5

toḫm-ı b. 44a/4, 81b/4

b. uruġnı 115b/6

b.+ni 62a/2

bādrīncān bk. **bādincān**

b. 136a/4

bādrīng bk. **bādreng**

b.+ni suyıda 58a/2

bādyān Far. Anason *(Pimpinella anisum).*

b. 19a/11, 19b/10, 25b/3, 32a/5, 32b/1, 36a/9, 45a/9, 46a/10, 52a/1, 64a/5, 76a/8, 82b/1, 82b/8, 118a/6, 123a/7, 125b/10

bīḫ-i b. 56a/5, 56b/3

pōst-ı bīḫ-i b. 44b/6, 46b/2, 76a/9, 125b/10

toḫm-ı b. 44b/4

b. ʿırḳı 45b/4

b. suyı 48b/5, 53b/9, 54a/10, 87b/3, 87b/8, 87b/10, 88b/9, 89b/2

b. uruġını 24a/5

b.+nı 67a/6, 69b/11

bādyan-ı resmī bk. **bādyān-ı resmī**

b. 1b/9

bādyān-ı resmī [?] [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Yıldız anason; Çin yıldız anasonu *(Illicium verum)*. krş. **bādyan-ı resmī**

b. 41a/10

bādyan-ı Rūmī bk. **bādyān-ı Rūmī**

b. 1b/8

bādyān-ı Rūmī [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Rum anasonu; Anadolu rezenesi *(Pimpinella anisum).* krş. **bādyan-ı Rūmī (→anīsūn, →rāziyānec)**

b. 41a/8, 45a/11, 46b/6, 58b/8, 64a/6, 67b/10, 113b/5, 115a/4, 116b/6, 126b/7

b.+ni 118b/5

b.+st 130b/4

bādyān-ı şehrī [?] [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Şehir anasonu; yıldız anason; Çin yıldız anasonu *(Illicium verum).*

b. 53b/5

pōst-ı bīḫ-i b. 41b/6

toḫm-ı b. 46b/5

baġ Bağ, ip.

b.+ını 108b/8

baġal Far. Koltuk altı.

b.+nıŋ 68a/7

baġır Bağır, göğüs.

b.+nı 37a/1

b.+nıŋ 37b/6

baġış Eklem.

bend b.+larıġa 97a/2

baġla- 1. Bağlamak.

b.-maḳ kerek 11a/5

b.-p 29b/10, 107a/9, 107b/2

b.-sa 109a/8

2. Kapatmak; tutuk hâle getirmek; düğümlenmek.

süddesini b.-r 92b/10

ṭabiʿatnı b.-r 133a/5

baġlan- Kapanmak; tutuk hâle gelmek; sonlanmak; düğümlenmek.

ḥayżı b.-sa 49a/1

bāh Ar. Cinsi arzu, cinsel istek, şehvet. krş. **bād**

ḳuvvet-i b. 99b/9

ḳuvvet-i b.-ı maʿcūn 113b/10

maʿcūn-ı ḳuvvet-i b. 99a/9, 100a/8

nevʿ-i dīger-i maʿcūn-ı ḫavāṣ-ı ḳuvvet-i b. 141a/8

taḳviyet-i b. ḳılur 134a/7, 134a/9, 134b/6

ḳuvvet-i b.+ġa 99a/4, 109a/8, 132b/3, 140b/4

ḳuvvet-i b.+nı 25a/2, 111b/7, 141a/6

taḳviyet-i b. turur 135b/10

bahāne Far. Bir şeyin asıl sebebi yerine ileri sürülen sözde sebep, gerçekle ilgisi olmayan sahte özür ve mazeret.

b. 109b/11

baḳ-[I] Bakmak.

b.-mak kerek 37b/5

bak-[II] bk. **yaḳ-**

b.-sa 31b/2

bāḳī Ar. Kalan, arta kalan.

b. 42b/8

bāḳlā Ar. **(<bāḳılāʾ)** Bakla; börülce; kırmızı börülce *(Vicia faba/Vigna unguiculata)*. **(→ḳızıl lūbiyānı unı, →lūbiyā)**

b. 81b/4

b. 128a/6

b. unı 57a/7, 57b/2 **(→lūbiyā unı)**

bāḳlā-yı Mışrī [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Termiye; acı bakla; yabani bakla; Mısır baklası *(Lupinus albus)*. **(→türmüs)**

b. 129b/10

bāḳlā-yı Şām [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Termiye; acı bakla; yabani bakla; Şam baklası *(Lupinus albus)*. **(→türmüs)**

b. 128b/2

baḳlate'l-ḥamḳā bk. **baḳlatü'l-ḥamḳā (→el-mübārān)**

b. 135b/4

baḳlatü'l-ḥamḳā [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Semizotu *(Portulaca oleracea)*. krş. **baḳlate'l-ḥamḳā (→bezrü'l-ḫurfe)**

b. 129b/2

bala Çocuk, yavru, evlat.

b.+ġa 71a/1

b.+nıŋ 34a/8

b.+sı 35a/7, 86b/9

b.+sı tüşkey 72b/6

bālengū Far. Fesleğenin bir çeşidi; bir tür reyhan; limon otu *(Melissa officinalis)*. **(→efrenc-güşt)**

b. 135b/6

b.+st 128b/11

balġam Ar.<E. Yun. Ahlatıerbaadan biri olan balgam unsuru.

b. 3a/10, 7a/6, 7b/1, 53a/2, 53b/3, 74b/2, 91b/2, 120a/6, 137a/1

b.+dın 2b/6, 4b/4, 5b/4, 6b/6, 7b/8, 8a/1, 12b/9, 44b/3, 90b/9, 124a/7, 124a/9, 133a/8

b.+dındur 4b/11

b.+ge 52b/6

b.+nı 5b/7, 65a/5, 69b/9, 70a/10, 91b/2, 98a/10, 133a/11, 134b/11, 135a/2, 135a/6, 136a/1

b.+nı keser 80a/10, 99b/2, 102a/5

b.+nıŋ 3b/1

balıġ bk. **balıḳ**

b. öti 87b/5

b. ötini 86a/7, 120b/7, 120b/8

b. üstüḫ̆ānnı 57b/9

b. yelimini 26b/8, 81a/8

balıḳ Balık. krş. **balıġ**

b. yelimini 17b/8

bāmdād Far. Sabah, sabah vakti.

b.+da 74a/8, 76b/4

bāng Far. Ban otu *(Hyoscyamus niger)*.

b. 119a/7

bar- Varmak, gelmek.

b.-dılar 137a/9

b.-ġay 57b/7

ḳan b.-maḳı 36b/11

b.-ur 84b/5

su b.-ur 13a/1, 92b/11

ḳan b.-ur bolsa 116a/9

yaş b.-ur bolsa 33b/2, 85a/1, 85b/8

b.-ur érdiler 138b/1

yaş b.-urı 85b/2

su b.-urını 101a/5

su b.-urnı 80a/10, 90b/9, 98a/7

yaş b.-urnı 33b/7

bar 1. Var.

b.+dur 25a/8, 64a/3, 92a/2, 120a/5, 140a/10, 140a/11

b.+édi 39a/6

b.+érdi 21a/1, 125b/3, 137a/10

2. Varlık; olan (şey).

b. 52a/8, 54b/5, 59b/11, 99b/2, 137b/3, 138a/8

b.+ını 108a/11

barça Bütün, hepsi, tamamı.

b. 39b/3, 46a/5, 71a/5, 73b/3, 81a/6, 137a/1, 138a/3, 138b/5

b.+nı 26a/3, 120a/7

b.+sını 101a/2

bārhā Far. Çoğu zaman, çoğu kez, sık sık.

b. 22b/8, 119b/5

bas- Basmak.

b.-ıp 31b/2, 75b/6

b.-ıp tursa 54b/6, 84a/7, 106b/4

b.-ḳay 31a/2, 31a/6

başalü'l-fār [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Yaban soğanı; ada soğanı *(Drimia maritima)*. krş. **başīlu'l-fār**

b. 128a/1

baselīḳ Ar.<E. Yun. Kolun alt bölgesinde bulunan ve kan almada kullanılan damarlardan biri.
b. 92a/4
b.+dın 92a/3

bāseliḳūn Ar.<E. Yun. Tıbbi amaçlı kullanılan bir tür merhem.
b. 85b/10
ṣıfat-ı b. 85b/10

basıl- 1. Sıkıştırılmak.
b.-ġay 63a/8
2. Kaplanmak.
b.-ġan 88a/4

baṣīlu'l-fār bk. **baṣalü'l-fār**
b.-ı meşvī 66a/8

baş Baş, kafa.
b. aġrıḳı 4a/1, 18b/8, 58a/6, 70a/7, 70b/9, 71a/2, 94b/8
b. aġrıḳıġa 120b/9, 133b/1
b. aġrıḳını 16b/7
b. ḳaymaḳ 40a/2
b.+ġa 11a/5, 94b/8
b.+ı bisyār ıssıġ bolsa 122a/7
b.+ı ıssıġdın aġrısa 70b/1, 115a/6
b.+ı ḳayar bolsa 17a/1
b.+ı savuḳ bolur 12b/10
b.+ı yüzi aġır bolur 56a/2
b.+ı yüzi aġır bolsa 56b/1
b.+ıda cerāḥat bolsa 18a/3
b.+ıdın 97b/11
b.+ıġa 10a/8, 14b/7, 14b/9, 35a/4, 36a/2, 37a/6, 70b/2, 115a/7, 119a/12, 120b/11
b.+ıḳa 80a/9
b.+ını 10b/2, 18b/7, 49b/6, 86b/8, 97a/11, 123b/9
b.+ḳa 11a/7, 11b/11
ṣafrā sebebidin aġrıġan b.+ḳa 16b/2
b.+nı 18b/1, 57b/1, 137b/10
b.+nıŋ yarmı aġrıġannı 10b/8

baş barmaḳ Baş parmak.
b.+ıda 110b/5

başḳa Başka, ayrı.
b. 77a/8

bāver Far. İnanma.
b. ḳılmasaŋ 104b/1

bayaḳı Deminki, önceki.
b. 116a/5

baʿżı Ar. 1. Birtakım, bir kısım, birkaçı, kimi.
b.+lar 89a/6, 134b/2
b. 140a/10
2. Arada bir, ara sıra, kimi vakit, bazen.
b. 87b/10, 121a/11

be-cihet Far.+Ar. İçin.
b.-i ābile-i Frengī 97a/7
ṭılā-ı b.-i sūziş-i miyān dū şāne 20b/2
ʿilāc-ı b.-i sürfe-i kūdekān 13b/11
ʿilāc-ı b.-i żiḳ-ı nefes 125b/7

be-Fārsī Far.+Ar. Farsça; Farsçada; Farsçaya göre. krş. **be-Pārsī**

b. 128b/5, 129b/4, 129a/10, 130a/1, 130a/2, 130a/10, 130a/11, 130b/3, 130b/9

be-ġāyet Far.+Ar. Pek, son derece; son derecede, pek ziyade.

b. 88a/1, 105a/6, 138b/2, 138b/3

yaman-ı b. turur 132a/7

be-ʿināyet Far.+Ar. Yardımıyla, lütfuyla.

b.-i şāfiü'l-emrāż 79b/10

be-Pārsī bk. **be-Fārsī**

b. 129a/3, 129b/5, 129b/7, 130b/5, 130a/8, 131a/6

be-Türkū Far.+T.+Ar. **(<be-Türkī)** Türkçe; Türkçede; Türkçeye göre.

b.+ni 131a/2

be-ʿuṣāre Far.+Ar. Sıkılan meyvenin suyuyla.

b.-i rāziyāne 103b/11

be-vaḳt Far.+Ar. Zamanında.

b.-i ḥācet 11b/11

be-Yūnānī Far.+Ar. Yunanca; Yunancada; Yunancaya göre.

b. 130b/8

bebāsir bk. **besbāse**

b. 99a/11

beççe Far.<Skr. Bebek, çocuk, yavru.

b.+sini tüşürür 71b/6

beçe Far.<Skr. Bebek, çocuk, yavru.

b. ölüp 81a/5

b.+ni 25a/9, 86b/9

beçedān Far. Rahim.

b. 125a/7

bed-būy Far.+Far. Kötü koku.

b. bolmaḳ 4a/10

bed-būyluḳ Far.+Far.+T. Kötü koku; kötü koku olma durumu.

b. 91b/3

b.+nı 102a/6

bed-şekl Far.+Ar. Kötü şekil.

b. bolsa 140a/9

bed-nefslik Far.+Ar.+T. Kötü nefisli olma durumu.

b. ḳılıp 140a/3

bedel Ar. Bir şeyin yerini tutan başka bir şey, karşılık.

b.+i 13b/1, 17a/6, 23a/7, 29b/7, 35b/10, 47b/5, 51b/10, 52a/5, 64a/10, 64b/1, 78a/10, 112a/1, 120a/14, 126b/5, 126b/6, 126b/7, 126b/8, 126b/10, 126b/11, 127a/1, 127a/3, 127a/4, 127a/6, 128a/5, 128a/6, 131a/11, 135b/2

b.+i turur 133b/9, 135a/4

b.+ide 97b/5

b.+ini 114b/10, 126b/4

b. turur 52a/3

beden Ar. Beden, vücut; ten.

b. sebeb bolmaḳ 4b/6 **(<beden süst bol-)**

tamām-ı b. 121a/7

b. ḳızımaḳ 5a/2

b.+de ısıtması bolsa 16a/10

b.+din 96a/1, 138b/4

b.+din bul ġāyet dék nemerse çıḳmaḳ 3a/5

b.+ge 62b/2

b.+i savuḳ bolsa 3b/8

b.+i laġar bolur 121a/8

b.+i yirik bolsa 3b/9

b.+ide 69a/9, 73a/11, 121a/2

b.+ide oḳ yā tiken ḳalġan bolsa 69a/9

b.+ide yā ḳollarıda aġrıḳı bolsa 73a/11

b.+ige 42b/6

b.+ni 133b/3

bedh Far. Aniden, şaşırtıcı şekilde.

b. 109b/11

begi Mürdüm eriğine benzer bir çeşit meyve.

b. dīvāneni uruġını 117b/4

behem Far. Birlikte, bir arada, toplu; hep bir yerde.

b. 78a/8

behmen Far. Turpa benzeyen çok yıllık otsu bir bitki; kavza kökü; zerdali dikeni kökü; kuduz otu *(Centaurea behen/ Limonium narbonense/Alyssum).*

krş. **behmenī**

b+ni 100a/7

behmenī bk. **behmen**

b. 140b/2

Behrāt k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri.

B. 39a/9

bel Bel. krş. **bél**

b. aġrıḳı 102a/7

b.+i iki dalusı köygenniŋ 20b/3

b.+idin 107a/10

b.+ige 107a/9, 107b/2

bél bk. **bel**

b. aġrıḳı 4b/7, 95a/5

belā Ar. Sıkıntı, keder.

b.+larnı 65a/9

belādur Far. Daha çok Hindistan'da yetişen kestaneye benzer bir ağaç ve o ağacın meyvesi *(Semecarpus anacardium).*

b. yaġını 18b/10

belesān Ar.<E. Yun. Pelesenk ağacı; Arap balsam ağacı *(Commiphora gileadensis)* ve bu ağacın reçinesi.

ḥabb-ı b. 89a/3

ruġan-ı b. 105a/1

belki Far. Belki; ihtimal.

b. 109b/11

benc Ar. Bengilikotu; ban otu; kara ban otu *(Hyoscyamus niger).*

bezr-i b. 94a/5

bend Far. 1. Kas kirişleri; bağ; eklem.

b. üstüḫ̆ānlarıda 96b/4

b. bağışlarıġa 97a/2

b.+lerini 99b/3

2. Bağlama, bağlanma.

içi b. bolsa 28b/9
b. ḳılıp 83a/9
bende Far. Kul, köle.
b.-i tengtesteni 141a/4
b. boldılar 137a/6
b.+ni 114a/5
benefşe Far. 1. Menekşe *(Viola)*. **(→tefesbec)**
b. 17a/11, 20a/11, 26b/7, 29b/5, 49b/11, 75a/9, 80a/1, 80a/7, 91b/10, 92a/1, 93b/5, 94b/9, 95a/1, 30a/10, 121b/3, 121b/4, 121b/7, 125b/8, 129b/7, 136b/3
gül-i b. 61a/9, 66b/11, 67a/11, 74b/5, 76a/6, 76b/11, 120b/4, 120b/10
ṣıfat-ı şerbet-i b. 123b/1
b. şerbetide 86b/6
b. yaġı 38a/6, 111a/7
gül-i b.+din 77b/2
b.+ni 16a/8, 70a/5, 79a/5, 85b/2, 86b/7, 123b/1
bīḫ-i b.+ni 61a/10, 115a/7
2. Renk; menekşe rengi.
b. 122b/8
ber- Vermek. krş. **bér-**
b.-di 138a/3
rūy b.-di 79b/6
b.-diler 81a/3
dūd b.-diler 14b/1
iḫtiyār b.-dim 137b/7
zehr b.-gen 134a/7
aġu b.-gen bolsa 96a/11
zehr b.-gen bolsa 59b/6, 83a/10
ḳuvvet b.-gey 141b/10
b.-gülük émes 93b/3, 121b/2, 122b/4
b.-ip 61a/6
berhem b.-ip 77b/6, 120a/10
teb b.-ip 22b/3, 71b/11, 91a/3
tef b.-ip 48a/2
tertīb b.-ip 96b/5
b.-maḳ kerek 121b/10
b.-megil 43a/2
b.-mek 26b/2, 82a/1
b.-mek kerek 19b/7, 22a/11, 22b/8, 26b/1, 40b/8, 43a/1, 43a/5, 43a/8, 43b/11, 44a/2, 44b/3, 45a/9, 46a/11, 50b/3, 56a/3, 56b/2, 58b/9, 59a/4, 59a/10, 67a/9, 67b/7, 75a/3, 90b/4, 92a/4, 92a/5, 116b/4, 116b/5, 116b/10, 117a/5, 117a/8, 119b/5, 119b/6, 119b/7, 120b/6, 121b/7, 121b/9, 122b/1, 122b/2, 122b/3, 126a/3, 126a/4
dūd b.-mek kerek 117a/10
b.-se 16a/11, 17b/9, 18a/7, 22b/4, 32a/6, 38a/5, 39b/9, 59b/10, 60a/1, 66b/11, 71a/1, 81a/9, 122a/1, 123a/5, 131b/2, 134a/7, 140a/5
dūd b.-se 31a/10, 35a/7, 57b/10, 68b/1, 81a/5, 112b/11
ḳuvvet b.-ür 80a/9, 82a/8, 95b/8, 101a/4, 101a/9, 102a/5, 102a/9,

114a/3, 132b/11, 133a/6, 133b/2, 133b/4, 134b/9, 135b/10

ḳuvvet-i tamām b.-ür 65a/6

leẕẕet b.-ür 108a/2

teskīn b.-ür 16a/9

bér- bk. **ber-**

ḳuvvet b.-ür 69a/8, 70a/1, 70a/3

ber-ḥavā Far.+Ar. Havaya kalkmış şekilde.

b. 108b/7

ber-ṭaraf Far.+Ar. Ortadan kalkma; ortadan kaldırma. krş. **ber-ṭarap**

b. bolur 5b/11, 6a/2, 6a/6, 6a/9, 18a/1, 25a/2, 33b/8, 35a/3, 35a/8, 35a/10, 35b/1, 59a/2, 60b/4, 61a/5, 61a/8, 61b/5, 61b/7, 68a/9, 70b/6, 72b/8, 73a/8, 74a/1, 81a/8, 95b/1, 118b/9, 119a/1, 119a/2, 123b/9, 124a/5

b. ḳılay 5b/4

b. ḳılur 5b/2, 5b/7, 16b/4, 16b/8, 35a/1, 39b/9, 45b/6, 65a/11, 68a/5, 68a/10, 68b/10, 69a/3, 69a/4, 69b/8, 70a/1, 70a/11, 72b/2, 72b/10, 80b/1, 80b/3, 85b/4, 85b/6, 80b/2, 99b/5, 102a/6, 124a/1, 133a/5, 133b/3, 135a/2, 135a/4, 135a/6, 135a/9

ber-ṭarap bk. **ber-ṭaraf**

b. bolur 14b/7

berāber Far. 1. Birlikte; birleşme.

b. 13b/9, 18b/11, 33a/5, 82b/4, 83a/7, 109a/2, 111a/3, 113a/10, 125a/1

b.+diler 137b/2

b.+dür 135a/8

b. ḳılıp 16b/10, 39a/3, 53b/5, 60a/4, 113a/10

2. Eşit, eşit miktarda.

b. 6a/11, 40a/11, 47a/9, 47b/9, 51b/5, 53a/11, 73b/9, 87b/6, 95a/2, 113a/5, 116a/7, 107b/11, 119a/12, 119b/12, 124b/7

b. bolsa 3b/3

berg Far. Yaprak; bitki yaprağı.

b.-i germ 125a/8

b.-i ḫarḳūla 22a/6

b.-i kök-i puḫte 80a/8

b.-i merdūd 49a/11

b.-i sīzāb 83a/6

semiz ot b.+iniŋ suyı 14b/5

ḳamuşnıŋ b.+i 15a/10

kāsnī b.+ini suyı 40b/10

encīrni b.+ini 58b/11

servniŋ b.+ini suyını 72a/1

zerdīk b.+ini 81a/7

gül-i surḫnı tāze b.+i 89b/4

şeftālū b.+ini 92b/7

emrūt b.+ini 92b/8

Berḥayāt Ḥākim (<Berḥayāt Ḥakīm) k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri.

B. 39a/10

berhem Far. 1. Beraber, birlikte.

b. 116b/4

2. Karıştırma.

b. berip 77b/6, 120a/10

berrāḳ Ar. Temiz, duru, saf.
b. 67b/6

besbāse Ar. Küçük Hindistan cevizi ve kabuğu. krş. **bebāsir (→bezbāze)**
b. 65b/8, 80b/7, 100a/10, 129a/7

besfāyic Ar. Kaya eğreltisi; besbaye; çıyan otu *(Polypodium vulgare).* krş. **bestānec**
b. 89b/1

best Far. Bağlanma; bağlı.
b.-i cimāʿ eyleseŋ 141a/2

bestānec bk. **besfāyic**
b. turur 126b/10

beste Far. Bağlanmış, bağlı.
b. bolur 106a/3, 106b/7

beste-şuden Far.+Far. Bağlı olmak.
b.-i ʿavret 106a/1, 106b/3

beş Beş. krş. **béş, peş**
b. 1b/4, 41b/8, 44a/5, 49b/9, 52a/4, 52a/11, 52b/3, 57a/8, 62b/6, 64a/9, 66a/3, 66a/11, 67a/4, 67a/6, 74b/5, 81b/6, 88a/11, 97a/1, 100b/6, 114b/6, 115b/3

béş bk. **beş**
b. 10a/11, 17a/9, 19b/8, 19b/11, 26a/1, 26a/7, 27b/1, 32a/5, 36a/6, 38a/5, 41a/3, 44a/10, 44b/5, 45b/1, 49b/3, 49b/8, 49b/9, 54b/8, 61a/8, 65b/8, 75b/10, 76b/1, 76b/2, 87b/6, 88b/4, 89b/1, 89b/4, 91a/7, 93a/6, 93b/7, 93b/10, 94a/5, 94b/5, 96b/10, 96b/11, 99a/1, 100a/10, 100a/11, 100b/4, 102b/10, 109a/11, 114a/7, 116b/8, 118a/5
b.+ide 110a/4

beşere Ar. Derinin dış tabakası, üst deri, cilt.
b. 4a/3

beşinçi Beşinci.
b. 3a/5, 140a/8

bevāṣir bk. **bevāṣīr**
b.+ni 102a/6

bevāṣīr Ar. **(<bevāsīr)** Basurlar, anüs çevresinde genişlemiş toplardamarların meydana getirdiği oluşumlar, basur memeleri, hemoroidler. krş. **bevāṣir**
b.+ni dānesini 124b/10

beyābān Far. Çöl.
b.+da 137a/10
b.+ġa 137a/9

beyān Ar. Açıklama, anlatma.
b. ḳılduḳ 45b/10
b. ḳılmaydur 138a/9
b.+ı 6a/10, 11a/11, 45b/10, 77b/7, 84b/10, 103b/7, 107a/7, 110a/2, 111a/1, 111a/2, 113b/5, 117b/2, 126b/4, 127a/8
b.+ıda 121b/10
b.+ıda turur 82b/6
b.+ınıŋ 12b/1

beyża Ar. Yumurta. **(→toḫm-ı murġ)**
b. 128b/2

büzürg-şuden-i b. 12b/5

beyżhā Ar.+Far. Yumurtalar.

b. 132b/10

bez Bez; deri altında şişlik.krş. **béz**

b. 47b/11, 53b/1, 115a/8

b.+ge 60b/11

b.+niŋ 40a/9

béz bk. **bez**

b. 69b/1

bezr Ar. Tohum.

b.-i ekşef 128a/9 **(→toḫm-ı küşūb)**

bezārü'l-ʿaśār bk. **bezrü'l-ḳıśśā**

b. 81b/4

bezārü'l-baṣal [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<bezrü'l-baṣal)** Soğan tohumu. **(→toḫm-ı piyāz)**

b. 128a/10

bezārü'l-ḫıyār [Ar.+Far.'dan oluşan Ar. taml.] **(<bezrü'l-ḫıyār)** Salatalık tohumu.

b. 81b/5

bezārü'l-ḳaṭūnā bk. **bezrü'l-ḳaṭūnā (→ispeġūl)**

b. 128a/11

bezārü'l-lift [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<bezrü'l-lift)** Şalgam tohumu. **(→toḫm-ı şalġam)**

b. 128a/11

bezbāz Far. Küçük Hindistan cevizi ve kabuğu. krş. **bezbāze**

b. 62b/9, 65b/9, 91a/8

bezbāze bk. **bezbāz (→besbāse)**

b. 99a/11

b.+st 129a/7

bezerg Far. Keten tohumu.

b. 131b/11

bezgek Sıtma, yüksek ateş, humma.

b. 58b/6

bezr Ar. Tohum.

b.-i benc 94a/5

bezrü'l-ḫass [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Marul tohumu. **(→kāhū)**

b. 129b/3

bezrü'l-ḫandḳūkī [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<bezrü'l-ḫandḳūkī)** Taşyoncası tohumu. **(→endeḳūḳī)**

b. 129b/4

bezrü'l-ḫaṭmī [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Hatmi tohumu. **(→toḫm-ı lāle-gül)**

b. 129b/1

bezrü'l-ḫummās [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<bezrü'l-ḫummāż)** Kuzukulağı tohumu. **(→ḫabbü't-turşā)**

b. 129b/5

bezrü'l-ḫurfe [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Semizotu tohumu. **(→baḳlatü'l-ḥamḳā)**

b. 129b/2

bezrü'l-ḳatūnā [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Karnıyarık otu tohumu;

sinirli yaprak otu tohumu. krş. **bezārü'l-ḳaṭūnā (→ispeġül)**

b. 129a/10

bezrü'l-ketān [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Keten tohumu. **(→toḫm-ı zaġīr)**

b. 127b/3, 128a/10, 129b/7

bezrü'l-ḳıṡṡā [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<bezrü'l-ḳıṡṡāʾ)** Salatalık tohumu. **(→toḫm-ı ḫıyār)** krş. **bezārü'l-ʿaṡār**

b. 129a/5

bezrü'l-kürrāt [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<bezrü'l-kürrāṡ)** Pırasa tohumu. **(→toḫm-ı gendenā)**

b. 129b/8

bezrü'l-verd [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Gül tohumu; kırmızı gül tohumu. **(→toḫm-ı gül-i surḫ)**

b. 111a/9, 129a/6

bezrü's-sezāb [Ar.+Far.'dan oluşan Ar. taml.] Su teresi tohumu.

b. 129b/3

bıḳın Böğür, yan.

b.+da 92a/1, 92a/2

bi-ʿavünü'l-melikü'l-Vehhāb [Ar. taml.] **(<bi-ʿavni'l-meliki'l-Vehhāb)** "Allah'ın yardımıyla" anlamına gelen söz.

b. 142a/6

bī-dimāġlıḳ Far.+Ar.+T. Asabi; huysuz; sabırsız.

b. 3a/7

bī-ḫaber Far.+Ar. Habersiz.

b. bolsa 9b/2

bī-ḥad Far.+Ar. Sınırsız, pek çok.

b. 71b/10, 107a/7, 108b/5

bī-ḫodluḳ Far.+Far.+T. Baygınlık, kendinden geçmişlik.

b. 8b/5

bī-hūş Far.+Far. Kendinden geçmiş, aklı başında olmayan.

b. bolġay 104b/1, 106b/11

bī-ḳarār Far.+Ar. Sabırsız; tutkulu.

b. bolġay 106b/11

bī-ḳuvvet Far.+Ar. Güçsüz, kuvvetsiz.

b. bolsa 101b/10

bī-meze Far.+Far. Tatsız.

b. 2b/7

bī-müddeʿā Far.+Ar. **(<be-müddeʿā)** İddia olunduğu üzere.

b. 95a/8

bī-nihāyet Far.+Ar. Sonsuz.

b. 104a/5, 104b/8, 104b/9, 107a/7, 108b/5

bī-şek Far.+Ar. Şüphesiz.

b. 77b/9

bih Far. İyi.

b. bolġay 11a/5, 13b/5, 18a/4, 29a/10, 34a/10, 34b/2, 35b/5, 36a/8, 106b/1, 116a/6, 117a/8, 126a/11

b. bolur 12b/8, 13b/8, 14a/7, 14b/9, 16a/2, 16b/11, 18a/8, 48b/6, 50a/8, 57a/10, 60b/1, 78b/10, 79a/1, 79a/3,

85a/4, 85a/9, 85a/11, 85b/7, 87a/1, 87a/8, 89a/13, 111a/8, 117a/11, 119a/5, 119a/8, 125a/3

bīḫ Far. 1. Kök.

b.-i bābūne 13b/2, 63b/4

b.-i bādām 129a/2 **(→aṣlü'l-levz)**

b.-i bādyān 56a/5, 56b/3

pōst-ı b.-i bādyān 44b/6, 46b/2, 76a/9, 125b/10

pōst-ı b.-i bādyān-ı şehrī 41b/6

b.-i benefşeni 61a/10, 115a/7

b.-i çeḳirtmaḳ 127a/2

b.-i īrsiyāhnı 48a/9

pōst-ı b.-i helīle-i zerd 77a/3

pōst-ı b.-i kāsnī 46b/1

pōst-ı b.-i kāsīnī 41b/5, 43a/10, 44a/5, 45a/11

pōst-ı b.-i kebīr 46a/11, 54b/7, 98a/3, 124b/11

pōst-ı b.-i keper 45b/2, 118a/6

b.-i keper+est 128a/6 **(→aṣlü'l-keper)**

b.-i kerefş 46b/1, 56b/3

pōst-ı b.-i kerefş 19b/2

b.-i kerefīş 44b/6, 56a/5, 76a/9

pōst-ı b.-i kevre 41b/9

b.-i ney 129a/2 **(→aṣlü'l-ḳaṣab)**

b.-i rāziyāne 67b/10

pōst-ı b.-i rāziyāne 44a/10

b.-i sūs 26b/7, 56a/6

b.-i sūs-ı şīrīn 1b/10, 34a/3, 41a/11, 50a/9, 115b/8

pōst-ı b.-i sūs-ı şīrīn 125b/11

b.-i sūsen 26a/1, 56b/4, 95a/1

b.-i sūsenni 79a/7

b.-i sūsnı 39b/4

b.+idin 62a/3

2. Kaynak, köken.

b.+ni keser 81b/2

bihī Far. Ayva.

b.-i ḫuşk 22b/10

b.-i surḫ sefīd 66a/2

b.-i şīrīn 133b/7

b.-i turş 133b/6

luʿāb-ı dāne-i b. 26b/4

maġz-ı b. 47b/9

toḫm-ı b. 14a/2, 19b/9

b. suyı 53b/7

b. uruġını 26b/4, 27a/8, 62a/7, 78b/1

b.+ni 96b/7, 133b/9

bihraḳ Far.+T. Daha iyi.

b. 122b/5

b.+dur 83a/1, 132a/4, 132a/7

bil- Bilmek.

b.-gil 2b/9, 3a/8, 3a/10, 7a/4, 45b/8, 109b/4

b.-iŋler 139b/8

b.-maḳ kerek 77b/11

b.-mek 3b/7

b.-mek kerek 2a/5, 110a/2

b.-mekni 110a/2

Bilāl k.a. Metinde adı geçen bir kişi; Hz. Muhammed'in ilk müezzini olan sahabe.
ḥażret-i B. 83b/11
B.+ġa 83b/10

bile bk. **birle**
b. 2b/11, 3a/1, 3a/2, 5a/8, 5b/1, 10b/7, 12a/10, 14a/4, 14a/5, 14a/6, 14b/11, 15a/3, 15a/6, 16a/9, 17a/6, 17b/5, 18a/7, 18b/10, 19a/2, 19a/5, 21b/2, 21b/7, 21b/11, 23b/1, 25a/9, 25b/6, 26b/1, 26b/9, 30b/11, 31a/7, 32b/8, 33a/2, 34a/9, 35a/8, 35b/5, 35b/10, 36b/5, 37a/8, 37b/1, 38a/4, 40a/7, 41b/2, 42a/1, 42a/8, 43b/11, 46a/9, 46b/11, 47a/6, 48a/1, 48a/2, 48b/11, 51b/7, 52b/4, 52b/8, 54b/3, 56b/6, 56b/9, 57a/1, 57a/9, 57b/8, 58a/7, 58a/10, 58b/4, 59a/9, 59b/5, 59b/7, 60a/4, 61a/2, 68a/4, 68a/7, 68a/8, 68b/7, 68b/9, 68b/11, 69a/4, 69a/11, 72a/2, 73b/9, 74a/4, 75b/2, 75b/5, 76a/2, 76b/4, 77a/9, 79a/2, 79a/4, 79a/8, 79b/10, 80a/3, 80a/5, 81a/9, 81b/1, 81b/7, 82a/7, 82a/9, 82b/10, 83a/7, 84a/3, 84b/5, 85a/2, 85a/5, 85a/11, 85b/5, 87a/3, 87a/7, 88a/2, 88b/2, 89a/12, 89b/3, 89b/7, 90a/6, 90b/2, 90b/4, 91b/2, 92a/7, 92b/1, 92b/4, 93a/2, 93b/9, 94a/8, 94a/9, 94b/1, 94b/2, 94b/10, 95a/10, 96a/4, 97a/5, 99a/2, 100a/6, 100a/7, 100b/2, 100b/8, 101a/5, 103a/11, 105a/11, 106b/6, 108a/7, 109a/2, 111b/5, 112a/8, 116b/2, 116b/4, 117a/11, 119b/5, 119b/6, 119b/13, 120a/12, 120a/15, 121a/10, 123b/2, 125a/1, 125a/2, 125a/10, 126a/1, 126a/4, 126a/9, 132a/4, 139a/10, 139a/11, 139b/3, 140b/11, 141a/8, 141a/9, 141a/11
b. bolsa 77b/9
b. bolur 3b/7

bilen bk. **birle**
b. 24b/5, 77a/7, 77b/5, 113b/9, 114a/5, 118a/10

bīmār Far. Hasta.
b. 2b/6, 2b/12
b. bolsa 2b/3
b.+ī 8b/4, 9b/2, 9b/4, 9b/5, 9b/7
b.+nıŋ 6a/11, 6b/2, 6b/5, 6b/7, 6b/10, 6b/11, 7a/2

bīmārhā Far. Hastalar.
faṣl-ı ḫaṭar-ı b. 9b/1

bir Bir.
b. 1b/8, 2a/4, 5a/7, 5a/8, 5a/9, 9b/10, 10a/6, 10a/7, 10a/8, 11a/2, 12a/2, 12b/2, 14a/8, 14a/11, 16a/4, 17a/10, 17b/1, 18a/10, 18a/11, 18b/4, 18b/5, 19a/1, 19b/3, 19b/6, 20a/1, 20a/2, 20a/5, 20a/7, 20b/5, 21a/3, 21a/4, 21a/8, 21a/10, 21b/1, 23a/9, 23b/1,

23b/4, 25b/3, 25b/11, 27a/4, 27a/6, 27b/3, 28b/7, 29a/4, 29a/5, 29b/6, 30a/7, 31b/6, 31b/7, 32a/3, 32a/4, 32a/9, 32b/1, 32b/3, 33b/10, 34a/3, 35a/8, 35b/7, 35b/8, 39a/1, 40b/4, 41a/9, 41b/10, 42a/3, 42a/5, 42a/6, 43a/1, 43b/1, 43b/2, 44b/7, 44b/10, 45a/5, 45b/2, 45b/4, 46b/6, 46b/10, 46b/11, 47a/5, 47a/11, 49a/7, 49b/5, 49b/6, 50a/1, 50a/11, 50b/6, 52b/11, 53b/7, 54a/9, 55a/2, 55a/5, 55a/8, 55a/11, 55b/11, 56a/7, 56a/8, 56b/5, 56b/11, 57a/1, 58a/10, 58a/11, 58b/1, 58b/7, 58b/8, 58b/10, 60b/8, 61b/1, 62b/11, 63b/6, 63b/10, 64a/7, 64b/6, 64b/10, 66a/8, 66b/7, 67a/3, 67a/7, 69b/2, 70a/6, 70a/8, 71b/7, 71b/8, 74b/9, 74b/10, 75b/4, 75b/11, 76a/1, 76a/7, 76a/10, 76b/2, 76b/3, 77a/11, 78b/3, 79b/2, 79b/5, 80a/3, 80b/6, 80b/7, 80b/8, 80b/10, 80b/11, 81a/9, 82b/1, 82b/2, 83b/3, 83b/6, 83b/11, 84a/1, 84b/6, 85b/5, 86a/3, 86b/4, 86b/6, 87a/5, 87a/11, 87b/7, 88a/2, 88b/6, 88b/8, 88b/10, 89a/4, 89a/8, 89b/6, 89b/7, 91a/2, 91a/4, 91a/9, 91a/10, 92a/2, 92a/6, 92b/1, 93a/1, 93a/2, 93a/6, 93a/8, 93a/9, 93b/8, 94a/6, 94a/8, 94a/10, 95a/7, 95b/3, 96b/2, 96b/3, 96b/9, 97a/3, 97a/9, 97a/5, 97b/2, 97b/4, 97b/5, 98a/6, 98b/1, 99a/9, 99b/6, 99b/9, 99b/11, 100a/1, 100a/7, 100b/1, 101a/2, 101a/3, 102b/3, 102b/9, 103b/5, 103b/8, 103b/9, 104a/1, 104a/9, 104a/11, 104b/11, 105a/7, 105a/8, 105b/5, 108b/4, 109b/7, 109b/11, 111a/3, 111a/6, 113a/1, 113b/6, 114b/7, 114b/9, 114b/10, 114b/11, 115a/4, 115b/8, 115b/9, 116a/1, 116a/4, 116b/9, 116b/10, 117a/1, 117a/3, 117b/4, 118a/9, 118b/5, 118b/7, 118b/10, 119a/2, 119b/8, 119b/13, 120a/10, 120a/14, 121a/10, 121b/4, 121b/5, 121b/8, 121b/9, 123a/7, 123a/8, 123a/9, 123b/1, 124a/9, 124a/10, 125a/6, 125b/3, 125b/9, 126a/1, 126a/10, 126b/1, 127b/10, 131b/3, 131b/4, 137a/6, 137a/8, 137a/10, 138a/7, 138b/1, 138b/2, 138b/3, 138b/9, 138b/11, 139a/10, 140b/3, 140b/7

b. bolġay 82b/4

b. ḳılıp 18b/6

b.+i 118a/5, 118a/7

b.+ide 110a/2

b.+ini 115a/10

bir-perhizlik Far.Far.+T. **(<bī-perhīzlik)** Diyetsiz olma durumu.

p.+de 75a/5

birbir Karşılıklı olarak biri ötekini, öteki de onu. krş. **biribir**

b.+idin 3b/4, 107a/6

b.+ige 3b/2, 9a/7, 9b/11

birer Birer.

b. 23a/11, 29a/9, 42b/4, 42b/6, 141a/4

biribir bk. **birbir**

b. +le 110a/1, 118a/5

birinc Far. Pirinç *(Oryza sativa).* krş. **biring (→erze)**

b. 92b/11, 93a/4, 129a/3, 131b/6

biring bk. **birinc**

b. 92b/11, 93a/4

birle Birlikte; ile; ile birlikte. krş. **bile, bilen, birlen**

b. 5b/9, 6a/1, 8b/4, 8b/8, 10a/7, 10a/9, 11a/4, 11a/7, 11a/9, 11b/3, 11b/4, 11b/7, 11b/10, 12a/4, 12a/10, 12b/3, 12b/5, 12b/8, 13a/10, 13b/8, 13b/10, 14a/3, 14a/11, 14b/8, 15a/10, 15b/1, 16a/1, 16b/6, 17a/5, 17b/3, 17b/8, 17b/11, 18a/3, 19a/7, 19b/3, 20b/7, 21a/5, 21a/7, 21a/11, 22a/10, 23b/4, 24a/3, 25a/10, 27a/8, 27a/9, 28b/3, 28b/6, 28b/10, 30a/8, 30a/10, 31a/10, 32a/9, 32b/6, 33a/10, 33b/4, 34a/9, 34b/1, 34b/2, 34b/6, 34b/10, 35a/8, 35a/11, 37a/3, 37a/6, 37a/11, 37b/2, 37b/3, 37b/5, 38a/6, 38a/9, 38a/10, 38b/1, 38b/3, 38b/4, 38b/10, 39a/3, 40b/1, 40b/6, 40b/8, 40b/11, 42b/11, 43a/8, 43b/1, 43b/9, 44b/7, 45a/2, 45a/9, 45b/5, 48b/5, 49a/4, 49a/7, 49a/8, 49a/9, 49b/1, 49b/7, 49b/10, 49b/11, 50a/2, 50b/7, 50b/9, 51a/4, 51a/5, 51b/3, 52b/1, 52b/9, 52b/10, 52b/11, 53b/1, 53b/6, 53b/7, 53b/9, 54a/10, 54b/1, 55a/3, 55b/11, 56a/9, 57b/6, 57b/10, 58a/2, 58a/4, 59a/3, 59a/5, 59b/3, 59b/9, 59b/10, 60a/7, 60a/11, 60b/3, 60b/6, 61b/5, 61b/6, 63a/1, 63b/1, 64a/1, 64a/2, 66b/6, 67b/3, 67b/7, 68a/1, 69b/2, 69b/8, 70a/9, 70b/5, 70b/9, 72b/5, 73a/5, 73a/8, 73b/1, 73b/3, 76b/7, 78a/6, 78b/1, 78b/10, 78b/11, 79a/4, 79a/5, 79a/7, 79b/7, 80a/6, 81a/1, 81a/11, 81b/3, 81b/7, 82a/2, 82a/10, 83b/1, 85a/4, 85b/1, 85b/3, 86a/7, 86b/7, 87b/4, 87b/8, 87b/10, 87b/11, 88a/9, 88b/9, 89a/12, 89b/2, 93b/10, 94b/4, 94b/7, 95a/8, 95b/5, 95b/9, 96a/5, 97a/2, 97b/4, 97b/9, 97b/10, 98a/5, 99b/1, 100b/9, 102a/4, 103a/5, 103a/10, 103a/11, 103b/4, 104a/7, 105a/1, 105a/4, 105a/7, 105b/2, 105b/9, 105b/10, 106a/7, 107a/2, 107a/3, 107a/8, 107b/11, 108a/9, 108b/2, 109a/6, 109b/1, 110a/1, 111a/7, 111a/8, 111a/11, 111b/3, 111b/5, 112a/6, 112b/11, 113a/6, 113a/7, 113a/8, 113a/10, 113b/7, 114a/9, 114b/6, 114b/11, 115a/7, 115b/3, 116b/3, 116b/5, 117a/7,

117a/11, 118b/1, 118b/3, 119a/4, 119a/6, 119a/9, 119a/11, 119b/4, 120a/2, 120b/2, 121b/1, 121b/5, 122a/4, 122a/8, 122a/9, 122a/11, 123a/9, 123b/6, 123b/8, 123b/10, 124a/6, 124a/9, 124b/1, 124b/4, 124b/5, 124b/8, 124b/9, 125b/2, 126a/6, 126a/8, 135a/8, 140a/1, 140a/2, 140a/6, 140b/3, 141a/6, 141b/5, 141b/8

b. bolsa 8b/5

birlen bk. **birle**

b. 121b/7

biryān Far. Pişirme; kızartma; kavurma.

b. ḳılıp 61b/4, 68b/9, 95a/10, 102b/9, 103b/7, 126b/2

bisyār Far. Çok.

b. 1b/1, 1b/5, 9a/7, 10a/1, 12a/1, 12a/7, 14a/1, 15b/4, 17a/2, 17b/9, 20b/8, 21b/8, 22a/1, 22a/8, 22b/9, 23a/1, 23b/2, 25a/11, 25b/8, 26a/5, 27b/10, 28a/2, 28b/8, 29b/1, 30a/10, 30b/8, 31a/8, 32a/11, 34a/5, 36b/1, 39a/7, 40b/9, 40b/11, 41a/4, 41b/4, 41b/5, 42a/4, 42b/8, 45b/7, 48a/1, 50a/3, 50b/1, 50b/10, 51b/8, 52b/6, 53a/9, 56b/11, 61b/2, 62b/3, 63a/2, 63b/9, 64a/4, 65a/2, 65b/2, 65b/3, 66b/9, 67b/4, 74b/2, 75b/6, 75b/9, 76a/5, 76b/10, 79a/8, 79b/11, 80a/6, 80b/11, 81a/10, 82a/1, 82a/9, 84b/10, 85a/10, 87a/9, 87b/5, 90b/4, 94b/4, 94b/10, 95b/7, 98a/10, 98b/10, 99a/4, 99b/8, 100a/9, 100b/3, 102b/6, 102b/11, 103b/1, 103b/2, 103b/6, 104a/2, 104b/3, 104b/6, 104b/11, 105a/10, 105b/3, 105b/4, 105b/6, 105b/8, 106a/5, 108a/1, 108a/10, 109a/1, 109a/7, 111b/3, 111b/10, 112a/7, 112a/11, 113b/1, 115a/2, 116a/8, 118b/10, 119b/7, 120a/10, 120b/3, 121a/11, 122a/6, 122a/7, 122a/10, 122b/5, 123a/6, 123b/9, 123b/11, 124a/2, 125a/5, 126a/5, 139b/4, 140a/5, 141a/7, 141b/2, 141b/6, 142a/1

b. bolur 89b/10, 100b/3

b. ḳılur 8a/7, 47a/8

b.+dur 138b/9

b. turur 80b/9

bit- Yazmak.

b.-ip 107b/2, 112a/10, 112b/4

b.-ürde 107b/4

boġumluḳ Boğumlu.

b. 50a/6

boġuz Boğaz.

b. aġrımak 5a/2

b. aġrıḳı 74a/4, 135a/3

b. aġrıḳıge 29b/9

b. aġrıḳıġa 131b/10

b. ḳurumaḳ 4a/3

b.+da derdi bolsa 29a/11

b.+ge 30a/1, 30a/3
b.+ġa 32a/10, 73b/11
b.+ı köyer 55b/5
b.+ıda 110a/11
b.+ıġa 55b/4

bol- Olmak.
defʿ b.-ur 126a/6
ḫalāṣ b.-ay 39b/4
fariġ b.-ayın 98a/1
tüvānā b.-ayın 98a/1
ʿārıż b.-dı 79b/3, 82a/10
āzmūde b.-dı 81a/4
iḫlāṣ b.-dı 82a/11
ḳara b.-dı 138b/6
ḳara kezik b.-dı 79b/8
maʿlūm b.-dı 121b/1
mübeddel b.-dı 138b/6
peydā b.-dı 79b/4, 80b/10
yıraḳ b.-dı 138b/4
zāyil b.-dı 21a/2
bende b.-dılar 137a/6
ḫōş-ḥāl b.-dılar 138b/3
meşġul b.-dılar 137a/11
namāzdın b.-dılar 83b/8
tābiʿ b.-dılar 138a/4
meşġūl b.-dum 79b/5
muḳayyed b.-dum 79b/7
b.-ġan 18a/8, 18b/2, 47a/7, 53b/3, 135a/11
b.-ġan bolsa 15b/3, 43a/4, 85a/5, 85a/9
ʿārıż b.-ġan 135b/1
kisel b.-ġan 117b/8
meẕkūr b.-ġan 76b/3, 96b/5, 122b/1
peydā b.-ġan 133a/8
revān b.-ġan 29a/1
ḫasta b.-ġan bolsa 118b/2
peydā b.-ġan bolsa 43a/6, 45a/7, 96b/4, 97b/8
peydā b.-ġandın 122a/1
ṣāf b.-ġandın 122a/2, 122a/11
ḳabż b.-ġannıŋ 22a/2
b.-ġay 2a/3, 8b/10, 9a/3, 9a/5, 9a/9, 11b/6, 13a/7, 13a/9, 36b/5, 42a/7, 49a/11, 71b/10, 78a/3, 81a/1, 81a/2, 89b/4, 108a/8, 111b/6, 126a/9, 140a/4, 140a/5
bī-hūş b.-ġay 104b/1, 106b/11
bī-ḳarār b.-ġay 106b/11
bih b.-ġay 11a/5, 13b/5, 14a/2, 18a/4, 29a/10, 34a/10, 34b/2, 35b/5, 36a/8, 106b/1, 116a/6, 117a/8, 126a/11
bir b.-ġay 82b/4
defʿ b.-ġay 10b/8, 22a/4, 23b/6, 23b/10, 24b/5, 24b/7, 32a/6, 32b/7, 34b/3, 37b/9, 38a/7, 38a/10, 48a/11, 73b/2, 83b/6, 92b/5, 96b/1, 119b/11, 120b/9
dil-pezīr b.-ġay 141a/9
dīvāne b.-ġay 105a/9, 105b/11, 106a/6, 109b/3
dūst b.-ġay 104b/7

ġalīẓ b.-ġay 48a/5, 64b/3, 120a/15
giriftār b.-ġay 140a/6
ḥāṣıl b.-ġay 112a/11
ḫışt-ı puḫte b.-gay 102b/7
ḫōş b.-ġay 28a/2
ḫōşnūd b.-ġay 109b/5
inzāl b.-gay 109b/5, 109b/10
ḳara b.-ġay 11a/10, 12a/1
ḳāyim b.-ġay 105b/4, 105b/7
kelān b.-ġay 103b/1
ḳızıl b.-gay 102b/8
ḳuvvet b.-ġay 113a/6, 113a/9, 113a/11
mihribān b.-ġay 104b/9
muḳayyed b.-ġay 109b/10
mübtelā b.-ġay 142a/2
münḳaṭıʿ b.-ġay 21a/9
puḫte b.-ġay 11b/10
revān b.-ġay 28b/11
rūşen b.-ġay 119b/2
saḫt b.-ġay 108a/9
siyeh b.-ġay 42a/6
şaḫt b.-gay 109a/1, 112a/7
şeydā b.-ġay 105b/1, 106b/2, 141b/7
tar b.-ġay 111b/3
uzun b.-ġay 11b/4
yaḫşı b.-ġay 42b/7, 126b/3
ziyāde b.-ġay 109b/9, 110b/10
ḳızıl b.-ġunça 108b/11
pest b.-ġunça 97b/1
giriftār b.-madı 82a/2
b.-maġay 107a/11
ʿārıż b.-maġay 99b/8
cüdā b.-maġay 105b/5, 106a/3
ḥācet b.-maġay 139a/1
inzāl b.-maġay 107a/10, 107b/2, 108a/6, 113a/4, 113a/7, 113b/1
kem b.-maġay 114a/4
iḫrāc b.-maġunça 93b/3
inzāl b.-maġunça 106a/2
b.-maḳ 4a/1, 4b/2, 4a/5, 4b/6, 4b/7, 4b/8, 4b/9, 4a/10, 4b/10, 4a/11, 5a/3, 39b/1
aġır b.-maḳ 4b/9, 40a/2
ḳuruġ b.-maḳ 4a/2
sarıġ b.-maḳ 4a/3, 39b/11
sebeb b.-maḳ 4b/6 **(<süst bol-)**
süst b.-maḳ 4a/5
b.-maḳġa 3a/2, 3b/5
b.-maḳnı 113b/4
ḥāmile b.-maḳnı 77b/7
çoŋ b.-mas 78b/8
b.-mas 87a/3, 98b/7, 98b/8
inzāl b.-mas 109b/4, 141b/5
ṣıḥḥat b.-mas 87a/1
b.-masa 8b/8, 9b/8, 10a/9, 11b/3, 17a/5, 23a/6, 25a/4, 29b/7, 32a/4, 35b/9, 38a/3, 47b/5, 51b/10, 52a/5, 64a/10, 97b/5, 112a/1, 120a/13
defʿ b.-masa 32b/8
ḳāyim b.-masa 105b/6
teskīn b.-masa 116b/4
zāyil b.-masa 121b/1

heẓm b.-maslıḳ 4a/7
ḥażm b.-maslıḳı turur 86a/10
inzāl b.-maslıḳnı 107a/7
çoŋ b.-masun 78b/7
ḥācet b.-masun 98b/4
yavuḳ b.-may 9a/8
b.-sa 2a/2, 2a/8, 2b/2, 2b/5, 2b/6, 3b/9, 3b/10, 7b/7, 7b/8, 7b/9, 7b/10, 7b/11, 8a/1, 8a/2, 8a/3, 8a/4, 8a/8, 8a/10, 8a/11, 8b/3, 8b/5, 8b/6, 8b/7, 8b/11, 9a/3, 9a/9, 9a/10, 9b/7, 9b/10, 10a/4, 16a/10, 17b/7, 18a/3, 19a/9, 20a/9, 22a/6, 22b/2, 22b/6, 23b/3, 23b/7, 24a/2, 24a/11, 24b/2, 25a/2, 25a/4, 25a/5, 25b/7, 26b/8, 27b/8, 29a/11, 32a/3, 32b/8, 33a/1, 33a/9, 34a/7, 34b/7, 35a/8, 35b/4, 35b/6, 35b/11, 37a/4, 38a/1, 38a/11, 38a/5, 38b/5, 44a/1, 44b/3, 46a/6, 46b/9, 46b/10, 48b/7, 49b/10, 53b/11, 55b/5, 56a/1, 56b/1, 57b/8, 57b/10, 58a/3, 58a/6, 58a/9, 58b/2, 58b/3, 58b/9, 59a/2, 60a/9, 60b/1, 60b/6, 61b/3, 62a/7, 67b/5, 68a/6, 68a/11, 68b/6, 69b/1, 69b/4, 69a/5, 70b/4, 73a/7, 73a/11, 73b/6, 73b/11, 74a/5, 74b/1, 75a/1, 75a/4, 75b/8, 77b/9 78a/8, 78b/9, 79a/6, 80a/7, 81a/8, 81b/10, 83b/4, 84a/6, 84a/7, 85b/7, 85b/8, 85b/9, 90a/7, 90b/5, 90b/6, 90b/9, 94b/4, 94b/8, 94b/9, 94b/11, 95b/2, 95b/4, 95a/5, 100a/1, 101a/1, 102a/11, 103a/4, 103a/7, 105b/11, 109a/6, 112a/4, 112b/10, 115a/8, 116a/1, 116b/9, 117a/9, 117b/2, 118a/2, 118b/9, 119a/8, 120a/6, 120a/7, 120a/9, 121a/1, 121a/3, 121a/6, 121b/9, 122a/2, 122a/5, 122a/7, 122b/7, 122b/9, 124a/2, 124b/3, 124a/8, 125a/8, 134a/5, 135a/7, 140a/9
aġır b.-sa 46a/1, 56b/2, 77b/11, 126a/5
bend b.-sa 28b/9
berāber b.-sa 3b/3
bī-ḫaber b.-sa 9b/2
bī-ḳuvvet b.-sa 101b/10
bīmār b.-sa 2b/3
ġālib b.-sa 6a/1, 6a/3, 6a/7
ġālīb b.-sa 79b/11
girān b.-sa 78a/1
giriftār b.-sa 29b/4, 125a/11
ḥarāret-i ciger b.-sa 44a/1
ḥarīṣ b.-sa 139b/10
ḫasta b.-sa 56b/10
ısıtma b.-sa 16a/6
ıssıġ b.-sa 122a/3, 122a/7
inzāl b.-sa 109b/11
itik b.-sa 120b/4
ḳavī b.-sa 97a/9, 123a/2
kem b.-sa 141b/3
kezik b.-sa 18a/6, 27b/1, 29a/3, 35b/2, 78a/4

kézik b.-sa 33a/7
köhne b.-sa 87a/8
mafāṣılʿārīż b.-sa 117b/6
māyil b.-sa 123a/3
nā-çār b.-sa 45a/4
peydā b.-sa 29a/7, 31b/3, 50a/7, 115a/8, 122b/11
sarıġ b.-sa 115b/1
savuḳ b.-sa 3b/8, 123a/3
süst b.-sa 101b/10, 112a/9
uzaḳ b.-sa 107b/2
yötel b.-sa 14a/2, 25a/3, 26b/10, 51b/9
zaḫm b.-sa 16a/2
żaʿīf b.-sa 59b/4
ziyāde b.-sa 2a/6, 2a/7, 3b/4, 95a/5
başı bisyār ıssıġ b.-sa 124a/7
b.-sa 49b/1 **(<ḳoy-)**
b.-sun 83a/3
germ b.-sun 100b/10
b.-up 6a/11, 6b/3, 6b/5, 6b/7, 7a/1, 8a/7, 8b/10, 81a/2, 122b/9, 122b/10
āşūbī b.-up 33b/3
cerāḥat b.-up 119a/3
ıssıġ b.-up 25b/4
kézik b.-up 8b/4
revān b.-up 40b/3
yoḳ b.-up 9b/8
żaʿīf b.-up 21b/10
meẕkūr b.-up édi 64b/11
ḳızıl b.-up tursa 115a/9
b.-ur 3b/7, 3b/10, 7b/6, 7b/8, 7b/9, 7b/10, 8a/1, 8a/2, 8a/4, 8a/5, 8a/6, 8a/8, 8a/9, 8a/10, 8a/11, 8b/1, 8b/3, 9a/2, 9a/4, 9a/7, 9a/10, 9a/11, 13a/1, 25a/6, 36b/5, 36b/8, 36b/11, 50a/5, 55a/5, 57a/11, 57b/2, 65b/2, 73a/10, 74b/2, 77b/8, 78a/1, 78a/2, 78a/10, 85a/2, 87a/2, 87a/9, 90b/7, 92a/5, 93a/9, 93a/10, 94b/5, 98b/9, 98b/10, 110a/2, 110a/3, 110a/4, 110a/5, 110a/6, 110a/7, 110a/8, 110a/9, 110a/10, 110b/1, 110b/2, 110b/3, 110b/4, 110b/5, 111a/4, 111a/6, 111b/1, 111b/4, 113b/8, 113b/9, 114b/9, 116b/6, 121a/1, 121a/2, 121a/4, 121a/8, 121a/9, 122b/8, 122b/9, 131b/5, 139b/11, 141b/2
aġır b.-ur 56a/3
aḳ b.-ur 31a/8
ber-ṭaraf b.-ur 5b/11, 6a/2, 6a/6, 6a/9, 18a/1, 25a/2, 33b/8, 35a/3, 35a/8, 35a/10, 35b/1, 59a/2, 60b/4, 61a/5, 61a/8, 61b/5, 61b/7, 68a/9, 70b/6, 72b/8, 73a/8, 74a/1, 81a/8, 95b/1, 118b/9, 119a/1, 119a/2, 123b/9, 124a/5, 133b/5
ber-ṭarap b.-ur 14b/7
beste b.-ur 106a/3, 106b/7
bih b.-ur 12b/8, 13b/8, 14a/7, 14b/9, 16a/2, 16b/11, 18a/8, 48b/6, 50a/8, 57a/10, 60b/1, 78b/10, 79a/1, 79a/3,

85a/4, 85a/9, 85a/11, 85b/7, 87a/1, 87a/8, 89a/13, 111a/8, 117a/11, 119a/5, 119a/8, 125a/3
bisyār b.-ur 9a/7, 89b/10, 100b/3
defʿ b.-ur 11a/7, 16a/6, 18b/8, 24a/4, 24a/6, 27a/11, 28a/5, 28a/9, 28b/4, 28b/8, 30a/4, 31a/10, 31b/2, 31b/11, 33a/1, 33a/6, 35b/3, 36a/3, 36a/11, 37a/4, 37a/11, 37b/3, 37b/11, 38a/5, 38b/1, 38b/11, 40a/7, 51b/1, 57a/2, 57b/11, 58a/5, 58b/6, 60b/7, 60b/11, 62a/6, 64a/4, 67b/4, 68b/1, 68b/8, 69a/1, 69a/6, 69b/3, 70a/8, 70b/3, 71a/1, 71b/3, 72a/5, 73a/4, 73a/6, 73b/6, 74a/5, 75a/4, 83b/3, 83b/5, 84a/7, 85a/1, 85a/6, 85b/2, 86a/5, 86a/6, 86a/8, 89a/9, 96a/4, 96a/7, 96a/9, 115a/7, 115b/11, 117b/2, 117b/7, 117b/8, 117b/9, 117b/10, 117b/11, 118b/1, 119b/1, 121a/10, 123b/7, 123b/11
dırāz b.-ur 12a/8, 60a/9, 103b/1, 103b/6, 104b/6
dürüst b.-ur 58b/1
ġālib b.-ur 111b/10
giriftār b.-ur 140a/4
güşāde b.-ur 106b/9
güzār b.-ur 77b/4 **(<güdāz bol-)**
ḫalāṣ b.-ur 95a/9
ḥāmile b.-ur 77b/11
ḥāṣıl b.-ur 140b/9
haẓīm b.-ur 131b/8
hażm b.-ur 132b/6
heẓm b.-ur 132a/9, 135a/10
ḫōşnūd b.-ur 107a/6
ısıtma b.-ur 91b/2, 92a/2, 93a/9
ḳara b.-ur 12a/7, 12a/8, 71a/11, 72a/4
ḳavī b.-ur 2a/9
ḳayim b.-ur 105a/2
ḳızıl b.-ur 85b/9
ḳuruġ b.-ur 92b/10
laġar b.-ur 121a/8
maʿlūm b.-ur 104b/4
māyil b.-ur 56b/11
menfaʿat b.-ur 99a/4
muḫālif b.-ur 3b/5
muḥkem b.-ur 139b/5
muʿtedil b.-ur 3b/3
mücerreb b.-ur 88a/3
teng b.-ur 91b/7, 92a/3
pāk b.-ur 125a/8, 125b/6
perīşān b.-ur 80a/7
pest b.-ur 17a/7, 83a/9
peydā b.-ur 3a/9, 4a/9, 4b/3, 4b/4, 12b/7, 12b/10, 26b/6, 51a/3, 57a/6, 57b/1, 58b/1, 59a/4, 5a/2, 5a/5, 61b/10, 88a/4, 88a/5, 92a/3, 95b/7, 103a/7, 132b/11, 134b/7
revān b.-ur 71b/5
rū-yı yaman b.-ur 45b/11
rūşen b.-ur 71b/3, 115b/5
ṣāf b.-ur 86b/11

saḫt b.-ur 103b/2, 104b/11
sāḳıṭ b.-ur 139b/10
sākīn b.-ur 10a/8, 19a/8, 37a/9, 69b/5
sarıġ b.-ur 121a/7
savuḳ b.-ur 3b/8, 12b/11
ṣıḥḥat b.-ur 49a/5, 75a/3, 119a/9, 124a/7, 124a/9
seng b.-ur 140b/11
şifā b.-ur 49a/1
şīrīn b.-ur 90a/8
tāze b.-ur 49b/10
teng b.-ur 46a/2
teskīn b.-ur 16a/8, 116b/6, 123b/5
teşne b.-ur 77b/7
tüvānā b.-ur 140b/8
uzun b.-ur 12a/11, 123b/10, 141a/1
yaḫşı b.-ur 2b/1, 33b/1, 33b/2, 121a/3
yavuḳ b.-ur 9a/8
yinçke b.-ur 46a/2
ẓāhir b.-ur 74b/3, 91b/3, 121a/2
żaʿīf b.-ur 121b/3
ziyāde b.-ur 54b/6, 100a/8, 103a/2, 105b/3
b.-ur bolsa 85b/9
ḳara b.-ur érdi 139a/3

bol Çok.
b. 134b/6
b. ḳılur 133b/9, 137a/1

boşa- Dökülmek; boş olmak; ayrılmak.
tübi b.-sa 31a/3
tüni b.-sa 31a/11 **(<tübi boşa-)**

boy Boy.
b.+ı 50a/5
b.+ıġa 108a/5

boyun Boyun.
b.+ı 46a/1

boz Gri.
b. çümaleni 108a/6

boz boġa Zencefil; yabani zencefil *(Zingiber zerumbet).* krş. **boz borġa (→rūmbād, →zurunbāt)**
b. 49b/2, 115a/3, 127a/10
b.+nı 30a/1

boz borġa bk. **boz boġa**
b. 127a/10

bozuġluḳlıḳ Bozukluk.
b. 86a/10

bozul- Bozulmak.
mizāc b.-ġan 61b/9

bölek Başka.
b. 20b/6, 106b/7

börek Böbrek.
b.+ni 98a/8
b. aġrıḳını 93b/11

böri Kurt.
b. öti 108a/2
b. ötini 35a/9, 119a/1
b. téresidin 83a/2
b. tutḳan ḳoynı 82a/5, 82b/11
b.+ni 117b/10

böri üzümni Kurt üzümü *(Lycium barbarum)*.
b. 131b/2

böz Bez.
b.+de 17b/2, 20a/3, 21a/6, 43b/5

bu bk. **bul**
b. 1b/4, 4a/8, 4b/2, 4b/11, 5a/5, 12b/5, 12b/6, 12b/9, 15b/1, 16b/10, 19a/10, 19b/7, 20b/11, 21a/1, 21b/6, 23a/3, 24b/3, 25a/6, 26b/1, 26b/11, 27a/7, 27b/4, 28a/9, 28a/11, 29b/1, 31b/8, 33b/11, 40b/2, 41a/3, 42a/7, 42b/1, 43b/8, 44b/10, 45a/9, 45b/10, 46a/4, 46b/10, 47a/4, 47a/5, 48b/7, 49b/5, 51a/2, 51b/3, 53b/5, 55b/2, 57a/3, 57a/6, 57b/1, 61a/1, 65a/4, 65b/1, 75a/10, 76a/2, 76b/2, 77b/8, 79a/10, 80a/1, 80b/9, 81a/2, 82a/2, 82a/10, 82b/2, 82b/4, 87b/10, 89b/3, 94b/2, 94b/4, 94b/11, 95a/6, 95b/10, 96a/2, 98a/9, 98a/10, 98b/2, 99b/6, 99b/7, 100b/3, 101a/7, 101a/8, 102a/5, 102a/10, 102b/5, 102b/6, 104a/3, 104a/4, 104a/6, 105b/4, 106b/7, 107a/1, 107b/1, 107b/3, 107b/4, 108b/11, 110b/10, 112a/9, 112b/4, 113b/6, 114a/1, 114a/4, 114a/9, 115b/11, 116b/8, 117a/11, 119b/5, 119b/10, 120a/8, 121b/5, 121b/7, 121b/9, 121b/10, 122a/6, 122a/9, 122b/11, 123a/1, 123a/8, 124a/9, 124b/1, 125a/10, 126a/1, 135b/7, 137b/2, 138a/8, 138a/10, 139a/3, 139b/3, 140b/5, 140b/10, 141a/3, 141a/4, 141b/1, 141b/6
b.+lar 36b/8, 37b/1, 39a/11, 40a/3
b.+lardın 65b/7
b.+larnı 1b/11, 5b/9, 10b/1, 11a/3, 11a/9, 16a/4, 18a/10, 18b/11, 22a/10, 24b/10, 24b/11, 26a/2, 26a/10, 26b/7, 28b/2, 28b/6, 30a/8, 32a/6, 32b/2, 32b/10, 33a/5, 33a/8, 34a/3, 35b/8, 36a/2, 36a/7, 36a/11, 37a/2, 38b/9, 39b/8, 40b/5, 41b/1, 41b/9, 43a/11, 44a/11, 44b/7, 45b/3, 48b/4, 49a/4, 49a/10, 50a/1, 50b/1, 52a/11, 52b/3, 53a/8, 53a/11, 54a/9, 54b/10, 55b/11, 57a/8, 57b/5, 58b/8, 62b/10, 64a/7, 64a/10, 65a/1, 66a/11, 66b/4, 67b/2, 68a/1, 74a/3, 74b/11, 78b/3, 80a/3, 80b/7, 82b/9, 83a/7, 84b/5, 84b/8, 86a/3, 86b/5, 87a/11, 87b/3, 87b/6, 87b/7, 88a/9, 89a/1, 89b/5, 89b/6, 90b/1, 90b/7, 91a/4, 97a/2, 99a/1, 99b/1, 100b/2, 100b/11, 101a/3, 103b/9, 107b/10, 109a/2, 109a/11, 111b/11, 113a/5, 115a/5, 115a/10, 115b/3, 115b/7, 115b/10, 116a/3, 117a/2, 117b/5, 118a/8, 119a/11, 119b/9, 120b/4, 121b/4, 122a/8, 125a/1, 125a/10, 126a/11, 137a/5, 137a/11, 140b/2, 141a/10

b.+larnıŋ 10b/2, 45b/9

b.+ŋa 56b/2

b.+dur 92b/11

b. turur 17a/9, 21a/3, 49b/8, 50b/4, 58b/7, 65b/4, 80b/5, 82a/11, 91a/7, 96b/6, 96b/11, 102b/1, 107b/5, 109a/1, 112a/11, 112b/5, 112b/7, 114a/6, 118a/4

būy-māderān Far. Kara pelin otu *(Artemisia abrotanum).* **(→ḳayṣūm)**

b. 11b/1, 67b/11

buġday Buğday *(Triticum aestivum).*

b. kefegi 40a/9, 67a/11, 75b/11

b. nānını 6a/4

b. unı 30b/1

b.+nı 116a/1, 116a/2

buġı **(<buġu)** Erkek geyik.

b. müŋüzini 49b/3

buḫārāt Ar. Gaz; gazlar; yanma.

b. 86a/9

b.+nı 95b/11, 96a/3

Buḳrāṭ Ḥākim (<Buḳrāṭ Ḥakīm) k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri, Hipokrat/Hippokrates.

maʿcūn-ı B. 99a/4

B. 39a/9, 57b/8, 99b/6, 101a/7

bul İşaret zamiri; bu. krş. **bu**

b. 3a/6, 8a/7, 98b/2

bul ġāyet dék T.+Ar.+T. Bunun gibi.

b. 3a/6

bulġa- Karıştırmak.

b.-p 95b/5

bura- Koklamak.

b.-sa 136b/2

būre [?] Oval yaprakları ve yapışkan, hoş kokulu bir reçine ile kaplanmış büyük tomurcukları olan bir kavak ağacı *(Populus balsamifera)* ve bu ağaçtan çıkarılan reçine. **(→toġraġu)**

b. 83a/6

b.-i tāze 53a/7

būre-i āhenk [?] [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<būre-i āhek)** Doğal sodyum karbonat **(→naẓrūn, →būre-i Ermenī)**

b. 128a/3

būre-i Ermenī [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Doğal sodyum karbonat. **(→būre-i āhenk, →naẓrūn)**

b. 13b/9, 30a/6, 88b/11, 91a/4, 113a/5, 117a/7, 128a/3

b.+ni 104b/11

būretü'l-Cend [Ar. taml.] Cend'de bulunan kavak ağacı ve bu ağacın reçinesi. **(→toġraġu)**

b. 28b/1

burun Burun.

b.+ı boġzı köyer 55b/5

b.+ıdın 28a/6

b.+ıdın ruṭūbet tola kelür 12b/11

b.+ıdın ḳan kelse 36b/3, 36b/6

b.+ıdın köp ḳan barmaḳı 36b/10

b.+ıdın dāyim ḳan kélse 58a/1

b.+ıdın ḳan turmasa 68b/4, 126a/6

b.+ıġa 35a/10, 36a/3, 37a/9, 37b/2, 55b/4, 117b/1, 126a/6, 126a/7, 126a/9

burunġu Önceki, evvelki.

b. 71b/9

būse Far. Öpme; öpücük.

b. ḳılgay 109b/6

bustān-efrūz Far.+Far. Kadife çiçeği; horoz ibiği çiçeği; bey börkü *(Colchicum ritchii)*. krş. **bustān-fürūş**

s. 136b/4

bustān-fürūş bk. **būstān-efrūz**

b. gülniŋ suyını 70b/4

b.+nı 71b/7

buved Far. "Olur, olacak, olabilir." anlamına gelen ifade.

b. 130b/1, 130b/9, 130b/10, 131a/1, 131a/3, 131a/4, 131a/7

būy Far. Koku.

b. 58a/3

b.+ı 84b/5

būy-ı baġal [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Koltuk altı kokusu.

b. 60b/1, 68a/6

būy-ı dehen [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Ağız kokusu.

ʿilāc-ı b. 126a/10

buyur- Buyurmak, söylemek.

b.-dı 14a/11, 20b/11, 80b/11

b.-dılar 32b/7, 83b/11, 139a/5, 139b/5

b.-maḳ kerek 79a/11

buzġāla Far. Buzağı. krş. **buzḫāla**

gūşt-ı b. 17b/5, 132a/6

buzḫāla bk. **buzġāla**

gevher-i b. 22a/10

būzīdān Far. Tilkitaşağı otu; itkasarı; koç otu *(Orchis hircina)*. **(→ḫuşyetü'ṡ-ṡaʿleb)** krş. **cūzīdān**

b. 66a/1, 118a/4

bürküt Kartal.

b. öti 87b/2, 87b/6

büz Far. Keçi.

şir-i b. 132b/8

büzūr Ar. Tohumlar.

b.-ı germ 44b/3

ṣıfat-ı b.-ı germ 44b/4

ṣıfat-ı şerbet-i b.-ı serd 44a/2

şerbet-i b.-ı serd 44a/1

ṣıfat-ı şerbet-i b.+ī ki 41b/3, 44a/7

büzūrī Ar. Tohumlarla ilgili; tohumlara ait.

ṣıfat-ı sikencübīn-i b. 120a/11

ṣıfat-ı şerbet-i b. 19a/9

büzürg Far. Büyük.

tiryāḳ-ı b. 43a/5

büzürg-şuden Far.+Far. Büyük olmak.

b.-i beyża 12b/5

C

Cālinūs bk. **Cālīnūs**

C. 9b/1, 125b/2

Cālīnūs Ḥākim (<Cālīnūs Ḥakīm) k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri. krş. **Cālinūs**

C. 102a/3

cām Far. Kâse; derin bir kap; bardak. krş. **çām**

c. 12b/3

cān Far. Sevgili; dost; kardeş.

c. 98b/3

cānver Far. Canlı.

c.+ge 59b/10

cāvşir Ar.<Far. **(cāvşīr<gāv-şīr)** Çavşır otu *(Opopanax chironium)* ve bundan elde edilen zamk; oğlanaşı otu. **(→ḥınā)**

c. 127b/3

cāy Far. Yer.

c.+nı 110a/2

ceder bk. **cüderī**

c. 122b/7, 122b/11

cedvār Ar.<Far. Kâfur kokulu, zencefil türünden bir bitki; ağulu kök, ağular kökü *(Curcuma zedoaria)*. (**→ferfīn**)

c. 127a/9

cemʿ [I] Ar. Bütün, hepsi.

c.-i maraż-ı ṣafrāvīġa 90a/11

c.-i marażhā-yı ṣafrāvīġa 90a/2

c. 98a/9, 125b/1

c. ḳılıp 39b/8, 71a/9

cemʿ [II] Ar. **(<samġ)** Zamk; çeşitli ağaç ve bitkilerden elde edilen, farklı türleri olan tıbbi reçine. **(→sendūrūs)**

c.+est 130b/11

cemʿ-i ʿArabī (<samġ-ı ʿArabī) [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Arap zamkı; iki akasya (*Senegalia senegal* ile *Vachellia seyal)* türünden elde edilen zamk.

c. 11a/2, 14a/3, 20a/1, 27a/5, 51b/5, 54a/6, 88a/8, 88a/11, 94a/9, 97a/1, 115b/7, 119a/6

c.+ni 74a/7

cemīʿ Ar. Bütün.

c. 3a/1, 40a/8, 87b/9, 138a/5

c.-i yıllar 138b/3

cemlūḫ Far. **(<şāhlūc<şāh-ālū)** Bir çeşit erik; can eriği *(Prunus domestica)*. **(→alū-yı siyāh, →iccāṣ)**

c. 128b/7

Cemherāt Ḥākim (<Cemrāt Ḥakīm) k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri.

C. 39a/10

ceng Far. Savaş; mücadele; kavga.

c. 140b/11

cerāḥat Ar. Yara.

c. 31b/3, 33a/9, 60b/6

aʿżāsıda c. bolsa 34a/7

başıda c. bolsa 18a/3

c. bolup 119a/3

siŋiride c. peydā bolsa 50a/7

c. çıḳsa 18a/5

zaḫm-ı c.+ke 34b/10

c.+ke bolsa 49b/10 **(<cerāḥatke ḳoysa)**

c.+ige 33b/1

c.+ke 28b/4, 34a/9, 50a/8, 60a/5, 73a/1, 85b/7, 119a/7

c.+ler 28a/11

c.+ni 49b/7

cereb Ar. Göz kapaklarının iç tarafında çıkan sivilceler. krş. **çirk [II]**

c. 85b/7, 88a/5

cerf Ar. Alma; almak.

c. ḳılıp 108a/4

cev Far. Arpa *(Hordeum vulgare)*. krş. **çev**

c. 131b/6

ārd-ı c. 20b/4

cevz Ar. Ceviz *(Juglans regia).*

c. 24b/11, 99a/2, 134a/5

maġz-ı c. 10a/11, 93a/5

ṣıfat-ı ruġan-ı c. 52b/2

c.+ni 58b/11

ruġan-ı c.+niŋ 52b/1

cevz-i bevvā [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Küçük Hindistan cevizi *(Myristica fragrans)*. **(→cevzü'ṭ-ṭīb)**

c. 91a/9, 103b/8, 113b/5, 114a/6, 126b/8

ḳırfe-i c. 62b/10

c.+nı 124a/5

cevz-i bevvā-ı ḳırfe [Ar.+Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] **(<ḳırfe-i cevz-i bevvā)** Küçük Hindistan cevizi kabuğu.

c. 140b/1

cevz-i Hindī [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Hindistan cevizi; büyük ceviz *(Cocos nucifera)*. **(→nācīl)**

c. 63a/9, 130a/4, 134a/6

maġz-ı c. 13a/7

c. yaġını 103a/9

c.+ni 141b/11

cevz-i māṡil [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Tatula; boru çiçeği *(Datura metel)*. **(→cevz-i muḳātil)**

c. 130a/4

cevz-i muḳātil [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Tatula; boru çiçeği *(Datura metel)*. **(→cevz-i māṡil**) krş. **cevz-i muḳātīl**

c.+est 130a/5

cevz-i muḳātīl bk. **cevz-i muḳātil**

c. 30a/5

cevz-i Rūmī [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Ceviz *(Juglans regia)*. **(→aġiras)**

c.+st 128b/10

cevzü'ṭ-ṭīb [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Küçük Hindistan cevizi. **(→cevz-i bevvā)**

c. 66a/6

cırcır Ar. 1. Bakla. 2. Su teresi; acı tere; roka. **(→fūl, →tere-tiz,→zāġūn)** *(Vicia faba/Nasturtium officinale/ Eruca sativa)*

c. 30b/6, 127b/1, 127b/9

toḫm-ı c. 66a/4

c.+est 129a/5

Cibrīl Ar. **(<Cebrā'il)** Dört büyük melekten biri; Allah'ın vahyini peygamberlere ulaştırmakla görevli olan melek.

C. 113b/10

ciger Far. Karaciğer. krş. **çiger**

c. 121a/7

c. ıssıġlıḳınıŋ ʿalāmetidin bolsa 121a/3

c. aġrısa 19a/10

ḥarāret-i c. bolsa 44a/1

c.+din 43a/3

c.+ge 38b/11, 41b/5, 62b/2, 102a/9, 133a/6, 136b/9

aḫlāf-ı c.+ge 135b/11

c.+ide ḥarāḥati bolsa 49b/10 **(<cigeride ḥarāreti bolsa)**

c.+ide ḳurut yā ıssıġ bolsa 70b/3

her herāretī ki c.+ide bolsa 122a/5

c.+ni 45b/6, 121a/5, 121a/9

c.+niŋ ıssıġlıḳıdın peydā bolġan bolsa 43a/6

c. turur 7a/7

cihet Ar. Sebep.

c.+idin 104b/4

ciḳ/cıḳ Çok

c. 6b/7

cīlāb bk. **cüllāb**

c.+nıŋ 55a/7

cimāʿ Ar. Cinsel birleşme.

c. 104b/3, 106b/6 107a/11, 108a/8, 109b/2, 112a/10, 112b/4

best-i c. eyleseŋ 141a/2

c. ḳılmaḳ kerek 104a/11

c. ḳılsa 99a/5, 104a/2, 104b/3, 104b/10, 105a/2, 105a/8, 105b/1, 105b/3, 105b/6, 106a/2, 106a/5, 106a/8, 106a/10, 106b/2, 106b/7, 106b/10, 107a/10, 107b/2, 108a/1, 108a/5, 108b/3, 108b/5, 108b/9, 109a/3, 109a/4, 111b/6, 112a/2, 112a/3, 112a/6, 112a/7, 112b/5, 112b/11, 113a/3, 140a/1, 140a/3, 140a/6, 142a/2

c. ḳılurda 104a/1

c.+dın 5b/3, 111a/3

c.+ġa 139b/9

c.+nı 141b/10

cineste Vişne *(Cerasus vulgaris)*. **(→künār, →nebḳ)**

c. 134b/1

civān Far. Genç; taze.

gūşt-ı murġ-ı c. 132b/1

murġ-ı c. 43b/10

cūce Far. Civciv.

c. 17b/5, 21b/2, 57b/7

aḳ c. 62a/9

cūr Ar. **(<caʿde)** Kekik türlerinden bir bitki *(Teucrium polium)*. **(→ʿabīr, →fülyūn)**
c. 130a/2

cūşa Far. **(<cūş)** Kaynama, köpürme, küllenme.
tencīr-i c.-ı Ḫıṭāyī 97a/7
c.-i meẕkūrnı 97a/10

cuvāldūz Far. Büyük iğne.
c.+nıŋ 11b/6

cūzīdān bk. **būzīdān**
c. 124a/10

cüdā Far. Ayrı; ayrılık. krş. **çüdā**
c. bolmaġay 105b/5, 106a/3
c. ḳılıp 13a/9, 24b/8, 89a/12, 95b/5, 124a/4
c. ḳılmaġunça 107a/10

cüdā cüdā Far. Ayrı ayrı.
c. 93a/7

cüdālıḳ Far.+T. Ayrılık
c.+nı 106a/8

cüdārnī bk. **cüvānī**
c. 124b/7

cüderī Ar. Çiçek hastalığı. krş. **ceder**
c. 123a/2

cüllāb Ar.<Far. Terkip adı. krş. **cīlāb, çüllāb**
c.-ı dīger 76a/6
c.-ı ḥaṣba 123a/6
c. 42b/9, 123a/8
c.+nı 121b/10

cülnār Ar.<Far. Nar çiçeği *(Punica granatum)*. **(→enār-ı gül)**
c. 128a/5

cümle Ar. Bütün, hepsi, tüm.
c.-i zehrlerdin turur 139a/3
c.+ni 139b/3

cünd-i bīdester [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Kunduz testisleri ve bunlardan elde edilen ilaç. **(→ḳuşṭūriyūn, →ḳunduz-ḳīrī, →seg-i ābī)** *(Castoreum)*
c. 86a/1, 94a/6, 94b/5, 113a/4, 126b/8, 130a/3

cüvānā bk. **cüvānī**
c. 139a/2

cüvāne bk. **cüvānī**
c. 23a/5
c.+ni 24b/8

cüvānī Far. Mısır anasonu; karambol tohumları (tohum benzeri meyveleri); piskopos otu *(Trachyspermum ammi)*. krş. **cüdārnī, cüvānā, cüvāne, çüvānī (→nan-ḫˇāh)**
c. 99a/9, 102b/3, 127a/11, 136a/9
c.+din 139a/4
c.+ni 139a/3, 139a/9, 139a/10, 139b/1

cüz Ar. **(<cuzʾ)** Parça, parçaçık, bir metrik ayak. krş. **çüz**
c. 103b/92, 111a/3

Ç

çaçke Çiçek.

aḳ ç. 127a/8 **(→zencebīl)**

ḳızıl ç. 127a/9 **(→ḫavlencān)**

çaf- **(<çap-)** 1. bk. **çap- (1)**

ç.-ġay 10a/8

ç.-ıp 105a/7

ç.-maḳ 48b/6, 57b/6

ç.-maḳ kerek 10a/9, 11b/4, 12b/8, 14b/7, 16a/1, 16b/11, 20b/8, 21b/7, 30a/8, 38b/11, 40b/1, 49b/7, 50a/3, 56b/9, 57a/9, 60a/8, 62a/4, 67b/4, 70b/2, 78a/8, 84b/9, 89a/12, 94b/8, 119a/5, 122a/5

ç.-maḳ kérek 35b/10

ç.-sa 10b/7, 11a/7, 13b/8, 14b/9, 16b/3, 18a/1, 19a/3, 19a/5, 19a/8, 22a/3, 22a/5, 35a/4, 35b/1, 36a/3, 37a/9, 37a/11, 40a/8, 47b/11, 51a/4, 53b/2, 60b/6, 61a/3, 61a/5, 61b/7, 69a/6, 69a/11, 69b/3, 69b/5, 70b/7, 72a/3, 72b/7, 73a/6, 73b/11, 78b/10, 78b/11, 79a/2, 79a/4, 79a/6, 79a/8, 83b/3, 83b/6, 85a/11, 85b/1, 86a/5, 86a/6, 96a/4, 115a/7, 116b/1, 119a/9, 119b/1, 120b/9, 124a/4

ç.-sun 103b/4

2. bk. **çap- (2)**

yılan çayan ç.-sa 83b/5

zenbūr ç.-sa 40a/5

çıyan ç.-ġanġa 135b/6

çağır Şarap.

ç. 81b/3

ç.+da 96b/1

ç. lāyı 61b/6

ç.+nı lāyını 123b/6

çaḳ- 1. Vurmak, sürmek.

ç.-ıp 108b/1

ç.-maḳ kerek 58a/7

2. Sokmak, ısırmak.

yılan ç.-sa 58b/10

çayan ç.-tı 83b/8

çakanda Çin efedrası; tıpta kullanılan yaprak dökmeyen bir çalı *(Efedra sinica)*.

ç.+nı yıldızını 31b/3

çaḳnaġı- (<çakna-) Parlamak; parlatmak, ışıldatmak.

ç.-p 85a/7

çal- 1. Sürmek,

ç.-ap 90a/1

2. Atmak.

ç.-ıp 82a/4, 122a/5

çala Yarı.

ç. 94a/9

çalġın- Hareketlenmek; çalkalanmak.

ç.-ıp 9a/6

çām bk. **cām**

ç. 80a/5

çamġur Şalgam otu; bir tür bayır turpu *(Brassica rapa)*.

ç. uruġını 98a/2

çap- 1. Sıvamak; sürmek; vurmak. krş. **çaf- (1)**

ç.-ıp 51a/5

2. Sokmak, ısırmak. krş. **çaf- (2)**

çārbe Far. **(<çerbī)** Yağ; iç yağı. krş. **çārbū**

ördek ç.+si 21b/6

éçkü ç.+sini 31a/9

siḫāl kebūterni ç.+sini 113a/10

çārbū bk. **çārbe**

eçkü ç.+sı 97a/1

çāre Far. Deva, kurtuluş yolu.

ç. 2b/9

çārek Far. **(<çār-yek)** Dörtte bir, çeyrek; ağırlık= 8.96 kg. krş. **çārīk, çehārek**

ç. 1b/2, 19a/1, 111b/11, 124a/11, 139a/10

çārīk bk. **çārek**

ç. 41a/2

çāşt Far. Kuşluk vakti.

ç. 107b/1

çāştkalān Far.+Far. **(<çāşt-gāh)** Kuşluk (vakti) yemeği.

ç.+ġaça 120a/5

çayḳa- Çalkalamak; sallamak, yıkamak.

ç.-p 94a/1

çayna- Çiğnemek, dişle çiğnemek.

ç.-p 24a/9, 73b/5, 107b/11

çeḳirtmaḳ (<çeġirtmaḳ) Piçengül; süsengiller ailesine ait bir bitki *(Iris pallasii)*.

bīḫ-i ç. 127a/2

çehār Far. Dört.

ç. 87b/9

çehārek bk. **çārek**

ç. 21a/4

çekek Şakak.

ç.+ke 85a/9

çendān Far. O kadar.

ç. 11b/9, 34a/5, 105a/2, 105a/9, 108b/5, 114a/3

çep Sol.

ç. 29a/5, 37b/7, 73a/7, 106b/5

çerb Far. Yağlı.

ç. 132b/7

çerīmdān Far. **(<çermdān/çermedān)** Kese, çanta, cüzdan.

altun ç. 118b/2

çev bk. **cev**

keşk-i ç. 80a/2, 80a/8

çıḳ- 1. Çıkmak; ortaya çıkmak, meydana gelmek.

kiçik ʿıyālġa ç.-adurġan ḳurutnı ʿilācı 119a/10

ādemni içidin ç.-an ḳurtnı 60b/5, 62a/3

ç.-ar 52a/8, 57a/3, 89a/8, 119b/6

ç.-ay 120a/15

tatḳı ḫūb ç.-ay 77a/10

ç.-ġan bolsa 8b/9

dārūlarnıŋ ṭaʿāmı ḫūb ç.-ġay 43b/4

tatḳı ç.-ġunça 17b/1

ç.-ıp 108b/7

ḥayvānātnıŋ içidin ç.-ḳan siyāh ishālġa 74a/10

ç.-ḳay 125b/2
ç.-maḳ 3a/6
gūlīk ç.-masdın 26a/6
ç.-sa 123a/2
ḥaṣba ç.-sa 28a/6, 122b/11
cerāḥat ç.-sa 18a/5
ç.-maġay 113a/1
ç.-tılar 138a/5
2. Doğmak.
āftāb ç.-masdın 28a/3

çıḳan Çıban. krş. **çılḳan**
ç. 47b/11, 119a/8
ḳızıl ç. 122b/7

çıḳar- Çıkarmak; ortaya çıkarmak, meydana getirmek.
ç.-ıp 47a/10, 51a/11, 94b/1, 100b/8, 114b/8
şīre ç.-ıp 17a/4
tatḳını ç.-ıp 61a/11
ç.-maḳ kerek 52b/5, 109b/9
ḳaş ve saḳalnı fat ç.-maḳnıŋ beyānı 11a/11
ḥaṣba ç.-sa 36b/2
ç.-ur 34b/11, 69a/11

çıla- Suya sokmak; ıslatmak; batırmak.
ç.-ġan 116a/2
ç.-p 23b/5, 26b/5, 43b/2, 46b/11, 61a/11, 76b/4, 77a/9, 80a/3, 90a/4, 90b/2, 91a/2, 91a/11, 95a/7, 96a/10, 100a/2, 111b/9, 116a/1, 121b/5

çılḳan bk. **çıḳan**
ç. 21b/3

çıyan Akrep.
ç. çafsa 83b/5
ç. çaḳtı 83b/8
ç. çafġanġa 135b/6
ç.+ġa 83b/10

çibin Sinek.
ç. 86a/8
ḳara ç.+ni 12a/7

çiçek Çiçek.
ḳabaḳ ç.+ini 38b/2
enār ç.+i 49a/7
sarıġ ç. 40a/10, 48b/1, 51a/4, 53a/7, 102b/3, 127b/3 **(→şibt)**
sarıḫ ç. 64a/6, 67a/11
sarıġ ç. uruġı 34a/1, 39b/6
sarıḫ ç. uruġı 65b/5
sarıġ ç.+ni 53a/2
2. Çiçek hastalığı.
ç. 122b/7

çigde İğde ağacı ve bu ağacın meyvesi *(Elaeagnus)*. **(→ġubeyrā, →sincid)**
ç. 134a/11
ç. yafraġını 112b/10
ç.+ni 59b/5
ç. turur 22b/11

çiger bk. **ciger**
ç.+ge 134b/4
c.+ige 50a/3
ç.+ni 80b/3, 134b/10

çigit Pamuk çekirdeği, pamuk tohumu.

ç. maġzını 103b/2

ç. yaġı 67b/3

çilan Hünnap iğdesi; kızıl iğdenin bahçede yetişen büyük ve koyu kırmızı çeşidi *(Ziziphus jujuba)*. **(→ʿunnāb)**

ç. 5b/9, 19b/8, 25b/2, 36a/10, 67a/5, 73b/8, 74b/8, 77a/3, 90b/1, 93b/6, 95a/1, 121b/8, 122a/9, 122b/1, 123a/7, 126b/6, 127b/2

ç. şerbeti 6a/8, 92a/5

ç.+nı 123a/4

çilġūze Far. Fıstık çamı ağacı; sanavber *(Pinus gerardiana)*. **(→żıbṭ-ı Rūmī)**

ç. 128a/5

maġz-ı ç. 13a/6, 63a/9, 66a/10

çimdim Üç parmak ucu ile tutulan miktar, çitmik, fiske.

ç. 42b/4, 111b/8

çirā ki Far. Çünkü; çünkü bu.

ç. 120a/8, 139b/11

çirk [I] Far. 1. Tükürük.

kiçik balanıŋ südegi yā ç.+i 34a/8

2. Kir, pislik. krş. **çīrk**

çirk [II] bk. **cereb**

ç. 88a/3

çīrk bk. **çirk (2)**

éşekniŋ ḳulaḳı ç.+ini 70b/11

çoŋ Büyük.

ç. 96b/9

ç. bolmas 78b/8

ḳız ʿıyālni émçegi ç. bolmasun 78b/7

çök- Çökmek.

ç.-üp 107a/3

çuġrat Yoğurt.

ç. 10a/9

çuġundur Far. Pancar *(Beta vulgaris)*.

ç. 135b/11

ç. suyı 93b/8

çuḳı Çuka/çuha çiçeği *(Primula vulgaris)*.

ç. 10b/6

çuḳur Çukur; vücutta pek derin olmayan girintili yer.

ç. bolsa 122b/9

çüçük buya Meyan; meyan kökü; tatlı meyan *(Glycyrrhiza glabra)*. **(→sūs)**

ç. 51b/4, 127b/11

ç. suyı 54a/6

ç. uruġı 65b/6

ç. yılduzını pōstını 48b/8

çüdā bk. **cüdā**

ç. ḳılıp 78a/9

çüllāb bk. **cüllāb**

eçzā-ı ç. 76b/2 **(<eczā-yı cüllāb)**

çümale bk. **çümüle**

boz ç.+ni 108a/6

çümüle Karınca. krş. **çümale**

ç. 6b/10

çünki Far. Çünkü.

ç. 82a/7

çüvānī bk. **cüvānī**

ç. 80b/5

çüz bk. **cüz**

ç. 78b/3, 82b/1, 82b/2, 103b/8

D

dāġ Far. Leke; yara izi; yanık izi; dağlayarak yapılmış iz; ben.

d. 72b/8

ʿilāc-ı d. 13b/5

d. tüşse 13b/6

d. bolsa 68b/6

d.+ını 13b/11, 72b/2, 72b/10

daḳīḳ Ar. Un. **(→ul)**

d. 127b/6

dalu Omuz.

d.+sı köygenniŋ 20b/3

d.+sı köyse 48a/9

d.+sını 125b/7

d.+sınıŋ 20b/8

dāmne Far. Kezik; tifüs. **(→kezik)**

d. 79b/11

keṡṡāf-ı d. 66b/10

d. turur 121b/1

dāmne-i siyāh [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Kara kezik.

d. 79a/9

dāne Far. 1. Tane, adet.

d. 1b/3, 16a/7, 29b/6, 41a/3, 58b/7, 67a/4, 67a/5, 75a/10, 77a/5, 83b/11, 84a/1, 84b/2, 89a/10, 121b/8, 125b/9, 125b/10

2. Tohum, çekirdek.

luʿāb-ı d.-i bihī 26b/4

d.-i engūr 133a/3

enār d. 22b/4

mürūd d. 47b/6

d.+si 114b/6

ḳuruġ üzümni d.+sidin 13a/8

ḳuruġ üzüm ve d.+sini 64b/2

ḳuruġ üzümniŋ d.+sini 63a/10

seng d.+sini 93a/5

3. Küçük yuvarlak cisim.

bevāṣīrni d.+sini 124b/10

dāng Far. Dirhemin altıda biri değerinde bir ağırlık ölçüsü.

d. 39a/3, 63b/11, 87a/6, 87a/7, 88b/1, 88b/2, 88b/8, 96b/3, 108a/2, 108a/3, 131b/3

d.+nı 105a/2

dāngī 1. Bir dang.

d. 20a/11

2. Dang ölçüsüne ait; danglık.

d. 22a/9, 64a/1, 89a/1

dānisten Far. Bilmek.

fasl-ı d.-i ḳārūre 7b/4

dār-ı fīlfīl bk. **dār-ı filfil**

d. 66a/7

dār-ı filfil [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] **(<dār-ı fülfül)** Uzun biber; karabibere benzer bir bitki; karabibergiller ailesinden vatanı Doğu Hindistan olan yaprak dökmeyen bir bitki. krş. **dār-ı fīlfīl (→murç)** *(Piper longum)*

d. 130b/2

dārçīn Far. Tarçın *(Cinnamomum)*. krş. **dārçīnī (→selīḫa)**

d. 13a/11, 32a/1, 55a/9, 63b/2, 100a/9, 100b/5, 102b/2, 108b/4, 109a/1, 126b/8, 127a/8, 136a/8

d. pōstı 26a/1

d.+ni 46a/10, 100b/8, 104b/2

dārçīnī bk. **dārçīn**

d. 109a/10

dārçīn-i selīḫa [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Kabuk tarçın; tarçın kabuğu.

d. 5b/5

darū bk. **dārū**

d.+larnı 26b/1

dārū Far. İlaç. krş. **darū**

d.-yı abile-i Frengī 96b/11

d.-yı dendān 16b/8

d.-yı kārdın 95b/6

d.-yı müshil 2a/3, 76b/9

d. 21a/9, 32b/8, 87a/2, 117a/11, 136a/3

d.+da 86b/5, 87a/1

d.+lar 82a/10, 82b/4, 84a/8

d.+large 83a/8

d.+largȧ 111a/11

bezgek d.+ları 58b/6

d.+larnı 15b/1, 16a/11, 76b/3, 80b/5, 89b/3, 94b/4, 97b/3, 102b/5, 104a/3, 108b/11, 111a/5, 127a/7

d.+larnıŋ 43b/3

d.+nı 77a/10, 104a/5

d.+sı 96a/5

cemīʿ şışuḳ bezniŋ d.+sı 40a/9

ṣafrā d.+sı 50a/8

yötelni d.+sı 78b/2

ṣıfat-ı d.+da 64b/11

dārūhā Far. İlaçlar.

faṣl-ı der-beyān-ı d.+nı 126b/4

dāyim Ar. **(<dā'im)** Devamlı, sürekli

d. 58a/1, 69b/10, 91b/1, 92a/2, 93a/9, 114a/11, 119b/1, 141a/6, 141b/9, 142a/1

de- Demek, söylemek. krş. **dé-**

d.-rler 99a/11

d.-seŋ 99a/6, 114b/10

dé- bk. **de-**

d.-di 138a/1

d.-diler 21a/1, 21a/2, 98b/3, 138a/9, 138b/8

d.-gen 131b/4, 131b/5

d.-megey 141b/7

d.-mese 9b/3

d.-p 83b/11, 98b/2, 110b/7

d.-pdürler 89a/6

d.-rler 16b/9, 22b/11, 26b/6, 47b/7, 50a/6, 50a/7, 54a/8, 79a/10, 87a/8, 93a/3, 135b/4, 138b/10

d.-se 33b/8, 53a/2, 78b/7

d.-seŋ 5a/6, 5a/11, 5b/4, 5b/8, 39b/3, 39b/4, 49a/6, 52b/7, 53a/6, 60a/1, 83a/4, 96a/1, 98a/1, 98a/2, 139a/5

def‘ Ar. Ortadan kalkma; ortadan kaldırma; son bulma.
ez-berāy-ı d.-i derd-i ser 75b/7
d. 49a/11
d.-i ḫūn-ı binī 57b/11
d.-i ḫūn-ı şikem 59a/7
d.-i şükūfe 73a/4
d. 21b/4, 73b/10
d. bolġay 10b/8, 11a/7, 22a/4, 23b/6, 23b/10, 24b/5, 24b/7, 32a/6, 32b/7, 34b/3, 37b/9, 38a/7, 38a/10, 48a/11, 73b/2, 83b/6, 92b/5, 96b/1, 119b/11, 120b/9
d. bolmasa 32b/8
d. bolur 16a/6, 18b/8, 24a/4, 24a/6, 27a/11, 28a/5, 28a/9, 28b/4, 28b/8, 30a/4, 31a/10, 31b/2, 31b/11, 33a/1, 33a/6, 35b/3, 36a/3, 36a/11, 37a/4, 37a/11, 37b/3, 37b/11, 38a/5, 38b/1, 38b/11, 40a/7, 51b/1, 57a/2, 57b/11, 58a/5, 58b/6, 60b/7, 60b/11, 62a/6, 64a/4, 67b/4, 68b/1, 68b/8, 69a/1, 69a/6, 69b/3, 70a/8, 70b/3, 71a/1, 71b/3, 72a/5, 73a/4, 73a/6, 73b/6, 74a/5, 75a/4, 83b/3, 83b/5, 84a/7, 85a/1, 85a/6, 85b/2, 86a/5, 86a/6, 86a/8, 89a/9, 96a/4, 96a/7, 96a/9, 115a/7, 115b/11, 117b/2, 117b/7, 117b/8, 117b/9, 117b/10, 117b/11, 118b/1, 119b/1, 121a/10, 123b/7, 123b/11, 126a/6
d. ḳılay 39b/3
d. ḳılur 16b/1, 22a/5, 47a/9, 48a/3, 51a/10, 69b/9, 71a/4, 71a/6, 80a/11, 82a/6, 82a/8, 98a/7, 101a/5, 101a/6, 101a/10, 102a/7, 120a/7, 123b/8, 133a/8, 133b/2, 133b/3, 133b/5, 133b/10, 134a/1, 134a/4, 134b/5, 134b/11, 135a/10, 135b/1, 135b/3, 135b/5, 136a/7, 136a/11

dek Gibi. krş. **dék**
d. 47b/11
d. ḳılıp 84b/6

dék bk. **dek**
d. 3a/6, 6b/10, 6b/11, 9a/6, 26a/4, 27a/10, 57a/10, 71b/10, 84b/5, 86a/9, 108a/9, 111a/4, 111b/4, 111b/6, 113b/7, 140b/10, 141b/2
d. ḳılıp 40b/7
d. ḳılmaḳ kerek 91a/6

delālet Ar. İşaret.
d. ḳılur 3b/6

delīl Ar. İşaret, alamet.
d.-i mergdür 8b/3, 9a/11
d.-i şifā turur 8b/6
d.-i ten-dürüstluḳdur 7a/1
d. ḳılur 2a/2, 3b/4
d.+dür 8a/1

dem-kūtāh Far.+Far. **(Far.+Ar.<kūtāh-nefes**) Astım, nefes darlığı.
d. bolsa 120a/9

dem-kūtāhlıḳ Far.+Far.+T. Astım olma durumu; nefes darlığı.
d.+nı 69a/2
demevī Ar. Kanla ilgili; bünyede dört unsurdan biri olan kan maddesinin baskın olması.
d.+din bolsa 90b/5
dendān Far. Diş.
dārū-yı d. 16b/8
ʿilāc-ı derd-i d. 19a/6
der-aḥvāl Far.+Ar. Hâlde, hâl içinde; durumda, durum içinde.
d.+ge 135a/9
der-beyān Far.+Ar. Hakkında.
faṣl-ı d.-ı dārūhānı 126b/4
bāb-ı d.-ı ḳuvvet 97b/11
faṣl-ı d.-ı Loḳmān 137a/2
d.-ı şāḫten-i āb-ı menī-i zen 109b/3
der-ʿIraḳ Far.+Ar. **(<der-ʿIrāḳ)** Irak'ta.
d. 131a/1
der-maḥal Far.+Ar. Yerinde; zamanında.
d. 40a/6
der-Mışrī Far.+Ar. Mısır'da.
d. 130b/11
der-miyāne-i selīm Far.+Far.+Far. **(<der-miyānī-i selīm)** Tam orta; tam ortası.
d. 78a/1
derd Far. Hastalık; dert; ağrı, sızı.
d. 116a/11
ʿilāc-ı d.-i dendān 19a/6
ʿilāc-ı d.-i gelū 30a/4
d.-i ḳoyaŋ 118a/11
d.-i ḳoyaŋ bolsa 60a/9
d.-i ḳulunc 82b/6
d.-i mafāṣıl 65a/10, 123b/4, 124a/7
faṣl-ı d.-i mafāṣıl 116a/11
d.-i mafāṣıl bolsa 124a/8
d.-i miʿde 118b/4, 118b/9, 119a/1
ʿilāc-ı d.-i miʿde 23a/3, 72a/6, 95b/1, 116b/6
d.-i miʿdege 95b/8
d.-i miʿdeni 80b/2, 99b/5
d.-i miyān 99a/6, 99a/8
d.-i püşt 99a/5, 99a/8
d.-i püştni 65a/11, 71a/3
d.-i ser 95a/5
ez-berāy-ı defʿ-i d.-i ser 75b/7
faṣl-ıʿilāc-ı d.-i ser 10a/5
ʿilāc-ı d.-i ser 10b/4
ʿilāc-ı d.-i sırd 54b/4
d.-i serge 10b/3
d.-i sersām 122a/6
d.-i sine 93a/10
ʿilāc-ı d.-i şaḳīka 10b/8
d.-i şaḳīḳa bolsa 35b/11
ʿilāc-ı d.-i ʿunāḳ 29b/9
d.-i üstüḫ̌ānnı 102a/8
ʿilāc-ı d.-i zebān 126a/11
d. 19a/8, 54b/5, 69b/5
d. bolsa 83b/4
d. ḳılsa 33b/3, 106a/11
d.+ge 3a/1

d.+i 10a/8, 18a/1, 54b/6, 83a/9, 89a/9, 117a/5, 123b/5

boğuzda d.+i bolsa 29a/11

d.+i tutḳan 48b/5

derdver Far. Dert sahibi; derde tutulmuş.

d.-i mīde 116b/9

derece Ar. Derece; ölçü; miktar.

d.-i höl 131b/6, 131b/7, 132a/5

derḥāl Far.+Ar. Anında.

d. 60a/1, 78b/1, 78b/6, 81a/6, 83b/2, 84a/5, 105b/6, 105b/7, 108a/9, 120b/7, 120b/8

Derviş Ḫan k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri.

D. 82a/9

dest Far. El.

kef-i d. 122a/3, 122a/5

kef-i d.+ġa 78a/7

devā Ar. **(<devā')** İlaç; çare.

faṣl-ı d.-yı abile-i Frengī 96b/1

d.-yı merhem-i abile 97b/7

d. ḳılġay 3a/1

d. ḳılsa 85b/10

d.+sı 81b/11

seçekniŋ d.+sı 25b/1

miʿde aġrıḳınıŋ d.+sı 31b/5

d. turur 73b/4, 73b/11, 135b/1

ḥayvānātnıŋ içidin çıḳḳan siyāh ishālġa d. turur 74a/11

deydür- Dedirmek, söyletmek.

d.-ler 11b/2, 13a/6, 18b/10, 22a/7, 22b/7, 63a/9, 65a/4

dıraḫt Far. Ağaç.

pōst-ı d.-ı yedā 46b/7

Andiçān d.+nı yafraġı turur 82b/7

dırāz Far. Uzun.

d. bolur 12a/8, 60a/9, 103b/1, 103b/6, 104b/6

dırāz-şuden Far.+Far. Uzun olmak.

ez-cihet-i d.-i mūy 60a/6

dīger Far. Diğer, öteki.

nevʿ-i d.-i ḫanāzīr 19a/4

nevʿ-i d.-i maʿcūn 141a/7

d. 37a/7

cüllāb-ı d. 76a/6

faṣl-ı d. 2b/9

ʿilāc-ı d. 14b/9, 36a/8, 81b/4, 116b/8

maʿcūn-ı d. 100b/3

nevʿ-i d. 10a/10, 11a/10, 11b/5, 12a/2, 12a/9, 13b/8, 15a/4, 15a/8, 16a/8, 22a/4, 22b/2, 22b/5, 23b/2, 25b/9, 26a/6, 30a/11, 31a/2, 31a/11, 47b/2, 48b/6, 51a/6, 51a/8, 51a/10, 59b/1, 62a/2, 62a/4, 62a/10, 65b/4, 67b/5, 67b/8, 74a/1, 83a/5, 85a/6, 85a/10, 85b/1, 85b/2, 85b/4, 85b/7, 86a/5, 89a/10, 99a/8, 99b/8, 100a/1, 100a/7, 100b/1, 101a/2, 102b/6, 103a/2, 103b/2, 104a/7, 104b/2, 105a/6, 105a/10, 105b/5, 106b/1, 106b/3, 106b/9, 107a/1, 108a/2,

108a/6, 108a/10, 108b/9, 111a/9, 111b/10, 112a/5, 113a/4, 113a/7, 113a/10, 113b/1, 113b/9, 114a/10, 117a/11, 117b/6, 117b/10, 120b/6, 124b/6, 124b/10, 125a/4, 125a/11, 125b/2, 126a/8, 141b/7

dil Far. Gönül, yürek.

d. 95b/4, 136b/1

dil-pezīr Far.+Far. **(<dil-peẕīr)** Lezzetli; gönlün kabul ettiği, gönle hoş gelen.

d. bolġay 141a/9

dil-rübā Far.+Far. Gönül kapan; herkesi kendine bağlayan.

d. 140a/11

dimāġ Ar.<Far. 1. Burun; burun boşluğu. krş. **dimāḳ**

d.+ıġa 10a/7, 14b/1, 58a/3, 68a/11, 68b/5

2. Beyin, zihin.

d. 136b/1, 140a/4

tenḳıye-i d. ḳılur 88b/6

d.+da 39a/6

d.+da turur 64a/4

d.+dın 55b/3

d.+ı 126a/5

d.+ı tutulup 57a/5

d.+ıġa 58a/7, 96a/3, 101a/9

d.+ıdın 114b/1, 114b/3

d.+ḳa 136b/10

d.+nı pütkenidin 88a/5

d.+nı 140a/9

dimāḳ bk. **dimāġ (2)**

d.+ġa 134b/9

direm Far. Dirhem; okkanın dört yüzde biri değerinde bir ağırlık ölçüsü.

d. 10a/10, 10a/11, 10b/1, 19a/1, 19a/11, 19b/1, 19b/2, 19b/8, 19b/10, 19b/11, 20a/1, 20a/7, 20a/10, 25b/3, 26a/8, 26a/10, 40b/4, 41b/6, 41b/7, 41b/8, 41b/9, 42b/10, 44a/10, 49a/2, 49a/3, 49b/8, 50a/1, 50b/5, 54a/9, 54b/8, 54b/10, 54b/11, 62b/6, 62b/7, 65b/10, 66a/1, 66a/3, 66a/8, 66a/9, 66a/11, 66b/4, 70a/6, 79a/3, 80b/6, 80b/7, 85b/11, 86a/2, 86a/3, 87a/10, 87a/11, 87b/7, 88a/8, 88a/9, 88a/10, 88a/11, 88b/4, 88b/7, 88b/9, 89a/4, 89a/13, 89b/1, 89b/2, 91a/7, 91a/8, 91a/9, 93a/1, 93a/2, 94a/5, 94a/6, 94a/7, 94b/6, 95b/9, 95b/10, 98b/11, 99a/1, 99a/10, 99a/11, 99b/2, 100a/5, 100a/7, 100a/11, 100b/5, 100b/6, 100b/11, 101a/3, 101a/4, 102b/2, 102b/3, 104b/11, 108a/3, 108b/10, 109a/11, 109b/1, 111a/9, 111a/10, 113a/8, 115b/2, 115b/3, 115b/7, 126a/10, 126b/1, 131b/5

d.+din 100a/5

d.+ni 108b/4, 95b/10

diremī Far. Bir direm.

d. 79a/3, 94b/9

dirmene Far. Pelin; yavşan; sarı yavşan otu *(Artemisia)*. **(→ermen)**

d. 131a/10

dīvāne Far 1. Çılgın, deli.

d. 105b/1, 141b/7

d. bolġay 105a/9, 105b/11, 106a/6, 109b/3

2. Yabani.

begi d.+ni uruġını 117b/4

duʿā Ar. **(<duʿā')** Allah'a yalvarma.

d.+da 141a/4

dūd Far. Duman, tütsü.

d.-ı meẕkūr 97b/2

d. 117a/11

d. berdiler 14b/1

d. bermek kerek 117a/10

d. berse 31a/10, 35a/7, 57b/10, 68b/1, 81a/5, 112b/11

d. ḳılmaḳ kerek 97a/10, 125a/3

d. ḳılsa 35a/2, 106b/9

d. yetkey 125a/3

d.+ı 97b/1

duḫter Far. Kız.

d.+lerdin 140b/6

d.+ni 78b/8

dūr Far. Uzak.

d. 109b/7

d. ḳılġay 139b/1

d. ḳılur 65a/8

dūst Far. Dost.

d. bolġay 104b/7

dūşmen Far. **(<düşmen)** Düşman.

d.+ler 137a/5

dübīle Ar. Çıban; bir tür şişlik; ur.

d. 115a/8

d. bolsa 79a/6

dünbe Far. Kuyruk (özellikle koyun); koyun kuyruğunun yağı.

d. 19a/4, 84b/5, 124a/3

d. yaġı 28b/3

d. yaġıdın 83a/1

d.+ni 124a/5

pāre-i d.+ni 33b/3

d.+niŋ 84b/3

ḳoy d.+si 119a/4

d.+sini 82a/5

dürüst Far. Sağlıklı; iyileşme.

d. bolur 58b/1

dürūşt Far. **(<dürüşt)** Kaba; sert; kalın.

d. 6b/5

düstūr Ar. Tarz, usul, yöntem.

d.+ı 52b/1

d.+ıda 52b/5, 91b/11

E

ebrişim-i ḫām [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] İşlenmemiş ipek.

e. 1b/7, 41a/7

ebrū Far. Kaş.

e.+sı 137a/7

Ebū ʿAlī Sīnā k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri.

E. 101a/8

ebū ʿals Ar. Mantı çiçeği; şebboy çiçeği *(Matthiola/Erysimum cheiri)*. **(→gül-i ḫīr)**

e. 128b/6

éçki bk. **eçkü**

é. gūştı 97a/6

é. gūştıdın 97b/6

é. sütini 120a/2

eçkü Keçi. krş. **éçki, éçkü**

e. çārbūsı 97a/1

e. gūştı 132a/5

e. mayaḳını 10b/4, 79a/7

e. müŋüzi 49b/4

e. süti 103a/11

e. sütidin 132b/9

e. sütige 103b/3

éçkü bk. **eçkü**

é. çārbesini 31a/9

é. müŋüzini 34a/7

é. öti 33a/2

é. sütige 103b/5

eçzā Ar. **(<eczā')** İlaç.

e.-ı çüllāb 76b/2

edviye Ar. Deva, çare; ilaç.

e.-i maʿcūn 65b/4, 102b/1

e. 109a/1

e.+ler 23a/3, 40b/2

e.+lerini 76a/2

e.+lerni 1b/4, 26b/11, 27a/7, 27b/4, 29b/1, 31b/8, 33b/11, 41a/3, 46b/10, 61a/1, 75a/10, 81a/2, 82b/2, 95b/10, 96a/2, 114a/1, 114a/9, 119b/5, 119b/10, 121b/9

e.+si 80b/5

Eflāṭūn [I] k.a. Yunan filozofu Platon**.**

E.+dın turur 107a/1

eflāṭūn [II] Ar.<E. Yun. Bir çeşit pelesenk ağacı *(Commiphora mukul/Boswellia sacra)* ve bu ağaçtan elde edilen kokulu reçine. **(→muḳl)**

e. 128b/11

efrenc-güşt Far. **(<ferenc-müşk)** Fesleğenin bir çeşidi; bir tür reyhan; limon otu *(Melissa officinalis)*. **(→bālengū**)

e. 128b/10

efşān Far. Saçma, yayma.

e. ḳılsa 111a/4, 111b/2

eftimūn bk. **eftīmūn**

e. 1b/8, 41a/9, 96b/2, 127a/3

eftīmūn Ar.<E.Yun. Bağboğan; cinsaçı; küsküt otu *(Cuscuta epithymum)*. krş. **eftimūn (→sarıġ ot**)

e. 89b/1

eger Far. Eğer. krş. **egīr**

e. 2a/2, 2a/7, 2b/1, 2b/3, 2b/5, 2b/6, 3b/4, 3b/7, 3b/9, 3b/10, 5a/6, 5a/11, 5b/7, 5b/11, 6a/3, 6a/7, 6a/11, 6b/2, 6b/4, 6b/7, 6b/10, 6b/11, 7a/2, 7b/7, 7b/8, 7b/9, 7b/10, 7b/11, 8a/1, 8a/2, 8a/3, 8a/4, 8a/7, 8a/10, 8a/11, 8b/2, 8b/6, 8b/8, 8b/10, 9a/8, 9a/9, 9a/10,

9b/9, 9b/11, 10a/1, 10a/9, 12a/7, 13b/6, 15a/6, 15b/10, 16a/2, 16a/6, 16b/5, 17a/1, 17b/7, 17b/10, 18a/2, 18a/6, 19a/7, 20a/9, 21b/9, 22b/6, 23a/6, 23a/9, 23b/7, 24a/2, 24a/10, 24b/7, 25a/3, 25b/4, 25b/6, 26b/8, 26b/10, 27a/11, 27b/8, 27b/11, 28a/9, 28b/9, 28b/11, 29a/2, 29a/6, 29b/3, 30b/9, 31a/11, 31b/2, 32a/1, 32b/5, 33a/1, 33a/2, 33a/4, 33a/6, 33a/9, 33b/1, 33b/2, 33b/8, 34a/6, 34a/10, 34b/2, 34b/4, 34b/5, 34b/8, 34b/9, 34b/11, 35a/3, 35a/6, 35a/9, 35a/11, 35b/2, 35b/4, 35b/6, 35b/11, 36a/4, 36b/9, 36b/10, 37a/4, 37b/1, 37b/3, 37b/4, 37b/5, 37b/7, 37b/9, 38a/5, 38a/7, 38a/11, 40a/5, 40b/3, 43a/3, 43a/5, 43b/11, 44b/2, 45a/3, 46b/10, 47b/5, 47b/8, 48a/1, 48a/8, 48a/11, 49a/6, 49a/9, 49b/10, 50a/7, 51b/2, 51b/8, 51b/10, 52b/7, 53a/1, 53a/6, 53a/9, 55b/4, 56a/1, 56b/1, 56b/8, 56b/10, 57b/8, 57b/11, 58a/3, 58a/5, 58a/8, 58b/2, 58b/5, 58b/6, 58b/9, 58b/10, 59a/2, 59a/7, 59a/10, 59b/3, 59b/6, 59b/8, 59b/10, 60a/2, 60a/6, 60a/9, 60b/1, 60b/2, 60b/5, 60b/7, 61a/4, 61a/5, 61b/3, 61b/5, 61b/7, 62a/7, 62b/1, 63a/2, 63a/8, 67a/10, 67b/5, 68a/5, 68a/9, 68a/11, 68b/1, 68b/3, 68b/6, 68b/8, 68b/11, 69a/1, 69a/3, 69a/5, 69a/7, 69a/9, 69b/1, 69b/3, 69b/5, 69b/10, 69b/11, 70a/2, 70b/1, 70b/3, 70b/6, 70b/8, 70b/11, 71a/2, 71a/7, 71a/11, 71b/4, 71b/6, 71b/10, 72a/1, 72a/4, 72a/11, 72b/3, 72b/6, 72b/8, 72b/10, 73a/2, 73a/5, 73a/6, 73a/9, 73b/2, 73b/4, 73b/6, 73b/10, 74a/6, 74b/1, 75a/1, 75a/3, 75b/4, 76a/5, 76b/9, 77b/11, 78a/1, 78a/8, 78a/11, 78b/4, 78b/7, 78b/9, 79a/3, 79a/5, 79a/6, 79a/11, 80a/7, 81a/6, 81a/10, 81b/2, 81b/10, 82a/3, 82a/5, 82a/6, 82b/11, 83a/2, 83a/10, 83b/2, 83b/5, 84a/5, 84a/7, 84b/7, 84b/10, 85a/1, 85a/3, 85a/4, 85a/9, 85b/6, 85b/9, 86a/4, 86a/6, 86a/8, 86b/7, 86b/8, 90a/7, 90b/5, 90b/6, 91b/4, 92b/4, 92b/6, 92b/9, 94b/3, 94b/8, 94b/11, 95a/4, 95a/9, 95b/2, 95b/4, 95b/11, 96a/7, 96a/9, 96a/11, 96b/4, 96b/8, 97a/9, 97a/10, 97b/8, 97b/11, 98b/9, 99a/5, 101a/1, 101a/2, 101b/10, 102a/11, 103a/1, 103a/5, 104a/8, 104a/9, 104b/1, 104b/2, 104b/5, 104b/6, 104b/8, 104b/10, 104b/11, 105a/3, 105b/2, 105b/6, 105b/8, 106a/1, 106a/4, 106a/9, 106a/11, 107a/11, 107b/1, 107b/10, 108b/4, 109a/5, 109a/7, 109b/11, 110b/6, 111a/2, 111b/2, 111b/3, 111b/5, 112a/4, 112a/9, 112b/4,

112b/10, 113a/1, 113a/3, 113a/7, 114b/10, 115a/6, 115a/8, 115a/11, 115b/6, 115b/11, 116a/6, 116a/9, 116b/1, 116b/9, 117a/9, 117b/2, 117b/6, 118a/2, 118a/11, 118b/1, 118b/9, 119a/1, 119a/2, 119a/5, 119a/8, 119a/10, 119b/1, 119b/2, 119b/7, 120a/7, 120a/9, 120a/13, 120b/3, 120b/7, 121a/1, 121a/3, 121a/6, 121a/11, 121b/7, 122a/1, 122a/2, 122a/3, 122a/6, 122b/6, 122b/9, 123a/3, 123a/4, 123b/6, 123b/7, 123b/8, 123b/10, 124a/1, 124a/2, 124a/4, 124a/8, 124b/2, 125a/8, 125a/11, 125b/5, 126a/5, 126a/6, 133b/5, 138a/1, 139a/2, 139a/4, 140b/7, 141a/6, 141b/4, 141b/8, 141b/11, 142a/8

egerçi Far. Her ne kadar; olsa da; ise de.
e. 98b/5, 105b/10

égir T.<E. Yun. Eğir otu; hazanbel; yaban mersini; karın ağrısı için ilaç olan bir kök *(Acorus calamus/Vaccinium myrtillus).*
e. 19b/2, 23a/4, 23a/10, 32a/4, 49b/2, 67b/11, 85a/2, 126b/8

egīr bk. **eger**
e. 46b/9, 49a/1

ekeli'l-melik bk. **iklilü'l-melik**
e. 82b/8, 124b/6

eknūn Far. Şimdi.
e. 137b/4

ekṡer Ar. Genellikle.
e. 25a/6, 73a/11, 139b/8

ekṡerī Ar. Birçok; çoğu.
e. 140b/5

ekşef Ar. **(<ekşūṡ)** Bağboğan; cinsaçı; küsküt otu *(Cuscuta).*
bezr-i e. 128a/9

el-bābe'ṡ-sādüṡ [Ar.+Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Altıncı bölüm.
e.+de 136a/6

el-bābi'ṡ-ṡāliṡ [Ar.+Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<el-bābüṡ-ṡāliṡ)** Üçüncü bölüm.
e. 129b/9

el-bābi'ṡ-ṡābiʿ [Ar.+Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<el-bābü'ṡ-ṡābiʿ)** Yedinci bölüm.
e. 136b/1

el-bābü'r-rābiʿ [Ar.+Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Dördüncü bölüm.
e. 133a/2

el-bābü'l-ẖāmis [Ar.+Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Beşinci bölüm.
e. 135a/8

el-ẖamle Ar.+Ar. **(<el-cümle)** Tamamı; bunların tamamı; hepsi.
e. 129a/4

el-ḳıṣṣa Ar.+Ar. Sözün kısası.
e. 137b/2

el-mübārān [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<baḳlatü'l-mübārek)** Semizotu *(Portulaca oleracea)*. **(→baḳlate'l-ḥamḳā**)

e. 135b/4

elbette Ar. Şüphesiz; muhakkak; mutlaka.

e. 3a/3, 27b/7, 33b/7, 35b/1, 40b/1, 58a/8, 59a/6, 60a/8, 81a/6, 83a/9, 88a/3, 94b/2, 104a/6, 104b/1, 113b/9, 118b/4, 120b/6, 141a/4

élgek Elek.

é.+din 64b/10, 86b/4

élge- Elemek.

é.-p 11a/4, 11b/3, 13b/10, 15a/11, 16a/5, 20a/8, 20b/6, 26a/11, 39a/2, 40b/6, 48b/4, 50a/2, 51b/6, 53b/6, 54a/10, 54b/10, 55a/11, 63b/11, 64b/9, 66b/1, 66b/5, 67b/3, 71b/11, 80b/8, 86a/3, 86b/3, 87a/7, 88a/9, 88b/2, 88b/5, 88b/9, 89a/1, 89a/7, 91a/5, 93a/2, 95b/10, 98a/5, 99a/2, 102b/5, 103b/10, 104a/10, 111a/10, 115a/5, 115b/3, 115b/10, 117a/7, 119b/4, 119b/13, 124b/1, 124b/4, 124b/7, 125a/1

elig Elli. krş. **élig [II]**

e. 90b/1

élig [I] El.

é. 45a/7, 122b/1, 123a/3

é.+ni 6a/10

élig [II] bk. **elig**

é. 90b/1

élig bir Elli bir.

é. 118a/7

éliştür- Birleştirmek; karıştırmak.

é.-üp 49a/8

emçek Kadın göğsü, meme. krş. **émçek**

e.+ide 110a/6, 110b/1

e.+idin 78b/5

e.+i 69b/1

e.+ige 78b/9

émçek bk. **emçek**

é.+i 78b/7

é.+ige 78b/8

Emīr Ar. Bir kavim, şehir veya ülkenin başı.

ḥażret-i E. 98b/3

emle Far.<Skr. **(<āmule)** Amla ağacı; Hint bektaşi üzümü ağacı ve bu ağacın meyvesi *(Phyllanthus emblica)*.

e. 13a/11, 63b/3

e.+ni 12a/11

e. suyını 71a/8

emrāc bk. **emrāż**

ilāc-ı e.-ı māşerā 89b/9

emrāż Ar. Hastalık; hastalıklar, illetler. krş. **emrāc**

ʿilāc-ı e.-ı sīne 91a/11

emrūt Far. **(<emrūd)** Armut *(Pyrus communis)*.

e. bergini 92b/8

enār Far. Nar *(Punica granatum)*.

pōst-ı e.-ı şīrīn 26a/2

aççıġ e. 133b/3
maġz-ı e. 27a/7
tatlıġ e. 133b/2
tāze e. 11b/6
e. çiçegi 49a/7
e. güli 128a/6 **(→cülnār)**
e. gülini 31b/1
e. pōstı 127b/8 **(→ḳışrü'r-rummān)**
e. pōstını 30b/11
e. suyı 38b/4
tatlıġ e. suyı 52b/10
tatlıġ e. suynı 96b/9
e. dāne 22b/4
aççıġ e.+nı 5a/6
açıġ e.+nı 86a/5
tatlıġ e.+nı 5a/7, 46a/7
e.+nı gülini suynı 126a/8
tatlıġ e.+nı yafurmaġını pōstını 86a/6
e.+nıŋ 11b/8
tatlıġ e.+nıŋ suyını 71a/11

enār-ı turş [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Ekşi nar. **(→nārenc)**
e. 126b/5
pōst-ı e. 40b/5

encām Far. Son, nihayet.
e. tapar 114b/2

encīr Far. İncir *(Ficus carica)*. krş. **āncīr**
e.-i puḫte 67a/4, 74b/8, 121b/8
e. 19b/9, 25b/3, 56a/7, 120b/4, 133a/7
e.+ni 34b/2, 69a/3, 74a/7, 141b/9
e.+ni bergini 58b/11
ḳuruġ e.+niŋ 133a/8

encīr-i siyāh [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Siyah incir.
varaḳ-ı e. 11a/8

encübār/encibār Ar. Beşparmak otu; kurt pençesi kökü; yılan kökü *(Potentilla erecta)*. krş. **enḫübār**
e. 50b/5
ṣıfat-ı e. 50b/3
ṣıfat-ı şerbet-i e. 92b/1
şarāb-ı e. 50b/3
şerbet-i e. 91b/11

endām Far. Vücut, beden; boy.
e.+ı 106a/11
e.+ıġa 29a/4

endek Far. Az.
e. 14a/5, 14b/5, 14b/6, 14b/10, 22b/4, 39a/5, 50b/9, 53a/3, 53a/4, 59a/9, 74a/3, 74a/9, 77b/2, 83a/1, 87b/11, 94b/2, 95b/5, 109a/4, 109b/8, 118b/3, 122a/7

endek endek Far. Az az.
e. 14a/6, 18b/1, 18b/7, 34b/6, 46a/2, 55b/2, 59a/1

endekī Far. Biraz; kısa süre.
e. 99b/11

endīşe Far. Kaygı, gam, tasa, keder.
e. ḳıldı 137b/10

endişe-nāk Far.+Far.Endişeli.
e. bolmaḳ 4a/11

endeḳūḳī Far. Bir tür yonca; taşyoncası; otuzlu yonca *(Melilotus indicus)*. **(→bezrü'l-ḫandḳūḳī)**

e. 129b/5

engūr Far. Üzüm *(Vitis vinifera)*.

e. 1b/10, 32a/5, 41a/10

dāne-i e. 133a/3

pōst-ı e. 133a/3

şerbet-i e. 133a/2

varaḳ-ı e. 11a/8

engūr-ı şifā [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<engūr-ı seg/seg-engūr)** İt üzümü; tilki üzümü *(Solanum nigrum)*. **(→şoḫla, →ʿınebü'ş-şaʿleb)**

e. 20b/4, 116a/6, 128a/1

engūze [?] Far. Havlıcan; kasnı otu/şeytanboku/şeytantersi bitkisinin *(Alpinia officinarum/Alpinia galanga/Ferula assa-foetida)* reçinesi, zamkı. **(→evlecaŋ)**

e. 28b/1, 127b/8

engübīn [I] Far. Bal.

e. 5a/9, 5b/1, 34a/9, 73b/3, 105a/4, 114b/11

e.+ni 114b/8

engübīn [II] bk. **gezengübīn (→gülḳand)**

e. 81b/1

engüdān [?] **(<encü)** Demet; yığın.

e.-ı ittifāḳ 102a/3

engüşt [I] Far.<Skr. Parmak.

e.+leri 84a/4

e.+lerige 84a/3

e.+lerini 83b/7

engüşt [II] Far. Kadıağacı/şeytanboku bitkisinin *(Ferula assa-foetida)* reçinesi, zamkı.

e. 82b/4

enḫübār bk. **encübār**

şerbet-i e.+nı 91b/11

er Erkek; koca, eş. krş. **ér**

e. 113a/3

ér bk. **er**

é. 107a/3, 107a/6, 109a/3, 109a/4, 109a/8, 109b/11, 111a/4

é.+i 77b/10, 113b/9

é.+idin 109b/5

é.+ige 140a/8

érenlik Erkeklik.

é. 100b/2, 140a/11

é.+i 103a/1, 111b/10, 112a/9

é.+ke 132b/5, 132b/11, 133a/1, 133a/9, 135a/1

é.+ni 69a/8, 136a/2

érit- Eritmek.

é.-ip 97a/2

érkek Erkek.

é. ıṭ 107a/7

é. miŋesini 66b/1

érlıḳ Erkeklik.

é. 138b/6

ermen Ar. **(<şīḥ-i Ermenī)** Pelin; yavşan; sarı yavşan otu *(Artemisia/Artemisia pontica)*. **(→dirmene)**
e. 131a/11
toḫm-ı e. 23a/10
e. uruġı 24b/9
e.+ni 40a/6

ermīnā E. Yun. Nişadır; amonyum klorür; amonyak tuzu. (**→nūşādır**)
e. 129a/4

erte Sabah. krş. **arte, érte**
e. 24b/5, 53b/6, 89b/3, 100b/11
e.+si 30a/9, 46b/11, 95a/7

érte bk. **erte**
é. 22b/8, 37a/4, 77a/7
é.+de 78b/4
é.+si 57b/6, 76b/4, 90b/2, 115b/4

ertelik Sabah.
e.+de 90b/8, 103b/4

erze Ar. **(<erz)** Pirinç *(Oryza sativa)*. **(→birinc)**
e. 129a/3

esbāb Ar. Sebepler.
e.-ı ten-dūrūstluḳ 3a/1

eṡer Ar. İz, işaret.
e.-i ṣıḥḥatlik 79b/5

esīr Ar. Tutsak.
e. ḳılıp 137a/6

est Far. Farsçada-dır/dir anlamı veren ek fiil.
e. 127b/11, 128b/6, 128b/9, 129b/4, 130a/10

eş Benzer, denk, emsal.
e.+ni 137b/7

eşek Eşek. krş. **éşek**
e. 116a/1

éşek bk. **eşek**
é. süti 81a/11
é. tézegini 60a/2, 82a/1
é.+niŋ ḳulaḳı çīrgini 70b/11

eşibet Ar.<Far. **(<şibit<şivid)** Dereotu *(Anethum graveolens)*.
toḫm-ı e. 66a/4

et- Etmek, yapmak. krş. **ét-**
e.-mek kerek 88a/10
maʿcūn e.-ip 141a/11
ṣāf e.-ip 87b/8
toḳaç e.-ip 125b/6
maʿcūn e.-mek kerek 102b/6
ṣāf e.-mek kerek 87b/4

ét- bk. **et-**
é.-ip 12a/4
falçıḳ é.-ip 12a/5
ḥab é.-ip 28b/7, 55a/1, 87a/7, 88b/9, 119b/13, 125a/2
kāse é.-ip 11b/7
külçe é.-ip 119b/9
maʿcūn é.-ip 139b/4
merhem é.-ip 60b/10, 119a/12
muḥkem é.-ip 63a/7
sikencübīn é.-ip 16a/11

ṣāf é.-ip 49a/5, 88b/3, 116a/10
toḳaç é.-ip 32b/6, 37a/3, 115b/10
ügre é.-ip 90b/4
yaġ é.-ken 15b/8
ṣāf é.-mek kerek 87b/1 **(**bk. **ṣāf ét-)**

ét Et.
ḳızıl é. 88a/4

eṭfāl Ar. Çocuklar.
ʿilāc-ı teşnegī-i e. 14b/2

etgil **(<éŋgil)** Elbise, giysi.
e.+idin 107a/4

eṭrāf Ar. Yanlar; çevre; yön.
e.+ıdın 37b/10

evlecaŋ Havlıcan *(Alpinia officinarum/Alpinia galanga)*. **(→ḫavlencān, →engūze)**
e. 127b/8

evvel Ar. İlk; birinci; önce.
e. 3a/3, 7a/5, 7b/6, 30b/10, 33b/8, 79a/11, 87a/1, 89a/7, 97a/9, 108b/7, 122b/10, 125b/7
e.+ide 74b/4

evvelḳı Daha önceki; bir önceki; ilki.
e. tutḳan 83a/5
e. 124a/6

ey Kendisine söz söylenilen kimse veya kimselerin dikkati çekilmek istendiğinde adın başına getirilen ve uzatılabilen bir seslenme sözü.
e. 98b/3, 137b/3, 138a/8, 138a/10, 138b/8, 138b/9, 139b/7

eyārenc-i feyḳarā [E. Yun.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<eyāric-i feyḳarā/ayāric-i fayḳarā)** Birçok hastalıkta ilaç olarak kullanılan bir grup macuna verilen genel isim; terkibinde ana malzemesi sabır olan müshil.
e. 89a/13
ṣufat-ı ḥubb-ı e. 89a/2

eyle- Yapmak, etmek.
best-i cimāʿ e.-seŋ 141a/2

eyt- Demek, söylemek.
e.-ken 24b/3

Eyyūb k.a. Peygamber adı.
ḥażret-i E. 137a/8

ez Far. İçin.
e. 11b/1

ez- Ezmek. krş. **éz-**
e.-ip 124a/1

éz- bk. **ez-**
é.-ip 22a/5, 37b/2, 68b/2, 69b/4, 86a/5, 86b/9
é.-se 26b/5

ez-berāy Far.+Far. İçin.
e. 25b/1
e.-ı bād-ı ḳulunc 81b/9
e.-ı kelān-şuden-i ḳażib 103a/8
e.-yı menfaʿat-ı miʿde 115a/2
e.-ı defʿ-i derd-i ser 75b/7
e.-ı iḫrāc-ı ṣafrā 75a/6
e.-ı tengī-i nefes 19b/7

ez-bey Far.+Far. **(<ez-pey)** Sonra; sonrasında; ardından. krş. **ez-fey**
e.-i nezġ-i çān 79b/4

ez-cihet Far.+Far. İçin.
e.-i dırāz-şuden-i mūy 60a/6

ez-fey bk. **ez-bey**
e.-i helāk 14a/9

ez īn ḳībal Far.+Far.+Ar. **(<ḳabl ez īn)** Bundan önce.
e. 121a/6

ezberner Far. **(<erzīz)** Kalay.
e. 88a/8

ézil- Ezilmek.
é.-ip 82b/4, 116a/3

ezrīz Far. **(<erzīz)** Kalay. **(→raṣāṣ, →ḳalʿī)**
e. 130b/5

F

fāġiye/fāġıye Ar. **(<fāʿiye**) Nilüfer kökü; Hint nilüferi kökü. **(→nīlūfer)**
f. 129a/2

faḫş Far. Çiğnenmiş; yumuşak.
f. ḳılıp 100b/10

fāḫte Far. **(<paḫte)** Pamuk.
f.+ġa 106b/5

fāḫtek Far. Berberi güvercini; halkalı kumru; halka boyunlu güvercin; halka boyunlu kaplumbağa güvercini veya halka güvercin; güvercin, kumru gibi bir kuş. krş. **pāḫtek**
f.+ni yağını 106b/1

fāk bk. **pāk**
f. ḳılur 69b/9

faḳa yafurmaḳı Sinir otu; sinirli ot; bağa yaprağı *(Plantago).*
f.+nı 29a/7

faḳir Ar. **(<faḳīr)** "Ben, bendeniz" anlamında kullanılan tevazu sözü.
f. 79b/4

faḳlan (<paḳlan) Kuzu.
f. gūştı 45a/1

falçıḳ (<palçıḳ<balçıḳ) Çamur; koyu kıvamda genellikle killi ve yapışkan çamur.
f. étip 12a/5

fālic Ar. Felçli, felç hastası.
f. 4b/7
f.+ge 55a/4

fānīd Far. **(<pānīd)** Şeker; şeker kamışı. **(→şeker-i surḫ)**
f. 127a/4, 134b/11

fārfi bk. **ferfīn**
f.+ni 81b/2

fārfī bk. **ferfīn**
f. 119a/2, 127a/9
f.+ni 75a/2
ḳara f.+ni 96a/11

fāriġ Ar. Uzak, rahat.
f. bolayın 98a/1

farḳ [I] Ar. İki şeyin birbirinden ayrılmasını sağlayan değişik taraf; başkalık; farklılık.

f. 121a/7

f.+ı 91b/2

farḳ [II] Ar. Başın tepe kısmı.

f.-ı serge 78a/7

Fārsī Ar. Farsça.

F.+de 47b/6, 50a/6

faṣl Ar. Bölüm. krş. **fażıl, fażl**

f.-ı dānisten-i ḳārūre 7b/4

f.-ı der-beyān-ı dārūhānı 126b/4

f.-ı der-beyān-ı Loḳmān 137a/2

f.-ı derd-i mafāṣıl 116a/11

f.-ı devā-yı abile-i Frengī 96b/1

f.-ı dīger 2b/9

f.-ı ḫaṭar-ı bīmārhā 9b/1

f.-ı ẕükām 114a/11

f.-ıʿilāc-ı derd-i ser 10a/5

f. 2a/5, 3a/8, 3b/6, 3b/11, 4a/9, 4b/3, 5a/1, 5a/5, 5a/11, 5b/4, 6a/10, 7a/4, 8b/4, 23a/9, 23b/11, 39a/8, 45b/8, 110b/11, 131b/5, 141a/5

fat **(<pat)** Çabuk, hızla.

f. 11a/11, 62b/4, 113a/3

f. bolmaġay 107a/11

fat fat **(<pat pat)** Çabuk çabuk, hızlı hızlı.

f. 90a/2

faṭrāsāliyūn Ar.<E.Yun. **(/fuṭrāsāliyūn<baṭrāsāliyūn)** Dağ kerevizi; yabani kereviz *(Petroselinum oreoselinum/Oreoselinum majus)*. **(→kiyāh-ı kūhī)**

f. 129b/1

fāyide Ar. **(<fāʾide)** Fayda, yarar. krş. **pāyide**

f.-i ʿaẓm 23a/1

f. ḳılur 42b/9

f. ḳılmasa 84a/8

f. ḳılmadı 14a/10

f. ḳılur 1b/5, 14b/11, 15a/4, 15a/5, 15a/8, 15b/4, 16b/2, 22a/8, 23a/2, 30a/11, 31a/2, 40a/8, 41a/4, 42a/5, 48b/8, 50b/10, 51a/6, 51a/7, 51b/8, 61a/3, 62b/3, 85a/10, 95b/3, 132a/2, 133a/1, 135a/3

fażıl bk. **faṣl**

f.-ı seŋ-i meṡānī 125a/8

fażl bk. **faṣl**

f. 84b/10

felāsife Ar.<E. Yun. Bir macun adı.

māʾcūn-ı f.-i kebīr 65a/3

f. 63a/8

fencegüşt Far. **(<fencengüşt<penc-engüşt)** Hayıt, ayıt ağacı *(Vitex agnus-castus)*.

f. 54b/9

ferāġat Ar. Rahatlık, huzur.

f. tapġay 109a/5

feraḥlik Ar.+T. Ferahlık; ferah olma; neşeli, sıkıntısız ve tasasız olma durumu; gönül açıklığı.

f. 140b/9

ferāmūş Far. Unutma, hatırdan çıkarma.

f. ḳılmas 110b/7

ferāmūş-güẕār/ferāmūş-guẕār Far.+Far. Unutkanlık.

f.+nı 12b/9

ferāmūş-kār Far.+Far. Unutkanlık.

f. 94b/4

ferāmūşluḳ Far.+T. Unutkanlık.

f. 140a/9

f.+nı 133b/10

ferbih Far. Yağlı. krş. **perbih**

f. ḳılur 98a/8, 100a/8

ferc Ar. Kadın üreme organı.

f. 111a/6

f.+i 111b/1, 112b/10

f.+ige 49a/9, 71b/5, 81a/5, 106b/8, 109b/7, 111a/4, 111a/7, 111a/8, 111b/2, 111b/4, 112b/11, 113b/8, 116a/10

f.+iġa 111a/11

f.+ini 110b/11

ferfīn Far. **(<perpīn)** Kâfur kokulu, zencefil türünden bir bitki; ağulu kök, ağular kökü *(Curcuma zedoaria)*. krş. **fārfi, fārfī (→cedvār)**

f.+i 71a/2

ferfiyūn Far.<Ar. Sütleğen otu *(Euphorbia)* ve bunun zamkı.

f. 87b/7, 94a/6, 126b/8

ferhīz bk.**perhīz**

f. ḳılmaḳ kerek 97a/6

fermān Far. Emir, buyruk.

f. kéldi 137b/8

ferzend Far. Oğul, erkek çocuk.

f. 98b/3, 73a/10, 113b/4, 113b/9

f. berse 140a/5

f.+i 78a/3, 126a/9

fetīr Ar. **(<faṭīr)** Mayasız hamur.

f. nān 24b/2

fevākih Ar. Meyveler, yemişler; yaş meyveler.

f.+est 128a/7

fey-der-fey bk. **pey-der-pey**

f. 60a/8

fıçaḳ **(<pıçaḳ<bıçaḳ)** Bıçak.

f. 16a/2, 119a/2

f.+nı 100b/7

fırsād Ar. Beyaz dut; tatlı dut *(Morus alba)*. **(→tūt)**

f. 130a/1

fış- Pişmek.

f.-ġan bolsa 96b/8

f.-ġandur 96b/8

f.-gay 100a/3

f.-ġay 85a/8

f.-ḳan sarıġı 40b/8

f.-ḳay 42b/1, 84b/5, 89a/11, 124a/4

fışıġ bk. **fışıḳ**

f. tavuḳnı toḫmnı sarıġı 119b/4

fışıḳ Olgunlaşmış. krş. **fışıġ**

f. noḫūd unı 84b/6

fī Ar. Arapça kelimelerin başına gelen ve bunlara "-de, içinde" anlamı katarak zarflar yapan ek.
f. 129b/9

fi'l-ḥāl [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Hemen.
f. 28b/10, 33a/8, 33a/11, 71b/9

filfil Ar.<Skr. Biber; karabiber *(Piper nigrum*). krş. **filfīl**
f. 140b/1
ḥabb-ı f. 66a/9
f.+ni 104a/8

filfīl bk. **filfil**
f. 55a/9

filfil-i dārāz bk. **filfil-i dırāz**
f. 91a/8

filfil-i dırāz [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Uzun biber; karabibere benzer bir bitki; karabibergiller ailesinden vatanı Doğu Hindistan olan yaprak dökmeyen bir bitki (*Piper longum)*. krş. **filfil-i dārāz, filfīl-i dırāz, fīlfil-i dırāz**
f. 63b/2, 103b/7, 126b/1

filfīl-i dırāz bk. **filfil-i dırāz**
f. 13a/10

fīlfil-i dırāz bk. **filfil-i dırāz**
f. +nı 100a/2

filfil-i esved [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Siyah biber; karabiber *(Piper nigrum)*.
f. 99a/1

filfil-i gird [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Yuvarlak biber; karabiber *(Piper nigrum)*. **(→murç)**
f. 103b/7, 127a/9

filfil-i siyāh [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Siyah biber; karabiber *(Piper nigrum).*
f. 54b/9

filsūf Ar.<E. Yun. **(<feylesūf)** Filozof.
f.+larġa 65a/4

filte Ar. **(<fetīle)** 1. Yaralara konulan tiftik; kanamayı durdurmak, cerahati boşaltmak için derin yaraların içine sokulan, ilaçlı veya ilaçsız steril bez.
f. ḳılıp 58a/2, 58a/11, 83a/7
2. Fitil; anüs, kulak, burun vb. organlara konulan donmuş yağ kıvamında ve koni biçiminde ilaç.
f.+ni 83a/9

fiş- Pişmek.
f.-key 32b/4

fīşāb bk. **pīş-āb**
f.+ı 7b/11, 46a/2

fiyāle bk. **piyāle**
f. 21a/4, 73b/9

fiyāz bk. **piyāz**
ḳızıl f. suyı 36a/1
f. suyını 73a/3

foḳ **(<poḳ<boḳ)** Bok, dışkı.
it f.+ı 81a/1

kala f.+ını 40a/7

kebūter f.+ını 60b/7

fū Ar. Girit sümbülü; kedi otu *(Valeriana/Valeriana dioscoridis)*.

toḫm-ı f. est 129b/6

fucl Ar. Turp *(Raphanus sativus)*. **(→turb)**

f. 128a/7

fūdīne bk. **pūdīne**

f. 22b/4, 23a/6

fūdine-i bāġī bk. **pūdine-i bāġī**

f. 98a/4

fūl Ar. Bakla *(Vicia faba)*. **(→cırcır)**

f. 129a/5

fūlād Far. **(<pūlād)** Çelik.

f. 140b/9

fulūniyyā E. Yun. Terkip adı.

ṣıfat-ı f. 94a/4

funduḳ Far.<E. Yun. **(<funduk)** Fındık *(Corylus avellana)*.

f. 134a/7

furçaḳ (<purçaḳ<burçaḳ) 1. Bezelye *(Pisum sativum)*.

f.+nı 31a/4

2. (Bakla bezelye kahve vb.) Tane.

sarıġ f. 127a/10 **(→ḥulbe)**

fustuḳ Ar.<Far.<E. Yun. Fıstık *(Pistacia vera)*.

f. 134a/9

fuşur- **(<puşur-<bışır-)** Pişirmek.

f.-maḳ kerek 91a/6, 91b/11

f.-up 13b/3, 22b/4, 27a/4, 27a/9, 57b/5, 60b/9, 69a/6, 78a/6, 78b/1, 83b/1, 83b/5, 84a/6, 94a/7, 94a/9, 96a/9, 100b/8, 118a/1, 123b/5, 124a/6, 124b/4, 124b/9, 125a/6

fut bk. **put**

f. titremek 4b/8

f.+ları şişer 46a/3

fülūs-ı ḫıyārçenber [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<fülūs-ı ḫıyārşenber)** Hıyarşenberin özü, içi. krş. **fünūs-ı ḫıyār-nı şenbez, ḫıyārşenbez-i fülūs**

f. 96b/10

fülyūn E. Yun. **(<fūliyūn)** Kekik türlerinden bir bitki *(Teucrium polium)*. **(→ʿabīr, →cūr)**

f. 130a/2

fünūs-ı ḫıyār-nı şenbez (<fülūs-ı ḫıyārşenber) bk. **fülūs-ı ḫıyārçenber**

f. 73b/7

fütün (<pütün<bütün) Bütün.

f. 12a/2

G-Ġ

ġa bk. **ki**

ġ. 79a/3, 87a/8

ġadāre Ar. Bakır kap.

ġ. 77a/9, 77a/11

gāhī Far. Ne zaman.

g. 123a/1

ġālib Ar. Fazla; üstün; çok.

ġ. bolsa 6a/1, 6a/3, 6a/7, 79b/11
ġ. bolur 111b/10
ġ. ḳılġay 141b/9, 142a/1
ġ. ḳılur 103a/4, 141b/2
ġ.+idin 90a/7

ġāliblıḳ Ar.+T. Fazlalık; çokluk.
ġ.+ıdın 5a/1, 5a/5, 7b/9, 24a/2
ġ.+ıdın turur 6b/9

ġāliye Ar. Kalye-i misk olarak da adlandırılan; misk, amber, aselbentten terkip edilen hoş koku *(Galiamoschata).*
ġ. 136b/6

ġalīẓ Ar. Yoğun; koyu; ağır.
ġ. 8a/1, 8a/2, 8b/8, 132a/8
ġ.+din 78a/10
ḫılṭ-ı ġ. 51a/2
ṭaʿām-ı ġ. 98b/6
ġ. bolġay 48a/5, 64b/3, 120a/15
ġ. turur 132b/8
ġ.+dür 92b/9, 132b/1

ġalīẓraḳ Ar.+T. Daha yoğun, daha koyu.
ġ. turur 132b/9

ġalūle Far. Hap, tablet.
ġ. 94a/8, 109b/1
ġ. ḳılıp 13b/4, 63b/7, 65a/1, 86b/6, 112a/10, 114a/2, 117a/8

ġam Ar. Kaygı; keder; iç darlığı; üzüntü.
ġ. 140b/8
ġ.+dın 8a/8

ġār Ar. Mağara.
ġ. 137a/10
ġ.+dın 138a/5

ġarġara Su veya ilaçlı bir sıvıyı ağzın içinde sesli bir şekilde oynatıp yutmadan tükürmek yoluyla ağzı ve boğazı temizleme ve ilaçlama.
ġ. ḳılmaḳ kerek 2a/4, 73b/10
ġ. kılsa 74a/4
ġ. ḳılsa 68b/2

ġārīḳūn Ar. Katranköpüğü; çayır mantarlarından, şapkasının alt yüzü dilim dilim ve bir halka ile çevrili bulunan bir cins mantar *(Polyporus igniarius/Agaric).*
ġ. 1b/1, 20a/6, 41a/1, 89a/4, 96b/2, 126b/11, 118a/6, 124a/10
ġ.+nı 64b/9, 86b/4, 88b/9
ġ.-ı puḫte 20a/10

gāv Far. Öküz, sığır.
gūşt-ı g. 132a/8
maġz-ı sāḳ-ı g. 79a/7
şīr-i g. 132b/7

gāv-ı kūhī [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Dağ sığırı, dağ öküzü; dağ keçisi; sığın geyiği.
gūşt-ı g. 132b/1

gāvac Far. Bir öküz, sığır.
sergīn-i g. 136b/10

gāvezs-i zevd [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<gāvers-i zerd)** Sarı darı.

g. 131b/8

ġavṭ Ar. **(<ġavṭa-ḫ̌ār)** Dalma, batma.

ġ. yegey 42a/9

gāvzebān/gāvzubān Far.+Far. Sığırdili otu *(Anchusa officinalis).*

g. 76a/10, 126b/10, 131a/8

ġaynalu Kuru erik.

ġ. 126b/7

ġayr Ar. Başka bir kimse, başkası.

ġ.+nı 83b/10

gelū Far. Boğaz.

ʿilāc-ı derd-i g. 30a/4

gendenā Far. Pırasa; frenk soğanı *(Allium ampeloprasum)*. krş. **gendene (→bezrü'l-kürrāt)**

g. 31a/10, 124b/7, 127b/3

toḫm-ı g. 66a/6, 124b/3

g. suynı 125a/1

g.+nı suyı 124b/8

toḫm-ı g.+st 129b/8

gendene bk. **gendenā**

g. 66a/5

gendüm Far. Buğday *(Triticum aestivum).*

g. 131b/6

gerden Far. Boyun.

g.+ige 125b/8

germ [I] Far. Sıcak.

g. 7a/10, 92b/9, 110b/11, 111b/1, 128a/8, 128b/11, 129a/1, 129a/8, 129b/3, 129b/5, 129b/8, 129b/10, 129b/11, 130a/7, 130a/9, 130b/3, 130b/5, 130b/8, 130b/9, 130b/10, 130b/11, 131a/1, 131a/4, 131a/5, 131a/10

büzūr-ı g. 44b/3

sersān-ı g. 79a/9

ṣıfat-ı büzūr-ı g. 44b/4

g. bolsun 100b/10

g.+est 128a/10, 128b/5, 130a/1, 130a/2, 130a/6, 130b/10

g. turur 7a/7

germ [II] [?] Kereviz.

berg-i g. 125a/8

germ germ Far. Sıcak sıcak.

g. 24a/6

gerne Far. Aksi takdirde, yoksa.

g. 78a/3

gev-berre Far.+Far. Geyik yavrusu.

gevher-i g. 22a/10

gevher [I] Far. Maya, kursak mayası; hayvanın midesinden alınan yoğurt ve peynir mayası. **(→māye)**

g.-i buzḫāla 22a/10

g.-i gev-berre 22a/10

gevher [II] Far. Bir şeyin özü, aslı, kökü.

g.+i 25a/7, 86b/11

g.+ige 86b/10

gezengübīn Far. Kudret helvası; ılgın ağacının üzerinde oluşan bal kıvamında tatlı ve yapışkan madde.

(→engübīn [II], →gülḳand, →terencübīn)

g. 135a/5

gezer Far. Havuç *(Daucus carota)*. **(→toḫm-ı zerde)**

g. 128a/9, 135b/10

toḫm-ı g. 141a/9

ġıdā bk. **ġıẕā**

ġ. 3a/4

ġızā bk. **ġıẕā**

ġ.+nı 57b/7, 118a/10, 122b/6

ġıẕā Ar. Besin, gıda. krş. **ġıdā, ġızā**

ġ.-yı leẕīẕ 21b/2

ġ. 94a/9, 121a/6, 122a/1

ġ. ḳılmaġay 33b/10

ġ. ḳılmaḳ kerek 45a/1

ġ.+ge 54b/2

ġ.+ġa 43a/8, 46a/8, 47b/2, 50b/10, 62a/6, 63b/8, 90b/3, 116b/3, 117a/4, 122b/2, 122b/4, 126a/3

ġ.+sıġa 17b/4, 81b/2

gıẕā-yı laṭīf [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] **(<laṭīf-gıẕā)** Hafif yiyecek; kaşık diyeti.

ġ.135a/2

ġ.+dür 131b/7

ġ. turur 133a/7

gīl Far. **(<gil)** 1. Su ile ıslanmış toprak, balçık. 2. Lüleci çamuru, kil.

g. 134b/7

gil-i Ermenī [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Kilermeni; eskiden eczacılıkta kullanılan, siyaha çalar kırmızı renkte, yumuşak ve yağlı bir çamur, bir çeşit kil.

g. 67b/6, 115b/7

girān Far. Ağır.

g. bolsa 78a/1

gird Far. Yuvarlak.

lete-i g. turur 126b/5

giriftār Far. Tutulmuş; yakalanmış.

g. bolġay 140a/6

g. bolmadı 82a/2

g. bolsa 29b/4, 125a/11

g. bolur 140a/4

ġubeyrā Ar. İğde ağacı ve bu ağacın meyvesi *(Elaeagnus)*. **(→sincid, →çigde)**

ġ. 22b/10, 127b/10, 134a/11

gügürşk Far. **(<gügird)** Kükürt, sülfür.

g. suyıda 71a/4

ġük Far. Kurbağa. **(→żıfdaʿ)**

g. 131a/6

gülīk Far. **(<gülek)** Çiçek; çiçek hastalığı.

g. çıḳmasdın 26a/6

ġüre Far. Olgunlaşmamış üzüm; koruk. krş. **ġüze**

ġ. 133a/4

güṡāle Far. **(<güsāle)** Buzağı.

g.+ni ẕekerini 99a/6

güşt-ı g. 132a/8

ġusl Ar. Yıkanma.

ġ. ḳılmaḳ kerek 42b/8

guşt bk. **gūşt**

g. 85a/1

gūşt Far. Et. krş. **guşt**

g.-ı buzġala 17b/5, 132a/6

g.-ı gāv 132a/8

g.-ı gāv-ı kūhī 132b/1

g.-ı gūsāle 132a/8

g.-ı kebūter 132b/2

g.-ı keklik 132b/4

g.-ı murġ-ı civān 132b/1

g.-ı ṣadef 30b/3

g. 8a/11, 88a/3

g. türetmegini 49b/7

g.+dın 99b/11

g.+ı 6a/3, 17b/5, 21b/2, 118a/10

éçki g.+ı 97a/6

eçkü g.+ı 132a/5

faḳlan g.+ı 45a/1

ḫorūs g.+ı 62a/9

kelle g.+ı 97a/6

ḳolan g.+ı 132a/9

ḳoy g.+ı 46a/9, 132a/3, 132a/4

mozay g.+ı 132a/7

tavuḳ g.+ı 46a/8

tavuşḳan g.+ı 132a/11

téve g.+ı 132a/9

g.+ı ḳaçgen bolsa 56b/8

éçki g.+ıdın 97b/6

ḳaḳ g.+ıdın 97b/7

uy g.+ıdın 97b/6

g.+ını 117b/7

g.+lar 132a/6

g.+lardın 132a/3

g.+nı 94a/1, 102b/6, 102b/8

saġlıḳ g.+nı 132a/5

gūyā Far. Sanki

g. 141a/2, 141b/2

gūyend Far. "Derler." anlamına gelen ifade.

g. 127b/9, 129a/6, 129b/5, 129b/6, 130a/4, 130a/11, 130b/3, 130b/6, 131a/1, 131a/2

ġūze bk. **ġūre (→ḥışrım)**

ġ.+st 128a/7

güdāz Far. Yumuşak. krş. **güzār**

g. ḳılıp 63b/1

gül Far. 1. Gül.

ḳızıl g. 24a/4, 31a/4, 31b/7, 37a/1, 37a/7, 118a/6

sarıġ g. 67b/9

ṣufat-ı ruġan-ı g. 89b/3

g. suyı 60b/2

g. uruġı 121a/9

g. yaġı 11b/8, 14b/5, 14b/8, 15a/6, 30a/8, 49b/9, 57a/8, 72a/11, 78b/10, 79a/5, 79a/7, 80a/5, 97b/10

g. yaġını 61b/4, 78b/11

sarıġ g. yaġını 59a/8

g.+ni 105b/9

ḳızıl g.+ni yıldızını 105b/8

ruġan-ı g.-i yāḫte 111a/6

2. Çiçek.

g.-i bābūne 82b/8, 111a/6

g.-i benefşe 61a/9, 66b/11, 67a/11, 74b/5, 76b/11, 120b/4, 120b/10

g.-i benefşedin 77b/2

g.-i ḫaṭmī 93b/6

g.-i kişnīz 20b/4

g.-i māderān 128b/1 **(→necāsef)**

g.-i merdūd 49a/11

g.-i nilūfer-i deryāī 55b/10

g.-i nīlūfer-i deryāī 18a/9, 92a/6

bustān-fürūş g.+niŋ suyını 70b/4

enār g.+i 128a/6 **(→cülnār)**

enār g.+ini 31b/1

enārnı g.+ini suynı 126a/8

gül-i gez [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Ilgın ağacının çiçeği. **(→yulġun çiçek)**

g. 95a/6, 127a/1

gül-i ḫīr [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<gül-i ḫīrī)** Mantı çiçeği; şebboy çiçeği *(Matthiola/Erysimum cheiri)*. krş. **gül-i ḫīz (→ebū ʿals)**

g. 75b/11

gül-i ḫīz bk. **gül-i ḫīr**

g. 128b/6

gül-i sīrḫ bk. **gül-i surḫ**

g. 46b/6, 87a/6

gül-i surḫ [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Kırmızı gül *(Rosa gallica)*. krş. **gül-i sīrḫ, gül-ni surḫ**

g. 23a/5, 25b/5, 32b/1, 32b/9, 50a/1, 53b/5, 62b/5, 67b/9, 75a/8, 77a/5, 90b/7, 94b/9, 95b/9, 96a/2, 116b/7, 116b/11, 119b/8

ḳuruġ g. 89b/6

toḫm-ı g. 111a/9, 129a/6

vuruḳ-ı g. 38b/9

g.+nı 70a/5, 74a/2, 89b/4

gül-ni surḫ bk. **gül-i surḫ**

g. 80a/8

gülāb Far.+Far. Gül suyu; gül şerbeti.

g. 5a/8, 5b/9, 11a/4, 25b/5, 35a/8, 38b/10, 58a/7, 63a/1, 67b/7, 68a/8, 69b/7, 85b/3, 90a/6, 96b/9, 111a/11, 116b/2, 123a/9

g. suyı 120b/2

g.+ġa 117a/3

g.+nı 59a/3, 75a/2

gülḳand/gül-ḳand Far.+Ar. Kudret helvası; balla gül yaprağından yapılan bir tatlı. **(→gezengübīn, →engübīn II)**

g. 41b/2, 116b/6, 135a/5

g.+nı 81b/1

gülnār Far. Nar çiçeği *(Punica granatum)*. **(→cülnār, →enār-ı gül)**

g. 90b/7

güncişk Far. Serçe.

zebān-ı g. 139b/3

g. maġzı 141b/11

güng Far. Dilsiz.

g. bolġan bolsa 85a/9

gürde Far. Böbrek.

g.+ni 80b/1, 99b/4

güşāde Far. Açılmış; açık; ferah.

g. bolur 106b/9

g. ḳılur 45b/6, 49a/2, 99b/3

güvāriş Far. Hazmı kolaylaştırmak ve diğer rahatsızlıkları gidermek için bal veya şekerle karıştırılmış bir ilaç, macun.

g.-i zīze 91a/6

g-i ʿūd 91a/6

ṣıfat-ı g. 91a/1

güzār bk. **güdāz**

g. bolur 77b/4

H-Ḥ-Ḫ

ḫāˇce Far. Efendi; sahip.

ḫ.-i ḥaḳīḳīdursen 137b/4

ḫ.-i mecāzīġa 137b/3

Ḫāˇce Ḳaḍī/Ḫāˇce Ḳaḍı k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri.

mücerrebāt-ı Ḫ.+dın turur 53b/3

ḫˇāh Far. İster … ister; ya... ya da.

ḫ. 35a/8, 53b/10, 53b/11, 75b/7, 75b/8, 84a/5, 84a/6, 120a/5, 120a/6

ḫˇāhla- Far.+T. İstemek.

ḫ.-r 2b/4, 2b/6, 2b/8

ḫ.-r men 137b/9, 138a/1

ḫ.-sa 59b/10, 114b/10

ḫ.-saŋ 95b/11, 97b/11, 99a/5, 110b/6, 137b/7, 139a/4

ḫ.-lamay 9b/5

ḥab Ar. Hap; hap şeklinde ilaç. krş. **ḥabb (1)**

ḥ. 124a/9

ṣıfat-ı ḥ. 88b/5

ḥ. étip 28b/7, 55a/1, 87a/7, 88b/9, 119b/13, 125a/2

ḥ. ḳılıp 20a/8, 20b/1, 25b/8, 26a/4, 27a/10, 32b/10, 32b/11, 36a/7, 40b/7, 51b/8, 113b/7, 118b/7

ḥ.+nı 51b/3, 113b/7

ḥ. ḳılmaḳ kerek 89b/3

ḥabb Ar. 1. bk. **ḥab** krş. **ḥubb**

ḥ.-ı ḳoyaŋ 28b/5

ṣıfat-ı ḥ.-ı ẕaḥab-ı ṣıḥḥat 87a/5

2. Tohum, çekirdek; tane; meyve.

ḥ.-ı belesān 89a/3

ḥ.-ı filfil 66a/9

habbü'l-as bk. **ḥabbü'l-as (→mürūd-dāne)**

şerbet-i h. 47b/6

ḥabbü'l-as [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<ḥabbü'l-ās)** Mersin ağacı meyvesi. krş. **habbü'l-as (→toḫm-ı mürūt, →mürūd-dāne)**

ḥ. 22b/7, 26a/8, 119b/3, 127b/8, 130a/7

şerbet-i ḥ. 119b/4

ḥabbü’l-ġār [Ar.+Ar.’dan oluşan Ar. taml.] Defne ağacı meyvesi.

ḥ. 127a/6

ḥabbü’l-ḳarḥ [I] [Ar.+Ar.’dan oluşan Ar. taml.] **(<ḥabbü’l-ḳarʿ)** Kabak çekirdeği şeklinde ince bağırsakta bulunan kurtlar; bir tür bağırsak paraziti. **(→kedū-dāne)**

ḥ. 93a/3

ḥabbü’l-ḳarḥ [II] [Ar.+Ar.’dan oluşan Ar. taml.] **(<ḥabbü’l-ḳarʿ)** Kabak çekirdeği. *(Pumpkin seed).*

ḥ. 130a/7

ḥabbü’l-melik [Ar.+Ar.’dan oluşan Ar. taml.] **(<ḥabbü’l-mülūk)** Sütleğen otu ve bu otun tohumları *(Euphorbia lathyris)*. [Bazı kaynaklarda kiraz; bazı kaynaklarda sütleğenin bir çeşidinin (*Croton tiglium*) tohumu olarak geçmektedir.] krş. **ḥabbü’l-melīk (→māhū-dāne)**

ḥ. 1b/3, 89a/5

h. turur 128a/4

ḥabbü’l-melīk bk. **ḥabbü’l-melik**

ḥ. 41a/3

ḥabbü’n-nīl [Ar.+Far.’dan oluşan Ar. taml.] Çivit otu tohumu; mavi su zambağı tohumu. **(→ışḳ fiçek)**

ḥ. 89a/5, 89b/1, 93a/1, 126b/11, 130a/6

ḥabbü’r-reşād [Ar.+Ar.’dan oluşan Ar. taml.] Tere tohumu; su teresi tohumu; acı tere tohumu. **(→toḫm-ı tere-tīz)**

ḥ. 66a/5, 127b/11

ḥabbü’s-suʿāl [Ar.+Ar.’dan oluşan Ar. taml.] Öksürük ilacı.

ḥ. 78b/2

ḥabbü’t-turşā [Ar.+Far.’dan oluşan Ar. taml.] Kuzukulağı tohumu. **(→bezrü’l-ḥummās)**

ḥ. 129b/6

Ḥabeş y.a. Habeş.

Ḥ. 137a/4

ḥacāmat Ar. Vücudun herhangi bir bölgesinden şişe ya da boynuz ile toplanmış kan alma. krş. **mecāmat**

ḥ. ḳılmak kerek 37b/10

ḥ. ḳılmaḳ kerek 37b/8, 125b/8

ḥācet Ar. İhtiyaç.

h. 55b/1

be-vaḳt-i ḥ. 11b/11

ḥ. bolmaġay 139a/1

ḥ. bolmasun 98b/4

ḥ. ḳılmaġay 101a/8

ḥ. tüşmegey 99b/7

ḥ.+i tüşmegey 102a/10

ḥadd Ar. Sınır; ölçü.

ḥ.+idin 104b/8

ḥ.+idin aşsa 28a/9, 36b/9

ḫādım Ar. Kesme; uzaklaştırma.

ḫ. ḳıldurup 24b/4

ḫafaḳān Ar. Yürek oynaması; kalp sıkışması; çarpıntı.

ḫ. 5a/3

ḫ.+ġa 136b/8

nāfiʿ-i ḫ. turur 135b/7

Ḥāfız Kuḥkī k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri.

Ḥ. 82a/10

ḫafīf Ar. **(<ḥażaf)** Olgunlaşmamış kavun; küçük kavun. **(→ḫarbūze-i nā-resīde)**

ḫ. 130a/11

ḥafż Ar. **(<ʿafṣ)** Mazı *(Thuja)*. **(→māzū)**

ḥ. 128b/3

ḥaḳīḳī Ar. Gerçek.

ḫāˇce-i ḥ.+dursen 137b/4

ḥakim bk. **ḥakīm**

ḥ. 102a/3

ḥakīm Ar. Hekim, tabip. krş. **ḥakim, ḥākim, ḥākīm**

ḥ. 137a/2, 137a/6, 137a/9, 138b/1, 139a/5

ḥākim bk. **ḥakīm**

ḥ. 9b/1, 39a/8, 39a/9, 39a/10, 39a/11, 57b/8, 99a/4, 99b/6, 101a/7, 102a/3, 125b/2, 139b/5

ḥ.+ġa 138a/2

ḥākīm bk. **ḥakīm**

ḥ.-i ḥāẕıḳ 138b/8

ḫākister Far. Kül.

ḫ.-i ḳayṣūm 11b/1

ḥal Ar. **(<ḥall)** Karıştırma; eritme; yumuşatma.

ḥ. ḳılıp 11b/4, 12b/8, 13a/10, 13b/3, 13b/10, 14a/5, 14a/6, 14b/1, 14b/8, 14b/11, 15a/3, 15a/6, 16a/1, 17b/8, 17b/11, 18a/4, 19a/2, 21b/7, 23b/1, 25b/6, 26b/1, 26b/7, 33a/5, 34a/9, 34b/10, 36a/2, 39a/3, 40a/7, 40b/11, 43b/10, 45b/5, 49a/4, 53b/7, 57a/1, 57b/6, 58a/7, 58a/10, 59a/5, 59b/5, 59b/7, 60a/8, 60a/11, 60b/3, 60b/6, 61b/6, 63a/1, 63b/2, 64a/11, 65a/1, 66b/6, 67b/7, 69b/3, 70a/10, 72a/2, 78b/3, 79a/2, 79a/5, 79a/8, 80a/5, 81a/1, 81a/9, 81b/7, 83a/7, 86a/8, 86b/6, 86b/7, 88a/10, 88b/2, 89b/3, 90a/1, 90a/6, 92b/4, 93a/3, 94a/8, 94b/1, 94b/7, 96a/6, 96b/1, 99a/7, 99b/1, 100b/2, 100b/9, 103a/3, 103b/4, 103b/11, 105a/1, 105a/4, 105b/2, 105b/9, 106a/7, 108a/1, 108a/3, 108a/7, 108b/2, 109a/2, 109a/6, 109b/1, 111a/3, 111b/3, 111b/5, 112a/2, 112a/6, 113a/6, 113a/8, 114b/6, 115a/7, 115a/10, 116a/10, 116b/3, 116b/5, 117a/3, 117a/8, 118b/1, 119a/4, 119a/7, 119a/9, 120b/2, 121a/10, 123b/9, 124b/1, 124b/9, 140b/3, 141a/10, 141a/11, 141b/8, 142a/1

ḥ. ḳılmaḳ kerek 91a/5

ḥ. ḳılsa 49a/10, 111b/1

ḥāl Ar. Durum; davranış; tavır; tutum.

ḥ. 79b/3

ḥ.+iġa 139a/1

ḥ.+imġa 137b/11

ḫal Ar. **(<ḫall)** Sirke. **(→sirke)**

ḫ. 130a/10

ḫalāṣ Ar. Kurtulma, kurtuluş.

ḫ. bolay 39b/4

ḫ. bolur 95a/9

ḫale Far. Bir sancı, ani bir acı zonklaması.

ḫ. 75a/4, 92a/2

ʿilāc-ı ḫ. 32a/11

ḫ. turgen 32b/4

ḫ. turġan 33a/6, 84b/9

ḫ. turġan bolsa 33a/4, 75b/5, 84b/8, 120b/8

ḫ. tursa 67a/10

ḫ.+ge 83b/2

ḫalḫāl bk. **tal [1]**

ḫ.+ġa 134a/10

ḥalīle-i zerd bk. **helīle-i zerd**

pōst-ı ḥ. 118a/5

ḥalḳ Ar. Boğaz.

ḥ.+ıda 73b/6

ḫalṭa Ar. **(<ḫalīṭa)** Çuval; kese; çanta.

ḫ.+ge 55a/11

ḫām Far. Ham, çiğ; pişmemiş; olgunlaşmamış.

ḫ. 100a/2, 121b/3

ḥamām [I] Ar. Güvercin. **(→kebūter toḫmı)**

ḥ. 102a/2

ḥamām [II] Ar. **(<hammām)** Yıkanılacak yer.

ḥ.+da 97a/4

ḥ.+ġa 57b/6

ḥāmile Ar. 1. Hamile, gebe, yüklü.

ḥ. 77b/7, 78a/1

ḥ. bolmaḳnı 77b/7

ḥ. bolur 77b/11

ḥ.+ni 77b/11

ḥ. turur 77b/9

2. Yük; rahimdeki çocuk.

ḥ. 78a/1

ḥ.+sini 59b/11

ḫamir bk. **ḫamīr**

ḫ. ḳılıp 97a/2

ḫamīr Ar. Unun su ile yoğrulmasından meydana gelen, sıvı ile katı arası yumuşak madde; bu kıvamdaki herhangi bir karışım. krş. **ḫamir**

ḫ. 12a/4, 84b/3, 85a/8, 89a/11, 96b/8, 124a/3, 124a/6

ḫ. ḳılıp 5b/6, 11a/4, 19a/2, 19a/7, 20b/7, 26a/4, 28b/6, 32b/2, 38b/10, 40b/1, 40b/6, 54a/10, 81b/2, 87a/7, 88b/9, 119b/13, 122a/4, 124b/1, 124b/8, 125a/2

ḫ. ḳılsa 33b/5

ḫ.+ġa 89a/11, 124a/3

ḫ.+ini 53b/8

ḫ.+ni 85a/7, 85a/8, 99b/10, 122a/5, 124a/4

ḫ.+niŋ 33b/5

ḫamuş bk. **ḳamuş**

ḫ.+nıŋ 62a/11

ḫāmyāze Far. **(<ḫamyāze)** Ağzın açık olması; esneme.

ḫ. 90a/7

ḫanāzīr Ar. Bir tür çıban; sıraca.

ḫ.-i kebūdġa 19a/3

ḫ. 18b/8

nevʿ-i dīger-i ḫ. 19a/4

ḫā˘nend Far. "Okunur, söylenir." anlamına gelen ifade.

ḫ.-i ū 129a/11

ḫ. 128b/5, 129a/3, 130a/2, 130a/4, 130a/8, 130b/7, 130b/8, 131a/6

ḥankül Hankil, şakakıl; yabani havuç *(Pastinaca sativa)*. **(→şaḳāḳul)**

ḥ. 131a/2

ḥanẓal Ar. Ebucehil karpuzu; it hıyarı; it kavunu; acı hıyar*(Citrullus colocynthis)*. **(→ḫarbūze-i segek)**

ḥ. 127a/2

toḫm-ı ḥ. 87b/7, 89b/2, 124a/11

ḫar Far. Eşek.

şīr-i ḫ. 43a/7

ḫarāb Ar. Harap, berbat.

ḫ. ḳılur 114b/3

ḫarāḥat bk. **ḥarāret**

ḥ.+i 49b/10

ḥarām Ar. İslam dinine göre yasaklanan, helal olmayan şey.

ḥ. 140a/6

ḥarāret Ar. Hararet, ısı; vücut ısısı; sıcaklık. krş. **ḥarāḥat, herāret**

ḥ.-i ciger 44a/1

ḥ.-i ten 95b/6

ḥ. 17a/7, 135b/5

ḥ.+i 132a/6

ḥ.+i 62a/7, 67b/5

sīne yā dil ḥ.+i bolsa 95b/4

sīnede ḥ.+i bolsa 20a/9

cigerni ḥ.+ige 134b/10

ḥ.+ni 20b/2, 133b/11, 134a/1

sīne ḥ.+ni 95b/6

ḫarāṭin bk. **ḫarāṭīn**

ḫ.+ni 103a/8

ḫarāṭīn Ar.<Far. **(<ḫarātīn)** Kurt; yer kurdu; toprak solucanı. krş. **ḫarāṭin, ṭarāṭin (→yer ḳurutı)**

ḫ. 50a/6

ḫ.+ni 50a/7

ḫarbaḳ-ı siyāh [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Karacaot; karaçöpleme otu *(Veratrum nigrum)*.

ḫ. 127a/3

ḫarbūze Far. Bir çeşit kavun.

ḫ.-i nā-resīde 130b/1

toḫm-ı ḫ.-i nīm-kūfte 44a/4

ḫ. 134b/5, 134b/6

toḫm-ı ḫ. 45a/10, 50a/9

ḫarbūze-i segek [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<ḫarbūze-i seg)** İt kavunu; kabak kavun; Ebucehil karpuzu; it hıyarı; acı hıyar *(Citrullus colocynthis)*. **(→ḫanẓal)**

ḫ. 127a/2

ḫardal Ar. Hardal otu; yabani hardal otu *(Sinapis alba/Sinapis arvensis)*. **(→toḫm-ı ḳıçı)**

ḫ. 127b/5

ḫareket Ar. Hareket, devinim; kımıldanma.

ḥ. ḳılmaḳ 3a/4

ḥ.+ke 121b/2

ḫarfe'ḍ-ḍād [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<ḫarfü'ḍ-ḍād)** Zad/dad harfi.

ḥ. 131a/6

ḫarfe'ṣ-ṣād [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<ḫarfü'ṣ-ṣād)** Sad harfi.

ḥ. 131a/4

ḫarfi'd-dāl [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<ḫarfü'd-dāl)** Dal harfi.

ḥ. 130b/2

ḫarfi'l-ḥā [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<ḫarfü'l-ḥā')** Ha harfi.

ḥ. 130a/5

ḫarfi'r-rāʾ [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<ḫarfü'r-rāʾ)** Ra/re harfi.

ḥ. 130b/3

ḫarfü'ş-şīn [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Şin harfi.

ḥ. 131a/1

ḫargūş Far. Tavşan.

māye-i ḫ. 22a/9

hari **(<héré/ari)** Arı. krş. **heri**

h. 42a/11

hārī [?] **(<ḫarī)** Hafif taş.

h. 116a/6

ḫarīş Ar. Aşırı istekli, hırslı.

ḥ. bolsa 139b/10

ḫāriş Far. Kaşıntı; alerjik cilt hastalığı.

ḫ. 71a/6

ḫ.+bi 85b/5

ḫarḳu'n-nār [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Ateş yanığı.

ḥ. 15a/1

ḫarḳu'l-bevl bk. **ḫurḳatü'l-bevl (→süzek)**

ḥ. 53b/10

ḫarḳūla Far. Sinir otu; sinirli ot; bağa yaprağı; kuzudili otu *(Plantago)*. **(→lisānü'l-ḥamel, →keşmīr yafraġı, →toḫm-ı zūf)**

ḫ. 127b/7

berg-i ḫ. 22a/6

lecāb-ı ḫ. 22a/8

ḫarmel Ar. Üzerlik *(Peganum harmala)*. **(→hezārsend)**

ḥ. 128b/3

ḫarüfi'z-zaʿ [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<ḫarfü'z-zā')** Za/ze harfi.

ḥ. 130b/7

ḥaṣba Ar. Kızamık hastalığı.

ḥ. 121b/9, 121b/10, 121b/11, 122b/7, 122b/11, 123a/2

cüllāb-ı ḥ. 123a/6

ḥ. çıḳarsa 36b/2

ḥ. çıḳsa 28a/6

ḥ.+ge 122a/10

ḥ.+ġa 123a/5

ḥ.+sıda 61b/3

ḫasek Far. Demir dikeni (*Tribulus terrestris)*. krş. **ḫaşek (→oġrı tiken**)

ḫ. 124b/7, 127b/9

maġz-ı ḫ. 125a/9

ḫaşek bk. **ḫasek**

ḫ. 66b/2

ḥāṣıl Ar. Ortaya çıkan, meydana gelen şey.

ḥ. bolġay 112a/11

ḥ. bolur 140b/9

ḥ. ḳılur 134a/2

ḫāṣiyye Ar. **(<ḫāṣṣa)** Özellikle.

ḫ. 47a/7

ḫāṣiyyet Ar. 1. Nitelik, meziyet.

ḫ.+i 135a/8

ḫ.+ini 138a/9

ḫ.+niŋ 138b/8

ḫ.+lerini 138a/7

2. Etki; fayda, yarar.

ḫ.+i 80b/9

ḫ.+ini 65b/2, 84b/1, 138b/11

ḫāṣiyyetlik Ar.+T. Faydalı, yararlı; etkili.

ḫ. bolmas 98b/7

ḫasta Far. Hasta.

ḫ. bolsa 56b/10

ḫ. bolġan bolsa 118b/2

ḥāṣā Ar. Dağ kekiği; yabani kekik *(Thymbra capitata)*. **(→pūdine-i kūh)**

ḥ. 130a/6

ḫaşḫāş Ar. Haşhaş *(Papaver somniferum)*. **(→köknār)**

ḫ. 127b/4, 131b/9

ṣıfat-ı rubb-ı ḫ. 114b/4

ṣīre-i ḫ. 51b/6, 128b/2

ḫ. suynı 114b/11

ḫ.+nı 48a/2

pōst-ı ḫ.+nı 80a/8

ḫaṭā Ar. **(<ḫaṭā’)** Hata, yanlış; yanlışlık.

ḫ.+nı 142a/8

ḫaṭar Ar. Tehlike.

ḫ.-ı ʿaẓīm 114b/2

faṣl-ı ḫ.-ı bīmārhā 9b/1

ḫ.+dur 2a/10, 2a/11

ḫ. turur 9b/4, 122b/5

ḫāṭır Ar. Akıl; zihin; hafıza.

ḫ.+ımġa 79b/6

ḫ.+ıġa yetti 79b/4

ḫ.+ını 94b/4

ḫaṭīm bk. **ḫaṭmī**

ḫ. 130a/9

toḫm-ı ḫ. 48b/3

ḫaṭm Ar. Sona erdirme, bitirme; son, bitiş.

ḫ.+ide 142a/8

ḫaṭmī Ar. Hatmi çiçeği *(Athaea officinalis)*. krş. **ḫaṭīm (→aḳ lāle)**

ḫ. 79a/3, 126b/4

gül-i ḫ. 93b/6

ḫatun Hatun, kadın; eş.

ḫ. 105b/4, 107a/6, 109a/3, 109a/4, 140a/1, 141a/1, 141b/6

ḫ.+ları 140a/11

havā Ar. Hava.

h. 3a/3

h.+nıŋ 61b/10

havançe Far.+T. Havan, döveç.

h.+ġa 124b/5

ḫavāṣ Ar. Özellikler.

ḫ.-ı maʿcūn 139b/5

ḫ.-ı ṭarāṭīn 50a/4

nevʿ-i dīger-i maʿcūn-ı ḫ.-ı ḳuvvet-i bāh 141a/8

ḫavīż Ar. **(<ḥavż/ḥavuż)** Havuz.

ḫ. 29a/7

ḫavlencān Far. Havlıcan *(Alpinia officinarum/Alpinia galanga)*. krş. **ḫavlīcān, ḫavlīncān (→engūze, →evlecaŋ, →ḳızıl çaçke)**

ḫ. 114a/6, 115a/4, 127a/9

ḫavlīcān bk. **ḫavlencān**

ḫ. 66a/6

ḫavlīncān bk. **ḫavlencān**

ḫ. 55a/10

ḫayāl-i fāsid [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Kötü rüya.

ḫ.+lerni ḳılmaḳ 40a/4

ḫāye-i neheng [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Timsah hayası. **(→saḳẓū)**

ḫ.+est 130b/9

ḫayl Ar. **(<ḥayl)** Güç, kuvvet.

ḫ. bolsa 3b/10

ḥayvān Ar. Hayvan.

ḥ.+nı 132b/6

ḥayvānāt Ar. Hayvanlar.

māye-i ḥ. 22a/9

ḥ.+nı 33b/1, 81a/10

h.+nıŋ 74a/10

ḥayż Ar. Âdet olma, regl olma, aybaşı.

ḥ. 71b/5, 140a/2

şehvet-i ḥ. bolġay 140a/4

ḥ. körgen 78b/7

ḥ.+ı 29a/1, 34a/11, 34b/4, 49a/6, 67b/9

ḥ.+ı bağlansa 49a/1

ḥ.+nı 78b/8

ḥ.+u arıŋganda 77b/10

ḥaẕer Ar. Sakınma, çekinme; korkma.

ḥ. ḳılmaḳ kerek 22a/11

ḥāẕıḳ Ar. Usta, maharetli.

ḥākīm-i ḥ. 138b/8

ḥükemā-yı Ḥindūstān-ı ḥ.+larını 110b/10

ḥażm bk. **hażm**

ḥ. bolmaslıḳı turur 86a/10

ḥaẓm bk. **hażm**

ḥ. ḳılur 99a/4

haẓīm bk. **hażm**

h. bolur 131b/8

hażm Ar. Hazım, sindirim. krş. **ḥażm, ḥaẓm, haẓīm, heẓm**

h. bolur 132b/6

ḥażret Ar. Saygıdeğer; saygı, hürmet maksadıyla büyüklere verilen unvan.

ḥ.-i ʿAlī 98a/10, 98a/11

ḥ.-i Bilāl 83b/11

ḥ.-i Emīr 98b/3

ḥ.-i Eyyūb 137a/8

ḥ.-i İmām 98b/2

ḥ.-i İmām Ḥüseyin 98a/11

ḥ.-i İskender 26b/11

ḥ.-i Loḳmān 137a/6, 137a/10, 138a/2, 138a/8, 138b/1, 138b/10, 139a/1

ḥ.-i Muḥammed Muṣṭafā 113b/10

ḥ.-i Loḳmāngża 138a/6

ḥ.-i peygamber 84a/1

ḥ.-i risālet-penāh 83b/6

heft endām Far.+Far. Yedi organ; baş, göğüs, karın, iki el, iki ayak.

h.+ı 92a/5

hefte Far. Hafta; birbiri arkasına gelen yedi günden ibaret zaman bölümü.

h. 111b/9

h.+gaça 97a/5, 97b/4

h.+de 99b/6

h. 42b/11

helāk Ar. Perişan olma; harap, bitkin duruma gelme; mahvolma; ölme. krş. **helāket (1)**

ez-fey-i h. 14a/9

helāket 1. bk. **helāk** 2. Felaket.

h. 25a/5

helāyūn bk. **helyūn**

tohm-ı h.+ını 141a/9

helīle Far. Helile ağacı ve bu ağacın meyveleri *(Terminalia).*

pōst-ı h.-i zerd 86a/3

h. 38a/4, 86b/7, 115a/7

pōst-ı h. 13a/11, 63b/3

sarıġ h. 38a/3

ḳara h.+ni 141a/6

helīle-i erzed bk. **helīle-i zerd**

pōst-ı h. 88b/6

helīle-i zengī [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Helile ağacının meyvesi; kara helile *(Terminalia chebula).*

h. 12a/10

helīle-i zerd [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Helile ağacının meyvesi; sarı helile *(Terminalia citrina)*. krş. **ḥalīle-i zerd, helīle-i erzed, helīle-i zūrd**

h. 76a/11, 87a/5, 89a/13, 119b/12

pōst-ı bīḫ-i h. 77a/3

pōst-ı h. 87a/5

pōst-ı h.+ni 77a/7

helīle-i zūrd bk. **helīle-i zerd**

h. 28b/5

pōst-ı h. 75a/7

helmūn bk. **helyūn**

toḫm-ı h. 66a/1

helyūn Far. Kuşkonmaz *(Asparagus officinalis)*. krş. **helāyūn, helmūn (→mār-çūbe, →mār-giyā)**

h. 128a/3

hem Far. Hem; dahi; de; bile.

h. 2a/10, 2b/4, 9b/4, 9b/7, 9b/10, 10a/1, 10a/3, 13a/6, 18a/5, 22a/7, 23b/10, 29a/11, 30a/3, 30a/10, 32b/5, 33a/1, 33b/2, 35a/8, 36a/3, 36b/8, 37b/1, 37b/3, 37b/5, 38b/3, 38b/5, 40a/8, 46a/9, 49b/5, 51a/7, 51a/9, 53a/4, 54b/3, 57b/11, 58a/10, 58b/6, 62a/6, 62b/4, 63a/9, 64a/1, 65a/4, 69b/9, 72a/5, 73b/11, 74a/1, 76b/7, 77b/8, 78a/10, 79a/1, 79a/6, 79b/9, 80b/2, 81a/11, 81b/6, 83a/3, 84a/6, 89a/6, 90b/3, 95b/1, 96b/8, 98a/8, 98b/5, 99b/8, 100a/1, 101a/1, 101a/10, 102a/11, 102b/9, 102b/10, 103a/4, 103a/7, 104a/9, 104b/4, 104b/5, 104b/6, 105a/5, 105b/3, 105b/6, 105b/8, 105b/11, 109a/6, 110a/9, 112a/4, 116b/6, 117b/1, 117b/8, 117b/9, 117b/10, 117b/11, 118b/4, 118b/9, 119a/2, 120a/8, 121a/4, 121a/6, 124a/5, 124a/7, 127b/9, 129a/6, 130a/4, 132a/2, 132a/10, 133a/6, 134a/1, 135a/8, 135a/11, 135b/1, 135b/4, 135b/7, 135b/11, 139a/3, 140a/7

heme Far. Bütün, hep; hepsi, cümle.

h. 28a/10, 39a/6, 88b/2, 93a/7, 108a/8, 120a/8, 120a/12, 132a/3, 132a/6

h.+din 82a/6

h.+lerni 49b/5

h.+ni 17a/11, 18b/5, 21b/6, 53b/5, 88b/5, 88b/8, 93a/2, 94a/7, 100a/1, 117a/7, 124b/1

h.+si 4a/8, 4b/3, 4b/11

h.+siġa 19b/3

h.+sini 11a/4, 13b/3, 20a/2, 20a/8, 20a/11, 20b/6, 56a/8, 56b/5, 63b/5, 86b/5, 87a/7, 89a/6, 91a/4, 95a/3, 103a/4, 103b/10, 111a/10, 112a/4, 116b/8

hemīşe Far. Daima, her zaman.

h. 20b/1, 98b/9

hemrāh Far.+Far. Yol arkadaşı, yoldaş.

h. ḳılsa 106b/6

henūz Far. Henüz; daha.

h. 49a/10, 83a/1, 83a/3, 83a/5, 108b/3, 112a/4, 112a/7

her Far. Her.

h. 3b/2, 5b/1, 9a/3, 9b/2, 9b/4, 9b/5, 9b/7, 12b/2, 13a/7, 13b/2, 13b/3, 13b/6, 15a/2, 16a/10, 17a/3, 18a/4, 18a/10, 18b/4, 18b/5, 20a/7, 20a/11, 20b/5, 22b/7, 23a/11, 24a/7, 25a/1,

25a/10, 25b/8, 32a/2, 32b/7, 32b/11, 33a/3, 33a/9, 34b/11, 38a/2, 39a/6, 40a/11, 42a/2, 42b/5, 42b/11, 43b/8, 44a/5, 44a/9, 44b/5, 44b/6, 45a/10, 45b/1, 46a/5, 47a/4, 47b/9, 48a/6, 48b/2, 48b/3, 50a/1, 51a/4, 51b/5, 52a/1, 53a/11, 54a/8, 54b/9, 55a/1, 55a/6, 55a/10, 56a/7, 56b/4, 59b/10, 60a/5, 60b/6, 62a/4, 62b/8, 63a/10, 63b/5, 63b/6, 64a/3, 64a/6, 64b/6, 65b/10, 65b/11, 66a/3, 66a/7, 66a/10, 66b/3, 70a/6, 70b/5, 72a/2, 73a/1, 73b/8, 75a/4, 77a/2, 80a/2, 80b/6, 80b/8, 80b/11, 81a/9, 81b/5, 83b/4, 84b/5, 84b/11, 86a/2, 87a/6, 87a/10, 87a/11, 88a/8, 88a/11, 88b/1, 88b/2, 88b/4, 88b/7, 88b/8, 88b/11, 89a/4, 89a/5, 89b/1, 89b/10, 89b/13, 90a/1, 90a/4, 91a/8, 91a/9, 93a/1, 93b/6, 94a/5, 94a/6, 94a/7, 94a/8, 94b/5, 94b/6, 94b/9, 95a/2, 95b/3, 95b/9, 95b/10, 97b/9, 98a/4, 98a/6, 98b/5, 98b/6, 98b/8, 98b/11, 99b/1, 99b/6, 101a/4, 102a/4, 102a/5, 102a/10, 103b/8, 103b/9, 105b/9, 105b/10, 106a/6, 108a/4, 109a/11, 111a/3, 111b/8, 111b/9, 112a/7, 113a/5, 113b/5, 113b/6, 113b/7, 114a/10, 115a/10, 115b/1, 115b/2, 115b/6, 115b/9, 115b/11, 116a/4, 116a/7, 116b/1, 117a/2, 118a/5, 118a/6, 118b/7, 119b/3, 119b/12, 120a/5, 120a/6, 120b/2, 121b/3, 122a/5, 124a/6, 124b/3, 124b/7, 125b/9, 126b/1, 132b/6, 137b/7, 138b/9, 139b/4, 139b/9, 140b/3, 142a/2

her çend Far. Her ne kadar.

h. 14a/10, 99a/5, 105a/2, 107b/2, 108b/3, 112a/3, 112b/11

her-maḥal Far.+Ar. **(<ber-maḥal)** Zamanında.

h. 14b/9

herāret bk. **ḥarāret**

h.+ī 122a/5

herçi Far. Her nerede; nerede olursa.

h. 123a/1

hergiz Far. Asla, kat'iyen; hiçbir vakit; hiçbir şekilde. krş. **hergīz**

h. 101a/8, 114a/4

hergīz bk. **hergiz**

h. 33a/3, 45a/3, 86b/8, 99a/8, 106a/8, 115a/11

heri bk. **hari**

h.+ler 108a/11

hevā Far. İstek, arzu, heves.

h.+sı 109b/9

hezārsend bk. **hezārsipend (→ḥarmel)**

h.+est 128b/3

hezārsifend bk. **hezārsipend**

h. 35b/7

h. uruġını 60a/10

h.+ni 83b/3

hezārsipend Far. Üzerlik *(Peganum harmala)*. krş. **hezārsend, hezārsifend**

h.+ni 124a/2

toḫm-ı h. 124b/11

heẓm bk. **hażm**

h. bolmaslıḳ 4a/7

h. bolur 132a/9, 135a/10

ḥıfẓ Ar. Hafıza; hatırda tutma, unutmama.

ḥ.+nı 65a/7

ḥıḳ Hıçkırık.

ḥ. 24a/9

ḥ. tutḳan 24a/6

ḥ. tutḳannıŋʿilācı 23b/11

ḥılṡit Ar. **(<ḥıltīt/ḥıltīṡ)** Kasnı otu/şeytanboku/şeytantersi bitkisinin *(Ferula assa-foetida)* reçinesi, zamkı. krş. **ḥıltsiṡ**

ḥ. 103b/9

ḫılṭ Ar. Bir karışımdaki maddelerden her biri; eski tıpta, insan vücudunu ve mizacını meydana getirdiği ve insan sağlığının bunların dengesine bağlı bulunduğu kabul edilen, ahlatıerbaa denen dört unsurdan (kan, balgam, safra ve sevda) her biri.

ḫ.-ı ġalīẓ 51a/2

ḫ.-ı tīz-i ṣafrāvī 114b/2

ḫ. 3a/9

ḫ. köygen 9a/11

ḫ. köygendin 8b/3

ḫ.+dın 86b/1, 86b/3

ḫ.+larnı 64b/8

ḫ.+nı 39b/9

ḥıltsiṡ bk. **ḥılṡit (→hing)**

ḥ. 113a/4

ḥınā Ar. **(<ḥınnā')** Kına *(Lawsonia inermis)*. krş. **ḫınā (→cāvşir)**

ḥ. 127b/3

ḫınā bk. **ḥınā**

ḫ. 33a/4, 49b/1, 84b/8, 96a/5, 118a/5, 119a/11

ḫ. suyını 71a/8

ḫ.+nı 69b/4

ḫ.+st 129a/4 **(→yeznā)**

ḫırvaʿ Ar. Kene otu; Hint yağı otu *(Ricinus communis)*.

ruġan-ı ḫ. 82b/10

ḥışrım Ar. Olgunlaşmamış üzüm; koruk. **(→ġūze)**

ḥ. 128a/7

ḫışt-ı puḫte [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Fırınlanmış tuğla.

ḫ. bolgay 102b/7

Ḫıṭāy y.a. Çin, Kuzey Çin.

Ḫ. kāġıẕnı 62a/10

Ḫ. şoḫlasınıŋ suyı 14b/4

Ḫıṭāyī Ar. Çin/Kuzey Çin'e ait.

tencīr-i cūşa-ı Ḫ. be-cihet-i ābile-i Frengī 97a/7

ḫıyār Ar. Hıyar, salatalık *(Cucumis sativus)*.

ḫ. 134b/8

maġz-ı ḫ. 54a/4

toḫm-ı ḫ. 27a/5, 44a/3, 45b/1, 57b/4

toḫm-ı ḫ.+est 129a/5 **(→bezrü'l-ḳıṡṡā)**

ḫ.+nı 34b/9, 62a/2

ḫıyārec Far. Küçük hıyar.

ḫ. 130b/1

ḫıyārşenbez Ar. **(<ḫıyārşenber**) Hıyarçember, hıyarşember; Hint hıyarı *(Cassia fistula).*

ḫ. 17a/10

ḫıyārşenbez-i fülūs bk. **fülūs-ı ḫıyārçenber**

ḫ. 40b/10

ḫıyārze Far. Bir hıyar çeşidi; acur *(Cucumis melo var. flexuosus)*. **(→bādreng)**

ḫ. 134b/8

hiç bk. **hīç**

h. 9b/3, 32b/8, 84a/8, 98b/6, 98b/7, 99a/5, 99b/8, 117a/11, 120a/5, 138a/7

hīç Far. Hiç; asla. krş. **hiç**

h. 25a/4

ḥikāye Ar. Sırasıyla ve etraflıca anlatılan olay.

ḥ. ḳıldı 125b/4

ḥikmet Ar. Hikmet; bilim; bilgi; bilgelik.

ḥ. 138a/3

ʿilm-i ḥ. 138a/3

ḥ.+de 140a/10

ʿilm-i ḥ.+ni 137b/9, 138a/1

Hind bagas Far.+E. Yun. Hint kamışı.

h.+nı 128a/8

hindāne Far. Karpuz *(Citrullus lanatus)*. **(→tarbuzek)**

h. 134b/9

Ḥindūstān y.a. Hindistan.

ḥükemā-yı Ḥ. 110b/10

hinduvāne Far. Karpuz *(Citrullus lanatus)*.

h. suyı 52b/10

h. suyıġa 52b/11

hing Far. Kasnı otu/şeytanboku/şeytantersi *(Ferula assa-foetida)* bitkisinin reçinesi, zamkı. **(→ḫıltsiṡ)**

h. 83a/4, 102b/10, 105b/7, 113a/5

ḥiṣṣe Ar. Parça.

ḥ. 18a/11, 45a/5, 120a/14

ḥ. ḳılıp 68a/2

ḥ. ḳılmaḳ kerek 116a/4

ḥ.+din 18a/11, 45a/5

ḥ.+ni 116a/4

ḥ.+si 55a/8

ḫizmet Ar. **(<ḥidmet)** İş yapma, çalışma; hizmet etme.

ḫ. ḳıldım 137b/4, 137b/5

ḫorūs Far. Horoz. krş. **ḫorūş**

ḫ. ötini 34b/8

ḫ.+nı 35b/4

ḫ. gūştı 62a/9

ḫ. ötni 114a/10

ḫ.+nı ḳanını 105b/2

aḳ ḫ.+nıŋ ötini 59b/2

ḫorūş bk. **ḫorūs**

ḫ.+nı ötini 105b/5

ḫōş Far. İyi; güzel.

ḫ. 30a/11

ḫ. bolġay 28a/2

ḫ. bolur 85a/2

ḫ. ḳılur 101a/2

ḫōş-bū bk. **ḫōş-būy**

ḫ. ḳılar 80a/10

ḫōşbūy bk. **ḫōş-būy**

ḫ. ḳılur 62b/4

ḫ.+nı 67b/6

ḫōş-būy Far.+Far. Güzel kokulu. krş. **ḫōşbūy, ḫōş-bū**

ḫ. ḳıladurġan 111a/1

ḫ. ḳılar 99b/3

ḫōşbūyluḳ Far.+Far.+T. **(<ḫōş-būyluḳ)** Güzel koku; güzel kokulu; güzel koku olma durumu.

ḫ. kéltürür 136b/2

ḫōşḥāl Far.+Ar. **(<ḫōş-ḥāl)** Mutlu, bahtiyar.

ḫ. boldılar 138b/3

ḫōşḥāllıḳ Far.+Ar.+T. **(<ḫōş-ḥāllıḳ)** Mutluluk; mutlu olma durumu.

ḫ. 3a/7

ḫōşnūd Far. Hoşnut, memnun; razı.

ḫ. bolġay 109b/5

ḫ. bolur 107a/6

ḫ. ḳılgay 109a/7

ḫ. ḳılġay 102a/11, 112a/5

ḫ. ḳılur 100a/1, 103a/8, 114a/3

höl Islaklık; yaş; nem. krş. **ḥöl**

h. 131b/8, 131b/9, 131b/11, 133a/9, 133b/2, 133b/11, 134a/1, 134a/4, 134a/6, 134a/7, 134a/8, 134b/2, 134b/4, 134b/7, 134b/8, 134b/9, 134b/10, 134b/11, 135a/6, 135a/9, 135a/11, 135b/2, 135b/4, 135b/9, 135b/10, 135b/11, 136a/1, 136a/3, 136a/4, 136b/3, 136b/5

derece-i h. 131b/6, 131b/7, 132a/5

h. ḳılıp 111a/11

ḥöl bk. **höl**

ḥ. 133a/3, 133a/7, 134a/5

ḥ. bolsa 134a/5

ḫū Far. Huy.

ḫ. bolġay 78a/3

ḫūb Far. Güzel; iyi; çok iyi; mükemmel.

ḫ. 11b/10, 23a/8, 23a/11, 32b/3, 36a/11, 42a/1, 42a/9, 42b/1, 43b/4, 47a/4, 47b/4, 48b/4, 49b/6, 59a/1, 63a/7, 63b/1, 70a/10, 77a/10, 81a/2, 84b/8, 85a/8, 87a/11, 89a/11, 89a/12, 95a/10, 100a/3, 100a/4, 100b/9, 102b/7, 112a/6, 116a/2, 117a/2, 120a/15, 124a/3, 132a/4, 141a/9

ḫ.+dur 10a/5, 101a/1, 104a/9, 105b/6

ḫ.+émes 122b/10

ḫ.+émesdür 36b/4

ḥubb bk. **ḥabb**

ṣufat-ı ḥ.-ı eyārenc-i feyḳarā 89a/2

ḥubbü'l-ketān [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<ḥabbü'l-kettān)** Keten tohumu.

ḥ. 134a/6

ḫūbraḳ Far.+T. Daha iyi.

ḫ. 7a/5

ḫ.+dur 83a/5, 133a/6

Ḫudā Far. Allah.

tevfīk-i Ḫ.-yı lā-yenām 142a/7

Ḫ.+yā 137b/3, 138a/8

Ḫudā-yı teʿālā [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Yüce Allah.

Ḫ. 114a/4, 138a/2, 140a/3, 140a/5

Ḫ.+ġa 137a/11

Ḫ.+nı 79b/7

Ḫudāvendā Far. "Ey Allah!" anlamına gelen Allah'a hitap sözü.

Ḫ. 137b/11

Ḫudāy Far. Allah

Ḫ.+ım 113b/11

ḫuften Far. Yatsı.

ḫ. 93a/7

ḫūḫ Ar. Şeftali *(Prunus persica)*. **(→şeftālū)**

ḫ. 130a/11

ḥuḳne Ar. Makattan kalın bağırsağa şırınga ile ilaçlı su verme, lavman.

ḥ. 64a/5, 82b/6

ṣıfat-ı ḥ. 93b/4

ḥ. ḳılmaḳ 93b/4

ḥ. ḳılmaḳ kerek 64a/11, 80a/6, 93b/11

ḥulbe Ar. Boy otu; çemen otu*(Trigonella foenum graecum)*. **(→ sarıġ furçaḳ, →şamuşa)**

ḥ. 115a/10, 127a/3, 127a/10, 130a/8

toḫm-ı ḥ. 48b/2

ḥ.+ni 47b/8, 53a/10

ḫulḳ Ar. Tabiat, doğa; doğal özellik.

teleyyün-i ḫ.-i sīne ḳılur 134b/3

ḥulḳūm Ar. Boğaz.

ḥ.+ıda 110a/6

ḥumuṣ/ḥımmas Ar. Nohut *(Cicer arietinum)*. **(→noḫūd)**

ḥ. 128a/6

ḫūn Far. Kan.

ḫ. 90a/7

ḫ. kelür bolsa 59a/8

ḫ. turġay 116a/10, 126a/7

ḫūn-ı bīḫ-i dāndān [Far.+Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<ḫūn-ı bīḫ-i dendān)** Diş kökünün kanı.

ʿilāc-ı ḫ. 30b/9

ḫūn-ı bīnī [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Burun kanı.

defʿ-i ḫ. 57b/11

ḫūn-ı fāsid [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Kirli kan.

ḫ.+din turur 39b/2

ḫ.+ni 39b/2

ḫūn-ı siyāvşān [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Ejderha kanı ağacı; iki

kardeş kanı ağacı *(Draceane draco/Calamus draco)* ve bu ağaçtan elde edilen reçine, zamk.

ḫ. 16a/3, 54a/7, 115b/7

ḫ.+nı 58a/4

ḫūn-ı şikem [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Karın kanı, karından gelen kan. defʿ-i ḫ. 59a/7

ḫunuk Far. Serin; ılık; soğuk.

ḫ. 2b/4

ḫūr-liḳā Far.+Ar. Huri yüzlü.

ḫ. 140a/11, 140b/6

ḫurāk Far. Bir doz.

ḫ. 140b/7

ḫurākī Far. Bir yiyecek; yiyeceğe ait; yiyecekle ilgili.

ḫ. 137b/1

ḫurfü't-tāʾ [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<ḫarfü't-tāʾ)** Te harfi.

ḫ. 129b/9

ḫurfe Ar. Semizotu (*Portulaca oleracea)*. **(→semiz ot)**

ḫ. 26a/9, 127b/11

ḫ. suyı 50a/2

toḫm-ı ḫ. 17a/4, 66a/7, 120b/4

toḫm-ı ḫ.+ni 94a/11

ḫurḳatü'l-bevl [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Belsoğukluğu; üreme organlarının akıntılı ve bulaşıcı bir hastalığı. krş. **ḫarḳu'l-bevl (→süzek)**

ḫ. 12b/1

ḫurmā Far. Hurma ağacı ve bu ağacın meyvesi *(Phoenix dactylifera).*

ḫ. 66b/3, 93a/5, 113b/6, 133a/10

ḫurmā-yı Hindī [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Hint hurması; demirhindi ağacı ve bu ağacın meyvesi *(Tamarindus indica).* krş. **ḫurmā-yı Hindū**

ḫ. 5b/8, 38a/2

ḫ.+ni suyı 116b/3

ḫurmā-yı Hindū bk. **ḫurmā-yı Hindī**

ḫ.+nı 62a/8

ḫurūc Ar. Çıkma, dışarıya çıkma; içinden çıkma.

ḫ. ḳılur 93a/4

ḫuṣūṣā Ar. Özellikle.

ḫ. 87b/9, 120a/13

ḫuṣye Ar. Testis, haya, erkeklik bezi.

ḫ. 66a/11

ḫ.+lerige 105a/5

ḫuṣyetü'ṡ-ṡaʿleb [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Tilkitaşağı; itkasarı; salep otu *(Orchis hircina/Himantoglossum hircinum)*. krş. **ḫuyṣa'ṡ-ṡaʿleb (→būzīdān)**

ḫ. 63b/4

ḫ. turur 128a/5

ḫuşk Far. 1. Kuru.

ḫ. 130a/10, 131a/1, 131a/3, 131a/6, 131a/7

ārmūrūd-u ḫ. 22b/9

bihī-i ḫ. 22b/10

sīb-i ḫ. 22b/10

ḫ.+est 128a/7, 128a/8, 128a/9, 128a/11, 128b/8, 128b/11, 129a/1, 129a/3, 129a/7, 129a/8, 129b/2, 129b/3, 129b/4, 129b/5, 129b/6, 129b/9, 129b/10, 129b/11, 130a/6, 130a/7, 130a/9, 130b/3, 130b/5, 130b/8, 130b/9, 130b/11, 131a/4, 131a/5, 131a/7, 131a/8, 131a/10

ḫ. turur 7a/10

2. mec. Kaba; ruhsuz; soğuk.

ḫ. ḳılur 140a/1

ḫuyṣa'ṡ-ṡaʿleb bk. **ḫuṣyetü'ṡ-ṡaʿleb**

ḫ. 100a/11

hüdhüd Ar. Hüthüt, çavuş kuşu, ibibik.

h.+ni yüregini 141b/4

ḥükemā Ar. Doktorlar.

ḥ.-yı Ḥindūstān 110b/10

ḥ.-ı Yūnānī 26b/11 **(<ḥükemā-yı Yūnānī)**

ḥ. 32b/7, 43a/1, 80b/11

ḥ.+lar 140b/1, 140b/5

ḥ.+lardın 120a/8

hür- Üflemek.

h.-se 37a/9

ḫürre Ar. Özgür, özgür doğmuş.

ḫ. bolġay 140a/5

ḫürrem Far. Gönül açıcı.

tīz-būy-ı ḫ. 138b/2

hütken bk. **ẕükām**

h.+ge 134a/10

hüve'ş-Şāfī [Ar. taml.] "Şifayı veren yalnız Allah'tır." anlamına gelen-Allah için kullanılan-söz.

h. 31b/5

I

ʿınеb Ar. Üzüm *(Vitis vinifera)*.

ʿı. 128a/7

ʿınebü'ṡ-ṡaʿleb [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] İt üzümü; tilki üzümü *(Solanum nigrum)*. **(→engūr-ı şifā, →şoḫla)**

ʿı. 93b/6, 127b/2, 130a/9

ʿı.+ni 14b/3, 78b/10

ʿırḳ Ar. Kök; bitki kökü.

ʿı.-ı kāsnī 80b/11

bādyān ʿı.+ı 45b/4

ʿırḳu'n-nisā [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Siyatik, kalça ağrısı. krş. **ʿaraḳa'n-nisā (→ḳoyaŋ)**

ʿı. bolsa 124a/8

ısfanāḫ Far.<E. Yun. Ispanak *(Spinacia oleracea)*. krş. **ıstfanāḫ**

ı. 126b/6, 135a/11

ısıt- 1. Isıtmak.

ı.-ıp 37a/5, 83b/2, 113a/9

2. Ateşi çıkmak.

ı.-ıp 121a/11, 121b/2

ısıtma 1. Ateş; sıtma.

ı. 8b/4, 22b/6, 46a/6, 89b/10, 91b/6, 95a/5, 104b/5, 120b/3, 122b/11

ı. bolur 91b/2, 92a/2, 93a/9

ı.+da 122b/10

ı.+dın 8b/1, 26b/2

ı.+nı 16b/7

ı.+sı 2a/9, 8b/7, 8b/10, 9b/7, 9b/8, 16b/1, 16a/10, 46b/10, 67b/5

2. Ateşli; sıtmalı.

ı. 16a/6, 16a/9

ıssıġ 1. Sıcak.

ı. 2a/1, 3a/11, 8a/9, 15b/2, 15b/10, 47b/10, 61a/11, 76b/6, 78a/6, 78a/7, 85a/9, 93a/3, 97a/4, 108b/10, 123b/5, 123b/6, 131b/7, 131b/9, 131b/11, 132a/1, 132a/2, 132a/5, 132b/6, 133a/2, 133a/3, 133a/7, 134a/5, 134a/6, 134a/7, 134a/8, 134a/9, 134b/5, 134b/7, 135a/6, 135a/7, 135a/8, 135b/3, 135b/5, 135b/8, 135b/9, 135b/10, 135b/11, 136a/1, 136a/2, 136a/3, 136a/5, 136a/6, 136a/7, 136a/8, 136a/9, 136a/10, 136a/11, 136b/1, 136b/2, 136b/5, 136b/6, 136b/10, 136b/11

ı. bolup 25b/4

ı. bolur 3b/10

ı. ḳılıp 35b/3, 75a/3

ı. ḳılur 98a/9

ı. su 17b/8, 26b/9, 30a/9, 39a/5, 40b/1, 43b/9, 53b/1, 58a/8, 64a/2, 73a/5, 97a/5, 103a/11

ı. sunı 89a/9

ı. süt 68a/4, 95a/8

ı.+da 106a/4, 117b/8

ı.+dın turur 6b/2

ı.+nı 132a/10

ı. turur 2a/6, 6b/9, 7b/3, 131b/6, 132a/1, 132a/9, 132a/10, 132b/3, 132b/5, 133a/3, 133a/9, 133a/10, 134b/2, 134b/10, 134b/11, 135b/6, 136a/5

2. Ateş; hararet.

ı. 24a/2, 36b/11, 70b/4

ı. ḳopḳanda 57a/4

ı. bolsa 122a/3, 122a/7

ı.+dın 8b/1, 38a/5, 55b/5, 58b/3, 85b/8, 85b/10, 95b/2

ı.+dın aġrıġan cigerge 136b/9

ı.+dın ʿārıż bolġan aġrıḳġa 135b/1

ı.+dın bolġan yötelni 135a/11

ı.+dın aġrıġan aġrıḳnıŋ 9b/9

ı.+dın aġrısa 73a/2, 115a/6, 116b/1

ı.+dın bolġan ṣudāʿġa 18a/8

ı.+dın bolġan żaġifetke 47a/7

ı.+dın pütken bolsa 56b/10

āvāzı ı.+dın ḫasta bolsa 56b/10

ciger ı.+ıdın 121a/7

başı ı.+dın aġrısa 70b/1

ol aġrıḳnıŋ ı.+dın bolsa 2a/8

miʿdeniŋ ı.+ı 9a/1

ıssıġ ıssıġ Sıcak sıcak.

ı. 32b/6, 33b/6, 84b/9, 95a/4

ıssıġlıġ bk. **ıssıġlıḳ (2)**

ciger ı.+ınıŋ 121a/6

ıssıġlıḳ 1. Sıcak; sıcak olma durumu; sıcaklık.

ı. 6a/1

ı.+dın 17b/6

2. Ateşli olma durumu; hararetli. krş. **ıssıġlıġ**

tal ı. bolsa 37a/4

cigerniŋ ı.+ıdın 43a/6

ciger ı.+ınıŋ 121a/3

ıstfanāḫ bk. **ısfanāḫ**

ı. turur 135b/2

ʿışk fiçek **(<ışḳ piçek)** Çivit otu; mavi su zambağı *(Indigofera tinctoria)*. **(→ḥabbü'n-nīl)**

toḫm-ı ʿı. 126b/11

ıṭ bk. **it**

érkek ı. 107a/7

māde ı. 107a/8

ıṭrīfil-i ṣaġir bk. **ıṭrīfil-i ṣaġīr**

ı. 64b/11

ıṭrīfil-i ṣaġīr [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Üç ağaç türünün *(Phyllanthus emblica-emle, Terminalia bellirica, Terminalia chebula)* meyvelerinden yapılan bir macun; zencefilgiller familyasına mensup, tohumları baharat olarak kullanılan batı Afrika'ya özgü bir bitki *(Aframomum melegueta)*. krş. **ıṭrīfil-i ṣaġir**

ı. 86b/5

ı.+ni 96a/2

ʿıyāl Ar. Çocuk.

ʿı. 14a/1, 25a/3

ʿı.+ġa 23a/1, 26a/6, 119a/10, 122b/7

ʿı.+i 72b/3

ʿı.+nı 119b/6

ʿı.+ni 78b/7

İ-Ī

ʿibādet Ar. İbadet.

ʿi. ḳıldılar 137b/2

ʿibāret Ar. Söyleniş; tanım; açıklama; "söylenen şudur" anlamında deyim.

ʿi. 22b/7

ʿi.+de 11b/1

iber- Götürmek; göndermek.

i.-ip 111b/1

ibn-i ʿirs [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Süsen; gök süsen *(Iris germanica)*. **(→sūsen)**

i. 128b/6

ibriḳ Ar.<Far. Topraktan yapılmış su testisi.

i.+ni 117a/10

ibtidā bk. **ibtidāʾ**

i. 87a/1

ibtidāʾ Ar. Başlama, başlangıç. krş. **ibtidā, ibütidā**

i. 87b/11

ibütidā bk. **ibtidāʾ**

i. 89a/7

iccāṣ Ar. Erik *(Prunus domestica)*. **(→alū-yı siyāh, →cemlūḫ,)**

i. 128b/7

iç- İçmek.

i.-er 2b/4

i.-er bolsa 17a/2

i.-ip 29a/10, 30a/3, 58a/8, 92b/7

i.-kendin 8a/6, 8a/10

i.-key 29b/9, 33b/11, 39a/5, 50b/11, 53b/9, 54b/3, 76b/7

i.-megey 45a/3, 46a/7

i.-megi 53a/9

i.-mek kerek 2a/3, 10b/3, 12b/4, 17a/7, 17a/8, 17b/4, 19b/6, 20a/6, 21a/8, 21b/1, 32a/1, 34a/5, 41b/2, 42a/4, 42b/6, 43b/10, 44b/2, 44b/11, 45a/5, 45b/5, 47a/6, 48a/8, 48b/8, 48b/11, 50b/1, 50b/10, 53a/1, 53a/5, 58b/5, 61b/1, 64a/3, 66b/7, 68a/4, 75a/5, 75b/3, 76b/6, 76b/8, 76b/10, 77b/6, 78a/9, 81b/10, 90a/6, 92a/9, 93a/3, 93a/6, 94b/2, 95a/6, 95a/8, 96b/6, 97a/9, 97b/4, 100a/6, 116a/5, 116b/2, 116b/8, 117a/4, 118a/11, 120a/4, 120a/10, 120b/3, 121a/6, 121b/3, 141b/4

i.-se 1b/5, 5a/10, 6a/1, 5b/10, 16b/6, 16a/8, 22a/1, 23b/10, 23b/6, 24a/3, 24a/6, 26b/9, 36a/11, 41a/4, 59b/7, 69a/7, 69b/8, 70a/1, 70a/3, 70a/7, 70b/6, 70b/9, 71b/9, 72b/6, 73a/4, 78b/6, 88a/3, 91a/11, 92b/8, 95a/10, 95b/1, 95b/3, 96a/11, 96b/1,117b/7, 121a/10, 124a/1, 133b/5, 141b/10

i.-sün 5b/2, 6a/8, 46a/8, 46a/9, 125a/7

i.-tim 21a/1

iç 1. İç; mide.

i.+i bend bolsa 28b/9

i.+i revān bolġay 28b/11

i.+i revān bolup turmasa 40b/3

i.+i turar 40b/9

i.+i yürse 28a/8, 36b/7 [içi yür-: içi/midesi bulanmak.]

i.+i yürgey 38a/4

2. Vücudun yahut bir şeyin iç kısmı.

i.+ide 81a/4

i.+ide ölgen bolsa 72b/4

i.+ideki 35a/7, 72b/6, 140a/2

i.+idin 59a/7, 60b/5, 74a/10, 78a/11, 92b/6, 116a/9

i.+ige 11b/8, 12a/3, 31b/10, 42b/3, 85a/7, 89a/10, 96a/8, 97a/11, 99b/10, 100b/7, 124a/5

i.+indeki 95a/10

i.+ini 96a/8, 101a/6

3. Ruh hali.

i.+i tarlıḳ ḳılmaḳ 4b/1

içtür- İçtirmek.

i.-üp 109a/3

içür- İçirmek, içtirmek.

i.-se 68a/9, 82a/4

idrār Ar. Sidik, çiş, akıtma. krş. **idzār**

i. 133b/9, 134b/6

idzār bk. **idrār**

i. 136b/11

iḫlāṣ Ar. **(<ḫalāṣ)** Kurtulma, kurtuluş.

i. boldı 82a/11

iḫrāc Ar. Çıkarma; dışarıya çıkarma; dışarıya atma.

ez-berāy-ı i.-ı ṣafrā 75a/6

i.-ı tamām ḳılur 61b/2

i. bolmaġunça 93b/3

ṣafrānı i. ḳılur 95a/9

iḫtināḳ-buden-i raḥm [Ar.+Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Tıkanma olmuş rahim, tıkanmış rahim; eskiden, rahmin tıkanmasından dolayı olduğu sanılan ve kadınlarda görülen asabi bir hal ve hastalık; isteri/histeri.

i. +ge 136b/7

iḫtiyār Ar. Seçme, tercih etme; istek.

i. berdim 137b/7

i. ḳılmaġay 106a/9

i. ḳılsun kerek 19a/10

iki İki. krş. **ikki**

i. 1b/3, 1b/7, 1b/9, 1b/10, 5a/7, 10b/5, 10b/6, 13b/4, 15a/10, 17a/11, 18a/11, 19b/2, 19b/6, 20b/3, 20b/7, 22a/9, 22b/8, 23a/4, 23a/5, 26a/7, 26a/8, 26a/9, 26a/10, 27a/5, 27b/1, 27b/2, 27b/3, 28a/1, 30a/4, 30a/5, 30a/6, 32a/3, 32a/5, 33b/6, 35b/6, 35b/8, 36a/4, 36a/5, 36a/9, 37b/9, 37b/10, 38b/6, 38b/7, 38b/8, 40b/4, 41a/3, 41a/7, 41a/10, 41a/11, 43a/10, 44a/6, 44a/9, 44b/7, 45b/1, 46b/1, 46b/2, 46b/4, 46b/5, 46b/6, 46b/7, 48a/6, 48a/9, 48b/2, 48b/10, 49b/4, 50b/5, 54a/9, 54b/8, 55a/8, 55a/11, 56a/4, 56b/3, 60b/9, 61a/9, 62b/8, 62b/10, 63a/5, 63b/7, 64a/1, 64b/5, 66b/4, 67a/1, 67a/3, 67a/5, 68a/1, 72b/11, 73b/9, 74b/6, 75a/1, 75a/8, 75a/9, 75a/11, 75b/4, 75b/10, 76a/1, 76a/6, 76a/7, 76a/8, 76a/9, 76a/10, 76a/11, 76b/1, 76b/11, 77a/1, 77a/5, 77a/9, 77b/3, 79a/3, 80a/3, 80a/5, 80a/6, 80b/6, 80b/7, 81b/11, 86b/5, 87a/6, 87b/7, 88a/9, 88a/11, 88b/4, 88b/7, 88b/11, 89b/2, 91a/8, 93a/5, 93b/6, 94a/5, 94a/6, 94b/6, 96b/9, 96b/10, 99a/2, 99a/10, 99a/11, 100a/2, 100a/10, 100a/11, 100b/5, 100b/11, 101a/3, 102b/2, 102b/3, 105a/2, 107a/3, 107a/4, 108a/2, 108b/6, 108b/10, 113a/2, 113b/6, 114a/6, 114a/7, 114a/8, 114b/8, 114b/10, 115a/4, 115a/5, 115b/2, 115b/6, 116a/7, 116b/2, 116b/7, 116b/11, 117a/1, 117a/7, 117b/4, 118a/7, 118a/8, 118a/9, 118b/11, 120a/1, 120a/14, 120b/1, 121a/1, 121a/11, 121b/4, 121b/7, 122b/5, 122b/11, 123a/1, 124b/10, 125b/7

i.+side 110a/3

i.+sini 16b/10, 55a/6, 97b/9

i.+siniŋ 60a/3

ikile İkisi birlikte.

i.+si 109a/4

ikinçi İkinci.

i. 2a/10, 3a/3, 7a/6, 7a/9, 7b/6, 97a/9, 139b/10, 140a/2, 140a/4

ikki bk. **iki**

i. 111a/9

iklilü'l-melik [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<iklīlü'l-melik)** Koçboynuzu; sarı taş yoncası; kokulu yonca; eşek yoncası *(Melilotus officinalis)*. krş. **ekeli'l-melik (→ḳarġa tamġaḳı)**

i. 18b/3, 30b/7, 125a/9, 127b/1

iḳlimā-yı nuḳre [Far.<E. Yun.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] **(<iḳlīmiyā-yı nuḳre)** Gümüş tortusu; yanmış gümüş.

i. 88a/8

iḳlimā-yı zer [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<iḳlīmiyā-yı zer)** Altın tortusu; yanmış altın. **(→zer-varḳ)**

i. 85b/11, 127a/5

ilāc bk. **ʿilāc**

i.+ı 93a/4

ʿilāc Ar. İlaç. krş. **ilāc, ʿilāç**

ʿi.-ı ʿunāḳ 32a/7

ʿi.-ı ābile 96a/3

ʿi.-ı ʿaṭse-i kūdekān 14a/7

ʿi.-ı azaḫ 51a/1

ʿi.-ı be-cihet-i sürfe-i kūdekān 13b/11

ʿi.-ı be-cihet-i żiḳ-ı nefes 125b/7

ʿi.-ı būy-ı dehen 126a/10

ʿi.-ı dāġ 13b/5

ʿi.-ı derd-i dendān 19a/6

ʿi.-ı derd-i gelū 30a/4

ʿi.-ı derd-i miʿde 23a/3, 72a/6, 95b/1, 116b/6

ʿi.-ı derd-i ser 10b/4

ʿi.-ı derd-i sırd 54b/4

ʿi.-ı derd-i şaḳīka 10b/8

ʿi.-ı derd-i ʿunāḳ 29b/9

ʿi.-ı derd-i zebān 126a/11

ʿi.-ı dīger 14b/9, 36a/8, 81b/4, 116b/8

ʿi.-ı emrāc-ı māşerā 89b/9

ʿi.-ı emrāż-ı sīne 91a/11

ʿi.-ı ḫūn-ı bīḫ-i dāndān 30b/9

ʿi.-ı istisḳā 42a/5, 44b/2, 45a/6

ʿi.-ı istisḳā-yı laḥmī 40b/9

ʿi.-ı istisḳā-yı ṭablī 41a/5

ʿi.-ı kezik 18a/5

ʿi.-ı ḳoyaŋ 119b/11

ʿi.-ı Molla Ḳuṭb 21b/3

ʿi.-ı neftü'd-dem 94a/10

ʿi.-ı ṣafūfī 95b/8

ʿi.-ı teb 38b/6

ʿi.-ı teşnegī-i eṭfāl 14b/2

ʿi.-ı verem-i pistān 78b/9

ʿi.-ı żaʿīf-i miʿde 21b/9

ʿi.-ı żiḳ-ı nefes 26b/3

ʿi.-ı żīḳ-ı nefes 20a/6

ʿi.-ı zükām 55b/3

ʿi. 1b/1, 14b/8, 16b/8, 17b/7, 20b/9, 22a/2, 27b/11, 28a/3, 28a/5, 28b/4, 28b/11, 37b/11, 41a/1, 51b/2, 55a/4, 75a/1, 87a/3, 95b/4, 96a/5, 124a/5

ʿi. ḳıldılar 14a/10

ʿi. ḳılmaḳ 36b/4

ʿi. ḳılmaḳ kerek 28a/10, 36b/10, 74b/4

ʿi. tapmasa 117a/11

ʿi.+ı 12b/2, 12b/7, 20b/4, 22a/3, 23b/11, 24a/10, 25a/4, 25a/6, 36b/2, 49b/8, 56b/11, 57a/7, 90b/7, 92a/3, 92b/11, 95a/11, 111a/6, 119a/10, 121a/4, 138a/10

ʿilāç bk. **ʿilāc**

ʿi.+ı 57b/2, 78a/5

İlahī Ar. **(<İlāhī)** "Ey benim Allah'ım!" anlamına gelen Allah'a hitap sözü.

İ. 137b/8

ilgeri Önce.

i. 26a/7, 26b/2, 28a/3, 111a/3, 122a/10, 141b/1

i. bolsa 121a/3

ʿilk Ar. **(<ʿilk-i Rūmī)** Sakız; damla sakızı; sakız ağacı *(Pistacia lentiscus)* ve bu ağaçtan elde edilen reçine. **(→arah**, **→ maṣṭakī-i Rūmī)**

ʿi. 129a/3

ʿillet Ar. Hastalık.

ʿi. 12b/6, 12b/9, 51a/2, 61b/9, 82a/10, 98b/8, 99b/8, 123a/1

ʿi. yetkendin 9a/4

ʿi.+de 123a/1

ʿi.+i 45b/11

bād-ı ḳīlunc ʿi.+i bolsa 81b/10

nāṣūr ʿi.+i bolsa 58a/3

seng-i meṡānī ʿi.+i 125b/3

ʿi.+ī 25a/1, 120a/5

ḳulunc ʿi.+ige 82a/9

ʿi.+ke 82a/2, 140a/6

ʿi.+ler 3b/11, 4a/8, 4b/2, 4b/4, 4b/11, 5a/1, 5a/5, 5b/11, 77b/9

tende ʿi.+ler bolġay 2a/3

ʿi.+lerge 120a/12, 137a/1

ʿi.+lerī ki 4a/9

ʿi.+ni 71a/5

ʿilm Ar. İlim.

ʿi.-i ḥikmet 138a/3

ʿi.-i ḥikmetni 137b/9, 138a/1

İmām bk. **İmām Hüseyin**

ḥażret-i İ. 98b/2

İmām Ḥüseyin k.a. Hz. Muhammet'in torunu, Hz. Hüseyin. krş. **İmām** ḥażret-i İ. 98a/11

imtiḥān Ar. Deneme, sınama.

i. ḳılġıl 104b/2

īn cümle Far.+Ar. Bütün bunlar; bunların tamamı.

ī. 129a/9

īn kitābet Far.+Ar. Bu kitap.

ī. 142a/7

inşāʾa'llāhu teʿālā [Ar. taml.] "Eğer Yüce Allah isterse, Allah nasip ederse" anlamına gelen söz.

i. 27b/8, 80b/9, 141a/5

ʿ**ināyet** Ar. İyilik, yardım.

ʿi.+i 79b/7

inek İnek.

i. 124b/4

i. ḳatıḳıda 48a/10

i. ötini 111b/2

i. süti 93a/2, 112b/10, 120a/1, 139a/10

i. sütide 100a/2

i. sütiġa 116a/1, 95a/11

i. sütini 123b/8

i. yaġı 103a/5

inzāl Ar. Meninin gelmesi.

i. bolgay 109b/5

i. bolġay 109b/10

i. bolmaġay 107a/10, 107b/2, 108a/6, 113a/4, 113a/7, 113b/1

i. bolmaġunça 106a/2

i. bolmas 109b/4, 141b/5

i. bolmaslıḳnı 107a/7

i. bolsa 109b/11

irim Böğürtlen *(Rubus sanctus)*.

i. 66a/9

irsiyāh bk. **īrsiyāh**

i. 56a/5, 56b/3

īrsiyāh Ar.<E. Yun. **(<īrsā)** Süsen; gök süsen ve bunun kökü *(Iris germanica)*. krş. **irsiyāh**

bīḫ-i ī.+nı 48a/9

isfidāc Ar.<Far. **(<isfīdāc)** Üstübeç, beyaz düzgün; boyacılıkta kullanılan zehirli, bazik kurşun karbonat. **(→ufa)**

i. 127b/10

ishāl Ar. Normalden daha çok, daha sık, daha sulu dışkı çıkarma; iç sürme, ötürük, sürgün. krş. **işhāl**

i. 22a/8, 22b/2

i. bolsa 22a/6

i.+ġa 23a/2, 119b/6

siyāh i.+ġa 74a/10

i.+nı 69b/8

İskender k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri.

ḥażret-i İ. 26b/11

ism Ar. İsim, ad.

i. 129a/4

ispeġūl Far. İspagol; karnıyarık otu ve tohumu *(Plantago psyllium/Plantago indica)*. **(→ḳusṭ, →bezārü'l-ḳaṭūnā, →bezrü'l-ḳatūnā)**

i. 20b/5, 127b/9, 129a/11

i. suyı 27a/8

i.+dın 20b/5

i.+est 128b/1

i.+eş 129a/11

i.+nı 12b/2

istifrāġ Ar. Vücuttan herhangi bir şeyin çıkması; kusma, ishal vb. krş. **istifrāḳ**

i. 3a/5

istifrāḳ bk. **istifrāġ**

i. 36b/5, 36b/8

istiḫāṣü'l-ʿālem [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<ḥayyü'l-ālem)** Damkoruğu; kaya koruğu; arzu otu; her dem bahar otu *(Sedum / Aeonium arboreum).*

i.+ni 111a/8

istisḳā Ar. Vücudun çeşitli yerlerinde su toplanması.

i.-yı zıḳḳī 46a/6

i. 4b/8, 43a/4, 43a/5, 45b/8, 46a/4

ʿilāc-ı i. 42a/5, 44b/2, 45a/6

ṣāḥib-i i. 45a/3

i.+da 43b/11

i.+dın 46a/5

i.+ġa 43a/1, 45b/7

küll-i i.+nı 35a/1

i.+nı 123b/8

istisḳā-yı laḥmī [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Deri altı dokularında su toplanması; ödem. krş. **laḥmī**

ʿilāc-ı i. 40b/9

istisḳā-ı ṭablī bk. **istisḳā-yı ṭablī**

i.+ge 42b/9

istisḳā-yı ṭablī [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Karında gaz ya da havadan kaynaklanan şişkinlik. krş. **istisḳā-ı ṭablī**

ʿilāc-ı i. 1b/5, 41a/5

iş İş; emek; uğraş.

i. ḳılmaḳ kerek 109b/4

i.+dür 137b/11

i.+i 137b/11

i.+ḳa 109b/10

işāret Ar. Belirti.

i. 93b/2

işhāl bk. **ishāl**

i.+nı 134a/11

iştihā Ar. İştah, yemek yeme isteği. krş. **iştiḥā**

i.-yı kāzibde 98b/9

i.-ı kāẕibde 98b/8 **(<iştihā-yı kāẕib)**

i.-ı ṣadıḳda 98b/6 **(<iştihā-yı ṣadıḳ)**

i.+nı 65a/6, 99a/3

i.+nı açar 69b/9, 99b/6, 101a/6, 102a/10

i.+nı ḳalġannı bolsa 98b/5

i.+sı bolsa 122a/2

iştiḥā bk. **iştihā**

i.+nı açar 80b/4

it İt, köpek. krş. **ıt**

tilbe i. 96a/9

i. foḳı 81a/1

it ḫamak İt kavunu; kabak kavun; Ebucehil karpuzu; it hıyarı; acı hıyar *(Citrullus colocynthis)*.
i.+ı 28b/10

iʿtibār Ar. Dikkate alınma; önem verilme.
i. 108b/6

iʿtidal Ar. Ilımlılık; yumuşaklık; ölçülülük; itidal.
i.+ıġa kéltürür 133b/7

itik **(<ittik)** Keskin, sert.
i. ısıtma 8b/4
i. bolsa 120b/4

itiklik **(<ittiklik)** Keskinlik.
i.+idin 8a/4

ittifāḳ Ar. Birleşme, anlaşma, fikir birliği.
engüdān-ı i. 102a/3

iżāf bk. **ṣāf**
i. ḳılıp 89b/7

iżāfe Ar. Ekleme, katma, ilave etme; birleştirme.
i. ḳılıp 29b/7, 44b/8, 47a/2, 48a/6, 50a/3, 63a/5, 64b/4, 80a/6, 81b/8, 83a/1, 89b/8, 91a/5, 92a/7, 92b/3, 93a/6, 96a/2, 99a/2, 117a/4, 121b/10, 123a/11

īzār Ar. **(<izār)** Futa ve peştemal gibi bele bağlanıp vücudun alt kısmını örten şey; pantolon.
ī.+ını 108b/8

K-Ḳ

ḳabaḳ]I] Kabak *(Cucurbita)*.
ḳ. 36a/4
ḳ.+nı 14b/3
ḳ. uruġı 30b/5
ḳ. çiçegini 38b/2
ḳ. 122a/1

ḳabaḳ]II] Su kabı.
ḳ.+nı 50a/5

ḳābıż Ar. Kabızlık veren.
ḳ. 132a/11

ḳabż Ar. Kabızlık; tutukluk; tutulma; gerginlik; durgunluk; daralma.
ḳ. 79a/11
ḳ. bolġannıŋ 22a/2
ḳ. bolsa 27b/8, 122a/2

kāçire Far. **(<kāçīre)** Aspir tohumu.
maġz-ı k. 93b/7

ḳaç- Kaçmak, geri çekilmek (diş eti, kan vb.).
gūştı ḳ.-ken bolsa 56b/8
ḳanı ḳ.-sa 71b/7

ḳaçan Ne zaman, ne zaman ki.
ḳ. 3b/2, 9a/3

ḳadar Ar. Miktar; bir miktar, biraz.
ḳ. 109a/11, 111a/6

kādū Ar. **(<kādī)** Kokulu vidalı çam/vida çamı ağacı *(Pandanus odorifer*).
k. 136a/4

ḳafaḳ Kap.
ḳ.+nı 31b/10

ḳabar- Kabarmak, şişmek. krş. **ḳafar-**

öfke ḳ.-ıp şışḳannı 91b/6

ḳafar- bk. **kabar-**

ḳ.-ġan yelini 85b/3

ḳafarçuḳlan- (<ḳabarçuḳlan-) Şişmek, kabarcıklanmak; kabarcık olmak.

ḳ.-sa 25b/4

kafat- Kapatmak.

k.-maḳ kerek 118a/9, 118a/10

k.-sa 72a/1

kāfūr Ar. Kâfur ağacı ve bu ağaçtan elde edilen hekimlikte kullanılan beyaz, yarı şeffaf, kolaylıkla parçalanır ıtırlı madde *(Cinnamomum camphora)*.

k. 103b/9, 122a/4, 122a/7, 131a/8

k.+nı 37a/10, 38a/6, 58a/3, 117b/1

kāġıẕ Far. Kağıt.

k.+ge 11a/5, 28b/3, 112a/9, 112b/4

k.+ġa 84b/3, 112a/11, 119a/7

Ḫıṭāy k.+nı 62a/10

ḳaġun Kavun *(Cucumis melo)*.

ḳ. 23a/2

ḳ. uruġnı 115b/4

kāhū Far. Marul *(Lactuca sativa)*. **(→bezrü'l-ḫass)**

k. 129b/4

ḳaḳ Kuru; kurutulmuş.

ḳ. gūştıdın 97b/7

alma ḳ.+ını 23b/4

ārmūrūd ḳ.+ını 23b/3

kaka 1. Yumurta.

k.+nıŋ sarıġını 6a/4

2. Yumurta; testis.

sıçḳannıŋ k.+sını 73a/9

ḳuçḳaç k.+sını 133a/1

ḳāḳule Ar. Zencefilgillerden, sıcak iklimlerde yetişen güzel kokulu otsu bitki ve bu bitkinin baharat olarak kulanılan tohumu *(Elettaria cardamomum)*.

ḳ. 115a/4

ḳāḳule-i kübār/kibār [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Büyük kakule.

ḳ. 62b/9

ḳāḳule-i ṣıġār [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Küçük kakule. **(→abil, →raçī)**

ḳ. 62b/9

ḳ.+est 128b/5

kākūnec bk. **kākünec**

k.+ge 61a/3

kākünec Ar.<Far. İt üzümü; büyük it üzümü; kanbil otu *(Solanum nigrum /Physalis alkekengi)*. krş. **kākūnec (→perde-i ʿarūsek, → şoḫla-ı Ḫıṭāy)**

k. 54a/7, 67b/11, 131a/11

ṣıfat-ı ḳurṣ-ı k. 54a/4

ḳal- Kalmak.

tiken ḳ.-ġan bolsa 69a/10

ḳ.-ġanda 19b/4, 45a/5

ḳ.-ġandın 55a/9

iştihānı ḳ.-ġannı bol-sa 98b/5

ḳ.-ġay 47a/1, 64a/8, 67a/8, 75b/1, 76b/5, 77a/11, 80a/4, 89b/7, 89b/8,

93b/9, 112a/4, 116a/8, 120a/3, 126a/2, 139b/2

selāmet ḳ.-ġay 26b/3

ḳ.-ġunça 17b/2, 21a/5, 34a/4, 41b/11, 47a/3, 47a/11, 50b/7, 56a/9, 56b/6, 63a/4, 68a/2, 92a/7, 92b/2, 123a/10, 123b/2

ḳ.-ıp 137a/5

ḳuvvet ḳ.-maġandın 9a/2

ḳ.-maġay 104a/7

ḳ.-sun 18b/1, 18b/6

ḳ.-ur 109b/11

kala İnek. krş. **kele, kelle**

k. yaġı 83b/1

ḳalın Kalın.

ḳ. 77b/5, 103b/10, 107a/2

ḳalʿī Ar. Kalay. **(→ezrīz, → raṣāṣ)**

ḳ. 130b/5

ḳalye Ar. Kavurma; yağda kavrularak pişirilmiş, etsiz kabak ya da patlıcan yemeği; sebze yemeği.

ḳ. 63b/8

ḳ. ḳılġan 27b/4

ḳ. ḳılġan bolgay 76a/2

kām-ı dil [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Gönlün isteği, arzusu.

k. ḳıldı 140b/6

ḳamuş Kamış *(Phragmites australis)*. krş. **ḫamuş**

ḳ. yıldızı 49b/5

ḳ. yıldızını 69a/10

ḳuruġ ḳ.+nıŋ 15a/9

ḳan Kan.

ḳ. 2b/1, 3a/10, 5a/1, 5a/5, 6b/8, 6b/9, 7a/6, 7a/7, 7b/9, 8a/2, 28a/9, 36b/9, 37a/7, 37a/9, 37b/6, 71b/10, 134a/2

ḳ. aldursun 6a/8

ḳ. almaḳ kerek 92a/3

ḳ. alsa 37b/4

ḳ. barmaḳı 36b/11

ḳ. barur bolsa 116a/9

ḳ. kelse 28a/7, 30b/10, 36b/3, 36b/6

ḳ. kélse 58a/1

ḳ. kelür 50b/3

ḳ. kélür 92a/9, 106b/4

ḳ. kelür bolsa 31a/3, 78b/5

ḳ. kélür bolsa 78a/11

ḳ. kigey 112a/3

ḳ. turar 58a/2

ḳ. turġay 72a/1

ḳ. turmasa 68b/4, 119a/3, 126a/7

ḳ.+dın 125a/7

ḳ.+ġa 36b/3

ḳ.+ı 106b/6

ḳ.+ı ḳaçsa 71b/7

ḳ.+ı kélmese 125a/5

ḳ.+ı turar 68b/6, 78b/2, 78b/6

ḳ.+ı turġay 126a/9

ḫorūsnı ḳ.+ını 105b/2

ḳara ḳarġanı ḳ.+ını 59a/11

tavuşḳannıŋ ḳ.+ını 117b/7

ḳ.+nı 5b/7, 5b/10, 6a/7, 48a/3, 70a/2, 106b/5

sıçḳan ḳ.+nı 35a/2

ḳanat Kanat.

taḫu ḳ.+ını 15a/6

ḳanbīl Ar. Güveyfeneri; kanbil otu *(Physalis alkekengi)*.

ḳ. 92b/11

ḳança Ne kadar.

ḳ. 98b/6, 108a/5, 135a/7

ḳand Ar. Şeker; şeker kamışının donmuş suyu.

ḳ. 17a/5, 17b/3, 19b/4, 21a/7, 21a/11, 23a/6, 23b/1, 23b/6, 24a/5, 25b/4, 29b/7, 42a/1, 44b/8, 45b/2, 47a/2, 47b/1, 47b/5, 48b/11, 52a/5, 53b/6, 54a/11, 56a/10, 56b/7, 58b/4, 62b/11, 66b/5, 67a/6, 67a/9, 76a/11, 76b/6, 90b/2, 94b/2, 97b/4, 99b/1, 100b/1, 116a/3, 116b/7, 118a/7, 120a/11, 120a/13, 120a/15, 122a/9, 122b/3, 123a/11, 123b/3, 126a/3, 134b/11, 141a/6

aḳ ḳ. 1b/7, 12b/3, 23a/6, 41a/8, 47b/4, 52a/4, 52a/10, 52b/3, 70a/7, 81a/9, 81b/7, 85b/9, 91a/9, 91b/10, 92a/8, 94b/10, 117a/1

köhne ḳ. 114a/8

lāy-ı ḳ. 74b/10

ḳ.+nı 14a/11, 52b/8

ḳand-ı sefīd [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Beyaz şeker.

ḳ. 20a/4, 43b/6, 50b/8, 64b/1, 92b/3, 95a/2, 123a/8

ḳ.+ni 48a/4

ḳand-ı sīrḫ [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<ḳand-ı surḫ)** Kırmızı şeker; şeker kamışının ateşte ısıtılıp kızartılmasıyla ortaya çıkan malzeme. **(→şeker-ī Tebrīzī)**

ḳ. 82b/1

ḳandsız Ar.+T. Şekersiz.

ḳ. 90b/3

ḳanṭīrūn Ar.<E. Yun. **(<ḳanṭarūn)** Çobankaldıran otu; demir dikeni; Timur dikeni; kırmızı yıldız devedikeni *(Centaurea calcitrapa)*. **(→oġrı tiken)**

ḳ. 127a/7

ḳanṭūryūn Ar.<E. Yun. **(<ḳanṭaryūn)** Dikenli bir ot *(Centaurea)*. **(→yafçan)**

ḳ. 82b/9, 127a/7

Ḳānūn-ı Ebū Alī k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri.

Ḳ.+de 18a/1

kār Far. Fayda; etki.

k. 95a/8

k. ḳılmaġay 59b/8

k. ḳılmas 134a/8

k. ḳılsa 118a/9

k. ḳılur 70a/10

dārū-yı k.+dın 95b/6

ḳara Kara, siyah.

ḳ. 7b/6, 7b/9, 8b/3, 8b/6, 8a/11, 9a/10, 11b/4, 12a/11, 78a/3, 87a/2, 121a/2, 121a/8, 122b/8, 137a/7

ḳ. boldı 138b/6

ḳ. bolġay 11a/10, 12a/1

ḳ. bolur 12a/7, 12a/8, 71a/11, 72a/4

ḳ. bolur érdi 139a/3

ḳ. çibinni 12a/7

ḳ. fārfīni 96a/11

ḳ. helīleni 141a/6

ḳ. ḳarġanı ḳanını 59a/11

ḳ. karġanı miŋesini 106a/9

ḳ. kezik 79a/10, 79b/8

ḳ. ḳılur 11b/5, 136b/4

ḳ. ḳoynı 85a/2

ḳ. ḳoynı süti 126a/5

ḳ. ḳoynıŋ 23b/8

ḳ. ḳurt 80a/4

ḳ. mākiyān ötini 106a/6

ḳ. mākiyānnı ötini 104a/7

ḳ. örük 5b/8, 52a/1, 58b/7, 134a/3

ḳ. sona 24b/10

ḳ. sornanı 28b/11

ḳ. sornanı uruġını 131b/3

ḳ. sögüt yafrağı 27b/3, 120b/10

ḳ. su kelür 4b/5

ḳ. sürmeni 116a/9

ḳ. tavuḳnı taşlıḳını 27a/3

ḳ. turmanı 96a/8

ḳara toḫm T+Far. Demir dikeninin tohumu; kara tohum. **(→oġrı tiken**)

ḳ. 132a/1

ḳaraḫat (<ḳaraġat) Frenk üzümü *(Ribes)*. **(→ mevīzec)**

ḳ. 131a/10

ḳaranfil Ar.<E. Yun. Karanfil *(Syzygium aromaticum)*.

ḳ. 55a/10, 62b/7, 65b/9, 88b/11, 91a/8, 101a/3, 102b/2, 103b/8, 109a/10, 114a/6

ḳ.+ni 21b/10, 89a/10, 89a/12

ḳırfe-i ḳ 113b/5

Ḳarbān Ar.<E.Yun. **(<ḳarābādīn/aḳrābādīn)** İslam tıbbında bileşik ilaç ve geleneksel farmakoloji bilgisi konularını içeren ve ilaçların hazırlanış şekillerini anlatan el kitabı.

kitāb-ı Ḳ. turur 40b/2

ḳarçıġa Bir tür şahin ya da doğan; çakır doğan; ala doğan. krş. **ḳarġıça**

ḳ. öti 87b/6

ḳarġa Karga.

ḳara ḳ.+nı ḳanını 59a/11

ḳara k.+nı miŋesini 106a/9

ḳarġa tamġaḳı (<ḳarġaḳ tamġaḳı) Bir tür bitki. **(→iklilü'l-melik)**

ḳ. 127b/2

ḳarġıça bk. **ḳarçıġa**

ḳ. ötini 87b/2

ḳarı Yaşlı, ihtiyar.

ḳ. 139b/11

ḳarın Karın.

ḳ. 53a/5

ḳ.+ını 117b/8

ḳāriyāne bk. **rāziyāne**

ḳ. 44a/8

ḳārūre Ar. İdrar; hastaların idrarının konulduğu kap, idrar kabı, ördek.

ḳ. 121a/4

fasl-ı dānisten-i ḳ. 7b/4

kāse Far.<Ar. **(<ke's)** Çanak, tas; büyük ve yassı bardak.

k. 20a/2, 33b/10, 44b/7, 46b/11, 67a/7, 67a/8, 68a/1, 76b/3, 76b/5, 81b/7, 116a/8, 139a/10

k. étip 11b/7

k.+ge 17b/1, 77b/3

k.+ni 11b/9

k.+niŋ 11b/8

kāsīnī bk. **kāsnī**

k. 67a/6

luʿāb-ı k. 36a/5

pōst-ı bīḫ-i k. 41b/5, 43a/10, 44a/5, 45a/11

toḫm-ı k. 44a/8, 76a/10

toḫm-ı k. 1b/9, 41b/6, 43a/9, 44a/3, 45b/1

kāsnī Far. Yaban marulu; acı marul; hindiba; güneyik *(Cichorium intybus)*.

krş. **kāsīnī**

k. 121b/1, 135a/10

ʿırḳ-ı k. 80b/11

pōst-ı bīḫ-i k. 46b/1

toḫm-ı k. 19a/11, 20b/4, 38b/7, 41a/10, 46b/4, 48b/10, 67a/3, 77a/1, 77a/7, 116b/11, 121b/8, 123a/6

k. bergini suyı 40b/10

k. suyı 50a/2

k. yıldızını 117a/1

k.+ni şīresi 116b/5

ḳaş [I] Kaş.

ḳ. 11a/11

k.+nıŋ 33b/6

ḳaş [II] Bir kimsenin yanı ya da huzuru.

ḳ.+ıġa 138b/7

kaşġūr Far. **(<çarġūl/çarġūn)** Kuzudili otu; sinir otu; sinirli ot; bağa yaprağı. **(→ḫarḳūla, →lisānü'l-hamel)**

k. yıldızı 37a/1

ḳaşub bk. **ḳaşuḳ**

ḳ. 48a/7

ḳaşuḳ Kaşık. krş. **ḳaşub**

ḳ. 19b/6, 20a/5, 21a/6, 29a/9, 42a/3, 42b/6, 43b/9, 44b/11, 45b/4, 47a/5, 48a/7, 60b/9, 61a/10, 64b/6, 96b/9, 116b/2

ḳ.+ġa 19b/6, 20a/5, 42a/3, 44b/10

ḳ.+nı 47a/5, 75b/4

ḳat- Katmak, eklemek.

ḳ.-ıp 19b/6, 42a/4, 48a/7

ḳaṭʿ Ar. Kesme.

ḳ. ḳılur 136a/1

ḳatġan (<ḳalġan) Eşek dikeni;farklı türleri olan dikenli bir bitki; kangal *(Onopordum)*.

ḳ. 127b/7

ḳatıġ [I] 1. Katı, sert. krş. **ḳatıḳ [II]**

ḳ. 92b/9

2. Şişlik

ḳ. 23b/7

k. yel 53b/1

ḳatıġ [II] bk. **katıḳ [I]**

ḳ. 121a/10

ḳ.+ġa 107a/9

ḳatıġ şışuḳ Sert şişlik. krş. **ḳatıḳ şışuḳ**

ḳ.+nıŋ 21b/3

ḳatıḳ [I] Yoğurt. krş. **ḳatıġ [II]**

ḳ. 119a/9

ḳ.+ḳa 120a/9

inek ḳ.+ıda 48a/10

ḳatıḳ [II] bk. **ḳatıġ [I]**

k. 122a/2

ḳatıḳ şışuḳ bk. **ḳatıġ şışuḳ**

ḳ. 60b/10

ḳaṭre Ar. Damla.

ḳ. 52a/6, 52b/4, 89a/8, 113a/1

ḳavġur-/ḳoġur- Kavurmak.

ḳ.-up 118a/1

ḳavī Ar. 1. Yüksek; fazla; şiddetli.

ḳ. 8b/1

ḳ. bolur 2a/9

ḳ. bolsa 97a/9, 123a/2

2. Kuvvetli, sağlam.

ḳ. ḳılur 80b/1, 98a/6, 99b/4

3. Koyu.

ḳ. 80b/11

ḳavīlıḳ Ar.+T. Şiddetli olma durumu; fazlalık.

ḳ.+ıdın 9a/10

ḳavīraḳ Ar.+T. Daha kuvvetli; daha fazla.

ḳ. 83a/3

ḳ. bolsun 83a/3

ḳavl Ar. Söz; söyleyiş.

ḳ.+ide 134b/2

ḳavun Kavun *(Cucumis melo)*.

ḳ. 36a/4

ḳ. uruġı 30b/5, 57b/4

ḳ. uruġını 125b/4

ḳ. yıldızı 39b/6

ḳ. yıldızını 52b/9

ḳ. yılduzını 53a/3

ḳay- Dönmek.

başı ḳ.-ar bolsa 17a/1

baş ḳ.-maḳ 40a/2

ḳay Ar. **(<ḳay')** Kusma.

ḳ. ḳılay 33b/8, 52b/7, 53a/2, 53a/6

ḳ. ḳılmaḳ kerek 58a/8, 76b/9, 120a/10

ḳ. ḳılsa 28a/7, 36b/6, 134b/11

ḳ. ḳılur 34a/5

ḳ.+nı 134a/11

ḳayd Ar. **(<ḳadare)** Biraz, bir miktar; bir o kadar.

ḳ.+ı 98a/4

ḳāyim Ar. **(<ḳā'im)** Dik.

ḳ. 108b/3, 112a/7, 112a/2, 112a/4

ḳ. bolur 105a/2

ḳ. bolġay 105b/4, 105b/7

ḳ. bolmasa 105b/6

ḳ. ḳılur 100b/3

ḳayna- Kaynamak.

ḳ.-p 57a/3, 63a/7, 139a/11

aġzı ḳ.-p köyer bolsa 90b/5

ḳızıl ḳ.-r 90b/6

ḳaynat- Kaynatmak.

ḳ.-ġay 29b/6, 76a/3, 77a/11, 139a/11

ḳ.-ıp 1b/11, 10b/2, 11a/9, 12a/6, 16a/7, 17b/1, 18a/6, 18a/11, 18b/6, 19b/4, 20a/2, 21a/5, 21a/7, 21b/11, 22a/11, 23b/5, 24a/5, 27a/9, 27b/5, 29a/1, 29a/8, 29b/8, 30a/3, 31b/9, 32a/6, 33a/5, 34a/4, 34b/2, 34b/6, 35b/5, 36a/11, 41b/1, 41b/10, 42a/1, 42a/8, 42a/10, 44a/11, 44b/7, 44b/9, 45a/4, 46a/11, 47a/1, 47a/3, 47a/10, 47b/1, 47b/4, 47b/7, 48a/6, 48b/10, 50b/1, 50b/7, 50b/9, 52b/10, 53a/3, 53a/4, 55a/6, 55b/11, 56a/11, 56b/7, 58b/8, 59a/3, 63b/6, 67a/8, 68a/1, 69a/4, 69b/11, 71b/1, 72b/9, 73b/9, 74a/4, 74a/7, 74b/11, 77b/3, 78a/9, 81b/9, 82b/9, 84b/9, 89b/7, 91a/11, 92b/2, 93b/9, 95a/10, 95b/1, 96a/4, 100a/3, 105a/4, 105b/2, 114b/6, 115b/5, 117a/2, 117b/9, 117b/11, 120a/12, 120b/5, 120b/11, 121b/9, 123a/5, 123a/9, 123a/10, 125a/10, 131b/2, 141a/8, 141b/3, 141b/8, 141b/10

ḳ.-mek kerek 56b/6, 120a/15, 123a/11, 123b/2

ḳ.-maḳ kerek 42a/11, 43b/3, 43b/7, 48a/4, 52a/2, 55a/8, 55b/1, 56a/9, 63a/1, 63a/4, 63a/5, 64a/8, 64b/3, 64b/5, 75a/11, 80a/3, 81b/8, 89b/8, 92a/7, 95a/3, 114b/9, 115a/1, 116a/7, 120a/3, 120b/1, 123b/3, 126a/2

ḳ.-sa 53a/8, 76b/4

ḳaysı 1. Biri, birisi.

ḳ.+da 46a/6

ḳ.+dın 13a/7, 13b/2, 18a/10, 18b/4, 18b/5, 20a/7, 20a/11, 20b/5, 23a/11, 38a/2, 40a/11, 44a/5, 44a/9, 44b/5, 44b/6, 45a/10, 45b/1, 47b/9, 48b/2, 48b/3, 50a/1, 51b/5, 52a/2, 53a/11, 54a/8, 54b/9, 55a/10, 56a/7, 56b/4, 62b/8, 63a/10, 63b/5, 64a/7, 65b/10, 65b/11, 66a/3, 66a/7, 66a/10, 66b/3, 70a/6, 73b/8, 77a/2, 80a/2, 80b/6, 81b/5, 86a/2, 87a/6, 87a/10, 87a/11,

88a/8, 88a/11, 88b/1, 88b/2, 88b/4, 88b/7, 88b/8, 88b/11, 89a/4, 89a/5, 89b/1, 89b/13, 90a/1, 90a/4, 91a/8, 91a/9, 93a/1, 93b/6, 94a/5, 94a/6, 94a/7, 94b/5, 94b/6, 94b/9, 95a/2, 95b/9, 95b/10, 98a/4, 98b/11, 103b/8, 103b/9, 109a/11, 111a/3, 113a/5, 113b/5, 113b/6, 115b/1, 115b/2, 115b/6, 115b/9, 116a/7, 119b/3, 119b/12, 120a/6, 124b/3, 124b/7, 125b/9, 126b/1

2. Hangi, hangisi.

ḳ. 46a/1

ḳ.+nı 137b/7

ḳayṣūm Ar. Kara pelin otu *(Artemisia abrotanum)*. **(→būy-māderān)**

ḫākister-i ḳ 11b/1

ḳazan Kazan, büyük tencere; büyük ve derin kap.

ḳ.+da 27b/5, 45a/4, 76a/2, 114b/7, 139a/10, 139a/11

ḳ.+daki 99b/11

ḳ.+dın 42b/2, 75b/1

ḳ.+ġa 42a/8, 124b/8

kāẕib Ar. Sahte; yalancı; aldatıcı.

iştihā-ı k.+de 98b/8 **(<iştihā-yı kāẕib)**

iştihā-yı k.+de 98b/9

ḳażib Ar. **(<ḳażīb)** Erkeklik organı.

ḳ. 105b/3, 108a/9

ez-berā-yı kelān-şuden-i ḳ. 103a/8

ḳ.+ġa 104b/8, 106a/2, 106a/9, 106b/6, 106b/10, 108a/1, 108a/4, 108b/2, 109a/4, 111b/6, 112a/2, 113a/3, 113a/6, 113a/9, 113a/11

ḳ.+ge 104a/8, 104b/7

ḳ.+ni 65a/10, 109a/9, 109b/7, 109b/8

kebāb Ar. 1. Et yemeği; kızarmış et.

k. 63b/8

2. Kavurma; kızartma.

k. ḳılıp 99a/6

kebābe-i Çinī bk. **kebābe-i Çīnī**

k.+ni 107a/11

kebābe-i Çīnī [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Anavatanı Çin ve Endonezya olan karabibergiller familyasına dahil bir bitki *(Piper cubeba)*. [Kimi kaynaklarda Hint biberi, Hint biberi tohumu, kuyruklu biber olarak geçmektedir.] krş. **kebābe-i Çinī**

k. 5b/5, 109a/2, 114a/8

k.+ni 105a/10

kebīr [I] Ar. Büyük.

māʾcūn-ı felāsife-i k. 65a/3

kebīr [II] bk. **keper**

pōst-ı bīḫ-i k. 54b/7, 124b/11

pōst-ı bīḫ-i k. 46a/11, 98a/3

ṣıfat-ı ḳurṣ-ı k. 54b/7

kebūd Far. Mavi

ḫanāzīr-i k. +ġa 19a/3

kebūter Far. Güvercin.

k. 133a/1

gūşt-ı k. 132b/2
k. foḳını 60b/7
k. mayaḳını 13b/9, 111b/5
k. toḫmı turur 102a/2 **(→ḥamām)**
k.+ni 29b/10
siḫāl k.+ni çārbesini 113a/10

keç Geç.
k. 132b/6

keçe Gece. krş. **kéçe**
k. 46b/11, 137a/11

kéçe bk. **keçe**
k. 2a/7, 5a/8, 14a/8, 23b/4, 42b/4, 43b/2, 47a/11, 49b/6, 51b/3, 58b/1, 62a/4, 71b/8, 76b/3, 76b/7, 83b/3, 90a/4, 90b/2, 91a/2, 96a/10, 99b/11, 113b/7, 114b/7, 116a/1, 117a/9, 118b/5, 121b/5, 137a/11, 137b/5
k.+ler 57a/3
k.+si 76b/6

kedū-dāne Far.+Far. Bir tür bağırsak kurdu; kabak çekirdeği gibi içten patlayan ölümcül bir hastalık; kabak çekirdeği şeklinde midede oluşan kurtçuk.
k. 93a/3, 102a/7
k. bolmaḳ 4b/9
k.+ge 70b/10

kef Ar. **(<keff)** 1. Elin iç kısmı, el ayası.
k.-i dest 122a/3, 122a/5
k.-i destġa 78a/7
2. Ayak tabanı.
k.-i pāy 48a/8, 122a/3
k.-i pāyda 110b/5
k.-i pāyġa 78a/7, 108b/2
k.-i pāyıġa 108a/9, 122a/5
3. Avuç (ölçü birimi).
k. 46b/6, 118b/10, 118b/11, 119b/8

kefek Kepek. **(→sebūs)**
k. 126b/4
buġday k.+i 40a/9, 67a/11, 75b/11
yazġı buġday k.+i 27b/2, 120b/10
yazġı buġdaynı k.+i 80a/2
yazġı buġday k.+ini 37a/5

keftār Far. Sırtlan.
k. téresi 83a/2

kegir- Geğirmek.
aççıġ k.-maḳ 4b/10
açıġ k.-se 21b/10

keklik Keklik.
gūşt-ı k. 132b/4
k. öti 87b/6, 87b/10

kel Far. Saçı dökülmüş olan (kimse).
rīş-i k. 49a/15

kel- Gelmek. krş. **kél-**
k.-diler 84a/1
ruṭūbet dimāġdın boġuzıġa yā burnıġa k.-genini 55b/4
ḳıvāmıge k.-gey 43b/7
ḳıvāmıġa k.-gey 47b/8
k.-gil 83b/11
pişābı köyüp k.-mek 40a/2
żaʿīfeniŋ ḥayżı k.-mes bolsa 67b/9

k.-se 37b/6, 37b/8, 37b/9
ḳan k.-se 28a/7, 30b/10, 36b/3, 36b/6
ḳan bī-ḥad k.-se 71b/10
k.-ür 13a/1, 46a/3, 74b/2
ḳan k.-ür 50b/3
ḳara su k.-ür 4b/5
ḳıvāmıġa k.-ür 77b/1
ḫūn k.-ür bolsa 59a/8
ḳan k.-ür bolsa 31a/3, 78b/5

kél- bk. **kel-**
ḳaşıġa k.-di 138b/7
fermān k.-di 137b/8
nidā k.-di 137b/6, 138a/10
tilġa k.-diler 138a/5
ḥareketke k.-gey 121b/2
āb-ı menīsi k.-gey 110b/9
ḳıvāmıġa k.-gey 92b/3, 123a/11, 123b/3
ḳıvāmıġa k.-günçe 95a/4
ab-ı menī k.-megey 108a/6
meyl k.-megünçe 109b/4
ḳanı k.-mese 125a/5
ḳan k.-se 58a/1
żarar k.-türür 139b/8
balġam bile yiriŋ k.-ür 91b/2
ḳan k.-ür 92a/9, 106b/4
tīz k.-se 86b/9
ḳan k.-ür bolsa 78a/11

kelān Far. İri, büyük.
k. 103b/5
k. bolġay 103b/1

kelān-şuden Far.+Far. İri, büyük olmak.
ez-berā-yı k.-i ḳażib 103a/8

keltür- 1. Getirmek. krş. **kéltür-, kélür-**
ḳıvāmıġa k.-mek kerek 56a/1, 56a/11
ḳıvāmıġa k.-üp 19b/5, 20a/3, 27b/5, 29a/8, 42a/2, 44b/1, 44b/9, 45b/3, 50b/9, 59a/3, 71b/2, 81b/9
iştihānı tola k.-ür 65a/7
teşnelik k.-ür 74b/3
teşnelıḳ bisyār k.-ür 80a/1
uyḳunı k.-ür 16b/3
2. Nakletmek.
k.-üpdürler 18a/2

kéltür- bk. **keltür- (1)**
ḳıvāmıġa k.-gey 100a/3, 115a/1
ḳıvāmıġa k.-mek kerek 56b/7, 120a/12
ʿavāmıġa k.-üp 47b/4 **(<ḳıvāmıġa kéltür-)**
ḳıvāmıġa k.-üp 47b/1, 92a/8, 117a/2
ḫōş-būyluḳ k.-ür 136b/2
iʿtidalıġa k.-ür 133b/7
żarar k.-ür 139b/8

kele bk. **kala**
k. foḳını 40a/7

kelle bk. **kala**
k. gūştı 97a/6

kélür- bk. **keltür- (1)**
ferāmūşluḳ k.-ür 140a/9

kem Far. Az.
k. bolmaġay 114a/4

k. bolsa 141b/3

k.+dür 132b/2, 133a/9

kemāfeṭyūs E. Yun. **(<kemāfīṭūs)** Yer çamı; harp tutan; meşecik *(Ajuga chamaepitys)*. **(→toḫm-ı kerefş-i Rūmī)**

k. 131a/9

kemer Far. Bel.

k. 139b/5

k.+idin 107b/3

kemmūnī Ar. **(<kemmūn)** Kimyon *(Cuminum cyminum)*. **(→zīre)**

k. 128b/4

maʿcūn-ı k. 117a/5

ṣıfat-ı maʿcūn-ı k. 117a/6

kemraḳ Far.+T. Daha az.

k. turur 132a/6

kenār Far. Kenar, yan.

k.+a 109b/6

kendir Kenevir *(Cannabis sativa)*. **(→sarıġ küçi, →şāh-dāne)**

k. 30b/2, 35b/7, 65b/11, 87a/10, 100b/1, 115b/7, 119b/3, 124b/11, 127a/10, 132a/1

aḳ k.+ni 72b/4

k.+ni 56b/8

kenīzek Far. Cariye, kadın köle, köle kız.

k. 100a/1, 101a/1

k.+i 102a/11, 103a/4, 103a/7, 109a/6

keper Ar.-Far.<E. Yun. **(<keber)** Gebre otu; kapari *(Capparis spinosa)*. krş. **kebīr [II], kerbe, kevre**

k. 136a/5

ḳurṣ-ı k. turur 54b/7

pōst-ı bīḫ-i k. 45b/2

pōst-ı bīḫ-i k. 118a/6

bīḫ-i k.+est 128a/6 **(→aṣlü'l-keper)**

k.+ni suyını 141b/8

kerāmet Ar. 1. Layık.

k. ḳılasın 137b/6

k. ḳılsaŋ 138a/1

2. Cömertlik.

k. ḳılur men 137b/7

kerbe bk. **keper**

k. yıldızını pōstını 23b/9

kerefş Ar. **(<kerefs)** Kereviz *(Apium graveolens)*. krş. **kerefīş**

k. 44b/4, 140b/1

bīḫ-i k. 56b/3

bīḫ-i k. 46b/1

toḫm-ı k. 126b/10

pōst-ı bīḫ-i k. 19b/2

toḫm-ı k. 82b/8, 99a/10, 101a/3, 102b/4, 124b/1

toḫm-ı k.+ni 80b/5

kerefş-i Rūmī [Ar.-Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] **(<kerefs-i Rūmī)** Yabani kereviz; dağ kerevizi.

toḫm-ı k. 131a/9

kerefīş bk. **kerefş**

k. 19b/2
bīḫ-i k. 44b/6, 56a/5
bīḫ-i k. 76a/9
toḫm-ı k. 54a/9, 64a/5, 76a/8
k. uruġı 65b/5
k. yıldızı 65b/7

kerek Gerek.
k. 58a/3, 109b/6

kerema'llāhu veche [Ar. taml.] **(<kerrema'llāhu veche)** Hz. Ali için kullanılan "Allah yüzünü ak etsin/Allah vechini (yüz, yön, taraf) mükerrem şerefli kılsın" anlamına gelen bir dua ve saygı sözü.
k. 98a/11

kes- 1. Kesmek.
k.-ip 96a/8
2. Son vermek, bitirmek. krş. **kés-**
balgamnı k.-er 80a/10
balġamnı k.-er 99b/2, 102a/5
belālarnı k.-er 65a/9
bīḫni k.-er 81b/2
sevdānı k.-er 102a/8
3. Koparmak.
k.-ip alıp 107a/8

kés- bk. **kes- (2)**
ṣafrānı k.-er 5a/10
ziyāde mūynı k.-er 34b/9

keṡṡāf Ar. **(<keṡāfet)** Yoğunluk; ağrı; hastalığın yoğunluğu sebebiyle oluşan ağrı durumu.
k.-ı dāmne 66b/10

keşk Far. Kurut, keş.
k.-i çev 80a/2, 80a/8

keşmīr [?] Sinir otu; sinirli ot; bağa yaprağı; kuzudili otu *(Plantago)*. **(→berg-i ḫarḳūla, →ḫarḳūla, →lisānü'l-ḥamel)**
k. 22a/6
k. yafraġı turur 127b/7
k. yafurmaḳını 29a/8

két- Gitmek.
k.-ip 55a/8
k.-kendin 9a/2
ʿaḳlıdın k.-mese 10a/4

ket-i Hindī [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<kād-ı Hindī)** Kadıhindi; akasya ağaçlarının bir türünden *(Acacia catechu)* elde edilen reçine.
k. 126a/10

ketān Ar. Keten bitkisi *(Linum usitatissimum)* ve bundan elde edilen dokuma, bez. **(→lete-i gird)**
pilte-i k. 126b/5
toḫm-ı k. 67b/1

ketirā bk. **ketīrā**
k. 20a/11, 30a/8, 54a/6, 70a/9, 87a/6, 88b/8, 115b/9
k.+nı 61b/11

ketīrā Far.<Ar. **(<keṡīrā)** Geven adı verilen dikenli bir otun *(Astragalus)* zamkı; kitre zamkı. krş. **ketirā**

k. 14a/3, 83a/6

kev-dünbe bk. **kever-dünbe**

k. 115a/8

kevek İçi boşalmış.

k. ḳılıp 96a/8

kever-dünbe Far.+Far. **(<ġavar dümbel)** Bir çıban türü. krş. **kev-dünbe**

k. 21b/3, 47b/11

k.+ge 53b/2

kevre bk. **keper**

pōst-ı bīḫ-i k. 41b/9

k. yıldızı 31b/6

k. yıldızını pōstını 30a/2

keyin Ardından, sonra; daha sonra.

k. 11b/11, 17a/8, 17b/2, 19a/6, 21a/10, 21b/1, 23b/5, 24b/6, 29a/2, 29b/11, 30b/11, 33b/11, 35a/8, 41b/11, 42b/1, 43b/3, 43b/4, 47a/1, 53a/8, 55a/9, 56a/10, 56b/6, 58a/3, 60b/9, 63a/6, 71b/9, 75b/1, 76b/5, 76b/8, 77a/10, 78a/4, 79a/1, 79b/5, 81a/3, 92a/4, 92b/7, 95b/7, 96a/5, 97a/4, 97a/8, 97b/3, 99b/11, 100a/3, 100a/4, 100b/11, 102b/10, 103a/6, 103b/10, 104a/2, 104a/11, 105a/8, 109b/7, 109b/10, 116a/3, 118b/6, 120a/4, 120a/10, 120b/1, 122a/1, 122a/3, 122a/10, 122a/11, 122b/10, 122b/11, 124a/4, 124b/2, 137b/3, 139b/2, 139b/9

keyinki Sonraki.

k. 24b/3

kezīb Ar. **(<zebīb)** Kuru üzüm.

k. 135b/3

kezik Yüksek ateşli hastalık; sıtma; tifüs. krş. **kézik**

k. 28a/5, 75b/8, 78a/10, 120b/3, 120b/6, 121b/9

bāb-ı k. 36b/1

ʿilāc-ı k. 18a/5

ḳara k. 79a/10

k. aġrıḳı 36b/2, 36b/4

k. aġrıḳını 36b/1

ḳara k. 79b/8

k. bolsa 18a/6, 27b/1, 29a/3, 35b/2, 78a/4

kézik bk. **kezik**

k. 122a/10

k. aġrıḳıġa 66b/10

k. bolsa 33a/7

k. bolup 8b/4

k.+ke 120b/9

ḳı bk. **ki**

ḳ. 29a/4

ḳıble Ar. Kâbe'nin bulunduğu yer; kıble yönü.

ḳ. ḳılıp 68a/3

ḳıçı Hardal otu; yabani hardal otu (*Sinapis alba/Sinapis arvensis)*. **(→ḫardal)**

ḳ. 61a/1

toḫm-ı ḳ. 127b/5, 128a/1

ḳ. uruġını 36a/1

ḳ.+nı 19a/7, 53a/4

ḳıçış- Kaşınmak.

ḳ.-ıp 57a/3, 62a/7

aʿżāsı ḳ.-ur bolsa 81a/7

kuni ḳ.-ur bolsa 73b/4

ḳıl Kıl.

ḳ. 86b/4

ḳıl- Kılmak, yapmak, etmek.

ḫōş-būy ḳ.-adurġan 111a/1

germ ve kiçik ḳ.-adurġannı 110b/11

vaṭī ḳ.-almaġay 106b/8

yaḳınlıḳ ḳ.-almaġay 106a/4, 106a/10

ḫōş-bū ḳ.-ar 80a/10

ḫōş-būy ḳ.-ar 99b/3

kerāmet ḳ.-asın 137b/6

ḳ.-ay 114b/10

ber-ṭaraf ḳ.-ay 5b/4

defʿ ḳ.-ay 39b/3

ḳay ḳ.-ay 33b/8, 52b/7, 53a/2, 53a/6

menʿ ḳ.-ay 96a/1

ṣāf ḳ.-ay 5b/8

süst ḳ.-ay 5a/6, 5a/11

mücāmaʿat ḳ.-ayın 110b/7

ʿarż ḳ.-dı 138a/7

azād ḳ.-dı 137b/4

endīşe ḳ.-dı 137b/10

ḫikāye ḳ.-dı 125b/4

kām-dil ḳ.-dı 140b/6

azād ḳ.-dılar 137a/9

ʿibādet ḳ.-dılar 137b/2

ʿilāc ḳ.-dılar 14a/10

ṭahāret ḳ.-dılar 138b/4

ḳ.-dım 114a/1

azmūde ḳ.-dım 138b/11

ḫiẕmet ḳ.-dım 137b/4, 137b/5

beyān ḳ.-duḳ 45b/10

muḫtaṣar ḳ.-duḳ 65b/3

ḳalye ḳ.-ġan 27b/4

ḳalye ḳ.-ġan bol-gay 76a/2

azmūde ḳ.-ġan turur 115a/3

tevellüd ḳ.-ġandın 29a/2, 125a/5

ārżū ḳ.-ġay 141b/10

būse ḳ.-gay 109b/6

devā ḳ.-ġay 3a/1

dūr ḳ.-ġay 139b/1

ġālib ḳ.-ġay 141b/9, 142a/1

ḫōşnūd ḳ.-ġay 109a/7, 102a/11, 112a/5

tenāvül ḳ.-ġay 115a/1

ṭılā ḳ.-ġay 15b/7

yād ḳ.-ġaysizler 141a/5

imtiḥān ḳ.-ġıl 104b/2

ḳ.-ġuluk émes 111a/5

kifāyet ḳ.-ġunça 19b/4

ḳ.-ıp 40b/7, 84b/6, 108b/9, 109b/7, 140a/3

ʿamel ḳ.-ıp 81b/3

atala ḳ.-ıp 28b/3

bend ḳ.-ıp 83a/9

berāber ḳ.-ıp 16b/10, 39a/3, 53b/5, 60a/4, 113a/10

bir ḳ.-ıp 18b/6

biryān ḳ.-ıp 61b/4, 68b/9, 95a/10, 102b/9, 103b/7, 126b/2
cemʿ ḳ.-ıp 39b/8, 71a/9
cerf ḳ.-ıp 108a/4
cüdā ḳ.-ıp 13a/9, 24b/8, 89a/12, 95b/5, 124a/4
çüdā ḳ.-ıp 78a/9
esīr ḳ.-ıp 137a/6
faḫş ḳ.-ıp 100b/10
filte ḳ.-ıp 58a/2, 58a/11, 83a/7
ġalūle ḳ.-ıp 13b/4, 63b/7, 65a/1, 86b/6, 112a/10, 114a/2, 117a/8
güdāz ḳ.-ıp 63b/1
ḥab ḳ.-ıp 20a/8, 20b/1, 25b/8, 26a/4, 27a/10, 32b/10, 32b/11, 36a/7, 40b/7, 51b/8, 113b/7, 118b/7
ḥal ḳ.-ıp 11b/4, 12b/8, 13a/10, 13b/3, 13b/10, 14a/5, 14a/6, 14b/1, 14b/8, 14b/11, 15a/3, 15a/6, 16a/1, 17b/8, 17b/11, 18a/4, 19a/2, 21b/7, 23b/1, 25b/6, 26b/1, 26b/7, 33a/5, 34a/9, 34b/10, 36a/2, 39a/3, 40a/7, 40b/11, 43b/10, 45b/5, 49a/4, 53b/7, 57a/1, 57b/6, 58a/7, 58a/10, 59a/5, 59b/5, 59b/7, 60a/8, 60a/11, 60b/3, 60b/6, 61b/6, 63a/1, 63b/2, 64a/11, 65a/1, 66b/6, 67b/7, 69b/3, 70a/10, 72a/2, 78b/3, 79a/2, 79a/5, 79a/8, 80a/5, 81a/1, 81a/9, 81b/7, 83a/7, 86a/8, 86b/6, 86b/7, 88a/10, 88b/2, 89b/3, 90a/1, 90a/6, 93a/3, 94a/8, 94b/1, 94b/7, 96a/6, 96b/1, 99a/7, 99b/1, 100b/2, 100b/9, 103a/3, 103b/4, 103b/11, 105a/1, 105a/4, 105b/2, 105b/9, 106a/7, 108a/1, 108a/3, 108a/7, 108b/2, 109a/2, 109a/6, 109b/1, 111a/3, 111b/3, 111b/5, 112a/2, 112a/6, 113a/6, 113a/8, 114b/6, 115a/7, 115a/10, 116a/10, 116b/3, 116b/5, 117a/3, 117a/8, 118b/1, 119a/4, 119a/7, 119a/9, 120b/2, 121a/10, 123b/9, 124b/1, 124b/9, 140b/3, 141a/10, 141a/11, 141b/8, 142a/1
ḫamir ḳ.-ıp 97a/2
ḫamīr ḳ.-ıp 5b/6, 11a/4, 19a/2, 19a/7, 20b/7, 26a/4, 28b/6, 32b/2, 38b/10, 40b/1, 40b/6, 54a/10, 81b/2, 87a/7, 88b/9, 114a/9, 119b/13, 122a/4, 124b/1, 124b/8, 125a/2
ḥişşe ḳ.-ıp 68a/2
höl ḳ.-ıp 111a/11
ıssıġ ḳ.-ıp 35b/3, 75a/3
iżāf ḳ.-ıp 89b/7 **(<ṣāf ḳıl-)**
iżāfe ḳ.-ıp 29b/7, 44b/8, 47a/2, 48a/6, 50a/3, 63a/5, 64b/4, 80a/6, 81b/8, 83a/1, 89b/8, 91a/5, 92a/7, 92b/3, 93a/6, 96a/2, 99a/2, 117a/4, 121b/10, 123a/11
kebāb ḳ.-ıp 99a/6
kevek ḳ.-ıp 96a/8
ḳıble ḳ.-ıp 68a/3

kül ḳ.-ıp 10b/5, 72b/11
maʿcūn ḳ.-ıp 23a/8, 24b/11, 53b/6, 98a/5, 99a/3, 99b/1, 101a/4, 115a/6
maʿçūn ḳ.-ıp 80b/8
maḥrā ḳ.-ıp 102b/7
mecmuʿ ḳ.-ıp 31a/1, 119b/9
mecmūʿ ḳ.-ıp 70a/6, 94b/10, 118a/8, 140b/3
merhem ḳ.-ıp 33a/8, 35b/10, 47b/10, 49b/10, 53b/1, 67b/3, 79a/4, 84b/6, 85a/8, 89a/12, 97b/10, 103a/5, 104a/7
meyde ḳ.-ıp 10a/6, 11b/2, 15a/7, 15b/6, 15b/11, 16a/5, 16b/11, 19a/1, 19a/7, 23b/10, 26b/9, 28b/6, 29b/11, 30a/2, 30b/8, 31a/5, 31b/9, 33a/10, 34a/8, 34b/4, 35b/1, 50a/1, 50a/8, 50b/6, 51b/1, 52a/6, 52a/11, 53a/11, 54a/10, 57b/10, 60b/7, 63b/5, 63b/10, 70b/2, 77b/5, 94a/11, 97b/9, 103a/9, 103b/3, 104b/2, 108a/4, 111a/10, 111b/11, 113a/8, 113a/11, 114a/2, 116a/4, 116b/5, 118b/3, 119a/12, 123b/7, 141a/10
muḥkem ḳ.-ıp 104a/3
muḳaşşer ḳ.-ıp 17b/4, 27b/9, 79b/1, 122a/11
mülāyim ḳ.-ıp 123b/2
nem ḳ.-ıp 12b/3
nerm ḳ.-ıp 95a/3
nim-germ ḳ.-ıp 18b/6, 42a/4, 48b/5, 57a/9, 117a/4
nīm-germ ḳ.-ıp 34a/4
pāk ḳ.-ıp 105a/8
perverde ḳ.-ıp 105a/11
sāf ḳ.-ıp 56b/6, 78b/6 **(<şāf ḳıl-)**
sāf ḳ.-ıp 71b/4 **(<şāf ḳıl-)**
ṣāf ḳ.-ıp 1b/11, 18b/1, 41b/1, 42a/1, 43b/5, 44b/1, 44b/8, 47a/11, 48a/4, 50b/8, 56a/10, 64a/9, 67a/9, 68a/2, 75b/3, 80a/4, 82b/10, 88a/10, 88b/9, 90a/5, 90b/2, 91a/2, 92b/2, 93b/9, 93b/10, 95a/7, 114b/9, 120a/4, 121b/5, 123a/10, 123b/3, 126a/2
ṣalāye ḳ.-ıp 30a/8, 35a/8, 36a/7, 60a/4, 68a/7, 68b/7, 68b/11, 69a/2, 72b/1, 81a/11, 84a/3, 85a/5, 85b/3, 86a/4, 87a/11, 87b/4, 87b/8, 87b/11, 88b/5, 89a/1, 90b/8, 94a/9, 94b/7, 95b/5, 104a/10, 106b/10, 109b/1, 111a/10, 115b/3, 124b/5, 126a/11
sarı ḳ.-ıp 9b/6
su ḳ.-ıp 120a/2
şāf ḳ.-ıp 82b/4, 105b/7
şerbet ḳ.-ıp 1b/4, 5a/8, 5b/9, 16b/6, 17a/6, 17b/3, 41a/4, 41b/2, 46a/8, 48b/11, 58b/4, 72b/5, 123a/5
şikāf ḳ.-ıp 11b/7, 12a/3, 42b/2
şīrīn ḳ.-ıp 19b/5, 20a/4, 21a/7, 21b/11, 23b/6, 39b/5, 46b/3, 54a/11, 75b/2, 90b/3, 94b/2, 97b/4
téŋ ḳ.-ıp 107a/4
terāş ḳ.-ıp 46b/3, 95a/1

un ḳ.-ıp 32a/8, 37a/2, 37a/8, 37a/11, 73b/10, 94a/11
ün ḳ.-ıp 9b/2
żam ḳ.-ıp 14b/6, 55a/1, 58a/4, 59a/10, 63b/11, 78b/11, 81a/3, 85a/11, 89b/3, 94b/10, 96b/5, 102b/9, 123b/11
zāyil ḳ.-ıp 16b/7
żımād ḳ.-ıp 106a/2, 106a/10, 106b/2, 108a/1, 109a/4, 112a/2, 112a/6, 115b/4, 117b/3
müdāvemet ḳ.-ıpdurlar 102a/4
terkīb ḳ.-ıpdurlar 27a/1, 140b/7
fayide ḳ.-madı 14a/10
ḳ.-maġay 108a/5, 112b/5
ġızʒā ḳ.-maġay 33b/10
ḥācet ḳ.-maġay 101a/8
iḫtiyār ḳ.-maġay 106a/9
kār ḳ.-maġay 59b/8
naṣīb ḳ.-maġay 141a/4
teṡīr ḳ.-maġay 97a/4, 97b/2
ḳ.-maġunça 107b/3
cüdā ḳ.-maġunça 107a/10
ḳ.-maḳ 4b/1, 40a/4
ṣalāye ḳılıp ḳ.-maḳ 86a/4
ʿamel ḳ.-mak 82b/11
ḥareket ḳ.-maḳ 3a/4
ḥuḳne ḳ.-maḳ 93b/4
ʿilāc ḳ.-maḳ 36b/4
mülāyim ḳ.-maḳ 76b/5
ḳ.-maḳ kerek 12b/5, 27b/9, 28a/11, 29a/11, 44a/6, 79b/1, 91a/6, 120b/11
ʿamel ḳ.-maḳ kerek 74b/11
azār ḳ.-maḳ kerek 109b/8
cimāʿ ḳ.-maḳ kerek 104a/11
dūd ḳ.-maḳ kerek 97a/10, 125a/3
ferhīz ḳ.-maḳ kerek 97a/6
ġarġara ḳ.-maḳ kerek 2a/4, 73b/10
ġızʒā ḳ.-maḳ kerek 45a/1
ġusl ḳ.-maḳ kerek 42b/8
ḥab ḳ.-maḳ kerek 89b/3
ḥacāmat ḳ.-maḳ kerek 37b/8, 37b/10, 125b/8
ḥal ḳ.-maḳ kerek 91a/5
ḥiṣṣe ḳ.-maḳ kerek 116a/4
ḥaʒer ḳ.-maḳ kerek 22a/11
ḥuḳne ḳ.-maḳ kerek 64a/11, 80a/6, 93b/11
ʿilāc ḳ.-maḳ kerek 28a/10, 36b/10, 74b/4
iş ḳ.-maḳ kerek 109b/4
ḳay ḳ.-maḳ kerek 58a/8, 76b/9, 120a/10
mecāmat ḳ.-maḳ kerek 37b/7
melāḥat ḳ.-maḳ kerek 139b/8
menʿ ḳ.-maḳ kerek 78a/3
merhem ḳ.-maḳ kerek 83a/8
meyl ḳ.-maḳ kerek 2a/1, 64b/6, 90b/3, 93a/8
mücāmaʿat ḳ.-maḳ kerek 102b/10
müdāvemet ḳ.-maḳ kerek 121b/6
nīm-puḫte ḳ.-maḳ kerek 100b/7
pāy-şū ḳ.-maḳ kerek 75b/9

perhiz ḳ.-maḳ kerek 5b/3, 17b/6, 33b/9
perhīz ḳ.-maḳ kerek 45a/2, 97a/7, 97a/8, 97b/7, 126a/4
raġbet ḳ.-maḳ kerek 95a/4
ṣabr ḳ.-maḳ kerek 21a/8
ṣāf ḳ.-maḳ kerek 77b/4
teʾḫīr ḳ.-maḳ kerek 122b/6
tenāvül ḳ.-maḳ kerek 55a/3, 94b/11, 97b/5
ṭılā ḳ.-maḳ kerek 90a/2
yaḳı ḳ.-maḳ kerek 2a/4
żımād ḳ.-maḳ kerek 42b/7, 108b/2, 119b/11, 122a/8
ḥuḳne ḳ.-maḳdur 64a/5
ferāmūş ḳ.-mas 110b/7
kār ḳ.-mas 134a/8
ḳ.-masa 104a/4
fāyide ḳ.-masa 84a/8
bāver ḳ.-masaŋ 104b/1
beyān ḳ.-maydur 138a/9
ḳ.-sa 10a/2, 103b/1, 103b/5, 111a/6
ʿādet ḳ.-sa 126b/3
ʿamel ḳ.-sa 82a/5, 83a/4
atala ḳ.-sa 18a/7
cimāʿ ḳ.-sa 99a/5, 104a/2, 104b/3, 104b/10, 105a/2, 105a/8, 105b/1, 105b/3, 105b/6, 106a/2, 106a/5, 106a/8, 106a/10, 106b/2, 106b/7, 106b/10, 107a/10, 107b/2, 108a/1, 108a/5, 108b/3, 108b/5, 108b/9, 109a/3, 109a/4, 111b/6, 112a/2, 112a/3, 112a/6, 112a/7, 112b/5, 112b/11, 113a/3, 140a/1, 140a/3, 140a/6, 142a/2
derd ḳ.-sa 33b/3, 106a/11
devā ḳ.-sa 85b/10
dūd ḳ.-sa 35a/2, 106b/9
efşān ḳ.-sa 111a/4, 111b/2
ġarġara ḳ.-sa 68b/2, 74a/4
ḥal ḳ.-sa 49a/10, 111b/1
ḫamīr ḳ.-sa 33b/5
hemrāh ḳ.-sa 106b/6
kār ḳ.-sa 118a/9
ḳay ḳ.-sa 28a/7, 36b/6, 134b/11
mücāmaʿat ḳ.-sa 104b/7, 104b/9, 105b/10
müdāvemet ḳ.-sa 101a/1, 101a/7, 111b/9
perhiz ḳ.-sa 29a/10
perhīz ḳ.-sa 6a/2
ṣoḥbet ḳ.-sa 107a/2
ṣāf ḳ.-sa 111a/7, 111a/8
tekye ḳ.-sa 91b/7
ṭılā ḳ.-sa 15a/4, 15b/8
yaḳınlıḳ ḳ.-sa 77b/10, 113b/9, 140a/8
żımād ḳ.-sa 34b/1, 48a/11, 104a/8, 105a/11, 106a/5, 106a/7, 106b/1, 106b/6, 108a/4, 113a/6, 113a/9, 115a/11, 123b/5, 123b/6, 135b/6, 136b/7, 136b/9
ḳ.-sa kerek 47b/2

kerāmet ḳ.-saŋ 138a/1
perhiz ḳ.-sun 6a/6, 6a/9
raġbet ḳ.-sun 6a/5
iḫtiyār ḳ.-sun kerek 19a/10
ḳ.-ur 133b/6, 141a/2
ārzū ḳ.-ur 77b/8
ārżū ḳ.-ur 2b/3
āvāz ḳ.-ur 46a/4
ber-ṭaraf ḳ.-ur 5b/2, 5b/7, 16b/4, 16b/8, 35a/1, 39b/9, 45b/6, 65a/11, 68a/5, 68a/10, 68b/10, 69a/3, 69a/4, 69b/8, 70a/1, 70a/11, 72b/2, 72b/10, 80b/1, 80b/2, 80b/3, 85b/4, 85b/6, 99b/5, 102a/6, 124a/1, 133a/5, 133b/3, 135a/2, 135a/4, 135a/6, 135a/9
bisyār ḳ.-ur 8a/7, 47a/8
bol ḳ.-ur 133b/9, 137a/1
defʿ ḳ.-ur 16b/1, 22a/5, 47a/9, 48a/3, 51a/10, 69b/9, 71a/4, 71a/6, 80a/11, 82a/6, 82a/8, 98a/7, 101a/5, 101a/6, 101a/10, 102a/7, 120a/7, 123b/8, 133a/8, 133b/2, 133b/3, 133b/5, 133b/10, 134a/1, 134a/4, 134b/5, 134b/11, 135a/10, 135b/1, 135b/3, 135b/5, 136a/7, 136a/11
delālet ḳ.-ur 3b/6
delīl ḳ.-ur 2a/2, 3b/4
dūr ḳ.-ur 65a/8
fāk ḳ.-ur 69b/9
fāyide ḳ.-ur 1b/5, 14b/11, 15a/4, 15a/5, 15a/8, 15b/4, 16b/2, 22a/8, 23a/2, 30a/11, 31a/2, 40a/8, 41a/4, 42a/5, 42b/9, 48b/8, 50b/10, 51a/6, 51a/7, 51b/8, 61a/3, 62b/3, 85a/10, 95b/3, 132a/2, 133a/1, 135a/3
ferbih ḳ.-ur 98a/8, 100a/8
ġālib ḳ.-ur 103a/4, 141b/2
güşāde ḳ.-ur 45b/6, 49a/2, 99b/3
ḫarāb ḳ.-ur 114b/3
ḥāṣıl ḳ.-ur 134a/2
ḥaẓm ḳ.-ur 99a/4
ḫōş ḳ.-ur 101a/2
ḫōş-būy ḳ.-ur 62b/4
ḫōşnūd ḳ.-ur 100a/1, 103a/8, 114a/3
ḫurūc ḳ.-ur 93a/4
ḫuşk ḳ.-ur 140a/1
ıssıġ ḳ.-ur 98a/9
iḫrāc ḳ.-ur 95a/9
iḫrāc-ı tamām ḳ.-ur 61b/2
kār ḳ.-ur 70a/10
ḳara ḳ.-ur 11b/5, 136b/4
ḳaṭʿ ḳ.-ur 136a/1
ḳavī ḳ.-ur 80b/1, 98a/6, 99b/4
ḳay ḳ.-ur 34a/5
ḳāyim ḳ.-ur 100b/3
ḳızıl ḳ.-ur 39b/11
köp ḳ.-ur 141a/3
kūtāh ḳ.-ur 140a/7
ḳuvvet ḳ.-ur 133a/10
menʿ ḳ.-ur 96a/3, 134b/1

menfaʿat ḳ.-ur 34a/6, 39a/7, 41b/5, 50b/2, 53b/4, 83a/3, 101a/10, 104a/2, 109a/9, 131b/11, 132a/4, 132b/3, 133b/8, 134a/10
menfaʿat-i ʿaẓm ḳ.-ur 84b/7
muḥkem ḳ.-ur 17a/1, 65a/10, 65b/1
münḳaṭıʿ ḳ.-ur 133a/11
nefʿ ḳ.-ur 134b/10
nefʿ-i tamām ḳ.-ur 82a/4, 82b/11
nerm ḳ.-ur 136b/7
noḳsān ḳ.-ur 140a/2
pāk ḳ.-ur 64b/7, 65a/5, 86b/1, 86b/3, 114b/5, 133a/7, 134a/9, 136a/1
pāyide ḳ.-ur 133b/1
perbih ḳ.-ur 70a/11
pest ḳ.-ur 20b/2, 95b/6, 122a/6
peydā ḳ.-ur 132a/5
raḥmet ḳ.-ur 114a/5
rāżı ḳ.-ur 103a/4
revān ḳ.-ur 70a/5
rīze ḳ.-ur 76b/8
rūşen ḳ.-ur 30a/8, 70b/7, 72b/2, 98a/7, 102a/9, 140b/8
ṣāf ḳ.-ur 5b/10, 99a/3
saḫt ḳ.-ur 108a/1, 109a/9, 140b/10, 141b/2
seŋ ḳ.-ur 140b/11
ṣıḥḥat ḳ.-ur 39a/1, 73a/1
ṣoḥbet ḳ.-ur 107a/8
sūd ḳ.-ur 42b/10
teng ḳ.-ur 141a/7
taḳviyet ḳ.-ur 133b/6, 134b/4, 134b/8, 135a/6
taḳviyet-i bāh ḳ.-ur 134a/7, 134a/9, 134b/6
tāze ḳ.-ur 30b/1, 65a/5, 80b/3, 80b/4
taḳavvī ḳ.-ur 132b/5, 133b/10, 135a/1, 140b/4
teleyyün ḳ.-ur 133b/1
teleyyün-i ḫulḳ-i sīne ḳ.-ur 134b/3
teleyyün-i ṣafrā ḳ.-ur 134a/2
teleyyün-i ṭabiʿat ḳ.-ur 136a/3
tenḳıye-i dimāġ ḳ.-ur 88b/6
teṡīr ḳ.-ur 140a/8
teskīn ḳ.-ur 133b/4
tevellüd ḳ.-ur 86b/9
tīz ḳ.-ur 94b/5
yoḳ ḳ.-ur 39b/9, 64b/8, 118a/9
żaʿīf ḳ.-ur 140a/9
żarar ḳ.-ur 134a/11, 140a/4, 140a/7
żarār ḳ.-ur 134a/2, 134b/10
zāyil ḳ.-ur 98a/10, 136a/8, 137a/1
ziyāde ḳ.-ur 10b/4, 25a/3, 65a/7, 65a/9, 69a/8, 69b/11, 70a/2, 98a/8, 99b/5, 101a/6, 101a/9, 102a/9, 132a/10, 134a/8, 136a/2, 136b/11, 140b/9, 141a/6, 141b/5
kerāmet ḳ.-ur men 137b/7
cimāʿ ḳ.-urda 104a/1

ḳıldur- Kıldırmak, yaptırmak, ettirmek.
ḫādım ḳ.-up 24b/4

ḳılıç Kılıç. krş. **ḳılınç**

ḳ. tegip 119a/2

ḳılınç bk. **ḳılıç**

ḳ. 16a/2

ḳırāṭī Ar.<E. Yun. Bir kırat. [Kırat: 1. Dört keçi boynuzu çekirdeğinin ağırlığı. 2. Miskalin yirmi dörtte biri, dirhemin on altıda biri, gramın beşte biri, dangın yarısına eşit bir ölçü. (Metinde dangın dörtte biri.)]

ḳ. 89a/1

ḳırfe Ar. Kabuk.

ḳ.-i cevz-i bevvā 62b/10

ḳ.-i zaʿferān 65b/10

ḳ.-i ḳaranfil 113b/5

ḳırġuy Atmaca.

ḳ. ötini 87b/2

ḳırḳ Kırk.

ḳ. 89b/5, 92a/7, 123a/11, 123b/3, 139b/9

ḳısm Ar. 1. Tarz, şekil.

ḳ. bolur 7b/6, 36b/5, 121a/1

ḳ.+dur 45b/9

2. Yol, usul.

ḳ. 82a/2, 102b/6

ḳışr Ar. Kabuk. **(→aṣlü'l-bezbāz)**

ḳ. 128b/4

ḳışrü'r-rummān [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Nar kabuğu. **(→enār pōstı)**

ḳ. 127b/8

ḳıvām Ar. Yoğunluk; koyuluk derecesi; tav, istenen ölçü. krş. ʿ**avām**

ḳ.+ıge kelgey 43b/7

ḳ.+ıġa kelgey 47b/8

ḳ.+ıġa kélgey 92b/3, 123a/11, 123b/3

ḳ.+ıġa kélgünçe 95a/4

ḳ.+ıġa kéltürgey 100a/3, 115a/1

ḳ.+ıġa keltürmek kerek 56a/1, 56a/11

ḳ.+ıġa kéltürmek kerek 56b/7, 120a/12

ḳ.+ıġa keltürüp 19b/5, 20a/3, 27b/5, 29a/8, 44b/1, 44b/9, 50b/9, 59a/3, 71b/2, 81b/9

ḳ.+ıġa kéltürüp 45b/3, 47b/1, 92a/8, 42a/2, 117a/2

ḳ.+ıġa kelür 77b/1

ḳız Genç kız, evlenmemiş kız; kız evlat.

ḳ. 78a/1, 78b/7, 111a/4, 111b/4, 111b/6, 114a/10, 126a/9

ḳız- Yanmak; hararetlenmek; sıcak hale gelmek, ısınmak. krş. **ḳızı-**

alaḳanı ḳ.-ıp 17a/2

tapanı ḳ.-ır bolsa 17a/3

ḳızar- Kızarmak.

ḳ.-ıp 86a/4

ḳızı- bk. **ḳız-**

beden ḳ.-maḳ 5a/2

ḳızıl 1. Kızıl, kırmızı.

ḳ. 7b/6, 7b/8, 8a/2, 8a/3, 8a/10, 8b/2, 57a/11, 87a/2

yoġan ḳ. gūşt 88a/3

ḳ. almanı 85a/6

ḳ. bolġay 102b/8

ḳ. bolġunça 108b/11
ḳ. bolup tursa 115a/9
ḳ. bolur 85b/9
ḳ. çaçke 127a/9
ḳ. ét 88a/4
ḳ. fiyāz suyı 36a/1
ḳ. gül 24a/4, 31a/4, 31b/7, 37a/1, 37a/7, 118a/6
ḳ. gülni yıldızını 105b/8
ḳ. ḳılur 39b/11
ḳ. ḳurut 111b/11
ḳ. lūbiyānı 78b/10
ḳ. lūbiyānı unı 81b/4
ḳ. şandal 49b/11, 89b/13
ḳ. şeker 61b/4, 141b/5
ḳ. tamur 87a/9
ḳ. yasmuḳ unı 115b/2
ḳ. zernic 87a/10
ḳ.+dur 89b/9
ḳ. turur 7a/8
2. Kızamık.
ḳ. 122b/7
ḳ. ḳaynar 90b/6

ḳızıt- Isıtmak.
ḳ.-ıp 117a/10

ki Far. Ki, ki bağlacı. krş. **ġa, ḳı**
k. 3b/11, 4a/9, 4b/4, 5a/1, 8b/4, 9b/2, 9b/4, 9b/5, 9b/7, 10a/4, 11b/1, 11b/5, 13a/5, 14a/2, 15b/5, 16a/10, 16b/9, 18a/8, 18b/2, 18b/9, 22b/6, 22b/10, 25a/1, 26b/2, 30a/8, 34b/11, 39a/6, 41b/4, 42a/6, 42a/9, 42b/9, 44a/7, 52a/8, 54a/7, 56a/2, 56b/1, 63b/8, 64a/3, 64b/7, 64b/9, 64b/11, 75a/5, 77a/6, 78a/5, 79a/1, 79a/10, 79b/6, 81b/11, 82a/11, 82b/3, 83b/1, 86a/10, 86b/1, 86b/2, 86b/5, 88b/6, 88b/10, 90a/11, 91a/2, 91b/1, 91b/3, 92a/1, 92a/5, 92b/9, 92b/11, 93a/3, 93a/4, 93a/9, 93b/2, 93b/4, 94a/1, 95b/8, 97a/10, 98b/4, 105a/2, 109b/4, 110b/8, 111a/6, 112a/3, 114a/3, 114a/10, 114b/2, 114b/4, 116b/9, 120a/5, 120a/14, 121a/5, 121a/7, 122a/5, 122b/5, 122b/8, 123a/1, 138a/9, 139a/10, 140a/10, 140b/1

kig- Gelmek.
k.-ey 86b/10
ḳan k.-ey 112a/3
k.-megey 104b/4
ḳolıdın k.-se 76b/9

kiçik Küçük.
k. 14a/1, 18b/9, 22a/5, 23a/1, 25a/3, 34a/8, 119a/10, 122b/6, 137a/5
k. bolsa 9b/10
k. ḳıladurġannı 110b/11

kiçikkine Küçücük, çok küçük.
k. 42b/2, 91a/10

kifāyet Ar. Yeterli, kâfi.
k. ḳılġunça 19b/4

kigüz- Sokmak.
k.-üp 109b/8

kim 1. Ki bağlacı.

k. 2a/2, 2a/5, 2a/11, 2b/9, 3a/8, 3a/10, 3b/2, 7a/4, 9a/3, 9a/5, 9b/2, 9b/8, 12b/10, 14a/11, 15b/3, 15b/8, 18a/2, 19a/11, 20b/11, 22b/1, 24a/10, 25a/7, 27a/2, 32b/7, 34a/5, 39a/11, 42b/7, 43a/1, 45b/8, 45b/11, 54b/5, 55a/5, 59b/11, 74b/2, 78a/1, 79b/4, 80b/11, 81a/1, 81b/1, 83b/10, 84a/9, 84b/2, 84b/4, 84b/11, 86b/11, 87a/2, 89b/9, 90b/6, 90b/9, 95b/6, 97a/4, 97b/1, 100a/4, 101a/8, 104a/6, 104b/4, 104b/8, 105a/9, 105b/1, 106a/6, 106b/11, 107a/6, 107b/4, 108b/5, 108b/8, 109b/2, 109b/6, 109b/10, 114a/1, 121b/1, 121b/2, 137b/6, 137b/8, 138a/3, 138a/4, 138a/6, 138a/10, 138a/11, 138b/11, 139a/4, 139a/5, 139a/11, 139b/5, 139b/8, 139b/9, 139b/11, 140a/5, 140a/9, 140a/10, 140a/11, 140b/11

2. Kimse.

k. 98b/5, 99b/6, 102a/5, 102a/10, 138b/9, 139b/9, 142a/2

k.+de 32b/7

kimerse Kimse, biri, kişi.

k. 79b/8, 106a/1, 107a/2, 118a/11, 141b/4

k. sil bolsa 17b/7

k. nāṣūr bolsa 57b/8

k. zükām bolsa 68a/11

k. ẕātü'l-cenb bolsa 75a/1

k. emçegige şışuḳ bolsa 78b/9

k. mafāṣıl bolsa 117b/2

k.+ge sersām ʿārıż boldı 79b/2

k.+ge ḫale turġan bolsa 33a/4

k.+ni tişleriniŋ tübidin ḳan kelse 30b/9

k.+ni tişiġa ḳurt kirip aġrıġan bolsa 31a/8

k.+ni yötel tutsa 51b/2

k.+ni içidin ḫūn kelür bolsa 59a/7

k.+ni közi aġrısa 84b/10

k.+ni putı yā tizi mafāṣıl bolsa 118a/2

k.+niŋ ḳannı ġālib bolsa 6a/7

k.+niŋ közige yā her yerige dāġ tüşse 13b/6

k.+niŋ her yeri otġa köygen bolsa 15a/2

k.+niŋ aʿżāsıda yā başıda cerāḥat bolsa 18a/2

k.+niŋ miʿdesi żaʿīf bolup açıġ kekirse 21b/9

k.+niŋ ḳursaḳıda ḳatıġ bolsa 23b/7

k.+niŋ aʿżāsıda cerāḥat bolsa 34a/6

k.+niŋ her yeride ḫale ve sancıḳ bolsa 75a/3

kindik Göbek deliği.

k.+e 110b/2

k.+ide 110a/5, 112a/10

k.+ke 28b/10

k.+ige 62a/5

kir- Girmek.
ḳurt k.-ip 31a/9
k.-se 29a/1
k.-diler 137a/11

kirfik Kirpik.
k.+ni 88a/3

kisel Hasta.
k. bolġan 117b/8

kişi Kişi, insan, kimse.
k. 12a/7, 16b/5, 24b/7, 33a/2, 33b/8, 34b/11, 35a/3, 35a/6, 35a/9, 36a/4, 38a/7, 47b/8, 53a/1, 53a/9, 58b/6, 59b/8, 60a/2, 60b/7, 61a/5, 61b/5, 62b/1, 63a/2, 68a/9, 68b/8, 68b/11, 69a/1, 69a/3, 69a/7, 69b/5, 69b/10, 69b/11, 70a/2, 70b/8, 70b/11, 71a/2, 71a/7, 71a/11, 71b/4, 72a/11, 72b/10, 73b/2, 73b/10, 86b/7, 92b/4, 95a/9, 103a/1, 103a/5, 104a/9, 104b/2, 104b/5, 104b/6, 104b/8, 104b/10, 104b/11, 105a/3, 105b/2, 106a/3, 106a/4, 106a/6, 106a/9, 106a/10, 106b/7, 107a/3, 107b/1, 107b/10, 108b/4, 109a/5, 109a/7, 109a/8, 111a/4, 113a/3, 113a/7, 115b/6, 119b/1, 119b/2, 123b/7, 123b/10, 124a/1, 125a/8, 125b/5, 141a/2, 141a/6, 141b/8, 141b/11
k. ısıtma bolsa 16a/6
k. yötelse 25b/6
k. yötel bolsa 26b/10, 51b/8
k. kezik bolsa 27a/11
k. sarıġlasa 27b/11
k. żīḳ-ı nefes zaḫmetiġa giriftār bolsa 29b/3
k. ḳulunc bolsa 35b/4, 73a/6
k. tiz aġrıḳı bolsa 35b/6
k. derd-i şaḳīḳa bolsa 35b/11
k. āvāzı ıssıġdın ḫasta bolsa 56b/10
k. nāṣūr ʿilleti bolsa 58a/3
k. nāṣūr bolsa 69a/5
k. tal aġrıḳı bolsa 59a/2
k. defʿ-i ḫūn-ı şikem 59a/7
k. derd-i ḳoyaŋ bolsa 60a/9
k. būy-ı baġal bolsa 60b/1, 68a/5
k. şūşden-i leb 61b/7
k. ẕātü'l-cenb bolsa 74b/1
k. dübīle bolsa 79a/6
k. köhne yötel bolsa 84a/7
k. yaş aḳar bolsa 86a/7
k. bisyār ferāmūşkār bolsa 94b/3
k. süzek bolsa 115b/11
k. şaḳīḳa bolsa 117a/9
k. dem-kūtāh bolsa 120a/9
k. yerāḳān bolsa 121a/1
k. ısıtıp iki üç kün baʿżı savusa 121a/11
k. ḳoyaŋ bolsa 124a/2
k. ʿırḳu'n-nisā bolsa 124a/8
k. seng-i meṡānīge giriftār bolsa 125a/11
k.+de 81a/4

k.+de ısıtma yötel bolsa 22b/6
k.+de baş aġrıḳı bolsa 58a/5
k.+de ḳulaḳ aġrıḳı bolsa 58a/9
k.+de teb zaḫmeti bolsa 58b/2
k.+de ez-cihet-i dırāz-şuden-i mūy 60a/6
k.+de tiz aġrıḳı bolsa 69b/3
k.+de sil zaḫmeti bolsa 81a/8
k.+de bād-ı ḳīlunc ʿilleti bolsa 81b/10
k.+de ḳuruġ yötel bolsa 94b/11
k.+de kūft ve ṣafrā ziyāde bolsa 95a/4
k.+de bād-ı bevāṣīr zaḫmeti bolsa 124b/2
k.+din 105b/5, 106a/8, 106a/10, 106b/7
k.+ġa 134a/7
k.+ġa ḫale turġan bolsa 84b/7
k.+ge 39b/8, 107b/4, 111a/5, 131b/2
k.+ge ṭaʿām siŋmese 24a/10
k.+ge nāṣūr yā ḳulġuna peydā bolsa 29a/6
k.+ge cerāḥat peydā bolsa 31b/2
k.+ge zehr bergen bolsa 59b/6, 83a/10
k.+ge ḫale tursa 67a/10
k.+ge yel ve sancıḳ tursa yā yötelse 96a/7
k.+ge aġu bergen bolsa 96a/11
k.+ge saçratġu çıḳan bolsa 119a/8
k.+ge yel ḫale turġan bolsa 120b/8
k.+ni 38a/8, 98b/9, 99b/7, 101a/2, 105b/6, 105b/8, 105b/11, 106a/11, 119a/1, 123b/8, 141b/6
k.+ni başı ḳayar bolsa 17a/1
k.+ni zaḫmeti bolsa 26b/8
k.+ni ṭabīʿatı ḳabż bolsa 27b/8
k.+ni içi bend bolsa 28b/9
k.+ni tişlerini tübi boşasa ḳan kelür bolsa 31a/2
k.+ni tişleri tüni boşasa 31a/11
k.+ni her yerige cerāḥat bolsa 33a/9
k.+ni ḥayżı tizi aġrısa 34a/10
k.+ni tişi aġrısa 35a/11
k.+ni zenbūr çafsa 40a/5
k.+ni içi revān bolup turmasa 40b/3
k.+ni alaḳanı ve kef-i pāy ve iki dalusı köyse 48a/8
k.+ni yüregi salsa savuḳdın aġrısa 48a/11
k.+ni cigeride ḥarāḥati bolsa 49b/10
k.+ni siŋiride cerāḥat peydā bolsa 50a/7
k.+ni burnıdın dāyim ḳan kélse 57b/11
k.+ni yılan çaḳsa 58b/10
k.+ni ḳulaġı saġruġu bolsa 59a/10
k.+ni miʿdesi żaʿīf bolsa 59b/3
k.+ni ḥaşbasıda yel bolsa 61b/3
k.+ni burnıdın ḳan turmasa 68b/3
k.+ni başı ıssıġdın aġrısa 70b/1

k.+ni cigeride ḳurut yā ıssıġ bolsa 70b/3
k.+ni kuni ḳıçışur bolsa 73b/4
k.+ni içidin ḳan kélür bolsa 78a/11
k.+ni barça aʿżāsı ḳıçışur 81a/6
k.+ni tişi aġrıp ḫˇāh yel ḫˇāh yana sebebdin bolsa 84a/5
k.+ni közidin yaş barur bolsa 85a/1
k.+ni közi aġrıp neçe kün bolġan bolsa 85a/4
k.+ni güng bolġan bolsa 85a/9
k.+ni közige meṡel çibin peşe dék nemerse körünse 86a/8
k.+ni lebi ḳuruġ bolur aġzıdın su barur 92b/10
k.+ni baş aġrıḳı bolsa ḳulaḳ aġrıḳı bolsa 94b/8
k.+ni tilbe it tutsa 96a/9
k.+ni altı savuḳdın süst bolsa ve bī-ḳuvvet bolsa 101b/10
k.+ni érenligi süst bolsa 112a/9
k.+ni başı ıssıġdın aġrısa 115a/6
k.+ni aʿżāsı şışuḳ bolsa 115a/8
k.+ni tişi aġrısa 116a/6
k.+ni içidin ḳan barur bolsa 116a/9
k.+ni miʿdesi ıssıġdın aġrısa 116b/1
k.+ni mafāṣılʿārīż bolsa 117b/6
k.+ni āvāzı ḫasta bolġan bolsa 118b/1
k.+ni bir yerige fıçaḳ yā ḳılıç tegip cerāḥat bolup ḳan turmasa 119a/2
k.+ni pāşine veyā ayaġı yarılġan bolsa 119a/5
k.+ni yüregi köyüp aġrısa 119b/7
k.+ni tal aġrıḳı bolsa 120a/7
k.+ni dimāġı aġır bolsa 126a/5
k.+ni burnıdın ḳan turmasa 126a/6
k.+niŋ 3b/6, 35a/10, 46a/1
k.+niŋ bedeni savuḳ bolsa 3b/7
k.+niŋ bedeni yirik bolsa 3b/9
k.+niŋ piş-ābı aḳ bolsa 7b/7
k.+niŋ pişābı ḳara bolsa 8b/6
k.+niŋ tişi aġrısa yā sına yā tişniŋ yıldızı aġrısa17b/10
k.+niŋ ḳursaḳıda yel tügülgen bolsa her yerde yürüp sancıḳ bolsa 32a/1
k.+niŋ közidin yaş barur bolsa āşūbī bolup derd ḳılsa 33b/2
k.+niŋ tişlerini gūştı ḳaçken bolsa 56b/8
k.+niŋ āvāzı tutulsa 68b/1
k.+niŋ yüzide dāġ bolsa 68b/6
k.+niŋ bedenide oḳ yā tiken ḳalġan bolsa 69a/9
k.+niŋ emçegi béz yā şışuḳ bolsa 69b/1
k.+niŋ ḳursaḳı ıssıġdın aġrısa 73a/2
k.+niŋ bedenide yā ḳollarıda aġrıḳı bolsa 73a/11
k.+niŋ ḫalḳıda renci bolsa 73b/6
k.+niŋ āvāzı pütken bolsa 74a/6
k.+niŋ közleri ḳızarıp aġrısa 86a/4

k.+niŋni ağzı ḳaynap köyer bolsa demevīdin bolsa 90b/5

k.+niŋni içidin uzun ḳurut tüşer bolsa 92b/6

kişmiş Far. Çekirdeksiz kuru üzüm; çekirdeksiz küçük taneli bir çeşit üzüm/siyah üzüm.

k. 133a/6

kişnīz Far. Kişniş otu ve bu bitkinin baharat olarak kullanılan kurutulmuş meyvesi veya tohumu *(Coriandrum sativum).*

k. 32b/9, 48a/1, 90a/1, 94b/9, 122a/1, 126b/6, 135b/8

gül-i k. 20b/4

toḫm-ı k. 23a/10, 127b/4 **(→āyen dāne)**

k. suyı 14b/5, 90b/4

k.+de 105a/3

k.+ni 16b/5, 68b/11, 70a/5

ḳuruġ k.+ni 118b/10

kit- Gitmek.

k.-er 104a/5, 140b/9

kitāb Ar. Kitap.

k. 65b/2, 98b/1, 98b/2

k.-ı Ḳarbān turur 40b/2

k.-ı ṭabibdür 98b/2

k.-ı ṭabībge 98b/4

kiyāh Far. Ot.

k. 137b/1, 138a/6, 138a/7, 138a/10, 138b/7, 138b/8

k.+dın 138b/2, 138b/5

k.+dur 138a/8

k.+ġa 138b/2

k.+lar 138a/5

k.+nı 139a/1

k.+nı yıldızını 137b/1

kiyāh-ı kūhī [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Dağ otu. **(→faṭrāsāliyūn)**

k.+st 129b/1

kiyāḥī Far. Bir ot.

k.+st 131a/9

kiyik Geyik.

k. öti 87b/10

k. ötini 123b/10

ḳol Kol; el.

ḳ. 4b/8, 32a/11, 46a/3

ḳ.+da 100b/10, 139b/1

ḳ.+ıdın 37b/4

ḳ.+ıdın kigse 76b/9

ḳ.+ını 9b/4, 54b/5

ḳ.+larıda 98b/1

ḳ.+larıda aġrıḳı bolsa 73a/11

otra ḳ.+nı 111a/10, 111b/1

ḳoltuġ bk. **ḳoltuḳ**

ḳ. 35a/8

ḳoltuḳ Koltuk altı. krş. **ḳoltuġ**

ḳ.+nıŋ 60b/4

ḳ.+ı 35a/8

ḳ.+ıġa 28a/1

ḳoŋġuz Osurgan/osuruk böceği.

sarıġ ḳ.+nı 117a/10

ḳop- Uzaklaşmak.

ıssıġ ḳ.-ḳanda 57a/4

ḳoş- Birleştirmek; katmak, eklemek; karıştırmak.
ḳ.-maḳ kerek 58b/10, 92b/3, 93a/7
ḳ.-mek kerek 92a/8
ḳ.-up 5a/8, 5a/10, 5b/1, 5b/6, 6a/4, 17b/9, 18b/11, 20a/5, 21a/11, 33b/5, 34a/9, 40b/8, 44b/11, 47a/4, 49a/10, 50b/6, 53a/1, 53a/5, 54a/11, 55a/3, 55a/6, 56a/10, 56b/7, 57a/9, 58a/10, 60b/8, 61a/2, 61b/1, 62b/11, 63b/6, 73b/2, 84b/6, 92b/4, 93b/10, 94b/2, 99a/1, 102b/10, 103a/10, 103b/3, 103b/10, 112a/1, 118b/3, 122b/2, 122b/3, 123b/6, 126a/3, 126a/6, 126a/9

ḳotaz Yak; Tibet sığırı; dağ öküzü.
ḳ. téresidin 83a/2
ḳ. müŋüzini 82a/3

ḳoy- Koymak, bırakmak (yemeğe katmak/koymak, ad koymak vb.); eklemek.
ḳ.-a 109b/7
ḳ.-ar 83b/10
at ḳ.-ay 138b/11
ḳ.-dılar 139a/2
at ḳ.-dılar 138b/9
ḳ.-gey 49a/9
ḳ.-ġıl 6a/11, 11b/10, 100b/10
ḳ.-maḳ kerek 42b/5, 49a/5, 52a/7, 58a/11, 77a/9, 80a/9, 82b/3, 88b/3, 100a/2, 103b/11, 104a/4, 108a/8, 108a/11, 116a/2, 117b/3, 117b/6
ḳ.-sa 28b/10, 29a/4, 29a/5, 33a/8, 34b/5, 34b/10, 58a/2, 60a/5, 71b/5, 105b/7, 111b/4, 116a/10
ḳ.-sun 113b/8
ḳ.-up 5a/9, 11b/8, 35a/8, 54b/5, 57b/1, 60b/10, 71b/1, 76a/4, 77b/4, 90b/2, 91a/6, 95a/7, 96a/11, 100a/5, 111b/9, 112a/10, 114b/1, 120b/5, 125a/10

ḳoy Koyun.
ḳ. 6a/3, 104b/8, 118a/10
ḳ. dünbesi 119a/4
ḳ. gūştı 46a/9, 132a/3, 132a/4
ḳ. mayaḳını 15a/4, 35a/5, 78a/5
ḳ. ötni 34b/6
ḳ. sütide 83b/3
ḳ.+nı 84b/11
ḳ.+nı dünbesini 82a/5,
ḳ.+nı dünbe yaġıdın 82b/11
ḳara ḳ.+nı 85a/2
ḳara ḳ.+nı süti 126a/5
ḳ.+nıŋ 25a/7
ḳara ḳ.+nıŋ 23b/8

ḳoyan bk. **ḳoyaŋ**
ḳ.+dın 124a/8

ḳoyaŋ Siyatik; kalça ağrısı. krş. **ḳoyan (→ ʿırḳu'n-nisā)**
ḳ. 28b/8, 60b/1, 118b/1, 124a/7
derd-i ḳ. 118a/11
ḥabb-ı ḳ. 28b/5

ʿilāc-ı ḳ. 119b/11

ḳ. bolsa 124a/2

derd-i ḳ. bolsa 60a/9

ḳoyuḳ Koyu; yoğun.

ḳ. 8a/1, 8b/8

ḳ. bolsa 8a/10, 8a/11

ḳozġal- Hareketlenmek, kımıldanmak.

ḳ.-ur 116b/10

köfük Köpük.

k. 120a/15

k.+ini 51a/7

köfük-i deryā [T.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Denizköpüğü; lüle taşı.

k. 11b/1, 85b/11

k.+nı 72a/11

köhne Far. 1. Eski; yıllanmış.

k. letege 96b/7

k. lette 60a/3

k. bolup 81a/2

k. ḳand 114a/8

k. sirke 19a/2, 45b/2

k. sirkede 49b/6

k. sirkege 54b/11

2. Üzerinden uzun zaman geçerek eskimesi; kronik.

k. bolsa 87a/8

k. yötel bolsa 32b/8, 33a/1, 84a/7

kök [I] 1. Yeşillik.

k.+ni 24b/6

2. Mavi; gökyüzü rengi; yeşile çalan mavi.

k. 59a/5, 87a/2, 90a/1

k.+ġa 123a/3

3. Marul; eşek marulu; yabani marul *(Sonchus)*. **(→ḳara sorna)**

berg-i k.-i puḫte 80a/8

toḫm-ı k. 131b/2

kök [II] bk. **kül**

k.+ini 60a/4

k.+ke 96b/7

kökboya Kök boyasıgiller familyasından, 1 – 2 metre boyunda, gövdesi sert, dikenli, sarı çiçekli, çalı görünüşünde, kırmızı renkteki kök sapları boyacılıkta kullanılan, Anadolu'nun her yerinde yetiştirilen çok yıllık otsu bitki; kızıl boya; kızıl kök ve bu bitkinin köklerinden elde edilen, solmayan ve bozulmayan kırmızımsı sarı renkte boya, kök kırmızısı *(Rubia tinetorum)*.

k.+nı 27b/11, 28a/4

kökine **(<kökkine)** Mavilik.

k.+ge 19a/3

köknār E. Yun. Haşhaş *(Papaver somniferum)*. **(→ḫaşḫāş)**

k. 10a/11, 18a/9, 74a/3, 114b/5, 127b/4

k. pōstı 26a/10, 117b/4

k. şīresi 54b/3

k. uruġını 118b/2

k. uruġnı 119b/2

aḳ k. uruġnı 115b/8
k.+nı 70b/2, 85a/5
k.+nıŋ şīresi 51b/7

köküs Göğüs.
k.+i 107a/5
k.+ide 110b/1
k.+ige 114b/1
k.+ini tutsa 25a/4

köm- Gömmek.
k.-gey 96b/8, 124a/3
k.-gil 32b/3
k.-mek kerek 85a/8, 89a/11, 107a/9
k.-üp 12a/6, 33b/6, 34b/9, 35b/3, 84b/4, 96a/9, 99b/10

köŋül Gönül, yürek, kalp.
k.+i 98a/7
k.+ide 110b/8
k.+idin 140b/8

köp Çok, fazla.
k. 36b/10, 142a/8
k. ḳılur 141a/3

kör- 1. Görmek.
k.-diler 98b/1
k.-düm 14a/8, 125b/3
tüş k.-mek 4b/1
k.-seŋ 142a/8
2. Olmak; yaşamak; geçirmek.
ʿömr k.-diler 137a/4
k.-er sen 102b/11
k.-gey sen 105a/6
ḥayż k.-gen 78b/7
derd-i miyān k.-mey 99a/6
menfaʿat-i ʿaẓīm k.-gey 84a/9
derd-i püşt ve derd-i miyān k.-megey 99a/8

körün- Görünmek.
k.-mes 141a/1
k.-se 86a/9

köter- 1. Kaldırmak.
k.-ip 137b/10
2. Götürmek; iyileştirmek.
k.-ür 13b/11

köy- Yanmak.
k.-dürüp 85b/6
boġzı k.-er 55b/5
alaḳanı ḳızıp k.-er bolsa 17a/3
aġzı ḳaynap k.-er bolsa 90b/5
k.-gen yerge 15a/5, 48a/10
k.-gen yerini 15a/11
ḫılṭ k.-gen 9a/11
ıssıġ suda yā yaġda k.-gen bolsa 15b/2
otġa k.-gen bolsa 15a/2
otda yā ıssıġ suda k.-gen bolsa 15b/10
ḫılṭ k.-gendin 8b/3
dalusı k.-genniŋ 20b/3
ẕekeri k.-mek 4a/6
k.-se 118b/10
dalusı k.-se 48a/9
yüregi k.-üp aġrısa 119b/7
pişābı k.-üp 40a/1

köydür- 1. Yakmak.
k.-ġan bolġay 97a/11

k.-üp 10a/6, 10b/5, 11a/6, 15a/7, 15a/9, 31a/6, 31b/3, 34a/7, 35a/5, 49b/3, 49b/5, 57b/9, 60a/2, 60a/3, 68b/5, 72b/11, 82a/4, 111a/2

2. Yanmak.

k.-gen ṣadef 57b/3

2. Ortadan kaldırmak.

yelni k.-ür 82a/7, 136a/2

köz Göz.

k. 89a/7

k. tīre bolmaḳ 4a/10

k. cereb bolsa 85b/7

k. aġrıḳı 5a/4

k. aġrıḳını 84b/10

k. aġrımaḳ 4b/2

k.+din 4b/9, 85b/8

k.+ge 16b/3, 61a/7, 85a/11, 85b/1, 86a/6, 86a/7, 87b/9, 88b/3, 135b/10

k.+ge aḳ tüşken bolsa 88a/1

k.+ge ibtidāʾ su tüşkende 87b/11

k.+ge tartmaḳ kerek 87b/4, 87b/8, 88b/5, 89a/2

k.+ge tartsa 34b/8, 71b/2, 85b/3, 85b/5, 86a/8, 89a/9

k.+i 9b/10

k.+i ḳızıl bolur 85b/8

k.+i aġrıp 85a/4

k.+i aġrısa 84b/11

k.+i yarıġanda 78a/4

k.+ide 110a/8, 110a/10

k.+idin yaş barur bolsa 33b/2, 85a/1

k.+iġa 85a/1, 85a/6

k.+ige aḳ tüşken bolsa 85a/3

k.+ige meṡel çibin peşe dék nemerse körünse 86a/8

k.+ige yā her yerige dāġ tüşse 13b/6

k.+ige tartsa 85a/4

k.+ini 97b/2

k.+iniŋ 25a/7

k.+leri 86a/4

k.+lerini 10a/2

k.+ni 85b/3, 86b/11, 101a/9, 102a/8

k.+ni aḳıda ḳızıl ét peydā bolur 88a/4

k.+ni kirfikni tübini yoġan ḳızıl gūşt basılġan 88a/3

k.+ni gevherige su tüşkenni 86b/10

k.+niŋ 89a/12

k.+niŋ aḳıda ḳızıl tamur bolur 87a/8

k.+niŋ tīreligi 71b/2

Ḳubāt Ḥākim (<Ḳubāt Ḥakīm) k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri.

Ḳ. 139b/5

ḳuçḳaç Serçe.

ḳ. 102a/2, 132b/4

ḳ. kakasını 133a/1

ḳ. ötini 113a/3

ḳ.+nı 104b/10

aḳ ḳ.+nı 15a/8, 99b/10

tirig ḳ.+nı tügini 108a/10

kūdek Far. Çocuk.

k.+ni 14a/8

k.+niŋ 22a/2

kūdekān Far. Çocuklar. **(→eṭfāl)**

k. 14b/2

ʿilāc-ı ʿaṭse-i k. 14a/7

ʿilāc-ı be-cihet-i sürfe-i k. 13b/11

kūft Far. 1. Üzüntü; ıstırap; darbe; çürük.

k. 95a/5

2. Ağrıyan; sıkıntılı; ıstıraplı.

k. 98b/10

kuḥl Ar. Tıbbi amaçlı göze çekilen sürme.

ṣıfat-ı k.-ı rūşenāyī 88b/9

ḳulaġ bk. **ḳulaḳ**

ḳ.+ı saġruġu bolsa 59a/10

ḳ.+ıġa 34b/6

ḳulaḳ Kulak. krş. **ḳulaġ**

ḳ. aġrıḳı 70a/8, 92b/5

ḳ. aġrıḳı bolsa 58a/9, 94b/9

ḳ. aġrıḳıġa 38a/7

ḳ. aġrımaḳ 5a/4

ḳ.+ġa 38a/6, 38a/10, 38b/2, 59b/3

aġrıġan ḳ.+ġa 92b/5

éşekniŋ ḳ.+ı çīrkini 70b/11

ḳ.+ıġa 58a/11

ḳ.+ını 106b/5, 106b/8

ḳulan Yabani eşek.

ḳ. gūştı 132a/9

ḳulġuna E. Yun. **(<ḳulḳuna)** Belli bölgelerde oluşan yara, ağrı; kalınlaşmış deri parçası.

ḳ. 29a/6

ḳulḳangā Ar. **(<ḳulḳaṭār)** Sarı zaç **(→ zāc)**

ḳ. 130b/7

kūllī Ar. **(<küllī)** Bütünü, hepsi, tamamı.

k. 123a/2

ḳulunc Ar. **(<ḳūlenc/ḳulınc)** Kulunç, bağırsaklarda meydana gelip omuz başlarına ve vücuda giren bir ağrı; şiddetli bağırsak ağrısı; kalın bağırsak iltihabı.

ḳ. 4a/5, 4b/6, 35b/4, 73a/7, 73a/8, 82a/2, 133b/6

derd-i ḳ. 82b/6

ḳ. aġrıḳı tutḳan 82a/3

ḳ. ʿilletige 82a/9

ḳ.+ġa 101a/10

ḳ.+nı 71a/4

kun Far. **(<kūn)** Arka taraf; anüs, makat.

k.+i ḳıçışur bolsa 73b/4

k.+ige 73b/5

ḳunduz-ḳīrī T.+Far. **(<ḳunduz-ḳūrī)** Kunduz testisleri ve bundan elde edilen ilaç *(Castoreum)*. krş. **ḳunduz-ḳırī (→cünd-i bīdester, →ḳuşṭūriyūn, →seg-i ābī)**

ḳ. 130a/3

ḳunduz-ḳırī bk. **ḳunduz-ḳīrī**

ḳ. 83a/4, 126b/9

ḳurānīṭus Far.<E. Yun. Beyin humması; beyin iltihabı; menenjit. **(→sersān-ı germ, →ḳara kezik)**

ḳ. 79a/9

ḳurdamānā E. Yun. Frenk kimyonu; İran kimyonu; meridyen rezene *(Carum carvi)*.

ḳ. 103b/9

kūrinc Far. **(<kürinc)** Pirinç *(Oryza sativa)*. krş. **kūrūnc**

k. 96a/5

k. unı 30b/2

kūrkūm Ar. **(<kürküm)** Safran *(Crocus sativus)*. **(→zaʿferān)**

k. 127a/11

ḳurş Ar. Ağızda emilerek kullanılan tablet; pastil; yuvarlak şekilde olan haplar.

ḳ.-ı keper turur 54b/7

ṣıfat-ı ḳ.-ı kebīr 54b/7

ṣıfat-ı ḳ.-ı kākünec 54a/4

ḳursaḳ Mide; karın; bağırsak. krş. **ḳuruḳsaḳ**

ḳ. aġrıḳı 74a/5

ḳ. aġrıḳı bolsa 23b/3

ḳ. aġrıḳıġa 61a/4

ḳ. aġrımaḳ 40a/1

ḳ.+daḳı 99b/3

ḳ.+daki 48a/3

ḳ.+ı 22a/2, 46a/1, 73a/2

ḳ.+ıda 23b/7, 32a/1, 83b/4

ḳ.+ıdaki 80a/11

ḳ.+ıġa 22a/3, 24b/6

ḳ.+ını 24b/5

ḳ.+nı şışḳuġa 136b/7

ḳurt Kurt; solucan; kurtçuk. krş. **ḳurut**

ḳ. kirip 31a/9

yıġaç ḳ.+ını 32a/8

ḳ.+larnı 80a/11

ḳ.+nı 60b/5, 68b/10

ḳurtluḳ Kurtlu. krş. **ḳurutluḳ**

ḳ. temrütgüge 61a/2

ḳuru- Kurumak.

ḳ.-ġay 139a/11

boġuz ḳ.-maḳ 4a/3

ḳuruġ 1. Kuru. krş. **ḳuruḳ**

ḳ. 2a/1, 2a/6, 3b/10, 13a/8, 51b/9, 63b/8, 96a/1, 131b/7, 131b/8, 131b/9, 132a/1, 132a/2, 132a/6, 132a/8, 132a/9, 132a/11, 132b/1, 132b/4, 132b/6, 133a/3, 133a/4, 133a/10, 133a/11, 133b/4, 133b/8, 134a/3, 134a/6, 134a/9, 134a/11, 134b/2, 134b/5, 135a/7, 135b/3, 135b/5, 135b/6, 135b/8, 135b/9, 136a/2, 136a/3, 136a/5, 136a/6, 136a/7, 136a/8, 136a/9, 136a/10, 136a/11, 136b/1, 136b/2, 136b/3, 136b/4, 136b/5, 136b/8, 136b/10, 136b/11

kişide ḳ. yötel bolsa 94b/11

ḳ. bādincānnı 111a/2

tili ḳ. bolmaḳ 4a/2

lebi ḳ. bolur 92b/10

ḳ. encīrniŋ 133a/8

ḳ. gül-i surḫ 89b/6

ḳ. ḳamuşnıŋ 15a/9

ḳ. kişnīzni 118b/10

ḳ. sirke 95b/9

ḳ. üzüm 17a/6, 23a/7, 47b/5, 64b/1, 81b/7, 133a/5

ḳ. üzüm uruġını 29b/7, 125b/9

ḳ. üzümniŋ dānesini 63a/10

ḳ. üzüm turur 52a/5

2. Kuyruk.

ḳ.+ını 23b/8

ḳuruḳ bk. **ḳuruġ (1)**

ḳ. 3a/11, 3b/8, 6b/2, 6b/4, 6b/7, 133b/6, 134a/5, 134b/1, 134b/7

ḳ. üzümni uruġını 51a/11

ḳuruḳsaḳ bk. **ḳursaḳ**

ḳ. 19a/9

kūrūnc bk. **kūrinc**

ḳ. 122a/11

k.+nı 22b/3

ḳurut- 1. Kurutmak.

ḳ.-up 12a/5, 25a/8, 25b/7, 25b/10, 27a/4, 27a/10, 35a/1, 66a/11, 66b/2, 73a/10, 88a/2, 89b/6, 91a/3, 100a/5, 103a/9, 104a/2, 106b/10, 111b/2, 117a/10, 118b/6, 123b/7, 126b/2, 139b/1, 141b/4

2. Bitirmek, yok etmek.

ḳ.-maḳ 124b/10

pat ḳ.-maḳnı 49b/8

ḳ.-ur 119a/9

ḳurut 1. bk. **ḳurt (1)**

ḳ. 50a/4, 70b/3, 92b/6

ḳızıl ḳ. 111b/11 [Ḳızıl ḳurt: Atların, eşeklerin kalın bağırsaklarına yerleşen ve kanlarını emen kızıl renkte bir kurt.]

ḳ.+dur 50a/4

yer ḳ.+ı 50a/7 **(→ḫarāṭīn)**

ḳ.+lar 92b/8

ḳ.+larnı 95a/11, 99b/4

ḳ.+nı 33a/11, 119a/10

2. Kurutulmuş süt ürünü.

ḳara ḳ. 80a/4 [Ḳara ḳurut: Yoğurdun ikinci defa kaynamasından yapılan gıda.]

ḳurutluḳ bk. **ḳurtluḳ**

ḳ. sirke 37a/6

ḳusṭ Ar.<E. Yun. Ud ağacı *(Costus)* gibi bir kökün zamkı; kökü tıbbi olarak kullanılan bir ot. **(→ispeġūl)**

ḳ. 127b/9

ḳuşṭūriyūn Ar.<E. Yun. **(<ḳusṭūriyūn)** Kunduz testisleri ve bunlardan elde edilen ilaç *(Castoreum)*. **(→cünd-i bīdester, →ḳunduz-ḳīrī, →seg-i ābī)**

ḳ. 130a/3

kūtāh Far. Kısa; az.

k. ḳılur 140a/7

ḳuvvet Ar. Kuvvet, güç.

ḳ.-i bādġa 66b/8 **(<ḳuvvet-i bāh)**

ḳ.-i bāh 99b/9

maʿcūn-ı ḳ.-i bāh 99a/9, 100a/8

ḳ.-i bāhġa 99a/4, 109a/8, 132b/3, 140b/4

ḳ.-i bāhnı 25a/2, 111b/7, 141a/6

ḳ-i bāh-ı maʿcūn 113b/10

ḳ.-i mücāmaʿat 97b/11

ḳ.-i tamām berür 65a/6

ḳ. 86a/10, 112a/11, 139b/10

bāb-ı der-beyān-ı ḳ. 97b/11

nevʿ-i dīger-i maʿcūn-ı ḫavāṣ-ı ḳ.-i bāh 141a/8

ḳ. bergey 141b/10

ḳ. berür 80a/9, 82a/8, 95b/8, 101a/4, 101a/9, 102a/5, 102a/9, 114a/3, 132b/11, 133a/6, 133b/2, 133b/4, 134b/9, 135b/10

ḳ. bérür 69a/8, 70a/1, 70a/3

ḳ. bolġay 113a/6, 113a/9, 113a/11

ḳ. ḳalmaġandın 9a/2

ḳ. ḳılur 133a/10

ḳ. turur 96a/3

ḳ.+i kiter 104a/5

ḳuvvetlig Ar.+T. Kuvvetli, güçlü.

ḳ. 24a/11

ḳuvvetlik Ar.+T. Kuvvetli, güçlü, sağlam olma durumu.

ḳ. bolsa 10a/4

ḳuyḳa Deri.

ḳ.+sı 24b/1

pāyçeniŋ ḳ.+sı 24b/1

ḳuyruġ Kuyruk.

ḳ.+ını 85a/2, 107a/8

kūze [I] Far. Testi.

k. 50a/4

kūze [II] Far. Şeker tortusu; toprak bir tavada kristalize edilmiş şeker.

k. 74b/10

küçi **(<künçi/kunçı)** Kendir; kendir sapı; kenevir sapı *(Cannabis sativa)*.

k. 32a/3

sarıġ k. 24a/7, 37a/7, 127a/10 **(→kendir)**

küçüle Far. **(<güçle)** Gücle büken, güçle büken; kargabüken *(Strychnos nux-vomica)*. krş. **kütüçe (→aẕrāḳī)**

k. 28b/1, 128b/9

k.+ni 31a/5

küf **(<küp)** Su, pekmez, yağ vb. sıvıları veya un, buğday gibi tahılları saklamaya yarayan, geniş karınlı, dibi dar toprak kap.

k.+ke 63a/6

kül Yanan şeylerden artakalan toz madde. krş. **kök [II]**

k. ḳılıp 10b/5, 72b/11

k.+ini 35a/5, 82a/4, 85b/6, 111a/3

külçe Çörek.

k. étip 119b/9

küleng Far. Turna kuşu.

k. 132b/4

küll Ar. Bütünü, tamamı, hepsi.

bād-ı k. 115b/11

nefʿ-i k. turur 87b/11

k.-i istisḳānı 35a/1

kün 1. Gün.

k. 5a/10, 5b/1, 5b/6, 5b/10, 12b/2, 12b/4, 13b/3, 21a/8, 22b/7, 24a/7, 25a/1, 25a/10, 29b/10, 33b/9, 42a/2, 47a/4, 51a/4, 55a/1, 58b/5, 64a/2, 64b/6, 68a/3, 70b/5, 73a/1, 76b/7, 79a/1, 80b/8, 80b/11, 81b/11, 83b/6, 85a/5, 89b/6, 92b/7, 94a/8, 95b/3, 98a/6, 99a/8, 99b/1, 101a/1, 101a/4, 102a/4, 108a/7, 108a/8, 113b/8, 115b/11, 116a/4, 116b/1, 118b/7, 120b/2, 121a/11, 121b/3, 124a/6, 125b/6, 126b/2, 138b/1, 138b/3, 138b/5, 139a/2

k.+de 104a/4, 118a/8, 121a/2

k.+din 2a/11, 81a/3, 97a/8

k.+ġaça 97a/3, 104a/3, 116a/5, 121b/6, 122b/5

k.+i 2a/10, 17a/3, 24b/3, 25b/8, 32b/11, 33b/10, 79b/3, 81a/9, 97a/9, 97b/3, 106a/1, 106b/3, 107b/1, 111b/8, 121b/6, 122b/4, 138b/7, 140b/3

k.+lerini 110b/7

2. Gündüz.

kün.+de 87b/4, 125a/4

künār Far. Sidr ağacı ve bu ağacın meyvesi *(Ziziphus spina-christi)*. **(→nebḳ)**

k. 134b/1

küncid Far. **(<küncīd)** Susam *(Sesamum indicum)*.

k. 125a/9, 131b/9

ruġan-ı k. 126b/9

k. yaġı 11b/4, 35b/10, 38b/3, 60a/7, 64a/9, 89b/5, 89b/8, 103a/10, 108b/1, 112a/1

k. yaġını 69b/10, 125b/1

k.+ni 47b/9, 79a/6, 90a/4

kündür-i deryāī [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Akgünlük ağacından *(Boswellia serrata)* elde edilen reçine, zamk.

k. 54a/7, 96b/11

kündüs Ar. Çöven otu; aksırık otu *(Gypsophila struthium)*. **(→ sendūrūş)**

k. 126b/9

kündüz Gündüz.

k. 2a/6, 5a/9, 14a/9, 23b/4, 96a/10, 113b/8, 114b/7, 118b/5, 121b/5, 137a/11, 137b/5

k.+de 58b/1

künlük Günlük.

k.+dür 76b/2

k. turur 123a/8

kütüçe bk. **küçüle**

k. 53a/10

kürde (<küde) Pırasa; soğan; frenk soğanı *(Allium ampeloprasum/Allium cepa)*. **(→gendenā)**

g. 127b/3, 135b/8

küşūb bk. **küşūś (→bezr-i ekşef)**

toḫm-ı k.+est 128a/9

küşūś Ar. Bağ sarmaşığı; küsküt; bağboğan; cinsaçı; şeytansaçı *(Cuscuta epithymum)*. krş. **küşūb, küşūt**

k. 41b/7

şaḫm-ı k. 44a/8 **(<toḫm-ı küşūś)**

toḫm-ı k. 19b/1, 45a/9

küşūt bk. **küşūś (→sarıġ ot uruġı)**

toḫm-ı k. 46b/4, 127b/6

küzbere Ar. Kişniş otu *(Coriandrum sativum)*.

k. 131a/9

L

lā-yenām Ar.+Ar. Uyumayan.

tevfīk-i ḫudā-yı l. 142a/7

laʿbet Ar. **(<laʿbe-i Berberî)** Çiğdem çiçeği; öksüz oğlan çiğdemi; acı çiğdem; güz çiğdemi; yabani safran *(Colchicum / Colchicum autumnale)*. **(→sūrincān, →ʿaks)**

l. 131a/1

lādīn Far.<E. Yun. **(<lāden)** Ladengillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen tüylü ve genellikle yapışkan yapraklı, beyaz veya pembe çiçekli, reçinesi hekimlikte kullanılan bir bitki; pamuk otu; pamukluk otu *(Cistus/Cistus creticus)*.

l. 136b/11

laġar Far. Zayıf, güçsüz.

l. bolur 121a/8

laḥmī Ar. Etle ilgili. bk. **istisḳā-yı laḥmī**

l. 45b/9

laḫẓa Ar. An.

l. 105b/5

laḳvā Ar. **(<laḳva/laḳve)** Yüz felci.

l. 4b/7

l.+ġa 34b/1

lāle Far. Herhangi yabani bir çiçek; hatmi; gülhatmi *(Alcea rosea)*. **(→ḫaṭmī)**

aḳ l. 40a/10, 70b/1, 120b/10, 125a/9, 126b/4

aḳ l. uruġı 67b/1

aḳ l.+ni yıldızını 116a/11

aḳ l.+niŋ şīresi 21b/5

l. turur 79a/3

lāle-ḳızaḳ Far.+T. Kırmızı çiçek; hatmi; gülhatmi *(Alcea rosea)*.

l.+nı suynı 85a/3

lāle-gül Far.+Far. **(<gül-i lāle/gül-lāle)** Hatmi; gülhatmi *(Alcea rosea)*.

aḳ l. 27b/2, 115a/9

toḫm-ı l.+est 129b/2 **(→bezrü'l-ḫaṭmī)**

lāle-i duḫterān [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<lāle-i duḫterī)** Dağ lalesi; taçlı dağ lalesi *(Anemone coronaria)*. **(→şaḳāyıḳ)**

l.+est 131a/2

lāle vü sefīd [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<lāle-i sefīd)** Beyaz çiçek; beyaz hatmi; beyaz gülhatmi *(Alcea rosea)*.
toḫm-ı l. 80a/1

laʿnet Ar. Lanet; Allah'ın merhametinden yoksun olma.
l. 83b/10
l.+ige 140a/4

lāy Far. Tortu.
l.-ı ḳand 74b/10
çaġir l.+ı 61b/6
çaġirni l.+ını 123b/6

lāzım Ar. Gerekli.
l.+émes 104b/5

leb Far. 1. Dudak.
şūşden-i l. 61b/8 **(<şuden-i leb)**
l. şışḳanı 90a/7
l.+ge 62a/1, 62a/11
l.+i 92b/10
l.+ide 110a/11
l.+leride 110a/7
l.+ni 61b/8
2. Kenar, kıyı.
l.+ideki 29a/7

lecāb bk. **luʿāb**
l.-ı ḫarḳūla 22a/8

leken Far. Leğen; ellerin, ayakların veya vücudun yıkandığı geniş bir kap.
l.+ge 125a/10

leş Far. Bitkinin durgun su içinde kaldıktan sonra suyun yüzeyinde oluşan artık kısmı, tortusu.
l. 26b/5
l.+ini 51a/3

lete bk. **lette**
l.-i gird turur 126b/5 **(→pilte-i ketān)**
l. 59a/5, 77b/5
l.+de 47a/1
l.+ġa 41b/8, 90a/1
l.+ge 96b/7
l.+ni 83a/7

lette Far. Keten paçavra; bir çeşit çiçekli ipek kumaş; bez. krş. **lete**
l.+ni 60a/3

līmū Far. Limon *(Citrus limonum)*.
şerbet-i l. 51b/9, 121b/1
l. şerbeti 26a/11
l.+ġa 52a/2
şerbet-i l.+nı 116b/2
l.+nıŋ 51b/10

leẕīẕ Ar. Tatlı.
ġıẕa-yı l. 21b/2

leẕẕet Ar. Zevk; haz.
l. 104b/6, 105b/8, 141b/6
l. berür 108a/2
l. tapadurġan 111a/4
l. tapġanını 103b/6
l. tapġay 104a/5, 104b/4, 105a/9, 105b/1, 105b/4, 106a/6, 106b/2, 106b/11, 108b/5, 109b/2, 113b/1

l.+din 104b/1

ẕevḳ-i l.+din 105a/9

likin Far.<Ar. **(<līkin)** Ama, fakat. krş. **likīn**

l. 133a/4

likīn bk. **likin**

l. 141a/4

lisān-ı ʿasāfūr bk. **lisān-ı ʿaṣāfūr**

l. 98a/4

lisān-ı ʿaṣāfūr [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<lisānü'l 'aṣāfīr)** Kuşdili; dişbudak ağacı ve bu ağacın meyvesi/tohumu *(Fraxinus)*. krş. **lisān-ı ʿasāfūr, lisān-ı ʿaṣār**

l. 66a/2

zerd-i l. 30b/6

lisān-ı ʿaṣār bk. **lisān-ı ʿaṣāfūr**

l.+nı 108b/10

lisānü'l-ḥamel [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Kuzudili otu; sinir otu, sinirli ot, bağa yaprağı *(Plantago)*. **(→berg-i ḫarḳūla, →ḫarḳūla, →keşmīr, →keşmīr yafraġı, →toḫm-ı zūfa)**

l. 22a/7, 127b/7

Loḳmān k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri; Kur'an'da kendisine hikmet verildiği bildirilen, peygamberliği tartışmalı bir din büyüğü.

L. 102a/3, 137b/6, 137b/8, 137b/9, 138a/10, 138b/2

ḥażret-i L. 137a/10, 138a/8, 138b/10, 139a/1

ḥażret-i L.+ġa 138a/6

L.+nı 137a/8

Loḳmān Ḥakīm k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri; Kur'an'da kendisine hikmet verildiği bildirilen, peygamberliği tartışmalı bir din büyüğü. krş. **Loḳmān Ḥākim**

L. 137a/9, 139a/5

faṣl-ı der-beyān-ı L. 137a/2

ḥażret-i L. 137a/6, 138b/1

Loḳmān Ḥākim bk. **Loḳmān Ḥakīm**

L. 39a/9, 138a/2

luʿāb Ar. Kaynatılan bitki suyunun üzerinde oluşan pelteleşmiş kısım; tortu. krş. **lecāb**

l.-ı dāne-i bihī 26b/4

l.-ı kāsīnī 36a/5

l. 26b/6, 59a/4

l. bolur 114b/9

l.+ı 27a/8

lūbiyā Far. Baklagillerden fasulyeye benzer bir bitki; börülce *(Vigna unguiculata)*.

l. 128a/6, 131b/9

l. unı 30b/1, 57a/7, 69b/2, 115b/2

l.+nı 72b/7

ḳızıl l.+nı 78b/10 **(→bāḳlā)**

ḳızıl l.+nı unı 81b/4

luḫūmü'l-yān Ar. **(<luḫūmü'l-bāb/lüḫūmü'l-bāb)** Etlerin bölümü.

l. 132a/3

M

mā-ḫūlyā Ar.<E. Yun. **(<mālī-ḫūliyā)** Belirtileri hayata karşı bağlılığın azalması ve her şeye kayıtsızlık, insanlardan kaçma, derin bir keder vb. haller olan ruh hastalığı; kara sevda; melankoli.

m.+ġa 135b/7

mācere Ar. **(<mācerā)** Oluşum.

m. 87b/1

maʿcīki [?] **(<maʿcirek)** Bir elma çeşidi; *Rosaceae* cinsine ait çok yıllık otsu bitkiler.

toḫm-ı m. 48b/3

maʿcūn Ar. Macun; hamur kıvamındaki ilaç; bir grup ilacın genel adı. krş. **maʿçūn**

m.-ı Buḳrāṭ 99a/4

m.-ı dīger 100b/3

m.-ı kemmūnī117a/5

m.-ı kemmūnī 82a/8

ṣıfat-ı m.-ı kemmūnī 117a/6

m.-ı ḳuvvet-i bāh 99a/9, 100a/8

m.-ı Loḳmān 102a/3

m.-ı māʾü'l-ḥayāˇt 63a/8 **(→maʿcūn-ı felāsife)**

m.-ı nūş-dārū 62b/2

m. 65a/4, 66b/8, 100b/3, 102a/4, 113b/10, 140b/1, 141b/1

edviye-i m. 65b/4, 102b/1

ḫavāṣ-ı m. 139b/5

nevʿ-i dīger-i m.-ı ḫavāṣ-ı ḳ.-i bāh 141a/8

ṣıfat-ı m. 114a/5

m. etip 141a/11

m. étip 139b/4

m. etmek kerek 102b/6

m. ḳılıp 23a/8, 24b/11, 53b/6, 98a/5, 99a/3, 99b/1, 101a/4, 115a/6

m.+dın 99b/6, 101a/8, 102a/5, 114a/4, 140b/7

m.+nı 101a/7, 102a/10, 140b/5, 140b/10, 141a/3

m.+nıŋ 65b/1

māʾcūn-ı felāsife bk. **maʿcūn-ı felāsife**

m.-ı kebīr 65a/3

maʿcūn-ı felāsife [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Hayat maddesi de denilen - balgamı temizleme, ruhu tazeleme, dişi sağlamlaştırma, iştah açma, hafızayı kuvvetlendirme, çeşitli hastalıkları yok etme gibi özellikleri bulunan ve aynı zamanda cinselliğe de iyi gelen- terkibinde bir grup ilacı barındıran tesiri yüksek bir macun. krş. **māʾcūn-ı felāsife (→māʾü'l-ḥayˇāt)**

m. 13a/6

maʿçūn bk. **mācūn**

m. ḳılıp 80b/8

m.+nı 80b/9

maʿçūn-ı Sencerī [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Bir terkip adı.

m. 80a/9

maʿçūn-ı şehriyārān [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<maʿcūn-ı şehriyārān)** Birçok hastalığa -özellikle de kulunca- iyi gelen bir macun çeşidi.

m. 82a/8

māde Far. Dişi.

m. ıṭ 107a/8

mādde Ar. Madde, öge. krş. **mede**

m.-i ṣafrā 121a/2

m. 93b/3, 121b/2

m.+din 75b/7

māddeten Ar. Madde olarak; madde yönünden.

m. 78a/10

māderān Far. Kara pelin otu; pelin otu; ayvadana *(Artemisia abrotanum/Artemisia vulgaris)*. **(→ḳayṣūm)**

gül-i m.+est 128b/1 **(→necāsef)**

mafāṣıl Ar. Eklemler. krş. **mafāṣīl**

m. 117b/2, 117b/6, 118a/2

derd-i m. 123b/4, 124a/7 [Derd-i mafāṣıl: Eklem ağrısı, iltihaplı romatizma.]

faṣl-ı derd-i m. 116a/11

derd-i m. 124a/8

m.+ġa 70b/10, 135b/10

mafāṣīl bk. **mafāṣıl**

m.+ġa 61a/2

m.+ni 117b/2

derd-i m. 65a/10

maġ [?] Ağaç gövdesi.

m.+nı 112a/9

maġsūl Ar. Yıkanmış.

ṣārenc-i m. 86a/1, 88a/10

maġz Far. 1. İç, çekirdek.

m.-ı bādām 27a/6, 32b/9, 124b/6

m.-ı bādām-ı muḳaşşer 25b/11, 54a/5, 57b/5

m.-ı bādreng 95b/10

m.-ı bihī 47b/9

m.-ı cevz 10a/11, 93a/5

m.-ı cevz-i Hindī 13a/7

m.-ı çilġūze 13a/6, 63a/9, 66a/10

m.-ı enār 27a/7

m.-ı ḫıyār 54a/4

m.-ı ḫasek 125a/9

m.-ı kāçire 93b/7

bādām-ı m.-ı muḳaşşer 52a/10

m.-ı nārcil 66a/10

m.-ı nārcil 128a/1, 140b/2

m.-ı penbe-dāne 111b/10

m.-ı piste 100b/2

m.-ı pūnbe-dāneni 53a/10

m.-ı toḫm-ı bādreng 54a/5

m.-ı toḫm-ı terre 95b/10

m.+ı 139b/2

bādām m.+ı 14a/3

bādāmnı m.+ı 118a/7

aççıġ örük m.+ı 59b/9

bādām m.+ını 27b/9, 36a/4, 115b/8

çigit m.+ını 103b/2

ṣāpūn m.+ını 117b/5

bādām m.+ını şīreni 122b/2

bādām m.+ını şiresini 79a/11

2. İlik.

m.-ı sāḳ-ı gāv 79a/7

3. Beyin.

güncişk m.+ı 141b/11

maḥal Ar. **(<maḥall)** Zaman, yer.

m.+de 48b/6, 74b/3, 77b/1, 83a/5, 87b/2, 89a/7, 90a/5, 93a/7, 107a/8

maḫfī Ar. Gizli.

m. 82a/1

māhī Far. Balık.

m. 132b/5

māhū-dāne Far.+Far. Sütleğen otu ve bu otun tohumları *(Euphorbia lathyris)*. [Bazı kaynaklarda kiraz; bazı kaynaklarda sütleğen bir çeşidinin *(Croton tiglium)* tohumu olarak geçmektedir.] **(→ ḥabbü'l-melik)**

m. 128a/4

maḥmūdā bk. **maḥmūde**

m. 87a/6

maḥmūde Ar. Mahmude; bingöz otu *(Convolvulus scammonia)*. krş. **maḥmūde**

m.-i meşvī 96b/3

m. 21a/3, 96b/8

ṭarīḳ-i meşvī-i m. 96b/6

m.+ni 96b/7

maḥrā Ar. Uygun; elverişli; hazır.

m. ḳılıp 102b/7

maḳʿad Ar. Makat, anüs, dübür.

m.+ge 124b/6

m.+ıdın 82b/5

m.+ıge 62a/5, 125a/3

mākiyān Far. Tavuk.

ḳara m.+nı ötini 104a/7

pōst-ı seŋdān-ı m.-ı siyāh 27a/2

ḳara m. ötini 106a/6

mal- Batırmak.

m.-ġay 108b/11

m.-ıp 111a/11

māl-ternā E. Yun. Siyah zaç. **(→ḳulḳangā, →zāc)**

m. 130b/8

maʿlūm Ar. Bilinme; belli; açık; belirgin.

m. boldı 121b/1

m. bolur 104b/4

māmīrān-ı Çīnī [Ar.-Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Kırlangıç otu ve bunun Çin'e ait çeşidi (*Chelidonium majus)*.

m. 88b/10

māmiyā [?] Devetabanı; buhurumeryem. **(→téve tapanı)**

m. 131b/3

mānend Far. Benzer.

m.-i mūy 9a/6

maŋa Bana.

m. 125b/3, 138a/9, 138b/9

maŋlay Alın.

m.+ġa 10b/7, 37a/11

m.+ıġa 28a/1

mār-çūbe Far. Kuşkonmaz *(Asparagus officinalis)*. **(→helyūn, →mār-giyā)**

m. 128a/3

mār-giyā Far. Kuşkonmaz *(Asparagus officinalis)*. **(→helyūn, →mār-çūbe)**

m. 128a/3

maraż Ar. Hastalık; hasta. krş. **marīż**

cemʿ-i m.-ı ṣafrāvīġa 90a/11

m. 57a/6, 57b/1

m.+dın 123a/4

m.+ge 81a/3, 96a/4

m.+nı 97a/2

marażhā Ar.+Far. Hastalıklar.

cemʿ-i m.-yı ṣafrāvīġa 90a/2

marīż bk. **maraż**

m.-i abile 97b/8

maşrūʿ Ar. Sara hastalığına yakalanmış, saralı.

m. 136b/6

maşṭakī Ar.<E. Yun. **(maşṭakā/muşṭakā)** Sakız; damla sakızı; sakız ağacı *(Pistacia lentiscus)* ve bu ağaçtan elde edilen bir tür reçine. krş. **mestekī, mażṭakī**

m. 30b/2, 39a/1, 53a/7, 53b/4, 55a/10, 62b/7, 63b/9, 65b/11, 80b/6, 87a/6, 88b/7, 89a/2, 96b/3, 96b/11, 99a/10, 100a/10, 102b/2, 115a/4, 116b/7, 126b/11, 140b/2

maşṭakī-i Rūmī [Ar.<E. Yun.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Sakız; damla sakızı; sakız ağacı *(Pistacia lentiscus)* ve bu ağaçtan elde edilen reçine. **(→arah, →ʿilk)**

m. 129a/4

māş Ar. Baklagillerden börülce gibi dolgun taneli, kına yeşili bir bitki; maş fasulyesi; mürdümük *(Vigna radiata)*.

m.-ı muḳaşşer 53b/8, 54b/2, 57b/7, 90b/3, 123b/6, 126a/3

m. 17b/4, 116b/3

m.+nı 122a/11

māşerā Far.<Sür. Kan çıbanı; kan fesadından/fazlalığından meydana gelen şişlik; yılancık, erizipel.

ʿilāc-ı emrāc-ı m. 89b/9

m.+ġa 90a/2

maʿuvẕetīn Ar. **(<muʿavvizeteyn)** Kur'an-ı Kerim'in Felak (113.) ve Nâs (114.) surelerine verilen ad.

m.+i 84a/4

māʾü’l-ʿasel [Ar.+Ar.’dan oluşan Ar. taml.] Bal suyu; bal şerbeti.
m. 55a/4, 66b/7, 125a/7
m.+ni 55b/2

māʾü’l-cübīn [Ar.+Ar.’dan oluşan Ar. taml.] **(<māʾü’l-cübn)** Peynir suyu. **(→zerd-āb-ı şīr)**
m. 128b/4

māʾü’l-ḥayāt [Ar.+Ar.’dan oluşan Ar. taml.] **(<māddetü’l-ḥayāt)** “Hayat maddesi” adı verilen bir macun. bk. **maʿcūn-ı felāsife**
m. 65a/3
maʿcūn-ı m. 63a/8
ṣıfat-ı m. 13a/5

maya [I] Maya; karakter; öz nitelik; yaradılış.
m. 140a/1

maya [II] bk. **mayaḳ**
tavuşḳannı öltürüp m.+ını 106a/2
ḳuçḳaçnı m.+sını 104b/10
téve m.+sını 57b/9

mayaḳ Hayvanların gübresi. krş. **maya [II]**
m. 40b/7
kebūterni üç kün baġlap zaġīr yedürüp andın keyin m.+ını 29b/11
eçkü m.+ını 10b/4, 79a/7
kebūter m.+ını 13b/9, 111b/5,
ḳoy m.+ını 15a/4, 35a/5, 78a/5
téve m.+ını 58a/9
sıçḳan m.+ını 22a/4
uy m.+ını 83b/2

māye Far. Maya, kursak mayası; hayvanın midesinden alınan yoğurt ve peynir mayası.
m.-i ḫargūş 22a/9
m.-i ḥayvānāt 22a/9

māyil Ar. 1. Benzer; yakın; andırır,-e çalar.
m. bolsa 123a/3
2. Eğilimli.
m. bolur 56b/11

maẓlūm Ar. Kadın.
m. 38a/8, 77b/7, 111a/5, 140a/2, 140a/9
m.+ġa 106a/3, 140a/8
m.+nı 81a/4

mażṭakī bk. **maṣṭakī**
m. 91a/8

māzū Far. Mazı, mazı meşesi *(Quercus infectoria)*. **(→ḥafż)**
m. 49a/10
m.+nı 15a/10, 31a/1, 37a/8, 111a/2, 119a/6
m.+st 128b/3

māzū-yı sebz [Far.+Far.’dan oluşan Far. taml.] Yeşil mazı; mazının en iyi ve tesiri yüksek türü.
m. 40b/4

mecāmat bk. **ḥacāmat**
m. ḳılmaḳ kerek 37b/7

mecāzī Ar. Gerçek olmayan.

ḫāˇce-i m.+ġa 137b/3

mecmuʿ bk. **mecmūʿ**

m. ḳılıp 31a/1, 119b/9

mecmūʿ Ar. Bir araya getirme, toplama; bir araya getirilmiş, toplanmış. krş. **mecmūʿ**

m. ḳılıp 70a/6, 94b/10, 118a/8, 140b/3

m.+larnı 126a/1

m.+nı 113b/6

mede bk. **mādde**

m.+ni 76b/8

mefrūḥ Ar. **(<müferriḥ)** Ferahlık veren, ferahlatıcı; rahatlatıcı ilaç.

m. turur 136b/6

meger Far. Ancak, yalnız, fakat.

m. 138a/7

meḥāsin Ar. İnsanın yüzünü güzelleştiren sakal ve bıyık.

m.+leri 138b/5

melaḫ Far. Çekirge.

m.+nı 34b/11, 123b/7

melāḥat Ar. Güzellik; iyilik.

m. ḳılmaḳ kerek 139b/8

men [I] Ben.

m. 98b/4, 114a/1, 138b/11, 139a/2

m.+de 20b/11

m.+din 21a/2

m.+i 137b/4, 138b/10

m.+iŋ 138b/9

men [II] Ar. **(<menn)** Her biri 130 dirhem olan 2 rıtl'a eşit eski bir ağırlık ölçüsü. [1 menâ = 2 rıtl = 24 ukıyye = 40 istâr = 180 miskal = 257 $\frac{1}{7}$ dirhem Metrik sistemdeki karşılığı ise 816 gramdır.]

m. 63a/4, 114b/6, 114b/8, 114b/9, 114b/10

m.+ni 63a/4

menʿ Ar. Yasaklama; engelleme; önleme.

m. ḳılay 96a/1

m. ḳılmaḳ kerek 78a/3

m. ḳılur 96a/3, 134b/1

menfaʿat Ar. Fayda, yarar. krş. **münḳaṭıʿ [II]**

ez-berā-yı m.-ı miʿde 115a/2

m.-i ʿaẓīm 84a/9

m.-i ʿaẓīm turur 78a/8, 87b/9

m.-i ʿaẓm ḳılur 84b/7

m. 47a/8

m. alay 139a/4

m. bolur 99a/4

m. ḳılur 34a/6, 39a/7, 41b/5, 50b/2, 53b/4, 83a/3, 101a/10, 104a/2, 109a/9, 131b/11, 132a/4, 132b/3, 133b/8, 134a/10

m. turur 118a/2, 118a/9, 136b/10

merārāt Ar. Ödler, safralar.

ṣıfat-ı şām-ı m. 87b/1, 87b/5

merātibe Ar. **(<merātib)** Defa, kez, kere.

m. 33b/7, 72b/7, 104a/4

merd Far. Erkek

m. 140a/2

merdūd bk. **mürūd (II)**

berg-i m. 49b/1

merg Far. Ölüm.

m.+dür 138a/10

alāmāt-ı m.+dür 9b/9

ʿalāmāt-ı m.+dür 8b/11

ʿalāmāt-ı sersām-ı m.+dür 9b/3

ʿalāmet-i m.+dür 6b/11, 7a/3

delīl-i m.+dür 8b/3, 9a/11

merg-i müş [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Sıçanotu, arsenik.

m. 83a/11

merhem Ar. Deriye sürülerek kullanılan, içinde birçok etkili madde bulunan, yumuşak ve koyu kıvamda, yağlı veya yağsız ilaç.

devā-yı m.-i abile 97b/7

m.-i āhenk 15b/4

ṣıfat-ı m.-i āhenk 15b/4

m.-i sefīd 15b/3

ṣıfat-ı m.-i sefīd 15b/7

m. étip 60b/10, 119a/12

m. ḳılıp 33a/8, 35b/10, 47b/10, 49b/10, 53b/1, 67b/3, 79a/4, 84b/6, 85a/8, 89a/12, 97b/10, 103a/5, 104a/7

m. ḳılmaḳ kerek 83a/8

m.+ni 28a/11

mertebe Ar. Defa, kez, kere.

m. 2a/4, 15b/5, 29a/9, 31b/4, 43a/1, 58a/5, 60a/8, 68b/1, 79b/6, 103a/11, 103b/5, 109b/7, 112a/8, 116b/8, 119a/12

merzencūş Ar.<Far. Mercanköşk; yayla kekiği; farekulağı, sıçankulağı *(Origanum majorana)*.

m. 135b/5

merzengūş Far. Mercanköşk; yayla kekiği; farekulağı, sıçankulağı *(Origanum majorana)*.

m. 18b/4

m. suyı 94b/7

meṡānī Ar. **(<meṡāne)** Mesane, idrar torbası, kavuk.

m. 125b/6

mesel bk. **meṡel**

m. 21b/3, 24b/1

meṡel Ar. Örnek, örneğin. krş. **mesel**

m. 83a/10, 84b/6, 86a/8

meske Far. Taze tereyağı.

m. yaġı 24a/3, 124b/4

m.+ni 57a/1

mestekī bk. **maṣṭakī**

m. 24a/7

meşġūl Ar. Adanma; yönelme.

m. boldılar 137a/11

m. boldum 79b/5

meşvī Ar. Pişmiş, kebap olmuş.

ṭarīḳ-i m.-i maḥmūde 96b/6

başīlu'l-fār-ı m. 66a/8

maḥmūde-i m. 96b/3

mevīz Far. Kuru üzüm.

m.-i nī-dāne 49a/3 **(<mevīz-i bī-dāne)**

mevīzec Ar. Bit otu; nevazil otu; mevzek otunun meyvesi; siyah tane; dağ üzümü *(Delphinium staphisagria / Staphisagria macrosperma)* krş. **mevīzeḫ (→ḳaraḫat)**

m. 104a/10, 107b/10, 131a/10

m.+ni 104a/9, 105a/7

mevīzeḫ bk. **mevīzec**

m. 126b/9

Mevlānā Faẕlullah Tebrīzī k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri.

M.+ni 100a/8

Mevlānā Muḥammed Şīrāzī k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri.

M. 115a/2

Mevlānā [?] k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri.

M. turur 94b/3

Mevlānā Yūsuf k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri.

M. 84a/9

Mevlānā Zeyne'd-dīn Ṭabīb k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri.

M. 20b/10

meyde Far. 1. İnce toz.

m. 32b/10, 103a/2

2. İnce toz; öğütme.

m. ḳılıp 10a/6, 11b/2, 15a/7, 15b/6, 15b/11, 16a/5, 16b/11, 19a/1, 19a/7, 23b/10, 26b/9, 28b/6, 29b/11, 30a/2, 30b/8, 31a/5, 31b/9, 33a/10, 34a/8, 34b/4, 35b/1, 50a/1, 50a/8, 50b/6, 51b/1, 52a/6, 52a/11, 53a/11, 54a/10, 57b/10, 60b/7, 63b/5, 63b/10, 70b/2, 77b/5, 94a/11, 97b/9, 103a/9, 103b/3, 104b/2, 108a/4, 111a/10, 111b/11, 113a/8, 113a/11, 114a/2, 116a/4, 116b/5, 118b/3, 119a/12, 123b/7, 141a/10

m. soḳup 20a/8, 25a/9, 26a/3, 28b/2, 35b/9, 99a/7

meyl Ar. 1. Yönelim, yönelme (alma, içme, yeme).

m. ḳılmaḳ kerek 2a/1, 64b/6, 90b/3, 93a/8

2. İstek, arzu.

m. kélmegünçe 109b/4

meze Far. Tat.

m.+si 7a/7, 7a/11, 7b/2, 7b/4

meẕkūr Ar. Söylenilen, adı geçen, zikredilen.

m. 63a/3, 80b/4, 82b/10, 94b/3, 122b/3

dūd-ı m. 97b/2

ṣıfat-ı ṭılā-yı m. 11a/2, 89b/12

m. bolġan 76b/3, 96b/5, 122b/1

m. bolup édi 64b/11

m. édi 86b/5

m.+dur 92a/1

cūşa-ı m.+nı 97a/10

mıdra-/midire- Hareket etmek, kımıldamak.

m.-p 6b/11

miʿde Ar. Mide.

m. ciger aġrısa 19a/10

m. germ sebebidin aġrısa 92b/9

m. süt tügülgen bolsa 22b/1

m. yeldin aġrısa 23a/9

m. żaʿīflıḳıdın bolsa 22b/2

derd-i m. 118b/4, 118b/9, 119a/1

derdver-i m. 116b/9

ez-berā-yı menfaʿat-ı m. 115a/2

ʿilāc-ı derd-i m. 23a/3, 72a/6, 95b/1, 116b/6

ʿilāc-ı żaʿīf-i m. 21b/9

m. aġrıḳınıŋ 31b/5

m. aġrımaḳ 4b/6

m. savugen bolsa 32b/5

m.+de 39a/5, 64a/3, 120a/5

m.+deki 69b/8

m.+din 86a/9

m.+ġa 80a/9, 84b/7, 101a/4, 133a/10, 134a/10, 135a/6

m.+ge 31b/10, 32b/6, 41b/5, 47a/7, 53b/4, 62b/2, 68b/10, 69a/7, 70a/1, 70a/3, 102a/5, 133a/6, 133b/4, 133b/6, 133b/8, 133b/10, 134a/2, 134b/4, 134b/7, 134b/10

derd-i m.+ge 95b/8

m.+ni 64b/7, 86a/10, 86b/1, 86b/3, 92b/10, 98a/6, 141a/7

derd-i m.+ni 80b/2, 99b/5

m.+niŋ ıssıġı tamām kétkendin 9a/1

m.+si 98b/10

m.+si żaʿīf bolsa ṭaʿām siŋmese 59b/4

m.+si ıssıġdın aġrısa 116b/1

m.+si żaʿīf bolup açıġ kekirse 21b/9

mīḫ Far. Çivi; büyükçe çivi.

m. 141a/2

mihr-bān Far.+Far. Muhabbetli, sevgi dolu.

m. bolġay 104b/9

miḳdār Ar. Miktar; kısım; bölük.

m. 27a/4, 95a/2, 108b/4, 139b/4

mīl Ar. Göze sürme çekmeye yarayan kemik veya fil dişinden yapılmış uzun ve ince araç.

m. 87a/1, 87a/2

miŋ bir Bin bir.

m. 39a/11, 138a/6

miŋe Beyin.

m. 10a/7, 10a/9

m.+ni 10b/4

aṭ m.+sini 35a/3

érkek m.+sini 66b/1

ḳara karġanı m.+sini 106a/9

téve m.+sini 118a/11

Mir Ṭabīb Buḫārī k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri.

M. 12b/6

mirbāz Far. **(<mirād)** Güneşe maruz kaldığında birçok renk gösteren ve harika özellikler atfedilen bir taş; opal taşı; panzehir taşı.

m. 16b/10

mis Far. Bakır. krş. **mīs**

m. 52a/7, 82b/3, 140b/9

mīs bk. **mis**

m. 27b/4, 76a/2, 139a/10

m. tūfāsını 30a/5

mis-i sūḫte [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Yanmış bakır; rastık taşı; kire taşı.

m. 87a/9

misāl Ar. **(<miṡāl)** Benzer.

m.-i temüretkü 18b/9

misḳal bk. **miṡḳāl**

m. 1b/2, 1b/3, 1b/4, 1b/6, 1b/7, 1b/8, 1b/9, 1b/10, 1b/11, 55b/10, 58b/7, 61a/9, 63b/1, 63b/10, 64a/7, 64a/9, 64b/3, 64b/4, 64b/9, 66b/3, 67a/2, 67a/4, 72b/4, 74b/5, 74b/6, 74b/7, 74b/9, 74b/10, 74b/11, 75a/7, 75a/8, 75a/9, 75a/10, 75b/2, 75b/4, 75b/10, 76a/6, 76a/7, 76a/8, 76a/9, 76a/10, 76a/11, 117a/7

m.+dın 56b/5

m.+nı 23a/11

misḳāl bk. **miṡḳāl**

m. 5a/9, 10b/5, 10b/6, 11a/2, 11a/3, 12b/2, 12b/3, 13a/7, 13a/9, 13a/10, 13b/2, 13b/4, 16a/3, 16a/4, 17a/4, 17a/5, 17a/9, 17a/10, 17a/11, 17b/3, 20a/4, 20b/5, 21a/3, 21a/10, 23a/4, 23a/5, 23a/6, 23a/9, 25b/3, 25b/11, 26a/1, 26a/7, 26a/9, 26a/10, 27a/5, 27a/6, 27b/1, 29b/4, 29b/5, 29b/6, 30a/4, 30a/5, 30a/6, 30a/7, 32a/3, 32a/4, 32a/5, 34a/1, 34a/2, 35b/6, 35b/7, 35b/8, 36a/5, 36a/9, 36a/10, 38a/3, 38a/4, 38a/5, 38b/6, 38b/7, 38b/8, 38b/9, 39a/1, 39b/4, 39b/5, 39b/6, 39b/7, 40b/5, 41a/10, 41a/11, 41b/1, 43a/10, 43a/11, 43b/6, 44a/5, 44a/6, 44a/9, 44b/7, 44b/8, 45a/11, 45b/1, 45b/2, 45b/3, 48b/11, 50b/4, 50b/5, 50b/8, 52a/4, 52a/9, 52a/10, 52a/11, 52b/3, 54a/11, 55a/2, 56a/5, 57a/8, 58b/8, 58b/10, 61a/8, 61a/9, 62b/8, 63a/10, 63b/5, 64b/10, 67a/1, 67a/2, 67a/3, 67a/6, 69b/6, 70a/8, 75b/10, 97a/1, 118b/7

m.+dın 28b/7, 36a/6, 44b/5, 56a/7, 62b/10, 63b/6, 65b/8

m.+nı 43b/9, 53b/7, 55a/11, 63a/11, 63b/7

miṡḳal bk. **miṡḳāl**

m. 41a/1, 41a/2, 41a/6, 41a/7, 41a/8, 41a/9, 46b/7, 46b/8, 47b/3, 48a/4, 48b/3, 48b/4, 49a/7, 49b/1, 49b/2, 49b/4, 49b/5, 49b/9, 50a/9, 50a/10, 50a/11, 56b/3, 76b/1, 76b/2, 76b/11, 77a/1, 77a/3, 77a/4, 77a/5, 77a/6, 77b/3, 80a/4, 80a/5, 80b/8, 86b/4, 87a/5, 87b/7, 88b/6, 88b/10, 88b/11, 89a/1, 89a/4, 89b/4, 89a/5, 89a/6,

89b/5, 89b/13, 90a/1, 90a/3, 90a/4, 90a/5, 90b/1, 91a/2, 91a/3, 91a/4, 91a/9, 91b/10, 91b/11, 92a/6, 92a/8, 92b/1, 92b/2, 93a/5, 93a/6, 93b/6, 93b/8, 93b/10, 94a/8, 94a/10, 94a/11, 95a/6, 95a/7, 96b/2, 96b/3, 96b/10, 96b/11, 97a/1, 97a/9, 97a/10, 97b/9, 99a/1, 99a/2, 100a/10, 100a/11, 100b/1, 100b/2, 102b/1, 102b/2, 102b/3, 102b/4, 102b/5, 104a/9, 109a/5, 111b/10, 113a/1, 113a/2, 113b/6, 114a/6, 114a/7, 114a/8, 114a/9, 115a/4, 115b/9, 116a/3, 116b/4, 116b/7, 116b/8, 116b/11, 117a/1, 117a/2, 117a/3, 117a/6, 117a/7, 117b/4, 118a/4, 118a/7, 118a/8, 119b/13, 120a/2, 120a/11, 120b/2, 121a/9, 121b/4, 121b/7, 121b/8, 121b/10, 122b/1, 122b/3, 123a/6, 123a/7, 123a/8, 123a/9, 123a/11, 123b/1, 123b/3, 124a/9, 124a/10, 124a/11, 124b/4, 125a/4, 125a/6, 125b/9, 125b/10, 125b/11, 126a/1, 126a/2, 131b/5, 139b/4, 140b/3, 141b/11

m.+dın 76b/11, 115a/5, 115b/8, 115b/10, 118a/5, 118a/7

m.+nı 88a/2, 124b/10

m. turur 128a/4

miṡḳāl Ar. Yaklaşık 1,3 veya 1,5 dirhem yahut 20 veya 24 kırat ya da 4,009 veya 4,80 gr. karşılığı olarak kabul edilen ağırlık ölçüsü birimi. krş. **misḳal, misḳāl, miṡḳal**

m. 41a/3, 41a/11, 46b/1, 46b/2, 46b/4, 46b/5, 46b/6, 46b/8, 46b/9, 47a/2, 47b/3, 48a/5, 48b/2, 48b/10, 49b/1, 49b/2, 49b/9, 81b/6, 86b/4, 86b/5, 98a/6, 116b/7, 117b/4, 120a/1, 120a/11, 131b/5

m.+nı 47b/7

misḳālla- Ar.+T. Miskalle ölçmek.

m.-p 27a/7

mişmiş Ar. Kayısı *(Prunus armeniaca)*. **(→örük)**

m. 128a/2

mīve Far. Meyve.

m.-i toḫm 104a/10

m.+ler 133a/2

miyān Far. Bel.

derd-i m. 99a/6, 99a/8

mizāc Ar. Mizaç; karakter; özellik. krş. **mizāġ**

m.-ı ū 128a/8, 128a/10, 128a/11, 128b/7, 128b/11, 129a/3, 129a/5, 129a/6, 129a/7, 129a/8, 129a/10, 129a/11, 129b/1, 129b/2, 129b/4, 129b/5, 129b/6, 129b/7, 129b/8, 129b/10, 129b/11, 130a/2, 130a/3, 130a/6, 130a/7, 130a/8, 130a/9, 130a/10, 130a/11, 130b/1, 130b/2,

130b/4, 130b/5, 130b/8, 130b/9, 130b/11, 131a/1

m.-ı vey 129a/1, 130a/1, 131a/3, 131a/5

m. 43a/3, 128b/5, 128b/10, 129b/3, 130a/5, 130a/8, 130b/6, 130b/10, 131a/5, 131a/7, 131a/8, 131a/9, 131a/10

m. bozulġan 61b/9

m.+dur 132b/7

m.+ı 3a/10, 3b/1, 3b/3, 3b/5, 3b/8, 3b/10, 3b/11, 141b/9

m.+ını 3b/6

m.+lar 3b/2

m.+nı 133a/7, 133b/7, 142a/1

mizāceş Far. Onun mizacı.

m. 129b/11, 130b/10, 131a/3

mizāġ bk. **mizāc**

m. turur 132b/10

mīzmin Ar. **(<müzmin)** Üzerinden uzun zaman geçerek eskimesi; kronik. **(→köhne)**

m. 87a/8

Mollā Ḳuṭb k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri.

M. 14a/8, 51b/2, 51b/9, 121b/11

ʿilāc-ı M. 21b/3

mücerrebāt-ı M. 13b/5

mozay Buzağı.

m. gūştı 132a/7

mu Bu.

m.+ndın 133a/6

m.+nı 21a/6, 113b/8, 116b/4, 132b/8

m.+nıda 116b/6

m.+nıŋ 25a/6, 37b/3, 37b/4

m.+nıŋnıdın 104a/1

m.+ŋa 46a/9, 56a/3

muḫālif Ar. 1. Dengesi bozulmuş; karışık.

m. 64b/7

m. bolur 3b/5

2. Direnç gösteren.

m. 65a/8, 80b/1, 99b/2, 135a/1

muḫālīflıḳ Ar.+T. **(<muḫāliflıḳ)** Dengesi bozulmuş.

m. 37b/11

Muḥammed bk. **Muḥammed Muṣṭafā**

M. 113b/11

Muḥammed Muṣṭafā k.a. İslam dininin kurucusu ve peygamberi. krş. **Muḥammed**

M. 113b/10

Muḥammed Zekeriyā (<Muḥammed Zekeriyyā) k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri.

M. 114a/10

muḥkem Ar. 1. Sağlam; güçlü; dayanıklı.

m. 97a/3, 97b/2

m. bolur 139b/5

m. ḳılur 17a/1, 65a/10, 65b/1

2. Sıkı; sıkılaştırma.

m. étip 63a/7

m. ḳılıp 104a/3

muḫtaṣar Ar. Özet.

m. ḳılduḳ 65b/3

muḫtelifü'l-eczā [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Heterojen.

m. turur 136a/4

muḳaşşer Ar. Kabuğu çıkarılmış; kabuğu veya derisi soyulmuş.

bādām-ı maġz-ı m. 52a/10

maġz-ı bādām-ı m. 25b/11, 54a/5, 57b/5

māş-ı m. 53b/8, 54b/2, 57b/7, 90b/3, 123b/6, 126a/3

ṣıfat-ı ruġan-ı bādām-ı m. 52a/3

toḫm-ı tere-i m. 81b/5 **(<toḫm-ı tere-yi muḳaşşer)**

m. ḳılıp 17b/4, 27b/9, 79b/1, 122a/11

muḳayyed Ar. 1. Kaydedilmiş, yazılmış.

m. 112a/11

2. İlgilenme, üzerine düşme.

m. boldum 79b/7

m. bolġay 109b/10

muḳl Ar. Bir çeşit pelesenk ağacı *(Commiphora mukul/Boswellia sacra)* ve bu ağaçtan elde edilen kokulu reçine. **(→eflāṭūn II)**

m. 30b/3, 70a/8, 124b/3, 124b/11

m.+est 128b/11

m.+nı 89b/2

muḳl-ı azraḳ/muḳl-ı ezraḳ [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Bir çeşit pelesenk ağacı *(Commiphora wightii)* ve bu ağaçtan elde edilen kokulu reçine.

m. 88b/7, 131a/11

mūm Far. Bal mumu.

m. 49b/8

m.+ġa 72a/11

mūmla- Far.+T. Bastırmak.

m.-p 112a/10

munça Bu kadar.

m. 5a/7

mundaġ Böyle. krş. **mundaḳ**

m. 66b/8, 103b/1, 103b/5, 104a/4, 108b/9, 111b/9

mundaḳ bk. **mundaġ**

m. 29a/11

murç Skr. Biber; karabiber *(Piper nigrum)*. krş. **murḫ (→filfil-i gird, →dār-ı filfil)**

m. 13a/11, 91a/4, 94a/5, 102b/1, 127a/9

m.+est 130b/2

m.+nı 125b/5

murd Far. **(<mūrd)** Mersin ağacı ve yemişi *(Myrtus communis)*. krş. **mürūd [I], mürūr, mürūt [I]**

m. 49a/2

murġ Far. Kümes hayvanı.

m.-ı civān 43b/10

gūşt-ı m.-ı civān 132b/1

toḫm-ı m. 132b/10
toḫm-ı m.+est 128b/2 **(→beyża)**
toḫm-ı m.+nı 106a/4
toḫm-ı m.+nı pōstı 30b/3
toḫm-ı m.+nı sarıġı 116a/9
toḫm-ı m.+nı sarıġını 103a/3, 103a/5
toḫm-ı m.+nı sarıġnı 94a/9

murḫ bk. **murç**
m. 98a/4

muʿtedil Ar. Orta, orta halli; dengeli; normal; ılıman; sert olmayan.
m. 7b/11, 133a/5, 135a/4
m. bolur 3b/3
m.+est 128b/10, 129a/5, 129a/7, 129a/10, 129b/1, 129b/8, 130a/1, 130a/3, 130b/2, 130b/4, 131a/3, 131a/8
m. turur 3b/11, 132a/8, 132b/2, 132b/9, 133b/8, 135a/2, 136b/3

muṭlaḳ Ar. Kesin; kesinlikle.
m. 89a/9

mūy Far. Tüy; kıl; saç teli.
ez-cihet-i dırāz-şuden-i m. 60a/6
mānend-i m. 9a/6
ṭarīḳa-ı siyāh-kerden-i m. 11a/7
m.+dın 15b/8
m.+ġa 12a/6, 12a/11
m.+larım 139a/2
m.+larnı 11b/5
m.+nı 34b/8, 136b/4, 136b/11

mübārek Ar. Uğurlu, kutsal; çok saygı duyulan.
m. 83b/7, 84a/3, 84a/4

mübeddel Ar. Dönüştürülmüş; ... şekline dönüşme.
m. boldı 138b/6

mübtelā Ar. (Bir hastalığa) Yakalanma, tutulma; yakalanmış, tutulmuş.
m. bolġay 142a/2

mücāmaʿat Ar. Cinsel ilişkiye girme, cinsel birleşme.
ḳuvvet-i m. 97b/11
m. ḳılayın 110b/7
m. ḳılmaḳ kerek 102b/10
m. ḳılsa 104b/7, 104b/9, 105b/10

mücerreb Ar. Denenmiş, sınanmış, tecrübe edilmiş. krş. **müçerreb**
m.-i Serāndibī 32a/7
m. 96b/8, 112b/1, 123b/7
m. bolur 88a/3
m.+dür 12a/9, 13b/11, 15a/1, 21b/8, 22a/1, 75b/6, 94b/10
m.+émes 107b/4
m.+est 88a/1, 94b/3
m. turur 1b/1, 10a/10, 12b/1, 12b/5, 17b/9, 22b/9, 23a/3, 23a/8, 25a/11, 25b/9, 26a/5, 26b/10, 27b/10, 28a/2, 28b/1, 28b/8, 29b/1, 30b/8, 32a/11, 35b/4, 36b/1, 39a/8, 40a/8, 41a/1, 43a/9, 47a/6, 48a/1, 50a/3, 53a/1, 53a/9, 53b/10, 55a/3, 59a/6, 60a/9,

62a/2, 63a/2, 64a/4, 65b/3, 66b/9, 67b/4, 68b/3, 69a/9, 72b/3, 74a/6, 74a/11, 78b/2, 79b/2, 84b/10, 86b/8, 87b/5, 90a/6, 94a/10, 95b/7, 97b/10, 98a/10, 99a/4, 99b/8, 100a/6, 100a/9, 102b/1, 103a/1, 103b/2, 103b/6, 104a/8, 104b/11, 105a/3, 105a/10, 106b/9, 107a/1, 108a/10, 108b/3, 109a/7, 111a/4, 111a/8, 111b/2, 111b/4, 111b/7, 112a/5, 112a/8, 113a/1, 113a/4, 113a/9, 114a/11, 115a/6, 115b/5, 116a/8, 116a/10, 116b/8, 117a/8, 117b/2, 119a/9, 120a/1, 120a/7, 120b/7, 121a/11, 122a/6, 122a/9, 123b/10, 123b/11, 124a/2, 124b/2, 126a/5, 126a/7, 126a/10, 141a/7, 141b/4

mücerrebāt Ar. Denenmiş, tecrübe edilmiş şeyler.
m.-ı Ḫāˇce Ḳaḍīdın turur 53b/3
m.-ı Mollā Ḳuṭb 13b/5
m.+dın turur 121b/11

mücmel Ar. Özet.
m. 45b/10

müçerreb bk. **mücerreb**
m. turur 78b/6, 80b/10, 81a/6, 81b/11, 82a/6, 82a/9, 82b/6

müdāvemet Ar. Devam etme; düzenli kullanma.
m. ḳılıpdurlar 102a/4
m. ḳılmaḳ kerek 121b/6
m. ḳılsa 101a/1, 101a/7, 111b/9

müdevver Ar. Dönen; dönme; baş dönmesi.
m. 71a/7

müfīd Ar. Yararlı.
m. turur 10b/3, 15b/9, 18b/3, 52b/6, 62a/4, 63b/9, 102b/6, 114b/5, 120a/8, 120a/13, 121a/5, 122a/10, 123a/6, 135b/10, 135b/11, 136a/5, 136b/6, 136b/8, 137a/1

mülāyim Ar. 1. Yavaş.
m. 20a/2, 21a/5, 32b/3, 41b/10, 43b/6, 55a/7, 120b/5, 123a/10, 124b/8
m. ḳılmaḳ 76b/5
2. Yumuşak.
m. 116a/3
m. ḳılıp 123b/2

müleyyin Ar. Yumuşatıcı; yumuşatıcı özellikte olan ilaç.
ṣıfat-ı m. 90a/11

münāfıḳ Ar. Allah'a, Peygamber'e ve diğer iman esaslarına inanmadığı halde inanmış gibi görünen ve öyle davranan kimse.
m.+ġa 141a/3

münāsib Ar. Uygun. krş. **münāsīb**
m. 86b/6, 132b/10
m.+dür 93b/5, 132b/6
m. turur 120a/13

münāsīb bk. **münāsib**
m.+dür 34a/1, 51b/10, 55a/4, 65a/4

münasībit Ar. **(<münāsebet)** Uygunluk.
m.+ide 139a/2

münḳaṭıʿ [I] Ar. Son bulan, devam etmeyen.
m. ḳılur 133a/11

münḳaṭıʿ [II] bk. **menfaʿat**
m. bolġay 21a/9

müŋüz Boynuz.
eçkü m.+i 49b/4
éçkü m.+ini 34a/7
buġı m.+ini 49b/3
ḳotar m.+ini 82a/3

müŋüzlük Boynuzlu.
m. 117a/9

mürdār-seng Far. Doğal kurşunoksit; kurşun monoksit. **(→mürr-i Mekkī)**
m. 30b/3, 57b/3, 83a/10, 106a/7, 119a/3, 119a/10
m.+ni 15b/11, 17b/11, 60b/2, 68a/6, 111b/3
m. turur 15b/9

mürr-i Mekkī [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Bir ağaç reçinesi çeşidi; doğal kurşunoksit; kurşun monoksit. **(→mürdār-seŋ)**
m. 15b/9, 86a/2, 87a/10, 88b/1

mürūd [I] bk. **murd**
rūġan-ı m. 12a/10
m. dāne 47b/6

mürūd [II] Far. Armut. krş. **merdūd, mürūt [I]**
m. suyı 49a/7

mürūr bk. **murd**
şerbet-i m. 22b/6

mürūt [I] bk. **murd (→ḥabbü'l-as)**
toḫm-ı m. 127b/8

mürūt [I] bk. **mürūd [II]**
m. 133b/8

mürvārīd/mervārīd Far. İnci.
m. 88b/10

müsˇelles Ar. Üzüm şırasının üçte biri kalacak şekilde kaynatılmasıyle elde edilen ve haram sayılmayan bir nevi şarap.
m. 63a/2, 79a/8, 114b/10
m. suynı 114b/11

müshil Ar. İlaç karışımı.
m.-i ṣafrā 121a/5
m.-i ṣafrā turur 135a/3
m.-i sevdāī turur 134b/3
m.-i sūziş-i miyān dū şāne 20b/9
m. 17a/8, 63b/8, 64b/7, 86b/2, 93b/3, 120a/8, 121b/2, 122b/4, 133b/5
dārū-yı m. 2a/3, 76b/9
ṣıfat-ı m. 17a/9, 21a/2, 38b/11, 75a/5, 76b/10, 86b/1, 120a/1
ṭarīḳ-i m. 61a/8
m.+ġa 96b/5
m.+ni 21a/1, 95a/6

müslāmān Ar. **(<müslümān)** İslam dininden olan kimse.
m.+lar 140b/6

müstesḳī Ar. İstiska hastalığına yakalanmış olan; bedeninin bir tarafında ya da karnında su biriken.
m.+ġa 41b/4, 120a/13

müşk Far.<Skr. Asya'nın yüksek dağlarında yaşayan bir tür ceylanın erkeğinin karın derisi altındaki bir bezden elde edilen ve parfüm yapımında kullanılan güzel kokulu bir madde.
m. 35b/8, 89a/1, 100b/6, 136b/5
m.+ni 109a/11

müşk-i ḫāliṣ [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Saf misk.
m.+ni 108a/3

müşk-i Türkī [Far.+T.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Türk miski; Tatar miski.
m. 66b/4

müşkil/müşkül Ar. Zor.
m. 137b/11

müşt/muşt Far. Avuç; avuç dolusu; az miktar. krş. **nist**
m. 69b/2, 114b/11

müştī [?] Far. Bir avuç; bir avuç dolusu.
m. 115a/10

müşük/möşük Kedi.
m. öti 87b/2
m.+ni ẕekerini 106b/9

N

nā-çār Far.+Far. Çaresiz.
n. bolsa 45a/4

nā-gāh Far.+Far. Birdenbire.
n. 9b/8

nā-ḫōş Far.+Far. Tatsız.
n. bolsa 2a/2

nā-resīde Far.+Far. 1. Olgunlaşmamış, ham.
ḫarbūze-i n. 130b/1
2. Henüz büluğa ermemiş, reşit olmayan.
n. 140a/6

nācīl bk. **nārcil (→cevz-i Hindī)**
n.+est 130a/4

nāfiʿ Ar. Yararlı.
n.-i ʿaẓīm turur 95b/11
n.-i ḫafaḳān turur 135b/7
n. 23b/2
n.+dür 18a/5, 41b/4
n. turur 15b/1, 16a/10, 16b/5, 18b/2, 20b/9, 22a/1, 22a/11, 22b/5, 40b/9, 43b/11, 45b/8, 61b/2, 62a/1, 62a/10, 62b/1, 65a/2, 70a/4, 70b/10, 72b/1, 75b/3, 75b/10, 76a/5, 76b/10, 77b/6, 78b/4, 79a/4, 79a/6, 79a/8, 80a/7, 81a/10, 81a/11, 81b/3, 81b/8, 81b/10, 82a/1, 82a/9, 87a/9, 90a/3, 90a/11, 90b/5, 91a/11, 94b/2, 95b/8, 96a/11, 115a/2, 118b/11, 119b/7, 120a/11, 120b/3, 125a/5, 125a/11, 131b/10, 135b/7, 139b/4

naġnaʿ Ar. **(<naʿnaʿ/naʿnāʿ)** Nane *(Mentha)*.
n. 135b/8

nāḫūne Far. **(<nāḫune)** Katarakt. **(→ẓufr)**
n. 87a/8

nāḳıṣ Ar. Eksik; kusurlu; zayıf; yetersiz.
n.+dur 140a/11

naḳl Ar. Anlatma, söyleme, aktarma.
n.+dür 120a/8
n.+i 98a/10

naḳş Ar. Resim, çizim; yazı.
n. 107b/5
n.+nı 107b/1, 107b/3, 107b/4

nāliş Far. İnleme, inilti.
n.+i 141a/3

namāz Far. İslam'ın beş şartından biri olan ve Müslümanların günde beş vakit, dinî kurallara göre yapmak zorunda oldukları ibadet.
n. ötediler 138b/4
n.+da édiler 83b/7
n.+dın boldılar 83b/8

namāz-ı ḫuften [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Yatsı namazı.
n.+din 53a/8

nān Far. Ekmek.
n. 81b/1, 82a/6
fetīr n. 24b/2
buġday n.+ını 6a/4

nān-ḫᵛāh Far. Mısır anasonu; karambol tohumları (tohum benzeri meyveleri); piskopos otu *(Trachyspermum ammi)*. **(→cüvānī)**
n. 83a/6, 94b/6, 99a/9,127a/11

nār Far. **(<enār)** Nargillerden, yaprakları karşılıklı, çiçekleri büyük, koyu kırmızı renkte, küçük bir ağaç ve bu ağacın kırmızımtırak sarı sert bir kabukla örtülü, içinde çok sayıda kırmızımtırak, sulu taneler bulunduran yuvarlak yemişi *(Punica granatum)*.
n.-ı şīrin 130b/6 **(→rażā, →rummān-ı ḥalvāī)**
n.-ı turş 130b/7
tilbe n. 127b/11

nārcil Ar. **(<nārcīl)** Hindistan cevizi, büyük ceviz *(Cocos nucifera)*.
maġz-ı n. 66a/10, 128a/1, 140b/2

nārenc Ar.<Far. **(<nāreng)** 1.Turuncu.
n. 74b/3
2. Turunç.
n. 126b/5 **(→enār-ı turş)**

naṣīb Ar. Bir kimsenin elde edebildiği, sahip olabildiği şey; Allah'ın bir kimseye tayin ve kısmet ettiği şey.
n. ḳılmaġay 141a/4

nāṣūr Ar. 1. Nasır; en çok el ve ayağın sürekli sürtünmelere uğrayan noktalarında üst derinin kalınlaşması

ve sertleşmesiyle oluşmuş deri. 2. Bür tür çıban.

n. 29a/6, 58a/3

n. bolsa 57b/8, 57b/10, 69a/5

n.+ġa 57b/10

n.+nı 80b/2

nāştā Far. Kahvaltı.

n.+da 5a/10, 5b/2, 5b/6, 5b/10, 20a/6, 21a/8, 23a/2, 23b/1, 24a/7, 25a/1, 25b/8, 29a/9, 58b/5, 62b/5, 71a/2, 72b/5, 81b/11, 84a/8, 103a/3, 116b/2, 117b/6, 118a/1, 120a/4, 121a/10, 141a/6, 142a/2

naṭūl Ar. Tıbbi olarak hazırlanmış ve bir kaptan yavaşça başın üzerine dökülen ılık su; bir embrokasyon.

n.+ī 18a/8

n.+īdür 18b/2

nāyrūn bk. **naẕrūn**

n. 85a/5

nāzenīn Far. 1. Nazlı, cilveli, genç ve güzel kadın. 2. İnce yapılı, narin.

n. 140b/5

naẓm Ar. Şiir.

n. 87a/3, 87a/4, 91b/4, 91b/5, 101a/11, 101b/1, 101b/2, 101b/3, 101b/4, 101b/5, 101b/6, 101b/7, 101b/8, 101b/9, 101b/11, 102a/1, 102a/2, 139a/5, 139a/6, 139a/7, 139a/8, 139a/9, 139b/6, 139b/7, 139b/11, 140b/11

naẕrūn Ar. **(<naṭrūn)** Güherçile; boraks; doğal sodyum karbonat. krş. **nāyrūn (→būre-i āhenk, →būre-i Ermenī)**

n. 128a/3

nāzük Far. Hassas.

n. 97b/8

ne Ne.

n. 83b/10, 87a/2, 137b/8, 138a/8

n. turur 138b/8

nebā'ü'l-leyl [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<nebātü'l-leyl)** Geceleri ortaya çıkan bir çeşit çiçek hastalığı.

n. 57a/2

tebs-i n. 57a/2

nebāt Ar. Şeker; nöbet şekeri.

n. 135a/2

n. 14a/5, 21b/11, 25a/9, 56b/11, 59a/9, 59b/5, 73b/1, 77a/5, 85b/5, 87a/10, 91a/2, 91a/9, 95a/2, 118b/3, 123b/10

n.+dın 77a/8

n.+nı 77b/5, 85a/5

nebāt-ı ḫāliṣ [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Saf, katkısız nöbet şekeri.

n. 100a/6

nebāt-ı Mışrī [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Mısır'a ait nöbet şekeri.

n. 32b/9, 36a/6, 88b/4

nebāt-ı sefīd [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Beyaz nöbet şekeri.

n. 76b/1

nebḳ/nabḳ Ar. Sidr ağacı ve bu ağacın meyvesi *(Ziziphus spina-christi)*. **(→künār, →cineste)**

n. 134b/1

necāsef Far. **(<birincāsef)** Pelin otu; ayvadana; kara pelin otu *(Artemisia vulgaris/Artemisia abrotanum)*. **(→gül-i māderān)**

n. 128b/1

necāsef-i kūhī [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<birincāsef-i kūhī)** Dağ yavşanı; acı yavşan otu; acı pelin otu. **(→afsenīn)**

n.+st 129a/1

neççe bk. **neçe**

n. 2a/4

neçe 1. Birkaç; birçok; o kadar. krş. **neççe**

n. 31b/4, 49b/7, 52a/6, 52b/4, 60a/8, 68b/1, 72b/7, 79a/10, 81a/3, 81a/4, 85a/4, 89a/10, 100b/11, 103a/11, 103b/5, 109b/7, 112a/8, 119a/12, 124a/5

2. Nasıl; ne kadar.

n. 34b/11, 79b/6, 103a/7, 112a/7

neçük Nasıl; ne zaman.

n. 2a/11, 9b/2, 77b/9, 79a/1, 79b/6, 83b/1, 90b/9, 138a/4

nefʿ Ar. Yarar.

n.-i ʿaẓīm tégürür 93a/6

n.-i küll turur 87b/11

n.-i tamām ḳılur 82a/4, 82b/11

n.-i tamām turur 136b/9

n. ḳılur 134b/10

n. turur 82a/7

nefes Ar. Akciğerlere hava alıp verme ve bu yolla alınıp verilen hava, soluk.

n. teng bolur 91b/7 **(<teng-i nefes)**

n.+i 46a/2

n.+ni teng bolur 92a/3 **(<teng-i nefes)**

nefis bk. **nefīs**

n. 53b/8

nefīs Ar. İnce.

n. 62a/11

nefs Ar. Nefis; arzu, heves, şehvet.

n. 139b/8, 140a/2

nefs-i dem bk. **nefsü'd-dem**

n. 92a/9

nefşü'd-dem [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<nefsü'd-dem)** Kan tükürme, hemoptizi. krş. **nefs-i dem, neftü'd-demş**

n. 50b/2

neftü'd-dem bk. **nefşü'd-dem**

ʿilāc-ı n. 94a/10

nehār Ar. Gündüz; günün erken saatleri.

n. 100a/7

n.+da 13b/4, 17a/7, 23a/8, 25a/11, 32b/11, 41b/2, 42a/2, 42b/5, 53a/1, 55a/1, 64b/6, 68b/9, 69a/7, 69b/7, 81b/10, 91a/11, 95b/3, 96b/6, 98a/6, 99a/3, 109a/6, 114a/2, 114b/9,

118b/8, 120a/1, 120b/2, 124a/4, 124a/6, 124b/9, 125a/4

nehārī Far. Kahvaltı.

n. 47b/2

n.+de 47a/5

nem Far. Nem; yaş, ıslaklık; hafif ıslaklık.

n. 113a/1

n. ḳılıp 12b/3

nemçū T.+Far. **(<neme+çū)** Ne zaman.

n. 140b/11

neme Ne; bir şey.

n. 9b/3, 32b/3, 33b/10, 98b/2, 120a/5, 137b/6,

n. turur 138b/7

nemek Far. Tuz.

n. 136a/6

nemek-i geşm [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Beyaz tuz. **(→aḳ tuz)**

n. 82b/2

nemek-i Hindevī bk. **nemek-i Hindī**

n. 88b/8

nemek-i Hindī [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Hint tuzu; siyah tuz. krş. **nemek-i Hindevī**

n. 39b/7, 50a/11, 53a/7, 124a/11

nemek-i Nişābūrī [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<nemek-i Nīşābūrī)** Nişabur tuzu.

n. 86a/1

nemerse Şey; bir şey; herhangi bir şey; nesne.

n. 3a/3, 3a/5, 3a/6, 7a/5, 7a/8, 7a/9, 86a/9, 97b/5, 98a/5, 98b/6, 98b/7, 139b/3

n.+de 97a/3, 97b/2, 103b/10, 105a/8

n.+din 7a/5, 126a/4

n.+dür 137b/8

n.+ge 2a/1, 6a/5, 86b/7

n.+ler 2b/2

n.+lerdin 5b/3, 6a/2, 6a/6, 6a/9, 97a/6, 97b/6

n.+lerge 47b/11

n.+lerni 2b/6, 2b/7, 30b/7, 111a/1

n.+ni 77b/8

n. turur 82a/7

nemeş Ar. Çoğunlukla insanın yüzünde mercimek gibi siyah nokta şeklinde ortaya çıkan bir hastalık; yüzde, deride çıkan küçük nokta gibi siyah ve kırmızı benekler.

n. 57a/10

nemnāk Far.+Far. Nemli, rutubetli.

n. 50a/5

ner Far. Erkek.

şīr-i n. 140b/11, 141b/2

nerevīş Far. **(<perveriş)** İlgi; dikkat; öğrenme; öğrenme. krş. **revşen**

n. 3a/1

nergis Far. Nergis *(Narcissus)*.

n. 107b/10, 112a/5, 136b/3

ruġan-ı n. 108a/3

nerm Far. 1. Yumuşak; hafif.

n. 62a/6

2. Yumuşatma; hafifletme; yatıştırma.

n. ḳılıp 95a/3

n. ḳılur 136b/7

nestānec-i fıstıḳī [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] **(<besfāyic-i fıstıḳī)** Besfayiç otunun bir çeşidi.

n. 74b/4

neşāṭ Ar. Neşe, mutluluk.

n.+nı açar 101a/9

nevʿ Ar. Tür, çeşit.

n.-i dīger 10a/10, 11a/10, 11b/5, 12a/2, 12a/9, 13b/8, 15a/4, 15a/8, 16a/8, 22a/4, 22b/2, 22b/5, 23b/2, 25b/9, 26a/6, 30a/11, 31a/2, 31a/11, 47b/2, 48b/6, 51a/6, 51a/8, 51a/10, 59b/1, 62a/2, 62a/4, 62a/10, 65b/4, 67b/5, 67b/8, 74a/1, 83a/5, 85a/6, 85a/10, 85b/1, 85b/2, 85b/4, 85b/7, 86a/5, 89a/10, 99a/8, 99b/8, 100a/1, 100a/7, 100b/1, 101a/2, 102b/6, 103a/2, 103b/2, 104a/7, 104b/2, 105a/6, 105a/10, 105b/5, 106b/1, 106b/3, 106b/9, 107a/1, 108a/2, 108a/6, 108a/10, 108b/9, 111a/9, 111b/10, 112a/5, 113a/4, 113a/7, 113a/10, 113b/1, 113b/9, 114a/10, 117a/11, 117b/6, 117b/10, 120b/6, 124b/6, 124b/10, 125a/4, 125a/11, 125b/2, 126a/8, 141b/7

n.-i dīger-i ḫanāzīr 19a/4

n.-i dīger-i maʿcūn-ı ḫavāṣ-ı ḳuvvet-i bāh 141a/7

n. 65a/3, 82b/7, 107a/7, 108b/6, 109a/10, 111b/7, 113a/7

n.+de turur 135b/8

nevbet Ar. Defa, kez.

n. 22b/8, 49b/7, 80a/6, 81a/10

ney Far. Kamış; kargı.

bīḫ-i n.+est 129a/2 **(→aṣlü'l-ḳaṣab)**

nezdīk Far. Neredeyse.

n. 25a/5

nezġ-i çān [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] **(<nezʿ-i cān)** Son nefes.

ez-bey-i n. 79b/4

nezle Ar. Vücudun seviyece üst tarafından alt tarafına madde inmesi.

n.+ge 114b/4, 131b/11

n.+ni 114b/5

nıḳris Ar. Organizmadaki ürik asidin atılmayarak vücudun bazı yerlerinde, özellikle ayak başparmağında, topuk ve eklem yerlerinde birikmesinden ileri gelen, ağrı ve şişlerle ortaya çıkan hastalık, gut, damla.

n.+ġa 135b/10

nıṣf Ar. Yarı, yarım.

n. 21a/5, 41b/11, 47a/1, 47a/11, 50b/7, 68a/2, 75a/11, 126a/2

nī-dāne Far.+Far. **(<bī-dāne)** Çekirdeksiz.

mevīz-i n. 49a/3

nidā Ar. **(<nidā')** Ses.

n. kéldi 137b/6, 138a/10

nihāyet Ar. Son derece; fazlasıyla; çok fazla.

n.+din 140b/4

nīl Ar. Mavi su zambağı; çivit otu *(Indigofera tinctoria)*.

n. 113a/1

nīlūfer Far. Nilüfer *(Nymphaea)*. **(→fāġiye)**

n. 17a/11, 19b/10, 27b/1, 36a/9, 49b/11, 58b/7, 67a/2, 74b/6, 75b/10, 76a/7, 77a/1, 80a/8, 95a/1, 121b/10, 122a/9, 122b/1, 123a/6, 136b/3

ṣıfat-ı şerbet-i n. 55b/9, 92a/6, 93b/1, 123a/8

n. turur 93b/5

n.+est 129a/2

n.+ni 123a/9

nīlūfer-i deryāī [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Denize ait nilüfer, deniz nilüferi.

gül-i n. 18a/9, 55b/10, 92a/6

nīm Far. Yarı, yarım.

n. 127b/10

nim-germ bk. **nīm-germ**

n. 64a/11, 67b/7, 74b/11, 75b/5, 77b/6, 90a/6, 92a/8, 93b/10, 122b/3, 124b/6

n. ḳılıp 18b/6, 42a/4, 48b/5, 57a/9, 117a/4

nīm-germ Far.+Far. Ilık. krş. **nim-germ**

n. 17b/4, 21b/1

n. ḳılıp 34a/4

nim-kūfte bk. **nīm-kūfte**

n. 46b/4, 46b/6, 77a/1, 93b/7, 125b/10, 125b/11, 126a/1

nīm-kūfte Far.+Far. Yarım dövülmüş; az dövülmüş. krş. **nim-kūfte**

n. 25b/3

tōḫm-ı ḫarbūze-i n. 44a/4

nim-puḫte bk. **nīm-puḫte**

n. süt 100a/6

nīm-puḫte Far.+Far. Yarı pişmiş. krş. **nim-puḫte**

n. ḳılmaḳ kerek 100b/7

nimşek Bir kilo.

n. 78a/8

nist bk. **muşt**

n. 32b/1

nisyān Ar. Unutma; unutkanlık.

n. 12b/8, 71a/6

nişāne Far. İşaret, alamet, belirti.

n.+si 10a/3, 93a/9

nişeste Far. **(<nişāste)** Nişasta.

n. 10b/1, 25b/5, 27a/6, 30a/8, 36a/5, 51b/5, 54a/6, 57b/2, 115a/9, 115b/9

n.+ni 15a/2

noḫūd Far. 1. Nohut *(Cicer arietinum)*. **(→ḥumuṣ)**

n. 26a/4, 27a/10, 128a/6, 131b/9

n. unı 115b/2

fışıḳ n. unı 84b/6

n.+ça 78b/3

n.+nı 111b/8

n.+nıŋ suyı 141a/11

2. Ölçü birimi. [İran ağırlık ölçü birimi olup 1/24 miskal olarak kabul edilmiştir. XV. yüzyıla kadar 0,18 gr. olan bu ağırlık daha sonra (1935'e kadar) 0,195 gr. olmuştur.]

n. 20a/8, 21a/3, 69b/6, 75a/2, 99b/9, 131b/4

noḫūd-ab bk. **noḫūd-āb**

n. 43a/8, 46a/9, 47b/2, 97a/8, 97b/4, 97b/5, 126a/3

n.+dın 33b/9

noḫūd-āb Far.+Far. Nohut suyu. krş. **noḫūd-ab**

n. 45a/1, 117a/4

noḳsān Ar. **(<noḳṣān)** Eksiklik; azaltma; bitirme.

n. ḳılur 140a/2

noḳṭa Ar. Benek.

n. 57a/10

nūr Ar. Işık, parlaklık.

n.+ını 101a/9

nūş-dārū Far.+Far. Panzehir, tiryak.

n. 43a/4

maʿcūn-ı n. 62b/2

nūşādīl bk. **nūşādır**

n.+ni 33a/2, 71b/4

nūşādır Far. **(<nūşādur)** Nişadır; amonyum klorür; amonyak tuzu. krş. **nūşādīl, nūşādīr (→ermīnā)**

n. 49b/1, 86a/2

n.+est 129a/4

n.+nı 96a/8

nūşādīr bk. **nūşādır**

n.+ni 31a/4

nüzūl-ı āb [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Göze su inmesi, katarakt.

n. 87b/1

nüzūlı'l-māʾ [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<nüzūlu'l-māʾ)** Göze su inmesi, katarakt.

n. 86b/10

O

obdan Far. **(<ābādān)** İyi.

o.+dur 135a/7

oġlan Oğlan, erkek çocuğu.

o. 22a/5

o.+nıŋ 10b/6

oġrı tiken Demir dikeni *(Tribulus terrestris)*. **(→ḫasek, →ḳara toḫm)**

o. 31b/6, 61a/6, 74b/9, 127a/7, 127b/9, 132a/1

oġul Oğul, oğlan, erkek çocuk.

o. 78a/2, 114a/11

o.+ı 137a/4

oḳ Yayla atılan, ucunda sivri bir demir bulunan ince ve kısa tahta çubuk.

o. 69a/9

o. tégip 16a/2

oḳu- Okumak, ezbere söylemek.

o.-dılar 84a/4

ol O, işaret sıfatı; o, işaret zamiri; bu, şu, o.

o. 2a/5, 2a/7, 2a/8, 2b/1, 3b/11, 4a/9, 4b/3, 5a/1, 8b/4, 9a/1, 9b/3, 9a/5, 9b/7, 9b/10, 11b/9, 11b/11, 16a/5, 47a/8, 50a/4, 50a/8, 59b/8, 61b/9, 71a/6, 74b/2, 76b/3, 80b/4, 81a/3, 81b/6, 83a/2, 83a/8, 83b/6, 83b/10, 84a/2, 84b/2, 84b/11, 86a/9, 87a/1, 87b/1, 89a/9, 92a/2, 92b/9, 92b/10, 97a/2, 97a/11, 99b/7, 99b/11, 100b/6, 102a/10, 103a/7, 105a/4, 105b/4, 105b/11, 106a/3, 106a/8, 106a/10, 106b/5, 106b/6, 106b/7, 109b/2, 109b/5, 109b/6, 109b/10, 109b/11, 111a/11, 114a/4, 115a/11, 118b/3, 120b/8, 121a/1, 123a/4, 137a/10, 137b/6, 137b/8, 137b/9, 138a/2, 138a/5, 138b/2, 138b/3, 138b/4, 138b/5, 138b/7, 138b/10, 139a/1, 139b/11, 140a/5, 141b/6

o.+dur 10a/4, 12b/10, 15b/5, 15b/8, 24a/10, 25a/7, 45b/11, 54b/5, 55a/5, 56a/2, 56b/1, 77a/6, 78a/5, 81b/11, 86a/10, 90b/6, 91b/1, 91b/3, 92a/1, 93a/4, 93a/9, 93b/2, 94a/1, 107b/3, 111a/6, 116b/9, 120a/14, 121a/5, 121a/7, 122b/8, 139a/10, 140b/1

o.+durur 122b/5

oltur- Oturmak.

o.-ġandın 8a/9

o.-ġay 27b/7

o.-maġay 78a/2

o.-sa 125b/1

o.-up 107a/3

tegige o.-ur 91b/4

olturġuz- Oturmak; yere indirmek**.**

o.-ġay 76a/5

suda o.-maḳ kerek 125a/10

o.-up 27b/6

omaç/umaç (<oğmaç/ovmaç) Ovalanarak ufalanmış hamur/hamur kırıntılarıyla yapılmış çorba.

tuzsız o. 33b/10

on On.

o. 5b/6, 10a/10, 13a/7, 13b/2, 19b/10, 25b/1, 25b/2, 29b/5, 34b/3, 34b/7, 36a/10, 38a/3, 38b/5, 41b/9, 44a/9, 46b/8, 54a/8, 54a/11, 55a/2, 56a/7, 56b/5, 57a/8, 57b/10, 61a/10, 63a/4, 63a/10, 63b/5, 64a/2, 66b/3, 67a/4, 67a/5, 74b/8, 75a/8, 75b/1, 77a/2, 80a/4, 80a/5, 89a/6, 89a/13, 89b/1, 89b/4, 90a/5, 93a/5, 100a/1, 100b/1, 100b/5, 102a/11, 103a/4, 103a/7, 104a/3, 109a/5, 109a/6, 111b/4, 112a/4, 117a/3, 117a/7, 121b/4, 122b/1, 123a/7, 131b/5

o.+ıda 110a/6

on alta On altı.

o.+sıda 110a/9

on beş On beş. krş. **on béş**

o. 74b/7, 75a/10

o.+ide 110a/8

on béş bk. **on beş**

o. 77a/3, 77a/6, 121b/8, 131b/5

on bir On bir.

o.+ide 110a/6

on iki On iki.

o. 19b/8, 20b/11, 75a/9, 79b/2

o.+side 110a/7

on sekiz On sekiz.

o.+ide 110a/10

on toḳuz On dokuz.

o.+ıda 110a/11

on tört On dört.

o.+ide 110a/8

on üç On üç.

o.+ide 110a/7

on yeti bk. **on yette**

o.+side 110a/10

on yette On yedi. krş. **on yeti**

o. 114a/8

oŋ Sağ; sağ taraf.

o. 37b/6, 77b/11, 106b/4, 106b/8, 109a/7, 109a/8, 110a/10, 110b/1

o.+da 91b/7

orun Yer.

o.+ı 7a/7, 7a/10, 7b/1, 7b/3

o.+ıda 36b/8

o.+ıdın 51a/8, 57a/3

o.+ıġa 112a/3

osma/usma Kaşı karartmak için ezilerek suyu kaşa sürülen bir tür bitki.

o. suyını 71a/9

oşat- Parçalamak, kırmak.

o.-ıp 106a/4

oşuḳ Aşık kemiği.

o.+ıda 110b/4

ot 1. Bitki; yeşillik.

o. 126b/10 **(→toḫm-ı kerefş)**

sarıġ o. 127a/3 **(→eftimūn)**

sarıġ o. uruġı 127b/6 **(→toḫm-ı küşūt)**

2. Ateş.

o. 3a/11

o.+da 15b/10, 52a/7, 99b/11, 100b/7, 114b/9, 124b/8

o.+ġa 12a/6, 15a/2, 32b/3, 33b/5, 34b/9, 35b/3, 78a/2, 82b/3, 84b/4, 85a/7, 89a/8, 89a/11, 91b/3, 96a/9, 102b/8, 124a/3, 125a/2

o.+ıġa 99b/10

o.+ḳa 120b/5

otra Orta.

o. 3b/10, 111a/10, 111b/1

o.+sıda 9a/5

otun Odun.

örük o.+ı 97a/10

otuz Otuz.

o. 13a/9, 41b/5, 46b/8, 47b/3, 48a/5, 50b/8, 52a/4, 52a/10, 52b/2, 54b/11, 63a/3, 63a/11, 64b/4, 90a/4, 91b/11, 92b/2, 93b/7, 117a/2, 137b/3

o.+ıda 110b/5

otuz iki Otuz iki.

o. 137b/2, 137b/3, 137b/5

oyġan- Uyanmak.

perīşān o.-maḳ 40a/3

Ö

öfke **(<öpke)** Akciğer. krş. **öyke**

ö. aġrıḳıġa 135a/3

ö. ḳabarıp şışḳannı 91b/6

ö.+ni 114b/3

ö.+sige 114b/3

tavuşḳan ö.+sini 25b/9

tülki ö.+sini 88a/1

ö. turur 7b/2

ögüze/ögze Evin çatısı, damı.

ö.+de 5a/9

öl **(<höl)** Höl; rutubet; rutubetli, nemli; yaş, taze.

ö. 6b/6, 6b/9, 7b/1, 7b/3, 12b/6, 14b/3, 14b/4, 54b/2, 57b/7, 90b/4, 96a/5

öl- Ölmek.

içide ö.-gen bolsa 72b/4

ö.-gey 59b/10, 92b/8

beçe ö.-üp 81a/5

öldür- bk. **öltür-**

ö.-gey 108b/1

ḳurtlarnı ö.-ür 80a/11

öltür- Öldürmek. krş. **öldür-**

ö.-ġanda 84b/11

ö.-üp 61a/6, 106a/2

ö.-ür 33a/11, 95a/11, 99b/4

ölüg Ölü.

ö. 35a/8

ʿömr Ar. Yaşam.

ʿö. kördiler 137a/4

ʿö.+ige 140a/7

öradan/ōredān Yatık boya kökü, yatık kökboya otu; boya kökü; kızıl boya *(Asperugo procumbens)*.

ö. 13b/1, 127a/5

ördek Ördek. krş. **ördék**

ö. 132b/3

ö. çārbesi 21b/6

ördék bk. **ördek**

ö. 87b/3

örgen- Öğrenmek.

ö.-geli 138a/3

örmeçek/ürmeçek Örümcek.

ö. torını 126a/7

örük Kayısı; erik. **(→mişmiş)**

ö. 84b/4, 124b/9, 128a/2, 128b/8

ḳara ö. 5b/8, 52a/1, 58b/7, 134a/3 **(→alū-yı siyāh)**

aççıġ ö. maġzı 59b/9

ö. otunı 97a/10

ö. yelimi 49b/4

ö. yelimini 96a/6

örükçi **(<örükçe)** Erik çekirdeği.

ö.+sini yağı 124b/9

öt- Geçmek (zaman, saat, gün vb.).

ö.-kendin 79a/1

saʿāt ö.-megünçe 43a/2

ö.-se 2a/11

öt Öd, safra.

ö. ıssıġlıġınıŋ bolsa 121a/6

ayıḳ ö.+i 87b/3

balıġ ö.+i 87b/5

böri ö.+i 108a/2

bürküt ö.+i 87b/2, 87b/6

éçkü ö.+i 33a/2

ḳarçıġa ö.+i 87b/6

keklik ö.+i 87b/6, 87b/10

kiyik ö.+i 87b/10

müşük ö.+i 87b/2

ördék ö.+87b/3

turna ö.+i 87b/2, 87b/5

tülek ö.+i 87b/3

uy ö.+i 49a/4, 79a/5, 107b/11, 112a/6

ö.+ini 81a/10

aḳ ḫorūsnıŋ ö.+ini 59b/2

balıġ ö.+ini 86a/7, 120b/7, 120b/8

böri ö.+ini 35a/9, 119a/1

ḫorūs ö.+ini 34b/8

ḫorūşnı ö.+ini 105b/5

inek ö.+ini 111b/2

ḳara mākiyān ö.+ini 106a/6

ḳara mākiyānnı ö.+ini 104a/7

ḳarġıça ö.+ini 87b/2

ḳırġuy ö.+ini 87b/2

kiyik ö.+ini 123b/10

ḳuçḳaç ö.+ini 113a/3

tavuşḳan ö.+ini 104b/6

uy ö.+ini 22a/3, 25b/7, 28b/9, 38b/4, 61b/6, 104b/5

uynı ö.+ini 92b/4

ö.+ler 87b/9

ö.+lerdin 87b/10

ḫorūs ö.+ni 114a/10

ḳoy ö.+ni 34b/6, 104b/8

uy ö.+ni 107b/10

sarıġ uynı ö.+ni 105a/4

ö. turur 7a/11

öte- Kılmak; ibadet etmek.

namāz ö.-diler 138b/4

ötker- Geçirmek; bitirmek.

ö.-mek kerek 38a/1

ötkez- Geçirmek (elek vb.).

ö.-ip 64b/10, 86b/4

öy Ev.

ö.+de 97a/4

öyge Şehvet; cinsellik; cinsel birleşme.

ö. 140a/2

öyke bk. **öfke**

ö. 91b/1

öz Öz, kendi, şahıs.

ö. 137b/11, 138a/7, 138a/9

ö.+i 73a/8, 106b/5, 108b/8, 113a/7

ö.+idin 9b/2

ö.+ige 35a/7, 100a/4

ö.+ini 24b/4, 98b/11

ö.+üm 142a/8

özge Başka.

ö. 33b/9, 91b/7, 106a/3, 106a/10

ö.+ni 141b/7

ö.+sini 67a/7

P

pādişāh Far. Sultan, hükümdar; yönetici.

p. 98a/11

p.+nı 137a/4

paḫte Far. Pamuk *(Gossypium hirsutum)*. krş. **pāḫte, yaḫte**

p. 58a/2, 89a/12

pāḫte (<paḫte) bk. **paḫte**

p. 9a/6

pāḫtek bk. **fāḫtek**

p. 132b/4

pāk Far. Temiz. krş. **fāk**

p. 114b/7

p. bolur 125a/8, 125b/6

p. ḳılıp 105a/8

p. ḳılur 64b/7, 65a/5, 86b/1, 86b/3, 114b/5, 133a/7, 134a/9, 136a/1

pāk-pāşīde Far.+Far. Temizlenmiş.

p. 114b/7

pāre Far. Bir parça.

p. 23b/5, 33b/3

p.-i peşm 49a/8

p.-i zerçūbe 33b/4

pāşine Far. Topuk.

p. 119a/5

pat Çabuk, hızla, hemen.

p. 19a/3, 36b/4, 49b/8, 60a/5, 66b/11, 67a/10, 108b/9, 131b/7, 132a/9, 135a/10, 141b/5

p. aḳarmaḳ 4b/5

pāy Far. Ayak.

kef-i p. 48a/8, 122a/3

kef-i p.+da 110b/5

püşt-i p.+da 110a/3, 110b/4

kef-i p.+ġa 78a/7, 108b/2

kef-i p.+ıġa 108a/9, 122a/5

p.+larda 87b/9

pāy-şū Far.+Far. Ayak yıkama.

p. ḳılmaḳ kerek 75b/9

pāy-şūluḳ bk. **pāy-şūyluḳ**

p.+ġa 79b/6

pāy-şūyluḳ Far.+Far.+T. Ayak yıkama işlemi. krş. **pāy-şūluḳ**

p. 79b/10

p. ḳılmaḳ kerek 27b/9, 79b/1, 120b/11

p.+ġa 79b/4, 120b/9

pāyçe Far. Koyun ya da buzağı ayağı; inek topuğu.

p.+niŋ ḳuyḳası 24b/1

pāydā bk. **peydā**

p. turur 86a/9

pāyide bk. **fāyide**

p. ḳılur 133b/1

pehlū Far. Böğür, yan.

p.+ġa 93a/8

penbe-dāne Far.+Far. Pamuk tohumu. krş. **penbe-dānī, pūnbe-dāne**

p. 115a/10

mağz-ı p. 111b/10

penbe-dānī bk. **penbe-dāne**

p.+ni 47b/9

pencşenbe Far.+Far. Perşembe.

rūz-ı p. 142a/7

per Far. Tüy.

tavuḳ p.+i 49b/6, 108a/8

tavuḳnıŋ p.+ini 72b/10

perbih bk. **ferbih**

p. ḳılur 70a/11

perdeʾ Far. **(<perde)** Zar, tabaka.

p. 92a/2

perde-i ʿarūsek [Far.+Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<ʿarūsek der perde)** İt üzümü; büyük it üzümü; kanbil otu *(Solanum nigrum/Physalis alkekengi)*. **(→kākünec)**

p. 54a/8

perhiz 1. bk. **perhīz (1)**

p. ḳılmaḳ kerek 5b/3, 17b/6

p. ḳılsa 29a/10

p. ḳılsun 6a/6, 6a/9

2. bk. **perhīz (2)**

p. ḳılmaḳ kerek 33b/9

perhīz Far. 1. Diyet. krş. **ferhīz**

p. 79a/11

p. ḳılmaḳ kerek 97a/8

p.+din 124b/2

2. Uzak durma.

p. ḳılsa 6a/2

p. ḳılmaḳ kerek 45a/2, 97a/7, 97b/7, 126a/4

perīşān Far. Perişan; sıkıntılı; kötü. krş. **perşān**

p. bolur 80a/7

p. uyġanmaḳ 40a/3

persiyāhvişān bk. **persiyāvşān**

p. 56b/4

persiyāvşān/persiyāvuşān Far. Baldırıkara; Venüs saçı *(Asplenium ya da Adiantum/Adiantum capillus-veneris)*. krş. **persiyāhvişān (→sāvḳu'l-esved, →şaʿrü'l-arż, →şaʿrü'l-ḥabbār, →şaʿrü'l-ḥayy)**

p. 29b/4, 46b/7, 56a/6, 67a/1, 74b/7, 76a/7, 125a/9, 125b/9

p.+est 129a/10

perşān bk. **perīşān**

p. 4a/11

perverde Far. Terbiye etme; terbiye edilmiş.

zīre-i p. 117a/6

p. ḳılıp 105a/11

pes Far. Netice olarak; şu halde; o halde.

p. 83b/10, 121b/1, 121b/3

pest Far. 1. Alçak; düşük; az.

p. bolġunça 97b/1

2. Azalma; sakinleşme, yatışma.

p. bolur 17a/7, 83a/9

p. ḳılur 20b/2, 95b/6, 122a/6

peş bk. **beş**

p. 95a/7

peşe Far. Sivrisinek.

p. 86a/9

peşm Far. Yün.

pāre-i p. 49a/8

pey-der-fey bk. **pey-der-pey**

p. 14a/9

pey-der-pey Far.+Far.+Far. Birbiri ardınca, art arda. krş. **fey-der-fey, pey-der-fey**

p. 31b/4

peydā Far. Meydana gelme, ortaya çıkma. krş. **pāydā**

p. boldı 79b/4, 80b/10

p. bolġan 133a/8

p. bolġan bolsa 43a/6, 45a/7, 96b/4, 97b/8

p. bolġandın 122a/1

p. bolsa 29a/7, 31b/3, 50a/7, 115a/8, 122b/11

p. bolur 3a/9, 4a/9, 4b/3, 4b/4, 5a/2, 5a/5, 12b/7, 12b/10, 26b/6, 51a/3, 57a/6, 57b/1, 58b/1, 59a/4, 61b/10, 88a/4, 88a/5, 92a/3, 95b/7, 103a/7, 132b/11, 134b/7

p. ḳılur 132a/5

peyġamber Far. Allah tarafından emirlerini kullarına bildirmekle görevlendirilmiş kimse, elçi.

p. 83b/10

ḥażret-i p. 84a/1

peyġamberlik Far.+T. Peygamber olma durumu.

p. 137b/11

p.+ni 137b/9

pezzende Far. **(<perrende)** Kuş; uçan, uçucu.

p.+lerde 87b/10

pilte Far.<Ar. **(<fetīle)** Yaralara konulan tiftik; steril bez. **(→lete-i gird)**

p.-i ketān 126b/5

pir-zen Far.+Far. **(<pīr-zen)** Yaşlı kadın.

p. 140a/1

pistān Far. Meme.

ʿilāc-ı verem-i p. 78b/9

piste Far. Fıstık; Şam fıstığı *(Pistacia vera)*.

maġz-ı p. 100b/2

piş-āb Far.+Far. **(<pīş-āb)** Sidik, idrar. krş. **fīşāb, pişāb, pişānī**

p. 7b/5

p.+ı 7b/7

p.+nı 7b/5

pişāb bk. **piş-āb**

p. tutulmaḳ 4a/6 [Pişāb tutul-: İdrarını yapamamak.]

p.+ı 8b/6, 8b/11, 131b/1

p.+ı köyüp 40a/1

p.+ı yürse 36b/7

p.+nı 70a/4

pişāne Far. **(<pīşānī)** Alın.

p. aġrımaḳ 5a/4

p.+si térler 77b/7

p.+side 110a/8, 110a/9

p.+sige 57a/4

pişānī bk. **piş-āb**

p. 94a/1

pit- **(<bit-)** Yazmak.

p.-se 65b/2

piyāle Far.<E. Yun. Kadeh; bardak; tas. krş. **fiyāle**

p. 21a/11, 27b/3, 29b/6, 43b/1, 45b/2, 47b/7, 50b/6, 55b/11, 56a/8, 56b/5, 61b/1, 64a/7, 66b/7, 75a/2, 76a/1, 89b/6, 89b/7, 92a/6, 92b/1, 93a/2, 93b/8, 123a/9, 123b/2, 126a/1

p.+ġa 96b/9

p.+ge 82b/3

piyāz Far. Soğan *(Allium cepa)*. krş. **fiyāz**

p. 58a/10, 78a/10, 107b/10, 112a/5, 136a/1

toḫm-ı p. 102b/4, 141a/9

p. uruġını 61b/3, 98a/3

toḫm-ı p.+est 128a/10 **(→bezārü'l-başal)**

piyāz-ı pōstī [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<piyāz-ı deştī)** Çöl soğanı. **(→başalü'l-fār)**

p. 128a/1

pōst Far. Deri, kabuk.

p.-ı bīḫ-i bādyān 44b/6, 46b/2, 76a/9, 125b/10

p.-ı bīḫ-i bādyān-ı şehrī 41b/6

p.-ı bīḫ-i helīle-i zerd 77a/3

p.-ı bīḫ-i kāsīnī 41b/5, 43a/10, 44a/5, 45a/11

p.-ı bīḫ-i kāsnī 46b/1

p.-ı bīḫ-i kebīr 54b/7, 124b/11

p.-ı bīḫ-i kebīr 46a/11, 98a/3

p.-ı bīḫ-i keper 45b/2, 118a/6

p.-ı bīḫ-i kerefş 19b/2

p.-ı bīḫ-i kevre 41b/9

p.-ı bīḫ-i rāziyāne 44a/10

p.-ı bīḫ-i sūs-ı şīrīn 125b/11

p.-ı bīḫni 46b/3

p.-ı dıraḫt-ı yedā 46b/7

p.-ı enār-ı turş 40b/5

p.-ı enār-ı şīrīn 26a/2

p.-ı engūr 133a/3

p.-ı ḥalīle-i zerd 87a/5, 118a/5

p.-ı ḫaşḫāşnı 80a/8

p.-ı helīle 13a/11, 63b/3

p.-ı helīle-i erzed 88b/6

p.-ı helīle-i zerdni 77a/7

p.-ı helīle-i zerd 86a/3

p.-ı helīle-i zūrd 75a/7

p.-ı seŋdān-ı mākiyān-ı siyāh 27a/2

p.-ı turunc 91a/7

p.-ı türbüd-i sefīd 75b/11

p.+ı 18a/9, 100b/6, 139a/3

dārçīn p.+ı 26a/1

enār p.+ı 127b/8
köknār p.+ı 26a/10, 117b/4
piyāz p.+ı 128a/1
toḫm-ı murġnı p.+ı 30b/3
p.+ıdın 24b/8, 78a/9
p.+ını 62a/11, 95a/1, 133b/5, 139a/9, 139b/1
çüçük buya yılduzını p.+ını 48b/8
enār p.+ını 30b/11
kerbe yıldızını p.+ını 23b/9
kevre yıldızını p.+ını 30a/2
tatlıġ enārnı yafurmaġını p.+ını 86a/6
türbüd-i Mıṣrī p.+ını 21a/4
taḫu toḫmnı p.+nı 57b/3
2. Deri, cilt.
p.+nıŋ 57a/11

pūdīne Far. Kekik *(Thymus/Origanum vulgare)*. krş. **fūdīne**
p. 51b/10, 59b/7, 73a/3, 128b/4
p.+ni 68b/4

pūdīne-i bāġī [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Bahçe kekiği; bostan kekiği *(Thymus vulgaris)*. krş. **fūdine-i bāġī**
p. 139b/2

pūdīne-i kūh bk. **pūdīne-i kūhī (→ḥāṣā)**
p.+est 130a/6

pūdīne-i kūhī [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Dağ kekiği; acı kekik; yabani kekik *(Thymbra capitata)*. krş. **pūdīne-i kūh**
p. 49a/2

puḫte Far. Pişme; pişirilme; pişmiş, pişirilmiş.
berg-i kök-i p. 80a/8
encir-i p. 121b/8
encīr-i p. 67a/4, 74b/8
ġārīḳūn-ı p. 20a/10
p. bolġay 11b/10
ḫışt-ı p. bolgay 102b/7
p. sarmusaḳnı 84b/1

pūnbe-dāne bk. **penbe-dāne**
maġz-ı p. 53a/10

put **(<but)** But; bacak; ayak; uyluk. krş. **fut**
p.+ı 118a/2

püdi- Üflemek, göndermek.
p.-maḳ kerek 82b/5

pür-ab Far.+Far. **(<pür-āb)** Su dolu.
p. 112b/10

pür-ḳuvvet Far.+Ar. Kuvvet dolu
p. 113a,6, 113a,9, 113a/11

pür-aġrıḳ Far.+T. Ağrı dolu.
p. 140a/7

pürü- **(<pürkimek<bürkimek)** Bürümek, örtmek.
p.-mek kerek 68b/5

püşt Far.<Skr. 1. Sırt.
p. 114a/5, 139b/5
derd-i p. 99a/5, 99a/8
derd-i p.+ni 65a/11, 71a/3
2. Arka.

p.-i pāyda 110a/3, 110b/4

püt- **(<büt-)** Bitmek; kısılmak (ses); tükenmek; tutulmak; tıkanmak.
p.-ken bolsa 56b/10
āvāzı p.-ken bolsa 74a/6
dimāġnı p.-kenidin 88a/5

R

raçī Far. **(<lāçī)** Kakule *(Elettaria cardamomom)*. **(→ķāķule-i ṣıġār, →abil)**
r. 128b/5

raḍıyāllahu ʿanh [Ar. taml.] "Allah ondan razı olsun." anlamına gelen dua ve saygı sözü.
r.+dınnı 98b/1

raġbet Ar. 1. Yönelim, meyl.
r. ķılsun 6a/5
2. Yönelim, alma (yeme-içme).
r. ķılmaķ kerek 95a/4

rāḥat Ar. Huzur.
r. tapar 108b/9

raḥmet Ar. Merhamet.
r. ķılur 114a/5

raṣāṣ Ar. Kalay. **(→ķalʿī, →ezrīz)**
r. 130b/5, 136a/3

rāst Far. Doğru; düz.
r. 86b/10, 104b/4

raʿşe Ar. Titreme, titreyiş; felç.
r. 71a/2, 71a/7
r.+ge 70b/9

raṭb Ar. **(<raṭbe)** Yonca *(Medicago sativa)*.
r. 133a/9

ražā Far. **(<rānā)** Nar; tatlı nar. **(→rummān-ı ḥalvāī, →nār-ı şīrin)**
r. 130b/6

rāżı Ar. Hoşnut olan.
r. 102a/11
r. ķılur 103a/4

rāziyāne Far. Anason *(Pimpinella anisum)*. krş. **ķāriyāne**
r. 136a/11
be-ʿuṣāre-i r. 103b/11
bīḫ-i r. 67b/10
pōst-ı bīḫ-i r. 44a/10
r. suyı 42b/11
r.+ni 103b/7

rāziyānec Ar. Anason *(Pimpinella anisum)*. krş. **rāziyānenç (→bādyān-ı Rūmī)**
r. 130b/4

rāziyānenç bk. **rāziyānec**
r. 82a/11

renc Far. Hastalık; ağrı, sızı.
r. 57a/3
r.+i 2a/6
r.+i bolsa 73b/6
r.+idin 79b/7
r.+lerde 79a/10
r.+lerdin 39b/3
r.+lerige 73b/3

ṣāḥib-i r.+ni 82b/5

r.+niŋ 39a/11

Rende'l-ḳubūr Ḥākim (<Zübde'l-ḳubūr Ḥakīm) k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri.

R. 39a/10

reng Far. Renk.

r.-i vey 129b/11

r. bolġay 42a/7

r. bolsa 7b/11

r. bolur 121a/8

r.+i 7a/8, 7a/11, 7b/2, 7b/4, 50a/5, 80b/11

r.+leri 137a/7

2. Renk; suret; görünüş.

r.-i rūylarını 140b/8

r. 30a/11, 45b/11

r.+ini 62b/3

resīde Far. Olgunlaşmış.

r.+dür 134a/4

resm Ar. Tarz, usul, yöntem.

r. 82b/10

Resūl Ar. Peygamber, elçi.

R. 83b/6

revān Far. Akma, akıp gitme.

r. bolġan 29a/1

r. bolġay 28b/11

r. bolup 40b/3

r. bolur 71b/5

r. ḳılur 70a/5

revāsin Far. **(<rāsen)** Andız otu *(Inula helenium)*. **(→zencebīl-i Şām)**

r. 128b/3

revenye bk. **rīvend**

r. suyı 46b/10

revīş Far. Tarz, usul, yöntem.

r. 3a/1

revşen bk. **nerevīş**

r. 2b/11

reyḥān Ar. Fesleğen *(Ocimum basilicum)*. **(→şāhferec)**

r.+est 128a/8

toḫm-ı r. 21a/10, 59a/9, 132a/2

toḫm-ı r. şerbeti 97b/3

toḫm-ı r.+nı 125a/6

reyḥān-ı kūhī [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Dağ reyhanı; dağ fesleğeni *(Ocimum basilicum)*. **(→bāderrūc)**

r.+st 129a/8

rıṭl Ar.<E. Yun. 90 miskal, 130 dirhem ağırlığına denk gelen bir ölçü birimi.

r. 55a/5, 127b/10, 128a/4, 131b/4

risālet-penāh Ar.+Far. Hazret-i Muhammet için kullanılan "peygamberliğin sığınağı, koruyucusu" anlamına gelen söz.

ḥażret-i r. 83b/6

rīsmān Far. Pamuk; üzerlik *(Gossypium hirsutum/Peganum harmala)*.

r. uruġı 50a/11

rīş Far. Tüy; kıl.

r.-i kel 49a/11

rivāyet Ar. Söylenti; anlatma; aktarma.

r. 107a/1, 110b/10

r.+de 137a/6, 137a/8

rīvend Far. Ravent; ışkın bitkisi *(Rheum)*. krş. **revenye (→zevend)**

r. 1b/4, 25b/11, 41a/3, 76b/1, 117a/3, 127a/6, 130b/3

r.+ni 47a/4

rīvend-i Çinī bk. **rīvend-i Çīnī**

r.-i aʿlā 46b/8

rīvend-i Çīnī [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Çin ravendi *(Rheum officinale)*. krş. **rīvend-i Çinī**

r. 17a/10, 38b/7, 50a/2, 95a/6, 116b/4

rīze [I] Far. Parça.

r. ḳılur 76b/8

rīze [II] bk. **zīre**

r. 122a/1

rū Far. Yüz.

r.-yı yaman bolur 45b/11

rubāʿī Ar. Dört dizeden oluşan ve belirli aruz kalıpları ile yazılan şiir.

r. 10b/9, 10b/10, 10b/11, 11a/1, 13a/1, 13a/2, 13a/3, 13a/4, 13a/5, 53b/11, 54a/1, 54a/2, 54a/3, 54a/4, 55b/6, 55b/7, 55b/8, 55b/9, 72a/6, 72a/7, 72a/8, 72a/9, 72a/10, 84a/10, 84a/11, 86a/11, 86b/1, 86b/2, 88a/5, 88a/6, 88a/7, 89b/10, 89b/11, 89b/12, 90a/8, 90a/9, 90a/10, 90a/11, 90b/10, 90b/11, 91a/1, 91b/8, 91b/9, 91b/10, 92a/9, 92a/10, 92a/11, 93a/10, 93a/11, 93b/1, 94a/2, 94a/3, 94a/4

rubb Ar. Meyve veya sebzenin pişirildikten sonra çıkan koyu kıvamlı şırası; meyve ve sebzelerin özü.

ṣıfat-ı r.-ı ḫaşḫāş 114b/4

rubb-ı sūs [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Meyan balı. krş. **rubb-ı sūz (→çüçük buya)**

r. 1b/3, 14a/5, 20a/1, 20a/7, 20a/10, 27a/5, 36a/10, 51b/4

rubb-ı sūz bk. **rubb-ı sūs**

r. 41a/2

rubuʿ Ar. Dörtte bir, çeyrek.

r. 89a/1

rūde Far. Bağırsak.

r.+ge 82a/8

rūġan Far. Yağ.

ṣıfat-ı r.-ı bādām-ı muḳaşşer 52a/3

r.-ı bādāmnıŋ 52b/5

r.-ı belesān 105a/1

ṣıfat-ı r.-ı cevz 52b/2

r.-ı cevzniŋ 52b/1

ṣufat-ı r.-ı gül 89b/3

r.-ı gül-i yāḫte 111a/6

r.-ı ḫırvaʿ 82b/10

r.-ı küncid 126b/9

r.-ı mürūd 12a/10

r.-ı nergis 108a/3

ṣıfat-ı r.-ı şūnīz 52a/8

r. 108a/7

r.+ī 11b/5

rūḥ Ar. Hayat; can; canlılık; beden kuvveti.

r.+ını 65a/5

rummān-ı ḥalvāī [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] **(<rummān-ı ḥalvāʾ)** Tatlı nar. **(→ražā, →nār-ı şīrin)**

r. 130b/6

rūmbād [?] Zencefil; yabani zencefil. **(→boz boġa)**

r. 115a/3

rūşen Far. 1. Parlak, aydınlık.

r. bolġay 119b/2

r. bolsa 8a/3, 8a/4, 8a/8

r. bolur 115b/5

r. ḳılur 30a/8, 70b/7, 72b/2, 98a/7, 140b/8

2. Açık (bulanık olmama).

r. bolur 71b/3

r. ḳılur 102a/9

rūşen-żamīr Far.+Ar. Parlak, aydın bir zihin.

r. bolur 94b/5

rūşenālıḳ Far.+T. Aydınlık.

r. 9b/5

rūşenāyī Far. Göz taşı; markazit taşı.

ṣıfat-ı kuḥl-ı r. 88b/10

ruṭūbet Ar. 1. Sıvı, su. 2. Vücudun bir bölgesinden diğer bir bölgesine akan sıvı, su.

r. 12b/11, 55b/3, 134b/7

r.+din 8a/6, 45a/6, 98a/1

r.+i 132a/5

r.+ī 39a/6

r.+ni 136a/8

2. Nem; nemlilik.

r. 132a/5

r.+i 132b/2, 133a/9

ruṭūbetī Ar. Bir sıvı, su, sıvılık.

r. 64a/3

ruṭūbetlik Ar.+T. Nemli.

r. turur 132b/7

rūy Far. Yüz.

r. berdi 79b/6

reng-i r.+larını 140b/8

rūy-ı sūḫte/rūy-sūḫte [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml./Far.+Far.] Yanmış bakır; göz taşı; rastık taşı. **(→tūtġan-ı mīs)**

r. 85b/11, 88a/11, 127a/4

rūz Far. Gün.

r.-ı pençşenbe 142a/7

rūze Far. Oruç.

r. tutḳandın 8a/8

Rüstem k.a. Doğu edebiyatında kuvvet ve cesaret sembolü olan meşhur bir İran mitoloji kahramanı.

R.-i şīr-ner 140b/11, 141b/2

rüsūb Far. Çökelti, tortu; birikme; birikinti.
r. 9a/5
r. bolsa 9a/3

S-Ṣ-Ṡ

sāʿat Ar. Saat, vakit, zaman. krş. **sāʿāt**
s. 27b/7, 76a/4, 84b/4
s. ötmegünçe 43a/2
s.+din 79b/5, 102b/10, 103a/6, 104a/11, 105a/7
s.+ide 107b/1

sāʿāt bk. **sāʿat**
s.+din 21b/1

sāʿatī Ar. Bir saat.
s.+din 19a/5

ṣabā bk. **ṣabāh**
ṣ. 103a/1, 117a/3, 139b/4
ṣ.+da 140b/3

ṣabāḥ Ar. Güneşin doğduğu andan öğleye kadar geçen zaman. krş. **ṣabā**
ṣ. 43b/8, 48a/6, 59b/1, 63b/6
ṣ.+da 120b/5

ṣabır Ar. Sabır; sarı sabır; sabırlık otu *(Aloe)*.
ṣ. 16a/4, 19a/1, 28b/6, 119b/12
ṣ.+nı 12b/7

ṣabr Ar. Sabır, tahammül gösterme.
ṣ. ḳılmaḳ kerek 21a/8

ṣabr-ı siyāh [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Siyah sabır otu. **(→ṣabr-ı Suḳūṭarī)**
ṣ. 127a/1

ṣabr-ı Suḳūṭarī [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Yemen'de bulunan Sokotra adasına ait sabır otu *(Aloe socotrina)*. krş. **ṣabr-ı Ṣuḳūṭarī (→ṣabr-ı siyāh)**
ṣ. 87a/5, 88b/6, 89a/5, 127a/1, 131a/5
ṣ.+ni 64b/8

ṣabr-ı Ṣuḳūṭarī bk. **ṣabr-ı Suḳūṭarī**
ṣ. 88b/1
ṣ.+ni 86b/3

ṣabr-nı zerd [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<ṣabr-ı zerd)** Sarı sabır otu.
ṣ.+ni 85b/4

ṣābūn Ar. 1. Sabun otu, çöven otu. 2. Sabun *(Gypsophila/Saponaria officinalis)*. krş. **ṣāfūn, ṣāpūn**
ṣ. 33a/5, 84b/8, 131a/4

saç Saç.
s. 4a/4, 4b/5, 11a/10, 12a/1, 12a/8, 62b/4, 71a/10
s.+ı 86b/8, 123b/9
ādem s.+ını 96a/10
ademni s.+ını 85b/6

saçıl- Dağılmak.
s.-ıp 9a/8

saçḳan Sıçan, fare.
s. yaġını 59b/8

saçratġu Sıçrayan.
s. 119a/8

şad-berg Far.+Far. Çok yapraklı herhangi bir çiçek; Betel biberi ağacının yaprağı. **(→tenbūn)**
ṣ +est 129b/10

sādde bk. **sāde**
s. 114a/11

sāde Far. Yalnız, yalnızca, sadece. krş. **sādde**
s. 114b/4

şadef Ar. 1. Kabuklu deniz hayvanı; inci sedefi.
gūşt-ı ṣ. 30b/3
2. Kabuklu deniz hayvanının kabuğu; deniz hayvanlarının kabuğunda bulunan sedefçilikte kullanılan, pırıltılı, beyaz, sert bir madde.
köydürgen ṣ. 57b/3

şādıḳ Ar. Gerçek.
iştihā-ı ṣ.+da 98b/6
ṭabīb-i ṣ. 138b/9

sāf bk. **şāf**
s. ḳılıp 56b/6, 78b/6

şāf Ar. Saf, temiz, arı, katışıksız. krş. **iżāf, sāf**
ṣ. 114b/8
ṣ. bolġandın 122a/2, 122a/11
ṣ. bolur 86b/11
ṣ. ḳılay 5b/8
ṣ. ḳılıp 1b/11, 18b/1, 41b/1, 42a/1, 43b/5, 44b/1, 44b/8, 47a/11, 48a/4, 50b/8, 56a/10, 64a/9, 67a/9, 68a/2, 75b/3, 80a/4, 82b/10, 88a/10, 88b/9, 90a/5, 90b/2, 91a/2, 92b/2, 93b/9, 93b/10, 95a/7, 114b/9, 120a/4, 121b/5, 123a/10, 123b/3, 126a/2
ṣ. ḳılmaḳ kerek 77b/4
ṣ. ḳılur 5b/10, 99a/3
ṣ. étmek kerek 87b/1 **(<şāf)**

sāfāl Far. **(<sifāl)** Çömlek, toprak kap.
s.+de 126b/2

şafrā Ar. **(<ṣafrāʾ)** Ahlatıerbaadan biri olan öd unsuru.
ṣ. 3a/9, 5b/11, 6a/2, 6b/2, 7a/6, 7a/10, 45b/7, 50a/8, 52b/6, 52b/7, 79b/11, 95a/5, 98a/9
ṣ. sebebidin aġrıġan başḳa 16b/2
ez-berāy-ı iḫrāc-ı ṣ. 75a/6
mādde-i ṣ. 121a/2
müshil-i ṣ. 121a/5
teskīn-i ṣ. 133a/11
teleyyün-i ṣ. ḳılur 134a/2
ṣ.+dın 2b/3, 4a/8, 7b/10, 45a/6, 53b/11, 74b/1, 90b/6, 95b/4, 118b/9, 120a/6
ṣ.+dın turur 6b/1
ṣ.+dındur 4a/1
ṣ.+nı 5a/6, 5a/10, 39b/2, 39b/9, 95a/8, 102a/8, 133a/4, 133b/4
ṣ.+nıŋ 3a/10, 8a/3, 40a/4
ṣ. turur 39b/1
müshil-i ṣ. turur 135a/3

ṣafrāvī Ar. Safralı (safra maddesinin ağır bastığı mizaç özelliği); safra ile ilgili; safraya ait.
ḫılṭ-ı tīz-i ṣ. 114b/2
ṣ.+ġa 16a/9
cemʿ-i maraż-ı ṣ.+ġa 90a/11
cemʿ-i marażhā-yı ṣ.+ġa 90a/2

ṣafūf Ar. **(<sefūf)** Toz halindeki ilaç. krş. **sefūb**
ʿilāc-ı ṣ.+ī 95b/8

ṣāfūn bk. **ṣābūn (2)**
ṣ. suyıda 69b/4

saġlıḳ Koyun; dişi koyun.
s. gūştnı 132a/5
s. süti 132b/9

saġraġu Sağır. krş. **saġruġu**
s. 34b/7, 38b/2, 38b/5

saġruġu bk. **saġraġu**
s. 59a/11

ṣāḥib Ar. Sahip, bahsedilen şey kendisinde bulunan; ...lı, ...li.
ṣ.-i istisḳā 45a/3
ṣ.-i rencni 82b/5

saḫt Far. Sert. krş. **ṣaḫt**
s. 113a/6
s. bolġay 108a/9
s. bolur 103b/2, 104b/11
s. ḳılur 108a/1, 109a/9, 140b/10, 141b/2

sāḳ Ar. İncik, baldır.
maġz-ı s.-ı gāv 79a/7
s.+ıda 110a/4, 110b/3

saḳal Sakal. krş. **saḳḳal**
s. 4b/5, 62b/4
s.+ġa 12a/1, 12a/8, 72a/3
s.+nı 11a/10, 11a/11
s.+nıŋ 4a/4

saḳḳal bk. **saḳal**
s.+ġa 71a/10

sāḳıṭ Ar. Düşme; düşen; düşmüş.
s. bolur 139b/10

sākīn Ar. **(<sākin)** Sakin, dingin; yatışmış.
s. bolur 10a/8, 19a/8, 37a/9, 69b/5

saḳla- 1. Bekletmek, tutmak.
s.-ġay 20b/1, 26a/5, 62a/9, 89a/7, 110b/8
s.-maḳ kerek 27a/11
2. Sağlamak.
s.-ġay 2b/11

saḳẓū Ar.<E. Yun. **(<saḳanḳūr)** Kumda yuva yapan bir timsah türünün yumurtası; kum kertenkelesi. **(→ḫāye-i neheng)**
s. 130b/8

sal- Atmak, bırakmak, koymak.
s.-ġay 20a/9, 109b/2
s.-ġıl 89a/8, 102b/8
s.-ıp 11b/9, 12a/4, 12b/4, 19b/5, 20a/4, 22b/5, 23b/6, 24a/5, 28a/4, 42a/8, 42a/11, 43b/6, 46a/10, 47b/1, 47b/4, 47b/5, 53a/4, 61b/11, 67a/9, 70a/7, 76b/6, 82b/3, 82b/10, 92b/3,

95a/3, 95b/1, 102b/9, 107a/3, 107b/11, 114a/2, 116a/2, 116a/7, 117a/10, 118b/4, 120a/3, 120a/9, 120b/1, 120b/5, 123b/3, 124b/5, 124b/8, 125a/2, 125a/6

s.-maḳ kerek 16a/5, 31b/4, 34a/10, 42b/4, 64a/1, 77b/2, 77b/6, 85a/6, 126a/11

s.-sa 9b/4, 15b/1, 18a/4, 31a/7, 33a/11, 33b/1, 50a/8, 73a/1, 83a/2, 83a/4, 85b/7, 91b/3, 91b/4, 126a/7

2. Atmak (kalp, damar).

s.-sa 6b/1, 6b/3, 6b/6, 6b/8, 6b/11, 7a/1, 7a/3

3. Çarpmak (kalp).

yüraḳ s.-maḳ 39b/11

yüregi s.-sa 48a/11

yürek s.-urını 68a/10

4. Sürmek.

s.-ġay 87a/1

5. Devirme, indirme.

s.-dı 137b/10

şalāye Far. Havanda dövme, ezme; öğütme.

ṣ. 85b/5

ṣ. ḳılıp 30a/8, 35a/8, 36a/7, 60a/4, 68a/7, 68b/7, 68b/11, 69a/2, 72b/1, 81a/11, 84a/3, 85a/5, 85b/3, 86a/4, 87a/11, 87b/4, 87b/8, 87b/11, 88b/5, 89a/1, 90b/8, 94a/9, 94b/7, 95b/5, 104a/10, 106b/10, 109b/1, 111a/10, 115b/3, 124b/5, 126a/11

ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem [Ar. taml.] "Allah ona salat ve selam etsin." anlamında Hz. Muhammet için kullanılan dua sözü; Hz. Muhammet'in manevi şahsiyetini selamlama anlamında bir söz.

ṣ. 83b/7, 84a/2

ṣ.+ġa 113b/11

sancıḳ Sancı, şiddetli ağrı.

s. 32a/3, 75a/4

s. tursa 96a/7

ṣandal Ar. Sandal ağacı; kerestesi sert ve kokulu bir ağaç *(Santalum album)*.

ṣ. 119b/10, 122a/4, 124a/1, 131a/5, 136b/8

aḳ ṣ. 24a/4, 25b/5, 26a/9, 37a/1, 38b/6, 89b/13

ḳızıl ṣ. 49b/11, 89b/13

ṣ.+nı 68a/9

aḳ ṣ.+nı 49b/11, 50b/5

ṣandal-ı sefīd [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Beyaz sandal *(Santalum album)*.

ṣ. 122a/7

saŋa Sana.

s. 137b/5, 137b/6, 137b/9, 138b/11

ṣāpūn bk. **ṣābūn (1)**

ṣ. maġzını 117b/5

ṣarʿā Ar. **(<ṣarʿ/ṣarʿa)** Sara hastalığı, epilepsi.

ṣ. aġrıḳlıḳ 35a/9

ṣ.+ge 70b/9, 71a/3

sarı Yön, taraf.

s. ḳılıp 9b/6

sarıġ [I] 1. Sarı. krş. **sarıḫ, sarıḳ, sebūḳ, uruġ [II]**

s. 7b/7, 7b/10, 8b/2, 8a/7, 8b/8, 50a/5, 74b/2, 80b/11, 120a/3, 121a/4, 125a/9

s. bolmaḳ 4a/3, 39b/11

s. bolsa 115b/1

s. bolur 121a/7

s. çiçek 40a/10, 48b/1, 51a/4, 53a/7, 102b/3, 127b/3 **(→şibt)**

s. çiçek uruġı 34a/1, 39b/6

s. çiçekni 53a/2

s. furçaḳ 127a/10 **(→ḥulbe)**

s. gül 67b/9

s. gül yaġını 59a/8

s. helīle 38a/3

s. küçi 24a/7, 37a/7, 127a/10 **(→kendir)**

s. ot 127a/3

s. ot uruġı127b/6 **(→toḫm-ı küşūt)**

s. seçek 50a/10

s. sona 24a/8

s. sorna 127a/11

s. su ḳılıp 120a/2

sütni s. suyı 126b/7, 135a/5

s. taḫunı 29a/4

s. tavuḳnı 29a/3

s. uruġı 117a/1

s. uynı ötini 105a/4

s. yaġ 12b/7, 16a/1, 33a/7, 75b/4, 78a/6, 125a/5

s. yaġnı 85a/7

s. zerniḫni 51a/10

s.+dın 58b/9 **(<sarıġ çiçek)**

s.+ı 132b/10

fışıġ tavuḳnı toḫmnı s.+ı 119b/4

fışḳan s.+ı 40b/8

toḫm-ı murġnı s.+ı 116a/9

toḫmnı s.+ıda 141a/10

toḫm-ı murġnı ıssıġda oşatıp s.+ını 106a/5

kakanıŋ s.+ını 6a/4

tavuġnı toḫmnı s.+ını 119a/4

tavuḳ toḫmnı s.+ını 60a/7

toḫm-ı murġnı s.+ını 103a/3, 103a/5

toḫmnıŋ s.+ını 33b/4

toḫmnı aḳını taşlap s.+ını 100b/6

ṭavuḳ toḫmını s.+ını 100b/4

toḫm-ı murġnı s.+nı 94a/9

toḫmnı s.+nı 100b/9

toḫmnıŋ s.+nı 15b/11

toḫm s.+nı aḳıdın 95b/5

s. turur 7a/11

2. Sarılık.

s. 36b/11

s. bolur 90b/7

3. Sarı çiçek.

s. 125a/9

sarıġ [II] (<sasıġ) Kötü kokan.

s. ḳoŋġuznı 117a/10

sarıġla- Sarılık hastalığı geçirmek.
s.-sa 27b/11, 28a/6, 36b/3

sarıḫ bk. **sarıġ [I] (3)**
s. çiçek 64a/6, 67a/11
s. çiçek urugı 65b/5

sarıḳ bk. **sarıġ [I] (1)**
s.+ġa 123a/3

sarmuḳ bk. **sarmusaḳ**
s.+nı 141b/1

sarmusaḳ Sarımsak *(Allium sativum)*. krş. **sarmuḳ**
s. 83b/11, 92b/4, 136a/2
s.+dın 84b/2
s.+nı 34b/5, 68b/7, 78a/9, 82a/6, 83b/1, 83b/5, 84a/1, 84a/2, 84a/6, 84a/8
puḫte s.+nı 84b/1
s. urugını 36a/1

sasıġlıḳ Kokma; kokuşmuşluk; kötü koku.
s. bolsa 35a/8

sasıḳ Kötü koku.
s.+ı 60b/4

sat- Satmak.
s.-ıp alıp 137a/9
s.-tılar 137a/6

ṣaʿter Ar. Kekik cinsinden güzel kokulu bir ot; kekik; acı kekik; güveyi otu *(Origanum vulgare)*. **(→yalġuz)**
ṣ. 135b/9

sāvḳu'l-esved [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<sāḳu'l-esved)** Kara baldır; baldırıkara; Venüs saçı *(Asplenium ya da Adiantum / Adiantum capillus-veneris)*. **(→persiyāvşān, →şaʿrü'l-arż, →şaʿrü'l-ḫabbār, →şaʿrü'l-ḥayy)**
s. 129a/9

savu- Soğumak; üşümek; üşütmek.
miʿde s.-gen bolsa 32b/5
s.-sa 121a/11

savuḳ Soğuk; soğuk özellikte olan; soğuktan kaynaklanan.
s. 3b/1, 7b/1, 43a/3, 57a/5, 131b/6, 131b/7, 131b/8, 131b/9, 132a/6, 133a/4, 133b/2, 133b/4, 133b/6, 134b/1, 134b/3, 134b/4, 134b/7, 134b/8, 135b/2, 135b/8, 135b/9, 135b/10, 135b/11, 136a/3, 136a/4, 136a/7, 136a/10, 136a/11, 136b/4, 136b/5
s. alūçe 128b/8
s. bolsa 3b/8, 123a/3
s. bolur 3b/8, 12b/11
s. su 88a/2
s. sudın 97a/5, 29a/10, 126a/4
s.+dın 97b/6
s.+dın aġrısa 48b/1
s.+dın ve balġamdın bolsa 44b/2
s.+dın balġamdın bolur 7b/8
s.+dın bolġan ṣudāʿġa 18b/2
s.+dın bolsa 38a/11, 56a/1, 56b/1, 85b/9

yürek aġrıḳı s.+dın bolsa 48b/7
kişini altı s.+dın süst bolsa 101b/10
öl s.+dın turur 2a/7
s.+dur 132b/1
s.+nı 65a/8, 133a/2
s. nīlūfer turur 93b/5
s. turur 6b/6, 6b/7, 6b/4, 132a/8, 132a/11, 132b/5, 133a/11, 133b/9, 133b/11, 134a/1, 134a/3, 134a/4, 134a/5, 134a/11, 134b/10, 135a/10, 135a/11, 135b/4, 136b/3, 136b/8

savut- Soğutmak; serinletmek.
s.-up 47a/3, 114b/8, 123a/5
s.-udurġan 121a/5

sāye Far. Gölge.
s.+de 88a/2, 91a/3, 100a/5, 118b/6, 126b/2, 139b/1

sebeb [I] Ar. Neden.
s.-i ʿataş 95b/4
s. 2b/10
s.+din 9a/1, 9a/11, 24b/2, 53b/11, 75b/8, 84a/6, 139a/3
s.+dür 3a/3
s.+i 2b/11
s.+idin 16b/2, 36b/11, 53b/3, 61b/9, 75b/8, 92b/9

sebeb [II] bk. **süst**
s. bolmaḳ 4b/6

sebel Ar. Gözün kanlanması.
s. 88a/3, 88a/5

sebel-i çeşm [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Göz bulanıklığı; göze inen, görüşü dumanlı ve bulanık hale getiren perde; dumanlı ve bulanık görme hastalığı.
s. 88a/1

sebūḳ bk. **sarıġ [I] (1)**
s. 121a/2

sebūs Far. 1. Kepek; öğütülüp elenen tahıl tanelerinden eleğin üstünde kalan kabuk kırıntıları. krş. **sepūs (→kefek)**
s. 126b/4
2. Başın derisinde oluşan küçük, beyaz pulcuklar. krş. **şebūş**

sebük Far. Hafif.
s. 39b/10

sebz-būde Far.+[?] **(<sebz-būre)** Yeşil bure.
s. 98b/11

seçek 1. Çiçek hastalığı.
s. 25b/4
s.+din 26b/3
s.+niŋ 25b/1
2. Çiçek.
sarıġ s. 50a/10

sefīd [I] Far. Beyaz.
pōst-ı türbüd-i s. 75b/11
s.+est 129b/11

sefīd [II] bk. **sefīde**
merhem-i s. 15b/3
ṣıfat-ı merhem-i s. 15b/7

sefīd-mühre Far.+Far. Deniz salyangozu kabuğu.
s. 88b/4

sefīde Far. Beyaz kurşun. krş. **sefīd [II]**
s. 83a/10

sefīde-i ḳalʿī [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Beyaz kalay.
s. 49b/9

sefīdī Far. **(<sefīd-āb)** Beyaz kurşun; üstübeç.
s. 88a/8

sefūb bk. **ṣafūf**
s.-ı sürincān 118a/3

seg-i ābī/seg-ābī [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml./Far.+Far.] Kunduz; kunduz testisleri ve bundan yapılan ilaç *(Castoreum)*. **(→cünd-i bīdester, →ḳuşṭūriyūn, →ḳunduz-ḳīrī)**
s. 130a/4

seḥer Ar. Sabahın güneş doğmadan önceki zamanı, seher vakti.
s. 90a/5

sekbinec Ar. **(<sekbīnec)** At kasnısı zamkı; bir kasnı *(Sagapenon/ Sagapenum/Ferula/Ferula persica)* türünden elde edilen reçine. krş. **şekbinec**
s. 87b/7

sekiz Sekiz.
s. 23a/6, 89a/6, 108a/7
s.+ide 110a/5

sekizinçi Sekizinci.
s. 138b/6

seksen Seksen.
s. 44a/6, 120a/11

selām Ar. Esenleme.
s. yarlıḳadı 113b/11

selāmet Ar. Kurtulma, kurtuluş.
s. ḳalġay 26b/3

selīḫa Ar. Aselbent sakızı; bir tür pelesenk ağacından ve katırkuyruğu otundan elde edilen ve birkaç türü olan tıbbi bir zamk; katırkuyruğu otunun kökünün kabuğu; Çin tarçını *(Cinnamomum cassia)*. **(→dārçīn)**
s. 126b/8

selīḫa-ü dārçīnī [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<selīḫa-yı dārçīnī)** Tarçın kabuğu.
s. 89a/3

semirüt- Şişmanlatmak.
s.-üp 61a/6

semiz Şişman.
s. 6a/3, 133a/10

semiz ot Semizotu *(Portulaca oleracea)*. **(→ḫurfe)**
s. 14b/10, 61a/1, 127b/11
s. berginiŋ suyı 14b/5
s.+nıŋ şīresi 54b/1

sen Sen.
s. 137b/4

s.+i 138b/11

sendāne Far. **(<sipendān)** Su teresi; acı tere *(Nasturtium officinale)*.

s. 116a/7

toḫm-ı s.+ni 113a/8

sendūrūs Ar. **(<senderūs)** Berberistan mazısı ya da sandarak ağacı olarak bilinen kozalaklı ağaç *(Tetraclinis articulata)* ve bu ağaçtan elde edilen reçine. krş. **sendūs (→cemʿ)**

s. 126b/1, 130b/10

s. yaġı 119a/6

sendūrūş Ar. **(<ḫanderūs)** Çöven otu; aksırık otu *(Gypsophila struthium)*. **(→kündüs)**

s. 126b/9

sendūs bk. **sendūrūs**

s. 10b/1

sene Ar. Yıl.

s. 142a/9

seng Far. Taş.

s. dānesini 93a/5

s.+ni 35a/8 **(<mürdār-seng)**

s. ḳılur 140b/11

seng-i meṡāne [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Mesane taşı; idrar torbasında bulunan sert kitle ya da kümeler. krş. **seng-i meṡānī**

s.+ni 80b/2, 101a/5, 102a/7

seng-i meṡānī bk. **seng-i meṡāne**

s. 125a/8, 125b/3

faẕıl-ı s. 125a/8

s.+din 125b/5

s.+ge 125a/11

seng-i sürme/seng-sürme [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml./Far.+Far.] Antimon; doğal antimon; sürme taşı.

s. 49b/9

sengdān Far. Taşlık.

pōst-ı s.-ı mākiyān-ı siyāh 27a/2

seniŋ Senin.

s.+çe 141a/1

sepūs bk. **sebūs (1)**

s. 30a/10

ser [I] Far. Baş, kafa.

derd-i s. 95a/5

ez-berāy-ı defʿ-i derd-i s. 75b/7

faṣl-ı ʿilāc-ı derd-i s. 10a/5

ʿilāc-ı derd-i s. 10b/4

derd-i s.+ge 10b/3

farḳ-ı s.+ge 78a/7

ser [II] 10 miskal, 35 gram değerindeki bir ağırlık ölçüsü.

s. 80b/6, 99a/9, 99a/10, 100a/1, 100a/2, 100b/5, 101a/2, 101a/3

Serāndī bk. **Serāndibī**

S. 111b/7

Serāndibī Far. **(<Serāndībī)** Seylanlı. krş. **Serāndī**

mücerreb-i S. 32a/7

Serāndīblig Far.+T. Seylanlı.

S. 29b/2

serd Far. Soğuk.

s. 128a/6, 128a/9, 128a/11, 128b/7, 128b/8, 129a/3, 129a/6, 129a/7, 129b/2, 129b/3, 129b/4, 129b/6, 129b/7, 130a/5, 130a/7, 130a/8, 130a/10, 130a/11, 130b/1, 130b/5, 130b/6, 131a/6, 131a/7, 131a/8, 131a/9

ṣıfat-ı şerbet-i büzūr-ı s. 44a/2

şerbet-i büzūr-ı s. 44a/1

s.+est 129a/11, 130a/10

sergīn Far. Gübre, dışkı.

s.-i gāvac 136b/10

sermūḳ Ar. **(<sermaḳ/sürmaḳ)** Sirkin otu, sirken otu; yabani ıspanak; kazayağı otu; ak pazı *(Chenopodium album)*.

s. 135b/2

sersām Far. 1. Beyin humması, menenjit. krş. **sersān**

s. 2a/9, 79b/3

derd-i s. 122a/6

s.+da 79b/11

2. Sersemlik, bilinçsizlik.

ʿalāmāt-ı s.-ı mergdür 9b/3

sersān bk. **sersām (1)**

s.-ı germ 79a/9

serv Far. Servi ağacı *(Cupressus sempervirens)*.

s.+niŋ bergini suyını 72a/1

set Far.<Skr. **(<esb)** At.

şir-i s. 132b/8

set üzüm (<it üzüm) İt üzümü *(Solanum nigrum)*.

s.+ni 81b/9

sevdā Ar. 1. Ahlatıerbaadan biri olan kara safra unsuru.

s. 3a/9, 6a/3, 6a/6, 6b/6, 7a/6, 52b/6, 53a/6, 98a/9

s.+dın 2b/5, 7b/9, 51a/2, 8b/5, 120a/6

s.+dın turur 6b/3

s.+dındur 4a/9, 4b/3

s.+nı 5a/11, 5b/2

s.+nı keser 102a/8

2. Kara, siyah. krş. **sevde**

sevdāī Ar. Kara safrayla ilgili.

müshil-i s. turur 134b/3

sevde bk. **sevdā (2)**

s. 9a/3

sevz-ab Far. **(<sezāb)** Su teresi *(Nasturtium officinale)*.

s.+nıŋ suyını 70b/8

seyelānü'l-māʾi mine'l-fem [Ar. taml.] Ağızdan su akması, ağızdan gelen su.

s. 90b/8

Seyyid Ḳalender k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri.

S. turur 29b/2

S.+din turur 32a/7, 111b/7

sezāb Far. Su teresi *(Nasturtium officinale)*.krş. **sīzāb**

s. 94b/6, 98b/11, 117a/7, 127a/6, 135b/9

varaḳ-ı s. 82b/7 **(→Andiçān dıraḫtnı yafraġı)**

sıçḳan Sıçan, fare**.**

s. ḳannı 35a/2

s. mayakını 22a/4

s.+nıŋ kakasını 73a/9

şıfat Ar. İlaç terkip etme tarzı, ilaç yapma yöntemi; özellik. krş. **şufat**

ṣ.-ı aġber 88b/3

ṣ.-ı bāseliḳūn 85b/10

ṣ.-ı büzūr-ı germ 44b/4

ṣ.-ı dārūda 64b/11

ṣ.-ı encübār 50b/3

ṣ.-ı fulūniyyā 94a/4

ṣ.-ı güvāriş 91a/1

ṣ.-ı ḥab 88b/5

ṣ.-ı ḥabb-ı ẕaḥab-ı ṣıḥḥat 87a/5

ṣ.-ı ḥuḳne 93b/4

ṣ.-ı kuḥl-ı rūşenāyī 88b/9

ṣ.-ı ḳurṣ-ı kākünec 54a/4

ṣ.-ı ḳurṣ-ı kebīr 54b/7

ṣ.-ı maʿcūn 114a/5

ṣ.-ı maʿcūn-ı kemmūnī 117a/6

ṣ.-ı māʾü’l-ḥayʿāt 13a/5

ṣ.-ı merhem-i āhenk 15b/4

ṣ.-ı merhem-i sefīd 15b/7

ṣ.-ı müleyyin 90a/11

ṣ.-ı müshil 17a/9, 21a/2, 38b/11, 75a/5, 76b/10, 86b/1, 120a/1

ṣ.-ı rubb-ı ḫaşḫāş 114b/4

ṣ.-ı ruġan-ı bādām-ı muḳaşşer 52a/3

ṣ.-ı ruġan-ı cevz 52b/2

ṣ.-ı ruġan-ı şūnīz 52a/8

ṣ.-ı sikencübīn 43a/9, 64a/11

ṣ.-ı sikencübīn-i büzūrī 120a/11

ṣ.-ı şām-ı merārāt 87b/1, 87b/5 **(<şıfat-ı şāf-ı merārāt)**

ṣ.-ı şerbet 91b/10

ṣ.-ı şerbet-i dīnārī 116b/10

ṣ.-ı şerbet-i benefşe 123b/1

ṣ.-ı şerbet-i büzūr-ı serd 44a/2

ṣ.-ı şerbet-i büzūrī 19a/9, 41b/3, 44a/7

ṣ.-ı şerbet-i encübār 92b/1

ṣ.-ı şerbet-i nīlūfer 55b/9, 92a/6, 93b/1, 123a/8

ṣ.-ı şerbet-i zūfā 56a/4, 56b/2

ṣ.-ı şiyāf-ı aḫżar 88a/7

ṣ.-ı şiyāf-ı aḥmer 88a/10

ṣ.-ı ṭılā-yı meẕkūr 11a/2, 89b/12

ṣ. 82a/11, 90a/2, 91a/7

ṣ.+ke 104b/4

şıḥḥat Ar. Sağlık; hastalıktan kurtulma, iyileşme.

ṣ. 58a/8

ṣıfat-ı ḥabb-ı ẕaḥab-ı ṣ. 87a/5

ṣ. bolmas 87a/1

ṣ. bolur 49a/5, 75a/3, 119a/9, 124a/7, 124a/9

ṣ. ḳılur 39a/1, 73a/1

ṣ. tapar 41a/5, 59a/6, 60a/5, 83b/2

ṣ. tapar 1b/5

ṣ. tapġay 120b/6

ṣ. tapḳay 26b/10, 29a/6, 30a/1, 33a/9

ṣ. tapmaḳġa 79b/9

ṣ. taptı 14b/2, 79b/8, 79b/10, 81a/3, 82a/2, 125b/5

ṣıḥḥatlik Ar.+T. Sağlıklı olma durumu; iyileşme.

eṡer-i ṣ. 79b/5

ümīd-i ṣ. turur 28a/8, 36b/8

sıḳ- Sıkmak.

s.-ıp 92b/8, 133b/5

sın- Kırılmak.

s.-a 17b/10

sırd/sird Sırt.

s. ʿilāc-ı derd-i s. 54b/4

si- İşemek.

tüşide s.-megey 35a/6

sīb Far. Elma *(Malus domestica)*.

s.-i ḫuşk 22b/10

s.-i şīrīn 133b/7

şerbet-i s. 47a/7

sībz Far. **(<sebz)** Yeşil.

s. bolur 122b/8

sidük Sidik. krş. **südek**

s.+i 10b/7

s.+niŋ 51a/6

siḫāl Ar. **(<saḫle)** Yavru.

s. kebūterni çārbesini 113a/10

sikencübīn Ar.<Far. **(<sirkencübīn)** Sirkeyle bal veya şekerden yapılan ekşi şerbet; sirkeli bal (şerbeti); şeker ve türlü meyvelerin özsuyundan yapılan bir grup şuruba verilen ad.

s. 53a/2, 53a/6, 135a/7

ṣıfat-ı s. 43a/9, 64a/11

şerbet-i s. 48a/3, 55a/2, 69b/1

s. étip 16a/11

s. şerbeti 26a/11

s.+ni 6a/1, 52b/8

sikencübīn-i büzūrī [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] **(<sirkencübīn-i büzūrī)** Sirkeli bal ve tohumlarla yapılan şerbet.

ṣıfat-ı s. 120a/11

s.+ni 43a/7, 45a/8

sil Verem, tüberküloz.

s. 17b/7, 25b/7, 91b/1

s. aġrıḳını 81b/2

s. zaḫmeti 81a/8

s.+ġa 114b/2

sila- Okşamak.

s.-maḳ kerek 110b/9

silat- Ovalatmak; ovalamak.

s.-sün 24b/5

silf Ar. **(<silḳ)** Pazı *(Beta vulgaris)*.

s. 130b/10

simāb bk. **sīmāb**

s. 83a/11, 97a/1

s. suyı 111a/7

s.+nı 99b/9

sīmāb Far. Gümüş suyu; cıva. krş. **simāb (→zībaḳ)**

s. 128a/2

s.+nı 99b/9

sīmaḳ bk. **sumaḳ**

s. suyını 71a/8

sinā Ar. **(<sināʾ/senāʾ)** Sinameki *(Senna alexandrina)*. krş. **ṡināʾ**

s. 75a/6, 118a/4

ṡinā-ı Mekkī bk. **sināʾ-ı Mekkī**

ṡ. 76b/11, 89b/2

ṡinā-ı Mekki bk. **sinā-ı Mekkī**

ṡ. 120a/3

ṡināʾ bk. **sinā**

ṡ. 76a/6

sināʾ-ı Mekkī [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] **(<sināʾ-yı Mekkī/senā-yı Mekkī)** Mekke sinamekisi; sinameki bitkisinin en iyi türü (*Senna alexandrina)*. krş. **ṡinā-ı Mekkī, ṡinā-ı Mekki, ṡināʾ-ı Mekkī**

s. 61a/9, 74b/5

ṡināʾ-ı Mekkī bk. **sināʾ-ı Mekkī**

ṡ. 17a/9

sincid Far. İğde ağacı ve bu ağacın meyvesi *(Elaeagnus)*. **(→ġubeyrā, →çigde)**

s. 22b/11, 127b/10

sine bk. **sīne**

derd-i s. 93a/10

sīne Far. Göğüs. krş. **sine**

s. 95b/6, 108b/7

s. yā dil ḥarāreti bolsa 95b/4

ʿilāc-ı emrāż-ı s. 91a/11

teleyyün-i ḫulḳ-i s. ḳılur 134b/3

s.+de ḥarāreti bolsa 20a/9

s.+din 114b/5

s.+ge 95b/5

s.+ni 93a/8, 134a/8, 136a/1

s.+side 110a/5

sīne-dāne bk. **siyeh-dāne**

s.+ni 24b/8

siŋ- Hazm edilmek**,** sindirilmek; içine çekilmek, emilmek.

ṭaʿām s.-er 59b/6

ṭaʿām s.-mese 24a/10, 59b/4

aş s.-se 122a/1

siŋir Sinir; kiriş; damar.

s.+ide 50a/7

sipende Far. **(<ispend)** Üzerlik *(Peganum harmala)*.

s.+i 73a/5

sipistān Far. Sipistan (Sebestan) ağacı ve meyvesi; Asur eriği *(Cordia myxa)*. krş. **siristān, sirpistān**

s. 121b/4, 126b/6, 134b/2

sir Far. **(<sīr)** Sarımsak *(Allium sativum)*.

s. urugını 73b/5

sir-ḫışt Far. **(<şīr-ḫışt)** Kudret helvası; gökten ağaçlara yağan bal yahut şeker gibi madde; dişbudak gibi ağaçlardan sızan koyu ve tatlımsı madde.

s. 38a/3, 38a/4, 52b/11, 75b/2, 80a/5, 90a/5, 92b/11, 96b/10, 131a/3, 135a/4
s.+nı 93b/10, 126b/7

siristān bk. **sipistān**
s. 19b/9, 67a/4, 74b/7, 75a/10, 77a/4, 93b/7, 120b/4, 125b/10
s.+nı 16a/7

sirke Sirke. **(→ḫal)**
s. 14b/6, 19a/7, 27b/3, 34b/2, 35a/8, 37a/3, 37b/2, 40a/7, 46b/8, 46b/11, 51a/5, 57a/9, 58a/7, 59a/3, 60b/10, 64b/4, 68a/7, 68b/11, 72a/2, 76a/1, 79a/2, 81a/1, 95a/9, 96a/5, 97b/8, 98b/11, 117a/6, 120a/12, 120a/14, 130a/10, 136a/6
köhne s. 19a/2, 45b/2
ḳuruġ s. 95b/9
ḳurutluḳ s. 37a/6
s.+de 96a/10
köhne s.+de 49b/6
s.+ġa 91a/2
s.+ge 43b/1, 54b/11
s.+ni 48a/5, 56b/9, 68b/9, 120b/1

sirpistān bk. **sipistān**
s. 25b/2, 29b/5

siyāh Far. Siyah, kara. krş. **siyeh**
s. 76a/1, 121a/4
pōst-ı seŋdān-ı mākiyān-ı s. 27a/2
s. ishālġa 74a/10

siyāh-kerden Far.+Far. Siyah yapmak, siyahlaştırma.
ṭarīḳa-ı s.-i mūy 11a/7

siyeh bk. **siyāh**
s. bolġay 42a/6

siyeh-dāne Far.+Far. Siyah çörek otu *(Nigella sativa)*. krş. **sine-dāne (→şūnīz)**
s. 102b/5, 126a/10, 127a/3, 127a/6
s.+ni 60a/11
s. turur 52a/9

siz Siz.
s.+ge 113b/11

sīzāb bk. **sezāb**
berg-i s. 83a/6

ṣoḥbet Ar. Konuşma.
ṣ. ḳılsa 107a/2
ṣ. ḳılur 107a/8

soḳ- Dövmek; ezmek; öğütmek. krş. **şoḳ-**
s.-ġan 50b/4
s.-may 67a/7
s.-up 5b/6, 11a/4, 13a/9, 13b/2, 13b/9, 14a/3, 14b/1, 15a/11, 15b/6, 19a/2, 19a/5, 19b/3, 20b/1, 20b/6, 23a/11, 23b/9, 26a/11, 28a/1, 31b/1, 31b/9, 32b/10, 38b/10, 39a/2, 40a/11, 40b/6, 41b/10, 43a/11, 44a/11, 47a/4, 47a/10, 47b/9, 48a/9, 48b/4, 48b/9, 48b/10, 49a/4, 49b/5, 51b/6, 52b/4, 53b/6, 54b/10, 55a/11, 56a/8, 56b/5, 56b/9, 58b/4, 58b/11, 59b/7, 60a/4, 61a/10, 62b/11, 63b/1, 64b/9, 66b/1, 66b/5, 67a/6, 67b/2, 69a/11, 69b/7, 70a/6,

70a/9, 71b/11, 77a/8, 78a/5, 78b/5, 78b/11, 79a/2, 79a/7, 80b/7, 81a/7, 81b/6, 82b/3, 83a/7, 84b/9, 85a/2, 86a/3, 86b/3, 87a/7, 87a/11, 88a/2, 88a/9, 88b/2, 88b/5, 88b/8, 89a/1, 89a/6, 89a/12, 91a/4, 92b/1, 92b/8, 93a/2, 93a/7, 94a/11, 94b/10, 95b/5, 95b/10, 97a/11, 98a/5, 100b/9, 101a/4, 102b/5, 103a/2, 104a/8, 104a/10, 105a/11, 109a/2, 109b/1, 111a/2, 111b/5, 112a/6, 113a/5, 114b/6, 115a/5, 115a/10, 115b/3, 115b/10, 116a/11, 116b/11, 117a/7, 117b/5, 118a/8, 119a/4, 119a/6, 119b/4, 119b/12, 121a/9, 124b/1, 124b/4, 124b/7, 125a/1, 125b/5

meyde s.-up 20a/8, 25a/9, 26a/3, 28b/2, 35b/9, 99a/7

soḳıl- Ezmek.

s.-ıp 37a/9

sona Bir bitki türü. krş. **sorna**

ḳara s. 24b/10

sarıġ s. 24a/8

soŋ Sonra.

s. 98a/9

sor- Sormak.

s.-dılar 98b/2

sorna bk. **sona**

sarıġ s. 127a/11 **(→kūrkūm, →zaʿferān)**

ḳara s.+nı 28b/11

ḳara s.+nı uruġını 131b/3 **(→toḫm-ı kök)**

sög- Sövmek.

s. 142a/8

s.-me 142a/8

söġan Kurdeşen.

s. 122b/7

sögel Siğil.

s.+ge 51b/1

s.+ni 51a/1, 51a/8

sögüt Söğüt ağacı *(Salix)*.

s. yafraġı 37a/10

ḳara s. yafraġı 27b/3, 120b/10

söz Söz.

s. 98b/4

sözle- Konuşmak.

s.-medi 138a/7

s.-megey 107b/4

s.-mek 4b/1

s.-meydür 138a/11

s.-se 107b/4

su Su.

s. 3b/1, 8a/6, 12b/3, 17a/2, 19b/3, 19b/6, 20a/5, 21a/5, 21a/11, 21b/11, 22a/10, 32a/9, 40b/6, 42a/3, 42a/8, 42b/6, 43b/1, 44b/7, 44b/11, 45a/3, 46a/7, 47a/6, 48a/7, 50a/4, 50b/7, 55b/11, 56a/8, 56b/6, 61b/1, 63a/5, 68a/1, 73b/9, 74a/3, 76b/4, 77a/9, 80a/3, 81b/7, 87a/7, 88b/2, 89a/8, 89a/12, 89b/7, 92a/7, 92b/1, 93b/8,

102b/7, 111a/11, 112a/8, 116b/2, 123b/2, 125a/10, 126a/1
ıssıġ s. 17b/8, 26b/9, 30a/9, 39a/5, 40b/1, 43b/9, 53b/1, 58a/8, 64a/2, 73a/5, 97a/5, 103a/11
savuḳ s. 88a/2
yılıġ s. 52b/8, 123b/8
aġzıdın s. barur 13a/1, 92b/11
aġzıdın s. barurını 101a/5
aġzıdın s. barurnı 80a/10, 90b/9, 98a/7
ḳara s. kelür 4b/5
sarıġ s. ḳılıp 120a/2
közge s. tüşkende 87b/11
közni gevherige s. tüşkenni 86b/10
s.+da 15b/6, 17b/1, 18a/11, 20a/2, 29b/6, 34a/4, 47b/7, 64a/8, 67a/7, 75a/11, 94a/1
ıssıġ su.+da 15b/2, 15b/10, 47b/10
s.+da olturġuzmaḳ kerek 125a/10
s.+dın 45a/2
ṣāf su.+dın 114b/8
savuḳ s.+dın 29a/10, 97a/5, 126a/4
s.+ġa 26b/5, 56b/11, 82a/4, 90a/4, 90b/2, 91a/11, 91b/4, 95a/3, 95a/7, 116a/1, 116a/7, 120b/4, 121b/4
ıssıġ su.+ġa 61a/11, 108b/10
s.+nı 2b/4, 45a/4, 91b/4, 120a/15
ıssıġ s.+nı 89a/9
s.+nıŋ 41b/11
müsellesi s.+nıŋnı 114b/10

ṣubḥ Ar. Sabah vakti.
ṣ. 95b/11

sūd Far. Yarar.
s. ḳılur 42b/10

suʿd Ar. Topalak otu *(Cyperus rotundus)*.
s. 111b/11, 119b/3, 127a/11

suʿd-ı Hindī [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Çiğnendiğinde safrana benzer renk çıkaran topalak otu çeşidi.
s. 115a/5

suʿd-ı Kūfī [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Topalak otunun güzel kokulu en iyi türü.
s. 62b/6

sūd-mend Far.+Far. Yararlı.
s. turur 93b/5

ṣudāʿ Ar. Baş ağrısı, migren.
ṣ.+ġa 18a/8, 18b/3

ṣufat bk. **ṣıfat**
ṣ.-ı ḥubb-ı eyārenc-i feyḳarā 89a/2
ṣ.-ı ruġan-ı gül 89b/3
ṣ.-ı 89a/13

sūḫten Far. Yakma.
ṭarīḳa-ı s. 97a/7

sūḫten-i āteş [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Ateş yanığı.
s. 15a/1

sūlsūl-ı bevl [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] **(<silsü'l-bevl/selesü'l-bevl)** İdrarı tutamama; devamlı idrar kaçırma.
s.+ge 132a/2

sumāḳ Ar. **(<summāḳ)** Sumak ağacı ve tohumu/meyveleri *(Rhus coriaria)*. krş. **sīmaḳ**
s. 26a/7, 40b/4, 90b/7, 131a/11
s.+nı 22b/3, 31a/1

surḫ/sürḫ Far. Kırmızı.
şeker-i s. 14a/4

surḫ sefīd Far.+Far. Kırmızı ve beyaz.
bihī-i s. 66a/2

sūrīcān bk. **sūrincān**
s. 117b/3

sūrincān Far. Çiğdem çiçeği; öksüz oğlan çiğdemi; acı çiğdem; güz çiğdemi; yabani safran *(Colchicum/Colchicum autumnale)*. krş. **sūrīcān, sūruncān (→ʿaks, →laʿbet)**
s. 118a/4, 119b/11, 124a/9, 130b/11
sufūp-ı s. 118a/3

sūrīncān-ı Mışrī [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] **(<sūrincān-ı Mışrī)** Çiğdem/acı çiğdem bitkisinin en iyi türü.
s. 96b/4

sūrūncān bk. **sūrincān**
s. 28b/5, 35b/6, 69b/6

sūs [I] Far. Meyan; meyan kökü; tatlı meyan. krş. **sūsen [II] (→çüçük buya)**
bīḫ-i s.-ı şīrīn 50a/9, 115b/8
bīḫ-i s.-ı şīrīn 1b/10, 34a/3, 41a/11
pōst-ı bīḫ-i s.-ı şīrīn 125b/11
s. 46b/3, 127b/10
bīḫ-i s. 26b/7
bīḫ-i s.+nı 39b/4

sūs [II] bk. **sūsen**
bīḫ-i s. 56a/6

susa- Susamak.
s.-maḳ 4a/8
s.-sa 31b/11, 46a/7

susalıḳ Susama, susuzluk.
s.+nı 135a/4

sūsen [I] Ar. Süsen; gök süsen *(Iris germanica)*. krş. **sūs [II] (→ibn-i ʿirs, →irsiyāh)**
s. 136b/1
bīḫ-i s. 56b/4, 95a/1
bīḫ-i s. 26a/1
s. yıldızını 72b/8
s.+est 128b/6
bīḫ-i s.+ni 79a/7

sūsen [II] bk. **sūs [I]**
s.-i şīrīnest 128b/9

suva- Sıvamak.
s.-sa 68a/8
s.-yap 12a/5

suy Su.
s. 112b/11
s.+da 42b/8, 117b/5
s.+dın 109a/3
s.+ı 136a/4
āyen dāne s.+ı 38a/9
aġız s.+ı 15a/11

amla s.+ı 12a/9
arfa s.+ı 13b/10, 50b/11, 57b/6
ʿaṣāfūr s.+ı 30b/6
ʿasel s.+ı 14a/3
bādyān s.+ı 48b/5, 53b/9, 54a/10, 87b/3, 87b/8, 87b/10, 88b/9, 89b/2
bihī s.+ı 53b/7
çuġundur s.+ı 93b/8
çüçük buya s.+ı 54a/6
enār s.+ı 38b/4
gendenānı s.+ı 124b/8
gül s.+ı 60b/2
gülāb s.+ı 120b/2
Ḫıṭāy şoḫlasınıŋ s.+ı 14b/4
hinduvāne s.+ı 52b/10
ḫurfe s.+ı 50a/2
ḫurmā-yı Hindīni s.+ı 116b/3
ispeġūl s.+ı 27a/8
kāsnī bergini s.+ı 40b/10
kāsnī s.+ı 50a/2
ḳızıl fiyāz s.+ı 36a/1
kişnīz s.+ı 14b/5, 90b/4
merzengūş s.+ı 94b/7
mürūd s.+ı 49a/7
noḫūdnıŋ s.+ı 141a/11
rāziyāne s.+ı 42b/11
revenye s.+ı 46b/10
semiz ot berginiŋ s.+ı 14b/5
simāb s.+ı 111a/7
sütni sarıġ s.+ı 126b/7, 135a/5
şoḫla s.+ı 38a/9
tatlıġ enār s.+ı 52b/10
turb s.+ı 52b/9
yalġur s.+ı 11a/9
yılġı s.+ı 24a/3
yumalaḳ sübüt s.+ı 58a/6, 122a/3
yumġaḳ sübüt s.+ı 13b/7, 122a/8
zift-i Rūmīniŋ s.+ı 20b/7
ẕīre s.+ı 23b/4
zirik s.+ı 70b/5
s.+ıda 18a/7, 27b/9, 72b/9, 74a/7, 115b/5
bādrīngni s.+ıda 58a/2
gūgūrşk s.+ıda 71a/4
ṣāfūn s.+ıda 69b/4
yamġur s.+ıda 118b/5
zaġīrniŋ s.+ıda 26a/3
tatlıġ almanı s.+ıdın 47b/3
s.+ıġa 29a/1
hinduvāne s.+ıġa 52b/11
s.+ını 10b/3, 23b/10, 24a/9, 30a/3, 47a/10, 62a/1, 71b/9, 78b/5, 81a/7
armūt uruġını s.+ını 70a/2
bustān-fürūş gülniŋ s.+ını 70b/4
emle s.+ını 71a/8
fiyāz s.+ını 73a/3
ḫınā s.+ını 71a/8
keperni s.+ını 141b/8
servniŋ bergini s.+ını 72a/1
sevz-abnıŋ s.+ını 70b/8
sīmaḳ s.+ını 71a/8
tatlıġ enārnıŋ s.+ını 71a/11

temr-i Hindīni s.+ını 95b/2
osma s.+ını 71a/9
uy tézegini s.+ını 58a/1
zengār s.+ını 97b/8
s.+la 114b/6
s.+nı 62a/3, 88a/9, 114b/7
āhen s.+nı 69a/7
gendenā s.+nı 125a/1
ḫaşḫāş s.+nı 114b/11
müsellesi s.+nı 114b/11
tatlıġ enār s.+nı 96b/9
enārnı gülini s.+ını 126a/8
lāle ḳızaḳnı s.+ını 85a/3
s.+u 52a/6

sūziş Far. Yanma.
s. 58a/11

sūziş-i miyān dū şāne [Far. taml.] İki omuzu ve beli yanan.
ṭılā-ı be-cihet-i s. 20b/2
müshil-i s. 20b/9

sübüt Kişniş otu *(Coriandrum sativum)*.
s. 141a/8

südde Ar. 1. Vücuttaki (çeşitli organlarda) tutkunluk, tutukluk.
s.+din 121a/8
s.+ni 44a/7, 45b/5, 70a/11, 71a/3, 102a/7, 134b/5, 135b/3, 136a/11
2. Kapı; mide kapısı.
s.+sini bağlar 92b/10

südek bk. **sidük**
s.+i 34a/8

sünbül Far. Sümbül *(Hyacinthus orientalis)*.
s. 53b/4, 55a/9, 62b/7, 86a/1, 89a/3, 94a/5, 100a/11, 111a/9, 115a/5, 136b/9

sünbül-i sefīd [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Beyaz sümbül.
s. 127a/2

sür- 1. Sürmek.
s.-diler 84a/3
s.-mek kerek 12a/6
s.-mek kérek 12a/1
s.-se 58a/5, 69a/1, 78b/8, 81a/8, 82a/5, 119b/2
2. Ezmek.
s.-üp 13b/8, 31a/7, 69a/11, 72b/7, 73a/5, 87b/4, 94b/7, 105a/7, 122a/8

sürfe Far. Öksürük.
ʿilāc-ı be-cihet-i s.-i kūdekān 13b/11

sürge- Sürüklemek.
s.-p 111b/1

sürgülük Müshillik.
s.+émes 114b/1

sürme Far. Antimon; bir göz ilacı (merhemi).
s. 49a/7, 86a/1, 88b/11
ḳara s.+ni 116a/9

sürt- Sürmek.
s.-maḳ kerek 32a/10, 97b/10
s.-mek kerek 13b/10, 25b/6, 62a/1, 90b/8, 96a/6, 97a/3, 108b/11
s.-se 12a/8, 12a/11, 15a/5, 15a/7, 30b/8, 33a/3, 40a/6, 51a/7, 51a/9,

51b/1, 60b/3, 60b/11, 61a/7, 68b/8, 71a/10, 72a/3, 72b/1, 72b/2, 73b/5, 86b/9, 95b/5, 104a/9, 104a/11, 104b/5, 105a/2, 108a/9, 113a/11
s.-sün 103a/10, 105a/5
s.-üp 30a/9, 104a/1, 104b/3, 104b/7, 104b/9, 104b/10, 105b/3, 105b/5, 105b/10, 106b/10, 111b/6, 113a/3, 119b/10, 125b/1, 126b/3

süst Far. Gevşek; zayıf; güçsüz. krş. **sebeb [II], süşt**
s. bolmaḳ 4a/5
s. bolsa 101b/10, 112a/9
s. ḳılay 5a/6, 5a/11

süstluḳ Far.+T. Gevşeklik; zayıflık; güçsüzlük.
s. ḳılmaġay 112b/5

süşt bk. **süst**
s. 140b/11, 141b/3

süt Süt.
s. 69a/4, 92b/7, 139a/11
ıssıġ s. 68a/4, 95a/8
nim-puḫte s. 100a/6
s. tügülgen bolsa 22b/1
s.+de 24b/9, 71b/8, 108b/10, 118a/1, 141b/3
anasını s.+i 25a/9, 119b/6
anasınıŋ s.+i 14a/6
aṭ s.+i 111b/3
eçkü s.+i 103a/11
éşek s.+i 81a/11
ḥayvānnı s.+i 132b/6
inek s.+i 93a/2, 112b/10, 120a/1, 139a/10
ḳara ḳoynı s.+i 126a/5
kişini s.+i 38a/8
saġlıḳ s.+i 132b/9
ża'īfe s.+i 38a/11, 126a/8
ża'īfeni s.+i 85b/1, 86a/7
inek s.+ide 100a/2
ḳoy s.+ide 83b/3
eçkü s.+idin 132b/9
inek s.+iġa 95a/11, 116a/1
eçkü s.+ige 103b/3
éçkü s.+ige 103b/5
éçki s.+ini 120a/2
inek s.+ini 123b/8
şīr s.+ini 116a/5
s.+ni 100a/4
s.+ni sarıġ suyı 126b/7, 135a/5

süz- 1. Süzmek; elemek.
s.-üp 17b/2, 20a/3, 21a/6, 43b/5, 47a/2, 47a/3, 77b/5
2. Dövmek, ezmek.
s.-üp 79a/4, 81a/2, 88a/9

süzek Belsoğukluğu; üreme organlarının akıntılı ve bulaşıcı bir hastalığı. **(→ḥurḳatü'l-bevl)**
s. 53b/10, 115b/11, 116a/1
s.+niŋ 12b/1

süzük Berrak, açık.
s. 86b/11

Ş

şāf Far. Fitil; sürmek için ilaçlanmış pamuk. krş. **şām**

ş. etip 87b/8

ş. étip 49a/5, 88b/3, 116a/10

ş. etmek kerek 87b/4

ş. ḳılıp 71b/4, 82b/4, 105b/7

ş. ḳılsa 111a/7, 111a/8

şāfiü'l-emrāż [Ar. taml.] "Hastalara şifa veren" anlamına gelen-Allah için kullanılan-söz.

be-ʿināyet-i ş. 79b/10

şāh-dāne Far.+Far. Kenevir/kendir bitkisi ve tohumu *(Cannabis sativa)*. **(→kendir)**

ş. 131b/11

şāhferec bk. **şāhferūm (→reyḥān)**

ş. 128a/8

şāhferūm Far. **(<şāhisferem)** Reyhan; fesleğen; Kirman yarpuzu *(Ocimum basilicum)*. krş. **şāhferec**

ş. 136b/2

şāhterec Ar. Şahtere otu; bey börkü *(Fumaria officinalis)*.

ş. 124a/11

şaḫıs Ar. Kişi. krş. **şaşıḫ**

ş.+nı 125b/3

şaḥm bk. **toḫm**

ş.-ı küşūṡ 44a/8

şaḥm-ı ḥanẓal [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Ebucehil karpuzunun içi, etli kısmı, yağlı özeği.

ş. 20a/7

şaḫt bk. **saḫt**

ş. bolgay 109a/1

ş. bolġay 112a/7

şāḫten Far. **(<sāḫten)** Gerçekleştirmek; gerçekleşmek; gelmek.

der-beyān-ı ş.-i āb-ı menī-i zen 109b/3

şaḳāḳul Far. Yabani havuç *(Pastinaca sativa)*. **(→ḥankül)**

ş. 66a/1, 131a/2

şaḳāyıḳ Far. **(<şaḳāyıḳ-ı nuʿmān)** Dağ lalesi; taçlı dağ lalesi *(Anemone coronaria)*.

ş. 131a/2

şaḳīḳa Ar. Yarım baş ağrısı; migren.

ʿilāc-ı derd-i ş. 10b/8

ş. 4a/1, 117a/9

derd-i ş. 35b/11

ş.+ġa 61a/4

şalġam Far. Şalgam *(Brassica rapa)*.

ş. 135b/9

toḫm-ı ş. 66a/4

toḫm-ı ş.+est 128a/11 **(→bezārü'l-lift)**

şām bk. **şāf**

ṣıfat-ı ş.-ı merārāt 87b/1, 87b/5

şamuşa Boy otu; çemen otu *(Trigonella foenum-graecum)*. **(→ḥulbe)**

ş. 30b/7, 53a/10, 74b/9, 127a/3, 130a/8

ş.+nı 69a/2

ş. şīresi 21b/4

ş. unı 40a/10, 67b/1

şarāb Ar. 1. Kaynatılıp koyu hâle getirilmiş şerbet.

ş.-ı encübār 50b/3

2. Şarap.

ş. 8a/10, 59b/7

şārenc Ar. **(<şādenc)** Şadenec taşı; kan taşı; göz otu.

ş.-i maġsūl 86a/1, 88a/10

ş.+ni 85b/1

şarṭ Ar. Koşul.

ş. 107b/3

şaʿrü'l-arż [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Baldırıkara; Venüs saçı *(Asplenium ya da Adiantum/ Adiantum capillus-veneris)*. **(→persiyāvşān, →sāvḳu'l-esved, →şaʿrü'l-ḫabbār, →şaʿrü'l-ḥayy)**

ş. 129a/9

şaʿrü'l-ḫabbār [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<şaʿrü'l-cabbār)** Baldırıkara; Venüs saçı *(Asplenium ya da Adiantum/Adiantum capillus-veneris)*. **(→persiyāvşān, →sāvḳu'l-esved, →şaʿrü'l-arż, →şaʿrü'l-ḥayy)**

ş. 129a/9

şaʿrü'l-ḥayy [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<şaʿrü'l-cinn)** Baldırıkara; Venüs saçı *(Asplenium ya da Adiantum/Adiantum capillus-veneris)*. **(→persiyāvşān, →sāvḳu'l-esved, →şaʿrü'l-arż, →şaʿrü'l-ḫabbār)**

ş. 129a/9

şaşıḫ bk. **şaḫış**

ş. 14a/11

şāṭre bk. **şeyṭaranc**

ş. 131b/1

şeb-kūr Far.+Far. Gece körü.

ş. 4b/10

şeb-perrek Far. Yarasa.

ş.+ni 106b/3

şebūş bk. **sebūs (2)**

ş. 123b/9

şeftālū Far. Şeftali *(Prunus persica)*. **(→ḫūḫ)**

ş. 130a/11, 133b/11

ş. bergini 92b/7

şeḫār Far. Kalye taşı; deniz bitkileri ve çöven yakıldıktan sonra küllerinden elde edilen madde.

ş. 126b/10

ş.+nı 18b/11

şehd Ar. Bal.

ş. 69a/11, 72b/5, 109b/1

şehvet Ar. Cinsel istek.

ş.-i ʿaẕīm 103a/7

ş.-i ḥayż bolġay 140a/4

ş. 99b/5, 100a/7, 105b/3

ş. turġan 110b/8

ş.+i 109b/9

ş.+ni 69b/10, 80b/3, 101a/6, 102a/9, 103a/3, 140a/7, 141b/1

şekbinec bk. **sekbinec**

ş. 103b/9

şeker Far.<Skr. Şeker; şeker kamışı. **(→fānīd, →şükker)**

ş. 6a/1, 16a/9, 16b/5, 39a/3, 64a/1, 81a/9, 95a/3, 105b/9, 111b/5, 114b/11, 125b/4, 130b/9, 135a/1

ḳızıl ş. 61b/4, 141b/5

ş.+ge 17b/8

şeker-i surḫ [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Kırmızı şeker; şeker kamışının ateşte ısıtılıp kızartılmasıyla ortaya çıkan malzeme.

ş. 14a/4, 127a/4, 127a/6

şeker-i Tebrīzī [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Kırmızı şeker; şeker kamışının ateşte ısıtılıp kızartılmasıyla ortaya çıkan malzeme. **(→ḳand-ı sīrḫ)**

ş. 82b/1, 103b/9

şekl Ar. 1. Şekil, biçim.

ş.+i 18b/9

2. Resim, çizim; yazı.

ş.+i 112a/11

ş.+ni 112a/9, 112b/4

şemāl Ar. Rüzgâr.

ş. tegip 57a/5

ş.+dın 97b/5

şems Ar. Güneş.

ş. 107b/1

şengerf Far. Zincifre/zencefre; kırmızı renkli doğal cıva sülfür; sülüğen; kızıl boya.

ş. 87a/9

şerbet Ar. Sıvı halinde ilaç.

ṣıfat-ı ş.-i benefşe 123b/1

ş.-i büzūr-ı serd 44a/1

ṣıfat-ı ş.-i büzūr-ı serd 44a/2

ṣıfat-ı ş.-i büzūrī 19a/9, 41b/3, 44a/7

ṣıfat-ı ş.-i encübār 92b/1

ş.-i encübār 91b/11

ş.-i engūr 133a/2

ş.-i enḫübārnı 91b/11

ş.-i habbü'l-as 47b/6

ş.-i ḥabbü'l-as 119b/4

ş.-i līmū 121b/1, 51b/9

ş.-i līmūnı 116b/2

ş.-i mürūr 22b/6

ṣıfat-ı ş.-i nīlūfer 55b/9, 92a/6, 93b/1, 123a/8

ş.-i sīb 47a/7

ş.-i sikencübīn 48a/3, 55a/2, 69b/1

ş.-i temr-i Hindī 90a/3

ş.-i zūfā 56a/3, 56b/2

ṣıfat-ı ş.-i zūfā 56a/4, 56b/2

ş.-i zūfānı 19b/7
ş. 45b/4, 48b/7, 121a/5, 122a/9
ṣıfat-ı ş. 91b/10
ş. ḳılıp 1b/4, 5a/8, 5b/9, 16b/6, 17a/6, 17b/3, 41a/4, 41b/2, 46a/8, 48b/11, 58b/4, 72b/5, 123a/5
ş.+din 43b/8, 44b/10, 47a/5, 94b/11
ş.+i 92a/4
alma ş.+i 47a/7, 100a/7
çilan ş.+i 6a/8, 92a/5
līmū ş.+i 26a/11
sikencübīn ş.+i 26a/11
toḫm-ı reyḥān ş.+i 97b/3
benefşe ş.+ide 86b/6
ḫām benefşe ş.+idin 121b/3
ş.+ige 46a/11
ş.+ke 47a/4, 48a/7, 122b/3
ş.+ni 19a/10

şerbet-i dīnārī [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Küsküt şerbeti.
ş. 116b/10
ṣıfat-ı ş. 116b/10

şeṭranc bk. **şeyṭaranc**
ş. 63b/3, 115b/1, 131b/1

şeydā Far. Aşkının çokluğundan aklı başından gitmiş, kendini duygularının coşkunluğuna bırakmış kişi.
ş. bolġay 105b/1, 106b/2, 141b/7

Şeyḫ Ḳānūn k.a. Metinde adı geçen hekimlerden biri.
Ş.+da 81a/11

şeyṭaranc Ar. **(<şeyṭarac/şayṭarac)** Serkile/zerkile otu ve bu otun kökünden elde edilen bir ilaç *(Plumbago zeylanica)*. krş. **şāṭre, şeṭranc**
ş. 13b/1, 127a/5

şış- Şişmek.
ayaġları ş.-ḳan bolsa 45a/7
leb ş.-ḳanı 90a/7
öfke ḳabarıp ş.-ḳannı 91b/6

şışḳu bk. **şışuḳ**
ḳursaḳnı ş.+ġa 136b/7

şışmaġlıḳ Şişme; şişme durumu.
tiş ş.+ı 5a/3

şışuḳ Şişlik, şiş. krş. **şışḳu**
ş. 40a/9, 47b/10, 69b/1, 73b/11, 74a/5, 78b/9, 93a/9
aʿżāsı ş. bolsa 115a/8
ş.+ġa 69a/1
ş.+ını 45b/6
ş.+nı 124a/1

şīb-i Yemānī [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] **(<şeb-i Yemānī)** Yemen dağlarındaki bir dağdan çıkartılan, buz gibi donuk olan bir çeşit şap.
ş. 49a/9

şibt/şibit Ar. Dere otu; durak otu *(Anethum graveolens)*. **(→sarıġ çiçek)**
ş. 18b/4, 127b/3
toḫm-ı ş. 19b/1

şifā Ar. **(<şifāʾ)** İyileşme.
ş. bolur 49a/1
ş. tafar 56b/9
ş. taftı 84a/5
ş. tapar 27b/7
ş. tapġay 116b/1, 131b/2
ş. tapḳay 17b/7, 41b/3
delīl-i ş. turur 8b/6

şifālıḳ Ar.+T. İyileşme.
ümīd-i ş. turur 8b/7

şīd Far. **(<şud<şuden/<şüd<şüden)** Olmak; bitmek.
ş. 142a/7

şiḥ bk. **şīh**
ş. 93a/1

şīḥ Ar. **(<şīḥ-i Ermenī)** Yavşan otu; pelin otu; sarı yavşan otu *(Artemisia/ Artemisia pontica)*. krş. **şiḥ**
ş. 18b/5

şiḫ-ı sūḫte [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<şīḥ-i Ermenī-i sūḫte)** Yanmış sarı yavşan otu.
ş. 88b/3

şikāf Far. Yarık;kırık;bölük.
ş. ḳılıp 11b/7, 12a/3, 42b/2
ş.+ını 12a/4

şikāk Ar. **(<şiḳāḳ)** İkiyüzlü; ikilik yapan, birlik ve dirlik aleyhinde olan (bölücü ve ayrıştırıcı bir ruha sahip olan).
ş. 141a/3

şir bk. **şīr [I]**
ş.-i büz 132b/8
ş.-i set 132b/8

şīr [I] Far. Süt. krş. **şir**
ş.-i gāv 132b/7
ş.-i ḫar 43a/7
ş.-i şütür 132b/8
zerd-āb-ı ş.+est 128b/4

şīr [II] Far. Aslan
ş. sütini 116a/5
Rüstem-i ş.-i ner 140b/11, 141b/2

Şirāzī Far. **(<Şīrāzī)** Şiraz'a ait; Şiraz'da.
Ş. 129a/11

şire bk. **şīre**
bādām maġzını ş.+sini 79a/11

şīre Far. Şıra; meyve ve bitkilerin özü/öz suyu. krş. **şire**
ş.-i ḫaşḫāş 51b/6, 128b/2 **(→afyūn)**
toḫm-ı ḫurfe ş. çıḳarıp 17a/4
köknār uruġını ş. tartıp 118b/2
bādām maġzını ş.+ni 122b/2
ş.+nige 118b/3
ḫaşḫāşnı ş.+si 48a/2
aḳ lāleniŋ ş.+si 21b/5
bādām ş.+si 126a/3
kāsnīni ş.+si 116b/5
köknār ş.+si 54b/3
köknārnıŋ ş.+si 51b/7
semiz otnıŋ ş.+si 54b/1
şamuşa ş.+si 21b/4
zaġīr ş.+si 21b/5
üzüm ş.+sidin 63a/3

ş.+sini 94b/1

şirīn bk. **şīrīn**

pōst-ı enār-ı ş. 26a/2

ş. ḳılıp 39b/5

şīrīn Far. Tatlı. krş. **şirīn, şīrin**

ş. 7a/8

bādām-ı ş. 30b/4

bīḫ-i sūs-ı ş. 50a/9, 115b/8

bīḫ-i sūs-ı ş. 1b/10, 34a/3, 41a/11

bihī-i ş. 133b/7

pōst-ı bīḫ-i sūs-ı ş. 125b/11

sīb-i ş. 133b/7

ş. bolur 90a/8

ş. ḳılıp 19b/5, 20a/4, 21a/7, 21b/11, 23b/6, 46b/3, 54a/11, 75b/2, 90b/3, 94b/2, 97b/4

ş.+dür 134b/5

ş.+émesdür 134b/6

sūsen-i ş.+est 128b/9

şīrin bk. **şīrīn**

nār-ı ş. 130b/6

şiş- Şişmek.

ş.-er 46a/1

futları ş.-er 46a/3

ş.-ip 118a/3

ş.-se 92a/2

şīşe Far. Şişe; içerisine sıvı konulan, cam veya plastikten yapılmış, dar ağızlı uzun kap.

ş. 89a/7, 103b/11, 104a/3

ş.+de 9a/7

ş.+ġa 89b/5

ş.+ge 71b/1

ş.+ni 104a/4, 104a/6

ş.+niŋ 9a/5, 9a/9

şiyāf-ı aḥmer [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Kızıl/kırmızı sürme; göz ve benzeri yerlere sürülen ilaç.

ṣıfat-ı ş. 88a/10

şiyāf-ı aḫżar [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Yeşil sürme; göz ve benzeri yerlere sürülen ilaç.

ṣıfat-ı ş. 88a/7

şoḫla İt üzümü; tilki üzümü *(Solanum nigrum)*. **(→ʿınebü'ṣ-ṣaʿleb, →engūr-ı şifā)**

ş. 73b/10, 127b/2, 128a/2

ş. suyı 38a/9

ş.+nı 73b/7, 74a/3, 78b/11

Ḫıṭāy ş.+sınıŋ suyı 14b/4

şoḫla-ı Ḫıṭāy bk. **şoḫla-yı Ḫıṭāy**

ş. 131b/1

şoḫla-yı Ḫıṭāy [T.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Çin'e ait it üzümü; tilki üzümü. krş. **şoḫla-ı ḫıṭāy**

ş. 115b/9

şoḳ- bk. **soḳ-**

ş.-up 125b/4

şol O.

ş. 74b/3, 75b/6, 77b/10, 79b/8

şu Şu; o.

ş. 110b/7

ş.+ŋa 117a/10, 118a/10

şubu **(<uşbu)** bk. **uşbu**

ş. 16a/11, 30b/7, 32b/5, 76b/7, 102a/4, 110b/6, 140b/6

ş. 127a/6

şūnīz Far. Siyah çörek otu *(Nigella sativa)*. **(→siyeh-dāne)**

ş. 127a/6, 136a/10

ṣıfat-ı ruġan-ı ş. 52a/8

şūr Far. Tuzlu.

ş. 2b/7, 7b/2

şūrbā Far. Çorba, et suyu.

ş. 118a/11

şūşden Far. **(<şuden/şüden)** Olmak.

ş.-i leb 61b/8

şüste Far. Yıkanmış.

ṭuṭiyā-yı ş. 88b/3

ahenk-i ş. 97b/9

şütür Far. Deve.

şīr-i ş. 132b/8

şükker Ar.<Far. **(<sükker)** Şeker. **(→şeker)**

ş. 130b/9

şükūfe Far. Çiçek; çiçek hastalığı.

defʿ-i ş. 73a/4

ş.+ge 73a/6

T-Ṭ

tā Far. -A/-IncAyA kadar, dek, değin; öyle ki.

t. 12b/4, 17b/2, 18b/6, 19b/4, 20b/11, 21a/5, 21a/6, 21a/8, 34a/4, 42a/10, 43a/2, 43b/7, 47a/1, 47a/3, 47a/11, 47b/8, 48a/5, 50b/7, 56a/9, 56b/6, 63a/4, 64a/8, 64b/3, 68a/2, 75a/11, 76b/5, 76b/7, 77a/10, 77a/11, 77b/4, 80a/4, 89b/7, 89b/8, 92a/7, 92b/2, 93b/9, 95a/3, 97a/3, 97a/5, 97b/2, 97b/4, 100b/10, 102b/8, 102b/11, 105a/3, 107a/10, 107b/3, 108b/11, 109b/4, 109b/9, 110b/9, 111b/9, 112a/8, 113b/8, 116a/5, 116a/8, 120a/3, 120a/4, 120a/15, 123a/10, 123b/2, 123b/3, 124a/3, 125a/3, 125a/7, 126a/2, 138b/5, 139a/11

tā kim Far.+T. Öyle ki; böylece.

t. 26b/2, 42a/9, 42b/7, 52a/8, 82b/3, 97a/4, 100a/4, 109b/10, 110b/8, 121b/2

ṭaʿām Ar. 1. Yemek, yiyecek.

ṭ.-ı ġalīẓ 98b/6

ağır ḳuvvetlig ṭ. yegendin 24a/11

nerm ṭ. yemek kerek 62a/6

ṭ. 98b/10

ṭ. ḥażm bolmaslıḳı turur 86a/10

ṭ. heẓm bolmaslıḳ 4a/7

ṭ. siŋer 59b/6

ṭ. siŋmese 24a/10, 59b/4

ṭ. yegendin 98b/8, 98b/9

ṭ. yep 98b/4

ṭ.+dın 43a/2

ṭ.+ī 92b/9

ṭ.+lardın 24b/3

ṭ.+nı 99a/3

2. **(<ṭaʿm)**Tat.

ṭ.+ı 43b/4

ṭabʿ Ar. Mizaç özelliği, tabiat.

ṭ.+ı 7a/10, 7b/1, 7b/3

ṭabaḳ Ar. Yiyecek koymaya yarar, az derin ve yayvan kap.

ṭ.+ḳa 52a/7

ṭabāşir bk. **ṭabāşīr**

ṭ. 94b/1, 131a/6

ṭabāşīr Ar. Bambu türlerinin düğüm noktalarından elde edilen silisli yumru; yanmış bambu kökünün külünün içindeki madde; Hindistan'dan getirilen beyaz bir bitkisel madde. krş. **ṭabāşir, tebāşir**

ṭ. 26a/7

ṭ.+ni 14b/10, 94a/10

tābiʿ Ar. Uyan, arkası sıra giden, birinin emri altında bulunan; hakimiyet altında bulunan; bağlı.

t. boldılar 138a/4

ṭabīʿat Ar. 1. Mizaç özelliği; insanın yapısı.

ṭ.+ı 27b/8, 79a/11, 93a/4

ṭ.+ını 80a/1

ṭ.+nı bağlar 133a/5

teleyyün-i ṭ. ḳılur 136a/3

teleyyün-i ṭ. turur 135b/2

2. Özellik.

ṭ.-ı ān 128b/8

ṭ. turur 135a/5

ṭabīʿatlik Ar.+T. Mizaçlı olma durumu.

ṭ. 3a/11, 3b/1

ṭabib bk. **ṭabīb**

kitāb-ı ṭ.+dür 98b/2

ṭ.+ge 102a/10

ṭabīb Ar. Hekim, doktor. krş. **ṭabib**

ṭ.-i ṣādıḳ 138b/9

ṭ. 20b/10, 101a/8

ṭ.+ge 99b/7

ṭ.+ler 14a/10

ṭ.+lerge 2b/9

kiṭāb-ı ṭ. 98b/44

tābistān Far. Yaz mevsimi.

t.+da 137b/1

ṭablī Ar. **(<istisḳā-yı ṭablī)** Davul şişmesi; gebeş şişmesi; karında gaz ya da havadan kaynaklanan şişkinlik.

ṭ. 45b/9

tāc-ı ḫorūs [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Horozibiği; beybörkü; bostangüzeli *(Amaranthus)*.

t. 67b/11

taf- bk. **tap- (1)**

şifā t.-ar 56b/9

şifā t.-tı 84a/5

taġ zebūdesi T.+Far.+T. Yabani pırasa.

t. 127b/6

ṭahāret Ar. İbadetten önce vücudu ve giyecekleri namaza engel olan kirlerden ve pisliklerden arındırmak şeklindeki temizlik.

ṭ. ḳıldılar 138b/4

taḥrīr Ar. Yazı yazma.

t. taptı 93b/2

taḫṣīṣ Ar. **(<taḫaṣṣuṣ)** Özel olarak; özellikle.

t. 46a/6

taḫu **(<toḫu)** Tavuk.

t. ḳanatını 15a/6

t. toḫmnı pōstnı 57b/3

sarıġ t.+nı 29a/4

t.+nı toḫmnı aḳı 115b/3

taḳavvī Ar. Kuvvetlendirme; kuvvet kazanma; kuvvet verme.

t. ḳılur 132b/5, 133b/10, 135a/1, 140b/4

taḳviyet Ar. Kuvvetlendirme, güçlendirme.

t.-i bāh ḳılur 134a/7, 134a/9, 134b/6

t.-i bāh turur 135b/10

t. ḳılur 133b/6, 134b/4, 134b/8, 135a/6

t. ḳılur 133b/6

tal [I] 1. Dalak. krş. **ḫalḫāl**

t. 7b/3, 37a/4

t. aġrıḳı 59a/2, 120a/7

t. aġrımaḳ 4a/5

t.+ıŋ 37b/8

t.+nı 121a/9

2. Sırt.

t. aġrıḳı 54b/4

tal [II] Asma, üzüm asması.

üzüm t.+ı 91a/10

talḳan Kavut; kavrulmuş ve dövülmüş tahıl ununa pekmez, şeker veya tatlı yemiş katılarak yapılan yiyecek.

t. 84b/6

tām Ar. 1. Tam, bütün.

t. 9b/6,

2. Uygun.

t. 108a/5

tamām Ar. 1. Bütün; bütünüyle.

t.-ı aʿżāsıdın 139b/10

t.-ı beden 121a/7

t.-ı yelni 124a/1

t.-ı yüzni 89b/9

t. 9a/1, 142a/7

ḳuvvet-i t. berür 65a/6

iḫrāc-ı t. ḳılur 61b/2

nefʿ-i t. ḳılur 82a/4, 82b/11

nefʿ-i t. turur 136b/9

2. Bitme, sonlanma; tamam olma, tamamlanma.

t. 142a/7

tamız- Damlatmak. krş. **tamyat-**

t.-ġay 10a/7, 92b/5

t.-ıp 52a/7, 52b/4

t.-sa 34b/6, 35a/10, 36a/3, 37b/2, 38a/7, 38a/10, 38b/1, 38b/2, 38b/3, 38b/5, 59b/1, 59b/3, 117b/1, 126a/6, 126a/9

tamur Damar.

ḳızıl t. bolur 87a/9

t. tutmaḳnıŋ 6a/10

t.+ı 6a/11, 6b/3, 6b/5, 6b/7, 6b/10, 7a/1, 7a/2
t.+ıdın 92a/4, 92a/5

tamyat- bk. **tamız-**
t.-ıp 32a/9

taŋ- Bağlamak.
t.-maḳ kerek 28b/4, 85a/9, 97a/3, 97b/2, 119a/7
t.-sa 30a/1, 30a/4, 35b/3, 37a/4

taŋ Tan, şafak.
t. atġunça 105a/5

taŋla Yarın, ertesi gün.
t. 76b/6

tanumaġlıḳ Tanıma, bilme, anlama durumu.
t. 7b/5

tap- 1. Bulmak. krş. **taf-**
leẕẕet t.-adurġan 111a/4
encām t.-ar 114b/2
rāḥat t.-ar 108b/9
ṣıḥḥat t.-ar 1b/5, 41a/5, 59a/6, 60a/5, 83b/2
şifā t.-ar 27b/7
teskīn t.-ar 16b/1, 45b/7
t.-ar 104b/6, 141b/6
teskīn t.-ġanda 117a/5
leẕẕet t.-ġanını 103b/6
t.-ġay 105b/8
ferāġat t.-ġay 109a/5
leẕẕet t.-ġay 104a/5, 104b/4, 105a/9, 105b/1, 105b/4, 106a/6, 106b/2, 106b/11, 108b/5, 109b/2, 113b/1
ṣıḥḥat t.-ġay 120b/6
şifā t.-ġay 116b/1, 131b/2
t.-ıp 83b/11
ṣıḥḥat t.-ḳay 26b/10, 29a/6, 30a/1, 33a/9
şifā t.-ḳay 17b/7, 41b/3
ṣıḥḥat t.-maḳġa 79b/9
ārām t.-mas 91b/7
ṣıḥḥat t.-tı 14b/2, 79b/8, 79b/10, 81a/3, 82a/2, 125b/5
2. Bulmak; etmek; edinmek; olmak.
ʿilāc t.-masa 117a/11
taḥrīr t.-tı 93b/2
tecrübe t.-tılar 79a/10

tapan Ayak tabanı.
t.+ı ḳızır bolsa 17a/3
t.+ıġa 29a/5

tapuştur-(<yapuştur-) Yapıştırmak.
t.-maḳ kerek 62b/1

tar Dar.
t. bolġay 111b/3

ṭaraf Ar. 1. Yan; yön.
ṭ.+ġa 84b/5
ṭ.+ıdaki 109a/8
ṭ.+ıdın 37b/6, 37b/7, 37b/9
ṭ.+ıge 108b/8, 109a/8
ṭ.+ke 9b/4
2. Bölge.

ṭ.+ıda 93a/8

ṭ.+ke 138b/1

ṭarāṭīn bk. **ḫarāṭīn**

ḫavāṣ-ı ṭ. 50a/4

tārbūz Far. **(<tarbuz)** Karpuz *(Citrullus lanatus)*. krş. **tābūz**

t. uruġı 88b/7

t.+dın 42b/5

t.+ī ki 42a/5, 42a/6

t.+lar 42a/9

t.+nı 12a/2, 42a/7, 42b/1

açıġ t.+nı 51a/3

t.+nıŋ 42b/3

tarbuzek Far. Karpuz *(Citrullus lanatus)*. **(→hindāne)**

t. turur 134b/9

ṭarīḳ Ar. Yol, yöntem.

ṭ.-i meşvī-i maḥmūde 96b/6

ṭ.-i müshil 61a/8

ṭ.+de 139a/9

ṭ.+i 55a/5

ṭ.+ide 55a/7

ṭ.+ni 99b/9

ṭ. 77a/6

ṭarīḳa Ar. Yol, yöntem.

ṭ.-i siyāh-kerden-i mūy 11a/7

ṭ.-i sūḫten 97a/7

ṭ. 12b/5, 32b/6, 45a/9, 121b/5, 121b/7, 124a/6, 137b/2

ṭ.+sı 120a/14

tarlıḳ Darlık.

t. ḳılmaḳ 4b/1

tart- 1. Çekmek; sürmek.

bāseliḳūn t.-maḳ kerek 85b/10

közge t.-maḳ kerek 87b/4, 87b/8, 88b/5, 89a/2

közge t.-sa 34b/8, 71b/2, 85b/3, 85b/3, 86a/8, 89a/9

közige t.-sa 85a/4

t.-ıp turup 107a/5

t.-maḳ kerek 108b/8

2. Çıkarmak.

şīre t.-ıp 118b/2

yaġ t.-maḳ kerek 52b/2

taş Taş.

t. 87b/4, 108a/9, 124b/5

açıġ t. 16b/9, 127a/5 **(→aşḳā)**

t.+ıdın 12a/5

t.+nı 91a/5

taş tuz Kaya tuzu.

t. 113a/10

t.+nı 126a/5

taşḳarı 1. Dışarı

t. 123a/2, 125b/2

2. Fazla.

t. 140b/4

taşla- 1. Ayırmak.

t.-p 23a/7, 29b/8, 63a/11, 64b/2, 85a/8, 93a/5, 100b/6, 125b/10

2. Atmak.

t.-sun 103a/6

taşlıḳ Kuş vb. hayvanların sindirim kanalları üzerinde bulunan kaslı, öğütücü mide.
ḳara tavuḳnı t.+ını 27a/3

tatala- Kazımak.
t.-p 49b/6

tatḳı **(<tatıḳ)** Tat, lezzet.
t. 77a/10
t. çıḳġunça 17b/1
t.+nı çıḳarıp 61a/11

tatlıġ Tatlı.
t. 2b/5, 6a/5, 6a/8, 14a/2, 98a/5, 139b/3
t. almadın 47a/9
t. almanı suyıdın 47b/3
t. enār 133b/2
t. enār suyı 52b/10
t. enār suynı 96b/9
t. enārnı 5a/7, 46a/7
t. enārnı yafurmaġını pōstını 86a/6
t. enārnıŋ suyını 71a/11

tavan Topuk.
t.+ıda 110a/2

tavuġ bk. **tavuḳ**
t.+nı toḫmnı sarıġını 119a/4

tavuḳ Tavuk. krş. **tavuġ, ṭavuḳ**
t. gūştı 46a/8
t. peri 49b/6, 108a/8
t. toḫmnı 40b/7
t. toḫmnı sarıġını 60a/7
t. yumurtḳası 15a/3
t.+nı 61a/5
sarıġ t.+nı 29a/3
ḳara t.+nı taşlıḳını 27a/3
t.+nı toḫmnı aḳı 85a/11
t.+nı toḫmnı aḳını 119b/1
fışıġ t.+nı toḫmnı sarığı 119b/4
t.+nıŋ perini 72b/10

ṭavuḳ bk. **tavuḳ**
ṭ. toḫmını sarıġını 100b/4

tavuşḳan Tavşan.
t. gūştı 132a/11
t. öfkesini 25b/9
t. ötini 104b/6
t. yaġını 106a/11
t.+nı 106a/1, 117b/9
t.+nıŋ 73a/7
t.+nıŋ ḳanını 117b/7

taz 1. Saçı dökülmüş, dazlak.
t. 35a/4
t.+ġa 61b/6
t.+nı 119a/12
t.+nıŋ 49b/6
2. Baş derisinde oluşan ağrılı, akıntılı kızartı, döküntü.
t.+ġa 61a/2

tāze Far. Taze; yeni; iyi durumda; dinç.
t. 30a/8, 89b/4, 94a/1, 114b/7, 115b/5, 132b/5
t. enār bolġay 11b/6
t. ḳılur 30b/1, 65a/5, 80b/3
t. yaġ 34a/11
būre-i t. 53a/7

2. Sağlıklı; iyi durumda; iyileşme.

t. bolur 49b/10

t. ḳılur 80b/4

teb Far. 1. Ateş; yüksek ateş; hararet; sıtma, humma. krş. **tef**

t. 134b/10

ʿilāc-ı t. 38b/6

t.+de 122a/6

t.+ge 136b/9

t.+ni 135b/5

t. zaḫmeti bolsa 58b/2

2. Ateş; ateşe verme; ısıtma, pişirme.

t. berip 71b/11, 91a/3

t. bérip 22b/3

teb-lerze Far.+Far. Sıtma titremesi.

t. 35a/3

tebāşir bk. **ṭabāşīr**

t. 95b/9

teb-ü dıḳḳ [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] **(<teb-i dıḳḳ)** Yüksek ateş.

ʿalāmāt-ı t. 8b/9

tebret- Çalkalamak.

t.-ip 104a/4

tebs Ortadan kaldırma; sakinleştirme.

t.-i nebā'ü'l-leyl 57a/2

tebū [?] Bir bitki adı.

t. 138b/10

tecrübe Ar. Deneyim.

t. taptılar 79a/10

tef bk. **teb (2)**

t. berip 48a/2

tefesbec Ar. **(<benefsec)** Menekşe *(Viola)*. **(→benefşe)**

t. 129b/7

teg Taban; aşağı; alt.

t.+ige olturur 91b/4

teg- Değmek, çarpmak. krş. **tég-**

ḳılıç t.-ip 119a/2

şemāl t.-ip 57a/5

tég- bk. **teg-**

oḳ t.-ip 16a/2

t.-megen 102b/7

tegür- 1. Değdirmek, dokundurmak. krş. **tegüz-**

t.-üp 109b/8

2. Ulaştırmak, getirmek. krş. **tégür-**

tégür- bk. **tegür- (2)**

t.-ür 23a/1, 93a/7

tegüz- bk. **tegür- (1)**

t.-megey 32a/11

teḫīr Ar. **(<teʾḫīr)** Erteleme, sonraya bırakma; geciktirme.

t. ḳılmaḳ kerek 122b/6

tekye Ar. Uzun destek (yastık, minder).

t. ḳılsa 91b/7

telef Ar. Atık.

t.+iġa 10b/2

t.+ini 30a/3

teleyyün Ar. Yumuşatma; sakinleştirme.

t.-i ḫulḳ-i sīne ḳılur 134b/3

t.-i ṣafrā ḳılur 134a/2

t.-i ṭabiʿat ḳılur 136a/3

t.-i ṭabīʿat turur 135b/2

t. ḳılur 133b/1

telḫ Far. Acı.

t. 7a/11

temmeti'l-kitāb [Ar. taml.] **(<temmetü'l-kitāb)** "Kitap bitti, tamam oldu" anlamına gelen söz.

t. 142a/3

temūz/temmūz Ar.<Sür. Temmuz ayı.

t.+da 108a/7

temr-i Hindī [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Demirhindi ağacı ve bu ağacın yenen, şurup ve reçeli yapılan ve müshil olarak kullanılan meyvesi *(Tamarindus indica)*.

t. 5b/9, 75a/8, 77a/2, 90b/1, 114a/7, 122a/2, 133a/11

şerbet-i t. 90a/3

t.+ni 126b/6

t.+ni suyını 95b/2

temrütkü (<temretkü) Derideki kaşınan kırmızı benek; bir deri hastalığı; liken; tuzlu balgam. krş. **temüretkü**

ḳurtluḳ t.+ge 61a/2

temür Demir.

t. 45a/4

temüretkü bk. **temrütkü**

t. 18b/9

ten Far. 1. Vücut.

ḥarāret-i t. 95b/6

t.+de 2a/2

t.+ide 7a/4, 7a/9, 25a/2

2. Vücut; insan vücudunun dış yüzü, cilt.

t.+ni 38b/11, 70a/11, 80b/4, 98a/8, 100a/8

tenbūn Far. **(<tenbūl)** Betel biberi ağacı ve bu ağacın yaprağı *(Piper betle)*. **(→ṣad-berg)**

t. 129b/9

ten-dūrūstluḳ bk. **ten-dürüstluḳ**

esbāb-ı t. 3a/1

t.+nıŋ 2b/10

ten-dürüstluḳ Far.+Far.+T. Sağlıklı olma hâli. krş. **ten-dūrūstluḳ, ten-dürūstluḳ**

t.+ġa 63b/9

ten-dürūstluḳ bk. **ten-dürüstluḳ**

delīl-i t.+dur 7a/1

t.+ġa 3b/3, 7b/11

tenāvül Ar. Yeme içme.

t. 51b/4

t. ḳılġay 115a/1

t. ḳılmaḳ kerek 55a/3, 94b/11, 97b/5

tencīr Ar. Yapma, yerine getirme.

t.-i cūşa-ı Ḫıṭāyī be-cihet-i ābile-i Frengī 97a/7

teng Far. 1. Dar; darlık.

t. 111b/1

nefes t. bolur 91b/7

nefesi t. bolur

nefesni t. bolur 92a/3

2. Daraltma; sıkma; rahatsız etme.

t. ḳılur 141a/7

teng-i nefes/teng-nefes [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml./Far.+Ar.] Nefes darlığı.

t. bolsa 25a/4

tengī-i nefes [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Nefes darlığı.

ez-berāy-ı t. 19b/7

tenhā Far. Yalnız, tek başına.

t. 125a/7

tenḳıye Ar. Temizleme.

t.-i dimāġ ḳılur 88b/6

tennūr Ar. Tandır.

t. 97a/11

t.+ī 97a/10

téŋ Eşit.

t. ḳılıp 107a/4

tengteste Far.+Far. **(<teng-dest)** Fakir.

bende-i t.+ni 141a/4

tepren- Hareket etmek, kımıldamak.

t.-se 84b/11

ter Far. 1. Taze.

t. 122a/1

2. Nemli.

t. 130b/10

t.+est 128b/8, 129a/6, 129b/3, 129b/7, 130a/5, 130a/8, 130a/9, 130a/11, 130b/5, 130b/6, 131a/9

3. Yaş, ıslak.

t. 12b/3

tér- Bir araya getirmek, toplamak.

t.-ip 107a/9

terāş Far. Soyma.

t. ḳılıp 46b/3, 95a/1

t.+ıda 125b/11

tere Far. Tere otu *(Lepidium sativum)*.

krş. **terre, ṭerre**

toḫm-ı t.-i muḳaşşer 81b/5

t. 134b/8

toḫm-ı t. 46b/9

t. uruġı 30b/4

t.+ni 14b/3, 78b/5

tére Deri.

keftār t.+si 83a/2

böri t.+sidin 83a/2

ḳotaz t.+sidin 83a/2

tülkini t.+sini 117b/10

tere-i Ḫorāsānī [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Dağ reyhanı *(Ocimum/Ocimum basilicum)*.

t. 135b/7

tere-tiz bk. **tere-tīz (→cırcır)**

toḫm-ı t. 127b/9

tere-tīz Far.+Far. **(<tere-tīzek)** Acı tere *(Lepidium sativum)*. krş. **tere-tiz, terre-tīz, tīz [III]**

toḫm-ı t. 127b/11 **(→ḥabbü'r-reşād)**

terencübīn Ar.<Far. Kudret helvası; devedikeni bitkisi üzerinde oluşan tatlı ve yapışkan madde *(Manna of Alhagi maurorum)*. krş. **terençīn**

t. 75b/2, 95a/6, 118a/11, 129b/11

terençīn bk. **terencübīn**

t. 76b/1, 77a/6, 77b/4

t.+din 77a/8

t.+ni 77b/3

terkib bk. **terkīb**

t.+idin 100a/9

terkīb Ar. Terkip; birkaç şeyin bir araya getirilmesinden/birleştirilmesinden ortaya çıkan ilaç. krş. **terkib**

t. 104a/6

t. ḳılıpdurlar 27a/1, 140b/7

t.+idin turur 29b/2

terle- Terlemek. krş. **térle-**

t.-gendin 122a/10

t.-gey 120b/7

t.-mesdin 122a/10

t.-mese 120b/3, 120b/6, 121b/7

t.-r 121b/6

térle- bk. **terle-**

pişānesi t.-r 77b/7

t.-se 28a/7, 36b/6, 76a/5

terlen- Terlemek.

t.-se 117b/10, 117b/11

térlet- Terletmek.

t.-ür 59a/1, 66b/11, 67a/10

terre bk. **tere**

maġz-ı toḫm-ı t. 95b/10

t. uruġı 65b/7

t. uruġını 109a/5

t. uruġnı 115b/6

ṭerre bk. **tere**

toḫm-ı ṭ. 123a/7

terre-tīz bk. **tere-tīz**

toḫm-ı t. 23a/10, 66a/5

tertīb Ar. Hazırlama; bir ilacın çeşitli maddelerin bir araya getirilmesiyle hazırlanması.

t. 76b/7

t. berip 96b/5

t.+idin turur 110b/11

teʾsir Ar. **(<teʾsīr)** Etki. krş. **teśīr**

t.+idin 61b/10

teśīr bk. **teʾsir**

t. ḳılmaġay 97a/4, 97b/2

t. ḳılur 140a/8

teskīn Ar. Yatışma, sakinleşme; sakinlik.

t.-i ṣafrā 133a/11

t. berür 16a/9

t. bolmasa 116b/4

t. bolur 16a/8, 116b/6, 123b/5

t. ḳılur 133b/4

t. tapar 16b/1, 45b/7

t. tapġanda 117a/5

teş- Deşmek; deşilmek; delinmek. krş. **téş-**

t.-megen bol-ġay 88b/10

téş- bk. **teş-**

t.-ip 125a/2

teşne Far. Susamış; susamışlık; susuzluk; çok susama hali.

t. bolur 77b/7

t.+ni 133b/1

teşnegī Far. Susama.
ʿilāc-ı t.-i eṭfāl 14b/2

teşnelıḳ bk. **teşnelik**
t. 79b/11

teşnelik Far.+T. Susamışlık; susuzluk; çok susama hâli. krş. **teşnelıḳ**
t. 8b/11, 14b/7, 16b/1, 74b/2, 89b/9, 118b/8, 133b/10
t. bolsa 44a/1
ʿadem-i t.+dür 90b/10
t.+ni 47a/9, 82a/7, 133b/5, 133b/11, 134a/4, 135a/9, 135a/10, 135b/5

teşvīş Ar. Rahatsızlık; karışıklık.
t. 20b/11, 21a/1, 51b/3

teşvīşlik Ar.+T. Rahatsızlık, karışıklık yaşayan kişi.
t. 39b/8

tevābil Ar. Baharatlar.
t. 136a/6

téve Deve.
t. gūştı 132a/9
t. mayaḳını 58a/9
t. mayasını 57b/9
t. miŋesini 118a/11

téve tapanı Devetabanı; buhurumeryem *(Cyclamen)*. **(→māmiyā)**
t. 131b/3

tevellüd Ar. Doğum.
t. ḳılġandın 29a/2, 125a/5
t. ḳılur 86b/9

tevfīk Ar. Allah'ın yardımı; "Allah'ın hayırlı işlerde kişiyi başarılı kılması" anlamına gelen söz.
t.-i Ḫudā-yı lā-yenām 142a/7

tezek Gübre, dışkı. krş. **tézek**
t.+ini 60a/1

tézek bk. **tezek**
t. otıġa 99b/10
aṭ t.+ini 35a/6
éşek t.+ini 60a/2, 82a/1
uy t.+ini 11a/6, 35b/2
uy t.+ini suyını 58a/1

ṭılā Ar. Sürülerek kullanılan ilaç, merhem.
ṣıfat-ı ṭ.-yı meẕkūr 11a/2, 89b/12
ṭ. ḳılġay 15b/7
ṭ. ḳılmaḳ kerek 90a/2
ṭ. ḳılsa 15a/4, 15b/8
ṭ.-ı be-cihet-i sūziş-i miyān dū şāne 20b/2

tik tik (<itik itik) Hızlı hızlı.
t. 7a/3

tiken Diken.
t. ḳalġan bolsa 69a/10

til 1. Dil, tat alma organı.
t. 4b/8
t.+ġa kéldiler 138a/5
t.+i 4a/2, 74b/3
t.+iġa 126b/2
t.+ini 66b/2
t.+iŋ 141a/1
t.+ni 27a/10, 36a/8, 112b/4

t.+niŋ 26a/4

2. Dil, lisan.

t.+de 138b/9

t.+ide 22b/11

tilbe 1. Deli, divane.

t. it 96a/9

2. [?] Yabani.

t. nār 127b/11

tīre Far. 1. Siyah.

t. 87a/2

t. bolur 57a/11

2. Bulanık.

köz t. bolmaḳ 4a/11

tīrelik Far.+T. Bulanıklık.

közniŋ t.+i 71b/2

tirig Diri.

t. 35a/8

t. ḳuçḳaçnı tügini 108a/10

tiryāḳ Ar.<E. Yun. Bitkisel, hayvansal ve madensel maddelerin karışımından yapılan macun; panzehir.

t.-ı büzürg 43a/5

tiş Diş.

t. 31a/1

t. şişmaġlıḳı 5a/3

t.+ġa 72a/4

t.+i 31a/8, 119b/5

t.+i aġrıp 84a/5

t.+i aġrısa 17b/10, 35a/11, 116a/6

t.+iġa 16b/11, 31a/7, 35b/1

tiş.+iġa ḳurt kirip aġrıġan bolsa 31a/8

t.+leriġa 19a/8, 84a/6

t.+lerini 9b/11, 56b/8, 109a/8

t.+lerini tübi boşasa 31a/3

t.+lerini tüni boşasa 31a/11

t.+leriniŋ tübidin ḳan kelse 30b/10

t.+ni 31a/5, 31b/1, 65b/1, 126a/11

t.+niŋ yıldızı aġrısa 17b/10

titre- Titremek.

fut t.-mek 4b/8

tiz Diz.

t. 127b/9

t. aġrıḳı 4b/7, 35b/6, 69b/4, 123b/4

t. aġrıḳıġa 34b/1

t.+ġa 69b/5

t.+i mafāṣıl bolsa 118a/2

t.+i aġrısa 34a/11

t.+ide 110a/4, 110b/3

t.+iġaça 27b/6

t.+ini 73a/7

t.+lerini 76a/4, 107a/3

tīz [I] Far. Keskin.

ḫılṭ-ı t.-i ṣafrāvī 114b/2

t. 91b/6

t. ḳılur 94b/5

tīz [II] (<tertur/tértúr) Ters; tersyüz; yanlış yön.

t. 86b/9

tīz [III] bk. **tere-tīz**

toḫm-ı t.+ni 53a/4

tīz tīz Far. Hızlı hızlı

t. 6b/1, 6b/8

tīz-būy Far.+Far. Keskin koku.

t.-ı ḫürrem 138b/2

toġ- 1. Doğmak.

t.-ar 114a/11

t.-maġay 114a/10

2. Doğurmak.

t.-mas 113a/2

t.-mas bolur 113a/2

toġraġu Oval yaprakları ve yapışkan, hoş kokulu bir reçine ile kaplanmış büyük tomurcukları olan bir kavak ağacı *(Populus balsamifera)* ve bu ağaçtan çıkarılan reçine. **(→būre, →būretü'l-Cend)** krş. **toġruġu**

t. 28b/2, 83a/6

toġruġu bk. **toġraġu**

t. 96a/6

toḫm/tuḫm Far. 1. Tohum. krş. **tōḫm**

t.-ı arça 139b/3

t.-ı ʿaṣfūr 82b/9

t.-ı bādreng 44a/4, 81b/4

maġz-ı t.-ı bādreng 54a/5

t.-ı bādyān 44b/4

t.-ı bādyān-ı şehrī 46b/5

t.-ı bihī 14a/2, 19b/9

t.-ı cırcır 66a/4

t.-ı ermen 23a/10

t.-ı eşibet 66a/4

t.-ı fū 129b/6

t.-ı gendenā 66a/6, 124b/3

t.-ı gendenā+st 129b/8 **(→bezrü'l-kürrāt)**

t.-ı gezer 141a/9

t.-ı gül-i surḫ 111a/9, 129a/6 **(→bezrü'l-verd)**

t.-ı ḥanẓal 87b/7, 89b/2, 124a/11

t.-ı ḫarbūze 45a/10, 50a/9

t.-ı ḫaṭīm 48b/3

t.-ı helmūn 66a/1

t.-ı helāyūnını 141a/9

t.-ı hezār-sipend 124b/11

t.-ı ḫıyār 27a/5, 44a/3, 45b/1, 57b/4

t.-ı ḫıyār+est 129a/5 **(→bezrü'l-ḳıṡṡā)**

t.-ı ḥulbe 48b/2

t.-ı ḫurfe 17a/4, 66a/7, 120b/4

t.-ı ḫurfeni 94a/11

t.-ı ʿışḳ fiçek 126b/11 **(→ḥabbü'n-nīl)**

t.-ı kāsīnī 1b/9, 41b/6, 43a/9, 44a/3, 44a/8, 45b/1, 76a/10

t.-ı kāsnī 19a/11, 20b/4, 38b/7, 41a/10, 46b/4, 48b/10, 67a/3, 77a/1, 77a/7, 116b/11, 121b/8, 123a/6

t.-ı kerefş 82b/8, 99a/10, 101a/3, 102b/4, 124b/1

t.-ı kerefş 126b/10

t.-ı kerefş-i Rūmī 131a/9 **(→kemāfeṭyūs)**

t.-ı kerefşni 80b/5

t.-ı kerefīş 54a/9, 64a/5, 76a/8

t.-ı ketān 67b/1

t.-ı ḳıçı 127b/5, 128a/1 **(→ḫardal)**

t.-ı kişnīz 23a/10, 127b/4 **(→āyen dāne)**

t.-ı kök 131b/2 **(→ḳara sornanı uruġı)**

t.-ı küşūb+est 128a/9 **(→bezr-i ekşef)**

t.-ı küşūṡ 19b/1, 45a/9

t.-ı küşūt 127b/6, 46b/4 **(→sarıġ ot uruġı)**

t.-ı lāle-vü sefīd 80a/1

t.-ı lāle-gül+est 129b/2 **(→bezrü'l-ḫaṭmī)**

t.-ı maʿcīki 48b/3

mīve-i t. [?] turur 104a/10

t.-ı mürūt 127b/8

t.-ı piyāz 102b/4, 141a/9

t.-ı piyāz+est 128a/10 **(→bezārü'l-başal)**

t.-ı reyḥān 21a/10, 59a/9, 97b/3, 132a/2

t.-ı reyḥānnı 125a/6

t.-ı sendāneni 113a/8

t.-ı şalġam 66a/4

t.-ı şalġam+est 128a/11 **(→bezārü'l-lift)**

t.-ı şibt 19b/1

t.-ı tere 46b/9

t.-ı tere-tīz 127b/11 **(→ḫabbü'r-reşād)**

t.-ı tere-i muḳaşşer 81b/5

t.-ı terre 127b/9

t.-ı ṭerre 123a/7

maġz-ı t.-ı terre 95b/10

t.-ı terre-tīz 23a/10, 66a/5

t.-ı tīzni 53a/4 **(<toḫm-ı tere-tīz)**

t.-ı turb 23a/10

t.-ı turbnı 103a/1

t.-ı zaġīr 128a/10 **(→bezrü'l-ketān)**

t.-ı zerdek 99a/9, 101a/2

t.-ı zerde+st 128a/9 **(→gezer)**

t.-ı zūfa 22a/7

t.-ı zūfnı 71b/10

t. 130a/8

t.+larnı 81b/6

2. Yumurta. **(→beyża)**

beyżhā-yı t.-ı murġ 132b/10

t.-ı murġ+est 128b/2

t.-ı murġnı 106a/4

t.-ı murġnı pōstı 30b/3

t.-ı murġnı sarıġı 116a/9

t.-ı murġnı sarıġını 103a/3, 103a/5

t.-ı murġnı sarıġnı 94a/9

t. sarıġnı aḳıdın 95b/5

kebūter t.+ı turur 102a/2

t.+nı uruġnı 79a/4

tavuḳ t.+nı 40b/7

taḫunı t.+nı aḳı 115b/3

tavuḳnı t.+nı aḳı 85a/11

tavuḳnı t.+nı aḳını 119b/1

t.+nı aḳını 100b/6

taḫu t.+nı pōstnı 57b/3

fışıġ tavuḳnı t.+nı sarığı 119b/4
t.+nı sarığıda 141a/10
tavuġnı t.+nı sarığını 119a/4
tavuḳ t.+nı sarığını 60a/7
t.+nı sarıġnı 100b/9
ṭavuḳ t.+ını sarığını 100b/4
t.+nıŋ aḳını 14b/8, 15a/6, 70b/6
t.+nıŋ sarığını 33b/4
t.+nıŋ sarıġnı 15b/11

tōḫm bk. **toḫm (1)**
t.-ı ḫarbūze-i nīm-kūfte 44a/4

toḫta- 1. Durmak.
t.-may 7a/1
2. Devam etmek.
t.-p 7a/3

toḳaç Hamuru yağ ile hazırlanan bir çeşit ekmek, çörek.
t. 115b/11
t. etip 125b/6
t. étip 32b/6, 37a/3, 115b/10

toḳluḳ Tokluk.
t.+da 53a/9
t.+ıda 53a/5

toḳsan Doksan.
t. 43b/5, 94a/7, 114a/3, 128a/4, 131b/4

toḳuz Dokuz.
t. 16a/7, 43a/2, 113b/8
t.+ıda 110a/6

tola Çok.
t. 2b/4, 8a/6, 8a/9, 8a/11, 8b/11, 65a/7, 80a/7, 82a/2, 122a/7, 122b/9, 135a/7, 139b/9
t. susamaḳ 4a/7
t. endişe-nāk bolmaḳ 4a/11
t. sözlemek 4b/1
t. uyḳulamaḳ 4b/10
t.+dur 45b/10
ruṭūbet t. kelür 12b/11

tola tola Çok çok.
t. 51b/3

tolġan- Dolanmak.
t.-ıp 6b/10

tor Ağ; örümcek ağı.
örmeçek t.+ını 126a/7
t.+nı 86b/9

toz [?] Dağ huş ağacının kabuğunun ince tabakaları.
t.+ıġa 112a/9, 119a/7

töfe **(<töpe)** Tepe; başın üst, kafatasının iki kulak arasında kalan bölümü.
t.+side 110a/9

törşt bk. **tört**
t. 76a/11

tört Dört. krş. **törşt**
t. 3b/7, 6a/10, 7a/4, 7b/5, 10b/1, 17a/4, 20a/5, 21a/6, 29a/9, 35b/7, 36b/5, 39a/3, 42a/3, 45a/5, 45b/1, 47a/5, 49a/2, 49a/3, 49b/1, 54b/11, 55b/10, 63b/11, 65b/11, 69b/6, 74b/6, 77a/4, 85b/11, 86a/3, 87a/10, 90a/3,

91a/3, 91a/7, 92a/6, 92b/7, 97a/8, 97b/9, 121b/6, 123a/9, 131b/4
t.+ide 110a/4
t. ḫılṭ 3a/9

törtünçi Dördüncü.
t. 2a/10, 3a/4, 7a/6, 7b/3, 7b/6, 33b/10, 79b/3, 140a/7

töş Döş, göğüs.
t. aġrıḳı 5a/3

töşük Deşik, delik.
t.+din 125a/2

tūderī Far. Kuşekmeği; karahasan otu; bülbül otu *(Polygonum aviculare/ Ersysimum officinale)*.
t. 140b/2

tūfā Far. **(<tūbāl)** Çekiç darbesi altında uçan ısıtılmış metal parçacıkları; her metalin ateşten sıçrayan parçası.
mīs t. +sını 30a/5

tur- 1. Durmak.
t.-ar 37b/4
t.-ġay 34b/5
ḥıḳ t.-ġay 24a/9
ḫūn t.-ġay 116a/10
içi t.-ar 40b/9
ḳan t.-ar 58a/2
ḳanı t.-ar 68b/6, 78b/2, 78b/6
t.-ar bolsa 114b/1
ḫūn t.-ġay 126a/7
ḳan t.-ġay 37a/7, 72a/1
ḳanı t.-ġay 126a/9
suy t.-ġay 112b/11
t.-ġay kerek 97b/1
t.-masa 37b/1, 37b/3, 37b/5,
kişini içi revān bolup t.-masa 40b/3
ḥayżı t.-masa 34b/4
ḳan t.-masa 68b/4, 119a/3, 126a/7
ḥayżı t.-sun 49a/6
2. Olmak.
t.-ġan 110a/1
ḫale t.-ġan 33a/6, 84b/9
ḫale t.-gen 32b/4
şehvet t.-ġan 110b/8
ḫale t.-ġan bolsa 33a/4, 75b/5, 84b/8, 120b/8
ḳāyim t.-ġay 108b/3, 112a/3, 112a/8
ḫale t.-sa 67a/10
sancıḳ t.-sa 96a/7
ḳuvvet t.-ur 96a/3
pāydā t.-ur 86a/9

turb Far. Turp *(Raphanus sativus)*. **(→fucl)**
t. 128a/7, 132a/4, 135b/10
toḫm-ı t. 23a/10
t. suyı 52b/9
t. uruġı 30a/8, 30b/6, 34a/2, 50a/10, 57b/4
t. uruġını 34a/11, 35b/11, 68b/2, 68b/7, 73b/3, 99a/7
t. urruġını 98a/3
toḫm-ı t.+nı 103a/1

turġuz- 1. Durdurmak; bekletmek.

t.-ġıl 11b/9

t.-up 43b/2, 46b/11, 47a/11, 53b/9, 89b/6, 99b/11, 105a/1, 118b/5

2. Durdurmak.

içini t.-ur 101a/6

turma Turp *(Raphanus sativus)*.

açıġ t.+nı 96a/7

ḳara t.+nı 96a/8

turna Göçebe, iri bir kuş.

t. öti 87b/2, 87b/5

turş/türş Far. Ekşi. krş. **tūrūş**

t. 97b/6

bihī-i t. 133b/6

nār-ı t. 130b/7

t. turur 7b/4

tūrt bk. **tūt**

varaḳ-ı t. 11a/8

turunc Far. Kışın yaprağını dökmeyen bir ağaç; narenç ve bu ağacın portakala benzeyen, suyu acımtırak meyvesi; acı portakal *(Citrus × aurantium)*.

pōst-ı t. 91a/7

t.+est 128b/7

tūrūş bk. **turş**

t. 2b/2

tut - [I] 1. Tutmak; yakalamak.

t.-ḳan 82a/5, 82b/11

t.-sa 73a/8, 96a/10, 113a/7

t.-up 106b/4

2. Yakalamak (ağrı, sancı, hastalık vb.).

tamām-ı yüzni t.-ar 89b/9

derdi t.-ḳan 48b/5

evvelḳı t.-ḳan 83a/5

ḥıḳ t.-ḳan 24a/6

ḳulunc aġrıḳı t.-ḳan 82a/3

aġrıḳı t.-ḳanda 124b/5

ḥıḳ t.-ḳannıŋ ʿilācı 23b/11

köksini t.-sa 25a/5

yötel t.-sa 51b/2

3. Oruç ibadetini yerine getirmek.

rūze t.-ḳandın 8a/8

4. Koymak.

t.-maḳ kerek 31b/11, 32b/4, 36a/8

t.-sa 32b/7

t.-sun 24b/7

t.-up 112b/5

5. Almak.

t.-maḳ kerek 63a/7

t.-up 97b/1

6. Yoklamak.

tamur t.-maḳnıŋ 6a/10

tut- [II] bk. **yut-**

t.-maḳ 65a/2

tūt Ar. Dut; beyaz dut *(Morus/Morus alba)* . krş. **tūrt (→fırsād)**

t. 130a/2, 134a/3

tutam Bir şeyin bir defada avuç içi veya parmak uçlarıyla tutulabilen miktarı.

t. 18a/10, 18b/4, 18b/5, 27b/2, 31b/6, 31b/7, 31b/8, 76a/1, 80a/3, 84b/6, 89b/6, 91a/10, 116a/1

tūtġan-ı mis [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<tūbāl-i mis)** Bakır tozu; göz taşı; rastık taşı. **(→rūy-ı sūḫte)**
t. 127a/4

ṭūṭiyā Ar.<Skr. **(<tūtiyāʾ)** Bakır sülfat; göz hastalıkları için kullanılan bir sürme; göz ilacı; göz merhemi. [Bazı kaynaklarda çinko, çinko oksit, doğal çinko karbonat olarak geçmektedir.]
ṭ. 119a/11
t.-yı şüste 88b/3

tutul- Tutuk duruma gelmek; tutulmak; tıkanmak.
pişābı t.-ġan 131b/1
pişāb t.-maḳ 4a/6
āvāzı t.-sa 68b/1
dimāġı t.-up 57a/5

tuvaḳ bk. **tuyaḳ**
uy t.+ını 34b/4

tuyaḳ Toynak; hayvan tırnağı. krş. **tuvaḳ**
uy t.+ını 10a/5

tuz Tuz.
t. 18a/3, 30b/10, 31a/7, 31b/7, 35b/5, 52b/4, 53a/3, 60a/4, 84a/2, 96a/6, 111b/5
aḳ t. 82b/2 **(→nemek-i geşm)**
taş t. 113a/10
t.+nı 24b/7, 51a/5, 102b/9
aḳ t.+nı 33a/10, 35b/1
taş t.+nı 126a/5

tuz-ı seng [T.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Taş tuz; kaya tuzu.
aḳ t. 74b/10

tuzsız Tuzsuz.
t. omaç 33b/10

tüb 1. Dip, kök. krş. **tün**
tişlerini t.+i boşasa 31a/3
tişleriniŋ t.+idin 30b/10
tiş t.+ige 31a/1, 31a/6, 31b/1, 126a/11
kirfikni t.+ini 88a/3
2. Alt.
ayaḳnı t.+ini 125a/2

tüben Alt; aşağı; altında.
t. 92a/5, 137b/10

tügül- Düğümlenmek.
süt t.-gen bolsa 22b/1
yel t.-gen bolsa 32a/2

tük 1. İnsanların vücudundaki kıl, kıllar.
t. üngey 35a/4
t. ünmeġay 115a/11
t. ünmes 33a/3
t. ünür 61b/7
2. Hayvan tüyü.
tirig ḳuçḳaçnı t.+ini 108a/10

tükden (<tüken) İltihap; kan.
t.+de 94a/1

tülek bk. **tülki**
t. öti 87b/3

tülki Tilki. krş. **tülek**
t. öfkesini 88a/1
t.+ni téresini 117b/10

tün bk. **tüb**

t.+i boşasa 31a/11

tür Çeşit.

t.+ideki 140b/6

türbüd Far.<Skr. Doğu Hint Adaları'nda yetişen, kökleri müshil özelliği gösteren bir ot *(Operculina turpetum)*. krş. **türbüt**

pōst-ı t.-i sefīd 75b/11

t. 41a/2, 88b/6, 93a/1, 93a/6, 118a/5, 126b/11, 127b/3

türbüd-i Mışrī [Far.<Skr.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Türbit otunun Mısır'a ait çeşidi.

t. pōstını 21a/4

türbüd-i mücevvef [Far.<Skr.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Türbit otunun içi boş/oyuk özellikteki en iyi türü.

t. 89a/4, 96b/2, 130a/1

aḳ t.+ni 39a/1

türbüd-i mücevvef-i sīfīd bk. **türbüd-i sefīd-i mücevvef**

t. 124a/9

türbüd-i sefīd-i mücevvef [Far.<Skr.+Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Türbit otunun beyaz renkli ve içi boş/oyuk özellikteki türü. krş. **türbüd-i mücevvef-i sīfīd**

t.+ni 63b/10

türbüt bk. **türbüd**

t. 1b/2

türet- Ortaya çıkmak, meydana gelmek.

gūşt t.-megini 49b/7

Türk Türk.

T. tilide 22b/11

T.+ler 16b/9

Türkī T.+Ar. Türkçe.

T.+de 50a/6, 79a/9

T.+si 127a/8, 127a/9

T.+sini 127a/8

türlüg Türlü, çeşit.

t. 18a/4, 83b/4

türmüs Ar. Termiye; acı bakla; yabani bakla; Mısır baklası; Şam baklası *(Lupinus albus)*. krş. **türmüş (→bāḳlā-yı Şām, →bāḳlā-yı Mışrī)**

t. 128b/2, 129b/10

türmüş bk. **türmüs**

t. 93a/1

tüş Düş, rüya.

perşān t. körmek 4b/1

t.+ide simegey 35a/6

tüş- 1. Düşmek; inmek.

t.-igen 87b/1

aḳ t.-ken bolsa 85a/3, 88a/1

su t.-kende 87b/11

su t.-kenni 86b/10

2. Vücuttan yavru, çocuk, taş, solucan vb. atmak.

t.-key 35a/8, 60a/1, 81a/6

içideki balası t.-key 72b/6

beçe ölüp t.-mese 81a/5

uzun ḳurut t.-er bolsa 92b/6

3. Olmak.

dāġ t.-se 13b/6

ḥācet t.-megey 99b/7

ḥāceti t.-megey 102a/10

tüşür- Düşürmek; vücuttan yavru, çocuk, taş, solucan vb. atmak.

t.-ey 59b/11

beççesini t.-ür 71b/6

tüvānā Far. Güçlü, kuvvetli; dinç.

t. bolayın 98a/1

t. bolur 140b/8

tüz- Düzeltmek; dengelemek.

t.-gey 141b/9, 142a/1

U-Ū

ū Far. O; onun.

ḫā̆nend-i ū. 129a/11

mizāc-ı ū. 128a/8, 128a/10, 128a/11, 128b/7, 128b/11, 129a/3, 129a/5, 129a/6, 129a/7, 129a/8, 129a/10, 129a/11, 129b/1, 129b/2, 129b/4, 129b/5, 129b/6, 129b/7, 129b/8, 129b/10, 129b/11, 130a/2, 130a/3, 130a/6, 130a/7, 130a/8, 130a/9, 130a/10, 130a/11, 130b/1, 130b/2, 130b/4, 130b/5, 130b/8, 130b/9, 130b/11, 131a/1

uç 1. Bir şeyin baş veya son noktası.

u.+ı yarılmaḳ 4a/4

u.+ıdın 89a/8

u.+ını 96a/8

2. Genellikle uzun bir nesnenin incelerek biten son ve sivri noktası.

u.+ı 11b/7

u.+ıda 100b/7

uç- Uçmak.

u.-adurġan 117a/9

uça Arka taraf, sırt.

u.+sıġa 107a/2

ʿūd Ar. Öd ağacı *(Aquilaria malaccensis)*.

ʿū. 65b/11, 136b/5

ʿū.+nı 31a/6

güvāriş-i ʿū. 91a/6

ʿūd-ı belesān [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Pelesenk ağacının dalı/odunu; pelesenk ağacı kabuğu.

ʿū. 89a/3

ʿūd-ı ḫāliş [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Taze yahut saf, işlenmemiş, terbiye edilmemiş öd ağacı.

ʿū. 114a/7

ʿūd-ı ḫām [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Taze yahut saf, işlenmemiş, terbiye edilmemiş öd ağacı.

ʿū. 80b/6, 101a/3, 102b/3

ʿūd-ı Ḳamārī [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Öd ağacının-Kamari'ye ait-en iyi türü. krş. **ʿūd-ı Ḳīmārī**

ʿū. 91a/7

ʿūd-ı Ḳīmārī bk. **ʿūd-ı Ḳamārī**

ʿū. 100a/11

ufa **(<upa)** Üstübeç; beyaz düzgün; boyacılıkta kullanılan zehirli, bazik kurşun karbonat. **(→isfīdāc)**
u. 127b/10

uffe Bir deniz hayvanı; mezgit. krş. **urfe**
u. üstüḫ̆ānı 30b/4

ul bk. **un (→daḳīḳ)**
u. 43a/2
u. turur 127b/7

un Un. krş. **ul**
u. ḳılıp 32a/8, 37a/2, 37a/8, 37a/11, 73b/10, 94a/11
arfa u.+ı 30a/8, 30b/1, 37a/2, 38b/9, 49b/11, 60b/8, 67b/2
bāḳlā u.+ı 57a/7, 57b/2
buġday u.+ı 30b/1
fışıḳ noḫūd u.+ı 84b/6
ḳızıl lūbiyānı u.+ı 81b/4
ḳızıl yasmuḳ u.+ı 115b/2
kūrinc u.+ı 30b/2
lūbiyā u.+ı 30b/1, 57a/7, 69b/2, 115b/2
noḫūd u.+ı 115b/2
şamuşa u.+ı 40a/10, 67b/1
yasmuḳ u.+ı 30b/2
yazġı buġday u.+ı 32b/2, 33a/7
arfa u.+nı 18a/7

ʿunāḳ Ar. **(<ʿunuḳ)** Boyun; boğaz.
ʿilāc-ı ʿu. 32a/7
ʿilāc-ı derd-i ʿu. 29b/9

ʿunnāb Ar. Hünnap; çiğde ve bu bitkinin meyvesi *(Ziziphus jujuba)*. **(→çilan, →ürçe)**
ʿu. 127b/2, 134b/1

unutḳaḳ Unutkan.
u. 4b/2

ur- 1. Vurmak; dövmek; ezmek.
u.-up 28a/4
2. Dokunmak; tutmak.
ʿaṭse u.-dı 14a/9
u. 134b/2

urda bk. **uva**
u.+sını 42a/11

urfe bk. **uffe**
u+ni 60b/2

uruġ [I] Tohum, çekirdek. krş. **urruġ**
u.+ı 127b/5
aḳ lāle u.+ı 67b/1
çüçük buya u.+ı 65b/6
ermen u.+ı 24b/9
gül u.+ı 121a/9
ḳabaḳ u.+ı 30b/5
ḳavun u.+ı 30b/5, 57b/4
kerefīş u.+ı 65b/5
köknār u.+u 10a/11
rīsmān u.+ı 50a/11
sarıġ çiçek u.+ı 34a/1, 39b/6
sarıġ seçek u.+ı 50a/10
sarıġ ot u.+ı 127b/6 **(→toḫm-ı küşūt)**
sarıġ u.+ı 117a/1 **(<sarıġ çiçek uruġı)**
sarıḫ çiçek u.+ı 65b/5

semiz ot u.+ı 14b/10, 61a/1
tārbūz u.+ı 88b/7
tere u.+ı 30b/4
terre u.+ı 65b/7
turb u.+ı 30a/8, 30b/6, 34a/2, 50a/10, 57b/4
yumalaḳ sübüt u.+ı 38b/8
zerdek u.+ı 24b/10, 139b/2
zerdīk u.+ı 100b/1, 100b/4
zirik u.+ı 65b/4
fütün tārbūznı şikāf ḳılıp u.+ınıı 12a/3
arça u.+ınıı 98a/3
bādyān u.+ınıı 24a/5
begi dīvāneni u.+ınıı 117b/4
bihī u.+ınıı 26b/4, 27a/8, 62a/7, 78b/1
çamġur u.+ınıı 98a/2
hezārsifend u.+ınıı 60a/10
ḳara sornanı u.+ınıı 131b/3
ḳavun u.+ınıı 125b/4
ḳıçı u.+ınıı 36a/1
köknār u.+ınıı 118b/2
ḳuruġ üzüm u.+ınıı 23a/7, 29b/7, 125b/9
ḳuruḳ üzümni u.+ınıı 51a/11
piyāz u.+ınıı 61b/3, 98a/3
sarıġ sona u.+ınıı 24a/8
sarmusaḳ u.+ınıı 36a/1
sir u.+ınıı 73b/5
tatlıġ enārnı u.+ınıı 5a/7
terre u.+ınıı 109a/5
turb u.+ınıı 34a/11, 35b/11, 68b/2, 68b/7, 73b/3, 99a/7
vaŋ u.+ınıı 111b/8
zerdīk u.+ınıı 81a/5, 98a/2, 100b/8, 103a/2
armūt u.+ınıı suyınıı 70a/2
ürsan u.+ınıı 117b/11
aḳ köknār u.+nı 115b/8
bādreng u.+nı 115b/6
ḳaġun u.+nı 115b/4
köknār u.+nı 119b/2
terre u.+nı 115b/6

uruġ [II] bk. **sarıġ [1] (1)**
u.+nı 79a/4

urruġ bk. **uruġ**
turb u.+ınıı 98a/3

ʿurūḳ Ar. **(<ʿırḳ)** Kök; tohum.
ʿu.-ı zercūbe 127b/4

uruş- Vuruşmak, dövüşmek.
u.-ur 110a/1

uruştur- Vurdurmak; çarptırmak.
u.-up tursa 9b/11

ʿuşfūr [I] Ar. **(<ʿuşfur)** Aspir *(Carthamus)*.
toḫm-ı ʿu. 82b/9

ʿuşfūr [II] Ar. Serçe. **(→ḳuçḳaç)**
ʿu. turur 102a/2

ūstād Far. Herhangi bir ilimde bilgi ve söz sahibi olan kişi.
ū. 84b/2

usṭūḫudūs Far.<E. Yun. **(<usṭūḫūdūs)** Karabaş otu; keşiş otu *(Lavandula stoechas)*. krş. **usṭūḫudus**

u. 41a/6

u.+nı 42b/10

usṭūḫudus bk. **usṭūḫudūs**

u. 1b/6

uşaḳ Ar. Sakız reçinesi; doğal sakız reçinesi; bazı kasnı *(Ferula/Ferula ammoniacum)* türlerinden elde edilen sakız.

u. 54b/11, 87a/10

u.+nı 88a/10

uşaḳḳına Küçük; küçücük, ufacık.

u. 57a/2

uşbu Bu. krş. **şubu**

u. 3b/2

uva Yuva. krş. **urda**

u.+sıġa 108a/11

uvala- Ovalamak.

u.-p 110b/8

uy İnek; sığır.

u. gūştıdın 97b/6

u. mayaḳını 83b/2

u. öti 49a/4, 79a/5, 107b/11, 112a/6

u. ötini 22a/3, 25b/7, 28b/9, 38b/4, 61b/6, 104b/5

u. ötni 107b/10

u. tézegini 11a/6, 35b/2

u. tézegini suyını 58a/1

u. tuvaḳını 34b/4

u. tuyaḳını 10a/5

u. yaġı 93b/10, 103a/10, 108b/1, 119a/11

u. yaġıda 69a/5

u.+nı ötini 92b/4

sarıġ u.+nı ötini 105a/4

uyḳu Uyku.

u. 3a/5

u.+dın 40a/3

u.+nı 16b/3

uyḳuçı Uykucu.

u. 13a/1

uyḳula- Uyuklamak.

tola u.-maḳ 4b/11

uyḳusız Uykusuz.

u. 80a/7

uyḳusuzluḳ Uykusuz olma hali.

u.+ġa 131b/10

uzaḳ Uzak.

u. bolsa 107b/2

uzat- Uzatmak.

u.-ıp 10a/2

uzun Uzun.

u. 50a/6, 99b/4

u. bolġay 11b/4

u. bolur 12a/11, 123b/10, 141a/1

u. ḳurut 92b/6

Ü

ü Far. Ve bağlacı.

ü. 130a/4

üç Üç.

ü. 1b/6, 1b/7, 1b/9, 5a/6, 5a/10, 5b/10, 12b/2, 12b/3, 12b/4, 13a/10, 14a/8, 15a/10, 16a/3, 16a/4, 17a/4, 19a/11, 19b/1, 25b/3, 27a/6, 27b/6, 29a/9, 29b/4, 29b/5, 29b/10, 30a/8, 32b/11, 33b/7, 33b/8, 34a/1, 34a/2, 36a/10, 37a/4, 39a/4, 39b/4, 39b/5, 39b/6, 39b/7, 41a/6, 41a/7, 41a/9, 42b/10, 43a/11, 43b/9, 44b/11, 45a/10, 45b/4, 45b/9, 46b/5, 46b/9, 48a/6, 48b/3, 49b/2, 50a/9, 50a/10, 50a/11, 55b/1, 58a/5, 58b/5, 59b/1, 64a/7, 64b/5, 65b/10, 66a/8, 68a/2, 68a/3, 73a/1, 74b/5, 74b/7, 74b/8, 74b/9, 75a/7, 76a/4, 76b/7, 77b/3, 79a/1, 81a/10, 84b/4, 85b/4, 88a/8, 89b/2, 91a/4, 92b/7, 94a/11, 95a/2, 95a/6, 95b/9, 95b/10, 96a/10, 97a/1, 97a/3, 97a/8, 97b/9, 99a/2, 99a/7, 99b/2, 100a/5, 100b/1, 101a/4, 102b/1, 102b/3, 102b/4, 102b/5, 103a/1, 104a/4, 108b/6, 111a/9, 111b/8, 113a/8, 113b/7, 116a/4, 116a/5, 116b/8, 120a/2, 120b/1, 121a/9, 121a/11, 121b/5, 121b/8, 122b/5, 123a/6, 123a/7, 124b/3, 126a/2, 126b/2, 141b/11

ü.+ide 110a/3

ü.+ini 5b/5

üç miŋ béş yüz Üç bin beş yüz.

ü. 137a/3

üç yüz Üç yüz.

ü. 63b/1

üçün İçin edatı.

ü. 21b/4, 27a/1, 28a/11, 52b/7, 53a/2, 53a/6, 75a/6, 118b/4, 123b/4, 124b/11, 132a/10, 138a/11, 140b/5, 140b/7, 141b/6

üçünçi Üçüncü.

ü. 3a/4, 7a/6, 7b/1, 7b/6, 97b/3, 140a/5

ügre 1. Çorba; hububattan yapılan çorba; tutmaca benzer ve ondan daha sulu şehriye çorbası.

ü. 54b/3

2. Çorbalık makarna; şehriye.

ü. 53b/8, 116b/3

ü. étip 90b/4

ümīd Far. Ümit; olması beklenilen veya olacağı düşünülen şey.

ü.-i ṣıḥḥatlik turur 28a/8, 36b/8

ü.-i şifālıḳ turur 8b/7

ü. 79b/9

ün Ses.

ü. ḳılıp 9b/2

ün-/ön- Çıkmak (tüy, kıl, saç vb.).

tük ü.-gey 35a/4

tük ü.-meġay 115a/11

tük ü.-mes 33a/3

tük ü.-ür 61b/7

ürçe [?] Hünnap; çiğde ve bu bitkinin meyvesi *(Ziziphus jujuba)*. **(→ʿunnāb)**

ü. 134b/2

ürsan [?] Siyah armut.

ü. uruġını 117b/11

üst Üst.

ü.+ide 9a/9

ü.+idin 37b/6, 37b/8

üstüḫ̆ān Far.<Skr. Kemik.

ü. 39b/1, 40a/2

uffe ü.+ı 30b/4

ü.+ıda 58b/5

ü.+ıdaḳı 16b/6

ü.+ını 117b/11

aḳ ḳuçḳaçnı ü.+ını 15a/8

ü.+nı 107a/9

balıġ ü.+nı 57b/9

derd-i ü.+nı 102a/8

bend ü.+larıda 96b/4

ü.+larını 39b/10

üstün Yukarı.

ü. 10a/2

üz- Ayırmak, koparmak.

ü.-gende 62a/3

üze Üst.

ü.+side 8b/2, 57b/1, 107a/5

ü.+sidin 116a/5

ü.+sige 8b/9, 98b/5, 102b/8, 108b/7, 119b/9, 119b/10

üzüm Üzüm *(Vitis vinifera)*.

ü. 63a/3

ḳuruġ ü. 17a/6, 23a/7, 47b/5, 64b/1, 81b/7, 133a/5

ü. talı 91a/10

ḳuruġ ü. uruġını 29b/7, 125b/9

ü.+ni 13a/8

böri ü.+ni 131b/2

ḳuruḳ ü.+ni uruġını 51a/11

ḳuruġ ü.+niŋ dānesini 63a/10

ḳuruġ ü. turur 52a/5

V

va'llāhu aʿlem [Ar. taml.] "Allah bilir." anlamına gelen söz.

v. 3a/7, 10a/5, 18b/8, 114b/3, 122b/6, 123a/4, 125b/6

va'llāhu aʿlem bi'ṣ-ṣavāb [Ar. taml.] "Allah en doğrusunu bilir." anlamına gelen söz.

v. 2b/8, 47a/6, 110b/6, 126b/3, 137a/2

vaḳt Ar. Vakit, zaman.

v.+de 82a/3

v.+ide 55b/1, 95b/11, 104b/3, 106b/6, 107b/1, 108a/8, 109a/3, 109b/2, 112a/10, 112b/4

vaŋ Çakal eriği; dağ eriği; yaban eriği *(Prunus spinosa)*.

v. uruġını 111b/8

varaḳ Ar. Yaprak; ağaç ve ot yaprağı. krş. **vurūk**

v.-ı encīr-i siyāh 11a/8

v.-ı engūr 11a/8

v.-ı sezāb 82b/7

v.-ı tūrt 11a/8

v.-ı zernīḫ̆ 30a/6

vasalġu Kuru dut.

v. 120a/14

vaṣf Ar. Özellik.

v.+ını 140b/10

vaṭī Ar. Cinsel ilişkide bulunma.

v. ḳılalmaġay 106b/8

ve Ar. Ve bağlacı.

v. 2a/1, 2b/4, 2b/5, 2b/7, 2b/10, 3a/7, 3a/9, 3a/10, 4b/7, 4b/8, 8b/1, 9a/6, 11a/6, 11a/11, 11b/1, 13a/11, 13b/1, 13b/2, 14a/3, 14b/5, 16b/4, 16b/10, 17a/2, 18a/4, 18a/9, 18b/4, 18b/5, 19b/9, 20a/7, 21b/3, 22a/10, 22b/8, 22b/10, 24a/3, 24a/4, 24a/7, 24a/8, 24b/1, 24b/11, 25a/2, 25a/4, 25b/5, 27a/5, 28a/1, 28b/1, 28b/6, 30a/8, 33a/4, 33a/5, 33a/7, 33b/4, 36b/7, 37a/7, 37a/10, 38a/9, 38b/1, 38b/4, 39a/3, 39b/1, 39b/10, 40a/2, 43a/5, 44a/1, 44a/3, 44a/4, 44a/5, 44b/3, 44b/4, 44b/6, 45b/1, 45b/6, 45b/9, 46a/2, 46a/3, 46a/10, 46b/9, 47a/9, 47b/11, 48a/8, 48b/1, 48b/3, 49a/7, 49a/8, 49a/9, 49a/10, 49b/11, 52b/6, 53a/7, 53a/10, 53b/1, 53b/2, 53b/7, 54a/5, 54a/6, 54a/7, 54b/9, 56a/5, 56a/6, 56b/3, 56b/4, 57a/11, 57b/3, 57b/4, 57b/7, 60b/11, 62b/3, 62b/7, 62b/8, 62b/9, 63b/3, 63b/4, 64b/2, 65a/6, 65a/7, 65a/8, 65a/9, 65a/10, 65a/11, 65b/1, 65b/9, 65b/10, 65b/11, 66a/1, 66a/2, 66a/3, 66a/4, 66a/5, 66a/6, 66a/7, 66a/9, 66a/10, 66a/11, 67a/11, 67b/9, 68a/5, 68a/10, 69b/9, 71a/4, 71a/6, 71b/3, 74a/2, 74b/3, 74b/9, 75a/4, 75a/7, 75b/8, 78a/3, 78a/7, 79a/8, 79b/8, 80a/1, 80a/8, 80a/10, 80b/1, 80b/2, 80b/4, 80b/5, 81a/1, 81a/4, 81a/9, 82a/8, 82b/8, 82b/9, 83a/6, 83b/3, 86a/1, 86a/2, 86a/10, 87a/2, 87a/6, 87b/1, 88a/3, 88a/4, 88a/8, 88b/3, 88b/7, 88b/8, 88b/11, 89a/3, 89b/1, 89b/3, 89b/6, 89b/10, 90a/8, 90b/7, 91a/8, 91a/9, 91b/1, 92b/9, 92b/11, 93a/1, 93b/5, 93b/7, 94a/6, 94a/7, 94b/6, 94b/9, 95a/5, 95a/8, 95b/10, 96a/2, 96a/5, 96a/6, 96a/7, 96a/8, 97a/5, 97a/7, 98a/1, 98a/3, 98a/4, 98a/8, 98a/9, 98a/10, 99a/8, 99b/2, 99b/3, 99b/4, 99b/5, 99b/6, 101a/5, 101a/6, 101a/10, 101b/10, 102a/7, 102a/8, 102a/9, 102a/10, 102a/11, 103b/2, 103b/9, 105a/5, 105b/1, 106b/8, 107b/10, 109a/10, 109a/11, 109b/6, 110b/11, 111b/1, 112a/5, 113a/4, 115a/2, 115b/5, 117b/9, 119a/3, 119a/11, 119b/2, 119b/3, 121a/2, 121a/6, 121a/8, 121b/5, 122a/1, 122a/4, 122b/8, 122b/10, 123a/2, 124a/1, 124b/3, 124b/6, 124b/7, 124b/11, 127b/3, 129a/4, 129a/6,

129a/9, 131b/4, 131b/11, 132a/5, 132b/4, 132b/7, 133a/1, 133a/6, 133b/1, 133b/9, 133b/10, 133b/11, 134a/2, 134b/6, 134b/8, 134b/10, 135a/2, 135b/5, 135b/6, 135b/10, 135b/11, 136a/3, 136a/11, 137a/11, 137b/5, 138b/4, 138b/6, 138b/9, 139b/2, 139b/3, 139b/11, 140a/4, 140a/6, 140a/9, 140b/1, 140b/2, 140b/8, 141a/9, 141b/6, 141b/7, 141b/10

vech Ar. Tarz, biçim, yol.
v. 3b/7, 108b/6

vehm-nāk Ar.+Far. Kuruntulu.
v. 139b/11

velī Far. Ama, fakat.
v. 142a/8

velīkīn Ar.+Far. Ama, fakat.
v. 22a/11, 141a/7

verem Ar. Şiş, şişlik; tümör; apse, iltihap.
ʿilāc-ı v.-i pistān 78b/9
ḳuruḳsaḳ v. bolsa 19a/9
v.+ge 21b/7
v.+i 40b/2
v.+īdür 18b/9

veremü'ş-şefe [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Dudak şişliği, dudak şişkinliği.
v. 90a/6

vey Far. Onun.
v. 130b/1
mizāc-ı v. 129a/1, 130a/1, 131a/3, 131a/5
reng-i v. 129b/11

veyā Ar.+Far. Ya da bağlacı.
v. 8a/6, 8a/11, 24b/2, 51a/4, 61a/1, 118a/3, 119a/5, 121b/3

vezn Ar. Ölçü; ağırlık.
v. 64a/1, 99a/2, 105b/9
v.+de 128a/4, 131b/4

vilāyet Ar. Ülke, memleket.
v.+idin érdiler 137a/7
v.+lerini 137a/5

vurūḳ bk. **varaḳ**
v.-ı gül-i surḫ 38b/9

Y

yā Ar. Ya, veya bağlacı.
y. 2a/4, 8a/8, 8a/9, 8b/2, 8b/3, 13b/6, 14a/3, 14a/4, 14a/5, 14a/6, 15a/10, 15b/2, 15b/4, 15b/10, 16a/2, 17a/4, 17a/5, 17b/5, 17b/10, 18a/3, 21b/2, 22b/3, 22b/4, 24b/7, 25a/9, 26a/11, 27a/4, 28a/6, 28a/7, 28a/8, 29a/6, 30b/11, 34a/8, 36b/3, 36b/6, 36b/7, 37a/1, 46a/9, 50a/2, 50a/5, 52b/9, 52b/10, 53a/4, 55b/4, 61b/10, 62a/11, 63b/8, 64b/1, 66b/5, 67b/5, 69a/10, 69b/1, 70b/4, 73a/11, 74b/4, 78a/6, 79b/11, 83a/2, 83a/10, 83a/11, 86b/6, 90b/3, 91a/2, 91a/9, 91a/11, 92b/7, 95a/2, 95a/3, 95b/4, 96a/7, 97a/4, 97a/8, 100b/1, 103a/10, 103a/11,

103b/3, 105b/9, 108b/1, 111a/7, 111a/8, 111a/11, 111b/5, 112a/9, 113b/11, 114b/11, 115a/8, 115b/7, 116b/2, 117b/11, 118a/2, 119a/2, 119a/7, 119b/4, 120a/2, 121b/6, 122b/7, 122b/11, 123a/3, 125a/7, 137b/6

yād Far. Anma, hatırlama.
y. ḳılġaysizler 141a/5

yaf- **(<yap-)** Koymak.
alıp y.-ġıl 84b/4

yafçan (<yapçan) Dikenli bir bitki. **(→ ḳanṭūryūn)**
y. 127a/7

yafraġ (<yapraḳ) Yaprak; ağaç yaprağı.
ḳara sögüt y.+ı 27b/3, 120b/10
sögüt y.+ı 37a/10
Andiçān dıraḫtnı y.+ı turur 82b/7
keşmīr y.+ı turur 127b/7
çigde y.+ını 112b/10

yafurmaġ bk. **yafurmaḳ**
tatlıġ enārnı y.+ını pōstını 86a/6

yafurmaḳ (<yapurmaḳ) Yaprak; ağaç yaprağı. krş. **yafurmaġ**
keşmīr y.+ını 29a/8

yaġ Yağ.
y. 11b/9, 12a/3, 34b/10, 52b/1, 52b/5, 78b/1, 96a/4, 97a/2, 100b/8, 141b/8
mūydın y. étken 15b/8
sarıġ y. 12b/7, 16a/1, 33a/7, 75b/4, 78a/6, 125a/5
tāze y. 34a/11
y.+da 15b/2, 118a/1
yumşaḳ y.+da 62a/5
y.+dın 11b/11
y.+ı 11a/6, 52a/8, 136b/4
bādām y.+ı 24a/3, 39a/2, 59b/2, 63b/11, 103b/3
benefşe y.+ı 38a/6, 111a/7
çigit y.+ı 67b/3
dünbe y.+ı 28b/3
gül y.+ı 11b/8, 14b/5, 14b/8, 15a/6, 30a/8, 49b/9, 57a/8, 72a/11, 78b/10, 79a/5, 79a/7, 80a/5, 97b/10
inek y.+ı 103a/5
kala y.+ı 83b/1
küncid y.+ı 35b/10, 38b/3, 60a/7, 64a/9, 89b/5, 89b/8, 103a/10, 108b/1, 112a/1
küncīd y.+ı 11b/4
meske y.+ı 24a/3, 124b/4
örükçisini y.+ı 124b/9
sendūrūs y.+ı 119a/6
uy y.+ı 93b/10, 103a/10, 108b/1, 119a/11
yāsemen y.+ı 113a/5, 113a/8
zaġun y.+ı 64a/10, 112a/1
zeyt y.+ı 11b/3, 35b/9
zeytūn y.+ı 35b/9, 58a/4
uy y.+ıda 69a/5
dünbe y.+ıdın 83a/1
yaŋak y.+ıdın 125a/4

y.+ını 61a/7, 125a/7
armūd y.+ını 38b/1
belādur y.+ını 18b/10
fāḫtekni y.+ını 106b/1
gül y.+ını 61b/4, 78b/11
küncid y.+ını 69b/10, 125b/1
saçḳan y.+ını 59b/8
sarıġ gül y.+ını 59a/8
tavuşḳan y.+ını 106a/11
cevz-i Hindī y.+ını 103a/9
sarıġ y.+nı 85a/7

yaġla- Yağlamak, yağ sürmek.
y.-p 62a/5

yaġlaġu **(<yaġlıġu/yaġlak)** Tava.
y.+da 123b/4

yaġlıġ Yağlı.
y. 2b/5

yaḫşı İyi.
y. 19a/5, 48a/5, 64b/3
ʿalāmāt-ı y. 9a/3
y. bolġay 42b/7, 126b/3
y. bolur 2b/1, 33b/1, 33b/2, 121a/3
y.+ermes 9b/7
y.+érmes 9b/5, 9b/10

yaḫşıraḳ Daha iyi.
y. 7a/9, 49a/11

yāḫte bk. **paḫte**
ruġan-ı gül-i y. 111a/6

yaḳ- Sürmek. krş. **baḳ- [II]**
y.-ıp 118a/10
y.-maḳ kerek 33b/7, 59a/6, 124b/6
y.-sa 23b/10, 28a/2, 33a/6, 37a/7, 85a/1, 85a/2, 117b/9

yaḳı Bazı hastalıkları tedavi etmek amacıyla bir bez üzerine yayılıp deri üzerine uygulanan, beden ısısıyla vücuda yapışan eczalı parça.
y. ḳılmaḳ kerek 2a/4

yaḳın Yakın.
y. 78a/2, 125b/8

yaḳınlıḳ Duygusal bağ; cinsel ilişkide bulunma.
y. ḳılalmaġay 106a/4, 106a/10
y. ḳılsa 77b/10, 113b/9, 140a/8

yāl Far. Yele.
aġyırnı y.+ını 113a/7

yalba Düz.
y. bolup 6b/3, 7a/1

yalġur bk. **yamġur**
y. suyı 11a/9

yalġuz **(<yalpuz)** Kekik türünden güzel kokulu bir bitki; yarpuz*(Origanum vulgare/Mentha plegium)*. **(→şaʿter)**
y. 135b/9

yaman Kötü.
y. 134a/2
rū-yı y. bolur 45b/11
y.+dur 10a/1, 10a/3
y.+ı 122b/7
y.-ı be-ġāyet turur 132a/7

yamġur (<yaġmur) Yağmur. krş. **yalġur**
y. suyıda 118b/5

yan- Yok olmak.

y.-ar 40b/2

yan 1. Taraf, yön.

y. 89b/10

y.+ı 77b/11

y.+ıġa 89a/12

y.+ını 75b/6

2. Böğür.

y. aġrımaḳ 4a/7

y.+ı āvāz ḳılur 46a/4

y.+ıġa 59a/5

y.+ıda 110a/4, 110b/2

yana 1. Yine; sonra.

y. 10a/2, 11a/6, 21a/7, 24a/4, 24a/7, 29a/4, 29a/5, 36b/5, 37a/10, 38a/11, 38b/1, 38b/4, 42a/6, 43b/6, 44b/9, 47a/2, 47a/3, 47b/1, 48a/6, 55a/11, 56a/11, 56b/7, 61b/1, 63a/5, 64b/5, 77b/3, 79b/8, 81a/4, 81b/3, 83a/3, 83b/3, 84b/3, 87a/2, 88a/4, 89b/8, 91a/3, 92a/8, 106b/8, 109b/7, 109b/9, 114a/3, 115a/11, 116b/10, 117b/9, 117b/11, 121b/7, 121b/11, 123a/11, 123b/3, 137a/6, 137a/8, 138b/7, 140a/6

2. Bir başka.

y. 53b/11, 75b/8, 84a/6

yaŋak Ceviz *(Juglans regia)*.

y. 125a/4

yandur- Yok etmek; yok ettirmek.

y.-ur 53b/2

yanġak Ceviz.

y. 113b/7

yaʿnī Ar. Yani; başka bir ifadeyle; şu demek.

y. 3a/5, 7b/5, 12b/1, 12b/9, 14a/1, 14b/2, 14b/4, 15a/1, 15b/9, 20b/3, 22a/7, 25b/1, 26b/4, 27a/3, 28b/2, 47a/7, 50a/4, 50b/2, 51a/1, 51b/4, 51b/6, 52a/9, 53a/10, 53b/10, 54b/4, 55a/5, 55b/3, 56a/6, 56b/4, 57a/7, 57a/10, 61b/8, 66b/10, 74a/10, 74b/10, 78b/2, 78b/11, 79a/9, 81b/1, 81b/4, 81b/5, 82a/1, 82b/1, 82b/2, 82b/7, 83a/6, 83b/9, 86b/10, 87a/8, 87b/1, 88a/3, 89b/9, 90a/7, 91b/1, 92a/9, 93a/8, 99a/9, 99a/11, 111a/9, 113a/5, 115a/3, 124a/8, 127a/1, 127a/6, 127b/6, 127b/7, 131a/10, 131a/11, 131b/1, 131b/3, 134a/3, 134a/11, 134b/1, 134b/4, 135a/1, 135a/5

yar- Yarmak, ayırmak; küçük parçalara ayırmak, ufalamak.

y.-ıp 29a/3, 29a/4, 117b/8

yaraşa Göre, uygun.

y. 137b/11, 139a/2

yarı- (<yaru-) Aydınlanmak; görmeye başlamak.

közi y.-ġanda 78a/4

yarıl- Yarılmak.

ayaġı y.-ġan bolsa 119a/5

ucı y.-maḳ 4a/4

lebni y.-maḳı 61b/8

yarım Yarım.

y. 1b/1, 1b/2, 1b/3, 1b/6, 1b/8, 11a/3, 12b/2, 18b/5, 19b/3, 20a/7, 20a/10, 21a/3, 21a/8, 21a/11, 25b/11, 26a/9, 28b/7, 30a/7, 32a/4, 34a/3, 38a/4, 38b/7, 38b/8, 40b/5, 40b/8, 41a/1, 41a/2, 41a/6, 41a/9, 41b/10, 43a/11, 43b/1, 44a/9, 44a/11, 46b/10, 47b/7, 48b/9, 48b/10, 50b/4, 50b/5, 55a/5, 64b/9, 66a/8, 66b/4, 67a/2, 67a/8, 69b/6, 72b/4, 74b/9, 75a/2, 75a/11, 76b/5, 81b/7, 85b/4, 86a/2, 86b/4, 87b/7, 88a/9, 88a/11, 88b/1, 88b/2, 88b/8, 88b/9, 89a/1, 89a/5, 89b/13, 92b/1, 93a/2, 93b/8, 94a/7, 95b/10, 96b/3, 97a/9, 99a/11, 100b/5, 103b/9, 108a/3, 108b/4, 109b/1, 111b/10, 114b/6, 115b/9, 115b/10, 116a/8, 116b/4, 116b/11, 119b/3, 119b/13, 120a/3, 124a/10, 124a/11, 124b/10, 125b/10, 125b/11, 126a/1, 131b/4

y.+ı 17b/2, 18b/6, 19b/4, 34a/4, 47a/3, 56a/9, 56b/6, 64a/8, 80a/4, 89b/7, 89b/8, 92a/7, 92b/2, 93b/9, 123a/10, 123b/2

başnıŋ y.+ı aġrıġannı 10b/9

yüziniŋ y.+ı aġrımaḳ 4a/2

y.+ını 109b/8

yarlıḳa- Buyurmak; göndermek.

selam y.-dı 113b/11

yarma Gelişigüzel kırılmış arpa, buğday vb.; dövme.

arfa y.+sı 18a/10

yarmaḳ **(<parmaḳ)** Parmak.

y.+larını 107a/4

yasa- Yapmak.

y.-mak 141a/3

y.-p 45a/9

y.-pdurlar 140b/5

yāsemen Far. Yasemin *(Jasminum officinale)*.

y. yaġı 113a/5, 113a/8

yasımuḳ bk. **yasmuḳ**

y.+nı 37a/8, 73b/7

yasmuḳ Mercimek *(Lens culinaris)*. krş. **yasımuḳ (→ʿades)**

y. 26a/8, 50b/11, 126b/5

y. unı 30b/2

ḳızıl y. unı 115b/2

y.+nı 31a/4, 74a/2

yastuḳ Yastık.

y. 107a/3

yaş 1. Yaş; doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman.

y.+dın 139b/9

2. Gözyaşı.

y. aḳargan bolsa 86a/7

y. barurı 85b/2

y. barurnı 33b/7

közdin y. aḳmaḳ 4b/9

közdin y. barur bolsa 85b/8

közidin y. barur bolsa 33b/2, 85a/1

3. Genç.

y. 10b/6

yaşar Yaşında.

y. 111b/4

yaşlıḳ Yaşında.

y. 79b/2

yaşur- Gizlemek, saklamak.

y.-sa 9b/6

yat- Yatmak.

y.-arda 21b/10, 36a/7, 39a/4, 62a/4, 64a/2, 103b/4, 115b/4

y.-ıp 30a/9

y.-ḳandın 57b/2

y.-maġay 105a/3, 112a/8

y.-maḳdın 91b/7

y.-sa 9b/7, 28a/5, 62a/6, 75b/6, 107a/6

yatġur- Yatırmak; bekletmek; bir sıvı ya da başka bir madde ile bir süre bekletmek. krş. **yatġuz-(2), yatḳuz-**

y.-up 24b/9

yatġuz- 1. Yatırmak, yatık duruma getirmek.

y.-up 108b/7

2. bk. **yatġur-**

y.-up 49b/6, 108b/10

yatḳuz- bk. **yatġur-**

y.-up 48a/10, 71b/8, 83b/4

yavuḳ Yakın.

y. 93a/9

y. bolmay 9a/8

y. bolur 9a/8

yazġı buġday Yazlık buğday.

y. kefegi 27b/2, 120b/10

y. kefegini 37a/5

y. unı 32b/2, 33a/7

y.+nı kefegi 80a/2

ye- Yemek. krş. **yete [I]**

y.-di 138b/7

y.-diler 138b/3, 138b/5

y.-dürse 125b/6

y.-geli 2b/3

y.-gen 24b/2, 50b/11

y.-gendin 8a/11, 24a/11, 98b/7, 98b/8, 98b/9, 98b/10

y.-gey 10a/7, 39a/4, 40b/11, 43a/8, 47b/2, 57b/8, 62a/10, 63b/8, 118a/3, 124a/4

ġavṭ y.-gey 42a/9

y.-megey 120a/5

y.-megil 98b/5

y.-mek 99b/9

y.-mek kerek 17b/5, 21b/2, 22b/5, 23a/8, 23b/1, 25a/11, 26b/8, 32b/11, 42b/11, 51b/8, 53b/8, 54b/1, 55b/2, 57a/1, 62b/5, 63a/1, 63b/7, 66b/6, 74a/9, 78b/4, 84b/7, 86b/7, 89b/3, 94a/10, 94b/10, 95b/11, 96a/3, 98a/6, 99a/3, 99b/2, 99b/11, 100b/11, 102b/10, 111b/9, 114a/9, 114b/9, 115a/6, 115b/11, 116a/4, 118b/4, 118b/11, 120a/1, 124b/2, 124b/10,

125a/4, 139b/4, 140b/4, 141a/11, 141b/1
y.-mek kérek 118b/8
ṭaʿām y.-mek kerek 62a/7
y.-mesdin 141b/1
y.-mesün 24b/4
y.-p 73a/3, 111b/8
ṭaʿām y.-p 98b/4
y.-se 5b/7, 16a/9, 23a/2, 24a/4, 25a/1, 25b/8, 28b/7, 34b/3, 35a/1, 35a/5, 35b/5, 48a/2, 59b/5, 60b/1, 61b/5, 68b/10, 69a/2, 69a/4, 69b/10, 70a/10, 71a/2, 73a/10, 73b/2, 73b/3, 75b/5, 78b/1, 81a/10, 81a/11, 81b/2, 81b/3, 82a/7, 83b/1, 83b/4, 96a/9, 98b/6, 99a/8, 99b/7, 100a/7, 100b/2, 101a/4, 101a/9, 102a/5, 102a/10, 103a/1, 103a/3, 109a/6, 113a/1, 113a/2, 114a/2, 114a/4, 114a/10, 117b/8, 118a/2, 118b/1, 119a/1, 119a/2, 123b/7, 123b/11, 124a/7, 132a/4, 133a/4, 136b/11, 140b/7, 141a/6, 141b/5, 141b/9, 142a/1
y.-sem érdi 139a/2
y.-sün 6a/5, 80b/8, 125a/7
y.-ydürler 132a/11

yedā Far. **(<bīd)** Söğüt *(Salix)*.
pōst-ı dıraḫt-ı y. 46b/7

yedla- Koklamak. krş. **yelda-(1)**
y.-sa 134b/9

yedür- Yedirmek.
y.-dük 125b/4
y.-mek kerek 14a/7, 14b/11
y.-se 82a/5
y.-sün 120b/7
y.-üp 29b/10

yek Far. Tek, bir.
y. 42a/7

yekşenbe Far.+Far. Birinci gün; pazar günü.
y. 106a/1, 106b/3, 107b/1

yel 1. Yel; ağrı, sızı; hastalık.
y. 8b/8, 61b/3, 84a/5, 99b/2
öl y.+din 12b/7
y.+lerni 80b/1
y.+ni 68a/10, 135a/2, 136a/7
tamām-ı y.+ni 124a/1
savuḳ y.+ni 136a/11
y.+ni köydürür 136a/2
2. Hava, gaz.
y. 96a/7
y. tügülgen bolsa 32a/2
y.+din 116b/9
miʿde y.+din aġrısa 23a/9
y.+ni 68a/5, 70a/1, 82a/7
miʿdedeki y.+ni 69b/8
y.+niŋ 67b/8
3. Şişlik.
y. 120b/8
ḳatıġ y. 53b/1
közni ḳafarġan y.+ini 85b/3

yel-i müdevver [T.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Yuvarlak şişlik.
y. 18b/10

yelda- 1. bk. **yedla-**
y.-sa 136b/6
2. Yellemek; üflemek.
y.-sa 91b/3

yelim 1. Tutkal.
balıġ y.+ini 26b/8, 81a/8
balıḳ y.+ini 17b/8 [Balıḳ yelimi: Balık tutkalı; balıkların kurutulmuş hava keselerinden elde edilen bir madde.]
2. Reçine.
örük y.+i 49b/4
yulġun y.+i 30a/7
örük y.+ini 96a/6

yemek Yemek, aş.
y.+din 98b/10
y.+i 97a/7

yenç- Ezmek.
y.-ip 25b/10, 61b/11, 86a/6

yeŋi/yaŋi/yaŋı Yeni.
y. 27b/4, 76a/2, 78b/7, 119b/5

yer 1. Toprak.
y. ḳurutı 50a/7 [Yer ḳurdu: Toprak solucanı.] **(→ḫarāṭīn)**
2. Bölge.
y.+de 32a/2, 50a/5, 60b/6
y.+din 84b/11, 116b/9, 125b/8
y.+ge 15a/5, 32b/4, 33a/3, 33a/6, 48a/10, 54b/5, 72a/2, 83b/6, 97b/8, 115a/11, 116b/10, 120b/8
y.+i 15a/2, 84b/11
y.+ide 75a/4
y.+ige 13b/6, 33a/9, 117b/9, 119a/2
y.+ini 15a/11
y.+lerige 117b/3
y.+lerni 110b/8

yerāḳān Ar. **(<yerḳān/yeraḳān)** Sarılık hastalığı.
y. 80b/10, 121a/1, 121a/8, 121a/10
y.+ġa 53b/2, 136b/10
y.+nı 135b/3

yeryüzi Yeryüzü, dünya, yer küre.
y.+deki 138a/5

yet- 1. Ulaşmak, gelmek.
ʿillet y.-kendin 9a/4
dūd y.-key 125a/3
ḫāṭrıġa y.-ti 79b/4
y.-tiler 138b/2
2. Yeterli olmak.
y.-megünçe 108a/5

yetinçi Yedinci.
y. 121a/2, 121b/6, 122b/4

yetmiş Yetmiş.
y. 20a/3, 44b/8, 45b/3, 114a/5, 125b/5

yete [I] bk. **yeti**
y. 1b/8, 1b/11, 15b/5, 17a/5, 17a/10, 17b/3, 21a/10, 29b/6, 39a/8, 41b/1, 43b/8, 48a/7, 48b/4, 48b/11, 49b/2,

74b/11, 77a/5, 84a/8, 84b/2, 93b/8, 108a/2, 116a/3, 118a/4, 120b/2, 122b/3, 123a/8, 125a/4, 125b/6

y.+side 110a/5

yete [II] (<yese) bk. **ye-**

y. 84a/8

yeti Yedi. krş. **yete [I]**

y. 41a/8, 117a/7, 118a/7, 138b/5

yeznā Ar. **(<yernā)** Kına. **(→ḫınā)**

y. 129a/4

yığ- 1. Toplamak.

y.-ıp 10a/2

2. Uzak tutmak.

y.-masa 98b/11

yığaç 1. Ağaç.

zirik y.+ını 89a/8

2. Odun, tahta, kütük.

y. 32a/9, 89a/8, 95b/5

y. ḳurtını 32a/8 [Yığaç ḳurtı: Tahta kurdu.]

y.+ıdın 91a/10

yığlaŋğu Çok ağlayan.

y. 71a/1

yığlaş Ağlama.

y.+ı 71a/1

yıl Yıl, sene.

y. 102a/10, 137a/4, 137b/2, 137b/3, 137b/5

y.+dın 98a/9, 99b/7, 137b/3

y.+ġaça 98a/9

y.+ġaça 20b/11, 99b/7, 113a/1, 113a/2

y.+ı 79b/8

cemī-i y.+lar 138b/3

y.+lar 138b/3

yılan Yılan.

y. 6b/10

y. ve çıyan çafġanġa 135b/6

y. çıyan çafsa 83b/5

y. çaḳsa 58b/10

yıldız Kök, kök sapı. (bitki ve diş vb.).

krş. **yılduz**

ḳamuş y.+ı 49b/5

keşġūr y.+ı 37a/1

ḳavun y.+ı 39b/6

kerefīş y.+ı 65b/7

kevre y.+ı 31b/6

tişniŋ y.+ı aġrısa 17b/10

y.+ını 17a/1, 105b/9

aḳ lāleni y.+ını 116a/11

çakandanı y.+ını 31b/3

ḳamuş y.+ını 69a/10

kāsnī y.+ını 117a/1

ḳavun y.+ını 52b/9

ḳızıl gülni y.+ını 105b/8

kiyāhnı y.+ını 137b/1

sūsen y.+ını 72b/8

zirik y.+ını 86a/4

kerbe y.+ını pōstını 23b/9

kevre y.+ını pōstını 30a/2

yılduz bk. **yıldız**

y.+ı 127b/1

ḳavun y.+ını 53a/3

çüçük buya y.+ını pōstını 48b/8

yılġı bk. **yılıġ**

y. suyı 24a/3

yılıġ Ilık. krş. **yılġı**

y. su 52b/8, 123b/8

yılıķ **(<yılķı)** Başıboş bırakılmış at.

y.+nı 109a/7

yılķı Yıllık.

y. 33a/1, 34b/3, 34b/7, 38b/5, 57b/10

yıraķ Uzak.

y. boldı 138b/4

yif **(<yip)** İp.

y.+ġa 107a/9

y.+ni 83a/8

yigirme Yirmi.

y. 19b/9, 41b/6, 41b/7, 47b/7, 49a/3, 52a/9, 58b/7, 63a/5, 77a/4, 90a/1, 90a/5, 93b/9, 125b/9, 125b/10, 139a/2

y.+side 110a/11

yigirme altı Yirmi altı.

y.+sıda 110b/3

yigirme beş Yirmi beş. krş. **yigirme béş**

y.+ide 110b/2

yigirme béş bk. **yigirme beş**

y. 117a/6

yigirme bir Yirmi bir.

y. 2a/11

y.+ide 110a/11

yigirme iki Yirmi iki.

y.+side 110b/1

yigirme sekiz Yirmi sekiz.

y.+ide 110b/4

yigirme toķuz Yirmi dokuz.

y.+ıda 110b/5

yigirme tört Yirmi dört.

y.+ide 110b/2

yigirme üç Yirmi üç.

y.+ide 110b/2

yigirme yeti Yirmi yedi.

y.+side 110b/3

yigit Yiğit, delikanlı.

y. 98a/1

yinçke İnce.

y. 6a/11

y. bolur 46a/2

yirik Sert.

y. 3b/9

yiriŋ İrin; organizmanın herhangi bir yerinde iltihaplanma sonunda ölmüş hücre artıklarından ve bozulmuş akyuvarlardan oluşan, mikroplu veya mikropsuz, genellikle sarımtırak renkte koyuca sıvı.

y. 91b/2

yoġan Büyük, iri.

y. ķızıl gūşt basılġan 88a/3

yoġan- İrileşmek.

y.-ıp 21b/8

yoġur- Yoğurmak; (ilaç terkibi meydana getirmek için gerekli maddeleri) birbirine katıp karıştırmak.

y.-up 10b/7, 14a/4, 25a/10, 32a/9, 37a/3, 37a/6, 38b/3, 47b/10, 51b/7, 74a/8, 113b/7, 117b/5, 141a/10

yoḳ 1. Yok, mevcut olmama.

y.+érdi 79b/9

y.+tur 2b/10, 7a/9

y.+dur 7a/5, 66b/9, 138a/10

2. Ortadan kalkma.

y. bolup 9b/8

y. ḳılur 39b/9, 64b/8, 118a/9

yol Yol.

y. 46a/3

yolbars Kaplan.

y. 83a/2

yoluḳ- Rast gelmek, karşılaşmak.

y.-ġay 140a/3

yörge-/yürge- Sarmak. krş. **yözge-**

y.-p 11a/5, 41b/8, 84b/3, 96b/7, 124a/3, 124a/6

yözge- bk. **yörge-**

y.-p 89a/11

yötel 1. Öksürük; öksürüklü.

y. 22b/6, 25a/6, 34b/3 46b/9, 69a/2, 69a/4, 94b/11, 120a/9, 123b/11

y. bolsa 14a/2, 25a/3, 26b/10, 51b/9

köhne y. 32b/8, 33a/1, 84a/7

y. tutsa 51b/2

y.+ge 70a/4, 114b/4, 131b/11, 134a/10

y.+ni 78b/2, 101a/10, 124a/1, 133b/3, 135a/11

2. Öksürüklü.

y. 4b/10

y. kişi 36a/4

köhne y. bolsa 84a/7

yötel- Öksürmek.

y.-ġan 131b/10

y.-gende 50b/2, 92a/9

y.-se 25b/7, 91b/2, 96a/7

yu- Yıkamak.

y.-ġay 30a/10

y.-maġunça 105a/3, 112a/8

y.-maḳ kerek 18b/1, 18b/7, 51a/5, 58a/3, 97a/5

y.-p 15b/6, 30b/11, 96a/5, 103a/9, 125a/6

y.-sa 11a/10, 12a/10, 68a/8, 71a/5, 72b/10, 86b/8, 115b/5, 123b/9

y.-sun 103a/11, 103b/5

yul- Yerinden çıkarmak, çekip koparmak.

y.-up 51a/8, 108a/11

yulġun Ilgın; ılgın ağacı ve çiçeği *(Tamarix)*.

y. yelimi 30a/7

y.+nı 18a/6

yulġun çiçek Ilgın ağacının çiçeği. **(→gül-i gez)**

y. 127a/2

yum- Yummak; kapamak; ümidi kesmek.

y.-maḳ kerek 123a/4

yumaḳ sübüt bk. **yumġaḳ sübüt**

y. 57b/7

yumalaḳ sübüt bk. **yumġak sübüt**

y. 54b/2

y. suyı 58a/6, 122a/3

y. uruġı 38b/8

y.+ni 58b/3, 73b/1, 74a/1, 96a/1, 117b/1

yumalat- Yuvarlatmak; sarmak.

y.-ıp 86b/7

yumġaḳ sübüt Kişniş otu ve bu otun baharat olarak kullanılan kurutulmuş meyvesi veya tohumu *(Coriandrum sativum)*. krş. **yumaḳ sübüt, yumalaḳ sübüt**

y. 31b/8, 119b/8, 136a/10

y. suyı 13b/7, 122a/8

yumşaḳ Yumuşak.

y. 11b/2, 15a/10, 15b/6, 16b/10, 19a/1, 20a/11, 40a/11, 43a/11, 52a/6, 52a/11, 52b/3, 62a/5, 78a/5, 82b/2, 88a/2, 103a/9, 105a/10, 107b/11, 108a/4, 114b/9, 117b/5, 124b/4

yumşat- Yumuşatmak.

y.-ıp 15b/1, 53b/2

y.-ur 80a/1

yumurtġa Yumurta. krş. **yumurtḳa**

y.+nıŋ aḳını 38a/8

yumurtḳa bk. **yumurtġa**

tavuḳ y.+sı 15a/3

Yūnānī Ar. Yunanlılara ait; Yunanca.

ḥükemā-ı Y. 26b/11

yut- Yutmak. krş. **tut- [II]**

y.-maḳ kerek 13b/4, 82b/5, 83a/9, 87a/7, 88b/9, 94a/8

y.-sa 24a/9

yür- 1. Yürümek; gitmek.

y.-se 46a/4

2. Gezmek, dolaşmak.

y.-üp 32a/2

y.-ür 9a/6

3. Akmak; gitmek.

fīşābı y.-se 36b/7

4. Bulanmak.

içi y.-gey 38a/4

içi y.-se 28a/8, 36b/7

yüraḳ bk. **yüreḳ**

y. salmaḳ 39b/11

yürek Kalp. krş. **yüraḳ**

y. 119b/9

y. ḳuvvetlik bolsa 10a/4

y. aġrıḳı 4b/7, 48b/7

y. aġrıḳıġa 16b/4

y. salurını 68a/10

y.+de ḳuvvet ḳalmaġandın 9a/2

y.+ġa 70b/10

y.+i köyüp aġrısa 119b/7

y.+i salsa 48a/11

hüdhüdni y.+ini 141b/4

y.+ke 47a/7, 133b/2, 133b/8, 133b/9, 141b/10

y.+leri 140b/11

yüz [I] Yüz sayısı.

y. 33a/1, 48a/4, 64b/2, 89b/5, 91a/2, 91a/9, 98b/11, 101a/1, 114b/5, 120a/11

yüz [II] Yüz, çehre.

y. sarıġ bolmaḳ 39b/11

y.+ge 13b/8, 13b/10, 30a/9, 30b/8, 72b/1

y.+i 119b/2, 121a/8

y.+i aġır bolur 56a/3

y.+i aġır bolsa 56b/2

y.+i sarıġ bolsa 115b/1

y.+ide 91a/6, 110a/7, 110a/10

y.+ide daġ bolsa 68b/6

y.+ige 68b/8, 70b/7, 72b/7, 97a/4, 115b/4, 119b/1

y.+ini 9b/6, 30a/8, 30a/11, 39b/10, 72b/9

y.+iniŋ yarmı aġrımaḳ 4a/2

y.+ni 68a/3, 70b/7

tamām-ı y.+ni 89b/9

yüz élig Yüz elli.

y. 117a/7

Z-Ẓ-Ẕ-Ż

zāc Ar.<Far. Kükürtle demir bileşimlerinden biri; demir sülfat. **(→ḳulḳangā, →māl-ternā)**

z. 130b/7

zaʿfer bk. **zaʿferān**

z. 58a/10, 118a/5

zaʿferān Ar. Safran *(Crocus sativus)*. krş. **zaʿfer, ẕaraʿferān (→sarıġ sorna, →kūrkūm)**

z. 5b/1, 11a/3, 14a/11, 21a/3, 38b/7, 70a/9, 78b/3, 79a/3, 87a/6, 87a/10, 88a/11, 89a/3, 94a/5, 100a/10, 100b/5, 109a/10, 136a/9

ḳırfe-i z. 65b/10

z.+nı 69b/7, 100b/9

z. turur 127a/11

zāg-ı būlūrī [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] **(<zāg-ı billūrī)** Şap; alüminyum ve potasyum sülfatından veya amonyum alüminyum sülfatından oluşan, sıcak suda eriyen, tadı buruk, antiseptik bir madde. **(→açıġ taş)**

z. 16b/9, 116a/6

zaġir bk. **zaġīr**

z. 115a/10, 124b/3

zaġīr Far. Keten tohumu. krş. **zaġir (→bezrü'l-ketān)**

z. 29b/10, 40a/10, 48b/2, 83a/11, 126a/1, 127b/3

toḫm-ı z. 128a/10

z. şīresi 21b/5

z.+est 129b/7

z.+ni 47b/8, 53a/9, 68a/11, 69a/5, 79a/2, 79a/6

z.+niŋ suyıda 26a/3

zāġūn bk. **zārgūn**

z. yaġı 64a/10, 112a/1

ẕaḥab Ar. **(<ẕeheb)** Altın; tıbbi bir terkip.

ṣıfat-ı ḥabb-ı ẕ.-i ṣıḥḥat 87a/5

zāhid Ar. Dindar, sofu.
z. 105b/11

ẓāhir Ar. Ortaya çıkma, görünme.
ẓ. bolur 74b/3, 91b/3, 121a/2

zaḫm Far. Yara; kesik; darbe.
z.-ı cerāḥatke 34b/10
z. bolsa 16a/2
z.+da 34b/11
z.+lerge 16a/5

zaḫmet Ar. Hastalık.
z. 28a/9
z.+i 26b/8
sil z.+i 81a/8
teb z.+i bolsa 58b/2
bād-ı bevāṣīr z.+i bolsa 124b/3
żīḳ-ı nefes z.+iġa 29b/3

żaʿf Ar. Zayıflık; halsizlik; ağrı. krş. **żaʿīf [II], żaġifet**
ż. 9b/8
ż.+dın 95a/9
ż.+nıŋ 8a/5

żaʿīf [I] Ar. Zayıf; zayıflık.
ż. 138b/6
ʿilāc-ı ż.-i miʿde 21b/9
miʿdesi ż. bolsa 59b/4
miʿdesi ż. bolup 21b/10
ż. bolur 121b/3
dimāġnı ż. ḳılur 140a/9
ż. turur 46a/5

żaʿīf [II] bk. **żaʿf**
yelniŋ ż.+idin 67b/8

żaʿīf [III] bk. **żaʿīfe**
ż.+ni 59b/11

żaʿīfe Ar. Kadın. krş. **żaʿīf [III]**
ż. 18a/6, 28b/11, 29a/2, 33a/6, 35a/7, 35b/2, 49a/6, 70b/6, 72b/6, 73a/9, 77b/9, 78a/2, 78b/8, 86b/8, 104a/5, 104a/11, 104b/3, 104b/9, 105a/9, 105b/10, 105b/11, 106a/6, 106a/8, 106b/2, 106b/7, 106b/11, 107a/2, 107a/4, 107a/5, 109b/5, 111b/6, 113a/1, 114a/10, 125a/5
ż. süti 38a/11, 126a/8
ż.+ġa 80b/10
ż.+ni 34b/4, 49a/1, 78a/4, 78b/4, 103b/6, 108b/6, 109b/4, 110a/1, 110b/9, 112b/10, 113b/8, 114a/3, 115a/11
ż.+ni süti 85b/1, 86a/7
ż.+niŋ 67b/8, 71b/6, 72b/3, 110b/11

żaʿīflıḳ Ar.+T. Zayıflık.
miʿde ż.+ıdın bolsa 22b/2

żaʿfü'l-kilye [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Böbrek ağrısı.
ż. 93b/11

żaġifet bk. **żaʿf**
ż.+ke 47a/8

żam Ar. **(<żamm)** Birleştirme; bir araya getirme; katma, ilave etme.
ż. ḳılıp 14b/6, 55a/1, 58a/4, 59a/10, 63b/11, 78b/11, 81a/3, 85a/11, 89b/3, 94b/10, 96b/5, 102b/9, 123b/11

zamān Ar. Vakit.

z. 77b/10, 137b/6, 138a/2, 138b/4, 138b/10

z.+dın 120a/10

zamān zamān Ar. Ara sıra.

z. 15a/3, 72a/4

ẕaraʿferān bk. **zaʿferān**

ẕ. 88b/11

żarar Ar. Zarar; kötü sonuç.

ż. kéltürür 139b/8

ż. ḳılur 134a/11, 134a/2, 134b/10, 140a/4, 140a/7

żararlik Ar.+T. Zararlı, zarar olma durumu.

ż. 98b/8

zārġūn Far. **(<zerġunc)** Yaprakları su teresine benzeyen, kötü kokulu, Çin'den getirilen bir bitkinin adı; Çin hulbesi. krş. **zāġūn (→cırcır)**

z. 127b/1

ẕātü'l-cenb [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Zatülcenp; akciğer zarında sıvı birikmesi; akciğer zarı iltihabı, satlıcan.

ẕ. 16b/4, 92a/1, 93b/1, 93b/2, 93b/4

ẕ. 74b/1, 75a/1

ẕ.+ge 91a/10

ẕātü'r-riye [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<ẕātü'r-riʾe)** Akciğer dokusunun iltihaplanması; tehlikeli bir akciğer iltihabı.

ẕ. 16b/4, 91b/6, 93b/2, 93b/4

zātü'ṣ-ṣadr bk. **ẕātü'ṣ-ṣadr**

z. 93a/8

ẕātü'ṣ-ṣadr [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] Göğsün bir bölgesinde böğre yakın oluşan bir şişlik. krş. **zātü'ṣ-ṣadr, ẕātü'ṣ-ṣudūr**

ẕ.+ge 93b/4

ẕātü'ṣ-ṣudūr bk. **ẕātü'ṣ-ṣadr**

ẕ.+da 93b/2

zāyil Ar. **(<zāʾīl)** Ortadan kalkma.

z. boldı 21a/2

z. bolmasa 121b/1

z. ḳılıp 16b/7

z. ḳılur 98a/10, 136a/8, 137a/1

zebān Far. Dil; tat alma organı.

z.-ı güncişk 139b/3

ʿilāc-ı derd-i z. 126a/11

zebūde Far. Pırasa; yabani ıspanak *(Allium ampeloprasum)*. krş. **zerbūẕe**

z.+ni 74a/7

taġ z.+si 127b/6

zehr Far. Zehir.

z. 59b/8, 134a/8

z. bergen 134a/7

z. bergen bolsa 59b/6, 83a/10

z.+i 59a/1

cümle-i z.+lerdin turur 139a/3

zeker bk. **ẕeker**

z.+idin 65a/8

ẕeker Ar. Erkeklik organı. krş. **zeker**

z̲.+i 100b/3, 105b/6

z̲.+i köymek 4a/6

z̲.+iġa 66a/11

z̲.+ige 103a/10, 103b/4, 104a/1, 104a/11, 104b/3, 104b/10, 105a/2, 105a/5, 105a/7, 105a/11, 105b/2, 105b/10, 106a/5, 106a/7, 106b/2, 112a/6

z̲.+ini 103a/6, 105a/8, 105b/7, 140b/9, 141b/2

gūṡāleni z̲.+ini 99a/6

müşükni z̲.+ini 106b/9

z̲.+ni 141a/2

zemc Far. Şap; alüminyum ve potasyum sülfatından veya amonyum alüminyum sülfatından oluşan, sıcak suda eriyen, tadı buruk, antiseptik bir madde.

z. 17b/11, 18a/3, 33a/10

zemistān Far. Kış mevsimi.

z.+da 25a/6, 137b/1

zen Far. Kadın.

der-beyān-ı şāḫten-i āb-ı menī-i z. 109b/3

zenbūr Ar. Eşek arısı.

z. çafsa 40a/6

zencār Ar.<Far. Bakır pası; bakır pası cinsinden bir maden yahut bakır pası cinsinden bir göz taşı. **(→zengār)**

z. 128a/2

zencebil bk. **zencebīl**

z. 98a/4, 104a/7

zencebīl Ar. Zencefil *(Zingiber officinale)*. krş. **zencebil**

z. 1b/2, 5b/5, 13a/11, 23a/4, 24b/11, 32a/4, 35a/11, 39a/3, 41a/2, 55a/9, 63b/2, 64a/1, 66a/3, 91a/3, 91a/8, 99a/1, 100b/5, 102b/1, 103b/8, 105a/11, 109a/2, 114a/6, 117a/7, 118a/6, 127a/8, 136a/7, 140b/2

zencebīl-i Şām [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Andız otu *(Inula helenium)*. **(→revāsin)**

z.+est 128b/3

zengār Far. Bakır pası; bakır pası cinsinden bir maden yahut bakır pası cinsinden bir göz taşı. krş. **zenggār**

z. 88a/7

z. 49a/7, 83a/11, 88a/11, 97a/1, 128a/2

z. suyını 97b/8

z.+nı 120a/9

zenggār bk. **zengār**

z.+nı 37b/1

zer-varaḳ Far.+Ar. İnce bir tabaka halinde dövülmüş altın. **(→iḳlimā-yı zer)**

z. 127a/5

z̲er-revānd-i girde [Ar.+Far.'dan oluşan Far. taml.] **(<zerāvend-i gird)** Yuvarlak yapraklı lohusa otu *(Aristolochia rotunda)*.

ẕ. 115b/1

zerāden-ü müdaḫrec bk. **zerāvend-ü müdaḥrec**

z. 13b/1

zerāvend-i ṭavīl [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Uzun yapraklı lohusa otu *(Aristolochia longa)*.

z. 54b/8

zerāvend-ü müdaḫrec [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] **(<zerāvend-i müdaḥrec)** Yuvarlak yapraklı lohusa otu *(Aristolochia rotunda)*. krş. **zerāden-ü müdaḫrec**

z. 63b/3

zerbūẕe bk. **zebūde**

z. 24a/7

zerçūb Far.+Far. **(<zerd-çūb)** Zerdeçal; Hint safranı; safran kökü *(Curcuma longa)*.

z. 86a/2

zerçūbe Far.+Far. **(<zerd-çūbe)** Zerdeçal; Hint safranı; safran kökü *(Curcuma longa)*. krş. **ẕevercūbde**

z. 24b/11, 33a/4, 33a/7, 35b/8, 87a/11, 126b/1

pāre-i zerçūbe 33b/4

ʿurūḳ-ı z. 127b/4

z.+ni 119a/3

zerd Far.<Skr. Sarı.

pōst-ı helīle-i z. 86a/3

z.-i lisān-ı ʿaṣāfūr 30b/6

zerd-āb Far.+Far. Sarı su.

z.-ı şīrest 128b/4 **(→māʾü'l-cübīn)**

z. 114b/1

zerdālū Far.+Far. Kayısı ağacının küçük meyveli bir türü ve bu ağacın sarı, etli ve tadı acı, çekirdekli meyvesi *(Prunus armeniaca)*.

z. 134a/1

zerde Far. Havuç *(Daucus carota)*.

toḫm-ı z.+st 128a/9

zerdek Far. Havuç *(Daucus carota)*. krş. **zerdīk**

toḫm-ı z. 99a/9, 101a/2

z. uruġı 24b/10, 139b/2

zerdīk bk. **zerdek**

z. bergini 81a/7

z. uruġı 100b/1, 100b/4

z. uruġını 81a/5, 98a/2, 100b/8, 103a/2

zerneb Ar. Çekirgeayağı otu; porsuk ağacı *(Taxus baccata)*.

z. 62b/8

zernic bk. **zernīḫ**

ḳızıl z. 87a/10

zerniḫ bk. **zernīḫ**

z. 83a/11, 124b/11, 126b/5

sarıġ z.+ni 51a/10

zernīḫ/zırnīḫ Far. Zırnık, arsenik, sıçan otu. krş. **zernic, zerniḫ**

varaḳ-ı z. 30a/6

zerniḫ-i ʿaḳrebī [Far.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] **(<zernīḫ-i ʿaḳrebī)** Kırmızı zırnık, kırmızı arsenik.

z. 94a/7

zernīḫ-i zerd [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Sarı zırnık, sarı arsenik.

z.+ni 13b/7

zerre bk. **ẕerre**

z. 56b/11, 58a/10, 102b/9, 104a/1, 121a/10, 138b/3

ẕerre Ar. Parçacık; çok küçük parçacık. krş. **zerre**

ẕ. 14a/11, 23b/1, 32a/9, 52b/11, 57a/1, 60b/8, 62b/11, 70a/8, 81a/9, 83a/4, 85b/5

ẕ.+sini 10a/6, 10a/7, 10a/8

ẕerre ẕerre Ar. Küçük küçük

ẕ. 57a/11

ẕevercūbde bk. **zerçūbe**

ẕ. 84b/8

zevend Far. **(<rāvend)** Ravent otu ve bu otun kökü *(Rheum)*. **(→rīvend)**

z. 130b/3

ẕevḳ Ar. Haz.

ẕ.-i leẕẕetdin 105a/9

ẕ. 110b/9

zeyt Ar. Zeytinyağı.

z. 18b/11

z. yaġı 11b/3, 35b/9, 58a/4

zeytūn Ar. Zeytin *(Olea europaea)*.

z. 127b/2, 134a/4

żıbṭ-ı Rūmī bk. **zift-i Rūmī (→çilġūze)**

ż. turur 128a/5

żıfdaʿ Ar. Kurbağa. **(→ġūk)**

ż. 131a/6

zıḳḳī Ar. **(<istisḳā-yı zıḳḳī)** Karında gaz ya da havadan kaynaklanan şişkinlik.

z. 45b/9

istisḳā-yı z. 46a/6

żımād Ar. İlaç; yakı, lapa.

ż. ḳılıp 106a/2, 106a/10, 106b/2, 108a/1, 109a/4, 112a/2, 112a/6, 115b/4, 117b/3

ż. ḳılmaḳ kerek 42b/7, 108b/2, 119b/11, 122a/8

ż. ḳılsa 34b/1, 48a/11, 104a/8, 105a/11, 106a/5, 106a/7, 106b/1, 106b/6, 108a/4, 113a/6, 113a/9, 115a/11, 123b/5, 123b/6, 135b/6, 136b/7, 136b/9

ż.+ī ki 30a/8

zībaḳ Ar.<Far. Cıva. **(→sīmāb)**

z. 128a/2

zīblü'l-ḥımār [Ar.+Ar.'dan oluşan Ar. taml.] **(<ziblü'l-ḥımār)** Eşek dışkısı, eşek gübresi.

z. 82a/1

zift-i Rūmī [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Fıstık çamı ağacından elde edilen reçine, zamk; köknar *(Ferula ammoniacum)* katranı. krş. **żıbṭ-ı Rūmī**

z.+niŋ suyı 20b/7

żiḳ-ı nefes bk. **żīḳ-ı nefes**

ʿilāc-ı be-cihet-i ż. 125b/7

żīḳ-ı nefes [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] Nefes darlığı, solunum güçlüğü, astım. krş. **żiḳ-ı nefes**

ż. 29b/3

ʿilāc-ı ż. 20a/6, 26b/3

zinhār Far. Asla.

z. 32a/10, 46a/7

zīrā ki Far.+Far. Çünkü bu.

z. 78a/10

zīre Far. Kimyon *(Cuminum cyminum)*. krş. **rīze [II], zīze, ẕīre (→kemmūnī)**

z.-i perverde 117a/6

z. 68b/9, 91a/2, 116a/3, 136a/9

z.+ni 46a/10, 95a/10, 95a/11

z.+st 128b/4

ẕīre bk. **zīre**

ẕ. suyı 23b/4

zīre-i Kirmānī [Far.+Far.'dan oluşan Far. taml.] Frenk kimyonu; İran kimyonu; meridyen rezene *(Carum carvi)*.

z. 113b/5

zırıḫ Kadıntuzluğu; amberbaris; sarıçalı; karamuk *(Berberis vulgaris)*. **(→zirik)**

z. 127b/10

zirik Far. Kadıntuzluğu; amberbaris; sarıçalı; karamuk. *(Berberis vulgaris)*. krş. **ẕirik (→zırıḫ)**

z. 22b/3, 30b/11, 43b/10, 52a/1, 122a/2, 127b/10, 131a/11

z. suyı 70b/5

z. uruġı 65b/4

z. yıġacını 89a/8

z. yıldızını 86a/4

ẕirik bk. **zirik (→ẕirişk)**

ẕ. 134b/4

zirişk Far. Kadıntuzluğu; amberbaris; sarıçalı; karamuk *(Berberis vulgaris)*. krş. **ẕirişk**

z. 128b/5

ẕirişk bk. **zirişk (→ẕirik)**

ẕ. 134b/3

ziyāde Ar. Çok, fazla.

z. 34b/8, 80b/3

z. bolġay 109b/9, 110b/10

z. bolsa 2a/6, 2a/7, 3b/4, 95a/5

z. bolur 54b/6, 100a/8, 103a/2, 105b/3

z. ḳılur 10b/4, 25a/3, 65a/7, 65a/9, 69a/8, 69b/11, 70a/2, 98a/8, 99b/5, 101a/6, 101a/9, 102a/9, 132a/10, 134a/8, 136a/2, 136b/11, 140b/9, 141a/6, 141b/5

ziyādelik Ar.+T. Fazlalık.

z.+idin 2b/2, 8a/2, 8a/5

zīze bk. **zīre**

güvāriş-i z. 91a/6

zūf [?] Sinir otu; sinirli ot; bağa yaprağı; kuzudili otu *(Plantago)*. **(→berg-i ḫarḳūla, →keşmīr, →lisānü'l-ḥamel)**

toḫm-ı z.+nı 22a/7, 71b/10

zūfā Ar. Zufa otu; çördük otu *(Hyssopus officinalis)*.

z. 19b/8, 56a/4, 56b/3

ṣıfat-ı şerbet-i z. 56a/4, 56b/2

şerbet-i z. 56a/3, 56b/2

şerbet-i z.+nı 19b/7

zūfā-ı Mıṣrī [Ar.+Ar.'dan oluşan Far. taml.] **(<zūfā-yı Mıṣrī)** Kuru çördük otu.

z. 25b/10

ẓufr Ar. Katarakt. **(→nāḫūne)**

ẓ. 87a/8

zurunbāt Far. **(<zurunbād)** Zencefil; yabani zencefil *(Zingiber zerumbet)*. **(→boz boġa)**

z. 94a/6, 127a/10

zükām Ar. Nezle, soğuk algınlığı. krş. **hütken, ẕükām**

ʿilāc-ı z. 55b/3

z. bolsa 68a/11

z.+ġa 114b/4

ẕükām bk. **zükām**

faṣl-ı ẕ. 114a/11

6. SONUÇ

- Üzerinde çalışma yapılan eser, Çağatay Türkçesinin son dönemlerinde kaleme alınmış bir tıp metnidir. Bu esere içerik ve dil özellikleri açısından benzeyen birkaç eser daha bulunmaktadır ve bu eserlerin ikisinden gerekli yerlerde yararlanılmıştır. Eserlere ana (İsveç nüshası) ve destek nüshaları (Berlin ve İstanbul nüshaları) şeklinde adlandırmalar yapılmıştır fakat bu adlandırma yalnızca muğlaklığın önüne geçilmesi içindir; eserler birbirinin aynısı değildir.
- Eserlerin içerik özelliklerinin belli bölümlerde paralel ilerleyip belli bir bölümden sonra tamamen kopması, paralel yazılan bölümlerinin ana metin olduğu düşünülen bir tıp eserinden kopya edilip bir yerden sonra yazarın hem kendi hem bildiği hekimlerin tecrübelerini sunmasıyla "adaptasyon eserler"; bazı hekimlerin tecrübelerini yer yer sunması aynı zamanda "derleme metinler" olabileceğini düşündürmektedir. Bu ihtimaller dolayısıyla eserlerin hangi kategoride ele alınması gerektiği kesin olarak belirlenememiştir; benzerliği tespit edilen eserlerin çoğunda da bu durum mevcuttur.
- Ana nüsha ve destek nüshaların bazı bölümlerinde yer alan Farsça rubailer dikkati çekmiştir. Bu rubailerin aynısının Farsça kaleme alınan *Kitâb-ı Tıbb-ı Yûsufî*'de de yer aldığı tespit edilmiştir. Eserin orijinali ve *Baburning khas täbibi Yusufiy täbabäti* başlığıyla yapılan Özbekçe tercümesi göz önüne alındığında bu eserin diğer eserlere kaynaklık ettiği fakat bu eserden tercüme olmadığı düşünülmektedir. Çünkü hem bölümlerin işlenişi eserler arasında farklılık arz etmektedir hem de eserlerin türü birbirinden farklıdır [*Kitâb-ı Tıbb-ı Yûsufî* klasik tıp kitabı (hastalıkların baştan ayağa sıralanması vb.) özelliğini taşırken eldeki mevcut eserler risale özelliğini taşımaktadır.].
- Çalışılan eser ve destek nüshaların tıp kültürü Eski Yunan, Fars, Arap, Hint ve Türk kültürünün izlerini taşımaktadır.
- Metin hem Çağatay Türkçesi hem de XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın başlarında Yarkent'te konuşulan Uygur ağzı ve Yeni Uygur Türkçesinin dil özelliklerini yansıtmaktadır.

- Metnin ses ve şekil bilgisi özellikleri (özellikle ses hadiseleri ve ekler vb.) Çağatay Türkçesi, Yeni Uygur Türkçesi ve Uygur ağızlarıyla karşılaştırmalı şekilde ele alınmıştır.
- Çağatay Türkçesinin karakteristik özellikleri olarak gösterilen hadiseler (/-d-, -d/>/-d̲-, -d̲ />/-y-, -y/ değişmesi, /-z/>/-s/ değişmesi, /-b-/>/-w-/>/-v-/ değişmesi, /-ġ-/>/-w-/>/-v-/ değişmesi, /p-, -p-, -p/>/f-, -f-, -f/ değişmesi vb.) metinde örnekleriyle tespit edilmiştir. Bunların dışında Çağatay Türkçesinin genel özelliklerden kabul edilen dil özellikleri de metinde rastlanan örnekleriyle incelenmiştir.
- Yeni Uygur Türkçesi ve Uygur ağızları özelliklerini yansıtan fonolojik ve morfolojik hadiseler (incelme hadisesi, /f-, -f-/>/p-, -p-/ değişmesi, /b-, -b-/>/p-, -p-/ değişmesi, /s-/>/ç-/ değişmesi, kerek kelimesinin şart ekiyle kullanımı, bol- fiilinin şart birleşik çekimindeki kullanımı, /mu/ soru edatının kullanımı, "alta ve yette" sayılarının kullanımı, "yıltız" kelimesinin ötümlüleşerek "yıldız" şekline dönüşmesi, geniş zaman sıfat-fiil ekinin genellikle /-Ur/, nadiren /-Ar/ olması, /-ArdA/ zarf-fiil ekinin ilk ünlüsünün yuvarlaklaşması vb.) metinde örnekleriyle gösterilmiş ve Yeni Uygur Türkçesi söz varlığı içerisinde belirtilen kelimeler [ḳurut, yirik, süzek, yumġak, toḫm, taḫu, meyde, bölek, yötel, ḳuyḳa, kezik, yasmuḳ, miŋe, çoŋ, iber- ve sançı- (Kaya, 2006: 123; Toker ve Uygun, 2017: 30)] ele alınan metinde oldukça sık kullanılmıştır.
- Çalışmanın "ses değişmeleri" bölümünde ağız özellikleri yahut imla özelliği mi olduğu anlaşılmayan bazı değişmelere rastlanmıştır. Bu değişmeler, çalışmanın yazım özelliklerinde belirtilen ikinci müstensihin kaleme aldığı bölümlerdeki yazımda görülmüştür (bk. /c-, -c-, -c/>/ç-, -ç-, -ç/ değişmesi, /-z/>/-ş/ değişmesi, /s-, -s-, -s/>/ş-, -ş-, -ş/ değişmesi, /-s/>/-z/ değişmesi, /-ş-/>/-ç-/ değişmesi, /l-/>/r-/ değişmesi).
- Oğuz Türkçesinin bazı dil özellikleri (söz başı /b-/ sesinin korunması, /-an/ ve /-dük/ sıfat-fiil ekinin kullanılması) de metinde örnekleriyle tespit edilmiştir.
- Metinde en çok karşılaşılan ses hadisesi "/p-, -p-, -p/>/f-, -f-, -f/" değişmesidir.
- Metinde "/-ġay, -gey, -ḳay, -key/" ekleri hem gelecek zaman hem geniş zaman hem de istek kipi olarak kullanılmıştır.
- "mu" eki metinde soru edatı olarak pekiştirme görevinde kullanılmıştır.

- Metinde ek fiil olarak “tur-” fiiliyle birlikte “bol-” fiili de kullanılmıştır. “ér-/é-” fiiline nadiren yer verilmiştir.
- Metinde kalınlık-incelik uyumu çoğunlukla sağlamdır fakat diğer Çağatay Türkçesi metinlerinde olduğu gibi ele alınan metinde de kelime ve ekler arasında uyum dışı örnekler tespit edilmiştir.
- Metinde kullanılan kelimelerden bazıları gerçek anlamı dışındadır; bunun da sebebi olarak metnin tıbbi konuda yazılması gösterilebilir.
- Metinde kullanılan kelimelerin kökenine ilişkin veriler aşağıdaki grafikte verilmiştir:

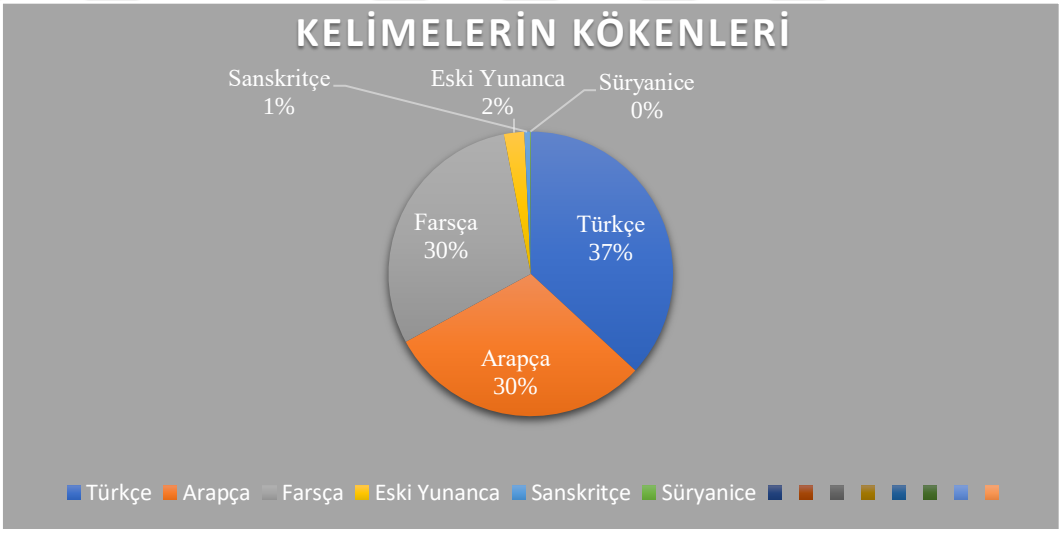

Metinde kelimelerin çoğunlukla Türkçe kökenli olduğu, bunları sırasıyla Arapça ve Farsçanın takip ettiği görülmüştür. Eski Yunanca, Süryanice ve Sanskritçe kökenli kelimeler ise nispeten daha az kullanılmıştır. Bu dillerden alıntılanan kelimelerin metnin yazıldığı sahanın tıbbi hayatına ilişkin veriler sunduğu söylenebilir.

- Çalışmanın giriş bölümünde verilen bilgilere göre incelenmeyi bekleyen onlarca Çağatay Türkçesiyle yazılmış tıp metni/tıbbi eser bulunmaktadır. Bu eserlerden biri de üzerine çalışma yaptığımız eserdir. Eserin içerisinde yer alan bitki, hayvan, organ isimleriyle Türkçenin tıbbi terminolojisine, halk hekimliğine yönelik uygulamalarıyla Türk tıp tarihi ve folkloruna katkı sunması amaçlanmaktadır.

KAYNAKLAR

Abik, A. D. (2005). *Meyveler Münazarası -Doğu Türkçesi-*. 1. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 204 s.

Acar, H. V. (2015). Tibet tıp kaynaklarında Orta Asya Türk tıbbı *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 5 (3): 115-123.

Adıvar, A. A. (1982). *Osmanlı Türklerinde İlim*. 4. baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 243 s.

Ağar, M. E. (1986). Baytaratü'l-vazıh: İnceleme-Metin-İndeks. Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, 414 s.

Ağırakça, A. (2016). *İslâm Tıp Tarihi Başlangıçtan VII./XIII. Yüzyıla Kadar*. 2. baskı, Akdem Yayınları, Pasifik Ofset, İstanbul, 399 s.

Altıntaş, A. (1988). Divanü Lügat-it-Türk'teki tıbbi bitkiler. *Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2: 65-73.

Arat, R. R. (1974). *Yusuf Has Hâcib Kutadgu Bilig II Çeviri*. 2. baskı Türk Tarih Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 477 s.

Arat, R. R. (2007). *Yusuf Has Hacip Kutadgu Bilig I Metin*, 5. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Öncü Basımevi, Ankara, 656 s.

Argunşah, M. (2010). Harezm dönemi metinlerinde e/i Sorunu. *Dil Araştırmaları*, 6 (6): 47-60.

Argunşah, M. (2018). *Çağatay Türkçesi*. 5. baskı, Kesit Yayınları, Çalış Ofset, İstanbul, 308 s.

Aydeniz, S. (2008). (İshak Bin Murad) Edviye-i Müfrede: Metin-İndeks-Sözlük-Dil İncelemesi. Doktora Tezi (yayımlanmamış), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Malatya, 925 s.

Aydın, M. B. ve Murad, S. (2019). *Nizâmü'l-Edviye Sakızlı İsa Efendi*. Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Dizisi: 26, Türkiye Bilimler Akademisi, Tek Ses Ofset Ltd. Şti., Ankara, 1390 s.

Banguoğlu, T. (2000). *Türkçenin Grameri*. 6. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 628 s.

Batmaz, M. (2013). Eski Uygur Türkçesinde Tıp Terimleri. Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, 190 s.

Bayat, A. H. (2016). *Tıp Tarihi*. 3. baskı, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, Üçer Matbaacılık Ltd. Şti., İstanbul, 366 s.

Baydan, B. (1992). Ṭıb-nāme-i Türkī. Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Dili Anabilim Dalı, İstanbul, 161 s.

Berezin, İ. N. (1857). *Turetzkaya Xrestomatiya*. Üniversite Matbaası, Kazan, 375 s.

Bodrogligeti, A. J. E. (2001). *A Grammar of Chagatay Languages of the world/Materials 155*. Lincom Europa, Münih, 437 s.

Canan Yıldız, S. (2019). Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış tıp eserleri ve bu eserler üzerine yapılan çalışmalar. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7 (17): 416-436.

Canpolat, M. (2002). Çağatay Dili ve Edebiyatı. *Türkler,* c.8, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 1354-1369.

Canpolat, M. ve Önler, Z. (2016). *İshâk Bin Murâd Edviye-i Müfrede*. 2. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Salmat Basım Yayıncılık Ambalaj San. ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 347 s.

Ceylan Yılmaz E. (1991). Ana Türkçede kapalı e ünlüsü. *Türk Dilleri Araştırmaları,* 151-165.

Ceylan, İ. (2012). *Türklerde Cerrahinin Gelişimi*. Türk Cerrahi Derneği Yayınları, Tuna Matbaacılık, Ankara, 168 s.

Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford University Press, London, 1034 s.

Coşkun, M. V. (2010). *Türkçenin Ses Bilgisi*. 2. baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, Kilim Matbaası, İstanbul, 285 s.

Çakmak, S. (2016). Jarring Koleksiyonundan Uygurca Meslek Risaleleri (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin). Doktora Tezi (yayımlanmamış), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum, 449 s.

Çavdar, C. A. (1987). İslamiyet Öncesi ve Orta Asya Türklerinde Tıp. Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Tıp Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, İzmir, 133 s.

DeWeese, D. (2013). Muslim Medical Culture in Modern Central Asia: A Brief Note on Manuscript Sources from the Sixteenth to Twentieth Centuries. *Central Asian Survey*, 32(1): 3-18.

Doğan, Ş. (2011). XIV.-XV. Yüzyıl Türkçe Tıp Metinlerinde Halk Hekimliği İzleri. *Millî Folklor*, 23 (89): 120-132.

Doğuer Erdağı, B. (2013). *Hekim Bereket Tuḥfe-i Mübârizî Metin-Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 486 s.

Duman, M. (2014). Klâsik Osmanlı Türkçesi döneminde i/e meselesine dair. *İlmi Araştırmalar*, 0 (7), 65-103.

Eckmann, J. (1958). Çağatay Dili hakkında notlar. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 6: 115-126.

Eckmann, J. (1960). Küçük Çağatay grameri. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 10 (0): 41-64.

Eckmann, J. (1964). Çağatay Edebiyatının son devri (1800-1920). *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 11: 121-156.

Eckmann, J. (1966). *Chagatay Manual*. Uralic and Altaic Series: Volume 60, Indiana University Publications, Bloomington, 340 s.

Eckmann, J. (2013). *Çağatayca El Kitabı*. Çev.; Karaağaç, G.; 5. baskı, Kesit Yayınları, Çalış Ofset, İstanbul, 316 s.

Eckmann, J. (2017). *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*. 5. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Bizim Repro Ofset Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, 438 s.

Emet, E. (2000). Doğu Türkistan Uygur Ağızları. Doktora Tezi (yayımlanmış), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, 583 s.

Eraslan, K. (1993). Çağatay Edebiyatı. *İslam Ansiklopedisi*. c. 8, İstanbul: TDV Yayınları. s. 168-176.

Erarslan, K. (2012). Doğu Türkçesinde ek uyumsuzluğuna dair. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 18 (0): 113-124.

Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu, Z. (2018). *Kâşgarlı Mahmud Dîvânu Lugâti't-Türk*. 3. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, İleri Haber Ajansı Tanıtım İletişim Matbaacılık Yayıncılık ve Tic. A.Ş., Ankara, 995 s.

Erdağı, B. (2000). Tuhfe-i Mübarizi (İnceleme-Metin-Sözlük). Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, 555 s.

Erdağı, B. (2001). Anadolu'da yazılmış ilk Türkçe tıp kitabı. *Türkbilig*, 2: 46-54.

Erdem, M. D. ve Gül, M. (2006). Kapalı e (ė) sesi bağlamında Eski Anadolu Türkçesi-Anadolu ağızları ilişkisi. *Karadeniz Araştırmaları*, 11 (11): 111-148.

Erdemir Demirhan, A. (2014). *Tıp Tarihi*. 1. baskı, Nobel Tıp Kitabevi, Nobel Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 258 s.

Esin, E. (1978). *İslâmiyet'ten Önceki Türk Kültür Târîhi ve İslâma Giriş (Türk Kültürü El-Kitabı, II, Cild I/b'den Ayrı Basım)*. Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 360 s.

Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. 1. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Türk Hava Kurumu Basımevi, Ankara, 1204 s.

Gürgan, M. (2010). Orta Asya'daki Eski Türk Tıbbının, Başlangıçtan 14. Yüzyıla Kadarki Döneme Ait Bilinen Türkçe Tıp Metinlerinde, Tıp Tarihi Açısından Değerlendirilmesi. Doktora Tezi (yayımlanmamış), İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 223 s.

Gürgüz, A. (2005). İbn Kutluk Molla Toh Niyaz Ahond-nıng Tıbb Kitabı (Giriş-Metin-Tercüme-Sözlük-Dizin). Doktora Tezi (yayımlanmamış), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Dili Anabilim Dalı, İstanbul, 205 s.

Hällzon, P. (2022). Languages of Healing Theories, Practise and Terminology within Eastern Türki Medicine in the Late 19th and Early 20th Centuries. Doktora Tezi (yayımlanmamış), Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala, 490 s.

Häsäniy, M. (1992). *Baburning has täbibi Yusufiy täbabäti*. Fen Neşriyatı, Taşkent, 190 s.

Häsäniy, M. (1993). *Täbabät durdanäläri.* İbn Sina Neşriyatı, Taşkent, 367 s.

Işık, U. (2016). Karahanlı Türkçesinde Tıp Terimleri. Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eskişehir, 104 s.

İnan, A. (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm -Materyaller ve Araştırmalar-*. 3. baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları: VII. Dizi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 229 s.

Jarring, G. (1991). *Prints From Kasghar*. Volume 3, Swedish Research Institute in Istanbul Transactions, 140 s.

Jarring, G. (1964). *An Eastern Turki-English Dialect Dictionary*. Lunds Universitets Arsskrift, Lund, 338 s.

Kabadayı, O. (2021). Kazakistan Millî Kütüphanesindeki Çağatayca el yazması eserler. *Journal of Turkology,* 31- Özel Sayı: 131-150.

Kabadayı, O. ve Shadkam, Z. (2021). *Kazakistan (Almatı) Millî Kütüphanesindeki Arap Harfli Türkçe Nadir Eserler Kataloğu*. Hoca Ahmet Yesevî Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü: 20, Kazakistan, 394 s.

Kafalı, M. (2005). *Çağatay Hanlığı*. 1. baskı, Berikan Yayınevi, Ankara, 156 s.

Karaağaç, G. (2010). *Türkçenin Ses Bilgisi*. 1. baskı, Kesit Yayınları, Bayrak Matbaacılık, İstanbul, 232 s.

Karimova, S. (2012). Natural and Exact Sciences, *The Treasury of Oriental Manuscripts Abu Rayhan Al-Biruni Institute of Oriental Studies of The Academy of Sciences of The Republic of Uzbekistan*, Mega Basım, İstanbul, 150 s.

Károly, L. (2003). Lexical Analysis of a Seventeenth-Century Chaghatay Treatise on Medicine. *Altaica Budapestinensia MMII, Proceedings of the 45th Permanent International Altaistic Conference (PIAC)*. Budapest, Hungary, June 23-28, 2002. Ed.; Sárközi, A. ve Rákos, A.; Research Group for Altaic Studies, Hungarian Academy of Sciences and Department of Inner Asian Studies, Eötvös Loránd University, Budapest, s. 171-180.

Károly, L. (2005). Egy 17. századi csagatáj orvosi könyv mint nyelvi forrás. *Nyelvtudományi Közlemények,* 102: 89-112. [A seventeenth-century medical treatise as a linguistic source]

Károly, L. (2006). A seventeenth-century Chaghatay treatise on medicine. *Orvostörténeti Közlemények* [Communicationes de Historia Artis Medicinae] 194-195: 51-61.

Károly, L. (2012). Panaceas and other miraculous cures in Middle Turkic medical writings. *Shaman,* 20(1-2): 5-21.

Károly, L. (2014). Türkçe yazılmış İslam tıp eserlerinde şifalı dualar. *Turcology and Linguistics Éva Ágnes Csató Festschrift,* Ed.; Demir, N., Karakoç, B. ve Menz, A.; Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, s. 279-290.

Károly, L. (2015). *A Turkic Medical Treatise from İslamic Central Asia: A Critical Edition of a Seventeenth-Century Chagatay Work by Subḥān Qulï Khan*. Ed.; Drompp M. R., Deweese D. ve Elliott M. C.; Volume 32, Brill's Inner Asian Librar, Leiden-Boston, 462 s.

Kaya, Ö. (2006). Doğu Türk yazı dili ve edebiyatı araştırmaları VI: Doğu Türk yazı dili alanına ait bir tıp metni. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi,* 3(4): 111-129.

Kocaoğlu, T. (2003). Tarihi Türk lehçeleri metinlerinin transkripsiyonlanmasında kapalı é/i meselesi. *Türk Kültürü,* 483-484: 266-281.

Korkmaz, Z. (1974). Eski Türkçedeki Oğuzca belirtiler. *Türkoloji Dergisi*, 6 (1): 15-30.

Korkmaz, Z. (2019). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. 6. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Kalkan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1027 s.

Kyzy, L. M. (2021). Ali Şir Nevâyî'nin eserlerine göre Timurlular Dönemine ait bazı tıbbî terimler*. *Turkish Studies - Language and Literature*, 16(3), 1971-1990.

Le Coq, A. v. (1922). Eine liste Osttürkischer pflanzennamen. *Baessler-Archiv,* c. 6, s. 118-129.

Miras, K. (1971). *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*. 9. cilt, 4. baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 433 s.

Nasuhioğlu, İ. (1975). *Tıp Tarihine Kısa Bir Bakış*. 2. baskı, Diyarbakır Tıp Fakültesi Yayını, Diyarbakır, 144 s.

Ölmez, M. (1999). Süryani harfli eski Uygurca bir tıp metni. *3. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri 1996*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 815-820.

Önler, Z. (1981). Celalüddin Hızır (Hacı Paşa) Müntahab-ı Şifa-İnceleme-Metin-Dizinler. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ, 693 s.

Önler, Z. (2006). Divânü Lügâti't-Türk ve Kutadgu Bilig'de tıp terimleri. *Kebikeç*, 22: 135-150.

Önler, Z. (2019). *Hacı Paşa (Celâlüddin Hızır) Müntahab-ı Şifâ Giriş-Metin-Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları, İleri Basım Matbaacılık Ambalaj Reklam Tanıtım Yayıncılık ve Teknik Hizmetler Tic. AŞ, Ankara, 574 s.

Öztürk, R. (1997). *Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Yükseköğretim Kurulu Matbaası, Ankara, 252 s.

Öztürk, R. (2010). *Yeni Uygur Türkçesi Grameri*. 2. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Gazi Mesleki Eğitim Merkezi ve 4. Akşam Sanat Okulu, Ankara, 168 s.

Ross, E. D. (1994). *Kuş İsimlerinin Doğu Türkçesi, Mançuca ve Çince Sözlüğü*. Çev.; Naskali Gürsoy, E.; Türk Dil Kurumu Yayınları, Yükseköğretim Kurulu Matbaası, Ankara, 129 s.

Sarı, N. (2012). Tıp/2. Bölüm: Osmanlı Dönemi. *İslam Ansiklopedisi*, c. 41, İstanbul: TDV Yayınları, s. 101-111.

Sarman Arslan, M. (2014). Kitāb-ı Tercüme-i Teẕkire-i Dāvūd Fī ʿİlmi'ṭ-Tıbb (Metin-Dizinler-Sözlük). Doktora Tezi (yayımlanmamış), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Adana, 1330 s.

Semedli, E. (2008). Türk Lehçelerindeki bir ses: kapalı ė. *Journal of Azerbaijani Studies*, 522-532.

Sertkaya, O. F. (1997). Uygur tıp metinlerine toplu bir bakış. *Uluslararası Osmanlı Öncesi Türk Kültürü Kongresi Bildirileri*, 4-7 Eylül 1989, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, s. 349-359.

Shaw, R. B. (1880). *A Sketch of The Turki Language as Spoken in Eastern Turkistan (Kasghar and Yarkend)*. Part II Vocabulary-Turki-English, Baptist Mission Press, Calcutta, 226 s.

Shterenshis, M. V. (2000). Oriental Medical Manuscripts in Uzbekistan: An Overview. *Vesalius* 6 (2): 100-104.

Sulıtang, M. (2022). Mürekkebāt (İnceleme-Metin-Dizin). Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, 558 s.

Sülayman, E. (2013). A study on Kashgar prints Eastern Turki printed materials published by the Swedish Mission Press in Kashgar (1892-1938). *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 75-108.

Şar, S. (2005). Anadolu'da Rastlanan Halk Hekimliği Uygulamalarına Genel Bir Bakış. *ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi,* 10 (15): 1163-1178.

Şehsuvaroğlu, B. N. (1957). *Anadolu'da Dokuz Asırlık Türk Tıp Tarihi*. İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 45 s.

Şen, M. (2007). Tarihî şivelerde ek uyumsuzluğu var mı? *IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı*, 24 - 29 Eylül 2000, Ankara, s. 1695-1733.

Tanç, M. (2003). Son dönem Çağatay Türkçesi ve Ömer Han. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 15: 111-118.

Tekin, T. (1995). *Türk Dillerinde Birincil Uzün Ünlüler*. Simurg Yayınları, Şafak Matbaacılık, Ankara, 192 s.

Terzioğlu, A. ve Sertkaya, O. F. (1981). Özbek Türkçesi ile yazılmış şimdiye kadar bilinmeyen Arap harfli tıbbi bir yazma ve bu yazmanın Türk dil-kültür ve tababet tarihi bakımından değeri. *I. Uluslararası Türk-İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Kongresi*, 14-18 Eylül 1981, Bildiriler c. II, İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul, s. 143-150.

Toker, M. ve Uygun, M. (2017). Cümcümenâme'nin Çağatay Türkçesiyle yapılmış bir çevirisi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (42): 23-35.

Topay, T. (2022). Kırım-Tatar Sahasına Ait Karışık Dilli Bir Tıp Risalesi. Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, 256 s.

Turan, O. (2014). *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi -Türk Dünya Nizâmının Millî, İslâmî ve İnsanî Esasları*-. 23. baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 560 s.

Turan, F. (2016). Geç dönem Çağatay Türkçesiyle yazılmış Dîvâne Bûrak kıssası: metin, dil ve üslup incelemesi. *Türkiyat Mecmuası*, 26 (1): 311-338.

Turıkpenova, A. (2021). Tarihî Türk lehçeleri, Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesi'ndeki Bitki Adları. Doktora Tezi (yayımlanmamış), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Denizli, 371 s.

Uçar, E. (2015). A Turkic medical treatise from Islamic Central Asia: A critical edition of a seventeenth-century Chagatay work by Subḥan Qulï Khan. *Dil Araştırmaları*, 16 (16): 297-304.

Uysal, İ. N. (2020a). *Ṭabībçılıḳ*. 1. baskı, Kesit Yayınları, Çalış Ofset, İstanbul, 199 s.

Uysal, İ. N. (2020b). Türk Dili Tarihinde Çağatay Türkçesiyle Yazılmış Tıp Metinleri ve Tabîbçılık, *Tarihsel ve Çağdaş Türk Lehçelerinde Tıp: Metinler, Tarih, Uygulamalar, Kavramlar, Terimler*. Ed.; Arslan, M.; 1. baskı, Detay Yayıncılık, Bizim Büro Matbaacılık ve Basımevi, Ankara, s. 375-392.

Uysal, İ. N. (2022). Türkiye Türkolojisi'nde ihmal edilmiş bir konu: Çağatayca tıp metinleri. *Collection of International Scientific and Practical Conference Steppe Medicine: Data, History, Applications, Concepts and Terms*, October 4-5, Almatı, 2022, s. 2-26.

Ünver, A. S. (1936). *Uygurlarda Tababet: VIII.-XIV. Asır (La Medecine Chez Les Ouigours) (Prof. R. Rahmetinin Okuduğu Uygurca Metinlere Göre)*. İstanbul Üniversitesi Tıb Tarihi Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 107 s.

Vaner, H. (1939). Esrarül Etıbba. *Türk Tıb Tarihi Arkivi*, 3 (12): 128-134 s.

Yavuz, O. (1991). Türkçe'de kapalı e. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 0 (6): 271-306.

Yaylagül, Ö. (2014). Anadolu'da Yaşayan Halk Hekimliği Uygulamalarının Eski ve Orta Türkçe Tıp Metinlerindeki Temelleri. *Milli Folklor*. 26 (103): 48-58.

Yazıcı Ersoy, H. (2007). Yeni Uygur Türkçesi. *Türk Lehçeleri Grameri*, Ed.; Ercilasun, A.; 1. baskı, Akçağ Yayınları, Erek Matbaası, Ankara, s. 357-427.

Yeloğlu, A. (2018). Kaşgar'da 1923-1940 Arası Basılan Yayınların Dili: Çağatayca ve Yeni Uygurca ile Karşılaştırma. Doktora Tezi (yayımlanmamış), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Adana, 842 s.

Yıldız, A. (2020). Codex Cumanicus'da yer alan tıbbi ve psikolojik terminolojiye bakış. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 10 (3): 436-457.

Zülfikar-Aydın, M. B. ve Tören, H. (1996). Çağatayca Bir Tıp Kitabı. *IV. Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Özetleri*, 18-20 Eylül 1996, İstanbul, s. 16.

İnternet Kaynakları

URL-1 https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht/?PPN=PPN833558137, (20.12.2020)

URL-2 https://sozluk.gov.tr/, (15.03.2022)

URL-3 https://uyghur.ittc.ku.edu/manuscripts/Jarring_Prov_357.facsimile.xhtml, (01.02.2021)

URL-4 http://uyghur.ittc.ku.edu/manuscripts/Jarring_Prov_351.facsimile.xhtml, (11.04.2021)

URL-5 https://www.daka.org.tr/panel/files/files/yayinlar/mus-yoresel-urunler-ve-cografi-isaretler.pdf, (10.06.2021)

URL-6 https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Kehf-suresi/2238/98-99-ayet-tefsiri, (29.11.2021)

URL-7 https://www.maajim.com/dictionary/%D8%A7%D8%B4%D8%A8%D8%AA, (05.08.2021)

SÖZLÜKTE YARARLANILAN KAYNAKLAR

Baytop, T. (2015). *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ertem Basım Yayım Yayın Dağıtım, Ankara, 512 s.

Bedevian, K. A. (1936). *İllustrated Polyglottic Dictionary of Plant Names in Latin, Arabic, Armenian, English, French, German, Italian and Turkish Language*. Argus and Papazian Presses, Kahire, 455 s.

Güzeldir, M. (2002). Abuşka Lügati (Giriş-Metin-İndeks). Doktora Tezi (yayımlanmamış), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum, 652 s.

Doğan, Ş. (2009). Terceme-i Akrabâdîn Sabuncuoğlu Şerefeddin (Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler). Doktora Tezi (yayımlanmamış), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Sakarya, 1121 s.

Durgut, H. (1995). Şeyh Süleyman Efendi-i Buhari Lügat-ı Çağatay ve Türki-i Osmani (Cild-i Evvel) Adlı Eserin Transkripsiyonu. Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Edirne, 654 s.

Erbay, F. (2008). W. Radloff'un "Opıt Slovarya Tyurkskih Nareçiy" Adlı Eseri ve Eserde Geçen Çağatay Türkçesine Ait Kelimelerin İncelenmesi. Doktora Tezi (yayımlanmamış), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya, 1034 s.

Gladwin, F. (1793). *Ulfáz Udwiyeh or The Materia Medica in The Arabic, Persian, and Hindevy languages, Compiled by Noureddeen Mohammed Abdullah Shirázy*. Chronicle Press, Calcutta, 149 s.

Kont, O. (2006). Uygur Şiveleri Sözlüğü (S'den Y'ye kadar Transkripsiyonlu Metin). Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Çanakkale, 230 s.

Maımaıtıaılı, N. (2019). Çağdaş Uygurcanın Ağızları ve Söz Varlığı. Doktora Tezi (yayımlanmamış), Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, 501 s.

Necipoviç Necip, E. (1995). *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*. Çev.; Kurban, İ.; Türk Dil Kurumu Yayınları, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 480 s.

Önler, Z. (2019). *Tarihsel Tıp Metinleri Sözlüğü*. 1. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, İlbey Matbaacılık Kâğıt Reklam Organizasyon Mücellit San. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 235 s.

Rahimi, F. (2016). Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, 1752 s.

Redhouse, J. W. (1987). *A Turkish And English Lexicon-Shewing in English The Significations of The Turkish Terms*. Librairie du Liban, Lebanon Beirut, 2224 s.

Sakin, O., Okutan, Y., Koçer, D. ve Yıldız, M. (2017). *Tabîb İbn-i Şerîf-Yâdigâr*. 2. baskı, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, Seçil Ofset Matbaacılık, İstanbul, 773 s.

Sertbaş, Z. (2009). Bâbur'un Hatıratında Geçen Bitki Adları ve Bunların Türk Dili Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, 146 s.

Tokadî Mustafa Efendi (2018). *Tahbîzü'l-Mathûn: El-Kânûn Fî't-Tıb Tercümesi 6. Cilt Akrabâdîn-Sözlük*. Haz.; Koç, M. ve Tanrıverdi, E.; Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, Pasifik Ofset Ltd. Şti., İstanbul, 628 s.

Tokat, F. (2014). Tıp yazmalarında yer alan madencilik ve mineral terimleri. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (36): 321-368.

Öztuncer, Ö. (2006). Uygur Şiveleri Sözlüğü (A'dan Z'ye kadar Transkripsiyonlu Metin). Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Çanakkale, 150 s.

Ünlü, S. (2013). *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*. Eğitim Yayınevi, Dizgi Ofset, Konya, 1286 s.

Yıldırım, F. (2007). Kaşgar ve Yarkend Ağzı Sözlüğü. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, 398 s.

Yılmaz, S. (2016). M. Pavet de Courteille'nin Dictionnaire Turk-Oriental Adlı Sözlüğünün Türkiye Türkçesine Çevirisi ve Leksikolojik İncelemesi. Yüksek Lisans Tezi (yayımlanmamış), Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ordu, 494 s.

İnternet Kaynakları

http://lugatim.com/

https://dsal.uchicago.edu/dictionaries/steingass/

https://www.osmanlicasozlukler.com/

https://lughet.com//

https://sozluk.gov.tr/

https://dehkhoda.ut.ac.ir/en/dictionary

TIPKIBASIM

1b

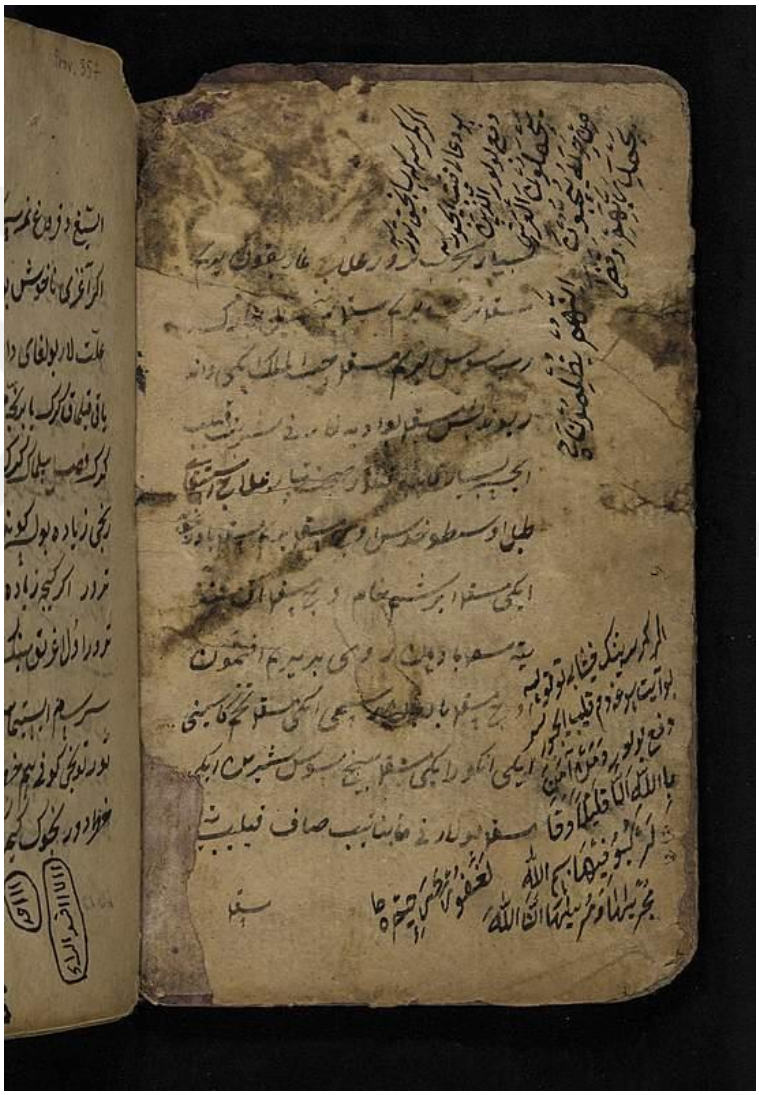

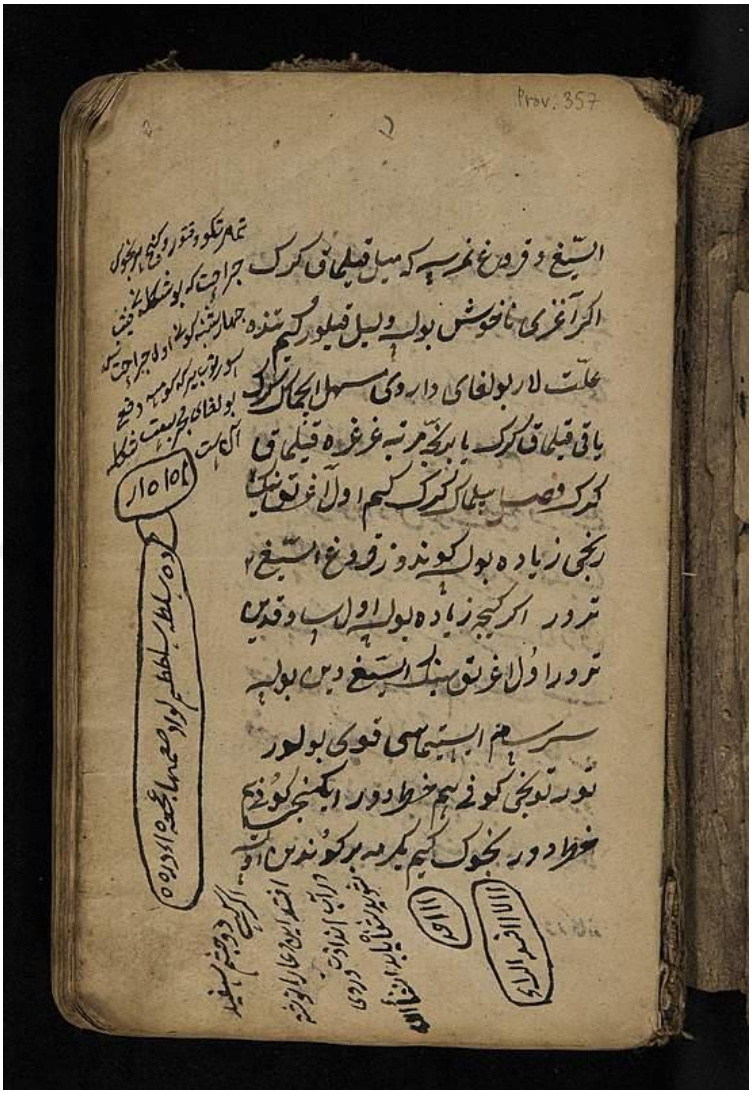

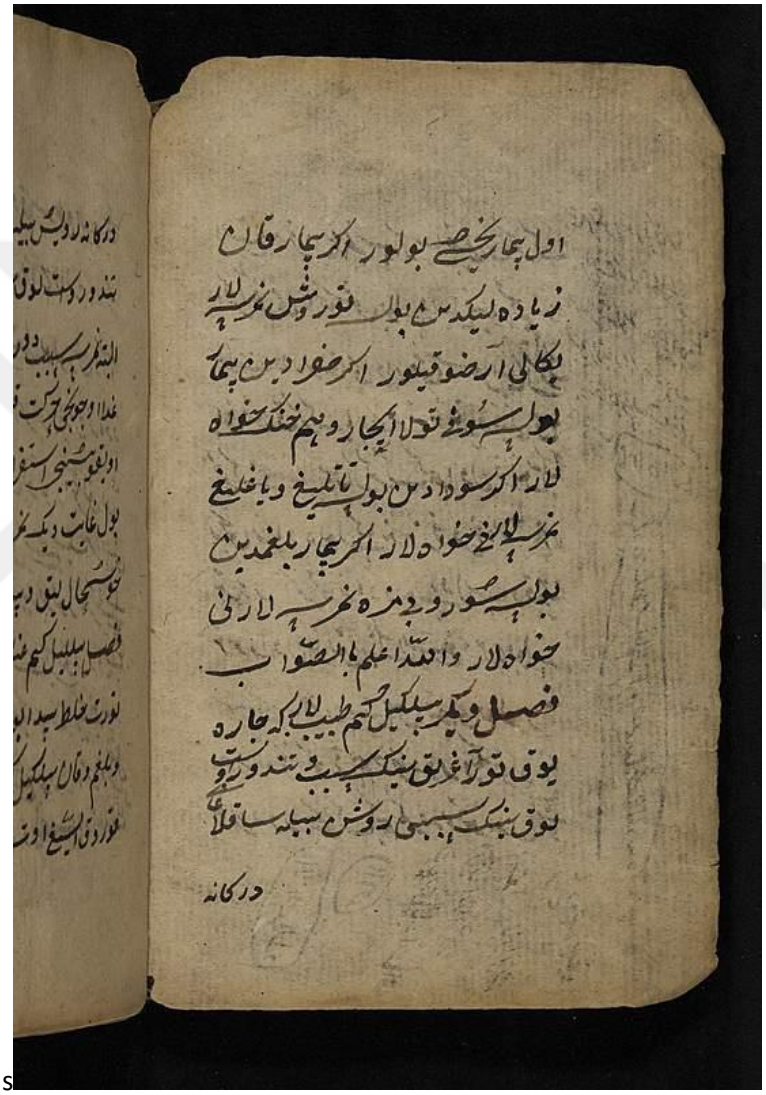

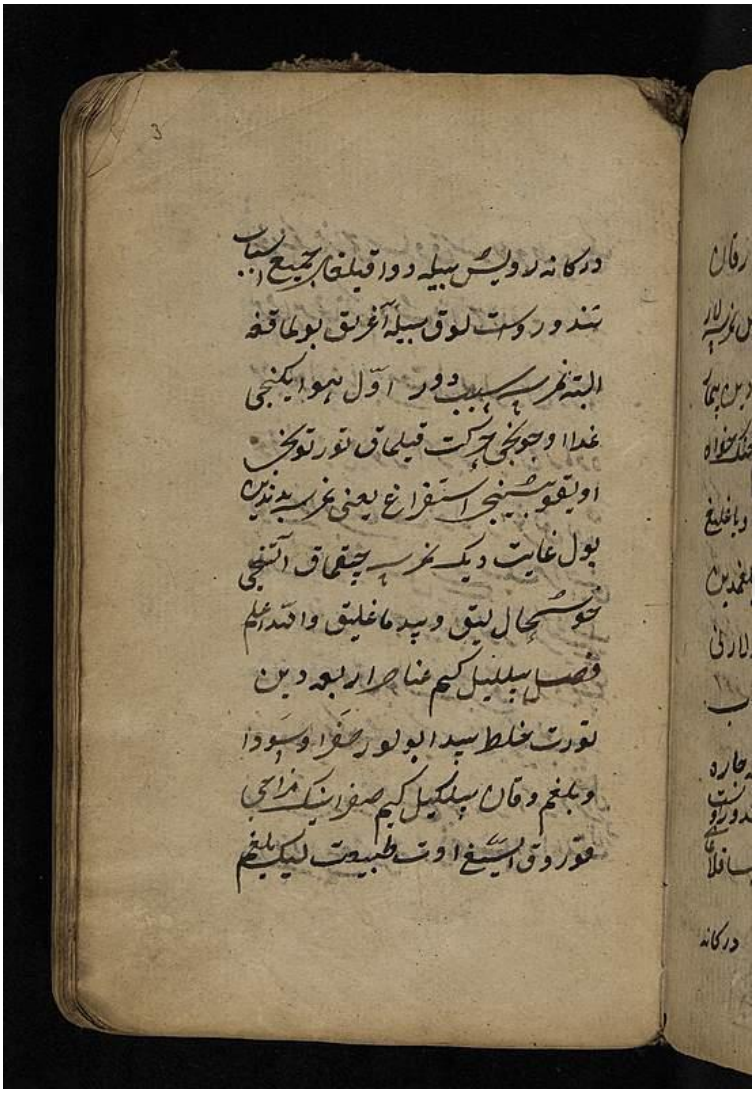

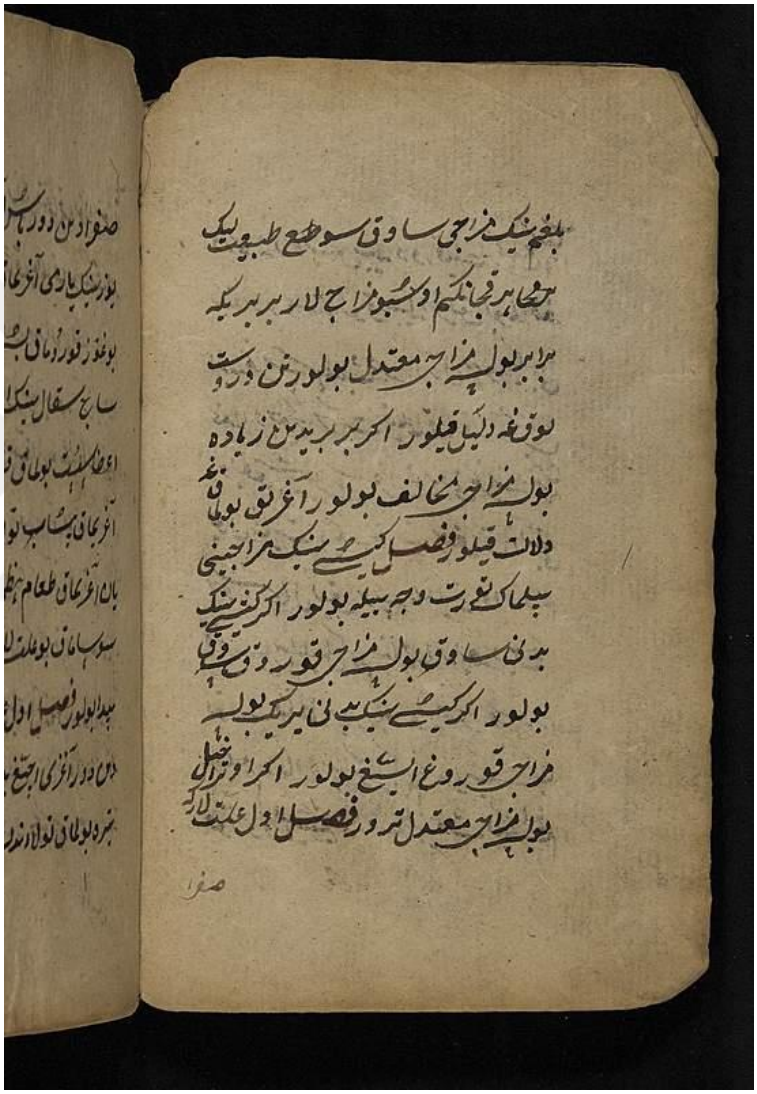

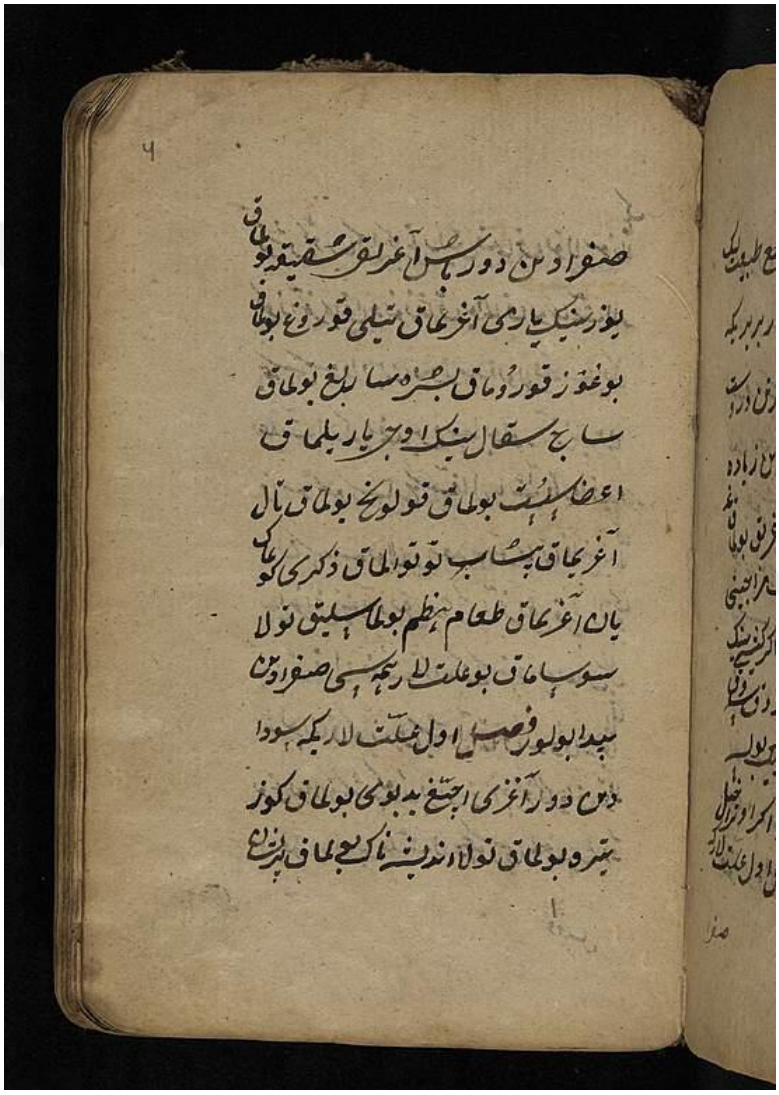

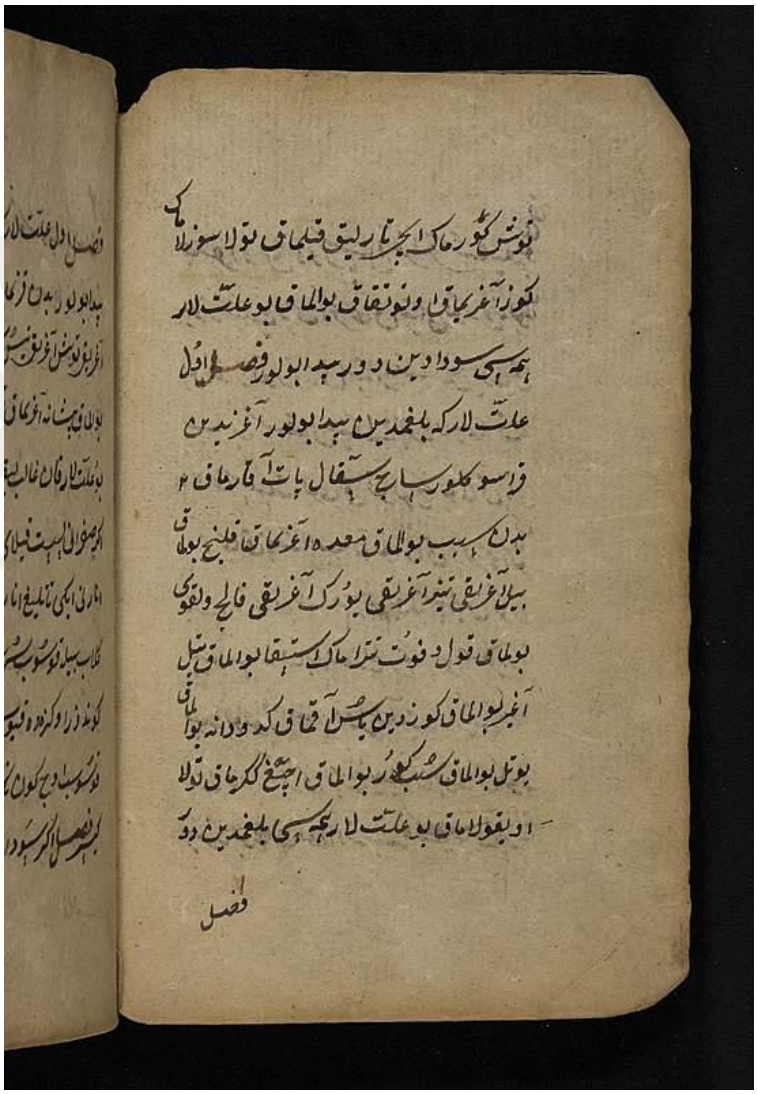

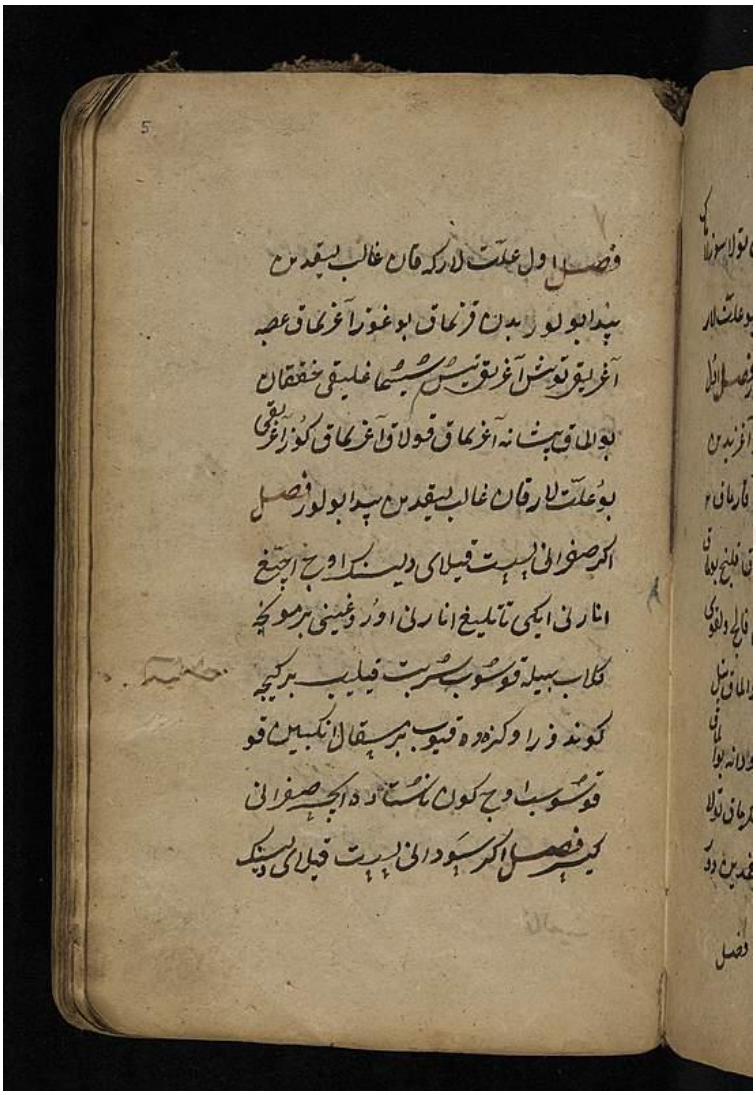

فصل اول علت لارکه قان غالب یقدمن
پیدا بولور بدن قزمانق بوغوزآغرمانق عصبه
آغریقوتوشن آغزقوریس سیسما غلیظی خفقان
بولمانی بیشانه آغرمانق قولاق آغرمانق کوزآغریقی
بوعلت لارقان غالب یقدمن پیدا بولور فصل
اگرصفرانی ایسه قیلای دیسنک اوج اچتنغ
انارنی ایکی تاتلیغ انارنی اوروغینی برموچ
کلاب بیله قوسوب سربت قیلیب برکیچه
کوندوزاوکزده قیوب برمثقال انکبین قو
قوسوب اوچ کون تتماده اچسه صفرانی
کیدرفصل اگرسودانی ایسه قیلای دیسنک

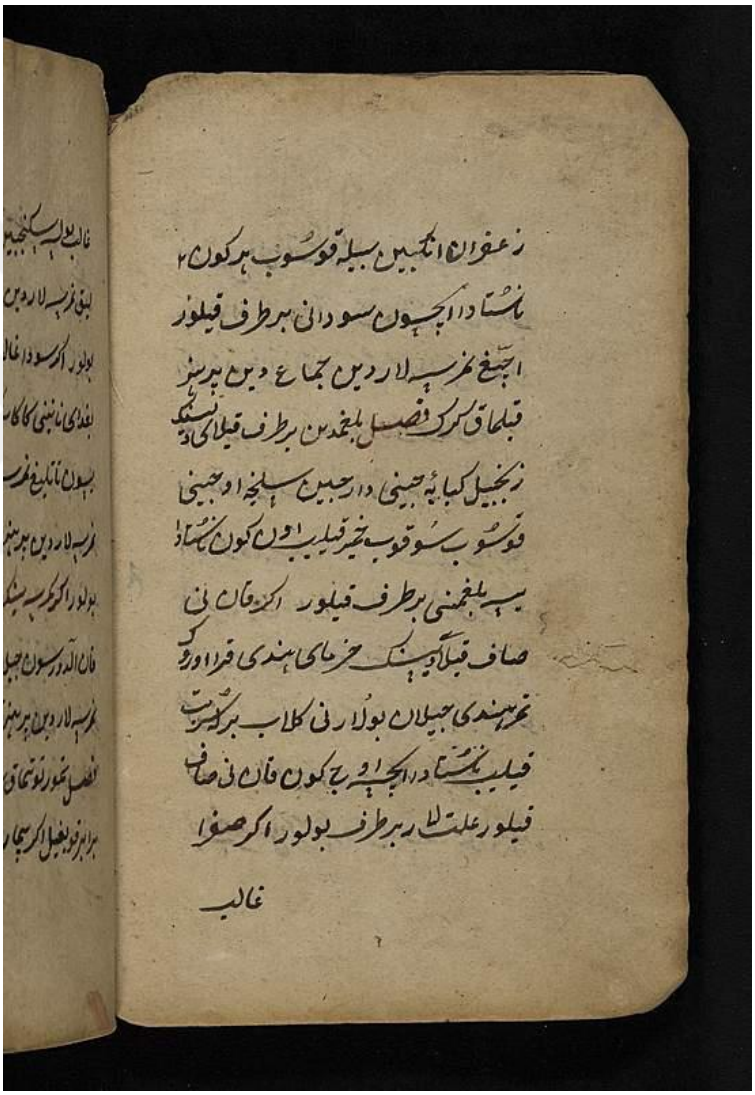

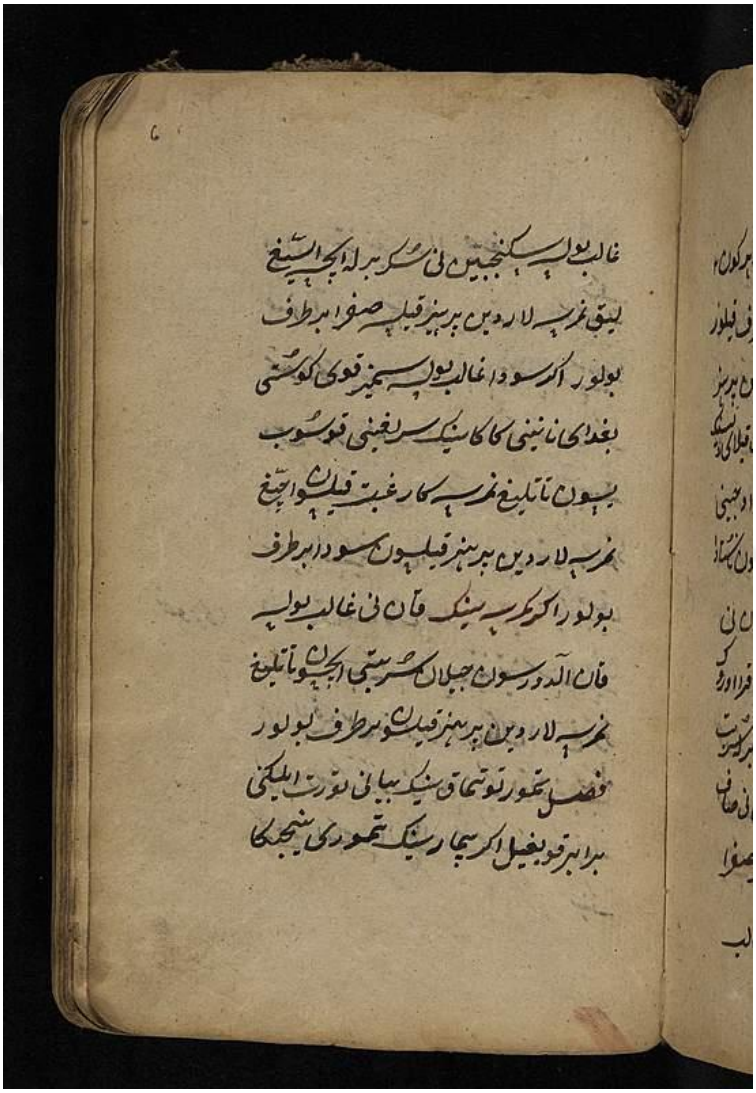

غالب بولسه سکنجبین نی سرکه برله ایچسه اشیغ
یسق نمرسه لاردین برینر قیلسه صفرا برطرف
بولور اگر سودا غالب بولسه سیمیز قوی کوسنی
بغدای نانینی کاکاسیک سرلغینی قوسوب
یسون تا تلیغ نمرسه کار غبت قیلسون ایچسه
نمرسه لاردین برینر قیلسون سودا برطرف
بولور اگر کرسه سینک قان نی غالب بولسه
قان آلدورسون جیلان کسرتبی ایچسون تا تلیغ
نمرسه لاردین برینر قیلسون برطرف بولور
فصل تمور تو تماق سینک بیانی تورت الیکنی
برابر قوبغیل اگر بچار سینک تموری سنجکا

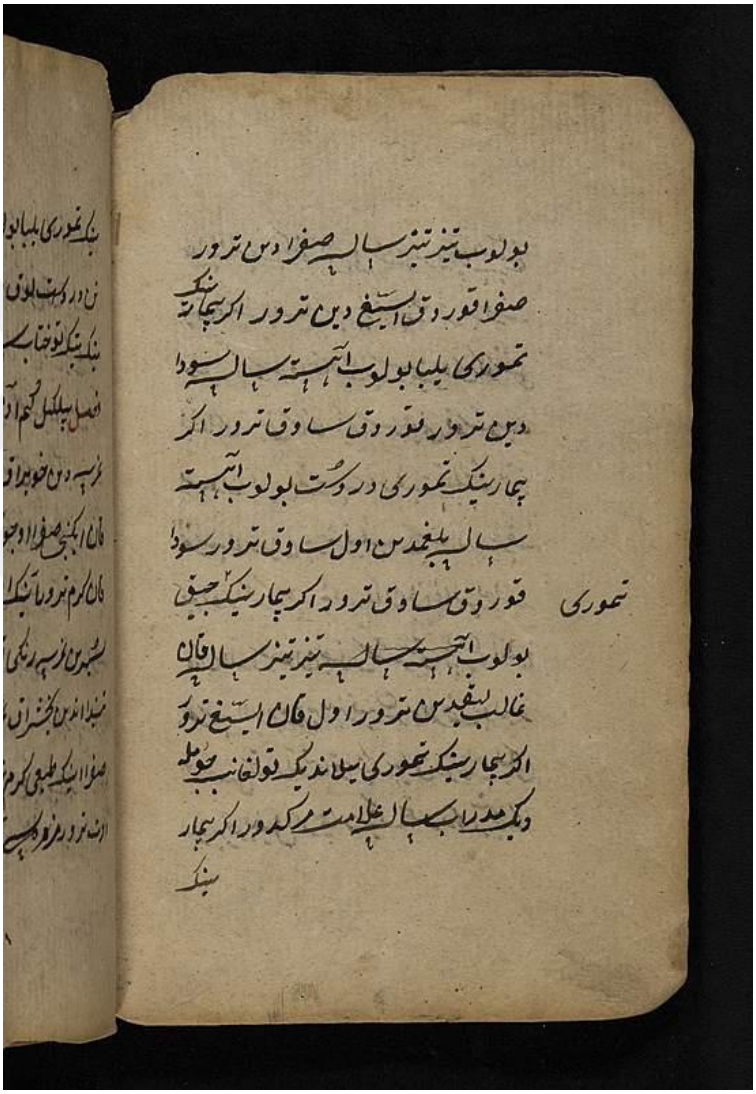

بولوب تیز تیز سال صفرا دین تردر
صفرا قوردق اسیغ دین تردر اگر بیمار سنگ
تموری بلیا بولوب آهسته سال سودا
دین تردر قوردق ساوق تردر اگر
بیمار سنگ تموری دردست بولوب آهسته
سال بلغمدن اول ساوق تردر سودا
قوردق ساوق تردر اگر بیمار سنگ جیق تموری
بولوب آهسته سال تیز تیز سال قان
غالب بقدن تردر اول قان اسیغ تردر
اگر بیمار سنگ تموری بیلاندیک قولغانب جوملہ
دیک مدار بسیال علامت مرکدور اگر بیمار
سنگ

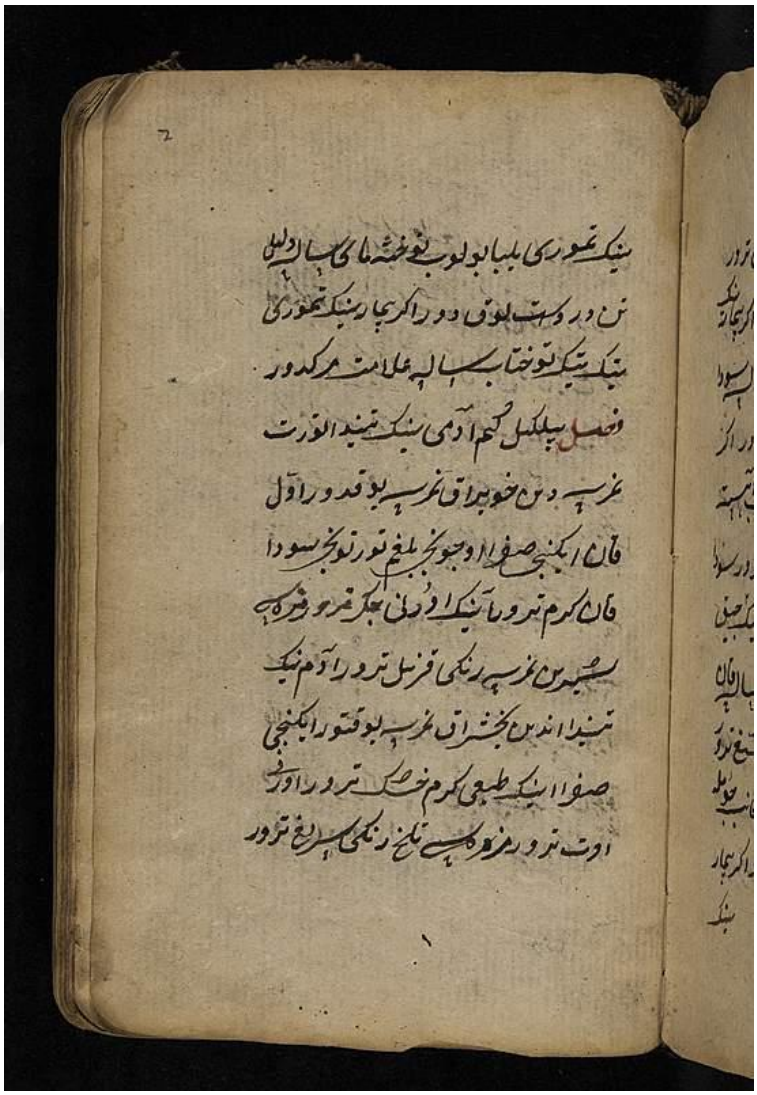

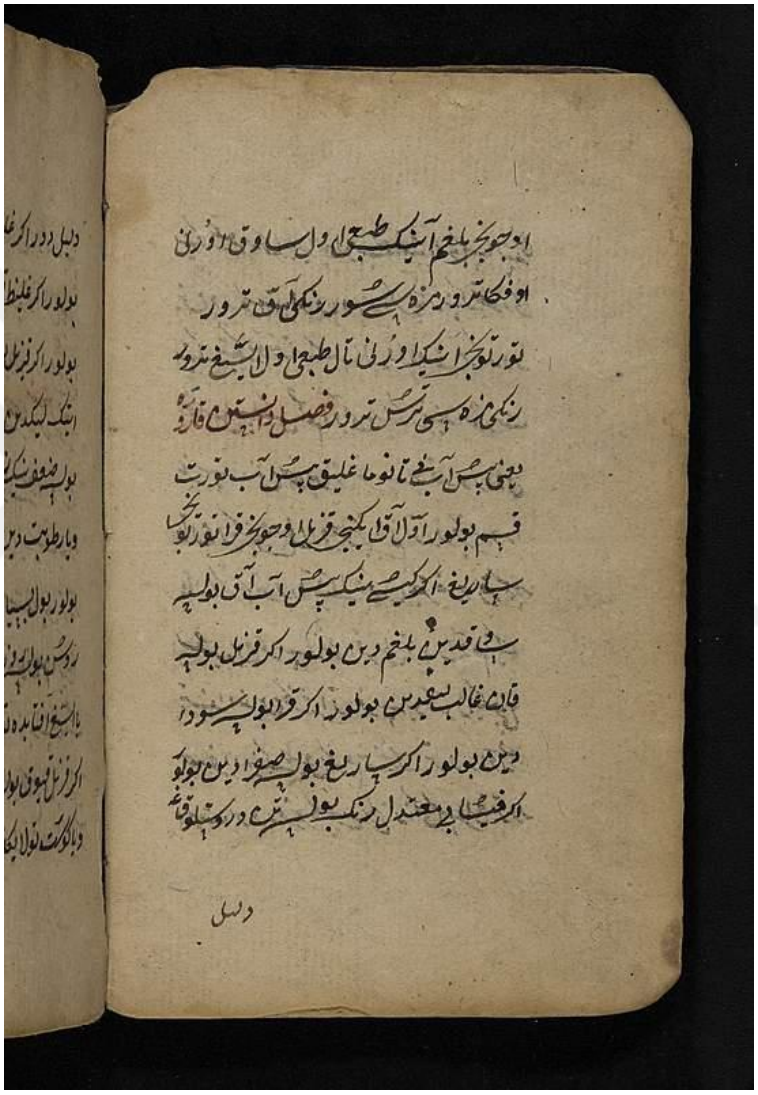

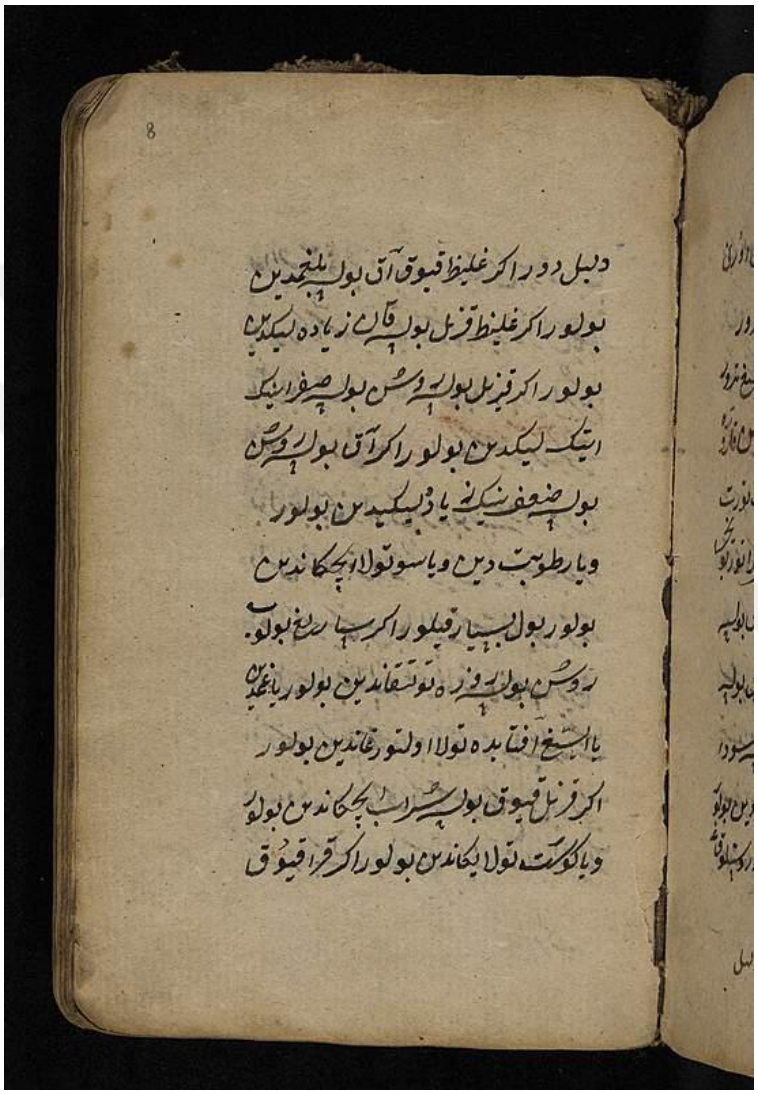

دبیل دور اکر غلیظ قیوق آق بول پلنجدین
بولور اکر غلیظ قزیل بول قان زیاده لیکدین
بولور اکر قزیل بول بر دوس بول صفرا لیک
ایتک لیکدین بولور اکر آق بول بر دوس
بول ضعف سنکه یا دلیکدین بولور
ویا رطوبت دین ویا سوتولا یچکاندین
بولور بول بسیار قیلور اکر سیاه بولور
بر دوس بول بر وزه توتماندین بولور یا غدین
یا السنغ افتاده تولا ولنور غاندین بولور
اکر قزیل قیوق بول سراب یچکاندین بولور
ویا کوکسته تولا یکاندین بولور اکر قزیل قیوق

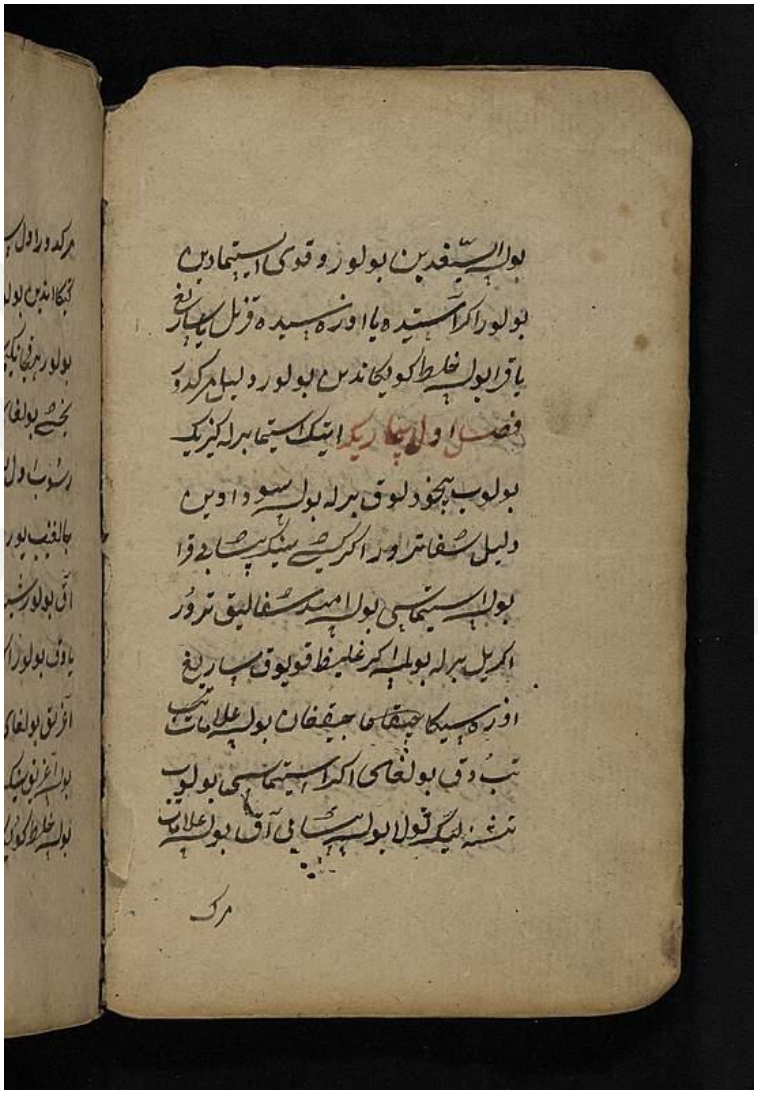

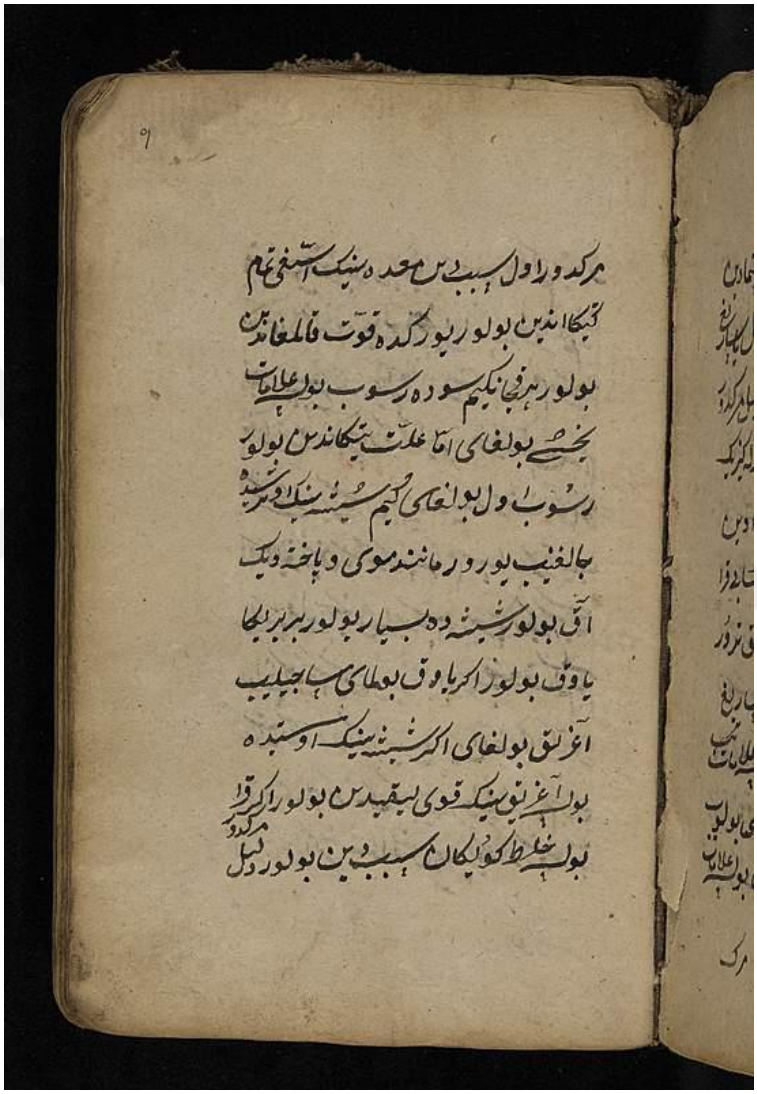

مرکدور اول سبب دین معده سنک آستغی تمام
کیکاندین بولور یورکده قوت قالمغاندین
بولور بهر فجانکیم سوده رسوب بولور علامات
بخصی بولغای اما علت یکاندین بولور
رسوب اول بولغای کیم شیشه سنک اوسته
جالغیب یور در مانند موی و پاخته ویک
اق بولور شیشه ده بسیار بولور بر بر لکا
یاوق بولور اکر یاوق بولغای ها جیلیب
اغزیق بولغای اکر شیشه سنک اوسته
بولسا اغزیق سنک قوی بیقیدین بولور اکر قرا
بولسا خلط کویکان سبب دین بولور دلیل

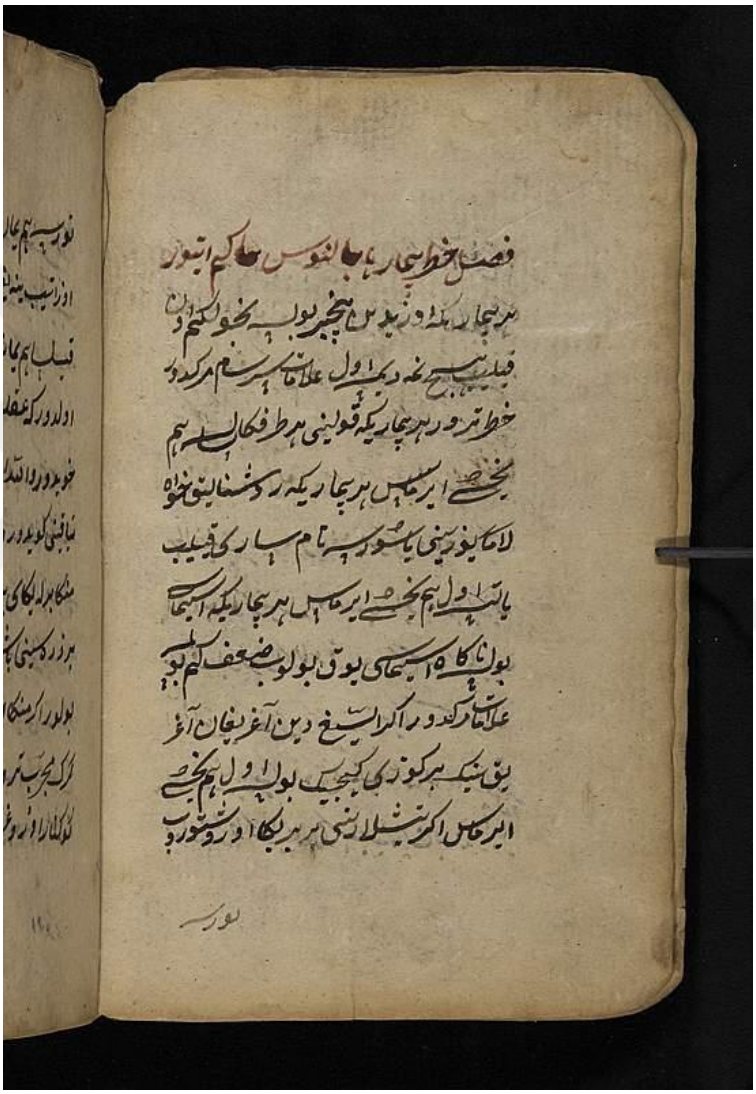

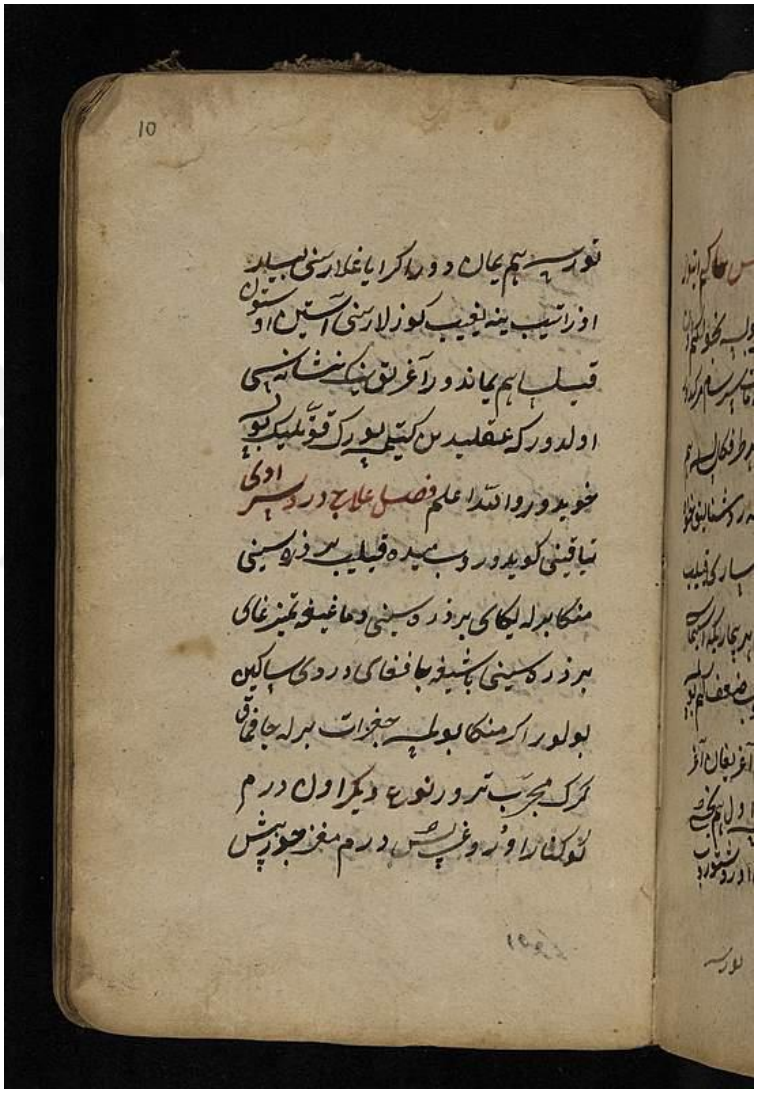

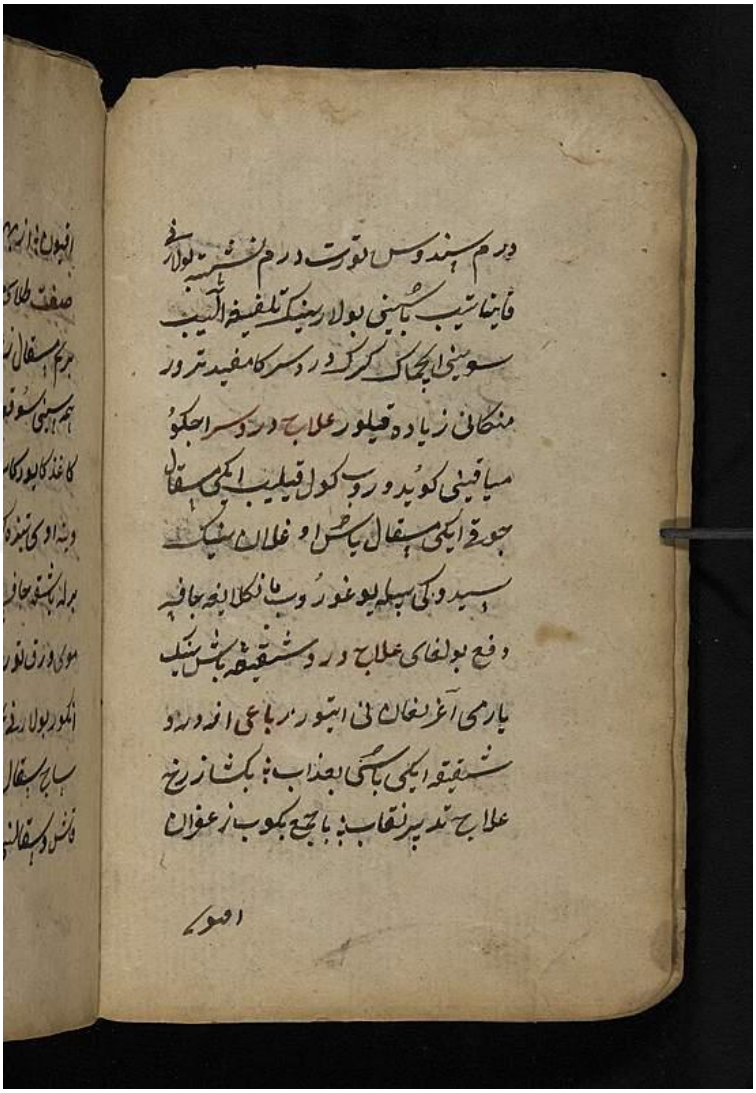

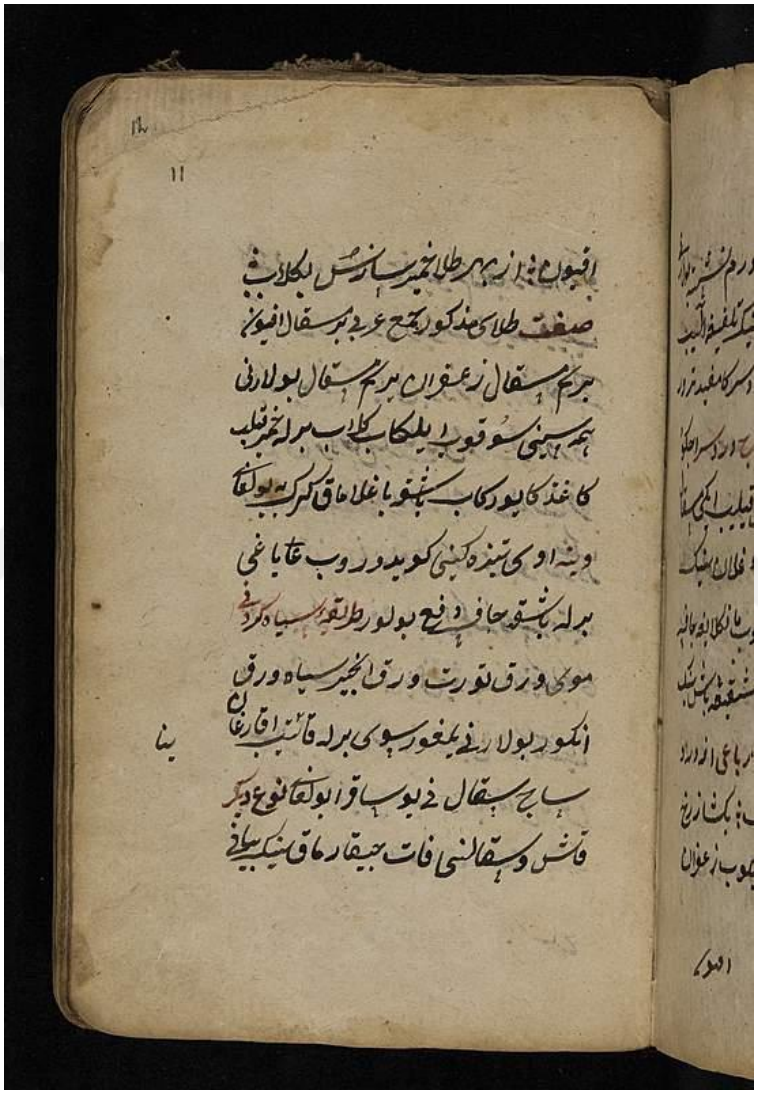

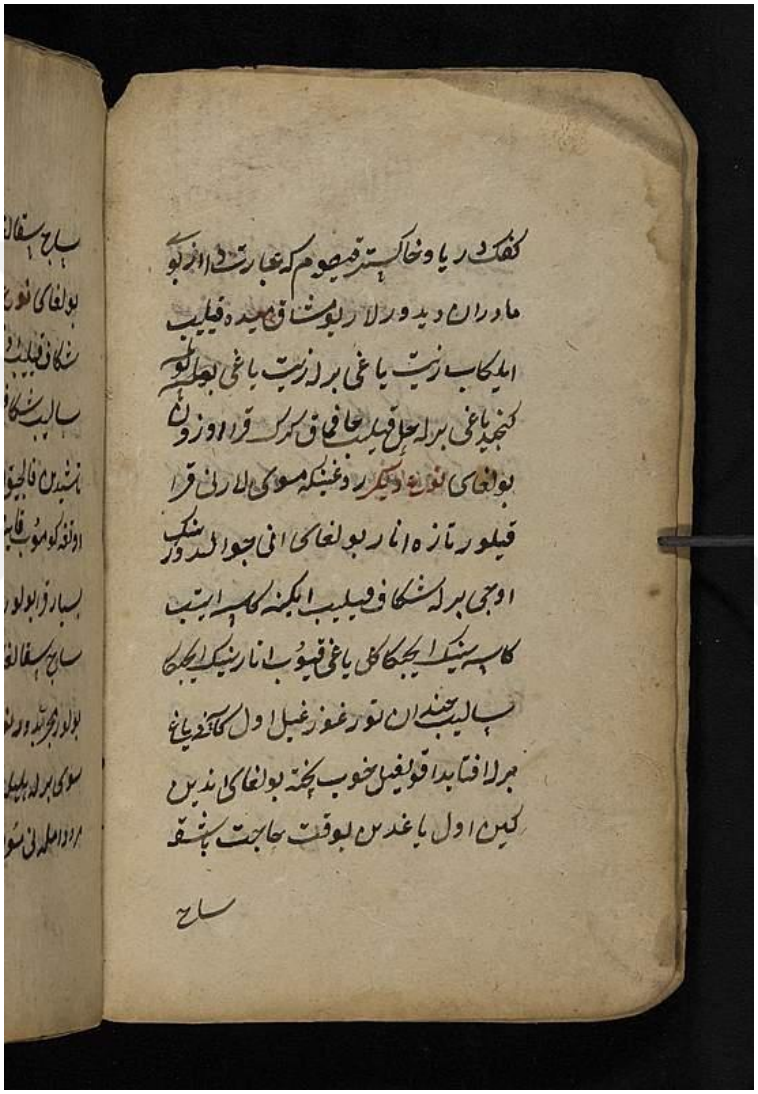

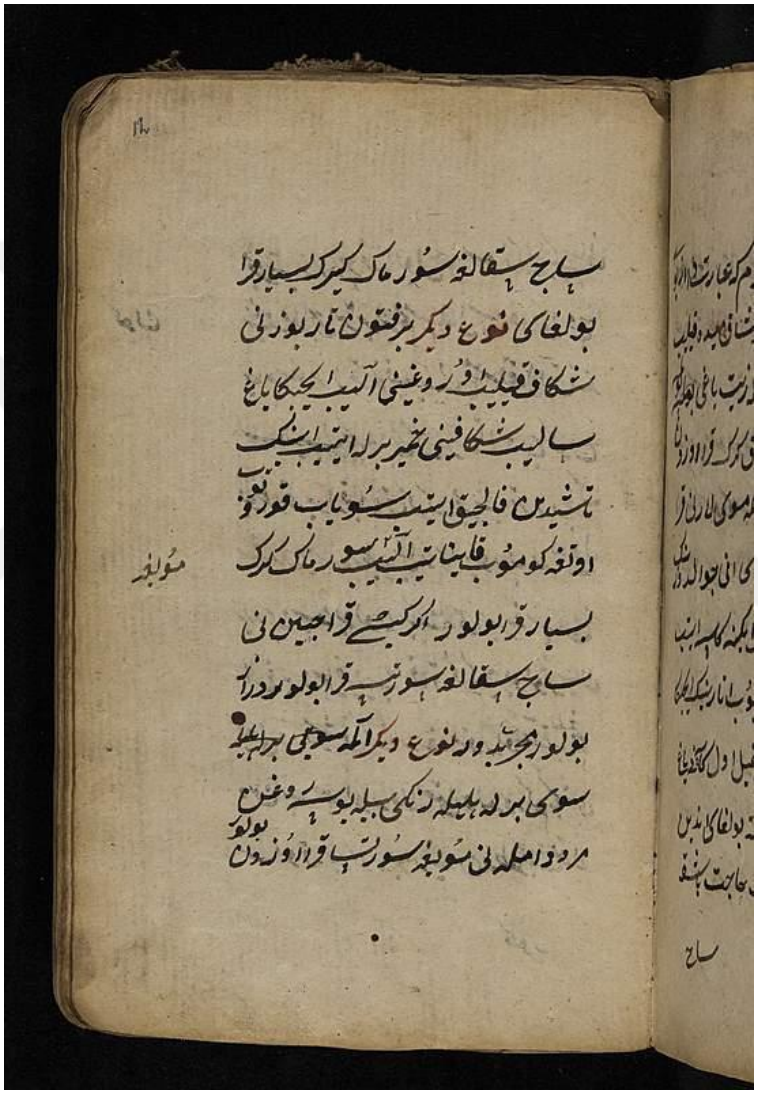

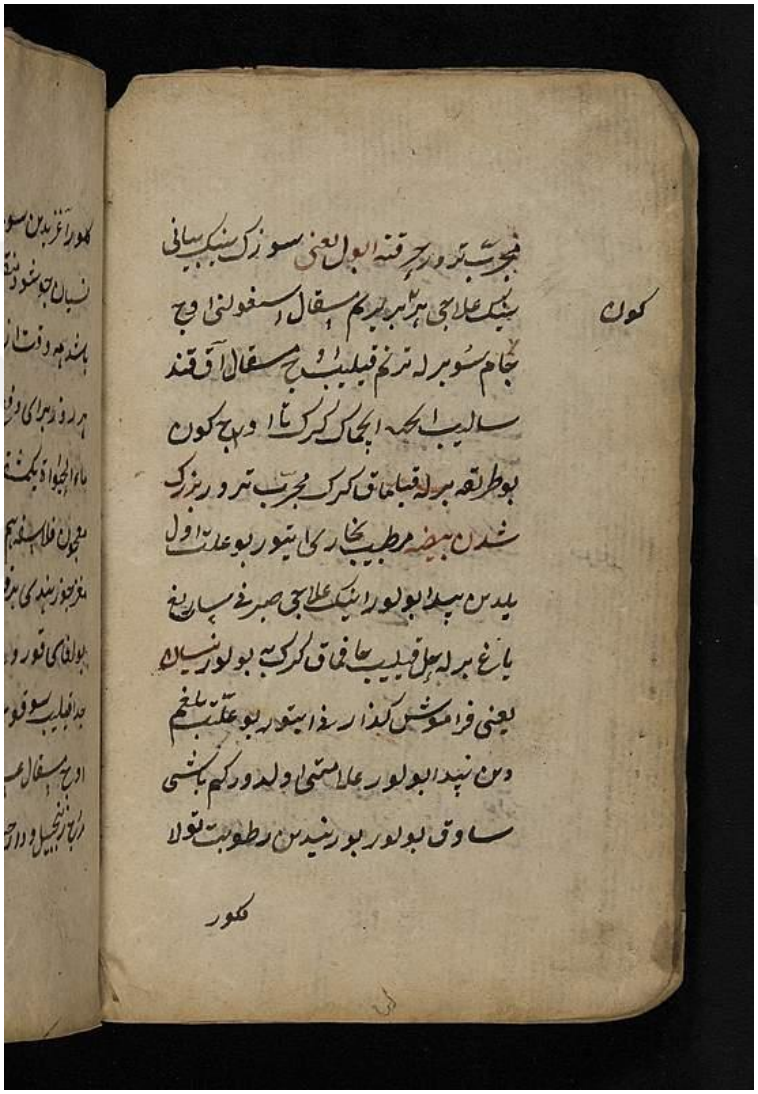

کون

مجرب تر و زرچ قنه ابول یعنی سوزک سنبک سیاتی
سنبک علاجی هر ۲ بر بر هم مثقال اسفولنی اوچ
مثقال سوبرله ترنم قیلیب اوچ مثقال آق قند
سالیب اچکه ایچمک کرک تا اوچ کون
بوطریقه برله قیلماق کرک مجرب تر و زبزرک
شدن بیضه مرطیب بخاری ایتور بو علت اول
بلدن پیدا بولور اینک علاجی صبر نی سیاریغ
یاغ برله اهل قیلیب حاقنی کرک بو بولور نیالا
یعنی فراموش کذار نه ایتور بو علت بلغم
دن پیدا بولور علامتی ولد ورکم باشی
ساوق بولور بو رنیدن رطوبت تولا

کور

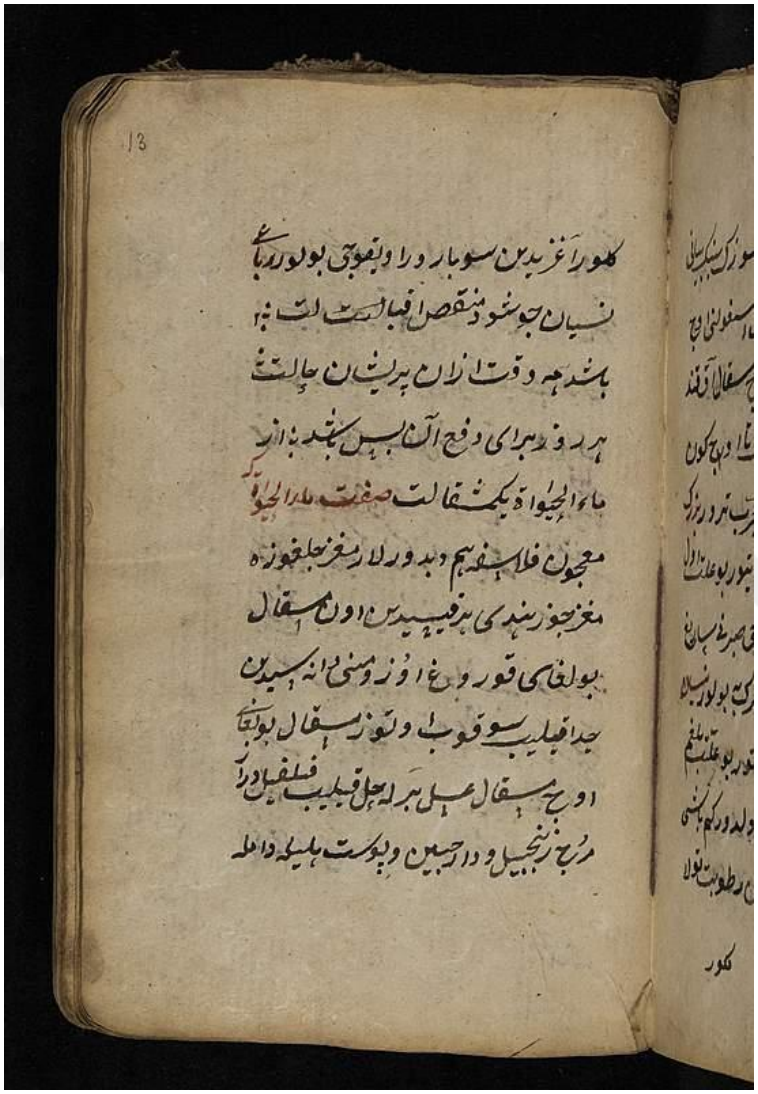

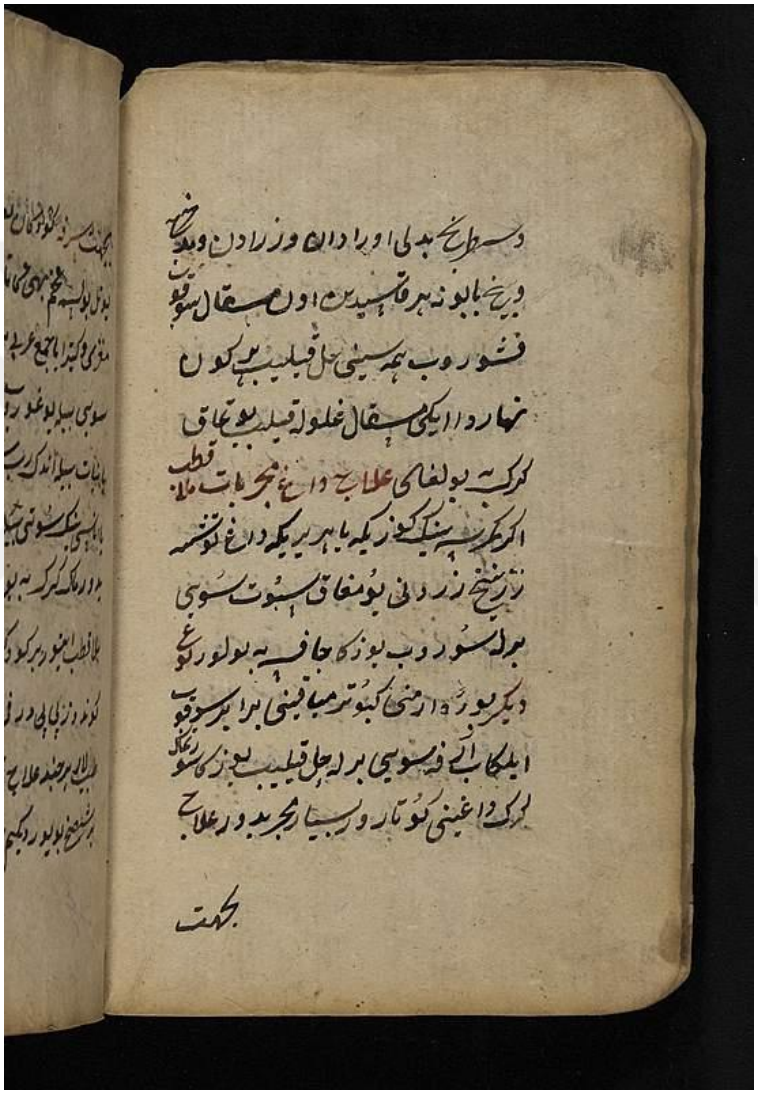

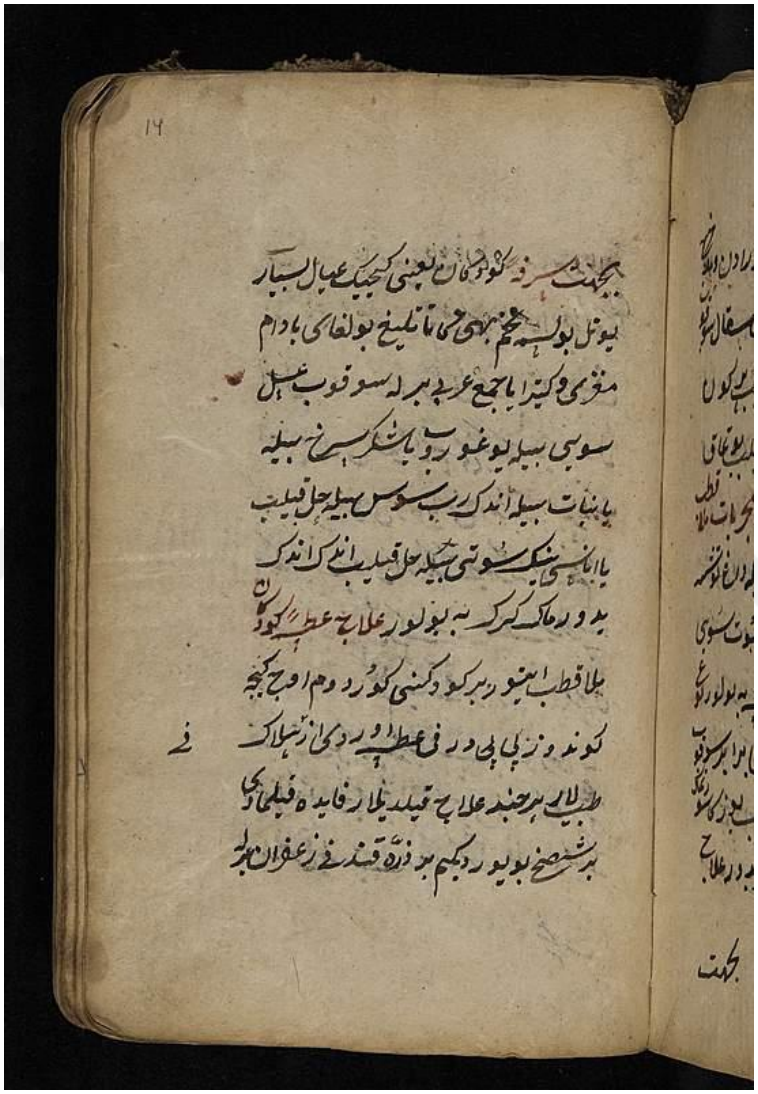

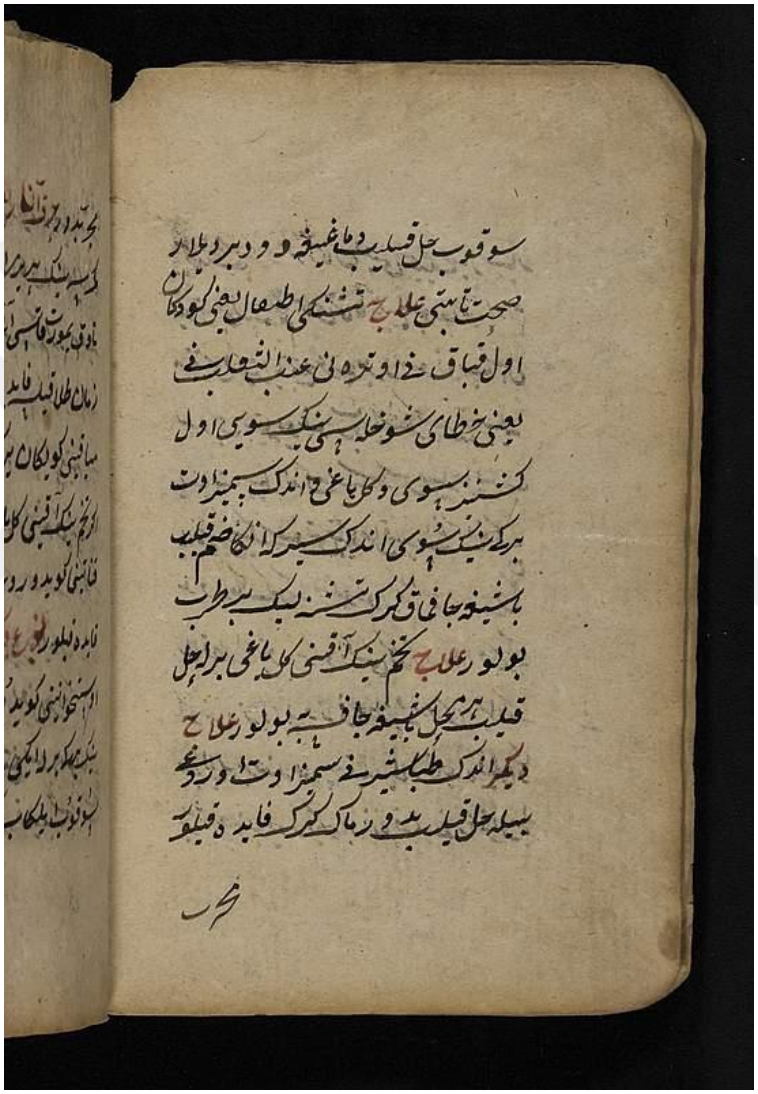

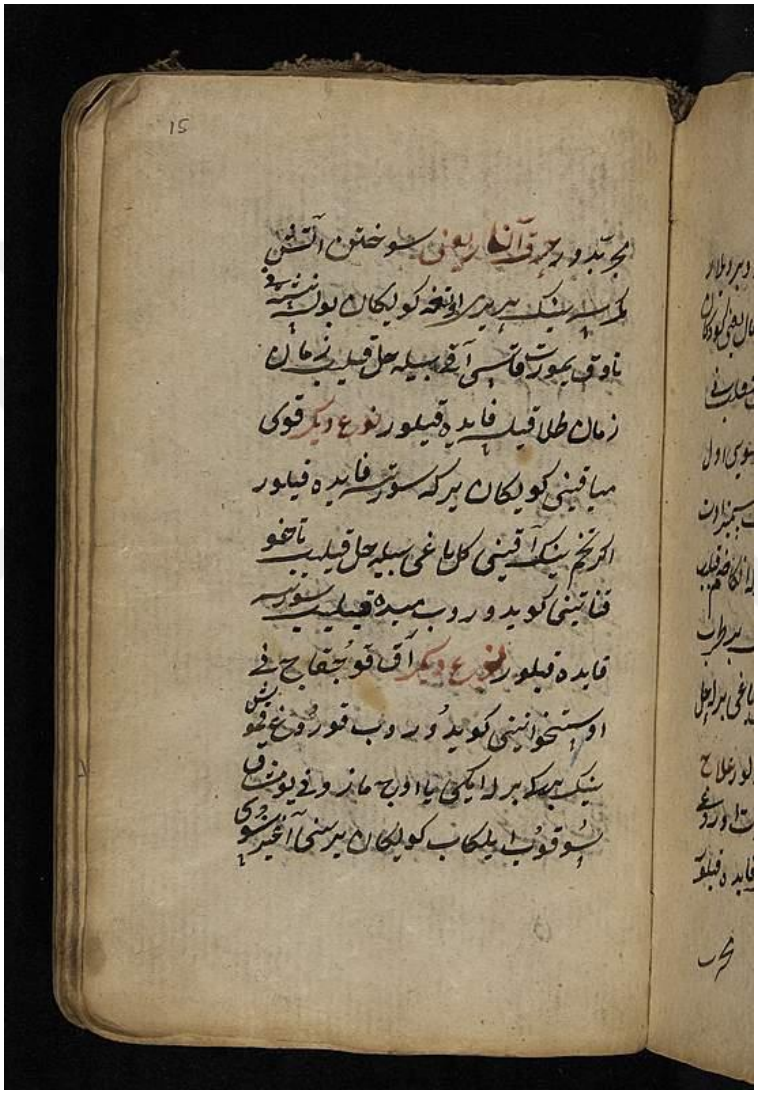

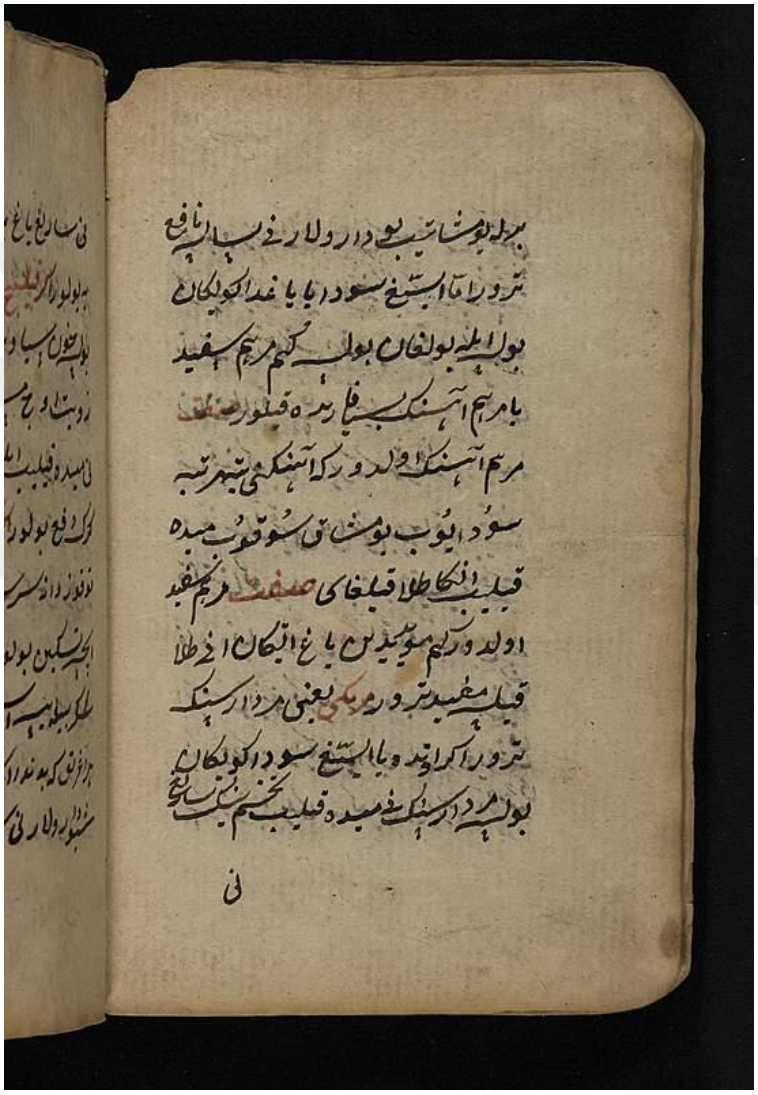

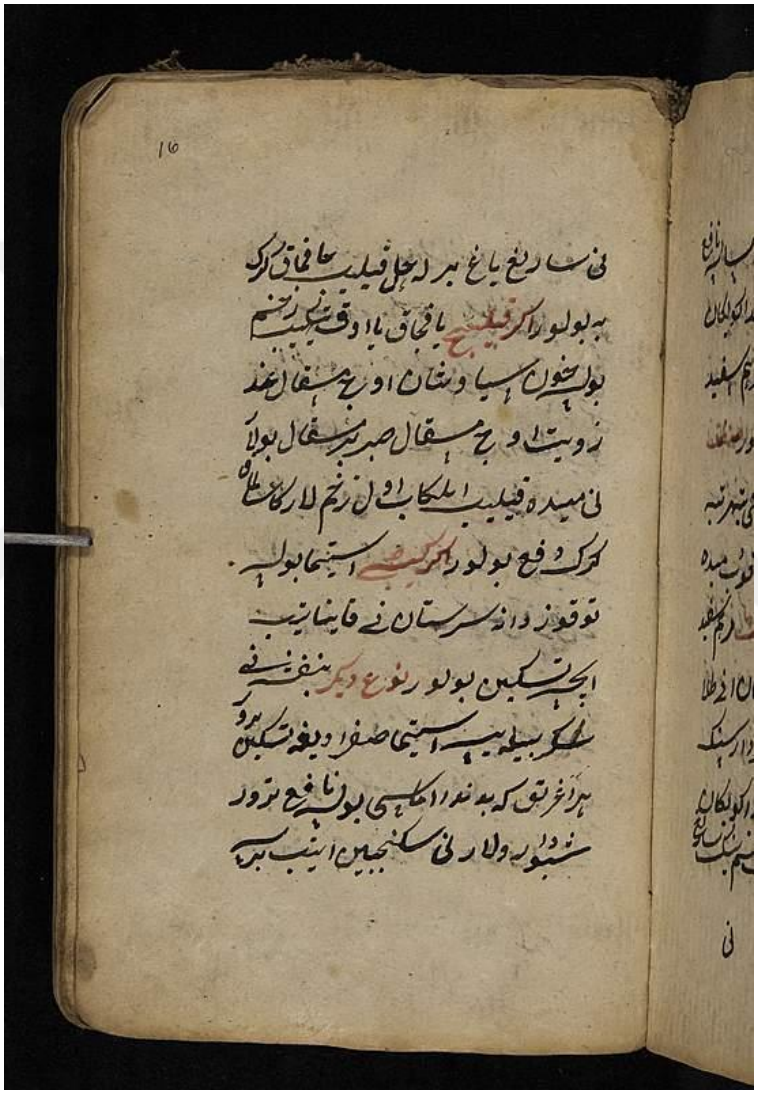

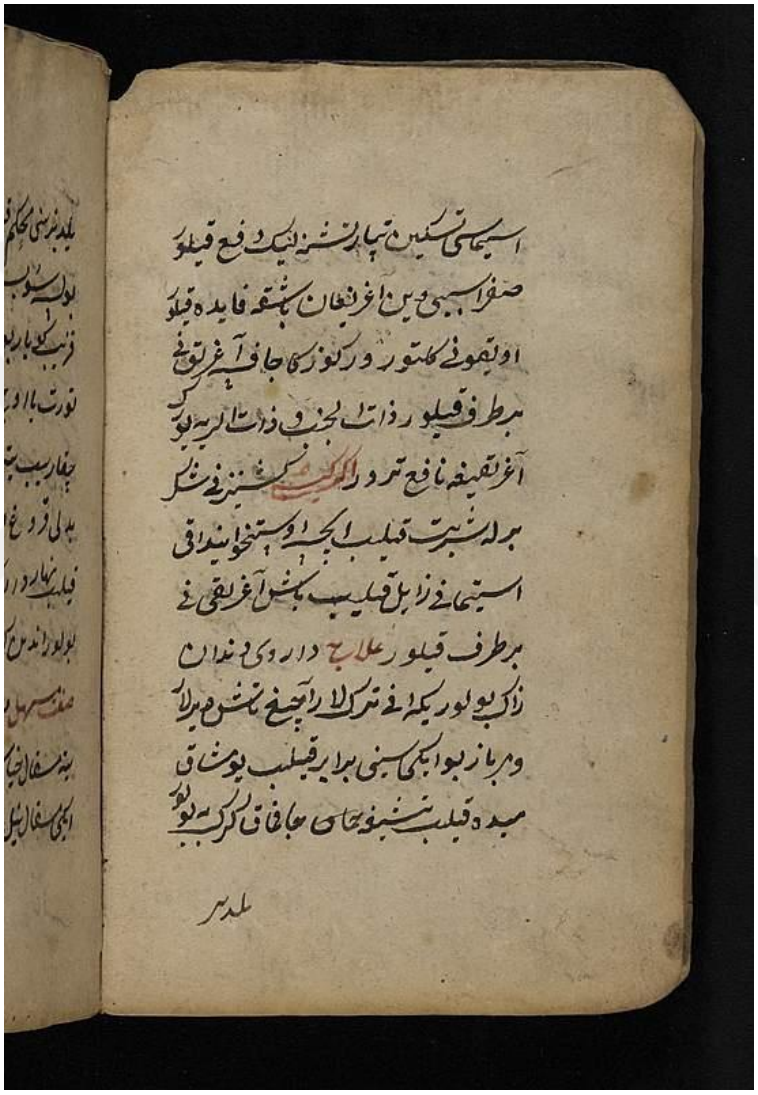

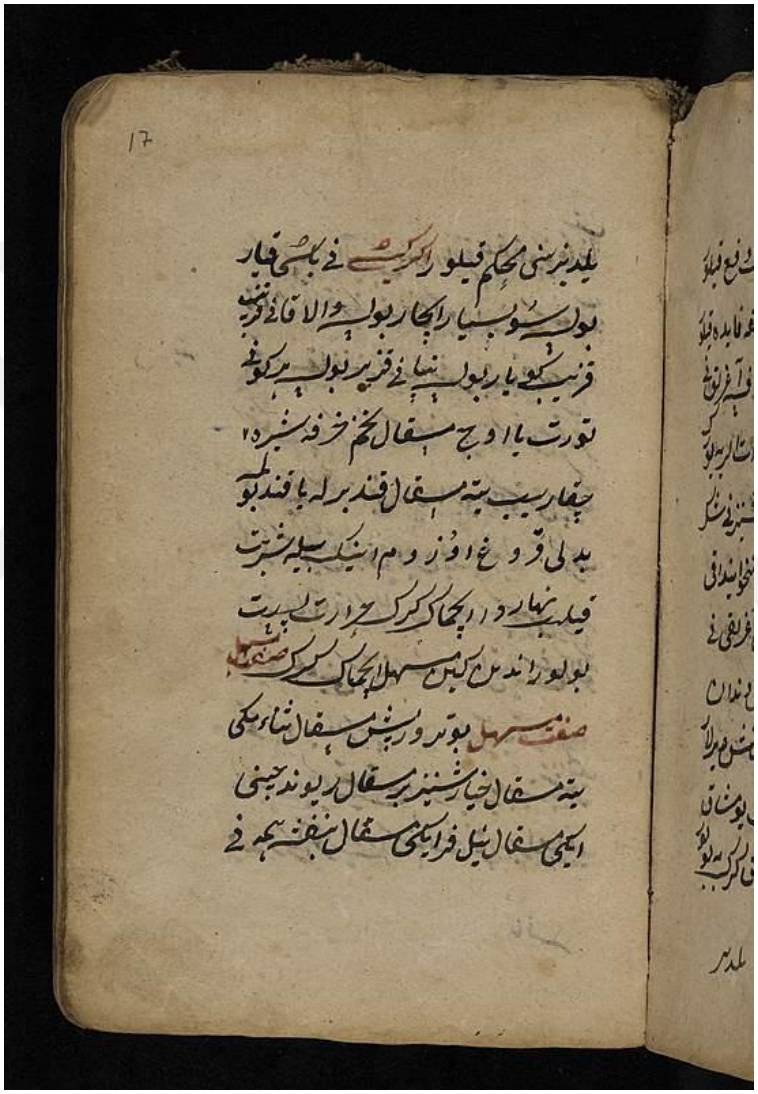

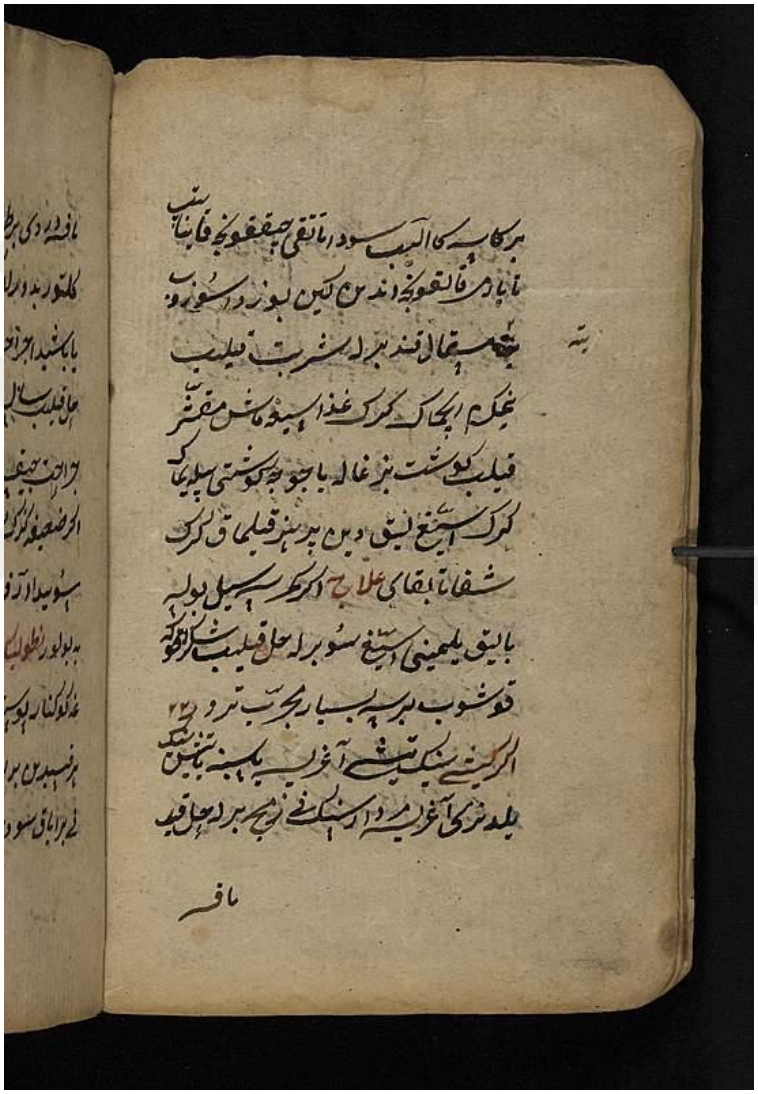

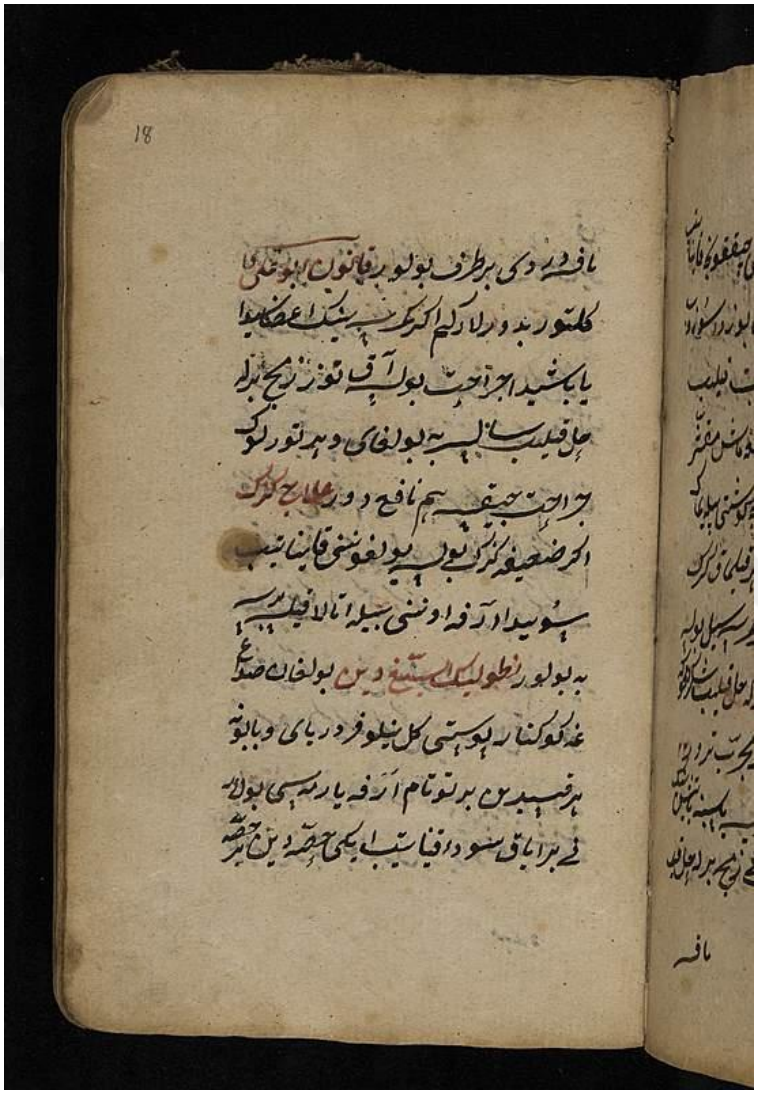

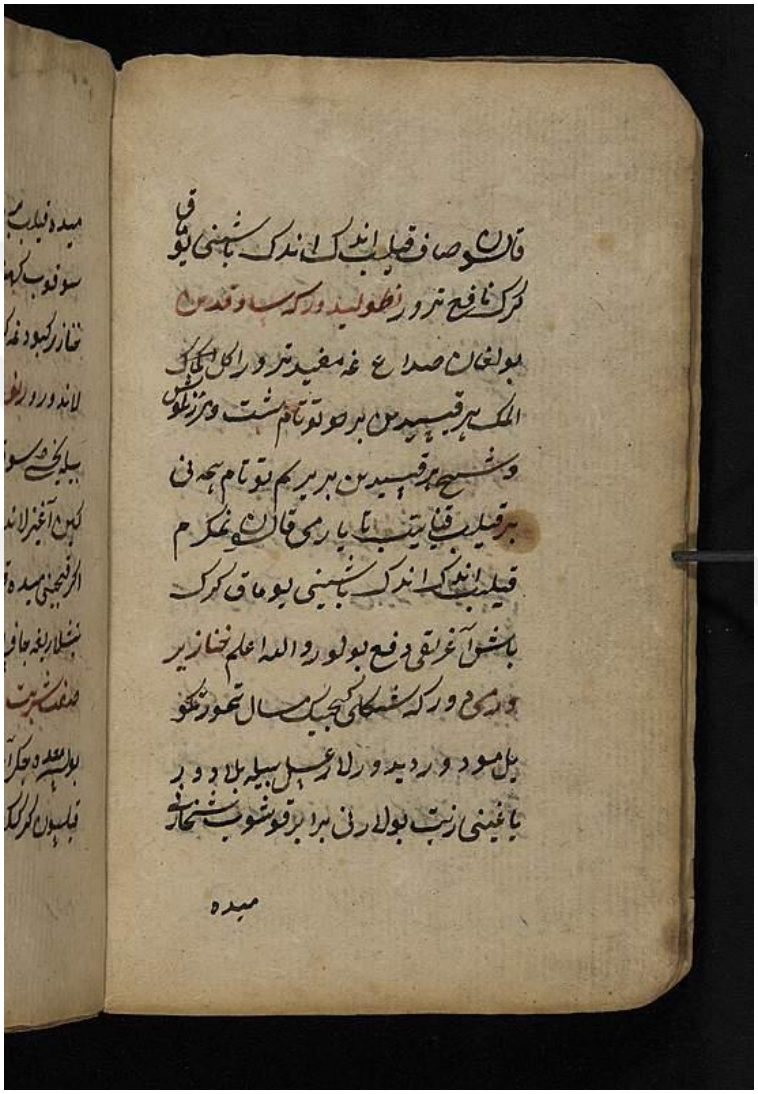

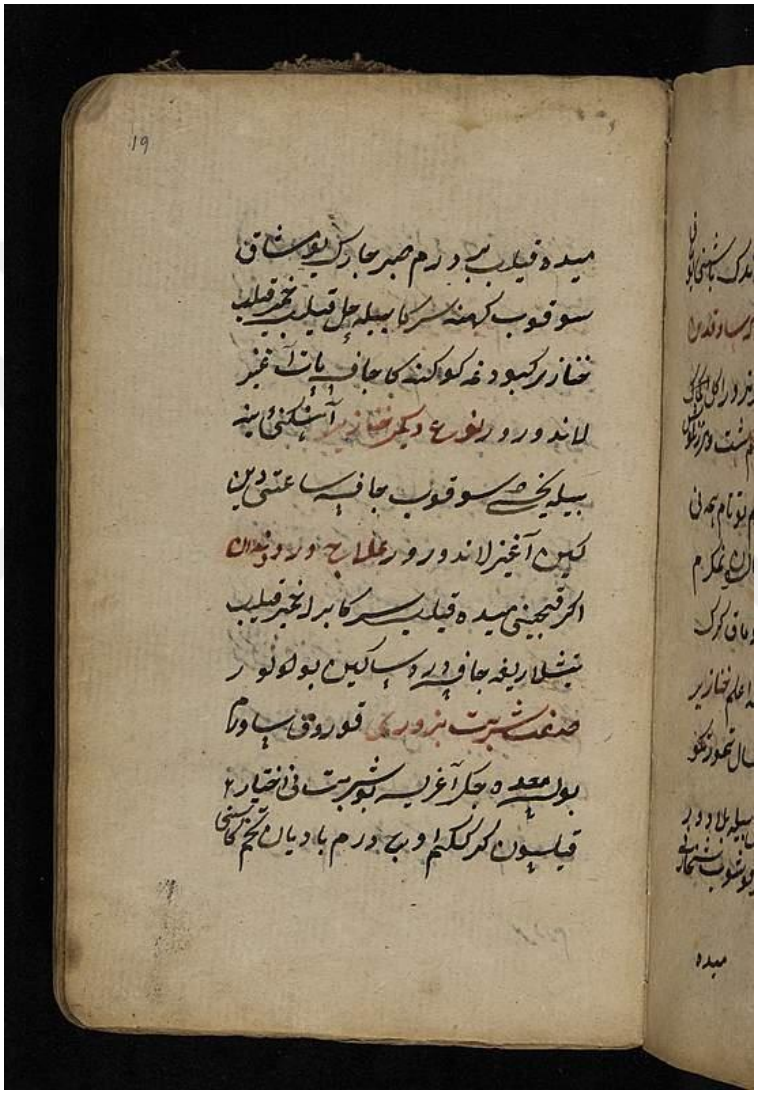

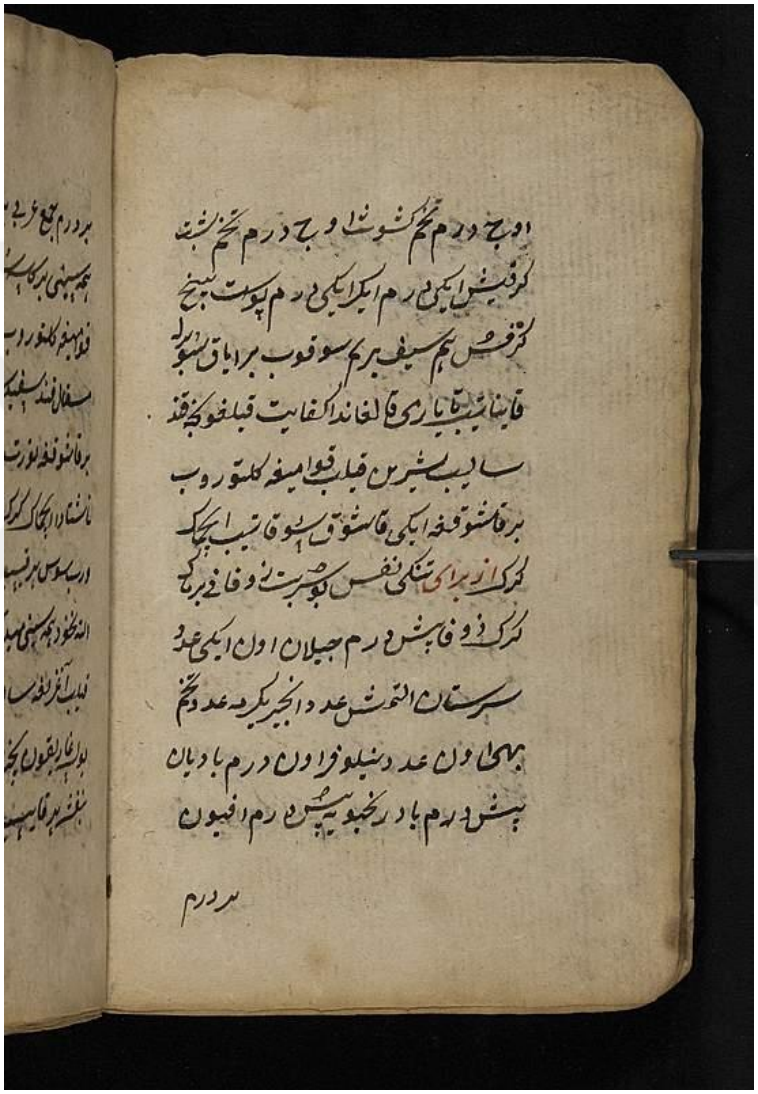

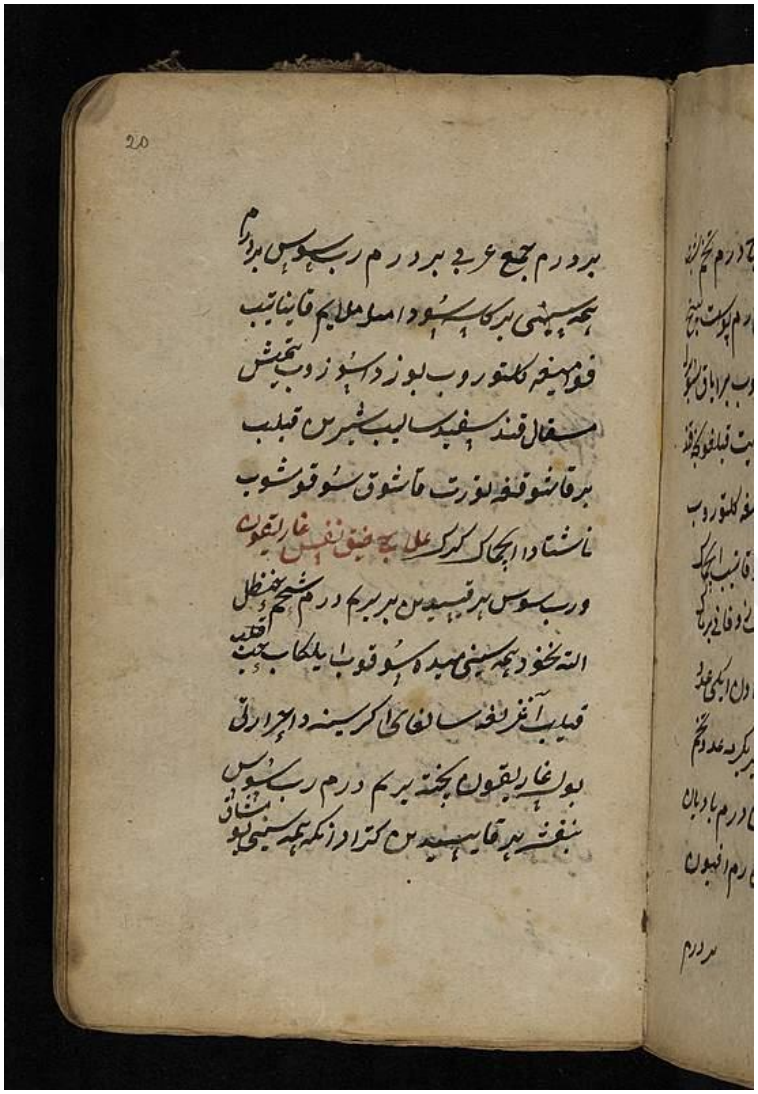

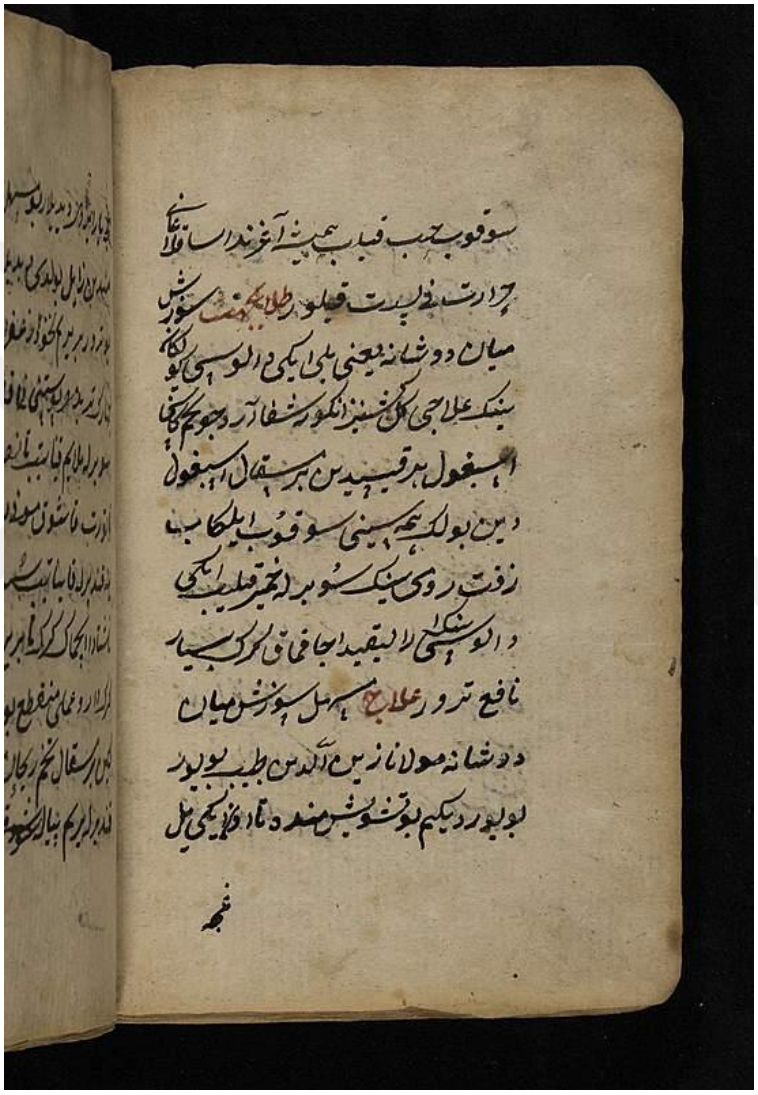

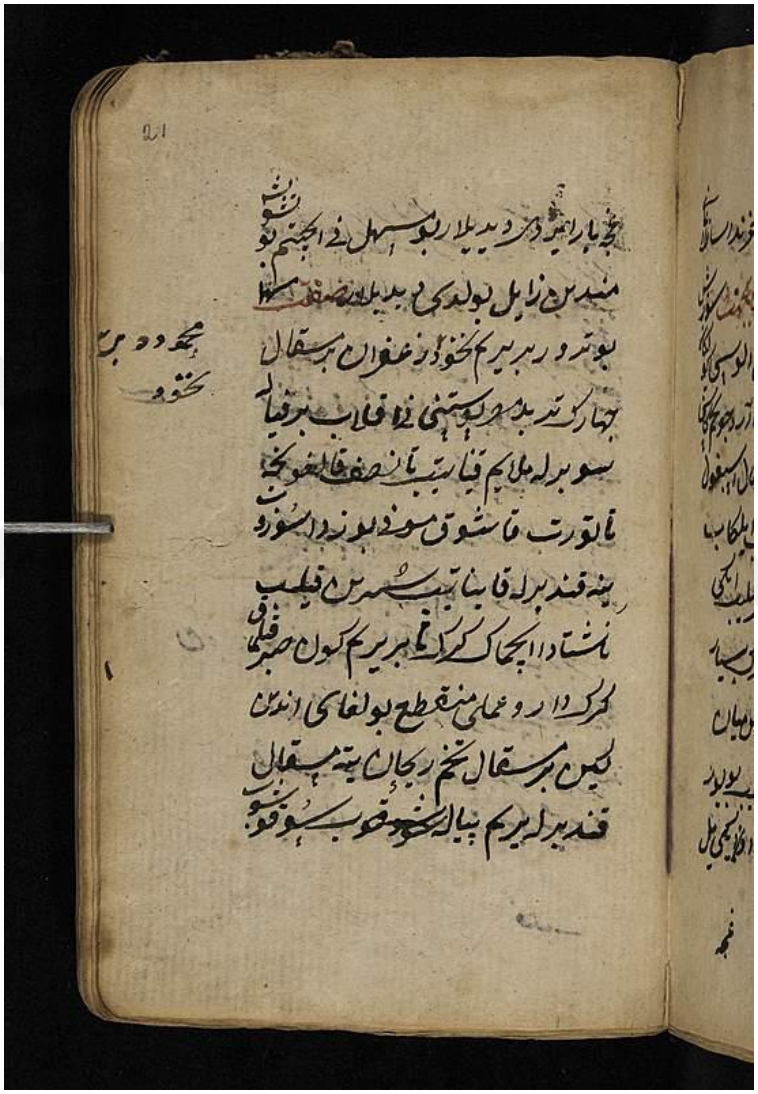

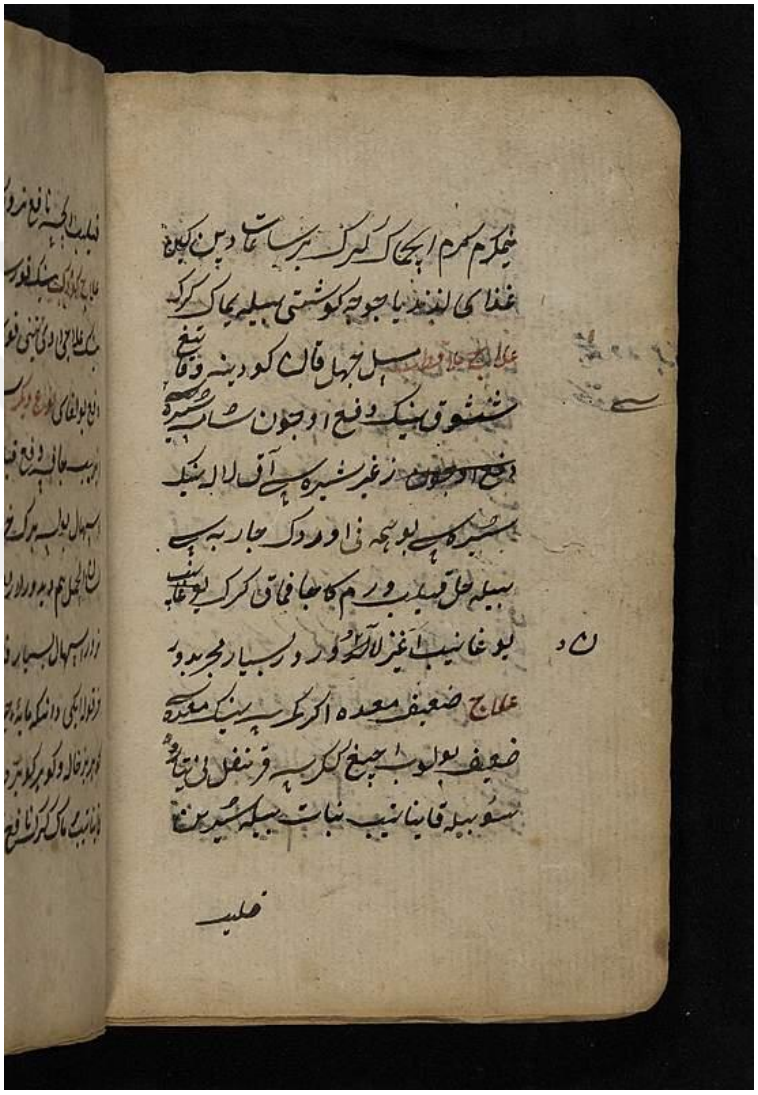

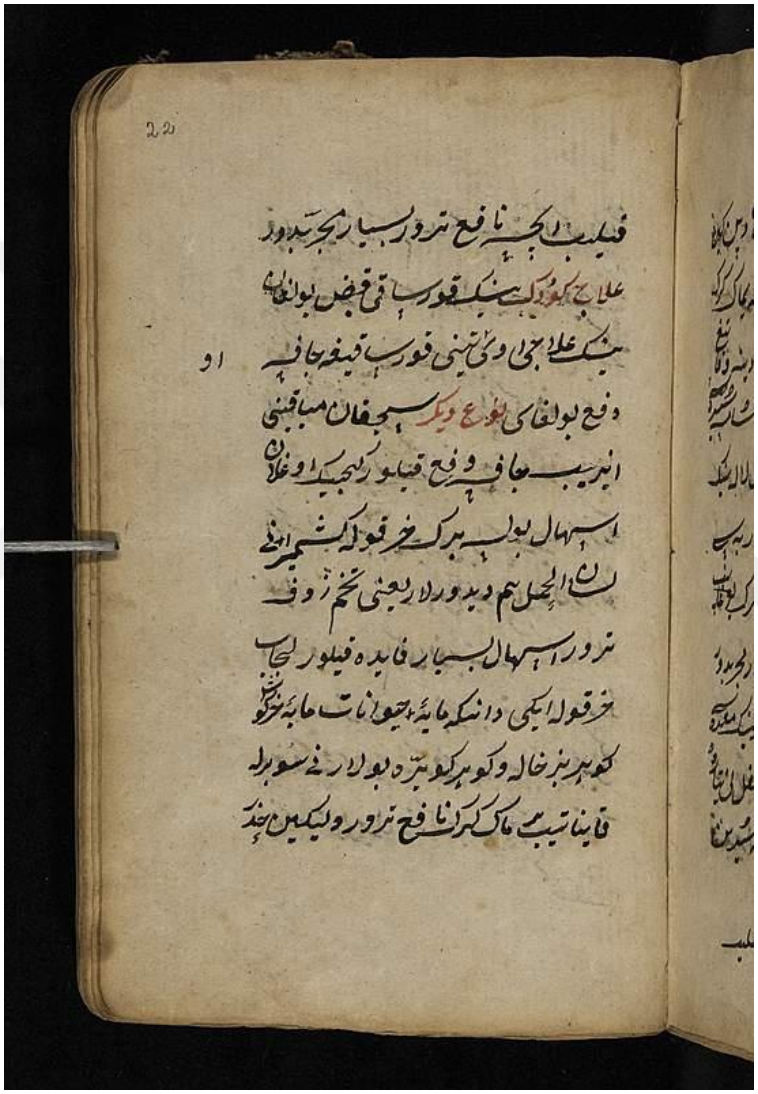

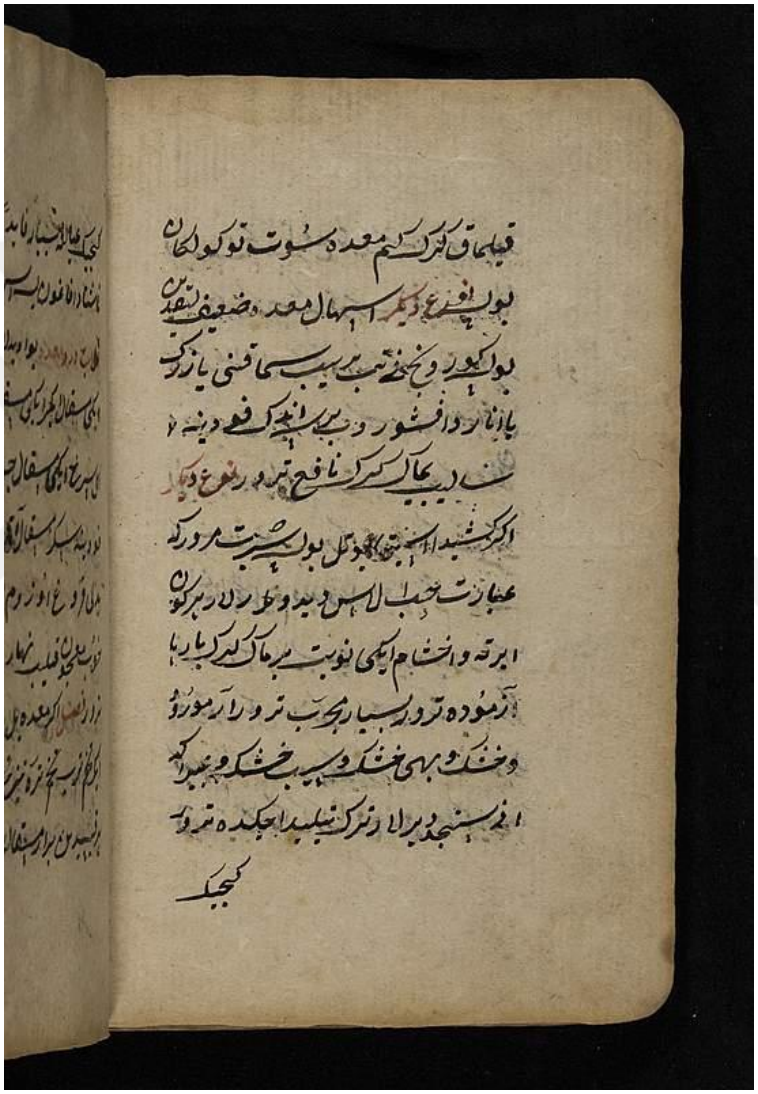

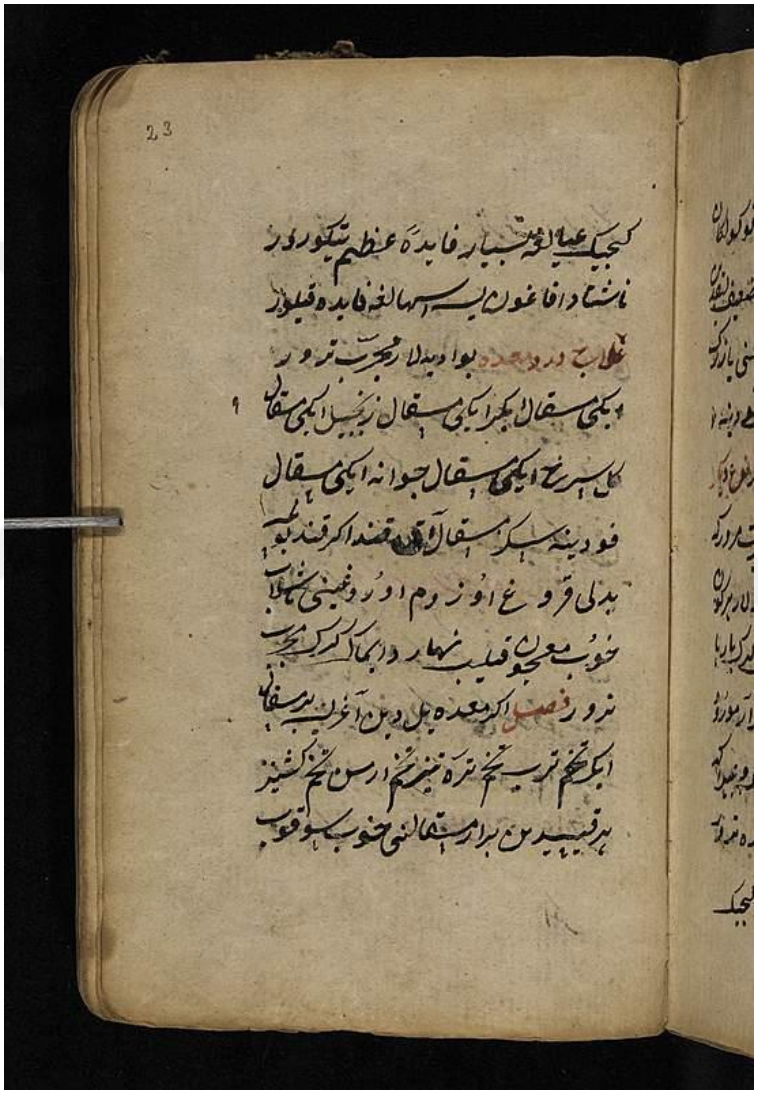

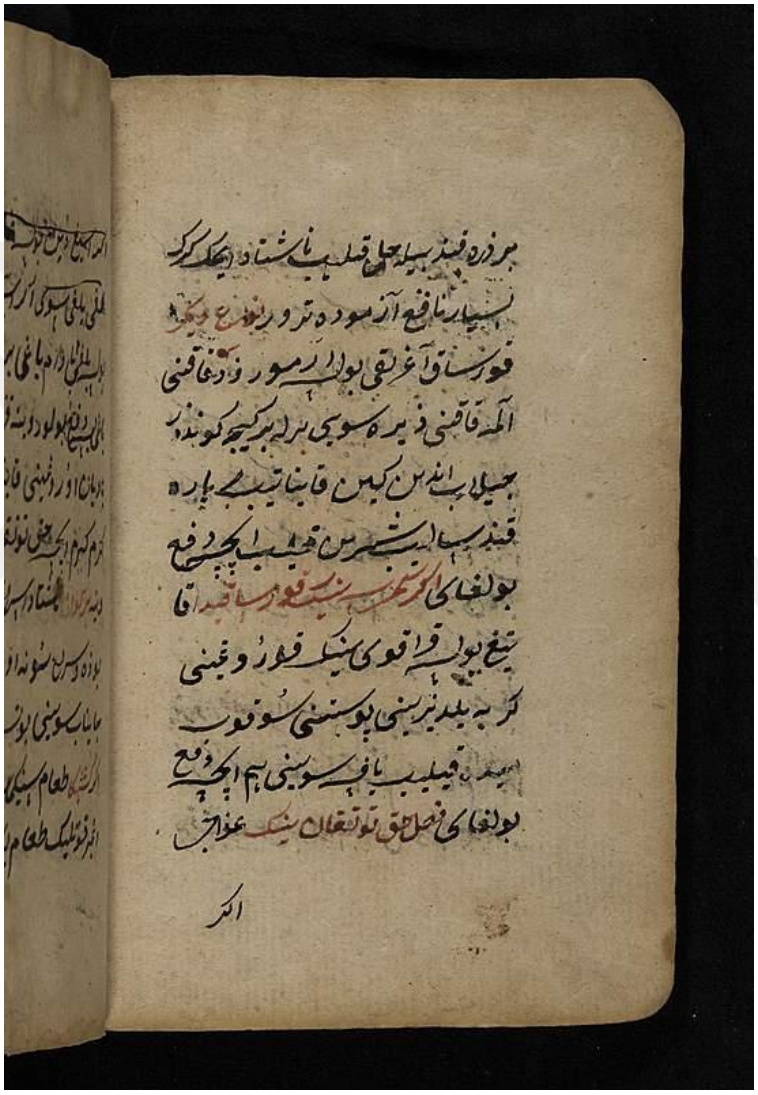

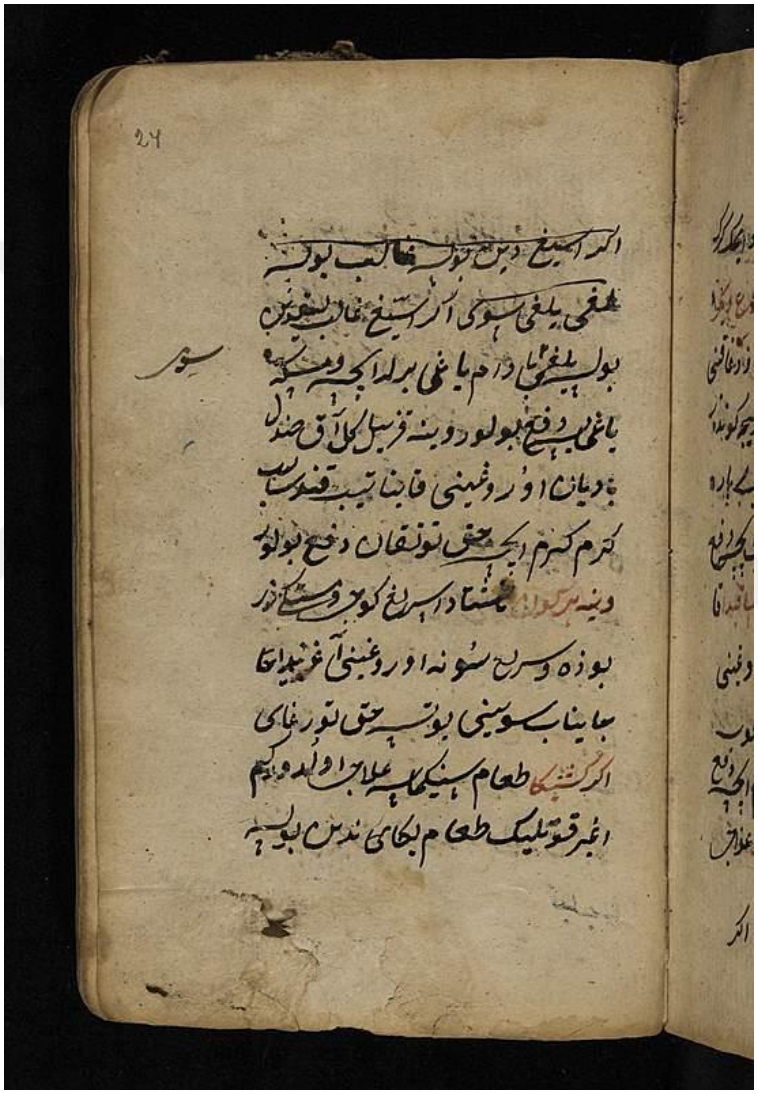

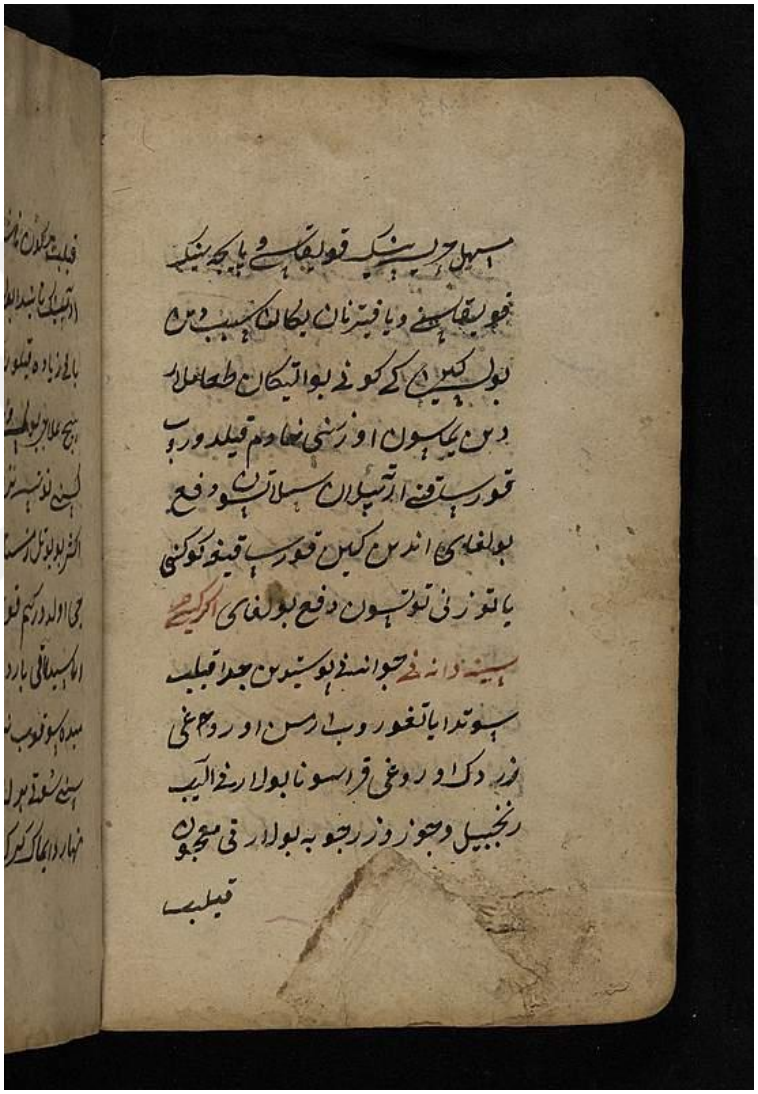

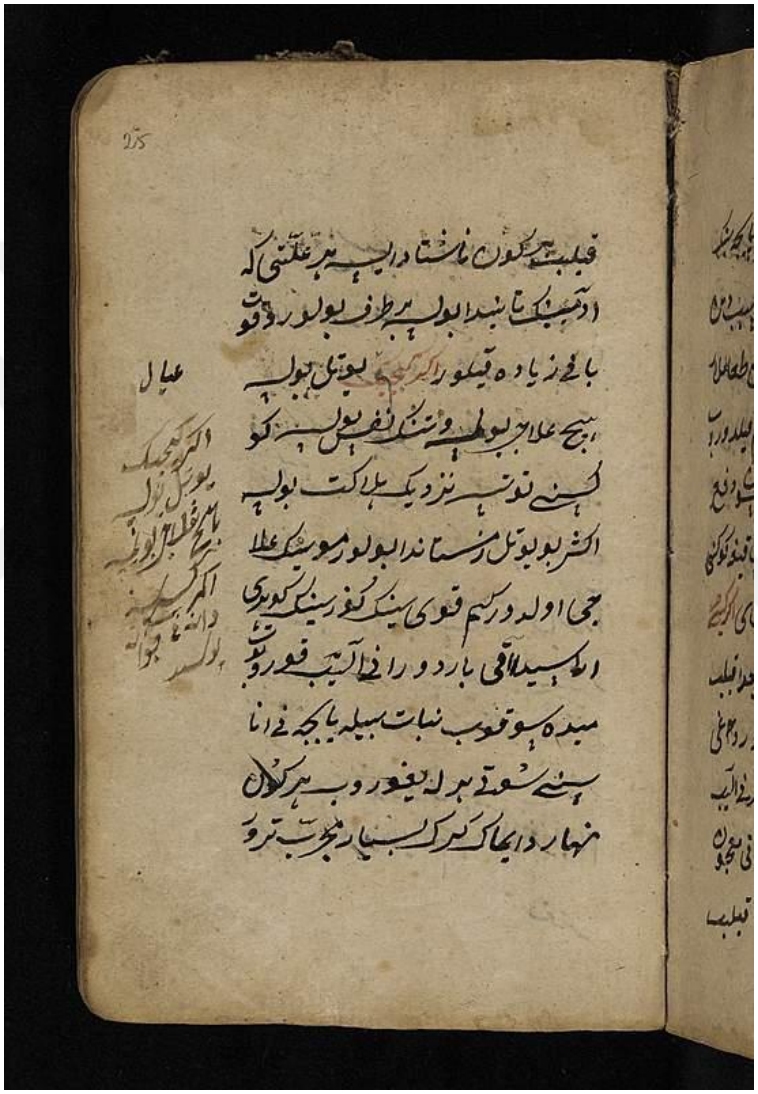

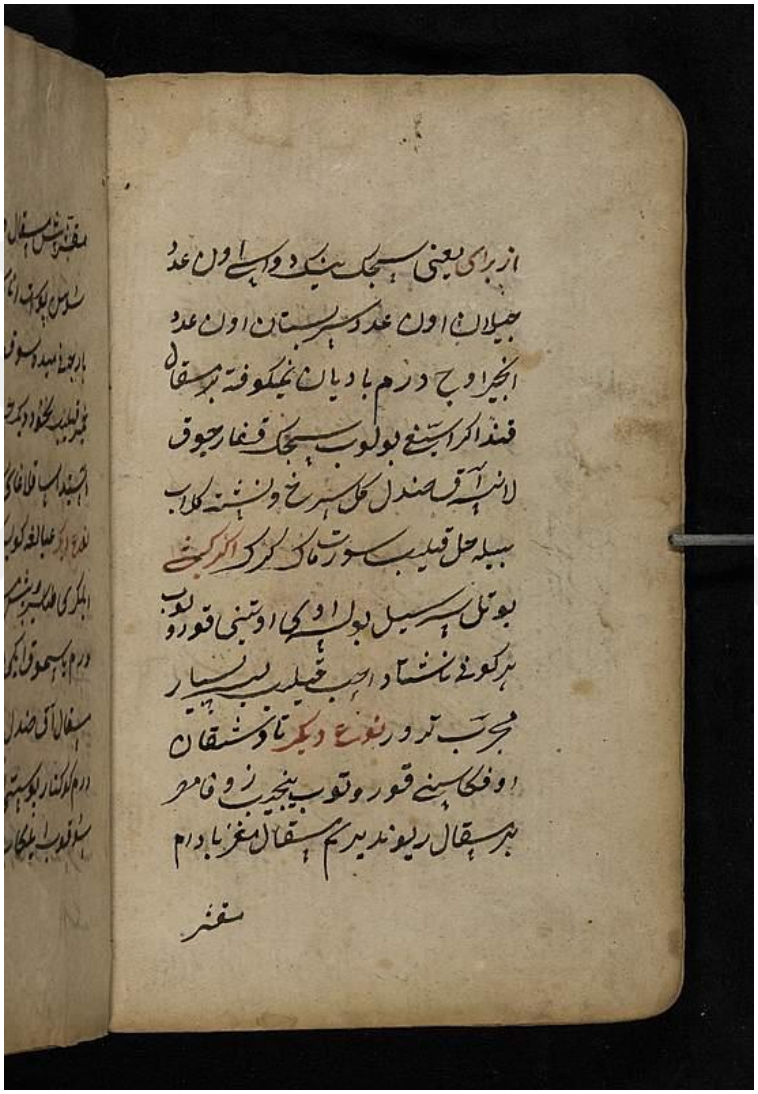

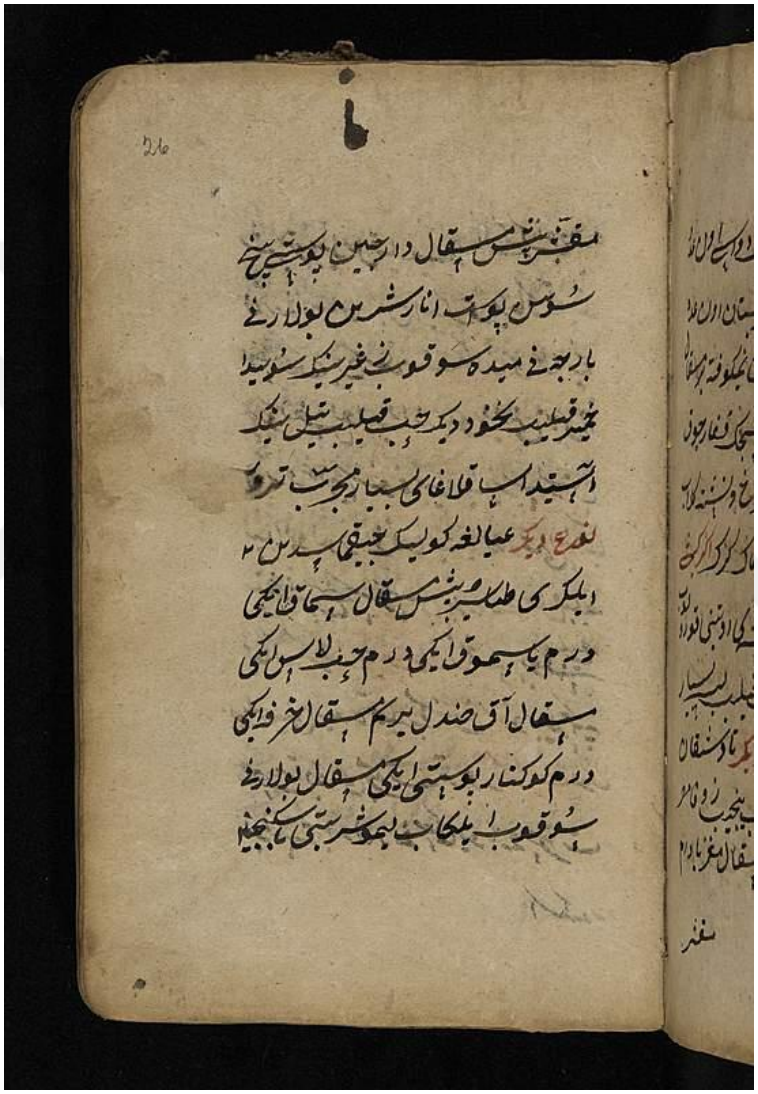

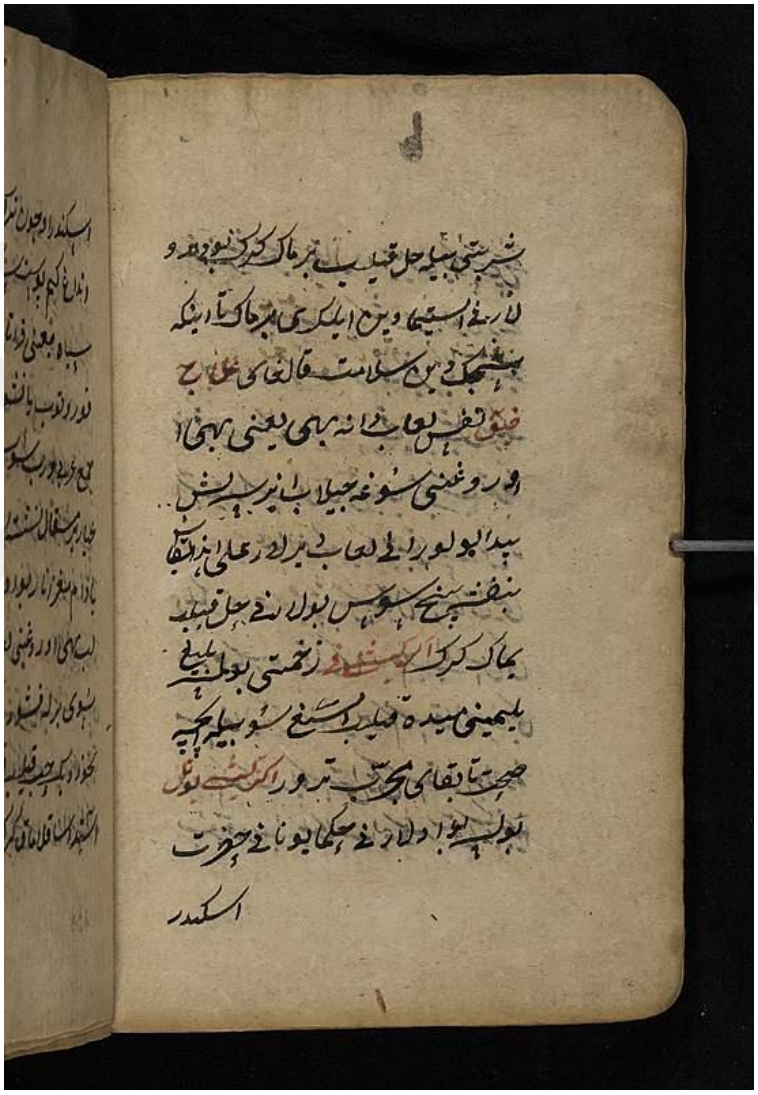

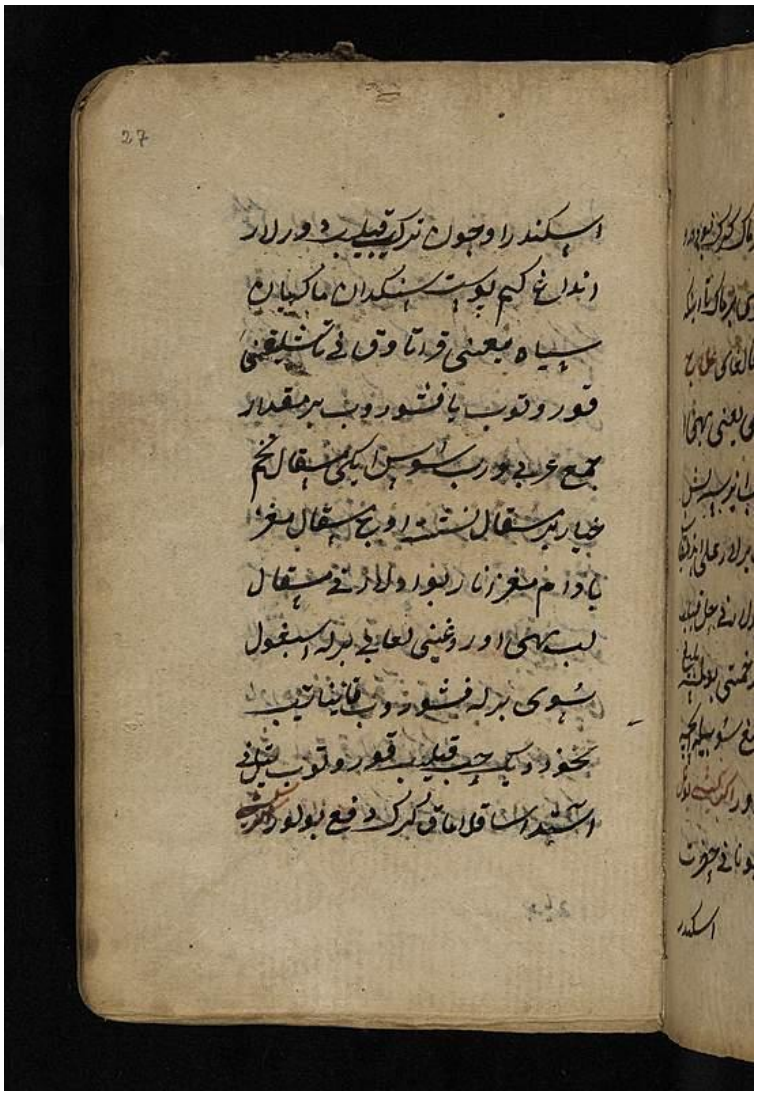

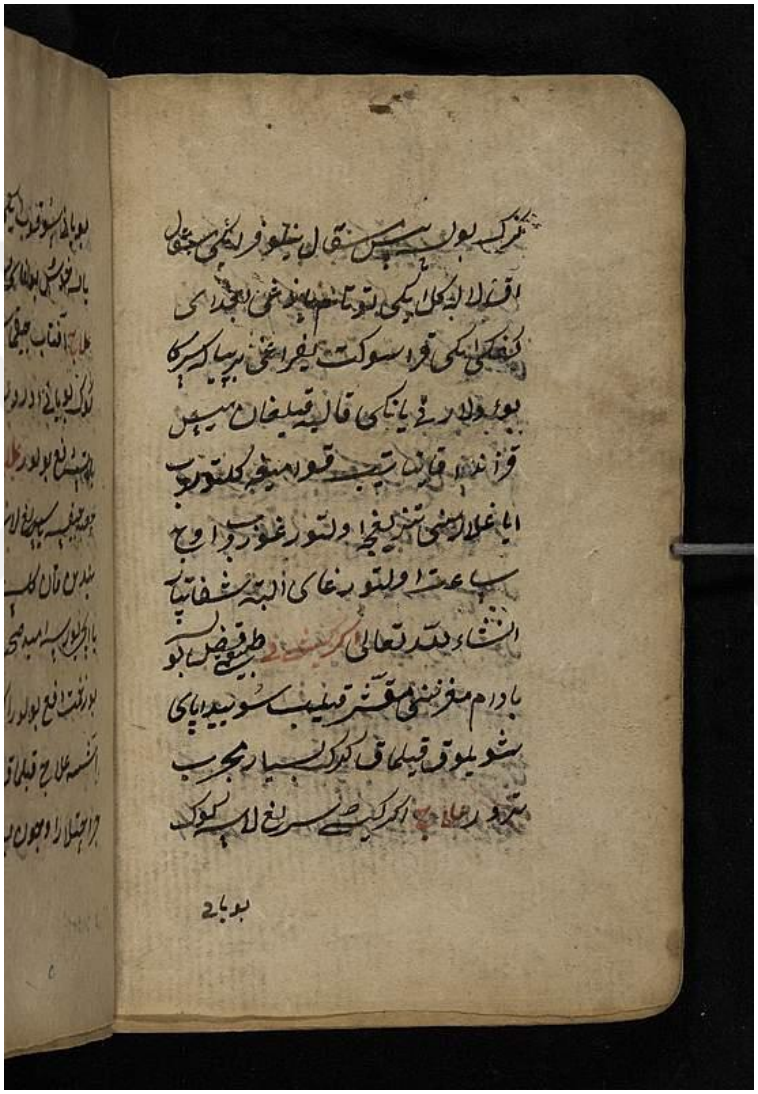

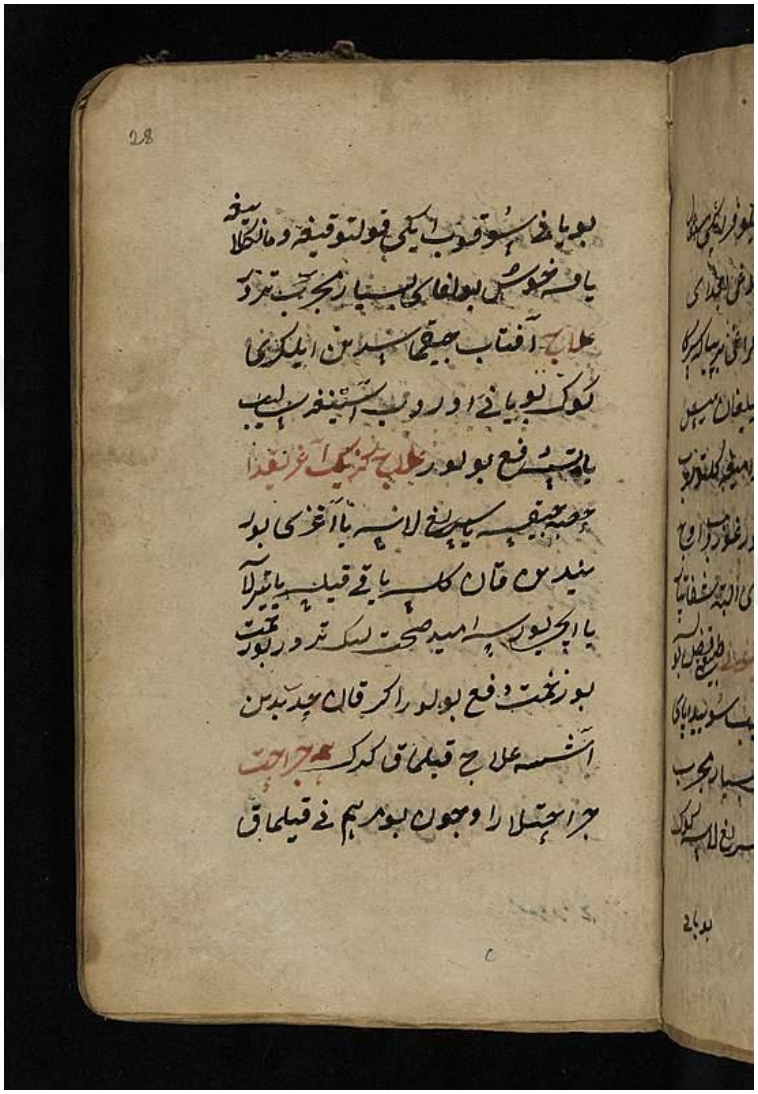

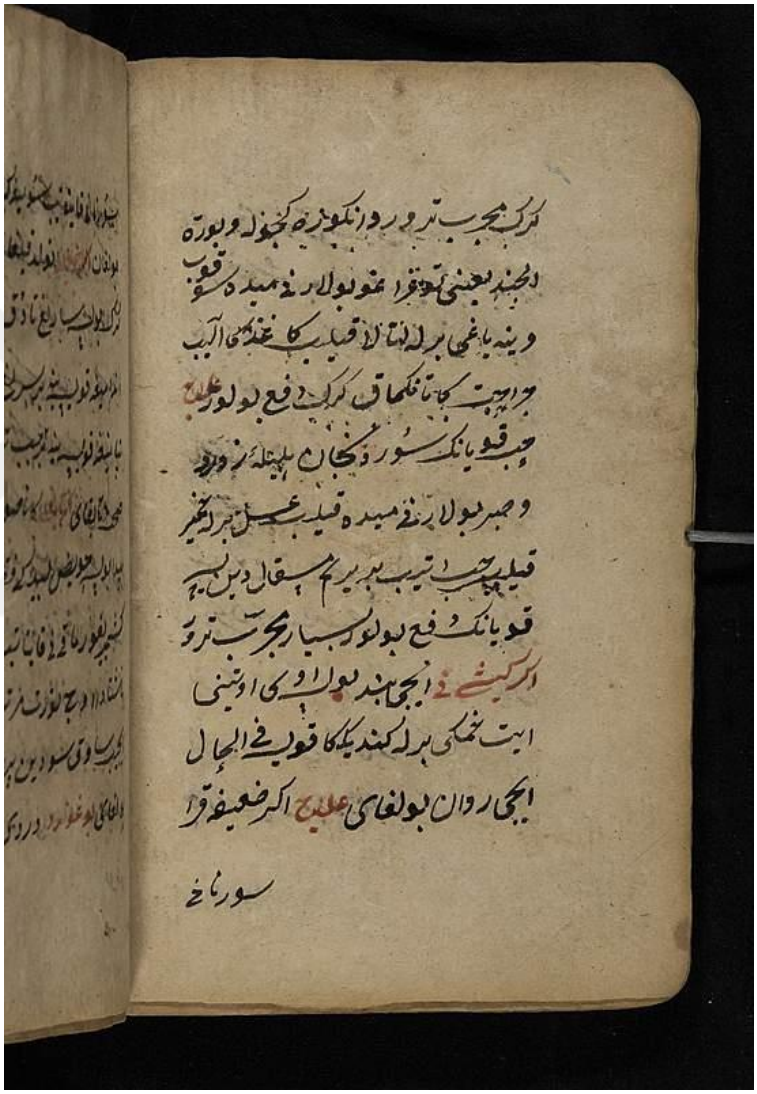

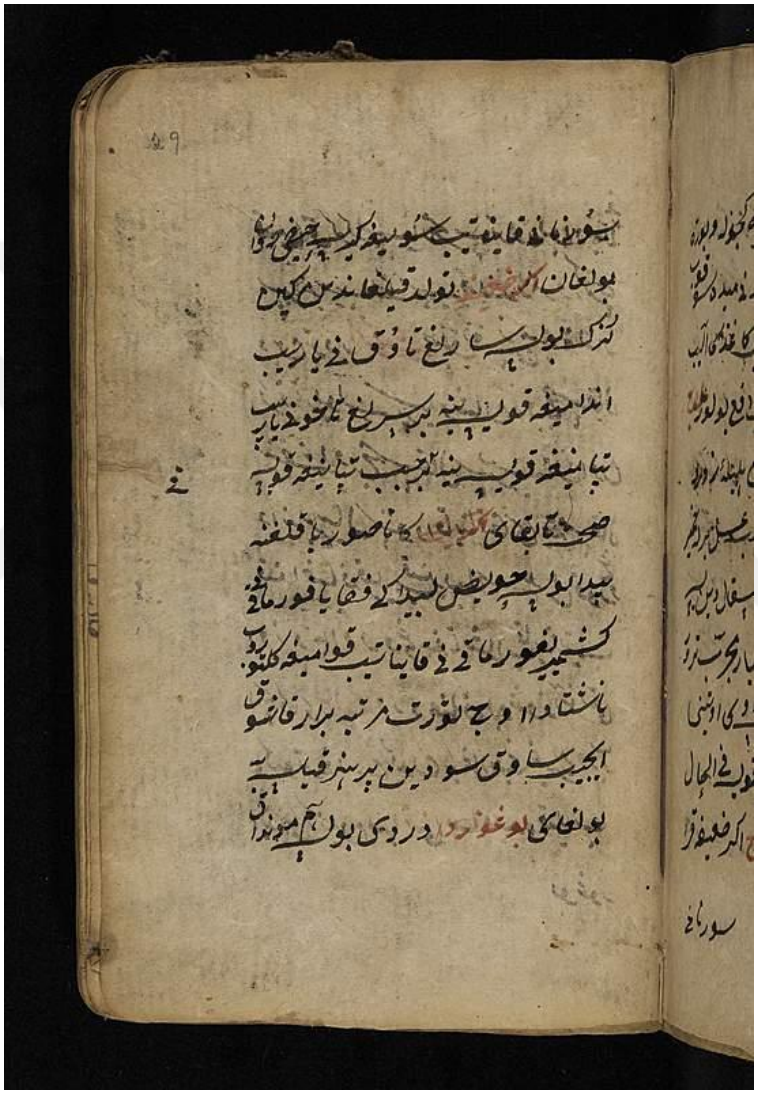

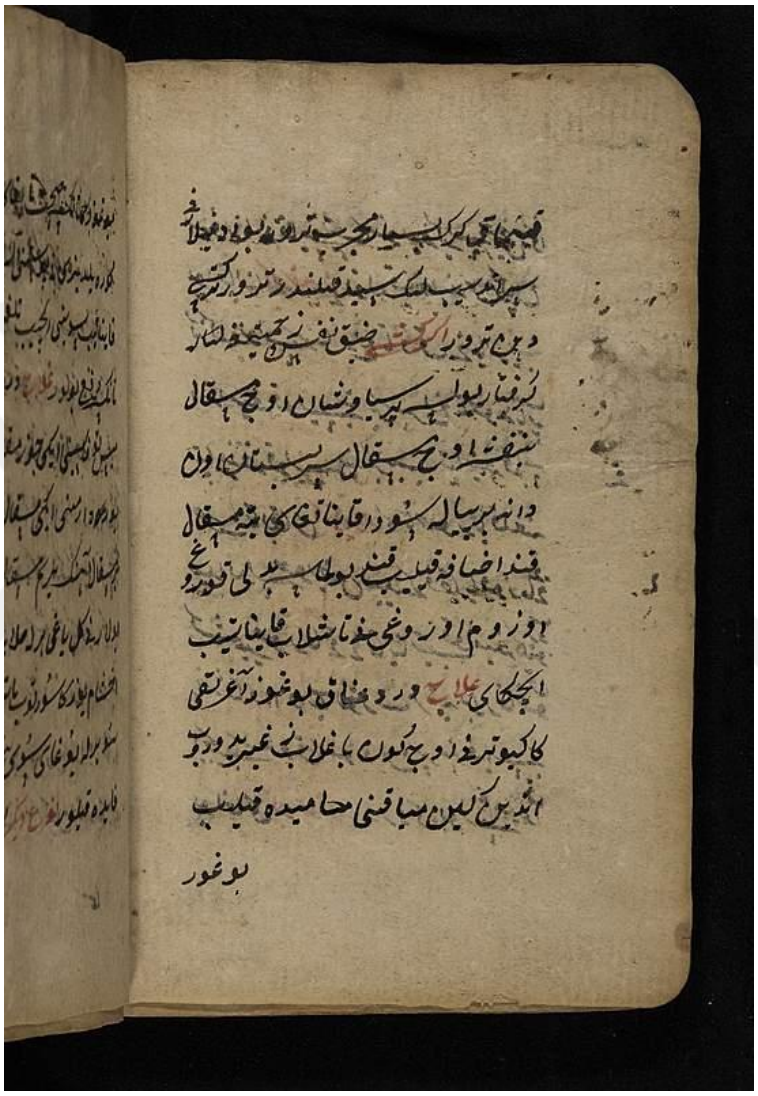

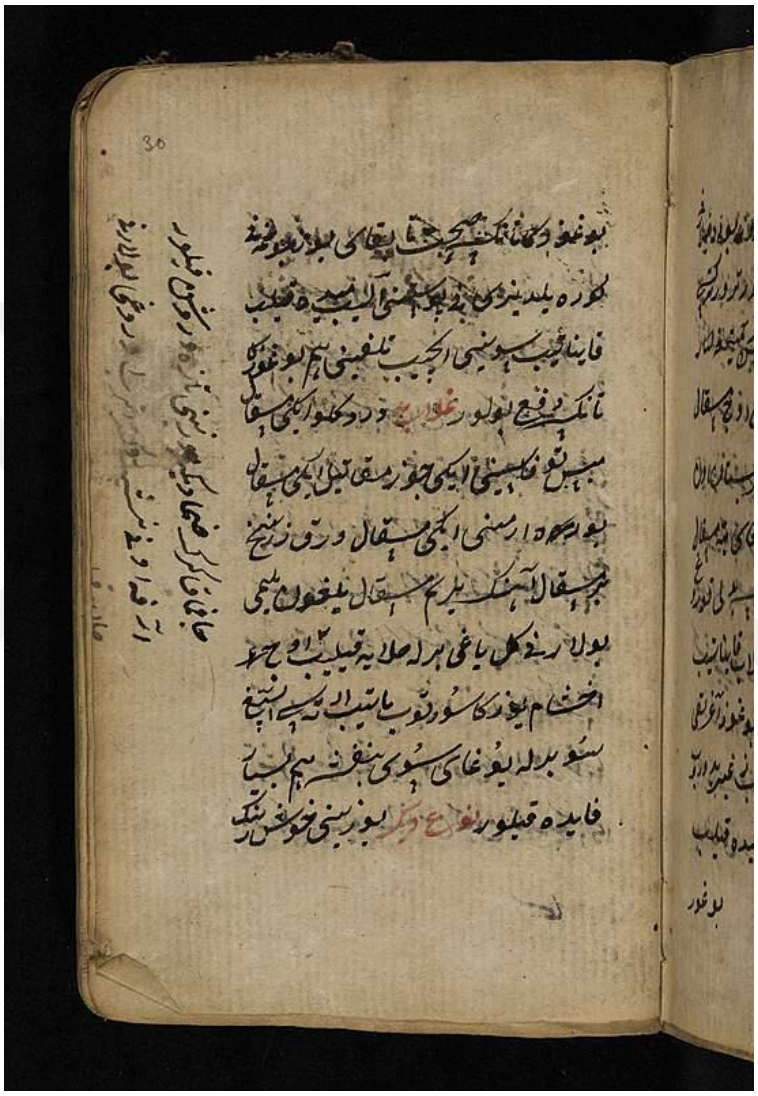

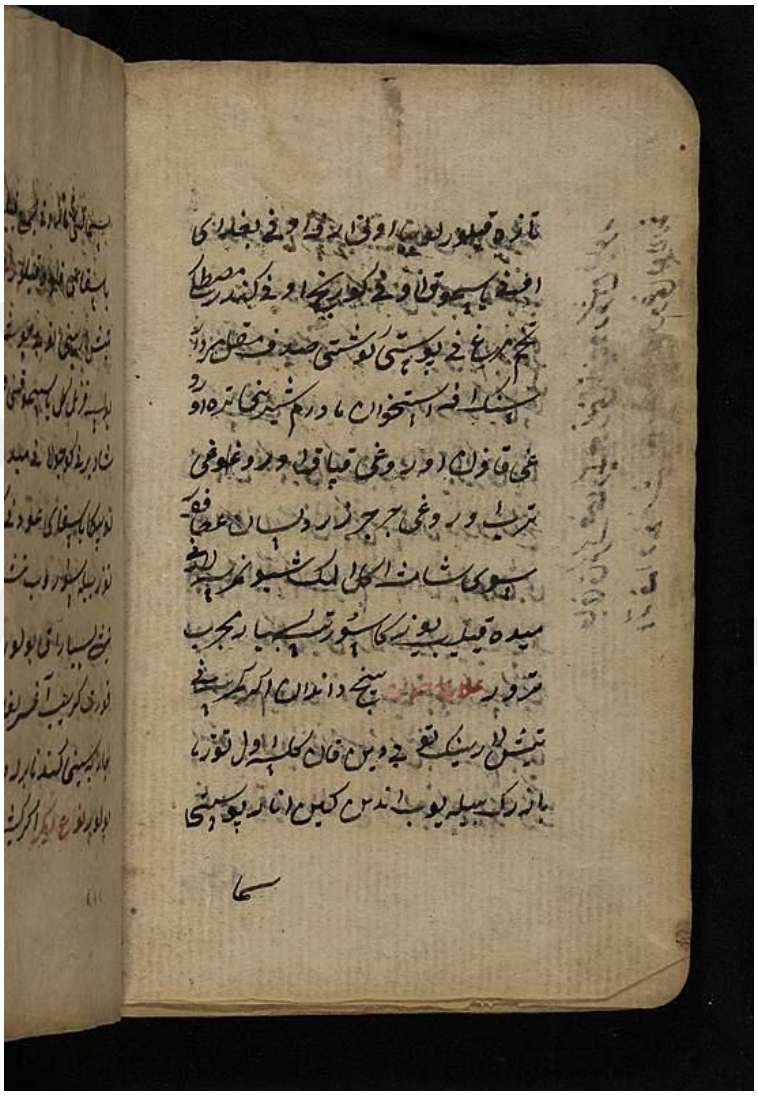

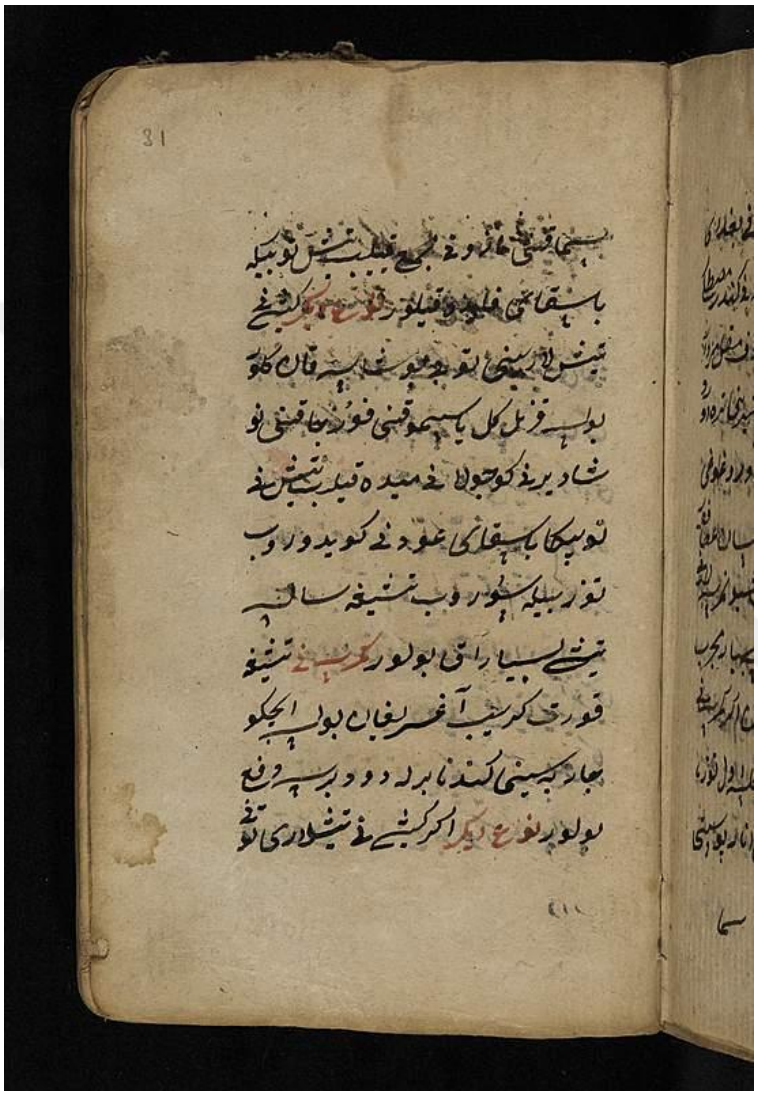

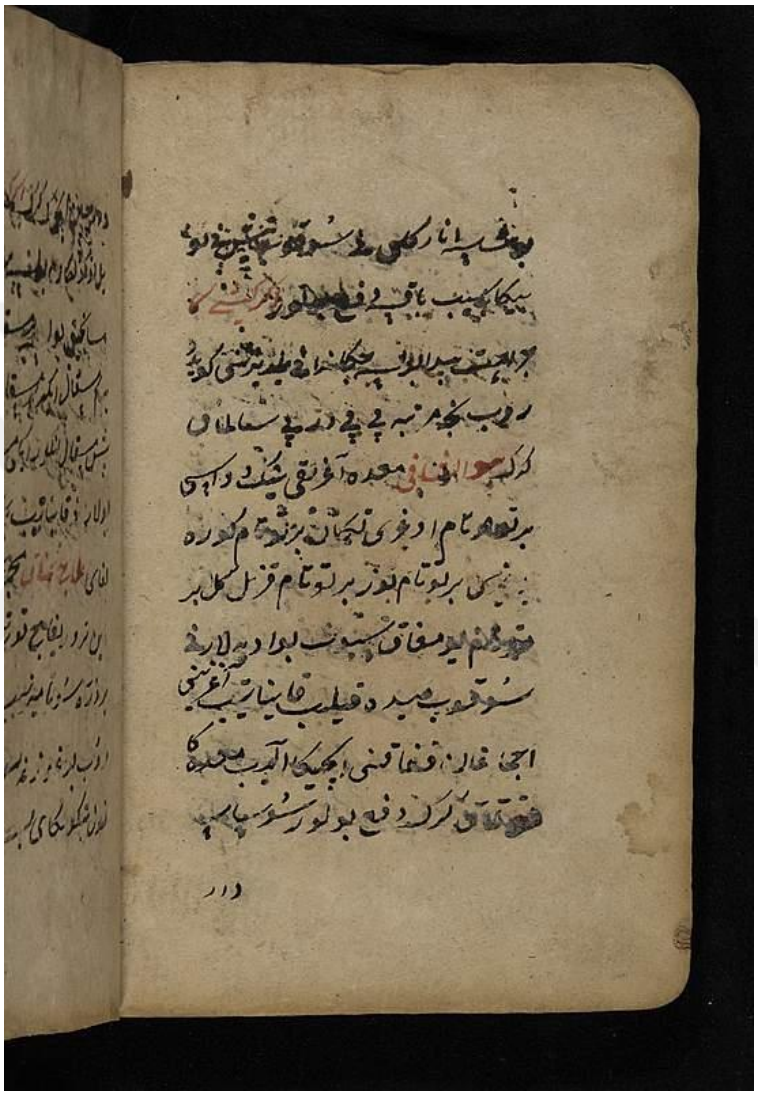

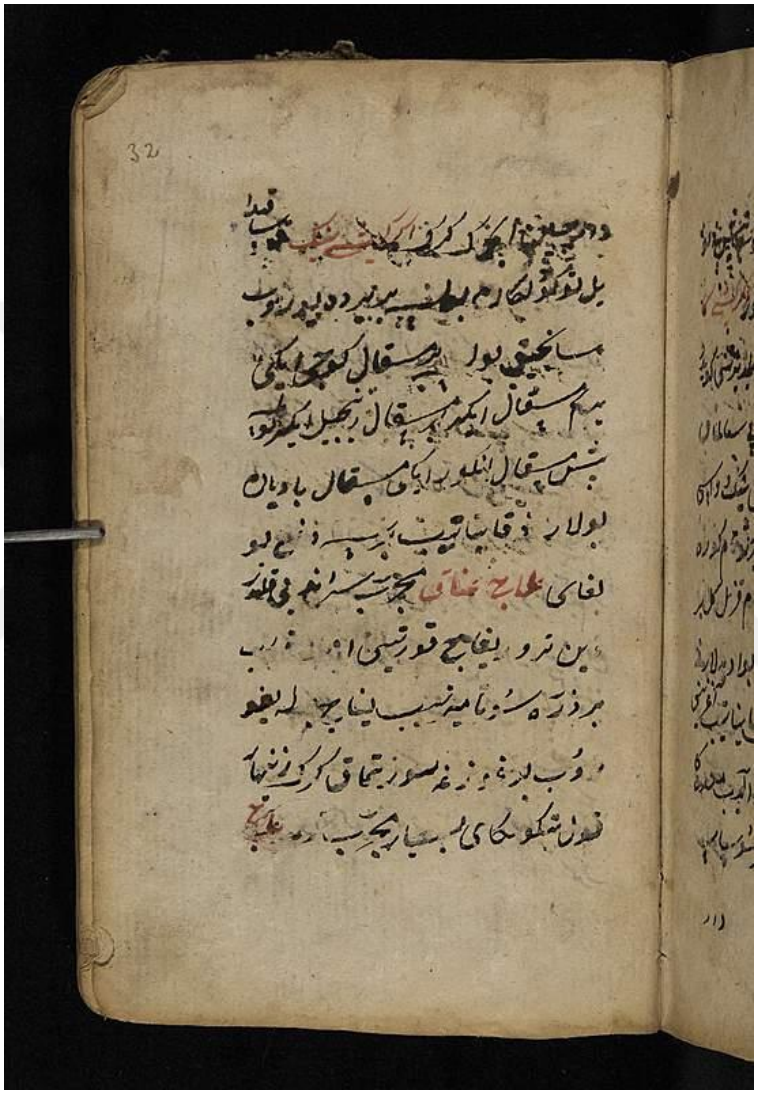

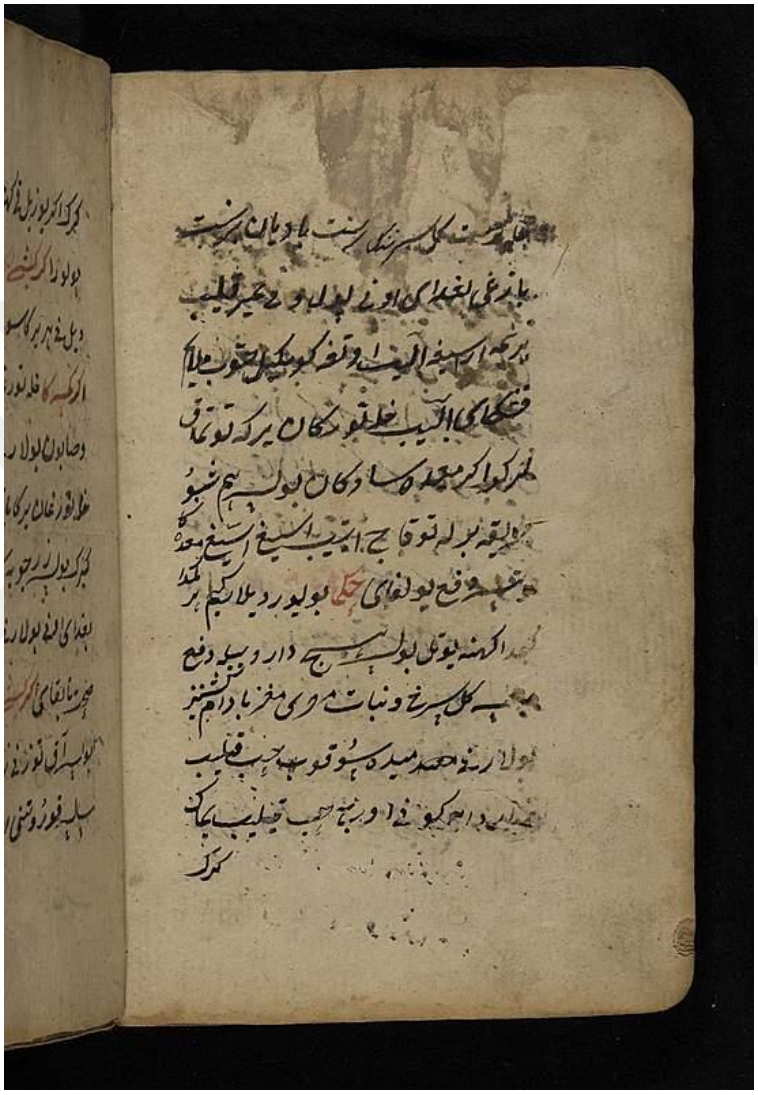

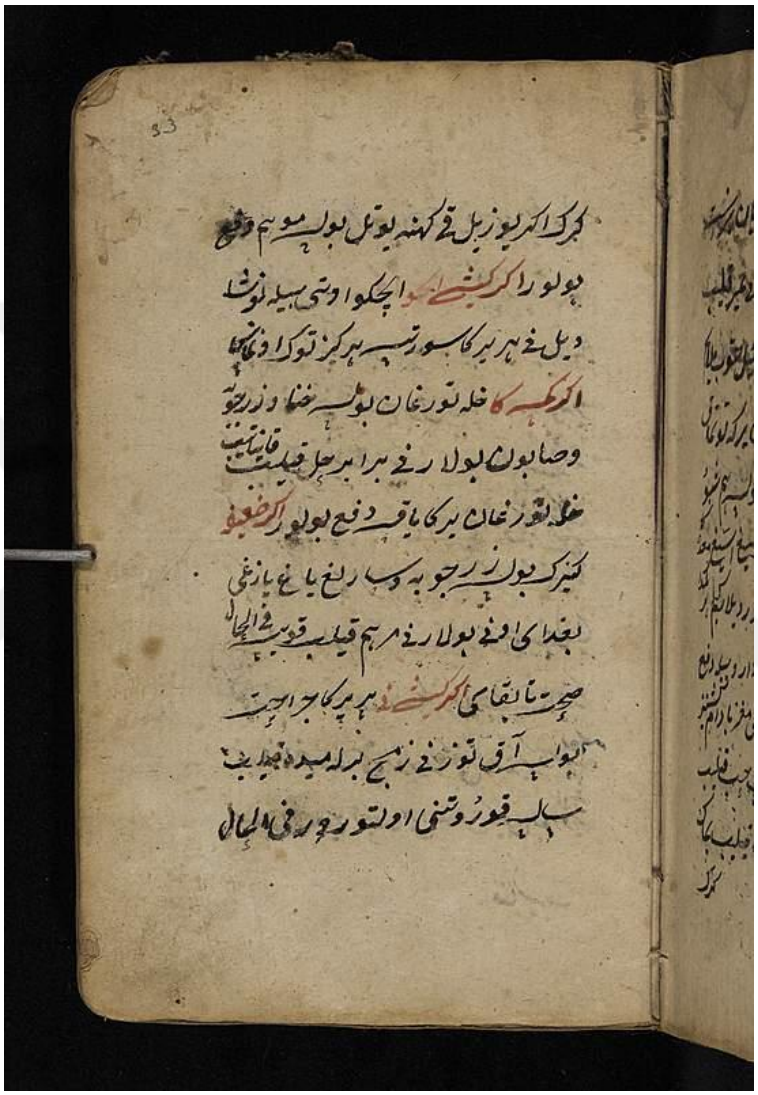

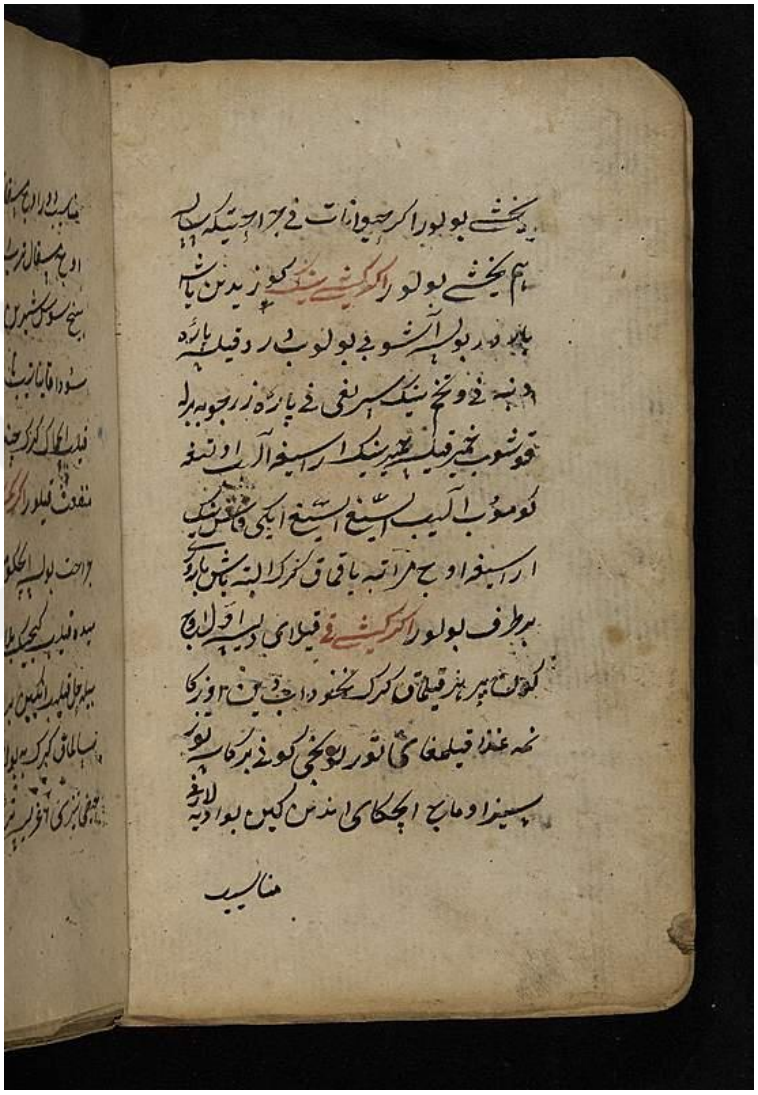

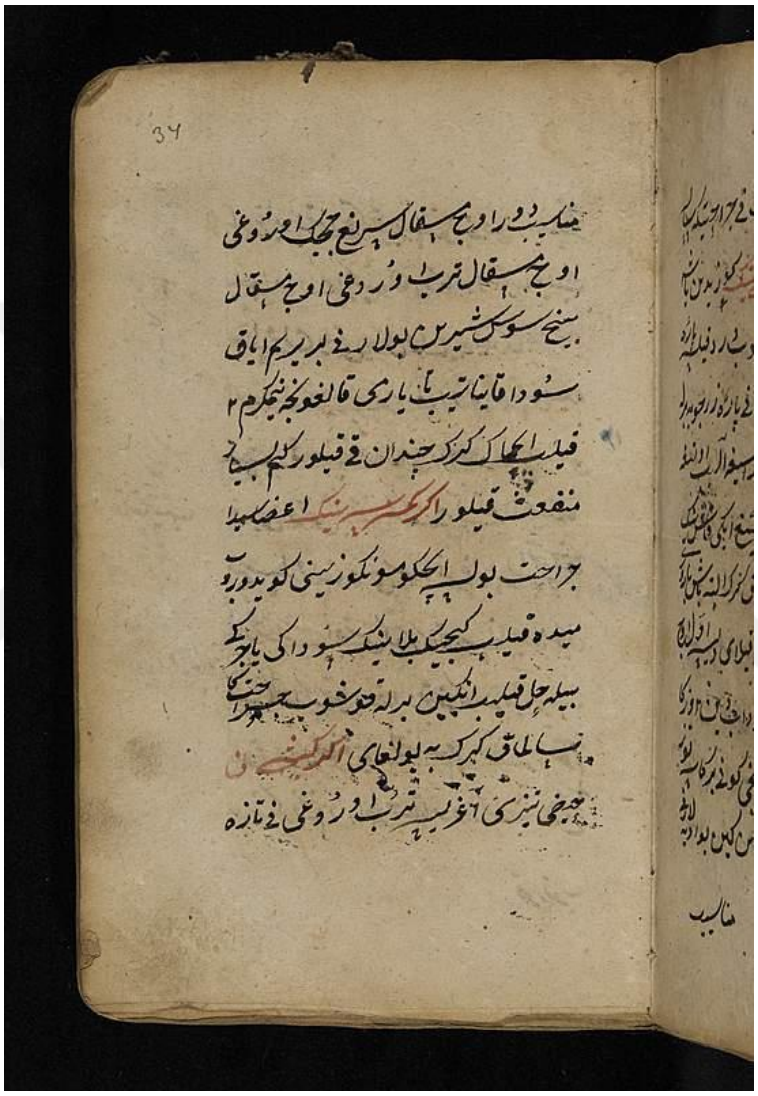

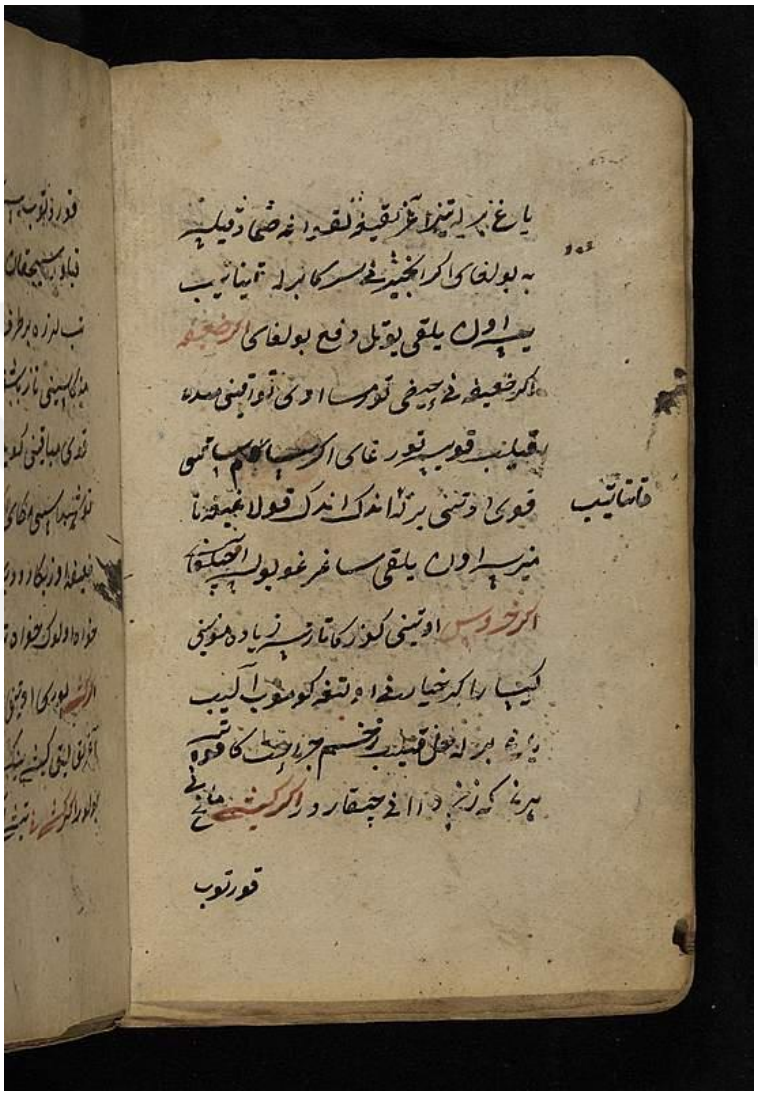

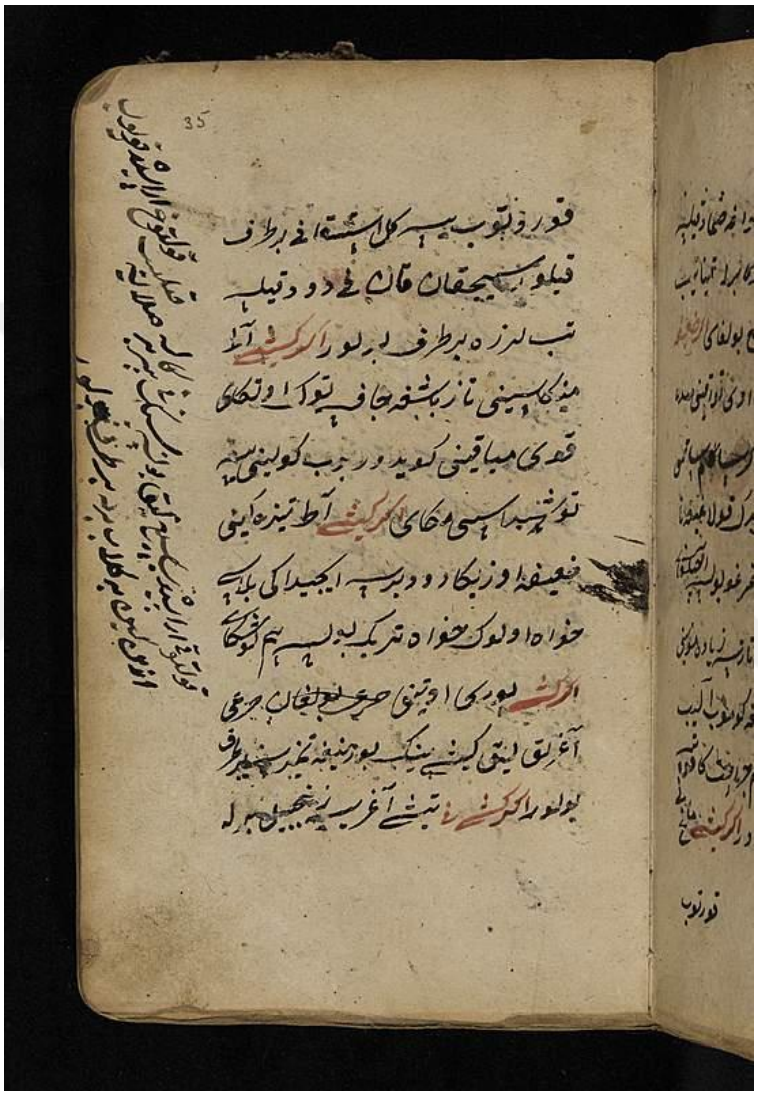

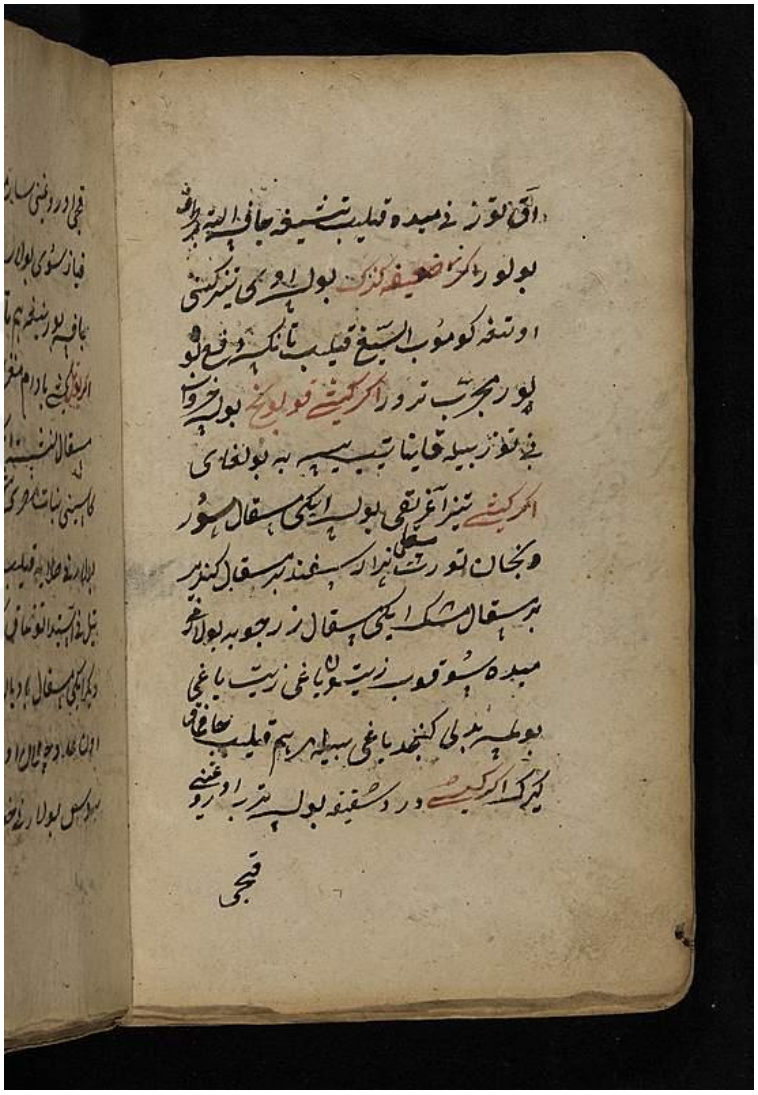

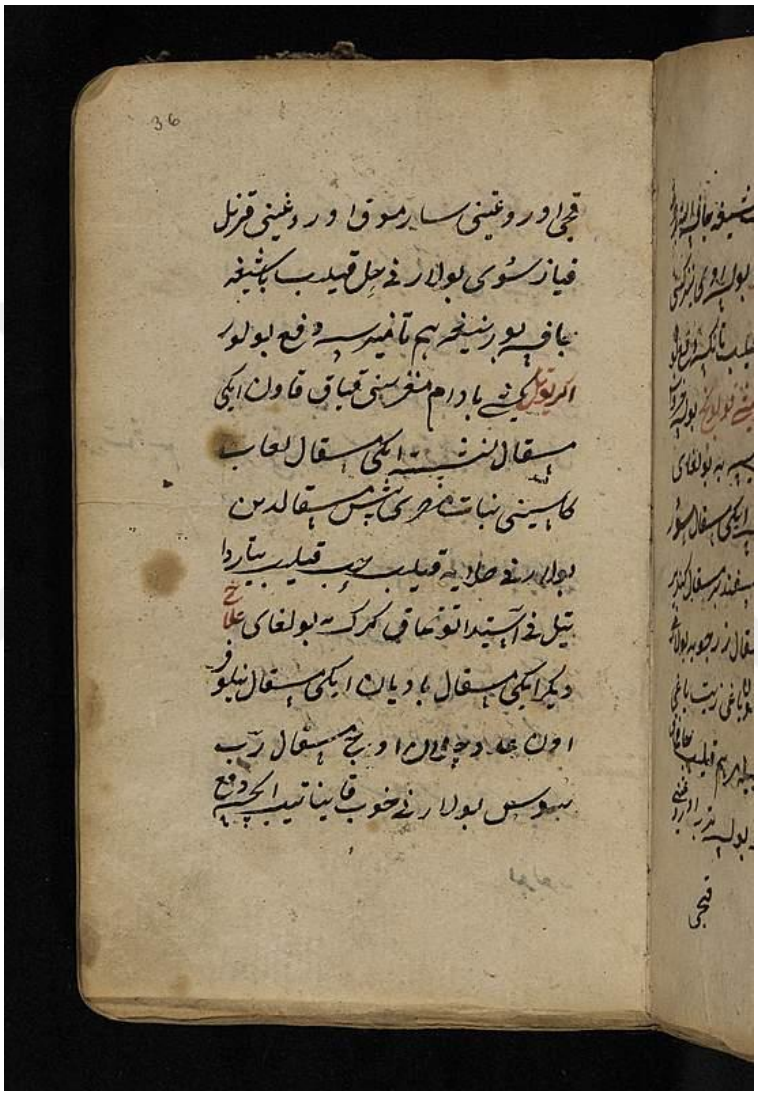

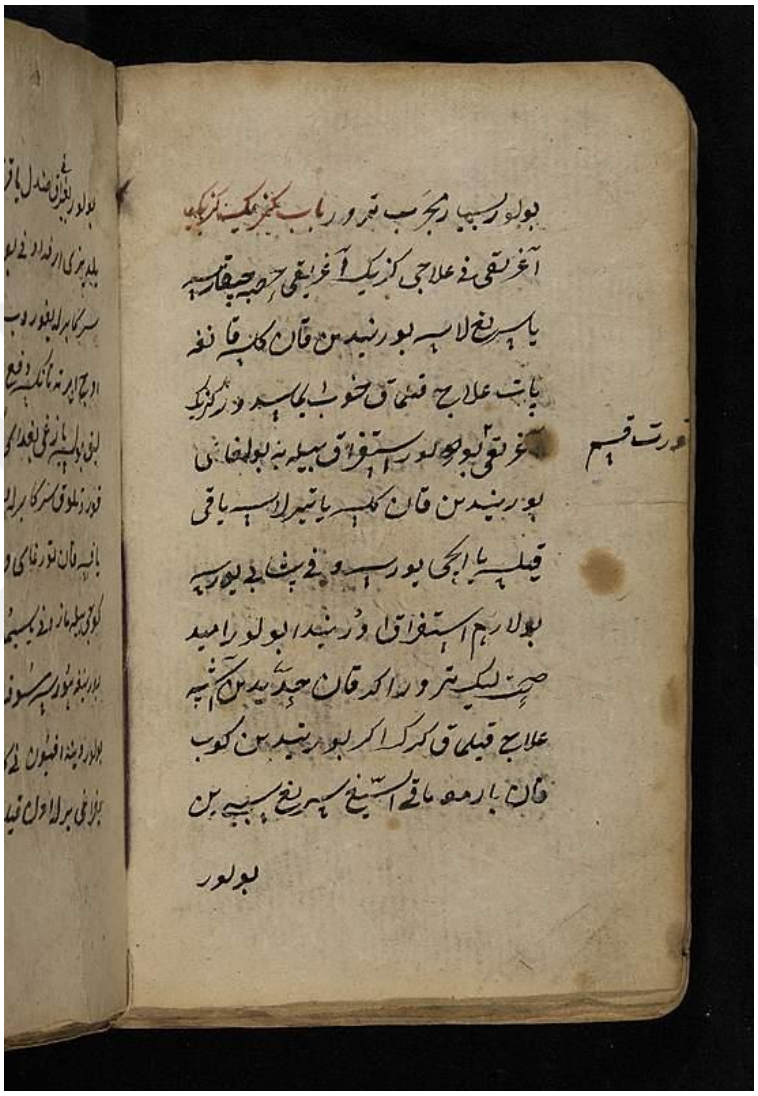

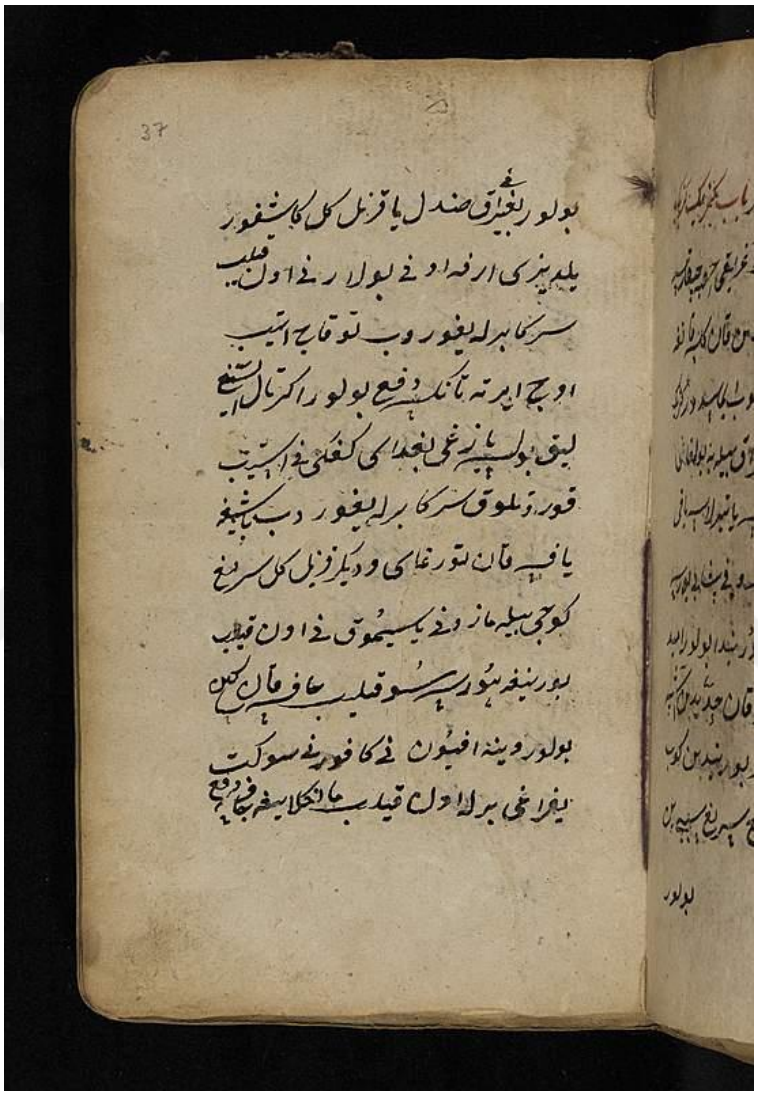

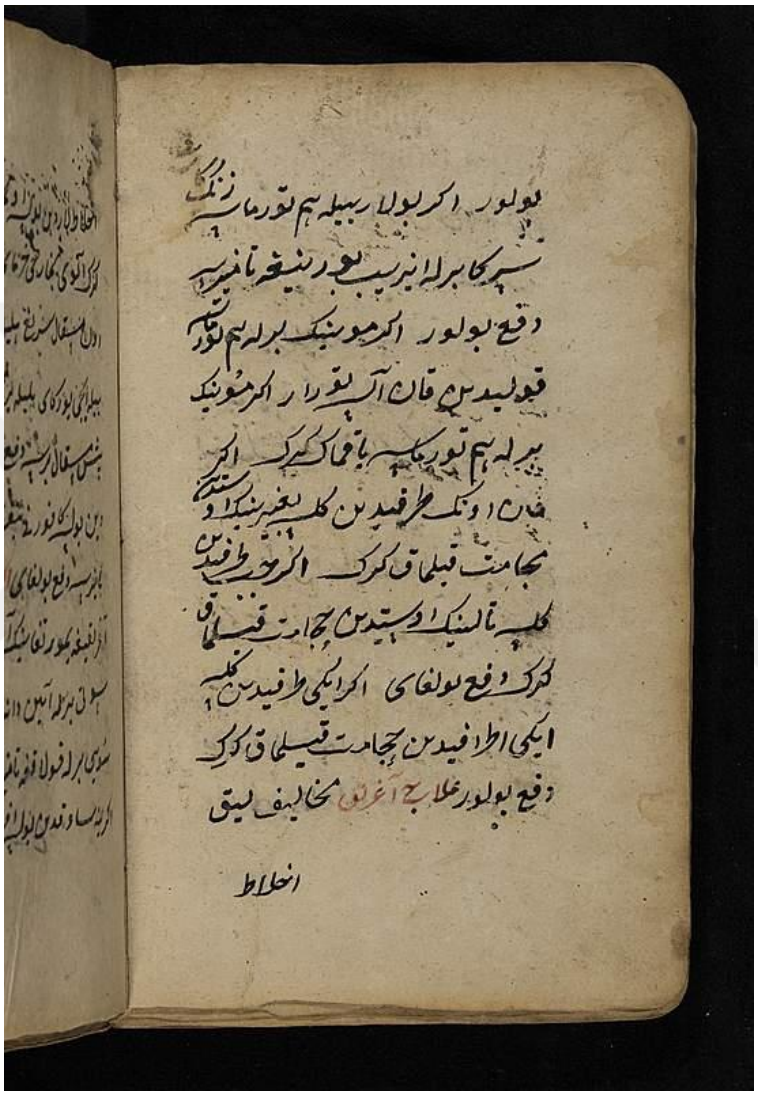

بولور اگر بولا ربیله هم تورماسه زنگ
سرکه برله ایریسب بوزینغه تامیزه
دفع بولور اگر مونیک برله هم تورماسه
قولیدن قان آقیزار اگر مونیک
برله هم تورماسه یاخماک کیرک اگر
قان اونک طرفیدن کلسه یغیرینکه اوستیدن
حجامت قیلماق کرک اگر حق طرفیدن
کلسه تانسنک اوستیدن حجامت قیلماق
کرک دفع بولغای اگر ایکی طرفیدن کلسه
ایکی اطرافیدن حجامت قیلماق کرک
دفع بولور علاج آغرق مخالیف لیق

انخلاط

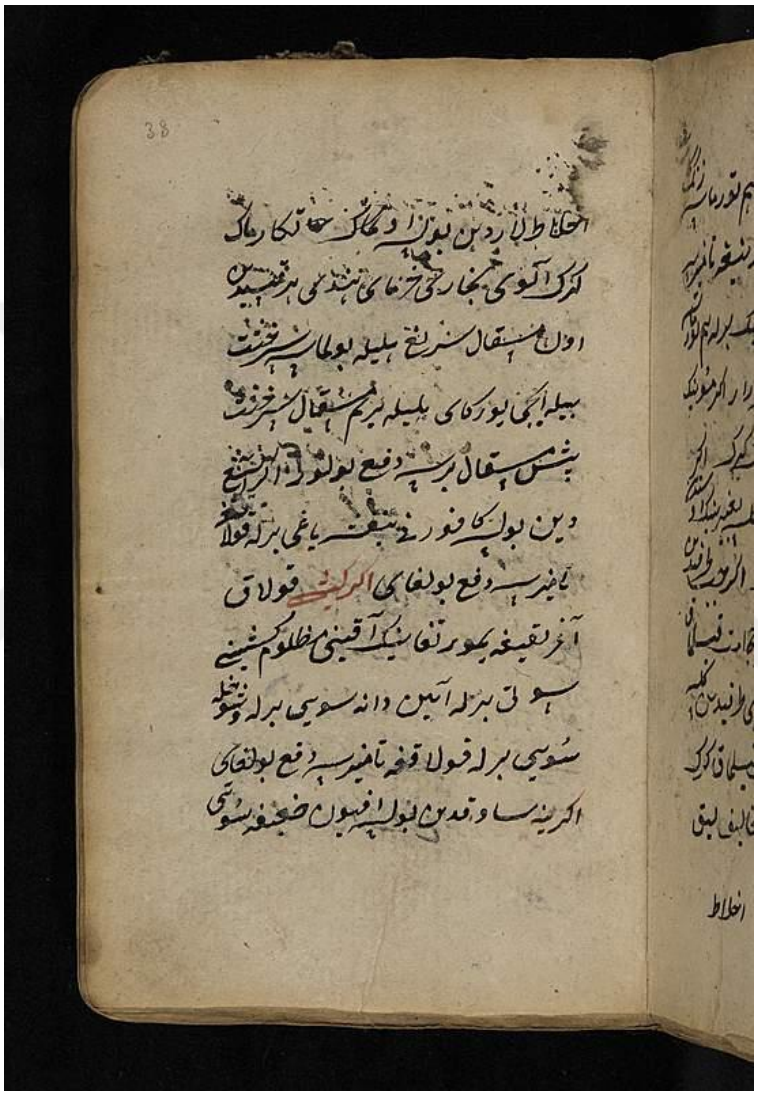

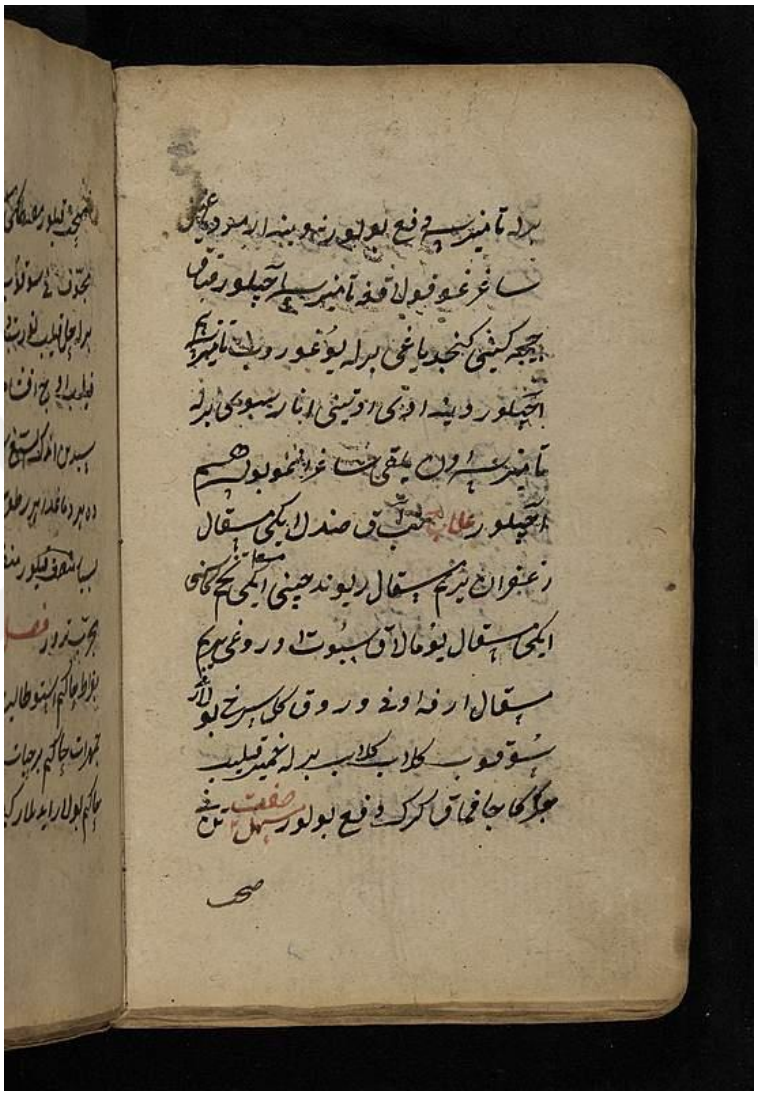

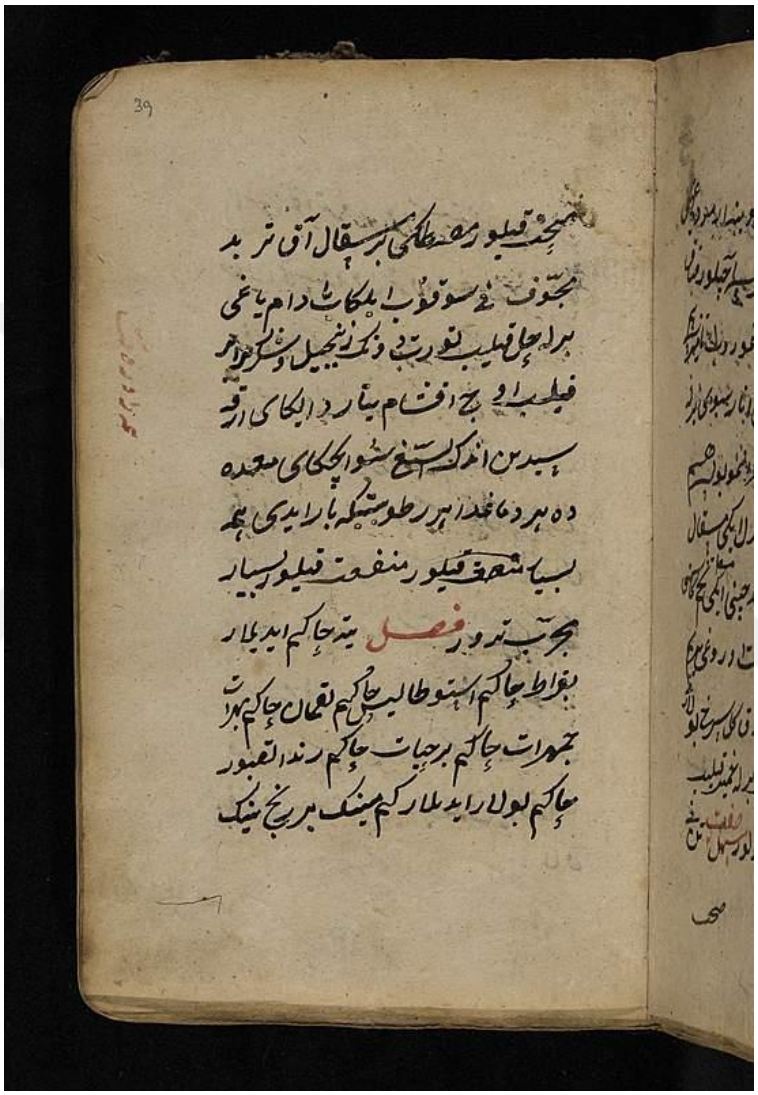

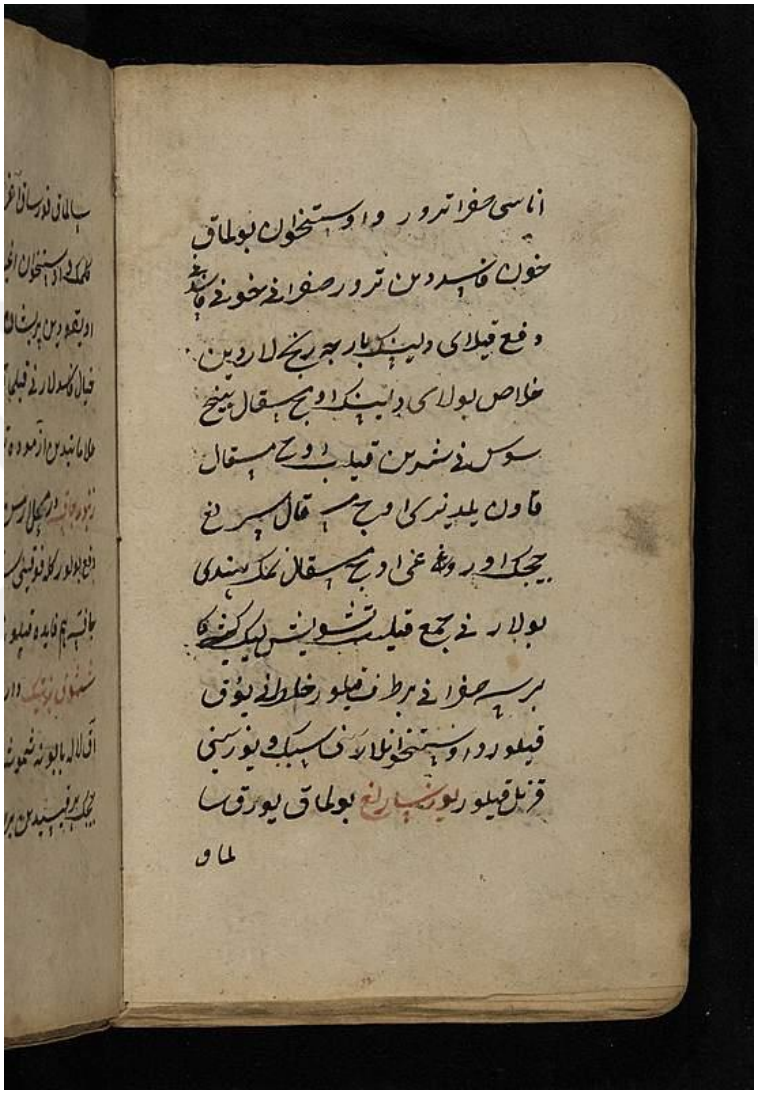

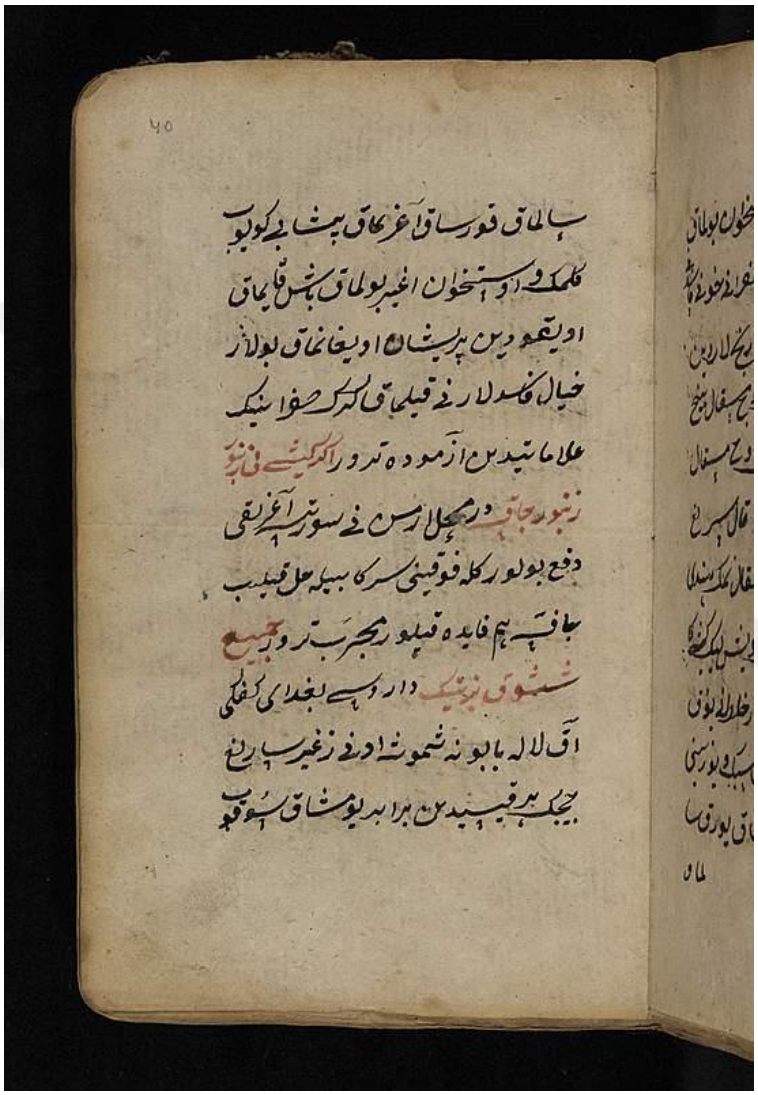

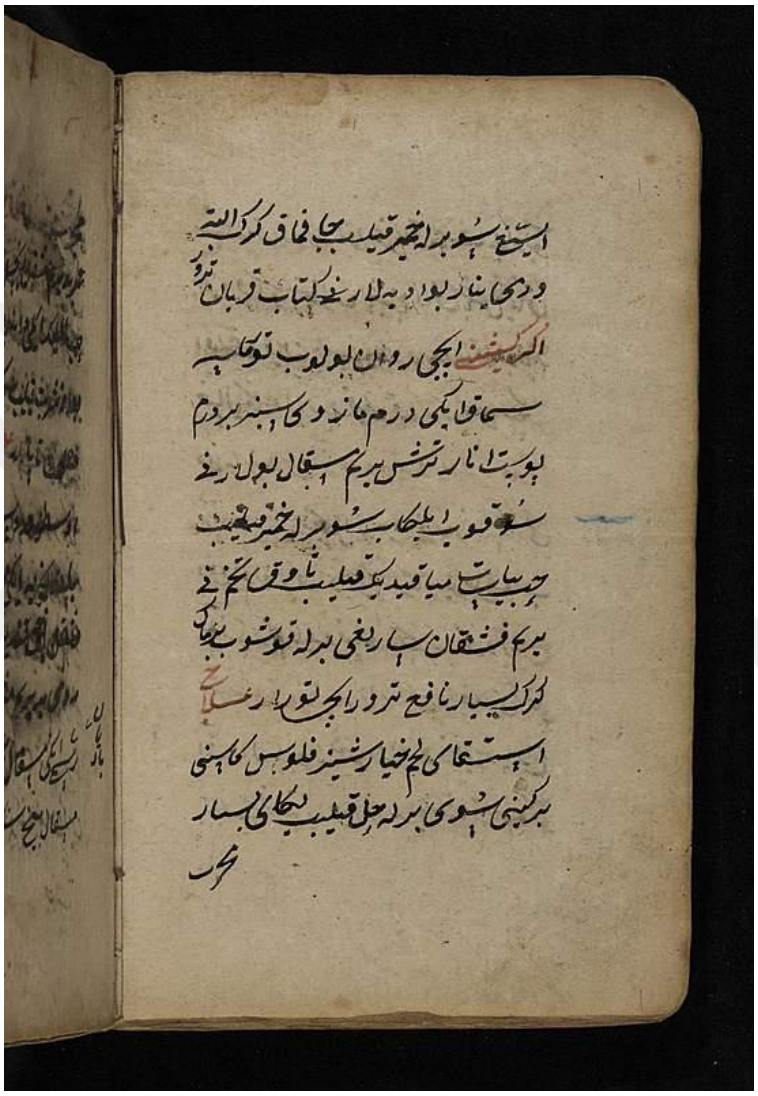

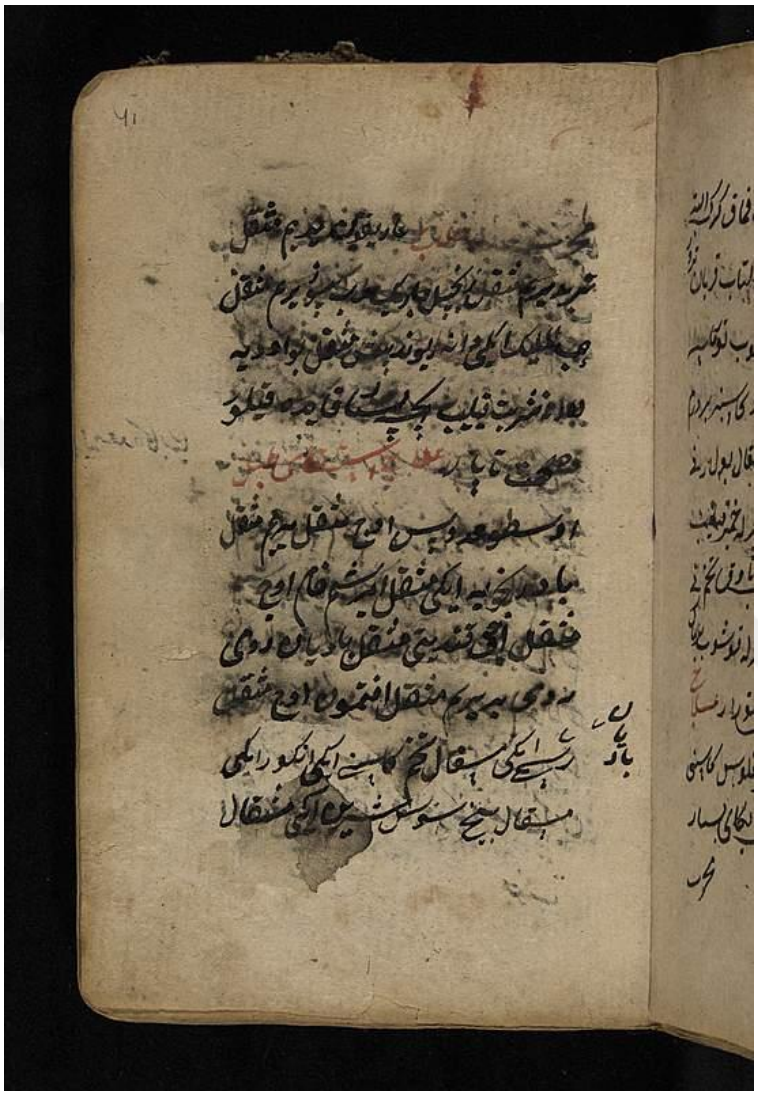

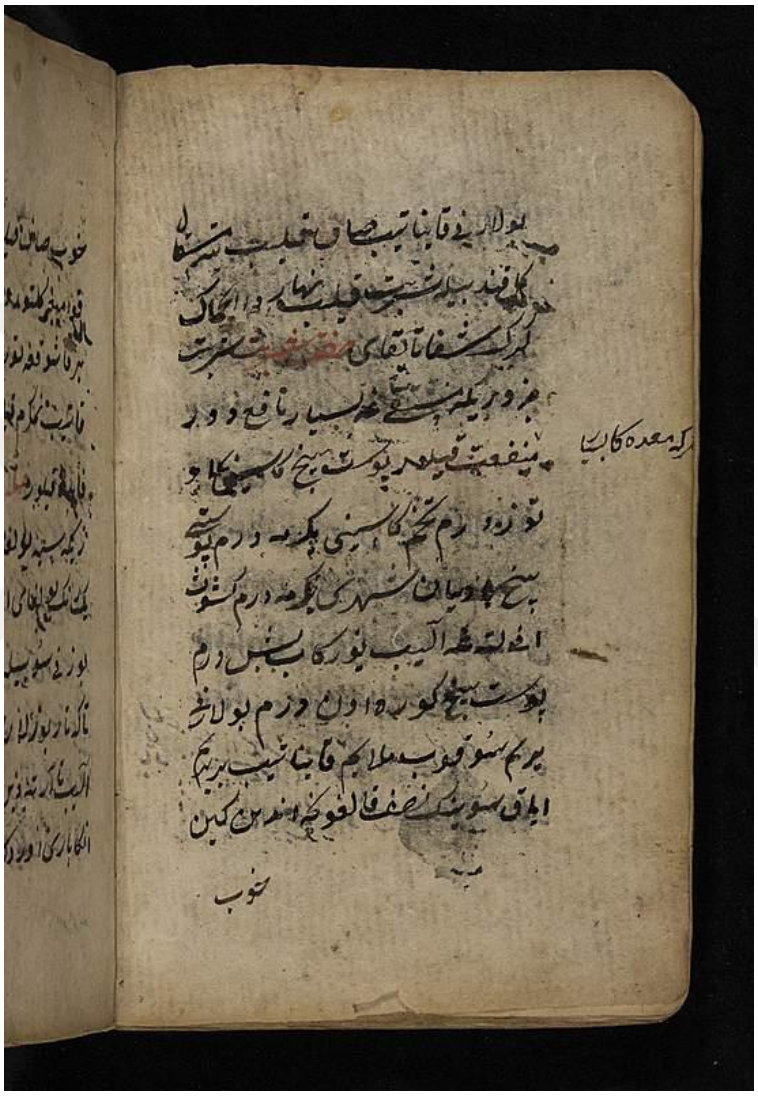

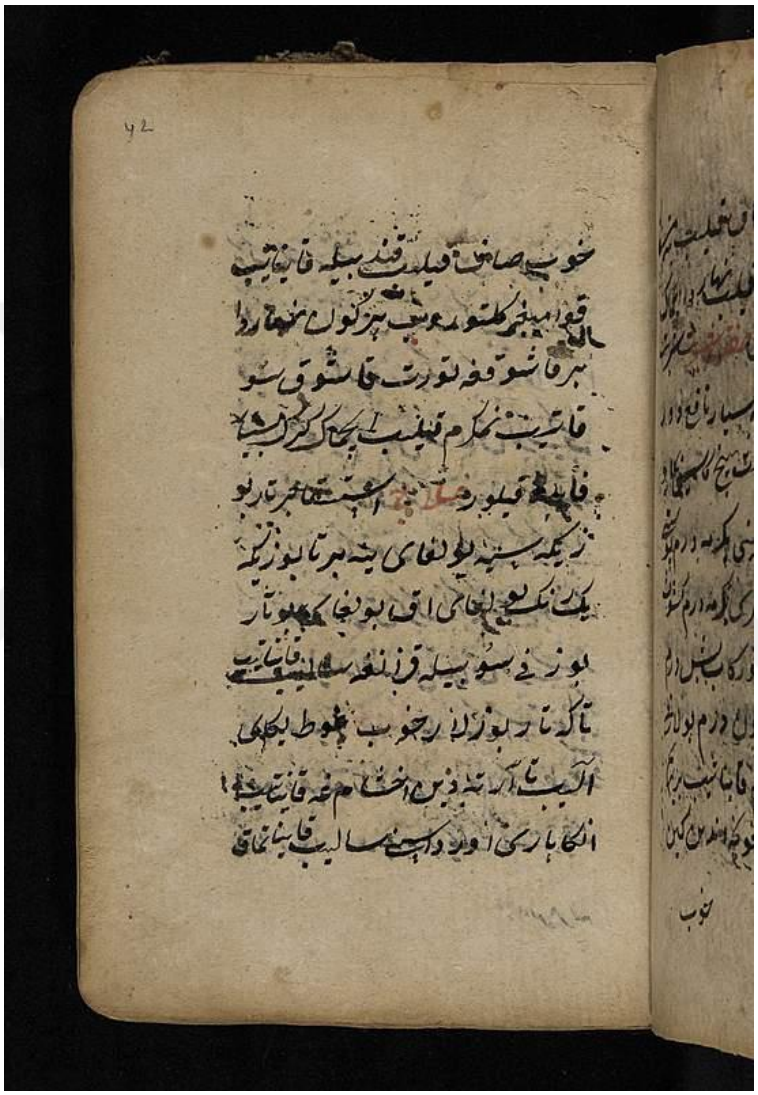

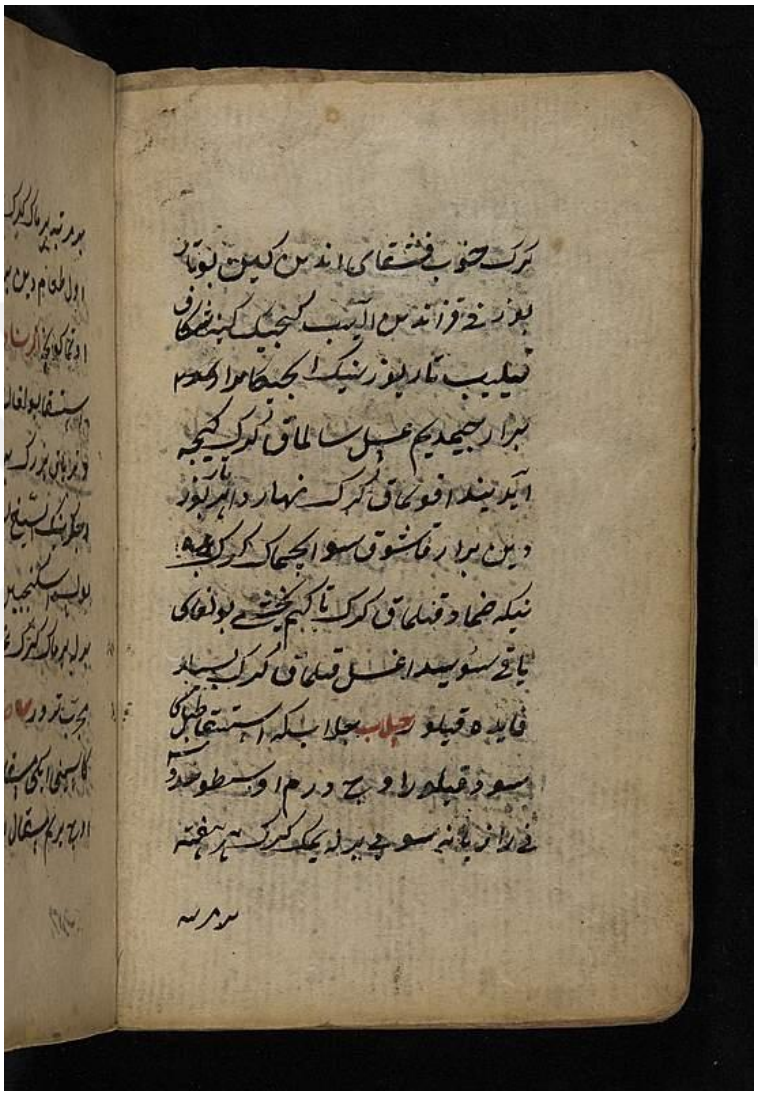

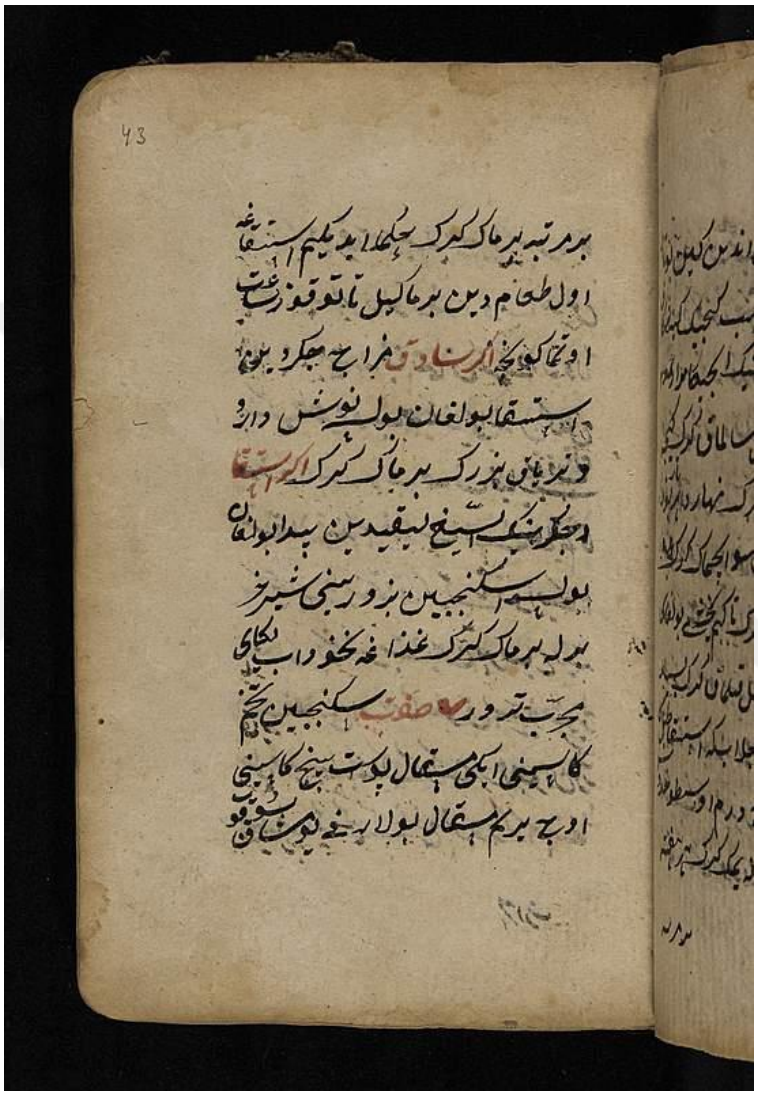

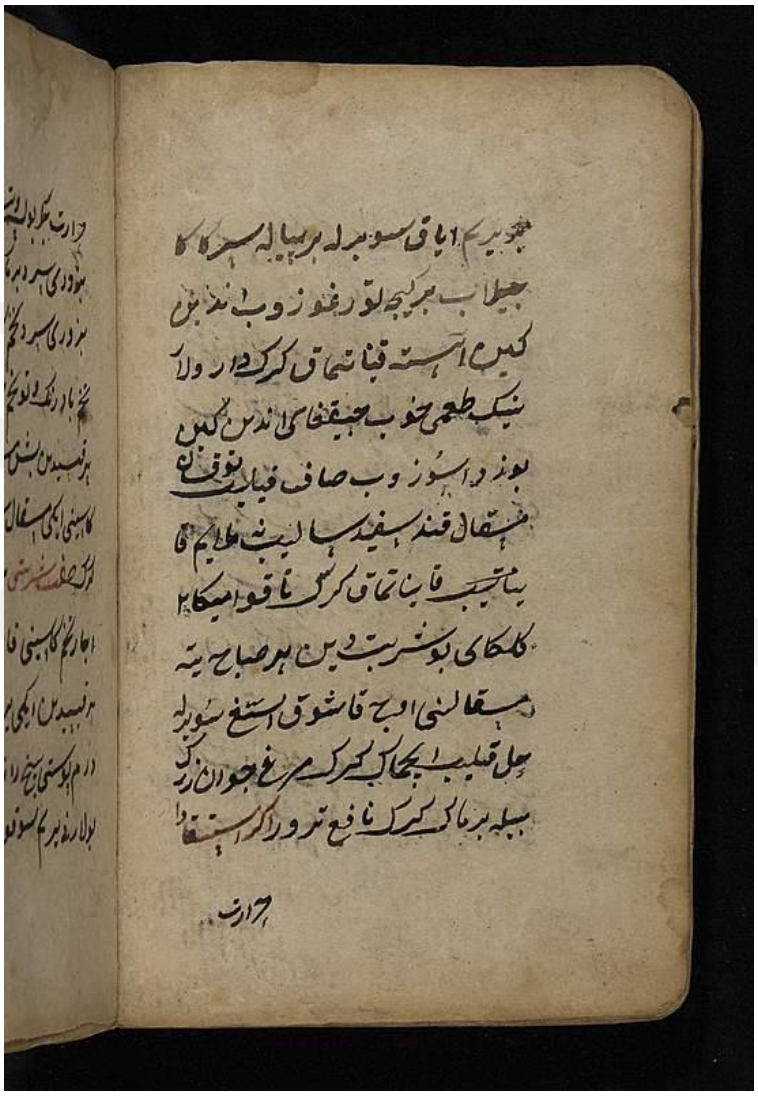

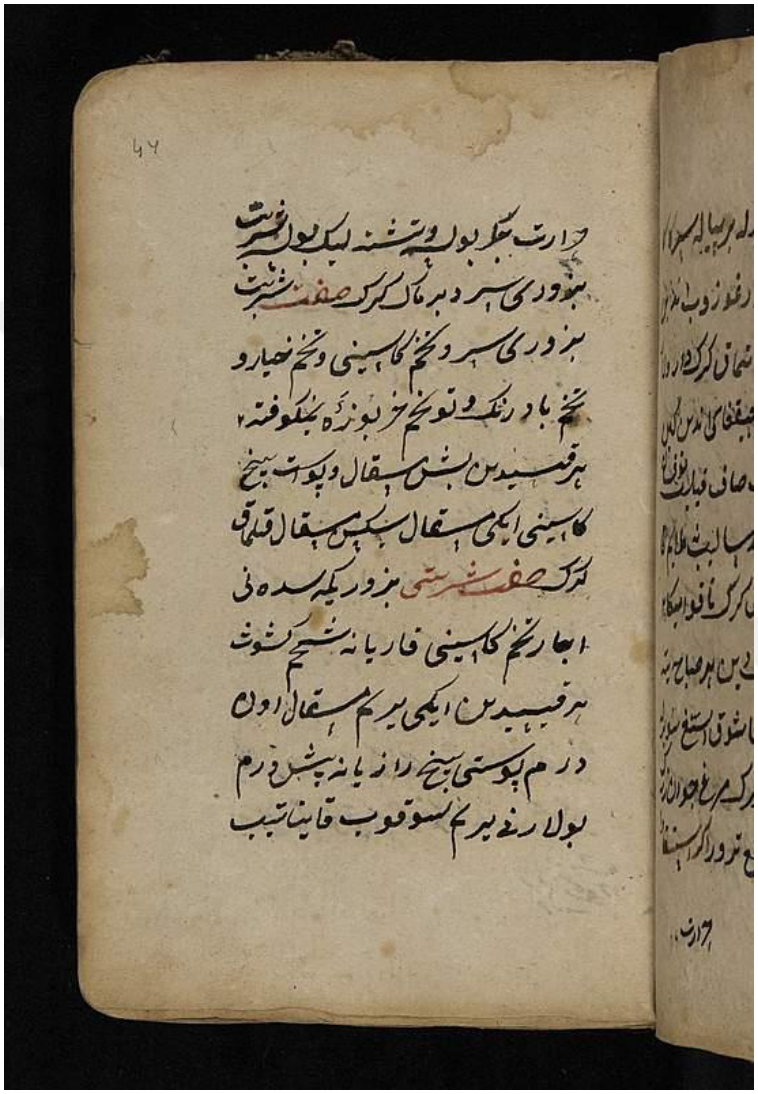

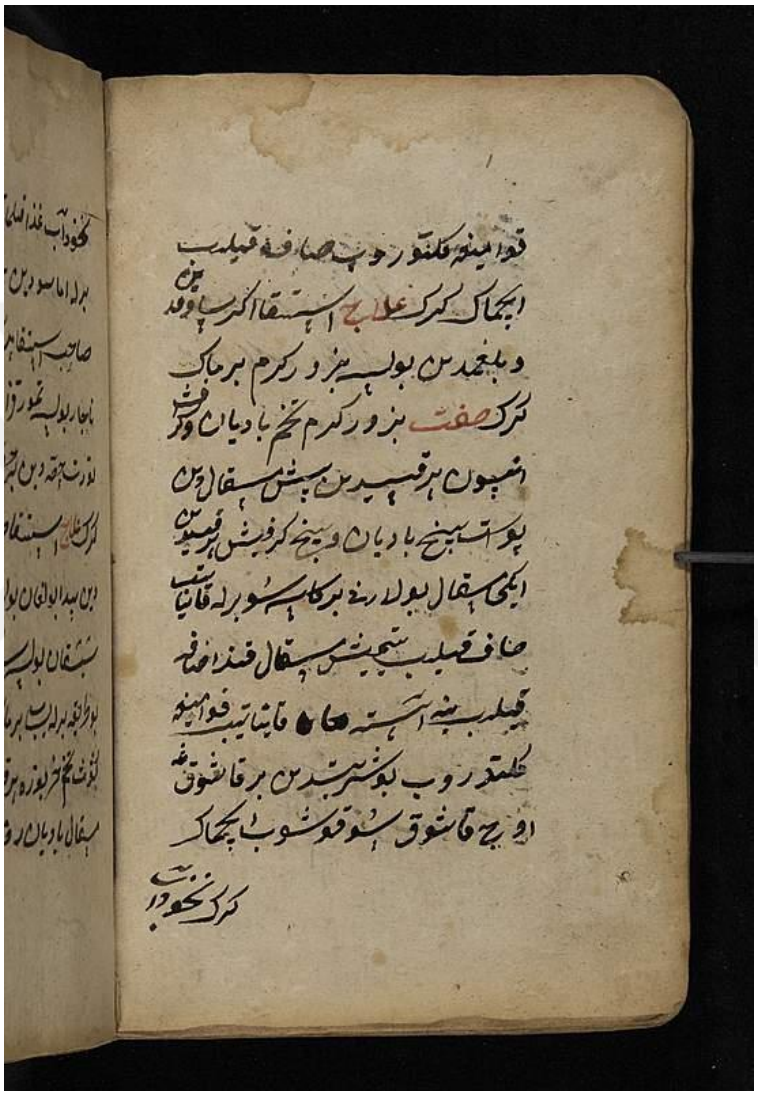

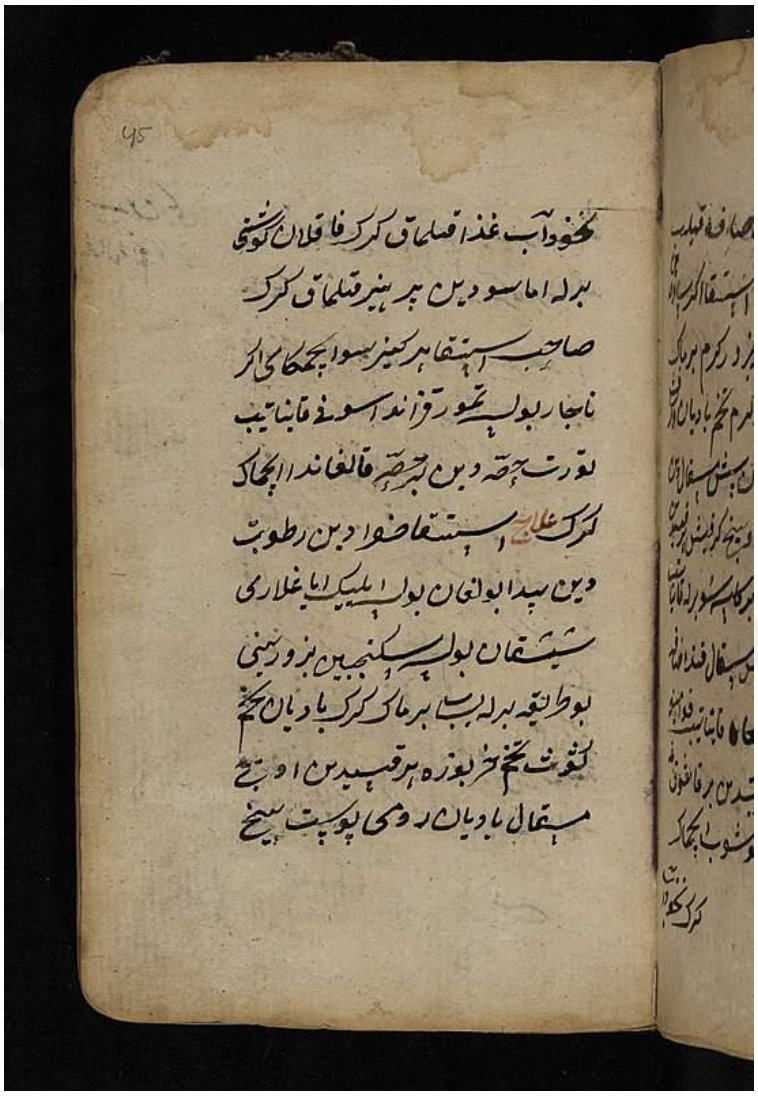

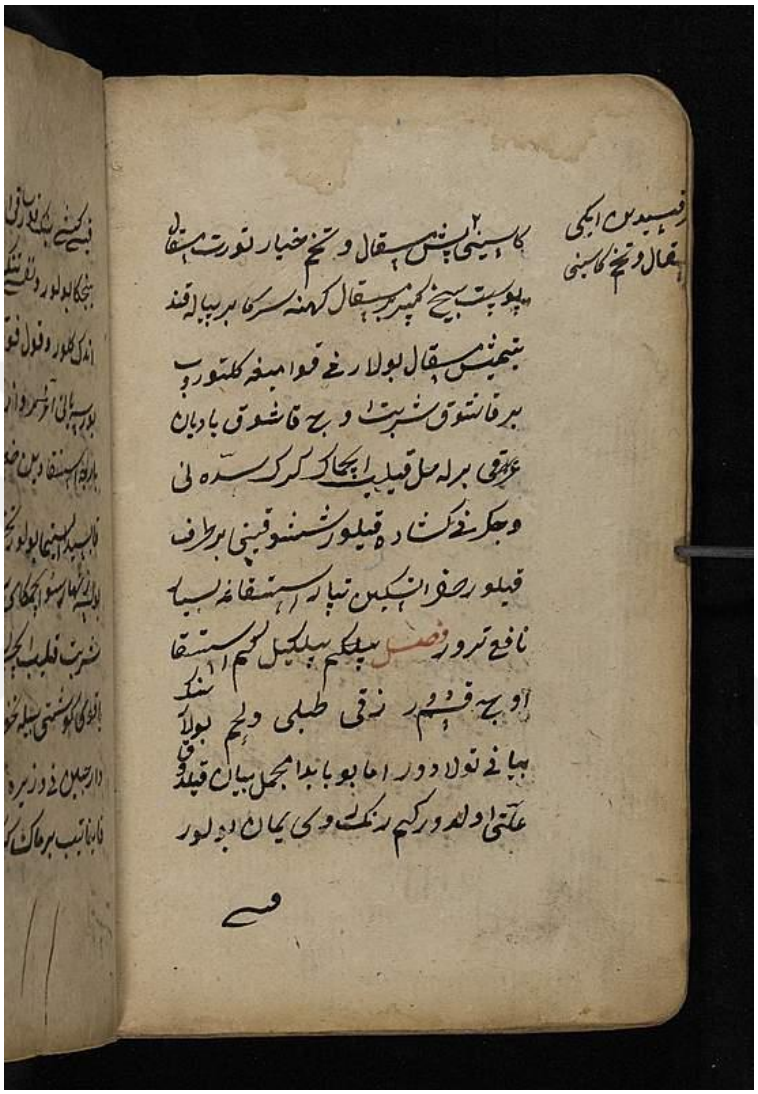

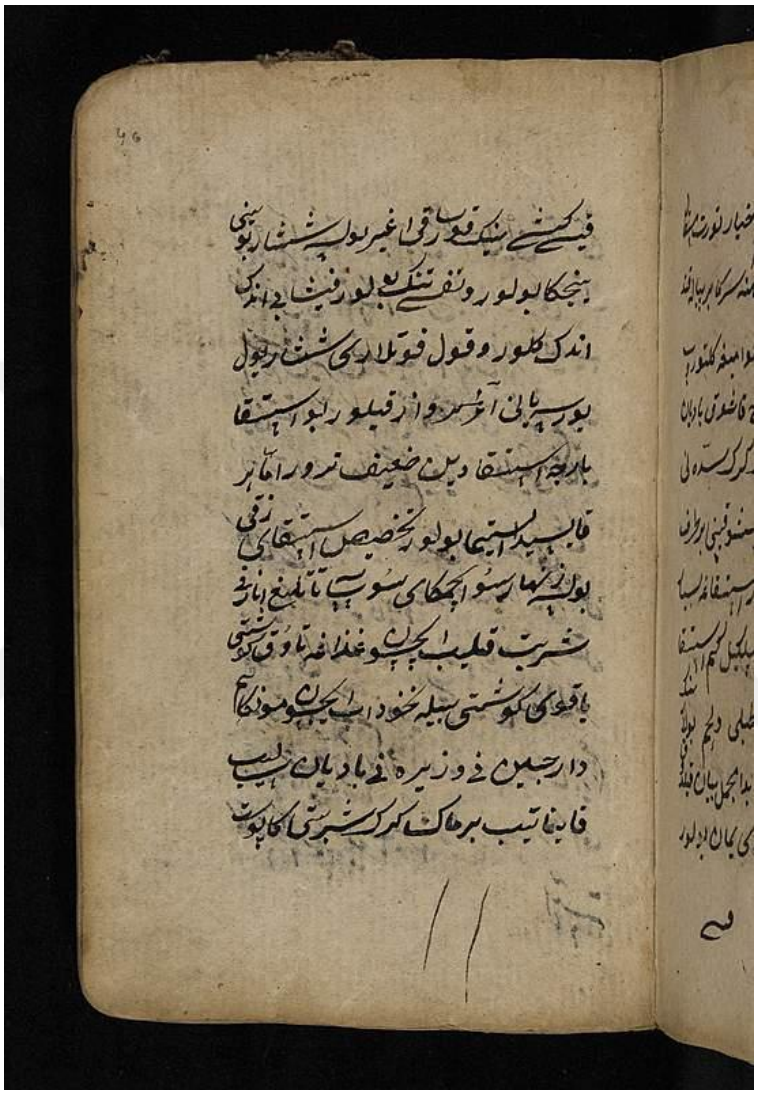

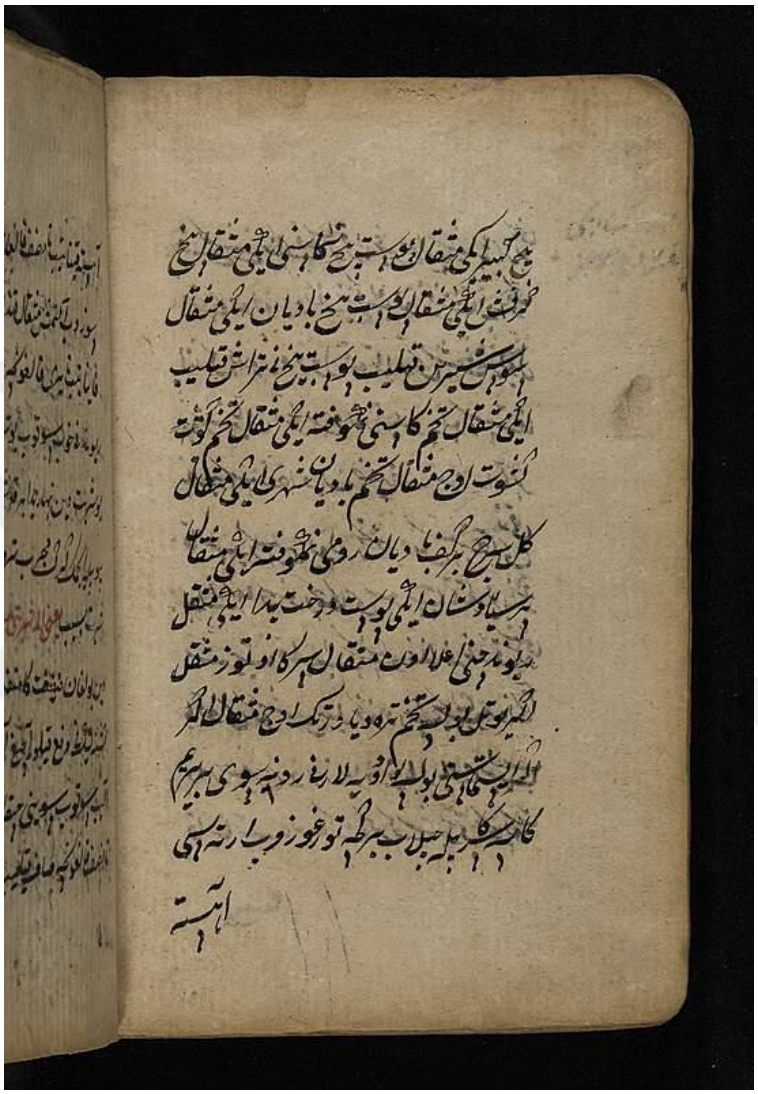

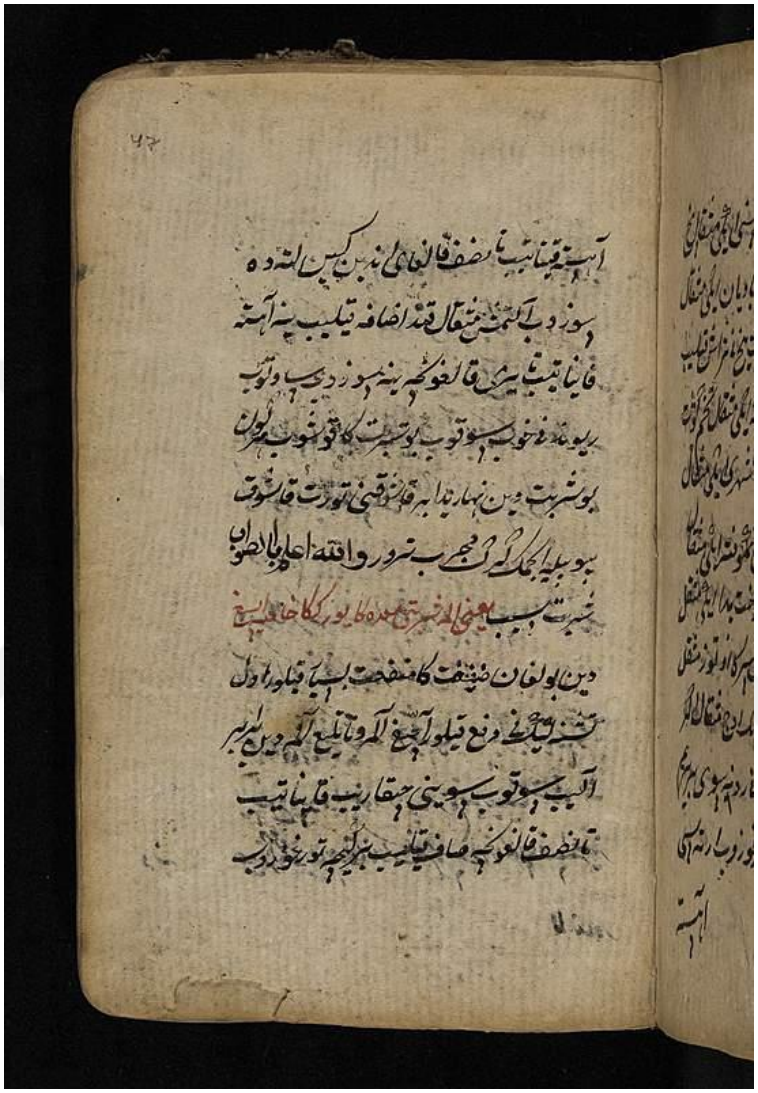

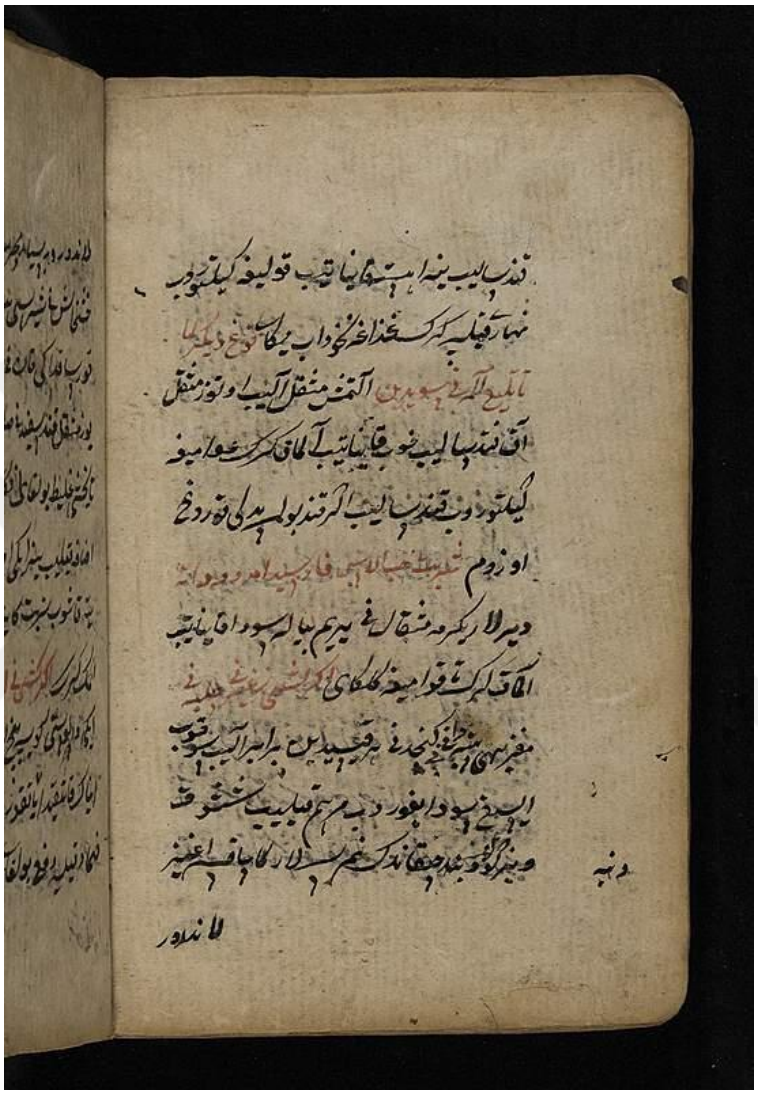

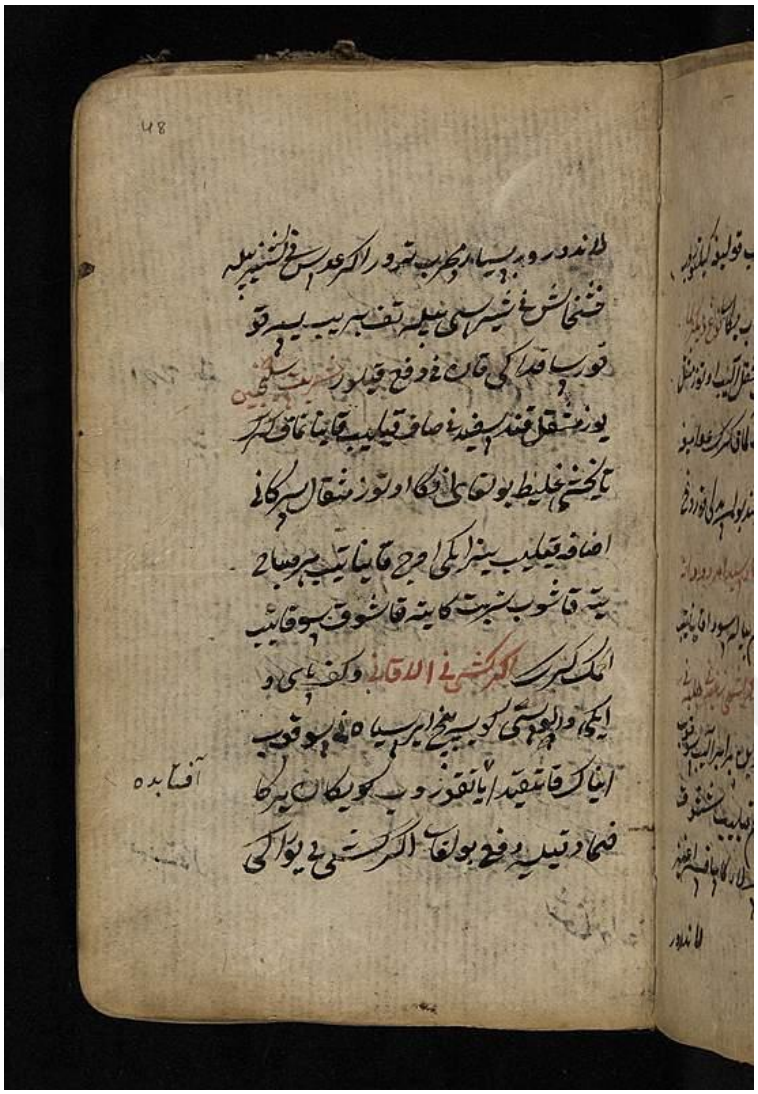

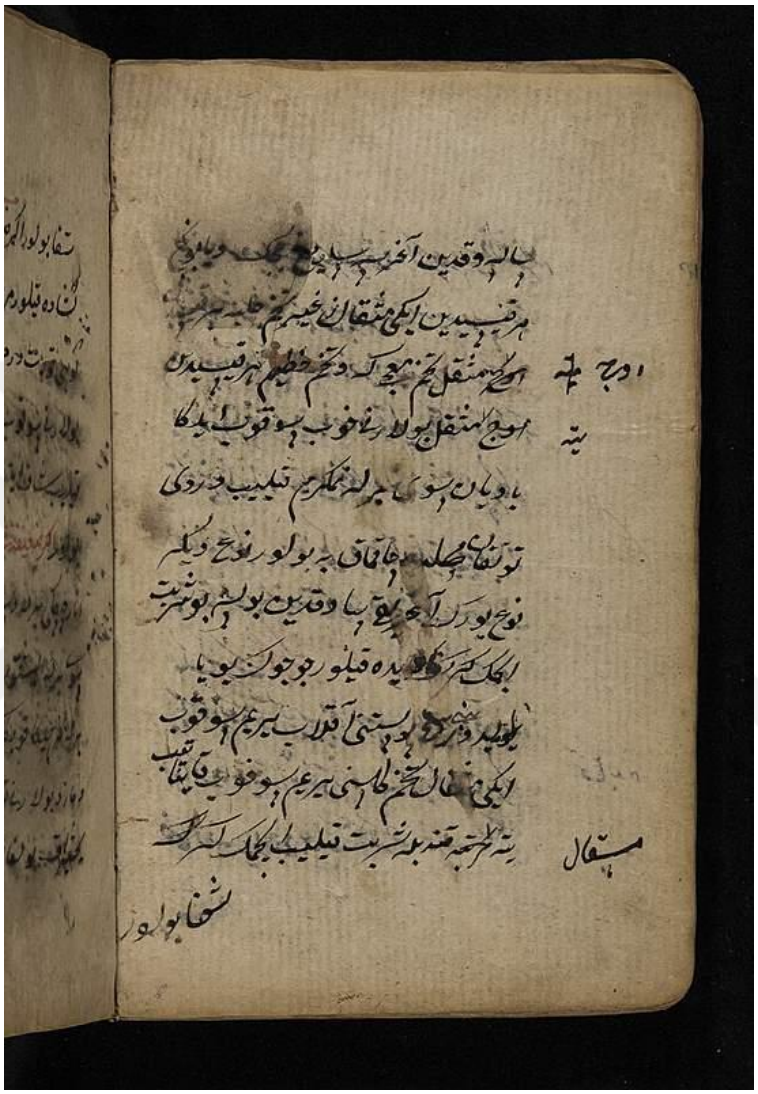

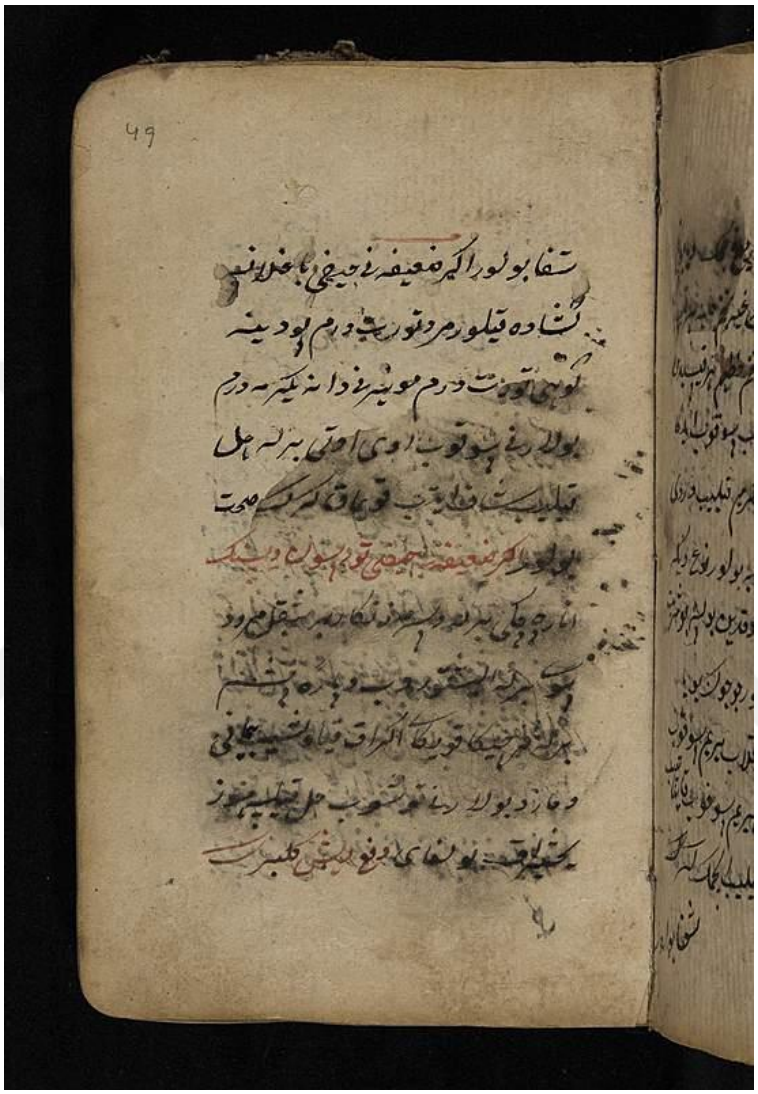

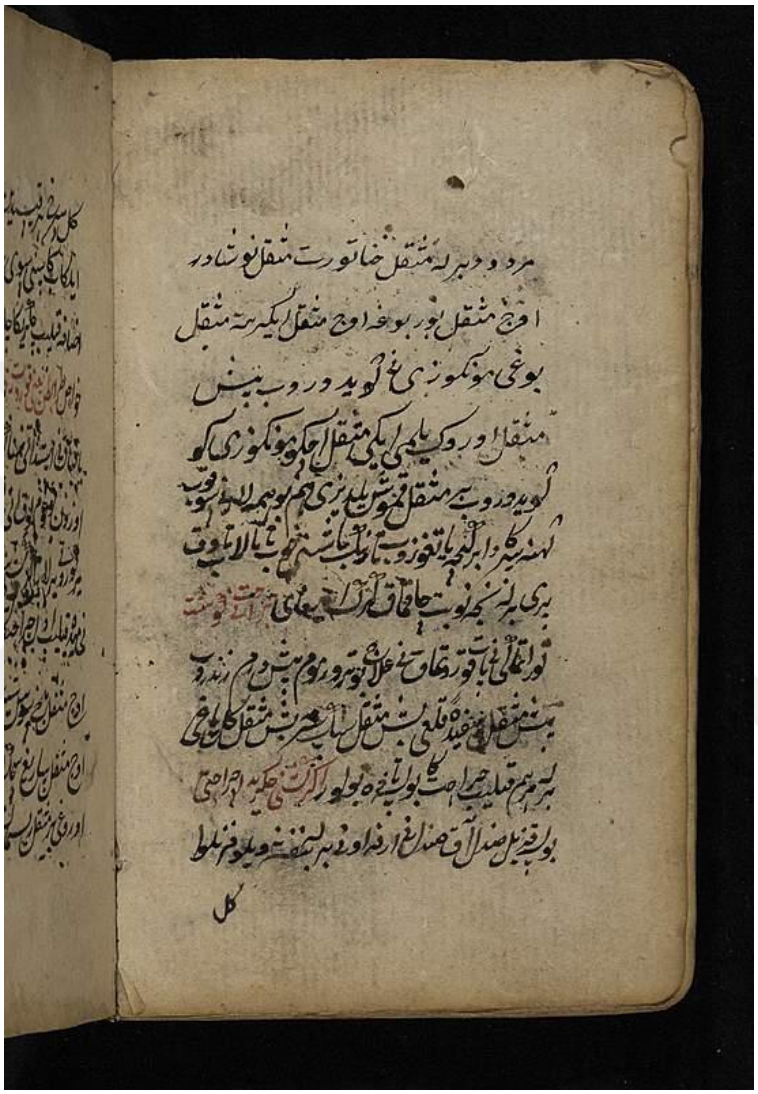

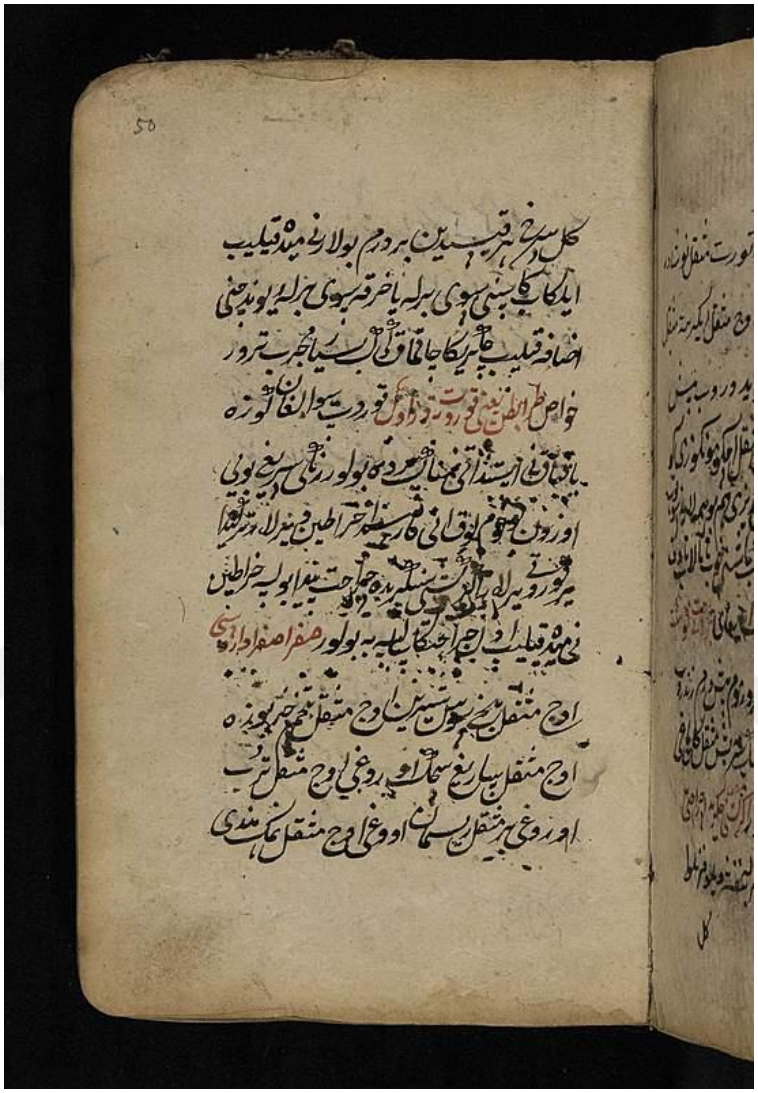

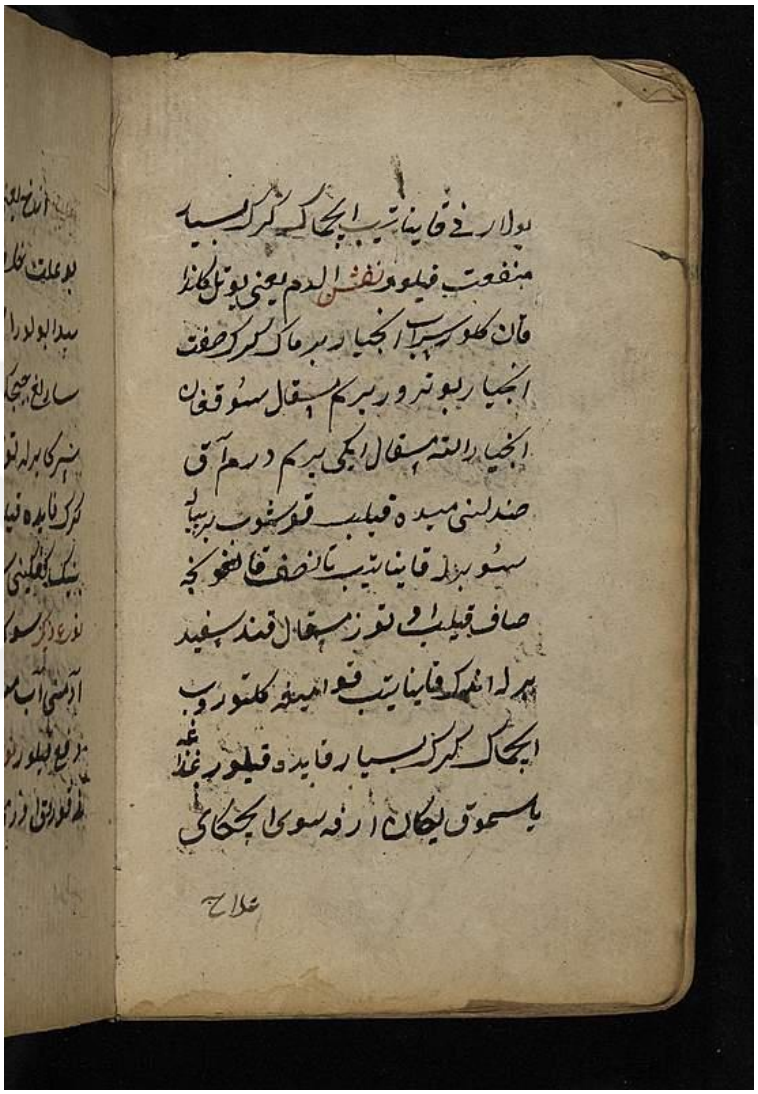

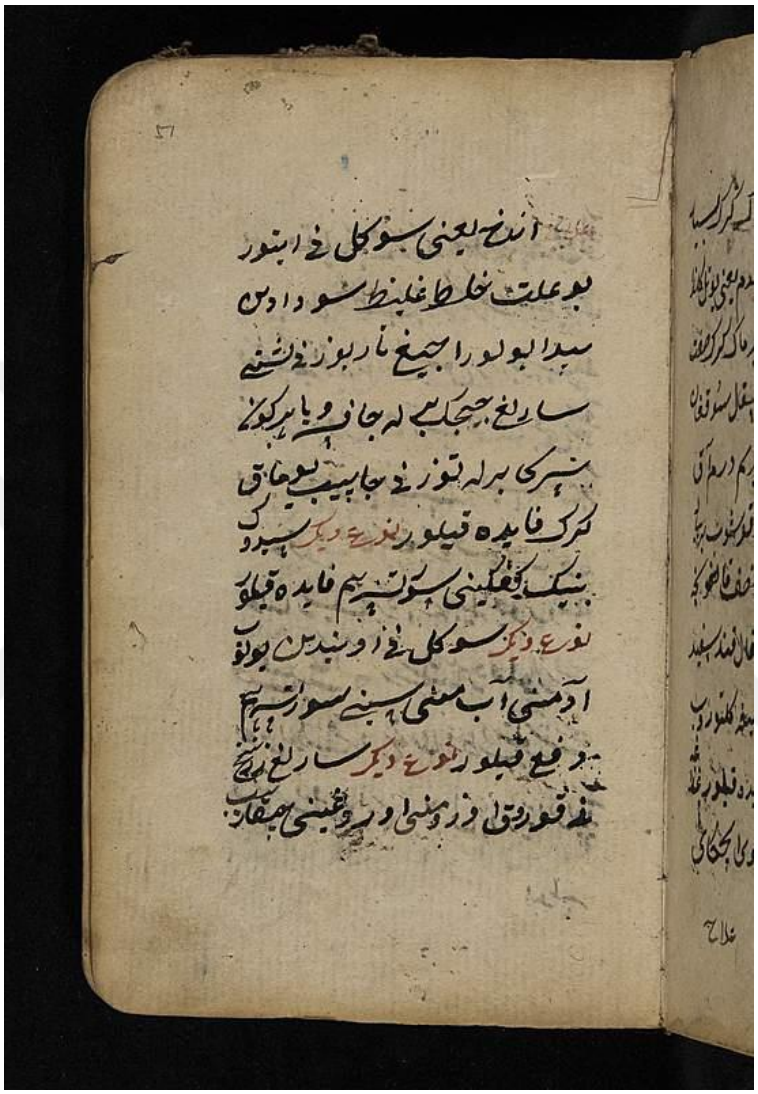

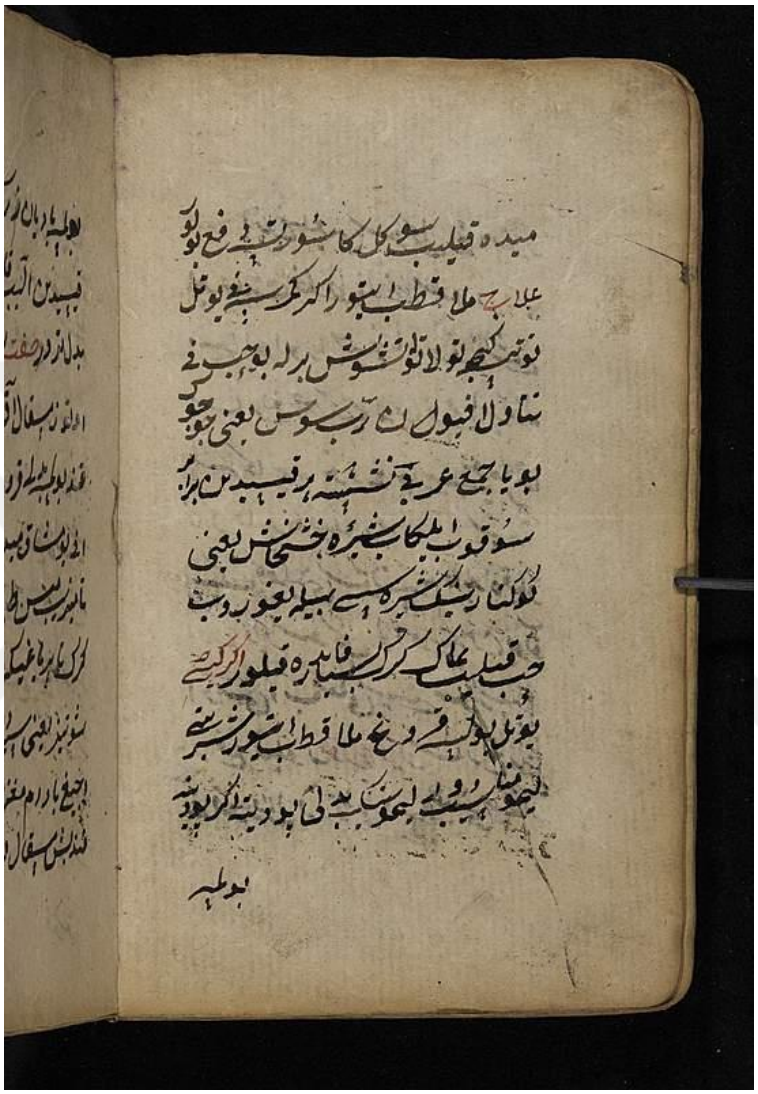

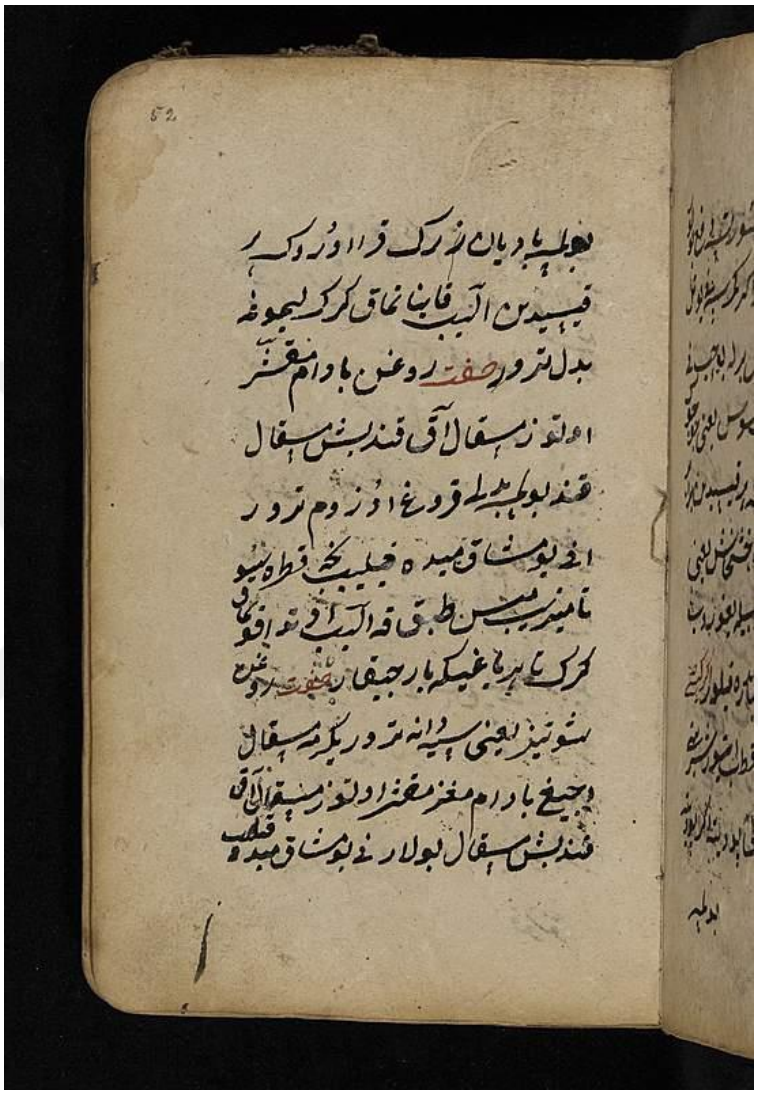

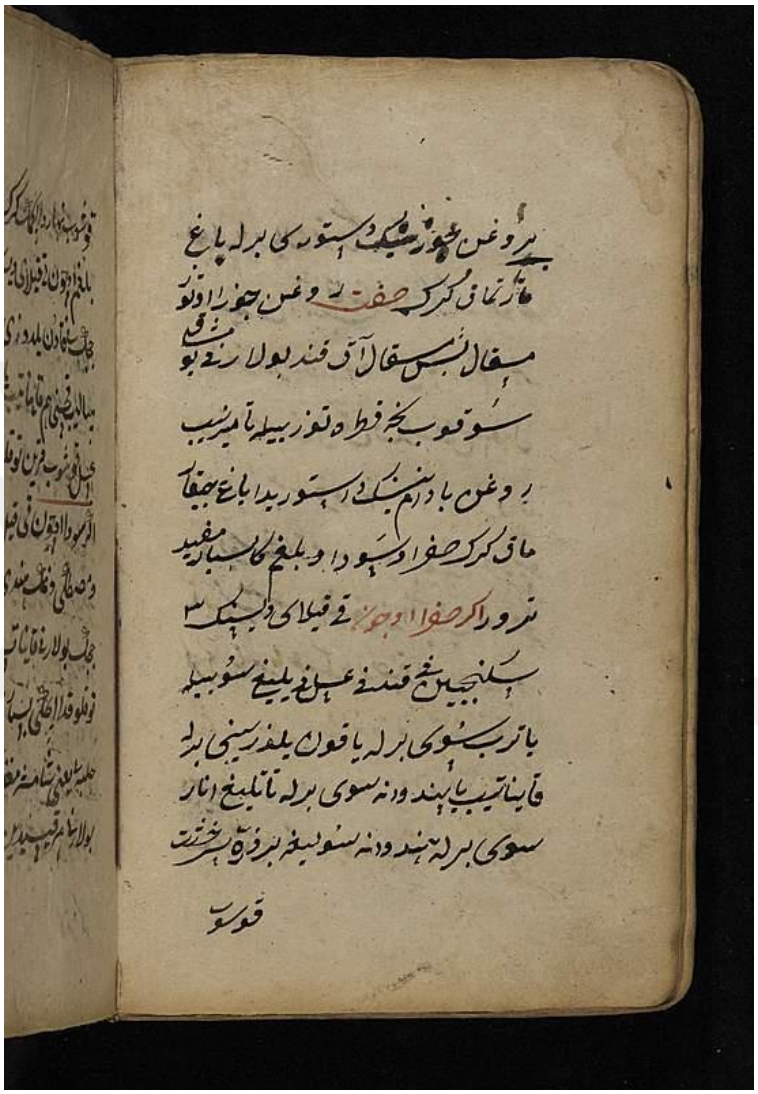

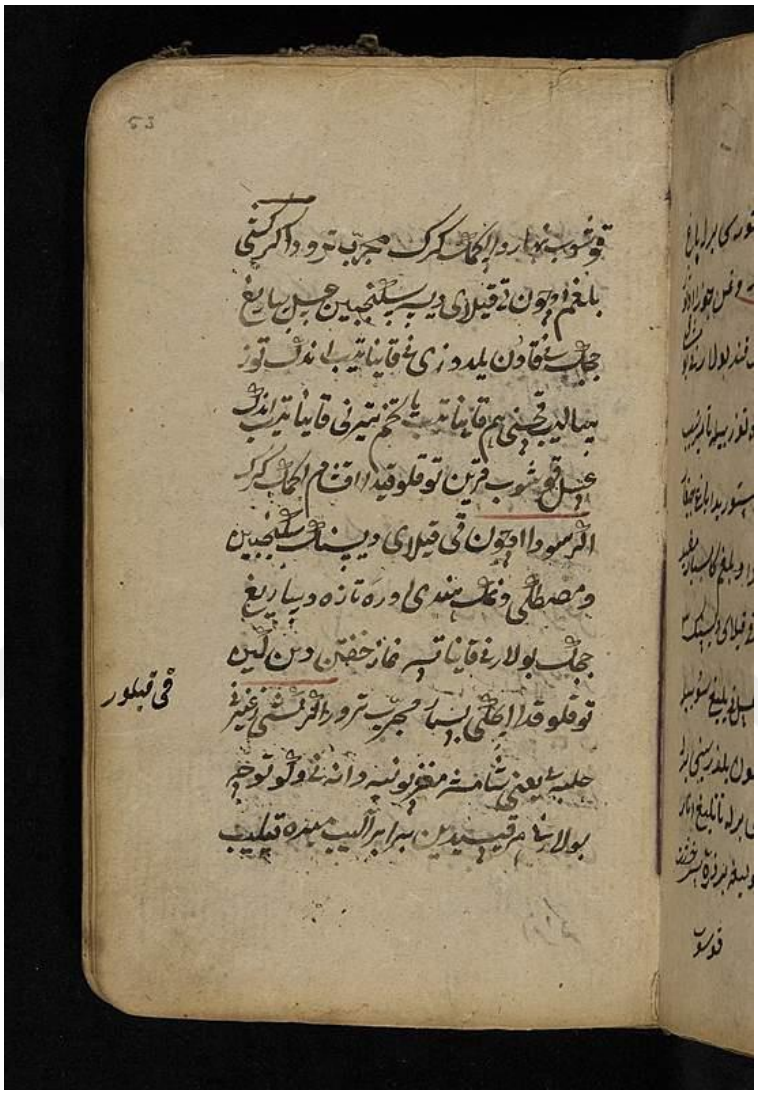

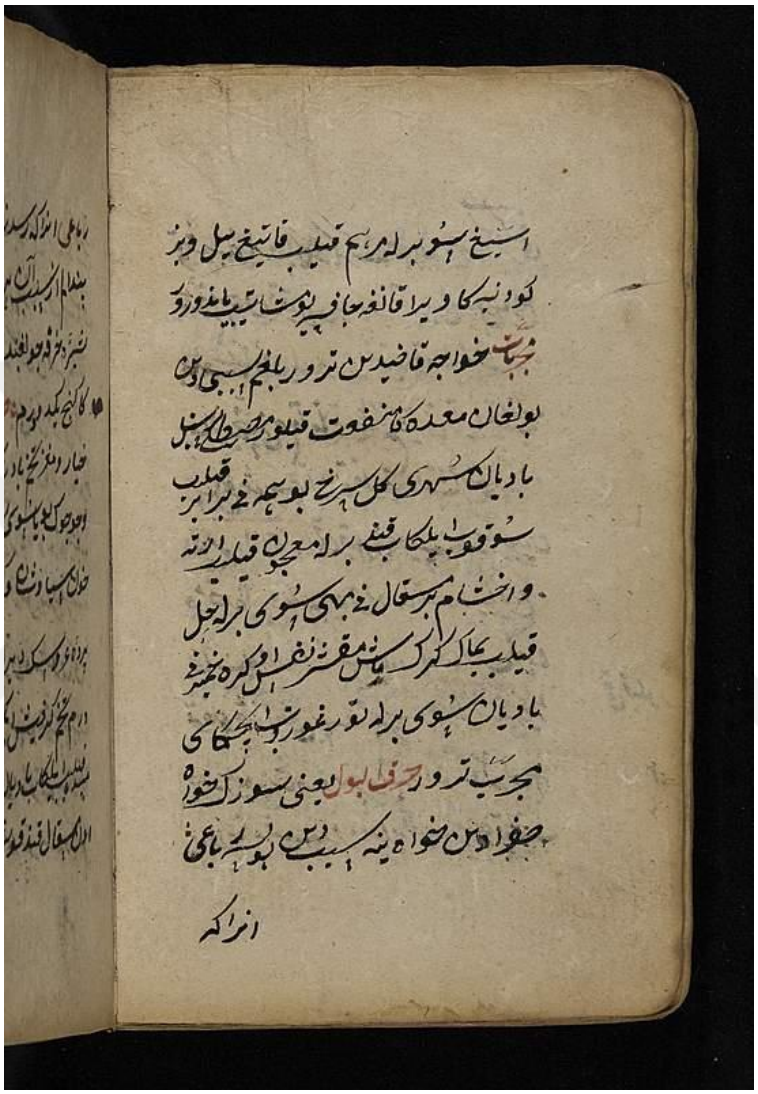

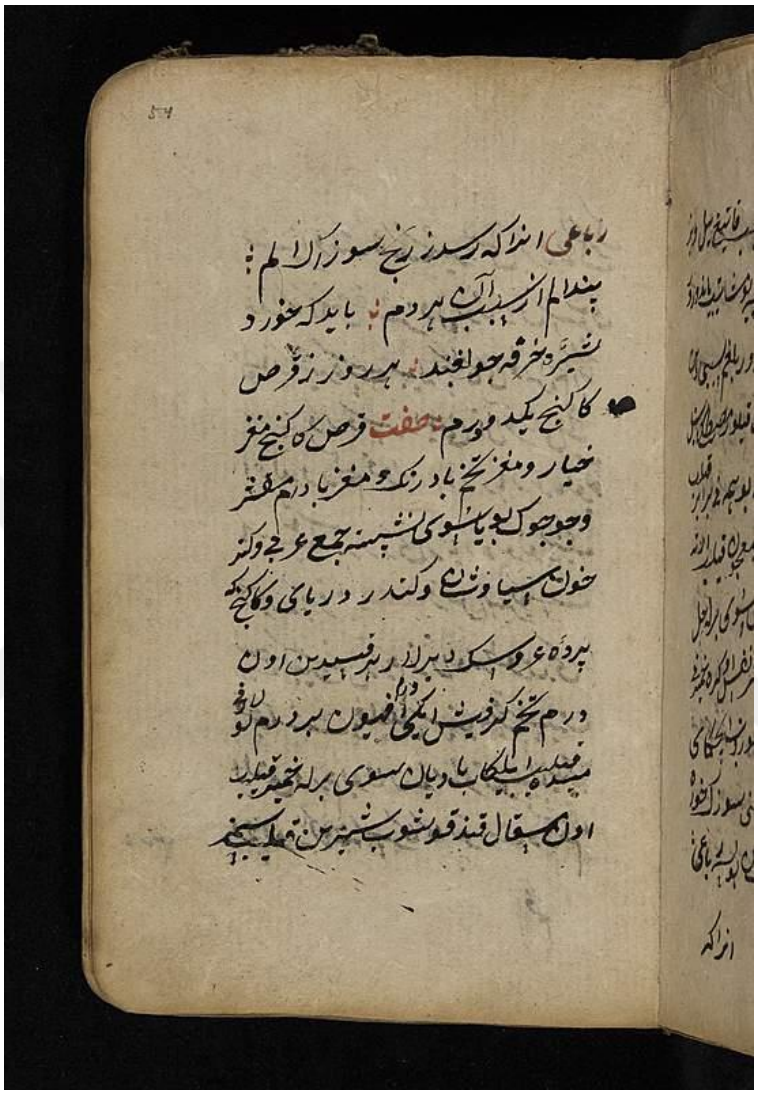

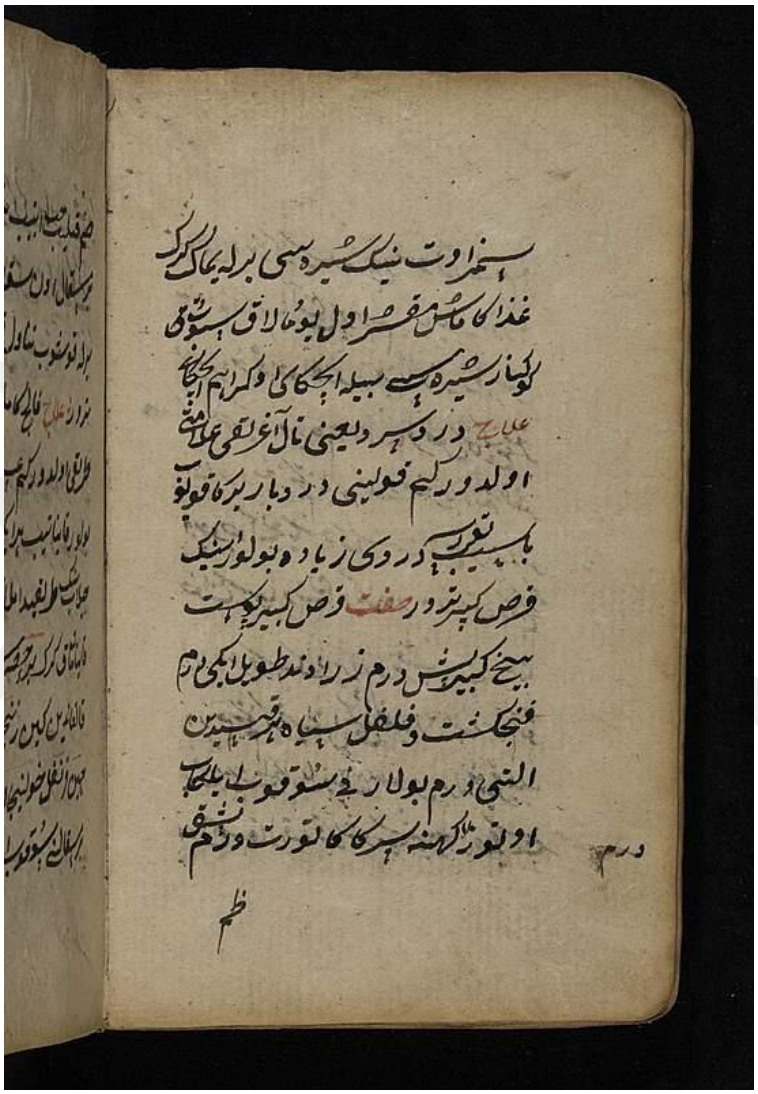

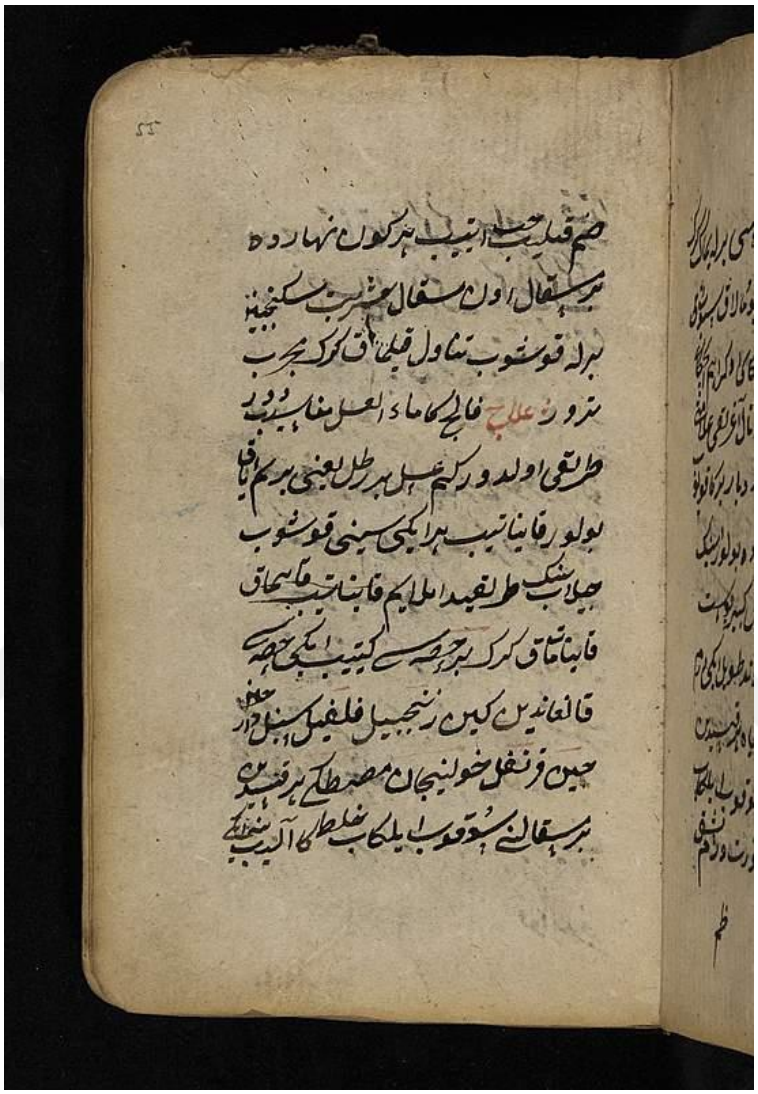

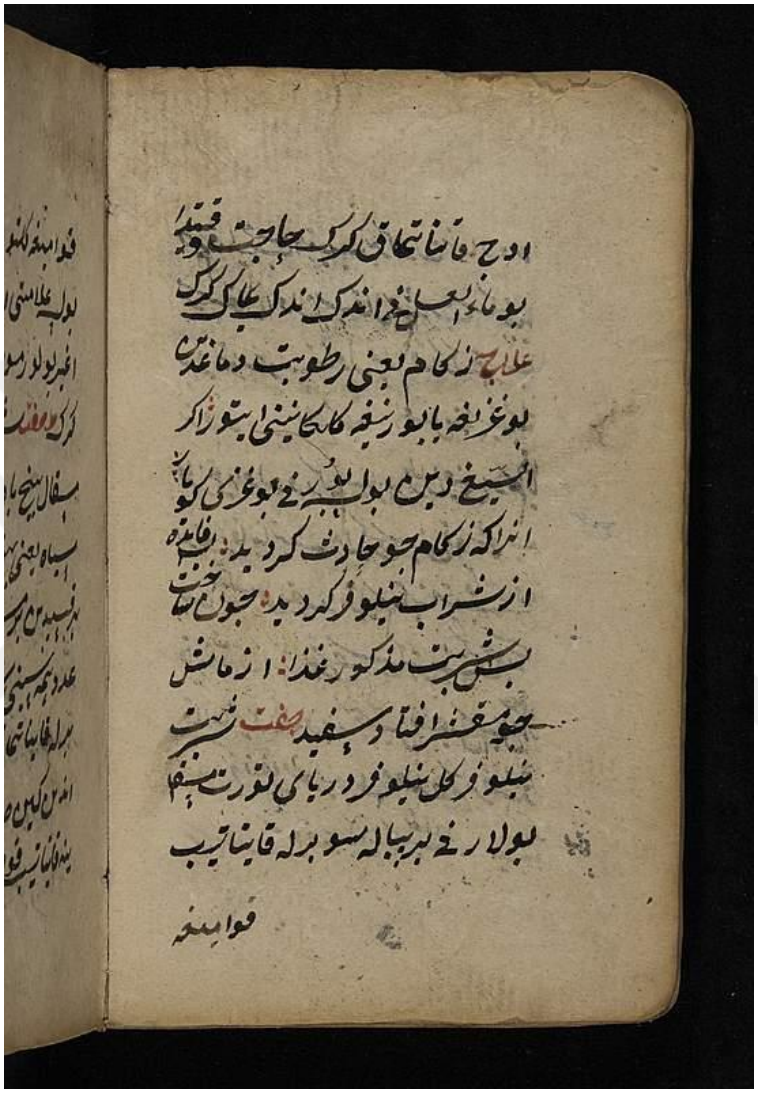

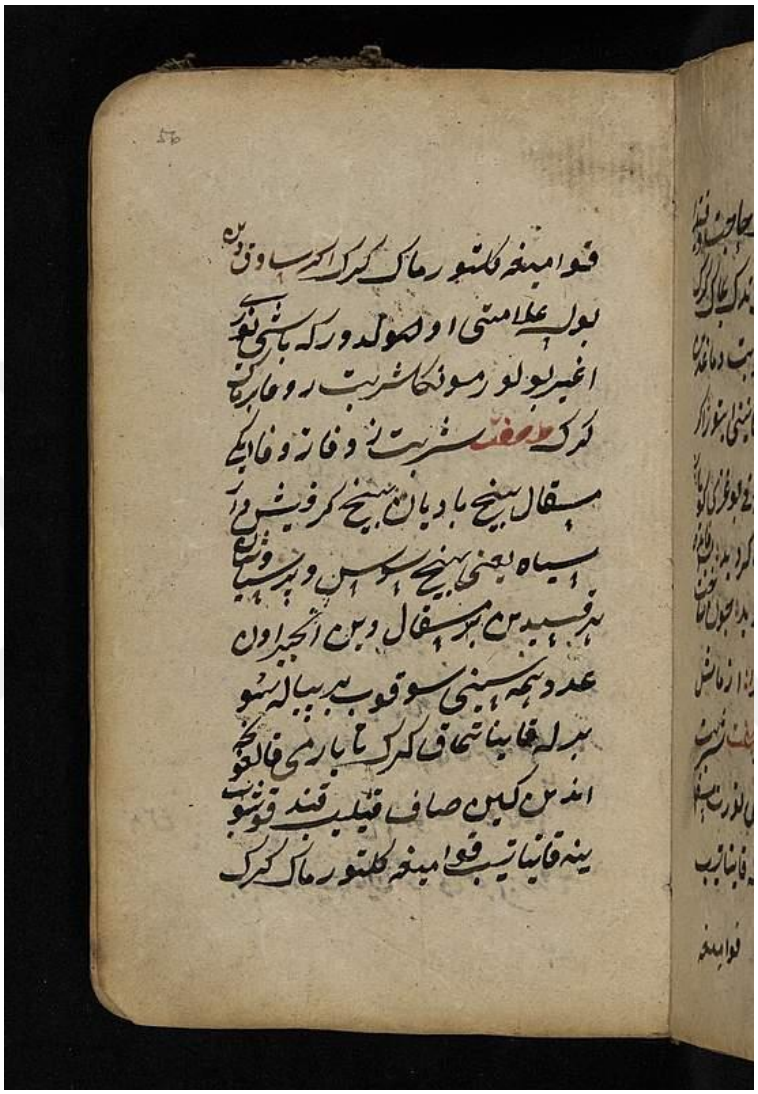

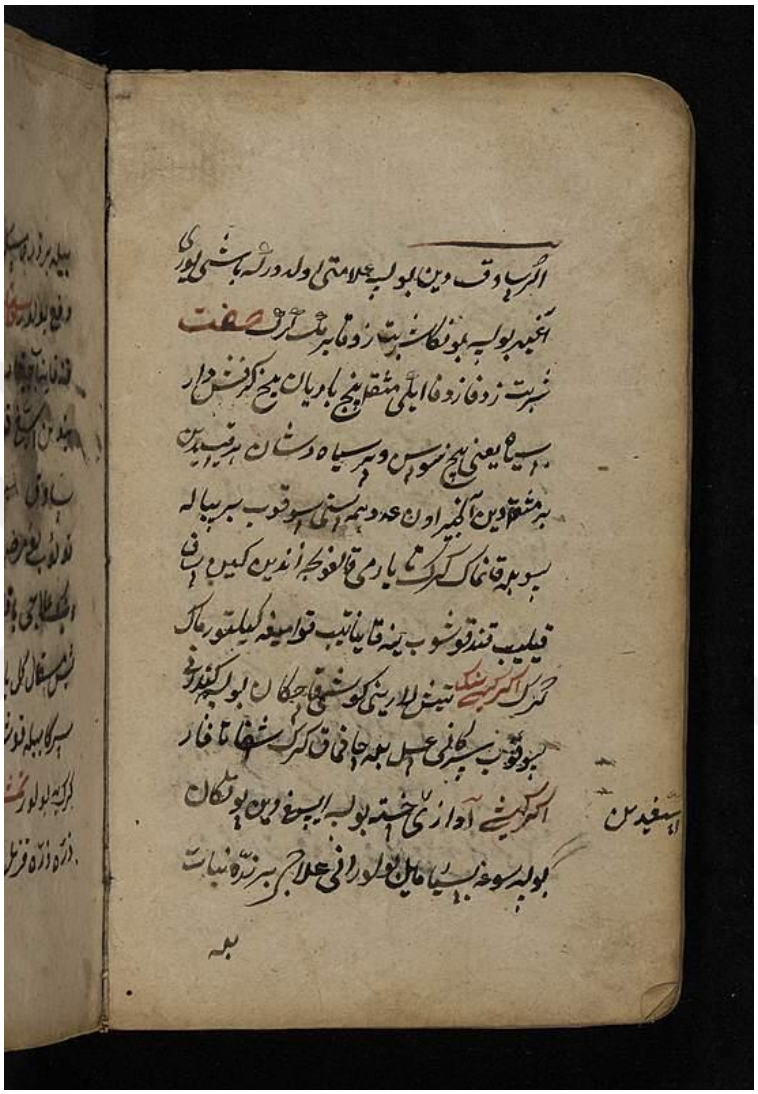

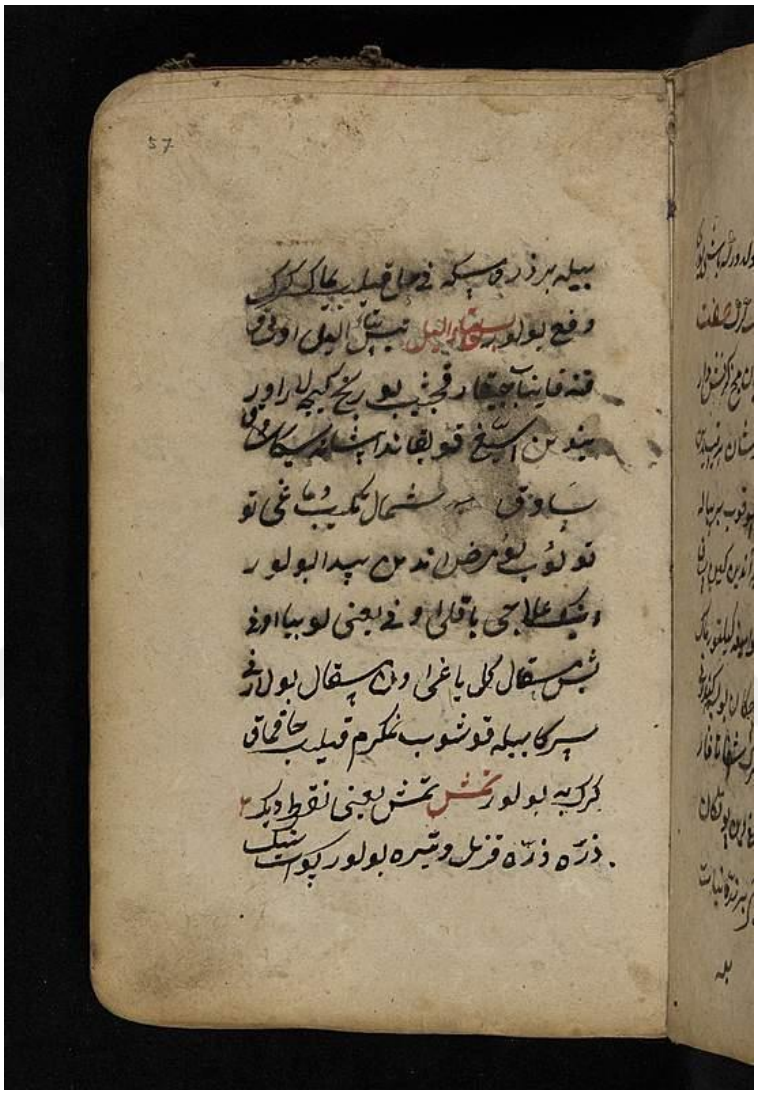

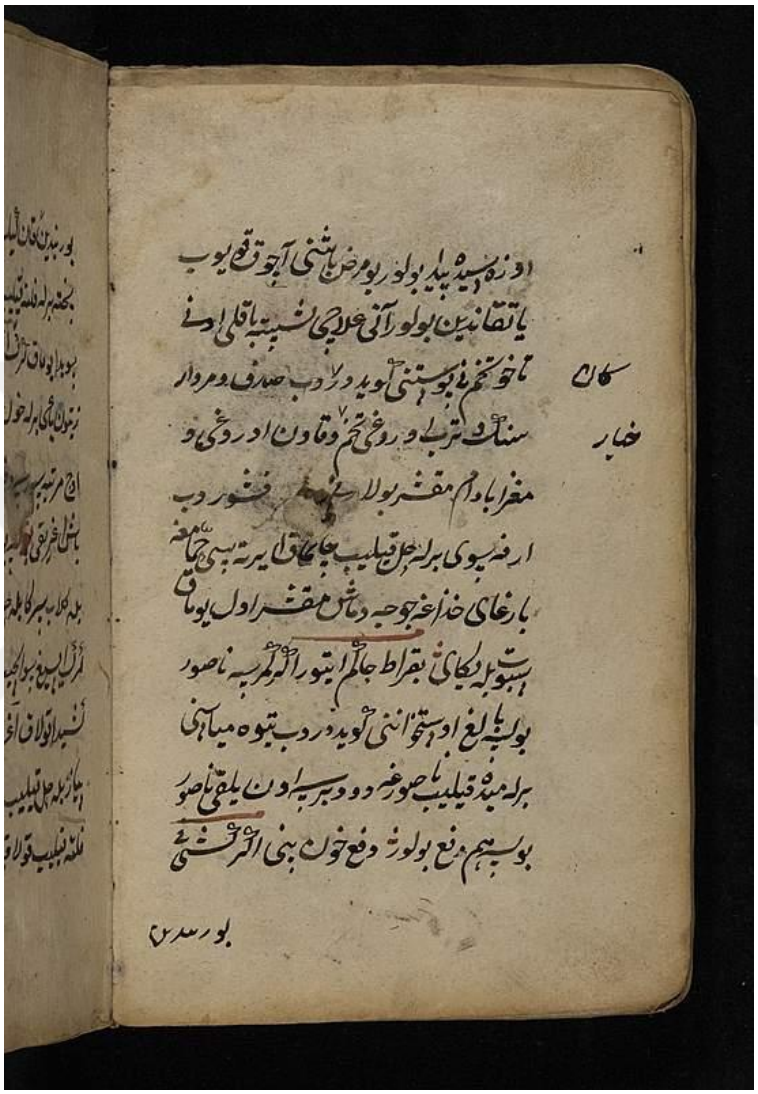

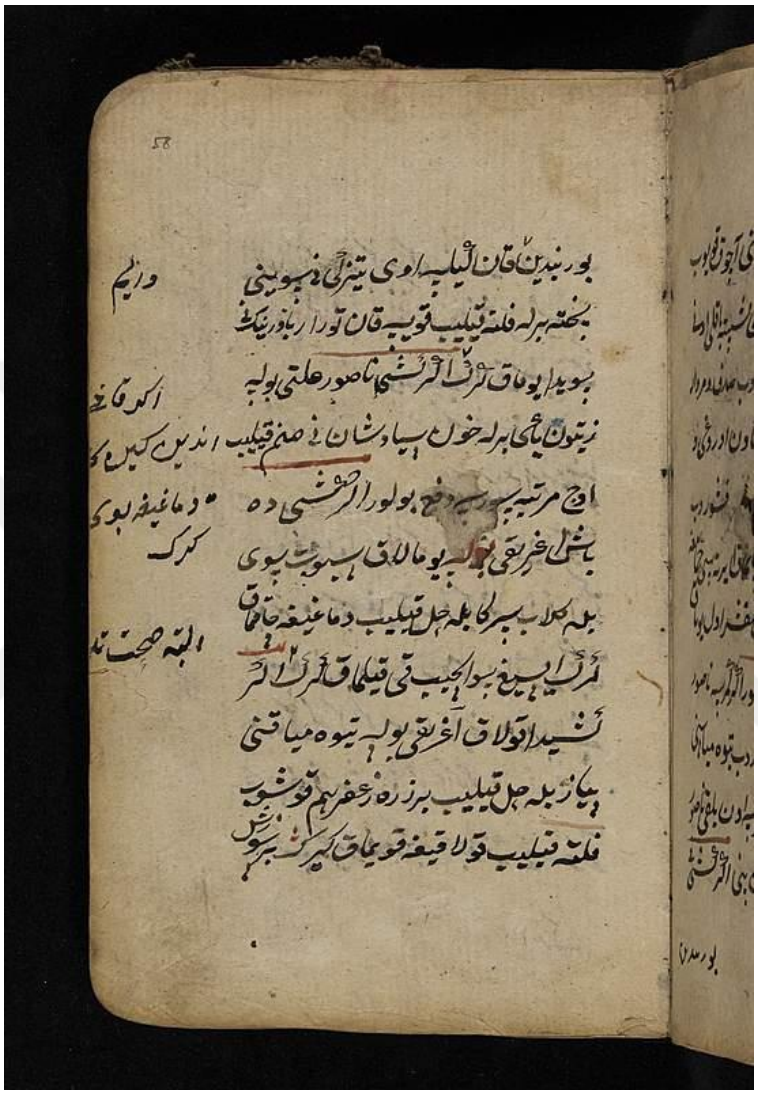

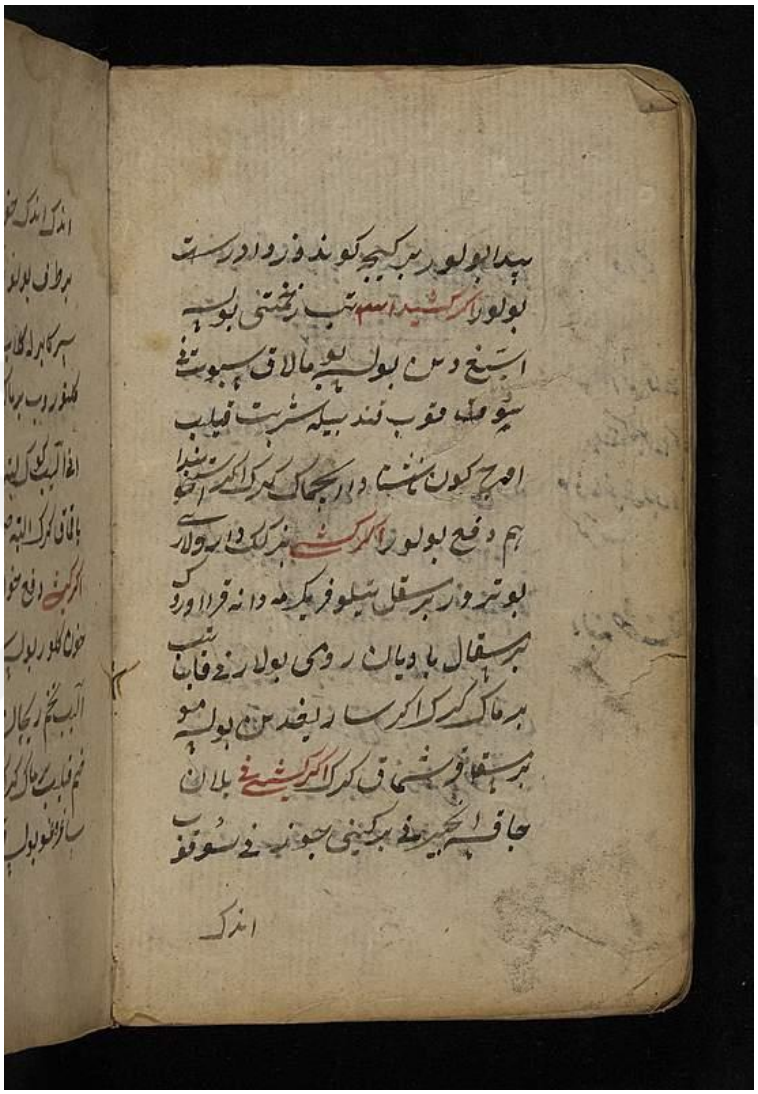

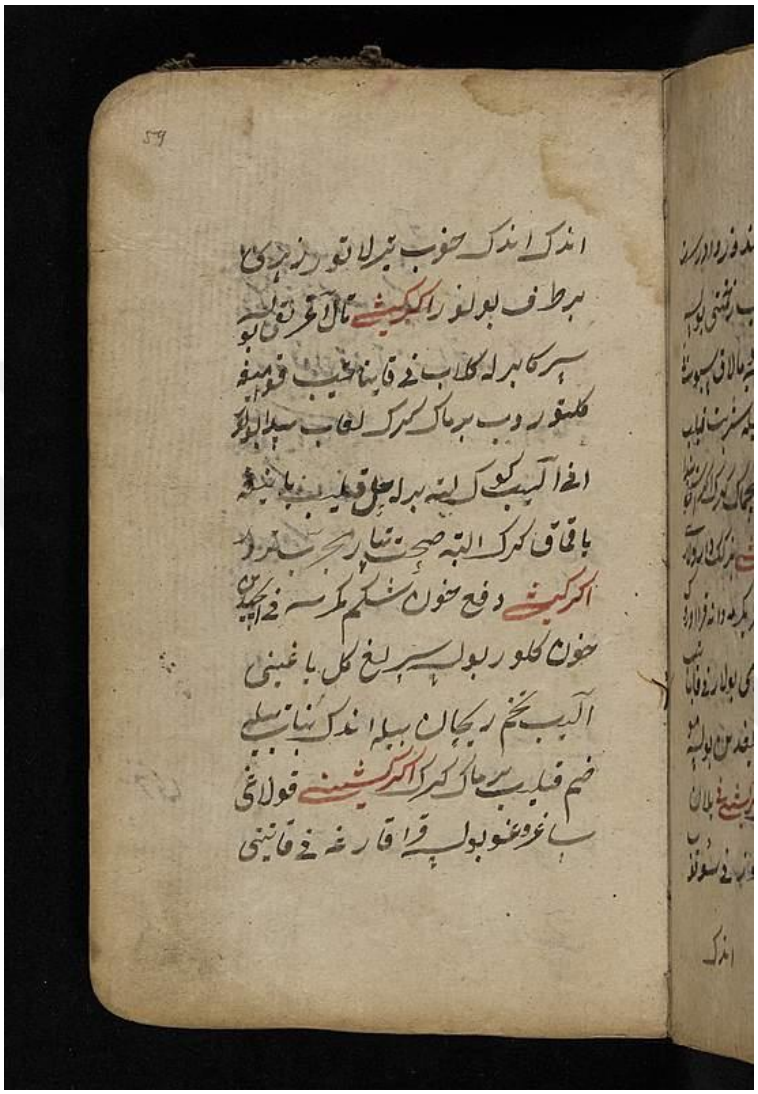

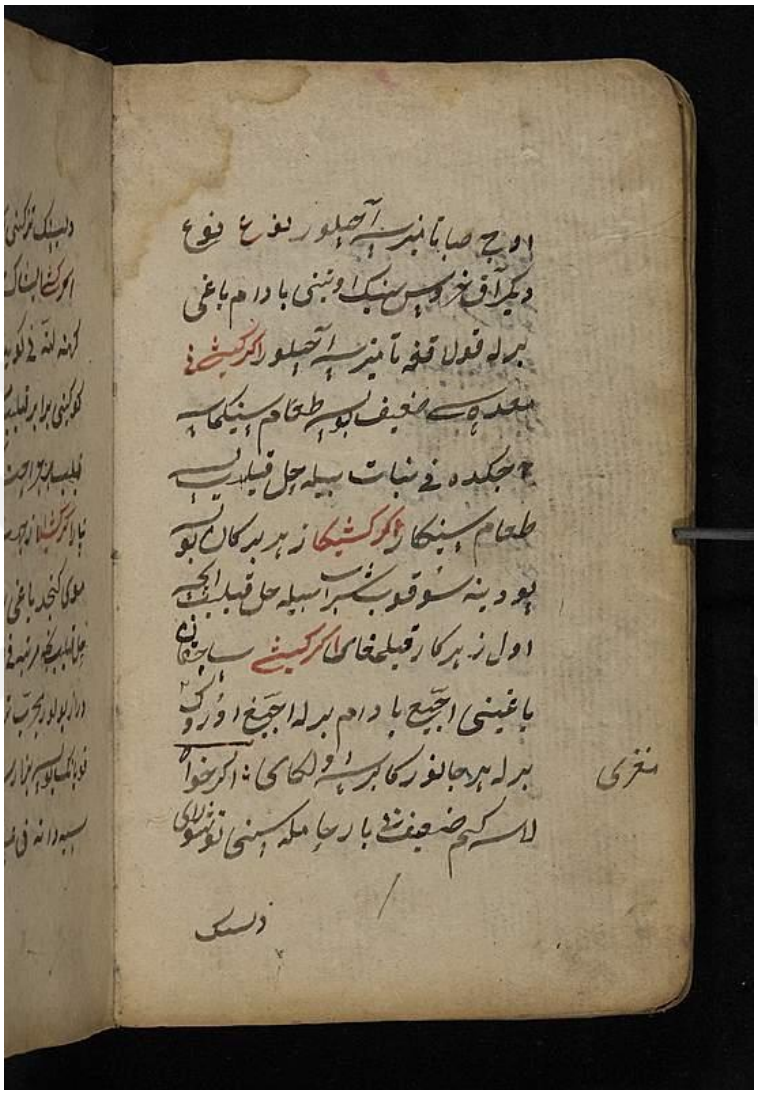

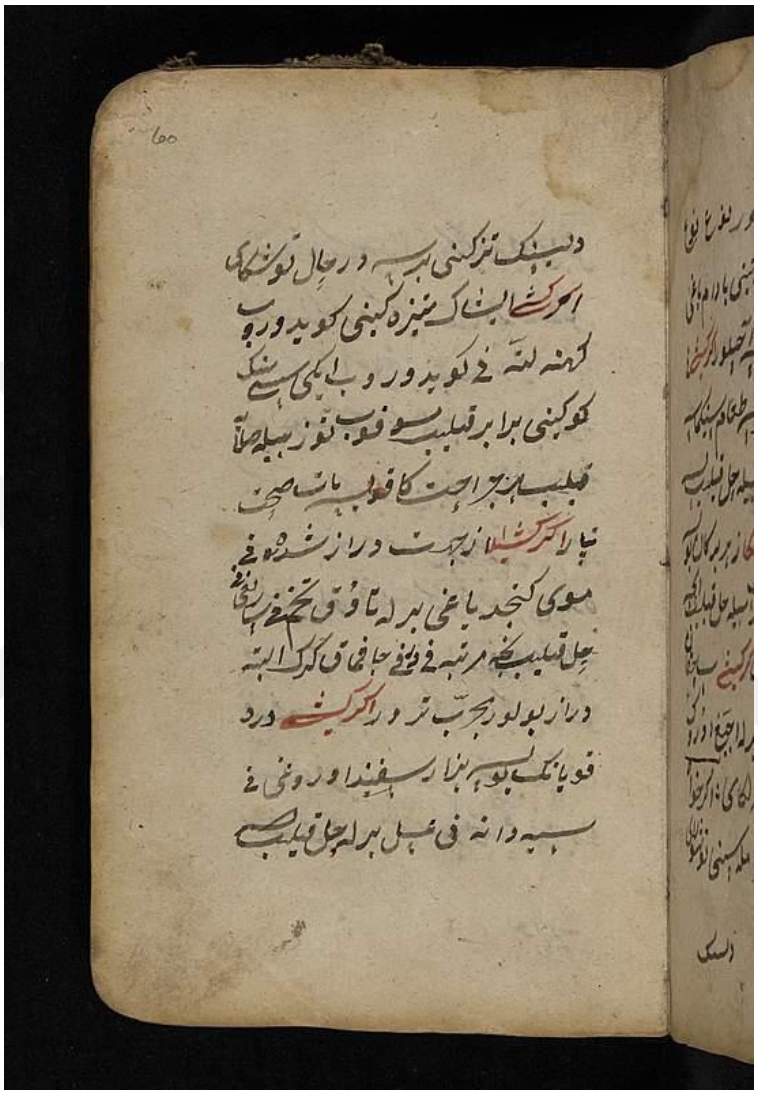

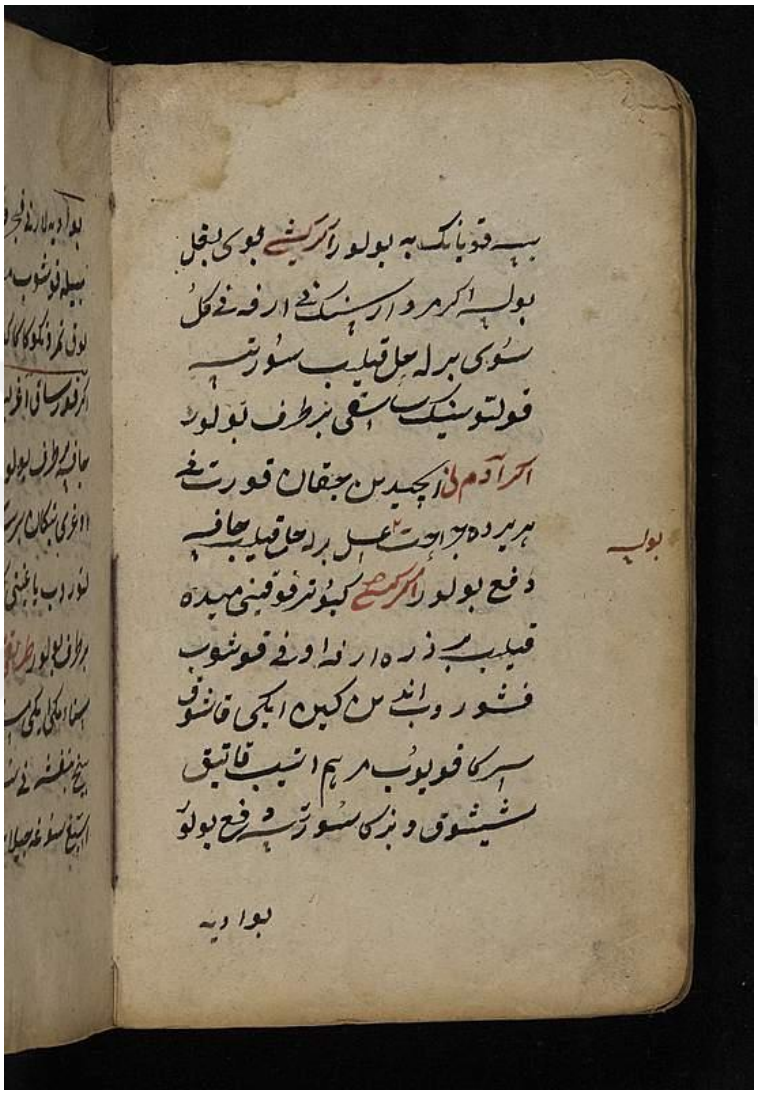

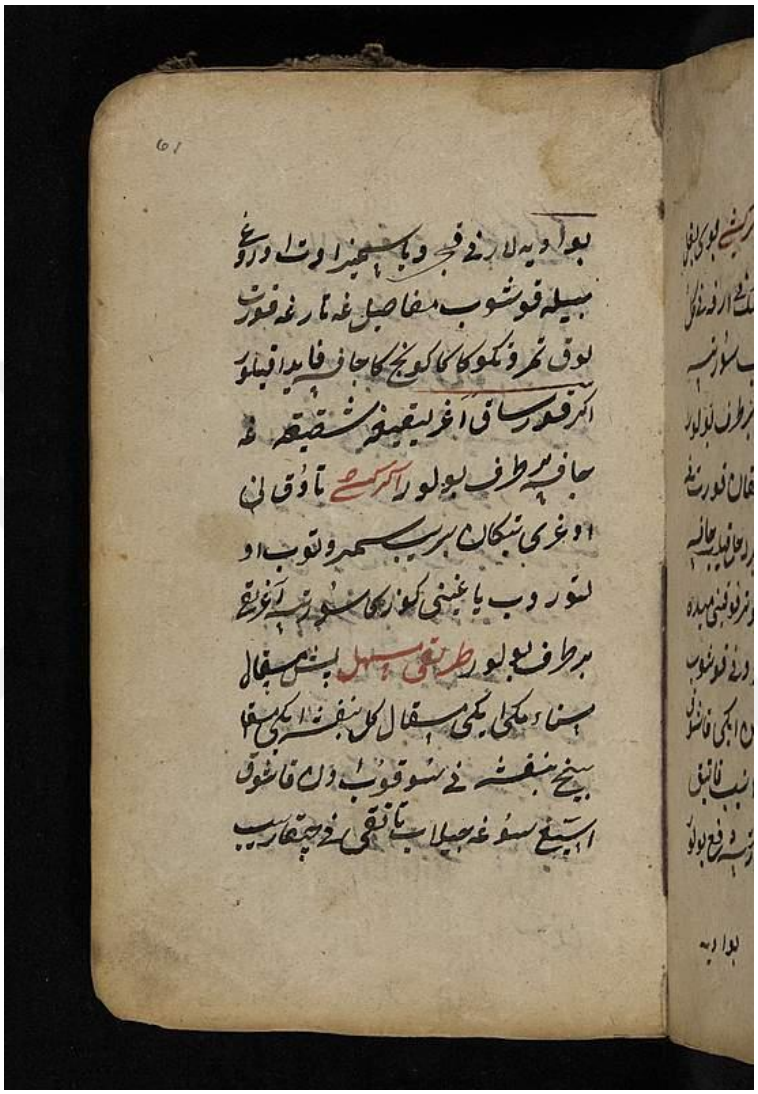

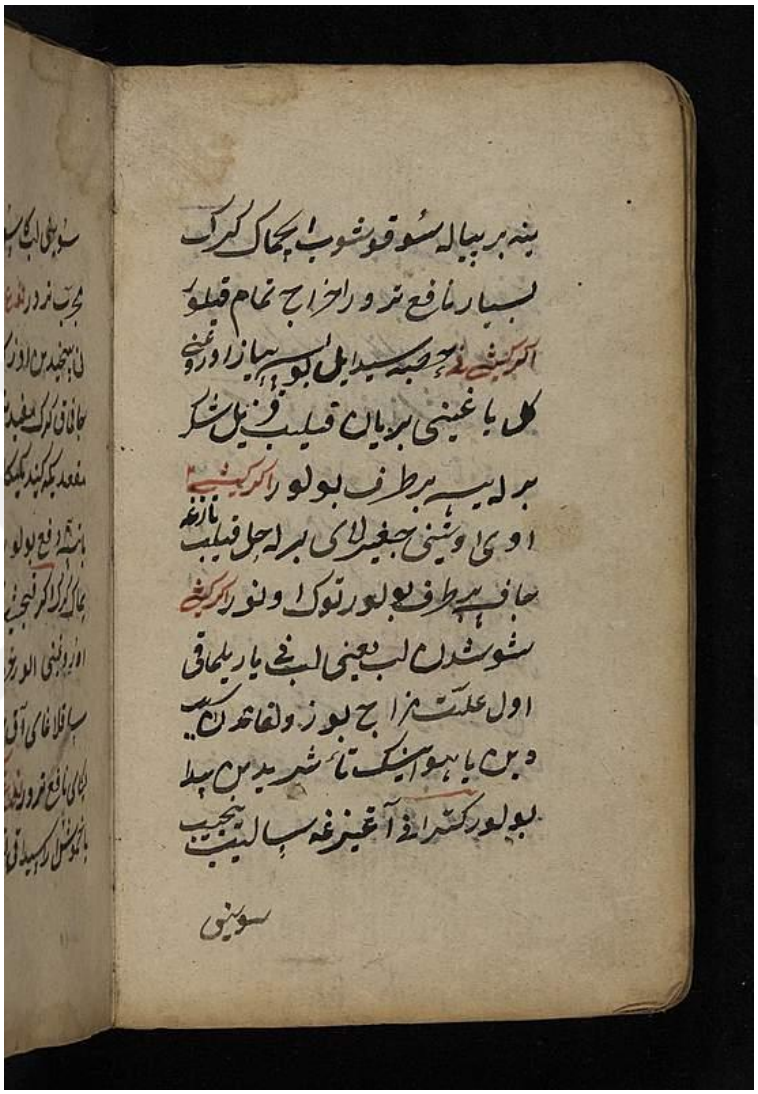

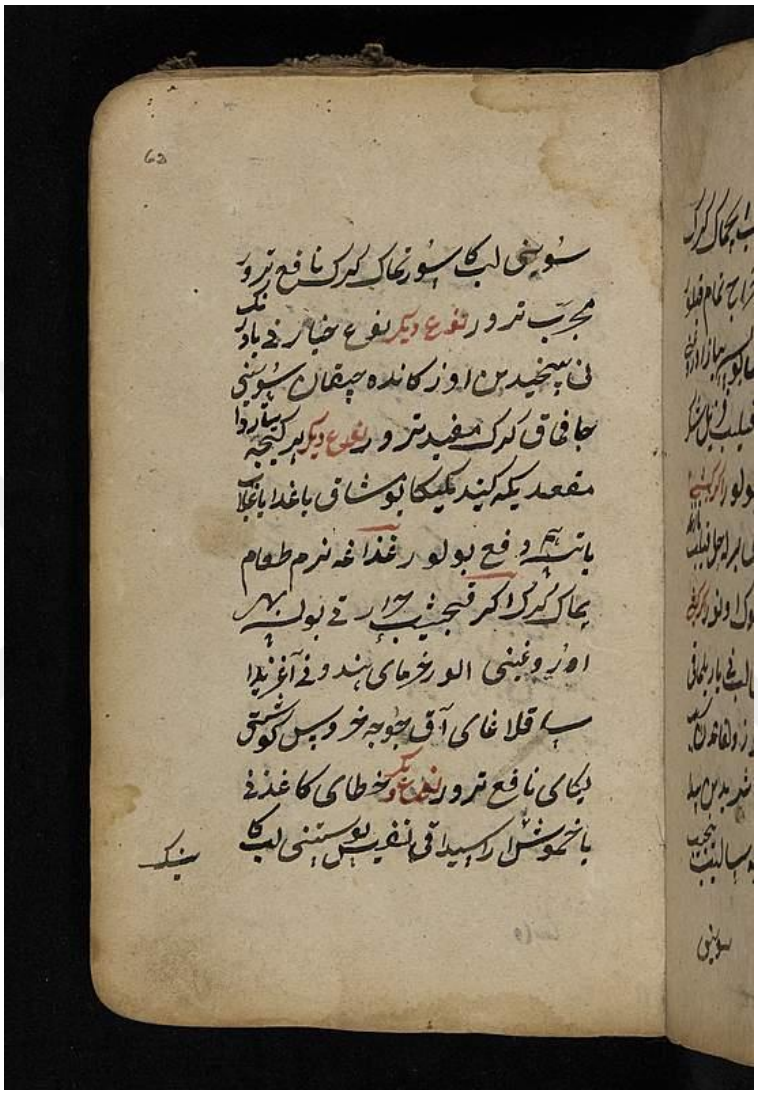

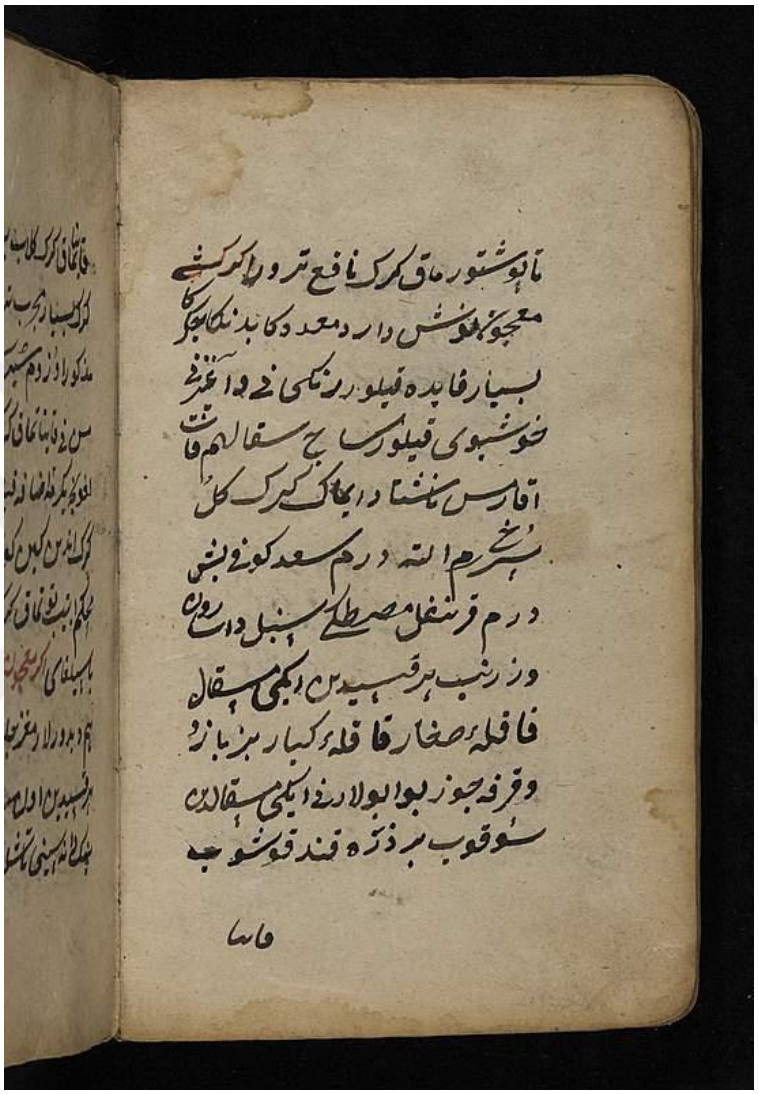

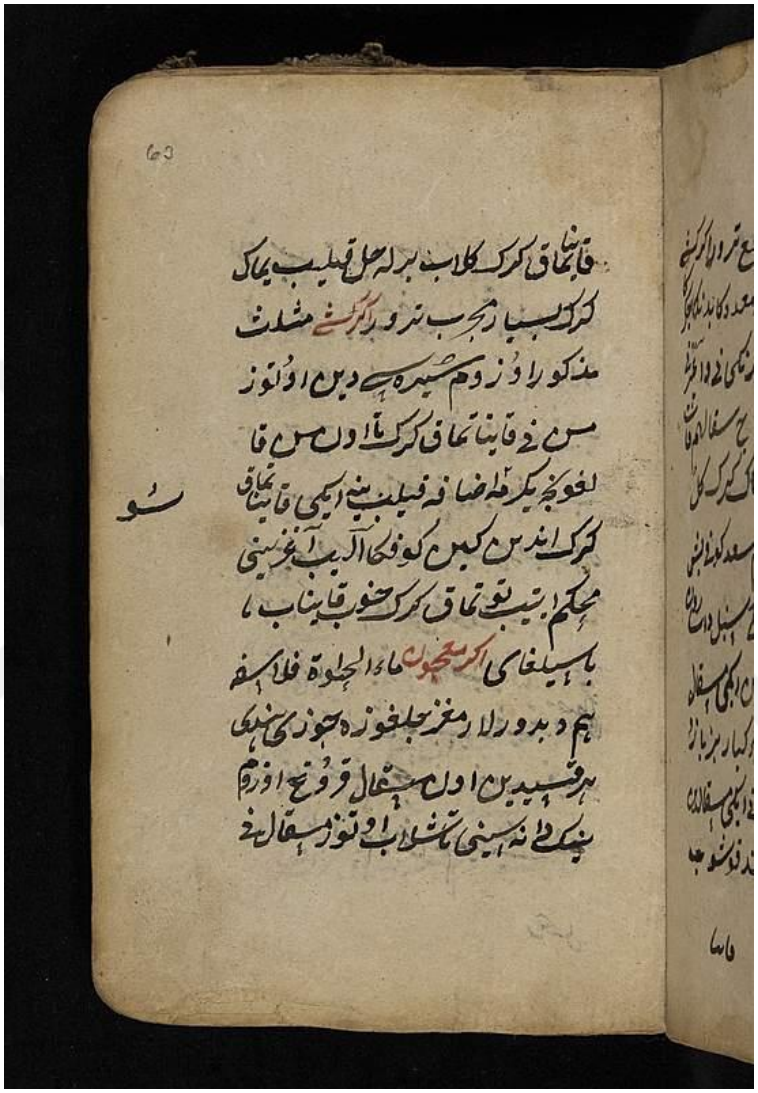

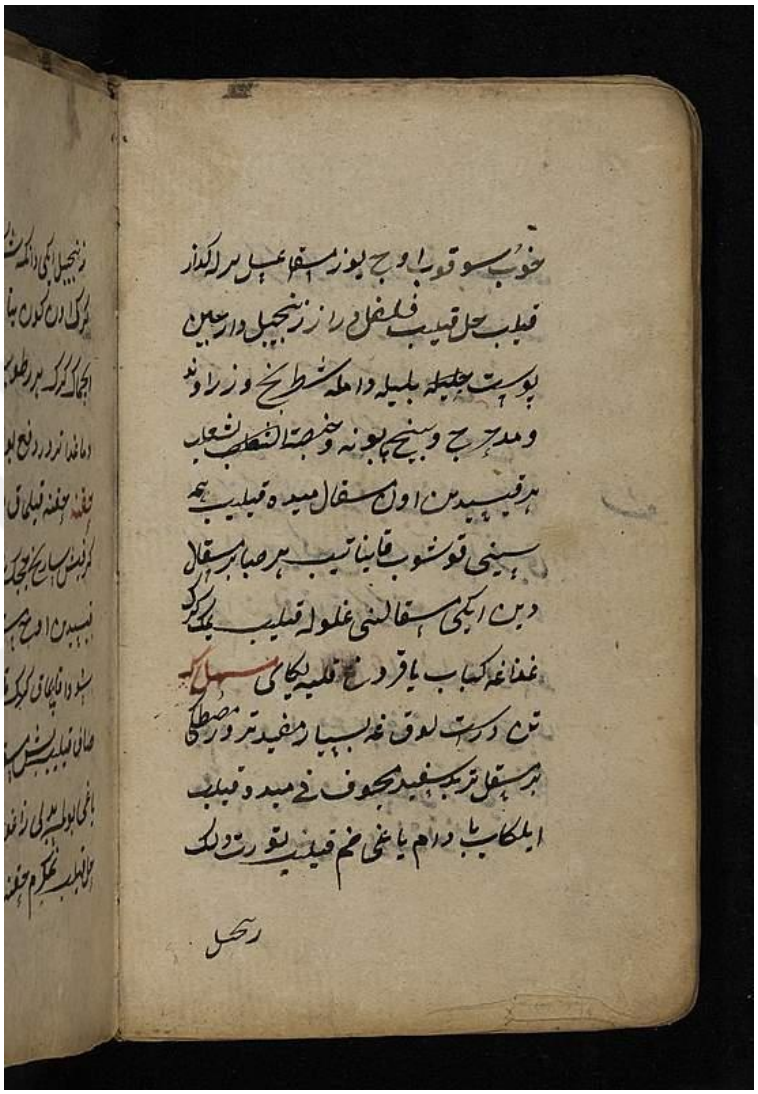

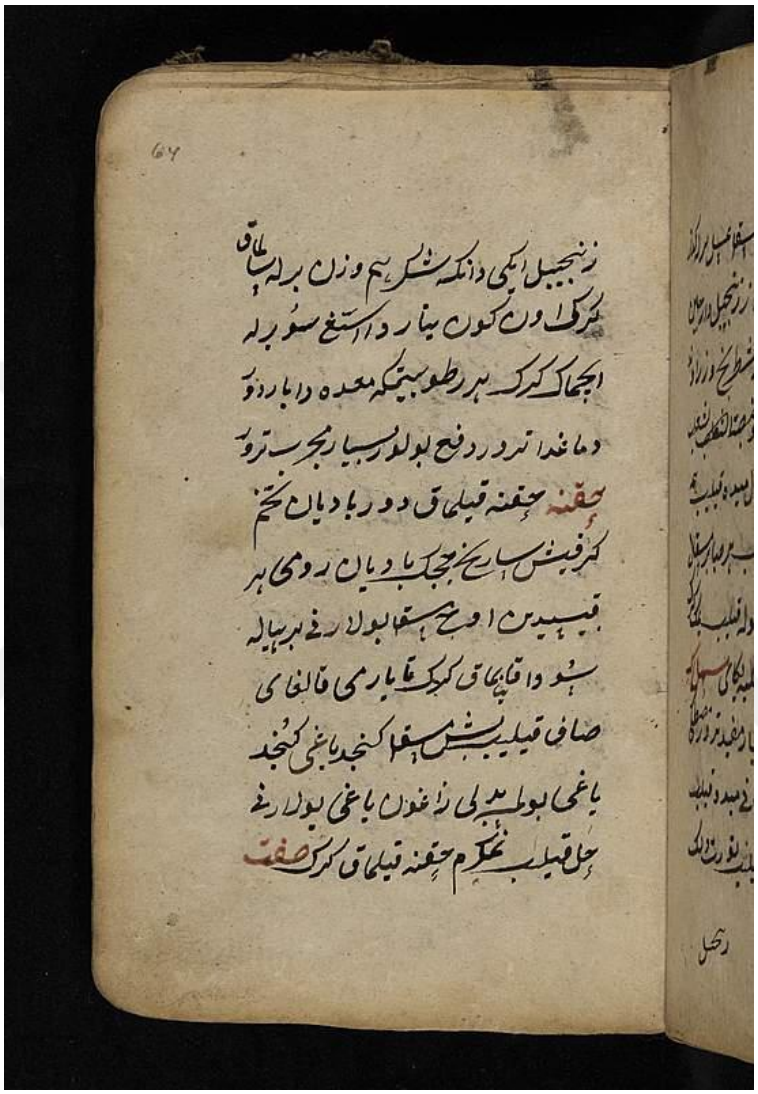

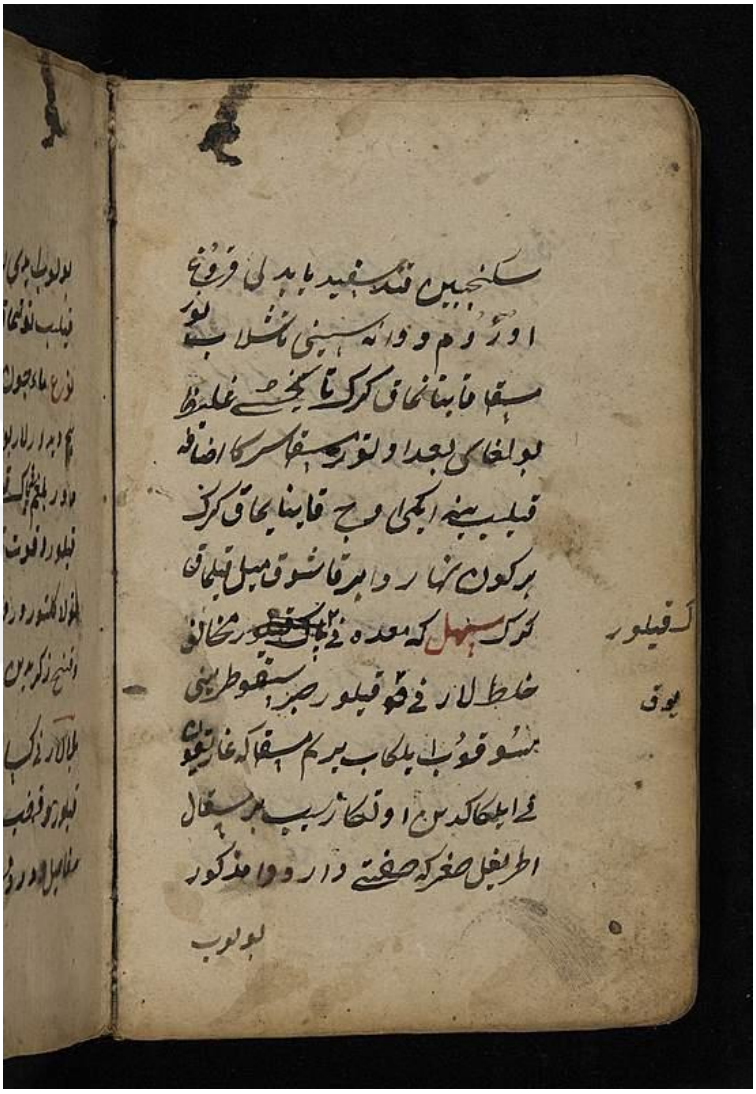

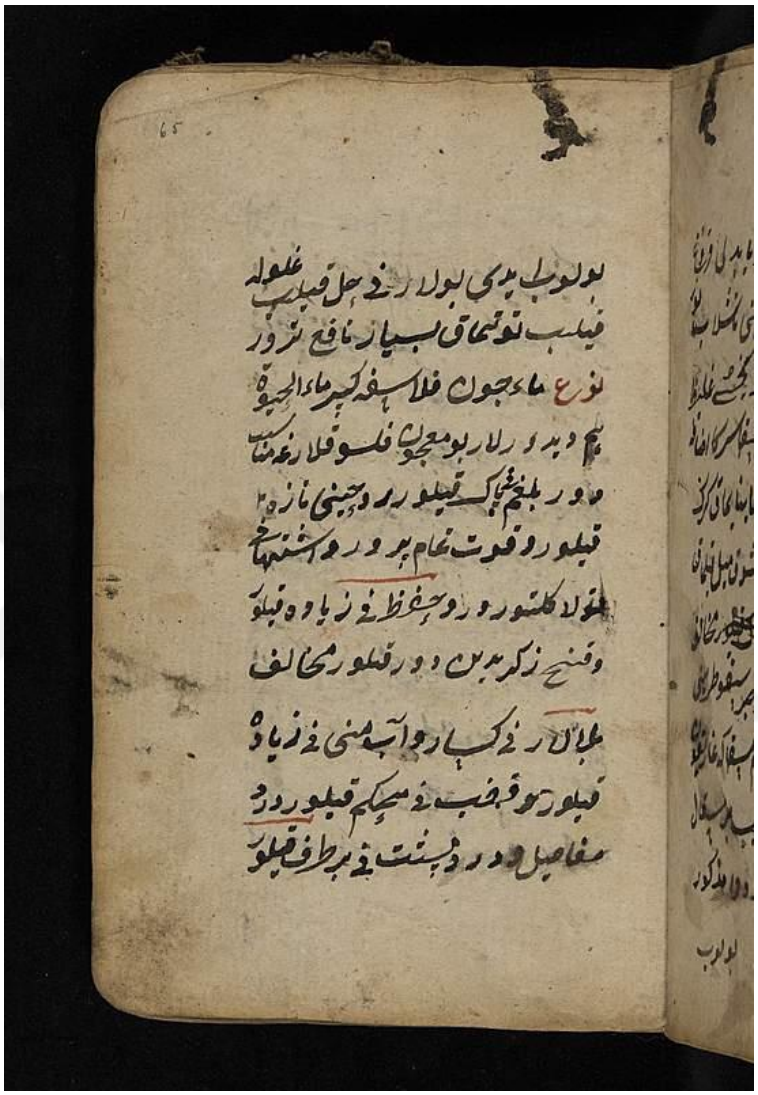

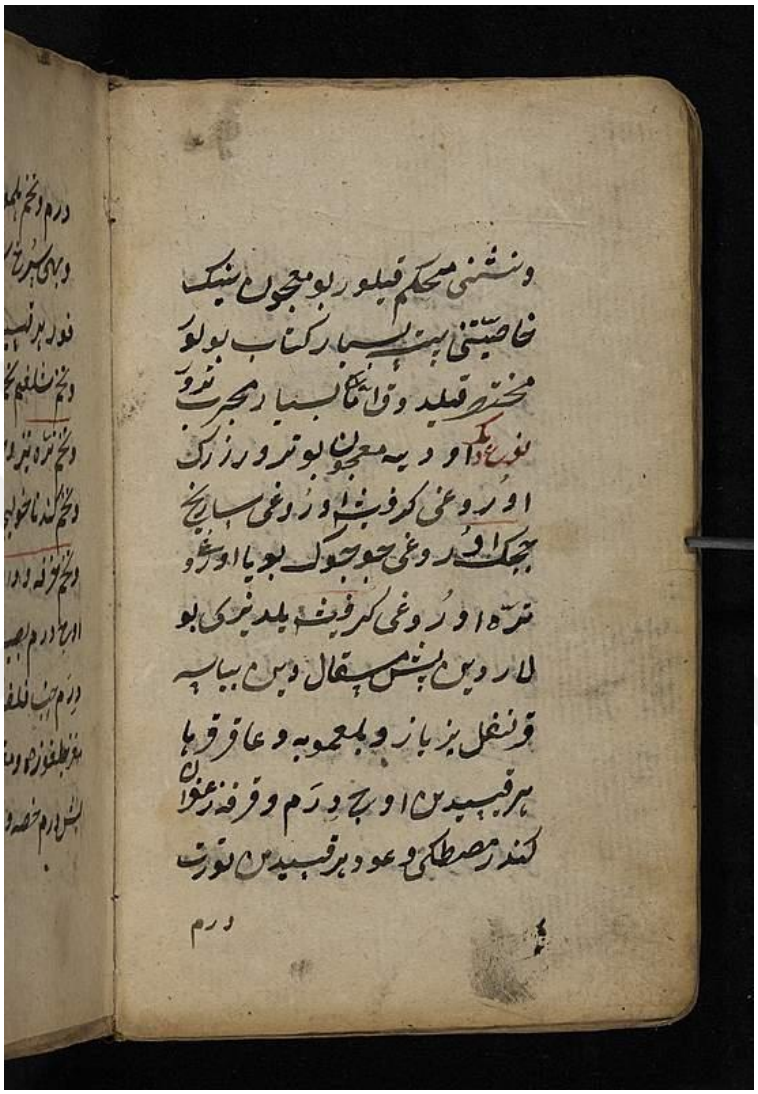

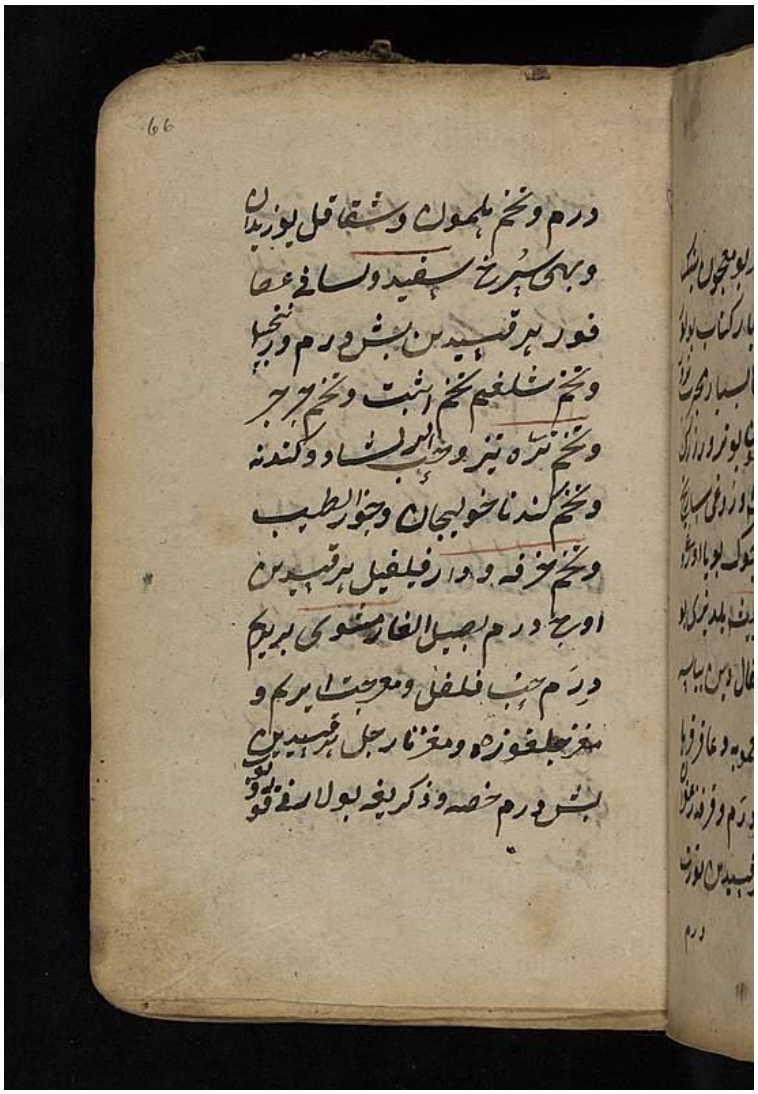

درم و تخم بلمون و شقاقل بوزیدان
و بهی سرخ سفید و لسان عصا
فوربر قسید من بش درم و زنجبیل
و تخم شلغم تخم اشبث و تخم خرجر
و تخم تره تیز و حب البرشاد و کندنه
و تخم کندنا خولنجان و جوز الطیب
و تخم خرفه و دار فلفل هر قسید من
اوج درم بصل الغار مشوی بریم
درم حب فلفل و معرجت ابریم و
مغز بلغوزه و مغز نارجیل هر قسید من
بش درم خصه و ذکر بغه بولا زنه قوقو

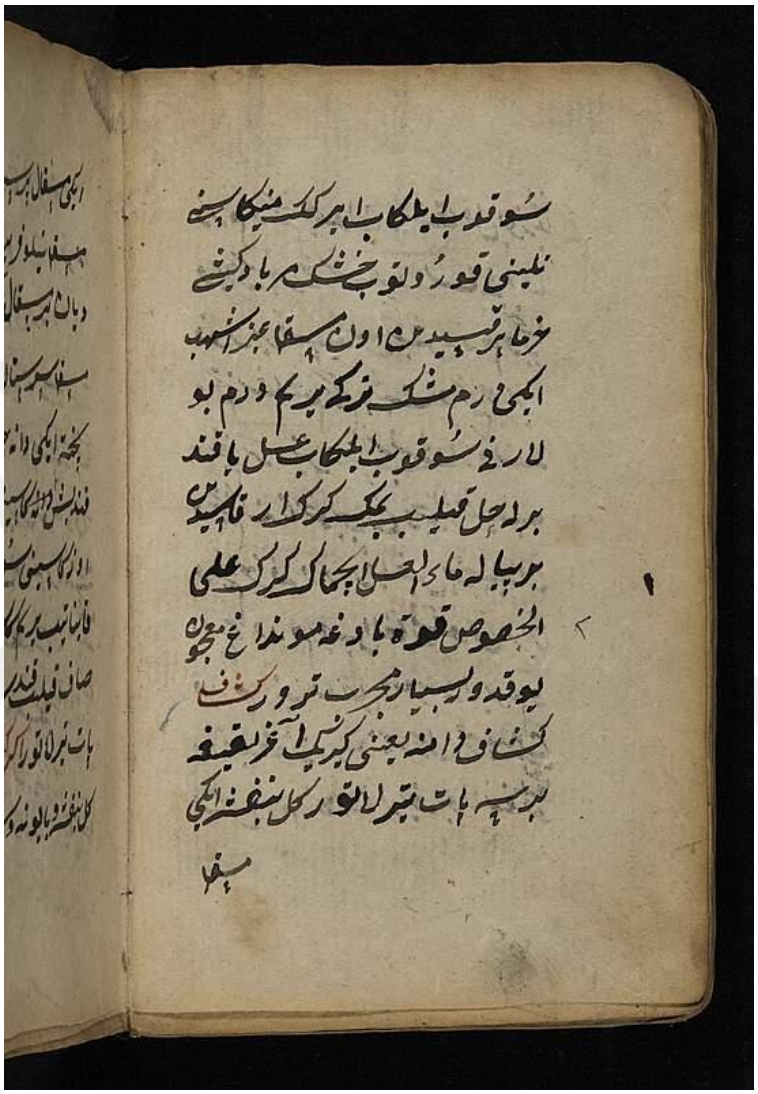

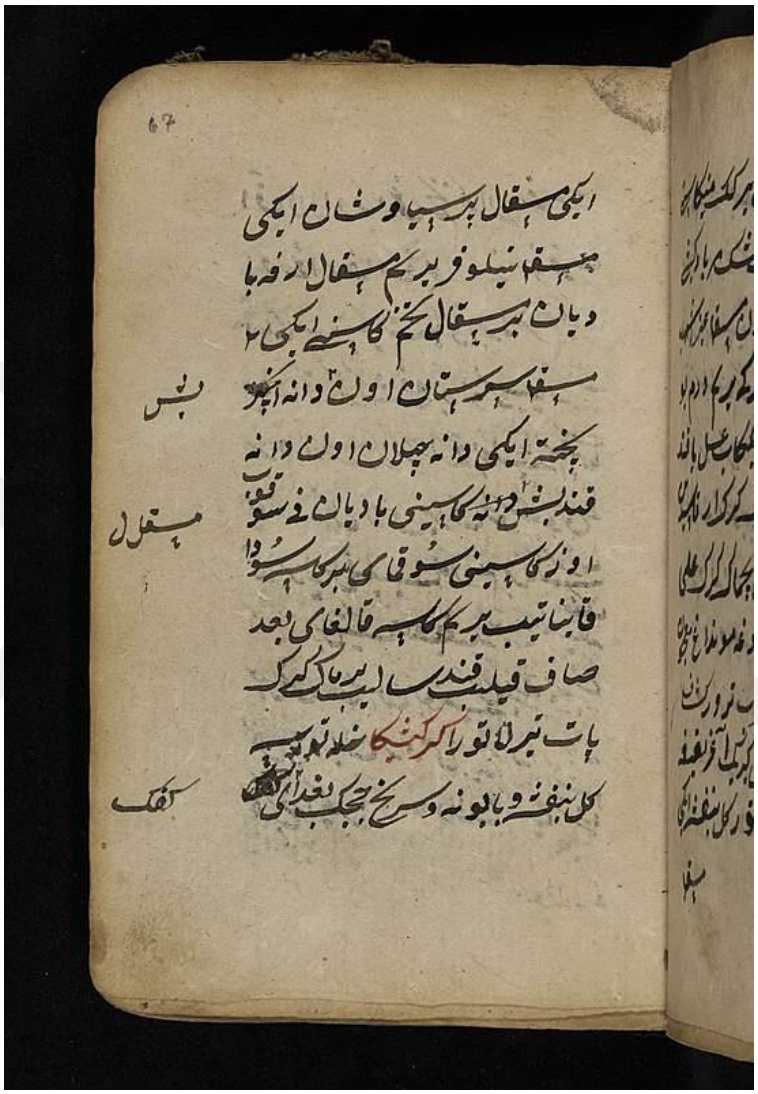

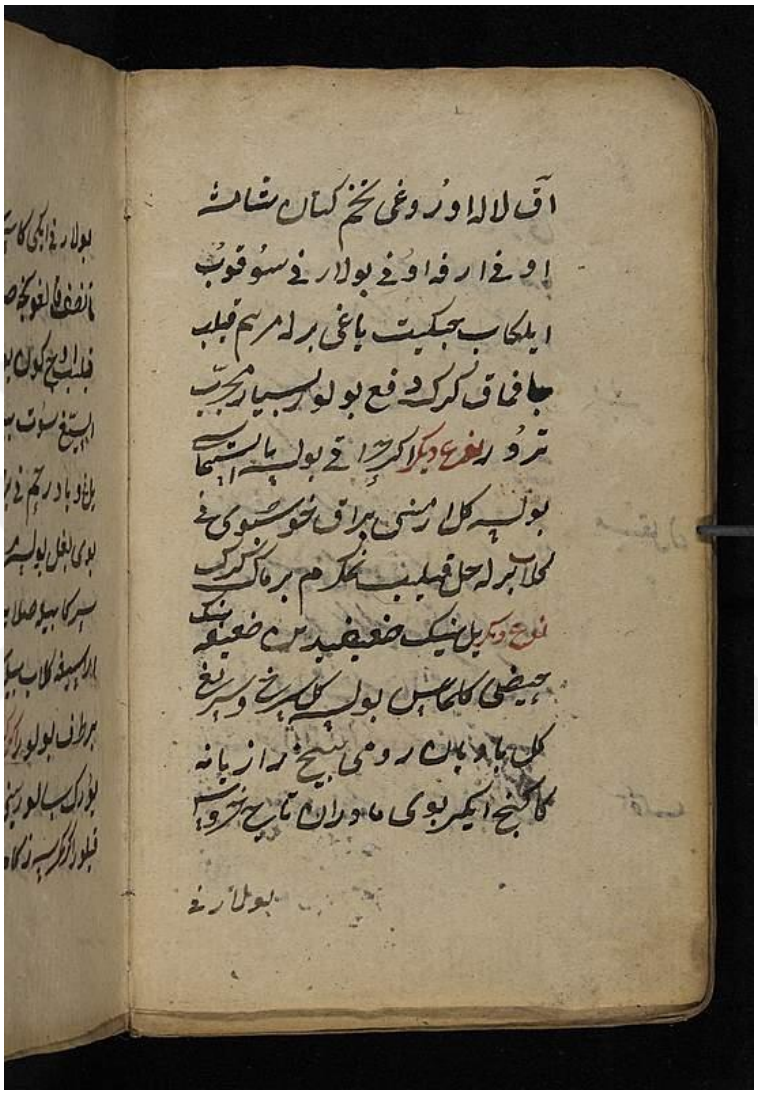

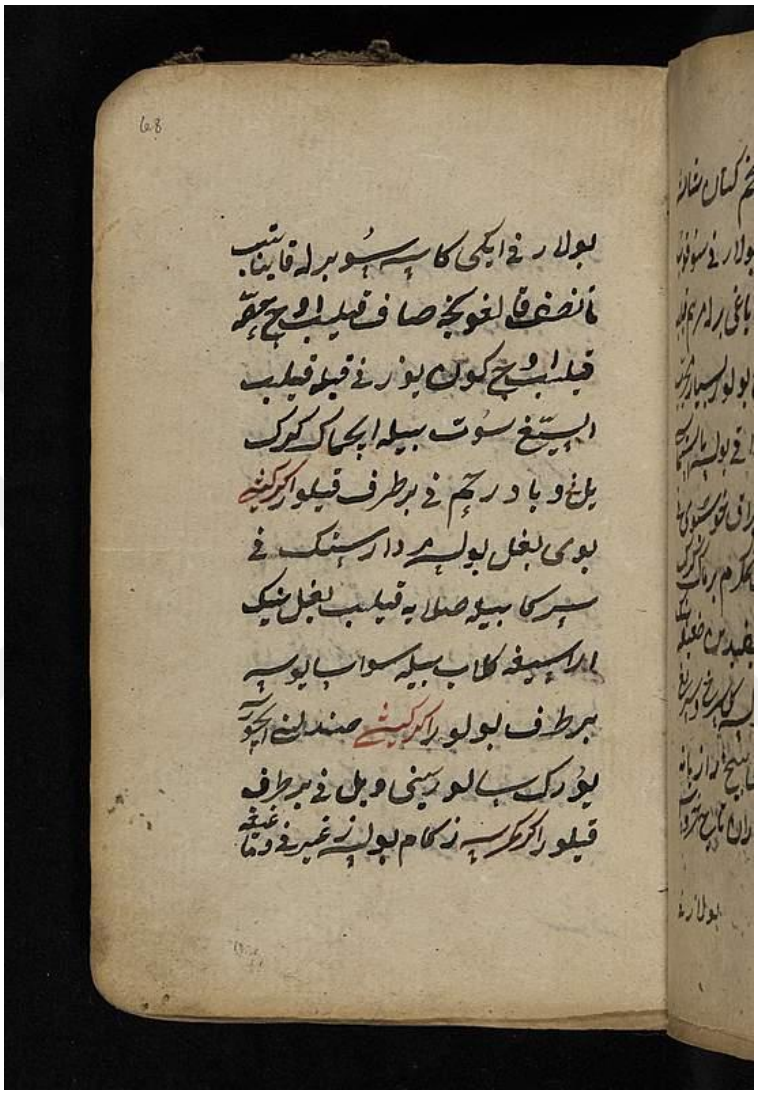

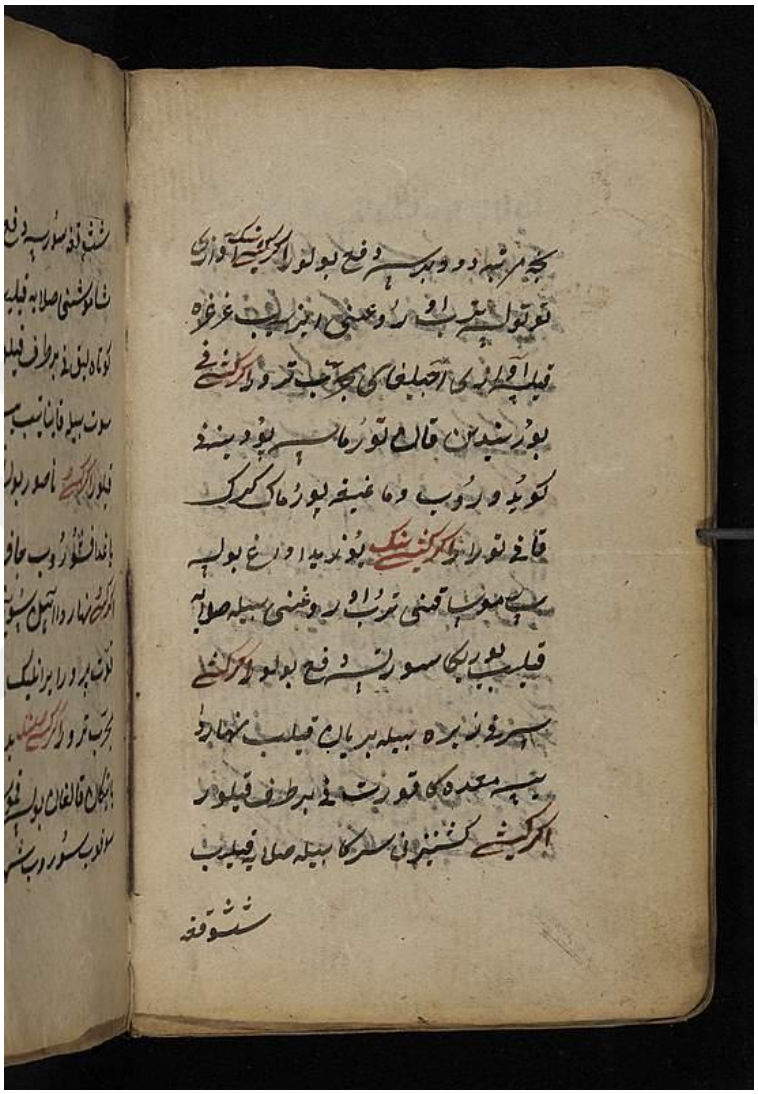

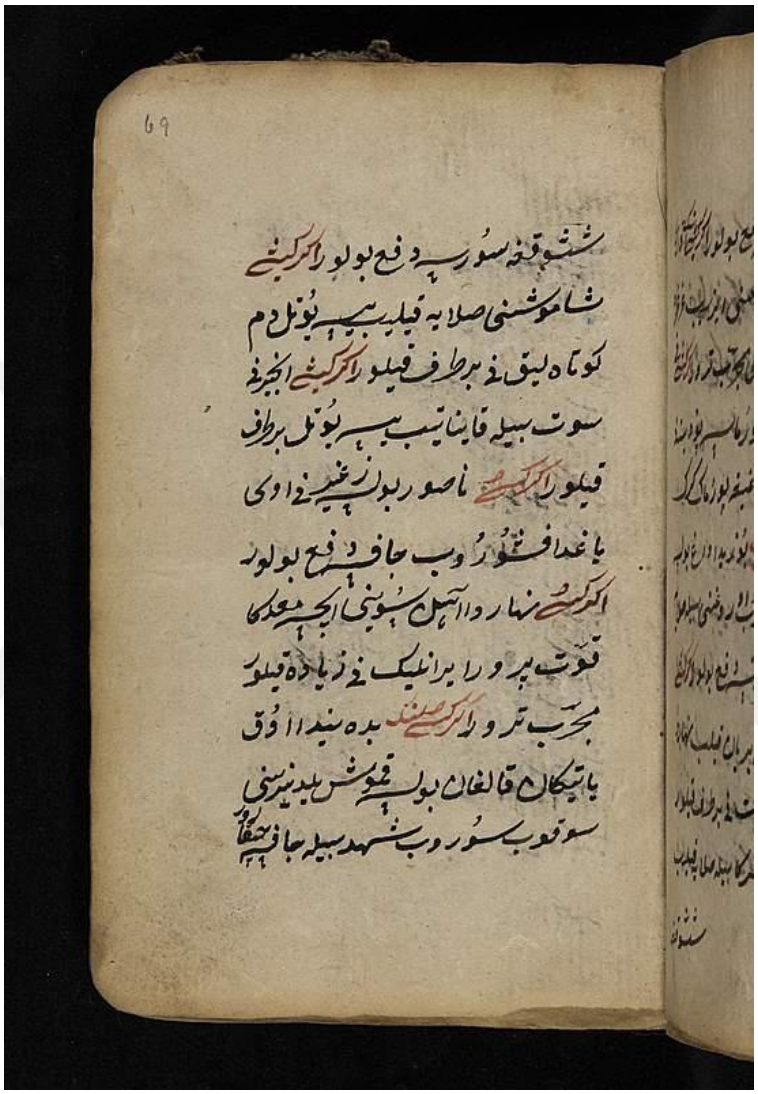

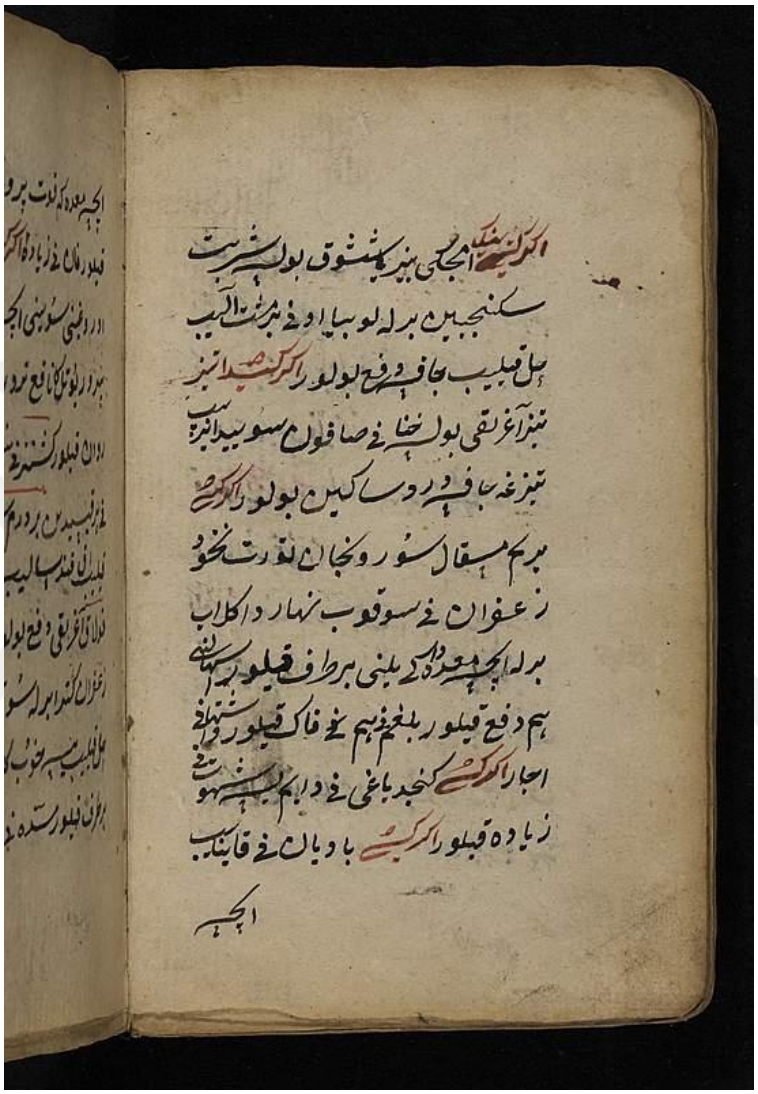

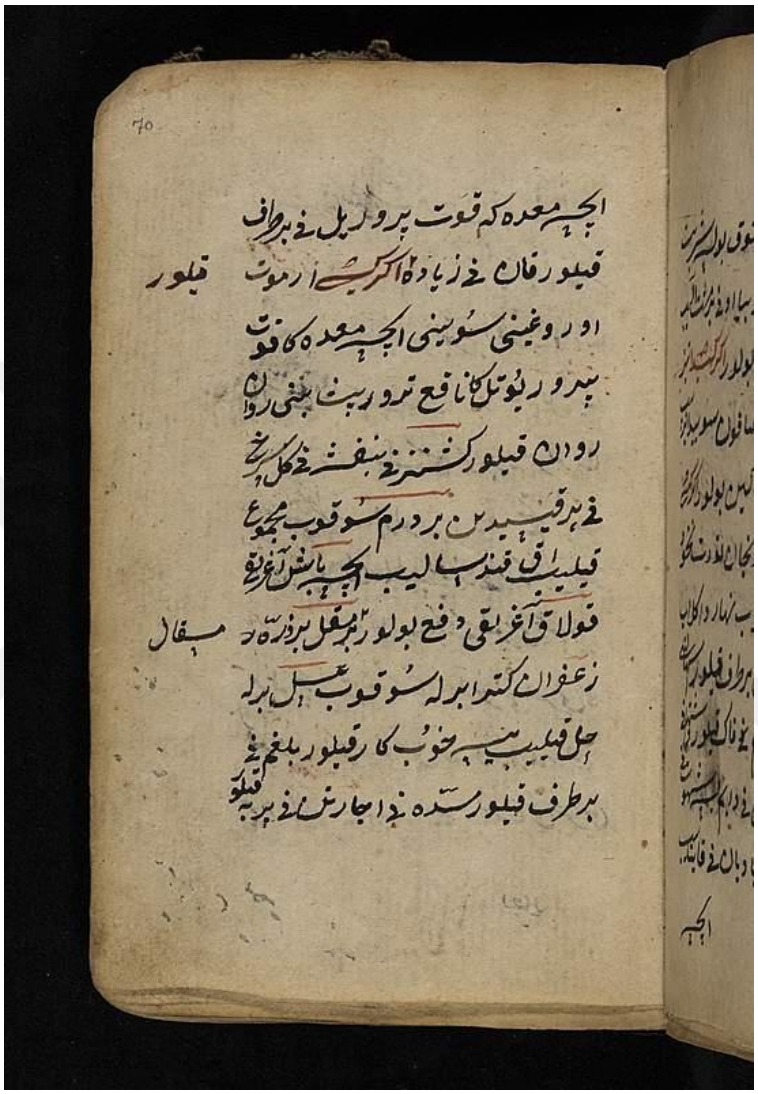

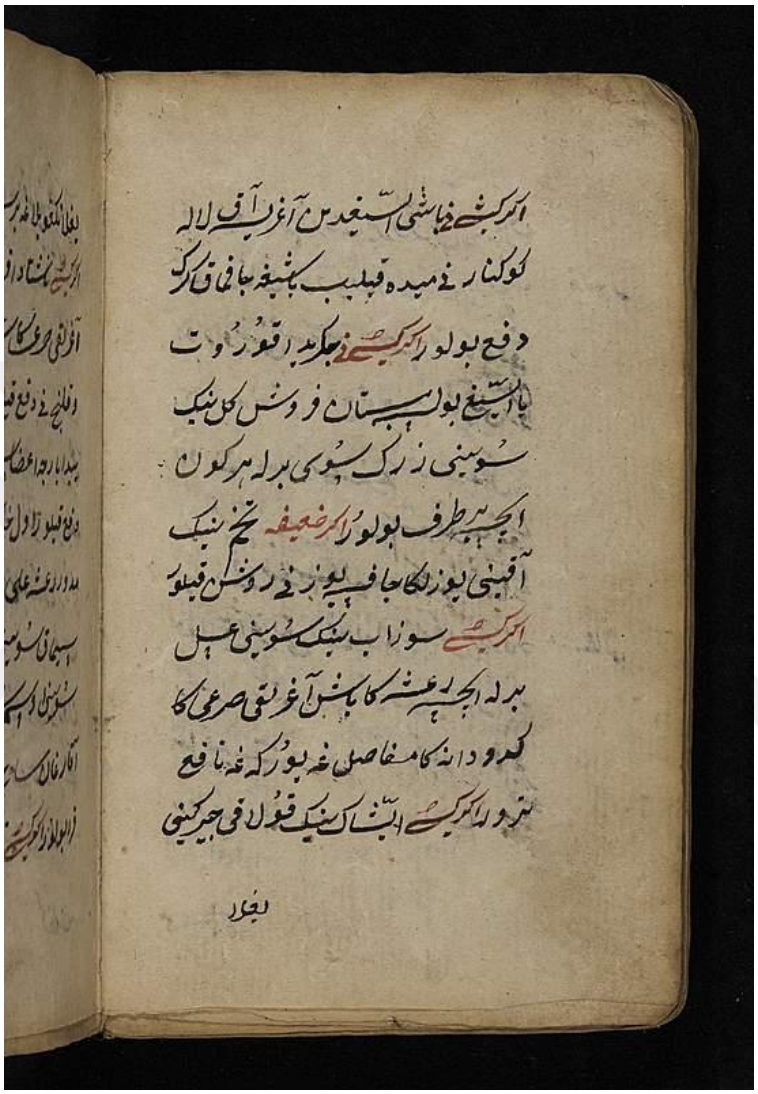

اگر کشنده باشی استعدس آغریقی آق لاله
کوکنار نی میده قبلیب باشیغه جافی اگر
دفع بولور اگر کشنده جکرید اقورت
یا استیغ بولسه بیستان فروش کل بنک
سوینی زرک سوی برله هرگون
ایچیره طرف بولور اگر ضعیفه تخم بنک
آقبنی یوزلکاجاف پیوزنی روغن قیلور
اگر کشنده سوزاب بنک سوینی عسل
برله ایچره رعشه کاباش آغریقی صرعی کا
کدو دانه کا مغاصل غه یورکه غه نافع
تزوره اگر کشنده آبناک بنک قولاقی چیرکینی

بغدا

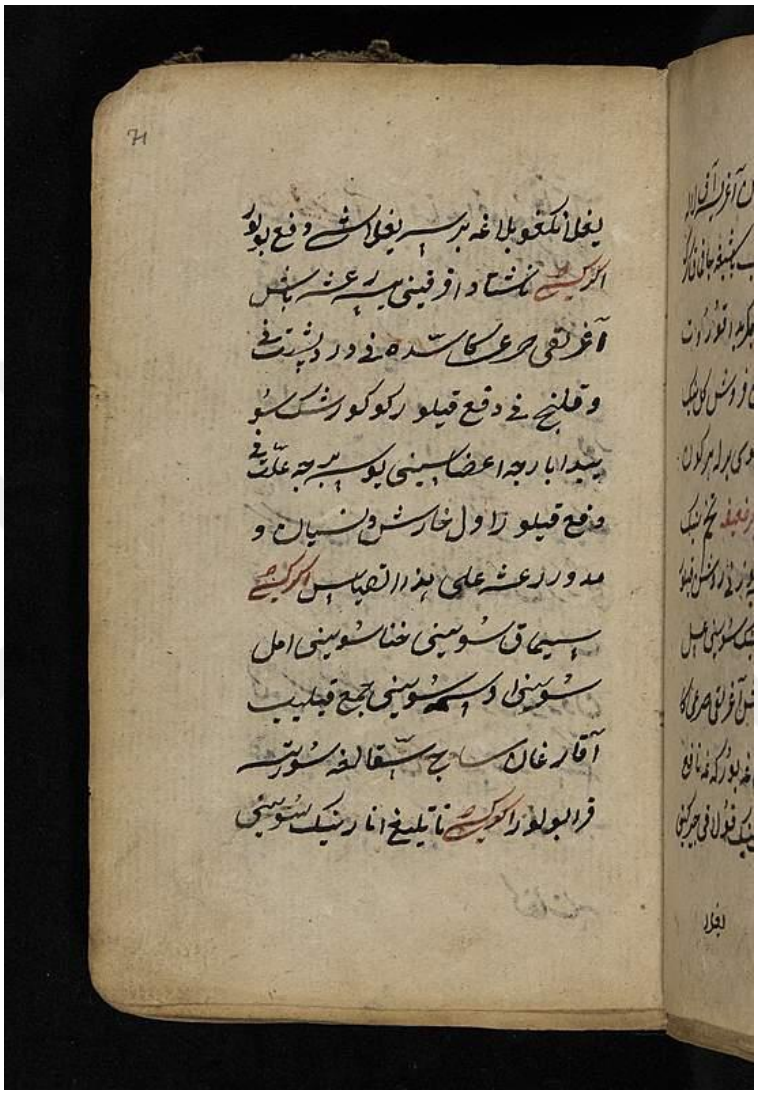

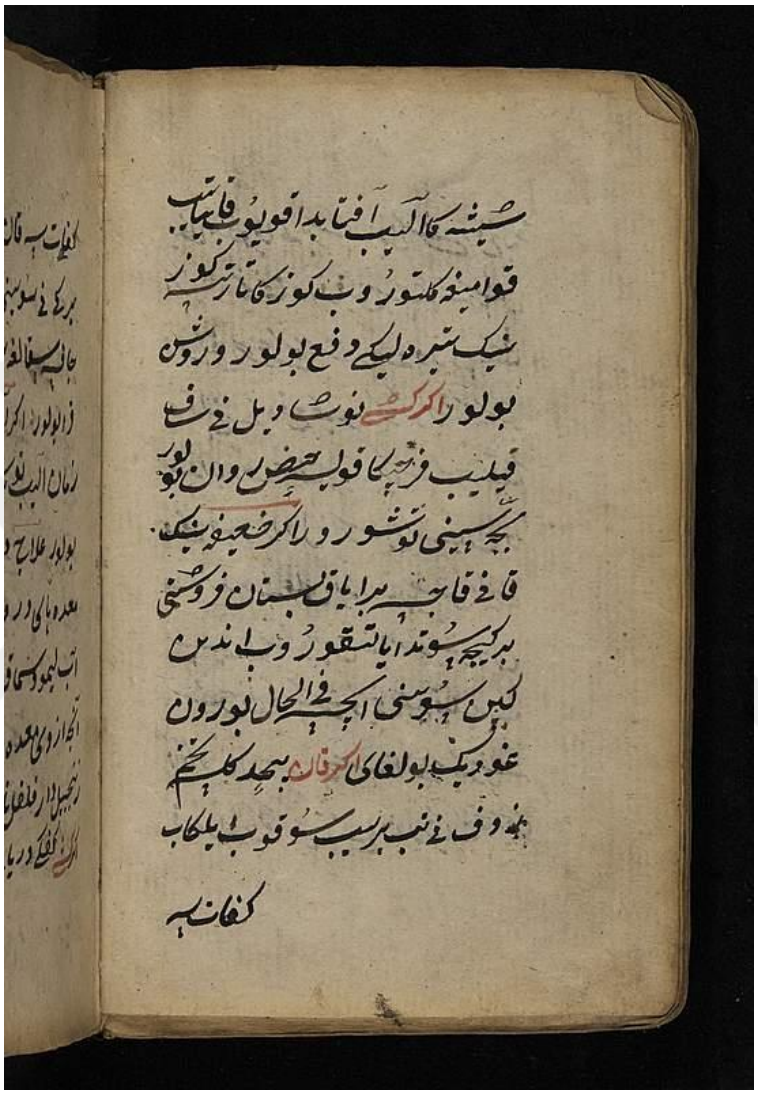

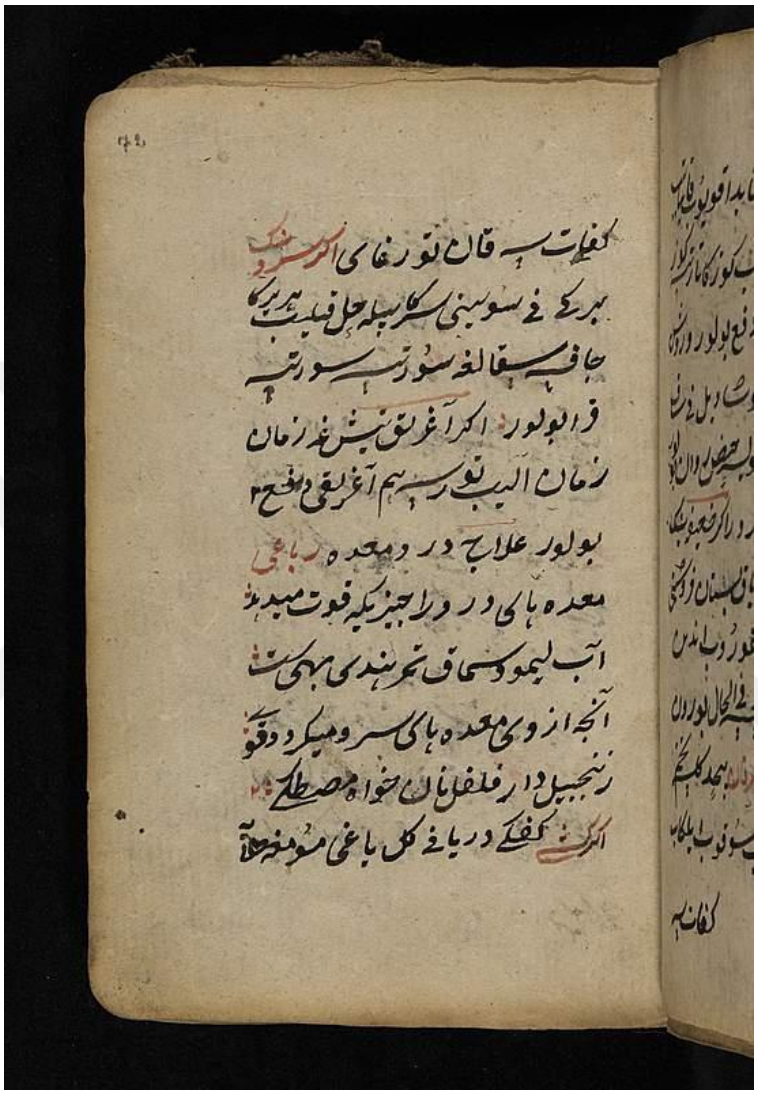

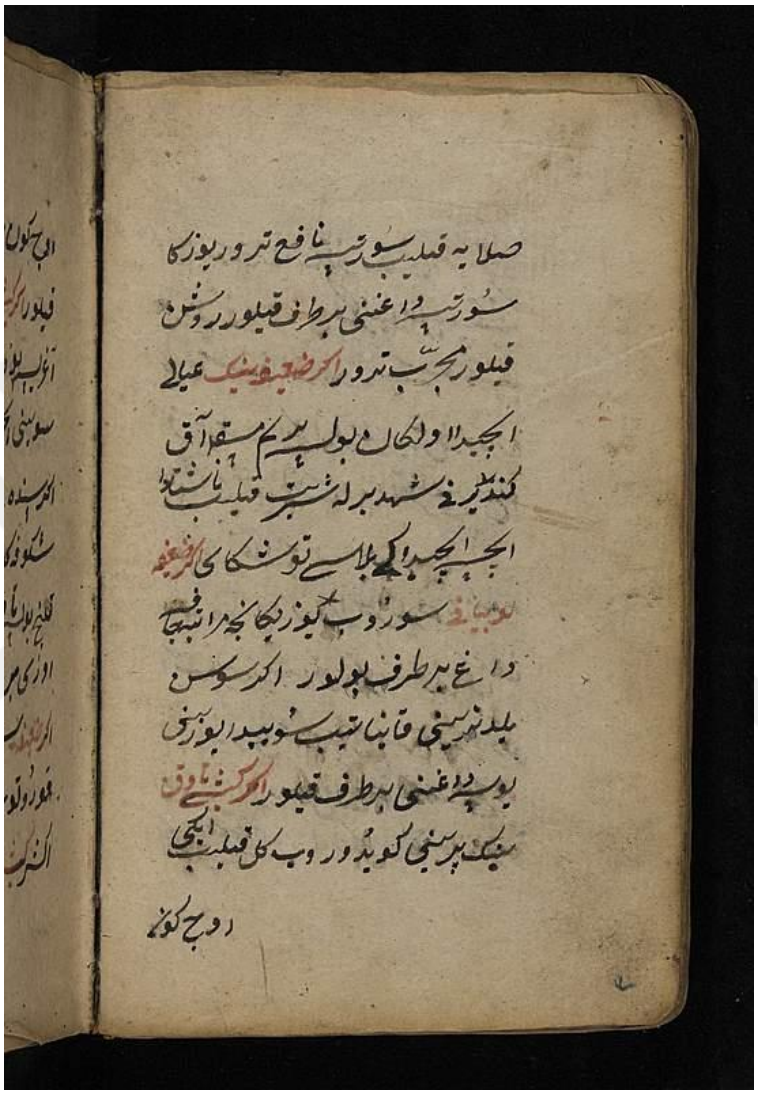

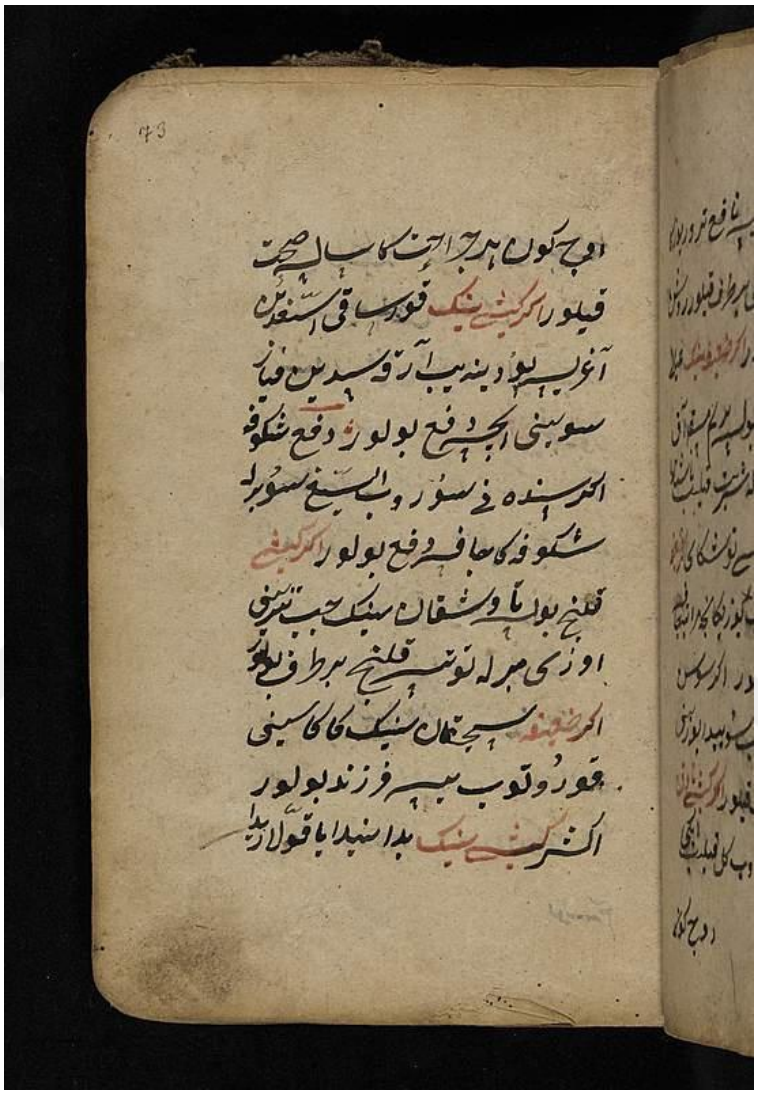

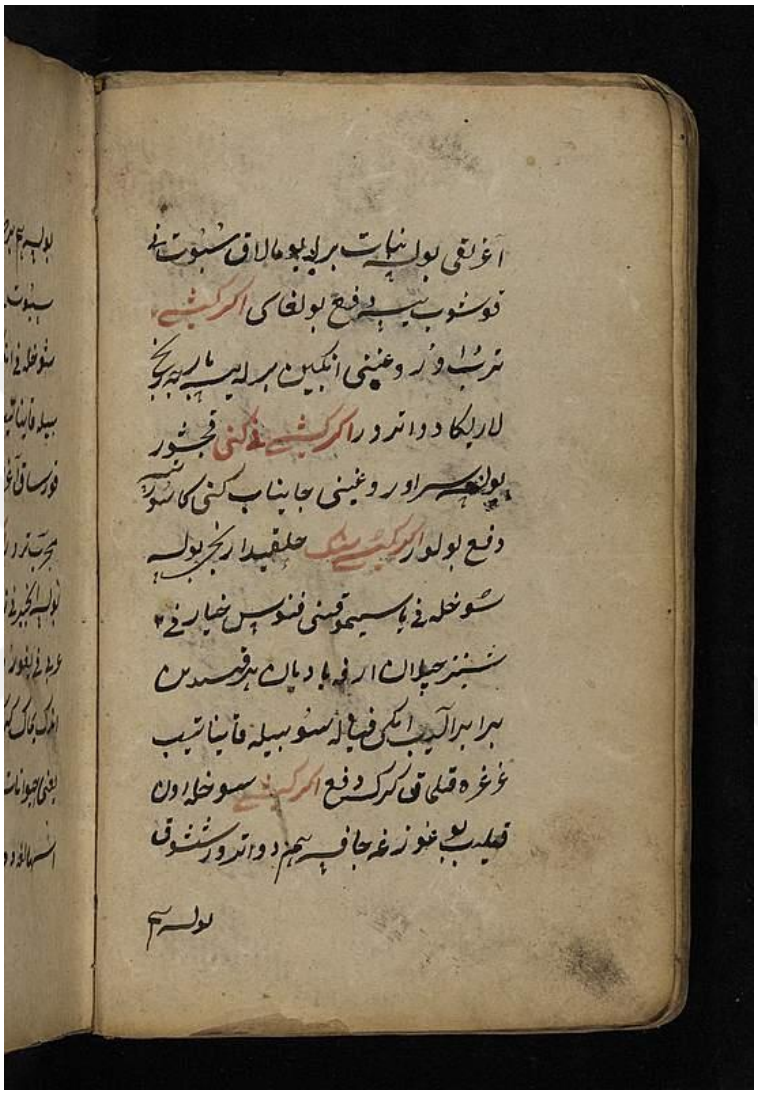

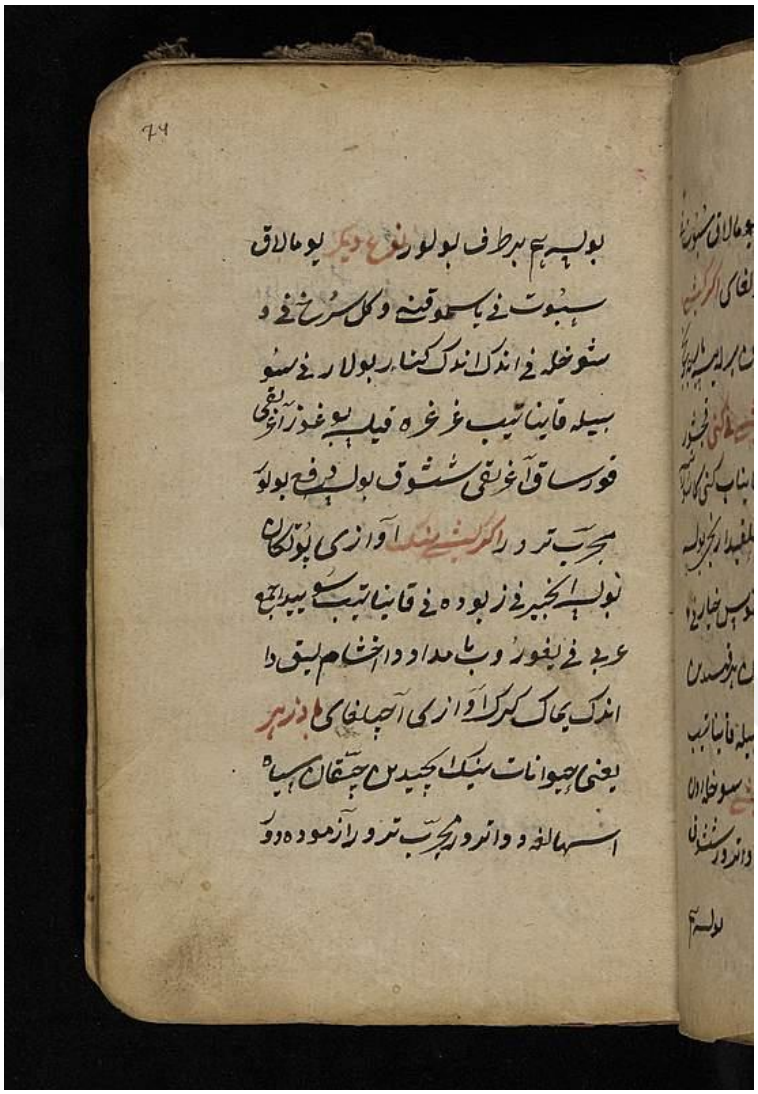

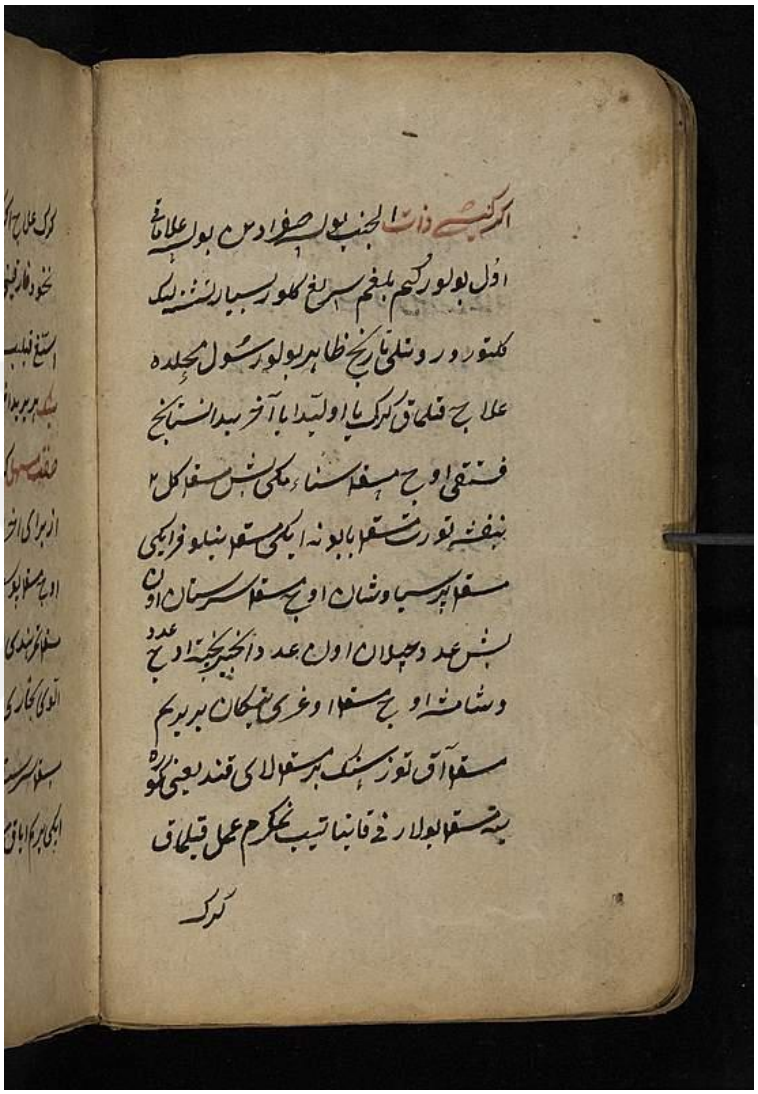

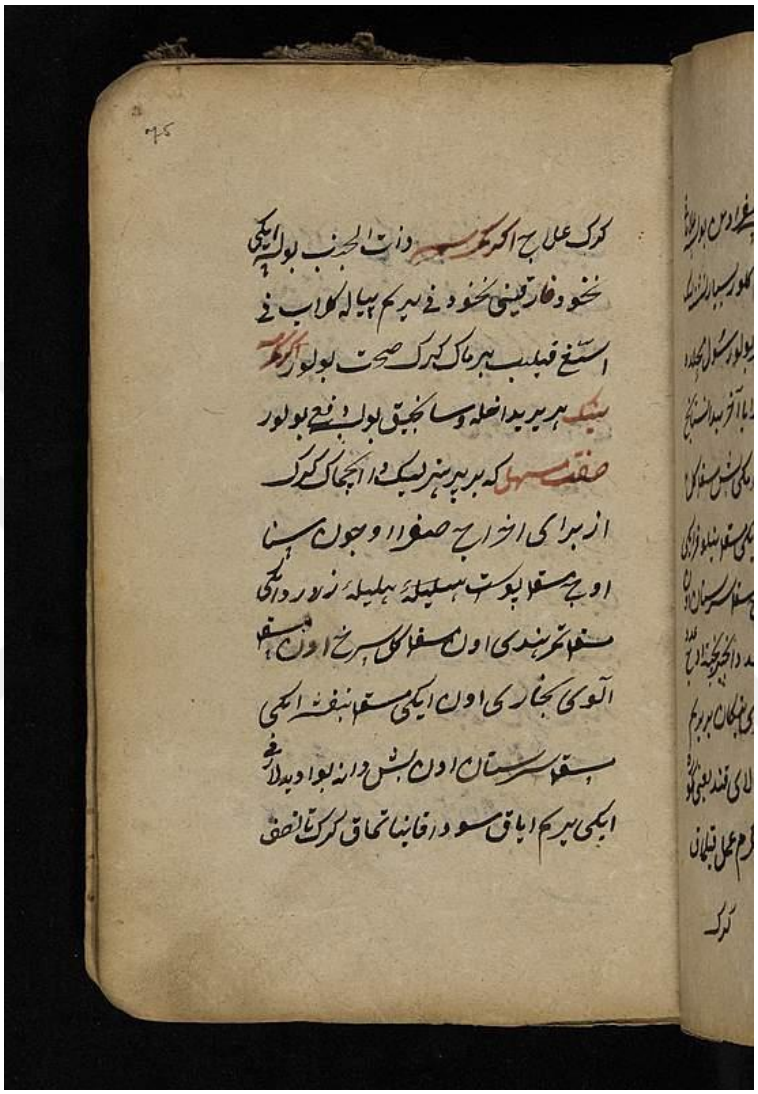

کرک علاج اگر کرک در ذات الجنب بود ایکی
نخود فارسی بخود نی بیرم بیاله کلاب نی
استغ قلیب بیرماک کرک صحت بولور اگر کرک
بینک بیرید اغله وسا بخیق بولب نیچه بولور
صفت مسهلی که بیرپیر بیرلیک دا انجاک کرک
ازبرای اخراج صفرا و بجون بسنا
اوچ مثقال پوست هلیله هلیله زرد ایکی
مثقال تمرهندی اون مثقالکی برخ اون مثقال
آلوی بخاری اون ایکی مثقال بنفشه ایکی
مثقال سرستان اون بش دانه بواوید لاغ
ایکی بیرم اباق سود رخانبا تماق کرک تا نصف

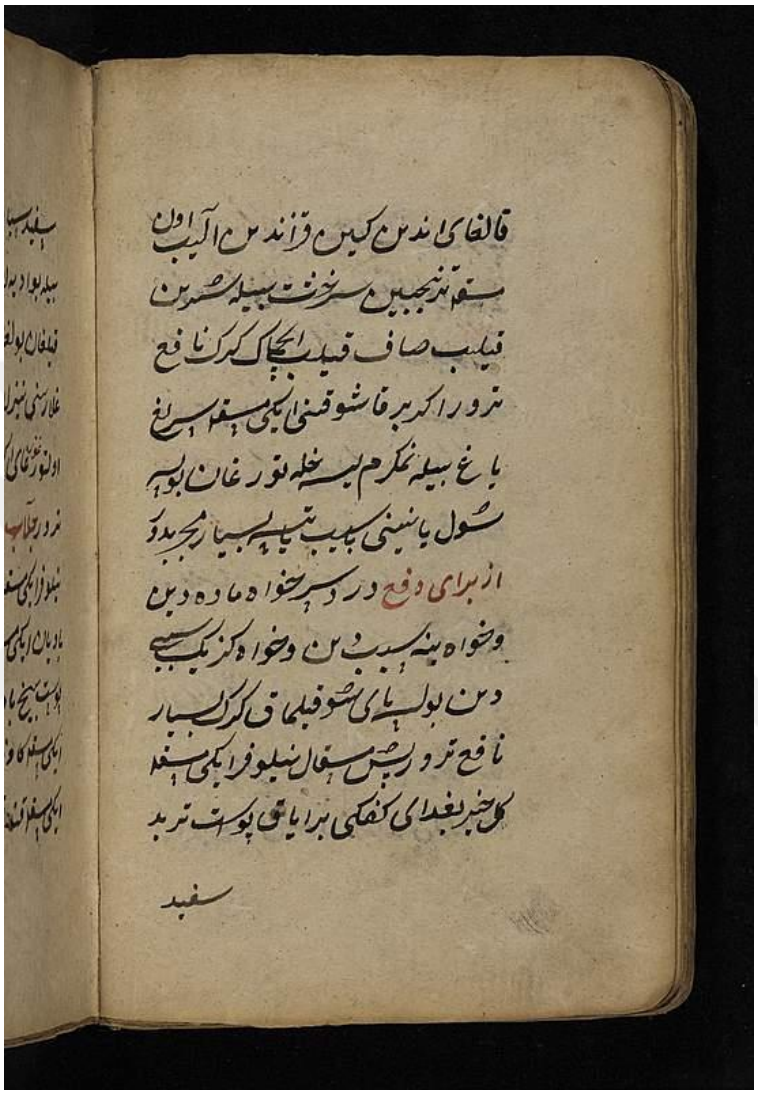

قالغای اندن کین قزاندن آلیب اول
سقه تنبجین سرخت بیله صدین
قیلب صاف قیلیب ایچاک کرک نافع
تزور اکر بر قاشوقنی ایکی سقه یرلغ
یاغ بیله نمکرم بیسه خله تورغان بولسه
سول یاسنی یاپیب تیاپ بیسیار مجربدور
از برای دفع دردسر خواه ماده دین
وخواه بینه یسیب دین وخواه کز یک یسیب
دین بولسه یای شوقیلماق کرک بسیار
نافع تزور پیش سقال شیلوغ ایکی سقه
کل خبز بغدای کنفکی برایاق پوست تربد

سفید

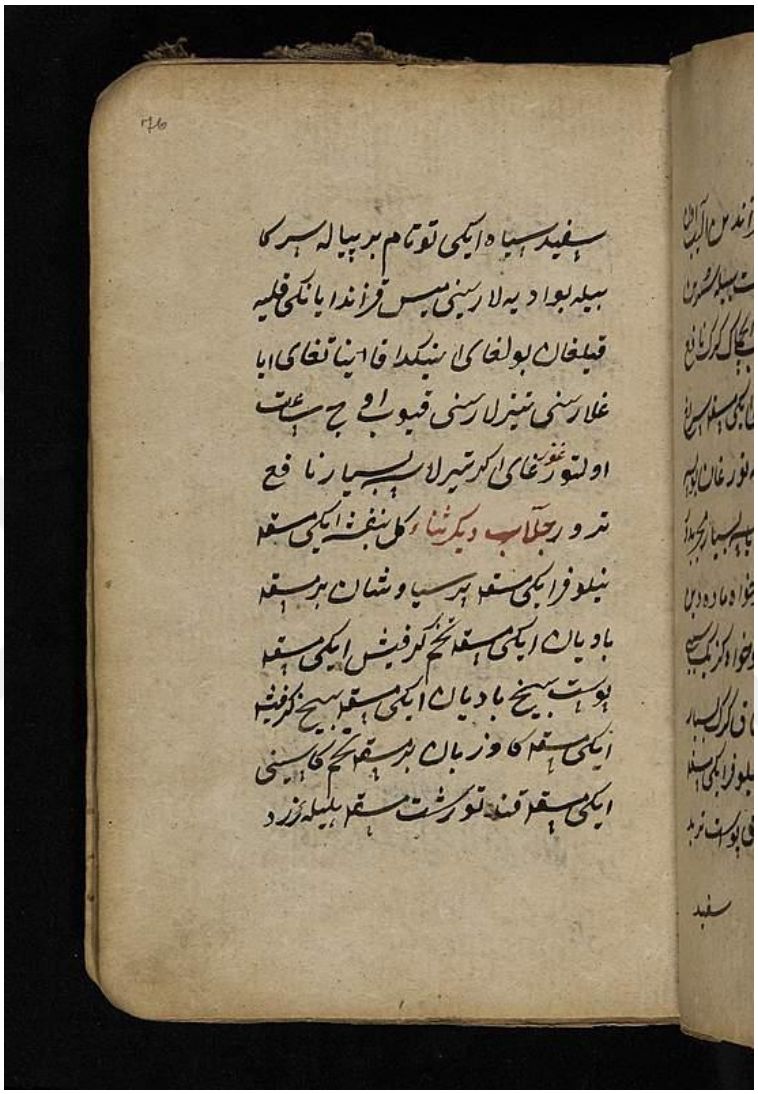

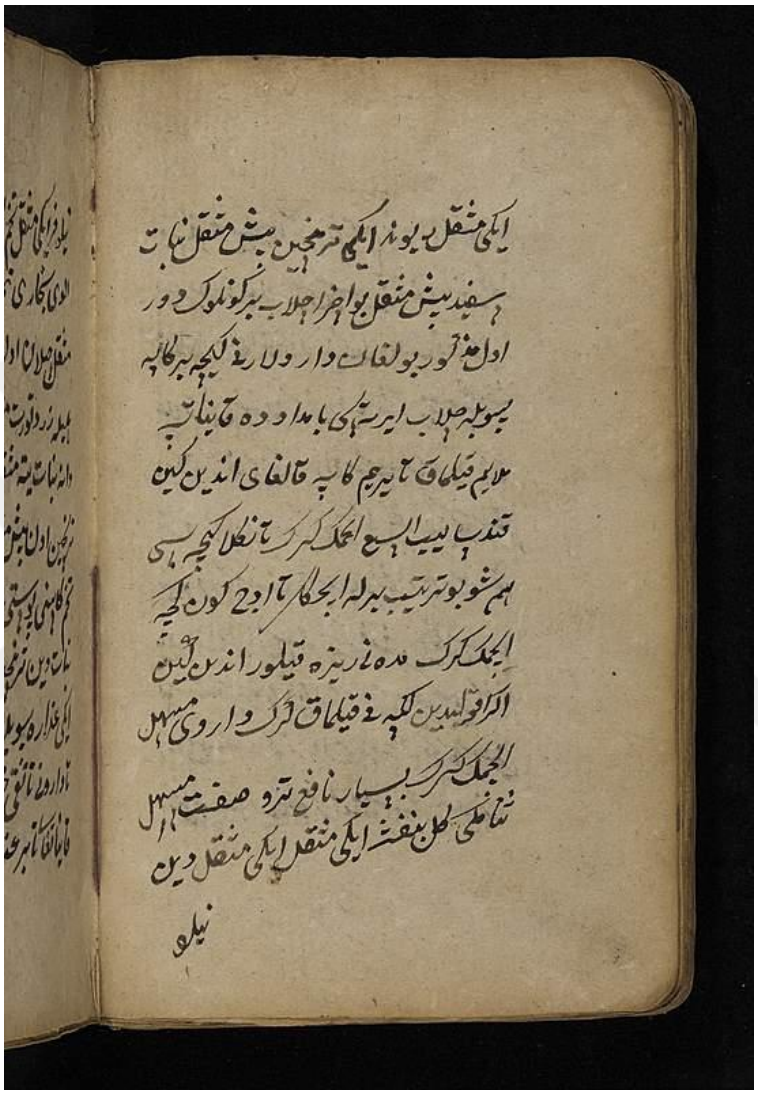

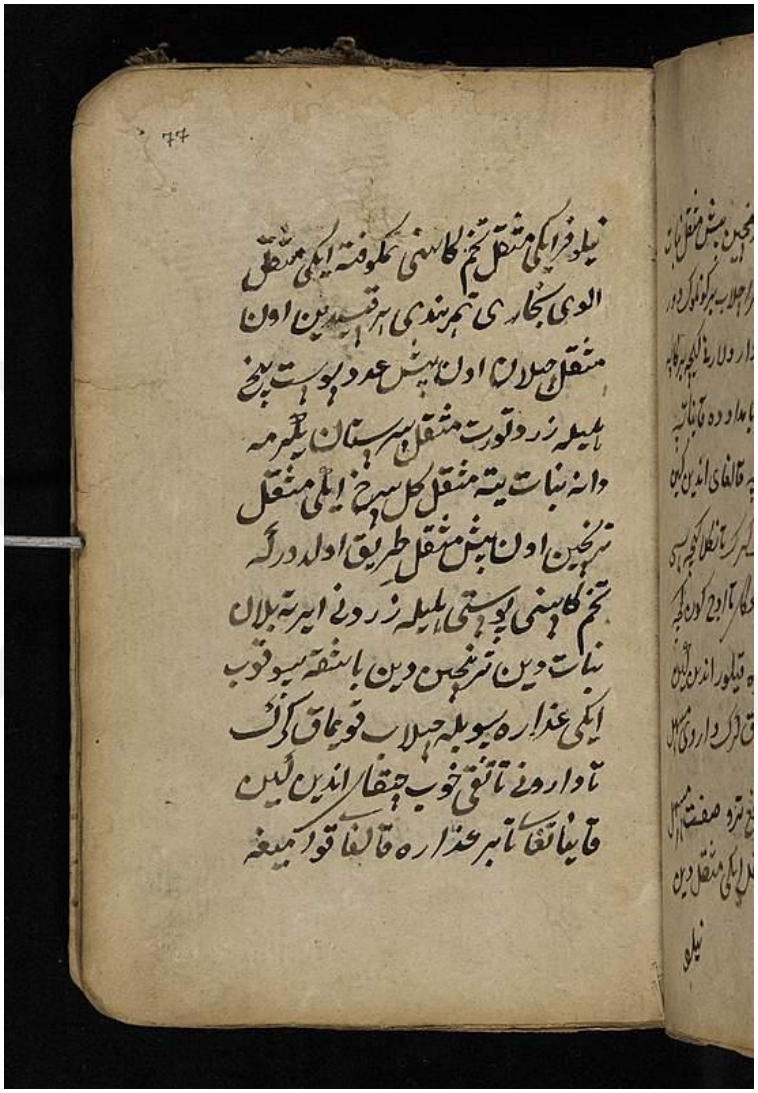

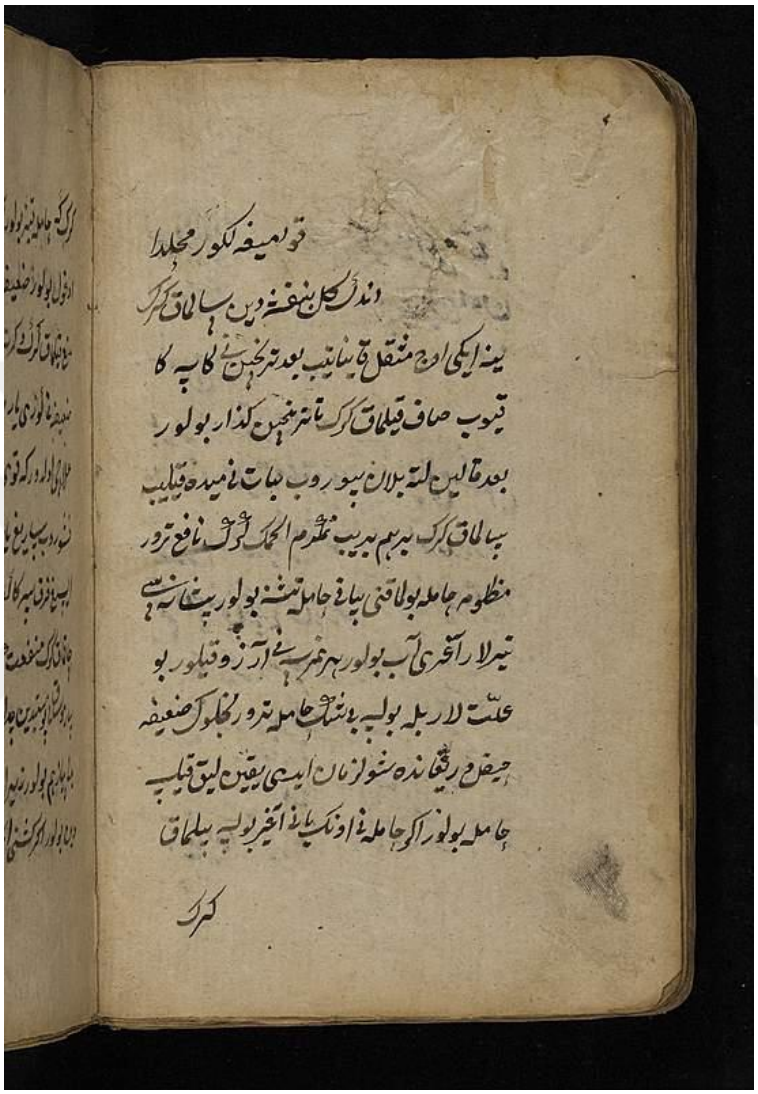

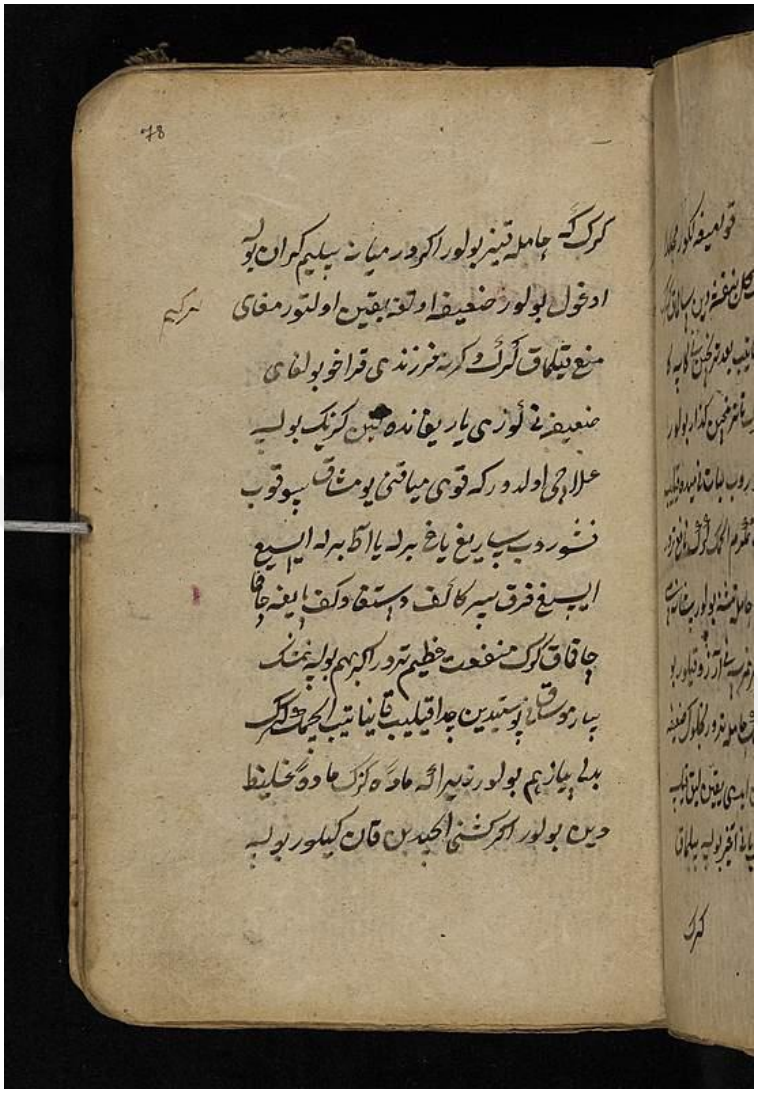

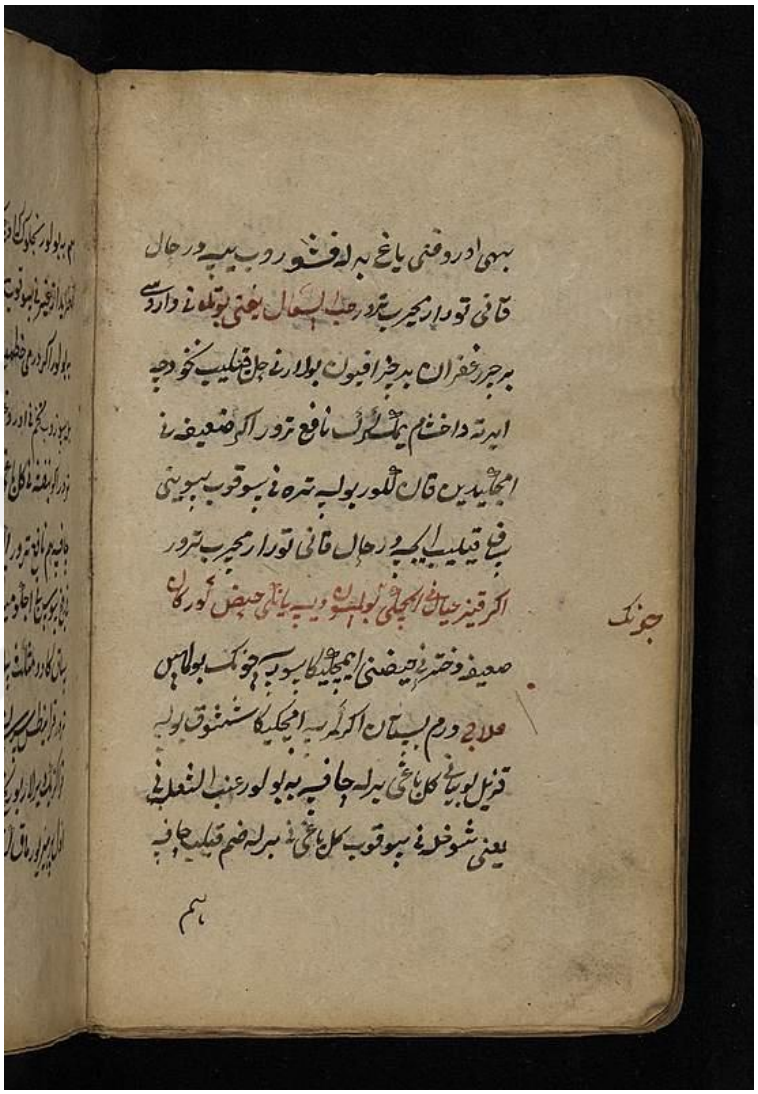

بهمی اردوفنی یاغ به له فشور وب بیه در حال
قانی تورار مجرب تر در رفع السعال یعنی بوتله نه دارد سی
بر جرر غفران بد جزافیون بولار نه چل قیلیب نخود چه
ایرته داخنم یمک لرک نافع تر در اگر ضعیف نه
امجایدین قان تلور بوله تره نه بسوقوب بیوینی
بتیا قیلیب ایچه در حال قانی تورار مجرب تر در
اگر قیز حیاض ایچکی بولسه ویه یا نکی حیض کورکان
صعیف دختر نه حیضنی ایمجکیکا بسوب چونک بولماسین
علاج درم بسیان اگر ایه ایمجکیکا شتوق بوله
قزیل بوبانی کل یاغی بیرله چاقیه بوبلور عنب الثعلب نه
یعنی شوخ نه بسوقوب کل یاغی نه بیرله ضم قیلیب چاقیه

چونک

هم

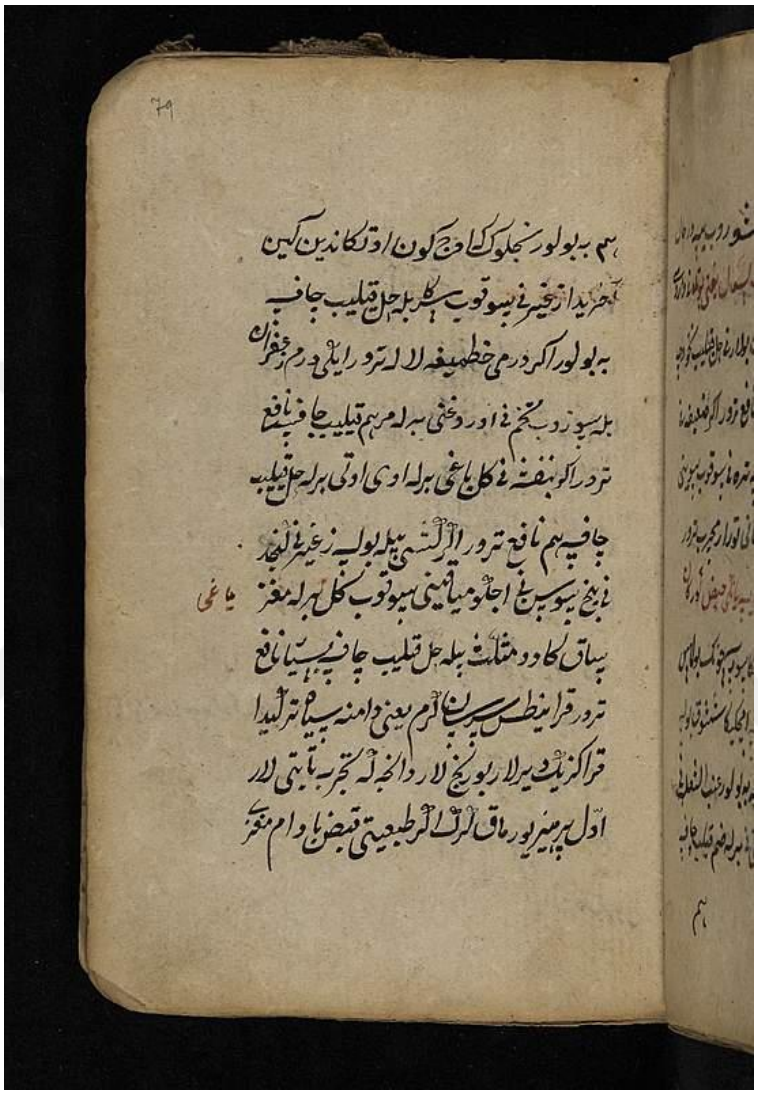

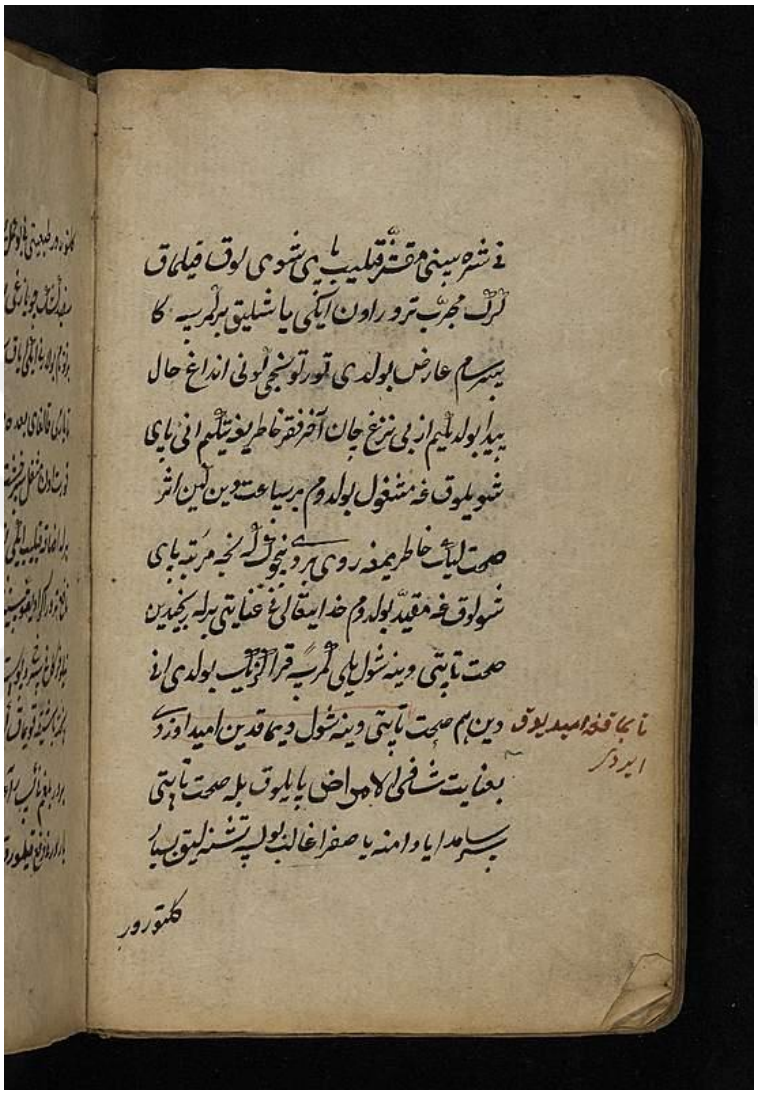

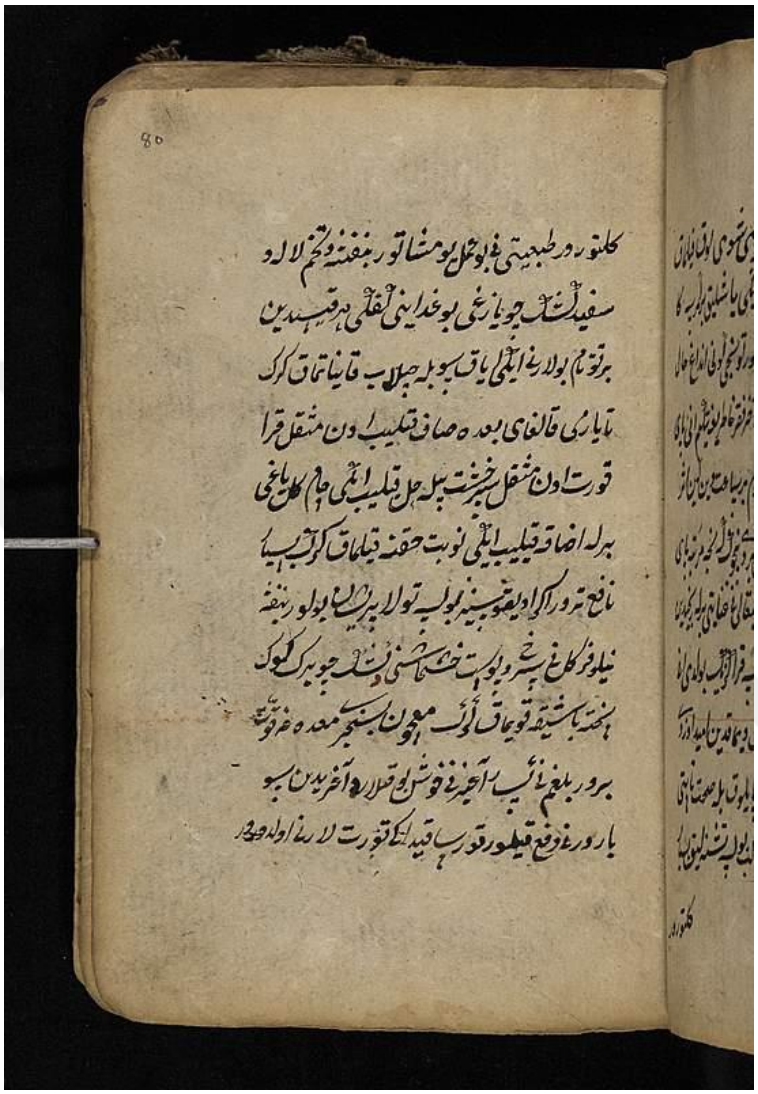

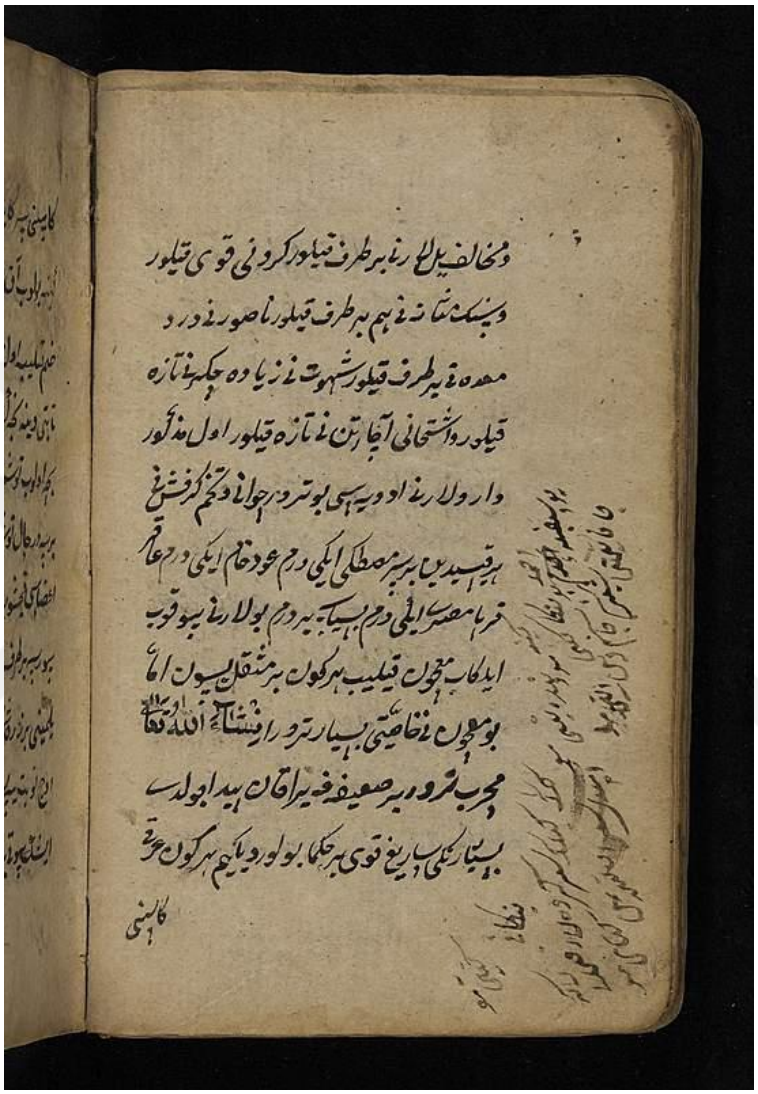

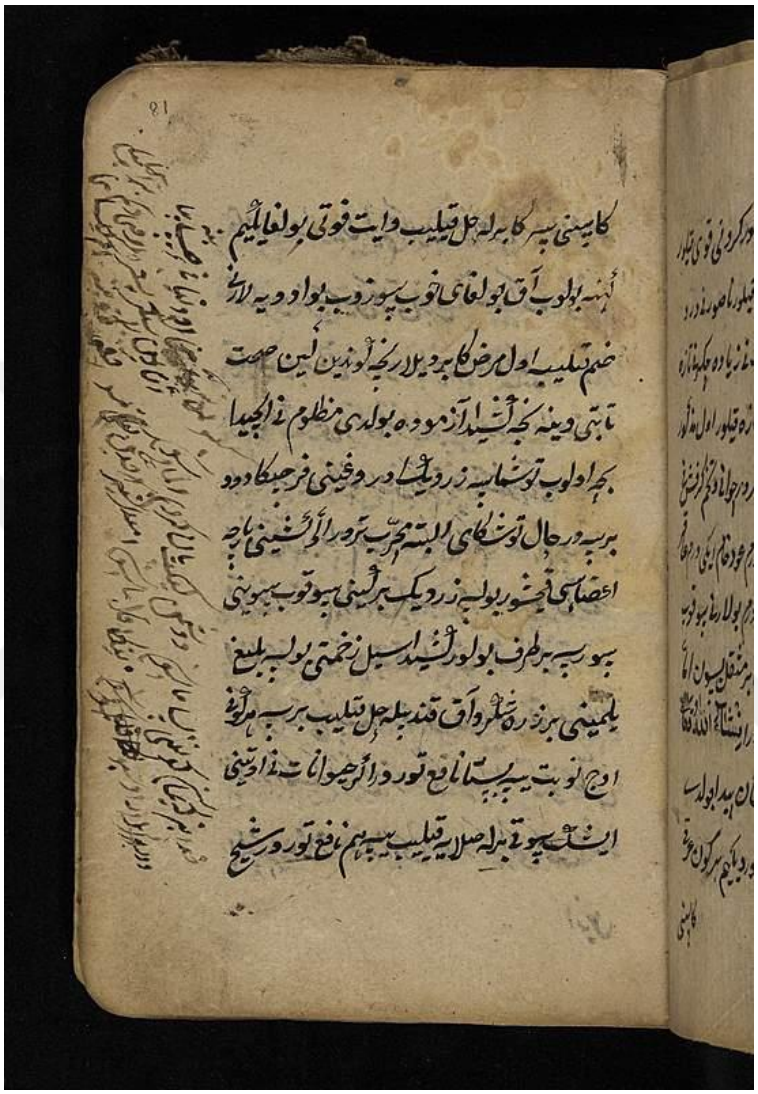

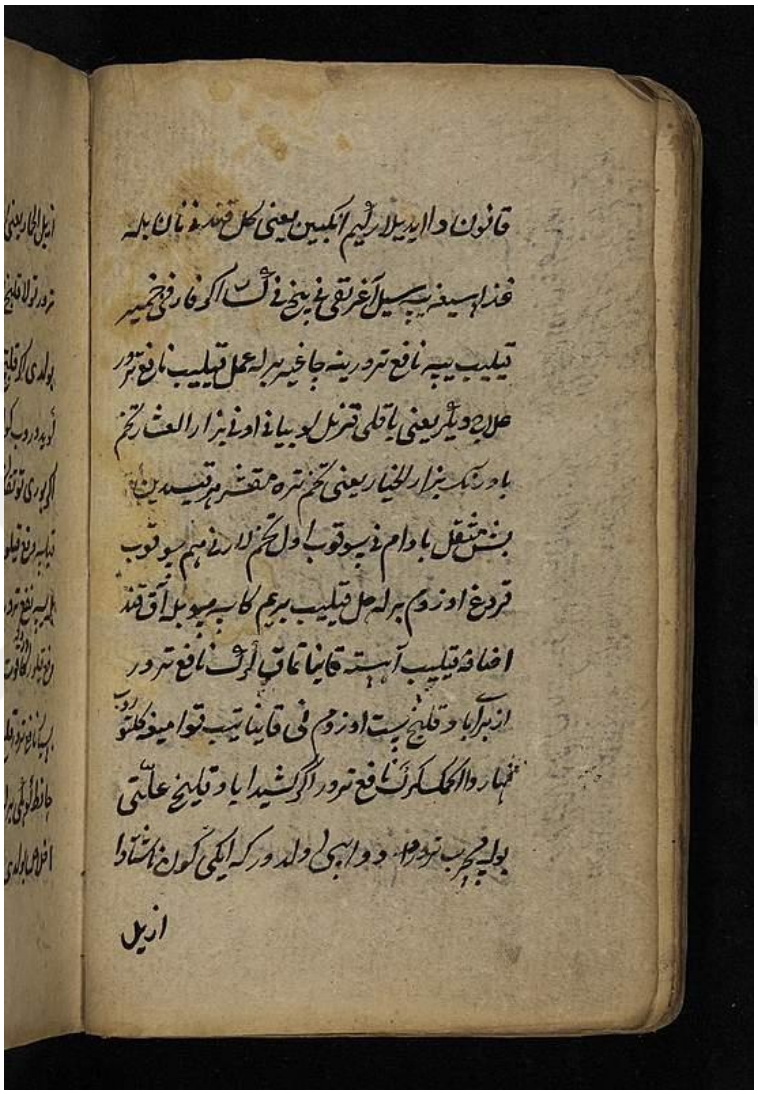

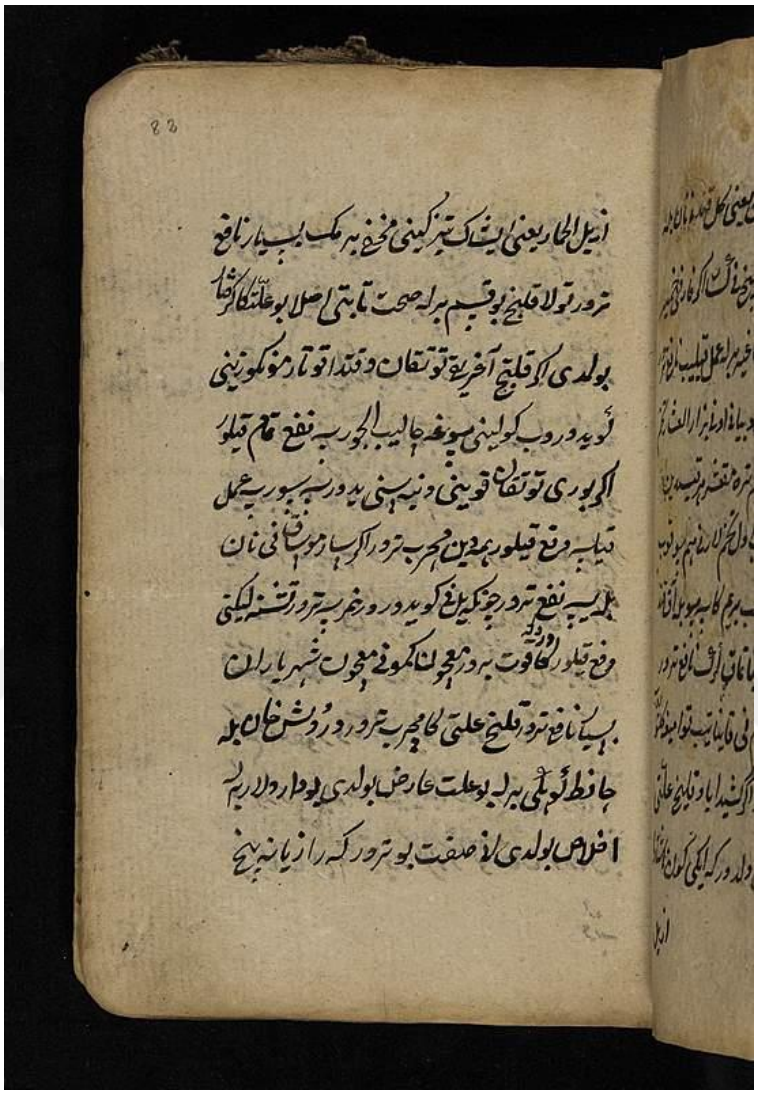

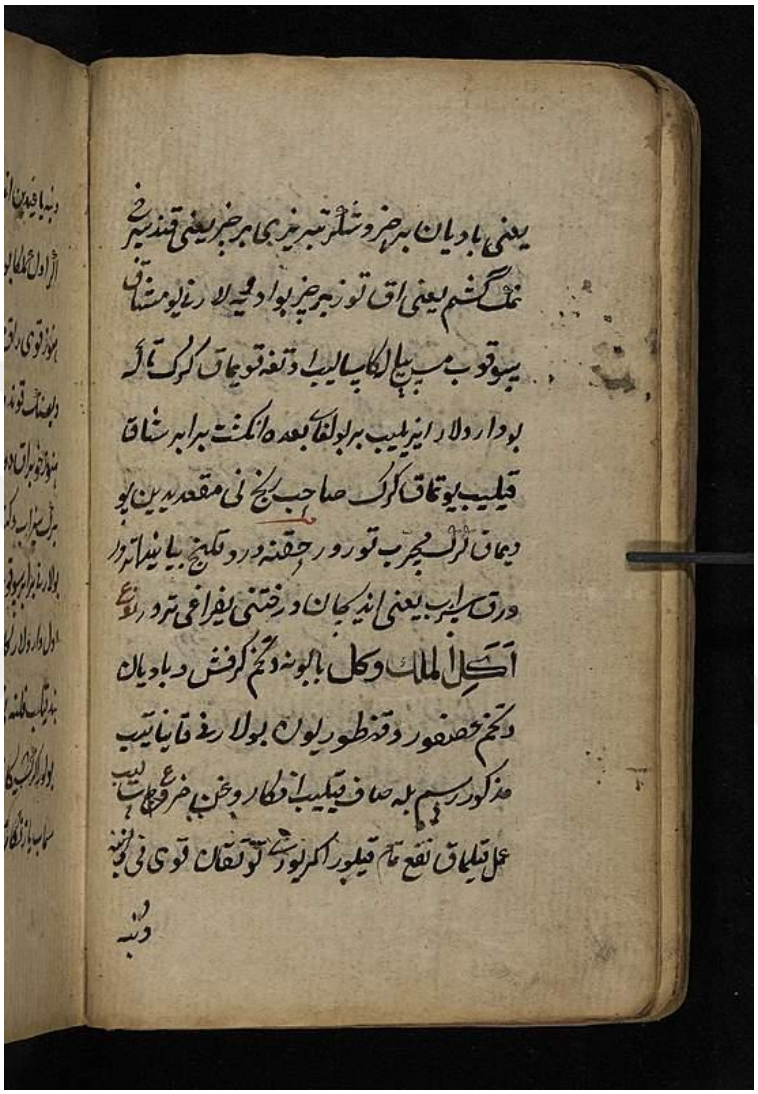

یعنی بادیان بر هر خرد و شکر تبر یزی بر هر خبر یعنی قند سیر خ
نمک گشم یعنی اق تو زیره چیر بوادیجه لار زیلو مشاق
پیوقوب مس پیاز کاپسالیب دتغه قویماق کرک آکه
بودار دلار زیر لیب برلونکا بعده انکنت برابر شاق
قیلیب یوتماق کرک صاحب رنج نی مقعد یدین یو
دیماق ترکب مجرب تورور حقنه در دقلنج بیانیدا تردر
ورق سرلب یعنی اندیجان درختنی یفراغی تردر رفع
آکل الملک وکل بالبونه دنجم کرفس دبادیان
دنجم خصفور دقدطوریون بولارنی قایناتیب
مذکور رسم بله صاف قیلیب انکار وغن خروع قوشاتیب
عمل قیلماق نفع تام قیلور اکر یوزی توتقان قوی نی تجربه
دیبه

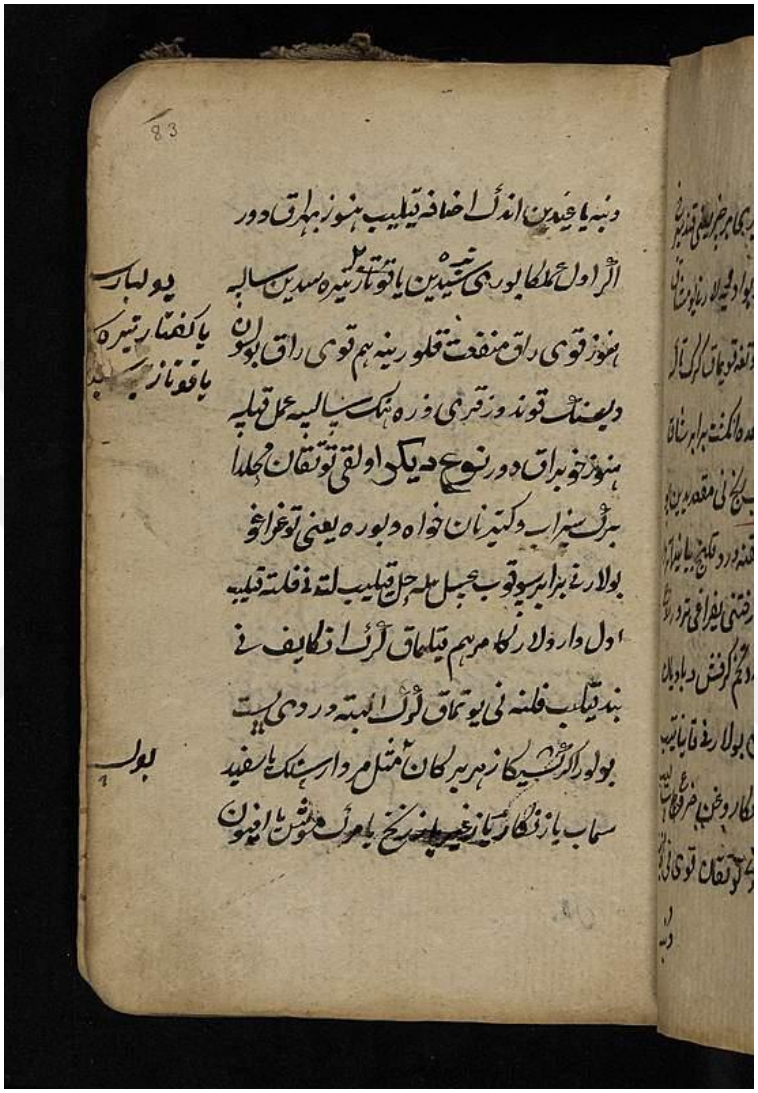

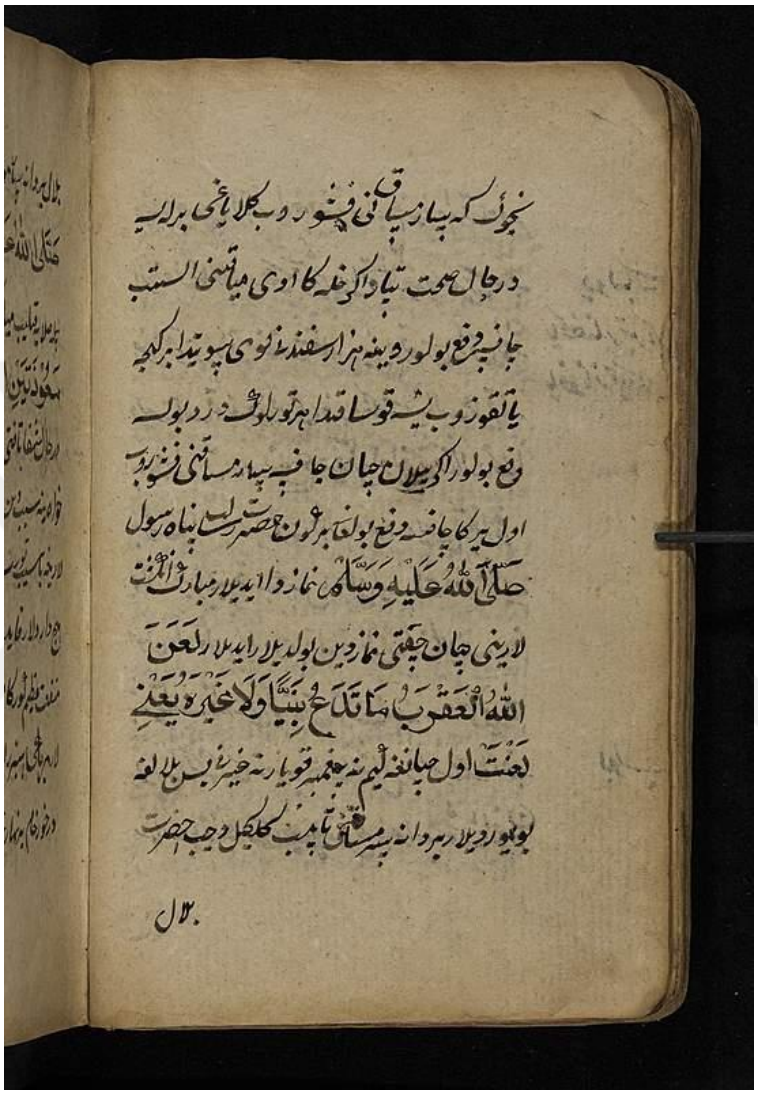

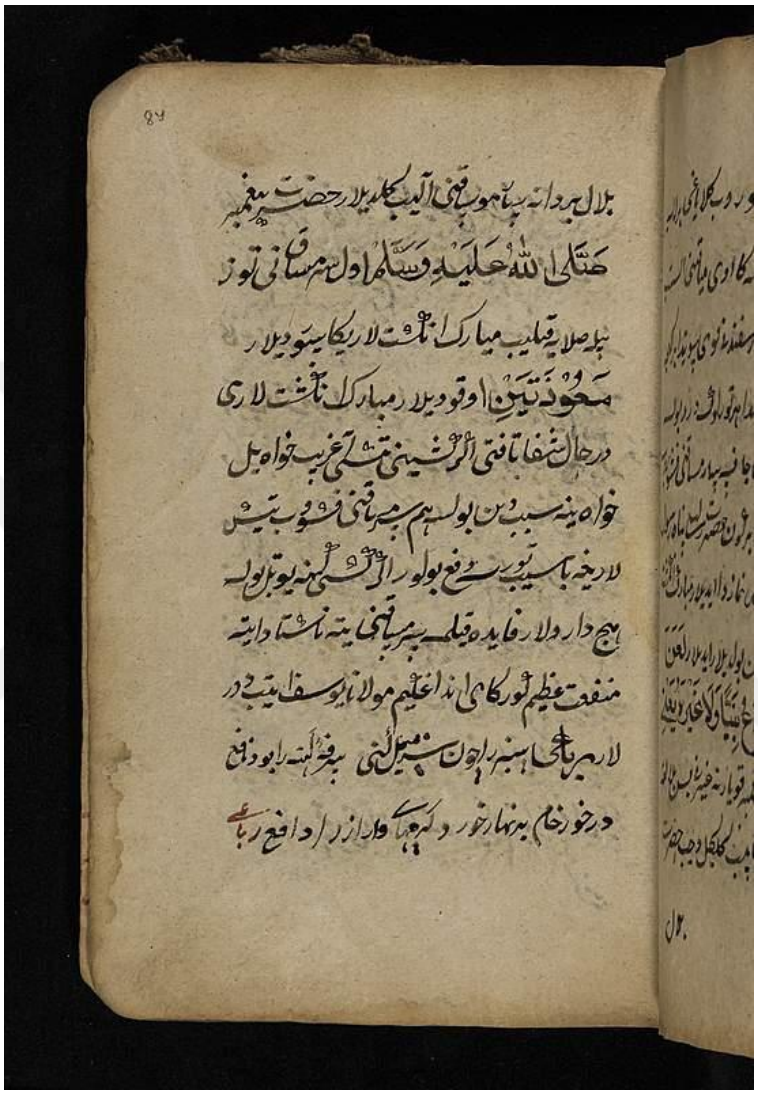

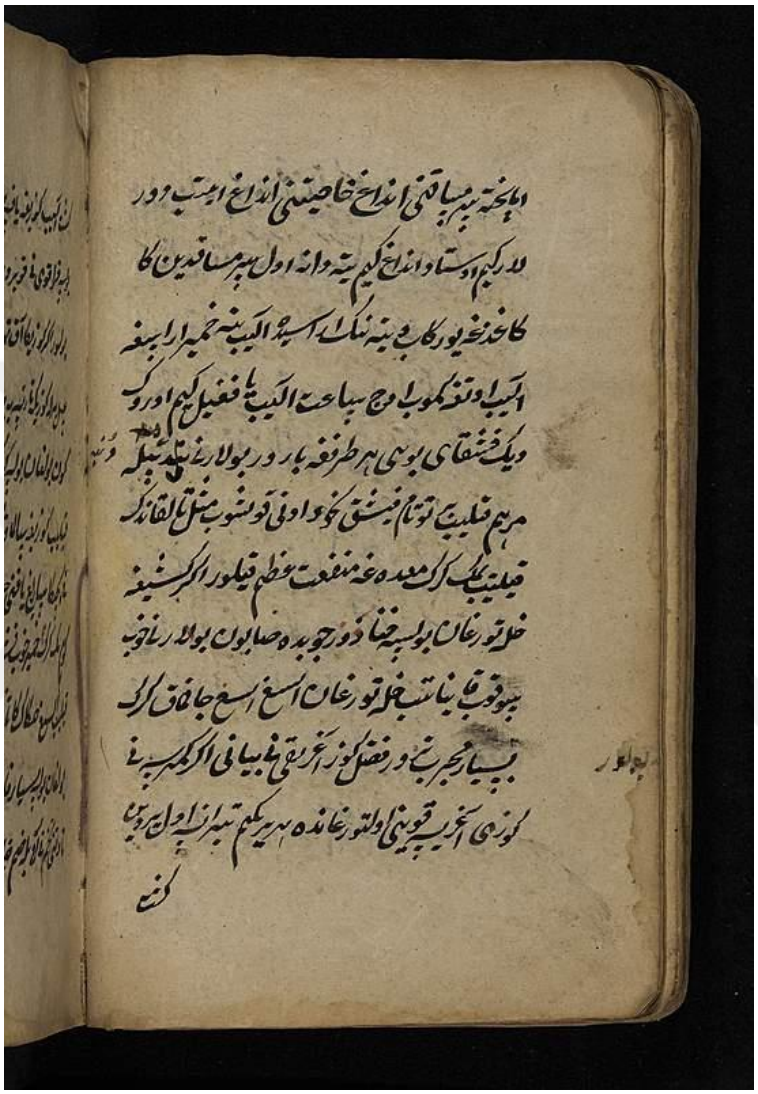

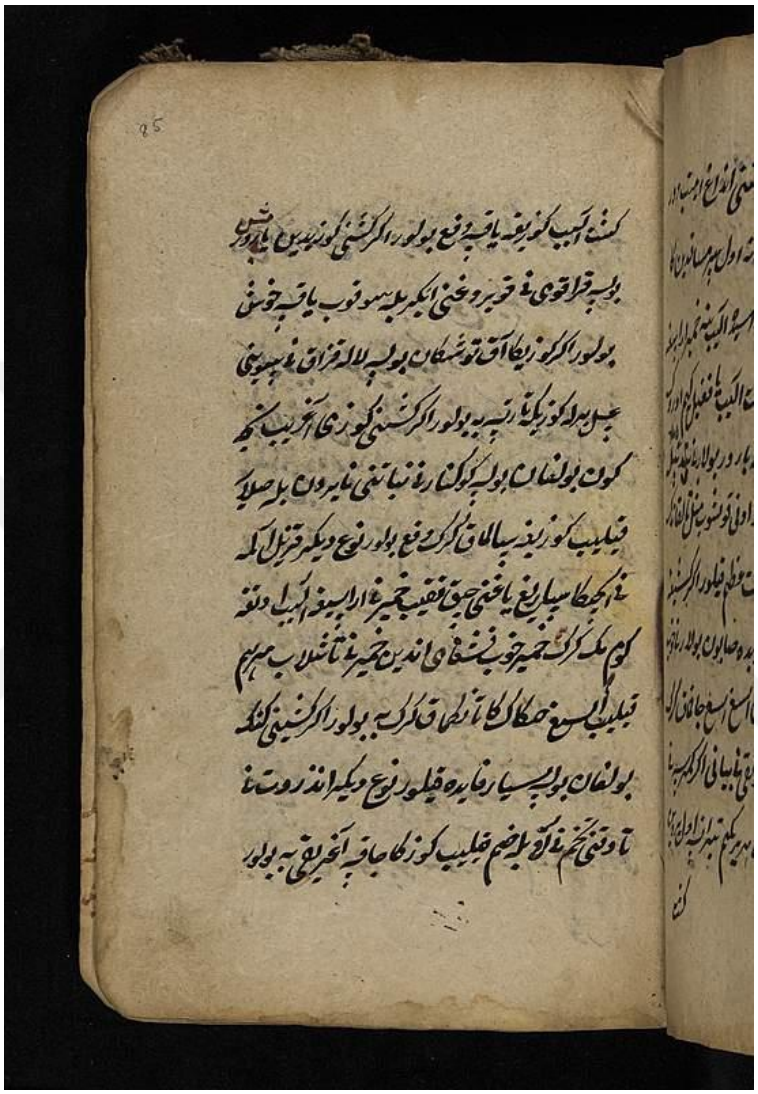

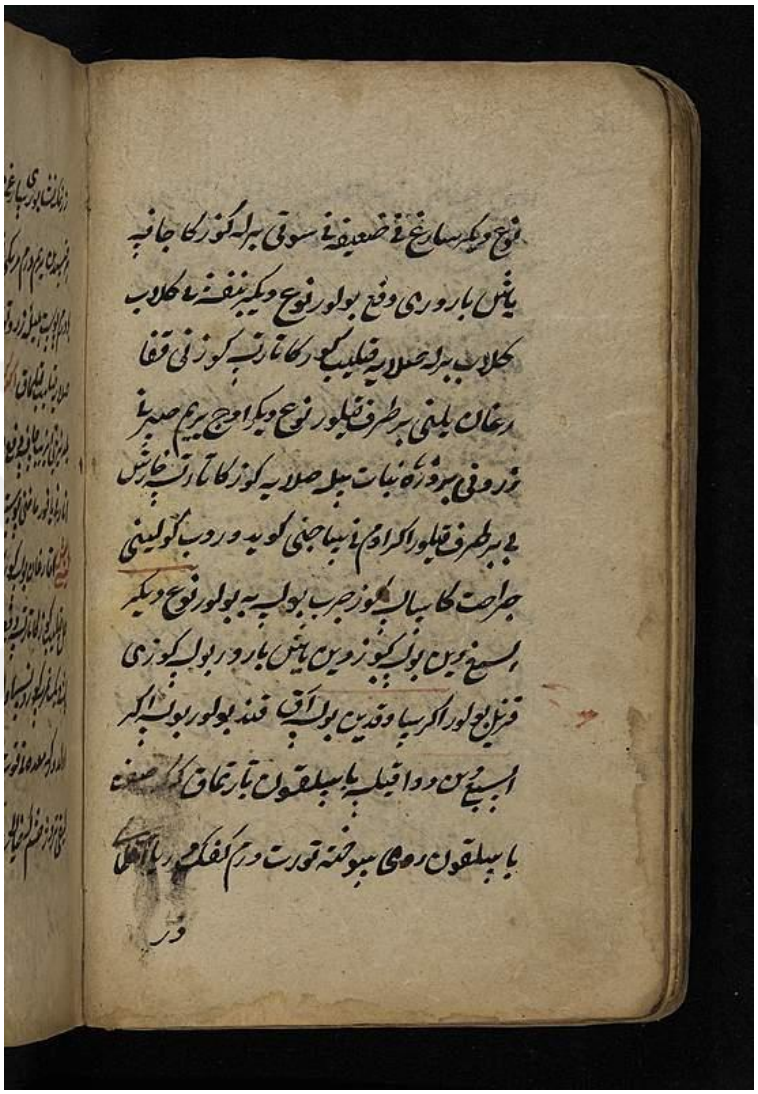

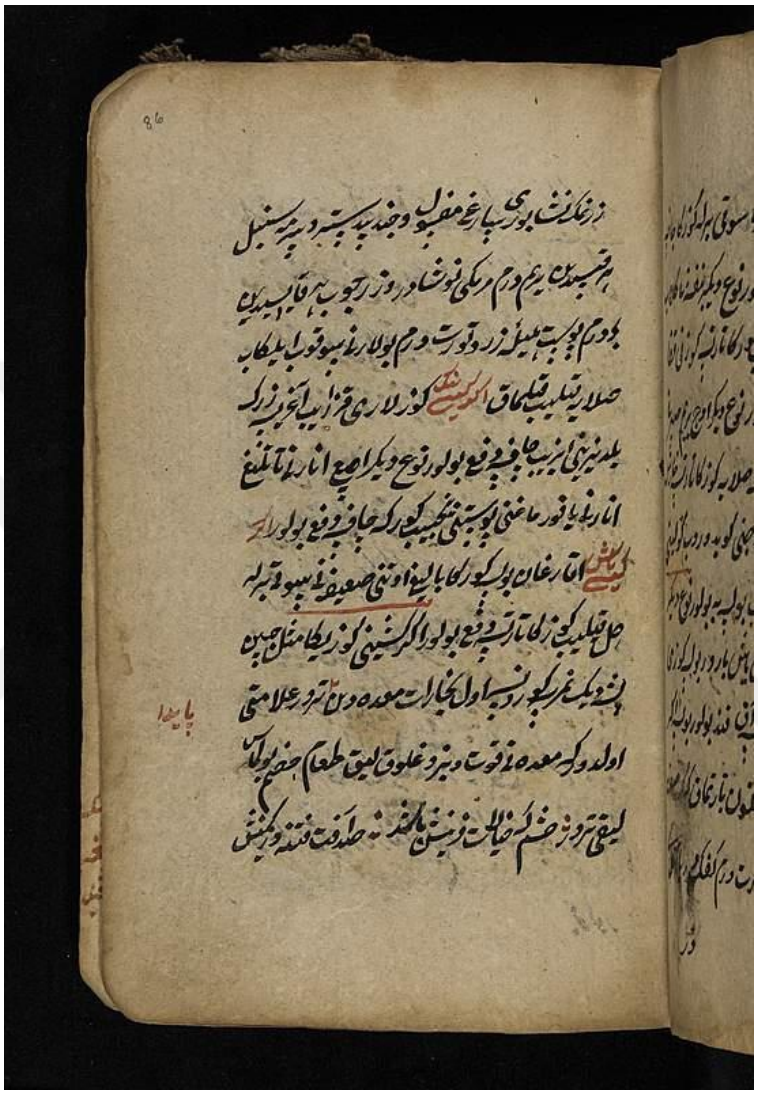

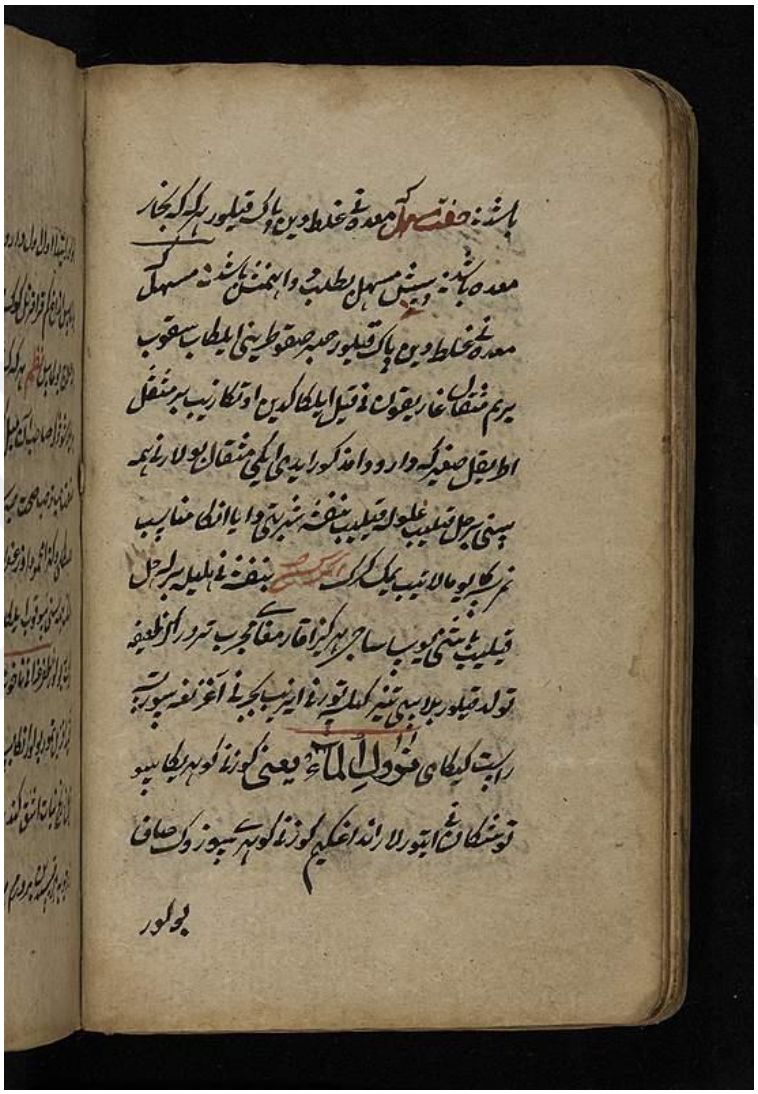

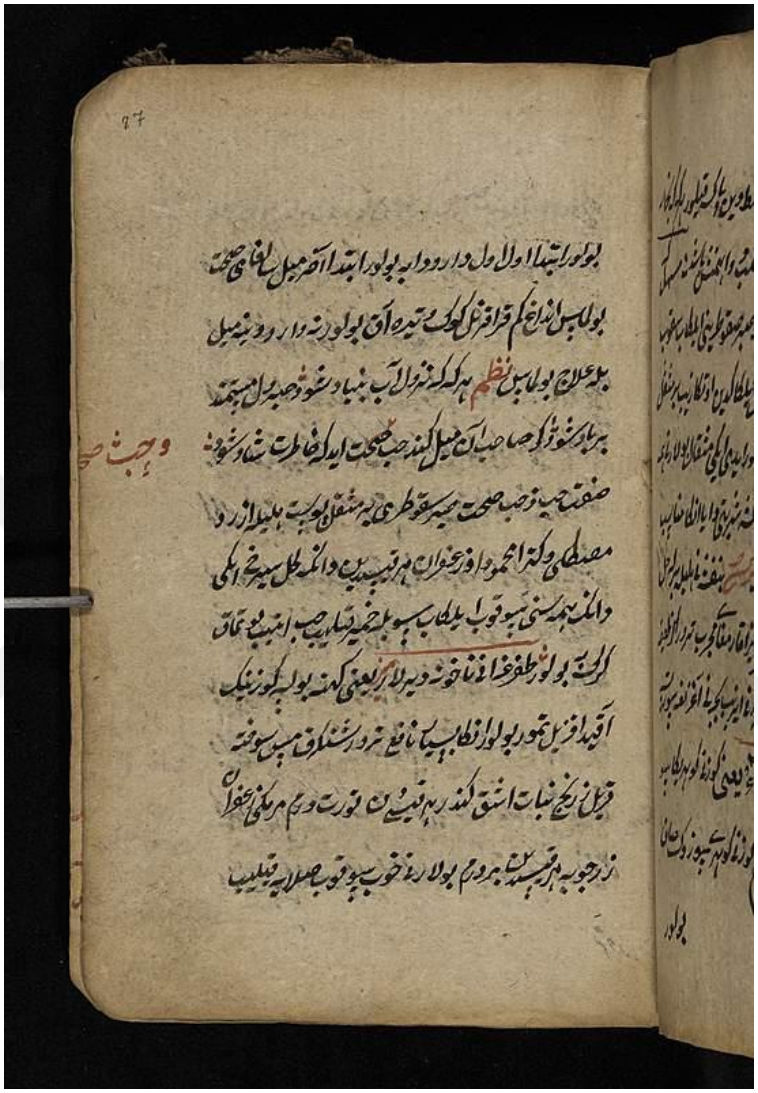

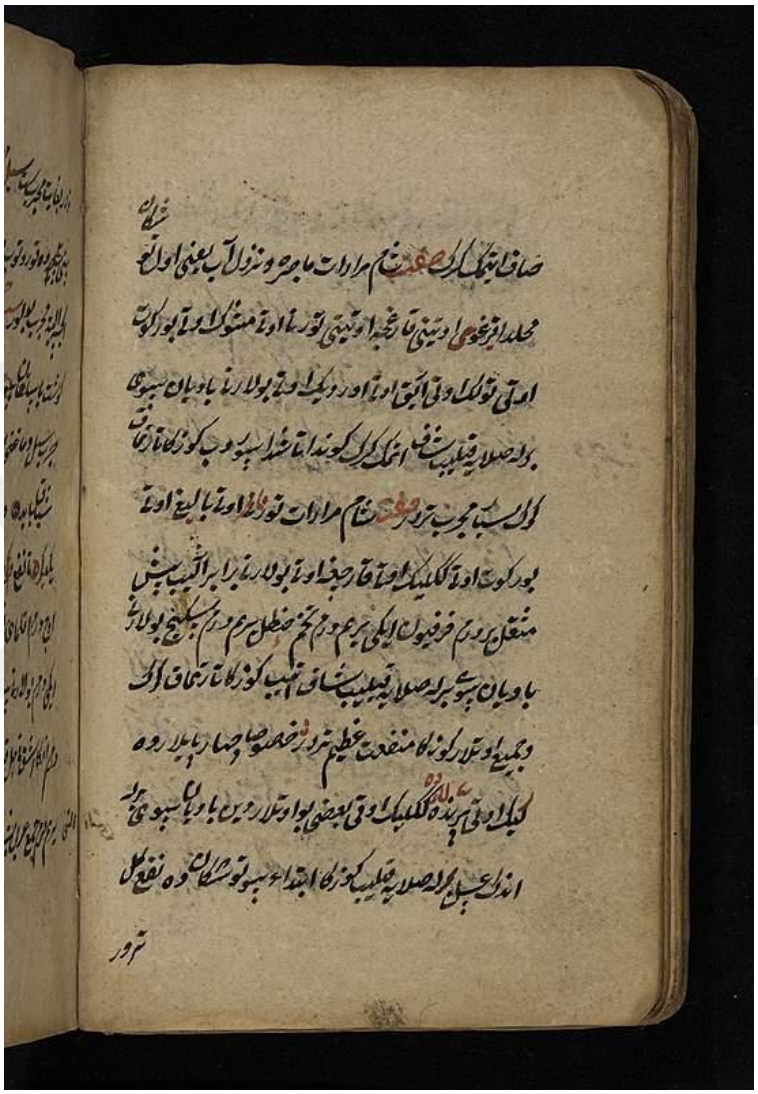

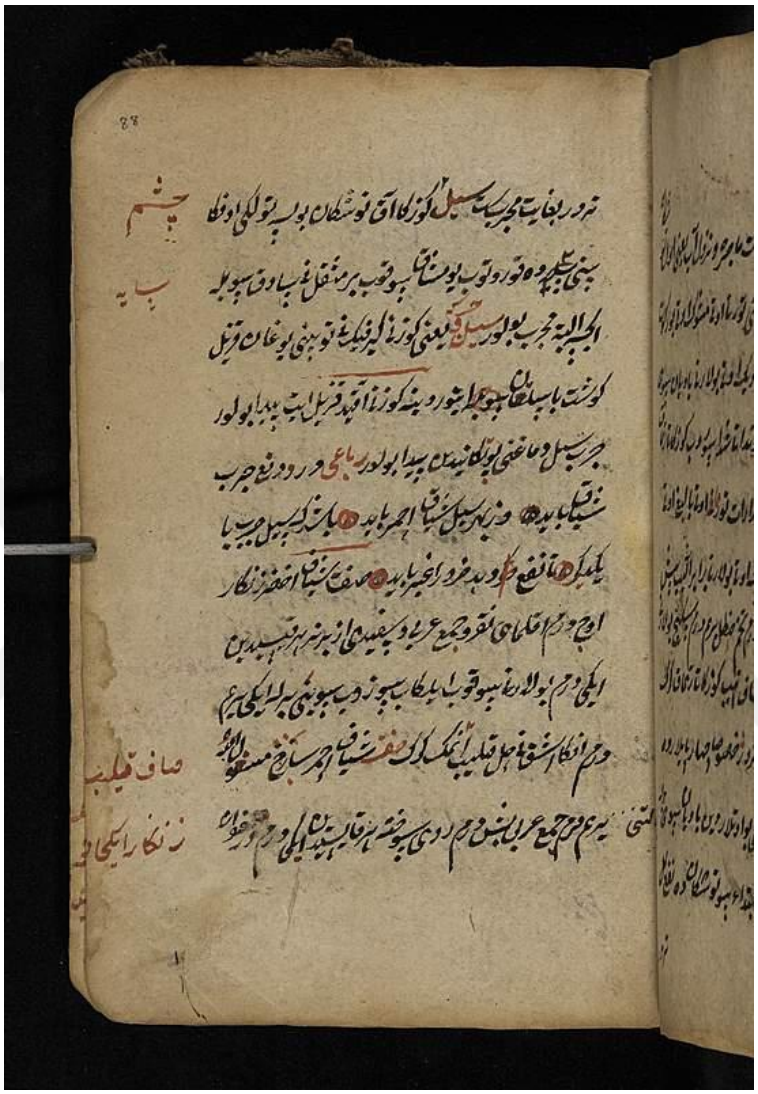

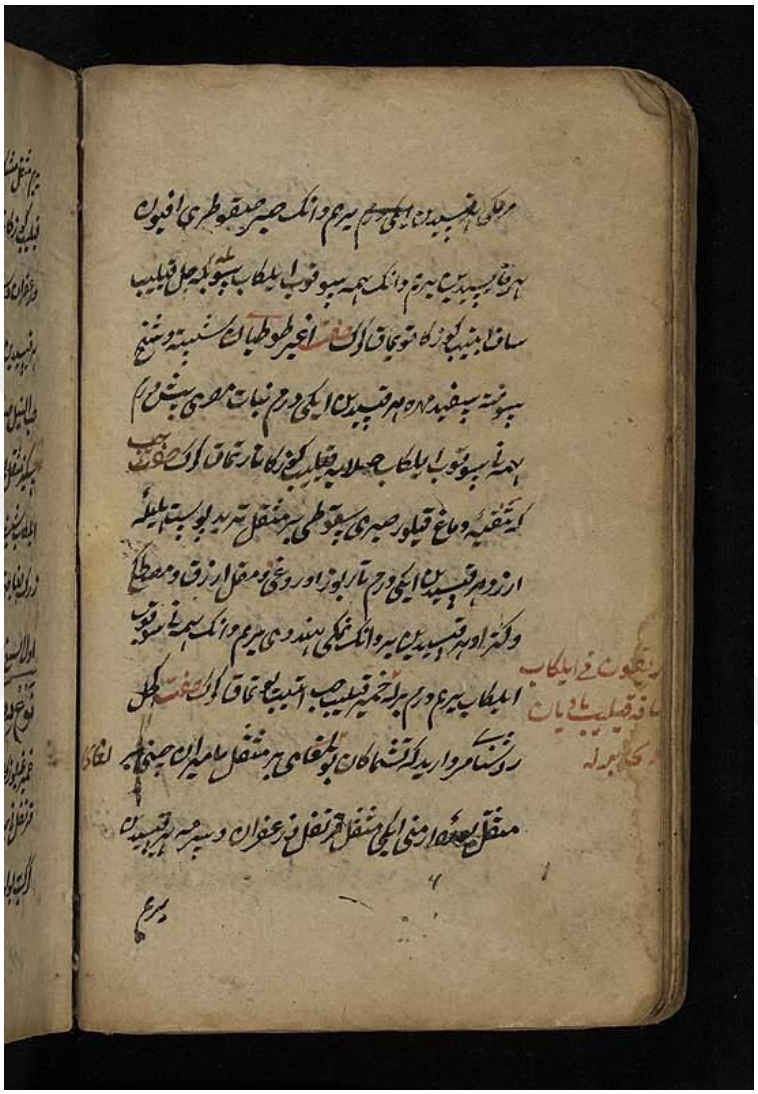

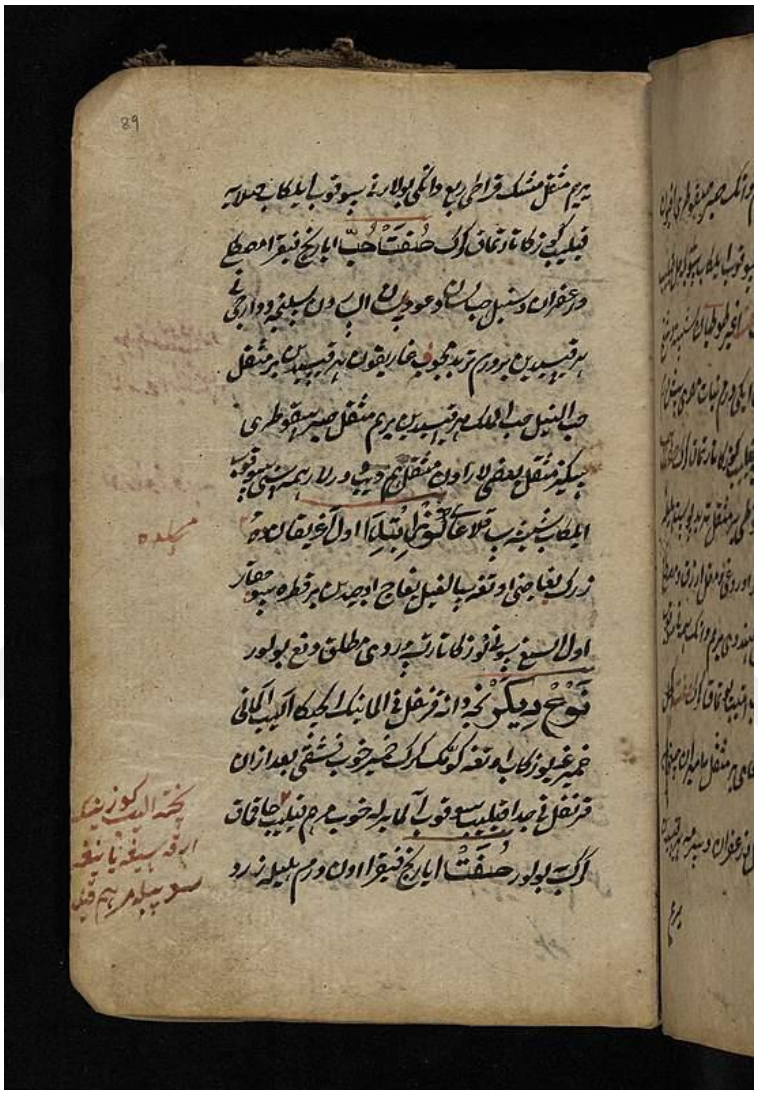

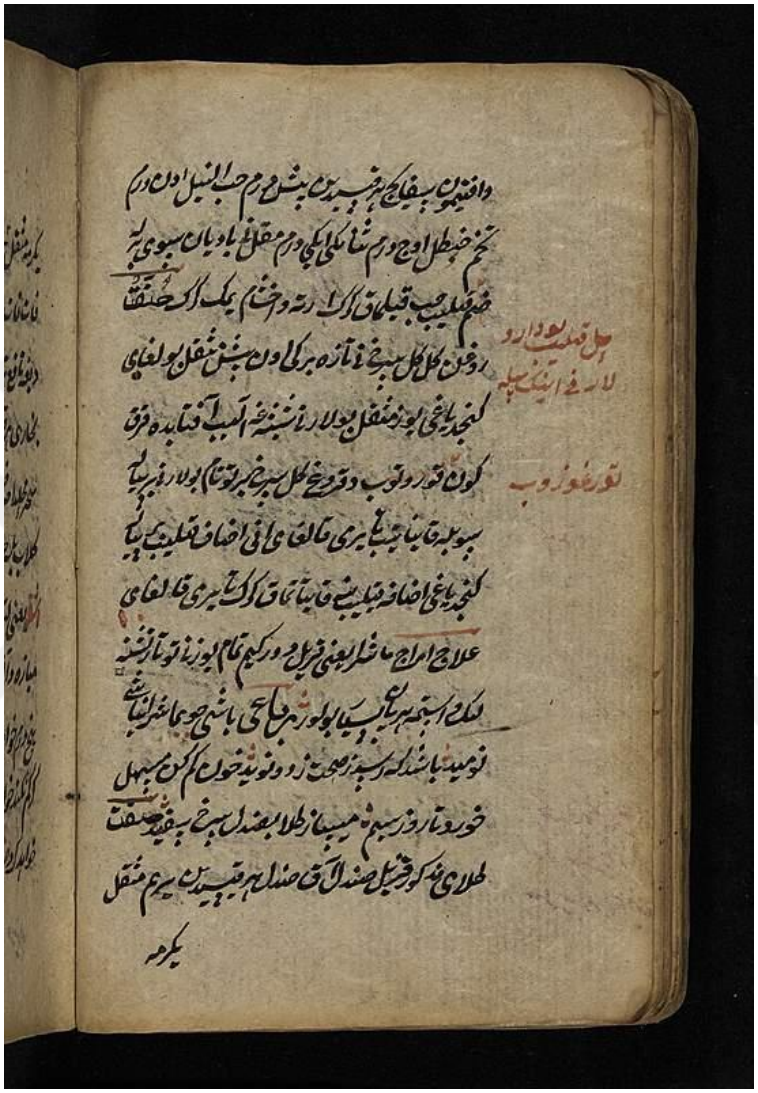

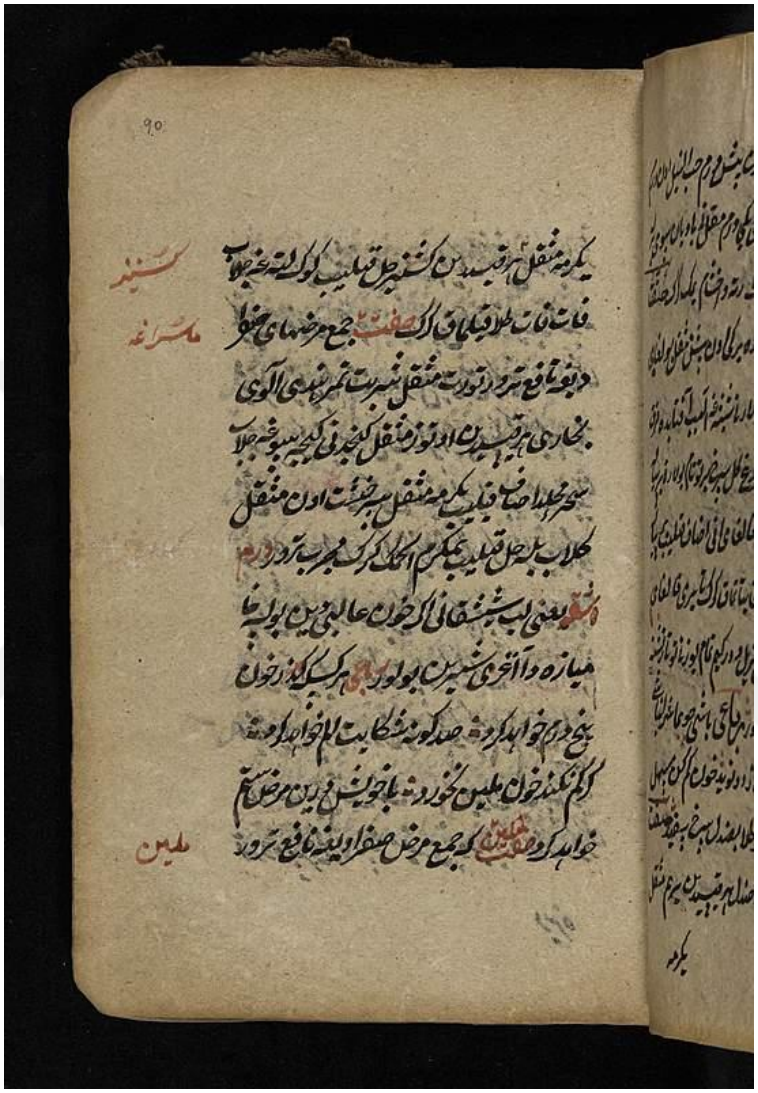

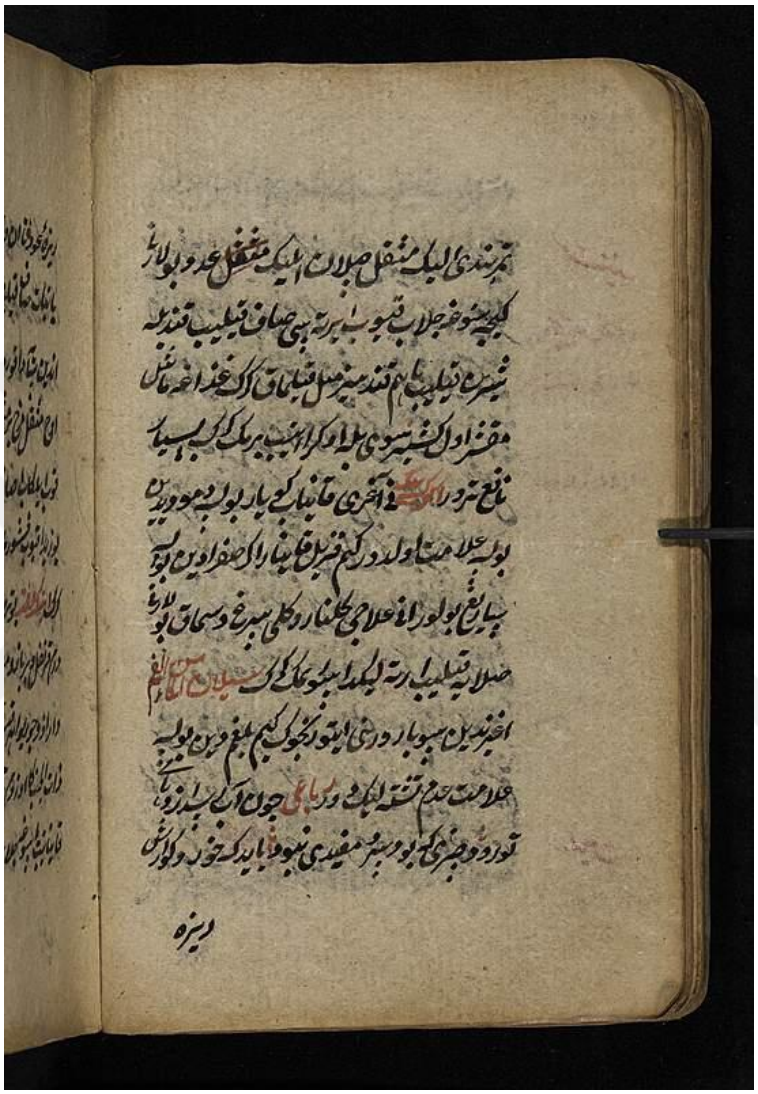

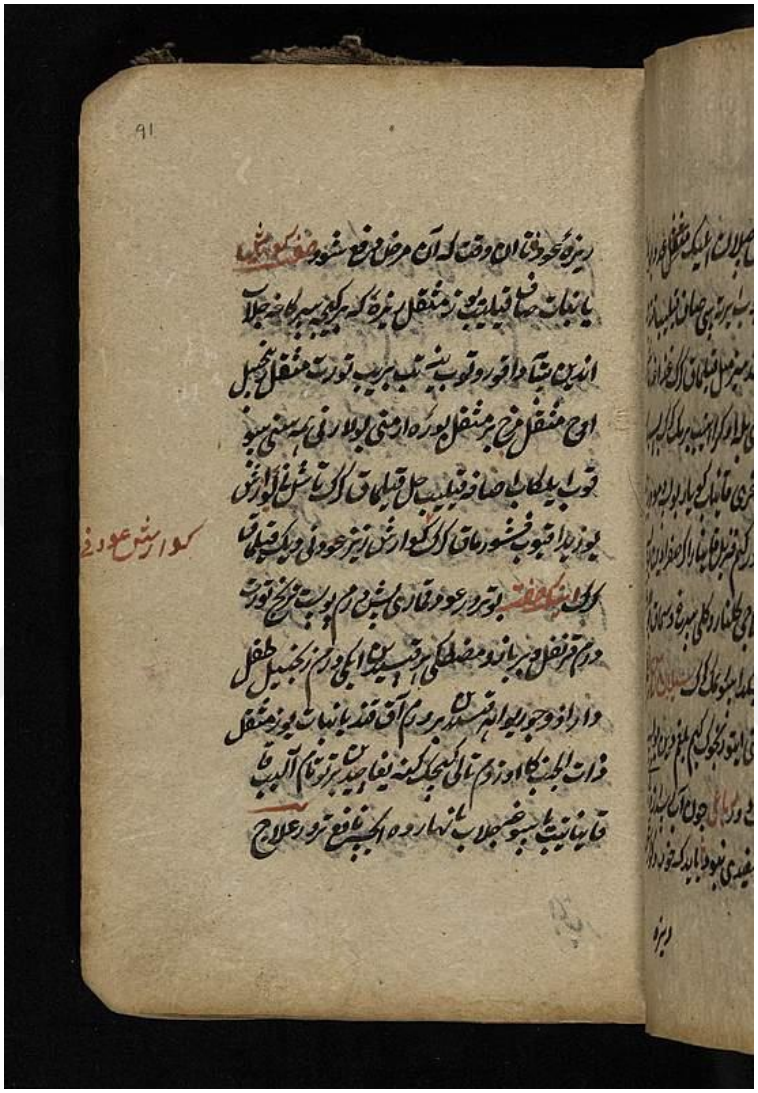

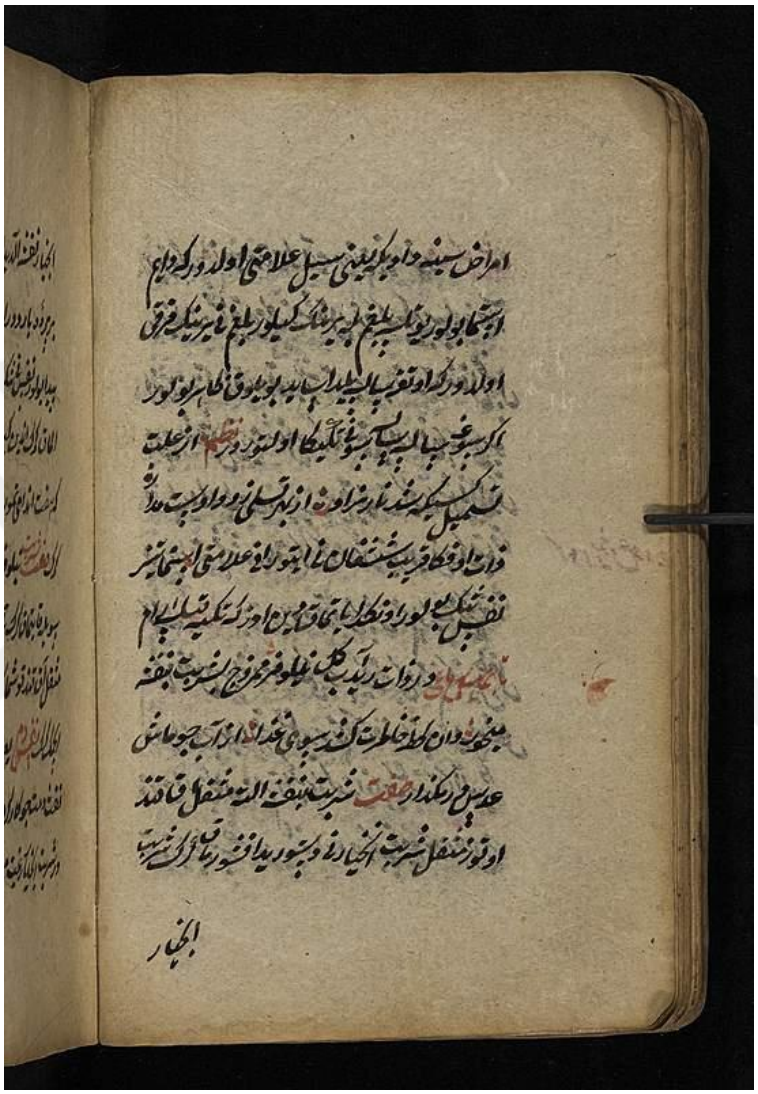

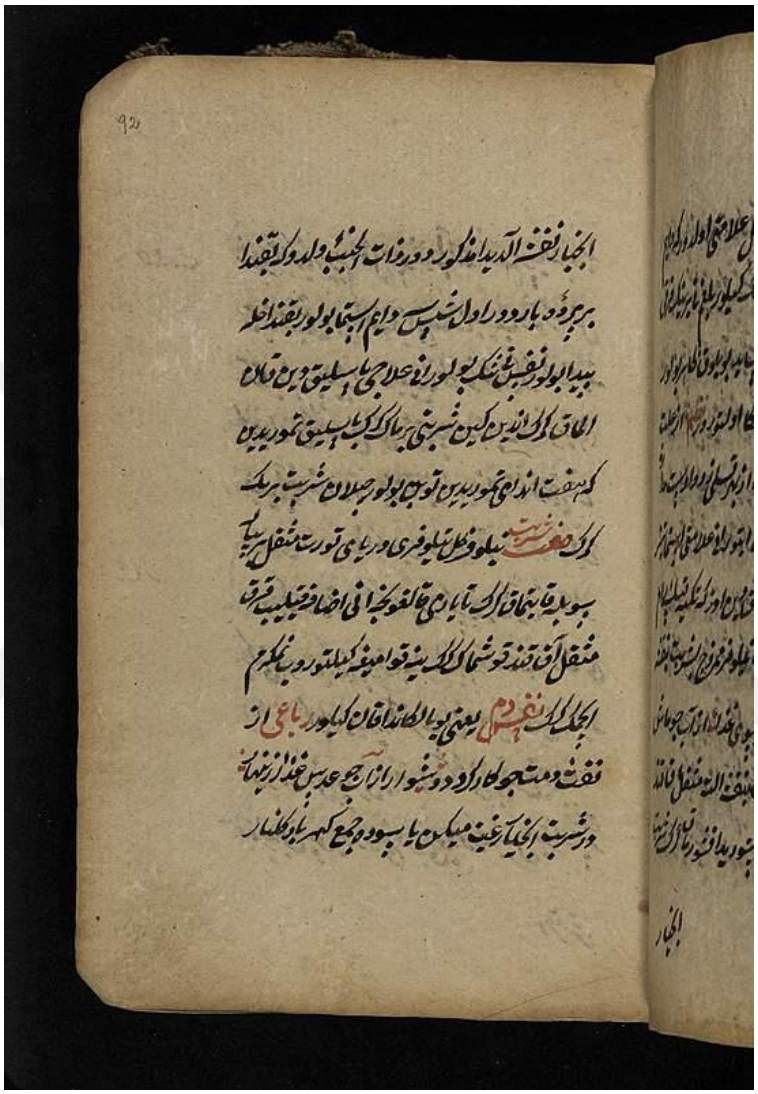

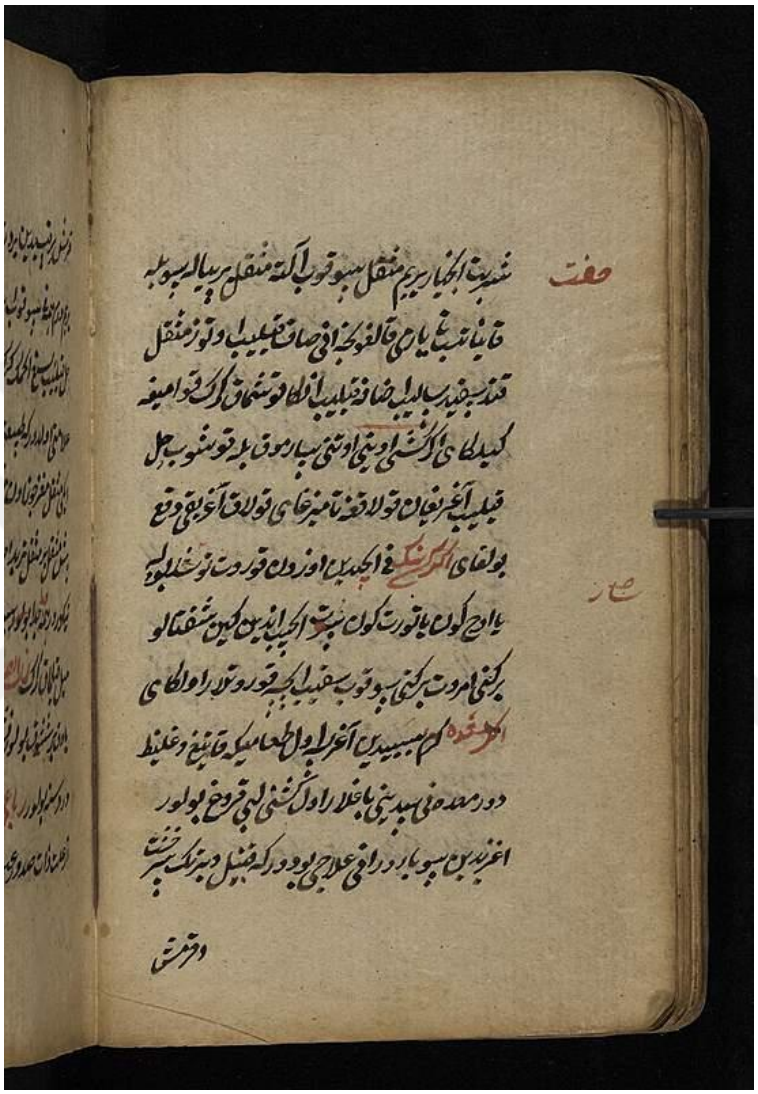

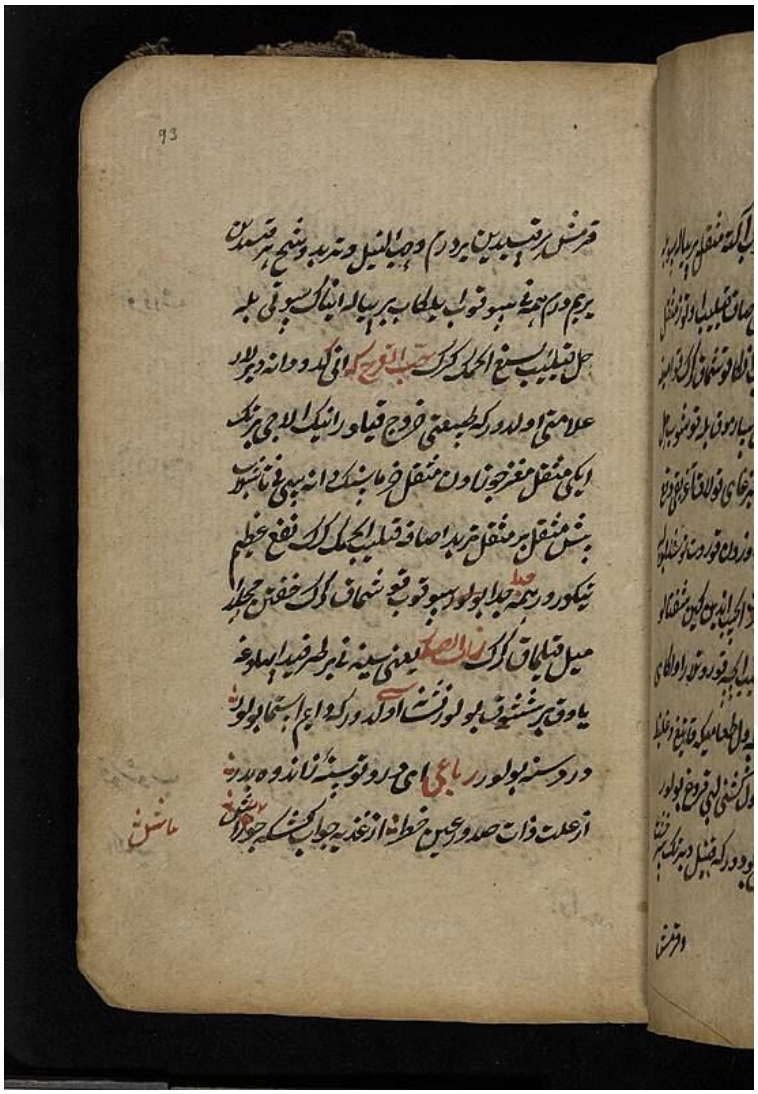

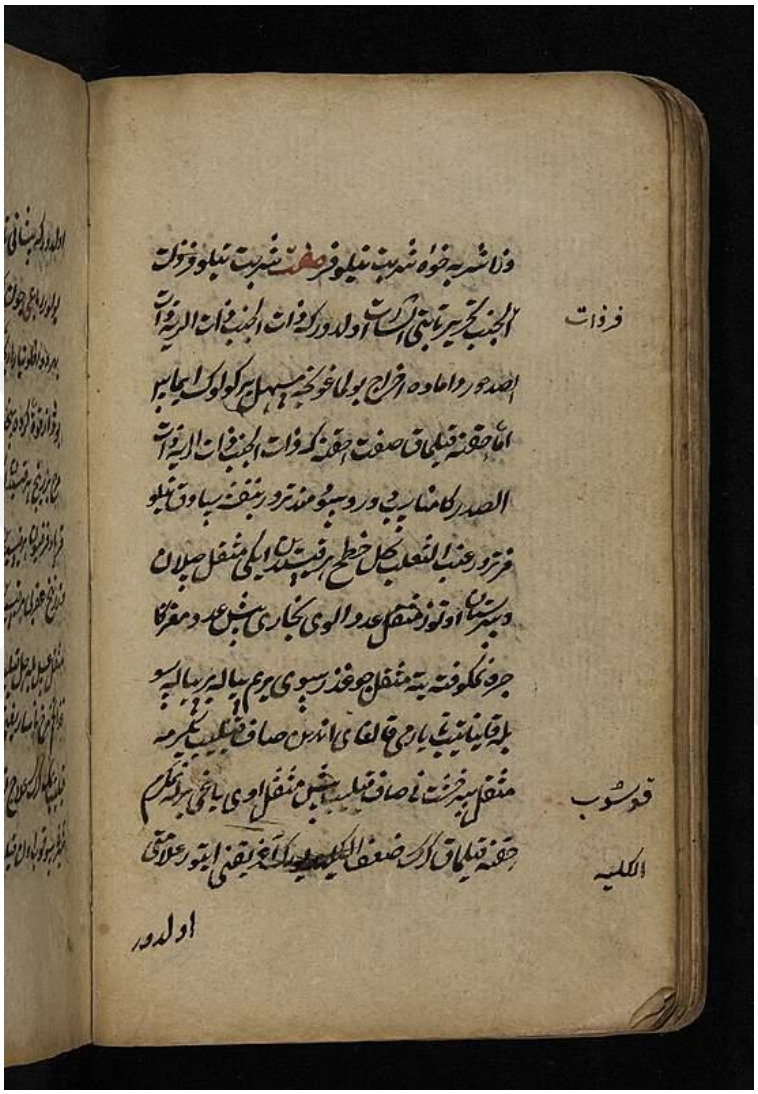

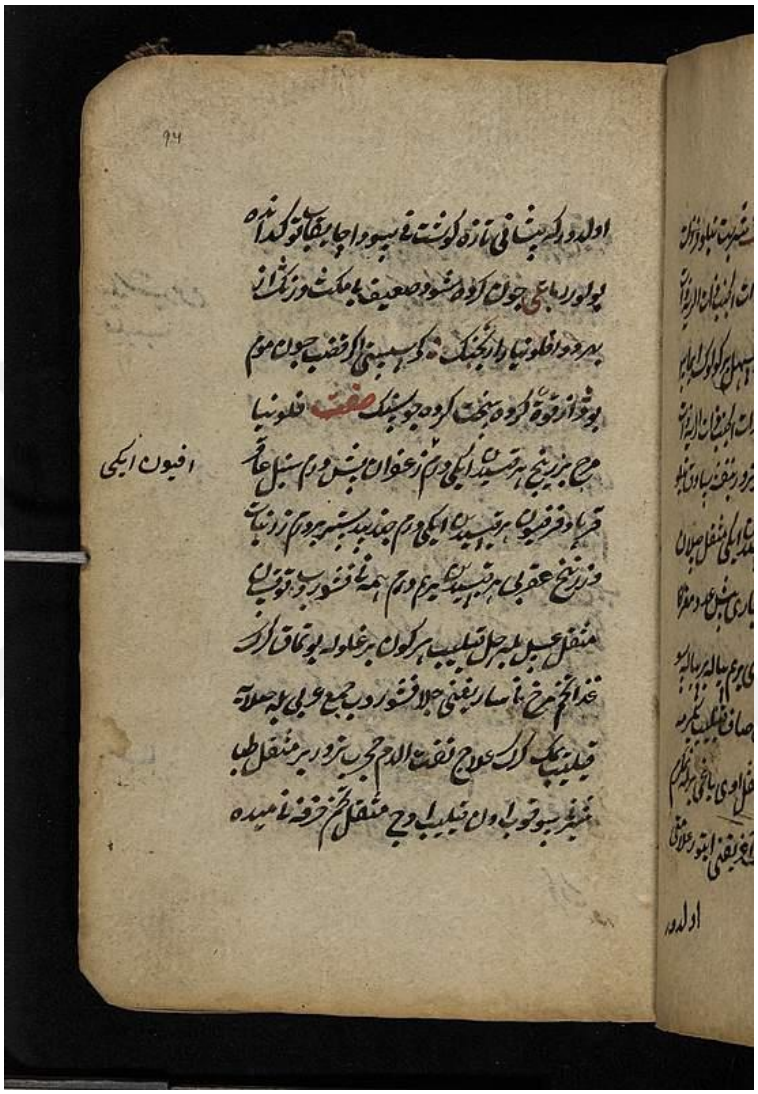

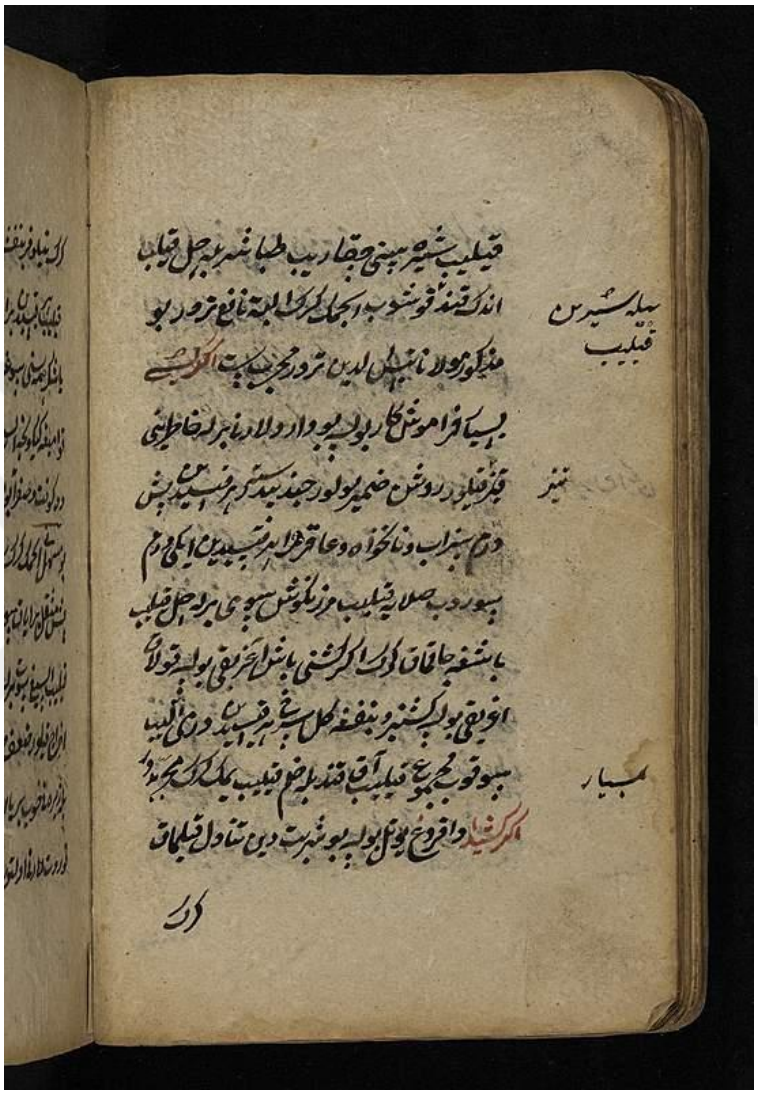

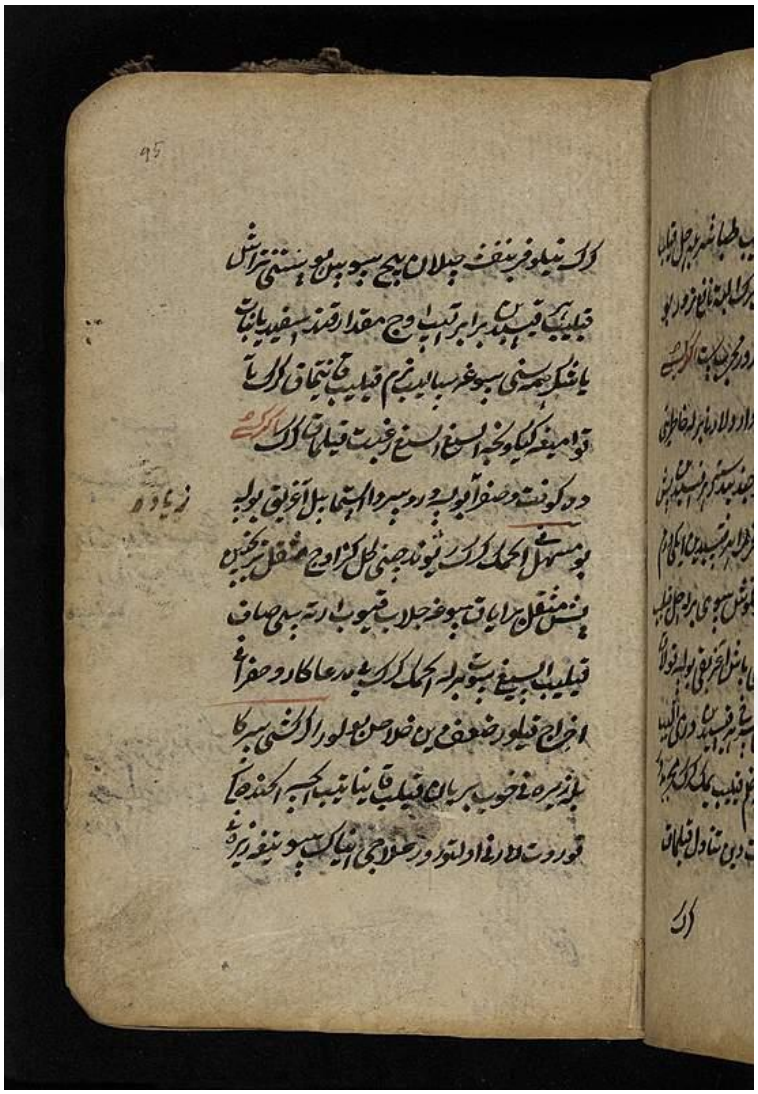

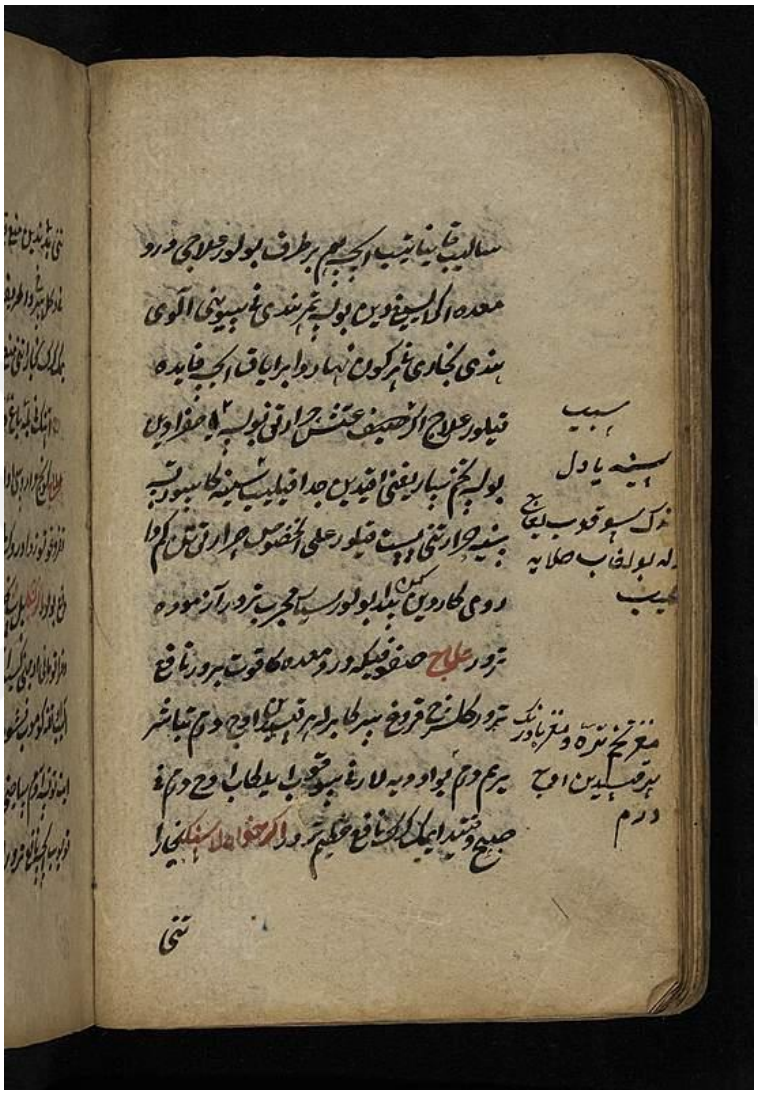

سبب
سینه یا دل
ترک سپوتحوب بلاغ
له بولاغاب صلابه
حبیب

مقدار تخم تره و مقدار بادرنگ
هر مسلیدین اوج
درم

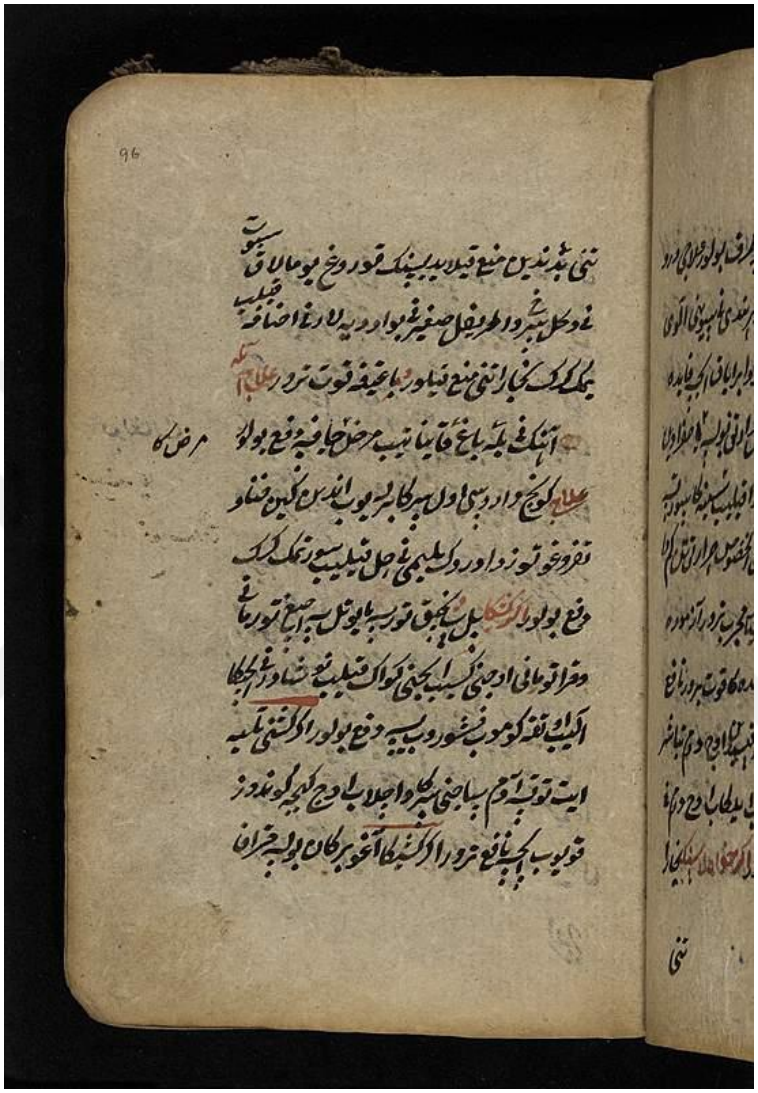

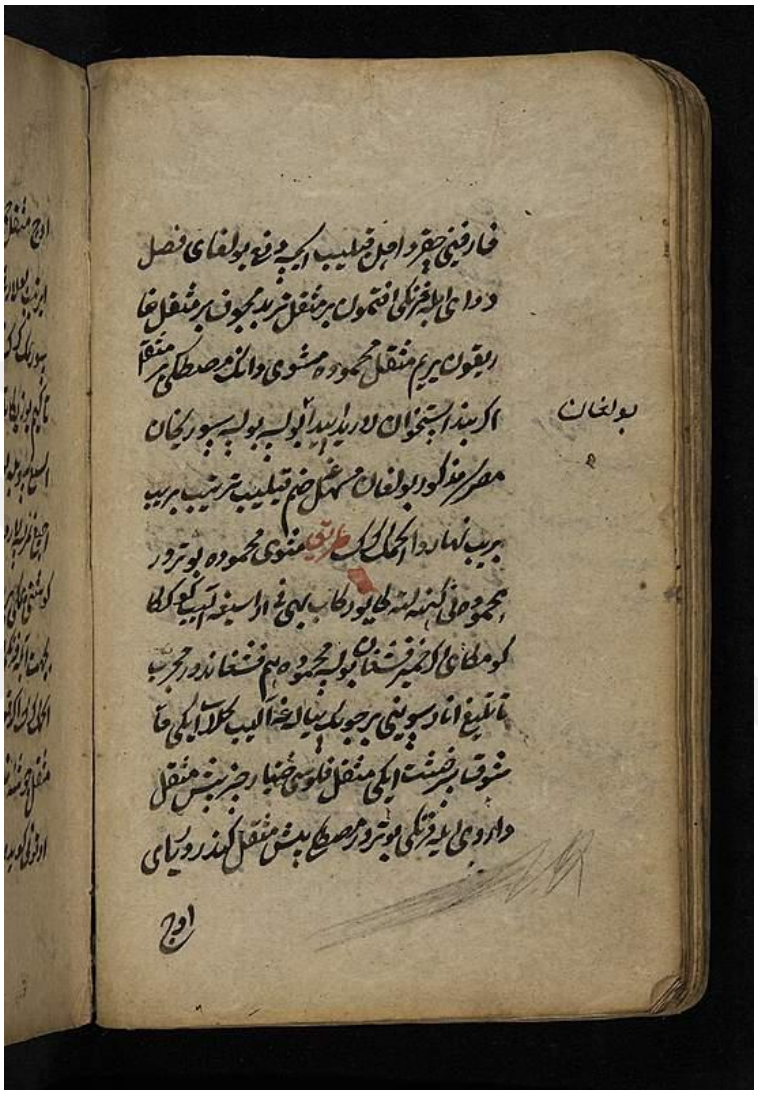

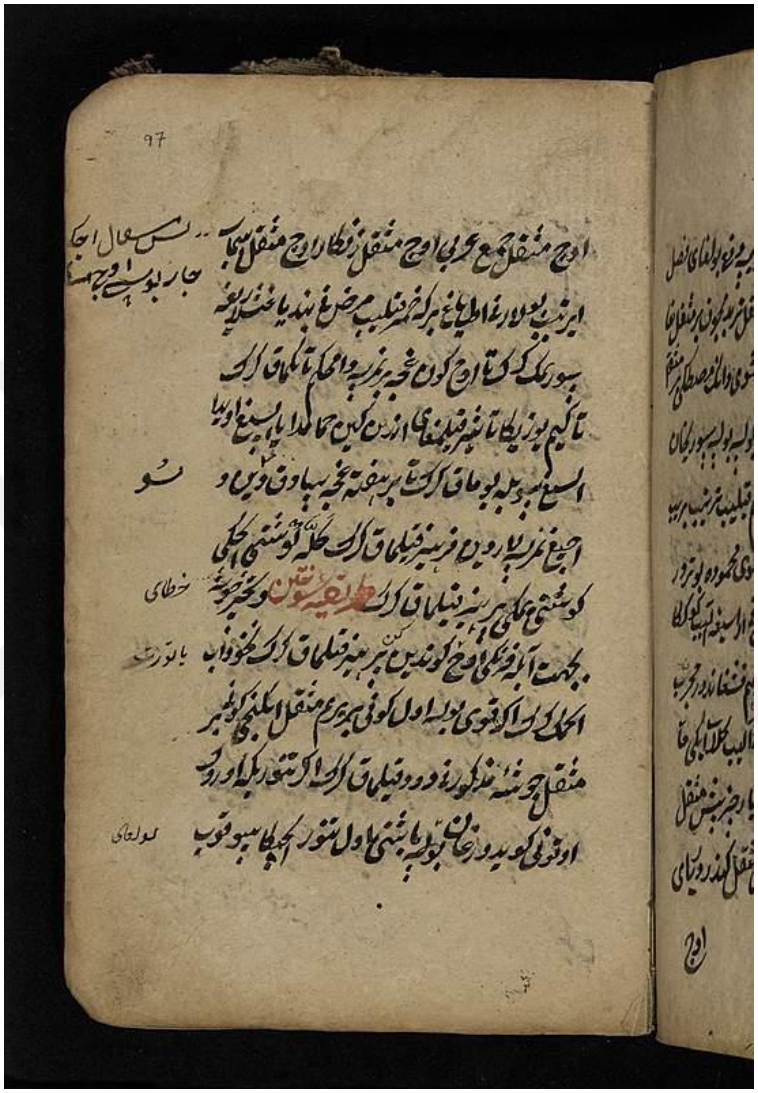

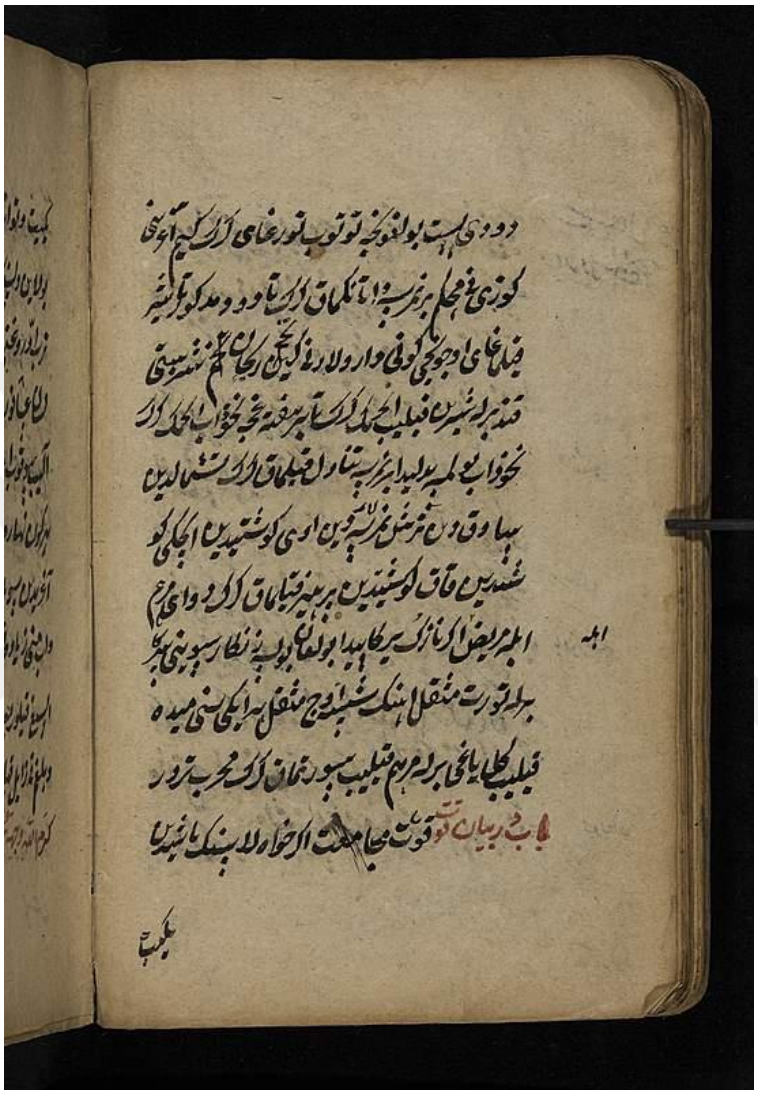

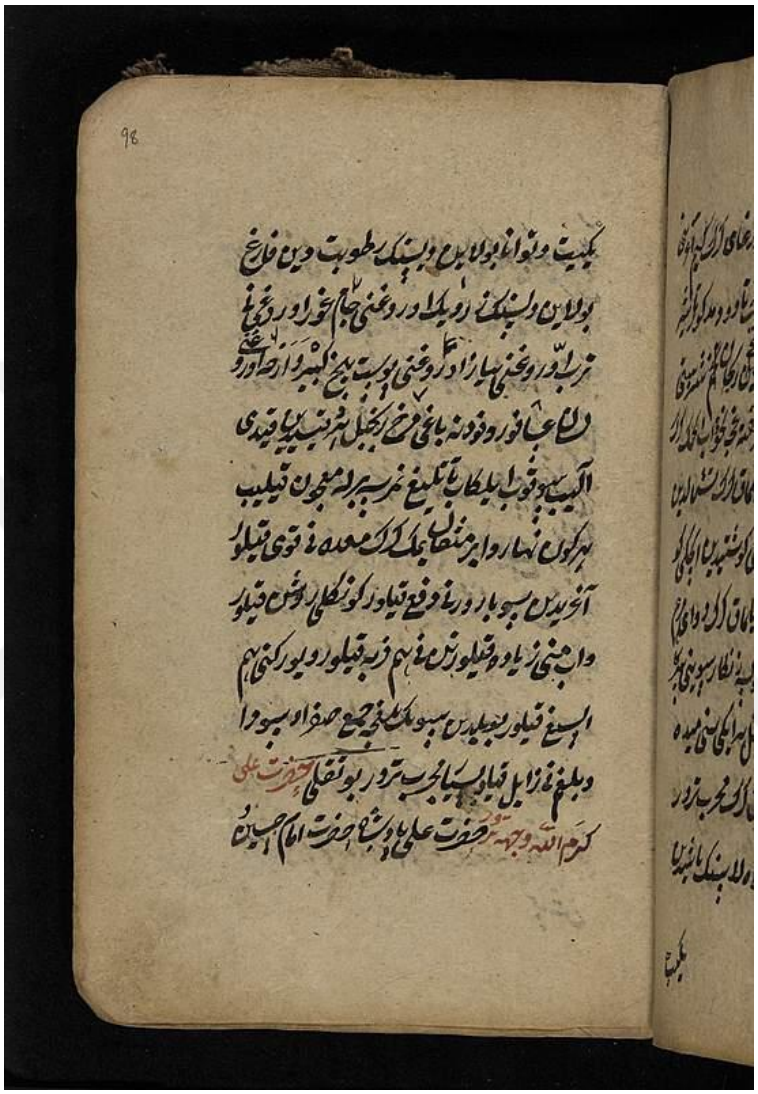

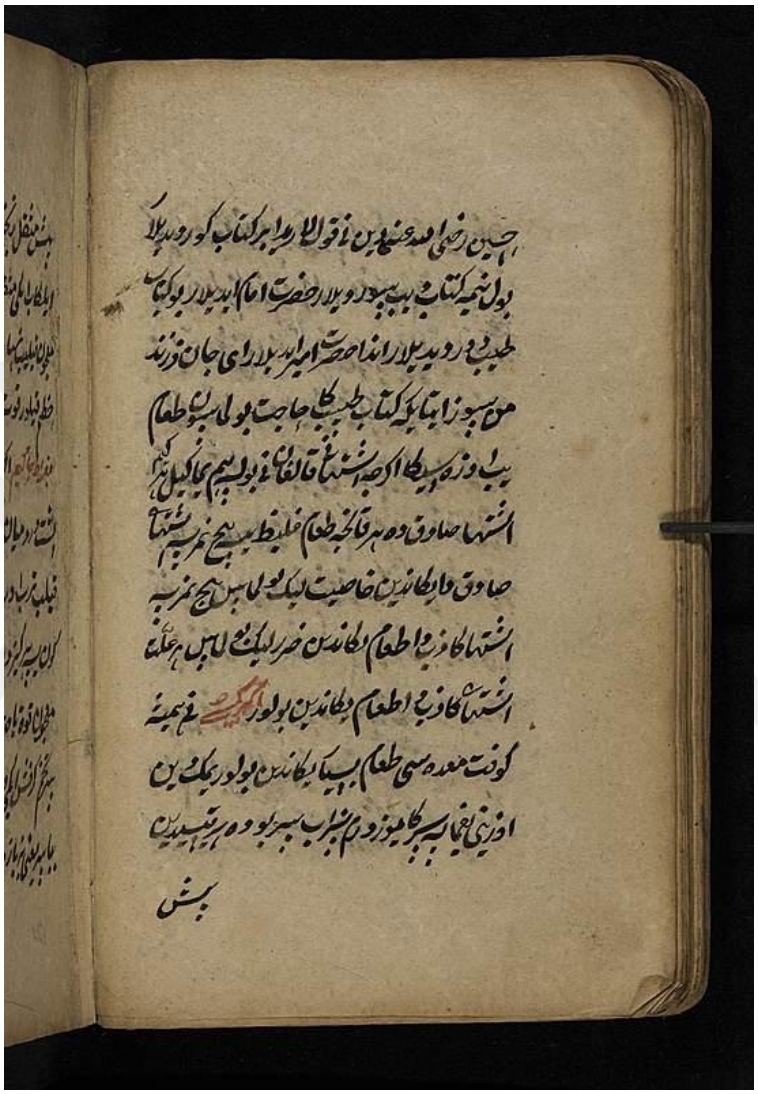

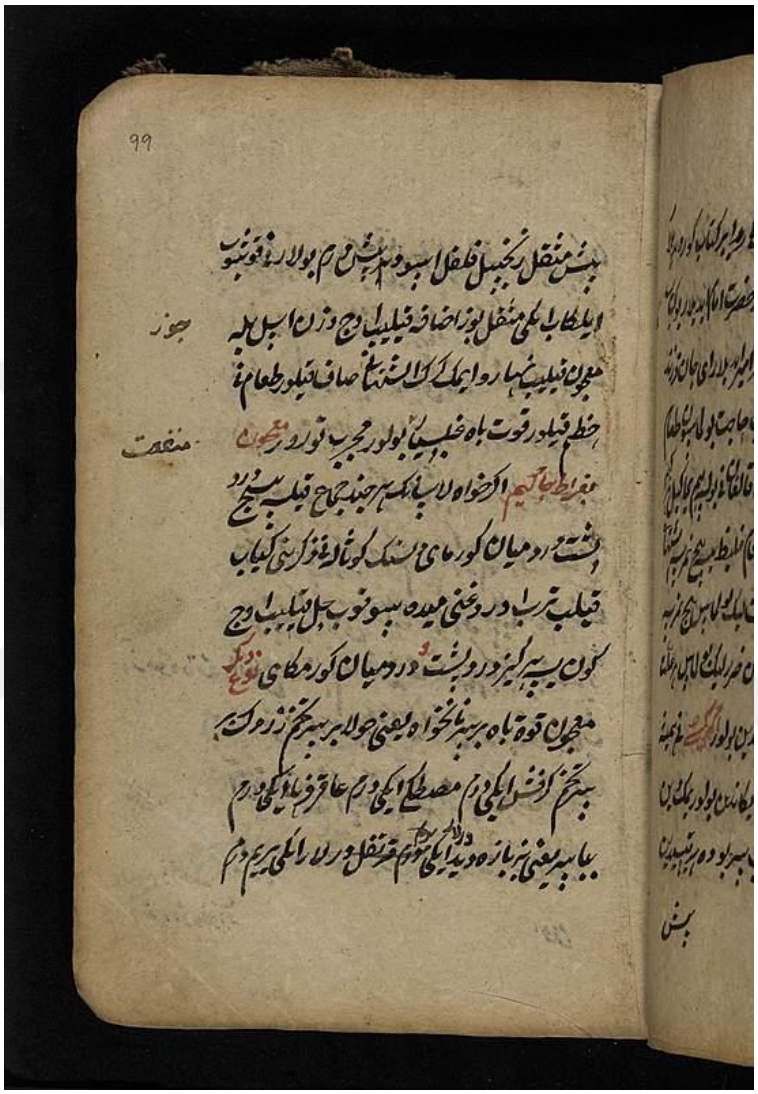

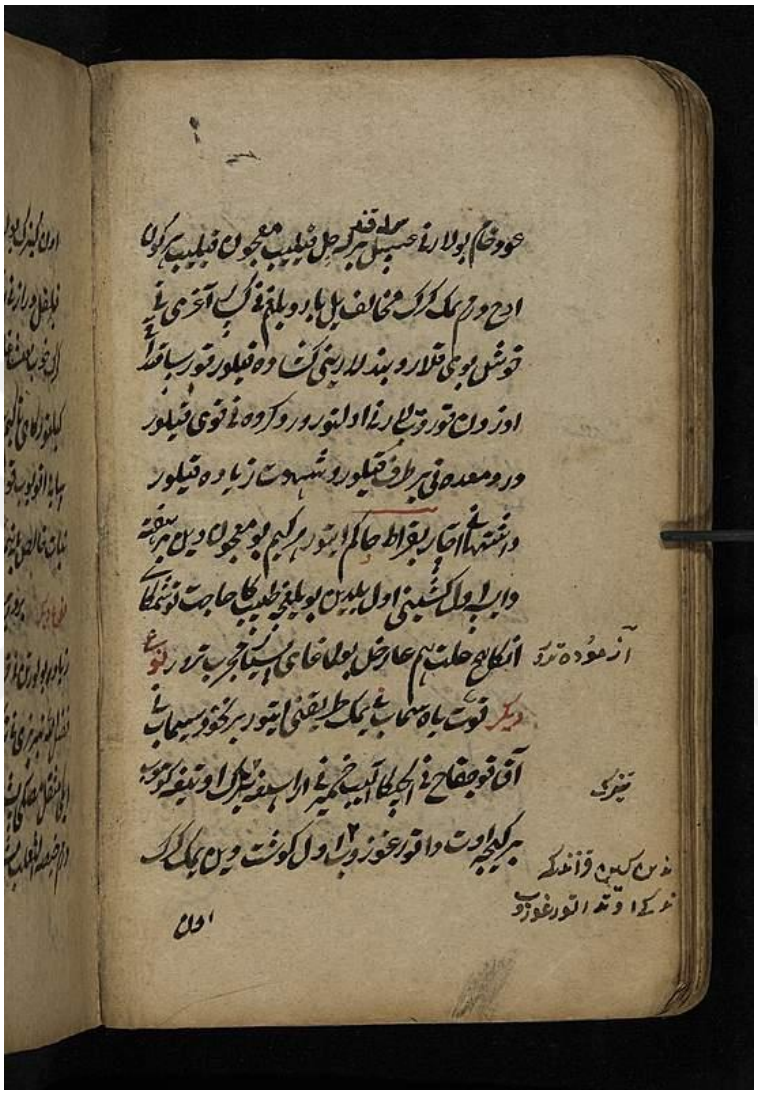

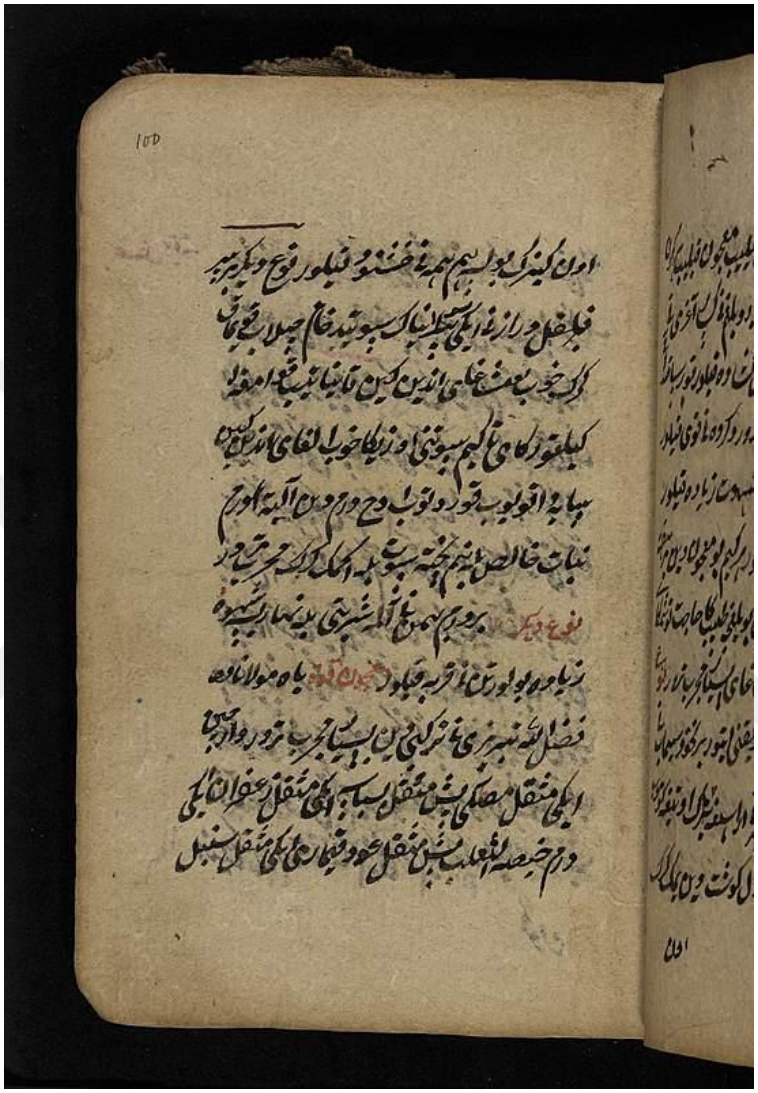

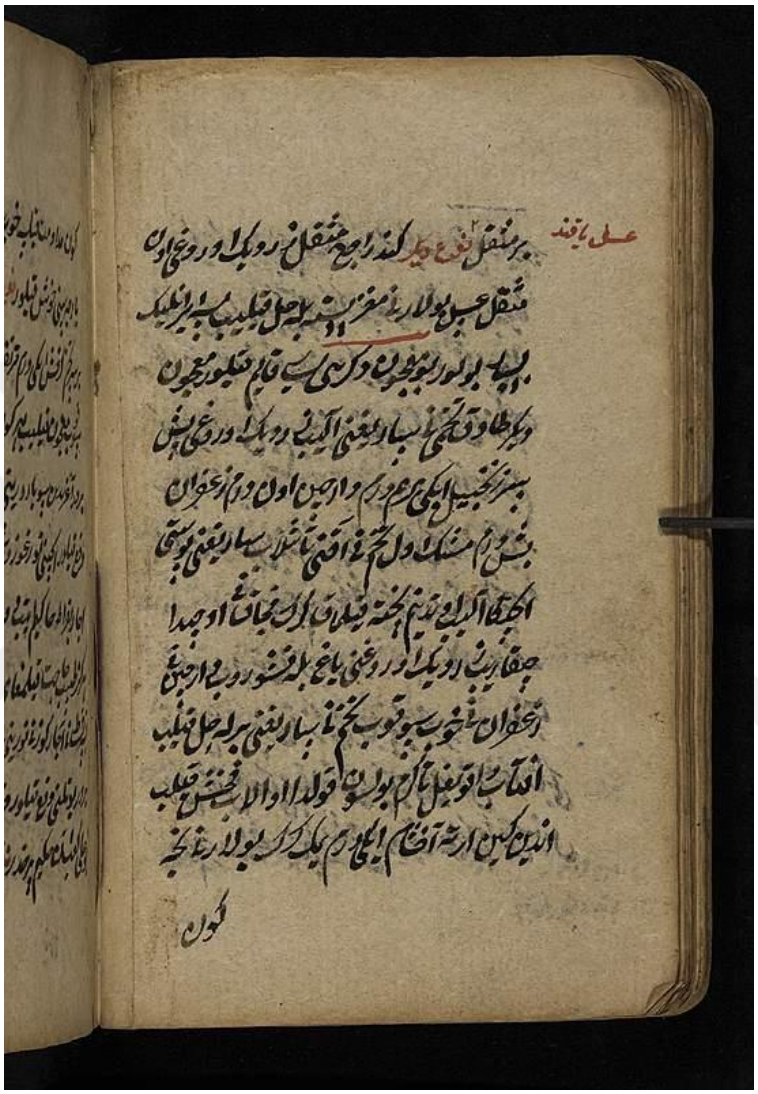

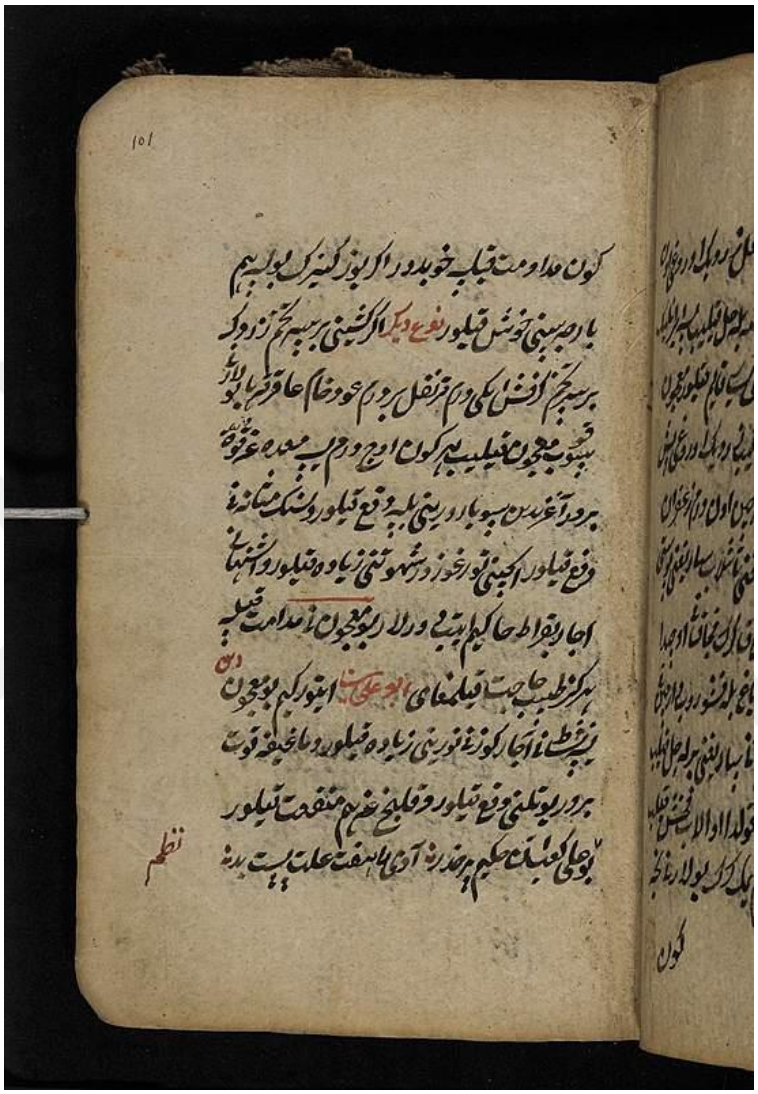

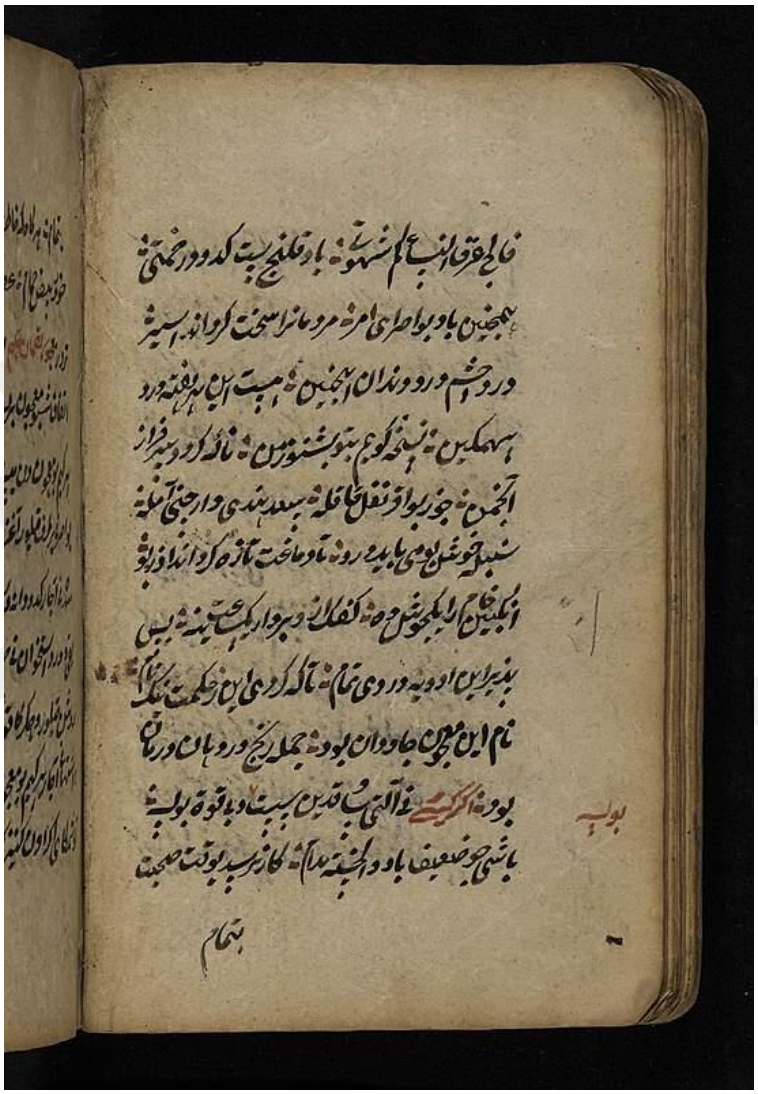

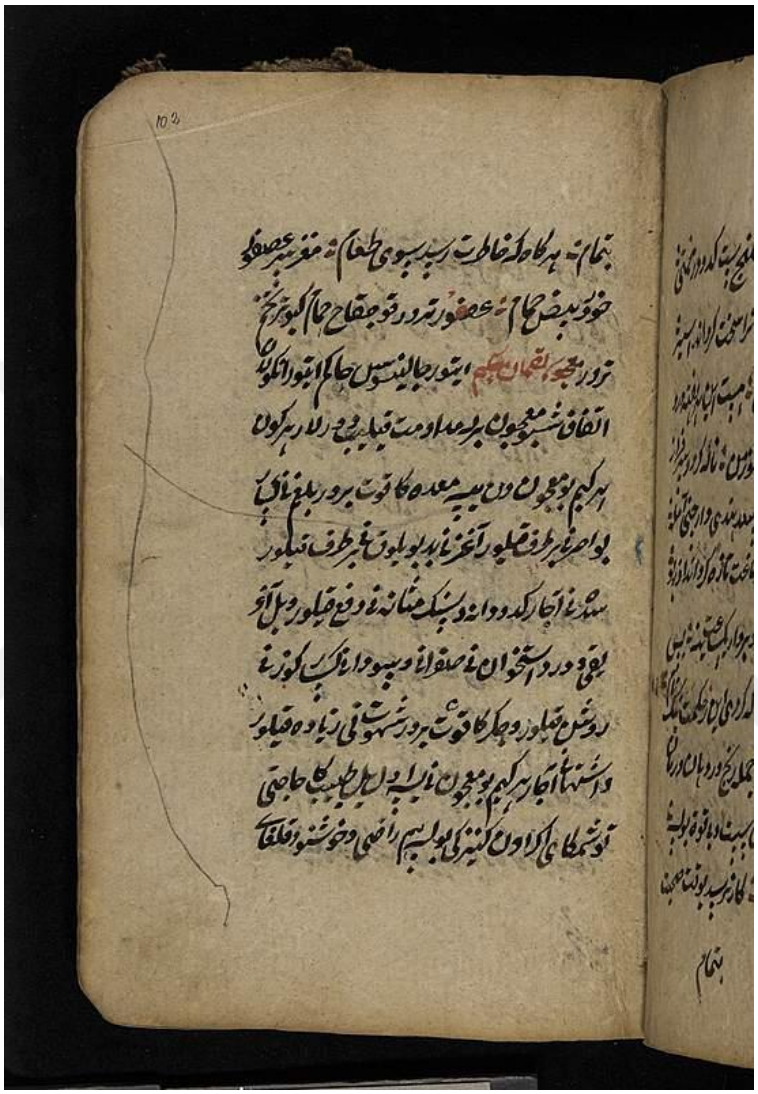

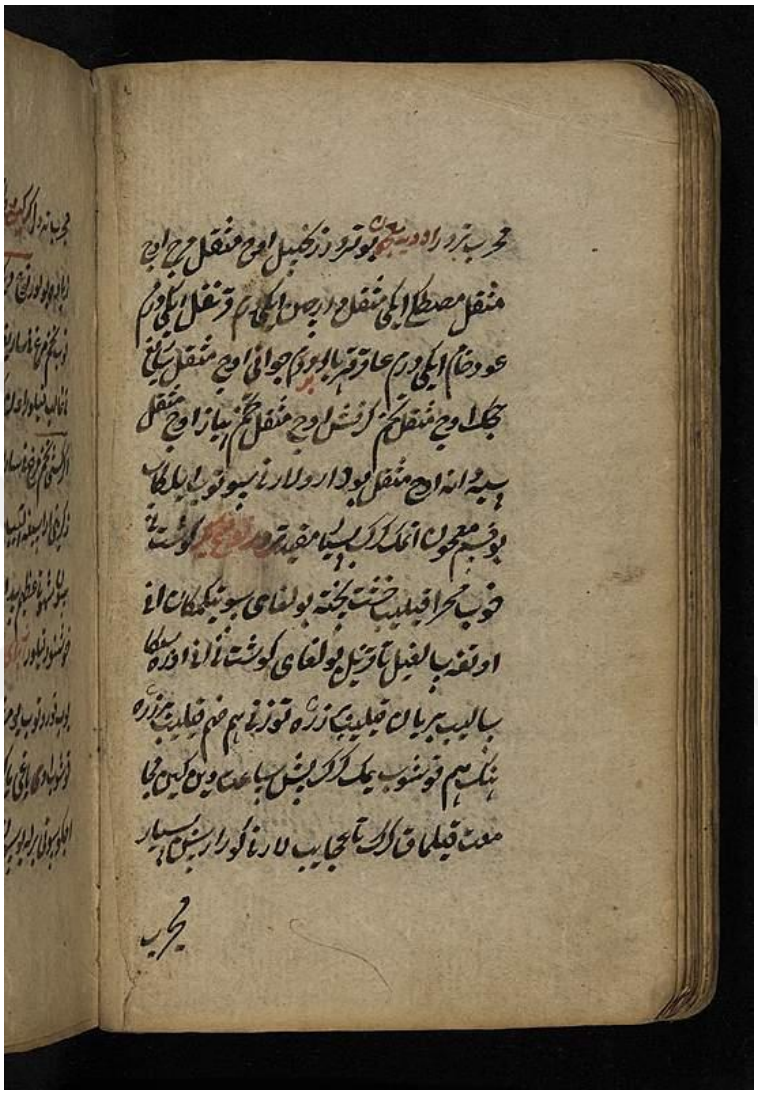

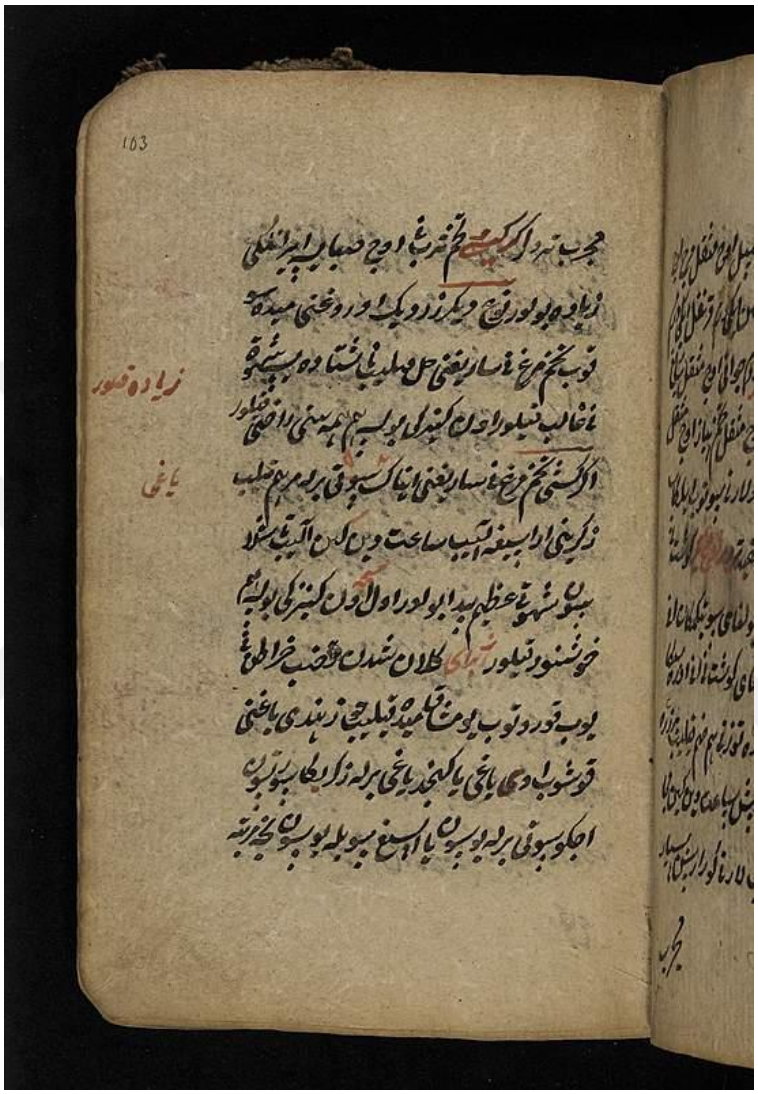

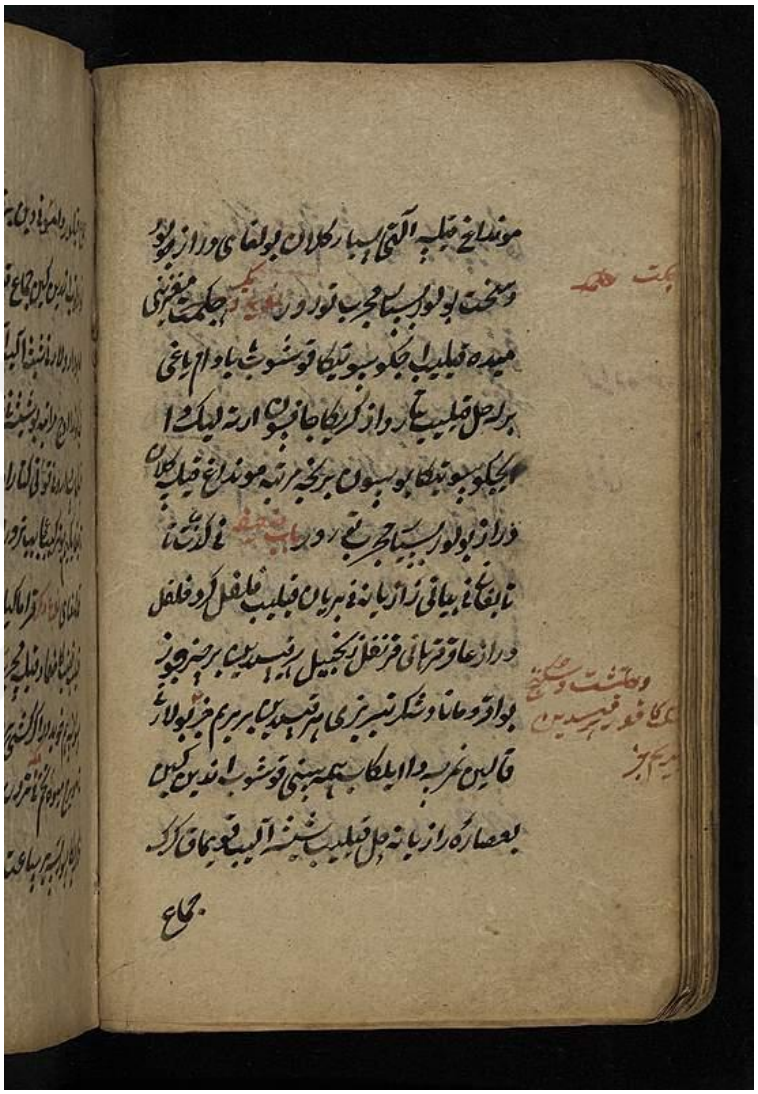

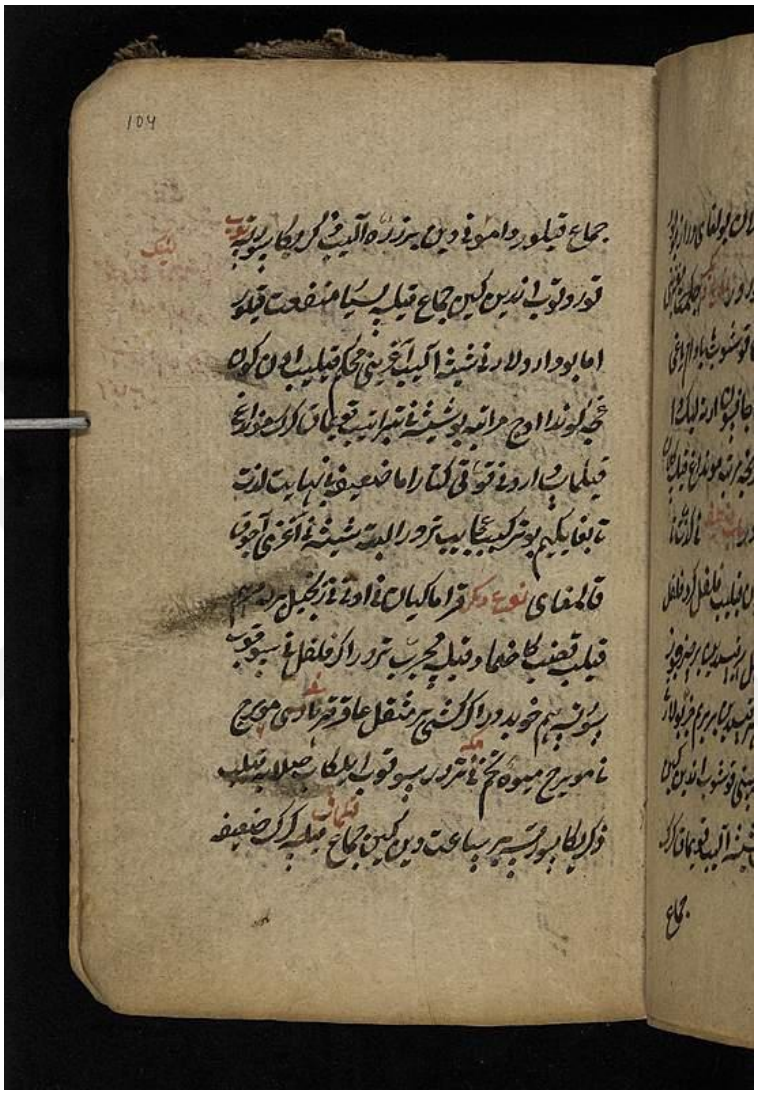

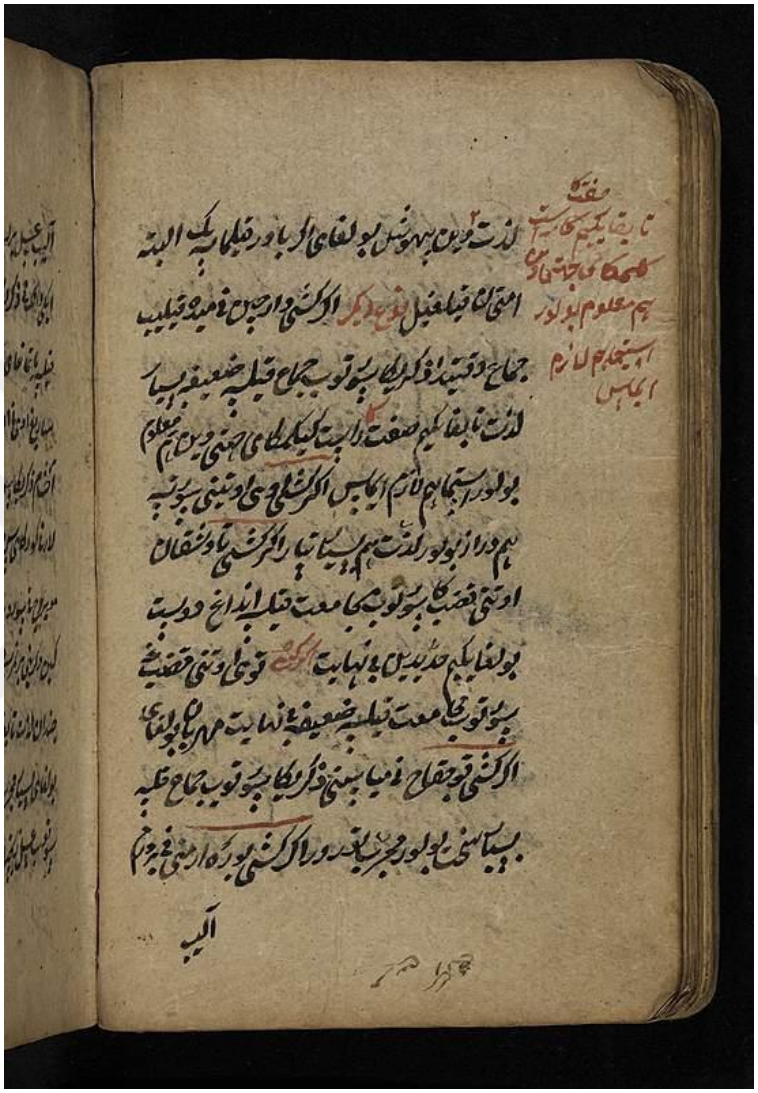

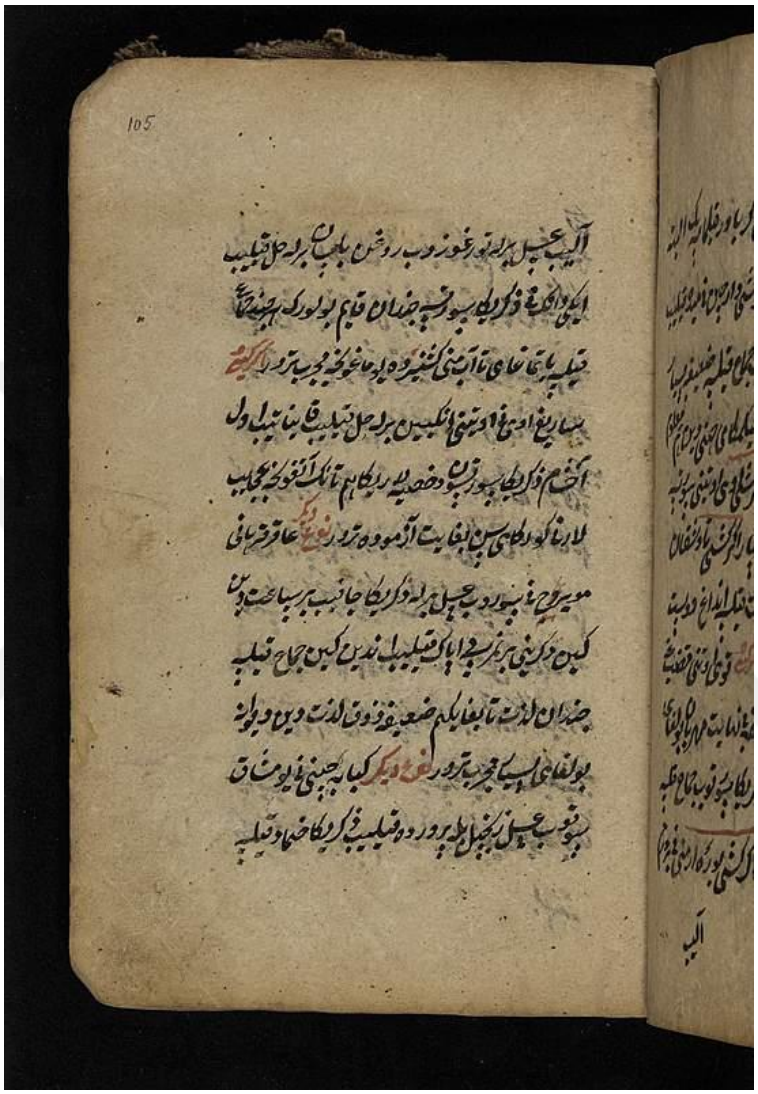

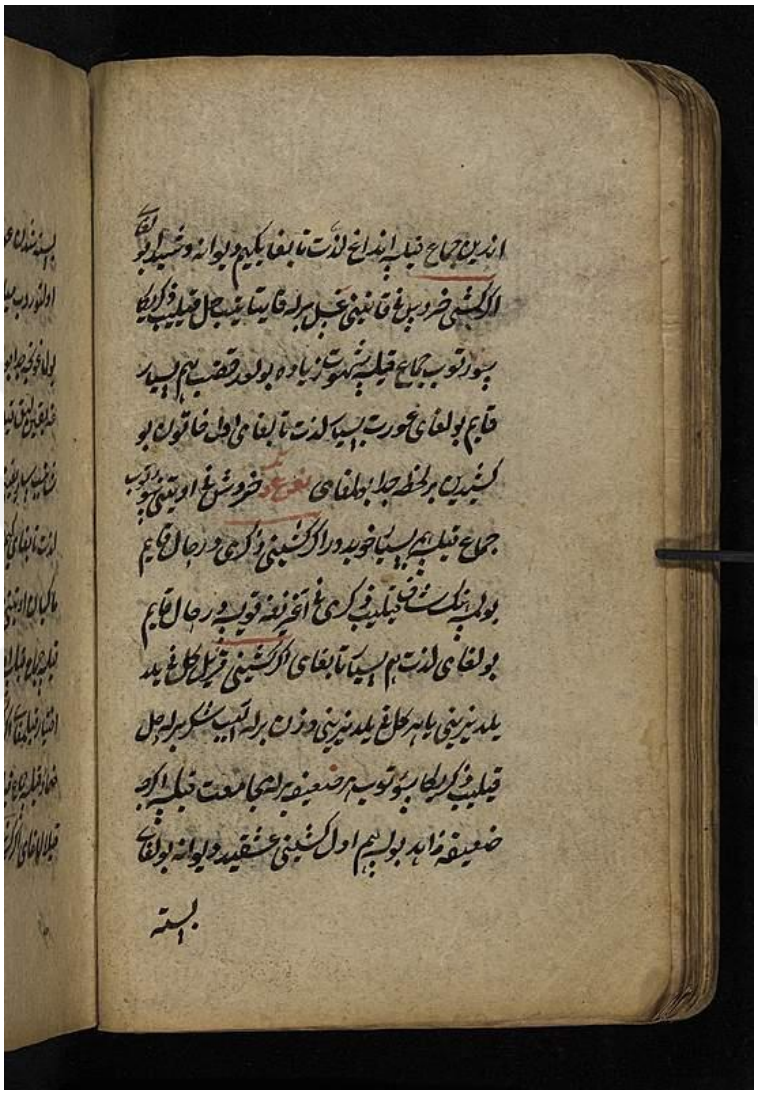

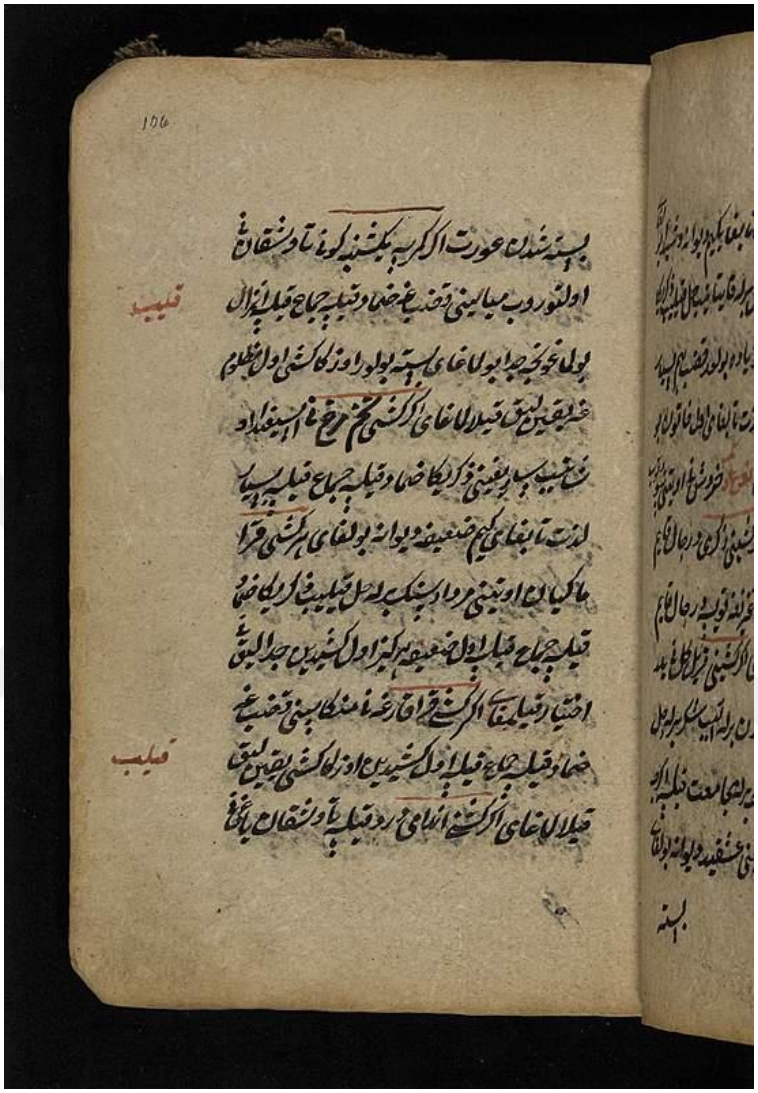

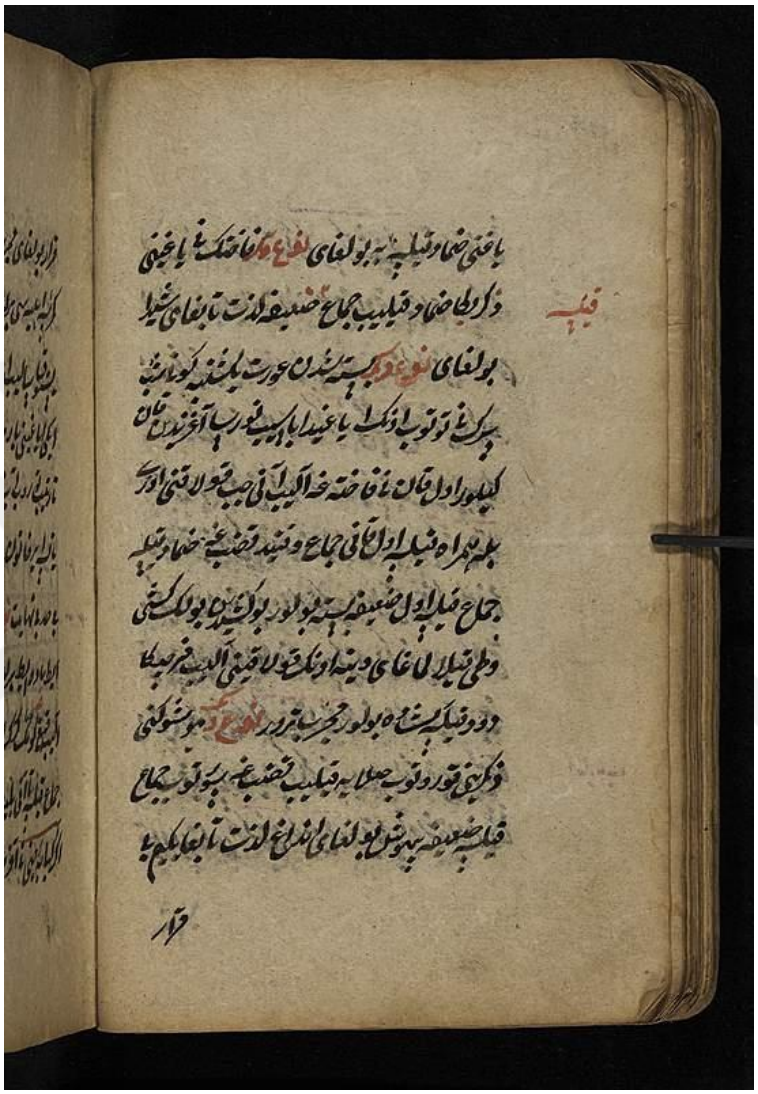

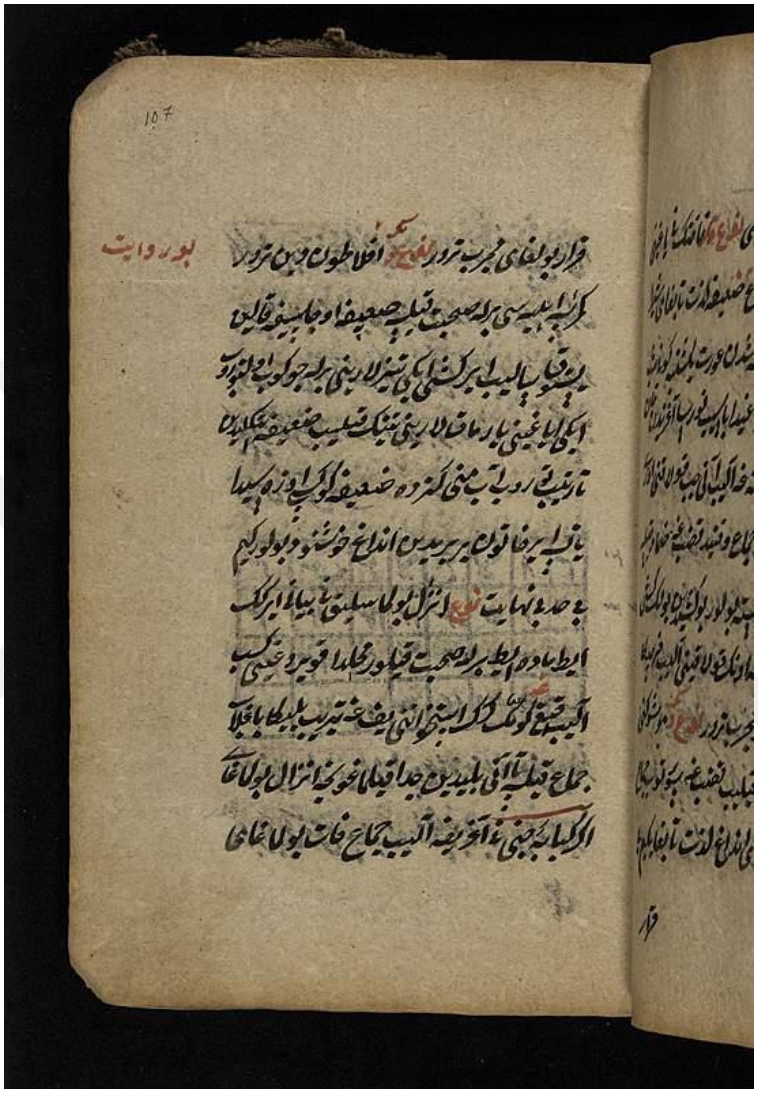

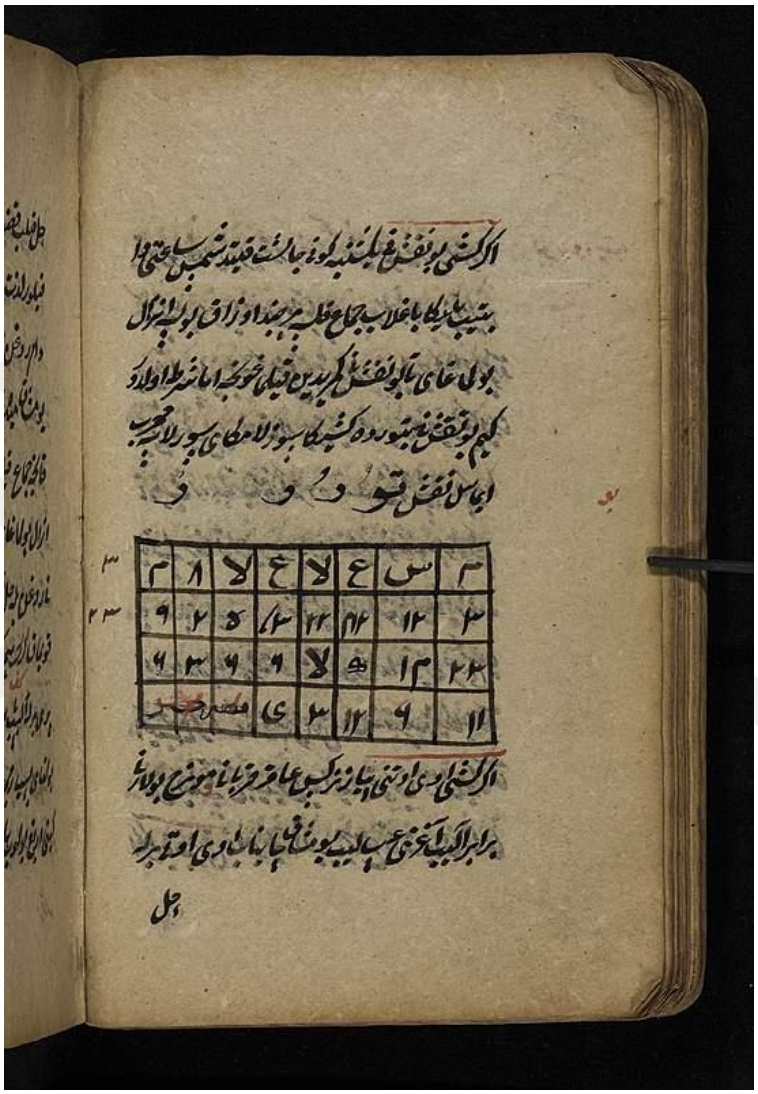

اگر کشی بر نقش مقابل بگونه جالشت فتد شمس ساعتی را
بتسبیب ذکا باغلاب جماع قلب پرهیزد او زاف بولبه نزال
بولی عای تا بو نقش کرید بدین قیاس خوجه اما شرط اولاد
کیم بو نقش نبتوره کشیدکا بوز لامطای پوز لابه مجیب
اجاس نقش قو د ی د

۳۳	۳	۸	لا	ع	لا	ع	س	۳
۲۳	۹	۲	۵	۷	۱۲	۱۴	۱۲	۳
	۶	۳	۶	۶	لا	۵	۱۲	۲۲
			مصر	۷	۳	۱۲	۶	۱۱

اگر کشی اوی اوتنی اپیاز نزکیس عامر قربانا موزع بولار
برابر الیک آغزی عسل لیمو نافی چاپانا باری او تو برلا

جل

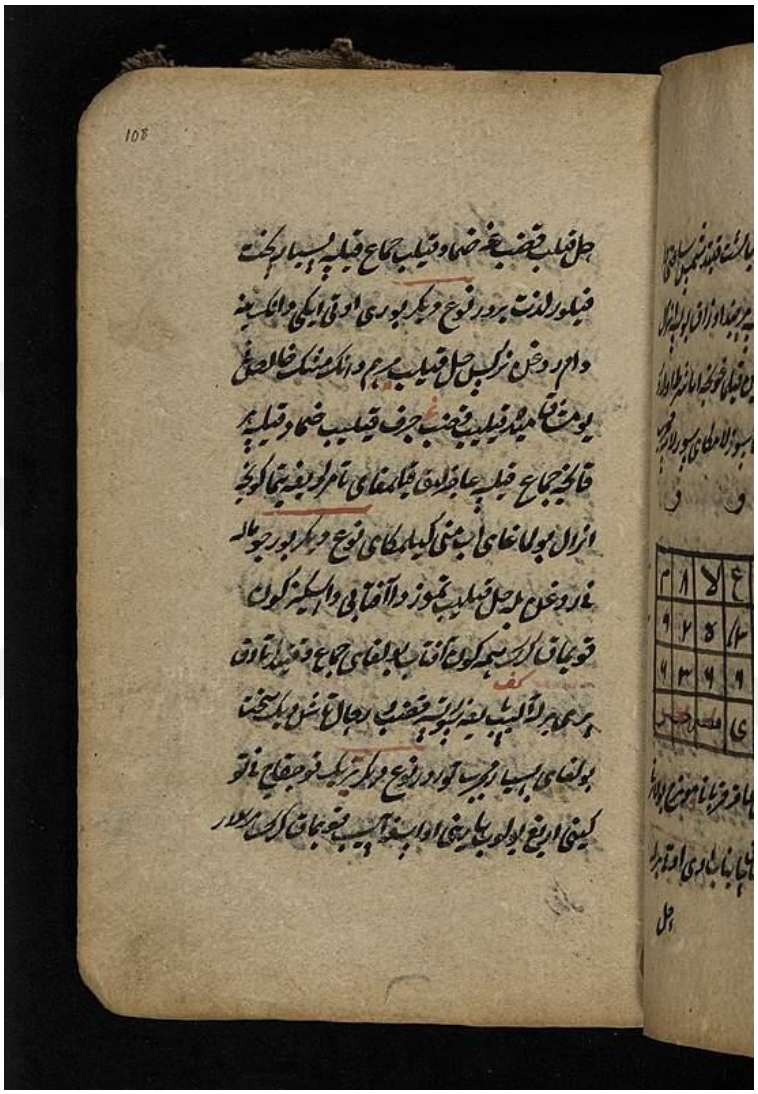

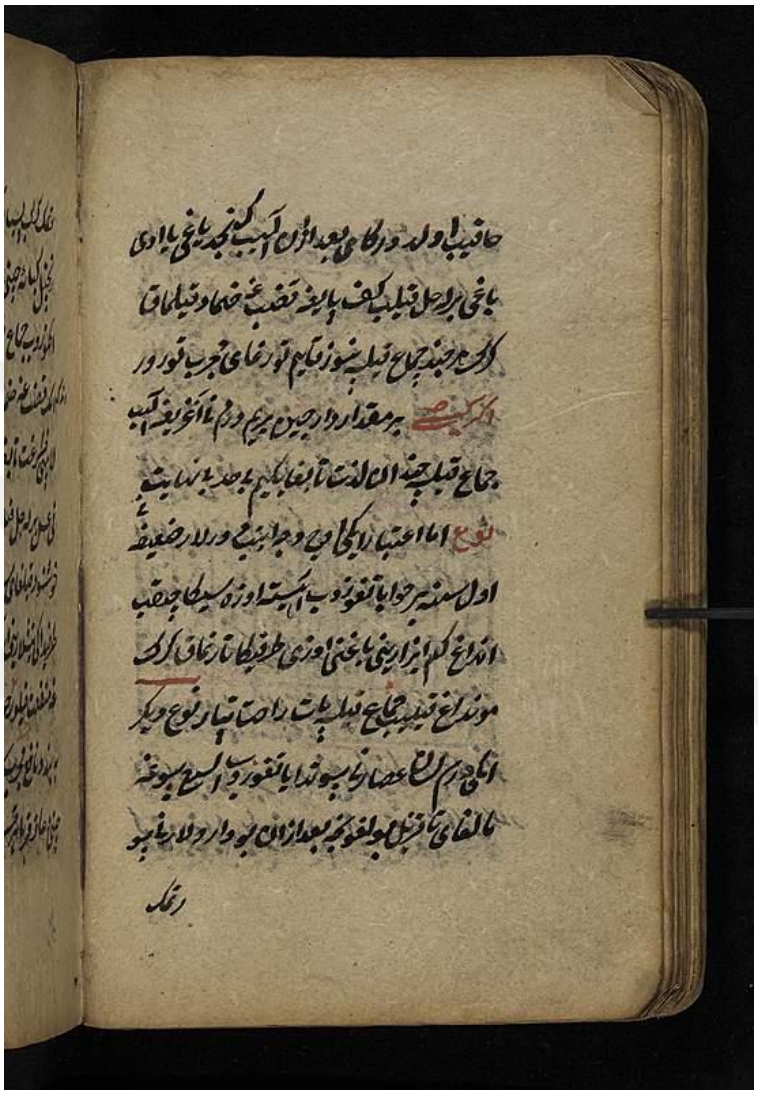

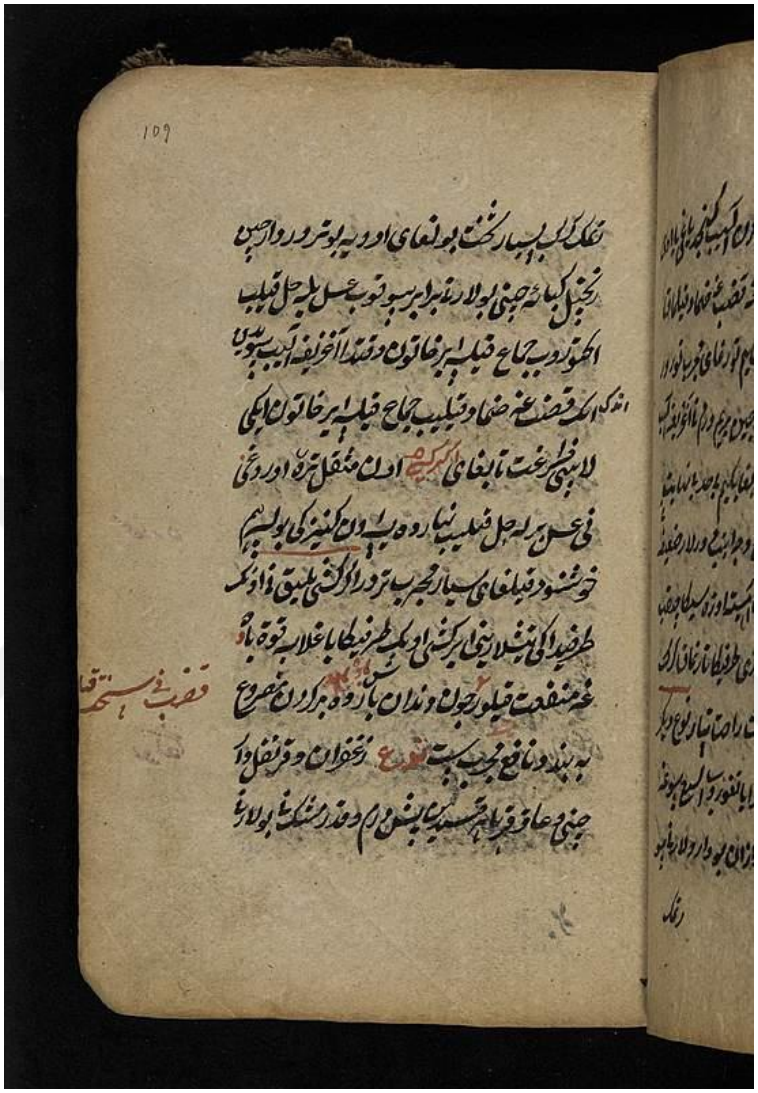

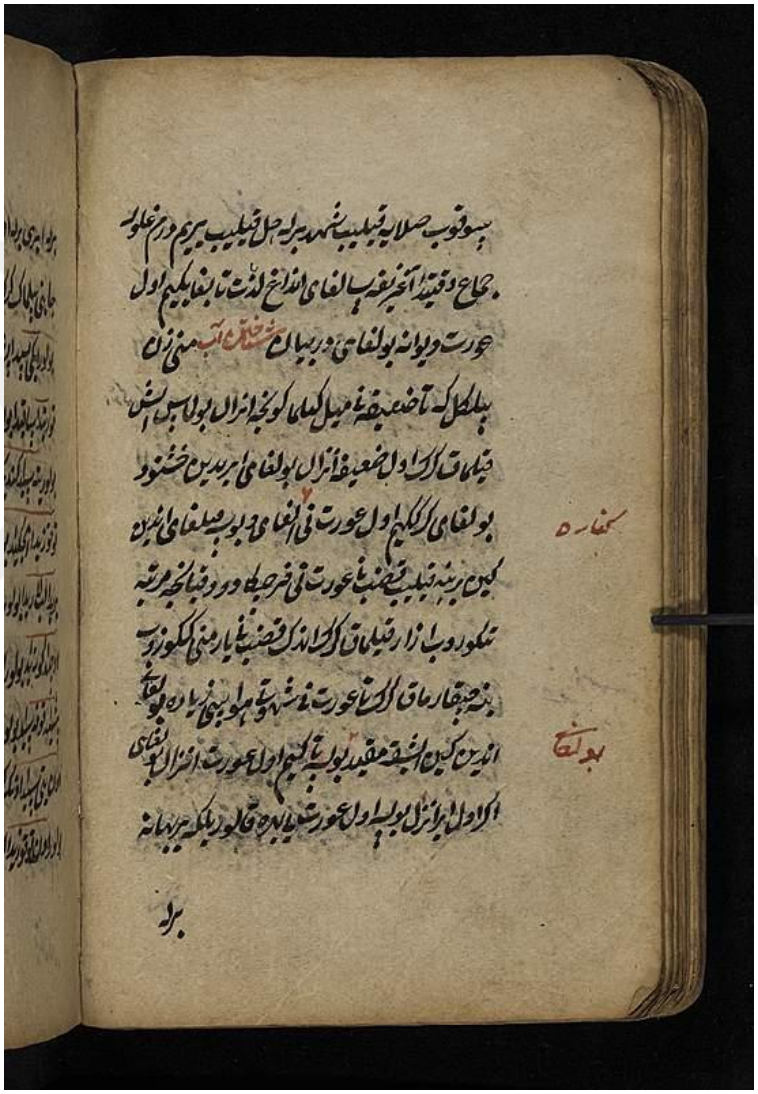

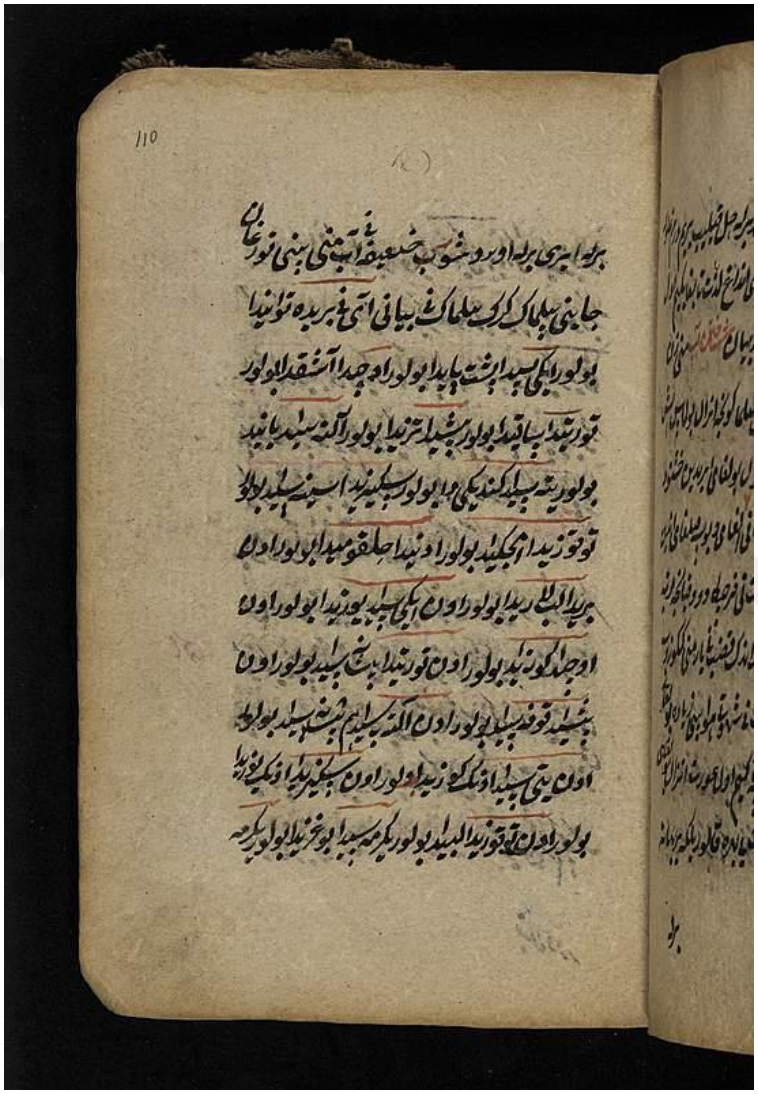

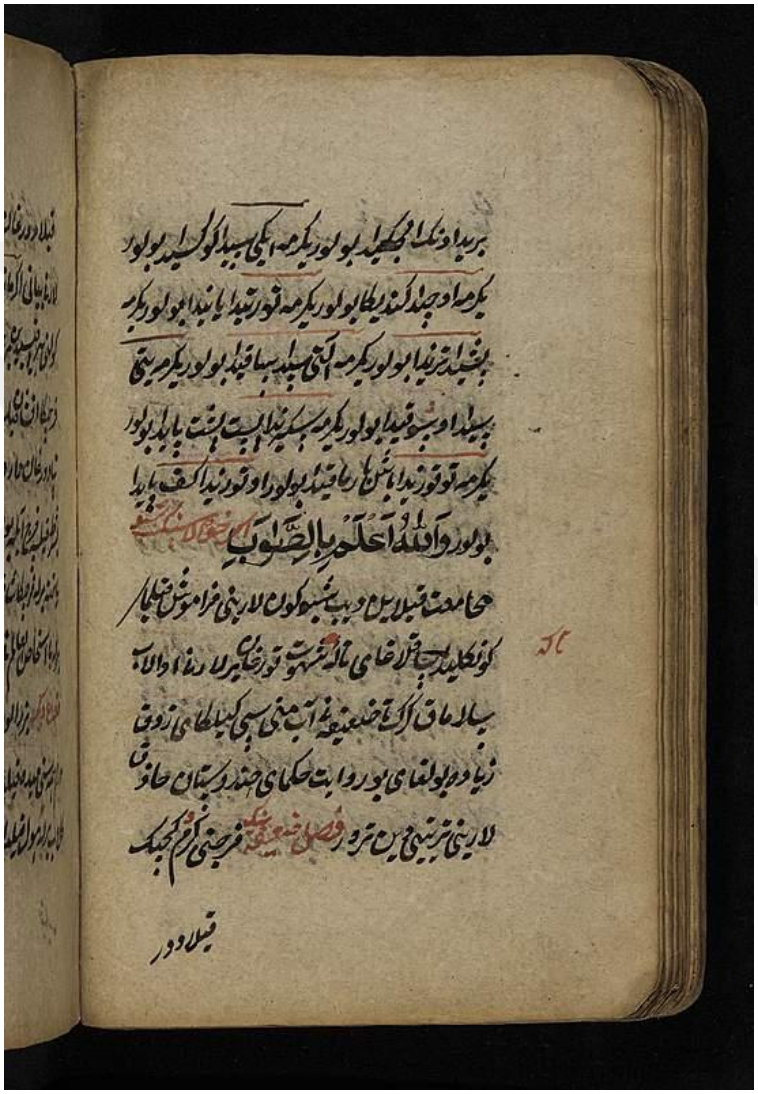

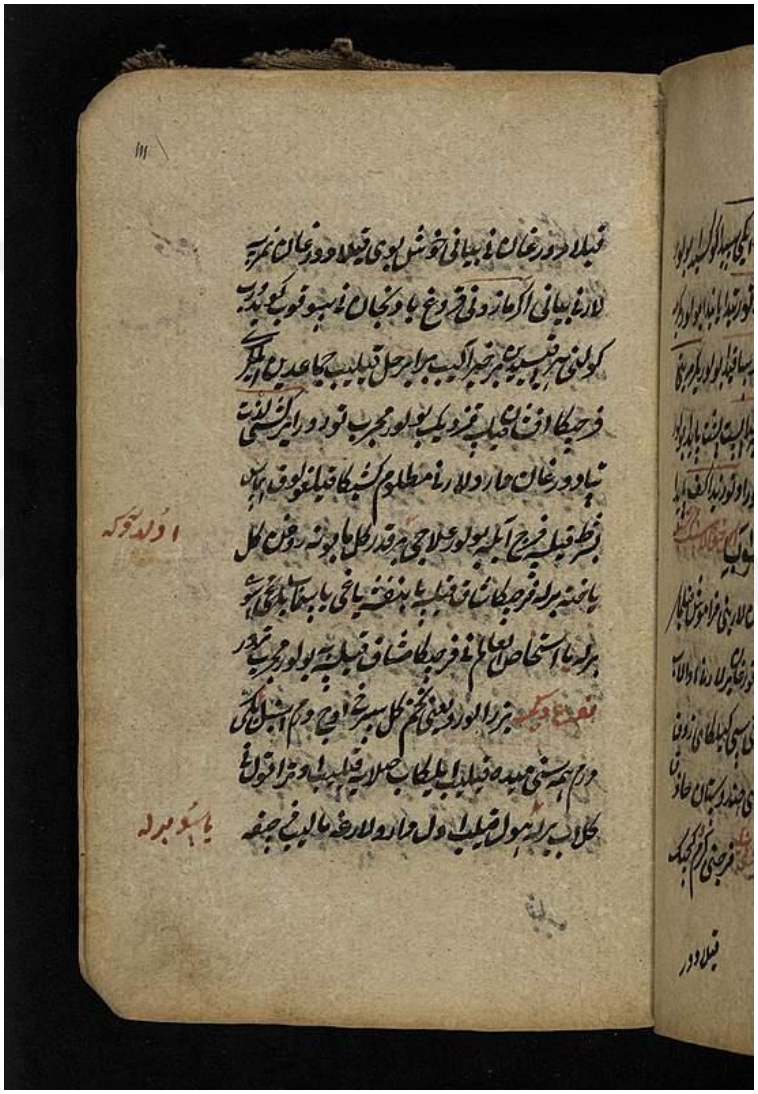

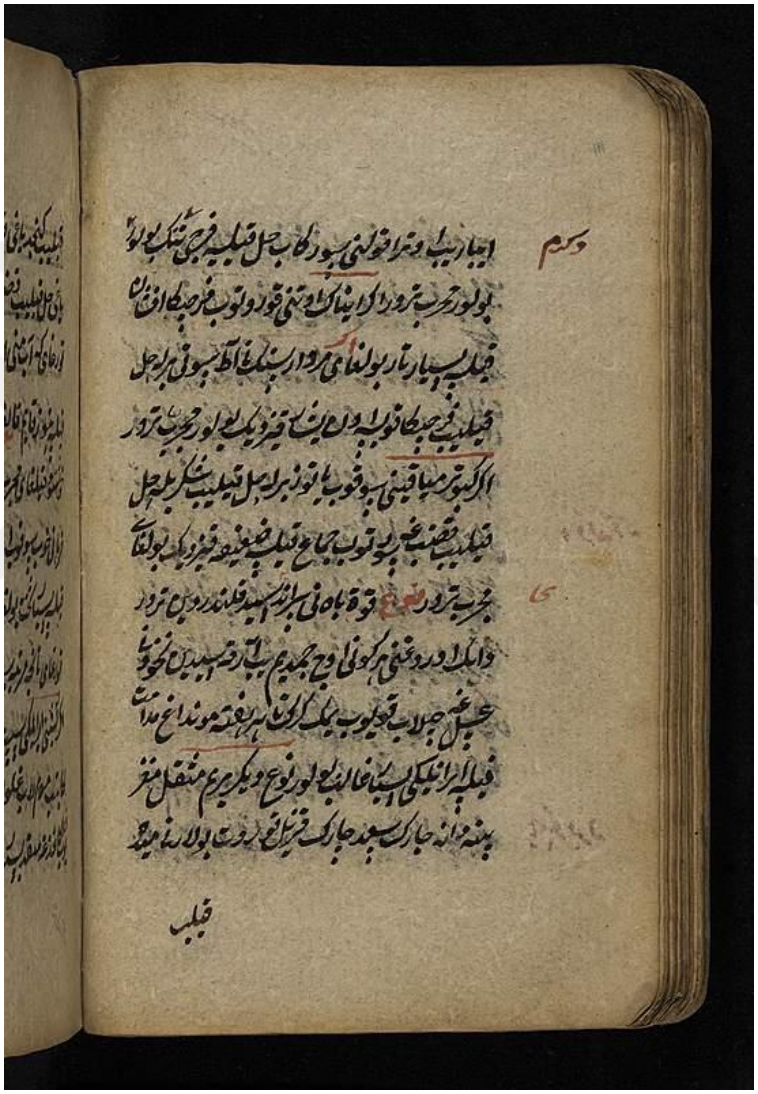

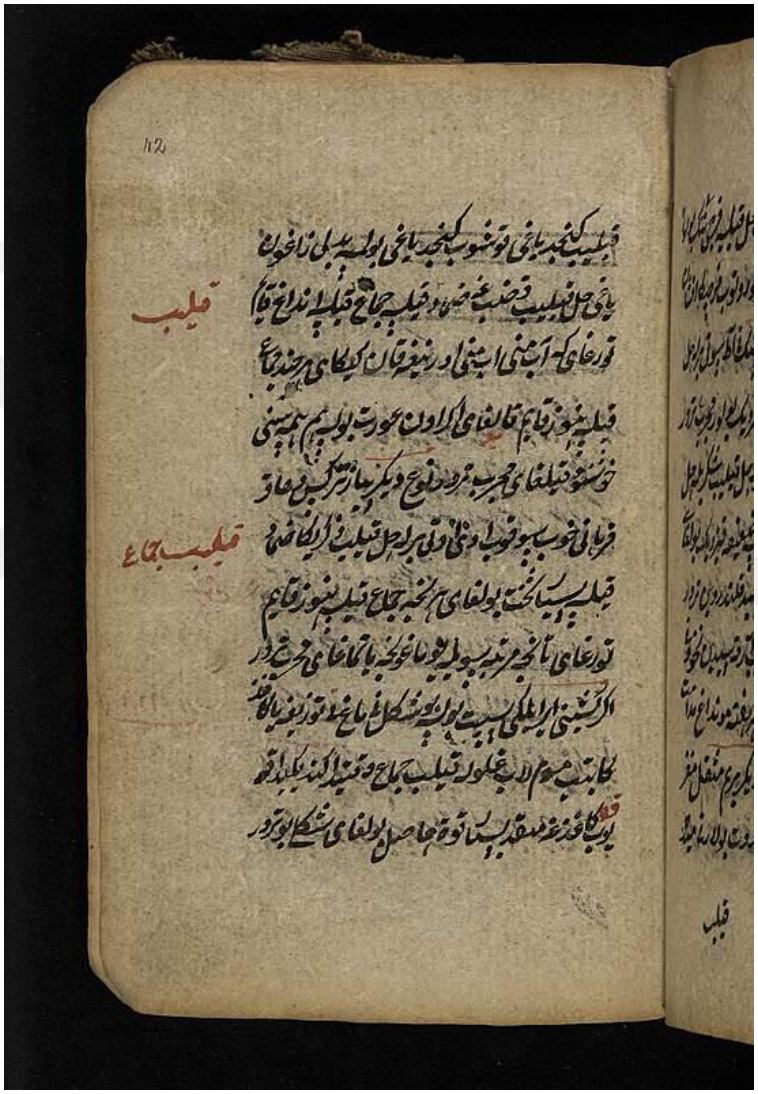

قلیب

قلیب جماع

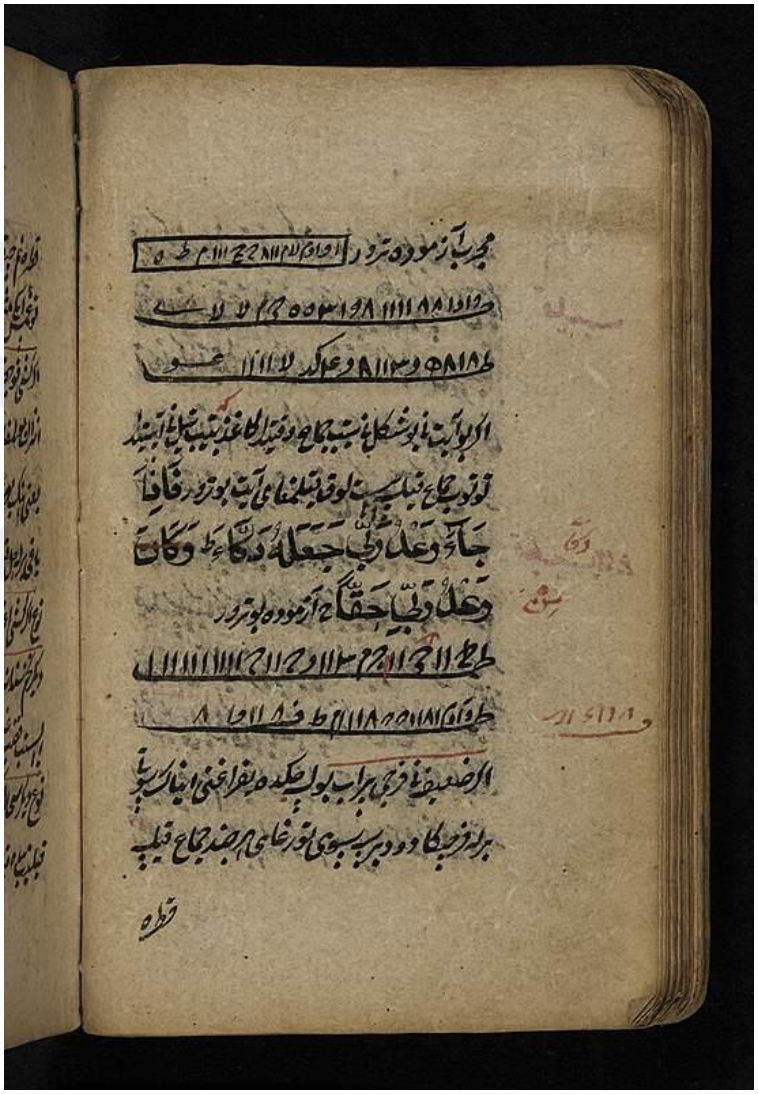

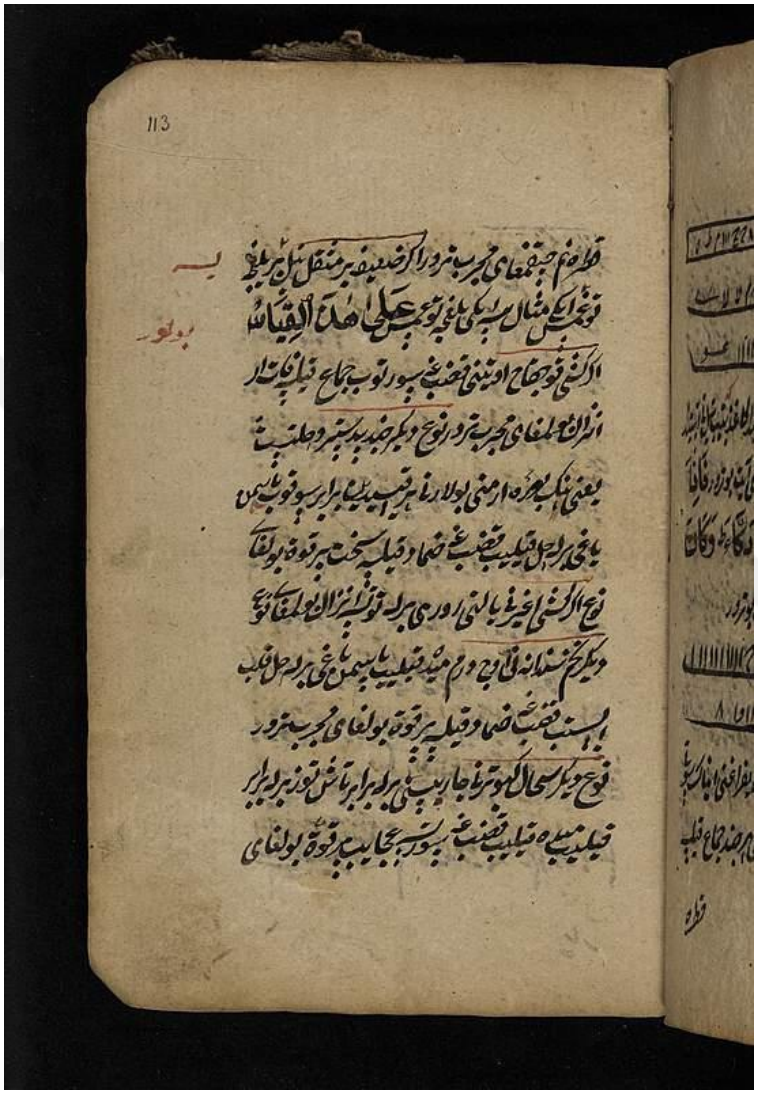

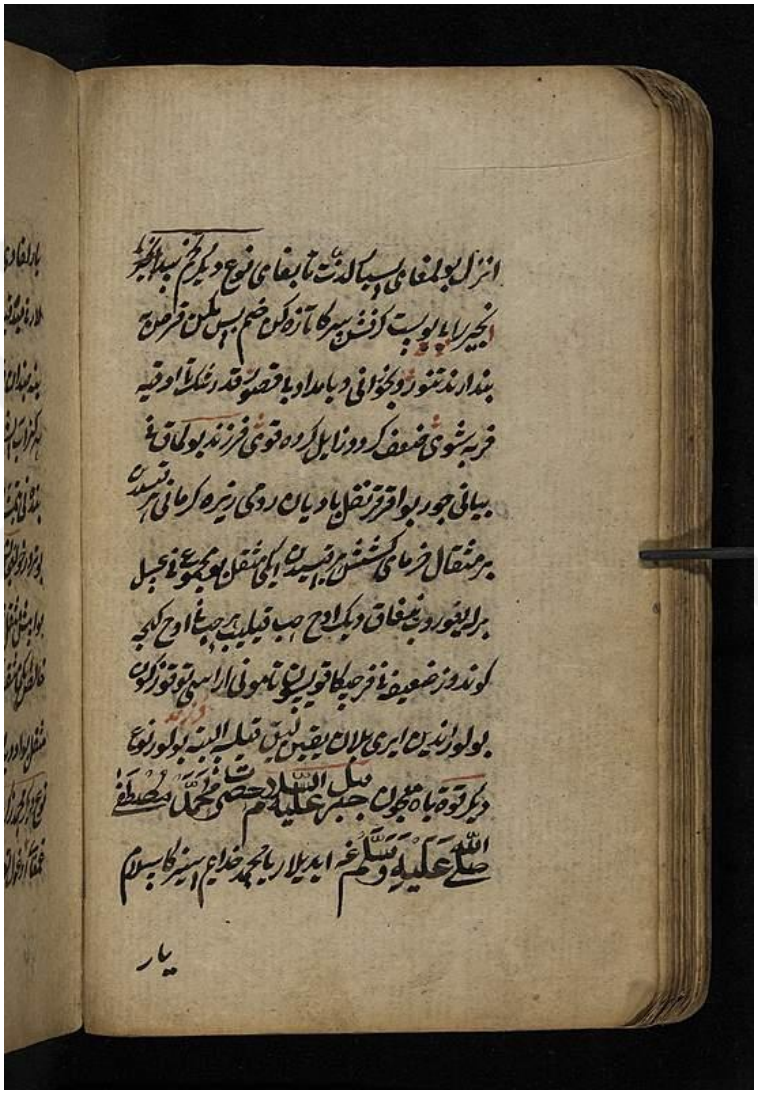

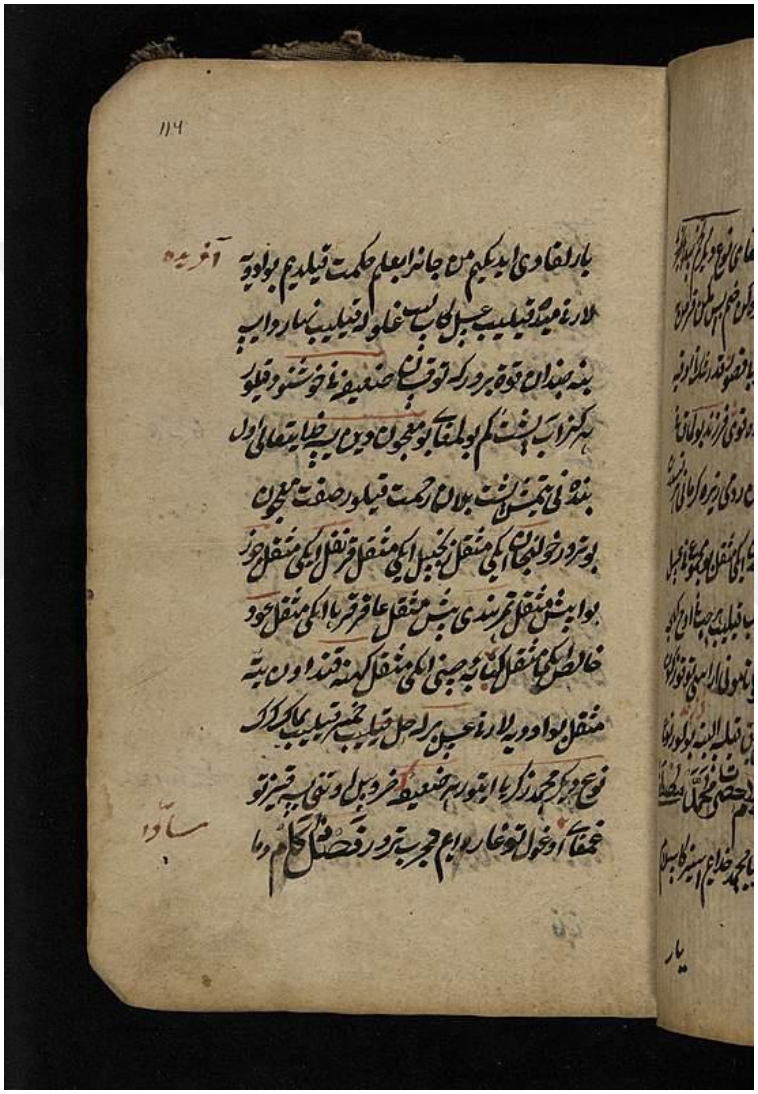

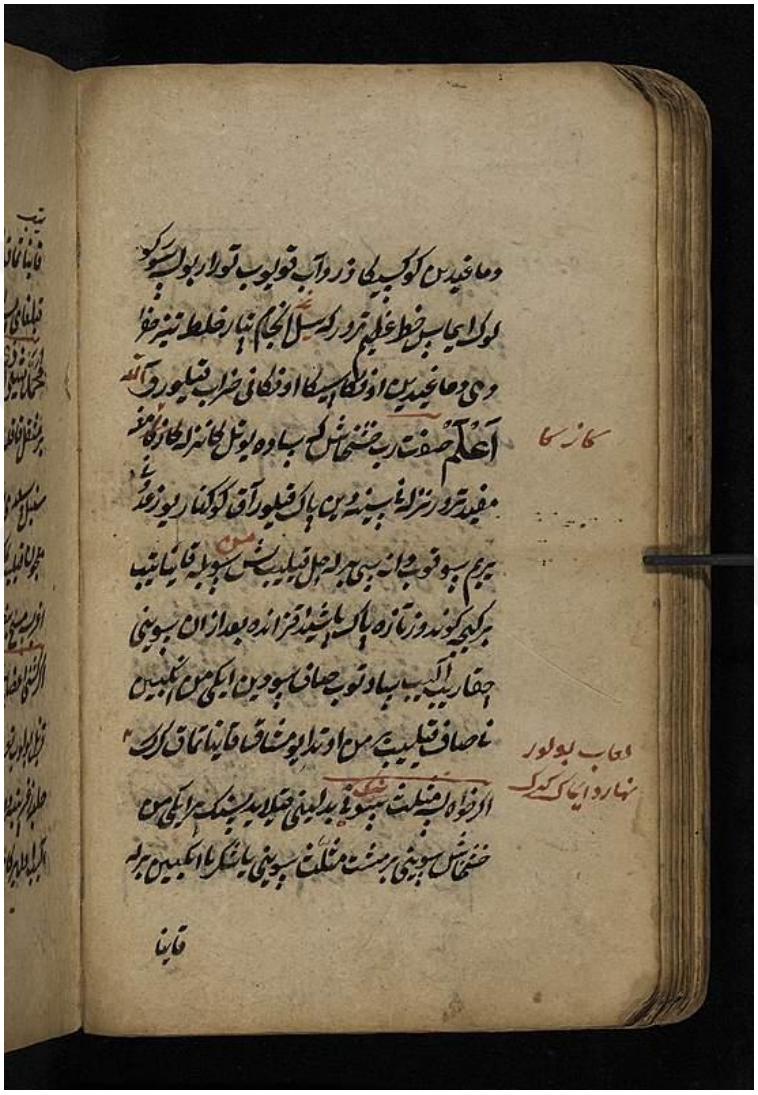

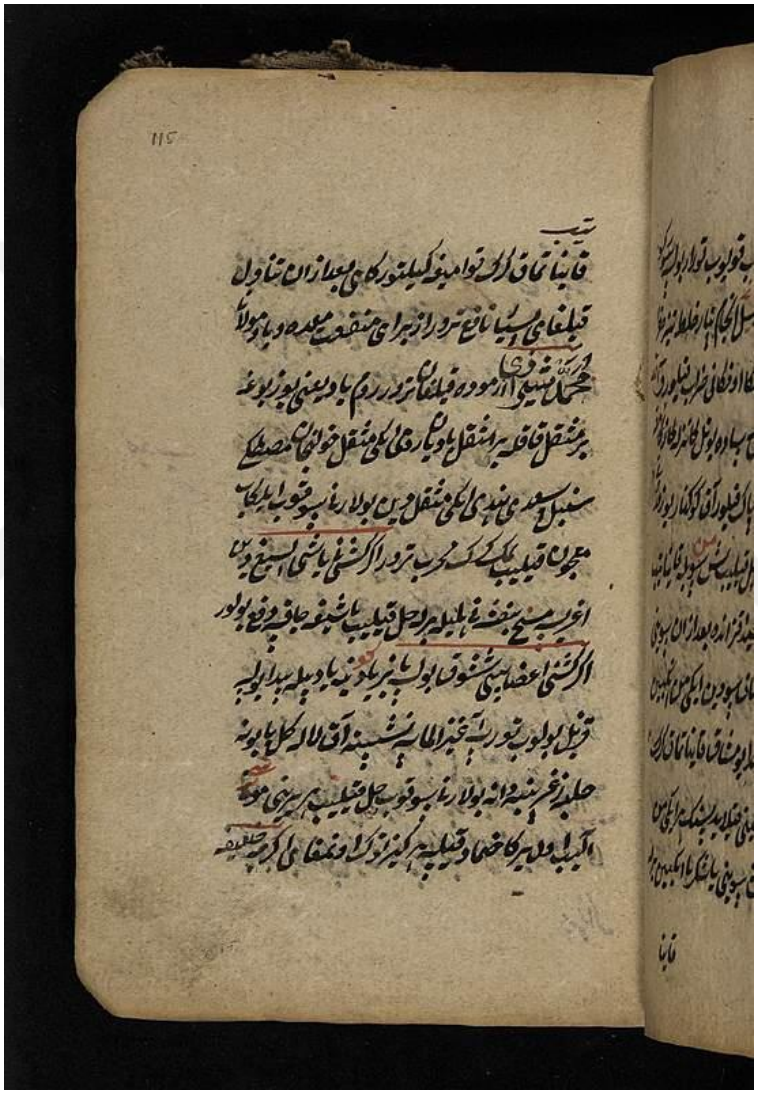

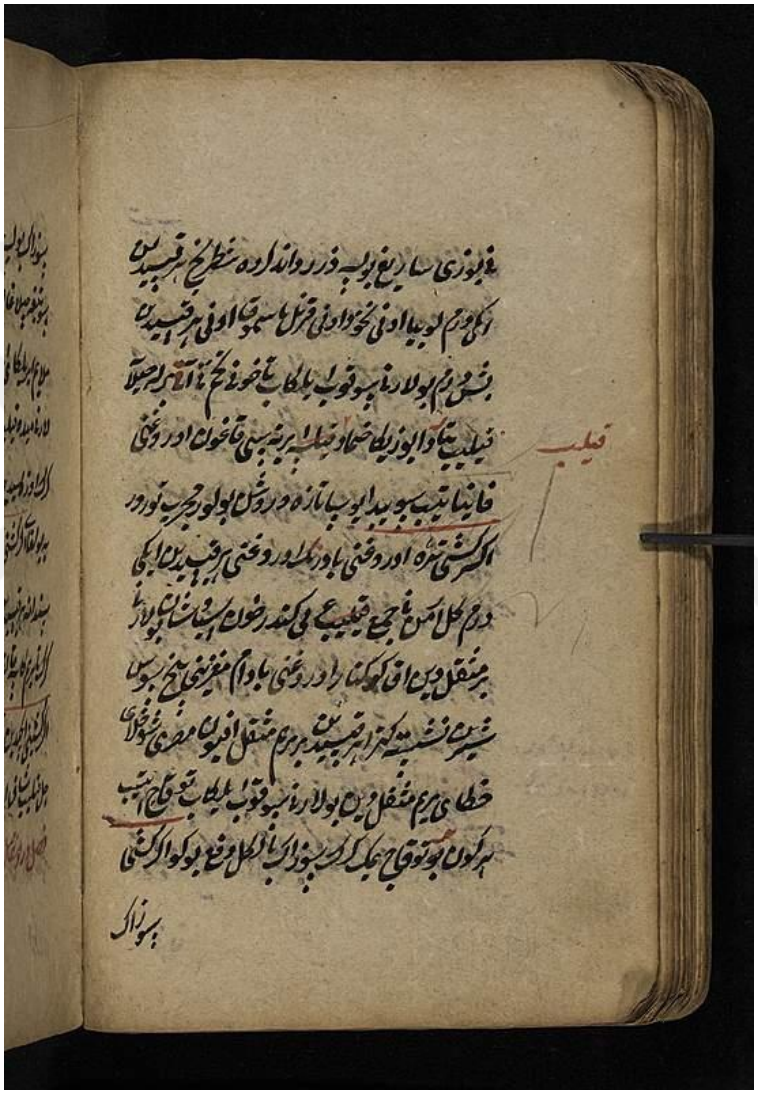

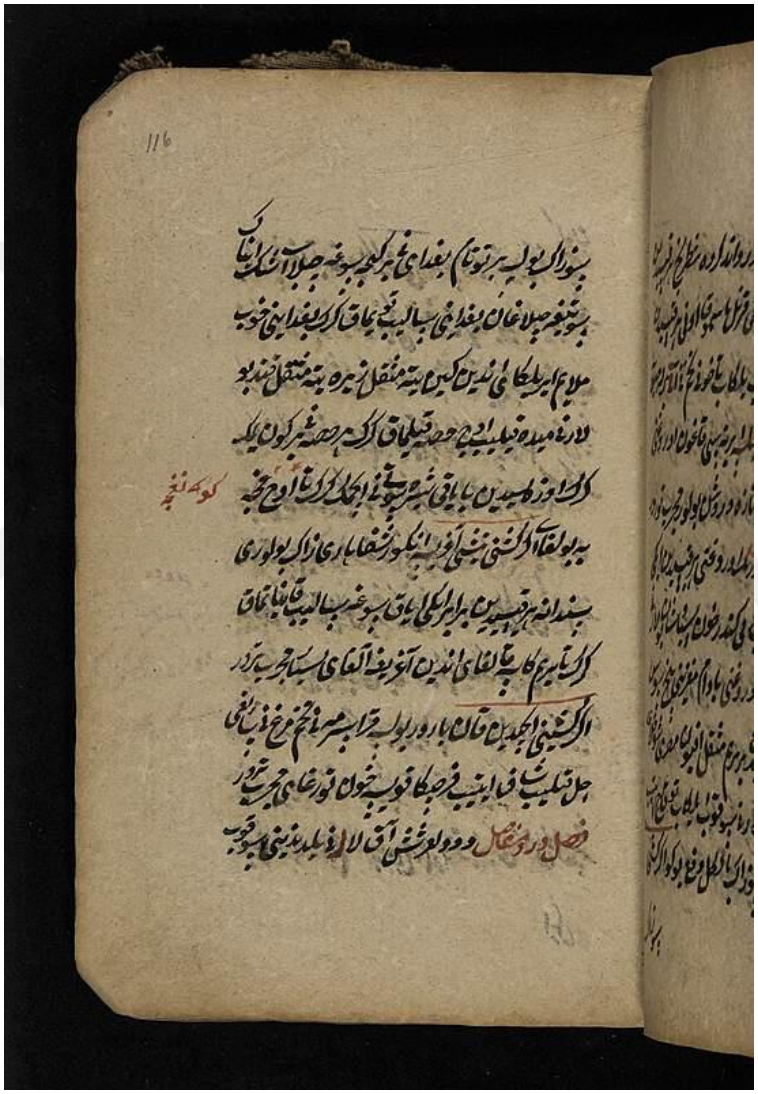

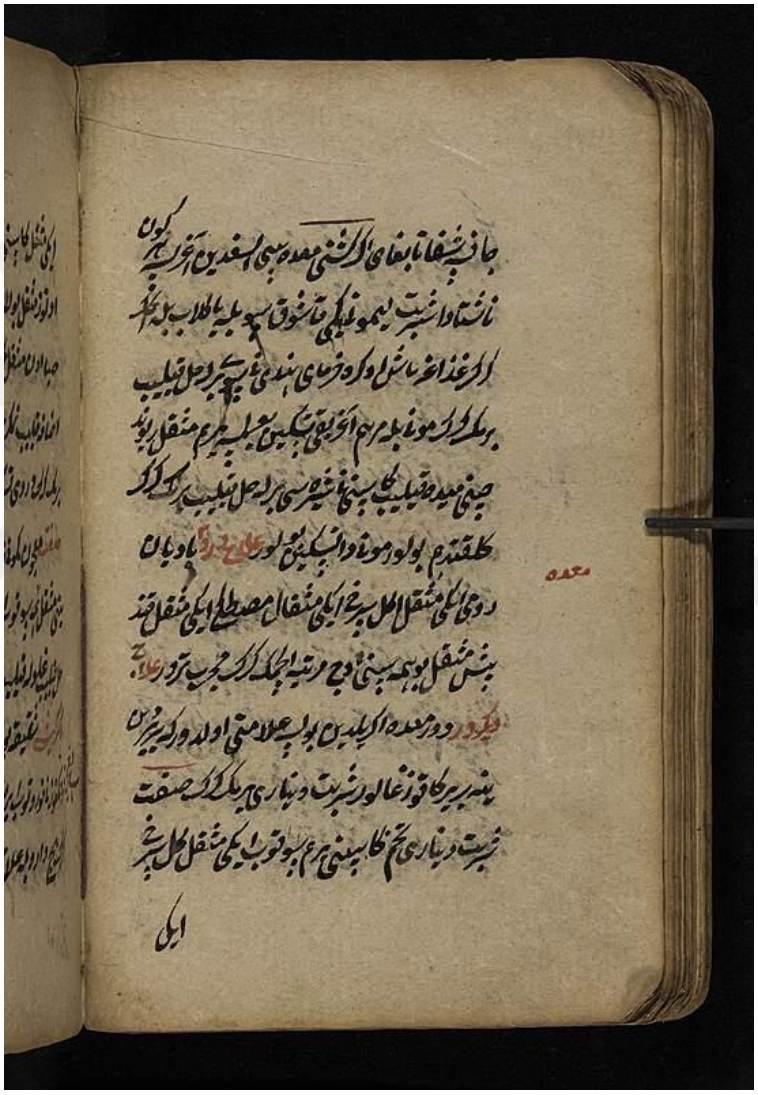

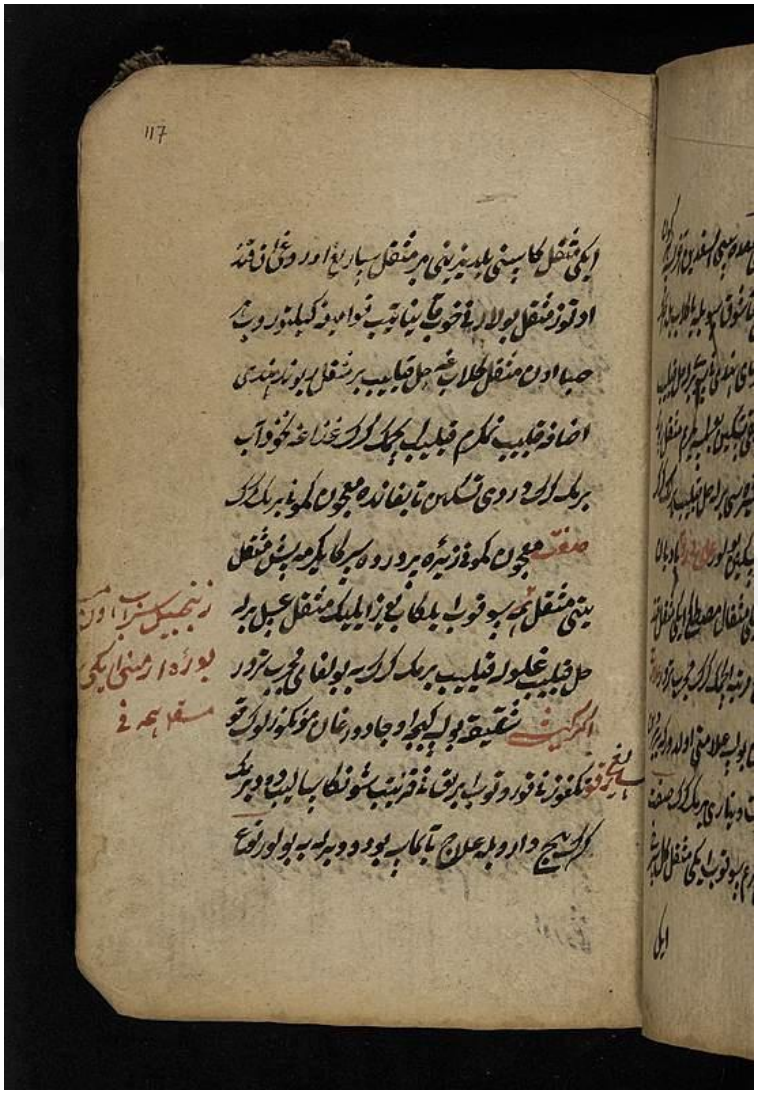

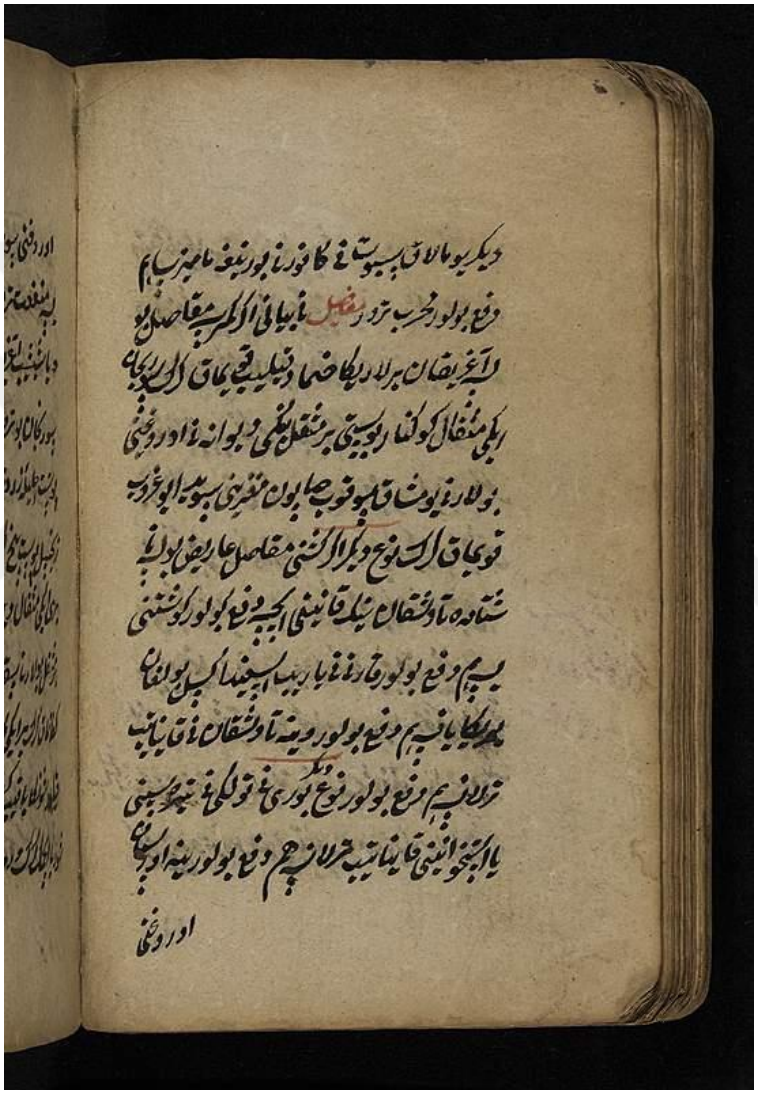

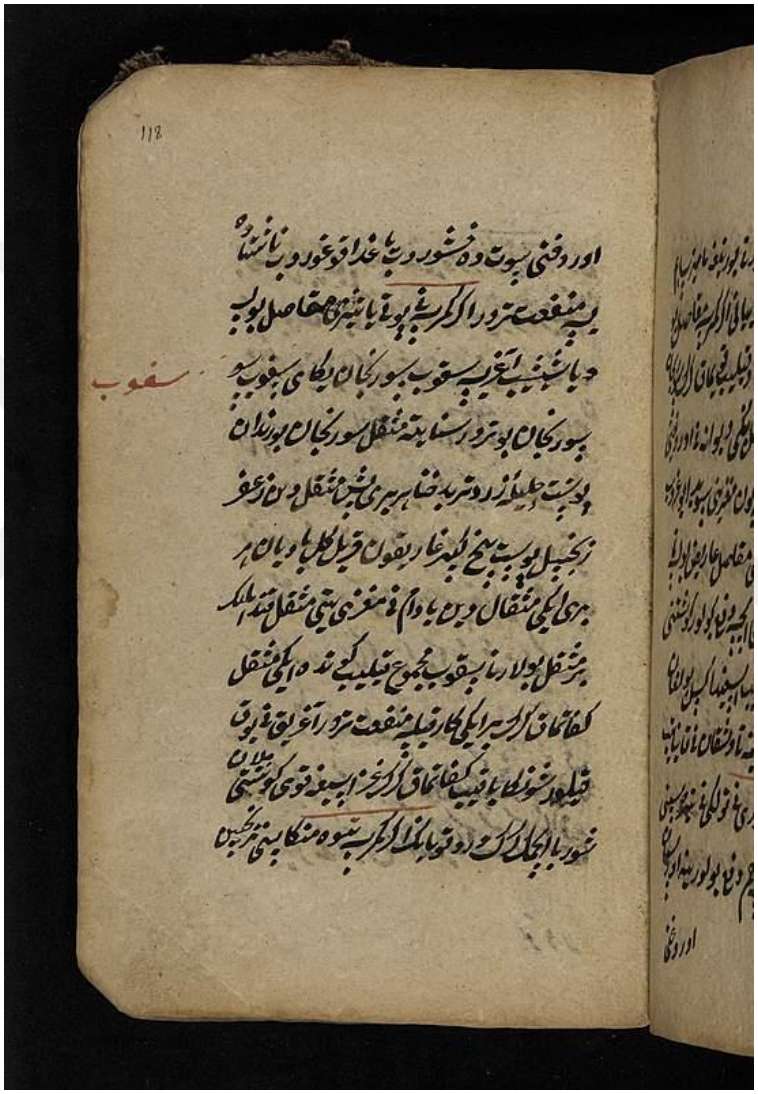

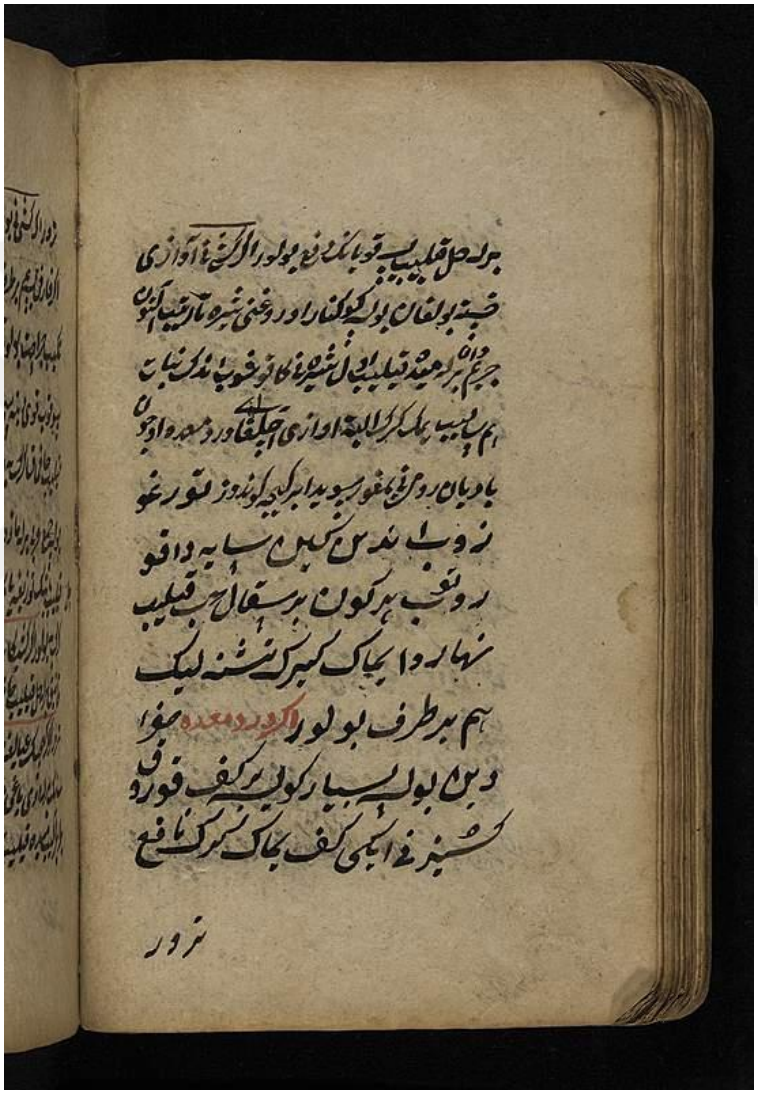

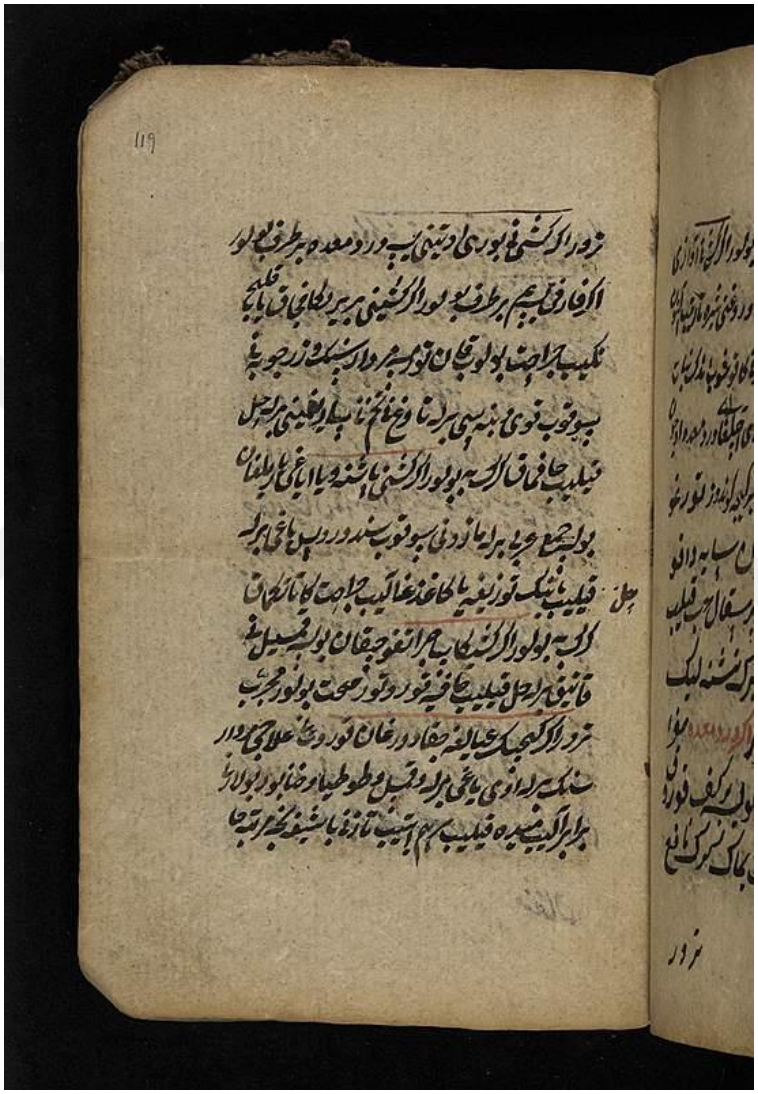

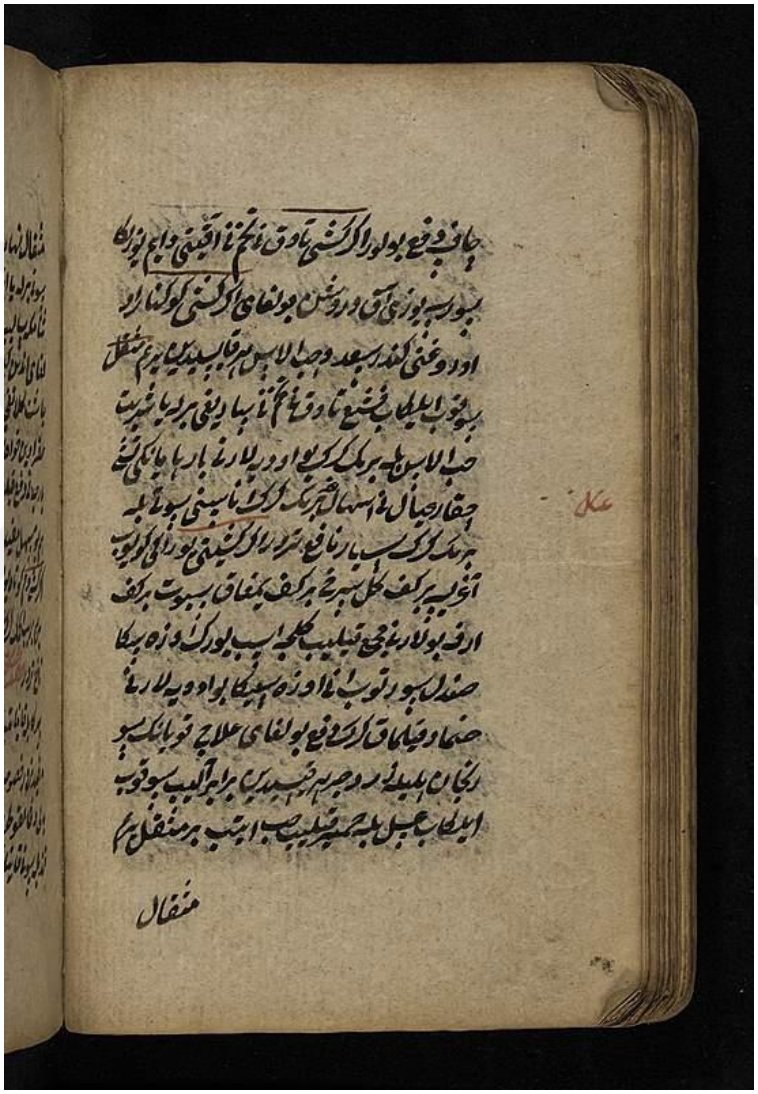

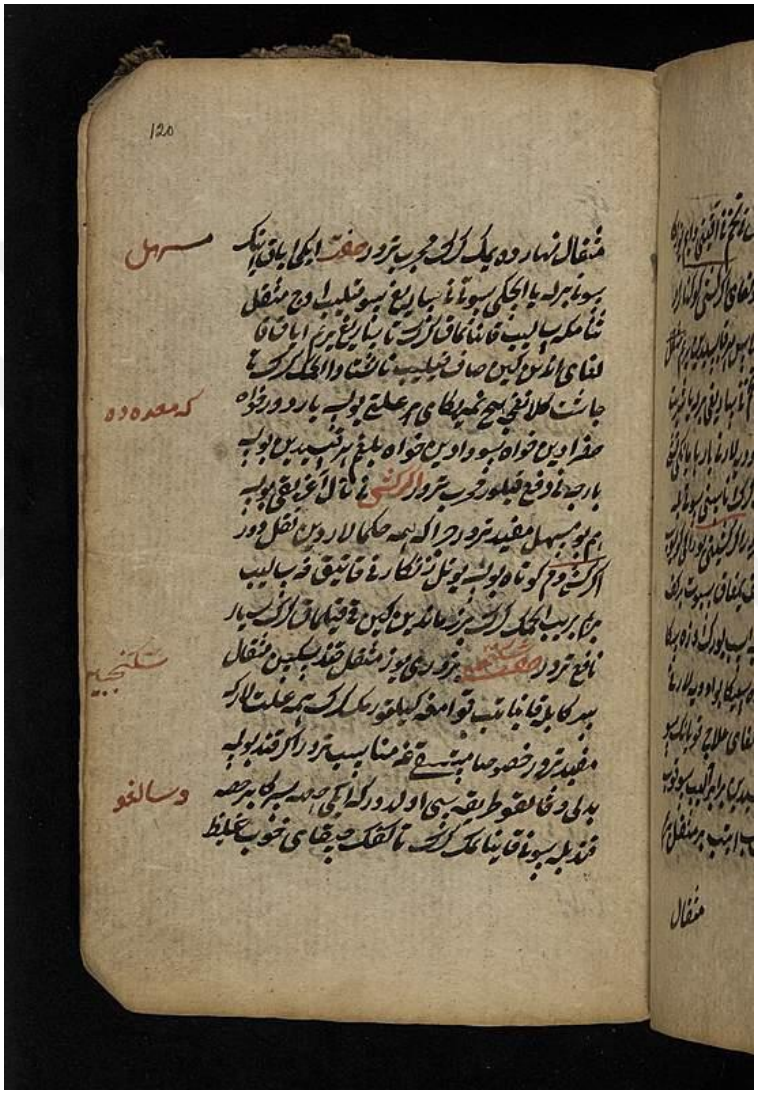

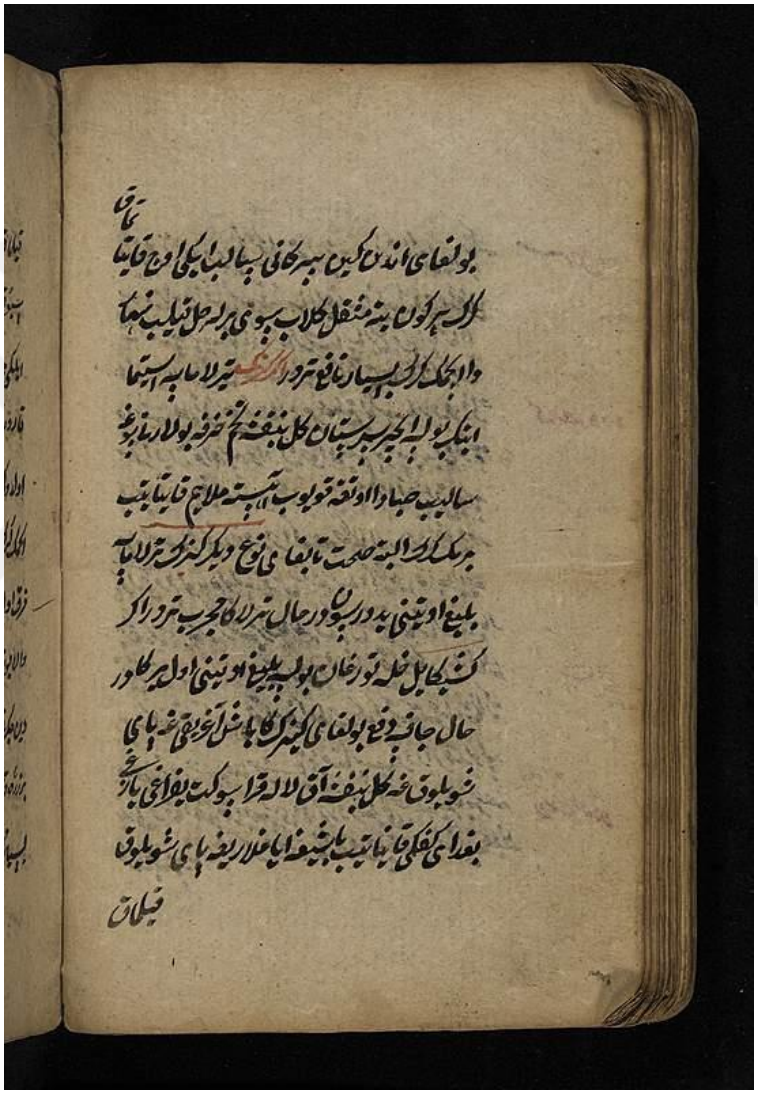

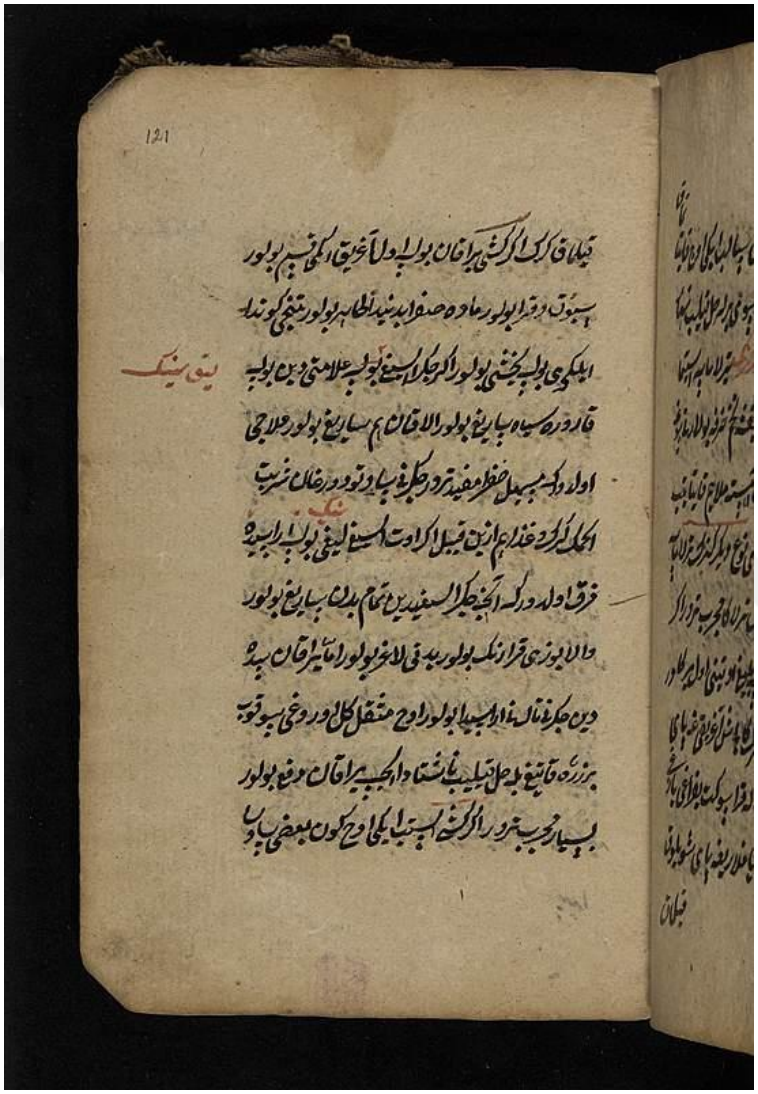

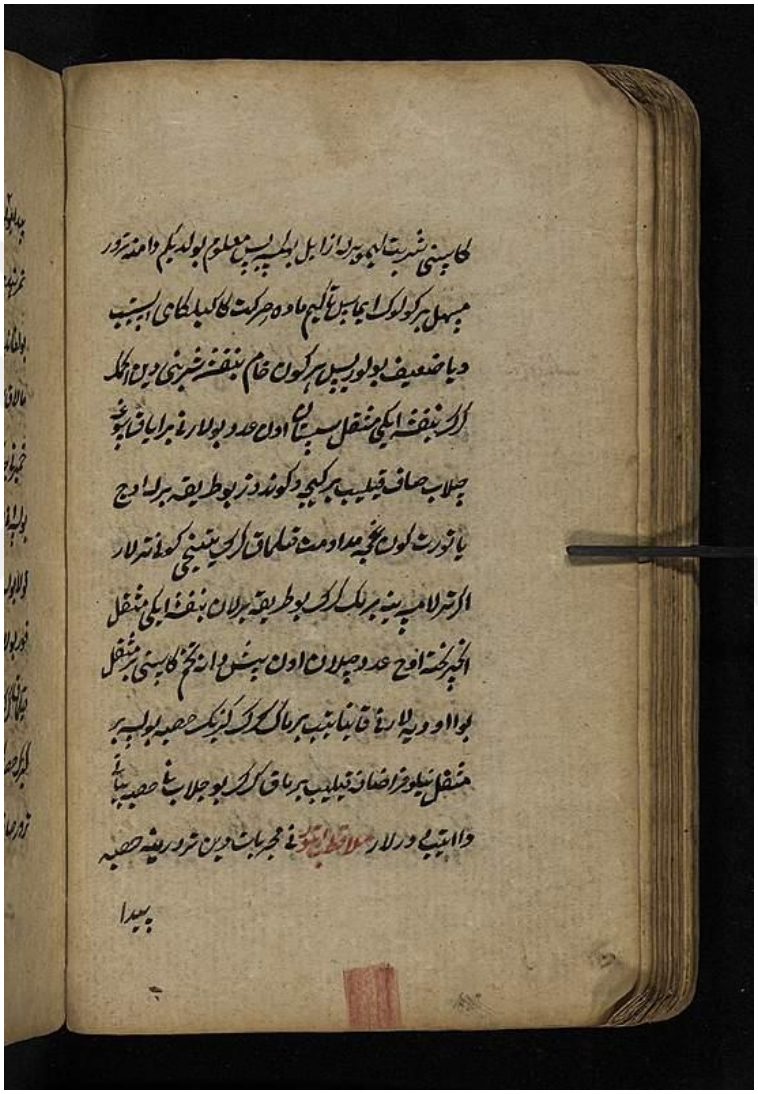

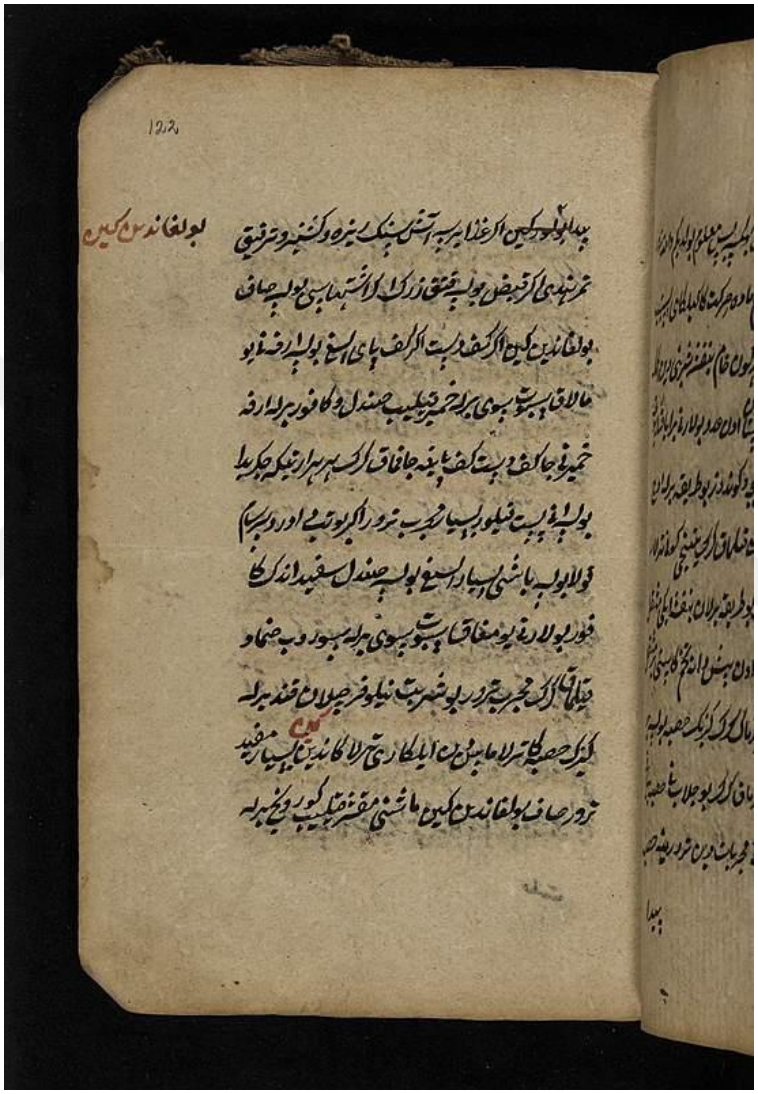

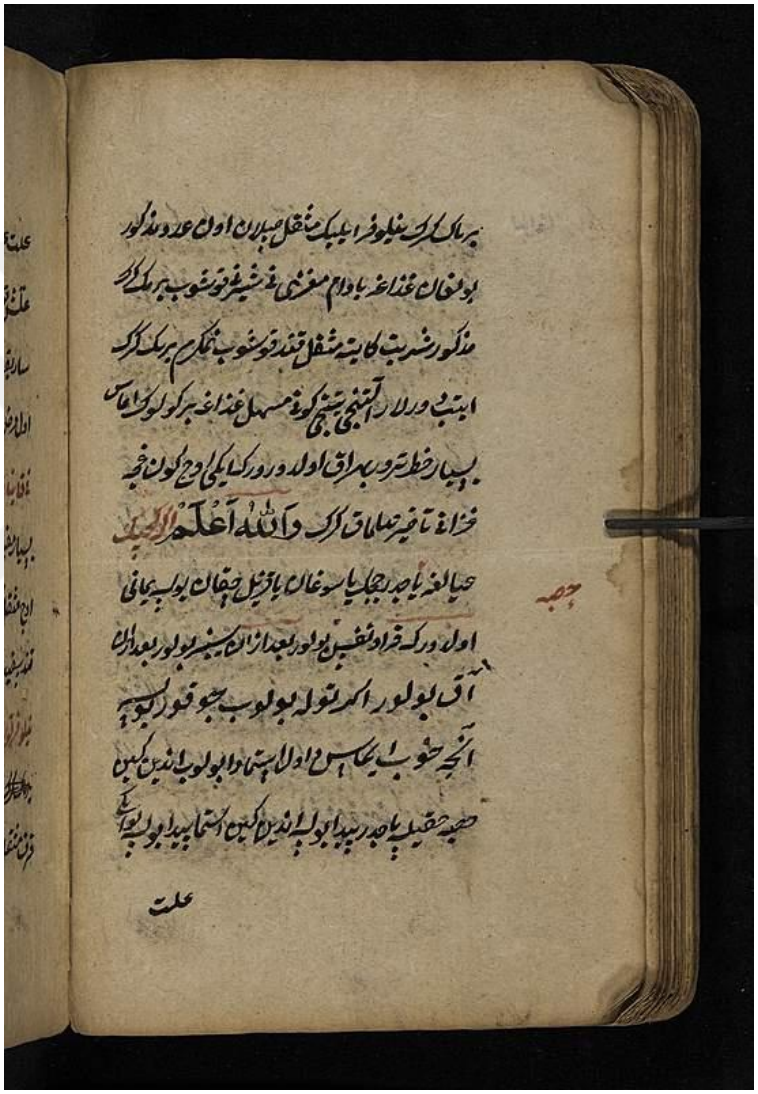

برمک کرک بلوفرا یلبک مثقل هیدان اول عدد مذکور
بولغان غذاغه بادام مغزی نه شیرفرنشوب برمک کرک
مذکور شربت کابنه مثقل قند فرنشوب تکرم برمک کرک
ایتب ورلار آنینجی بتنجی کونه مسهل غذاغه برکولوک اماس
بسیار خطرتر وبعد اق اولدرور کرکایکی اوچ کون فرجه
غذاغه تاخیر حلماق کرک والله اعلم بالصواب
حبالغه یاجد رجاب یاسوغان یاخرنیل حقان بولسه جمانی
اولدورکه فرادنفسین بولور بعدازان یشیل بولور بعدازان
آق بولور اگر نوله بولوب جوفور بولسه
آنجه خوب یماس اولاستماد ابولوب اندین کین
حبه حقیله یاجد رسیدابولوب اندین کین استماسیدابولوب

علت

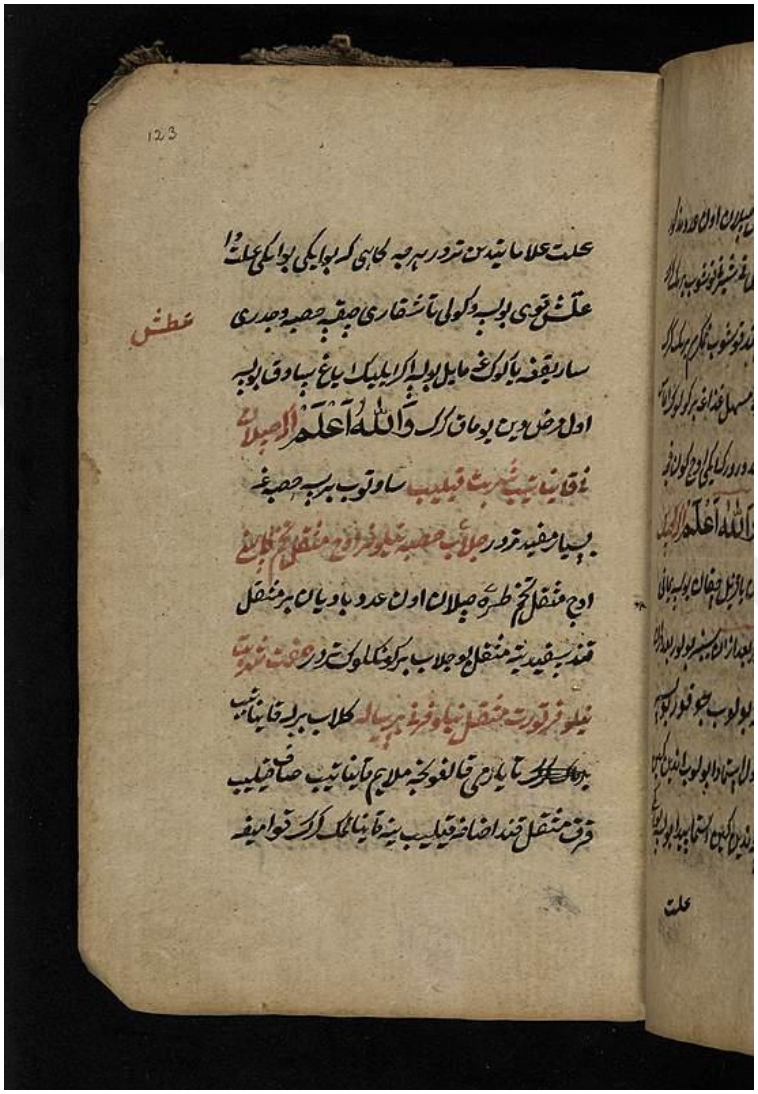

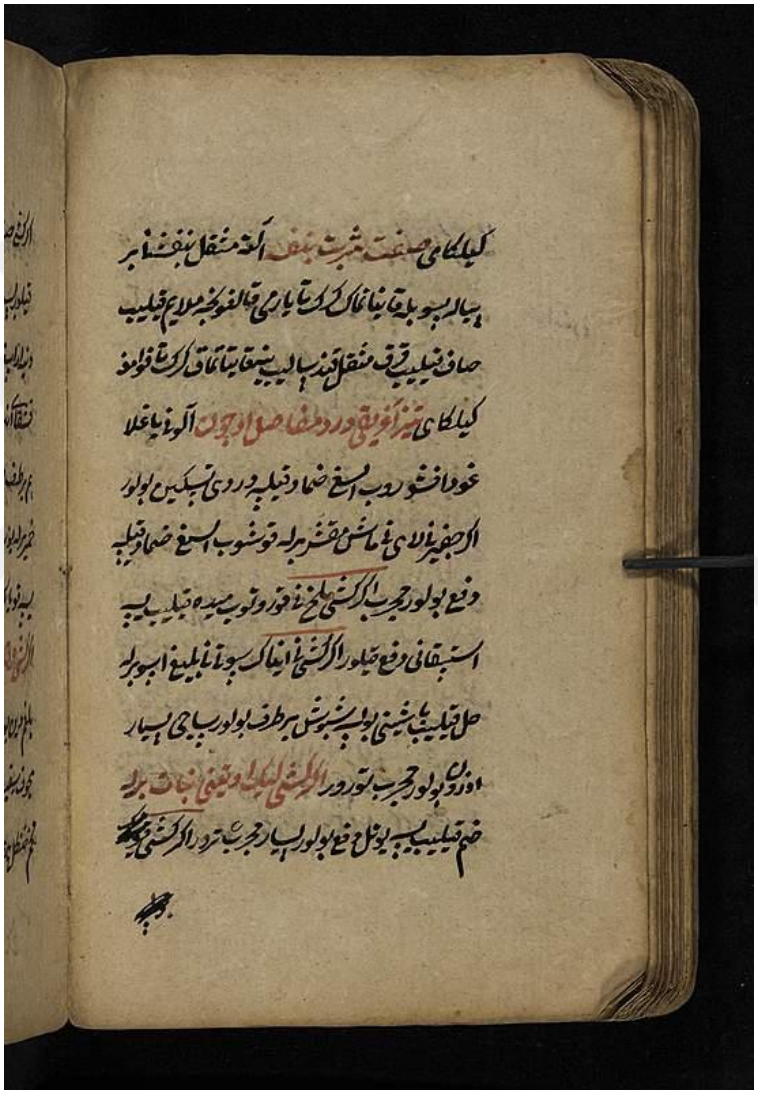

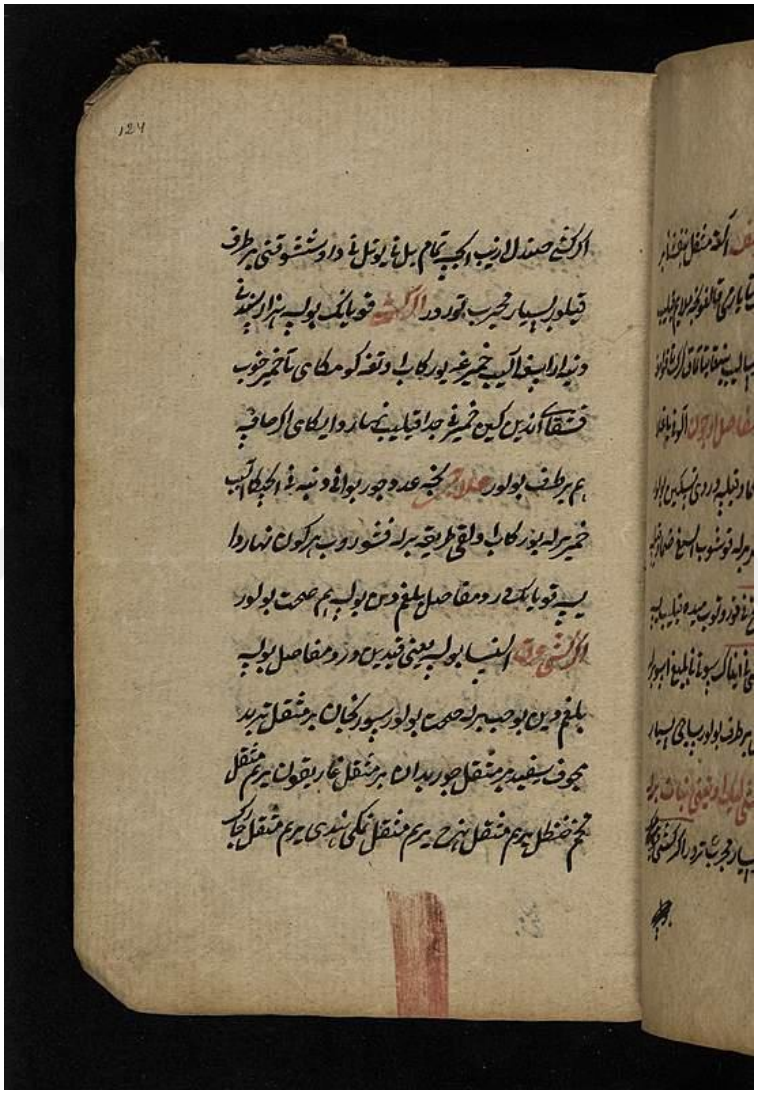

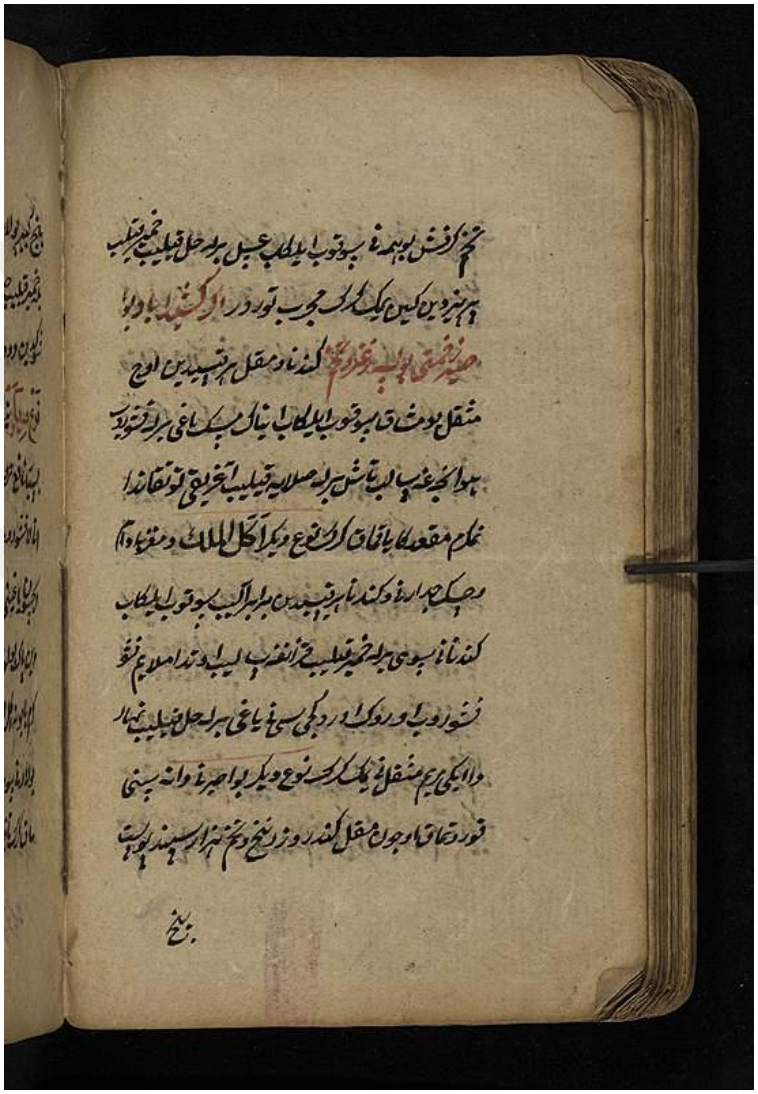

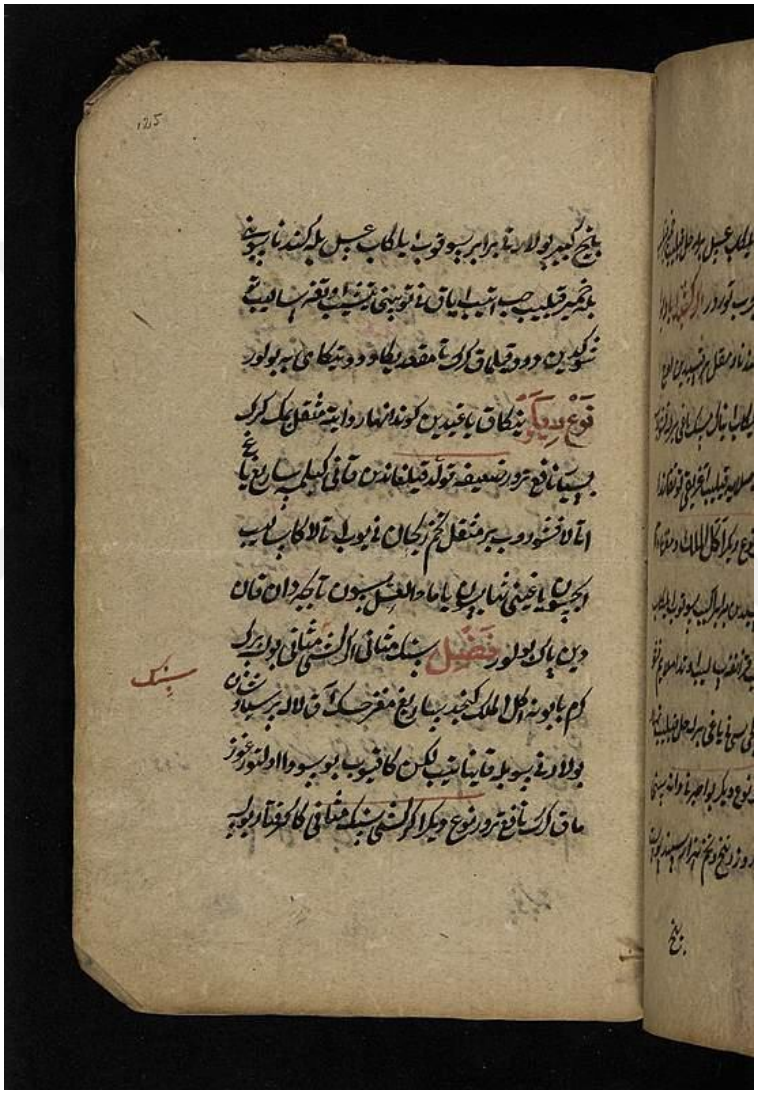

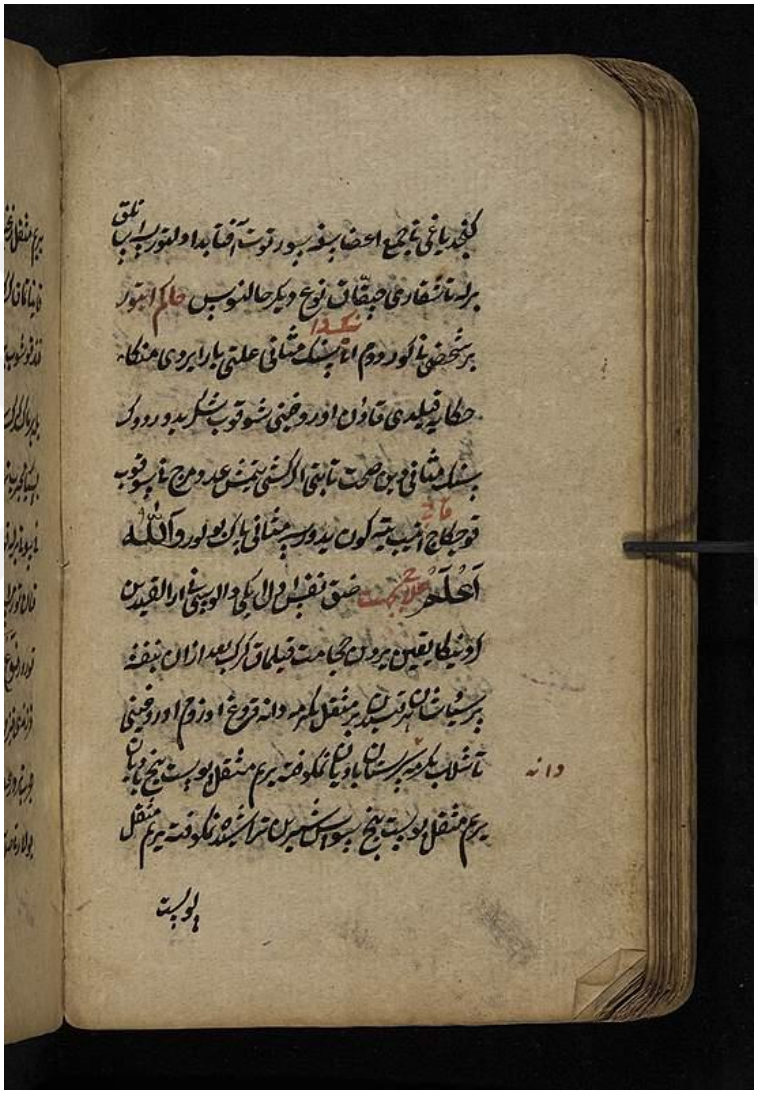

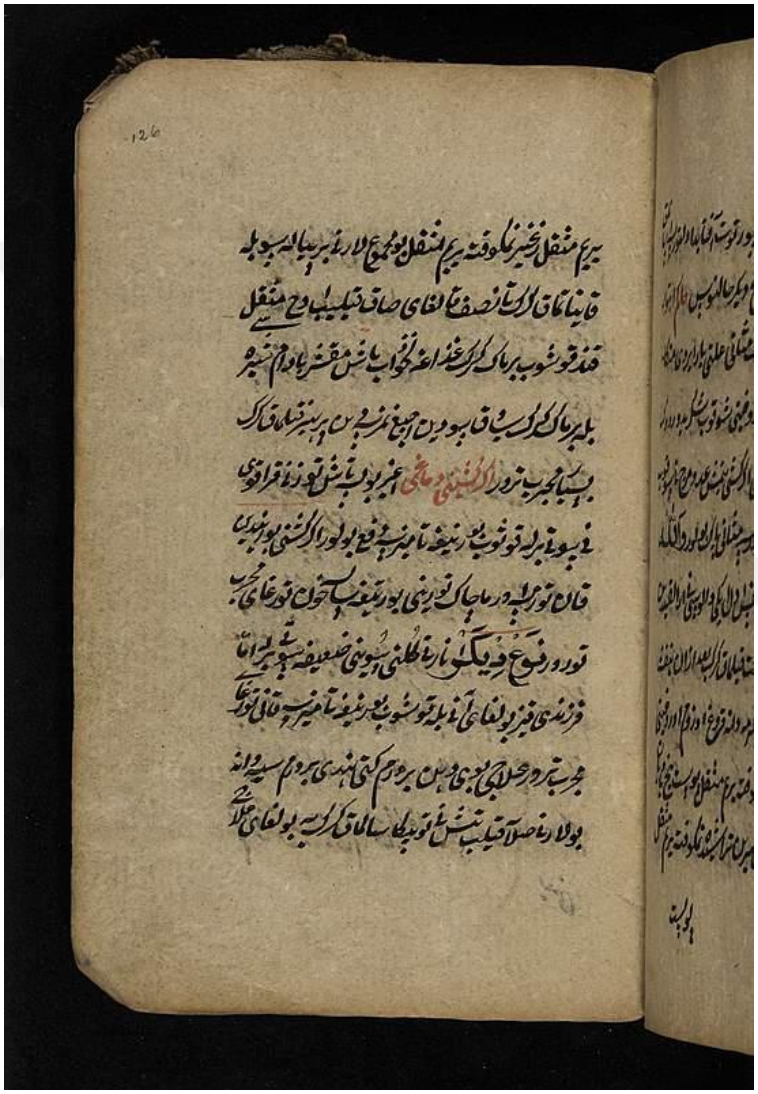

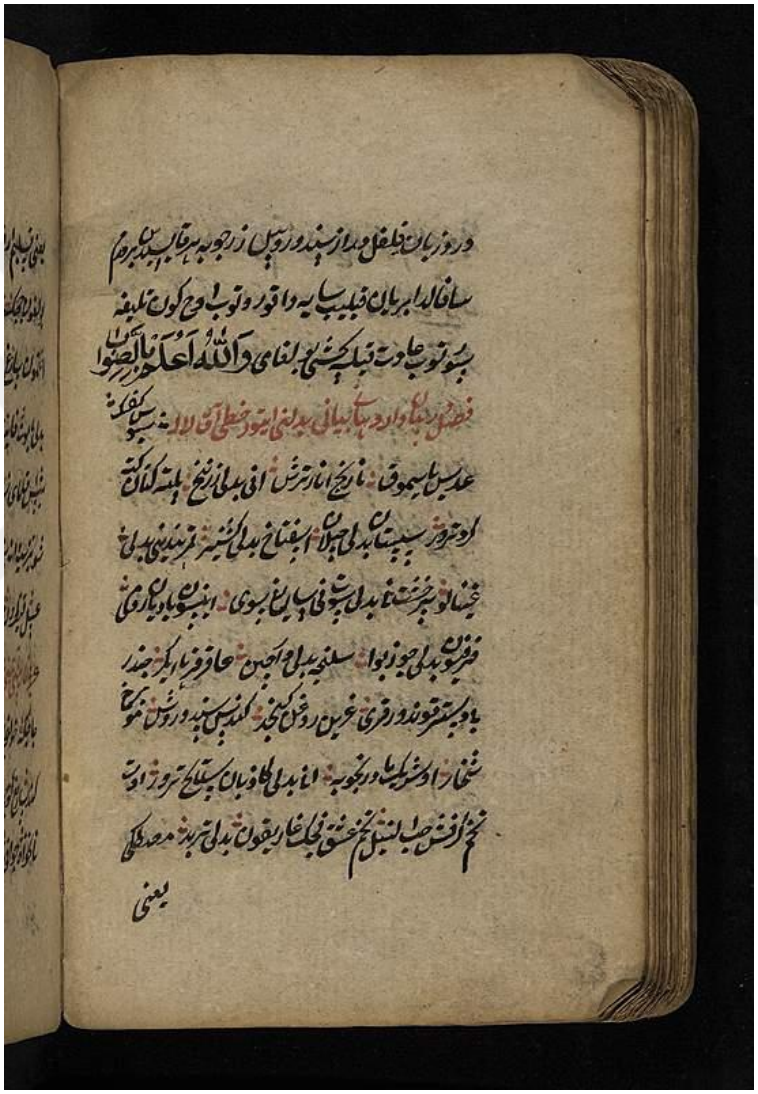

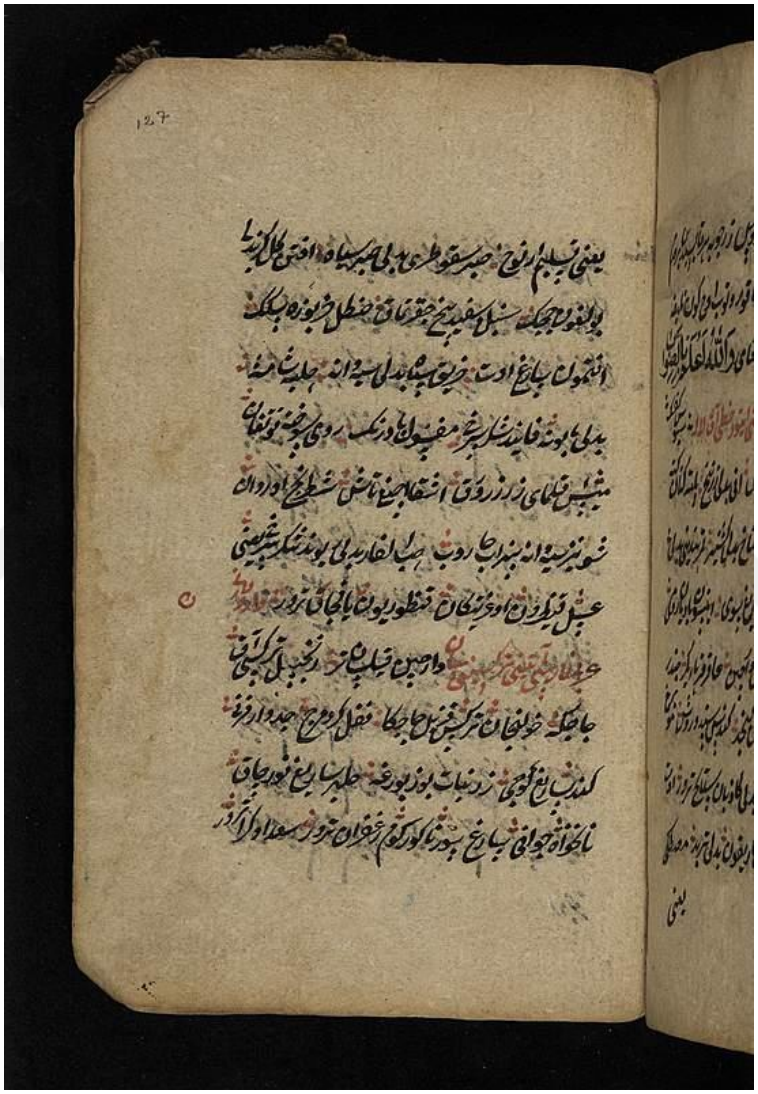

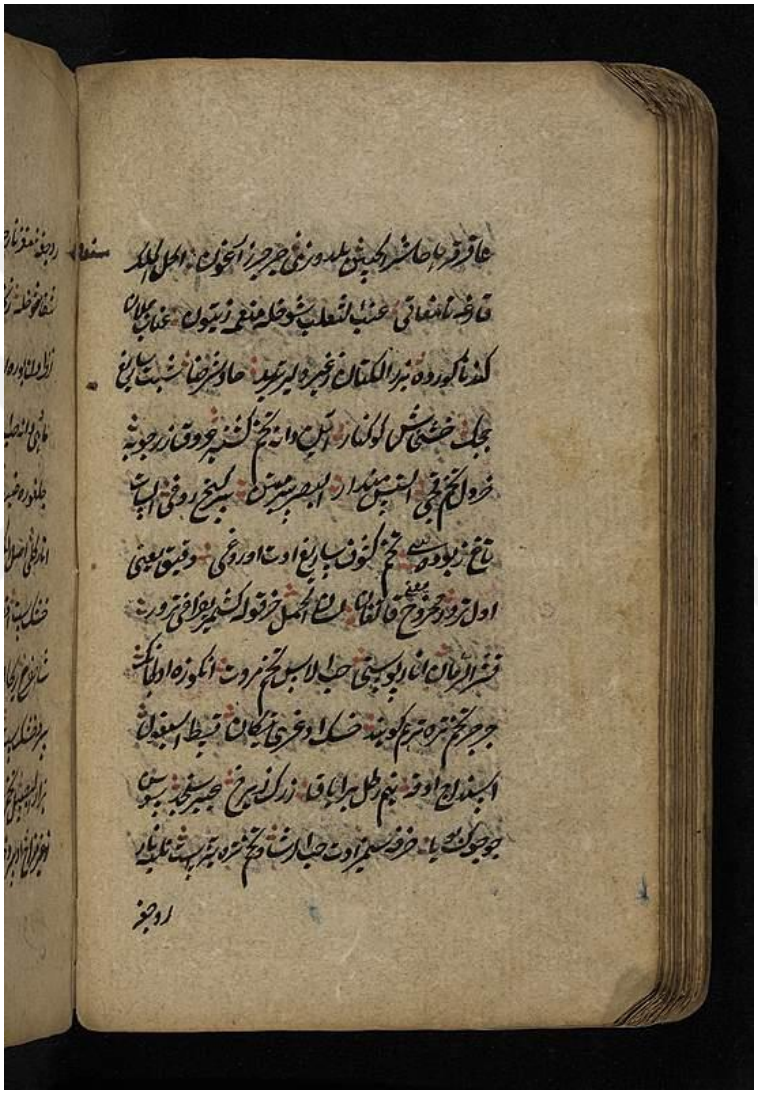

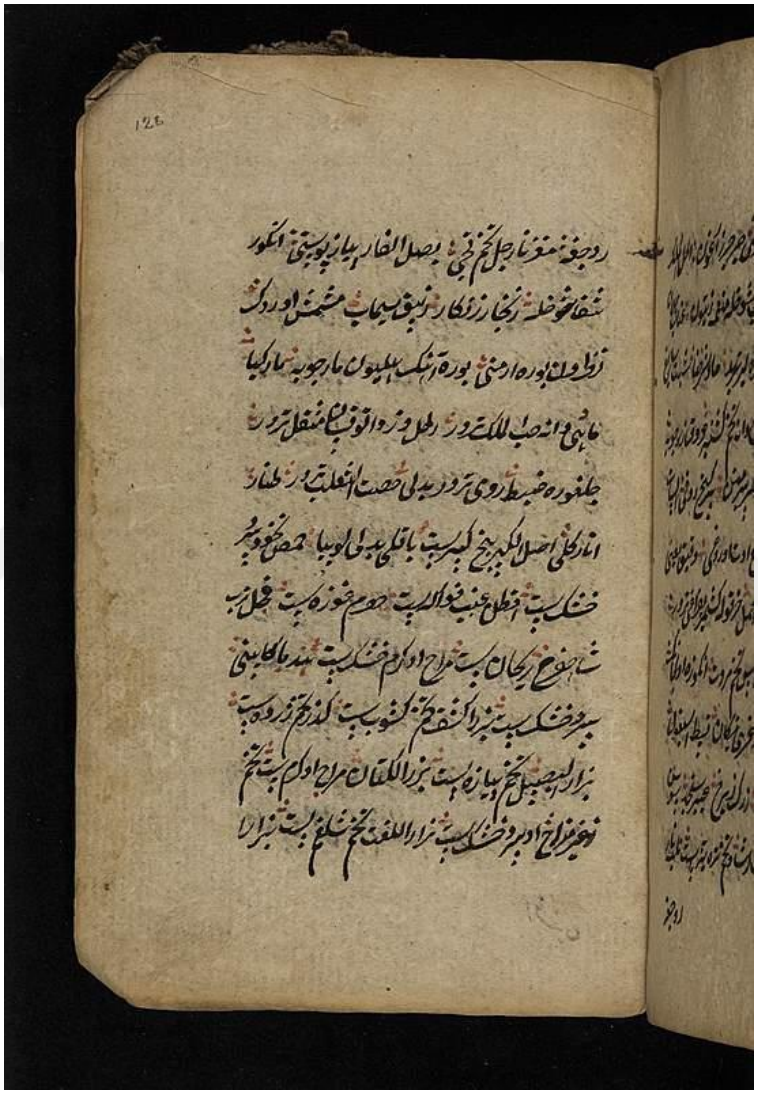

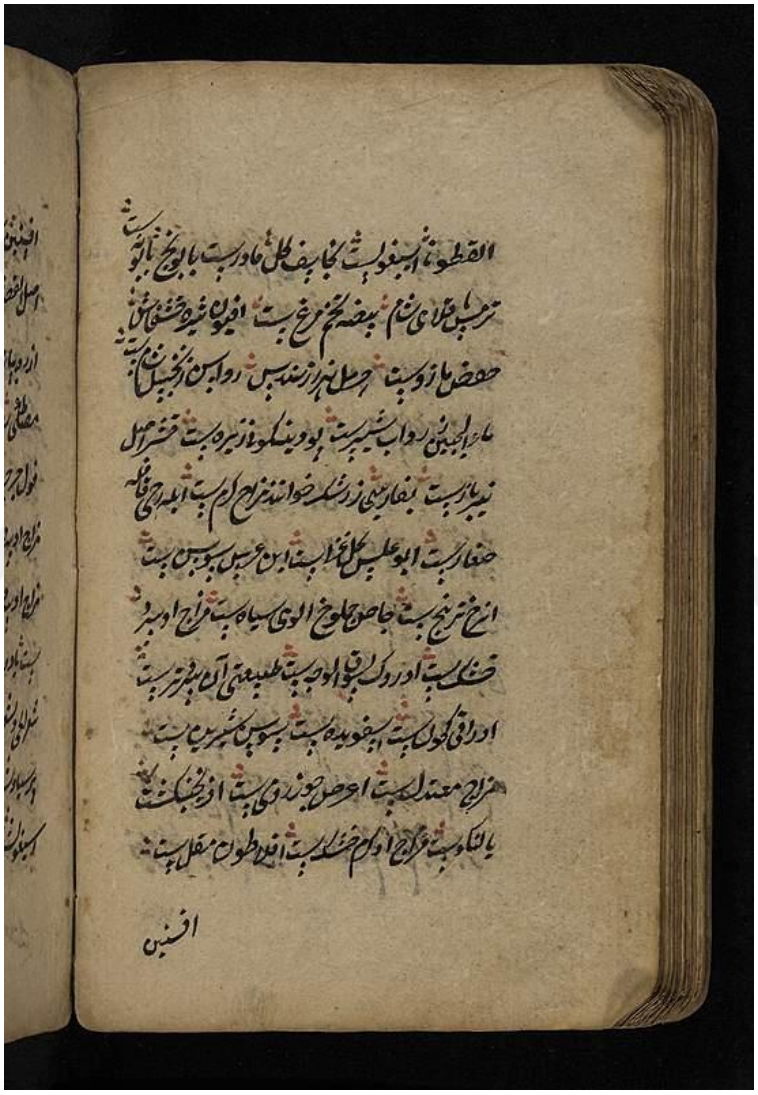

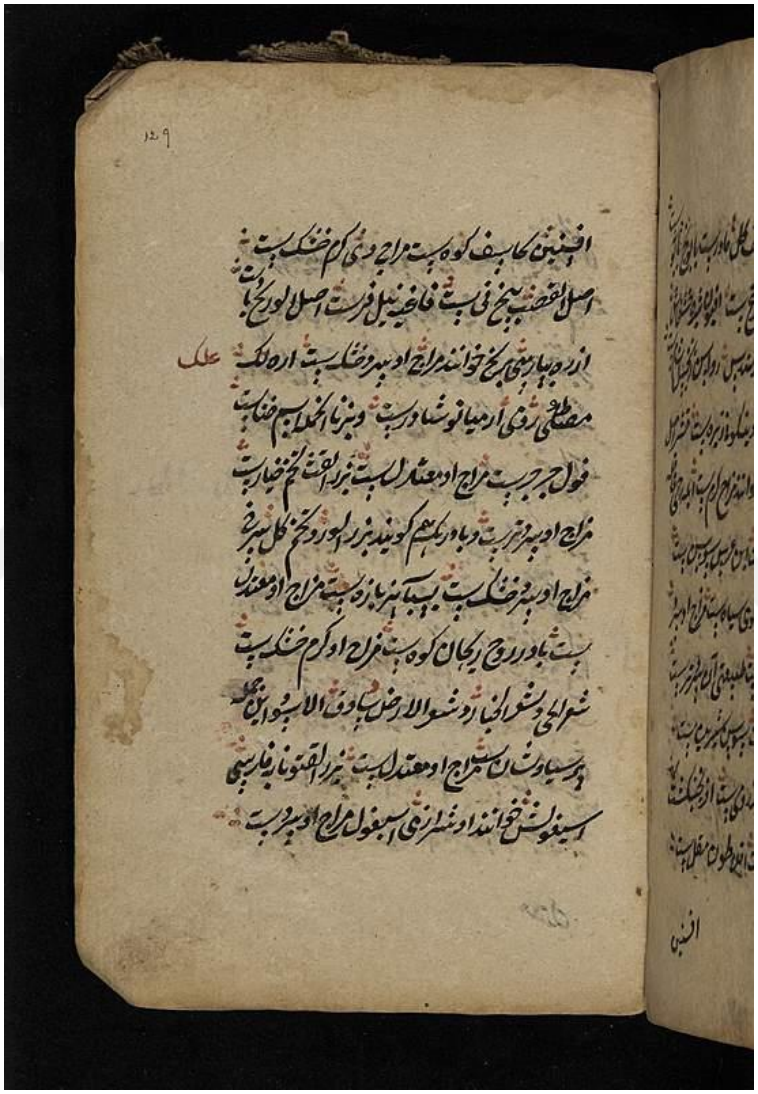

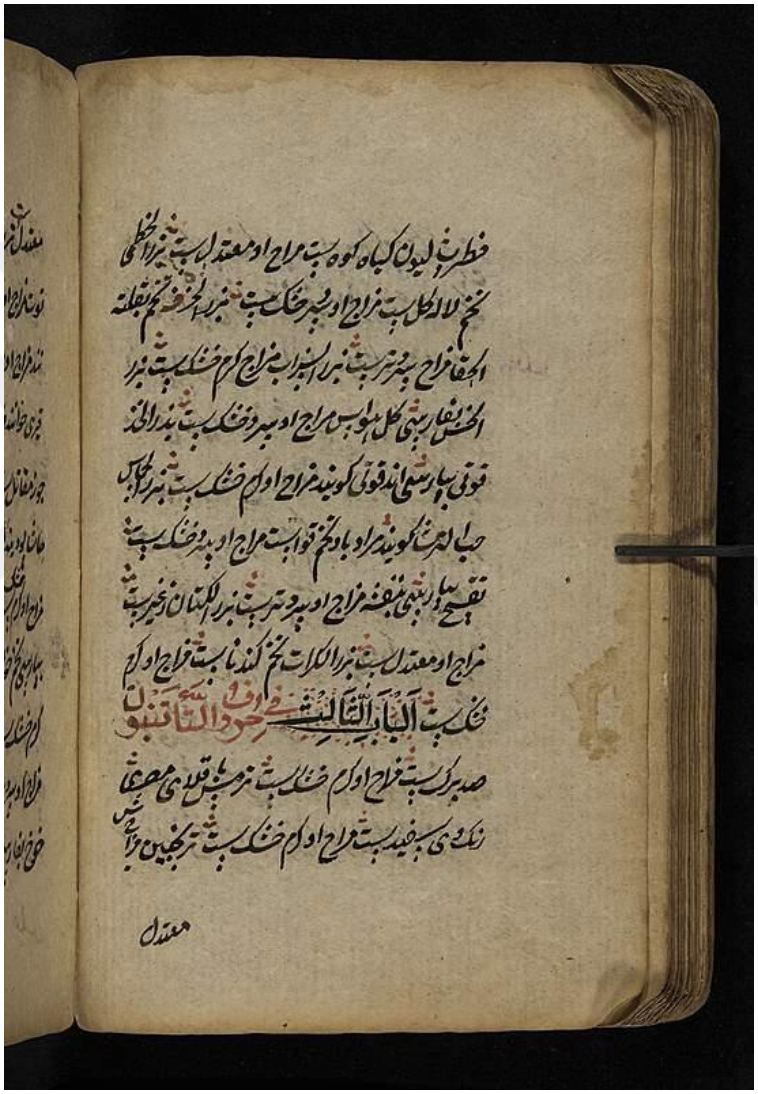

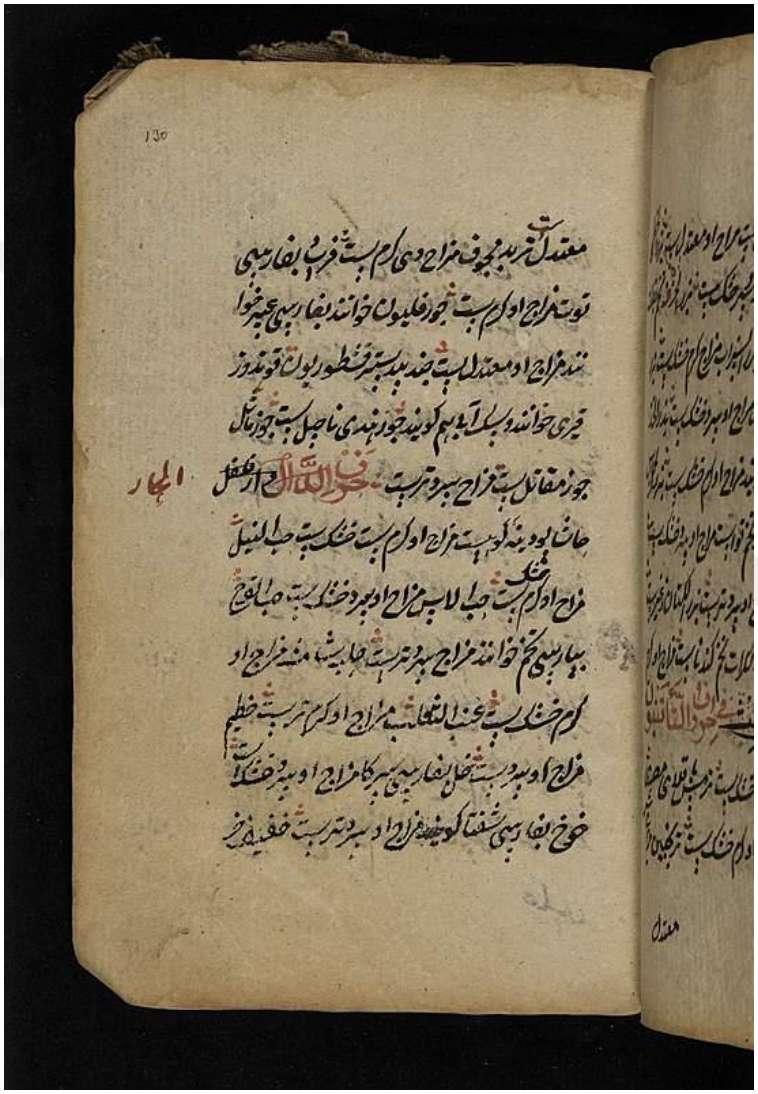

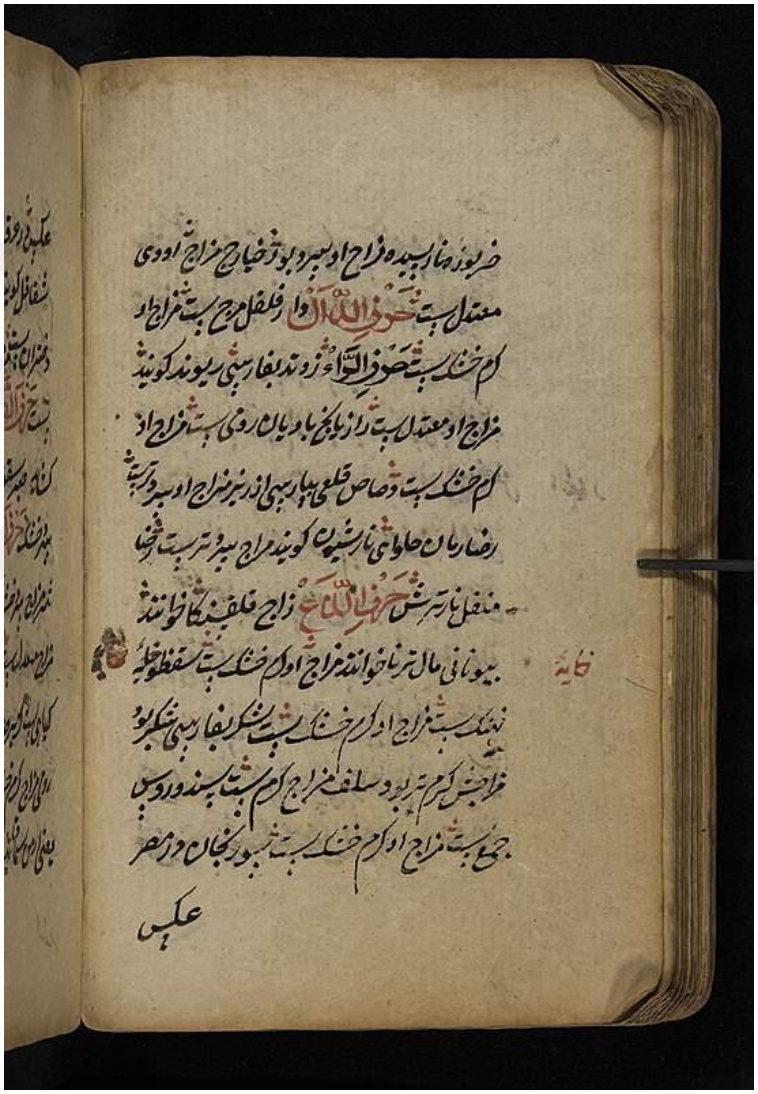

خربوزه صفا پسنده مزاج او سپرد بود خیار مزاج او دی
معتدل است خوف الله آن وا رفلفل مزج است مزاج او
گرم خشک است خوف الدّاء زود تند بفارسی ریوند گویند
مزاج او معتدل است راز بایخ بادیان رومی است مزاج او
گرم خشک است وصاص قلعی بپارسی از زیر مزاج او سپرد است
رصارمان حلوای نارشیرین گویند مزاج سپرد است خرفا
منفل نارترش خرف الله ع زاج فلفیند گاخوانند
بیونانی مال ترنا خوانند مزاج او گرم خشک است سقطوطیه
نهنگ است مزاج او گرم خشک است شکر بفارسی شکر بود
مزاجش گرم تر بود سلف مزاج گرم است بسند ورد وس
جمع است مزاج او گرم خشک است شبور نجان در مصر

عکس

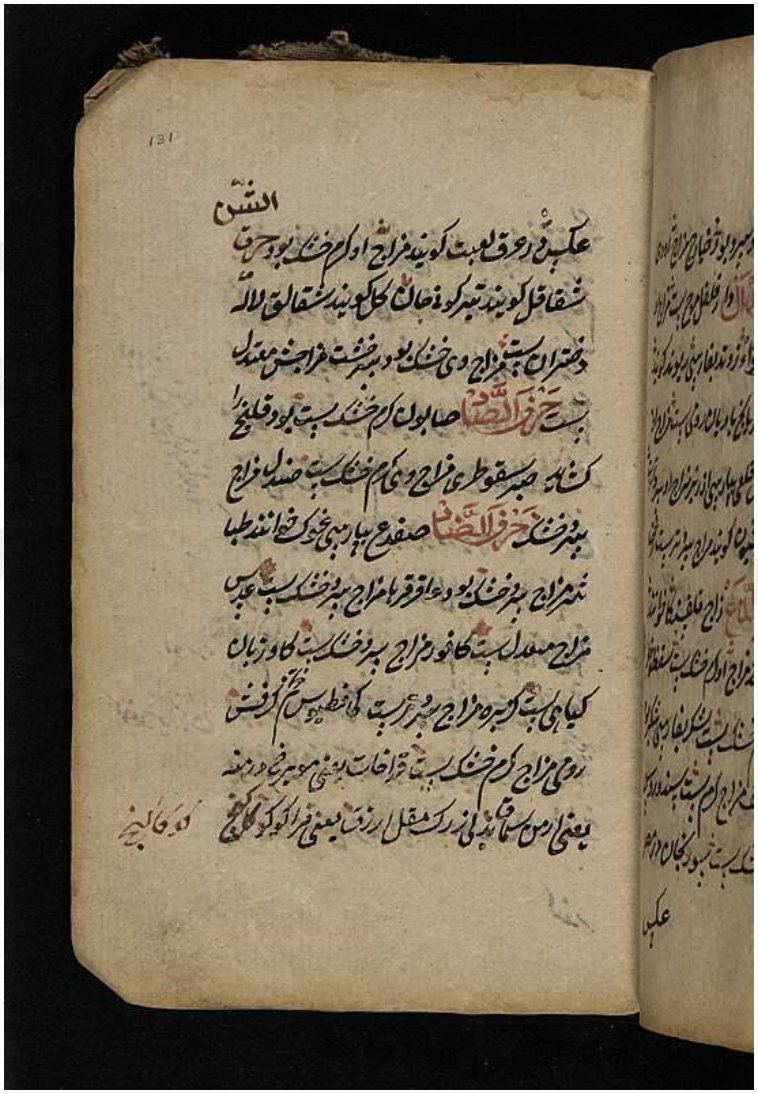

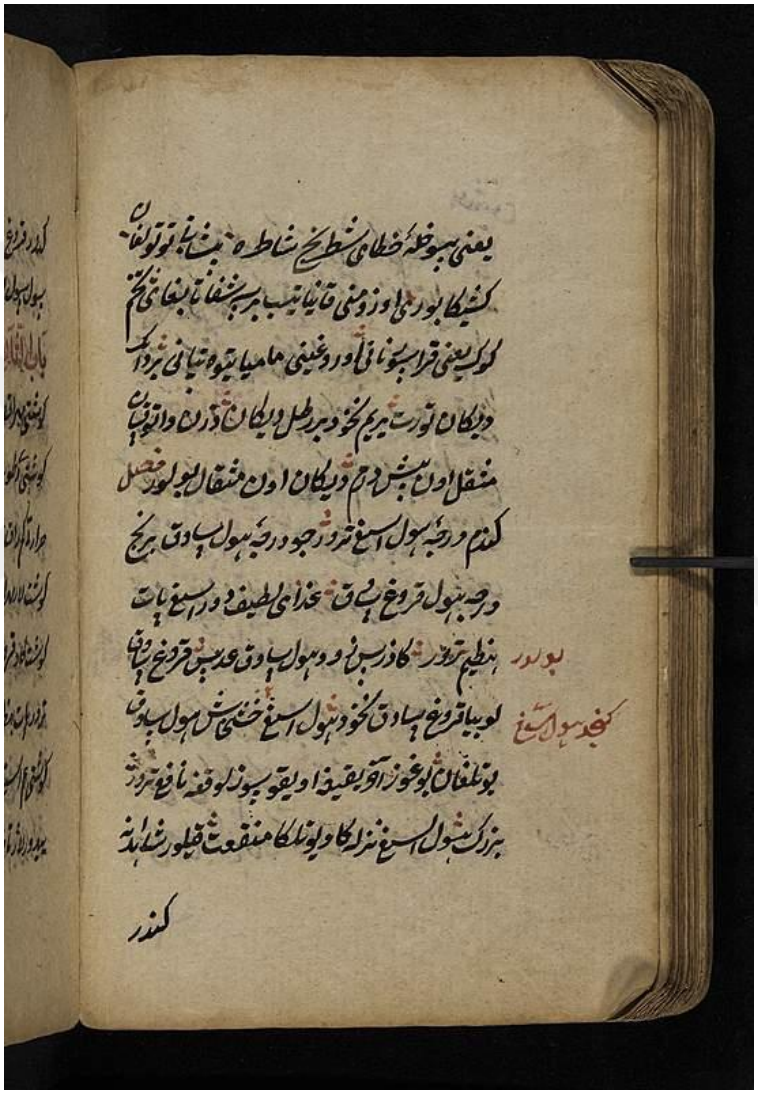

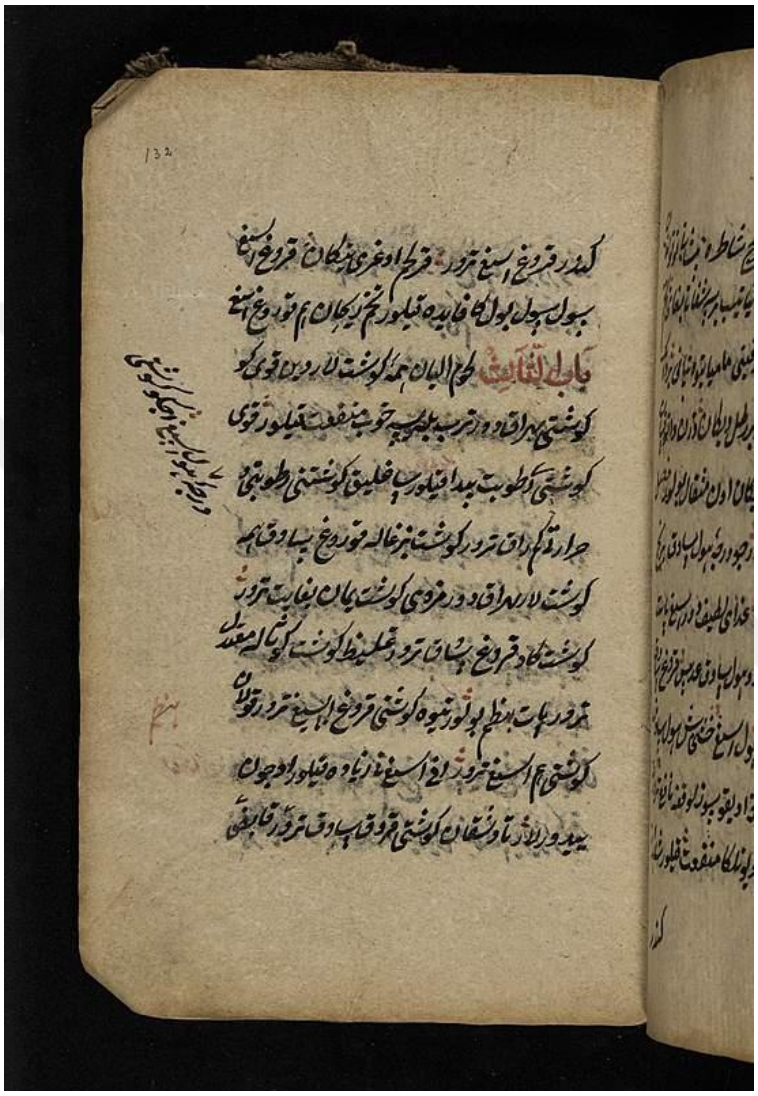

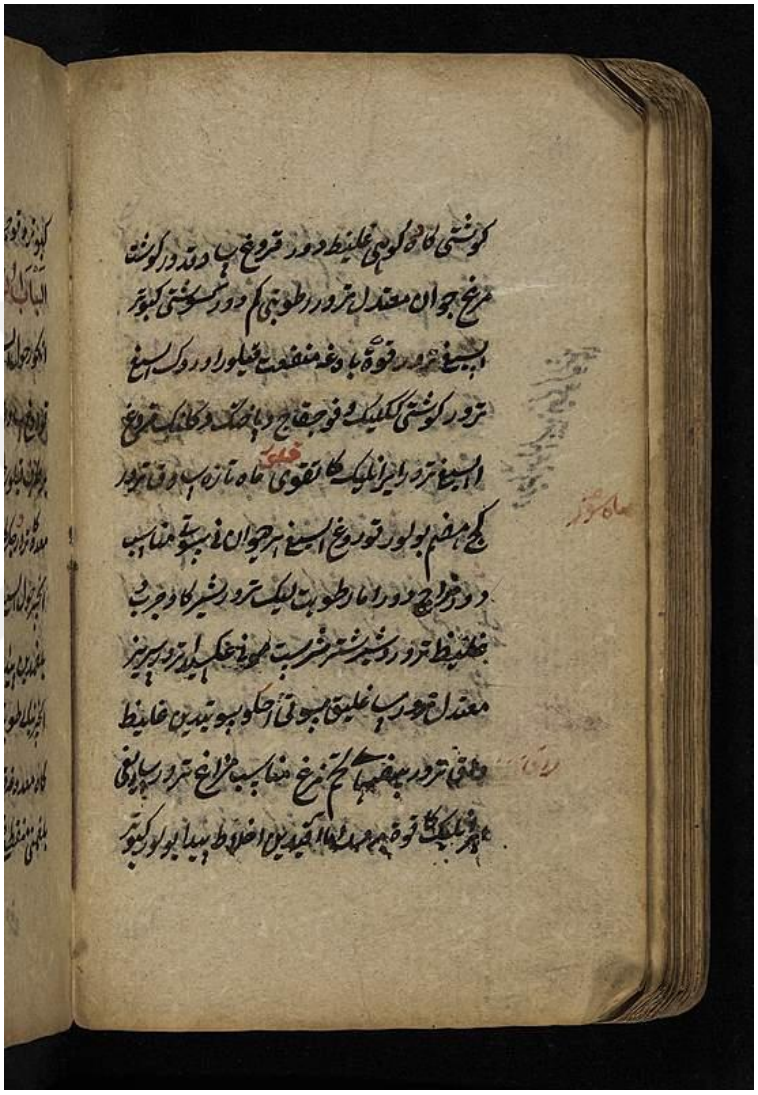

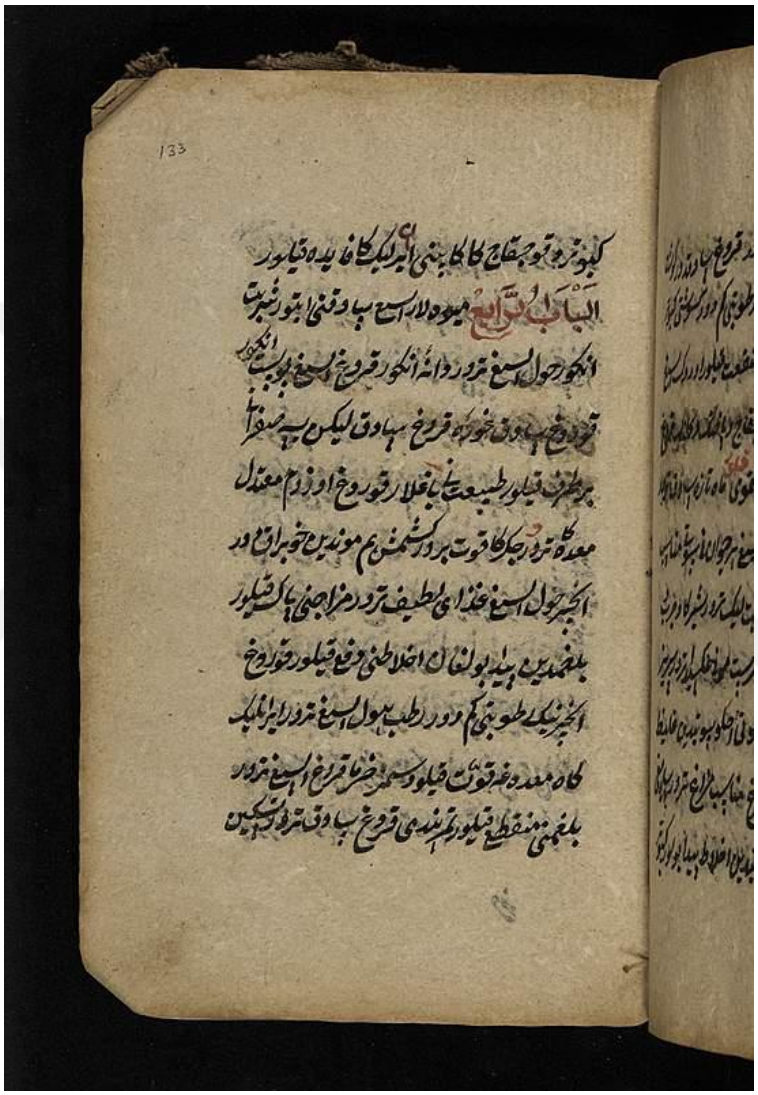

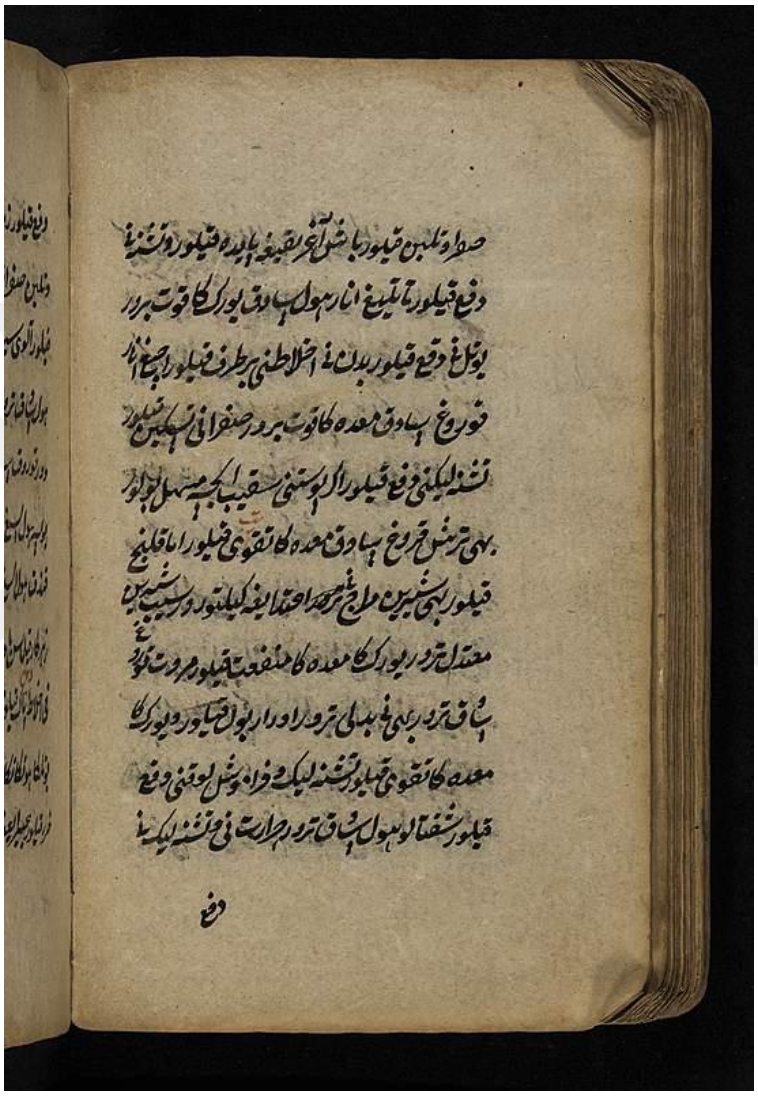

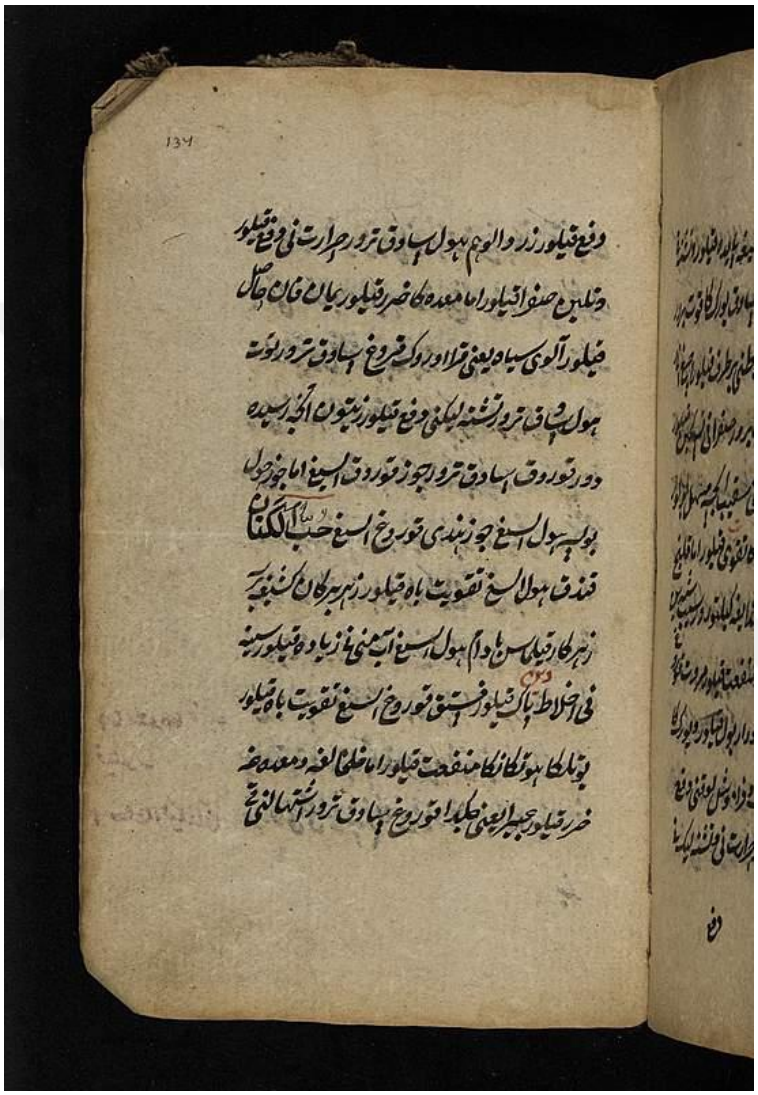

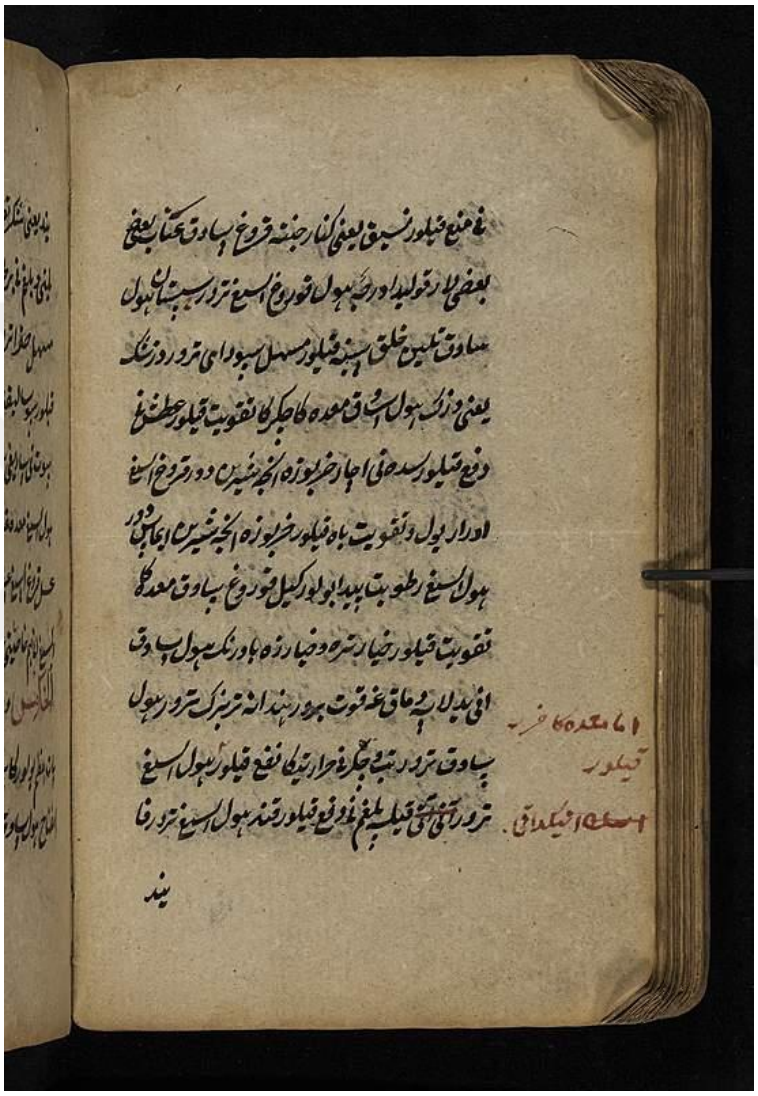

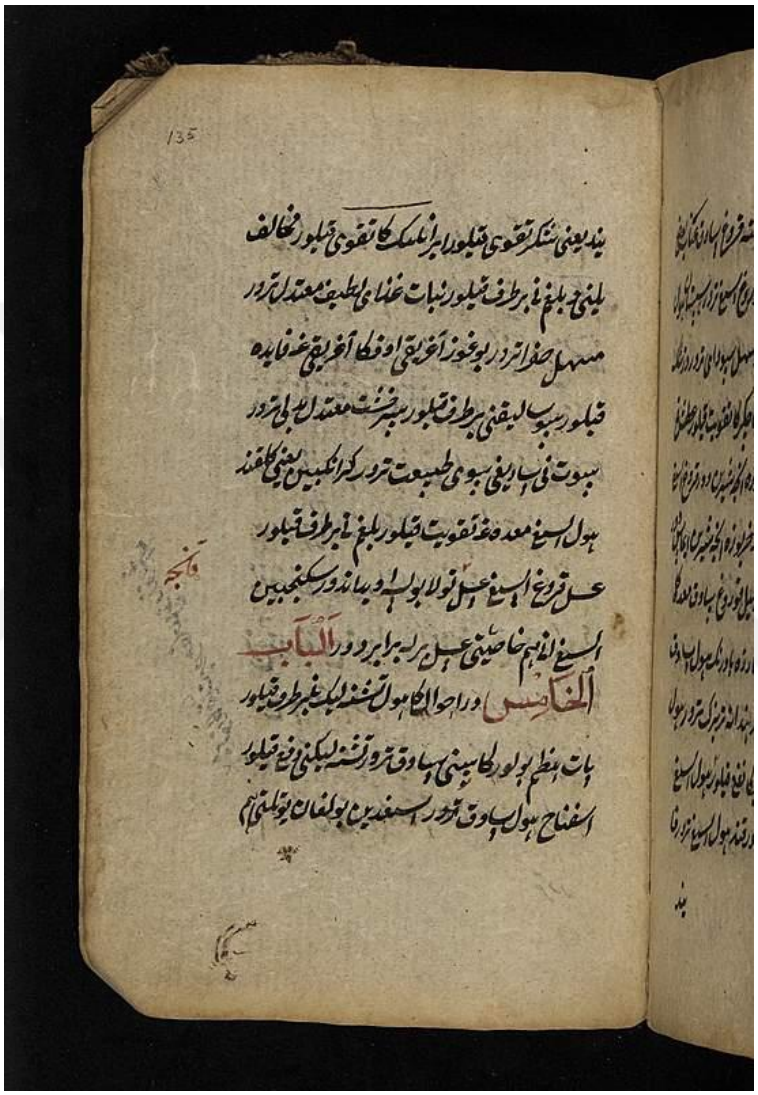

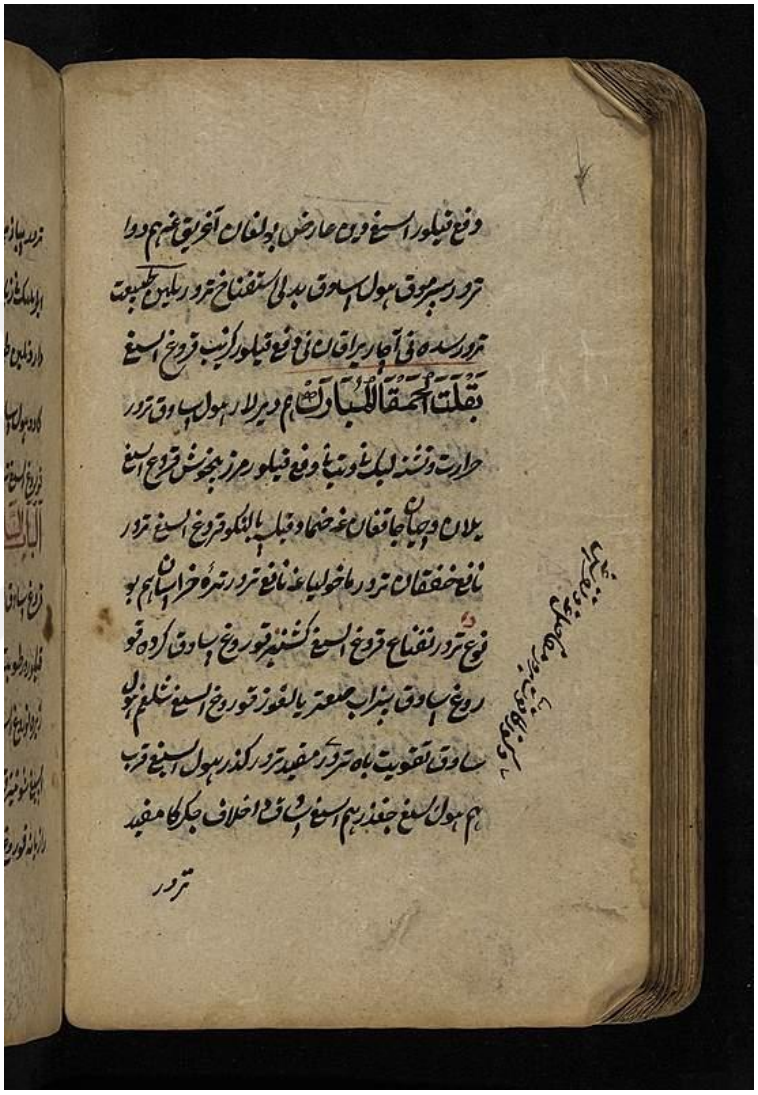

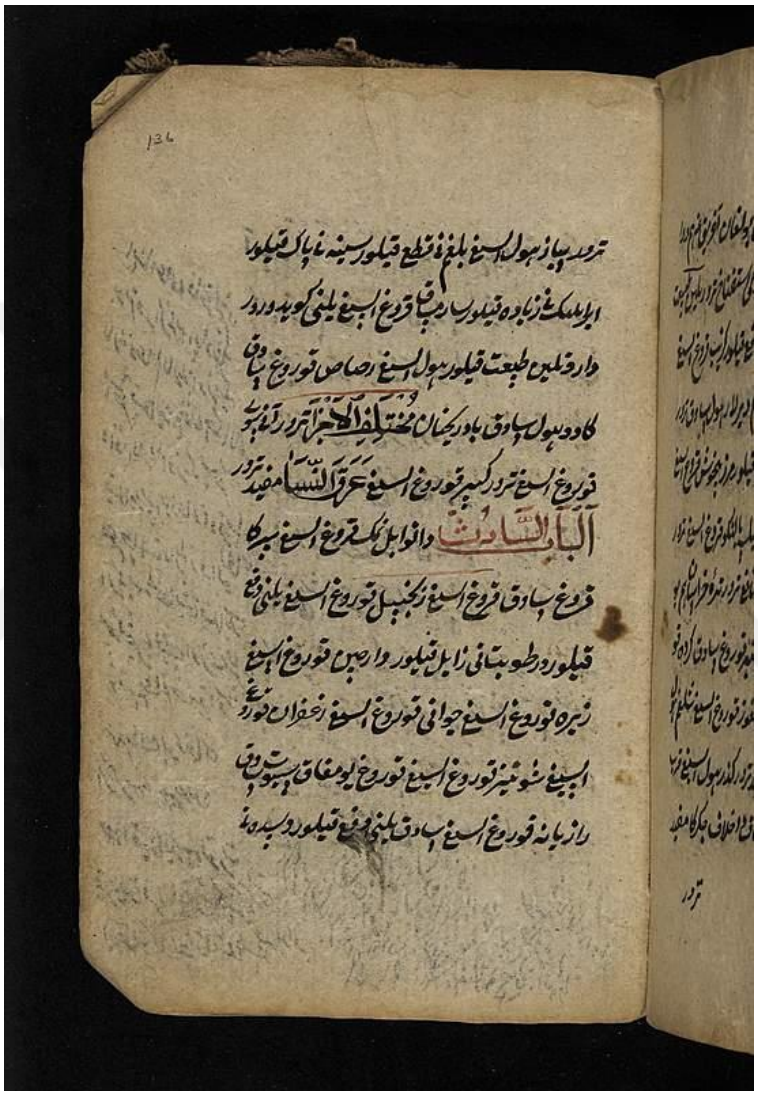

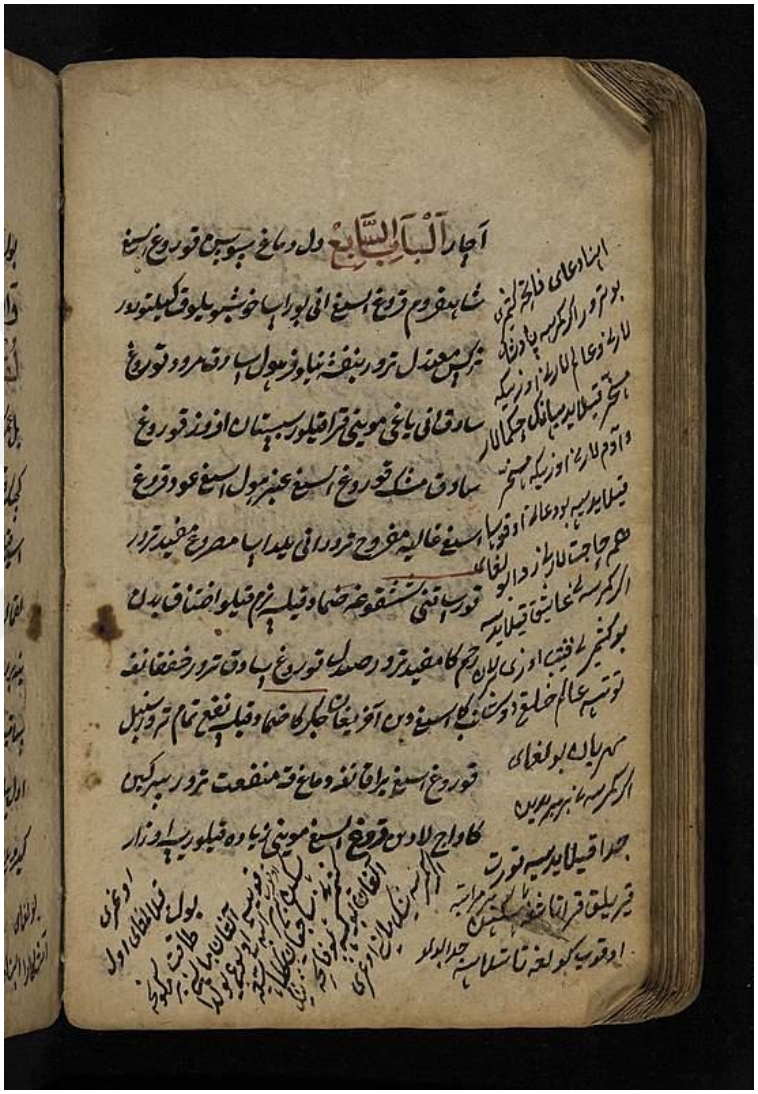

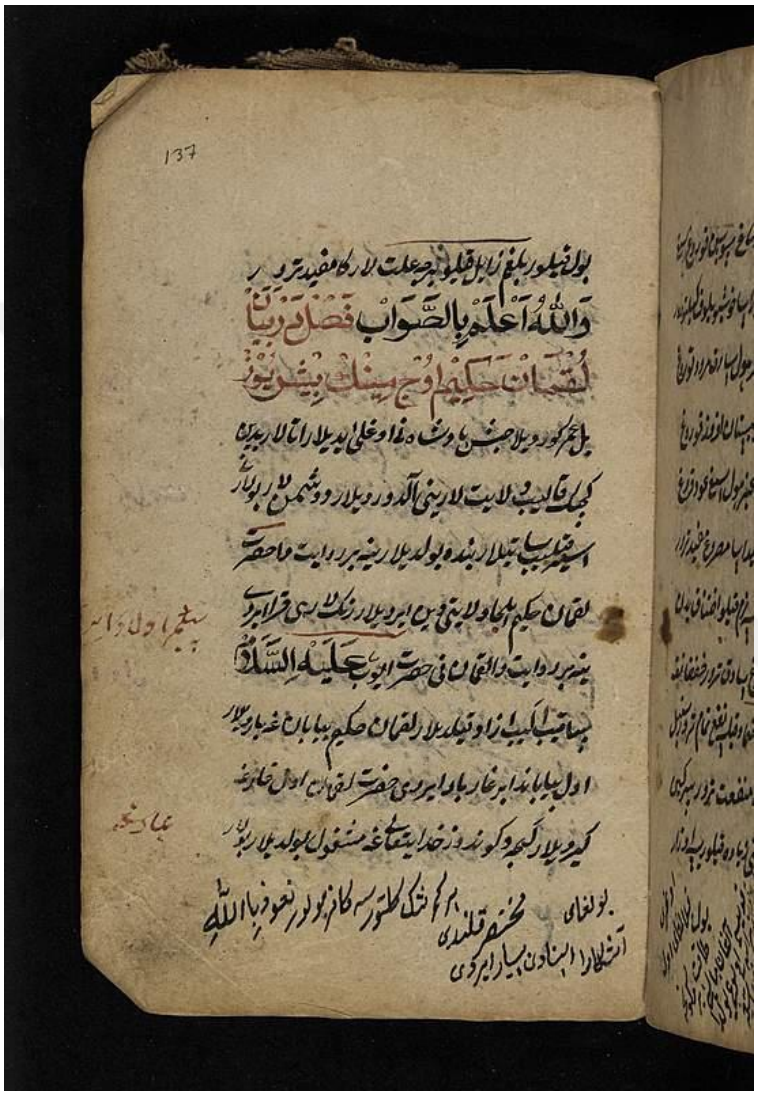

137

بول فیلور بلغم زایل قیلور بو علت لارگا مفید تر در

وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ فَصْلٌ دَرْبَیَانِ

لُقْمَانُ حَکِیْمُ اَوْجِ سِنْگ بِیشْرِیوْ

بل اعمر کورد بلا جش باوشاه زاد اوغلی ایدی بلا را تا لار بیدین

کچک قالیب ولایت لارینی آلدور دی بلا لار دوشمن لار بولار

اسیر قیلیب یا تبلا ربنده بولدی بلا لار نینه بر روایت واحضرت

لقمان حکیم ایلجاولا رینی دین ایردی بلا لار رنگ لری قرا ایردی

بنه بر روایت دا لقمان فی حضرت ایوب علیه السلام

بیماریب ایدی زاوتیلدی لار لقمان حکیم بیابان غه بارمیدی

اول بیلبا ندا بر غار باوا ایردی حضرت لقمان اول غار غه

کیره بلا لار کیلمه دکوندوز خدایتعالی غه مشغول بولدی بلا لار بولار

بو لغای مختصر قلندی والله اعلم بالصواب

انتظار ا لسنادن بیار ایردی

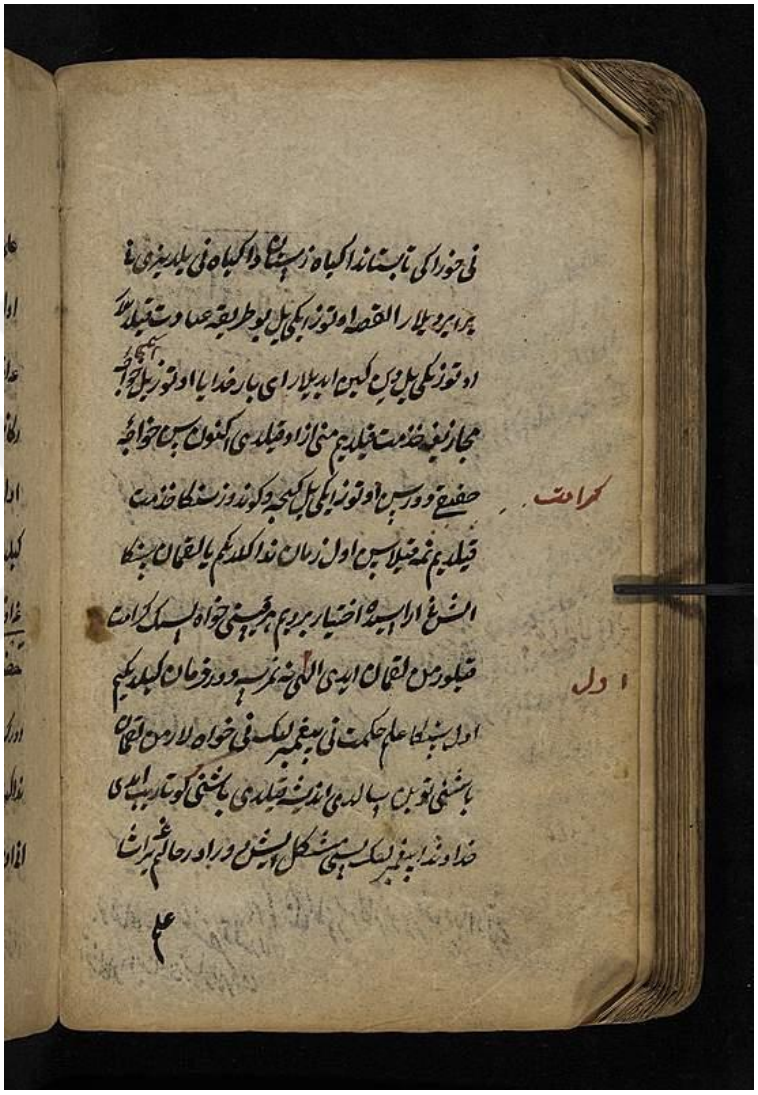

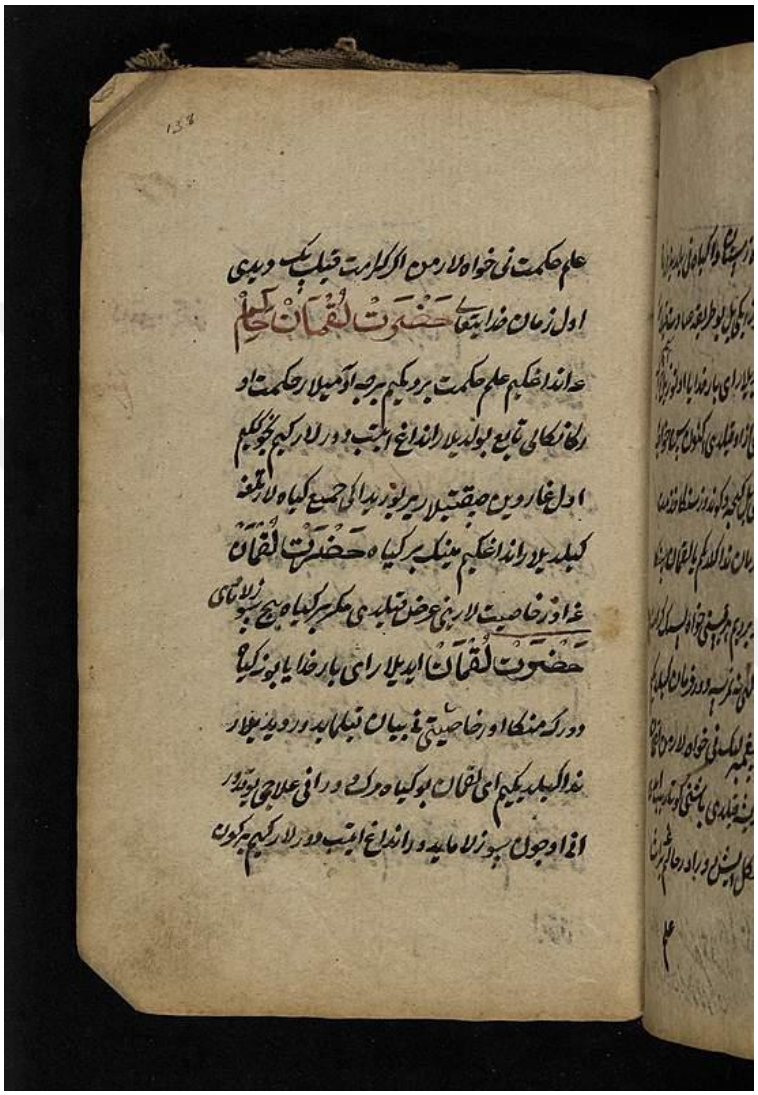

علم حکمت نی خواه لازمن اگر کرامت طلب کنی دیدی
اول زمان خدایتعالی حضرت لقمان حکیم
عالم اعلم علم حکمت بر دو حکیم برجه آمیلار حکمت او
رکانکای تابع بولدیلار اندای ایتب دورلار کیم بحکیم
اول غاروین جقتیلار بیر بوزیدای جمع کیاه لار تلغه
کیلدیلار اندای حکیم مینک برکیاه حضرت لقمان
غه اوز خاصیت لاریغی عرض قیلدی حکیم برکیاه بیچ بوزلاتای
حضرت لقمان ایدیلار ای بار خدایا بوزکیاه
دورکه منکا اوز خاصیتی تنبیان قیلمایدورورید یلار
ندا کیلدیکیم ای لقمان بوکیاه مرک دورانی علاجی بولمدور
انی اوجون بوزلامایدورانداغ ایتب دورلار کیم بوکون

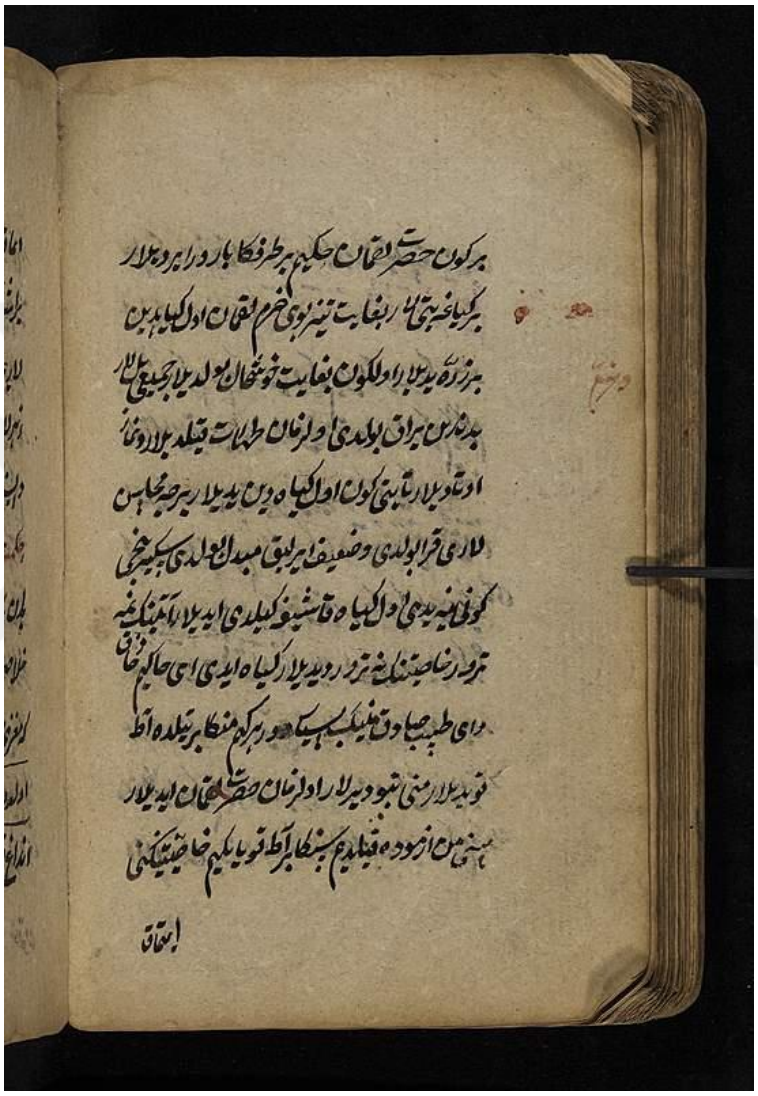

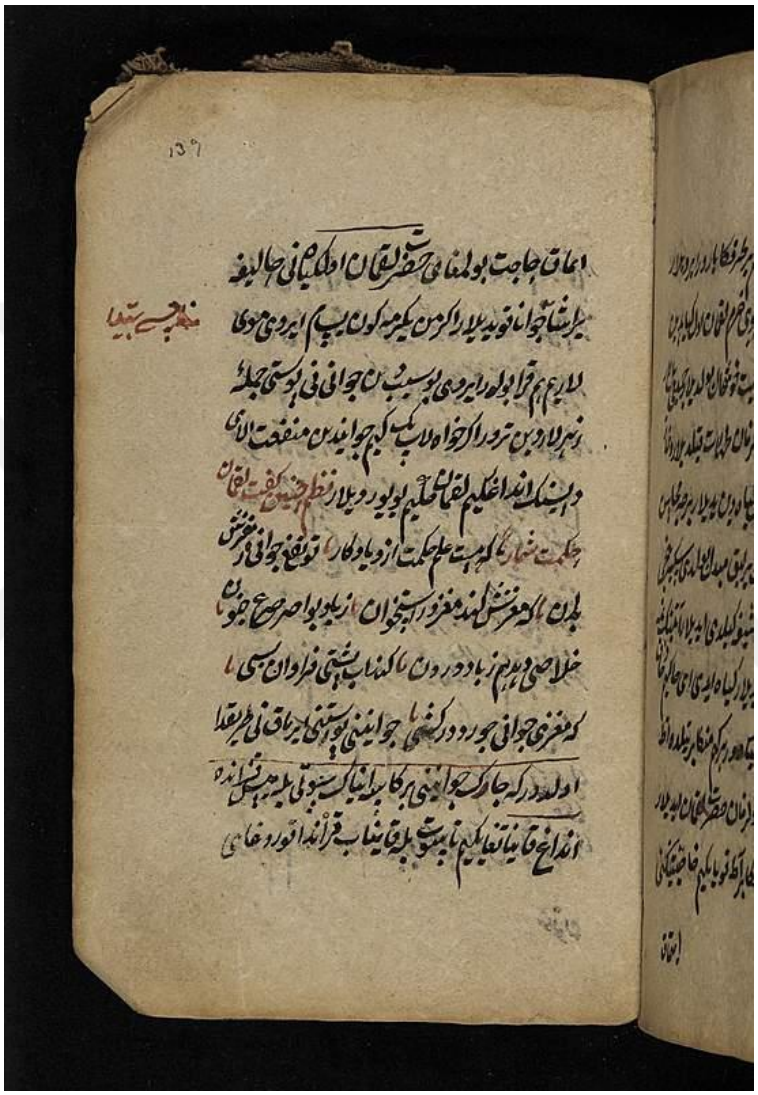

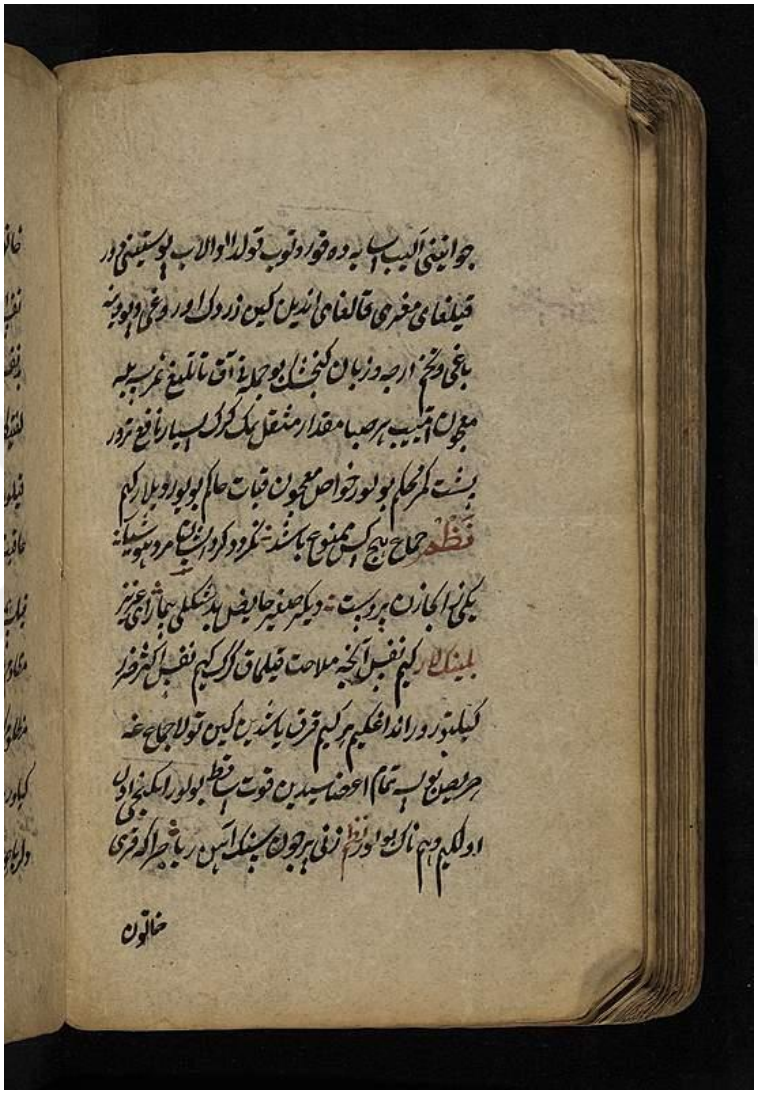

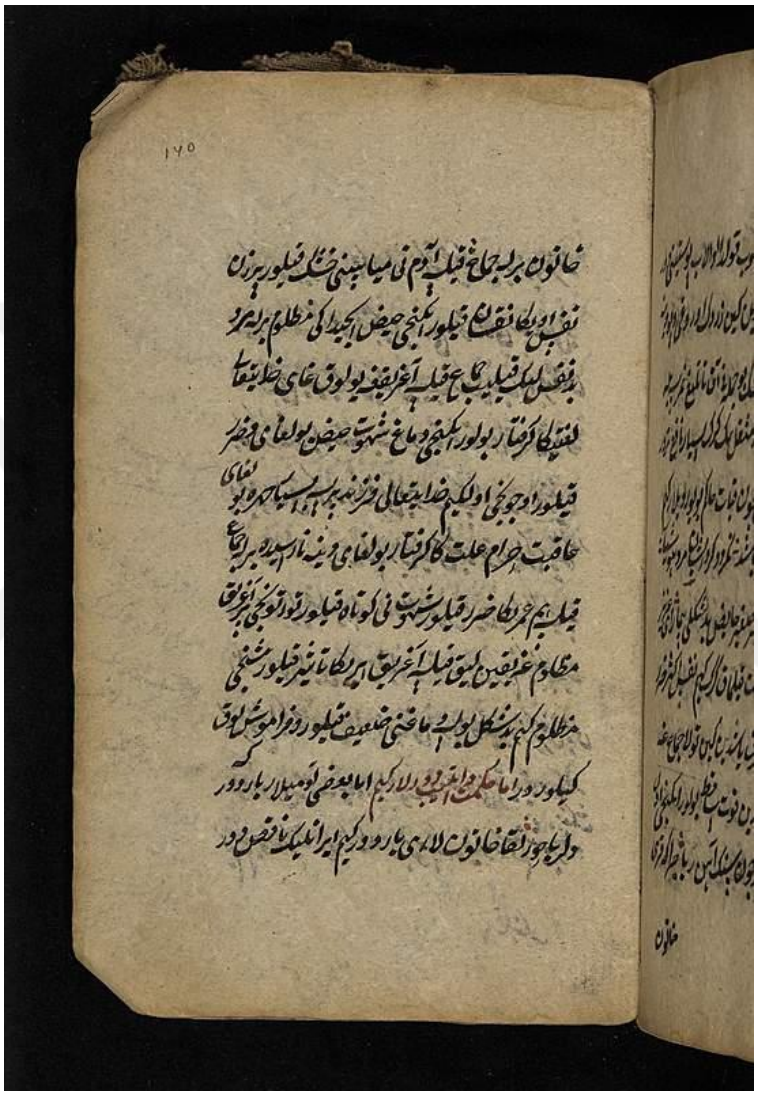

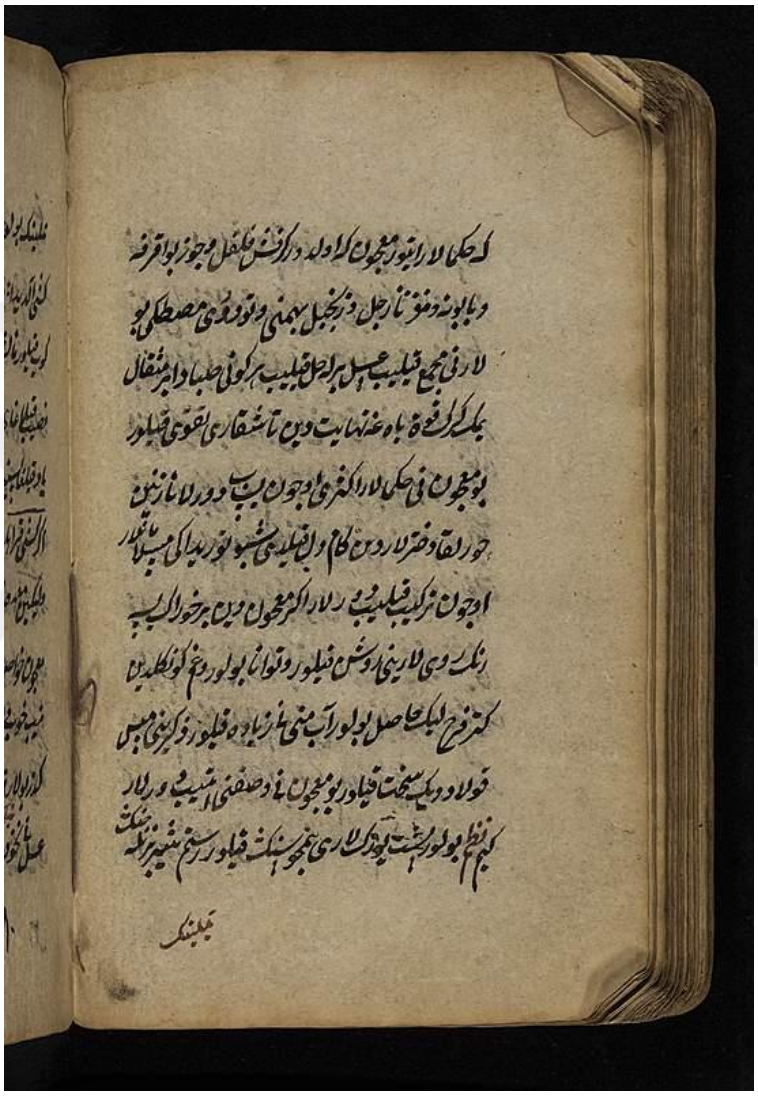

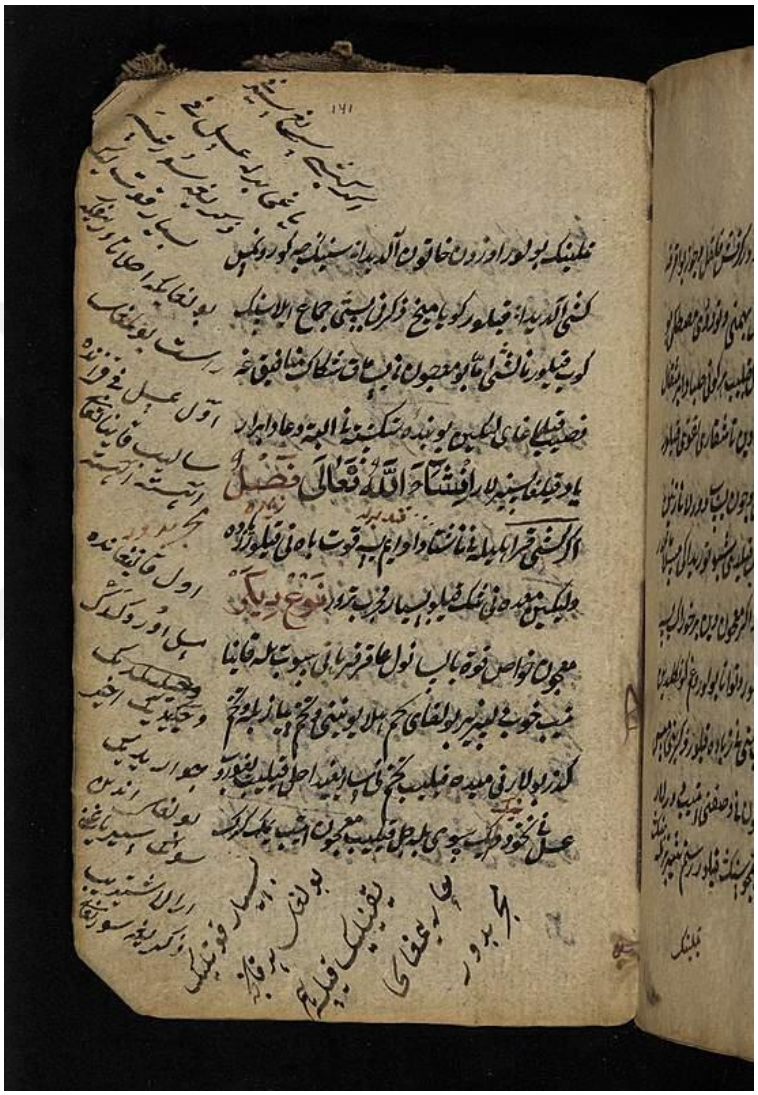

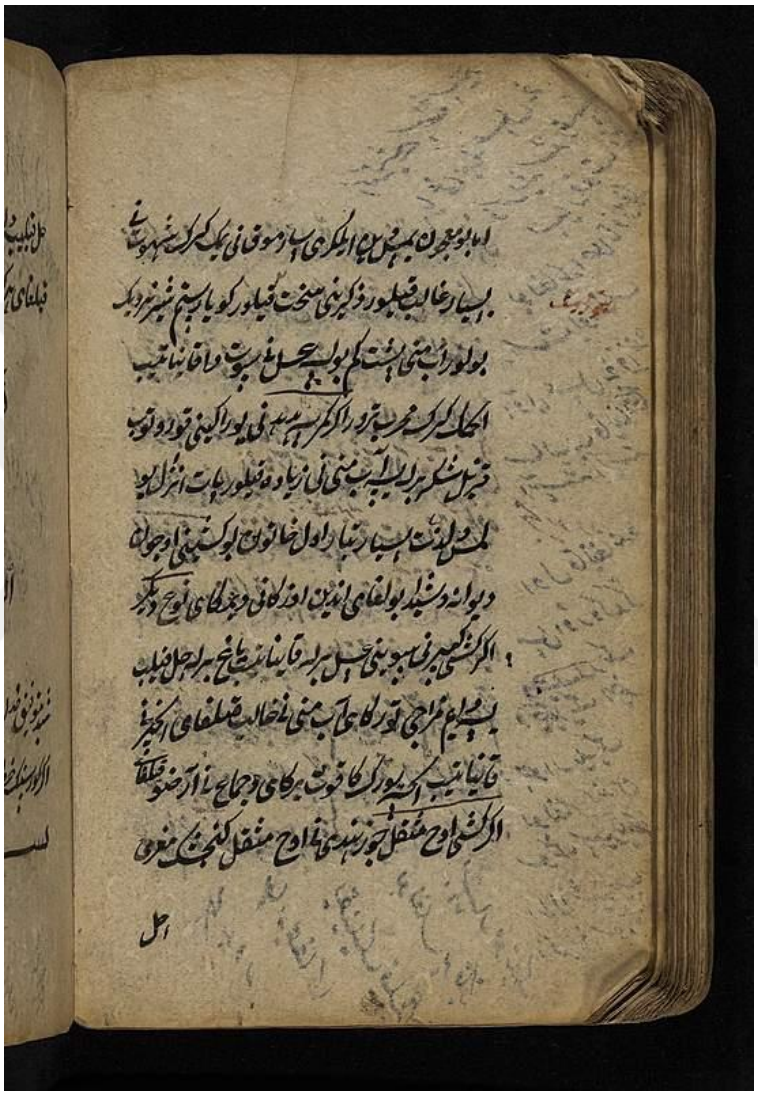

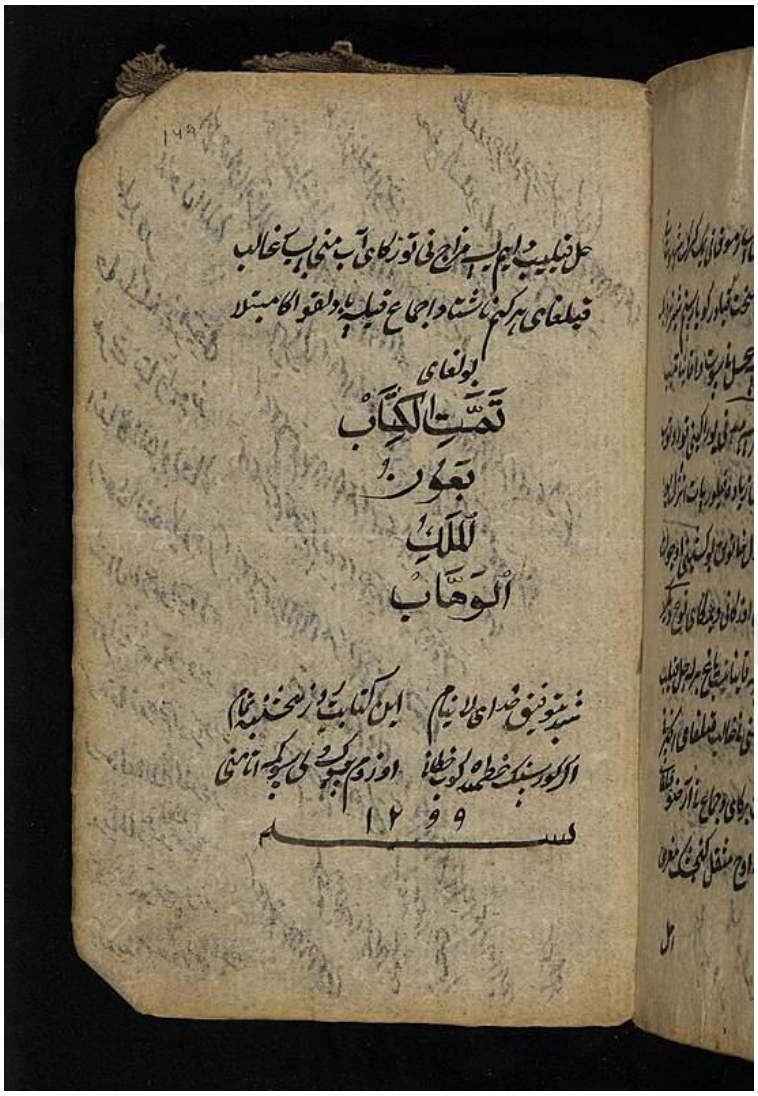
تمت الکتاب
بعون
الملک
الوهاب
بسم

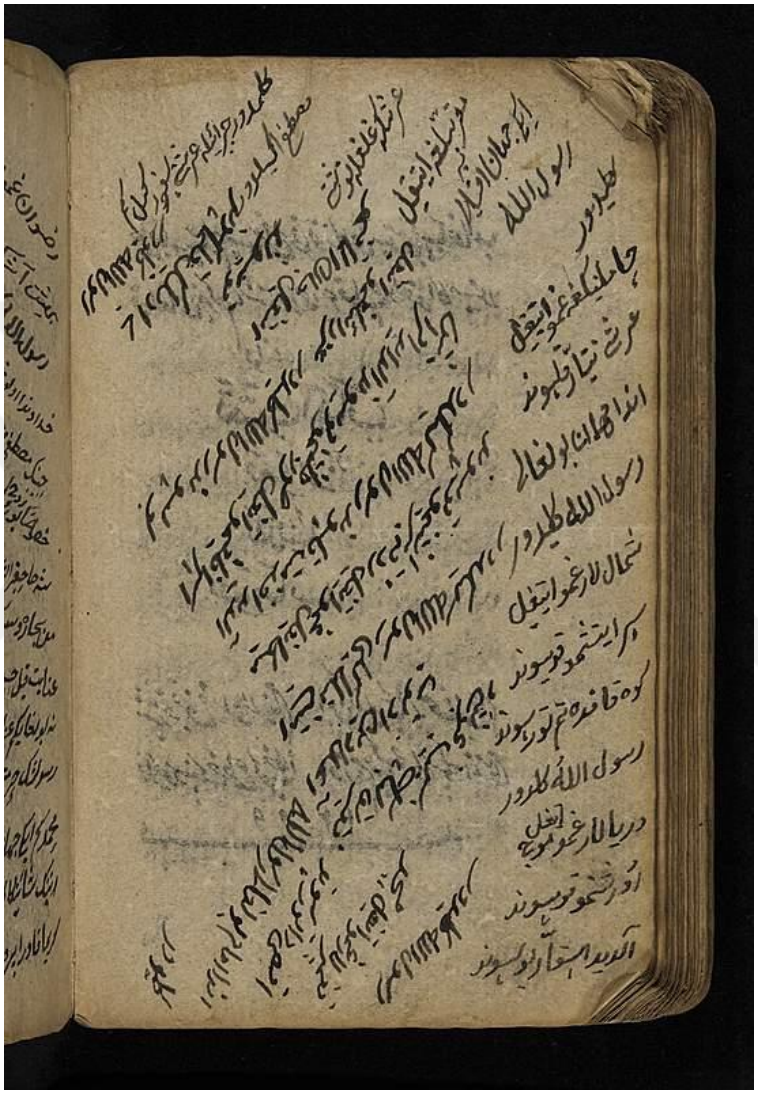

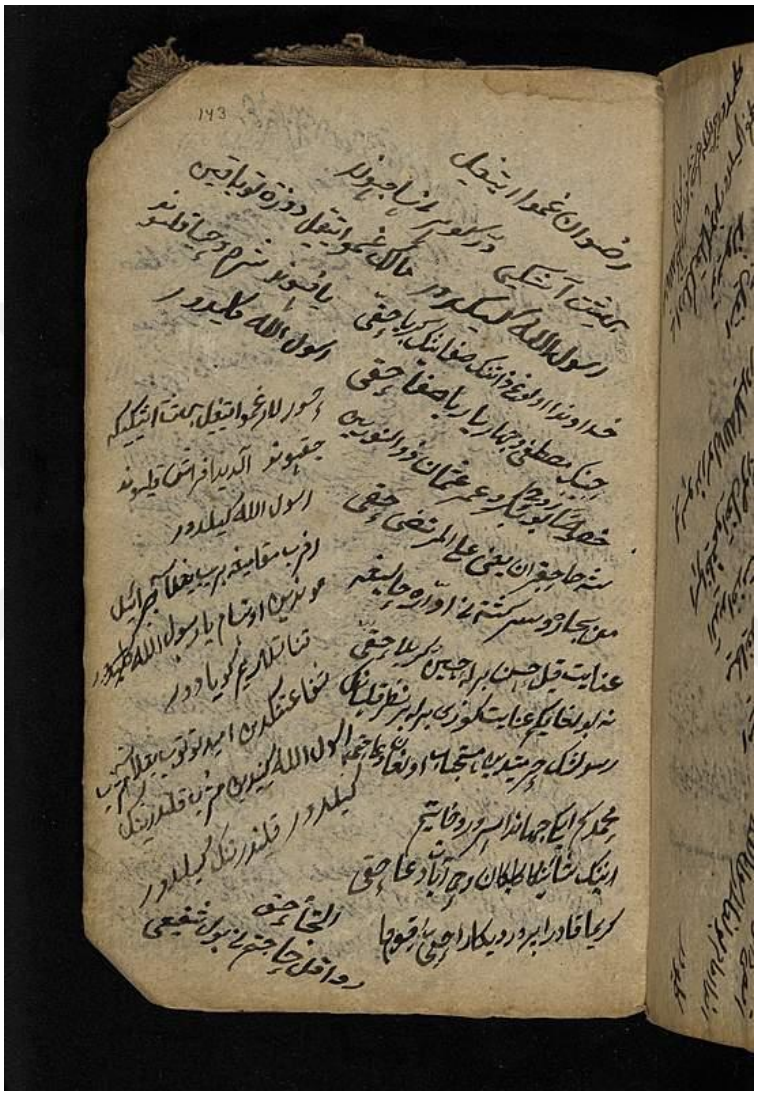

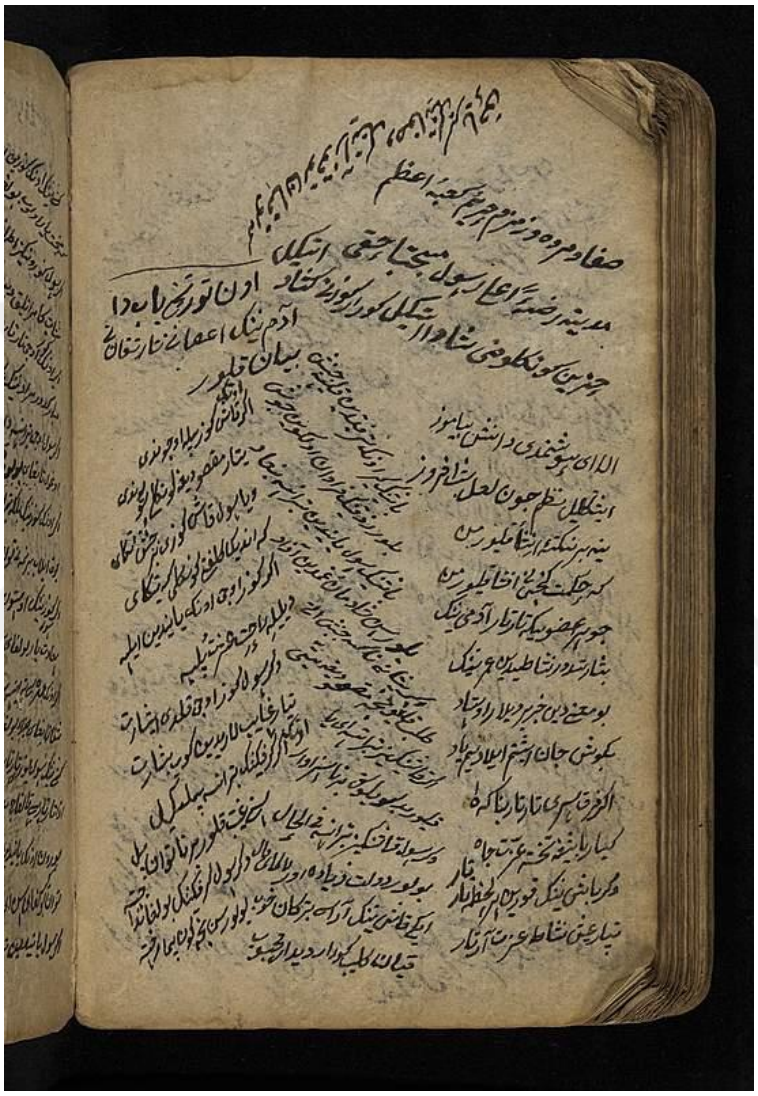

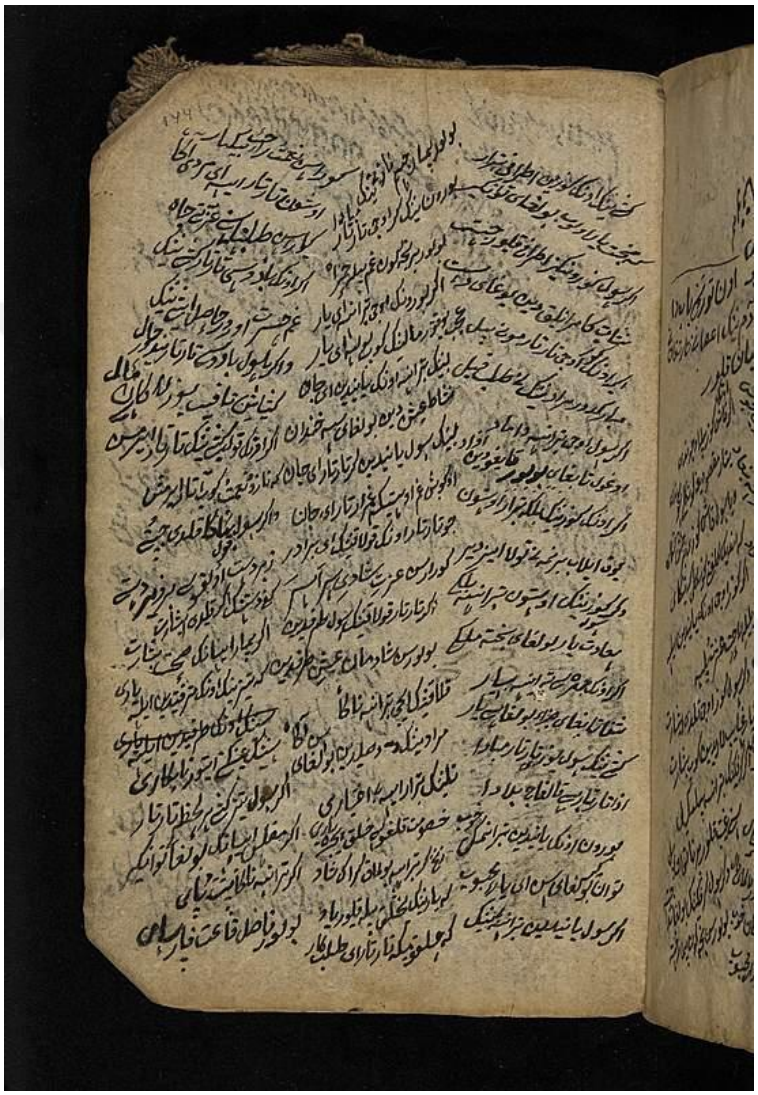

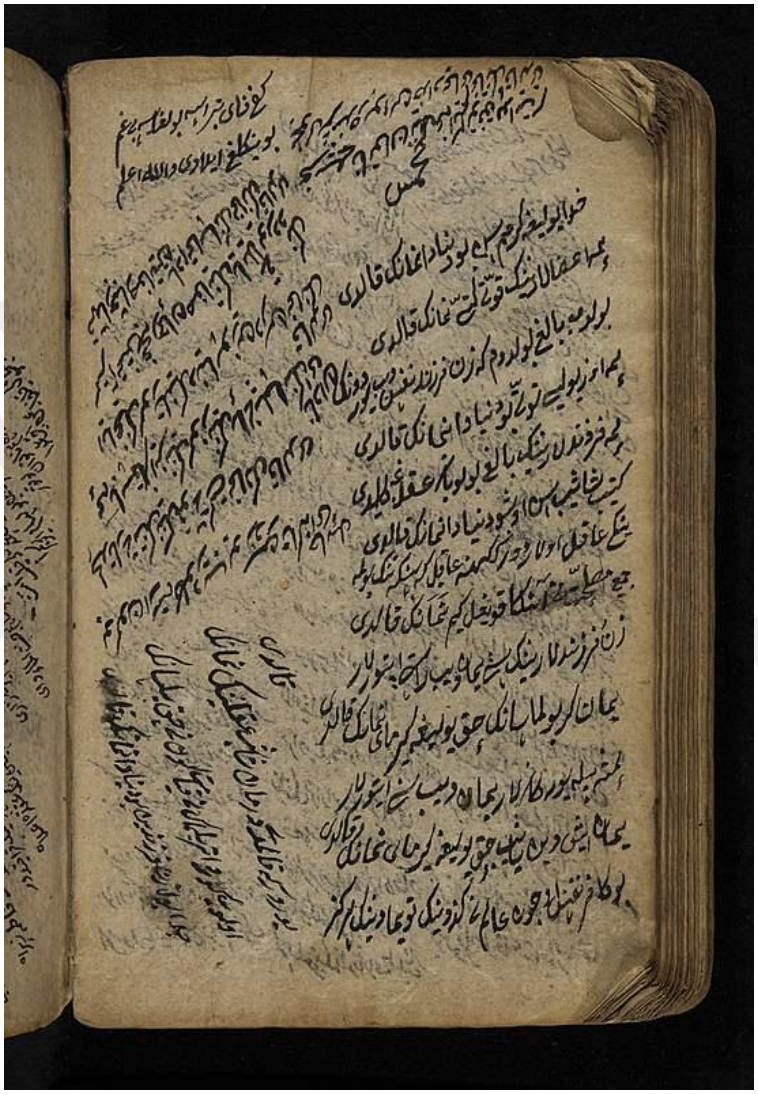

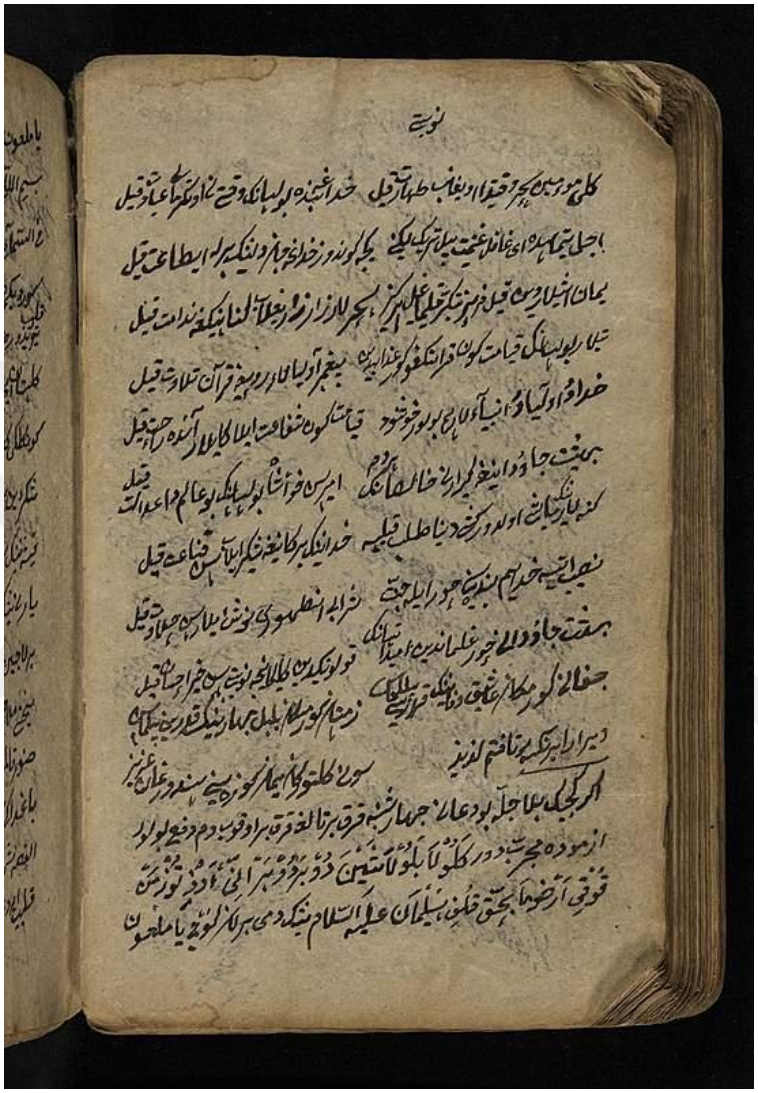

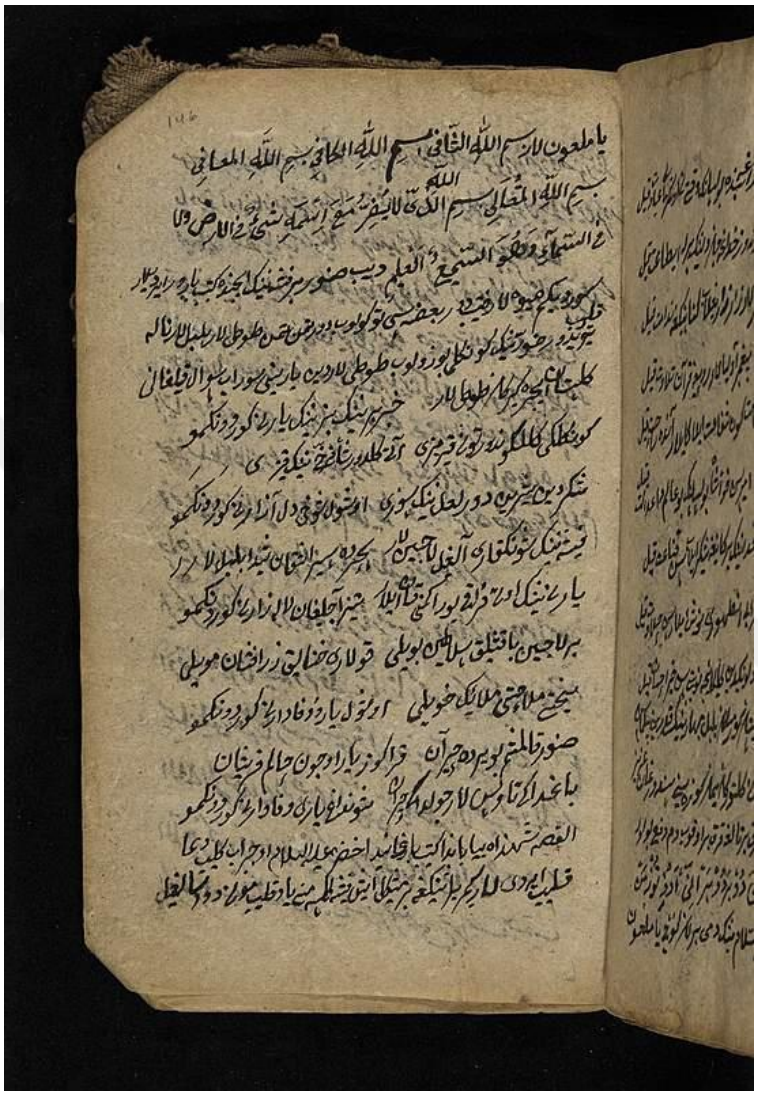

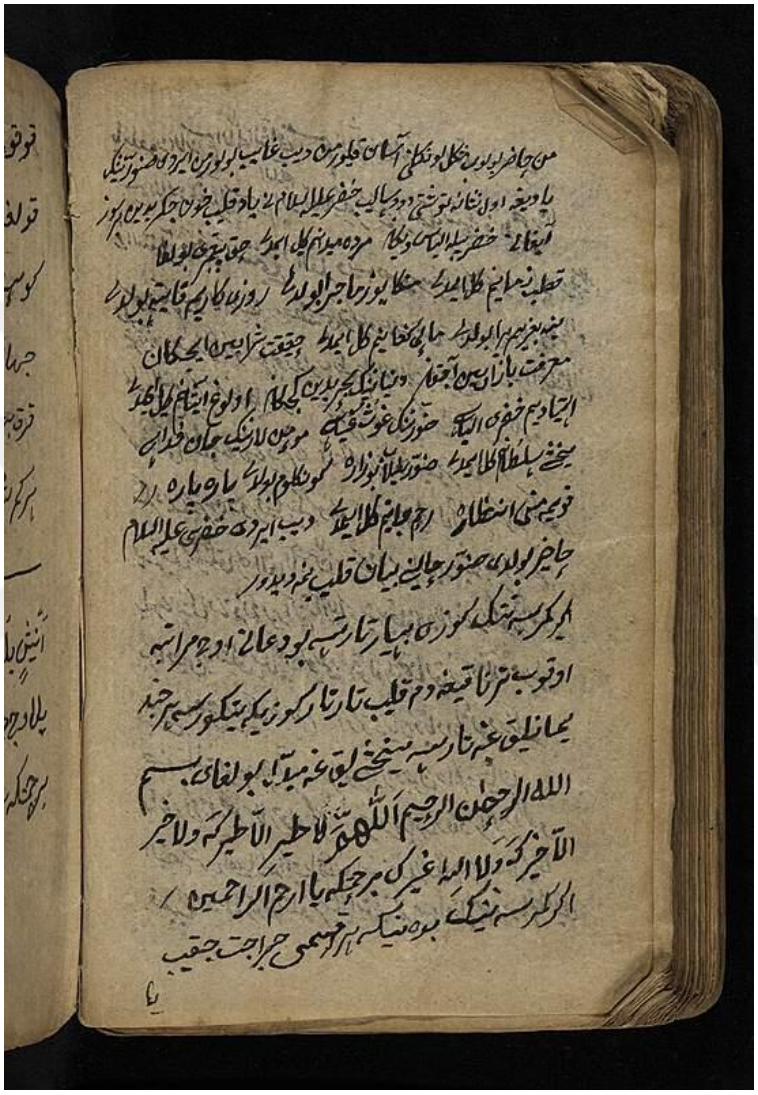

من حاضر بولور نکلو نکلی آسان قیلور من دیب غایب بولورمن ایردی حضور تینگ
یا دیغه اول نشانه بوشتی دوبرسالیب حضرت علیه السلام نی یاد قلیب خونلر جکر بوبرمن بوسوز
نینگ خضر علیه السلام دیکان مرده میدیم کلی ایدی حق تعالی بوبولطا
قطب زمانیم کلا ایدی منکا یوز ماجر ابولدی روزنامچا یم قاتیه بولدی
بنه بزیم ایرا بولدی ما بین کتابیم کلا ایدی حقیقت شرایین ایچکان
معرفت بازاریدن آچقان دنیا نینگ بچه بدین کچکان اولوغ اینیام کلا ایدی
ایتادیم خضر علیه السلام حضور تینگ غوث قیلیه موحدین لارنینگ جان فدا
بیخته سلطان کلا ایدی حضور تیلا آنبوزار کوتکلوم بولدی پاره پاره
قویه منی انتظار رحم جانیم کلا ایدی دیب ایردی خضری علیه السلام
حاضر بولدی حضور جانیغه بیان قلیب بنه دیدیلر
ایرکمرسه تینگ کوزدن بهیار تارسه بو دعانی اوچ مرتبه
اوقوب ترنا قیغه دم قلیب تارتارکوزیکه تینگکوز سه هر چند
یماناق غه تارسه میتخ یاق غه میدا بو لغای بسم
الله الرحمن الرحیم اللهم لا طیر الا طیرک ولا خیر
الا خیرک ولا الله غیرک هر چکلم یا ارحم الراحمین
ایرکمرسه تینگ بوده تیکسه هر قیمی حراجت جقیب

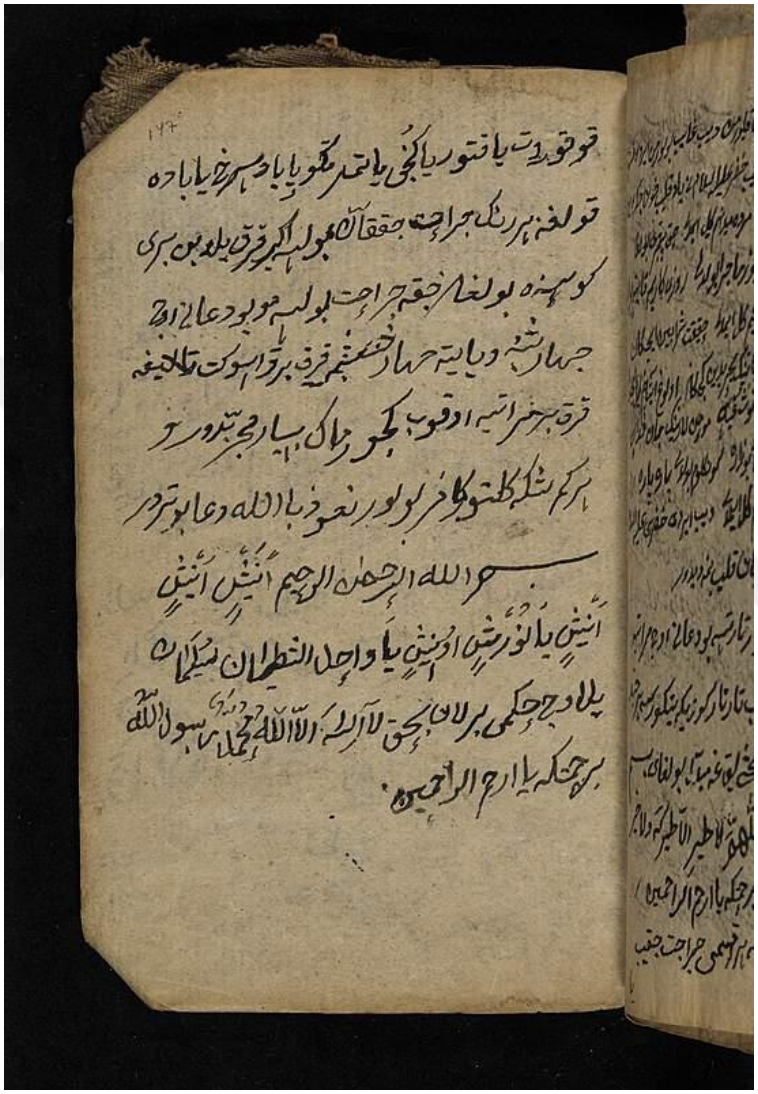

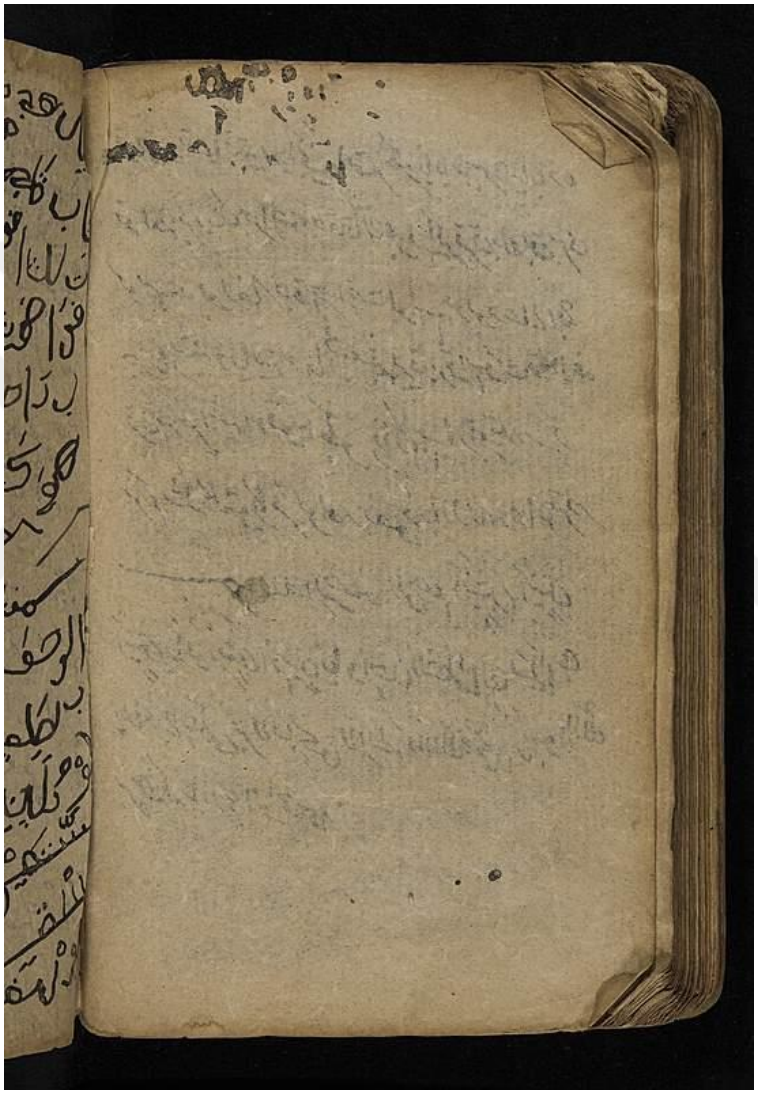

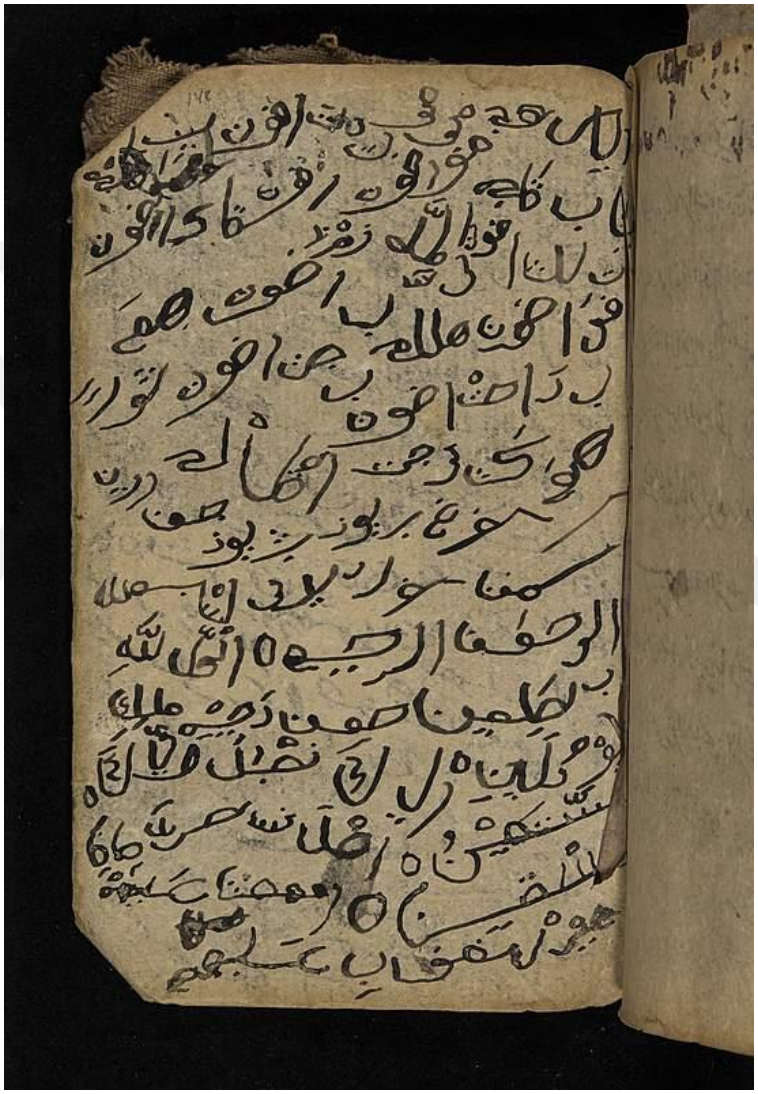

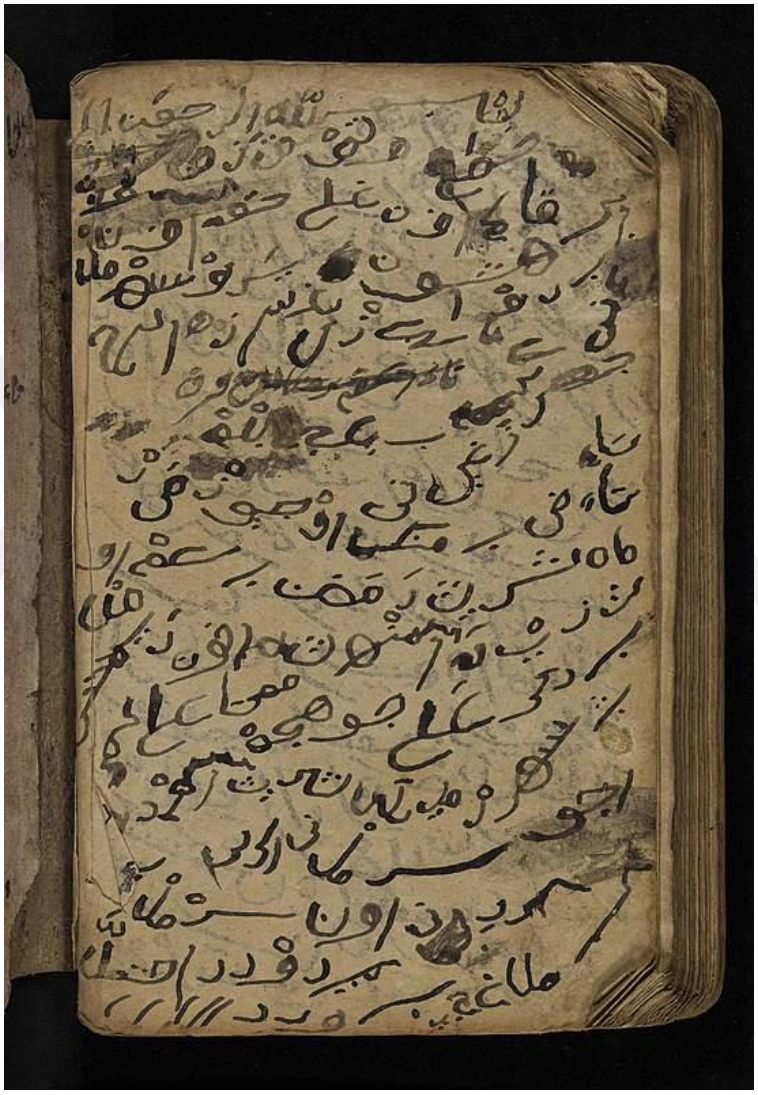

Hultafors
Sweden

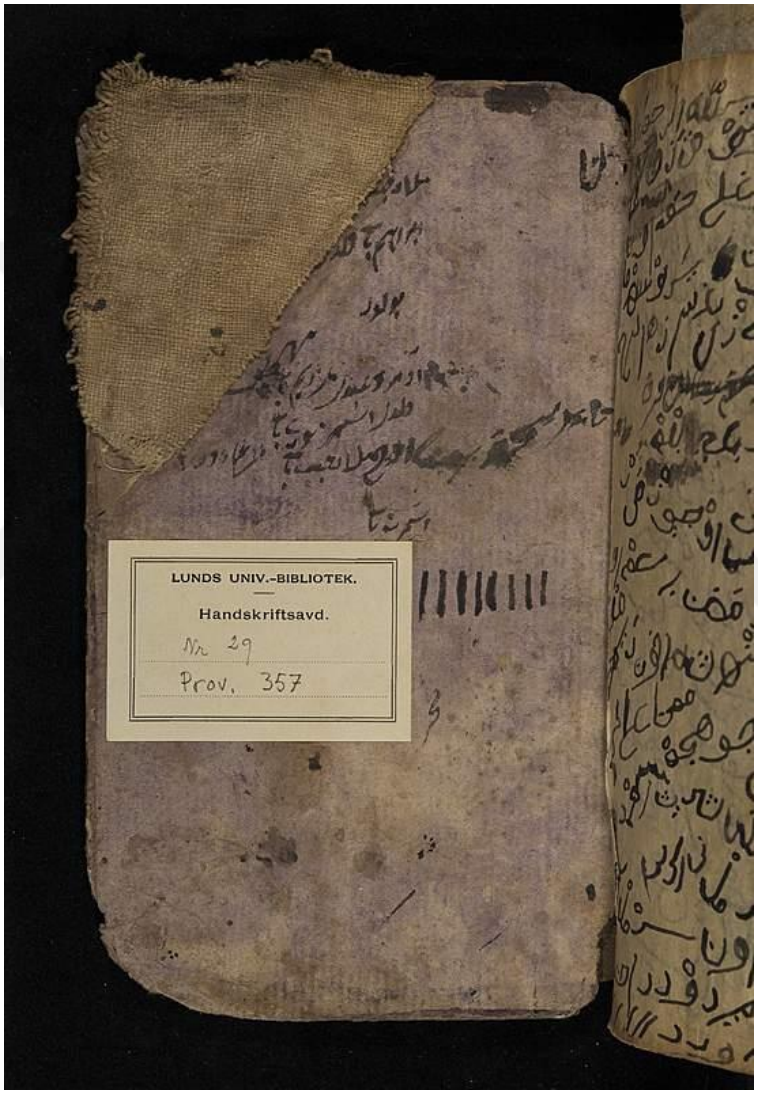
LUNDS UNIV.-BIBLIOTEK.
Handskriftsavd.
Nr 29
Prov. 357

ÖZGEÇMİŞ